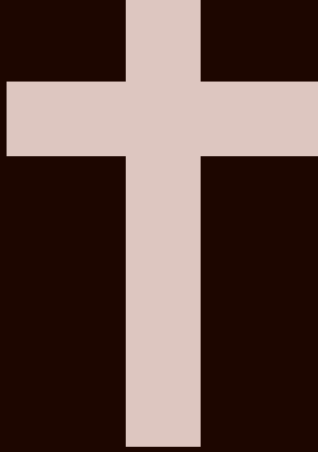

Tutu ii - Ka'an ia
Dios nuu ndi'i ñayiu

Mixtec, Northern Tlaxiaco: Tutu ii - Ka'an ia Dios nuu ndi'i
ñayiu New Testament+

Tutu ii - Ka'an ia Dios nuu ndi'i ñayiu
Mixtec, Northern Tlaxiaco: Tutu ii - Ka'an ia Dios nuu ndi'i
ñayiu New Testament+

La Santa Biblia en el mixteco del norte de Tlaxiaco

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Northern Tlaxiaco

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
1d46d274-fabd-5c6b-bfec-c3e776510466

Contents

San Mateo	1
San Marcos	56
San Lucas	91
San Juan	151
Hechos	195
Romanos	252
1 Corintios	276
2 Corintios	299
Gálatas	314
Efesios	323
Filipenses	331
Colosenses	337
1 Tesalonicenses	343
2 Tesalonicenses	348
1 Timoteo	351
2 Timoteo	358
Tito	363
Filemón	366
Hebreos	368
Santiago	385
1 Pedro	391
2 Pedro	398
1 Juan	402
2 Juan	408
3 Juan	409
Judas	410
El Apocalipsis	412
Salmos	438

Tno'o va'a ia Dios ja ni tee Mateo

¹ Ya'a ka kuu sivi ndi'i ñayiu jana'a ja ka okuu tatatno'o Jesukristu ja ka kuu ndikin tata ndee David vi ndee ndikin tata Abraham.

² Abraham ni okuu yua Isaac, te Isaac ni okuu yua Jacob, te Jacob ni okuu yua Judá jin sava ka ñani de. ³ Te Judá ni okuu yua Fares vi Zara, te nana nduu tee ya'a ni okuu Tamar. Te Fares ni okuu yua Esrom, te Esrom ni okuu yua Aram. ⁴ Te Aram ni okuu yua Aminadab, te Aminadab ni okuu yua Naasón. Te Naasón ni okuu yua Salmón. ⁵ Te Salmón ni okuu yua Booz. Nana tee ya'a ni okuu Rahab. Te Booz ya'a ni okuu yua Obed. Nana tee ya'a ni okuu Rut. Te Obed ya'a ni okuu yua Isaí. ⁶ Te Isaí ni okuu yua rey David. Te rey David ya'a ni okuu yua Salomón ja ni oo se'e de jin ñasi'i tee ni onani Urías.

⁷ Te Salomón ni okuu yua Roboam. Te Roboam ni okuu yua Abías. Te Abías ni okuu yua Asa. ⁸ Te Asa ni okuu yua Josafat. Te Josafat ni okuu yua Joram. Te Joram ni okuu yua Uzías. ⁹ Te Uzías ni okuu yua Jotam. Te Jotam ni okuu yua Acáz. Te Acáz ni okuu yua Ezequías. ¹⁰ Te Ezequías ni okuu yua Manasés. Te Manasés ni okuu yua Amón. Te Amón ni okuu yua Josías. ¹¹ Te Josías ni okuu yua Jeconías vi sava ka ñani de. Te ka oo de kua ni ka tnii ña ñayiu ñuu Babilonia ja kua'ankuei jin de.

¹² Te nuu ka oo de ñuu Babilonia yun, te yun ni jinkoo ndikin tata de. Te Jeconías ni okuu yua Salatiel, te Salatiel ni okuu yua Zorobabel. ¹³ Te Zorobabel ni okuu yua Abiud. Te Abiud ni

okuu yua Eliaquim. Te Eliaquim ni okuu yua Azor. ¹⁴ Te Azor ni okuu yua Sadoc. Te Sadoc ni okuu yua Aquim. Te Aquim ni okuu yua Eliud. ¹⁵ Te Eliud ni okuu yua Eleazar. Te Eleazar ni okuu yua Matán. Te Matán ni okuu yua Jacob. ¹⁶ Te Jacob ni okuu yua José yii María. Ña'a yun ni okuu nana Jesús, ia nani Kristu.

¹⁷ Yun te ni jinkondee Abraham guaa ndee David kuu uxi kuun tata. Te guaa ndee David vi guaa ndee nuu ni ka jiso ña ñayiu Babilonia kuu uxi kuun ka tata. Te guaa ndee nuu ni ka oo de ñuu Babilonia vi guaa ndee nuu ni kii Kristu kuu inka uxi kuun tata.

Ni kaku Jesukristu

¹⁸ Sua'a ni kuu nuu ni kaku Jesukristu. Nana ya María, ja ni ndita nda'ui ja vi tnanda'i jin José, su ama ka ja vi tnanda'i, te ja ni ni'i lului ni sa'a Espiritu ia Dios. ¹⁹ Su José yii María, chi tee ndaa kuu de, te tu ni kuini de ja kuña'a de jakanoo ña, te ni ndakani ini de ja xndendoo ña de sua'a ni, ja tu na in kuni. ²⁰ Yun ndakani ini de, te ni kixin de, te ni skuni ña in ia jinokuechi nuu maa Dios, te jiña'a ya:

—José, ndikin tata ndee David, ma koyu'u ron ja tnanda'a ron jin María ja kokuu ñasi'i ron, chi lulu ña ja ñu'u jian, maa Espiritu ia Dios ni sa'a. ²¹ Te koo in seyii ña, te vi xnani ron jin Jesús, chi sui skaku ni'nu ñayiu ñui nuu yika kuechi —jiña'a ya sua'a.

²² Ndi'i ya'a ni kuu nagua ja na skunkuu tno'o maa ia Dios ja ni ka'an tee ni ndakani tno'o ya ndee jana'a nuu jiña'a de:

²³ Ya'a oo in ña'a lule ja chia'an ka kuni sa'un ña teyii,

te jinku'un lulu ña, te kakui, te vi xnani ron jin Emanuel.

Sivi ya'a a junkui'nu inio ja ia Dios oo jion.

24 Te nuu ni ndoto José ja ni kixin de, te ni sa'a de nagua ni tatnuni ia jinokuechi nuu maa ia Dios, te ni ka tnanda'a de jin ña. 25 Su tu ni nitna'a de jin ña guaa ndee nuu ni kaku se'e ña, te ni xnani de jin Jesús.

2

Ni ka jinkoto ña tee ndichi jin Jesús

1 Te kuia ni otatnuni rey Herodes, ni kaku Jesús ñuu Belén ja tnii Judea, te ni kikuei tee ndichi ja ni ka oskua'a de siki kimi, vajikuei de ichi nuu kana nikandii, te ni jinokuei de ñuu Jerusalén. 2 Te ka jikan tno'o de:

—¿Ndenu ni kaku in suchi luluu ja kokui rey kotatnuni nuu ñayiu judio? Chi ni ka jini san kimi ndee ichi nuu kana nikandii, te vajikuei san ja vi chiñu'u san lulu yun —ka jiña'a de sua'a.

3 Te nuu ni jini so'o rey Herodes, te ni kunini ndeva'a ini de, saa ni ndi'i ñayiu ñuu Jerusalén ni ka kunini ini. 4 Yun te ni ndaxtutu de ndi'i sutu ka kuu nija'nu jin sava tee ka kaxtno'o Ley Moisés nuu ñayiu ñuu yun, te ni jikan tno'o ña Herodes ndenu kokuu ja kaku Kristu. 5 Te ka jiña'a tee yun:

—Ñuu Belén ja tnii Judea kuu nuu kakui, chi saa ndee nuu tutu ni tee tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an sua'a:

6 Maa ron, ñuu Belén, ja tnii Judá, masu in ñuu lule sa'un ka kuu ron ne'u ñuu na'nu Judá,

chi nuu ron kee in tee kotatnuni te koto de ndi'i ñuu rin Israel, ka'an sua'a —ka jiña'a de.

7 Yun te ni ka'an yu'u ña Herodes jin tee ndichi yun, te ni jikan tno'o ndaa de na mamaa kiuu ni tuu kimi yun. 8 Yun te ni tetniuu ña de kua'ankuei tee yun ñuu Belén, te jiña'a de:

—Kua'ankuei ni te vi kakan tno'o ndandaa ni siki lulu yun,

te nuu ni ka ndani'i ni jin, te vi kaxtno'o ni, na kuni san nagua suni na ki'in san ja chiñu'u san jin —jiña'a de sua'a.

9 Yun te nuu ni ndi'i ni ka onini de tno'o ni ka'an rey yun, te kua'ankuei de. Yun te ni ka ndakuni de kimi ni ka jini de guaa ndee nuu ni kekuei de ichi nuu kana nikandii. Yun te ni nukoxtno'o ti nuu de vi guaa ndee nuu ni kentakuei de nuu oo lulu yun, te ni junkuiin ti. 10 Te nuu ni ka jini de ja ni jinkuiin kimi yun, te ni ka kusii ndeva'a ini de.

11 Yun te ni kiukuei de ve'e yun, te ni ka jini de lulu yun jin nanai María, te ni ka jinkuiin jiti de, te ni ka chiñu'u de lulu yun, te ni ka june de nuu ka nee de ja vi skuta'u de lulu yun. Ni ka jiña'a de oro vi suja vixin vi inka suja nani mirra.

12 Yun te ni skuni ña jani ja ma vi ndajiokuiin de nuu oo Herodes, te ni ka ndajiokuiin de inka ichi kuano'okuei de ñuu de.

Ni ka jino yu'u José kua'ankuei de Egipto

13 Te nuu kuano'okuei tee ndichi yun, te ni kixin José, te ni skuni ña in ia jinokuechi nuu ia Dios, te jiña'a ya: “Ndakoo te kuaka lulu jian jin nanai, te vi kunu yu'u kua'ankuei Egipto. Te yun ni vi koo ron guaa ndee na kaxtno'o maa rin, chi ndanduku Herodes lulu jian ja ka'ni de jin”, jiña'a ya.

14 Yun te ni ndoto de, te ni jaka de lulu yun jin nanai nuu jakuaa yun, te kua'ankuei de Egipto. 15 Te yun ni ka oo de guaa ndee nuu ni ji'i Herodes, nagua ja na skunkuu tno'o maa ia Dios ja ni ka'an tee ni ndakani tno'o ya ndee jana'a nuu jiña'a ya sua'a: “Ndee Egipto ni ndakana rin se'e rin”.

Ni tatnuni Herodes ja ni ka ja'ni suchi yii kueli

16 Su ama ka ja kuu Herodes, te ni jini de ja ni ka xnda'u ña tee ndichi yun, guaa ni kiti ndeva'a

ini de. Te ni tetniuu de ni ka ja'ni ndindi'i suchi yii kueli, suchi uu kuia, vi suchi kueli ka ja ka oo ñuu Belén vi ndi'i ñuu yatni yun, nagua kiuu ni ka kaxtno'o tee ndichi yun ja ni ka jini de kimi. ¹⁷ Saa te ni skunkuu tno'o ni ka'an Jeremías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu jiña'a de sua'a:

¹⁸ Ni ka jini so'o ndi'i ñayiu ñuu Ramá

ja ni ka nda'i ni ka kana, te vi saa ndee ka kaki'i ni ka ja ka tna'u ndeva'a ini,

chi ni ka nda'i ndikin tata Raquel ja ja'a se'e ña,

te ña ni ka kachi ña ja vi ndusii ini ña, chi ni ka ji'i se'e ña.

¹⁹ Su nuu ni ya'a kiuu ni ji'i Herodes, te oo José Egipto, kixin de nuu ni skuni ña ia jinokuechi nuu maa Dios, ²⁰ te jiña'a ya sua'a: "Ndakoo te ndakuaka suchi luluu jian vi nanai, te kuano'okuei nuu ñuu ron Israel, chi ja ni ka ji'i ñayiu ni ka oka'an ja vi ka'ni jin".

²¹ Yun te ni ndakoo de, te ni ndakuaka de suchi luluu yun jin nanai, te mandii de nuu ñuu de Israel. ²² Su nuu ni jini so'o de ja Arquelao tatnuni nuu tniuu ndi yua de nuu ñuu Judea, te ni yu'u de ja no'o de yun. Te ni chindetu gua'a ña Dios nuu jani ja ma no'o de yun, guaa kuano'okuei de in ñuu ja tnii Galilea. ²³ Yun te ni ndajinokuei de ja ni ka oo de ñuu Nazaret, nagua ja na skunkuu tno'o maa Dios ja ni ka'an tee ni ndakani tno'o ya ndee jana'a nuu jiña'a de ja konani suchi luluu yun "tee ñuu Nazaret".

3

Ni kaxtno'o Juan skuandute tno'o va'a ia Dios

¹ Te kiuu yun ni jino Juan, tee skuandute nuu ñuu te'a Judea kaxtno'o de nuu ñayiu ni ka kututu yun. ² Te jiña'a de sua'a:

—Vi ndatna'u ini ni, te kiukuei ni ichi ia Dios, chi ja oo yatni ja kii ya ja tatnuni ya.

³ Te suu siki Juan ya'a ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a nuu ni ka'an de sua'a:

Koo in tee kana jaa ndee nuu ñu'u te'a, te kachi de:

"Vi sava'a ni ichi nuu vaji Jito'o, te vi ndasa'a ndaa ni ichi, chi vaji ya",

ni tee Isaías sua'a.

⁴ Te ni oni'nu Juan sa'ma ni kuva'a jin ixi kameyu, te ni onu'ni chii de in sinchu ñii, te ni ojaa de tika langosta vi nduxi yuku.

⁵ Yun te ni ka kututu ñayiu ñuu Jerusalén vi ñayiu ndi'i ñuu ja tnii Judea vi ñayiu ka oo yatni yu'u yute Jordán nuu oo de. ⁶ Te ni ka na'mai yika kuechi nuu ia Dios, te ni skuandute ña Juan yute Jordán yun.

⁷ Su nuu ni jini de ja vajikuei kua'a ñayiu fariseo vi ñayiu saduceo ja vi kuandute, te jiña'a de sua'a:

—Se'e tatatno'o koo, ¿na in ni kaxtno'o ja kuu vi kaku ni'nu ni nuu tnundo'o ja oo yatni ja tetniuu ia Dios? ⁸ Vi sa'a ndaa ni na kuinio in yutnu gua'a ja kuun javixin, te vi ndatna'u ini ni, te kiukuei ni ichi ia Dios. ⁹ Te ma vi kokuu teyii ni ja vi kondakani ini ni: "Tatatno'o Abraham ka kuo", chi ka'an ndaa san ja ia Dios, chi kuu ndasa'a ya guaa ndee yuu ya'a ja kokuu tatatno'o Abraham.

¹⁰ Chi ja oo tua'a ia Dios jin kaa ja ka'nde ya yo'o yutnu yun, te yun kuu ja ndi'i yutnu ja tu na kiti vixin kuun, te ka'nde ya, te tnaa ya nuu ñu'u. ¹¹ Su sein, chi ja ndaa ja jin ndute uun ni skuandute san ñayiu ka ndatna'u ini, te kiukuei ichi ia Dios. Su yun te kii tee kuu ka'nu ka saa maa san ja vini masu nagua kuu sa'un san ja kuu konee san ndijan de. Su maa de kuu ia ja skuandute ña jin Espiritu ia

Dios, te suni teñu'u ya ñayiu tu ka kandija. ¹² Chi nee ya arkia ya ja xtechi ya triu. Te tava'a siin ya triu nuu saka, te teñu'u ya paja nuu kokai ja ma nda'va nikuii nikani. Saa kokuu jin ñayiu —jiña'a Juan sua'a.

Ni jandute Jesús

¹³ Yun te ni kee Jesús Galilea, te kua'an ya nuu oo Juan yute Jordán, te ni jino ya ja skuandute ña de. ¹⁴ Su tu kuini Juan, chi jiña'a de sua'a:

—Ru'un, chi sua'a kuini rin ja skuandute ña ron, te ¿nau ja saa maa ron vaji ja skuandute ña rin?

¹⁵ Su yun te jiña'a Jesús:

—Kuandetu, chi saa te vi skunkuo nagua kuini maa ia Dios ja oo ndaa.

Yun te ni skuandute ña de. ¹⁶ Te nuu ni jandute Jesús, te nuu ni nana ya nuu ndute, te vi ore saa ni ndanune andivi. Yun te ni ndia'a ya ja makuun Espiritu ia Dios na kuinio in sata, te ni jinkoxnee siki ya. ¹⁷ Yun te ni ka'an in tno'o ndee andivi, te jiña'a sua'a:

—Suchia'a kuu se'e rin ja kutoo ndeva'a rin, te kusii ini rin jin —jiña'a tno'o yun.

4

Ni jito tnuni ña Tachi jin Jesús

¹ Yun te ni jaka ña Espiritu jin Jesús ja kua'an ya nuu ñu'u te'a, nagua ja koto tnuni ña Tachi. ² Te ni ondite ya uu xiko kiuu vi uu xiko jakuaa, yun te ni kokin ya. ³ Te ni jino Tachi ja koto tnuni ña jin ya, te jiña'a sua'a:

—Nuu ndija ron ja Se'e ia Dios kuu ron, te tatnuni nuu yuu ya'a ja na vi nduu xtaa —jiña'a.

⁴ Yun te jiña'a ya sua'a:

—Yoso nuu tutu ii ja masu maintno'o xtaa kuu ja koteku ñayiu, chi suni ndi'i tno'o ka'an ia Dios kuu ja tekui.

⁵ Yun te ni jaka ña Tachi ja kua'ankuei ya ñuu ii Jerusalén, te ni skaa ña ndee nuu sukun siki veñu'u ka'nu. ⁶ Yun te jiña'a sua'a:

—Nuu ja ndija ron ja Se'e ia Dios kuu ron, te ndagua makee ndee nuu ñu'u, chi yoso nuu tutu ii, te ka'an sua'a: “Maa Dios tetniuu ia ka jinokuechi nuu ya ja vi koto ña jin ron, te vi kotnii nda'a ron nagua ja ma kachi ja'a ron jin ni in yuu”, —jiña'a.

⁷ Yun te jiña'a tuku Jesús:

—Suni yoso nuu tutu ii ja ma koto tnuni ron Jito'o ron Dios.

⁸ Yun te ni jaka tuku ña Tachi yun jin ya in yuku sukun sukun, te ni xne'e ndikuiti ñuu ka oo nii ñuyiu nuu ka tatnuni ñayiu kuika vi ndikuiti ja sii ini oo ñuyiu ya'a.

⁹ Yun te jiña'a sua'a:

—Ndi'i ya'a taa rin nuu ron nuu ja junkuiin jiti ron nuu rin, te chiñu'u ña ron —jiña'a.

¹⁰ Yun te jiña'a Jesús sua'a:

—Kua'an, vi Tachi, chi yoso nuu tutu ii ja maintno'o Jito'o ron Dios kuu ia chiñu'u ron, te kunokuechi ron nuu maintno'o ya.

¹¹ Yun te ni xndoo ña Tachi, te kua'an. Te ni kekuei ia ka jinokuechi nuu maa ia Dios, te ni ka chituu ña jin Jesús.

Ni keja'a Jesús kaxtno'o ya tno'o ia Dios nuu ñayiu ñuu Galilea

¹² Te nuu ni jini so'o Jesús ja ni ndesi Juan vekaa, te ni ndajiokuiin ya Galilea. ¹³ Su ni xndoo ya ñuu ya Nazaret, te ni ja'an ya ja koo ya ñuu Capernaúm, yatni yu'u ndute mar nuu ka oo tatatno'o Zabulón jin Neftalí. ¹⁴ Saa nagua ja na skunkuu tno'o ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu jiña'a de sua'a:

¹⁵ Ñuu nuu ka oo tatatno'o Zabulón vi tatatno'o Neftalí, ichi ja kua'an ndute mar inka jioo yute Jordán

ja kuu Galilea nuu ka oo ñayiu sava ka tatatno'o,

¹⁶ ñayiu ka oo nuu nee, te vi kuni ja ye'e ni'nu.

Chi ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e ja ka oi nuu kati ja vi kui,

vi kuni ja ndaye'e ni'nu in ñu'u ja tetniuu maa ia Dios,

ni ka'an de sua'a.

¹⁷ Te ndee kiuu yun ni jinkondee Jesús kaxtno'o ya, te jiña'a ya sua'a:

—Vi ndatna'u ini ni, te kiukuei ni ichi ia Dios, chi oo yatni ja tatnuni ya.

Ni kana Jesús kuun tee ka tau chiaka

¹⁸ Te jika Jesús yatni yu'u ndute mar Galilea, te ni jini ya uu ñani, in de kuu Simón ja suni nani de Pedro, vi inka de nani Andrés. Te ka oo de ka skee de ñunu de nuu ndute mar yun, chi tee ka tau chiaka ka kuu de. ¹⁹ Te jiña'a ya sua'a:

—Ne'ekuei ni vi kondikin ña ni, te na kaxtno'o san ja vi kokuu ni tee vi tau ñayiu nuu ichi kue'e, nagua ka tau ni chiaka.

²⁰ Te vini ni ka xndoo tee yun ñunu de, te ni ka jata ndikin ña de jin ya.

²¹ Te nuu ni ka ya'a de jin ya yun, te ni jini ya uu ka ñani, in de kuu Jacobo, te inka de kuu Juan, se'e Zebedeo, te ka oo de jin yua de nuu barco ka ndakiku de ñunu de. Te ni kana ña ya jin nduu de ja vi kondikin ña de. ²² Te vini ni ka xndoo tee yun yua de nuu barco yun, te kua'ankuei de jin ya.

Ni kaxtno'o Jesús nuu kua'a ñayiu vi ni ndasa'a ya ñayiu ka ku'u

²³ Yun te kua'an Jesús ja ni jika nuu ya nii Galilea ja kaxtno'o ya taka ve'e nuu ka skua'a ja kuu ve'e ii sinagoga ja ka oo in in ñuu yun. Te ni kaxtno'o ya tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios, te ni ndasa'a ya ndi'i ñayiu ka ku'u kue'e vi

ndi'i ja ka jatui. ²⁴ Yun te ni jitenuu ndi'i jaka'nu ni sa'a ya nii ñuu ja tnií Siria. Te ni kikuei jin ñayiu ka ku'u ndinuu nuu kue'e na kuinio ñayiu ka jatu ka jani'ni vi ñayiu ka ñu'u ña tachi, vi ñayiu ka ji'i yi'i vi ñayiu ka ndutuchiin ja ña kuu vi kaka, te ni ndasa'a ña ya. ²⁵ Te ni ka jata ndikin ña kua'a ndeva'a ñayiu Galilea vi saa ni ñayiu Decápolis, vi ñayiu Jerusalén, saa ni ñayiu Judea vi ñayiu ka oo jioo yute Jordán jin Jesús.

5

Ni kaxtno'o Jesús nuu ñayiu guaa ndee in nuu yuku

¹ Te nuu ni jini Jesús kua'a ndeva'a ñayiu, te ni kaa ya in nuu yuku, te ni jinkoo ya. Te yun ni ka nutna'a ña tee ka skua'a jin ya.

² Te ni jinkondee ya kaxtno'o ya sua'a:

³ —Na ta'u na ndetu ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kei mai nuu ia Dios, chi vi koi nuu tatnuni ya.

⁴ 'Na ta'u na ndetu ñayiu ka kusuchi ini, chi ndasa'a sii ini ña maa ia Dios.

⁵ 'Na ta'u na ndetu ñayiu ka sa'a nda'ui mai, chi vi kuta'ui ñunde'i nuu ia Dios ja vi koi.

⁶ 'Na ta'u na ndetu ñayiu ja ka yichi ka kokin ja vi sa'a ndai nagua kuini maa ia Dios, chi chituu ña maa ya ja vi sa'i nagua ka kuini.

⁷ 'Na ta'u na ndetu ñayiu ka jini ja ka kunda'u ini sava ka ñayiu, chi vi ndani'i ja kunda'u ini ña ia Dios jin mai.

⁸ 'Na ta'u na ndetu ñayiu ka oo vii ini anui, chi vi kuni ia Dios.

⁹ 'Na ta'u na ndetu ñayiu ka nduku ja vi koo mani jin ndi'i ñayiu, chi vi konani se'e ia Dios.

¹⁰ 'Na ta'u na ndetu ñayiu ka tna'a tñundo'o nuu ka sondikin ña jin ja ka sa'i tniuu ndaa, chi vi ni'i

ja vi koi nuu tatnuni maa ia Dios ndee andivi.

¹¹ 'Nase inu ta'u inu ndetu ni nuu ja ja ja'a san na vi nani vi ndujin ña ñayiu jin ni, te vi ka'an u'u ña jin ni, vi vi xtavi kuechi ña nani kuu kuechi. ¹² Su vi kokusii ndeva'a ini ni, chi ka'nu in ja vi kuta'u ni nuu jinokuei ni nuu ia Dios oo ndee andivi, chi suni saa kua'a jakue'e ni ka sa'a ñayiu yun jin tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a.

Ni skintna'a Jesús ñii vi ñu'u ja ye'e jin ñayiu ka skua'a

¹³ 'Maa ni ka kuu na kuinio ñii ñuyiu ya'a. Te nuu ja ñii yun na nduu uun, te tu naxa sa'a kao ja nduu axe. Chi tu nagua jiniu'u sa'un ka, chi nani ja kateo kuu, te vi kuain ni'nu ñayiu.

¹⁴ 'Maa ni ka kuu na kuinio ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ñuyiu ya'a. Te in ñuu ka'nu oo in nuu tinduu ma kuu tayu'u maa. ¹⁵ Ni ma xnوو in lámpara te sa'o chii jatnu, chi sua'a sonee sukuon nagua ja koye'e ni'nu nuu ndi'i ñayiu ka oo ve'e yun. ¹⁶ Te saa vi koye'e ni'nu ni nuu ñayiu ñuyiu ya'a, nagua ja na vi kuni ndi'i tniuu gua'a ka sa'a ni, te suni vi ndakuanta'ui nuu Tata Dios oo ndee andivi.

Ni kaxtno'o Jesús ja vaji ya ja skunkuu ya Ley Moisés

¹⁷ 'Ma vi koka'an ni ja vaji san ja xnaa san Ley ni jiña'a ia Dios nuu Moisés, ni nagua ni ka okaxtno'o tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a, chi masu vaji san ja xnaa san, chi vaji san ja skunkuu san nagua yoso. ¹⁸ Vi ka'an ndandaa san ja visi na naa ñuyiu ya'a vi andivi, su ni in puntu ni in letra ja yoso nuu Ley ma naa guaa ndee ndikuiti skunkuu. ¹⁹ Te yun guaa na in tu jantno'o nagua tatnuni Ley yun, visi in tno'o luluu tu jantno'o de, te saa kaxtno'o de nuu ñayiu, te in tee luluu ni kokuu de nuu tatnuni

ia Dios oo ndee andivi. Su na in jantno'o te kaxtno'o tno'o yoso nuu Ley yun, te kokuu de in tee ka'nu nuu tatnuni ya. ²⁰ Ka'an ndaa ndija san ja nuu ma vi koo gua'a ka ni saa tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi saa ni ñayiu fariseo, te ma kuu ndiukuei ni nuu tatnuni ia Dios oo ndee andivi.

Kaxtno'o Jesús nuu ñayiu ja ma vi kokiti ini

²¹ 'Ja ni ka onini ni ja ni ka oka'an ndee jana'a ja ma ka'ni ni ñayiu, chi na in ja'ni ndiyi, te ki'in nuu tee netniuu ja tniuya'ui yika kuechi. ²² Su sein, chi ka'an san ja na in kiti ini nuu ñani, te ki'in nuu nda'a tee netniuu. Te na in nani ñani, te ki'in nuu nda'a tee ka netniuu na'nu ka. Te na in ka'an ja xtau tnia'a ñani, te kendoi nuu ñu'u ja kokai nikuii nikani.

²³ 'Yun guaa nuu ja kua'an ni soko ni nuu ia Dios, te yun ni ndaka'an ni ja skiti ini tna'a ni jin ñani ni, ²⁴ te xndendoo ni ja soko ni nuu ya, te kua'an ni xtna'nu'u ka ndakanta'u ni nuu ñani ni. Yun te saa ndajiokuiin ni soko ni.

²⁵ 'Nuu ja na in kuini ja tnaa ña nuu tee ja'nde kuechi jin ni, te ñama koo ni ja vi sa'a ndaa ni jin de ichi nuu kua'ankuei ni, nagua ja ma tnaa ña de nuu tee ja'nde kuechi yun, te tee yun tatnuni de nuu ndaja'a de, te vi kasi ña vekaa jin ni. ²⁶ Te ka'an ndaa ndija san ja ma kee ni vekaa yun guaa ndee tniuya'u ndi'i ni ja tavi ni.

Kaxtno'o Jesús ja ma vi skindee tna'a ñayiu

²⁷ 'Ja ni ka onini ni nagua ni ka oka'an ndee jana'a ja ma vi skindee tna'a ni. ²⁸ Su ka'an ndaa ndija san ja na in tee jio'o inka ñasi'i ja ni xtau kuechi de anu de ja ja'a ñasi'i yun.

²⁹ 'Nuu saa, te nuu ja nduchi nuu kua'a ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi, te tau ni, te skana ni, chi gua'a ka kuu ja skunaa

ni in nuu ni masu ja ki'in ndi'i ni jin yiki kuñu ni nuu andeya. ³⁰ Axi nuu ja nda'a kua'a ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi, te ka'nde ni, te skana ni, chi gua'a ka kuu ja skunaa ni in nda'a ni, masu ja ki'in ndi'i ni jin yiki kuñu ni nuu andeya.

Kaxtno'o Jesús siki ñayiu ka xndendoo tna'a

³¹ 'Suni ni ka oka'an ndee jana'a ja na in tee xndoo tna'a jin ñasi'i de, te na kuña'a de in tutu ja kendoo ña. ³² Su sein, chi ka'an san: Na in tee xndoo tna'a de jin ñasi'i de, te jini de ja masu yitna'a ña jin inka teyii, te masu vatuka sa'a de, chi june de ichi ja sa'a ña kuechi ñuyiu jin inka teyii. Te na in ndakuaka tna'a jin ña'a ni kendoo yun, te skindee de yii xtnañu'u ña.

Kaxtno'o Jesús ja tu va'a ja kee yu'u ñayiu

³³ 'Te suni ja ni ka oo nini ni ja ni ka oka'an ndee jana'a: "Ma vi kee yu'u ni nuu ia Dios sua'a ni, chi vi skunku ni na tno'o ni ka ka'an ni nuu ya". ³⁴ Su sein, chi ka'an san sua'a: Ma vi kee yu'u ni ja vi ka'an ni: "¡Mañu'u tikayi san!" ni ichi andivi, chi nuu tatnuni ia Dios kuu, ³⁵ te ni nuu ñuyiu, chi nuu jain ni'nu ya kuu, ni nuu Jerusalén, chi ñuu nuu tatnuni maa ya kuu. ³⁶ Ni ma vi kee yu'u ni jin xini ni, chi ma kuu vi ndasa'a kuijin ni axi vi ndasa'a nde'i ni ni invaa ixi xini ni. ³⁷ Su vi koka'an ni: "Saa", nuu ja saa kuu, axi "ña'a", nuu ja ña'a. Chi nagua ka ndasonee ka ni, te jakue'e kuu.

Vi ka'an too ni ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni

³⁸ 'Te ja ni ka onini ni ja ni ka oka'an ndee jana'a: "Nuu ja in ñayiu jaxin tna'a, te tau nduchi nuu inka ñayiu, te suni vi ndatau nduchi nui, axi nuu ja in ñayiu

kene'e no'o inka ñayiu, te suni vi ndene'e no'i". ³⁹ Su sein, chi ka'an san sua'a: Ma vi kondajione'e ni na jakue'e ka sa'a ña ñayiu. Chi nuu ja na in kani jiki nuu kua'a ni, te suni jione'e ni inka jiki nuu ni, te na kani. ⁴⁰ Te na in sa'a tno'o kiti ini ja kindee su'nu ni'nu ni, te suni kuña'a ni ndee soo su'nu ni'nu ni. ⁴¹ Te na in tenini ña ja kuiso ni ndatniu de saga ore, te majinsia'a ni in ore. ⁴² Na in jikan nagua jiniu'i, te kuña'a ni. Te na in kinuu na in guaa kuu, te kuña'a ni, ma kokuu xii ni.

⁴³ 'Te suni ja ni ka onini ni ja ni ka oka'an ndee jana'a: "Ka'an too ni ñayiu ka kuu tna'a kuikin ni, te skexiko ni ñayiu ka jini u'u tna'a jin ni".

⁴⁴ 'Su sein, chi ka'an san sua'a: Ka'an too ni ñayiu ka jini u'u ña jin ni, te ndakuanta'u ni nuu ia Dios ja ja'a ñayiu ka xtau tnia'a ña, te vi sa'a va'a ni jin ñayiu ka skexiko ña, vi ndakuatu ni ja ja'a ñayiu ka sondikin ña ja vi sa'i jakue'e jin ni, ⁴⁵ nagua ja vi kokuu ni se'e Tata Dios, ia oo ndee andivi, chi maa ya sa'a ja kana nikandii siki ñayiu kue'e vi ñayiu gua'a, vi skuun ya sau nuu ka oo ñayiu ka sa'a nagua kuini ya vi ñayiu tu ka sa'a gua'a. ⁴⁶ Chi nuu ja ka'an too ni na in ñayiu ka'an too ña jin ni, te ma vi ni'i ya'u ni, chi suni saa ka sa'a ñayiu kue'e ja ka tno'o ña xu'un kuano'o ñuu Roma. ⁴⁷ Axi nuu ja na maa ni tna'a ni ndakan tno'o ni naxa kui, te nagua kuu jagua'a ka ka sa'a ni, te suni saa ni ka sa'a ñayiu sava ka tatatno'o ja tu ka jini ia Dios. ⁴⁸ Te yun guaa vi kokuu ni ñayiu ndaa, nagua oo maa Tata Dios ndee andivi, ja ia ndaa kuu ya.

6

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'o nuu skuta'uo ñayiu ka kunda'u

¹ 'Vi koto ni maa ni, te ma vi skata ni maa ni nuu ka oo kua'a ñayiu jagua'a ka sa'a ni ja vi kuni, chi nuu saa na vi sa'a ni, te ma vi ni'i ya'u ni nuu Tata Dios, ia oo ndee andivi.

² 'Te nuu ka skuta'u ni ñayiu ka kuu nda'u, ma vi xta'i ni trompeta, nagua ka sa'a ñayiu inu jani ini ja ka xtundosoi mai nuu chitu kua'a ñayiu ve'e ii sinagoga axi taka nuu ya'u, nagua ja vi ndasa'a ka'nu ña ñayiu, ka ka'in. Su sein, chi ka'an ndaa san ja ñayiu yun, chi ja ni ka ni'i ya'ui. ³ Su maa ni, nuu ka skuta'u ni ñayiu ka kuu nda'u, ma kuni nda'a satni ni nagua sa'a nda'a kua'a ni, ⁴ nagua ja ni in ñayiu ma vi kuni nagua ni skuta'u ni ñayiu ka kuu nda'u, chi Tata Dios ja ndia'a ña ya nagua sa'a ni nuu tu na in jini, te tniuya'u ña ya nuu vi kuni kua'a ñayiu.

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi ndakuatuo

⁵ 'Te nuu ka ndakuatu ni, ma vi sa'a inu ni jin ñayiu inu jani ini, chi ka kutoo ndeva'i ja ka nukuiin, te ka ndakuatui ini ve'e ii sinagoga vi saa ni taka nuu ya'u nagua ja vi kuni kua'a ñayiu jagua'a ka ndakuatui. Su sein, chi ka'an ndaa san ja ñayiu yun, chi ja ni ka ni'i ya'ui. ⁶ Su maa ni, nuu vi ndakuatu ni, mandiukeyi ni ini ve'e ni, te vi ndakasi ni ye'e ni, te vi ndakuatu ni nuu Tata Dios nuu oo maa ni ya jin ni. Te Tata Dios ja ndia'a ña ya ja siun ka ndakuatu yu'u ni, te tniuya'u ña ya nuu vi kuni kua'a ñayiu.

⁷ 'Te nuu ka ndakuatu ni, ma vi kondajiokuiin ni vi koka'an ni tno'o tu jiniu'u, nagua ka sa'a ñayiu sava ka tatatno'o ja tu ka jini ia Dios, ja ka ka'in ja kua'a tno'o ka jikain, te ñama ka konini Dios. ⁸ Ma vi kosa'a ni nagua ka sa'a tee yun, chi ja jini maa Tata Dios nagua kuu ja ja'ni ña jin in in

ni ndee nuu chia'an ka ja vi kakan ni. ⁹ Sua'a vi ndakuatu ni: Tata Dios ja oo ni andivi, ka chiñu'u san sivi ni, chi ia ii kuu ni.

¹⁰ Ja na kii ni tatnuni ni, te sa'a ni nagua kuini ni ja na koo ñuyiu ya'a, nagua oo andivi.

¹¹ Ka'an mani ña ni ja na koo ja vi kokaa san ndi'i ni kiuu.

¹² Te kuaka'nu ini ni ndi'i jakue'e ka sa'a san nagua ka jaka'nu ini san jakue'e ka sa'a ña ñayiu jin san.

¹³ Te ma kuandetu ni ja junkau san nuu jakue'e, chi sua'a skaku ni'nu ña ni nuu jakue'e yun.

Chi maa ni kuu ia tatnuni vi ia ka'nu ndeva'a,

vi ye'e tajan ni nikuii nikani.

Saa na kokuu.

Sua'a vi ndakuatu ni.

¹⁴ 'Chi nuu ja ka jaka'nu ini ni jakue'e ka sa'a ña ñayiu jin ni, te suni kuaka'nu ini Tata Dios, ia oo ndee andivi, jakue'e ka sa'a ni.

¹⁵ Su nuu ja ma vi kuaka'nu ini ni jakue'e ka sa'a ñayiu, te suni Tata Dios, chi ma kuaka'nu ini ya jakue'e ka sa'a ni —jiña'a ya.

Kaxtno'o Jesús naxa vi sa'o nuu ka onditeo

¹⁶ 'Te nuu ka oo ndite ni, ma vi skata ni maa ni ja ka kusuchi ini ni, nagua ka sa'a ñayiu inu jani ini. Chi ka xne'i mai ja ka kusuchi ini, nagua ja vi kuni ñayiu ja ka oo nditei. Su sein, chi ka'an ndaa ndija san ja ñayiu yun, chi ja ni ka ni'i ya'ui. ¹⁷ Su maa ni, nuu ka ondite ni, vi ndachi'i ni tatna xini ni, te vi ndakate ni nuu ni, ¹⁸ nagua ja ma vi xne'e ni maa ni nuu ñayiu ja ka ondite ni. Chi maintno'o maa Tata Dios, ia oo yu'u, na kuni. Te maa Tata Dios, ia ndia'a yu'u ña, na tniuya'u ña ya nuu vi kuni kua'a ñayiu.

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi koo kuikao ndee andivi

19 'Ma vi ndioo ini ni ja vi tava'a ni kua'a jakuika oo ñuyiu ya'a ja vi koneva'a ni, chi kiuu tikixin vi kuxi te junaa, te suni kiukuei kui'na te vi su'u. 20 Chi andivi kuu nuu vi tatutu ni ja vi koneva'a ni, chi yun kuu ja ma kiuu tikixin, te ni ma kuxi ja junaa, ni kui'na ma kiuu ja su'u. 21 Chi nuu oo jakuika ka neva'a ni, te suni yun vi koo anu ni.

Ni kaxtno'o Jesús ja nduchi nuu kuu ja ye'e nii nuu yiki kuñu

22 'Nduchi nuu ni kuu in lámpara ja ye'e nii nuu yiki kuñu ni. Yun guaa nuu ja ka oo va'a nduchi nuu ni, te ye'e nii nuu yiki kuñu ni. 23 Su nuu ja tu ka oo va'a nduchi nuu ni, te nii yiki kuñu ni oo nuu ñunee. Yun guaa nuu ja nduchi nuu ni tu ye'e, te oo ni jin ñunee, te ñnase nenee janee oo jin ni!

Ma kuu vi kunukuechio nuu ia Dios vi nuu jakuika

24 'Te ni in ni ma kuu vi kunukuechi ni nuu uu jito'o ni, chi vi skexiko ni in de, te vi ka'an too ni inka de. Axi vi ka'an va'a ni nuu in de, te vi ka'an u'u ni nuu inka de. Suni saa ni maa ni, chi ma kuu vi kunukuechi ni nuu ia Dios vi nuu xu'un.

Tu jiniu'u ja vi kondi'ni ndeva'o

25 'Te yun guaa sein, chi ka'an san sua'a: Ma vi kondi'ni ni nagua kuu ja vi kaa ni ja vi ko'o ni ja vi koteku ni. Te ni ma vi kondi'ni ni jin yiki kuñu ni, nagua vi kui'nu ni. Chi ka ndee ka ja ka teku ni saa ja vi kaa ni. Te suni ndee ka yiki kuñu ni saa sa'un vi kui'nu ni. 26 Te vi kondia'a ni tisala ka ndagua andivi ya'a ja ni tu ka jitu ti, ni tu ka ndaxtutu ti ja vi kaa ti, ni tu ka neva'a ti yaka ti. Te visi ni saa, te maa Tata Dios, ia oo ndee andivi, jiña'a ja ka jaa ti. Te vi'i ka tu maa ni, te saa ni ndee ya'u ka ni nuu ia Dios saa kiti ndagua yun. 27 Te visi na vi kondi'ni ndeva'a ni,

su ma kuu vi ndaskua'nu ni yiki kuñu ni ni in yiki.

28 'Te ¿nau ja ka ndi'ni ndeva'a ni jin sa'un vi kui'nu ni? Vi kondia'a ni naxa ka ja'nu ita yuku ja luu ka ndaa, te tu ka satniuu ni tu ka kunu. 29 Su sein, chi ka'an san sua'a: Ja ni Salomón jin ndi'i javii ni oneva'a de, te ni tu ni oni'nu de nagua luu ka ndaa ita yun. 30 Chi nuu ja saa skui'nu ia Dios ita yuku yun ja vitna ka oi te xtnee kekuei nuu ñu'u ja vi kai, te vi'i ka tu maa ni ja ma skui'nu ña ya, visi ñayiu tu ka kandija gua'a ka kuu ni. 31 Yun guaa ma vi kondi'ni ni ja vi koka'an ni: "¿Nagua kuu ja vi kao? ¿Nagua kuu ja vi ko'o vi na sa'un vi kui'nuo?" 32 Chi ndi'i ya'a ka nduku ñayiu ñuyiu ja tu ka kandija. Su Tata Dios, ia oo ndee andivi, ja jini ya ndi'i ya'a kuu ja ka ja'ni ña jin ni. 33 Su xtnañu'u ka vi nduku ni ja vi koo ni nuu tatnuni ia Dios, te vi sa'a ni nagua kuini ya, te na'a maa ya ja taa ya ndi'i nagua ka ja'ni ña jin ni. 34 Yun guaa ma vi kondioo ini ni nagua kokuu kiuu xtnee, chi kiuu tnee suni koo tno'o ndi'ni, chi in in kiuu ka ndiso mamai jakue'e.

7

Ma vi xtavi kuechi ni inka ñayiu

1 'Ma vi xtavi kuechi ni inka ñayiu, nagua ja ma xtavi kuechi ña ia Dios jin maa ni. 2 Chi na in xtavi kuechi ñayiu, te suni ndaxtavi kuechi ña ia Dios jin. Chi nagua ka chikua'a ni, te saa ni vi nukikua'a maa ni. 3 ¿Te nau ja ka ndia'a ni mi'i inee nuu in ñani in tna'a ni, te nuu maa ni, te tu ka ndakondia'a ni vitu ja ndesi nuu maa ni? 4 ¿Te naxa kuu vi kuña'a ni nuu in ñani in tna'a ni: "Kuandetú ni na tau san joo mi'i inee nuu ni", te saa in vitu ndesi nduchi nuu maa ni? 5 Se'e ndijani ini, xtnañu'u ka vi xtajioo ni vitu

ja ndesi nduchi nuu maa ni jian, nagua ja kuu vi kondia'a gua'a ni ja vi tau ni mi'i inee nuu in ñani in tna'a ni.

⁶ Te ma vi kuña'a ni in ja ii nuu ti'ina, chi kana saa ndiokuiin ti siki maa ni, te skuechi ña ti jin ni. Ni ma vi kuña'a ni ja ii ja kuu na kuinio yuu vii ndeva'a nuu kini, chi vatuni kuain ni'nu ti.

Vi kakaon nuu ia Dios, te vi ni'o

⁷ Vi kakan ni nuu ia Dios, te na taa ya. Vi nduku ni, te vi ndani'i ni. Vi kana ni, te na ndakune ia Dios ye'e. ⁸ Chi ndi'i ñayiu jikan, te ni'i. Te na in nduku, te ndani'i. Te na in kana, te ndakune ia Dios ye'e.

⁹ Axi na in maa ni nuu ja jikan se'e ni xtaa, te ¿a kuña'a ni in yuu? ¹⁰ Axi nuu ja jikain in chiaka, te ¿a kuña'a ni in koo ja kai? ¹¹ Su nuu ja maa ni ja ka kuu ni ñayiu kue'e, te ka jini ni vi kuña'a ni jagua'a nuu se'e ni, te vi'i ka tu maa Tata Dios, ia oo ndee andivi, chi taa ya jagua'a nuu ja vi kakan ni nuu ya.

¹² Te ndi'i nagua ka ka'an ni ja vi sa'a ñayiu jin ni, te suni saa ni vi sa'a ni jin mai, chi nuu ja siun ka sa'a ni, te ka skunkuu ni Ley vi saa ni tno'o ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a.

Na kiukueio ichi ye'e kuiñi

¹³ Vi nduku ndee ni ja kiukuei ni ye'e kuiñi, chi jite ye'e vi nune ndeva'a ichi ja jaka ña nuu vi juna ñayiu, te kua'a ndeva'a ñayiu kua'ankuei ichi yun. ¹⁴ Su kuiñi ye'e vi kuiñi ichi ja jaka ña nuu vi koteku ni, te joo ni ñayiu ka ndani'i ichi yun.

Jin ja sa'a maa ñayiu, te kunio na ñayiu kui

¹⁵ Vi koto gua'a ni maa ni, chi kikuei ñayiu vi xnda'u ña ja vi ka'in ja tno'o ia Dios ka ndakani. Chi vi koka'on ja na

kuinio ndikachi ka kui, su ini anui, chi xnda'u ña na kuinio va'u lobo ja kaa ña ti. ¹⁶ Su ndi'i nagua ka sa'i, te vi kuni ni na ñayiu ka kui. Chi ma kuu vi ndaxtutu ni uva nuu tnu iñu na'nu, axi tichi iuu nuu tnu iñu kanchu. ¹⁷ Chi ndi'i yutnu gua'a kuun kiti vixin gua'a, te ndi'i yutnu kue'e kuun kiti kue'e. ¹⁸ Chi ma kuu kuun in kiti kue'e nuu yutnu gua'a, te suni ma kuu kuun in kiti vixin gua'a nuu yutnu kue'e. ¹⁹ Ndi'i yutnu ja tu kuun kiti vixin gua'a, te'nde tnu, te kee tnu nuu ñu'u. ²⁰ Te saa ni kuu jin ñayiu yun, chi jin tniuu sa'i, te vi kuni ni na ñayiu kui.

Masu ndi'i ñayiu kiukuei andivi

²¹ Masu ndi'i ñayiu ka ka'an jin san: "Jito'o maa san kuu ni", kiukuei nuu tatnuni ia Dios ndee andivi, chi maa ni ñayiu ka sa'a nagua kuini maa Tata Dios, ia oo ndee andivi, ka kuu ja kiukuei. ²² Chi kua'a ndeva'a ñayiu vi ka'an jin san kiuu yun: "Jito'o, jin sivi maa ni ni ka okaxtno'o san nuu ñayiu nagua kokuu, te suni jin sivi ni ni ka oskunu san tachi, te suni jin sivi ni ni ka osa'a san kua'a javii java'a", vi kachi. ²³ Yun te kuña'a san: "Tu jini sa'un ña san. Vi kujioo ni nuu san, chi ni no'o ni jakue'e ka sa'a ni."

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a uu ve'e

²⁴ Te nani kuu ñayiu ka nini tno'o ka'an san ya'a, te ka skunkui, skintna'a inuu san jin in tee ndichi ja ni sa'a de ve'e de siki kava. ²⁵ Te ni kuun sau vi ni kee teñu'u, te ni jinki'i tachi, te ni tee sua'a tee sua'a jin ve'e yun, te tu ni junkau, chi nukuiin gua'a siki kava yun. ²⁶ Su nani kuu ñayiu ka nini tno'o ka'an san ya'a, te tu ka skunkui, skintna'a inuu san jin in tee vasa ja ni sa'a de ve'e de siki ñuti. ²⁷ Te ni kuun sau vi ni kee teñu'u, te ni jinki'i tachi, te ni tee sua'a tee sua'a jin ve'e yun, te

ni ndonso, te vi yun ni naa ndi'i —jiña'a Jesús sua'a.

²⁸ Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o ya'a, te ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu yun ja ka ndakani ini tno'o ni kaxtno'o ya. ²⁹ Chi ni kaxtno'o ya nagua ka'an in tee tatnuni, masu nagua ka ka'an tee ka kaxtno'o Ley.

8

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i

¹ Te nuu ni nuu Jesús nuu yuku yun, te ka ndikin ña kua'a ndeva'a ñayiu. ² Yun te ni jino in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te jiña'a de:

—Jito'o san, nuu ja kuini ni, te kuu ndasavii ña ni joo ja na nduva'a san.

³ Yun te ni sonee ya nda'a ya siki de, te jiña'a ya:

—Kuini san, te nduvii ni.

Yun te vi ore saa kua'an kue'e yun. ⁴ Te jiña'a Jesús:

—Masu ja koka'an ni nuu ni in ñayiu ja ni ndasa'a ña san. Kua'an ni te xne'e ni maa ni nuu sutu, te suni soko ni nagua ni tatnuni Moisés, nagua ja vi kuni ñayiu ja ni nduva'a ni jin kue'e ni —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús tee jinokuechi nuu in tee kuu capitán

⁵ Nuu ni ndiuu Jesús Capernaúm, te ni jino in tee kuu capitán tatnuni nuu soldado Roma, te ni jikanta'u de nuu ya, ⁶ te jiña'a de:

—Jito'o san, ve'e san oo in tee jinokuechi nuu san, te ku'u de kue'e ndutuchiin, te ka'u ndeva'a ku'u de.

⁷ Yun te jiña'a Jesús sua'a:

—Ki'in san, te ndasa'a san de.

⁸ Yun te jiña'a tee kuu capitán yun:

—Jito'o san, masu na in guaa kuu sa'un san ja kiuu ni ini ve'e san. Sua'a ni ka'an ni, te na nduva'a tee jinokuechi nuu san.

⁹ Chi suni oo in tee tatnuni nuu san, te suni neva'a san soldado ja tatnuni san nuu de. Te nuu ka'an san nuu in de “kua'an ni yun”, te ki'in de. Te nuu ka'an san jin inka de “ne'e ni”, te kii de. Axi nuu tatnuni san nuu tee jinokuechi nuu san ja na sa'a de jaya'a, te sa'a de —jiña'a capitán yun.

¹⁰ Te nuu ni onini Jesús, te vini sa'u kuii kuiti ini ya, te jiña'a ya nuu ñayiu ka ndikin ña:

—Ka'an ndaa san ja nii ñuu mao Israel, tu jinku'un san ni in ñayiu ja kandija ia Dios nagua kandija capitán ya'a. ¹¹ Te ka'an san nuu ndi'i ni ja kikuei kua'a ñayiu sava ka tatatno'o ichi kana nikandii, te suni ichi kee ya, te vi jinkoi jin Abraham vi Isaac vi Jacob nuu tatnuni ia Dios ndee andivi. ¹² Te se'e ñuo Israel, chi ki'inkuei ndee ye'e nuu nee, te ma kiukuei nuu tatnuni ia Dios. Te yun kuu nuu vi nda'i vi kanai, te vi ndaka'ñi no'i.

¹³ Yun te jiña'a Jesús nuu capitán yun:

—Kuano'o ni ve'e ni, te vi nagua ni kandija maa ni, saa kokuu.

Te vi ore saa ni nduva'a tee jinokuechi nuu de.

Ni ndasa'a Jesús nana xiso Pedro

¹⁴ Te nuu ni jino Jesús ve'e Pedro, te ni jini ya ja ku'u ka'u ndeva'a nana xiso de, katuu ña nuu jito jin kue'e kiji. ¹⁵ Te ni tnii ya nda'a ña, te vi ore saa ni nduva'a ña. Yun te ni ndakoo ña, te ni jiña'a ña ja ni ka jaa ya.

Ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u

¹⁶ Yun te nuu ni kunee, te ni ka kisia'a ñayiu nuu ya kua'a ñayiu ka ñu'u ña tachi, te vi ja tno'o ka'an ni ya, te ni skunu ya tachi yun. Te ndi'i ñayiu ka ku'u sava ka kue'e ni ndasa'a ya. ¹⁷ Te ndi'i ya'a ni kuu nagua ja skunku tno'o ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o maa ia Dios ndee

jana'a, nuu jiña'a de sua'a: "Te vi maa ya ni ndake'en ndi'i kue'o vi ni ndakuiso ya ja ka jatu ka jani'nio".

Ka kuini ñayiu ja vi kondikin Jesús

¹⁸ Te nuu ni jini Jesús ja ni ka jionduu ña kua'a ndeva'a ñayiu, te ni tatnuni ya ja vi ya'a de inka jioo yu'u ndute mar. ¹⁹ Te ni jintna'a ña in tee kaxtno'o Ley, te jiña'a de:

—Mastru, kondikin ña san jin ni ndee ni nuu ni kuu ja ki'in ni.

²⁰ Yun te jiña'a Jesús:

—Ñukuii, chi ka oo kava ve'e ti, saa ni kiti ndagua, chi ka oo taka ti. Su sein ja kuu san Se'e Teyii, chi vini nuu kakintuu san xini san, tu nagua neva'a san.

²¹ Yun te ni jino inka tee ka skua'a jin ya, te jiña'a de sua'a:

—Jito'o san, kuandetu ni na ki'in san xtna'nu'u ka na tayu'u san tata yua san, te saa na kondikin ña san.

²² Yun te jiña'a Jesús:

—Kondikin ña ni, te xndoo ni ndiyi yun na vi tayu'u tna'a ndisa ndiyi maa —jiña'a ya.

Ni junkani Jesús tikacha vi ola ndute mar

²³ Yun te ni ndee ya nuu barco, te ka ndikin ña tee ka skua'a jin ya. ²⁴ Yun te ni jinki'i in tikacha ni'i ndeva'a nuu ndute yun, te ndakoo sukun de, te ni ka ja'nu ndeva'a ola ndute yun ja ni jinonta ndee nuu barco yun. Su Jesús, chi kixin ni ya. ²⁵ Yun te ni jinokuei tee ka skua'a jin ya, te ni ka xtoto ña de jin ya, te ka jiña'a de:

—Jito'o san, skaku ni'nu ña ni, chi vi sa'uo nuu ndute ya'a.

²⁶ Yun te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka yu'u ni, se'e tee tu ka kandija gua'a?

Yun te ni ndakoo ya, te ni tatnuni ya nuu tikacha yun jin ola ndute yun, te ni jinkuiin ndi'i.

²⁷ Yun te vini ka sa'u kuii kuiti ini de, te ka ndatno'o tna'a de:

—¿Na in kuu tee ya'a ja vi ndee tikacha vi ndute mar ya'a ka jantno'o ña jin de?

Ni ndasa'a Jesús uu tee ka ñu'u ña tachi ja ka oo de yuku ja tñii Gadara

²⁸ Te nuu ni ka ndejioo ya inka yu'u ndute yun nuu kuu ñu'u ñayiu gadara, te ni ka nditna'a ña uu tee ka ñu'u ña tachi, ja ni ka oo de nuu ka yiyu'u ndiyi. Tee xeen ka kuu de ja ni in ñayiu ña ni okuu ja vi ya'a ichi nuu ka oo de yun. ²⁹ Te ni ka kana jaa tachi yun ndee anu de, te ka jiña'a:

—¿Nagua kuini ron ja vaji ron nuu ka oo rin, vi Se'e Dios? ¿A vaji ron ja taa ron tnundo'o vi tna'a rin ama ka ja jino kiuu sandi'i?

³⁰ Te ndee jika nuu ka oo ya yun ka ñu'u kua'a kini ka jaa ti. ³¹ Te ni ka jikanta'u tachi ndee anu tee yun, te ka jiña'a:

—Nuu ja skunu ña ron, te kuan-detu na ndekuei rin chii kini ka ñu'u yun.

³² Yun te jiña'a ya:

—Kua'ankuei nuu saa.

Te kua'ankuei, te ni ndekuei chii kini yun. Yun te ni ka jino ndi'i kini yun kua'ankuei ti, te oo ndeyi ja ni kentakuei ti ndee nuu ndute mar yun. Te ni ka tnaa ti maa ti, te ni ka ji'i ti.

³³ Yun te ni ka jino tee ni ka ojito kini yun, te kuano'okuei de maa ñuu, te ni ka ndakani de ndi'i ja ka jini de vi naxa ni ka ndo'o tee ni ka ñu'u ña tachi yun. ³⁴ Te ndi'i ñayiu ñuu yun ni kekuei ni ka jintna'a ña jin Jesús. Te nuu ni ka jini ña, te ni ka jikanta'u ja na kujioo ya ñuu yun.

9

Ni ndasa'a Jesús in tee ni ndu-tuchiin

¹ Yun te ni ndee Jesús nuu barco yun, te ni ndaya'a ya inka

jioo ndute mar yun, te ni ndajino ya ñuu ya. ² Yun te ni ka jinsia'a ñayiu in tee ku'u kue'e ndutuchiin, katuu de nuu jito de. Te nuu ni jini Jesús ja ka kandija gua'a tee yun, te jiña'a ya nuu tee ndutuchiin yun:

—Koyutnu anu ron, vi Se'e, chi ja ni jaka'nu ini rin yika kuechi ron.

³ Yun te sava tee ka kaxtno'o Ley yun ka ndakani ini de: “Tno'o ka'an tee ya'a, chi kane'e de jin ia Dios”. ⁴ Yun te nuu ni jini Jesús ja siun ka ndakani ini de, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka ndakani kue'e ini ni jin anu ni? ⁵ ¿Nagua kuu vijin ka ja ka'an san jin tee ya'a? ¿A “ja ni jaka'nu ini san yika kuechi ni”, axi kuña'a san: “Ndakoo, te kaka ron”? ⁶ Su vitna te vi kuni ni ja Se'e Teyii, chi suni neva'a jaka'nu ja tatnuni nuu ñuyiu ya'a, te kuu kuaka'nu ini yika kuechi ñayiu.

Yun te jiña'a ya nuu tee ndutuchiin yun:

—Ndakoo, te ndakuiso ron jito ron, te kuano'o ve'e ron.

⁷ Yun te ni ndakoo de kuano'o de ve'e de. ⁸ Te nuu ni ka jini ñayiu ja siun ni sa'a ya, te ni ka yu'i, vi ni ka chiñu'i ia Dios ja ni jiña'a ya in jaka'nu ya nuu ñayiu.

Ni kana ña Jesús jin Mateo

⁹ Te nuu ni ya'a Jesús yun, te ni jini ya in tee nani Mateo ja nukoo de ki'in de xu'un impuestu ka tniuya'u ñayiu ja ndakan ñuu Roma, te jiña'a Jesús:

—Kondikin ña ni na ki'on.

Yun te ni ndakoo de, te ni jata ndikin ña de kua'ankuei de.

¹⁰ Yun te ni jinokuei ya ve'e de, te ni ka jinkoo ya ka jaa ya xtaa. Te suni ni jinokuei kua'a tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a jakue'e, te ni ka jinkoo ndi'i de in ni nuu mesa jin Jesús vi tee ka skua'a jin ya. ¹¹ Te nuu ni ka jini tee ka kuu fariseo yun, te ni

ka jikan tno'o de nuu tee ka skua'a jin ya:

—¿Nau ja vi in ni ka jaa mastru ni xtaa jin tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a jakue'e? —ka jiña'a de.

¹² Te nuu ni onini Jesús, te jiña'a ya:

—Ñayiu ka oo va'a, chi tu ka jiniu'u tee tatna, chi maa ni ñayiu ka ku'u kuu ja ka jiniu'u.

¹³ Kua'ankuei ni te vi jinkui'nu ini ni naxa kei tno'o ya'a ja yoso nuu tutu ii: “Ja kuini rin kuu ja vi kunda'u ini ron ñayiu, masu ja vi soko ron nuu rin”. Chi masu vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakani ini ja ñayiu va'a ka kuu, chi vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakuni ja ka oo yika kuechi, te vi ndatna'u ini nuu yika kuechi.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ka ondite ñayiu

¹⁴ Yun te ni kikuei ñayiu ka skua'a jin Juan, tee skuandute, te ka jiña'a de:

—¿Nau ja sein vi tee ka kuu fariseo ka ondite san kua'a jichi, su tee ka skua'a jin ni, chi tu ka ondite de? —ka jiña'a de.

¹⁵ Yun te jiña'a Jesús:

—Te ¿a kuu vi kondite ñayiu ka oo viko tnanda'a ja siun vi ka oi jin tee tnanda'a yun? Ña'a, ma kuu vi kondite ñayiu ja siun vi ka oi jin maa tee tnanda'a yun. ¹⁶ Chi ni in ñayiu tu ndatnaa in pedasu sa'un jaa nuu in xioo tu'u, chi ndandiyi sa'un jaa yun, te ka'nde ña jin sa'un tu'u yun, te saa sua'a te'nde gua'a ka. ¹⁷ Suni ni in ñayiu ma vi tñai vinu jaa nuu in itni ñii tu'u, chi ka'ndi ñii yun, te kati vinu yun, te suni junaa jin ñii yun. Yun guaa vi tñaa ni vinu jaa nuu itni ñii jaa nagua ja saa te koo va'a nduu.

Ni ndasa'a Jesús ña'a ni oku'u vi sesi'i Jairo

18 Te vi nini ka'an ka ya siun, te ni jino in tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te jiña'a de:

—Vi inka ni ji'i sesi'i san. Su ki'inkueio, te sonee ni nda'a ni siki, te na ndatekui —jiña'a de.

19 Yun te ni ndakoo Jesús vi ndi'i tee ka skua'a jin ya, te ni ka jata ndikin ña ya kua'ankuei ya jin de.

20 Yun te ni kuyatni in ñasi'i ja ku'u kue'e ta'u ña ndee ja oo uxi uu kuia ichi yata Jesús, te ni tnii ña yu'u sa'un ichi yata ya. 21 Chi ni ndakani ini maa ña: “Nuu ja na tnio visi ja sa'un yata ya, te nduva'o”. 22 Yun te ni jiokuiin Jesús, te ni jini ya ñasi'i yun, te jiña'a ya:

—Sesi'i, koyutnu anu ni, chi ni kandija ña ni jin san, te ni nduva'a ni.

Te vi ore saa ni nduva'a ña.

23 Yun te ni jinokuei ya ve'e tee netniuu yun, te ni jini ya ñayiu ka tiuu yaa vi ñayiu ka nda'i ka kana.

24 Te jiña'a ya:

—Vi kujioo ni, chi masu ni ji'i suchi si'i ya'a, chi sua'a ni kixin.

Te ni ka jaku ndee ña ñayiu yun jin ya. 25 Su nuu ni kene'e ndi'i ya ñayiu yun ye'e, te ni kiuu ya ini ve'e yun, te ni tnii ya nda'a suchi si'i yun, te ni ndakoi. 26 Yun te ni jitenuu tno'o ndi'i ñuu yun ja siun ni sa'a ya.

Ni ndasa'a Jesús uu tee ka ku'u nuu

27 Te nuu ni ya'a Jesús yun, te ni ka jata ndikin ña uu tee ka ku'u nuu, ka kana jaa de, te ka jiña'a de:

—Kunda'u ini ña ni jin san, vi ndikin tata ndee David.

28 Yun te ni jinokuei ya in ve'e, te ni ka jintna'a ña tee ka ku'u nuu yun, te ni jikan tno'o ña Jesús:

—¿A ka kandija ni ja kuu ndasa'a ña san?

Yun te ka jiña'a de:

—Kuu sa'a ni, vi Jito'o san.

29 Yun te ni tetuu ya nda'a ya nduchi nuu nduu tee yun, te jiña'a ya:

—Vi nagua ka kandija maa ni, te vi saa kokuu.

30 Te ni ka ndanune nduchi nuu tee yun, te ni tatnuni Jesús, te jiña'a ya:

—Vi kondia'a gua'a ni ja ni in ñayiu ma vi kuni ja ni ndasa'a ña san.

31 Su nuu ni kekuei de kua'ankuei de, te ni ka ndakani de nuu ñayiu ndi'i ñuu ja ka oo yun ja siun ni ndasa'a ña ya jin de.

Ni ndasa'a Jesús in tee kuu ñi'i

32 Te nuu ni ndekuei tee ni ka oku'u nduchi nuu yun kua'ankuei de, te ni ka jinsia'a ñayiu in tee kuu ñi'i, ñu'u ña tachi, nuu Jesús.

33 Su nuu ni skunu ya tachi yun, te ni kuu ni ndaka'an tee kuu ñi'i yun. Te ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu yun, te ka ka'in:

—¡Ni in kiuu tu ka jinio ja na in sa'a sua'a ñuo Israel!

34 Su tee ka kuu fariseo yun ka jiña'a sua'a:

—Kuu skunu tee ya'a tachi, chi maa tachi kuu ka'nu yun ni jiña'a tniuu ka'nu ja kuu sa'a de.

Joo ni ñayiu ka satniuu nuu tniuu ia Dios

35 Te ni jiondita Jesús nii ñuu na'nu vi ñuu kueli kaxtno'o ya taka ve'e ii sinagoga tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios vi ni ndasa'a ya ñayiu ka ku'u ndi'i nuu kue'e vi ndi'i ja ka jatu ka jani'ni ñayiu.

36 Te nuu ni jini ya ja kua'a ñayiu ka kuu, te ni kunda'u ini ña ya, chi ni ka kuita ñayiu yun, te ka ndii nda'u nui na kuinio ndikachi ja tu na in jito ña. 37 Yun te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:

—Vi ja ndaa ndija ja oo kua'a ja ndaxtutuo, su joo ni ñayiu ka satniuu ka oo ja vi ndaxtutui. 38 Vi kakanta'u ni nuu Jito'o xiin tniuu ya'a ja na tetniuu ka ya ñayiu vi satniuu —jiña'a ya.

10

Ni kaji Jesús uxi uu tee ni chit-niiu ya

¹ Yun te ni ndakana Jesús uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ni jiña'a ya in jaka'nu ja vi tatnuni de nuu tachi ka ñu'u ña jin ñayiu, te vi skunu de, te vi ndasa'a de ndi'i ñayiu ka ku'u sava ka nuu kue'e vi ja ka jatu ka jani'ni.

² Te sua'a ka nani ndi uxi uu tee ni chitniiu ya. Tee xtna'nu'u kuu Simón, ja suni nani de Pedro, vi ñani de Andrés, Jacobo vi ñani de Juan, nduu de ka kuu seyii Zebedeo, ³ vi Felipe, vi Bartolomé, vi Tomás, vi Mateo, tee ni oo xtutu xu'un impuestu, vi Jacobo se'e Alfeo, vi Lebeo ja ka xnani ña jin de Tadeo, ⁴ vi Simón, tee yinduu nuu ñayiu ka kuu cananista, jin Judas Iscariote tee ni xtuu ña jin Jesús.

Ni tetniiu Jesús tee ni chitniiu ya ja vi kaxtno'o de tno'o ya

⁵ Tee ya'a ka kuu uxi uu de ja ni tetniiu Jesús, te ni xteku ña ya nagua kuu ja vi sa'a de, te jiña'a ya:

—Ma ki'inkuei ni nuu ka oo ñayiu sava ka tatatno'o, ni in ñuu ñayiu Samaria, ma kiukuei ni. ⁶ Chi kua'ankuei ni nuu ñayiu ve'o Israel ja ka kui na kuinio ndikachi ni ka ndoñu'u. ⁷ Kua'ankuei ni te sua'a vi kaxtno'o ni: “Ja oo yatni ja tatnuni ia Dios ñuyiu ya'a”. ⁸ Te vi ndasa'a ni ñayiu ka ku'u, te vi ndasavii ni ñayiu ka ku'u kue'e te'i, te vi ndaxteku ni ñayiu ni ka ji'i, te vi skunu ni tachi. Sua'a ni vi sa'a ni, ma vi ke'en ni xu'un, chi sua'a ni ni ka kuta'u ni.

⁹ Te ma vi chindee ni itni xu'un kuu oro ni plata ni cobre nuu kanchii ka ndikin chii ni. ¹⁰ Ni ma vi kinda'a ni ñunu xtaa ni ichi ki'inkuei ni, ni inka sa'un vi ndasama ni, ni inka ndijan ni, ni ma vi kinda'a ni yutnu ja vi kotuu ni. Chi in tee satniiu, te kanuu ja

nuu satniiu de, yun vi skaa ña jin de.

¹¹ 'Te nuu kentakuei ni in ñuu ka'nu axi in ñuu lule, te vi nduku tno'o ni ndenu oo in ñayiu va'a, te vi ndoo ni ve'e ñayiu yun, guaa ndee nuu ki'inkuei ni inka ñuu. ¹² Te nuu kiukuei ni ve'e yun, te vi ndakantno'o ni ñayiu yun a kuya'a kukueni ka oi. ¹³ Te nuu ja ñayiu gua'a oo ve'e yun, te koi jin javii java'a, su nuu ja masu ñayiu gua'a kui, te ndajiokuiin javii java'a ni ka ka'an ni yun vi koo jin maa ni. ¹⁴ Su nuu ja oo ñayiu ja ña jain ja vi kuantu'u ñai, ni ja vi konini tno'o ka ka'an ni, te ndekuei ni ve'e yun axi ñuu yun, te vi kisi ni ñuyaka ka ndaa si'in ni ja na kokuu in seña ja tu ni ka janta'ui. ¹⁵ Chi ka'an ndandaa san ja kiuu sandaa in Dios kuechi, te kua'a ka tundo'o kii siki ñayiu ñuu yun, saa nagua ni ka ndo'o ñayiu ñuu Sodoma vi Gomorra.

Ni kaxtno'o Jesús ja vi sondikin ña ñayiu nuu kuee ka

¹⁶ 'Vi kondia'a gua'a ni, chi tetniiu ña san ja ki'inkuei ni na kuinio ndikachi ne'u va'u lobo. Te vi kondichi ini ni na kuinio koo, te vi kokunda'u vi kokukee ni na kuinio sata. ¹⁷ Te vi koto ni maa ni, chi vi tnaa ña de nuu nda'a tee ka netniiu, te vi kani ña de jin ni ini ve'e ii sinagoga. ¹⁸ Te suni vi ndasia'a ña de guaa ndee nda'a tee ka netniiu sava ka ñuu vi nuu nda'a tee ka kuu rey ja ja'a sein. Saa te kuu vi ndakani ni tno'o san nuu de vi nuu ñayiu sava ka tatatno'o. ¹⁹ Su nuu vi ndasia'a ña de nuu tee ka netniiu, ma vi kondi'ni ni na tno'o vi ka'an ni axi naxa vi kuña'a ni, chi ore ja vi ka'an ni, te maa ia Dios taa tno'o vi ka'an ni. ²⁰ Chi masu maa ni kuu ja vi ka'an, chi Espiritu maa Tata Dios kuu ja ka'an jin yu'u ni.

²¹ 'Chi vi maa ñani xtuu inka ñani ja kuu de, te suni in yua xtuu se'e ja kui, te se'e vi ndakoo

siki yua, te vi sa'a ja vi ka'ni ña.
 22 Te ndi'i ñayiu vi kuni u'u ña jin ni ja ja'a sein, su na in kundee ini ja koyutnui guaa ndee kiuu sandi'i, te ñayiu yun kuu ja kaku ni'nui. 23 Su nuu ka sondikin ña ñayiu jin ni in ñuu, te vi kunu ni kua'ankuei ni inka ñuu. Chi ka'an ndandaa san ja ma vi kundee ni vi kiondita ni ninii ñuo Israel ama ka ja ndii san ja kuu san Se'e Teyi.

24 'Chi in tee skua'a, masu kuu ka'nu ka de saa mastru de, te ni in tee jinokuechi, masu kuu ka'nu ka de saa lamu de. 25 Te na kendoo va'a ini tee skua'a yun ja kenta de kokuu de na kuinio mastru de, te saa ni tee jinokuechi yun ja na kenta de kokuu de na kuinio lamu de. Chi nuu tee xiin ve'e, ni ka xnani ña jin de Beelzebú ja kuu tachi ka'nu ka, te ¿nagua kuu ka sava ka ñayiu ve'e yun ja ma vi xnani ña siun?

Ni kaxtno'o Jesús na xiin nuu vi koyu'o

26 'Te yun guaa ma vi koyu'u ni ñayiu, chi tu na in guaa kuu ja koyu'u ja ma tuu ndijin, te ni in ma kuu ja kiyu'u, chi ndi'i tuu ndijin, te vi kuni ñayiu. 27 Te na tno'o ka'an san nuu tu ka jini ñayiu, te vi xtuu ni nuu vi konini kua'a ñayiu. Te na tno'o ni ka'an yu'u san nduso'o ni, te vi kana jaa ni ndee siki ve'e. 28 Te ma vi koyu'u ni jin ñayiu ja'ni, chi yiki kuñu ja'ni, su anuo chi ma kuu ka'ni. Chi ja vi koyu'u ni kuu ia Dios, chi kuu tetniuu ya anu ni vi yiki kuñu ni nuu andeya.

29 'Chi ka xiko ñayiu uu tisala kueli jin invaa ni xu'un kaa luluu. Su vini saa, te tu ka ji'i ti nuu ja ma kuandetu maa Tata Dios. 30 Te ja in in maa ni, chi vi ndee ixi xini ni ndi'i ka'u ya guaa jini ya nasaa ka oo. 31 Te yun guaa ma vi koyu'u ni, chi ka ndee ka ni nuu ya saa kua'a tisala kueli yun.

Vi ndaa yu'o nuu ñayiu ja ka kandijao Jesús

32 'Te nani kuu ñayiu ndaa yu'u ja kandija ñai jin san nuu ñayiu ñuyiu ya'a, te suni ndaa yu'u san nuu Tata Dios, ia oo ndee andivi, ja kandija ñai jin san. 33 Su na ñayiu tu ndaa yu'u ja kandija ñai jin san nuu ñayiu ñuyiu ya'a, te suni ma ndaa yu'u san nuu Tata Dios, ia oo ndee andivi, ja kandija ñai jin san.

Ka sa'a siin tna'a ñayiu ja ja'a Jesús

34 'Te ma vi koka'an ni ja vaji san jin tno'o mani ñuyiu ya'a, chi masu vaji san jin in jamani, chi vaji san ja skaxin tna'a ña san. 35 Chi vaji san ja sa'a siin ña san, te ndakoo in se'e siki yua, te in sesi'i ndakoo siki nanai, te suni in janu ndakoo siki nana xiso. 36 Te vi ndakuni u'u tna'a ndisa ve'e maa.

37 'Te na in kutoo gua'a ka yuai vi si'i saa sein, te tu oo tu kai ja koo san jin. Te suni na in kutoo gua'a ka seyii vi sesi'i saa sein, te suni tu oo tu kai ja koo san jin. 38 Te na in tu kuini ja kuiso cruz ja kuu tnundo'o, te kondikin ñai jin san, te suni tu oo tu kai ja koo san jin. 39 Chi na in nduku ja skaku ni'nu ja tekui nuu tnundo'o, te skunai mai. Su na in skunaa mai ja ja'a sein, te kaku ni'nui.

Vi kuta'uo in jagua'a nuu ia Dios

40 'Chi na in janta'u ña jin ni, te suni janta'u ña jin san. Te na in janta'u ña jin san, te suni janta'u ñai jin ia ni tetniuu ña jin san. 41 Te suni na in janta'u in tee ndakani tno'o ia Dios, ja tee jinokuechi nuu Dios kuu de, te suni ndani'i ya'ui nagua ni'i tee ndakani yun. Te na in janta'u in tee ndaa, te ja siun tee ndaa kuu de, te suni ndani'i ya'ui nagua ni'i tee ndaa yun. 42 Te na in jiña'a in yajin ndute vijin nuu in

in tee kueli ya'a ja ka ndikin ña de jin san, te suni ka'an ndaa ndija san ja ndani'i ya'ui nuu ia Dios —jiña'a Jesús.

11

Ni tetniuu Juan uu tee ka skua'a jin de ja vi kakan tno'o de Jesús

¹ Te nuu ni ndi'i ni xteku ña Jesús jin ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te kua'an ya ja kaxtno'o ya vi ndakani ya tno'o ndaa nuu ñayiu ka oo taka ñuu yun.

² Te yi'i Juan vekaa. Te yun ni ni'i tno'o de tniuu na'nu ja sa'a Jesukristu. Yun te ni tetniuu de uu tee ka skua'a jin de ³ ja vi kakan tno'o ña de:

—¿A maa ni kuu ia ni tetniuu Dios ja kii, axi vi kondetu san inka? —ka jiña'a de.

⁴ Yun te jiña'a Jesús:

—Kua'ankuei ni te vi ndakani ni nuu Juan nagua ni ka jini ni ja sa'a san vi na tno'o ni ka onini ni. ⁵ Ñayiu ka ku'u nuu te ka ndaye'e nduchi nui. Ñayiu ka ku'u si'in, te kuu ka ndakakai. Te ñayiu ka ku'u kue'e ndi'yi te'i, te ka nduvii. Te ñayiu ka ndesi so'o, te ka ndanune so'i. Te ñayiu ni ka ji'i, te ni ka ndatekui. Te ñayiu ka kunda'u, ni ka jini tno'o va'a ia Dios. ⁶ Te na ta'u na ndetu ñayiu tu ka chiyata ña jin san. Sua'a vi kuña'a ni nuu Juan —jiña'a ya.

⁷ Te nuu ni ka ndaya'a tee ka skua'a jin Juan kuano'okuei de, te ni jinkondee Jesús ndakani ya ja ja'a Juan nuu ñayiu, te jiña'a ya:

—¿Na in ni ka jinkoto ni nuu ñu'u te'a yun? ¿A ni ka jinkoto ni in tee na kuinio in ndoo ja ni skanda skanda ña tachi? ⁸ Axi nuu ja ña'a, te ¿nagua kuu ja ni ka ndia'a ni? ¿A in tee ni'nu sa'un luu ndeva'a? Ña'a, chi tee ka ni'nu sa'un luu ndeva'a ka kuu tee ka oo ve'e tee ka kuu rey. ⁹ Su ¿nagua kuu ja ni ka jinkoto ni? ¿A in tee ndakani tno'o ia Dios?

Vatuka, chi in tee kuu ka'nu ka saa tee ndakani tno'o ia Dios kuu tee ni ka jini ni. ¹⁰ Chi ja ja'a Juan ya'a kuu ja yoso nuu tutu ii:

Ya'a tetniuu rin in tee ndakani tno'o rin ja kokoxno'o de nuu ron,

te kosava'a de ichi nuu ki'in ron, ka'an sua'a. ¹¹ Te ka'an ndaa san ja ne'u ñayiu ni ka kaku ñuyiu ya'a, tu na in kuu ka'nu ka saa Juan, tee skuandute. Su visi ni saa, te na ñayiu kuu lule ka nuu tatnuni ia Dios ndee andivi, te kuu ka'nu kai saa Juan.

¹² 'Chi guaa ndee kiuu ni kenta Juan, tee skuandute, vi guaa ndee kiuu vitna, ka nduku ndee ndeva'a ñayiu ja kiukuei nuu tatnuni ia Dios. Te ñayiu inu ni'i ini ka kuu ñayiu ka kindee nuu tatnuni ya. ¹³ Chi ndi'i tee ni ka ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a vi tno'o yoso nuu Ley Moisés, ni ka ondakani ja ja'a nuu tatnuni ia Dios guaa ndee kiuu ni kenta Juan. ¹⁴ Te nuu ja ka kuini ni vi kuantu'u ni ndi'i ya'a, te suu Juan kuu Elías ja kii. ¹⁵ Te na in oo so'o ja konini, te na konini.

¹⁶ '¿Te nagua kuu ja skintna'a inuu san jin ñayiu ka oo tiempu vitna? Skintna'a inuu san jin nagua ka sa'a suchi kueli ja ka jinkoi ka kasiki nuu ya'u, te ka kanai nuu tna'i. ¹⁷ Te ka jiña'a: "Ni ka tiuu li in yaa jin tnu yoo, su tu ni ka jita ja'a lo. Ni ka jita li in yaa nda'u, su tu ni ka nda'i lo." ¹⁸ Chi ni kii Juan, te tu ni ojaa va'a de ni tu ni oji'i de vinu, te ka kachi ñayiu: "Ñu'u ña Tachi jin de". ¹⁹ Te ni kee maa san ja kuu san Se'e Teyii, te jaa vi ji'i san, te ka ka'an ñayiu: "Ya'a oo in tee jaa ndeva'a vi ji'i de vinu, te ka ndeka tna'a gua'a de jin tee ka xtutu xu'un impuestu vi tee ka sa'a jakue'e". Su vi kuni ñayiu ja oo ndaa tno'o ndichi ia Dios nuu vi kuni naxa ka sa'a ñayiu ka oo jin maa ya —jiña'a ya.

Ni ka'an xeen Jesús jin ñayiu tu ka kandija

²⁰ Yun te ni jinkondee Jesús ka'an xeen ya jin ñayiu taka ñuu nuu ni sa'a ya kua'a tniuu na'nu. Chi vini saa, te tu ni ka kuini ñayiu ja vi ndatna'u ini te kiukuei ichi ia Dios. Te jiña'a ya:

²¹ —jNda'u ni ka roon ñayiu ñuu Corazín vi nda'u ni ka roon ñayiu ñuu Betsaida! Chi vaa nuu sua'a, te nuu ñayiu ñuu Tiro axi Sidón ni kuva'a in tniuu ka'nu ja ni sa'a rin nuu ndi'i maa ron, vaa vi ndee nona kiuu ja ni ka kekui'nui sa'un ndayi vi ni ka jinkoi nuu yaa ñu'u ja ka ndatna'u ini nuu yika kuechi. ²² Su ka'an rin ja kiuu tetniuu ia Dios tnundo'o, te kua'a ka tnundo'o vi tna'a ron saa ñayiu ñuu Tiro vi Sidón. ²³ Te maa ron, ñayiu ñuu Capernaúm, ja ka ka'an ron ja ndiukuei ron ndee andivi, su saa sua'a kekuei ron ndee ñuu ji'i. Chi nuu sua'a te nuu ñayiu ñuu Sodoma ni sa'a rin tniuu na'nu ja sa'a rin nuu ndi'i maa ron, vaa vi ka tekuni ñayiu yun ndee kiuu vitna nuu siun. ²⁴ Su ka'an rin ja kiuu tetniuu ia Dios tnundo'o, te kua'a ka tnundo'o vi tna'a ron, saa ñayiu ñuu Sodoma.

Ki'inkueio nuu maa Jesús te vi ndatatu

²⁵ Te kiuu yun ni ndakuatu Jesús, te jiña'a ya:

—Ndakuanta'u san nuu ni, vi Tata Dios, ja kuu ni Jito'o andivi vi ñuyiu, chi ni tayu'u ni taka ya'a nuu ñayiu ndichi vi ñayiu jinkui'nu gua'a ini, te ni ndaxne'e ni nuu ñayiu ka kuu na kuinio suchi kueli. ²⁶ Saa ni sa'a ni, vi Tata, chi saa jinkuaan ini maa ni.

²⁷ 'Te ndi'i ya'a ni ni'i san nuu Tata Yua san. Te ni in ñayiu, tu na in jini gua'a Se'e ia Dios, chi maintno'o maa Yua, guaa jini ya. Te ni in ñayiu, tu na in jini gua'a Yua, chi maintno'o maa Se'e ya,

guaa jini, te nani kuu nuu ñayiu ka'an maa Se'e ia Dios ja vi kuni, te xne'e ya. ²⁸ Ne'ekuei ndi'i maa ni ja ni ka kuita ni jin tniuu ka sa'a ni vi jin javee ndeva'a ka ndiso ni, te maa san sa'a ja vi ndatatu ni. ²⁹ Vi kuiso ni yuvu san, te vi kutua'a ni nagua oo maa san, ja in tee tu yachi ini kuu san, vi sa'a nda'u sa'a kee ni san, te vi ni'i ni nuu vi ndatatu anu ni. ³⁰ Chi ñama yuvu san, vi ñama ja ndiso san, te masu vee ja vi kondiso ni —jiña'a Jesús.

12

Ka tno'o tee ka skua'a jin Jesús yoko triu in kiuu ndatatu

¹ Te in kiuu ndatatu ni ka ya'a Jesús jin tee ka skua'a jin ya in nuu kaa triu. Te ni ka kokin tee yun, te ni ka tno'o de yoko triu yun, te ni ka sa'a vii de, te ni ka jaa de. ² Su ni ka jini tee ka kuu fariseo, te ka jiña'a de:

—Kondia'a ni ñayiu ka skua'a jin ni ja ka sa'a de in ja oo ii ja ma kuu sa'o kiuu ndatatu.

³ Yun te jiña'a ya:

—¿A tu ka ka'u ni nuu tutu ii naxa ni sa'a David vi tee ka oo jin de nuu ni ka kokin de, ⁴ naxa ni kiuu de ve'e maa ia Dios, te ni ka jaa de xtaa vixin ii, ja oo ii ja ma kuu vi kaa de, ni maa de, te ni tee ka oo jin de, chi maintno'o sutu guaa kuu vi kaa? ⁵ ¿Axi tu ka ka'u ni nuu Ley Moisés naxa ka'an ja vi kuantniuo kiuu ndatatu? Su sutu, chi ka satniuu ni de kiuu yun ini veñu'u, te tu na kuechi ka tavi de. ⁶ Su sein, chi ka'an san ja ya'a oo in tee ka'nu ka saa veñu'u.

⁷ Su nuu sua'a te vi jinkui'nu ini ni naxa kee ka'an tno'o ya'a: "Ja kuini rin kuu ja vi kunda'u ini ron ñayiu, masu ja vi soko ron kiti nuu rin", kachi ya. Nuu saa te ma vi ka'an kuechi ni siki ñayiu tu na kuechi. ⁸ Chi maa san ja kuu Se'e Teyii kuu san Jito'o ja ndiso

tniuu san ja tatnuni san siki kiuu ndatatu —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ni yichi nda'a kiuu ndatatu

⁹ Te nuu ni ya'a ya yun, te ni jino ya ve'e ii sinagoga nuu ka skua'a ñayiu judio. ¹⁰ Te yun oo in tee ni yichi nda'a. Te ni ka jikan tno'o ña tee ka kuu fariseo yun jin Jesús, nagua ja kuu vi ka'an kuechi de siki ya, te ka jiña'a de:

—¿A tu oo ii ja ndasa'o in ñayiu ku'u kiuu ndatatu?

¹¹ Yun te jiña'a ya:

—Ndee in tee kuu ja ka oo jin ni ya'a, nuu ja neva'a de in ndikachi, te kanakau ti in yau kiuu ndatatu, te ¿a ma ki'in de te ndatau de ti? ¹² ¿Te a masu ndee ka in ñayiu saa in ndikachi? Su yun guaa masu ii kuu ja sa'o java'a kiuu ndatatu.

¹³ Yun te jiña'a ya nuu tee ku'u yun:

—Skaa ni nda'a ni.

Te ni skaa de nda'a de, te ni nduva'a nagua oo inka nda'a de.

¹⁴ Yun te ni ndekuei tee ka kuu fariseo yun, te ni ka ndatno'o de naxa vi ka'ni de Jesús.

Ni skunkuu tno'o ni ka'an Isaías

¹⁵ Su nuu ni jini Jesús, te ni kee ya kua'an ya. Te ni ka jata ndikin ña kua'a ñayiu, te ni ndasa'a ya ndi'i ñayiu ka ku'u. ¹⁶ Te ni tatnuni ya ja ma vi xtuu ña ñayiu na in kuu ya. ¹⁷ Saa te ni skunkuu nagua ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ni jiña'a de:

¹⁸ Ya'a oo in tee jinokuechi nuu rin ja ni kaji rin de.

Te kutoo rin de vi osii ini rin jin de,

te kuña'a rin Espíritu rin nuu de, te kaxtno'o de tno'o ndaa rin nuu ñayiu sava ka tatatno'o.

¹⁹ Te ni ma tee tna'a de jin ñayiu, ni ma kana jaa de,

te ni in ñayiu ma vi kuni ja ka'an ni'i de taka ichi.

²⁰ Te ni ma ka'nu de in ndoo ja ni taxin,

te ni ma nda'va de ni in yua'a ja inka ni jinkondee kana ñua'a ja kai,

vi guaa ndee na kundee de ja kotatnuni ndaa de.

²¹ Te vi kokukanu ini ña ñayiu sava ka tatatno'o jin de, ni ka'an Isaías.

Ka xtavi kuechi de Jesús ja oo ya jin jaka'nu maa Tachi

²² Yun te ni ka kisia'a ñayiu in tee ñu'u ña tachi ja ku'u nuu de vi ñi'i kuu de nuu Jesús. Te ni ndasa'a ña ya ja ni ndaye'e nduchi nuu de vi ni ndaka'an de. ²³ Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini, te ka ndatno'i:

—¿A masu tee ya'a kuu ndikin tata ndee David ja tetniuu ia Dios?

²⁴ Su nuu ni ka onini tee ka kuu fariseo, te ka jiña'a de:

—Tee ya'a, chi skunu de tachi jin jaka'nu maa Beelzebú, ja kuu tachi ka'nu ka, ja ñu'u ña jin de.

²⁵ Te ni jini Jesús ja siun ka ndakani ini de, te jiña'a ya:

—Ndi'i tee ka netniuu ja ka sa'a siin tna'a de ka jaxin tna'a ndisa maa de, te ka xnaa tna'a maa de. Te ndi'i ñuu axi ve'e ja ka sa'a siin tna'a, te suni ma kuu vi koo. ²⁶ Te suni saa ni tachi kuu ka'nu, nuu ja maa skunu tachi kueli yun, te jaxin tna'a maa jin maa, te ¿naxa kuu koo gua'a nuu tatnuni nuu saa?

²⁷ Su ka ka'an maa ni ja jin jaka'nu tachi kuu ka'nu kuu ja skunu san tachi kueli. Te nuu ja saa kuu, te ¿na in ni jiña'a in jaka'nu nuu ñayiu ka ndikin ña jin maa ni ja ka skunu de tachi? Te ja ja'a tee yun vi kuni ni ja masu vatuka ka ka'an ni. ²⁸ Su nuu ja jin Espíritu ia Dios kuu ja skunu san tachi, te jin yun kei ja ni kee ia Dios nuu ka oo maa ni ja tatnuni ya.

²⁹ 'Chi ma kuu kiuu in tee ve'e in tee ndakuí, te su'u de nagua

neva'a tee yun. Chi xtnañu'u ka ku'ni ña de, te saa kuu ja su'u de ve'e tee yun.

³⁰ 'Te na in tu chituu ña jin san, te siki san oo de. Te na in tu ka ndaxtutu jin san, te sa'a de ja ka jitenuu ñayiu.

³¹ 'Te yun guaa ka'an san ja kuaka'nu ini ia Dios ndi'i yika kuechi ñayiu vi ja ka ka'an ne'i siki ya. Su na in kane'e siki Espiritu ia Dios, chi ma kuaka'nu ini ya. ³² 'Te na in kuu ja kane'e siki Se'e Teyii, te kuaka'nu ini ia Dios. Su na in kane'e siki Espiritu ia Dios, te ma kuaka'nu ini ya, ni ja ñuyiu ya'a, te ni ja vaji nuu kuee ka.

Jin ndia'a tnu te vi kunio na yutnu kuu tnu

³³ 'Vi kokuu ni na kuinio in yutnu gua'a, ja kuun ndia'a gua'a nuu tnu, axi vi kokuu ni na kuinio in yutnu kue'e ja kuun ndia'a kue'e nuu tnu. Chi nagua kuun nuu tnu, te kunio na yutnu kuu tnu. ³⁴ ¡Tatatno'o koo! ¿Naxa kuu vi ka'an ni tno'o va'a, te ñayiu kue'e ka kuu ni? Chi nagua oo chitu anuo, te yun guaa ka'an yu'o. ³⁵ Chi in tee gua'a tava'a de java'a anu de ja ka'an de tno'o va'a. Te in tee kue'e tava'a de jakue'e anu de, ja ka'an de tno'o kue'e. ³⁶ Su sein, chi ka'an ndaa san ja ndi'i ñayiu ja ka ka'in tno'o tu jiniu'u, vi ndakuña'i kuenta nuu ia Dios kiuu sandi'i ja sa'a ndaa ya kuechi. ³⁷ Chi jin tno'o ka ka'an ni, te kekuei ni ja ñayiu ndaa ka kuu ni. Te suni jin tno'o ka ka'an ni, te vi xtavi kuechi ni maa ni ja vi tniuya'u ni yika kuechi ni —jiña'a Jesús.

Ka jikan ñayiu kue'e ja na sa'a Jesús in tniuu ka'nu

³⁸ Yun te ka jiña'a sava tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo: —Mastru, ka kuini san ja sa'a ni in tniuu ka'nu.

³⁹ Yun te jiña'a ya:

—Ñayiu ya'a, chi inu kue'e ndeva'i, te tu ka janta'u kuiti ia Dios, ka jikan ja na sa'a san in tniuu ka'nu. Su tu ka na tniuu ka'nu sa'a san, chi maa ni nagua ni ndo'o Jonás, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a. ⁴⁰ Chi nagua ni inee Jonás chii chiaka ka'nu uni kiuu vi uni jakuaa, te saa ni sein ja kuu san Se'e Teyii, chi kuinee san uni kiuu vi uni jakuaa chii ñu'u. ⁴¹ Te vi ndakoo ñayiu ñuu Nínive kiuu sandaa ia Dios kuechi, te vi xtavi kuechi ñai jin ñayiu ka oo tiempu vitna, chi ni ka ndatna'u ini ñayiu ñuu Nínive yun, te ni kiukuei ichi ia Dios, nuu ni ka onini tno'o va'a ia Dios ja ni kaxtno'o Jonás. Te ka'nu ka kuu maa san ja oo san ya'a, saa Jonás. ⁴² Te suni ndakoo in ña'a ni okuu reyna ni otatnuni ichi sur, kiuu sandaa ia Dios kuechi, te xtavi kuechi ña jin ñayiu ka oo tiempu vitna, chi jika ndeva'a ñuu ña'a yun, su ni kii ña ni onini ña tno'o ndichi ni ka'an rey Salomón. Te ka'nu ka kuu maa san ja oo san ya'a, saa rey Salomón.

Ni ndajiokuin tachi kue'e ini anu in ñayiu

⁴³ 'Te nuu kana in tachi kue'e ni ñu'u ña jin in ñayiu, te kua'an jiondita in nuu ñu'u yichi nduku ndenu ndatatu. Su nuu tu ni'i, ⁴⁴ yun te ka'an: "Na ndajiokuion ve'e nuu ni keo ja vajo", kachi. Te nuu ndajiokuin tachi yun, te nuku'un ini anu ñayiu yun na kuinio in ve'e ja tu na in oo, te ni ka ndaxtaa vi ni ka ndaskutu vii. ⁴⁵ Yun te ki'in junkuaka uja tachi kue'e ndeva'a ka saa maa, te ndajinokuei, te kiukuei ja vi koo ini anu ñayiu yun. Nuú saa, te kue'e ndeva'a ka ñayiu kokui saa jaxtnañu'u. Te suni saa vi ndo'o ñayiu ka oo tiempu vitna, chi ñayiu kue'e ndeva'a ka kui —jiña'a ya.

Ni jinokuei nana Jesús vi ñani ya

⁴⁶ Te vi nini ka'an ka ya jin ñayiu yun, te ni jinokuei nana ya vi ñani ya ka ndetu ña ye'e yun ja vi ka'an jin ya. ⁴⁷ Te jiña'a in tee nuu ya:

—Yun ka ndetu ña nana ni vi ñani ni ye'e yun, te ka ka'an ja vi ka'an jin ni.

⁴⁸ Yun te jiña'a ya nuu tee ni ka'an yun:

—¿Na in kuu nana san, te na in ka kuu ñani san?

⁴⁹ Yun te ni xnenda'a ya nuu ka oo ñayiu ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Ya'a oo nana san vi ya'a ka oo ñani san. ⁵⁰ Chi ndi'i ñayiu ka sa'a nagua kuini Tata san, ia oo ndee andivi, te ñayiu yun ka kuu ñani san, vi kua'a san vi nana san —jiña'a ya.

13

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee siagua ndikin tata

¹ Te kiuu yun ni kee Jesús ve'e, te kua'an ya ja ni jino ya yu'u ndute mar, te yun ni jinkoo ya. ² Yun te ni ka kututu kuakua'a ñayiu, guaa ni kaa ya nuu in barco, te ni jinkoo ya. Te ndi'i ñayiu ka oo yu'u ndute yun. ³ Yun te ni ka'an ya kua'a tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:

—In kiuu ni kee in tee kua'an ja siagua de ndikin tata. ⁴ Te nini siagua de, te sava ndikin tata yun ni junkuei yu'u ichi, te ni kikuei tisala, te ni ka jaa ti. ⁵ Te sava ni junkuei nuu ñu'u yuu, nuu tu na ñu'u oo gua'a, te vi yachi ni jite, chi tu ni jinkisa'u kokin ñu'u. ⁶ Su nuu ni jinonta nikandii, te ni teñu'u ña, te ni yichi, chi tu oo kunu yo'o. ⁷ Te sava ndikin tata yun ni junkuei nuu tnu iñu, te ni ka ja'nu tnu iñu yun, te ni ka chikati ña. ⁸ Te sava ni junkuei nuu ñu'u gua'a ñu'u kokin nuu ni

kee in ciento ja invaa ndikin tata vi sava uni xiko vi sava oko uxi. ⁹ Te na in oo so'o ja konini, te na konini —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús naxa kei tno'o jioni'ni yun

¹⁰ Yun te ni ka kuyatni tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:

—¿Su nau ja nino'o tno'o jioni'ni ka'an ni?

¹¹ Yun te jiña'a ya:

—Su nuu maa ni, chi kaxtno'o kaji ia Dios tno'o yiyu'u naxa tattuni ya ndee andivi, su nuu tee yun, chi tuu. ¹² Chi na in neva'a, te ni'i kua'a kai ja koneva'a kua'i. Te na in tu nagua neva'a, te vi ndee joo luluu ja neva'i, te ndondee. ¹³ Te yun kuu ja ka'an san tno'o jioni'ni. Chi visi ka ndia'a de te ma vi kuni de, te visi ka nini de jin so'o de, te ma vi jinkui'nu ini de. ¹⁴ Saa ni ka ndo'o de, nagua ja skunkuu tno'o ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nuu jiña'a de:

Su visi na vi konini ron jin so'o ron, su ma vi jinkui'nu ini ron.

Te visi na vi kondia'a ron jin nuu ron, su ma vi kuni sa'un ron.

¹⁵ Chi ni ka kundee ndeva'a ini anu ñayiu ñuu ya'a, te ña ka jaan vi konini gua'a, te ni ka jasi nduchi nuu, nagua ja ma vi kuni jin nduchi nuu,

te ma vi konini jin so'o, te ma vi jinkui'nu ini jin anu, te ma vi ndatna'u ini te ndasa'a rin jin.

Ni tee Isaías.

¹⁶ 'Su na ta'u na ndetu maa ni, chi ka neva'a ni nduchi nuu ni ja ka ndia'a ni, vi so'o ni ja ka nini ni. ¹⁷ Chi ka'an ndaa ndija san ja kua'a tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a vi ñayiu ka sa'a ndaa, chi ni ka ndioo ini de ja vi kondia'a de nagua ka ndia'a ni, su tu ni kuu vi kondia'a de. Te

suni ka ndioo ini de ja vi konini de nagua ka nini ni, su tu ni kuu vi konini de.

¹⁸ 'Nuu saa te vi konini ni naxa kei tno'o jioni'ni ja ja'a tee siagua ndikin tata yun. ¹⁹ Na ñayiu nini tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios, te tu jinkui'nu ini, te ñayiu ya'a kuu na kuinio ndikin tata ja ni junkuei yu'u ichi. Chi ni kii Tachi, te ni xtajioo tno'o va'a ia Dios ja ni ka skute ini anui. ²⁰ Te ndikin tata ni junkuei nuu ñu'u yuu, kuu ñayiu nini tno'o va'a ia Dios, te kusii ndeva'a ini janta'ui. ²¹ Su masu kunu oo yo'o maa, te joo ni te yichi. Yun kuu ñayiu nuu tna'i tnundo'o axi ka ka'an u'u ña ñayiu jin ja ja'a tno'o ia Dios, te ndakaka yatai. ²² Te ndikin tata ni junkuei nuu tnu iñu, kuu ñayiu nini tno'o va'a ia Dios, su ndioo ndeva'a ini ja oo ñuyiu ya'a vi xnda'u ña ja kuu kuikai. Te ndi'i ya'a kuu ja ni chikati ña tno'o ya'a, te ni sa'a ña'mai. ²³ Su ndikin tata ni junkuei nuu ñu'u gua'a ñu'u kokin, kuu ñayiu nini tno'o va'a ia Dios, te jinkui'nu ini. Te ñayiu ya'a kuu na kuinio in ndikin tata ja kee in ciento vi sava uni xiko vi sava oko uxi ja invaa ni ndikin tata yun —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a yuku kue'e ja ni nana ne'u triu

²⁴ Yun te ni ka'an Jesús inka tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:

—Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu ja skintna'a san jin in tee jate ndikin tata gua'a nuu ñu'u maa de. ²⁵ Su nuu ni ka kixin ndi'i tee ka satniuu jin de, te ni kii tee jaxin tna'a jin de, te ni jate de ndikin yuku kue'e ja kaa inuu jin triu, te kua'an. ²⁶ Su nuu ni jite triu yun, te ni kuu yoko, te suni ni ja'nu yuku kue'e yun. ²⁷ Yun te ni ja'ankuei tee ka satniuu yun nuu tee xiin triu yun, te ka jiña'a de: "Jito'o san, ¿xaan masu ni jate ni triu tata gua'a nuu ñu'u

ni? ¿Te nau ja saa yuku kue'e oo?" ²⁸ Te jiña'a tee xiin triu yun: "Ndee in tee ka jaxin tna'a jin san ni sa'a siun". Te ka jiña'a tee ka satniuu yun: "¿A kuini ni ja ki'inkuei san, te na vi tno'o san yuku kue'e yun?" ²⁹ Yun te jiña'a tee xiin triu yun: "Ña'a, chi kana saa nuu ka tno'o ni yuku kue'e yun, te kuu sanaa saa triu yun vi tno'o ni. ³⁰ Gua'a ka kuu ja vi kuandetu ni na vi kua'nu nduu mai saa ndee kiuu te'nde triu, saa na tetniuu san tee ka satniuu nuu san ja vi ka'nde de xtnañu'u ka yuku kue'e yun, te vi xtutu de, te vi sa'a nu'ni de, te vi teñu'u de. Saa te vi ndaxtutu de triu san, te vi tava'a de nuu koo va'a", jiña'a tee xiin triu yun —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'a in ndikin yuku stancia

³¹ Yun te ni ka'an jioni'ni Jesús, te jiña'a ya:

—Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu ja skintna'a san jin in ndikin yuku stancia ja ni skute in tee nuu ñu'u de. ³² Vi ja ndaa ja in ndikin luluu ni kuu nuu sava ka ndikin yuku. Su nuu kuu ka'nu, te ja'nu ka saa sava ka yuku kuii. Te kuu in yutnu ka'nu nuu jinokuei tisala, te ka tnaa ti taka ti nuu nda'a tnu yun —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a levadura

³³ Yun te ni ka'an jioni'ni tuku ya inka tno'o, te jiña'a ya:

—Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu ja skintna'a inuu san jin levadura ja ni ki'in in ñasi'i, te ni saka ña nuu uni tija'an yujan triu, vi guaa ndee ni kiuu ndo'o ndi'i yujan yun.

Ni kaxtno'o Jesús nino'o tno'o jioni'ni

³⁴ Ndi'i tno'o ya'a ni ka'an jioni'ni Jesús nuu ñayiu. Te ndi-maa ni tno'o jioni'ni ni okaxtno'o ya nuu ñayiu, ³⁵ nagua ja skunkuu

tno'o ni ka'an tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu jiña'a de: Ka'an rin tno'o jioni'ni, te kaxtno'o rin ndi'i ja ni oyuu, guaa ndee nuu ni jinkoo ñuyiu ya'a, kachi tutu ii.

Ni kaxtno'o Jesús naxa kei tno'o jioni'ni ja ni ka'an ya ja ja'a yuku kue'e

³⁶ Yun te ni ndakuanta'u Jesús ñayiu yun ja kuano'okuei, te ni kiuu ya ve'e yun. Te ni ka kuyatni tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:

—Kaxtno'o ni naxa kei tno'o jioni'ni ni ka'an ni jin yuku kue'e ja oo nuu ñu'u jitu yun.

³⁷ Te jiña'a ya:

—Tee jate ndikin tata gua'a kuu maa san ja kuu san Se'e Teyii.

³⁸ Te ñu'u yun kuu ñuyiu ya'a. Te ndikin tata gua'a yun ka kuu ñayiu ka jantno'o naxa tatnuni ia Dios. Te yuku kue'e yun ka kuu ñayiu ka ndikin jakue'e ja kuu Tachi. ³⁹ Te ja jaxin tna'a jin tee jitu yun, kuu ja ni jate ndikin kue'e, te suu kuu Tachi. Te kiuu ndututu triu yun kuu kiuu ndi'i ñuyiu ya'a. Te tee ni ka ja'nde yun ka kuu ia ka jinokuechi nuu maa ia Dios. ⁴⁰ Te vi nagua ka sa'a ja ka tno'o yuku kue'e yun, te ka tnaa nuu ñu'u, saa kokuu kiuu ndi'i ñuyiu ya'a. ⁴¹ Chi tetniuu maa san ja kuu san Se'e Teyii, ia ka jinokuechi nuu san, te vi ndaxtutu nuu tatnuni san ndi'i ñayiu ka sa'a ja junkuei sava ka ñayiu nuu yika kuechi vi ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e. ⁴² Te vi tnaa ña ya nuu jitnu ja vi kai koko koko. Te yun vi konda'i vi kokana, te vi ndaka'ñi no'o. ⁴³ Yun te vi ye'e ndi'i ñayiu ka sa'a ndaa, na kuinio nikandii nuu tatnuni Tata Dios. Na in oo so'o ja konini, te na konini.

Ni skintna'a Jesús in jatnu xu'un ja yiyu'u

⁴⁴ 'Sunu nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in jatnu xu'un ja yiyu'u chii ñu'u in nuu ñunde'i. Te ni ndani'i in tee, te ni ndatayu'u ii ni de. Te vi ja kusii ini de, te ni ja'an de ni xiko ndi'i de nagua neva'a de, te ni ndaki'in de ñunde'i yun.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in yuu ya'u ndeva'a

⁴⁵ 'Te sunu nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in tee ki'in ndatniuu vi ndaxiko de, te nduku de yuu ya'u nani perla. ⁴⁶ Te nuu ni ni'i de in yuu ya'u ndeva'a yun, te ni ja'an de, te ni ndaxiko ndi'i de ja neva'a de, te ni ndaki'in de yuu ya'u ndeva'a yun.

Ni ka'an jioni'ni Jesús in ñunu ja ka tau chiaka

⁴⁷ 'Te nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in ñunu ja ka skee tee nuu ndute mar, te ka tau de ndinuu nuu chiaka. ⁴⁸ Te nuu ni chitu ñunu yun, te ka ndatau de yu'u ndute. Yun te ka jinkoo de ka ndakaji de ti. Te kiti gua'a ka tnaa de nuu chika, te kiti ja tu oo gua'a, ka skana de ti. ⁴⁹ Saa kokuu kiuu ndi'i ñuyiu ya'a. Chi kikuei ia ka jinokuechi nuu maa Dios, te vi ndakaji ya ñayiu kue'e ne'u ñayiu gua'a. ⁵⁰ Te vi tnaa ya ñayiu kue'e yun nuu jitnu kai koko koko, te yun vi konda'i vi kokana, te vi kondaka'ñi no'i —jiña'a ya.

Ni skintna'a Jesús in ja jaa vi in ja tu'u

⁵¹ Yun te jikan tno'o ña Jesús:

—¿A ka jinkui'nu ini ni ndi'i tno'o ya'a?

Te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:

—Ka jinkui'nu ini san, vi Jito'o san.

⁵² Yun te jiña'a ya:

—Ndi'i tee ka kaxtno'o Ley ja ni ka kutua'a gua'a de naxa tatnuni ia Dios ndee andivi, kuu inuu de jin in tee xiin ve'e ja jini de kene'e

de ne'u jaya'u neva'a de ndeja kuu ja jaa vi ja tu'u —jiña'a ya.

Ni ndajino Jesús ñuu ya Nazaret

⁵³ Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o jioni'ni, te ni kee ya kua'an ya. ⁵⁴ Te nuu ni ndajino ya ñuu ya, te ni kaxtno'o ya ini ve'e ii sinagoga nuu ñayiu. Yun te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu, te ka ndatno'o tna'i:

—¿Ndeni ni kutua'a suchi ya'a tno'o ndichi ja ka'in ya'a vi tniuu na'nu ja sa'i? ⁵⁵ ¿A masu se'e tee kuu carpinteru kuu suchi ya'a? Te ¿a masu nanai kuu María? Te ñani ka kuu Jacobo, José, Simón vi Judas. ⁵⁶ ¿A masu ka oo ndi'i kua'i jion? Te ¿ndenu ni ni'i tno'o ndichi ya'a? —ka kachi.

⁵⁷ Saa te tu ni ka kuini ja vi kandija ñai jin ya. Su yun te jiña'a Jesús:

—Ndi'i ni nuu ka nee yiñu'u ñayiu nuu in tee ndakani tno'o ia Dios. Su ñayiu ñuu maa de vi ñayiu ve'e de, chi tu ka nee yiñu'u nuu de —jiña'a ya.

⁵⁸ Yun guaa tu ni sa'a kua'a ya tniuu na'nu yun, chi siun tu ni ka kandija ña ñayiu yun jin ya.

14

Ni ji'i Juan, tee ni oskuandute

¹ Te tiempu yun ni jini so'o Herodes, tee tatnuni ñuu ja tni Galilea, ndi'i tniuu na'nu sa'a Jesús. ² Te jiña'a de nuu tee ka jinokuechi nuu de:

—Tee yun kuu ndi Juan, tee ni oskuandute, te ni ndateku de ne'u ndiyi, yun guaa neva'a de jaka'nu ja sa'a de tniuu na'nu —jiña'a Herodes.

³ Chi maa de ni tatnuni ja ni ka kakuiko ña jin Juan, te ni ju'ni ña de jin cadena, te ni jasi ña de vekaa ja ja'a Herodías, ñasi'i ñani de Felipe. ⁴ Chi ni oka'an Juan nuu Herodes:

—Masu vatuka kuu nuu Ley ja kondeka ni ña.

⁵ Te yun kuu ja ni okuini Herodes ja ka'ni ña de, su ni oyu'u de ja vi kiti ini ñayiu ñuu nuu de, chi ni ka okandijai ja Juan kuu in tee ndakani tno'o ia Dios. ⁶ Su nuu ni ndajino Herodes kuia de, te ni ka ndasa'a viko de, te ni kiuu sesi'i Herodías ni jita ja'i nuu ka oo de jin ñayiu ni ka kututu yun, te ni jinkuaan ndeva'a ini Herodes. ⁷ Te yun kuu ja ni kee yu'u de ja kuña'a de ndi'i nagua kakain. ⁸ Su yun te ni ja'in ni jikan tno'i nanai, te saa ni ndajinoi, te jiña'a'i:

—Taa ni yiki xini Juan, tee skuandute, na ku'un nuu in tija'an ya'a —jiña'a'i.

⁹ Yun te ni kusuchi ini rey yun, su ja siun ni kee yu'u de ja kuña'a de nagua jikain jin nuu tee ka nukoo jin de nuu mesa yun, te ni tatnuni de ja vi kuña'a. ¹⁰ Yun te ni tatnuni de ja vi ka'nde de yiki xini Juan ini vekaa yun. ¹¹ Te ni ka sonee de in nuu tija'an yiki xini Juan, te ni ka jiña'a de nuu suchi si'i yun, te suchi yun ni nusia'i nuu nanai.

¹² Yun te ni ja'ankuei tee ni ka oskua'a jin Juan, te ni ka ndakuiso de yiki kuñu yun, te ni ja'ankuei de ni ka tayu'u de. Yun te saa ni ja'ankuei de ni ka kaxtno'o de nuu Jesús ja siun ni kuu.

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa u'un mil teyii

¹³ Te nuu ni jini Jesús ja siun ka ndakani de, te ni kee siin maintno'o ni ya jin in barco kua'an ya in nuu tu na ñayiu oo. Su nuu ni ka jini kua'a ñayiu ja ni kee ya kua'an ya, te ni kekuei ñayiu taka ñuu ja kua'ankuei ka jika ja'i guaa ndee nuu jino ya. ¹⁴ Te nuu ni nana Jesús nuu barco yun, te ni jini ya kua'a ndeva'a ñayiu, te ni kunda'u ini ña ya jin ñayiu yun, te ni ndasa'a ya taka

ñayiu ka ku'u. ¹⁵ Su nuu makukuii ñuyiu, te ni jinokuei tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:

—Ja mañini, te tu na ve'e ka oo yatni ya'a. Ndaxtute ni ñayiu kua'a ya'a, na ki'inkuei ndee in in ñuu kueli, te na vi kuain ja vi kai.

¹⁶ Yun te jiña'a Jesús:

—Tu na tniuu ñayiu ja ki'inkuei. Vi kuña'a maa ni ja vi kai.

¹⁷ Yun te ka jiña'a de:

—Tu nagua ka neva'a san, chi nani u'un vi xtaa, te uu nuu chika.

¹⁸ Yun te jiña'a ya:

—Vi kisia'a ni nuu saa.

¹⁹ Yun te jiña'a ya ja vi junkoo ndi'i ñayiu nuu yuku yun. Te ni tniü ya u'un xtaa yun vi uu chiaka yun, te ni ndakondia'a ya ichi andivi, te ni jikanta'u ya nuu ia Dios, te saa ni ja'nde ya xtaa yun. Te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, te tee yun ni ka skaka nuu ñayiu kua'a yun. ²⁰ Te ndi'i ñayiu ni ka jaa vi ndee ni ka ndutu chii. Te saa ni ka ndaxtutu pedasu ja ni ndoo, te ni ndachitu uxi uu chika. ²¹ Te tee ni ka jaa yun ka kuu vaa u'un mil teyii, te tu ni ka ka'u ñasi'i vi chikueli.

Jika Jesús siki ndute mar

²² Yun te ni ka'an Jesús jin tee ka skua'a jin ya ja kakuei de nuu barco, te vi kokakoxno'o de koki'inkuei de ndee inka jioo yu'u ndute yun nini ndaxtute ya ñayiu kua'a yun. ²³ Te nuu ni ndaxtute ya ñayiu kua'a yun, te ni kaa ya in nuu tinduu, te yun ni ndakuatu maintno'o ni ya. Te nuu ni kuaa, te oo maintno'o ni ya yun. ²⁴ Su barco yun, chi ja ni kuu sagua nuu ndute kua'an, te uun sua'a uun sua'a ni ka kua'an sa'a ola ndute yun, chi sua'a manana nuu tachi ni'i yun. ²⁵ Su nuu makundikin ja matuu, te jika ja'a Jesús siki ndute kua'an ya nuu ka oo de. ²⁶ Te nuu ni ka jini ña tee ka skua'a jin ya ja jika ja'a ya siki ndute vaji ya, te ni

ka yu'u de, te ni ka kana jaa de, te ka jiña'a de:

—¡In anu kuu!

²⁷ Su yun te ni ka'an Jesús, te jiña'a ya:

—Vi koo anu ni, ma vi yu'u ni, chi maa san kuu.

²⁸ Yun te jiña'a Pedro:

—Jito'o san, nuu ja maa ni kuu, te tatnuni ni ja kuu kaka san siki ndute ya'a jaa san nuu oo ni —jiña'a de.

²⁹ Yun te jiña'a ya:

—Ne'e ni.

Yun te ni nuu Pedro nuu barco yun, te ni jika de siki ndute yun kua'an de nuu oo ya. ³⁰ Su nuu ni jini de ja yi'i tachi ni'i nuu ndute yun, te ni yu'u de. Te ni jinkondee de makee de nuu ndute yun kua'an de. Te ni kana de, jiña'a de:

—Jito'o san, ¡skaku ni'nu ña ni!

³¹ Yun te vi nuu saa ni skaa Jesús nda'a ya, te ni ndatniü ña ya, te jiña'a ya:

—Tee tu kandija gua'a kuu ni. ¿Nau ja ni ndakani ini ni?

³² Te nuu ni ndakuei ya nuu barco yun, te ni jinkuiin tachi yun.

³³ Yun te ni ka jinkuiin jiti tee ka ñu'u nuu barco yun nuu ya, te ni ka chiñu'u ña de, te ka jiña'a de:

—Vi ja ndaa ndija ja Se'e ia Dios kuu ni —ka jiña'a de.

Ni ndasa'a Jesús ñayiu ka ku'u ñuu Genesaret

³⁴ Te nuu ni ka ya'a ya ndute yun, te ni jinokuei ya nuu nani Genesaret. ³⁵ Te nuu ni ka ndakuni ña ñayiu ñuu yun, te ni ka xtutenui tno'o nuu ndi'i ñuu yatni yun ja ni jino ya, te ni ka kisia'i ndi'i ñayiu ka ku'u nuu ya. ³⁶ Te ni ka jikanta'ui ja na kuandetu ya vi tniü ñayiu, visi ja joo luluu, yu'u sa'un ya. Te ndi'i ñayiu ni ka ke'e sa'un ya ni ka nduva'i.

15

Ni kaxtno'o Jesús nagua sa'a tne'e ña jin ñayiu

¹ Yun te ni ka jintna'a ña tee ka skua'a Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo ja vajikuei de ndee Jerusalén jin Jesús, te ka jiña'a de:

² —¿Nau ja tu ka jantno'o tee ka skua'a jin ni, ja vi tava'a de nagua costumbre ja ni ka jakin ndi nija'nuo? Chi tu ka skunkuu de costumbre ja vi nda'a de, te saa vi kaa de xtaa —ka jiña'a de.

³ Yun te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Te nau ja suni ka jisokava maa ni nagua ni tatnuni ia Dios, te saa costumbre maa ni ka ndikin ni? ⁴ Chi tatnuni ia Dios, te kachi ya: “Kuanyu'u kuandetu nuu tata ron vi nuu nana ron”, te “Na in ka'an ne'e jin tatai axi nanai, te vi na ku” kachi ia Dios. ⁵ Su maa ni, chi ka ka'an ni: “Ja kuu ka'an in se'e nuu tata de axi nuu nana de: Ma kuu chituu ña san, chi ja ni soko san ndi'i ja neva'a san nuu ia Dios”. ⁶ Te ñayiu ka'an siun, chi tu janyu'u jandetu kai nuu tatai ni nuu nanai. Te ja siun ka sa'a ni, te ka jisokava ni tno'o ni tatnuni ia Dios jin costumbre ni. ⁷ Se'e ndijani ini, nase gua'a ni ka'an Isaías ja ja'a ni ndee jana'a nuu ni ka'an de:

⁸ Ñayiu ñuu ya'a, chi jin yu'i ka chiñu'u ñai, su anui, chi jika ndeva'a ka oo nuu rin.

⁹ Te tu jiniu'u ja ka chiñu'u ñai, chi ka kaxtno'i nino'o ni tno'o ja ka tatnuni ñayiu ñuyiu, kachi ia Dios —jiña'a ya.

¹⁰ Yun te ni ndakana ya ñayiu kua'a yun, te jiña'a ya:

—Vi konini ni, te jinkui'nu ini ni. ¹¹ Chi masu ja makee yu'u in tee kuu ja sa'a tne'e ña, chi ja makana yu'u de kuu ja sa'a tne'e ña jin de.

¹² Yun te ni ka nutna'a ña tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:

—¿A jini ni ja ni ka kiti ini tee ka kuu fariseo nuu ni ka onini de ja siun ni ka'an ni? —ka jiña'a de.

¹³ Yun te jiña'a ya:

—Ndi'i yutnu kuii ja masu maa Tata Dios san, ia oo ndee andivi, ni xtee tnu, te vi tno'o tnu jin ndee yo'o tnu. ¹⁴ Te yun kuu ja vi kokuu maa maa de, chi tee kuaa ka kuu de ja ka ndikin ña sava ka tee kuaa. Chi nuu na in tee kuaa kondikin ña jin inka tee kuaa yun, te vi in ni nuu yau vi junkuei nduu de —jiña'a ya.

¹⁵ Yun te jiña'a Pedro nuu ya:

—Kaxtno'o kaji ni joo naxa kei tno'o jioni'ni ni ka'an ni yun —jiña'a de.

¹⁶ Yun te jiña'a Jesús:

—¿A vi suni tu ka jinkui'nu ini maa ni? ¹⁷ ¿A tu ka jinkui'nu ini ni ja ndi'i ja makee yu'o, te ya'a kua'an ndee jiti ka'nu, te saa kee kua'an ja kuu siun nuu yiki kuñuo? ¹⁸ Te ja tno'o ka'on jin yu'o, chi makana ndee anuo, te ya'a kuu ja sa'a tne'e ña jion. ¹⁹ Chi ndee anu ñayiu makana ja ndakani kue'e ini vi ja ka'ni ndiyi, vi ja skindee tna'i, vi ja kuu kuechi jin inka ñayiu, vi ja su'i, vi ja ka'in tno'o tno'o siki ñayiu, vi ja nani ñayiu. ²⁰ Te ndi'i ya'a kuu ja sa'a tne'e ña jin ñayiu, su masu ja tu skunkui ja nda'i nuu jai xtaa. Yun chi tu sa'a tne'e ña jin ñayiu —jiña'a ya.

Ni kandija gua'a in ña'a ñuu Canaán

²¹ Yun te ni kee Jesús, te kua'an ya nuu ñu'u ja tñii ñuu Tiro vi ñuu Sidón. ²² Te yun ni kenta in ña'a tatatno'o Canaán ja ni kee ña kua'an ña nuu kua'an Jesús, te kana jaa ña jiña'a ña:

—Jito'o san, ndikin tata ndee David, kunda'u ini ña ni jin san, chi ñu'u ña tachi jin sesi'i san, te ka'u ndeva'a sa'a ña.

²³ Su Jesús, chi tu ni ka'an sa'un ya ja kana ña. Yun te ni ka

kuyatni tee ka skua'a jin ya, te ka jikanta'u de:

—Kuña'a ni ña'a yun na no'o ña, chi kana kana ña ndikin ña ña vaji ña.

²⁴ Te jiña'a ya nuu ñasi'i yun:

—Dios ni tetniuu ña jin san ja vaji san nuu maintno'o ni ñayiu Israel, chi ka kui na kuinio ndikachi ni ka ndoñu'u.

²⁵ Yun te ni jintna'a ña jin ya, te ni jinkuiin jiti ña nuu ya, te jiña'a ña:

—Jito'o san, tanunda'a ni chituu ña ni.

²⁶ Yun te ni ka'an jioni'ni ya, te jiña'a ya:

—Masu vatuka kuu ja kindeo xtaa nuu se'o, te kuña'o nuu ti'ina kueli.

²⁷ Yun te jiña'a ña:

—Vatuka kuu, vi Jito'o san. Su vi ndee ti'ina kueli yun, te ka jaa ti yuchi xtaa ja junkuei chii mesa jito'o ti.

²⁸ Yun te jiña'a Jesús:

—Nase guagua'a kandija ni, vi xixi. Te saa na kokuu nagua jikan maa ni.

Te vi maa ore saa ni nduva'a sesi'i ña.

Ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u

²⁹ Yun te ni ya'a Jesús yun, te kua'an ya ja ni jino ya yu'u ndute mar Galilea. Te ni kaa ya in nuu tinduu, te ni jinkoo ya yun. ³⁰ Yun te ni jinokuei kua'a ñayiu ja ni ka jinsia'a ñayiu ka ku'u si'in vi ñayiu ka ku'u nuu vi ñayiu ka kuu ñi'i vi ñayiu chikundu vi ñayiu ka ku'u sava ka nuu kue'e. Te ni ka jinsia'a ñayiu yun nuu Jesús, te ndi'i ni ndasa'a ña ya. ³¹ Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu yun ka ndia'a ja ni kuu ka ndaka'an ñi'i, vi ni ka nduva'a ñayiu tikundu, vi ni ka ndakaka ñayiu ña ni okuu vi kaka, vi ni kuu ka ndia'a ñayiu tu ni okuu vi kondia'a. Te ndi'i kuiti ñayiu ni ka ndakuanta'u nuu ia Dios ñayiu Israel.

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa kuun mil teyii

³² Yun te ni ndakana Jesús tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Kunda'u ini san ñayiu ya'a, chi ja ni kuu uni kiuu ka oi jion ya'a, te tu nagua ka neva'i ja vi kai. Te tu kuini san ja ndatetniuu san jin ja no'okuei, chi tu nagua ka jai, te kana saa vi kuitai ichi no'okuei —jiña'a ya.

³³ Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:

—¿Su ndenu vi ni'o xtaa ja vi kaa ñayiu ya'a? Te tu na ve'e oo nuu ka oo ya'a, vi kua'a ndeva'i ka kuu.

³⁴ Yun te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Nasaa xtaa ka neva'a ni?

Te ka jiña'a de:

—Uja ni xtaa, te ndee saa ni chiaka kueli.

³⁵ Yun te ni jiña'a ya nuu ñayiu kua'a yun ja vi jinkoi nuu ñu'u yun. ³⁶ Te ni tnii ya uja xtaa yun vi ndee saa chiaka yun, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ja'nde ya xtaa yun, te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, te maa de ni ka skaka nuu ñayiu kua'a yun. ³⁷ Te ndi'i ñayiu ni ka jaa vi ndee ni ka ndutu chii. Te ka ndaxtutu de yu'u xtaa ja ni ndoo, te ni ndachitu uja chika. ³⁸ Te tee ni ka jaa yun ka kuu kuun mil teyii, te tu ni ka ka'u de ñasi'i vi chikueli. ³⁹ Yun te saa ni ndaxtute ya ñayiu yun, te ni ndee ya nuu in barco, te kua'an ya taka ñuu ja tnii Magdala.

16

Ka jikan ñayiu ja na sa'a Jesús in tniuu ka'nu

¹ Yun te ni jinokuei tee ka kuu fariseo vi tee ka kuu saduceo ja vi koto tnuni ña de jin Jesús, te ni ka jikan de ja na sa'a ya in tniuu ka'nu ja kokuu in seña ja vaji ndee andivi. ² Su yun te jiña'a ya:

—Nuu mañini, te ka ka'an maa ni sua'a: "Gua'a kiuu kokuu, chi nde'e ni ndukua'a andivi".³ Te tno'o ne'e ka ka'an ni: "Kuun ndeva'a sau vitna, chi ni ndukua'a andivi vi ni ndachitu viko", ka kachi ni. ¡Se'e ndijani ini! ¿Nagua kuu seña ja oo ichi andivi ja ka jinkui'nu ini ni, su tu ka jinkui'nu ini ni ja sa'a san tiempu vitna?⁴ Tatatno'o kue'e ja tu ka kandija ia Dios, ka jikan in tniuu ka'nu, su ma sa'a san, chi maintno'o ni tniuu ka'nu nagua ni ndo'o Jonás, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, kuu ja xne'e san —jiña'a ya, te kua'an ya.

Skintna'a Jesús tno'o ka kaxtno'o fariseo jin levadura

⁵ Yun te ni ka ya'a tee ka skua'a jin ya inka jioo yu'u ndute mar yun, te ni ka naa ini de ja vi kinda'a de xtaa vixin. ⁶ Yun te jiña'a Jesús:

—Vi koto va'a ni maa ni jin levadura tee ka kuu fariseo vi tee ka kuu saduceo.

⁷ Su yun te ka ndatno'o tna'a de:

—Yun ka'an de, chi chia tu ni ka yinda'o xtaa vixin.

⁸ Te ni jini Jesús, te jiña'a ya:

—Tee tu ka kandija gua'a ka kuu ni. ¿Nau ja ka ndatno'o tna'a ni ja tu na xtaa vixin ka yinda'a ni?

⁹ ¿A tu ka jinkui'nu ini ni? ¿Axi tu ka na'a ni ja u'un vi xtaa vixin, te ni ka jaa u'un mil teyii, te nasaa ka chika ni ka ndaxtutu ni? ¹⁰ ¿A vini tu ka na'a ni ja uja ni xtaa vixin, te ni ka jaa kuun mil teyii, te nasaa ka chika ni ka ndaxtutu ni?

¹¹ ¿Su nau ja tu ka jinkui'nu ini ni ja masu xtaa vixin yun ka'an jin san? Chi ka'an san ja vi koto va'a ni maa ni jin levadura tee ka kuu fariseo vi tee ka kuu saduceo —jiña'a ya.

¹² Yun te saa ni ka jinkui'nu ini de ja masu ka'an ya ja vi koto va'a de maa de jin levadura xtaa vixin, chi ja vi koto va'a de maa de jin

tno'o ja ka kaxtno'o tee ka kuu fariseo vi tee ka kuu saduceo.

Ni ka'an kaji Pedro ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios

¹³ Yun te nuu ni jinokuei Jesús taka ñuu ka oo Cesarea Filipino, te ni jikan tno'o ya tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—¿Naxa ka ka'an ñayiu na in kuu sein ja kuu san Se'e Teyii?

¹⁴ Te ka jiña'a de:

—Sava ñayiu ka ka'an ja Juan, tee ni oskuandute kuu ni, te savai, chi Elías, te sava kai ka ka'an ja Jeremías axi ndee inka tee ni ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a kuu ni —ka ka'an de.

¹⁵ Te jiña'a ya:

—Te maa ni, ¿naxa ka ka'an ni, na in kuu san?

¹⁶ Yun te jiña'a Simón Pedro:

—Maa ni kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios, vi Se'e ia Dios teku kuu ni —jiña'a de.

¹⁷ Yun te jiña'a Jesús:

—Na ta'u na ndetu ni, vi Simón se'e Jonás, chi ni in ñayiu tu na in ni ndaxtuu nuu ni, chi maintno'o maa Tata Dios san, ia oo ndee andivi, kuu ia ni ndaskuni ña jin ni. ¹⁸ Te suni sein ka'an san ja Pedro kuu ni, te kuu ni na kuinio in kava, te siki kava ya'a sa'a san veñu'u san ja ka kuu ñayiu ka kandija ña jin san, te ni in jakue'e vaji nuu nee ma kundee siki ni ni siki ñayiu ka kandija. ¹⁹ Te taa san ndakaa nuu tatnuni ia Dios ndee andivi ja kuu in tniuu ka'nu nuu ni, te ndi'i na in ju'ni ni nuu ñuyiu ya'a, te vi saa ni vi konu'ni ndee andivi, te ndi'i na in ndajin ni nuu ñuyiu ya'a, te vi saa ni vi ndajin ndee andivi —jiña'a ya.

²⁰ Yun te ni tatnuni ya nuu tee ka skua'a jin ya ja ma vi koka'an de nuu ni in ñayiu ja maa ya kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios.

Ni kaxtno'o Jesús ja kuu ya te ndateku ya

21 Ndee kiuu yun ni jinkondee Jesús kaxtno'o ya nuu tee ka skua'a jin ya ja nini kuu ja no'o ya Jerusalén, te tna'a ya kua'a ndeva'a tundo'o, chi vi ndakoo tee ka kuu nija'nu nuu ñuu, vi tee ka kuu nija'nu nuu sutu, vi tee ka kaxtno'o Ley, te vi ka'ni ña de jin ya, su nuu uni kiuu, te ndateku ya.

22 Yun te ni kene'e siin ña Pedro jin ya, te kuxeen de nuu ya, jiña'a de:

—¿Nau ja siun ka'an ni, vi Jito'o san? Te ma kuandetú sa'un ia Dios ja siun ndo'o ni —jiña'a de.

23 Su ni jiokuiin ya, te jiña'a ya nuu Pedro:
—Kujioo ni nuu san, vi Tachi, ma kasi ni ichi ki'in san. Chi tu ndakani ini ni nagua ndakani ini ia Dios, chi na ni ka ndakani ini ñayiu ñuyiu ya'a ndakani ini ni.

24 Yun te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:

—Nuu na in kuini ja kondikin ña jin san, te na skunai mai, te kuisoi siki cruz ja kuu tundo'o, te na kondikin ñai jin san. 25 Chi na in ka'an ja skaku ni'nui mai, te junaí. Te na in skunaa mai ja ja'a sein, te ndani'i ja kotekui. 26 Chi ¿nagua ni'i ñayiu visi na koneva'i ndi'i ja oo ñuyiu ya'a, te skunai anui? ¿Axi nagua kuu ja tniuya'u ñayiu ja skaku ni'nui anui? 27 Chi sein ja kuu san Se'e Teyii, ndii san jin jaye'e jatajan maa Tata Dios vi ia ka jinokuechi nuu ya. Te yun kuu nuu tniuya'u ña ia Dios jin in in ñayiu na kuu na kuu nagua ni ka sa'i. 28 Te ka'an ndaa ndija san ja oo ndee in maa ni ja ka oo ni ya'a, ma vi kuu ni guaa ndee vi kuni ni jin sein ja kuu san Se'e Teyii ja ndii san ja tatnuni san —jiña'a ya.

17

Ni ndasama naxa kaa Jesús

1 Nuu ni ya'a iñu kiuu, te ni jaka ña Jesús jin Pedro vi Jacobo

vi ñani de Juan, te kua'ankuei ya in yuku sukun. 2 Te yun ni ndasama ya jin nuu tee yun, chi ni ndaye'e nuu ya na kuinio nikandii, te ni nduyaa sa'un ni'nu ya na kuinio nuu ye'e tajan. 3 Te sanaa ni ka ndatuu Moisés vi Elías ka ndatno'o jin ya. 4 Yun te jiña'a Pedro nuu Jesús:

—Jito'o san, nase gua'a kuu ja ya'a ka oo san. Te nuu ja kuini ni, te na vi sa'a san uni ve'e kuii ya'a, in koo maa ni, vi in koo Moisés, vi inka koo Elías.

5 Te vi nini ka'an de, te ni ye'e in viko, te ni chisa'u ña jin de, te ni ka jini so'o de in tno'o ka'an nuu viko yun, te jiña'a:

—Suchia'a kuu se'e maa rin ja kutoo ndeva'a rin, te kusii ini rin jin. Te vi konini tno'o ka'in —jiña'a tno'o yun.

6 Su nuu ni ka jini so'o tee ka skua'a yun, te ni ka chindei de nuu de ndee nuu ñu'u, chi ni ka yu'u ndeva'a de. 7 Yun te ni kuyatni Jesús nuu ka oo de, te ni tñii ña ya, te jiña'a ya:

—Vi ndakoo ni, ma vi yu'u ni.

8 Te nuu ni ka ndane'e nuu de, te tu nagua ni ka jini ka de, chi maintno'o ni ka maa Jesús.

9 Te nuu manukuei ya nuu yuku yun, te ni tatnuni Jesús, te jiña'a ya:

—Ma vi koka'an sa'un ni nuu ni in ñayiu ja siun ni ka jini ni vi guaa ndee na ndateku sein ja kuu san Se'e Teyii ne'u ndiyi —jiña'a ya.

10 Yun te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:

—¿Nau ja ka ka'an tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja vi nini kuu ja xtnañu'u ka Elías ndii, te saa kii Kristu? —ka jiña'a de.

11 Yun te jiña'a Jesús:

—Ja ndaa ja xtnañu'u ka Elías ndii, te suu de ndasava'a ndi'i. 12 Su ka'an san ja Elías, chi ja ni kii de, te tu ni ka ndakuni ña ñayiu ja suu de kuu. Chi saa sua'a

ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña jin de, nagua ka kuini mai. Te suni saa vi sa'a ña de jin sein ja kuu san Se'e Teyii, chi tna'a san kua'a tundo'o nuu nda'a de —jiña'a ya.

¹³ Yun te saa ni ka jinkui'nu ini tee ka skua'a jin ya ja siki Juan, tee ni oskuandute, ka'an ya.

Ni ndasa'a Jesús in suchi yii ku'u kue'e jiyi'i

¹⁴ Nuu ni ndentakuei ya nuu ka oo kua'a ñayiu, te ni jintna'a ña in tee jin Jesús, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te jiña'a de:

¹⁵ —Jito'o san, kunda'u ini ni seyii san, chi ku'i kue'e jiyi'i, te ka'u ndeva'a sa'a ña, chi kua'a jichi kei nuu ñu'u vi nuu ndute.

¹⁶ Te ni kisia'a san jin nuu tee ka skua'a jin ni, su tu ni kuu vi ndasa'a ña de jin —jiña'a de.

¹⁷ Yun te jiña'a Jesús:

—Tatatno'o kue'e ja tu ka kandija, ¿nasaa ka kiuu kuu ja koo san jin ni? ¿Nasaa ka kiuu guaa kuandee ini san jin ni? Vi kisia'a ni jin ya'a nuu saa —jiña'a ya.

¹⁸ Te ni kuxeen Jesús nuu tachi, te ni kana ña jin suchi ku'u yun, te vi ore saa ni nduva'i.

¹⁹ Yun te saa ni ka nutna'a ña tee ka skua'a jin ya, te ni ka jikan tno'o siin ña de:

—¿Nau ja tu ni kuu vi tau sein tachi yun? —ka jiña'a de.

²⁰ Te jiña'a Jesús:

—Saa chi tu ka kandija gua'a ni. Chi ka'an ndaa ndija san ja nuu na vi kandija ni visi ja in ta'u luluu nagua luluu in ndikin yuku stancia, te vi kuña'a ni nuu tinduu ya'a: “Kujioo te ndaya'a ron ndee yun”, te vitna ñu'ni ndaya'a ki'in. Chi tu na in tniuu kachio ja ma kuu vi sa'a ni. ²¹ Su in tachi kaa siun, chi ma kee sa'un ki'in nuu ja ma konditeo vi ma ndakuatuo —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya

²² Te nuu ka otutu de Galilea, te jiña'a Jesús:

—Sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi vi sinotuu ña jin san nuu nda'a ñayiu ²³ te vi ka'ni ña, su nuu uni kiuu, te ndateku san ne'u ndiyi —jiña'a ya.

Te ni ka kusuchi ndeva'a ini de ja siun ni ka'an ya.

Ni ka jikan tno'o ña tee ka xtutu xu'un impuestu jin Pedro

²⁴ Te nuu ni ndentakuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya ñuu Capernaúm, te ni ja'ankuei tee ka xtutu xu'un impuestu ja vi kuantniuu nuu veñu'u nuu oo Pedro, te ka jiña'a de:

—¿A tu tniuya'u mastro ni xu'un impuestu ja vi kuantniuu nuu veñu'u? —ka jiña'a de.

²⁵ —Tniuya'u de —jiña'a Pedro.

Su nuu ni ndiuu de ve'e, te xtnañu'u ka maa Jesús jiña'a:

—¿Naxa ka'an tna maa ni, vi Simón Pedro? ¿Na xiin nuu ka jikan tee ka kuu rey ñuyiu ya'a xu'un impuestu vi xu'un ja vi kuantniuu maa de nuu ñuu? ¿A nuu se'e maa de axi nuu sava ka ñayiu?

²⁶ Yun te jiña'a Pedro:

—Nuu sava ka ñayiu.

Te jiña'a Jesús:

—Nuu saa te se'e de, chi tu na tniui ja vi tniuya'ui. ²⁷ Su ja ma vi nduxii ini de jion, te kua'an ni yu'u ndute mar, te skee ni kaa tikanchu ni, te chiaka xtnañu'u ja tau ni, tniui ni ti, te kune ni yu'u ti, te yun ndani'i ni in xu'un ja kenta ja tniuya'u ni impuestu nduo —jiña'a ya.

18

Ni kaxtno'o Jesús na in kuu ka'nu ka

¹ Te vi maa kiuu yun ni jinokuei tee ka skua'a jin Jesús, te ni ka jikan tno'o ña de jin ya:

—¿Na in kuu ka'nu ka nuu tatnuni ia Dios ndee andivi?

² Yun te ni kana Jesús in suchi luluu, te ni jani ña ya ma'ñu ndi'i de. ³ Te jiña'a ya:

—Ka'an ndaa ndija san ja nuu ma vi ndasama ni maa ni, te vi sa'a ni na kuinio suchi kueli, te ma kuu kiukuei ni nuu tatnuni ia Dios ndee andivi. ⁴ Te yun guaa na in sa'a nda'u mai na kuinio suchi luluu ya'a, te sui kuu ja kokuu ka'nu nuu tatnuni ia Dios ndee andivi. ⁵ Te na ñayiu janta'u in suchi luluu ja ja'a san na kuinio suchi ya'a, te janta'u ñai jin maa san.

Ma vi sa'o ja junkuei ñayiu nuu yika kuechi

⁶ 'Su nani kuu ñayiu sa'a ja in suchi luluu ja kandija ña jin san, kanakaui nuu yika kuechi, te vi gua'a ka kokuu ja vi ku'ni in yoso ka'nu molinu sukuin, te na vi tnaa ña ndee nuu kunu ka ka'a ndute mar. ⁷ Su nda'u ni ka ñuyiu ya'a, chi oo kua'a jakue'e ja skanakau ñayiu nuu yika kuechi. Te nini kuu ja saa kokuu. Su nda'u ni ka tee sa'a ja kanakau sava ka ñayiu nuu yika kuechi.

⁸ 'Te yun guaa nuu ja nda'a ni axi si'in ni sa'a ja kanakau ni nuu yika kuechi, te gua'a ka kuu ja ka'nde ni te skana ni, chi kuu ka ja skunaa ni in nda'a ni axi in si'in ni, te ndiuu ni nuu koteku ni nikuii nikani, masu ja koo va'a nduu nda'a nduu si'in ni, te ki'in ni nuu kokai kojijin ni nikuii nikani. ⁹ Axi nuu ja nduchi nuu ni sa'a ja kanakau ni nuu yika kuechi, te tau ni, te skana ni. Chi gua'a ka kuu ja invaa nduchi nuu ni te ndiuu ni nuu koteku ni nikuii nikani, masu ja koo nduu nduchi nuu ni, te ki'in ni nuu kokai kojijin ni nuu andeya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in ndikachi ni ndoñu'u

¹⁰ 'Vi kondia'a gua'a ni, te ma vi skexiko ni ndee in suchi kueli, chi ka'an san ja ia ka jinokuechi

nuu Dios ja ka jito jin suchi kueli ya'a, chi siun ni ka oo ya nuu maa Tata Dios oo ndee andivi. ¹¹ Chi maa san ja kuu san Se'e Teyii, vaji san ja skaku ni'nu san ñayiu ka ndoñu'u nuu ia Dios.

¹² '¿Naxa ka ndakani ini tna ni? Nu in tee neva'a in ciento ndikachi, te na ndoñu'u in ti, ja ma xndoo de kuun xiko xa'un kuun ti yuku yun, te ki'in de nunduku de kiti ni ndoñu'u yun?

¹³ Su nuu ja na ndani'i de ti, te ka'an ndaa ndija san ja kusii ini ka de jin kiti ni ndani'i de yun, saa nuu kuun xiko xa'un kuun kiti tu ni ka ndoñu'u yun. ¹⁴ Te suni saa ni Tata Dios, ia oo ndee andivi, chi tu kuini ya ja ndee in suchi kueli ya'a vi ndoñu'u.

Vi kuaka'nu ini ni nuu ñayiu ka skua'a jin ni

¹⁵ 'Te nuu ja in ñayiu ka skua'a jin ni sa'a jakue'e siki ni, kua'an ni, te ka'an ni nui ja masu vatuka sa'i nuu ka oo maa ni ni jin. Te nuu ja ni onini tno'o ni ka'an ni, te ja ni kundee ni ndani'i ni jin. ¹⁶ Su nuu ja tu ni onini tno'o ka'an ni, te kana ni ndee in axi uu ka ñayiu nagua ja tno'o yu'u uu axi uni testiu, te kokuu ndaa ja vi ndatno'o ni. ¹⁷ Su nuu ja tu nini tno'o ka ka'an ñayiu yun, te kaxtno'o ni nuu sava ka ñayiu ka skua'a jin ni, te ñayiu yun na vi ka'an. Su nuu tu nini tno'o ka ka'an ñayiu yun, te vi koneva'a ni jin na kuinio in ñayiu tu kandija ia Dios axi na kuinio tee xtutu xu'un impuestu.

¹⁸ 'Chi ka'an ndaa ndija san ja ndi'i ja ka ju'ni ni ñuyiu ya'a, te suni vi konu'ni ndee andivi, te ndi'i ja ka ndajin ni ñuyiu ya'a, te vi ndajin ndee andivi.

¹⁹ 'Te suni inka jichi ka'an ndaa san ja nuu ja uu ni vi ndatno'o tna'a ni nagua kuu ja ka kuini ni nuu ñuyiu ya'a, te inuu vi kakan ni nuu Tata Dios, ia oo ndee andivi, te taa ya. ²⁰ Chi nuu

ka ndututu uu axi uni ñayiu ka ndakakune'e ña jin maa san, te vi yun oo san ma'ñu sagua nuu ka oi yun.

²¹ Yun te ni kuyatni Pedro, te jiña'a de:

—Jito'o san, ¿nasaa jichi kuaka'nu ini san nuu in ñani in tna'a san ja sa'a de jakue'e siki san? ¿A vi ndee uja jichi? —jiña'a de.

²² Yun te jiña'a Jesús:

—Masu ka'an san ja uja jichi, chi guaa ndee uni xiko uxi jichi ja uja.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a uu tee ka ndita xu'un

²³ Te yun guaa nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in rey. Te ni jinkondee de sa'a de kuenta ja ka ndita tee ka jinokuechi nuu de. ²⁴ Su ni jinkondee de sa'a de kuenta,

te ni ka jinsia'a in tee ndita kua'a ndeva'a xu'un de. ²⁵ Su tee jinokuechi yun, chi tu nagua neva'a de ja tniuya'u de, te ni tatnuni rey yun ja vi xiko ña jin maa de vi ñasi'i de vi se'e de vi ndi'i nagua kuu ja neva'a de, nagua ja junkunya'u ndi'i ja ndita de. ²⁶ Yun te ni jinkuiin jiti tee jinokuechi yun nuu rey, te ni jikanta'u de jiña'a de: “Jito'o san, koneka'nu ini ni jin san, te vi oo san ja tniuya'u ndi'i san”.

²⁷ Te rey yun, chi ni kunda'u ini ña de, te ni siaa ña de vi ni jaka'nu ini de ja ndita tee jinokuechi yun. ²⁸ Su nuu kuano'o tee jinokuechi yun, te ni ka nukuntna'a de jin inka tee ka jinokuechi jin de. Te tee yun, chi ndita de joo ni xu'un nuu maa de, te ni tni de sukun tee yun, te ni skue'ne ña de, te jiña'a de: “Tniuya'u ja ndita ron nuu rin”.

²⁹ Su tee yun, chi ni jinkuiin jiti de nuu de, te ni jikanta'u de jiña'a de de: “Koneka'nu ini ni jin san, te vi oo san ja tniuya'u ndi'i san”.

³⁰ Su tu ni kuini de, chi ni ka'an

kuechi de, te ni tnaa ña de vekaa vi guaa ndee na tniuya'u inka tee yun ja ndita de. ³¹ Te nuu ni ka jini sava ka tee ka jinokuechi jin de, te ni ka kusuchi ndeva'a ini de ja siun ni kuu, te ni ja'ankuei de, te ni ka ndakani de nuu rey yun ndi'i ja ni sa'a tee yun. ³² Yun te ni kana ña rey yun, te jiña'a de: “Masu tee jinokuechi va'a kuu ron, se'e tee ña kanoo. ¿Nagua kuu ru'un ja ni jikanta'u ron nuu rin, te ni jaka'nu ini rin ndi'i ja ndita ron? ³³ ¿A ma kuu kunda'u ini ron tee ka jinokuechi jin ron, nagua ni kunda'u ini rin jin maa ron?”, jiña'a de. ³⁴ Yun te ni kiti ini ndeva'a rey yun, te ni tatnuni de ja ni ka jasi ña vekaa vi guaa ndee na tniuya'u ndi'i de ja ndita de.

³⁵ Te suni saa ni sa'a Tata san, ia oo ndee andivi, jin ndi'i maa ni nuu ja ma vi kuaka'nu ini ndi'i ni jin anu ni nuu in ñani in tna'a ni ja ka sa'a ña jakue'e —jiña'a Jesús.

19

Kaxtno'o Jesús ja ma vi xndendoo tna'a teyii jin ñasi'i de

¹ Yun te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te ni kee ya Galilea kua'an ya ja ni jino ya nuu tni Judea ja oo jioo yute Jordán.

² Te kua'a ndeva'a ñayiu ka ndikin ña jin ya, te yun ni ndasa'a ya ñayiu ka ku'u. ³ Yun te ni jinokuei tee ka kuu fariseo ja vi koto tnuni ña de jin ya, te ka jiña'a de:

—¿A kuu ja xndendoo tna'a in tee jin ñasi'i de nani guaa ni kuu?

⁴ Yun te jiña'a ya:

—¿A tu ka ka'u ni nuu tutu ii naxa ni sa'a ia Dios ndee jaxtna'nu'u ja ni sa'a ya teyii jin ñasi'i?

⁵ Te suni ni ka'an ya:

—Yun kuu ja xndoo teyii tata de vi nana de, te nitna'a de jin ñasi'i de, te ndi nduu de vi kokuu invaa

ni ka ñayiu. ⁶ Yun kuu ja masu uu ka kuu, chi invaa ni ka ñayiu. Te tu na tniuu in tee ja sa'a siin de nagua ni xtnitna'a ia Dios —jiña'a ya.

⁷ Yun te ka jikan tno'o ña tee yun:

—¿Su nau ja ni tatnuni Moisés ja vi kuña'a teyii in tutu nuu ñasi'i de ja vi xndendoo tna'a de, te ndoo ña?

⁸ Yun te jiña'a Jesús:

—Vi ja inu ndee ini anu ni, guaa ni jandetu Moisés ja vi xndendoo tna'a ni jin ñasi'i ni. Su ndee jaxtnañu'u, chi masu saa ni kuu.

⁹ Su sein, chi ka'an san ja nani kuu teyii ja xndendoo tna'a de jin ñasi'i de ja masu jini ne'e ña ña jin de, te ndakuaka tna'a de jin inka ña'a, te skindee de ña. Te na in ndakuaka tna'a jin ña'a ni ndoo yun, te suni skindee ña yii xtnañu'u ña.

¹⁰ Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:

—Nuu ja siun kaa ja ma kuu xndendoo tna'a teyii jin ñasi'i de, vi gua'a ka kuu ja ma kuaka tna'a ñayiu.

¹¹ Su yun te jiña'a Jesús:

—Masu ndi'i ni vi jinkui'nu ini tno'o ya'a, chi nani ñayiu ka ni'i nuu Dios ja vi jinkui'nu ini. ¹² Su sava tee, chi saa ni kaku maa de ja ma kuu tnanda'a de. Te sava de, chi maa ñayiu ni ka sa'a ja ma kuu vi tnanda'a de. Te sava de, chi tu ka kuini maa de ja vi tnanda'a de, nagua ja kuu vi kunukuechi gua'a de nuu tatnuni ia Dios. Na in kuini ja kuenta'u tno'o ya'a, te na kuenta'ui —jiña'a ya.

Ni jikanta'u Jesús ja ja'a suchi kueli

¹³ Yun te ni ka junsia'a ñayiu suchi kueli nuu Jesús, nagua ja sonee ya nda'a ya siki, te na ndakuatu ya ja ja'i. Su ni ka kuxeen tee ka skua'a jin ya nuu ñayiu ka junsia'a suchi kueli yun.

¹⁴ Su jiña'a Jesús:

—Vi kuandetu ni na kikuei maa suchi kueli jian nuu san, te ma vi kasi ni'nu ni ja kikuei, chi nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu nuu vi koo ñayiu ka kuu na kuinio suchi kueli ya'a —jiña'a ya.

¹⁵ Te ni sonee ya nda'a ya siki suchi kueli yun ja ni jikanta'u ya ja ja'i, te ni kee ya kua'an ya.

Ka ndatno'o in tee kuika jin Jesús

¹⁶ Yun te ni jino in tee kuechi nuu oo ya, te jiña'a de:

—Tee gua'a kuu ni, Mastru. ¿Nagua kuu jagua'a sa'a san ja koteku san nikuii nikani?

¹⁷ Te jiña'a Jesús:

—¿Nau ja xnani ña ni tee gua'a? Te tu na tee gua'a oo, chi maintno'o Dios kuu ia gua'a. Su nuu ja kuini ni ja koteku ni nikuii nikani, te kuantno'o ni tno'o tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

¹⁸ Te jiña'a de:

—¿Ndeja kuu?

Yun te jiña'a Jesús:

—Ma ka'ni ni ndiyi. Ma koskindee tna'a ni. Ma su'u ni. Ma ka'an tno'o ni siki ñayiu. ¹⁹ Te kuanyu'u kuandetu ni nuu tata ni vi nuu nana ni, te ka'an too ni in ñani in tna'a ni nagua kutoo ni maa ni.

²⁰ Yun te jiña'a tee kuechi yun:

—Ndi'i ya'a skunkuu san ndee lule san. ¿Nagua kuu ka ja ja'ni ña jin san?

²¹ Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu ja kuini ni ja kokuu ni tee ndaa, kua'an ni te xiko ni ndi'i ja neva'a ni, te kuña'a ni nuu ñayiu ka kunda'u, chi saa te koneva'a kua'a ni ndee andivi. Yun te saa kii ni, te kondikin ña ni —jiña'a ya.

²² Te nuu ni jini so'o tee kuechi yun ja siun ni ka'an Jesús, te ni kusuchi ndeva'a ini de kua'an de, chi tee kuika ndeva'a kuu de.

²³ Yun te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:

—Ka'an ndaa ndija san ja vijin ndeva'a kuu ja kiuu in tee kuika nuu tatnuni ia Dios ndee andivi. ²⁴ Te ka'an tuku san inka jichi ja ñama ka kiuu in cameyu yau in yiki tiku, saa ja kiuu in ñayiu kuika nuu tatnuni ia Dios.

²⁵ Te nuu ni ka onini tee ka skua'a jin ya, te ni ka sa'u kuii kuiti ini de, te ka kachi de:

—¿Na in kuu ja kaku ni'nu nuu saa?

²⁶ Te ni ndia'a ña Jesús, te jiña'a ya:

—Ja nuu ñayiu ñuyiu ya'a, chi vijin kuu, su ja nuu ia Dios, chi ndi'i ni ja kuu sa'a ya.

²⁷ Yun te jiña'a Pedro:

—Su sein, chi vi ni ka xndoo san ndi'i ja ka neva'a san, te ka ndikin ña san, te ¿nagua kuu ja vi ni' san?

²⁸ Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndaa san ja nuu kenta kiuu ja nduu jaa ñuyiu ya'a, te nukoo maa san ja kuu san Se'e Teyii nuu ye'e tajan nuu mesa ja tatnuni san, te suni vi jinkoo maa ni ja ka ndikin ña ni jin san nuu ndi uxi uu mesa, te vi ka'nde ni kuechi ndi uxi uu tatatno'o Israel. ²⁹ Te ndi'i ñayiu ja ka xndendoí ve'i a ñani a kua'i a tatai a nanai a ñasi'i a se'i axi ñu'i ja ja'a sein, te vi ndani'i in ciento jichi kua'a ka, te suni vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani. ³⁰ Su kua'a ñayiu ka kuu na'nu vitna vi nduu lulei, te kua'a ñayiu ka kuu lule vitna vi nduu na'nui —jiña'a ya.

20

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a tee ka satniuu nuu uva

¹ Te jiña'a Jesús:

—Nuu tatnuni ja Dios ndee andivi kuu inuu jin in tee kuu lamu ja jitu de nuu ñu'u. Te ne'e ndeva'a ni kee de kua'an de nduku de ñayiu ja vi satniuu nuu uva de. ² Te ni ka ndatno'o de jin tee vi satniuu yun ja tniuya'u de nagua ya'u in kiuu. Te ni

tetniuu ña de kua'ankuei tee yun vi satniuu de nuu uva de. ³ Yun te ni kee tuku de kua'an de nuu ka iin ne'e, te ni jini de tee ka oo uun nuu ya'u yun. ⁴ Te jiña'a de: “Suni kua'ankuei maa ni vi satniuu ni nuu uva san, te tniuya'u san ya'u ndaa”, jiña'a de, te kua'ankuei tee yun. ⁵ Yun te ni kee tuku de nuu sau nduu, te inka jichi nuu ka uni ja ñini, te inuu ni ni sa'a de jin sava tee yun. ⁶ Te nuu ka u'un ja ñini, te ni ja'an tuku de nuu ya'u yun, te ni jini de ka oo tuku tee tu na tniuu ka sa'a, te jiña'a de: “¿Nau ja vini nduu ni ka oo ni ya'a, tu na tniuu ka sa'a ni?” ⁷ Te ka jiña'a tee yun: “Saa, chi tu na in tatu ña jin san ja vi satniuu san”. Yun te jiña'a de: “Suni kua'ankuei ni vi satniuu ni nuu uva san, te vi ni'i ni ya'u ndaa”, jiña'a de.

⁸ Te nuu ni kunee, te jiña'a tee kuu lamu yun nuu tee yinda'a tee ka satniuu yun: “Ndakana ni tee ka satniuu jian, te tniuya'u ni de. Jinkondee ni xna ka tee ni kiukuei sandi'i, te xndi'i ni jin tee ni kiukuei xtnañu'u”, jiña'a de. ⁹ Yun te ni jinokuei tee ni kiukuei saa ka u'un ni ka yun, te vi ni ka ni'i ndi'i de nagua ya'u in kiuu. ¹⁰ Te sandi'i saa ni jinokuei tee ni kiukuei xtnañu'u yun, te ni ka ka'an de ja kua'a ka vi ni'i de, su ni ka ni'i in in de nagua ya'u ja kuu in kiuu. ¹¹ Te nuu ni ka ni'i de xu'un de, te ni ka keja'a de ka ka'an kuechi de siki tee kuu lamu yun. ¹² Te ka jiña'a de: “Tee ni kiukuei sandi'i ya'a vi invaa in tno'o ni ore ni ka satniuu de, te inuu ni tniuya'u ni de jin in in sein nda'u ja ni ka jandee ini san ni ka inee san ni nduu ni nduu nuu ka'ni”, ka jiña'a de. ¹³ Yun te ni ka'an lamu yun nuu in tee yun: “Amigo, tu na in jakue'e sa'a ña san jin ni. ¿A masu ni ka ndatno'o nagua ya'u in kiuu?

14 Tnii ni nagua kuu ya'u ni, te kua'an ni, chi kuini san ja inuu ni tniyu'a'u san tee ni kiukuei kuee jin maa ni. 15 ¿Axi ma kuu sa'a san nagua kuini maa san jin xu'un san? ¿A kukuasun ini ni ja tee va'a ini kuu san?" jiña'a de. 16 Te yun guaa ñayiu xtnañu'u vitna vi kokui jasandi'i, te ñayiu sandi'i vi nduu ñayiu xtnañu'u. Chi kua'a ñayiu kana ia Dios, su joo ni ñayiu ndakaji ya —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya te ndateku ya

17 Te nuu mandakuei Jesús maa Jerusalén, te ni kene'e siin ya ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya nuu ichi yun, te jiña'a ya:

18 —Vitna ja mandakueio Jerusalén, te vi xtuu ña ñayiu jin sein ja kuu san Se'e Teyii nuu nda'a tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi nuu tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te vi ka'an de ja na kuu san. 19 Te vi ndasia'a ña de nda'a tee inka ñuu, nuu vi koskindee ña de, vi vi kani ña de, te vi katakaa ña de nuu nda'a cruz. Su nuu uni kiuu, te ndateku san —jiña'a ya.

Ni jikan nana Jacobo vi Juan in jandiuxi nuu Jesús

20 Yun te ni jino ñasi'i Zebedeo jin nduu seyii ña, te ni ka jinkuiin jiti ña nuu Jesús, te ni jikan ña in jandiuxi nuu ya. 21 Te jiña'a ya:

—¿Nagua kuini ni?

Yun te jiña'a ña:

—Kuandetu ni joo kiuu tatnuni ni ja na vi jinkoo nduu seyii san jin ni, in nda'a kua'a ni, te inkai nda'a satni ni.

22 Yun te jiña'a Jesús:

—Tu ka jini ni nagua kuu ja ka jikan ni. ¿A kuu vi ko'o ni nuu vasu ja ko'o san ja kuu tnundo'o xeen ja tna'a san? ¿Te a kuu vi kuandute ni jin tnundo'o nagua kii siki san? —jiña'a ya.

—Kuu —ka jiña'a de.

23 Yun te jiña'a ya:

—Ja ndaa ja kuu vi ko'o ni nuu vasu ja ji'i san, te vi kuandute ni jin tnundo'o nagua ni jandute san, su ja vi jinkoo ni nda'a kua'a san vi nda'a satni san, chi masu maa san kuu ja taa, chi ja ni sa'a tua'a maa Tata Dios na ñayiu ka kuu ja vi ni'i —jiña'a ya.

24 Su nuu ni ka jini uxi ka tee ka skua'a jin ya tno'o ya'a, te ni ka kiti ini de nuu nduu ñani yun. 25 Yun te ni ndakana ña Jesús, te jiña'a ya:

—Ja ka jini maa ni ja tee ka tatnuni nuu sava ka ñuu, chi ka tatnuni xeen de nuu ñayiu ñuu de. Te tee ka kuu nija'nu ka nuu sava ñayiu, chi ka xtaku ni'i de tniuu nagua ka kuini maa de. 26 Su ne'u maa ni, chi masu saa kokuu, chi na in ka'an ja kokuu ka'nu ne'u ni, te kuini ja kunukuechi nuu sava ka ni. 27 Te na in ka'an ja kokuu ñayiu kuka'nu ne'u ni, te kuini ja kokunukuechi nuu ni. 28 Te suni saa ni sein ja kuu san Se'e Teyii, chi masu vaji san ja vi kunukuechi ñayiu nuu san, chi vaji san ja kunukuechi san nuu ñayiu, te soko san maa san ja junku'un ya'u nagua ja kua'a ñayiu ndatau san nuu jakue'e —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús uu tee ka ku'u nuu

29 Te nuu ni ndekuei ya ñuu Jericó, te kua'a ndeva'a ñayiu ka ndikin ña jin ya. 30 Te yu'u ichi yun ka nukoo uu tee ka ku'u nduchi nuu. Te nuu ni ka onini de ja ya'a Jesús, te ni ka kana jaa de:

—Jito'o san, ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —ka jiña'a de.

31 Te ni ka kuxeen ñayiu yun nagua ja na vi kasi yu'u de. Su saa sua'a ni ka kana jaa ka de, ka jiña'a de:

—Jito'o san, Se'e ndee David, kunda'u ini ña ni jin san.

³² Yun te ni jinkuiin Jesús, te ni kana ña ya, te ni jikan tno'o ña ya:
—¿Nagua ka kuini ni ja sa'a san jin ni?

³³ Te ka jiña'a de:

—Jito'o san, ka kuini san ja na vi ndanune nduchi nuu san.

³⁴ Yun te ni kunda'u ini ña Jesús, te ni ke'e ya nduchi nuu de, te vi ore saa ni ka ndanune nduchi nuu nduu de, te ni ka jata ndikin ña de jin ya kua'ankuei de.

21

Ni ndiuu Jesús na kuinio in rey ja ni kundee maa Jerusalén

¹ Te nuu ni ka kuyatni Jesús Jerusalén, te ni jinokuei ya ñuu Betfagé yatni yuku nani Olivos, te ni tetniuu ya uu tee ka skua'a jin ya. ² Te jiña'a ya:

—Kua'ankuei ni ñuu luluu ja kaa ichi nuu ni sua'a, te yun vi junku'un ni in mentu si'i nu'ni ti jin in mentu luluu, te vi ndajin ni ti, te kikuei ni jin ti. ³ Te nuu na in ka'an, te vi kuña'a ni sua'a: “Maa Jito'o jiniu'u ti, su vini ndatetniuu ya ti” vi kuña'a ni —jiña'a ya.

⁴ Te saa ni kuu ndi'i ya'a, nagua skunkuu tno'o ni ka'an tee ni ndakani tno'o maa Dios ndee jana'a nuu tee de nuu tutu ii:

⁵ Vi kuña'a ni nuu ñayiu ñuu Sión: “Vi kondia'a, chi ya'a vaji nda'u vaji kee rey ron, yoso de in mentu, in mentu luluu, se'e mentu si'i kiti jiso”.

⁶ Yun te ni ja'ankuei tee ka skua'a jin ya, te ni ka sa'a de nagua ni tatnuni ya. ⁷ Ni kekuei de jin mentu si'i yun vi se'e ti, te ni ka sonee de sa'un de yata ti, te ni ka koso Jesús ti. ⁸ Te ka oo kua'a ndeva'a ñayiu yun, te savai ka skai sa'u'in ini ichi yun, te savai ka ja'nde nda'a yutnu kuii yun, te ka tanduei ini ichi yun. ⁹ Te ñayiu ka yoxno'o vi ñayiu ka intandikin ka kana jai:

—¿Ka'nu kuu maa ni, ndikin tata ndee David! ¿Na ta'u na ndetu ia vaji jin jaka'nu maa Jito'o Dios ja kotatnuni ya! Ka'nu kuu maa ni ja vaji ni ndee sukun.

¹⁰ Te nuu ni kiuu ya maa Jerusalén, te ndi'i ñayiu ñuu yun ni ka kuvaa, te ni ka jikan tno'o tna'i:

—¿Na in kuu tee ya'a?

¹¹ Te ka jiña'a sava ñayiu:

—Tee ya'a kuu Jesús, tee ndakani tno'o maa ia Dios, tee ñuu Nazaret ja tni Galilea —ka jiña'a.

Ni ndasavii Jesús maa veñu'u ka'nu

¹² Te ni kiuu Jesús nuu veñu'u maa ia Dios, te ni kene'e ya ndi'i ñayiu ka xiko vi ñayiu ka ki'in nuu veñu'u yun, te ni xndonso ya mesa ñayiu ka sama xu'un vi tei nuu ka nukoo ñayiu ka xiko sata. ¹³ Te jiña'a ya:

—Yoso nuu tutu ii: “Ve'e rin, chi ve'e nuu ka ndakuatu ñayiu konani”, kachi ia Dios. Su maa ni, chi ka sa'a ni na kuinio in yau kava kui'na —jiña'a ya.

¹⁴ Yun te ni jinokuei ñayiu ka ndesi nduchi nuu vi ñayiu ka ku'u si'in nuu oo ya veñu'u yun, te ni ndasa'a ña ya. ¹⁵ Su nuu ni ka jini tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, ndi'i javii java'a sa'a ya, vi ja ka kana suchi kueli nuu veñu'u yun, ka jiña'a: “¿Ka'nu kuu maa ni, ndikin tata ndee David!”, te ni ka kiti ini de.

¹⁶ Te ka jiña'a de nuu ya:

—¿A nini ni ja ka ka'an suchi kueli yun?

Te jiña'a Jesús:

—Nini san. ¿Su a tu ka ka'u sa'un maa ni nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: “Ni sa'a va'a ni yu'u suchi kueli vi yu'u suchi ka jaxin ja vi katai yaa ja ka ndakuanta'ui nuu ni”? kachi tutu ii —jiña'a ya.

17 Yun te ni xndoo ña ya, te ni kee ya kua'an ya ñuu Betania, te yun ni ndoo ya jakuaa yun.

Ni xtau tnia'a Jesús tnu tichi iuu

18 Te nuu matuu inka kiuu, te kuano'o ya maa ñuu Jerusalén. Yun te ni kokin ya. 19 Te ni jini ya in tnu tichi iuu ja oo yatni yu'u ichi yun, te ni ja'an ya nuu tnu, te tu nagua ni ni'i sa'un ya, chi nani nda'a kuui tnu ka oo. Te jiña'a ya nuu tnu tichi iuu yun:

—Vini in ka kiti vixin ma kuun nuu ron.

Te vi ore saa ni yichi tnu tichi iuu yun. 20 Te ni ka jini tee ka skua'a jin ya ja siun ni kuu, te ni ka sau kuui ini de, te ni ka jikan tno'o ña de jin ya:

—¿Naxa ni sa'a ni ja vi ñama kuiti ni yichi tnu tichi iuu ya'a? —ka jiña'a de.

21 Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndaa ndija san ja nuu ja vi kandija ni, te ma vi ndakani ini ni a saa axi ña'a, te masu maintno'o siki tnu tichi iuu ya'a kuu vi sa'a ni, chi suni nuu ja vi kuña'a ni nuu tinduu ya'a: “Kujioo te makee ndee nuu ndute mar yun”, te vi saa kokuu. 22 Chi ndi'i nagua ka jikan ni nuu ia Dios nuu ka ndakuatu ni, nuu ja ka kandija ni, te ndi'i vi ni'i ni —jiña'a ya.

Ndiso Jesús in tniuu ka'nu

23 Yun te ni ndi uu Jesús nuu oo veñu'u. Te nini kaxtno'o ya tno'o ia Dios nuu ñayiu, te ni jinokuei tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu ñuu yun nuu oo ya, te ka jiña'a de:

—¿Na in tatnuni ja sa'a ni tniuu ya'a, axi na in ni chitniuu ña ja sa'a ni ya'a? —ka jiña'a de.

24 Te jiña'a Jesús:

—Suni sein na kakan tno'o ña san in tno'o jin ni. Te nuu ja vi ka'an ni, te suni ka'an san na in tatnuni ja sa'a san tniuu ya'a. 25 ¿Na in ni tatnuni ja

oskuandute Juan? ¿A maa ia Dios oo ndee andivi, axi ñayiu ñuyiu ya'a? —jiña'a ya.

Yun te ni ka jinkondee de ka tee tna'a de, te ka ka'an de:

—Nuu ja vi kuña'o ja ia Dios ni tatnuni, te kachi de: “¿Te nau ja tu ni ka kandija ni nuu saa?”

26 Te nuu ja na vi kuña'o ja ñayiu ñuyiu ni ka tatnuni, te ka yu'o ñayiu ñuo ja vi kiti ini nuu, chi ndi'i ka kandija ja Juan, chi tee ni ondakani tno'o ia Dios ni okuu de —ka kachi de.

27 Te ka jiña'a de nuu Jesús:

—Tu ka jini san.

Te jiña'a ya:

—Nuu saa te suni sein ma kaxtno'o san na in tatnuni ja sa'a san tniuu ya'a —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a uu seyii

28 Yun te ni jikan tno'o ña Jesús:

—¿Naxa ka kachi tna ni? Oo in tee neva'a uu seyii de, te ni jino de nuu se'e xtnañu'u de, te jiña'a de: “Kua'an vitna, vi seyii, te satniuu ron nuu uva rin”. 29 Te jiña'a seyii de yun: “Tu ka'an san ki'in san”, jiña'i. Su nuu kuee ka, te ni ndatna'u ini, te kua'in. 30 Yun te ni jino de nuu inka seyii de yun, te inuu ni ni ka'an de jin suchi yun. Te jiña'i: “Vatuka, vi jito'o san, ki'in san”, jiña'i. Su tu ni ja'in. 31 ¿Te ndee suchi ya'a ni sa'a nagua kuini tatai? —jiña'a ya.

Te ka jiña'a tee yun:

—Suchi xtnañu'u yun.

Yun te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndaa ndija san ja tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñasi'i ka xiko maa, ka kuu ja kiukuei xna ka nuu tatnuni ia Dios saa in in maa ni. 32 Chi ni kii Juan nuu maa ni, te ni kaxtno'o de ichi ndaa, nagua kuini ia Dios, te tu ni ka kandija ni. Su tee ka xtutu xu'un impuestu vi ña'a ka xiko maa, chi ni ka kandija. Su maa ni, chi visi

ka ndia'a ni ya'a, te tu ka ndatna'u ini ni ja naxa vi kandija ni.

Ni ka'an jioni'i Jesús ja ja'a tee kue'e ndeva'a

³³ Vi konini ni na ka'an san inka tno'o jioni'i. Ni oo in tee neva'a ñunde'i, te ni xtee de tnu uva de, te ni jasi de tnu vi ni sava'a de in nuu koku'ni de nduxi uva de, te ni sa'a de in ve'e sukun nuu vi koxnee sukun ñayiu, nagua kuu vi kokotoi ndi'i ja neva'a de, te ni jiña'a nuu de ñunde'i de nuu sava tee ja vi kokutu de, te vi tniuya'u de ñunde'i yun, te ni kee de kua'an jika de. ³⁴ Te nuu ni kuyatni kiuu ja ndututu uva yun, te ni tetniuu de tee ka jinokuechi nuu de ja vi nuki'in tee yun uva ja ndani'i maa de nuu tee ka jitu ñunde'i yun. ³⁵ Su tee ka jitu ñunde'i yun, chi ni ka tni de tee ka jinokuechi yun, te in de ni ka kani de, te inka de ni ka ja'ni de, te inka de ni ka kuun ña de yuu. ³⁶ Yun te ni tetniuu tuku de kua'a ka tee ka jinokuechi nuu de saa jaxtnañu'u, te inuu ni ka sa'a ña de.

³⁷ Te sandi'i, te ni tetniuu de se'e de, chi ni ndakani ini de: "Vi konee yiñu'u de nuu seyio". ³⁸ Su tee ka jitu nuu ñunde'i yun, chi nuu ni ka jini de seyii tee xiin uva yun, te ni ka ndatno'o tna'a de: "Suchi ya'a kuu suchi sa'a jajin uva ya'a. Na ki'inkueio te vi ka'nio jin, te na vi sa'a jajin mao uva ya'a", ka kachi de. ³⁹ Te ni ka kakuiko ña de jin, te ni ka kene'e ña de yu'u nuu oo uva yun, te ni ka ja'ni ña de —jiña'a ya.

⁴⁰ Yun te jikan tno'o ña ya:

—Te nuu na ndii maa jito'o uva yun, ¿naxa sa'a ña de jin tee ka jitu yun? —jiña'a ya.

⁴¹ Yun te ka jiña'a de:

—Ni ma kunda'u ini ña de, chi ka'ni ña de jin tee kue'e ndeva'a yun, te kuña'a nuu de ñunde'i de yun nuu sava ka tee ja vi kutu de,

te vi ndakuña'a de uva ja kokuu kuenta maa de, nagua yoo kee maa ti —ka jiña'a de.

⁴² Te jiña'a Jesús:

—¿A tu ka ka'u sa'un ni nuu tutu ii nuu ka'an sua'a:

Kava ja ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e,

ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e,

te maa Jito'o Dios ni sa'a yun,

te vi ka sa'u kuii kuiti inio ka ndia'o?

Kachi tutu ii.

⁴³ Te yun guaa ka'an san ja ndakindee ia Dios nuu tatnuni ya nuu ni, te kuña'a ya nuu ñayiu ja vi satniui nagua kuini maa ya.

⁴⁴ Te na ñayiu kanakau siki kava yun, te vi kuechi kueli. Te na ñayiu xiin siki kanakau kava yun, te vi sa'a yuchi ña —jiña'a Jesús.

⁴⁵ Te nuu ka onini tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu fariseo ja ka'an jioni'i ya, te ni ka jinkui'nu ini de ja siki maa de ka'an ya. ⁴⁶ Su nuu ni ka nduku de naxa vi kakuiko ña de, te ni ka yu'u de ja vi kiti ini ñayiu ñuu nuu de, chi ka kandijai ja in tee ndakani tno'o maa ia Dios kuu ya.

22

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a viko tnanda'a

¹ Yun te ni ka'an tuku Jesús inka jichi tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:

² —Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in rey ja ni sa'a de in viko ja tnanda'a seyii de. ³ Te ni tetniuu de tee ka jinokuechi nuu de ja vi junkuaka de ñayiu ni kana maa de ja vi koo nuu viko yun, su tu ni ka kuini ñayiu yun ja ki'inkuei.

⁴ Yun te ni tetniuu tuku de sava ka tee ka jinokuechi nuu de, te jiña'a de: "Kua'ankuei te vi kuña'a ron nuu ñayiu ni ka kana rin ja vi koo nuu viko ya'a: Ne'ekuei ni, chi ja ni sava'a san ndei, te ni tatnuni san ni ka ja'ni isndiki vi

kiti inu ndatnu ka, te ndi'i ja oo tua'a. Te yun guaa ne'ekuei ni viko tnanda'a ya'a, vi kuña'a ron", jiña'a de. ⁵ Su tu ni ka chikuenta ña ñayiu yun. Te savai kua'an nuu jitui vi savai kua'an nuu xikoi. ⁶ Te sava kai, ni ka kakuiko ña jin tee ka jinokuechi yun, te ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ñai vi ndee ni ka ja'ni ñai. ⁷ Su nuu ni jini tee kuu rey yun, te ni kiti ini ndeva'a de. Te ni tetniuu de soldado de ja ni ka ja'ni de ñayiu ka ja'ni ndiyi yun vi ni ka teñu'u de ñuu yun. ⁸ Yun te jiña'a de nuu tee ka jinokuechi nuu de: "Vi ja ndaa ja ndi'i ja oo tua'a ja koo viko tnanda'a ya'a, su tu ka oo tu ka ndaa ñayiu ni kana rin yun ja kikuei. ⁹ Su kua'ankuei taka ichi na'nu, te vi kana ron nani kuu ni ñayiu vi jinkuntna'a jin ron na kikuei viko tnanda'a ya'a", jiña'a de. ¹⁰ Yun te ni kekuei tee ka jinokuechi yun kua'ankuei de taka ichi, te ni ka xtutu de ndi'i ñayiu va'a vi ñayiu kue'e ja ni ka jinkuntna'a jin de, te ni ka chitu ñayiu ve'e viko yun.

¹¹ 'Yun te ni ndiuu tee kuu rey yun ja kondia'a de ñayiu ka oo viko yun, te ni jini de in tee ja tu ni'nu de sa'un viko tnanda'a yun. ¹² Te jiña'a de: "Amigo, ¿naxa ni kiuu ni ya'a ja tu na sa'un viko tnanda'a ni'nu ni?", jiña'a de. Te tu ni ka'an sa'un ni tee yun. ¹³ Yun te jiña'a tee kuu rey yun nuu tee ka jinokuechi yun: "Vi ku'ni nda'a de vi si'in de, te vi sia'a de ndee ye'e nuu nee yun, te yun na konda'i kokana maa de vi na ndaka'ñi no'o de", jiña'a rey. ¹⁴ Chi kua'a ñayiu kana ia Dios, su joo ni ñayiu kaji ya —jiña'a Jesús.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a xu'un impuestu

¹⁵ Yun te kua'ankuei tee ka kuu fariseo yun, te ni ka ndatno'o tna'a de naxa vi sa'a de ja

kanakau Jesús jin tno'o ka'an ya ja vi xtavi kuechi ña de. ¹⁶ Te ni ka tetniuu de tee ka skua'a jin de vi tee ka yinduu nuu Herodes, te ka jiña'a tee yun nuu Jesús:

—Mastru, ka jini san ja tee ka'an ndaa kuu ni, chi kaxtno'o ndaa ni ichi ia Dios, te tu ndi'ni ni nagua ka ka'an ñayiu, chi tu ndia'a ni naxa ka oo ka ndaa ñayiu, chi inuu ni kuu ndi'i ñayiu nuu maa ni. ¹⁷ Te na kachi tna ni, ¿a vatuka kuu ja vi kuña'a san xu'un impuestu nuu César, tee tatnuni ñuu Roma, axi ña'a? —ka jiña'a de.

¹⁸ Su Jesús, chi ja ni jini ya ja masu ka ndakani va'a ini de, te jiña'a ya:

—Se'e ndijani ini, ¿nau ja ka ki'in vijin ña ni? ¹⁹ Vi xne'e ni in xu'un ja jinkunya'u ja impuestu —jiña'a ya.

Te ni ka jiña'a de in xu'un kaa nuu ya. ²⁰ Te jiña'a ya:

—¿Na in xiin yunuu kuu ja ndee ya'a, vi na xiin sivi kuu ja yoso ya'a? —jiña'a ya.

²¹ Te ka jiña'a de:

—Yunuu César, tee tatnuni ñuu Roma kuu.

Yun te jiña'a ya:

—Nuu saa te vi kuña'a ni nuu César nagua kuu kuenta maa César, te nuu ia Dios ja kuu kuenta maa ya.

²² Te nuu ni ka onini de ja siun jiña'a ya, te vi ni ka sa'u kuu kuiti ini de. Te ni ka xndoo ña de jin ya, te kua'ankuei de.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ndateku ndiyi

²³ Te vi maa kiuu yun, ni jinokuei tee ka kuu saduceo nuu oo Jesús. Te tee yun, chi tu ka kandija de ja vi ndateku ndiyi, te ni ka jikan tno'o de ya, ²⁴ te ka jiña'a de:

—Mastru, ni ka'an Moisés ja nuu na in tee oo ñasi'i na kuu, te tu na se'e de oo jin ña, kuini ja

ñani de ndatnanda'a jin ñasi'i de, nagua ja koo se'e ña jin tee yun, te nukuiin nuu tniuu ndi ñani de ni ji'i yun. ²⁵ Nu u saa te ni ka oo uja ñani ne'u san. Te tee xtnañu'u yun ni tnanda'a de jin ñasi'i de, te ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña, te ni xndendoo de ñasi'i de nuu ñani kuu uu de. ²⁶ Te suni saa ni ndo' o tee kuu uu yun vi tee kuu uni vi guaa ndee ni kenta ndi uja de. ²⁷ Te nuu ni ndi'i de ni ka ji'i, te suni ni ji'i ñasi'i yun. ²⁸ Su nuu vi ndateku ndiyi yun, ¿ndee de kuu ja kondeka ña ja siun vi ndi uja de ni ka tnanda'a jin ña? —ka jiña'a de.

²⁹ Yun te jiña'a Jesús:

—Masu vatuka ka ka'an ni, chi tu ka jinkui'nu ini ni naxa ka'an nuu tutu ii, te ni jaka'nu sa'a ia Dios. ³⁰ Chi nuu vi ndateku ndiyi, ma vi kuaka tna'i, ni ma vi kuña'i se'i ja vi tnanda'i, chi vi kokui na kuinio ia ka jinokuechi nuu maa Dios oo ndee andivi. ³¹ Su ja ka ka'on ja vi ndateku ndiyi, ¿a tu ka ka'u ni nuu tutu ii naxa ka'an ia Dios nuu jiña'a ya: ³² “Maa rin kuu Dios Abraham vi Dios Isaac vi Dios Jacob”? Chi ia Dios, masu Dios ñayiu ka ji'i kuu ya, chi ia Dios ñayiu ka teku kuu ya —jiña'a ya.

³³ Te nuu ni ka onini ñayiu yun, te ni ka sa'u kuii kuiti ini tno'o kaxtno'o ya.

Ya'a kuu tno'o ka'nu ka ja tatnuni ia Dios

³⁴ Yun te nuu ni ka jini tee ka kuu fariseo ja ni skasi yu'u ya tee ka kuu saduceo, te ni ka ndututu de ja ni ka ndatno'o tna'a de. ³⁵ Te ne'u de ni kee in tee kaxtno'o Ley, te jikan tno'o vijin ña de jin ya, chi kuini de ja koto tnuni ña de, te jiña'a de:

³⁶ —Mastru, ¿ndee tno'o kuu tno'o ka'nu ka ja tatnuni nuu tutu Ley? —jiña'a de.

³⁷ Te jiña'a Jesús:

—“Kutoo ni Jito'o Dios jin ndi'i ndee ini ndee anu ni vi jin ndi'i jajintnuni ni”. ³⁸ Te tno'o ya'a kuu tno'o xtnañu'u vi tno'o ka'nu ka ja tatnuni nuu tutu Ley. ³⁹ Te tno'o kuu uu, chi vi kintna'a inuu ni, te ka'an: “Ka'an too ni in ñani in tna'a ni nagua kutoo ni maa ni”. ⁴⁰ Chi nuu ndi nduu tno'o tatnuni ya'a ni kekuei ndi'i tno'o yoso nuu Ley Moisés vi tno'o ja ni ka kaxtno'o tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a —jiña'a ya.

Ndikin tata David kuu Kristu

⁴¹ Te vi nini ka oo tutu ka tee ka kuu fariseo yun, te ni jikan tno'o ña Jesús, ⁴² te jiña'a ya:

—¿Naxa ka ndakani tna ini ni jin Kristu? ¿Na xiin ndikin tata kuu? —jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Ndikin tata ndee David kuu.

⁴³ Yun te jiña'a ya:

—Nuu saa te ¿naxa kuu ja David ni xnani de Jito'o de ni sa'a Espíritu ia Dios? Chi ni ka'an David:

⁴⁴ Ni ka'an Jito'o Dios nuu Jito'o san:

“Junkoo ichi nda'a kua'a rin vi guaa ndee na sa'a rin ja ka ka'an u'u ña jin ron ndee chii ja'a ron”, kachi ia Dios, ni tee David sua'a. ⁴⁵ ¿Te naxa kuu kokuu ndikin tata ña David jin ia ni tetniuu Dios nuu ja David xnani ña Jito'o de? —jiña'a ya.

⁴⁶ Te ni in de, ña ni ka ni'i ka de ni in tno'o ja vi ka'an de. Te ndee kiuu yun ni in ka de ña ni ka kundee ini de ja vi kakan tno'o ka ña de jin ya.

23

Ni ka'an kuechi Jesús siki tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés

¹ Yun te ni ka'an Jesús jin ñayiu vi tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

² —Tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo ka kuu tee ka

netniuu ja ka kaxtno'o de naxa ka jinkui'nu ini de nuu Ley ni tee Moisés. ³ Nuu saa te vi kuantno'o ni tno'o ka ka'an de, te vi sa'a ni ndi'i nagua ka kaxtno'o de. Su ma vi sa'a ni nagua ka sa'a de, chi ka ka'an de, su tu ka skunkuu de ja vi sa'a de. ⁴ Chi jin tno'o ka kaxtno'o de ka ju'ni de in javee, ja vijin kuu ja vi skunkuu ñayiu. Te ka sonee de nuu soko ñayiu, te maa de, chi vini in xinda'a de tu ka kuini de ja vi skanda de ja vi skunkuu de tno'o ka kaxtno'o de. ⁵ Te ndi'i ka sa'a de nagua ja na vi kuni ñayiu, chi ka sa'a na'nu ka de jatnu nuu ka ñu'u tutu ii ka ndee tnee de vi sukun nda'a de, te suni ka sa'a nani ka de tavolo yua'a yu'u sa'un de saa sava ka ñayiu nuu ka ndakuatu de. ⁶ Te ka kutoo de vi jinkoo de nuu tei yiñu'u ka nuu ka jaa de xtaa vi nuu tei yiñu'u ka ini ve'e ii sinagoga. ⁷ Te ka junkuaan ini de ja vi ka'an yiñu'u ñayiu nuu ka ndakan tno'o ñai jin de nuu ya'u, te na vi xnani ñai mastru.

⁸ 'Su maa ni, ma vi kondioo ini ni ja vi xnani ña ñayiu jin ni mastru, chi ndi'i ni ka kuu ñani, te invaa ni mastru ka neva'a ni, te suu ya kuu Kristu. ⁹ Te ma vi xnani ni "tata yua san" ni in tee ñuyiu ya'a, chi invaa ni ia kuu tata yua'o, te suu ya oo ndee andivi. ¹⁰ Ni ma vi nduku ni ja vi sa'a na'nu ña ñayiu ja vi kokuu ni mastru, chi invaa ya kuu ka'nu, te suu ya kuu Kristu. ¹¹ Te na in kokuu ka'nu ne'u ni, te na kokunukuechi de nuu sava ka ni. ¹² Chi na in sa'a ka'nu maa, te kokuu lule. Te na in sa'a lule maa, te kokuu ka'nu —jiña'a ya.

Nda'u ni ka tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo

¹³ 'iSu nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e ndijani ini! Chi ka jasi ni ichi ja kiukuei ñayiu nuu tatnuni ia Dios andivi, te vini maa ni, tu

kiukuei ni, te ni tu ka jandetu ni ja kiukuei ñayiu ka nduku ja kiukuei.

¹⁴ 'iNda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e ndijani ini! Chi ka kindee ni ve'e ña'a ni ka ndonda'u, te vi ja ma vi kuni ñayiu, te kani ndeva'a ka ndakuatu ni. Te yun guaa kua'a ka tnundo'o kii siki ni.

¹⁵ 'iNda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e ndijani ini! Chi ka jiondita ni nuu mar vi nuu ñu'u yichi, ka nduku ni ñayiu vi kandija ña. Te nuu ka kandijai tno'o ka kaxtno'o ni, te ka sa'a ni ja ñayiu yun vi ndee uu jichi kua'a ka tnundo'o kii siki nuu andeya, saa maa ni ja ka kaxtno'o ni.

¹⁶ 'iNda'u ni ka ni, chi tee kuaa ka kuu ni nuu ñayiu ka ndikin ña! Chi ka ka'an ni: "Nuu ja na in ñayiu kee yu'u nuu veñu'u ka'nu, te masu nagua kuu, su nuu ja na in kee yu'u nuu oro oo veñu'u yun, te kanuu ja skunkui". ¹⁷ iTee vasa vi tee kuaa ka kuu ni! Chi ¿ndee ja kuu ka'nu ka, a oro axi veñu'u ja sa'a ii oro yun? ¹⁸ Te suni ka ka'an ni: "Nuu na in ñayiu kee yu'u nuu altar, te masu nagua kuu, su nuu ja na in kee yu'u nuu ja ni ka soko ja yoxnee nuu altar yun, te kanuu ja skunkui". ¹⁹ iTee vasa vi tee kuaa ka kuu ni! Chi ¿ndee ja kuu ka'nu ka, a ja ni soko axi altar ja sa'a ii ja ni soko yun? ²⁰ Chi na ñayiu kee yu'u nuu altar, te masu maintno'o nuu altar yun kee yu'i, chi nuu ndi'i ja ndondoso yun. ²¹ Te na in kee yu'u nuu veñu'u ka'nu, te masu maintno'o nuu veñu'u kee yu'i, chi suni nuu Dios, ia oo ini veñu'u yun. ²² Te na in kee yu'u andivi, te kee yu'i nuu mesa nuu tatnuni ia Dios vi ndee nuu maa ia Dios ja nukoo ya nuu mesa yun.

²³ 'iNda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e ndijani ini! Chi ka sa'a siin

ni uxi ja ciento menta vi anís vi cominu, te ka soko ni nuu ia Dios. Su ka xndoo ni jaka'nu ka nuu Ley ja vi sa'a ndaa ni, te vi kunda'u ini ni ñayiu, te vi kandija ni. Ya'a kuu ja kanuu ka ja vi sa'a ni, te suni maa vi xndoo ni ja vi soko ni. ²⁴ ¡Tee kuaa ja ka ndikin ña ñayiu ka kuu ni, chi ka skunkuu ni in ja luluu, te ka xndoo ni tniuu ka'nu, na kuinio ja ka sijin ni chiukun kueli, te ka koko ni cameyu!

²⁵ ¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e ndijani ini! Chi ka kuu ni na kuinio in vasu vi ko'o ja ka ndakate ni yata juera, te anu ni, chi ka oo chitu jin jakui'na vi jane'e jayichi. ²⁶ ¡Tee kuaa ka kuu maa ni, tee ka kuu fariseo! Vi ndakate ni xna ka ini vasu vi ini ko'o, nagua ja saa ni na koo vii yata juera.

²⁷ ¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e ndijani ini! Chi ka kuu ni na kuinio ve'e ndiyi ja yayaa ichi yata juera, te luu ndeva'a kaa, su ichi ini, chi ñu'u chitu jin yiki ndiyi vi ndi'i jane'e jayichi. ²⁸ Te suni saa ni ka kuu maa ni, chi ka xne'e ni maa ni ja tee ndaa ka kuu ni, su ndee ini anu ni ka xnda'u ni ñayiu vi ka ndakani kue'e ini ni.

²⁹ ¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo, se'e ndijani ini! Chi ka sa'a ni ve'e nuu ka yiyu'u tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, vi ka ndasa'a kutu ni yu'u ña'ña tee ni ka sa'a ndaa. ³⁰ Te ka ka'an ni: "Nuu sua'a te ni ka oo yoon kiuu ni ka oteku ndi yuaa ndee ama ka, chi ma vi chituo de ja vi ka'nio tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a", ka kachi ni. ³¹ Te jin tno'o ka ka'an ni maa ni, ka ndakani ni siki ni ja se'e tee ni ka ja'ni tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a ka kuu ni. ³² Nuu saa te vi xndi'i ni vi sa'a ni jakue'e ni ka jinkondee jin ndi yua ni.

³³ ¡Se'e koo vi tatatno'o koo ka kuu ni! ¿Naxa kuu vi kaku ni'nu ni nuu tundo'o oo nuu andeya?

³⁴ Te yun guaa sein, chi tetniuu san tee vi ndakani tno'o ia Dios vi tee ndichi vi tee vi kaxtno'o Ley nuu ndi'i ni. Su sava de vi ka'ni ni; te sava de, vi katakaa ni nuu nda'a cruz; te sava de vi kani ni ini ve'e ii sinagoga; te sava de vi kunu yu'u, te vi sondikin ni de ñuu ñuu. ³⁵ Te yun guaa siki ndi'i maa ni nanakau kuechi ja ni ka ja'ni ndi tata ni ñayiu tu na inu kuechi. Ni ka keja'a de ni ka ja'ni de ndee Abel, tee ndaa, vi guaa ndee Zacarías, se'e Berequías, tee ni ka ja'ni de ne'u altar jin veñu'u. ³⁶ Te ka'an ndaa ndija san ja ndi'i kuechi ya'a nanakau siki ñayiu ka oo kiuu vitna —jiña'a ya.

Ni kusuchi ndeva'a ini Jesús ja ja'a ñuu Jerusalén

³⁷ Yun te ni ka'an Jesús jin ñuu Jerusalén:

—Jerusalén, Jerusalén, roon ja ja'ni ron tee ka ndakani tno'o ia Dios vi kani yuu ron tee ni tetniuu ya, ¡nasaa jichi ni kuini rin ja ndaxtutu rin se'e ron na kuinio chiuun ja ndachindijin ti se'e kueli ti, su tu ni kuini ron! ³⁸ Su kona'a ron ja kendoo nda'u kendoo kee ve'e ron. ³⁹ Chi ka'an ndaa ndija rin ja ndee vitna, te ma vi kuni uun ka ña ron vi guaa ndee na kenta kiuu vi kachi ñayiu: "¡Na ta'u na ndetu ia vaji jin jaka'nu maa Jito'o Dios ja kotatnuni ya!", vi kachi —jiña'a ya.

24

Ni kaxtno'o Jesús ja naa veñu'u ka'nu

¹ Yun te nuu ni ndee Jesús veñu'u ka'nu yun, te nini jika ya kua'an ya, te ni ka kuyatni tee ka skua'a jin ya. Te ni ka xne'e de ndi'i naxa oo veñu'u ka'nu yun. ² Te jiña'a ya:

—Ndi'i ja ka ndia'a ni ya'a, ka'an ndaa ndija san, jaya'a, chi ma kendoo ni in kava siki inka kava, chi ndi'i tnani —jiña'a ya.

Seña ya'a koo nuu kuyatni ja naa ñuyiu

³ Yun te kua'ankuei ya yuku Olivos, te nuu ni jinkoo ya, te ni jinokuei tee ka skua'a jin ya, te ni ka jikan tno'o siin ña de jin ya, te ka jiña'a de:

—Kaxtno'o ni na kiuu skunkuu ndi'i tno'o ni ka'an ni ya'a, vi nagua kokuu seña nuu kuyatni kiuu ja ndii ni vi nuu naa ndi'i ñuyiu ya'a —ka jiña'a de.

⁴ Yun te jiña'a Jesús:

—Vi koto gua'a ni maa ni ja tu na in xnda'u ña jin ni. ⁵ Chi kikuei kua'a tee jin sivi san, te vi kachi de: “Maa san kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios”, te vi xnda'u de kua'a ñayiu. ⁶ Te vi konini ni ka ka'an ja ka jaxin tna'a ñayiu, vi ya'a yun vi ka'an ja vi kaxin tna'a. Su vi koto ni maa ni ja ma vi yu'u ni, chi nini kuu ja saa kokuu. Su masu yun kuu ja naa ñuyiu. ⁷ Chi vi ndakoo ñuu na'nu ja vi kaxin tna'a jin sava ka ñuu na'nu. Te suni tee netniuu vi kaxin tna'a de jin sava ka tee ka netniuu. Te koo kue'e xeen vi tnama vi ñutnaa taka ñuu. ⁸ Te ndi'i ya'a kuu ja vi inka ni jinkondee tnundo'o.

⁹ Yun te vi xtuu ña ñayiu jin ni ja vi ndeva'a ndetnuni vi sa'a ñai, te vi ka'ni ñai, te vi kuni u'u ña ndi'i ñayiu ja ja'a sein. ¹⁰ Te kiuu yun, chi kua'a ñayiu ka kandija vi ndajiokuiin, te vi ndaxtuu tna'a in in mai nuu tee netniuu, vi suni vi ndakuni u'u tna'i. ¹¹ Te kua'a tee tno'o vi ndakoo vi kachi ja tee ka ndakani tno'o ia Dios ka kuu de, te vi xnda'u de kua'a ñayiu. ¹² Te kaya kua'a ndeva'a jakue'e, te kua'a ñayiu ma vi ka'an nda'u tna'a kai. ¹³ Su na ñayiu oo yutnu guaa ndee kiuu sandi'i, te sui kuu ja kaku ni'nu. ¹⁴ Te kutenuu tno'o

va'a naxa tatnuni ia Dios ninii ñuyiu ya'a, nagua ja ndi'i ñayiu na vi kuni, yun te saa ndi'i ñuyiu.

¹⁵ 'Te yun guaa nuu na vi kuni ni ini veñu'u ka'nu Jerusalén ja ka sa'a de jane'e jayichi ja ndoo nda'u veñu'u yun nagua ni ka'an Daniel, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a. Na in ka'u, te na jinkui'nu ini. ¹⁶ Nuú saa te na ñayiu ka oo Judea na vi kunu yu'i ki'inkuei guaa ndee nuu yuku. ¹⁷ Te na in oo yata ve'e, te ma nui ja kene'i ndatniuu oo ini ve'e. ¹⁸ Te na in oo yuku nuu satniui, te ma ndiokuiin ja nuki'in sa'uin. ¹⁹ Su jnda'u ni ka ña'a ka ñu'u lulu vi ña'a ka jaxin se'e kiuu yun! ²⁰ Vi ndakuatu ni nuu ia Dios ja kiuu vi kunu yu'u ni yun, ma kokuu in yoo kuun yua'a ni in kiuu ndatatu. ²¹ Chi kiuu yun koo kua'a ndeva'a tnundo'o ja ni tu na in jini ndee nuu ni jinkoo ñuyiu vi guaa ndee kiuu vitna, te ni ma koo sa'un ka. ²² Su kiuu kii tnundo'o yun, chi sa'a ia Dios ja joo ni kiuu kokuu, chi nuu ja masu saa sa'a ya, te tu na in kaku ni'nu. Su ja ja'a ñayiu ni kaji ya kuu ja joo ni kiuu kokuu.

²³ 'Su kiuu yun nuu ja ndee ñayiu ka'an: “Vi kondia'a ni, chi ya'a oo Kristu”, axi “Yun oo Kristu”, te ma vi kandija ni. ²⁴ Chi vi ndakoo tee tno'o vi kachi ja Kristu ka kuu, vi tee tno'o vi kachi ja tee ka ndakani tno'o ia Dios ka kuu, te vi sa'a de kua'a jana'nu vi javii, nagua ja vi xnda'u de ñayiu. Te nuu ja kuu, chi vi guaa ndee ñayiu ni kaji maa ia Dios vi xnda'u de. ²⁵ Te ja kaxtno'o san ndee vitna nagua ja vi kokuni ni naxa kokuu. ²⁶ Te yun guaa nuu ja ka ka'an ñayiu: “Vi kondia'a ni ya, chi nuu ñu'u te'a yun oo ya”, te ma ki'inkuei ni. Axi vi kachi ñayiu: “Vi kondia'a ni ya, chi ini ve'e ya oyuu ya”, te ma vi kandija ni. ²⁷ Chi vi kuni ndi'i ñayiu kiuu

ndii sein ja kuu san Se'e Teyii, chi kokuu na kuinio nuu ye'e kani tajan ichi kana nikandii, te ye'e ichi nuu makee. ²⁸ Chi vini kunio ndee ni nuu ni kuu ja nduei kiti ni ji'i, chi yun ka kututu chioko lasanko.

Kaxtno'o Jesús naxa kokuu nuu ndii ya

²⁹ 'Su nuu ya'a kunu kiuu tnundo'o yun, te kune nuu nikandii vi ma ye'e ka yoo, te junkuei kimi ka oo andivi vi kisi jandakui oo andivi. ³⁰ Te yun vi kuni ñayiu seña ndee andivi ja mandii sein ja kuu san Se'e Teyii. Te taka ñayiu ñuyiu vi kusuchi ini, te vi nda'i vi kana nuu vi kuni ña jin sein ja kuu san Se'e Teyii, ja mandii san nuu viko ndee andivi jin jaka'nu vi jaye'e tajan. ³¹ Te tetniuu san ia ka jinokuechi nuu maa Dios nuu vi xnda'i jajaa ya trompeta ndee ndi kuun lado ñuyiu ja vi ndaxtutu ya ñayiu ni kaji ia Dios, te vi ndee in lado nuu jinkituu andivi jin ndee inka lado.

³² 'Vi kutua'a ni tno'o jioni'i ka'an san jin tnu tichi iuu. Nu jinkondee nduyute tnu, te ndata'u nda'a kueli tnu, yun kuu ja ka jini ni ja ni kuyatni yoo i'ni. ³³ Te suni nuu ni ka jini ni ndi'i tno'o ya'a, te vi jinkui'nu ini ni ja ja oo yatni san yuye'e ja ndii san. ³⁴ Te ka'an ndaa san ja ndi'i tno'o ya'a skunkuu nuu ñayiu vi tna'a tnundo'o ya'a ama ka ja vi kui. ³⁵ Ñuyiu ya'a vi andivi, chi ja naa ni kuu. Su tno'o ka'an san, ma naa, chi ndi'i skunkuu.

³⁶ 'Su ja kiuu vi ore ja ndii san, tu na in jini, ni ia ka jinokuechi nuu maa Dios ja ka oo ndee andivi, te ni maa san ja kuu san Se'e ia Dios, tu jini san, chi maintno'o maa Tata Dios guaa jini ya.

³⁷ 'Su nagua ni kuu kiuu nuu ni oo Noé, saa kokuu kiuu ja ndajiokuiin sein ja kuu san Se'e Teyii.

³⁸ Chi kiuu chia'an ka ja ndaa ndute ñuyiu, ka jaa ka ji'i ñayiu, vi ka jaka tna'i vi ka xtnanda'i se'i guaa ndee kiuu nuu ni kiukuei Noé ini arca. ³⁹ Te tu ni ka kandija ñayiu ja kuun sau xeen vi guaa ndee nuu ni ndaa ndute yun, te ni jiso ña jin ndi'i. Te suni saa ni kokuu nuu ndajiokuiin Se'e Teyii ñuyiu ya'a. ⁴⁰ Te kiuu saa vi koo uu tee nuu ka satniuu de, te in de ndakuaka ña ya, te inka de kendoo. ⁴¹ Uu ñasi'i ka ndiko in ni nuu molinu, te in ña ndakuaka ña ya, te inka ña kendoo.

⁴² 'Nuu saa te vi ku'un ini ni, chi tu ka jini ni na ore kuu ja ndii Jito'o ni. ⁴³ Su vi kuni ni ya'a, nuu ja in tee xiin ve'e ja jini de na ore kii kui'na, te kondito de, ma kuandetu de ja kiuu kui'na yun ja su'u ndatniuu ve'e de. ⁴⁴ Te yun guaa suni vi kotua'a maa ni, chi ndii Se'e Teyii ore ja tu ka nee tu ka kuu ini ni.

Ni ka'an jioni'i Jesús ja ja'a uu tee ka jinokuechi

⁴⁵ '¿Ndee tee kuu tee jinokuechi ndaa vi jinkui'nu gua'a ini de ja ni chitniuu ña jito'o de ja kokoto de ñayiu ve'e tee yun, nagua ja kuña'a de ja vi kaa sava ka tee ka jinokuechi yun ore ka kokin de? ⁴⁶ Na ta'u na ndetu tee jinokuechi yun ja nuu ndii jito'o de, te nuku'un ña de ja skunkuu gua'a de ndi'i tniuu ni teku tniuu de. ⁴⁷ Chi ka'an ndaa san ja chitniuu ña jito'o de yun ja suu de kotatnuni nuu ndi'i ja neva'a tee yun. ⁴⁸ Su nuu ja tee kue'e kuu tee jinokuechi yun, te ndakani ini de jin anu de: "Ma ndajiokuiin yachi jito'o", ⁴⁹ te jinkondee de kani de sava ka tee ka jinokuechi yun, te kaa de vi ko'o de jin tee ka jini yun. ⁵⁰ Te vi sanaa ni, te ndajino jito'o de kiuu tu nee tu kuu ini de vi ore ja tu jini de. ⁵¹ Te kani ndeva'a ña tee yun, te tnaa ña de nuu vi tniuya'u tee kue'e yun yika

kuechi de jin tee inu jani ini. Te yun vi konda'i vi kokana de, te vi ndaka'ñi no'o de.

25

Ni ka'an jioni'i Jesús ja ja'a uxi suchi si'i kuechi

¹ Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kokuu inuu jin uxi suchi si'i kuechi ja ni ka ki'in lámpara, te kua'ankuei ja mavinutna'i jin in suchi yii tnanda'a. ² Te u'in ka kuu suchi ka ndakaji, te u'in ka kuu suchi vasa. ³ Te suchi vasa yun ni ka ki'in lámpara, su tu ni ka yinda'i texe'en olivo ja vi ndachitui lámparai. ⁴ Te suchi ka ndakaji yun, chi ni ka ki'in lámpara vi tindo'o nuu ñu'u texe'en olivo ja vi ndachitui lámparai. ⁵ Te ja siun ni kukuee suchi yii tnanda'a yun, te ni kii ñua'na nui, te ndi'i ni ka kixin. ⁶ Su nuu sau ñuu jakuaa, te ni ka onini ja ka kana jaa: “Ya'a vaji suchi tnanda'a, te vi ndakoo, vi nutna'a ron jin”. ⁷ Yun te ka ndakoo ndi'i suchi si'i kuechi yun, te ni ka ndasava'i lámparai. ⁸ Su yun te ka jiña'a ndi u'un suchi vasa yun nuu ndi u'un suchi ka ndakaji yun: “Vi taa joo texe'en olivo ron, na ndee nuu lámpara rin, chi nda'va, ka'an”, ka jiña'i. ⁹ Yun te ka jiña'a suchi ka ndakaji yun: “Ña'a, chi kana saa ma kenta vi kuantniuu maa rin vi ja vi kuantniuu ron. Te gua'a ka kua'ankuei nuu ka xiko, te vi kuaan ron ja vi kuantniuu maa ron”, ka jiña'i. ¹⁰ Su vi nini kua'ankuei suchi vasa yun ja vi kuain texe'en olivo, te ni ndenta ni suchi yii tnanda'a yun. Te suchi si'i ka otua'a yun, chi ni kiukuei ni jin suchi yii tnanda'a yun maa ve'e viko, te ni ndadesi ni ye'e yun. ¹¹ Te ndee nuu kuee ka saa ni jinokuei u'un ka suchi vasa yun, te ka jiña'i: “Jito'o san, ndakune

ni ye'e na kiukuei san”, ka jiña'i. ¹² Yun te jiña'a tee tnanda'a yun: “Ka'an ndaa ndija rin ja tu jini ña rin”, jiña'a de.

¹³ 'Yun kuu ja vi ku'un ini ni, chi tu ka jini ni na kiuu vi na ore kuu ja ndii sein ja kuu san Se'e Teyii —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'i Jesús ja ja'a xu'un

¹⁴ 'Chi nuu tatnuni ia Dios ndee andivi kuu inuu jin in tee ja oo ja ki'in jika de inka ñuu. Te ama ka ja ki'in de, te ni kana de tee ka jinokuechi nuu de, te ni jiña'a de xu'un de ja vi satniuu jin tee yun.

¹⁵ 'Te nuu in de ni jiña'a de u'un mil xu'un kaa, te nuu inka de ni jiña'a de uu mil, te nuu inka de in mil, na kuu na kuu naxa kuu vi satniuu jin in in maa de. Yun te ni kee de kua'an jika de. ¹⁶ Te tee ni ni'i u'un mil xu'un kaa yun, ni satniuu de jin xu'un yun, te ni ndani'i de inka u'un mil se'e xu'un yun. ¹⁷ Suni saa ni ni sa'a tee ni ni'i uu mil xu'un kaa yun, te ni ndani'i de inka uu mil se'e xu'un yun. ¹⁸ Su tee ni ni'i in mil xu'un kaa yun, chi ni jate de nuu ñu'u, te ni chiyu'u de xu'un lamu de.

¹⁹ 'Su nuu ni ya'a kua'a kuia, te ni ndajiokuiin lamu tee ka jinokuechi yun, te ni ndakan tno'o ña de naxa ka kuu de jin xu'un yun. ²⁰ Yun te ni jino tee ni ni'i u'un mil xu'un kaa yun, te nee de inka u'un mil se'e xu'un yun, te jiña'a de: “Jito'o san, ya'a oo u'un mil xu'un kaa ja ni taa ni, te suni ya'a oo inka u'un mil se'e xu'un ja ni kundee san ja ja'a xu'un ni taa ni”, jiña'a de. ²¹ Te jiña'a lamu de: “Vatuka, tee jinokuechi gua'a vi tee ndaa kuu ron. Te ja siun ni satniuu ndaa ron jin joo luluu ja ni taa rin nuu ron, te skuiso siki ña rin siki kua'a ka tniuu na'nu. Ne'e te kosii ini ron jin rin.” ²² Yun te suni ni jino tee ni ni'i uu mil xu'un kaa, te nee de inka uu mil

se'e xu'un yun, te jiña'a de: "Jito'o san, ya'a oo uu mil xu'un kaa ja ni taa ni, te suni ya'a oo inka uu mil se'e xu'un ja ni kundee san ja ja'a xu'un ni taa ni".²³ Te jiña'a lamu de: "Vatuka, tee jinokuechi gua'a vi tee ndaa kuu ron. Te ja siun ni satniuu ndaa ron jin joo luluu ja ni taa rin nuu ron, te skuiso siki ña rin siki kua'a ka tniuu na'nu. Ne'e te kosii ini ron jin rin."²⁴ Yun te suni ni jino tee ni ni'i in mil xu'un kaa, te jiña'a de: "Jito'o san, ja jini san ja tee ndee ini kuu ni, chi ndaxtutu ni nuu tu ni jate ni, te kua'a ka ndakan ni saa ja ni jiña'a ni."²⁵ Te yun kuu ja ni yu'u san, te ni ja'an san ni tayu'u san xu'un ni chii ñu'u, su ya'a oo nagua kuu xu'un maa ni", jiña'a de.²⁶ Yun te jiña'a lamu de: "Masu tee jinokuechi gua'a kuu ron, vi se'e tee ku'ndu. Nu u ja jini ron ja ru'un, chi ndaxtutu rin nuu tu jate rin, te kua'a ka ndakan rin saa ja jiña'a rin,²⁷ te ¿nau ja tu ni jinsia'a ron xu'un rin nuu banku nagua ja kiuu ndajiokuiin rin, te ndani'i rin xu'un rin jin se'e nuu siun?", jiña'a de.²⁸ Yun te jiña'a lamu nuu sava ka tee ka jinokuechi yun: "Vi ndakindee xu'un jian, te vi kuña'a ron nuu tee neva'a uxi mil."²⁹ Chi na in neva'a, te ndani'i ja koneva'a kua'a kai. Su na in tu nagua neva'a, te vi ndee joo luluu ja neva'i, te ndondee.³⁰ Su tee tu jiniu'u jian, vi kene'e de ndee ye'e nuu nee juera, te yun na konda'i kokana de vi ndaka'ñi no'o de", kachi lamu yun —jiña'a Jesús.

Ka'nde ndaa ia Dios kuechi ñayiu taka ñuu

³¹ Yun te jiña'a tuku ya:

—Nuu ndajiokuiin sein ja kuu san Se'e Teyii jin jaye'e tajan san, vi jin ndi'i ia ka jinokuechi nuu san, yun te junkoo san nuu ye'e tajan ja tatnuni san.³² Te ndi'i ñayiu ñuyiu vi ndututu nuu san,

te sa'a siin san jin in in nagua sa'a siin in tee jito kiti ja sa'a siin de ndikachi de vi ndixi'u de.³³ Te sa'a siin san ñayiu gua'a ja ka kuu na kuinio ndikachi ichi nda'a kua'a san. Te sa'a siin san ñayiu kue'e ja ka kuu na kuinio ndixi'u ichi nda'a satni san.³⁴ Te nuu kokuu san rey, kuña'a san nuu ñayiu ka oo ichi nda'a kua'a san: "Ne'ekuei ron ja ni sa'a vii sa'a va'a ña tata rin Dios, te kiukuei ron nuu tatnuni rin nuu ja oo tua'a guaa ndee nuu ni jinkoo ñuyiu ya'a."³⁵ Chi ni okokin rin, te ni ka taa ron ja ni jaa rin; vi ni oyichi rin, te ni ka taa ron ndute ni ji'i rin. Ni jikanuu nda'u rin, te ni ka taa ron ve'e ron ni ndoo rin.³⁶ Te ni ja'ni ña sa'un rin, te ni ka skuta'u ña ron. Ni oku'u rin, te ni ka jakoto ña ron. Ni oo rin vekaa, te suni ni ka jakoto ña ron."³⁷ Yun te vi ndakantno'o ña ñayiu ndaa yun: "Jito'o san, ¿na kiuu ni ka jini ña san kokin ni, te ni ka taa san ja ni jaa ni? ¿Vi na kiuu ni ka jini ña san ja yichi ni, te ni ka taa san ndute ni ji'i ni? "³⁸ ¿Axi na kiuu ni ka jini ña san ja jikanuu nda'u ni, te ni ka taa san ve'e san ni ndoo ni? ¿Axi na kiuu ni ja'ni ña sa'un jin ni, te ni ka skuta'u ña san? "³⁹ ¿Axi na kiuu ni ka jini san ja ku'u ni axi oo ni vekaa, te ni ka jakoto ña san?"⁴⁰ Yun te kuña'a san nuu kokuu san rey: "Ka'an ndaa ndija rin ja nuu ni ka sa'a ron jin in in ñani rin, visi ñayiu nda'u ndeva'a ka kui, te ja ja'a maa rin ni ka sa'a ron".

⁴¹ 'Yun te kuña'a san ja kuu san rey nuu ñayiu ka oo ichi nda'a satni san: "Vi kujioo nuu oo rin, roon ja ni ka ni'i ta'u ron, te ki'inkuei ron nuu ñu'u nuu vi kokai ron nikuii nikani, nuu oo tua'a ja ki'in Tachi jin tachi kueli ja ka jinokuechi nuu."⁴² Chi ni okokin rin, su tu ni ka taa ron ja kaa rin. Te ni oyichi rin, su tu ni

ka taa ron ndute ko'o rin. ⁴³ Te ni jikanuu nda'u rin, su tu ni ka taa ron ve'e ron ja ndoo rin. Vi ni ja'ni ña sa'un jin rin, su tu ni ka skuta'u ña ron. Te ni oku'u rin vi ni oo rin vekaa, su tu ni ka jakoto ña ron." ⁴⁴ Yun te suni vi kakan tno'o ña ñayiu yun: "Jito'o san, ¿na kiuu ni ka jini ña san ja kokin ni, axi yichi ni, axi jikanuu nda'u ni, axi ja'ni ña sa'un ni, axi ku'u ni, axi oo ni vekaa, te tu ni ka chituu ña san?" ⁴⁵ Yun te kuña'a san ja kuu san rey: "Ka'an ndaa ndija rin ja nuu tu ni ka sa'a ron siun jin in ñayiu ya'a, visi ñayiu nda'u ndeva'a kui, te suni tu ni ka sa'a ron siun ja ja'a maa rin", kuña'a san. ⁴⁶ Te ki'inkuei ñayiu yun nuu vi tniuya'ui nikuii nikani. Te ñayiu ndaa, vi ni'i ta'ui ja vi kotekui nikuii nikani —jiña'a Jesús.

26

Ni ka skaka tna'a de ja vi kakuiko de Jesús

¹ Yun te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús ndi'i tno'o ya'a, te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:

² —Ja ka jini maa ni ja nuu uu ni ka kiuu, te koo viko pascua ñayiu ñuo, te vi xtuu ña ñayiu jin sein ja kuu san Se'e Teyii, te vi katakaa ña nuu nda'a cruz —jiña'a ya.

³ Yun te ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ñuu Israel nuu oo ve'e tniuu sutu kuu nija'nu ka nani Caifás. ⁴ Te ni ka ska'an tna'a de naxa vi kakuiko de Jesús jin nino'o tno'o tno'o, te vi ka'ni ña de. ⁵ Su ni ka kachi de:

—Ma vi kakuiko de kiuu viko ya'a, chi nuu ña'a, te vi sa'a ni'i vi sa'a ioo ñayiu ñuo —ni ka kachi de.

Ni joso in ñasi'i tatna xiko xini Jesús

⁶ Te oo Jesús ñuu Betania, ve'e Simón, tee ni oku'u kue'e ndi'yi

te'i. ⁷ Te yun ni jino in ñasi'i nuu oo ya, nee ña in tindo'o yuu vii ndeva'a ñu'u chitu tatna xiko ja ndee ya'u ndeva'a. Te ni joso ña xini ya nuu nukoo ya nuu mesa jaa ya xtaa. ⁸ Su nuu ni ka jini tee ka skua'a jin ya, te ni ka kiti ini de, te ka jiña'a de:

—¿Nau ja skunaa ña'a ya'a tatna xiko ya'a? ⁹ Gua'a ka kuu ni xiko ña, te ni'i ña kua'a xu'un, te skuta'u ña ñayiu ka kuu nda'u nuu siun —ka kachi de.

¹⁰ Su nuu ni jini Jesús ja siun ka ka'an de, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka xna'a ni ña'a ya'a? Te in tniuu gua'a ni sa'a ña jin san. ¹¹ Kuu ka ñayiu ka kunda'u, chi ndi'i ni kiuu ni vi koo ni jin, su sein, chi masu ndi'i kiuu vi koo. ¹² Chi ja ni joso ña ña'a ya'a tatna xiko ya'a nuu yiki kuñu san kuu ja ni sa'a tua'a ña jin san ja jinkoyu'u san. ¹³ Te ka'an ndaa ndija san ja ndee ni nuu ni kuu ja ka kaxtno'o ñayiu tno'o va'a ia Dios ninii ñuyiu ya'a, te suni vi ndakani ja ni sa'a ña'a ya'a nagua vi kondaka'an ña ñayiu jin ña —jiña'a ya.

Nduku Judas ja xtuu de Jesús

¹⁴ Yun te kua'an Judas Iscariote, in tee ne'u ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, ja vi ndatno'o tna'a de jin sutu ka kuu nija'nu. ¹⁵ Te jiña'a de:

—¿Nasaa ka kuini ni ja vi tniuya'u ña ni, te na xtuu san Jesús nuu ni?

Te ni ka tniuya'u ña tee yun oko uxi xu'un kaa kuu plata. ¹⁶ Te vi ndee ore saa ni keja'a de nduku de naxa kuu ja xtuu de Jesús nuu sutu ka kuu nija'nu yun.

Ni ka jaxini Jesús jin tee ka skua'a jin ya

¹⁷ Yun te kiuu xtna'ñu'u ja ni keja'a viko yun nuu ka jaa ñayiu xtaa vixin uun ja tu na levadura

yi'i, ni ka juntna'a tee ka skua'a jin Jesús, te ka jiña'a de:

—¿Ndeni kuini ni ja vi sava'a san lelu nuu vi kaxinio viko pascua ya'a? —ka jiña'a de.

¹⁸ Yun te jiña'a ya:

—Kua'ankuei ni ndee maa ñuu, ve'e in tee ka jini tna'a jin san, te vi kuña'a ni: “Ka'an Mastru sua'a: Ja oo yatni kiuu ja kuu san, te ve'e ni kuini san ja vi sa'a san viko pascua jin tee ka skua'a jin san”, vi kuña'a ni —jiña'a ya.

¹⁹ Yun te ni ka sa'a tee ka skua'a jin ya nagua ni tatnuni ya, te ni ka sava'a de ja vi kaxini ya jin de viko pascua yun.

²⁰ Te nuu ni kune, te ni ka junkoo ya jin ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya. ²¹ Te nini ka jaxini ya jin de, te jiña'a ya:

—Ka'an ndaa ndija san ja in maa ni xtuu ña jin san —jiña'a ya.

²² Te ni ka kusuchi ndeva'a ini in in de, te ni ka jinkondee de ka jikan tno'o ña de:

—¿A sein kuu, vi Jito'o san?

²³ Yun te jiña'a ya:

—Na in ka jaa jin san in ni nuu ko'o, te suu kuu ja xtuu ña jin san.

²⁴ Te sein ja kuu san Se'e Teyii, chi vi ja ndaa ja ndo'o san nagua yoso nuu tutu ii. Su nda'u ni ka maa tee xtuu ña jin san, chi vi gua'a ka kuu ja ma kaku de ja koo de ñuyiu ya'a nuu siun —jiña'a ya.

²⁵ Yun te jiña'a Judas, tee nduku ja xtuu ña jin ya:

—¿A sein kuu, Mastru?

—Suu ni ka'an maa ni —jiña'a ya.

²⁶ Te vi nini ka jaa de jin ya xtaa, te ni tnii ya xtaa vixin yun, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Vi tnii ni te vi kaa ni, chi ya'a kuu yiki kuñu san.

²⁷ Yun te ni tnii ya vasu nuu ñu'u vinu, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni sia'a ya vasu yun, te jiña'a ya:

—Ndi'i ni vi ko'o vinu ñu'u nuu vasu ya'a. ²⁸ Chi ya'a kuu niñi san ja soko san ja kokuu in tratu jaa, te kati ja ja'a kua'a ñayiu nagua ja koneka'nu ini ia Dios yika kuechi.

²⁹ Su ka'an san ja vi ndee ore vitna, te ma ko'o ka san nduxi uva ya'a guaa ndee kiuu vi ko'o tukuo vinu jaa nuu tatnuni ia kuu Tata san.

³⁰ Te nuu ni ndi'i ni ka jita ya in yaa vaji nuu Salmo, te kua'ankuei ya yuku Olivos.

Ni kaxtno'o Jesús ja ndayu'u Pedro ja jini ña de jin ya

³¹ Yun te jiña'a Jesús:

—Ndi'i ni vi ndayu'u ja ja'a tnundo'o kii siki san jakuaa vitna, chi yoso nuu tutu ii: “Xtuji rin tee jito ndikachi, te ya'a yun ni ka vi kutenuu ti”, kachi tutu ii. ³² Su nuu na ndateku san, te kokoxno'o san kono'o san Galilea, te saa ndajakuei ni —jiña'a ya.

³³ Yun te jiña'a Pedro:

—Visi ndi'i de na vi ndayu'u, su sein, chi ma ndayu'u sa'un san.

³⁴ Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndaa ndija san ja jakuaa vitna, te uni jichi ka'an ni ja tu jini ña ni jin san ama ka ja kana li'li.

³⁵ Yun te jiña'a Pedro:

—Visi na kuu san jin ni, su ma ka'an san ja tu jini ña san —jiña'a de.

Te vi suni saa ni ka jiña'a ndi'i tee ka skua'a jin ya.

Ndakuatu Jesús nuu ka oo xtnuu kuu Getsemani

³⁶ Yun te kua'ankuei ya jin tee ka skua'a jin ya, te ni jinokuei ya in nuu nani Getsemani, te jiña'a ya:

—Vi jinkoo ni ya'a nini ki'in san yun na ndakuatu san —jiña'a ya.

³⁷ Te ni jaka ya Pedro vi nduu seyii Zebedeo, te ni jinkondee ya ni kusuchi ini ya vi ni tna'u ndeva'a ini ya. ³⁸ Yun te jiña'a ya:

—Kusuchi ndeva'a ini san vi ndee na kuu san. Vi kendoo ni ya'a ni, te vi kondito ni jin san.

³⁹ Yun te ni kuu jika ya joo, te ni jinkuiin jiti ya vi ndee ni kunjino tnee ya nuu ñu'u, te ni ndakuatu ya, jiña'a ya:

—Tata maa san, nuu ja sua'a te kuu, te xtajioo ni tnundo'o vaji siki san. Su ma kokuu nagua ka'an maa san, chi na kokuu nagua kuini maa ni —jiña'a ya.

⁴⁰ Te vini ni ndajiokuiin ya ni ndajino ya nuu ka oo tee ka skua'a jin ya, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin de. Te jiña'a ya nuu Pedro:

—¿A vini in ore, tu ni ka kundee ini ni ja vi kondito ni jin san? ⁴¹ Vi kondito ni, te vi ndakuatu ni nuu ia Dios nagua ja ma koto tnuni ña jakue'e, chi ja ndaa ja anu ni oo tua'a ja kuantno'o nuu ia Dios, su yiki kuñu ni, chi vita kuu —jiña'a ya.

⁴² Yun te kua'an tuku ya ja kuu uu ja ni ndakuatu ya, te jiña'a ya:

—Tata maa san, nuu ja ma kuu ja xtajioo ni tnundo'o ya'a ja tna'a san, te sa'a ni nagua kuini maa ni —jiña'a ya.

⁴³ Te ni ndajino ya inka jichi, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin tuku de, chi tu ka kundee ka nduchi nuu de jin ñua'na. ⁴⁴ Te ni xndoo tuku ña ya, te kua'an ya ja ndakuatu ya jichi kuu uni, te inuu ni tno'o ni ka'an ya. ⁴⁵ Yun te ni ndajino ya nuu ka oo tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—¿A vi ka kixin ni ni vi ka ndatatu ni? Te ja ni jino ore ja vi kakuiko ña ñayiu ka sa'a yika kuechi jin sein ja kuu san Se'e Teyii. ⁴⁶ Vi ndakoo ni na ki'on, chi ja makuyatni tee xtuu ña jin san —jiña'a ya.

Ni ka kakuiko de Jesús

⁴⁷ Te vi nini ka'an ka ya, te ni jino ni Judas, in tee ne'u ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, ndeka de kua'a tee ka nee yuchi kani vi tee

ka nee yutnu ja ni ka tetniuu ña tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu. ⁴⁸ Te ja ni kaxtno'o Judas, tee ni xtuu ya, nagua kokuu in seña, te jiña'a de:

—Na xiin nuu tetuyu'u san, te tee yun kuu tee vi kakuiko ni —jiña'a de.

⁴⁹ Yun te ni jintna'a de Jesús, te jiña'a de:

—Oo va'a ni, Mastru.

Te ni tetuyu'u de nuu ya.

⁵⁰ Te jiña'a Jesús:

—Amigo, sa'a ni na tniuu vaji ni.

Yun te ni ka jintna'a ña sava ka tee yun, te ni ka kakuiko ña de jin ya.

⁵¹ Su in tee ka oo jin Jesús, ni kene'e de yuchi kani de, te ni ja'nde de so'o in tee jinokuechi nuu sutu kuu nija'nu ka. ⁵² Yun te jiña'a Jesús:

—Ndatava'a ni yuchi kani ni nuu ñu'u maa, chi ndi'i tee jaxin tna'a jin yuchi kani, te suni jin yuchi kani yun kuu de. ⁵³ ¿Chi a tu jini ni ja kuu kakanta'u san nuu Tata san, te vitna ñu'ni tetniuu ya vi'i ka uni xiko uxi uu mil ia ka jinokuechi nuu ya ja vi skaku ni'nu ña jin san? ⁵⁴ Su nuu ja saa sa'a san, ¿te naxa skunkuu nagua yoso nuu tutu ii nuu ka'an ja nini kuu ja saa ndo'o san? —jiña'a ya.

⁵⁵ Te vi ore saa jiña'a Jesús nuu tee yun:

—¿Nau ja ka nee ni yuchi kani vi yutnu vajikuei ni ja vi kakuiko ña ni jin san na kuinio ja kui'na kuu san? Te in in kiuu ni ka oo in nio nuu veñu'u ka'nu ja ni okaxtno'o san tno'o ia Dios, te tu ni ka kakuiko ña ni. ⁵⁶ Su saa kokuu ndi'i ya'a, nagua ja skunkuu nagua yoso nuu tutu ii ja ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a —jiña'a ya.

Yun te maintno'o ni ka ya, ni ka xndoo ña tee ka skua'a jin ya, te ni ka jino yu'u de kua'ankuei de.

Ni ka junsia'a de Jesús nuu ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu

⁵⁷ Yun te ni ka jaka ña tee ni ka kakuiko ña jin Jesús nuu sutu kuu nija'nu ka nani Caifás nuu ka otutu tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu. ⁵⁸ Su Pedro, chi jika ni ndikin ña de kua'an de guaa ndee ini nuu oo ve'e tniuu sutu kuu nija'nu ka yun. Te ni kiuu de, te ni jinkoo de nuu ka nukoo ndaja'a yun, nagua ja kuni de naxa vi sa'a ña de jin Jesús.

⁵⁹ Su tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu vi ndi'i tee ka netniuu nuu ka ndututu yun, ka nduku de in ja ka'an tno'o siki Jesús, nagua ja kuu vi xtavi kuechi ña de ja kuu ya. ⁶⁰ Su tu ni ka ni'i de kuechi ya, visi kua'a tee tno'o ni jinokuei ja ka ka'an kuechi de siki ya. Yun te saa ndi'i ni ka, ni jinokuei uu testiu ja vi ka'an tno'o siki ya. ⁶¹ Te ka jiña'a de:

—Tee ya'a ni ka'an de: “Kuu kani san veñu'u ia Dios, te nuu uni kiuu, te ndasa'a san”, kachi de —ka jiña'a de.

⁶² Yun te ni ndakoo tee kuu nija'nu nuu sutu yun, te jiña'a de nuu Jesús:

—¿Nau ja tu ka'an sa'un ron? ¿Na tno'o kuu ja siun ka ka'an tee jian siki ron? —jiña'a de.

⁶³ Su Jesús, chi tu ni ka'an sa'un ya. Yun te jiña'a tee kuu nija'nu nuu sutu yun:

—Ya'a oo maa ia Dios teku, te tatnuni rin ja ka'an ndaa ron, te ka'an a suu ron kuu Kristu, Se'e ia Dios —jiña'a de.

⁶⁴ Te jiña'a Jesús:

—Suu san kuu ka'an maa ni. Te suni ka'an san ja ndee vitna, te vi kuni ni Se'e Teyii ja konukoo ichi nda'a kua'a maa Dios, ia ka'nu ndeva'a, te ndii ndee nuu viko ichi andivi —jiña'a ya.

⁶⁵ Yun te ni ndata sutu kuu nija'nu ka yun sa'un de, ja kuu in seña ja kiti ini de, te jiña'a de:

—Ni kane'e tee ya'a jin ia Dios. ¿Te nagua vi kokuu kao testiu ja vi ka'an kuechi siki de? Te vitna ja ni ka onini maa ni ja kane'e de jin ia Dios. ⁶⁶ ¿Naxa ka ka'an tna ni? —jiña'a sutu kuu nija'nu ka yun.

Te ka jiña'a sava ka tee yun:

—Tee oo kuechi kuu de, te na kuu de.

⁶⁷ Yun te ni ka tiusii de nuu ya vi ni ka kani ña de jiki, te sava de ni ka katu tikatu nuu ya. ⁶⁸ Te ka jiña'a de:

—Nuu ja maa ron kuu Kristu, ia netniuu Dios, te ka'an, na ndee tee kuu ja ni kani ña jin ron —ka jiña'a de.

Ni tayu'u tno'o Pedro ja jini de Jesús

⁶⁹ Te Pedro, chi ye'e juera ni yun nukoo de. Te ni jino in ñasi'i jinokuechi nuu sutu yun, te jiña'a ña:

—Maa ni, chi suni ni ka oo ni jin Jesús, tee Galilea —jiña'a ña.

⁷⁰ Su Pedro, chi ni tayu'u tno'o de nuu ndi'i ñayiu ka oo yun, te jiña'a de:

—Tu jini san na tno'o ka'an ni.

⁷¹ Te vi inka ni ndee de ye'e yun, te ni jini ña inka ña'a jinokuechi yun, te jiña'a ña nuu sava ka ñayiu ka oo yun:

—Tee ya'a, chi suni ni ka oo de jin Jesús, tee Nazaret —jiña'a ña.

⁷² Su ni tayu'u tno'o tuku de, te jiña'a de:

—Ka'an ndaa san nuu ia Dios ja tu jini san na ndee tee kuu tee yun —jiña'a de.

⁷³ Te nunuu ka joo, te ni ka jintna'a ña ñayiu ka oo yun, te ka jiña'a i nuu Pedro:

—Vi ja ndaa ja suu ni kuu in tee ka ndeka tna'a jin tee yun, chi vi ndee tno'o ka'an ni ndaxtuu ña —ka jiña'a i.

⁷⁴ Yun te ni jinkondee de ni kane'e de vi kee yu'u de jin sivi ia Dios, te jiña'a de:

—Tu jini san tee yun.

Te vi nuu saa ni kana in li'li.
⁷⁵ Yun te ni ndaka'an Pedro tno'o ni ka'an Jesús nuu jiña'a ya: “Ama ka ja kana li'li, te uni jichi ka'an ni ja tu jini ña ni jin san”. Yun te ni ndee de kua'an de, te ni nda'i ni kana de ja tna'u ndeva'a ini de.

27

Ni ka junsia'a de Jesús nuu Pilato

¹ Yun te nuu ni tuu inka kiuu, te ndi'i tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu ni ka ndatno'o tna'a de naxa vi sa'a de ja vi ka'ni ña jin Jesús. ² Te ni ka ju'ni ña de jin ya, te kua'ankuei de ja ni ka ndasia'a ña de nda'a Poncio Pilato, tee Roma, ja tatnuni de nuu ñuu Jerusalén.

Ni ji'i Judas

³ Su nuu ni jini Judas, tee ni xtuu ña jin Jesús, ja ni kuu ni'i ja vi ka'ni ña jin ya, te ni ndatna'u ini de, te ni nusia'a de oko uxi xu'un kaa ja kuu plata yun nuu sutu ka kuu nija'nu vi nuu tee ka kuu nija'nu nuu ñuu. ⁴ Te jiña'a de:

—Ni tavi kuechi san ja ni xtuu san in tee tu na kuechi —jiña'a de.

Su ka jiña'a tee yun:

—Jayun tu ka ndi'ni san, chi ja ni sa'a maa ni kuu —ka jiña'a de.

⁵ Yun te ni ndaskunta de xu'un ini veñu'u, te ni ndee de kua'an de, te ni ndaskue'ne de maa de.

⁶ Te ni ka ndaxtutu tee ka kuu nija'nu nuu sutu xu'un yun, te ni ka ka'an de:

—Masu vatuka kuu ja vi tnao xu'un ya'a nuu jatnu ñu'u xu'un ja ka soko ñayiu veñu'u, chi xu'un ya'u niñi kuu —ka kachi de.

⁷ Yun te ni ka ndatno'o tna'a de, te ni ka ndaki'in de in ñu'u kixin ja ka sa'a kisi jin xu'un yun, nagua ja yun vi kojinkoyu'u ñayiu inka ñuu. ⁸ Te yun kuu ja nani ñu'u yun guaa ndee kiuu vitna ñu'u

niñi. ⁹ Saa te ni skunkuu tno'o ni ka'an Jeremías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ni kachi de: “Ni ka ki'in de oko uxi xu'un kaa kuu plata, nagua ya'u ni ka jani ñayiu Israel ja ndee ya. ¹⁰ Te jin xu'un yun ni ka ndaki'in de ñu'u kixin ka sa'a kisi, nagua ni tatnuni maa Jito'o Dios nuu san”, ni kachi Jeremías.

Ni xtichi ña Pilato jin Jesús

¹¹ Yun te ni ka ndasia'a de Jesús nda'a Pilato, tee tatnuni ñuu Jerusalén, te ni jikan tno'o ña de jin ya:

—¿A suu ron kuu rey ñayiu judio? —jiña'a de.

Te jiña'a Jesús:

—Suu san kuu ka'an maa ni.

¹² Te vi ka ka'an kuechi tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu siki ya, su tu ni ka'an sa'un ya. ¹³ Yun te jiña'a Pilato:

—¿A tu nini ron ndi'i kuechi ka xtavi ñayiu jian siki ron? —jiña'a de.

¹⁴ Su Jesús, chi vi ni in tno'o tu ni ka'an ya. Te vi ni sa'u kuii kuiti ini tee tatnuni yun ja siun tu ka'an ya.

Ja ni kundaa ja kuu Jesús

¹⁵ Te nuu kuia nuu kuia nuu viko yun, ni osiaa tee tatnuni in tee yi'i vekaa, na in ka ndakan maa ñayiu ñuu. ¹⁶ Te kuia yun ni oo in tee teku tno'o nani Barrabás, ja yi'i de vekaa. ¹⁷ Te nuu ka otutu ndi'i ñayiu, te ni jikan tno'o ña Pilato:

—¿Na tee ka kuini ni ja siaa san vitna? ¿A Barrabás axi Jesús, tee ka xnani maa ni Kristu?

¹⁸ Chi ja jini de ja tno'o kuasun kuu ja ni ka tnaa ña tee ka kuu nija'nu yun jin Jesús. ¹⁹ Su nuu nukoo Pilato nuu mesa ja ja'nde de kuechi, te ni ndani'i de in tno'o ja ni tetniuu ñasi'i de nuu jiña'a ña:

—Ma kiunduu ni ja xtavi kuechi ni tee ndaa jian, chi ioo ndeva'a

ni jani san nuu jakuaa ja ja'a de —jiña'a ña.

²⁰ Su tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu, ni ka xtija de ndi'i ñayiu ja vi ndakan ñai jin Barrabás, te na kuu Jesús.

²¹ Te ni jikan tno'o tuku ña Pilato jin ñayiu yun:

—¿Na ndee tee ya'a ka kuini ni ja siaa san?

Te ka jiña'i:

—Siaa ni Barrabás.

²² Te ni jikan tno'o ña Pilato:

—¿Nuu saa, te naxa sa'a san jin Jesús, tee ka xnani maa ni Kristu?

Te ndi'i ni ka kana:

—Katakaa ni de yika cruz.

²³ Yun te jiña'a Pilato:

—¿Te na kuechi ni sa'a de nuu saa? —jiña'a de.

Su vi saa vi'i ka ni ka kana jaa ñayiu, ka jiña'a:

—Katakaa ni de yika cruz.

²⁴ Te nuu ni jini Pilato ja ña kuu nagua sa'a de, chi vi saa sua'a vi'i ka ka kuvaa ñayiu, te ni jikan de ndute, te ni nda'a de jin nuu ñayiu yun, te jiña'a de:

—Ma kotavi kuechi san ja kuu tee ndaa ya'a. Te vi kotavi kuechi maa ni —jiña'a de.

²⁵ Te ndi'i ñayiu yun ni ka ka'an:

—Na kanakau kuechi siki ndi'i maa san vi siki se'e san ja kuu de —ka jiña'a.

²⁶ Yun te ni siaa ña Pilato jin Barrabás, te ni tatnuni de ja ni ka kani ña soldado jin Jesús, te jiña'a de ya nuu soldado ja vi katakaa ña de yika cruz.

²⁷ Yun te ni ka jaka ña soldado tee tatnuni yun jin Jesús nuu ve'e tniuu, te yun ni ka ndututu ndi'i de nuu oo ya. ²⁸ Te ni ka tau de sa'un ni'nu ya, te ni ka skekui'nu ña de in sa'un kua'a tikani. ²⁹ Te ni ka kiku de in corona iñu, te ni ka tnaa de corona yun xini ya. Te ni ka chi'i de in ndoo nda'a kua'a ya, te ni ka junkuiin jiti de nuu ya, te ka kane'e ña de, ka jiña'a de:

—¿Ka'nu kuu rey ñayiu judio!

³⁰ Te ka tiusii de nuu ya vi ka tñii de ndoo yun, te ka kuun de xini ya. ³¹ Te nuu ni ndi'i ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi de jin ya, te ni ka xtajioo de sa'un kua'a yun, te ni ka ndaskekui'nu ña de sa'un maa ya, te kua'ankuei de jin ya ja vi katakaa ña de yika cruz.

Ni ka jatakaa de Jesús yika cruz

³² Te nuu ni kekuei de kua'ankuei de, te ni ka jukun tna'a de jin in tee ñuu Cirene ja nani de Simón, te ni ka tenini ña de ja ni jiso tee yun cruz Jesús.

³³ Te nuu ni jinokuei de in nuu nani Gólgota ja kee ka'an nuu ka nduei yiki xini ndiyi, ³⁴ te ni ka jiña'a de vinu ja saka tna'a jin kagua ja ko'o ya, nagua ja ma jatu ndeva'a ya. Su nuu ni jito tñuni ya, te tu ni ji'i ya.

³⁵ Te nuu ni ka jatakaa de Jesús nuu cruz, te ni ka ndaka'nde soldado yun sa'un ya, te siki inka sa'un ya ni ka jitotnuni de, kondio'ni na ndee de kuu ja kendoo jin. Saa te ni skunkuu tno'o ni ka'an tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu jiña'a de: “Ni ka ndaka'nde de sa'un rin, te ni ka jitotnuni de siki sa'un rin, kondio'ni na ndee de kendoo jin”, kachi tutu ii. ³⁶ Te ni ka jinkoo de ka jito de ya. ³⁷ Te ichi xini ya ni ka tetuu de in tno'o ja ka'an na kuechi kuu ja ni ka jatakaa ña de, te kachi tno'o yun: “Tee ya'a kuu Jesús, rey ñayiu judio”.

³⁸ Te suni ni ka jatakaa de uu ka tee kui'na nuu cruz jin ya, in de nda'a kua'a ya, te inka de nda'a satni ya. ³⁹ Te ñayiu ka ya'a ichi yun, ka kane'e jin ya, te ka skuiko xini. ⁴⁰ Te ka jiña'a:

—Roon ja ka'an ron ja xnani ron veñu'u ka'nu, te nuu uni kiuu, te ndasa'a ron, skaku ni'nu maa ron. Te nuu ja Se'e ia Dios kuu ron, te manuu nuu cruz jian —ka jiña'a.

41 Te vi suni tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo vi tee ka kuu nija'nu nuu űuu ka kane'e űa de jin ya, te ka ka'an de:

42 —Ni skaku ni'nu de inka űayiu, su ja vi maa de, chi ma kuu skaku ni'nu de maa de. Su nuu ja rey űayiu Israel kuu de, te na nuu de vitna űu'ni nuu cruz yun, te vi kandijao de. 43 Ni kukanu ini de ia Dios, te na skaku ni'nu űa ia Dios jin de vitna, nuu ja ndija ja kutoo űa ya, chi ni ka'an de ja Se'e ia Dios kuu de —ka ka'an de.

44 Te vi ndee tee kui'na ja ka intakuei jin ya nuu cruz, ni ka kane'e űa jin ya.

Ni ji'i Jesús

45 Yun te nuu ka uxi uu ni kuneé űuyiu, te vi ndee nuu ka uni jaűini. 46 Te nuu ka uni yun ni kana jaa Jesús, jiűa'a ya:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani?

Tno'o yun kuu: Dios maa san, Dios maa san, ¿nau ja ni xnden-doo maintno'o űa ni jin san?

47 Te sava tee ka oo yun, ni ka onini de ja siun kana ya, te ni ka ka'an de:

—Elías kana tee ya'a.

48 Te vi nuu saa ni jino in tee ka oo jin de yun, te ni tnií de in tavolo kachi, te ni tmandajin de nuu vinagre, te ni chindee de xtuu in ndoo, te ni tetuu de yu'u ya ja na ko'o ya. 49 Su sava ka de, chi ka jiűa'a de:

—Kokuu mamaa de, te vi kon-dia'o kondio'ni a kii Elías ja skaku ni'nu űa de —ka jiűa'a de.

50 Yun te kana jaa Jesús inka jichi, te ni kana anu ya. 51 Te vi nuu saa ni ndata sagua sa'un ndesi ini ve'e ii veűu'u ka'nu vi ndee xini, te ni kunjino ndee ja'a, te ni tnaa űuyiu vi ni ka ta'u kava na'nu. 52 Te ni ka ndanune yau űaűa, te kua'a űayiu ni ka ji'i ja ni ka kandija ia Dios, ni ka ndateku. 53 Te nuu ni ndateku Jesús, te

ni ndekuei yau űaűa yun, te ni ndiukuei űuu ii Jerusalén, nuu ni ka jini űa kua'a űayiu.

54 Te nuu ni ka jini capitán vi ndi'i tee ka oo jin de ja ka jito de Jesús, ja ni tnaa vi ndi'i ja ni kuu, te ni ka yu'u ndeva'a de, te ni ka ka'an de:

—Jandaa ndija ja Se'e ia Dios ni okuu tee ya'a.

55 Te suni yun ka oo kua'a űasi'i ka ndia'a jika űa, ja ni ka ondikin űa Jesús guaa ndee Galilea, ja ni ka ochituu űa jin ya. 56 Te ne'u űa'a yun ka oo María Magdalena vi María nana Jacobo vi José vi nana seyii Zebedeo.

Ni jinkoyu'u Jesús

57 Te nuu ni kuneé, te ni jino in tee kuika űuu Arimatea ja nani de José, ja suni ni ka oskua'a de jin Jesús. 58 Ni ja'an de nuu Pilato, te ni ndakan de yiki kuűu Jesús, te ni tatnuni Pilato ja vi ndakuűa'a. 59 Te ni tnií José yiki kuűu ya, te tniusuu de in sa'un kuijin vii ndeva'a. 60 Te ni tava'a de ini in yau űaűa jaa ja vi inka ni sino de ja ni kaan de in yika kava. Yun te ni xtuu de in kava ka'nu ja ni jasi de yu'u yau yun, te kua'an de. 61 Te yun ka oo María Magdalena vi inka María, ka nukoo űa nuu oo yau űaűa yun.

Ka jito soldado yau űaűa Jesús

62 Te inka kiuu ja kuu kiuu ndatatu, ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu fariseo nuu oo Pilato. 63 Te ka jiűa'a de:

—Ka ndaka'an san, vi jito'o san, ja nuu ni oteku tee tno'o yun, ni ka'an de ja nuu uni kiuu, te ndateku de. 64 Te yun kuu ja tatnuni ni na vi sa'a kutu gua'a de yau űaűa yun, guaa ndee nuu uni kiuu, kana saa ki'inkuei tee ka skua'a jin de, te vi ndasu'u yiki kuűu de tno'o jakuaa, te vi kuűa'a nuu űayiu űuu ja ni ndateku de

ne'u ndiyi. Te vi'i ka kokuu ja vi xnda'u de ñayiu saa jaxtnañu'u —ka jiña'a de.

⁶⁵ Yun te jiña'a Pilato:

—Kua'ankuei ni, te vi kuaka ni nasaa soldado ka kuini maa ni, te vi sa'a kutu ni nagua ka jini maa ni —jiña'a de.

⁶⁶ Yun te kua'ankuei de, te ni ka sa'a kutu gua'a de yau ñaña yun, te ni ka jasi de jin ñuma jioo jioo xiin kava yun ja kuu seyuu, te ni ka xndoo de soldado ja vi kokoto de.

28

Ni ndateku Jesús

¹ Yun te nuu ni ya'a kiuu ndatatu, te nuu matuu domingu, kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, kua'ankuei María Magdalena vi inka María ja vi kondia'a ña yau ñaña nuu yiyu'u Jesús. ² Te vi sanaa ni, te ni tnaa xeen ndeva'a, chi ni kunjino in ia jinokuechi nuu maa Jito'o Dios ja ni kuun ya ichi andivi, te ni jino ya nuu oo yau ñaña yun, te ni xtajioo ya kava ndesi yun, te ni jinkoo ya siki. ³ Te yeye'e ya na kuinio tajan, te yayaa sa'un ni'nu ya na kuinio yua'a. ⁴ Te nuu ni ka jini ña tee ka jito yau ñaña yun, te vi sua'a ka kisi de ja ka yu'u ndeva'a de. Te ni ka kendoo de na kuinio ndiyi. ⁵ Te jiña'a ia jinokuechi nuu Dios nuu ñasi'i yun:

—Ma vi yu'u ron, chi ja jini rin ja ka ndanduku ron Jesús, ia ni intakaa yika cruz. ⁶ Te tu ka ya oo ya'a, chi ja ni ndateku ya, nagua ni oka'an ya. Ne'ekuei te vi kondia'a ron nuu ni okatuu ya. ⁷ Te kua'ankuei ñama te vi kaxtno'o ron nuu tee ni ka oo skua'a jin ya ja ni ndateku ya ne'u ndiyi. Te kokoxno'o ya koki'in ya Galilea, te yun vi ndakuni ron ya. Ya'a ni kuu tno'o ja vaji rin ja kaxtno'o rin —jiña'a ya.

⁸ Yun te ni ndekuei ñama ña yau ñaña yun, te vi joo ka yu'u

ña vi ka kusii ndeva'a ini ña. Te ni ka jino ña kuano'okuei ña ja vi kaxtno'o ña nuu tee ni ka oskua'a jin Jesús. Te vi nini kuano'okuei ña ja vi kaxtno'o ña nuu de, ⁹ te sanaa ni ka nukuntna'a ña jin Jesús. Te jiña'a ya:

—Ka oo va'a ni, kua'a.

Yun te ni ka jintna'a ña ña jin ya, te ni ka kanu ni'nu ña si'in ya, te ni ka chiñu'u ña jin ya. ¹⁰ Yun te jiña'a Jesús:

—Ma vi yu'u ron. Kua'ankuei te vi kaxtno'o ron nuu ñani rin ja na ki'inkuei de Galilea, te yun vi ndakuni ña de —jiña'a ya.

Ni ka jiña'a tee ka kuu nija'nu kua'a xu'un nuu soldado

¹¹ Te vi nini kuano'okuei ñasi'i yun, te kuano'okuei sava soldado ja ka jito yun maa ñuu, ja ni ka ndakani de ndi'i nagua ni kuu nuu sutu ka kuu nija'nu. ¹² Te ni ka ndututu de jin tee ka kuu nija'nu nuu ñuu, te ni ka ndatno'o tna'a de naxa vi sa'a de. Te ni ka jiña'a de kua'a xu'un nuu soldado ka jito yau ñaña yun. ¹³ Te ka jiña'a de:

—Vi kuña'a ni ja nini ka kixin ni nuu jakuaa, te ni jakuei tee ni ka oskua'a jin de, te ni ka ndasu'u de yiki kuñu yun. ¹⁴ Te nuu ja na kuni Pilato tno'o ya'a, te vi xndija maa san de ja ma vi tna'a ni tnundo'o —ka jiña'a de.

¹⁵ Te ni ka tnii soldado yun xu'un vi ni ka sa'a de nagua ni ka ka'an tee yun. Te ni jitenuu tno'o ya'a ja ni kendoo ka ka'an ñayiu judio guaa ndee kiuu vitna.

Ni skuiso siki ña Jesús jin ndi uxi in tee ka skua'a jin ya in triiuu ka'nu

¹⁶ Yun te kua'ankuei ndi uxi in tee ni ka oskua'a jin Jesús Galilea, te ni jinokuei de yuku nuu ja ni tatnuni ya ja vi nukuntna'a de jin ya. ¹⁷ Su nuu ni ka jini ña de, te ni ka chiñu'u ña de. Su sava de, chi tu ni ka kandija gua'a de ja maa

ya kuu. ¹⁸ Yun te ni kuyatni Jesús,
te jiña'a ya:

—Ja ni taa ia Dios tniuu ka'nu ja
tatnuni rin andivi vi nuu ñuyiu.
¹⁹ Yun kuu ja kua'ankuei ninii
ñuyiu, te vi kaxtno'o ron tno'o
va'a rin nuu ñayiu ja na vi
koskua'i, te vi skuandute ron jin
sivi Tata Dios vi jin Se'e ya vi jin
Espíritu ya. ²⁰ Te vi kaxtno'o ron
ja na vi kuantno'i ndi'i tno'o ni
tatnuni rin. Te koo maa rin jin ron
ndi'i ni kiuu vi guaa ndee na ndi'i
ñuyiu —jiña'a ya.

Saa na kokuu.

Tno'o va'a ia Dios ja ni tee Marcos

¹ Ya'a keja'a tno'o va'a Jesús, Se'e ia Dios, ja kuu Kristu, ia ni kii ja skaku ni'nu ña ya jion, ² nagua yoso nuu tutu ii ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nuu ka'an sua'a:

Tetniuu rin in tee ndakani tno'o rin kokoxno'o de nuu ron ki'in de,

nagua ja kosava'a de ichi nuu ki'in ron.

³ Te tee yun, chi kana jaa de ndee nuu ñu'u te'a,

te kachi de:

“Vi sava'a ni ichi nuu vaji Jito'o, te vi ndasa'a ndaa ni ichi, chi vaji ya”, kachi Isaías.

⁴ Ni oo in tee ni onani Juan, te ni jino de ndee nuu ñu'u te'a skuandute de ñayiu, te kaxtno'o de ja na vi ndatna'u ini ñayiu yika kuechi, te na vi kuandutei nagua ja kuaka'nu ini ia Dios yika kuechi. ⁵ Te vajikuei ndi'i ñayiu Jerusalén vi ndi'i ñayiu sava ka ñuu ja tnii Judea ja vi konini tno'o ka'an de. Te ni ka na'mai yika kuechi nuu ia Dios, te ni skuandute ña Juan nuu yute Jordán. ⁶ Te sa'un ni oni'nu Juan kuu ja ni kuva'a jin ixi kameyu, te ni oyi'i de in sinchu ñii, te ni ojaa de tika langosta vi nduxi yoko. ⁷ Te ni okaxtno'o de nuu ñayiu, te jiña'a de:

—Yata sein te vaji in tee kuu ka'nu ka saa sein, ja vini masu nagua kuu sa'un san ja kuu junkuindei san ja ndajin san korria ndijan de. ⁸ Su sein, chi ja ndaa ja jin ndute uun ni skuandute ña san jin ni, su maa de, chi skuandute ña de jin Espiritu ia Dios —jiña'a Juan.

Ni jandute Jesús

⁹ Te in kiuu yun ni kee Jesús ñuu Nazaret, ja tnii Galilea, te kua'an ya ja ni skuandute ña Juan jin ya nuu yute Jordán. ¹⁰ Te nuu ni nana ya nuu ndute yun, te ni jini ya ja ni ndanune andivi, te makuun Espiritu ia Dios na kuinio in sata, te ni jinkoxnee siki ya. ¹¹ Yun te ni kana in tno'o ka'an ndee andivi, te jiña'a sua'a:

—Maa ron kuu seyii rin ja kutoo ndeva'a ña rin, te kusii ini rin jin ron —jiña'a tno'o yun.

Ni jito tnuni ña Tachi jin Jesús

¹² Yun te ni jaka ña Espiritu yun jin Jesús kua'an ya nuu ñu'u te'a nuu tu na ve'e oo. ¹³ Te ni oo Jesús nuu ñu'u te'a yun uu xiko kiuu ne'u kiti xeen, te ni jito tnuni ña Tachi jin ya. Su ni ja'ankuei ia ka jinokuechi nuu Dios, ni ka chituu ña jin ya.

Ni keja'a Jesús ndakani ya tno'o ia Dios nii ñuu ja tnii Galilea

¹⁴ Te nuu kuee ka ja ni ka jasi ña jin Juan vekaa, te ni ndenta Jesús ñuu ja tnii Galilea, ndakani ya tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios. ¹⁵ Te jiña'a ya:

—Ja ni jino kiuu, te ja ni kuyatni ja tatnuni ia Dios. Vi ndatna'u ini ni nuu yika kuechi ni, te vi kandija ni tno'o va'a ia Dios —jiña'a ya.

Ni kana Jesús kuun tee ka tau chiaka

¹⁶ Jika Jesús yu'u ndute mar Galilea kua'an ya, te ni jini ya Simón jin ñani de Andrés. Ka oo de ka skee de ñunu de nuu ndute mar yun, chi tee ka tau chiaka ka kuu de. ¹⁷ Te jiña'a Jesús sua'a:

—Ne'ekuei ni vi kondikin ña ni, te na kaxtno'o san ja vi kokuu ni tee vi tau ñayiu nuu ichi kue'e, nagua ka tau ni chiaka —jiña'a ya.

¹⁸ Te vini ni ka xndoo tee yun ñunu de, te ni ka jata ndikin ña de jin ya kua'ankuei de. ¹⁹ Te nuu ni ka ya'a de jin ya joo ka kua'ankuei

de, te ni jini ya Jacobo jin ñani de Juan, se'e Zebedeo, ka ñu'u de nuu barco de ka ndasa'a de ñunu de.
²⁰ Yun te ni kana ya nduu de, te ni ka xndoo de tata de Zebedeo jin musu de nuu barco yun, te ni ka jata ndikin de jin ya kua'ankuei de.

Ni tau Jesús espíritu tachi ja ni ñu'u ña jin in tee

²¹ Te ni jinokuei ya jin de ñuu Capernaúm, te in kiiu ndatatu ni kiiu Jesús ve'e ii sinagoga, te ni jinkondee ya kaxtno'o ya tno'o ia Dios. ²² Te ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu yun ka nini tno'o kaxtno'o ya, chi kaxtno'o ya na kuinio in tee ndiso tniuu, te masu nagua ka ka'an tee ka kaxtno'o Ley. ²³ Te ve'e ii sinagoga ñayiu ñuu yun oo in tee ñu'u ña espíritu tne'e ja kuu espíritu tachi, te ni jinkondee de kana jaa de. ²⁴ Te jiña'a de:

—¿Nagua kuini ron ja vaji ron nuu ka oo rin, vi Jesús, tee ñuu Nazaret? ¿A vaji ron ja xnaa ña ron jin rin? Te ja jini ña rin jin ron, chi ia ni tetniuu Dios kuu ron —jiña'a.

²⁵ Su ni ka'an xeen Jesús nuu espíritu tachi yun, te jiña'a ya:

—Kasi yu'u te kee kua'an. Ma koo ka ron anu tee ya'a —jiña'a ya.

²⁶ Te espíritu tachi yun, chi ni sa'a ja vi jiotutuu ni ka tee yun ja ji'i yi'i de, te vi ni kana ko'o, te ni kee ini anu de kua'an. ²⁷ Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini, te ni ka jinkondei ka ndatno'o tna'i:

—¿Nagua kuu jaya'a? ¿A in tno'o jaa kuu ja kaxtno'o tee ya'a? Chi ndiso tniuu de ja tatnuni de, yun guaa vi ndee tachi kue'e ka jantno'o nuu de, te kekuei kua'ankuei —ka kachi.

²⁸ Te ñama kuiti ni jitenuu tno'o ja ni sa'a Jesús, te ni ka jini ñayiu ka oo nii ñuu ja tnii Galilea.

Ni ndasa'a Jesús nana xiso Simón Pedro

²⁹ Te nuu ni ndekuei ya ve'e ii sinagoga, te kua'ankuei ya jin Jacobo vi Juan, ve'e Simón jin Andrés. ³⁰ Te nana xiso Simón, chi kaa ña jin kue'e kiji, te ni ka ndakani de nuu Jesús ja ku'u ña. ³¹ Yun te ni jintna'a yatni Jesús nuu katuu ña, te ni tnii ya nda'a ña, te ni ndone'e ña ya, te vi ore saa ni kee ña kiji yun jin ña, te ni jinkondee ña jinokuechi ña nuu ya.

Ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u

³² Nuu ni kee nikandii te ni kuaa, te ni ka kisia'a ndi'i ñayiu ka ku'u vi ñayiu ka ñu'u ña tachi nuu Jesús. ³³ Te ndi'i ñayiu ñuu yun ni ka kututu ye'e yun. ³⁴ Te ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u ndinuu nuu kue'e, te ni tau ya kua'a tachi ka ñu'u ña jin ñayiu ka ku'u kue'e yun. Te tu ni jandetu ya ja vi ka'an tachi yun, chi ja ka jini na ia kuu ya.

Kaxtno'o Jesús tno'o ia Dios nuu ñayiu Galilea

³⁵ Ne'e ndeva'a ni ndakoo ya, vi inee gua'a ka, te ni kee ya kua'an ya in nuu tu na ñayiu oo, te yun ni ndakuatu ya. ³⁶ Te kua'ankuei Simón jin tee ka ndeka tna'a jin de ja ka ndanduku ña de jin ya. ³⁷ Te nuu ni ka ndani'i ña de, te ka jiña'a de:

—Ndi'i ñayiu ka ndanduku ña jin ni —ka jiña'a de.

³⁸ Su jiña'a ya:

—Na ki'inkueio sava ka ñuu yatni ya'a, nagua ja suni yun na kaxtno'o san tno'o ia Dios, chi tniuu ya'a guaa ja vaji san —jiña'a ya.

³⁹ Saa te ni jikanuu Jesús nii ñuu ja tnii Galilea, ni kaxtno'o ya tno'o ia Dios nuu ve'e ii sinagoga ja ka oo taka ñuu yun, te ni tau ya tachi ka ñu'u ña jin ñayiu.

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i

⁴⁰ Yun te ni jino in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te jiña'a de:

—Nuu ja kuini ni, te kuu ndasavii ña ni joo ja na nduva'a san —jiña'a de.

⁴¹ Te ni kunda'u ini ña Jesús jin de, te ni sonee ya nda'a ya siki de, te jiña'a ya:

—Kuini san, te nduvii ni —jiña'a ya.

⁴² Te vi ore saa kua'an kue'e de, te ni nduva'a de. ⁴³ Yun te ni ndatetniu ña ya kuano'o de, su ni xteku gua'a ña ya, ⁴⁴ te jiña'a ya:

—Kua'an ni te ma koka'an kuiti ni nuu ni in ñayiu ja ni ndasa'a ña san. Su kua'an ni te xne'e ni maa ni nuu sutu, te suni soko ni nuu ia Dios ja ni nduvii ni, nagua ni tatnuni Moisés, saa te vi kuni ñayiu ja ni nduva'a ni jin kue'e ni —jiña'a ya.

⁴⁵ Su tee yun, chi vi nuu ni ndee de kua'an de, te ni jinkondee de ndakani de nuu ndi'i ñayiu naxa ni ndo'o de ja ni nduva'a de. Te yun guaa ña ni kuu ka kiuu ndijin Jesús nuu ni in ka ñuu yun, chi chitu ndeva'a ñayiu nuu ya, te ni kee ya ni ojika ya nuu tu na ñayiu ka oo, su ni oja'ankuei ñayiu taka ñuu nuu oo ya.

2

Ni ndasa'a Jesús in tee ni ndutuchiin

¹ Nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te ni ndajiokuuin tuku Jesús ni ndajino ya ñuu Capernaúm. Te nuu ni ka jini ñayiu ja oo ya in ve'e, ² te ñama kuiti ni ka kututu kua'a ñayiu ja vini ye'e tu ka ka kakui ja vi koi, te ni kaxtno'o ya tno'o ia Dios nui. ³ Yun te ni jinokuei kuun tee ka ndiso in tee ku'u kue'e ni ndutuchiin nuu oo Jesús. ⁴ Su ja siun ka oo kua'a ndeva'a ñayiu, te ña kuu ja kentakuei de ndee nuu

oo ya, te ni ka skaa de tee ku'u yun ichi xtuu ve'e, te ni ka june de yata ve'e mamaa nuu oo Jesús, te ni ka skee de jito nuu katuu tee ni ndutuchiin yun. ⁵ Te nuu ni jini ya ja ka kandija gua'a tee yun, te jiña'a ya nuu tee ni ndutuchiin yun:

—Se'e, ja ni jaka'nu ini rin yika kuechi ron —jiña'a ya.

⁶ Su yun ka nukoo sava tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te nuu ni ka onini de tno'o ka'an Jesús, te ka ndakani ini de: ⁷ “¿Nau ja siun ka'an tee ya'a? Te kane'e de jin ia Dios ja siun ka'an de, chi tu sa'un na inka kuu ja kuaka'nu ini yika kuechi, chi maintno'o ni ia Dios.”

⁸ Te vini ni jini Jesús ja siun ka ndakani ini de jin anu de, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka ndakani ini ni siun jin anu ni? ⁹ ¿Nagua kuu vijin ka ja ka'an san nuu tee ku'u ya'a? ¿A ni jaka'nu ini san yika kuechi de axi kuña'a san: “Ndakoo te ndaki'in ron jito ron te kaka”?

¹⁰ Nuu saa te vitna te vi kuni ni ja Se'e Teyii, chi ndiso tniuu nuu ñuyiu ya'a ja kuaka'nu ini yika kuechi ñayiu.

Yun te jiña'a ya nuu tee ni ndutuchiin yun:

¹¹ —Nuu maa ron ka'an rin, ndakoo te ndakuiso ron jito ron, te kuano'o ve'e ron —jiña'a ya.

¹² Yun te ni ndakoo tee ni oku'u yun, te ni ndakuiso de jito de, te vi jin nuu ndi'i ñayiu, te ni ndee de kua'an de. Yun guaa ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini ka ndia'i, te ni ka chiñu'i ia Dios, te ka kachi:

—Tu sa'un na ama ka jinio ja sia'a kokuu.

Ni kana ña Jesús jin Levi

¹³ Yun te saa ni kee tuku Jesús kua'an ya ndee yu'u ndute mar, te ndi'i ñayiu ni ja'ankuei nuu oo ya, te ni kaxtno'o ya nui. ¹⁴ Te nuu ni ya'a Jesús yun kua'an ya, te ni jini ya Leví se'e Alfeo ja nukoo de

jikan de xu'un impuestu, te jiña'a ya:

—Kondikin ña ni na ki'on. Yun te ni ndakoo de, te ni jata ndikin ña de kua'ankuei de jin ya. ¹⁵ Yun te ni jinokuei ya ve'e de, te ni ka jinkoo ya ka jaa ya xtaa. Te suni jinokuei kua'a tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a jakue'e, te ni ka jinkoo ndi'i de in ni nuu mesa jin Jesús vi tee ka skua'a jin ya, chi ka oo kua'a ñayiu ja ka ndikin ña jin ya. ¹⁶ Su nuu ni ka jini tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo ja in ni ka jaa ya xtaa jin tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a jakue'e, te ka jiña'a de nuu tee ka skua'a jin ya:

—¿Na tno'o kuu ya'a ja vi in ni ka jaa ka ji'i mastru ni jin tee ka xtutu xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a jakue'e? —ka jiña'a de.

¹⁷ Te nuu ni onini Jesús, te jiña'a ya:

—Ñayiu ka oo va'a, chi tu ka jiniu'u tee tatna, chi ñayiu ka ku'u kuu ja ka jiniu'u. Te sein, chi masu vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakani ini ja ñayiu va'a ka kuu, chi vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakuni ja ka oo yika kuechi —jiña'a ya.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ka ondite ñayiu

¹⁸ Te in kiuu ka ondite tee ka skua'a jin Juan skuandute vi tee ka kuu fariseo, te ni ja'ankuei siin ka tee ni ka jikan tno'o de Jesús, te ka jiña'a de:

—¿Nau ja ka ondite tee ka skua'a jin Juan vi tee ka kuu fariseo? Te ndia tee ka skua'a jin maa ni, chi tu ka ondite de —ka jiña'a de.

¹⁹ Te jiña'a Jesús:

—Te ¿a kuu vi kondite ñayiu ka oo viko tñanda'a ja siun vi ka oi jin tee tñanda'a yun? Ña'a, ma kuu vi kondite ñayiu ja siun vi ka oi

jin maa tee tñanda'a yun. ²⁰ Su kenta in kiuu ja naa ndoñu'u tee tñanda'a yun, te kiuu yun guaa vi kondite de.

²¹ 'Chi ni in ñayiu tu ndatnaa in pedasu sa'un jaa nuu in xioo tu'u, chi ndandiyi sa'un jaa yun, te ka'nde ña jin sa'un tu'u yun, te saa sua'a te'nde gua'a ka. ²² Te ni in ñayiu tu ka tñai vinu jaa nuu in itni ñii tu'u, chi nuu ndasaka vinu yun, te ka'ndi ñii tu'u yun, te kati vinu yun, te suni junai jin ñii yun. Yun guaa vi tñaa ni vinu jaa nuu itni ñii jaa —jiña'a ya.

Ka tno'o tee ka skua'a jin Jesús yoko triu in kiuu ndatatu

²³ In kiuu ndatatu, ni ka ya'a Jesús kua'ankuei ya in nuu kaa triu, te ni ka jinkondee tee ka skua'a jin ya ka tno'o de yoko triu yun. ²⁴ Yun te ka jiña'a tee ka kuu fariseo nuu ya:

—Kondia'a ni, ¿nau ja ka sa'a tee ka skua'a jin ni in ja oo ii ja ma kuu sa'o kiuu ndatatu? —ka jiña'a de.

²⁵ Su jiña'a ya:

—¿A tu ka ka'u sa'un ni nuu tutu ii naxa ni sa'a David vi tee ka oo jin de nuu tu na ja vi kaa de, te ni ka ji'i de soko? ²⁶ Chi ni kiuu de ve'e maa ia Dios, na ni okuu Abiatar, sutu ni okuu nija'nu, te ni jaa de xtaa vixin ja oo ii ja ma kuu vi kaa de, chi maa ni sutu guaa kuu vi kaa, te suni ni jiña'a de ni ka jaa tee ni ka oo jin de.

²⁷ Te suni jiña'a ya nuu de:

—Kiuu ndatatu, chi ni jinkoo ja ja'a ñayiu nagua ja vi koo va'i, te masu ni ka jinkoo ñayiu ja koo gua'a kiuu ndatatu yun. ²⁸ Yun guaa sein ja kuu san Se'e Teyii kuu san Jito'o ja suni ndiso tñiuu san ja tatnuni san siki kiuu ndatatu, —jiña'a ya.

3

Ni ndasa'a Jesús in tee ni yichi nda'a kiuu ndatatu

¹ Ni kiuu tuku Jesús inka jichi in ve'e ii sinagoga, te yun oo in tee ni yichi in nda'a de. ² Te ka ndia'a yu'u ña tee ka kuu fariseo jin Jesús kondio'ni a ndasa'a ya tee ku'u yun kiuu ndatatu, nagua ja saa te kuu vi ka'an kuechi de siki ya. ³ Yun te jiña'a Jesús nuu tee ni yichi nda'a yun:

—Ndakoo ni, te jinkuiin ni ma'ñu sagua ya'a.

⁴ Te ni jikan tno'o ña ya jin sava ka de:

—¿Naxa ka'an Ley nagua kuu ja kuu vi sa'o kiuu ndatatu? ¿A ja vi sa'o java'a axi jakue'e? ¿A ja vi skaku ni'nuo in ñayiu axi ja vi ka'nio jin? —jiña'a ya.

Su maa de, chi tu ni ka ka'an sa'un de. ⁵ Yun te ni kiti ini Jesús ndia'a ya nii nuu ka oo de, vi ni kusuchi ini ya ja siun ka sa'a ndee de ini anu de, te jiña'a ya nuu tee ni yichi nda'a yun:

—Skaa ni nda'a ni.

Te ni skaa de nda'a de, te ni nduva'a. ⁶ Yun te ni ndekuei tee ka kuu fariseo, te ni ka jinkondee de ka ndatno'o tna'a de jin tee ka yinduu nuu Herodes naxa vi sa'a de ja vi ka'ni de Jesús.

Ni jinokuei kua'a ñayiu nuu oo Jesús yu'u ndute mar

⁷ Su kua'ankuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya yu'u ndute mar, te ni ka jata ndikin ña kua'a ndeva'a ñayiu Galilea vi ñayiu Judea, ⁸ vi ñayiu Jerusalén vi ñayiu Idumea vi ñayiu ka oo nii jioo yute Jordán vi ñayiu ka oo nii jionduu ñuu Tiro vi ñuu Sidón, chi ni ka ni'i tno'o ñayiu yun ja kua'a javii java'a sa'a ya, te kua'a ndeva'i ni ja'ankuei nuu oo ya. ⁹ Te yun guaa ni chindetu ña Jesús jin tee ka skua'a jin ya ja na vi kotua'a de jin in barco, nagua ja ma vi

xna'ma ña ñayiu yun, chi kua'a ndeva'i ka kuu. ¹⁰ Chi ni kuu kua'a ndeva'a ñayiu ndasa'a ya, te ndi'i ñayiu ka ku'u ndinuu nuu kue'e ka chinda'a tna'i ja vi ke'i ya, nagua ja vi nduva'i. ¹¹ Te ñayiu ka ñu'u ña tachi, chi nuu ka jini ya, te ka jinkuiin jiti nuu ya, te ka kana ko'i:

—Maa ni kuu Se'e ia Dios —ka kachi.

¹² Su ni ka'an xeen ya jin tachi yun ja ma vi xtuu ña jin ya na in kuu ya.

Ni kaji Jesús uxi uu tee ni chit-niuu ya

¹³ Yun te ni kaa Jesús in nuu yuku, te ni kana ya na tee kuini maa ya ja kaji ya, te ni ja'ankuei de nuu oo ya. ¹⁴ Te ni tau ya uxi uu tee ja vi koo jin ya, nagua ja tetniuu ña ya ki'inkuei de vi kaxtno'o de tno'o ia Dios. ¹⁵ Te ni jiña'a ya tniuu na'nu ka ndiso de ja vi ndasa'a de ñayiu ka ku'u, te vi tava de tachi ka ñu'u ña jin ñayiu. ¹⁶ Tee ya'a ka kuu ndi uxi uu tee ni kaji ya: Simón tee ni ndaxnani ya Pedro, ¹⁷ vi Jacobo jin ñani de Juan, nduu de ka kuu seyii Zebedeo, tee ni ndaxnani ya Boanerges ja kei ka'an “se'e tajan”, ¹⁸ vi Andrés vi Felipe vi Bartolomé vi Mateo vi Tomás vi Jacobo seyii Alfeo, vi Tadeo vi Simón, tee yinduu nuu ñayiu ka kuu cananista, ¹⁹ vi Judas Iscariote, tee ni sinotuu Jesús nuu kuee ka. Yun te ni ndajinokuei ya in ve'e jin tee ka skua'a jin ya.

Ka xtavi kuechi de Jesús ja oo ya jin jaka'nu maa Tachi

²⁰ Te inka jichi ni ka kututu kuakua'a tuku ñayiu ja vini ña kuu ja vi kaa ya xtaa jin tee ka skua'a jin ya. ²¹ Te nuu ni ka jini ñayiu ve'e Jesús ja siun kuu, te ni ja'ankuei de mavinukuaka ña de jin ya, chi ni ka ka'an de ja ni ndukue'e ya.

²² Te suni saa ni tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja vajikuei de ndee ñuu Jerusalén, ka kachi de:

—Tee ya'a, chi ñu'u ña Beelzebú jin de ja kuu maa Tachi ka'nu, te jin jaka'nu maa Tachi ka'nu yun skunu de sava ka tachi ka ñu'u ña jin ñayiu —ka kachi de.

²³ Yun te ni kana ña ya jin tee yun, te ni ka'an ya in tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:

—¿Naxa kuu tau Tachi inka tachi ja vi maa kuu tachi? ²⁴ Te nuu ja in ñuu ka'nu ka sa'a siin tna'a ñayiu, te ka jaxin tna'a ndisa mai, nuu saa te ma kuu kokuu ka in ñuu. ²⁵ Te nuu ja in ve'e ka sa'a siin tna'a ñayiu, te ka jaxin tna'a ndisa mai, nuu saa te ma kuu vi koo kai. ²⁶ Te suni saa ni Tachi, nuu ja sa'a siin tna'a, te jaxin tna'a ndisa maa, nuu saa te ma kuu koo ka, chi ja kuyatni ja naa.

²⁷ 'Te ni in ñayiu ma kuu kiuu ve'e in tee ndakui ja su'u ndatniuu neva'a de, chi xtnañu'u ka kuini ja ku'ni ña in ñayiu ndakui ka, yun te saa kuu ja su'i nagua neva'a de.

²⁸ 'Chi ka'an ndaa ndija san ja kuaka'nu ini ia Dios ndi'i yika kuechi ka sa'a ñayiu, vi nani kuu tno'o ja ka ka'an ne'i siki ya. ²⁹ Su nani kuu ñayiu ja kane'e siki Espíritu ia Dios, te ma kuaka'nu sa'un ini Dios, chi kotavi kuechi mai nikuii nikani —jiña'a ya.

³⁰ Saa ni ka'an Jesús, chi ni ka kachi tee yun ja ñu'u ña espíritu Tachi jin ya.

Ni jinokuei nana Jesús vi ñani ya

³¹ Yun te ni jinokuei nana Jesús jin ñani ya, su ni ka jinkuiin ña ye'e yun, te ni ka tetniuu ña in tno'o ja ka kana ña jin ya. ³² Te ñayiu ka nukoo xiin maa Jesús ka jiña'a nuu ya:

—Nana ni vi ñani ni ka oo ye'e yun, ka ndanduku ña jin ni —ka jiña'a de.

³³ Te jiña'a ya:

—¿Na in kuu nana san, te na in kuu ñani san?

³⁴ Te ni ndia'a ya nuu ñayiu ka nukoo nii nuu oo ya, te jiña'a ya:

—Ñayiu ya'a ka kuu nana san vi ñani san vi kua'a san. ³⁵ Chi ndi'i ñayiu ka sa'a nagua kuini ia Dios, te ñayiu yun ka kuu ñani san vi kua'a san vi nana san —jiña'a ya.

4

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee siagua ndikin tata

¹ Ni keja'a tuku Jesús inka jichi kaxtno'o ya nuu ñayiu yu'u ndute mar. Te ni ka kututu kuakua'a ñayiu nuu oo ya, te ja siun kua'a ndeva'a ñayiu ka kuu, guaa ni kaa ya nuu in barco ja inee nuu ndute mar, te yun ni jinkoo ya, te ndi'i ñayiu ka oo yu'u ndute yun. ² Yun te ni kaxtno'o ya kua'a tno'o jin ma'ñu sagua tno'o jioni'ni, te nuu kaxtno'o ya jiña'a ya:

³ —Vi konini ni ya'a: In kiuu ni kee in tee kua'an ja siagua de ndikin tata. ⁴ Te nuu siagua de yun, sava ndikin tata yun ni junkuei yu'u ichi, te ni kikuei tisala, te ni ka jaa ti. ⁵ Te sava ni jinkuei nuu ñu'u yuu, nuu tu na ñu'u oo gua'a, te vi yachi ni ni jite, chi tu ni jinkisa'u kokin ñu'u. ⁶ Su nuu ni jinonta nikandii, te ni teñu'u ña, te ja siun tu ni'i yo'o, te ni yichi. ⁷ Te sava ndikin tata yun ni junkuei nuu tnu iñu, te ni ka ja'nu tnu iñu yun, te ni ka chikati ña, te tu ni kuva'a. ⁸ Su sava ka ndikin tata yun, ni junkuei nuu ñu'u gua'a, ñu'u kokin. Ni jite te ni ja'nu, te ni kuva'a vii ndeva'a. Sava ni kee oko uxi ja invaa ndikin tata, te sava uni xiko, vi sava in ciento ja invaa ni ndikin tata —jiña'a ya.

⁹ Yun te jiña'a ya:

—Na in oo so'o ja konini, te na konini.

Ni kaxtno'o Jesús naxa kei tno'o jioni'ni yun

¹⁰ Yun te nuu ni ndi'i ñayiu ni ka ndandute, te ni ka ndoo maa ni Jesús jin sava ka ñayiu ka oo yatni jin ya vi ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ni ka jikan tno'o ña de naxa kei tno'o jioni'ni ja ni ka'an ya yun. ¹¹ Te jiña'a ya:

—Nuu maa ni, chi kaxtno'o kaji san tno'o yiyu'u naxa tatnuni ia Dios. Su ñayiu tu ka oo nuu tatnuni ya, chi ndi'i ni ka'an san jin tno'o jioni'ni, ¹² nagua ja visi ka ndia'i, su ma vi kuni ja vi ni'i. Te visi ka nini, su ma vi jinkui'nu ini, nagua ja ma vi ndatna'u ini ja kuaka'nu ini ia Dios yika kuechi.

¹³ Te jiña'a ya:

—Nuu ja tu ka jinkui'nu ini ni tno'o jioni'ni ja ka'an san ya'a, ¿te naxa vi jinkui'nu ini ni sava ka tno'o jioni'ni ja ka'an san? ¹⁴ Tee siagua ndikin tata yun kuu tee xtutenuu tno'o ia Dios. ¹⁵ Te ndikin tata ja ni jite yu'u ichi, ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia Dios, su nuu kuee ka ja ka nini, te ja'an Tachi, te xtajioo tno'o ia Dios ja ni jite ini anu ñayiu yun. ¹⁶ Te ndikin tata ja ni jite nuu ñu'u yuu ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia Dios, te vi sii ini kuiti ka janta'ui. ¹⁷ Su masu kunu oo yo'o, te joo ni, te yichi. Yun ka kuu ñayiu ka kujioo nuu ichi ia Dios, nuu vaji tundo'o axi ka sondikin ña jin ja ja'a tno'o ya. ¹⁸ Te ndikin tata ja ni jite nuu tnu iñu ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia Dios, ¹⁹ su ka ndi'ni ndeva'i ja oo ñuyiu ya'a, te xnda'u ña ja vi kuu kuikai, vi ka jio'i ja ndi'i ni ja vi koneva'i. Te ndi'i ya'a kiuu ini anu ñayiu ya'a, te chikati tno'o ia Dios, te tu jandetu ja kuja tno'o ya ini anui. ²⁰ Te ndikin tata ja ni jite nuu ñu'u gua'a, ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia Dios, te ka janta'ui, te ka jijai nuu tno'o ya. Te ñayiu ya'a ka kuu na kuinio in ndikin tata ja kee oko uxi vi sava uni xiko

vi sava in ciento ja invaa ni ndikin tata yun —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a in lámpara

²¹ Te suni jiña'a Jesús:

—¿A ka nee ñayiu in lámpara ja vi sa'i chii jatnu axi chii jito? ¿A masu koxnee sukun lámpara yun nagua ja koye'e? ²² Chi tu na in guaa oo yu'u ja ma tuu ndijin, te ni in ja yiyu'u ja ma vi kuni ñayiu, chi ndi'i ndatuu ndijin, te vi kuni. ²³ Te nuu ja ndee ñayiu ka oo so'o ja vi konini, te na vi konini —jiña'a ya.

²⁴ Te suni jiña'a ya:

—Vi kondia'a ni na tno'o ka nini ni, chi naxa ka chikua'a maa ni, te suni saa ni ndachikua'a ia Dios nuu ni, te taa kua'a ka ya nuu maa ni ja ka nini ni tno'o ya. ²⁵ Chi na in neva'a, te kuña'a ka ya, su na in tu nagua neva'a, chi vi ndee joo luluu ja neva'i, ndakindee ya —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'a in yuku ja ja'nu ni maa

²⁶ Te suni jiña'a Jesús:

—Nuu tatnuni ia Dios kuu inuu jin in triu ja jakin in tee. ²⁷ Yun te kixin de tno'o jakuaa, te ndakoo de tno'o ne'e in kiuu in kiuu, te ni ya'a kiuu vi jakuaa, te ni jite triu yun, te ni ja'nu, te ni tu jini de naxa ni kuu. ²⁸ Chi kuva'a ni maa ñu'u yun, xtnañu'u ka kuu yuku, yun te kii yoko, te saa chi'i chitu maa triu yun. ²⁹ Te nuu kuaan triu yun, te ka ja'nde, chi ja ni jino maa kiuu ja te'nde —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'a in ndikin yuku stancia

³⁰ Te suni jiña'a Jesús:

—¿Nagua kuu in ja vi skintna'a inuo jin nuu tatnuni ia Dios, axi na tno'o kuu ja vi skintna'a inuo? ³¹ Kuu na kuinio in ndikin yuku stancia ja ka skute nuu ñu'u ja kuu in ndikin luluu ka saa nuu ndi'i ndikin ja ka jitu nuu ñu'u.

³² Su nuu ja ni ka jakin, te ja'nu vi kuu na'nu ka saa nuu ndi'i yuku kuii, te ka kuu na'nu nda'a ja vi ndee tisala te kuu vi koo ti kati tnu —jiña'a ya.

³³ Te kua'a tno'o jioni'ni ni kaxtno'o Jesús nuu ñayiu, na kuinio tno'o ya'a na kuu naxa kentakuei mai ja ka jinkui'nu ini.

³⁴ Te ndi'i tno'o ni oka'an jioni'ni ya ja ni okaxtno'o ya nuu ñayiu. Su nuu ka oo ni maa ya jin tee ka skua'a jin ya, te ni ondakaxtno'o ndi'i ya.

Ni junkani Jesús tikacha vi ola ndute mar

³⁵ Te nuu ni kune kiuu yun, te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya: —Na vi ya'o inka jioo ndute mar.

³⁶ Yun te ni ka ndakuanta'u de nuu ñayiu kua'a yun, te ni kekuei de nuu barco nuu ja inee Jesús, te kua'ankuei de jin ya, te suni ka jata ndikin ña sava ka barco kua'ankuei jin de. ³⁷ Su ni jinki'i in tikacha ni'i ndeva'a nuu ndute yun, te ni ndonta sukun ndeva'a ola ndute yun ja ni kee de ndee nuu barco, te machitu de nuu barco yun. ³⁸ Te Jesús, chi ni ya'a ya ichi yata barco yun, te yun ni kixin ya siki in sa'un tikani, te ni ka xndoto ña de jin ya, te ka jiña'a de:

—Mastru, ¿a tu ndi'ni ni ja makekueio nuu ndute ya'a ja vi nao? —ka jiña'a de.

³⁹ Yun te ni ndakoo ya, te ni kuxeen ya nuu tachi yi'i yun, te jiña'a ya nuu ndute mar yun:

—Kasi yu'u, koo titi'i.

Te ni jinkuiin tachi yun, te na in kuiti ni kuu. ⁴⁰ Yun te jiña'a Jesús:

—¿Nau ja ni ka yu'u ndeva'a ni? ¿A vini tu ka kandija ni ja skaku ni'nu ña san? —jiña'a ya.

⁴¹ Su ni ka yu'u ndeva'a de, te ka ndatno'o tna'a de:

—¿Na in kuu tee ya'a ja vi ndee tikacha vi ndute mar, te ka jantno'o ña jin de? —ka kachi de.

5

Ni ndasa'a Jesús in tee ñu'u ña tachi ja oo de yuku ja tni Gadara

¹ Yun te ni jinokuei Jesús inka lado ndute mar nuu kuu yuku ja tni Gadara. ² Te vi inka ni nana ya nuu barco yun, te ni jino in tee ñu'u ña tachi ja ni kee de kua'an de nuu ka yiyu'u ndiyi.

³ Te tee yun, chi ni oo de in kava ve'e nuu ka yiyu'u ndiyi, te ni in tu na in kuu ja ku'ni ña, ni jin cadena. ⁴ Chi kua'a jichi ni ka oju'ni nda'a de vi si'in de jin cadena, su tuu, chi ndi'i ni oja'nde de vi ni oskuechi kueli de, te ni in tu ni okundee ja ka'nu ña jin de.

⁵ Te siun ni jika de yuku vi nuu ka yiyu'u ndiyi. Nduu vi ñuu ni kana de vi xtui de maa de jin yuu. ⁶ Su vi jika ka vaji Jesús, te ni jini ña de, te ni jino de ni jinkuiin jiti de nuu ya. ⁷ Te vi ni kana ko'o tachi ndee ini anu de, te jiña'a:

—¿Nagua kuini ron ja vaji ron nuu oo rin, vi Jesús, Se'e ia Dios oo ndee sukun yun? Te jikanta'u rin nuu ia Dios ja ma taa ron tundo'o koo rin —jiña'a.

⁸ Yun ni ka'an tachi yun, chi ja jiña'a Jesús:

—Espíritu tachi, kee ini anu tee ya'a te kua'an.

⁹ Te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Naxa nani ron?

Te jiña'a:

—Legión ka nani rin, chi kua'a rin ka kuu —jiña'a.

¹⁰ Te ni ka jikanta'u ndeva'a nuu ya ja ma kene'e ña ya yuku yun ja ki'inkuei. ¹¹ Te yatni yuku yun ka ñu'u kua'a kini ka jaa ti. ¹² Te ndi'i tachi yun ni ka jikanta'u nuu ya ndee anu tee yun, te ka jiña'a:

—Tetniuu ña na ki'inkuei rin nuu ka oo kini yun. Te kuandetu na ndekuei rin chii ti —ka jiña'a.

¹³ Yun te ni jandetu Jesús, te ni kanakuei espíritu tachi yun ini anu tee ku'u yun, te ni ndekuei chii kini yun, te vaa ndee uu mil ti ka kuu. Yun te ni ka jiko ini ndi'i kini yun, te ni ka jino ti makekuei ti, chi oo ndeyi, te ni kentakuei ti, ni ka tnaa ti maa ti ndee nuu ndute mar, te yun ni ka ji'i ti.

¹⁴ Yun te ni ka jino tee ka jito kini yun, kuano'okuei de ja ni ka yu'u de, te ni ka ndakani de nuu ñayiu maa ñuu vi nuu ñayiu ka oo taka nuu yuku, te ni ja'ankuei ñayiu yun, ni ka jinkoto nagua ni kuu. ¹⁵ Te nuu ni jinokuei nuu oo Jesús, te ni ka jini ja nukoo tee ni ñu'u ña kuakua'a tachi, ni'nu de sa'un de, te ja ni nuku'un ndaa ini de, te ni ka yu'u ñayiu yun. ¹⁶ Te ni ka ndakani tee ni ka ojito kini yun nuu ñayiu naxa ni ndo'o tee ja ni ñu'u ña tachi yun vi naxa ni ka ndo'o kini yun. ¹⁷ Yun te ka jinkondei ka jikanta'ui nuu Jesús ja kee ya ki'in ya nuu ñui yun.

¹⁸ Te nuu ni ndee ya nuu barco, te ni jikanta'u tee ni ñu'u ña tachi yun ja na kuandetu ya ja ki'inkuei de jin ya. ¹⁹ Su tu ni jandetu Jesús, chi saa sua'a jiña'a ya:

—Kuano'o ni ve'e ni nuu ka oo tna'a ni, te ndakani ni ndi'i javii java'a ja ni sa'a Jito'o jin ni, vi naxa ni kunda'u ini ña ya jin ni —jiña'a ya.

²⁰ Te kuano'o de, te ni jinkondee de ndakani de nuu ñayiu taka ñuu ja tñii Decápolis ndi'i javii java'a ni sa'a Jesús jin de. Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini.

Ni ndasa'a Jesús ña'a ni oku'u vi sesi'i Jairo

²¹ Yun te ni ndajioquiin tuku Jesús kuano'o ya jin barco inka lado ndute mar, te yun ni ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu nuu

oo ya yu'u ndute mar yun. ²² Te ni jino Jairo, in tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga. Te nuu ni jini ña de jin ya, te ni jinkuiin jiti de nuu ya. ²³ Te ni ka'an nda'u ndeva'a de jin ya, te jiña'a de:

—Ja ni kuka'u sesi'i san ja kui. Ne'e ni na ki'on, te sonee ni nda'a ni siki, nagua ja na nduva'i te na kotekui —jiña'a de.

²⁴ Yun te kua'ankuei ya jin de, te ka jata ndikin ña kua'a ñayiu ja vi chitu tñui xiin ya kua'ankuei.

²⁵ Te ne'u ñayiu kua'a yun kua'an in ña'a ja ni kuu uxi uu kua ku'u ña kue'e ta'u ña niñi. ²⁶ Te ja ni kuu kani ndeva'a ndo'o ña, ja ni xnaa ña ndi'i ja neva'a ña jin kua'a tee tatna, su tu nagua jiniu'u sa'un ja nduva'a ña, chi saa sua'a vi'i ka masaka'u. ²⁷ Te nuu ni jini ña ka ka'an ñayiu ja sa'a Jesús, te ni jintna'a ña ichi yata ya ne'u ñayiu kua'a yun, te ni ke'e ña sa'un ya. ²⁸ Chi ni ndakani ini ña: “Visi ja joo sa'un ya na ni'o ke'o te nduva'o”.

²⁹ Te vi nuu saa ni jinkuiin ja ta'u ña niñi jin ña, te ni jini ña ja ni nduva'a ña.

³⁰ Yun te vini ni jini Jesús ja ni nduva'a in ñayiu jin jaka'nu ya, te ni jionenuu ya nuu ñayiu kua'a yun, te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Ndee ni ni ke'e sa'un san?

³¹ Te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:

—¿Te nau ja jikan tno'o ni na in ni ke'e ña jin ni? Te ndia'a maa ni ja ka xna'ma ña ñayiu kua'a ya'a jin ni —ka jiña'a de.

³² Su maa ya, chi ndia'a ya nii nuu oo ya, nagua ja kuni ya na in ni ke'e ña jin ya. ³³ Te ña'a yun, chi vi sua'a ni'i ña ja yu'u ña, chi ja jini ña naxa ni kuu jin maa ña. Ni jino ña, te ni jinkuiin jiti ña nuu ya, te ni ndakani ndaa ña ndi'i naxa ni ndo'o ña. ³⁴ Te jiña'a ya:

—Sesi'i, ni nduva'a ni, chi ni kandija ña ni jin san. Kuano'o sii

ini ni, chi ja ni nduva'a ni nuu kue'e yun —jiña'a ya.

³⁵ Te vi nini ka'an ka ya, te ni jinokuei ñayiu ka oo ve'e tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga, te ka jiña'a nuu de:

—Ja ni ji'i sesi'i ni. Te ma koxna'a ka ni mastru ya'a —ka jiña'a.

³⁶ Su Jesús, chi tu ni ndi'ni ni ya ja siun ka jiña'a, te jiña'a ya nuu tee kuu nija'nu ve'e ii sinagoga yun:

—Ma koyu'u ni, chi sua'a ni kandija ni —jiña'a ya.

³⁷ Te tu ni jandetu ya ja vi kondikin ka ña ñayiu jin ya, chi maa ni Pedro jin Jacobo vi ñani de Juan kua'ankuei jin ya. ³⁸ Te nuu ni jino ya ve'e tee kuu nija'nu ve'e ii sinagoga, te ni jini ya ka kuvaa ñayiu, ka nda'i ka kanai. ³⁹ Ni kiuu ya, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka kuvaa ni vi ka nda'i ni? Te suchi si'i luluu ya'a, chi masu ni ji'i, chi sua'a ni kixin —jiña'a ya.

⁴⁰ Su ni ka jaku ndee ña ñayiu jin ya ja siun ni ka'an ya. Yun te ni kene'e ya ndi'i ñayiu ndee ye'e, te ni jaka ya tata vi nana suchi si'i yun vi tee kua'ankuei jin ya, te ni kiukuei ya nuu katuu suchi si'i luluu yun. ⁴¹ Te ni tni ya nda'i, te jiña'a ya:

—¡Talita kumi! —ja kei ka'an: Suchi si'i, nuu maa ron ka'an rin, ndakoo.

⁴² Te vi nuu saa ni ndakoi, te ni jikai, chi ja oi uxi uu kuia. Te ni ka ye'u ndeva'a ñayiu yun ja ni ndatekui. ⁴³ Su ni tatnuni ni'i ya ja ma vi koka'an nuu ni in ñayiu ja vi kuni ja siun ni sa'a ya, te ni tatnuni ya ja na vi kuña'a ja kaa suchi si'i yun.

6

Ni ndajino Jesús ñuu ya Nazaret

¹ Ni ndee Jesús yun, te ni ndajino ya ñuu ya, ka ndeka tna'a ya jin tee ka skua'a jin ya. ² Te nuu ni jino kiuu ndatatu, te ni jinkondee ya kaxtno'o ya nuu ñayiu ve'e ii sinagoga. Te kua'a ñayiu ka nini, te ni ka sa'u kuii ini, te ka ndatno'o tna'i:

—¿Ndenu ni kutua'a suchi ya'a tno'o ya'a? ¿Te ndenu ni'i tno'o ndichi ja ka'in vi tniuu na'nu ja sa'i jin nda'i ya'a? ³ ¿Te a masu suchi ya'a kuu carpinteru seyii María, te ñani ka kuu Jacobo vi José vi Judas vi Simón? ¿Te a masu suni ya'a ka oo jin kua'i? —ka kachi.

Te ni ka kunini ndeva'a ini ja ja'a ya. ⁴ Su jiña'a Jesús:

—Ndi'i ni nuu ka nee yiñu'u ñayiu nuu in tee ndakani tno'o ia Dios. Su ñayiu ñuu maa de vi ñayiu ka kuu tna'a de vi ñayiu ve'e de, chi tu ka nee yiñu'u nuu de —jiña'a ya.

⁵ Te tu ni kuu sa'a ya in tniuu na'nu, chi ndee saa ni ñayiu ka ku'u ni sonee ya nda'a ya siki, te ni ka nduva'a. ⁶ Te vi ni sa'u kuii ini ya ja tu ka kandija ñayiu yun. Te ni jika nuu ya ñuu kueli ka oo yatni yun, ni kaxtno'o ya tno'o ia Dios.

Ni tetniuu Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya ja vi kaxtno'o de tno'o ia Dios

⁷ Yun te ni ndakana Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ni jinkondee ya ni tetniuu ya ndi uu ndi uu de ja ki'inkuei de. Te ni jiña'a ya jaka'nu maa ya, nagua ja vi tau de espíritu tachi ja ka ñu'u ña jin ñayiu. ⁸ Te ni tatnuni ya ja ma vi kinda'a sa'un de nagua kokuu nuu ichi, ni ñunu, ni xtaa, ni ma vi chindee de xu'un nuu kanchii de, chi maintno'o yutnu ka tuu de, guaa vi kinda'a de. ⁹ Te na vi ki'i de ndijan nda'u ni, te ma vi kinda'a de sa'un ja vi ndasama

de, chi maa ni sa'un ka ni'nu de.
 10 Te suni jiña'a ya nuu de:

—Nuu kiukuei ni in ve'e, te yun ni vi kondoo ni guaa ndee nuu ki'inkuei ni inka ñuu. 11 Te nuu ja in ñuu tu ka janta'u ña ñayiu jin ni, te ni tu ka kuini ja vi konini tno'o ka ka'an ni, ndekuei ni yun, te vi kisi ni ñuyaka ka ndaa si'in ni ja kokuu in seña ja ka tavi kuechi ja tu ni ka janta'ui. Chi ka'an ndandaa san ja kiuu sandaa ia Dios kuechi ñayiu ñuyiu, te kua'a ka vi tniuya'u ñayiu ñuu yun saa ñayiu ñuu Sodoma vi Gomorra —jiña'a ya.

12 Te ni kekuei de kua'ankuei de ka kaxtno'o de nuu ñayiu ja na vi ndatna'u ini yika kuechi, te na kiukuei nuu ichi ia Dios. 13 Te ni ka tau de kua'a tachi ka ñu'u ña jin ñayiu. Te kua'a ñayiu ka ku'u ni ka chi'i de texe'en, te ni ka nduva'i.

Ni ji'i Juan, tee ni oskuandute

14 Yun te ni jini so'o rey Herodes ndi'i jana'nu sa'a Jesús, chi nii ñuu ka ka'an taka tniuu na'nu sa'a ya, te jiña'a de:

—iNi ndateku Juan, tee ni oskuandute ne'u ndiyi, yun guaa sa'a de tniuu na'nu ya'a! —jiña'a de.

15 Su sava ka ñayiu ka jiña'a:

—Elías kuu de.

Te sava kai ka jiña'a:

—Inka tee ndakani tno'o ia Dios kuu de, axi ndee in tee ni ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a kuu de —ka jiña'a.

16 Te nuu ni onini Herodes ja siun ka ka'an, te jiña'a de:

—Tee ya'a kuu Juan ja ni tatnuni rin ja ni ka kindoso yiki xini de, te vitna te ni ndateku de —jiña'a de.

17 Chi ama ka ni tatnuni Herodes ja ni ka jasi ña jin Juan vekaa, te ni ka ju'ni ña de jin in cadena, ja ja'a Herodías, ñasi'i ñani de Felipe. Chi nuu ni

ndakuaka tna'a Herodes jin ña,
 18 te jiña'a Juan nuu Herodes:

—Masu vatuka kuu nuu Ley ia Dios ja kondeka ni ñasi'i ñani ni —jiña'a de.

19 Te yun guaa ni oka'an u'u Herodías nuu Juan, te ni ondioo ini ña ja ka'ni ña jin de, su tu ni kuu ja sa'a ña. 20 Chi ni oyu'u Herodes ja ka'ni de Juan, chi jini de ja tee ndaa vi tee vii tee va'a kuu Juan, te ni oskaku ni'nu ña de nuu nda'a Herodías. Te visi jinonuu ini Herodes, su tu jini de nagua sa'a de, su ndi'i de jin anu de ni onini de tno'o ni oka'an Juan. 21 Su ni kenta in kiuu ja ni kundee Herodías, nuu ni sa'a Herodes in viko ja ndajino kuia de, te ni jiña'a de ja ni ka jaxini tee ka netniuu jin de, vi tee ka tatnuni nuu soldado de vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu ja tni Galilea.

22 Te ni kiuu sesi'i Herodías ni jita ja'i nuu viko yun. Te junkuaan ini Herodes jin tee ka jaxini jin de ja ni jita ja'i yun. Te jiña'a rey Herodes nuu suchi si'i yun:

—Kakan nani guaa kuu ja kuini ron, te na taa rin —jiña'a de.

23 Te ni kee yu'u de nui:

—Nani guaa kuu ja kakan ron nuu rin te taa rin, visi ndee sagua ñuu nuu tatnuni rin —jiña'a de.

24 Te ni kei kua'in, te ni jikan tno'i nanai:

—¿Nagua kuu ja kakan san nuu de?

Te jiña'a ña:

—Kakan yiki xini Juan, tee skuandute, nuu de —jiña'a ña.

25 Yun te vini ni ndiui nuu oo rey, te jiña'a:

—Kuini san ja vitna ñu'u ni, taa ni yiki xini Juan, tee skuandute, na ku'un nuu in tija'an —jiña'a.

26 Yun te ni kusuchi ndeva'a ini rey, su ja siun ni kee yu'u de ja kuña'a de nagua jikain, te ni ka onini tee ka oo jin de nuu mesa yun, te tu nagua ni kendoo ka jin de, chi ni skunkuu de tno'o

ni ka'an de. ²⁷ Te vi nuu saa ni tetniuu de in soldado, te ni tatnuni de ja jinki'in tee yun yiki xini Juan. ²⁸ Te ni ja'an soldado yun ini vekaa, te ni kindoso de yiki xini Juan, te ni sonee de yiki xini yun nuu in tija'an ni ndajino jin de, te ni jiña'a de nuu suchi si'i yun, te suchi si'i yun ni ndakuña'i nuu nanai. ²⁹ Te nuu ni ka jini tee ni ka oskua'a jin Juan ja siun ni kuu, te ni ja'ankuei de ni ka ndane'e de yiki kuñu Juan, te ni ka tayu'u de.

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa u'un mil teyii

³⁰ Yun te ni ndajinokuei tee ni chitniuu Jesús nuu oo ya, te ni ka ndakani de ndi'i ja ni ka sa'a de vi tno'o ja ni ka kaxtno'o de. ³¹ Te jiña'a ya:

—Ne'ekuei ni na ki'inkueio in nuu tu na ñayiu ka oo, te na vi ndatatuoo joo luluu —jiña'a ya.

Chi kua'a ndeva'a ñayiu kua'ankuei vi vajikuei nuu ya, te ni tu ka nune nuu ya ja vi kaa ya xtaa jin de. ³² Yun te kua'ankuei maa ni Jesús jin tee ka skua'a jin ya nuu in barco in nuu tu na ñayiu ka oo. ³³ Su kua'a ñayiu ni ka jini ja kua'ankuei ya, te ni ka ndakuni ñai jin Jesús. Te ñama ni ka jika ja'a ñayiu yun kua'ankuei ja ni ka ya'i ndi'i ñuu yun, te vi xtnañu'u kai ni kentakuei saa maa ya. ³⁴ Te nuu ni nana Jesús nuu barco yun, te ni jini ya kua'a ndeva'a ñayiu, te ni kunda'u ini ña ya jin ñayiu yun, chi ka kui na kuinio ndikachi ja tu na jito'o ti. Te yun guaa ni jinkondee ya ni kaxtno'o ya kua'a tno'o nuu ñayiu yun. ³⁵ Te nuu ja mañini sa'un, te ni ka jintna'a ña tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:

—Ja ni ñini, te tu na ve'e ka oo ya'a. ³⁶ Ndaxtute ni ñayiu ya'a nagua ja na ki'inkuei ve'e ka oo yuku ya'a vi ñuu kueli ka oo yatni ya'a, te na vi kuain xtaa vi kai,

chi tu nagua ka nei ja vi kai —ka jiña'a de.

³⁷ Su jiña'a ya:

—Vi kuña'a maa ni ja vi kaa ñayiu ya'a —jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—¿A ki'inkuei san te vi kuaan san ya'u ja uu ciento kiuu xtaa, te vi kuña'a san ja vi kaa ñayiu ya'a? —ka jiña'a de.

³⁸ Te jiña'a ya:

—¿Nasaa xtaa ka neva'a ni? Kua'ankuei ni vi kondia'a ni —jiña'a ya.

Te nuu ni ka jini de, te ka jiña'a de:

—U'un ni xtaa te uu chiaka, —ka jiña'a de.

³⁹ Yun te ni tatnuni ya ni ka ka'an ja ni ka jinkoo kuenta grupo ñayiu nuu yuku kuui yun. ⁴⁰ Te ni ka jinkoo siin in ciento in ciento ñayiu jin uu xiko uxi, uu xiko uxi. ⁴¹ Yun te ni tniü ya ndi u'un xtaa jin nduu chiaka yun, te ni ndakondia'a ya ichi andivi, te ni jikanta'u ya nuu ia Dios, te ni ja'nde ya xtaa yun, te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, te ni ka skaka de nuu ñayiu kua'a yun. Te suni ni ja'nde ya nduu chiaka yun nuu ndi'i ñayiu. ⁴² Te ndi'i ñayiu ni ka jaa vi ndee ni ka ndutu chii. ⁴³ Te ni ka ndaxtute de yu'u xtaa jin chiaka ja ni ndoo, te ni ndachitu uxi uu chika. ⁴⁴ Te tee ni ka jaa yun, chi u'un mil de ka kuu.

Jika Jesús siki ndute mar

⁴⁵ Yun te jiña'a Jesús ja kakuei tee ka skua'a jin ya nuu barco, te vi kokakoxno'o de nuu ya koki'inkuei de ndee inka jioo yun, ñuu Betsaida, nini ndaxtute ya ñayiu kua'a yun. ⁴⁶ Te nuu ni ndaxtute ya ñayiu yun, te ni kaa ya in nuu tinduu, ni ndakuatu ya. ⁴⁷ Nuü ni kuaa, te ja kua'an barco yun ndee saga nuu ndute mar, te maintno'o ni ka ya oo nuu ñu'u yichi. ⁴⁸ Te ni jini ya ja tnundo'o

ndeva'a ka skaka de barco yun, chi sua'a manana nuu yi'i tachi. Te nuu ja makundikin ja matuu, te jika ja'a Jesús nuu ndute mar, kua'an ya nuu ka oo de, te vi ja oo ya ja ya'a jioo ya ki'in ya. ⁴⁹ Te ni ka jini de ja jika ja'a ya nuu ndute mar, te ni ka ndakani ini de ja anu kuu, te ni ka kana jaa de. ⁵⁰ Chi ndi'i de ni ka jini, te ni ka yu'u de. Su yun te ni ka'an ya jin de, te jiña'a ya:

—Vi koo anu ni, ma vi yu'u ni, chi maa san kuu —jiña'a ya.

⁵¹ Te ni kaa ya nuu barco nuu ka ñu'u de yun, te ni jinkuiin tachi, te vi ni ka sa'u kuii ini de. ⁵² Chi ni tu ka jinkui'nu ini de jaka'nu ni sa'a ya jin xtaa yun, chi ka sa'a ndee ni de ini anu de.

Ni ndasa'a Jesús ñayiu ka ku'u ñuu Genesaret

⁵³ Te nuu ni ka ya'a ya ndute yun, te ni jinokuei ya ñuu ja tnii Genesaret. Te ni ka ju'ni de barco yu'u ndute yun. ⁵⁴ Te nuu ni nanakuei ya nuu barco yun, te vini ni ka ndakuni ña ñayiu jin ya. ⁵⁵ Te ñama kua'ankuei ndi'i ñayiu ñuu kueli ka oo yatni yun, ni ka jinkondei ka jinsia'i ñayiu ka ku'u ka yoxnei nuu jito, ndee ni nuu ka ni'i tno'i ja oo ya. ⁵⁶ Te ndee ni nuu ni kuu ja kiuu ya a ñuu kueli a ñuu na'nu axi nuu ñu'u nuu ka jitu ñayiu, te ka jakin tui ñayiu ka ku'u nuu ichi, te ka jikanta'ui nuu Jesús ja na kuandetú ya ja vi ke'i visi ja joo yu'u sa'un ya. Te ndi'i ñayiu ni ka ke'e sa'un ya ni ka nduva'a.

7

Ni kaxtno'o Jesús nagua sa'a tne'e ña jin ñayiu

¹ Yun te ni ka jintna'a ña fariseo vi sava tee ka kaxtno'o Ley Moisés jin Jesús, ja vajikuei de ndee ñuu Jerusalén. ² Te ni ka jini tee yun ja sava tee ka skua'a jin Jesús

ka otne'e nda'a de, te ka jaa de xtaa, chi tu ka skunkuu de jin costumbre ja vi nda'a de xnaa ka saa vi kaa de, te yun guaa ka ka'an kuechi tee yun. ³ Chi tee ka kuu fariseo vi sava ka ñayiu judio ka ndee ka ndikin de jin costumbre tee nija'nu, te tu ka jaa de nuu ja tu ka nda'a de. ⁴ Te nuu ndajinokuei de ja ja'ankuei de nuu ya'u, te tu ka jaa de nuu ja tu ka nda'a de. Te ka oo kua'a ka costumbre ja ka ndikin de, na kuinio ja ndundoo vasu ja ka ji'i de vi tindo'o vi ndatniuu ja ka kuu kaa vi jito de. ⁵ Yun te ni ka jikan tno'o ña fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés jin Jesús:

—¿Nau ja tu ka ndikin tee ka skua'a jin ni costumbre ndi nija'nuo? Chi tu ka ndasavii de nda'a de nagua oo costumbre, te ka jaa de xtaa —ka jiña'a de.

⁶ Te jiña'a ya:

—Se'e ndijani ini, nase gua'a ni ka'an Isaías ja ja'a ni ndee jana'a nuu ni tee de sua'a:

Ñayiu ñuu ya'a, chi jin yu'i ka
chiñu'u ñai,
su anui, chi jika ndeva'a ka oo nuu
rin.

⁷ Te tu nagua jiniu'u ja ka chiñu'u
ñai,

chi ka kaxtno'i nino'o ni tno'o ja
ka tatnuni ñayiu ñuyiu.

Kachi ia Dios ja ni tee Isaías.

⁸ Chi ka xndendoo ni tno'o tatnuni ia Dios, te ka ndee ka ndikin ni costumbre ja ka jakin ñayiu, ja kuu ja ndundoo tindo'o vi vasu ja ka ji'i ni, vi kua'a ka ja ka sa'a ni ja kintna'a inuu jin ya'a —jiña'a ya.

⁹ Te suni jiña'a ya:

—Ka jiso kava ni tno'o tatnuni ia Dios nagua ja vi kondikin ni costumbre ni. ¹⁰ Chi ni ka'an Moisés: “Kuanyu'u kuandetú nuu

tata ron vi nuu nana ron, te na in xtau tnia'a tata axi nana, te na kuu”, kachi Moisés. ¹¹ Su maa ni, chi ka kachi ni ja kuu ka'an in tee nuu tata de axi nuu nana de:

“Ma kuu chituu ña san, chi ndi'i ja neva'a san kuu Corbán” (ja kei ka'an ja ni soko ndi'i san nuu ia Dios). ¹² Te nuu ja saa ka'an de, te ka ka'an maa ni ja tu ka na tniuu de ja chituu de tata de axi nana de. ¹³ Te ka jiso kava ni tno'o ia Dios jin costumbre ja ka jakin ni nuu in in ni. Vi kua'a ka ja kintna'a inuu jin ya'a ka sa'a ni —jiña'a ya.

¹⁴ Yun te ni ndakana ya ndi'i ñayiu kua'a yun, te jiña'a ya:

—Vi konini ndi'i ni, te vi jinkui'nu ini ni. ¹⁵ Tu sa'un nagua sa'a ja makee ini ñayiu ja kosa'a tne'e ña nuu ia Dios. Su ja makana ini anu ñayiu kuu ja sa'a tne'e ña. ¹⁶ Te nuu ja ndee ni ka oo so'o ja vi konini ni te vi konini ni —jiña'a ya.

¹⁷ Te nuu ni xndoo Jesús ñayiu kua'a yun, te ni kiuu ya ve'e. Yun te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya siki tno'o jioni'ni ja ni ka'an ya. ¹⁸ Te jiña'a ya:

—¿A vi ni maa ni tu ka jinkui'nu ini ni? ¿A tu ka jinkui'nu ini ni ja ndi'i ja makee ini ñayiu, chi ma kuu sa'a tne'e ña nuu ia Dios? ¹⁹ Chi masu anu makee, chi kua'an chii, te ndejioo ni nuu yiki kuñu kua'an —jiña'a ya.

Te jin tno'o ni ka'an ya yun kaxtno'o ya ja ni ndasavii ya ndi'i ja ka jaa ñayiu. ²⁰ Te jiña'a ka ya:

—Ja makana ini anu ñayiu, yun kuu ja sa'a tne'e ña nuu ia Dios. ²¹ Chi ndee ini anu ñayiu, makana ja ndakani kue'e ini, ja skindee tna'i, ja sa'i kuechi ñuyiu nuu kuini ka tnanda'i, ja ka'ni ndiyi, ²² ja su'i, ja jio'i ja koneva'i kua'a xu'un, ja sa'i jakue'e, ja xnda'ui ñayiu, ja sa'i jane'e jayichi, ja kuu kuasun ini, ja ka'an kue'i siki inka ñayiu, ja sa'a teyii ndeva'i mai, ja tu ñu'u ndaa ini. ²³ Ndi'i jakue'e ya'a makana ndee ini anu ñayiu, te sa'a tne'e ña jin nuu ia Dios —jiña'a ya.

Ni kandija gua'a in ña'a inka ñuu jin Jesús

²⁴ Yun te ni kee Jesús kua'an ya ñuu Tiro vi ñuu Sidón. Te ni kiuu ya in ve'e, te tu kuini ya ja ndee in ñayiu vi kuni ja oo ya yun, su tu ni kuu ja kuyu'u ya. ²⁵ Chi vini ni ni'i tno'o in ña'a neva'a sesi'i ja ñu'u ña tachi ja yun oo Jesús, ni jino ña te ni junkuiin jiti ña nuu ja'a ya. ²⁶ Te ña'a inka tatatno'o kuu ña, chi Sirofenicia tñii ñuu ña. Te ni jikanta'u ña nuu ya ja na tau ya tachi ñu'u ña jin sesi'i ña. ²⁷ Su jiña'a Jesús:

—Kuandetu ni xtnañu'u ka na vi kaa se'e Israel guaa ndee na vi ndutu chii, chi masu vatuka kuu ja kindee san xtaa se'e Israel, te kuña'a san nuu ti'ina kueli —jiña'a ya.

²⁸ Yun te jiña'a ña:

—Vatuka ka'an ni, vi Jito'o san, su ti'ina kueli yun, chi suni ka jaa ti yuchi xtaa junkuei chii mesa se'e Israel —jiña'a ña.

²⁹ Yun te jiña'a ya:

—Kuano'o ni, chi jin tno'o ni ka'an ni ya'a, te ja ni kana tachi ñu'u ña jin sesi'i ni —jiña'a ya.

³⁰ Te nuu ni ndajino ña ve'e ña, te ni nuku'uni ña sesi'i ña katui nuu jitoi, chi ja ni kana ña tachi ni ñu'u ña jin.

Ni ndasa'a Jesús in tee kuu ñi'i vi so'o de

³¹ Yun te ni kee tuku Jesús ñuu ja tñii Tiro, te kua'an ya ñuu Sidón vi ni ya'a ya taka ñuu ja tñii Decápolis, te ni kenta ya ndute mar Galilea. ³² Te yun ni ka junsia'a in tee kuu ñi'i vi so'o de nuu ya, te ni ka jikanta'u nuu ya ja na sonee ya nda'a ya siki de. ³³ Yun te ni jaka siin ña ya nuu tu na ñayiu ka ndia'a, te ni chi'i ya xinda'a ya so'o de, te ni chi'i ya teyu'u ya xinda'a ya, te ni ke'e ya yaa de. ³⁴ Yun te ni ndakondia'a ya ichi andivi, te ni jaka ini ya, te jiña'a ya:

—jEfata! —ja kei ka'an jNdanune!

³⁵ Te vi ore saa ni ndanune so'o de, te ka yaa tuchi kueli ka tnii yaa de, te ni kuu ni ka'an gua'a de. ³⁶ Te ni tatnuni ya nuu ñayiu yun ja ma vi koka'an de nuu ni in ñayiu. Su visi tatnuni gua'a ya ja ma vi koka'an de, su vi saa vi'i ka kua'ankuei de ka xtutenuu de tno'o. ³⁷ Te vi ni ka sa'u kuu kuiti ini ñayiu, te ka kachi:

—Gua'a sa'a de ndi'i ya'a, chi sa'a de ja vi ndee tee so'o ka ndanune so'o vi ñi'i kuu ka ndaka'an —ka kachi.

8

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa kuun mil teyii

¹ Te kiuu yun ni ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu, te tu sa'un nagua ka neva'i ja vi kai. Yun te ni ndakana Jesús tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

² —Kunda'u ini san ñayiu ya'a, chi ja ni kuu uni kiuu ka oi jion, te tu nagua ka neva'i ja vi kai. ³ Te nuu ja na ndatetniu ndite san jin ja no'okuei ve'i, te vatuni vi kuitai ichi kuano'okuei, chi savai, chi jika vajikuei —jiña'a ya.

⁴ Su ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:

—Su ¿ndenu vi ni'o xtaa ja vi kaa ñayiu kua'a ya'a, te tu na ve'e oo nuu ka oo ya'a? —ka jiña'a de.

⁵ Te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Nasaa xtaa ka neva'a ni?

Te ka jiña'a de:

—Uja.

⁶ Yun te ni ka'an ya jin ñayiu kua'a yun ja ni ka jinkoi nuu ñu'u yun, te ni tnii ya ndi uja xtaa yun, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios. Yun te ni ja'nde ya, te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, nagua ja na vi skaka de nuu ñayiu kua'a yun. Te ni ka skaka de nuu ñayiu yun. ⁷ Te suni ka neva'a de ndee saa chiaka kueli. Te jikanta'u ya,

te ni tetniu ya ja suni na vi skaka de nuu ñayiu yun. ⁸ Te ni ka jaa ñayiu vi ndee ni ka ndutu chii. Te ni ka ndaxtutu de yu'u xtaa ja ni ndoo, te ni ndachitu uja chika. ⁹ Te tee ja ni ka jaa yun, chi ka kuu vaa ndee kuun mil de. Te ni ndaxtute ña ya ja kuano'okuei. ¹⁰ Yun te ni ndekuei ya nuu barco jin tee ka skua'a jin ya, te kua'ankuei ya ñuu ja tnii Dalmanuta.

Ka jikan ñayiu ja na sa'a Jesús in tniu ka'nu

¹¹ Yun te ni jinokuei tee ka kuu fariseo, te ni ka jinkondee de ka tee tna'a de jin Jesús. Te ka kuini de ja vi koto tnuni ña de. Te ni ka jikan de ja na sa'a ya in tniu ka'nu ja vaji ndee andivi. ¹² Te ndanda'u ni jaka ini Jesús, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka jikan ñayiu ya'a in tniu ka'nu nuu san? Te ka'an ndaa san ja ni in tniu ka'nu ma xne'e san nuu ñayiu ya'a —jiña'a ya.

¹³ Saa te ni xndoo ña ya, te ni ndee ya nuu barco, te kua'an ya inka jioo yu'u ndute mar.

Skintna'a Jesús tno'o ka kaxtno'o fariseo jin levadura

¹⁴ Te ni ka naa ini tee ka skua'a jin ya ja vi kinda'a de xtaa vixin, chi invaa ni xtaa vixin inee nuu barco yun kua'ankuei de jin ya. ¹⁵ Te ni xtaku Jesús nuu de, te jiña'a ya:

—Vi koto va'a ni maa ni jin levadura tee ka kuu fariseo vi levadura Herodes —jiña'a ya.

¹⁶ Te ni ka jinkondee de ka ndatno'o tna'a de, te ka kachi de:

—Yun ka'an de, chi chia tu ni ka yinda'o xtaa vixin.

¹⁷ Te ni jini Jesús ja siun ka ndatno'o de, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka ka'an ni ja tu na xtaa vixin ka nee ni? ¿A vi chia'an ka vi jinkui'nu ini ni ja vi kuni ni tno'o ka'an san? jNase nde'e

inu ndee ini anu ni! ¹⁸ ¿A vi ka oo nduchi nuu ni, te tu ka ndia'a ni? Te ka oo so'o ni, te tu ka nini ni. Te ¿a tu ka na'a ni ¹⁹ na ni ja'nde san u'un xtaa ja ni ka jaa u'un mil teyii? Te ¿nasaa chika ni ka ndachitu yu'u xtaa ja ni ka ndaxtutu ni? —jiña'a ya.

—Uxi uu —ka jiña'a de.

²⁰ —Te na ni ja'nde san uja xtaa ja ni ka jaa kuun mil ñayiu, ¿nasaa chika chitu yu'u xtaa ni ka ndaxtutu ni? —jiña'a ya.

—Uja —ka jiña'a de.

²¹ Te jiña'a ya:

—Te ¿nau ja vini saa, te tu ka jinkui'nu ini ni? —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u nuu ñuu Betsaida

²² Yun te ni kentakuei ya ñuu Betsaida. Te ni ka jinsia'a ñayiu in tee ku'u nuu, te ni ka jikanta'ui nuu ya ja na tetuu ya nda'a ya nuu de ja na nduva'a de. ²³ Yun te ni tnii ya nda'a tee ku'u nuu yun, te ni kene'e ña ya ndee yu'u ñuu yun. Te ni skanuu ya teyu'u ya nduchi nuu de, te ni tetuu ya nda'a ya. Te ni jikan tno'o ña ya a kuu ndia'a de joo. ²⁴ Te ni ndia'a de, te jiña'a de:

—Jini san ñayiu ja na ka ndaa yutnu ka ndai, su jini san ja ka jikai —jiña'a de.

²⁵ Yun te ni tetuu tuku ya nda'a ya nduchi nuu de, te ni ndakon-dia'a gua'a de, te ni nduva'a nduchi nuu de, chi ni jini kaji de ndi'i ja oo ndee jika. ²⁶ Te ni ndatetniu ña ya kuano'o de ve'e de, te jiña'a ya:

—Ma no'o ni ñuu luluu yun, te ni ma koka'an sa'un ni nuu ni in ñayiu ñuu yun —jiña'a ya.

Ni ka'an kaji Pedro ja Jesús kuu ia ni tetniu Dios

²⁷ Yun te kua'ankuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya taka ñuu ka oo Cesarea Filipino. Te ichi yun ni

jikan tno'o ya tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—¿Naxa ka ka'an ñayiu na in kuu san?

²⁸ Te ka jiña'a de:

—Sava ñayiu ka ka'an ja Juan tee ni oskuandute, te savai chi Elías, te savai ka ka'an ja ndee in tee ni ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a kuu ni —ka jiña'a de.

²⁹ Yun te jiña'a ya:

—Te maa ni, ¿naxa ka ka'an ni na in kuu san?

Te jiña'a Pedro:

—Maa ni kuu Kristu, ia ni tet-niuu Dios —jiña'a de.

³⁰ Su ni tatnuni Jesús ja ma vi koka'an de tno'o ya'a nuu ni in ñayiu.

Ni kaxtno'o Jesús ja kuu ya te ndateku ya

³¹ Yun te jinkondee ya kaxtno'o ya nuu tee ka skua'a jin ya ja maa ya ja kuu ya Se'e Teyii, chi nini kuu ja tna'a ya kua'a ndeva'a tñundo'o. Te vi skexiko ña tee nija'nu vi sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te vi ka'ni ña de jin ya, su nuu uni kiuu te ndateku ya. ³² Te vi ni ka'an kaji kuiti ya tno'o ya'a. Yun te ni kene'e siin ña Pedro, te ni jinkondee de kuxeen de nuu ya. ³³ Su ni ndajikiuin Jesús, te ni ndakoto ya nuu ka oo tee ka skua'a jin ya, te ni kuxeen ya nuu Pedro, te jiña'a ya:

—Kujioo ni nuu san, vi Tachi, chi tu ndakani ini ni nagua ndakani ini ia Dios, chi nagua ka ndakani ini ñayiu ñuyiu ya'a ndakani ini ni —jiña'a ya.

³⁴ Yun te ni ndakana ya tee ka skua'a jin ya jin sava ka ñayiu, te jiña'a ya:

—Nuu na in kuini ja kondikin ña jin san, te na skunai mai, te kuiso siki cruz visi na kui, te na kondikin ñai jin san. ³⁵ Chi na in ka'an ja skaku ni'nui mai, te junai. Te na in skunai mai ja ja'a

sein vi ja ja'a tno'o va'a ia Dios, te kaku ni'nui. ³⁶ Chi ¿nagua ni'i ñayiu visi na kundi ni'i ndi'i ja oo ñuyiu ya'a koneva'i, te skunai mai? ³⁷ Chi ma ni'i ñayiu nagua tniuya'ui nuu ia Dios ja skaku ni'nui mai. ³⁸ Chi na in kukanoo jin sein vi jin tno'o san nuu ñayiu ñuyiu ya'a ja inu kue'i vi ka sa'i yika kuechi, te maa san ja kuu san Se'e Teyii, suni kukanoo san jin, nuu ndii san jin jaye'e tajan maa tata san jin ia ja ka jinokuechi nuu ya —jiña'a ya.

9

¹ Te suni jiña'a ya:

—Ka'an ndaa san ja sava ni ja ka oo ni ya'a, chi ma vi kuu ni guaa ndee vi kuni ni naxa tatnuni ia Dios ja vaji jin jaka'nu ya —jiña'a ya.

Ni ndasama naxa kaa Jesús

² Nuú ni ya'a iñu kiuu, te ni jaka ña Jesús jin Pedro vi Jacobo vi Juan, te kua'ankuei ya in yuku sukun, te yun ni ndasama kaa ya jin nuu tee yun. ³ Te vi yeye'e sa'un ni'nu ya jayaa na kuinio yua'a, ja vi ni in ñayiu ndakate ñuyiu ya'a, tu na in kuu ja siun ndasa'a yaa. ⁴ Te ni ka jini de ja ni ka ndatuu Elías jin Moisés, ka ndatno'o de jin Jesús. ⁵ Yun te jiña'a Pedro nuu Jesús:

—Mastru, gua'a kuu ja ya'a ka oo san, te na vi sa'a san uni ve'e kuii, in koo maa ni, te inka koo Moisés, te inka koo Elías —jiña'a de.

⁶ Chi ni ka yu'u de, te tu ni jini Pedro nagua kuu ja ka'an de. ⁷ Yun te ni kuun in viko, te ni chisa'u ña jin de, te ndee nuu viko yun ni kee in tno'o, te jiña'a:

—Suchia'a kuu se'e maa rin ja kutoo ndeva'a rin jin, te vi konini tno'o ka'in —jiña'a tno'o yun.

⁸ Te nuu ni ka ndakondia'a de nii nuu ka oo de yun, te tu na in

ni ka jini ka de, chi maintno'o ni ka Jesús oo.

⁹ Te nuu manukuei de jin ya nuu yuku yun, te ni tatnuni ya ja ma vi ndakani de nuu ni in ñayiu ja siun ni ka jini de, chi guaa ndee na ndateku maa ya ja kuu ya Se'e Teyii ne'u ndiyi. ¹⁰ Te yun guaa ni ka tava'a ni maa de jin anu de ndi'i yun, su ni ka jikan tno'o tna'a de na tno'o kuu ja ka'an Jesús ja ndateku ya ne'u ndiyi. ¹¹ Yun te ni ka jikan tno'o de Jesús, te ka jiña'a de:

—¿Nau ja ka ka'an tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja vi nini kuu ja xtnañu'u ka Elías ndii, te saa kii Kristu? —ka jiña'a de.

¹² Te jiña'a ya:

—Jandaa ndija ja xtnañu'u ka Elías ndii, te suu de ndasava'a ndi'i. Su nuu saa, ¿te nau ja yoso nuu tutu ii ja sein ja kuu san Se'e Teyii, chi tna'a san kuakua'a tnundo'o, te vi skexiko ña ñayiu? ¹³ Su ka'an san ja Elías, chi ja ni kii de, te ni ka sa'a ña de jin tee yun ndi'i nagua ka kuini maa de, nagua ka'an nuu tutu ii ja saa ndo'o de —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús in suchi yii ñu'u ña espíritu kue'e

¹⁴ Te nuu ni ndentakuei ya nuu ka oo sava ka tee ka skua'a jin ya, te ni ka jini ya ja ka oo kua'a ndeva'a ñayiu ja ni ka jionduu ña jin tee ka skua'a jin ya. Te suni ka oo tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja ka tee tna'a jin de. ¹⁵ Te nuu ni ka jini ñayiu yun ja vaji ya, te ndi'i ni ka sa'u kuii ini, te ni ka jinoi nuu oo ya ja vi ndakantno'o ñai jin ya. ¹⁶ Te ni jikan tno'o ña ya jin tee ka skua'a jin ya:

—¿Nagua ka tee tna'a ni jin tee yun? —jiña'a ya.

¹⁷ Te ni ka'an in tee oo jin ñayiu kua'a yun, te jiña'a de:

—Mastru, vaji san nuu ni jin seyii san ja ñu'u ña espíritu kue'e,

te ni sa'a ñi'i ña jin. ¹⁸ Te ndee ni nuu ni kuu ja ndakaki'i ña, te skana ña nuu ñu'u, te kisi ña, te jaa ti iñu yu'i vi ka'ni no'i, te kua'in makuxii sa'a. Te ni ka'an san jin tee ka skua'a jin ni ja na vi tanunda'a de vi tau de, su tu kuu vi sa'a de —jiña'a de.

¹⁹ Yun te jiña'a ya:

—Tatatno'o kue'e ja tu ka kandija, ¿nasaa ka kiuu guaa koo san jin ni? ¿Nasaa ka kiuu guaa kuandee ini san? Vi kisia'a ni jin ya'a nuu saa —jiña'a ya.

²⁰ Te ni ka jinsia'a de jin nuu ya. Te nuu ni jini ña espíritu yun jin Jesús, te ni kisi ndeva'a ña jin suchi yii yun, te ni ndonsoi ndee nuu ñu'u, te jiotutuu ni kai vi jaa ti iñu yu'i. ²¹ Yun te ni jikan tno'o ña Jesús jin tatai:

—¿Na kuu saa tiempu ndo'i sia'a? —jiña'a ya.

Te jiña'a de:

—Ndee nuu lului. ²² Te kua'a jichi tnaa ña nuu ñu'u vi nuu ndute ja ka'ni ña. Su nuu ja kuu sa'a ni joo, te kunda'u ini ña ni jin san, te chituu ña ni —jiña'a de.

²³ Te jiña'a Jesús:

—Nuu ja kuu kandija maa ni, chi ndi'i ni ja kuu nuu ñayiu kandija —jiña'a ya.

²⁴ Yun te vi ñama kuiti ni kana tata suchi yii yun, te jiña'a de:

—Kandija san, te chituu ña ni na kandija gua'a ka san —jiña'a de.

²⁵ Te nuu ni jini Jesús ja kua'an ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu, te ni ka'an xeen ya nuu espíritu kue'e yun, te jiña'a ya:

—Tatnuni rin nuu ron ja kuu ron espíritu ñi'i vi so'o ja kana ron ini anu suchia'a, te ki'in ron, te ma ndajiokuiin uun ka ron ja ndee ron nuu anui —jiña'a ya.

²⁶ Yun te ni kana ko'o espíritu yun, te ni kisi ndeva'a ña jin, te ni kee kua'an. Te suchi yun, chi vi na kuinio ja vi ni ji'i sa'uin, te kua'a

ñayiu ni ka ka'an ja ni ji'i. ²⁷ Su ni tñii Jesús nda'i, te ni ndone'e ña ya, te ni nukuiin.

²⁸ Te nuu ni kiuu Jesús ini ve'e, te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya nuu ka oo maa ni de jin ya:

—¿Te nau ja tu ni kuu vi tau sein espíritu kue'e yun? —ka jiña'a de.

²⁹ Te jiña'a ya:

—Saa, chi tachi kaa sia'a, chi nini kuu ja ndakuatuo vi konditeo, te saa kundo de ja kana —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya

³⁰ Yun te ni ndekuei ya yun, te kua'ankuei ya ichi ñuu ja tñii Galilea. Te tu kuini Jesús ja vi kuni ni in ñayiu. ³¹ Chi kaxtno'o ya nuu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Sein ja kuu san Se'e Teyii, chi vi sinotuu ña nuu nda'a ñayiu ñuyiu, te vi ka'ni ña, su nuu uni kiuu ja ni ji'i san, te ndateku san —jiña'a ya.

³² Su tu ni ka jinkui'nu ini de na tno'o kuu ja siun ka'an ya, su ka yu'u de ja vi kakan tno'o ña de jin ya.

Ni kaxtno'o Jesús na in kuu ka'nu ka

³³ Yun te ni jinokuei ya ñuu Capernaúm, te nuu ja ka oo ya in ve'e, te ni jikan tno'o ña ya jin tee ka skua'a jin ya:

—¿Nagua ka tee tna'a ni ichi vajikueio? —jiña'a ya.

³⁴ Su tu ni ka ka'an sa'un de, chi ichi nuu kua'ankuei de ka tee tna'a de ndee de guaa kokuu ka'nu ka. ³⁵ Yun te ni jinkoo ya, te ni kana ya ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Nuu ja ndee ni kuini ja kokuu ni tee xtna'nu'u, te kuini ja kokuu ni tee sandi'i ni ka nuu ndi'i ni, te kokunukuechi ni nuu ndi'i ni.

³⁶ Yun te ni tnii ya nda'a in suchi luluu, te ni jani ña ya ma'ñu ndi'i de, te ni kanundee ña ya jin, te jiña'a ya:

³⁷ —Na ñayiu janta'u in suchi luluu ja ja'a maa san na kuinio suchi ya'a, te janta'u ñai jin maa san. Te na in janta'u ña jin maa san, te masu maintno'o maa san janta'ui, chi suni janta'ui ia ni tetniuu ña jin san —jiña'a ya.

Na ñayiu tu ndakoo sikio te chituu ñai jion

³⁸ Yun te jiña'a Juan:

—Mastru, ni ka jini san in tee ja jin sivi ni, te skunu de tachi ka ñu'u ña jin ñayiu, su tu ni ka jandetu san ja kosa'a ka de, chi masu in ni ka skua'o jin de —jiña'a de.

³⁹ Su jiña'a Jesús:

—Ma vi kasi ni'nu ni, chi tu na in ñayiu sa'a in tniuu ka'nu jin sivi san, te yata yun te ka'an kue'e de siki san. ⁴⁰ Chi na in tu ndakoo sikio, te oi chituu ñai jion. ⁴¹ Te nani kuu ñayiu ja tai visi in yajin ndute vi ko'o ni ja ka oo ni jin san, te ka'an ndandaa san ja ma skunai, chi ni'i ya'ui.

Ma vi sa'o ja junkuei ñayiu nuu yika kuechi

⁴² 'Te nani kuu ñayiu sa'a ja in suchi luluu ja kandija ña jin san, kanakau ni nuu yika kuechi, te vi gua'a ka kokuu ja na vi ku'ni in yoso molinu sukuin, te vi tnaa ña ndee nuu kunu ka ka'a ndute mar. ⁴³ Te nuu ja nda'a ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi, te ka'nde ni, chi gua'a ka kuu ja tikundu ni, te ndiuu ni nuu koteku ni, masu ja koo va'a nduu nda'a ni, te ki'in ni nuu andeya, nuu kai ñu'u ja ma nda'va sa'un, ⁴⁴ nuu tu ka ji'i tindaku, te ni tu nda'va sa'un ñu'u. ⁴⁵ Te nuu ja si'in ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi, te ka'nde ni, chi gua'a ka kuu ja tikundu ni, te ndiuu ni nuu

koteku ni, masu ja koo va'a nduu si'in ni, te ki'in ni nuu andeya, nuu kai ñu'u ja ma nda'va sa'un, ⁴⁶ nuu tu ka ji'i tindaku, te ni tu nda'va sa'un ñu'u. ⁴⁷ Te nuu ja nduchi nuu ni sa'a ja kanakau ni nuu kuechi, te tau ni, chi gua'a ka kuu ja kiuu ni nuu tatnuni ia Dios jin invaa ni nduchi nuu ni, masu ja koo va'a nduu nduchi nuu ni, te ki'in ni nuu andeya, ⁴⁸ nuu tu ka ji'i tindaku, te ni tu nda'va sa'un ñu'u. ⁴⁹ Chi ndi'i ni ni sa'a tua'a ña ia Dios jin ñu'u ja kuu tnundo'o, nagua ka sava'a ñayiu ndi'i kuñu ja kai nuu ka sokoi nuu ya ja kuu axe sa'a ñii. ⁵⁰ Chi jagua'a kuu ñii, su nuu ja na nduu uun ñii yun, ¿te naxa vi sa'a ni ja nduu axe inka jichi? Nuú saa, te vi kokuu ni ñayiu gua'a nagua oo gua'a ñii, te vi koo mani ni jin in in ni —jiña'a ya.

10

Kaxtno'o Jesús ja ma vi xndendoo tna'a teyii jin ñasi'i de

¹ Yun te ni ndee ya ñuu Capernaúm, te ni jino ya ñuu ja tnii Judea ja oo inka jioo yute Jordán. Te yun ni ka kututu tuku ñayiu nuu oo ya, te ni kaxtno'o tuku ya nui, nagua ni kutua'a maa ya sa'a ya. ² Te ni ka jintna'a ña sava tee ka kuu fariseo jin Jesús, ja vi koto tnuni ña de jin ya. Te ni ka jikan tno'o ña de:

—¿A vatuka kuu nuu Ley ja vi xndendoo tna'a in tee jin ñasi'i de? —ka jiña'a de.

³ Yun te jiña'a ya:

—¿Naxa ni tatnuni Moisés nuu ni?

⁴ Te ka jiña'a de:

—Moisés, chi ni jandetu de ja in tee kuu xndendoo de ñasi'i de, su kuña'a de nuu ña in tutu nuu ka'an ja vi xndendoo tna'a de, te ndoo ña —ka jiña'a de.

⁵ Yun te jiña'a Jesús:

—Vi ja inu ndee ini anu ni guaa ni tee Moisés tno'o ya'a. ⁶ Su ndee jaxtnañu'u, ni sa'a ia Dios ndi'i ja oo ñuyiu, te “ni sa'a ya teyii jin ñasi'i. ⁷ Te yun guaa xndoo teyii tata de vi nana de, te kuaka tna'a de jin ñasi'i de. ⁸ Te nduu vi kokuu na kuinio invaa ni ka ñayiu”, kachi tutu ii. Saa te masu uu kai kuu, chi invaa ni ka ñayiu. ⁹ Te yun guaa tu na tniuu in tee ja sa'a siin de nagua ni xtnitna'a ia Dios —jiña'a ya.

¹⁰ Te nuu ja ka oo ya in ve'e, te ni ka jikan tno'o tuku ña tee ka skua'a jin ya siki tno'o ya'a. ¹¹ Te jiña'a ya:

—Nani kuu tee ja xndoo de ñasi'i de, te ndakuaka tna'a de jin inka ñasi'i, te skindee de ña'a xtnañu'u. ¹² Te nuu ja in ñasi'i xndendoo ña yii ña, te ndakuaka tna'a ña jin inka de, te suni skindee ña yii xtnañu'u ña —jiña'a ya.

Ni jikanta'u Jesús ja ja'a suchi kueli

¹³ Yun te ni ka junsia'a ñayiu suchi kueli nuu Jesús, nagua ja na sonee ya nda'a ya siki, te na kakanta'u ya ja'i. Su ni ka kuxeen tee ka skua'a jin ya nuu ñayiu ka junsia'a suchi kueli yun. ¹⁴ Te nuu ni jini Jesús, te ni kiti ini ya, te jiña'a ya:

—Vi kuandetu ni na kikuei maa suchi kueli jian nuu san, te ma vi kasi ni'nu ni ja kikuei, chi nuu tatnuni ia Dios kuu nuu vi koo ñayiu ka kuu na kuinio suchi kueli ya'a. ¹⁵ Chi ka'an ndaa san ja na in ñayiu tu janta'u ja tatnuni ia Dios nuu nagua janta'u in suchi luluu, te ma kiuu sa'u'in nuu tatnuni ya —jiña'a ya.

¹⁶ Te ni kanundee ña ya vi ni sonee ya nda'a ya siki, te ni jikanta'u ya ja ja'i.

Ka ndatno'o in tee kuika jin Jesús

¹⁷ Te nuu ni ki'in tuku ya ichi kua'an ya, te ni kenta in tee jino de, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te ni jikan tno'o ña de jin ya:

—Tee gua'a kuu ni, Mastru. ¿Nagua kuu jagua'a sa'a san ja ni'i ta'u san ja koteku san nikuii nikani? —jiña'a de.

¹⁸ Te jiña'a Jesús:

—¿Nau ja xnani ña ni tee gua'a? Te tu na tee gua'a oo, chi maintno'o Dios kuu ia gua'a. ¹⁹ Ja jini maa ni tno'o tatnuni ia Dios nuu ka'an sua'a: “Ma koskindee tna'a ron, ma ka'ni ron ndiyi, ma su'u ron, ma ka'an tno'o ron siki ñayiu, ma xnda'u ron ñayiu, te kuanyu'u kuandetu nuu yua nuu si'i ron”, kachi tutu ii —jiña'a ya.

²⁰ Yun te jiña'a de:

—Mastru, ndi'i ya'a tava'a san ndee lule san —jiña'a de.

²¹ Yun te ni ndia'a ña Jesús jin de, te ni ka'an too ña ya, te jiña'a ya:

—Invaa ka ja ja'ni ña jin ni nuu saa: kua'an ni te xiko ndi'i ni ja neva'a ni, te kuña'a ni nuu ñayiu ka kunda'u, te koneva'a kua'a ni ndee andivi. Yun te saa kii ni, te kondikin ña ni visi na tna'a ni kua'a tundo'o —jiña'a ya.

²² Te ni tna'u ini de nuu ni onini de tno'o ya'a, te kusuchi ndeva'a ini de kua'an de, chi tee kuika ndeva'a kuu de.

²³ Yun te ni ndia'a Jesús nii nuu ka oo ya, te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:

—Nase nde'e vijin kuu ja kuu kiukuei ñayiu kuika nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

²⁴ Te ni ka sa'u kuui ini tee ka skua'a jin ya ja siun ka'an ya. Su ni ndajiokuiin tuku Jesús jiña'a ya:

—Ñani, nase nde'e vijin kuu ja kuu kiukuei ñayiu ka kutoo xu'un nuu tatnuni ia Dios. ²⁵ Chi ñama ka kiuu in kameyu yau in yiki tiku saa ja kiuu in ñayiu kuika nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

²⁶ Te nuu ni ka onini de tno'o ya'a, te vi'i ka ni ka sa'u kuii kuiti ini de, te ka jikan tno'o tna'a de:

—¿Na in kuu ja kaku ni'nu nuu saa? —ka kachi de.

²⁷ Yun te ni ndia'a ña Jesús, te jiña'a ya:

—Ja ñayiu ñuyiu, chi ma kuu vi sa'i, su ja ia Dios, chi ndi'i ni ja kuu sa'a ya —jiña'a ya.

²⁸ Yun te ni jinkondee Pedro jiña'a de:

—Su sein, chi vi ni ka xndoo san ndi'i nagua ka neva'a san, te ka ndikin ña san jin ni —jiña'a de.

²⁹ Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndaa san ja nani kuu ñayiu ja ka xndoi ve'e a ñani a kua'i a tatai a nanai a se'i axi ñu'i ja ja'a sein vi ja ja'a tno'o va'a ia Dios, ³⁰ te ñayiu yun, chi vi ndani'i in ciento jichi kua'a ka vitna nuu ñuyiu ya'a: ve'i vi ñani vi kua'i vi nanai vi se'i vi ñu'i, visi ka sondikin ña ñayiu jin. Su inka ñuyiu ja vaji, te vi ndani'i ja vi kotekui nikuii nikani. ³¹ Su kua'a ñayiu kuu na'nu vitna vi nduu lulei, te kua'a ñayiu ka kuu lule vitna vi nduu na'nui —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya te ndateku ya

³² Te nuu ka ñu'u ichi de mandakuei de Jerusalén, te yoxno'o Jesús nuu tee ka skua'a jin ya kua'ankuei ya. Te vi ni ka sa'u kuii ini de vi ka yu'u de ka ndikin ña de jin ya. Yun te ni kene'e siin ya ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ni jinkondee ya ka'an tuku ya naxa kaa ja ndo'o ya. ³³ Te jiña'a ya:

—Te vitna ja mandakueio Jerusalén, te vi xtuu ña ñayiu jin sein ja kuu san Se'e Teyii, nuu nda'a tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi nuu tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te vi ka'an de ja na kuu san, te vi ndasia'a ña de nda'a tee inka ñuu, ³⁴ te vi sa'a ne'e vi sa'a yichi ña de, te vi kani ña de vi vi tiusii de

nuu san, te vi ka'ni ña de. Su nuu uni kiuu, te ndateku san —jiña'a ya.

Ka jikan Jacobo jin Juan in jandiuxi nuu Jesús

³⁵ Yun te ni ka jintna'a yatni ña Jacobo vi Juan, se'e Zebedeo, jin Jesús, te ka jiña'a de:

—Mastru, ka kuini san ja sa'a ña ni in jandiuxi ja vi kakan san nuu ni —ka jiña'a de.

³⁶ Te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Nagua ka kuini ni ja sa'a san jin ni? —jiña'a ya.

³⁷ Te ka jiña'a de:

—Kuandetu ni ja kiuu nduu ka'nu ndeva'a ni ja tatnuni ni, na vi jinkoo san xiin ni, in san nda'a kua'a ni, te inka san nda'a satni ni —ka jiña'a de.

³⁸ Yun te jiña'a Jesús:

—Tu ka jini ni nagua kuu ja ka jikan ni. ¿A kuu vi ko'o ni nuu vasu ja ko'o san ja kuu tnundo'o xeen ja tna'a san? Te ¿a kuu vi kuandute ni jin tnundo'o kii siki san? —jiña'a ya.

³⁹ —Kuu —ka jiña'a de.

Te jiña'a Jesús:

—Ja ndaa ja kuu vi ko'o ni nuu vasu ja ji'i san, te vi ya'a ni nuu koto tnuni ña tnundo'o ja vi kuandute ni jin tnundo'o ja tna'a san. ⁴⁰ Su ja vi jinkoo ni nda'a kua'a san vi nda'a satni san, chi masu maa san kuu ja taa, chi ja ni sa'a tua'a maa Tata Dios ndee ñayiu ka kuu ja vi ni'i —jiña'a ya.

⁴¹ Te nuu ni ka jini uxi ka tee ka skua'a jin ya tno'o ya'a, te ni ka kiti ini de nuu Jacobo vi nuu Juan. ⁴² Te ni ndakana ña Jesús, te jiña'a ya:

—Ja ka jini maa ni ja tee ka tatnuni nuu sava ka ñuu, chi ka xtaku ni'i de na kuinio ja vi maa de ka kuu jito'o. Te tee ka kuu na'nu ka tatnuni xeen de jin tniuu ka nee de. ⁴³ Su ne'u maa ni, chi masu saa kokuu, chi na in ka'an ja kokuu ka'nu ne'u

ni, te kuini ja kunukuechi nuu sava ka ni. ⁴⁴ Te na in ka'an ja kokuu ñayiu kuka'nu ne'u ni, te kuini ja kunukuechi nuu ndi'i ni. ⁴⁵ Chi suni saa ni sein ja kuu san Se'e Teyii, chi masu vaji san ja vi kunukuechi ñayiu nuu san, chi vaji san ja kunukuechi san nuu ñayiu, te soko san maa san ja junku'un ya'u, nagua ja kua'a ñayiu ndatau san nuu jakue'e —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús nduchi nuu Bartimeo

⁴⁶ Yun te ni jinokuei ya ñuu Jericó. Te nuu ni ndekuei ya ñuu yun kua'ankuei ya jin tee ka skua'a jin ya vi jin kua'a ndeva'a ka ñayiu. Te yu'u ichi yun nukoo Bartimeo, in tee ku'u nduchi nuu, se'e Timeo, jikan de xu'un. ⁴⁷ Te nuu ni jini so'o de ja Jesús, tee ñuu Nazaret, kuu ia kua'an yun, te ni jinkondee de kana jaa de, te jiña'a de:

—Jesús, ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —jiña'a de.

⁴⁸ Te kua'a ñayiu ka kuxeen nuu de nagua ja na kasi yu'u de, su vi saa vi'i ka kana jaa de:

—Ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —jiña'a de.

⁴⁹ Yun te ni jinkuiin Jesús, te ni ka'an ya ja na vi kana ña jin de. Te ni ka ka'an ña jin tee ku'u nuu yun, te ka jiña'a:

—Koo anu ni, te ndakoo ni ne'e ni, chi kana ña de jin ni —ka jiña'a de.

⁵⁰ Yun te ni skana de soo su'nu de, te ni ndakoo de ni jintna'a de Jesús. ⁵¹ Yun te ni jikan tno'o ña Jesús:

—¿Nagua kuini ni ja sa'a san jin ni? —jiña'a ya.

Te jiña'a tee ku'u yun:

—Mastru, kuini san ja ndanune nduchi nuu san —jiña'a de.

⁵² Te jiña'a Jesús:

—Kua'an ni nuu saa, chi ja kandija ni, ndasa'a nduchi nuu ni, te ni nduva'a ni —jiña'a ya.

Te vi ore saa ni ndanune nduchi nuu de, te ni jata ndikin ña de kua'ankuei de jin Jesús nuu ichi yun.

11

Ni ndiuu Jesús na kuinio in rey ja ni kundee maa Jerusalén

¹ Te nuu ni ka kuyatni Jesús maa ñuu Jerusalén, yatni ñuu Betfagé vi ñuu Betania, nuu oo yuku nani Olivo, te ni tetniuu ya uu tee ka skua'a jin ya, ² te jiña'a ya:

—Kua'ankuei ni ñuu luluu ja kaa ichi nuu ni sua'a, te nuu kiukuei ni ñuu yun, te yun vi junku'un ni in mentu luluu nu'ni ti, ja chia'an ka sa'un na in tee koso ti. Vi ndajin ni ti, te kikuei ni jin ti. ³ Te nuu ja na in ñayiu ka'an: “¿Nau ja ka sa'a ni sia'a?” Te vi kuña'a ni ja maa Jito'o jiniu'u ti, su vini ndatetniuu ya ti vi ndisia'a ti, vi kuña'a ni —jiña'a ya.

⁴ Te ni ja'ankuei de, te ni ka junku'un de in mentu luluu yun nu'ni ti yu'u ichi yatni in ye'e, te ni ka ndajin de ti. ⁵ Te sava tee ka oo yun ka jiña'a de:

—¿Nau ja ka ndajin ni mentu luluu jian? —ka jiña'a de.

⁶ Yun te ni ka ka'an de nagua ni jiña'a Jesús. Saa te ni ka jandetu tee yun ja kua'ankuei de jin ti. ⁷ Te ni ndajinokuei de jin mentu luluu yun nuu oo Jesús, te ni ka sonee de sa'un de yata ti, te ni kakoso ya ti. ⁸ Te suni kua'a ñayiu ka skaa sa'un ini ichi yun, te sava ñayiu ka ja'nde nda'a yutnu kuii yun, te ni ka tanduei ini ichi nuu kua'an ya. ⁹ Te ñayiu ka yoxno'o vi ñayiu ka intandikin ka kanai, te ka jiña'a:

—¿Ka'nu kuu maa ni! ¿Na ta'u na ndetu ia vaji nuu nda'a Jito'o!
¹⁰ Na ta'u na ndetu ia vaji nuu ni

otatnuni ndi tata veluo rey David ja kotatnuni. Ka'nu kuu maa ni ja vaji ni ndee sukun —ka kachi.

¹¹ Te ni kiuu Jesús maa Jerusalén, te kua'an ya veñu'u ka'nu, te ni ndia'a ya ndi'i ja oo ninii yun. Te ja siun ja makunee, te ni ndekuei ya jin ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te kua'ankuei ya ñuu Betania.

Ni xtau tnia'a Jesús tnu tichi iuu

¹² Te kiuu tnee sua'a, nuu ni ndekuei Jesús ñuu Betania, te kokin ya. ¹³ Te ndee jika ni jini ya nukuiin in tnu tichi iuu ja oo nda'a kuii tnu, te ni ja'an ya ni jinkoto ya kondio'ni a masu in tichi iuu. Su nuu ni jino ya, te tu na kiti ni ni'i sa'un ya, chi nani nda'a kuii tnu ka oo, chi masu yoo iin ti kuu. ¹⁴ Yun te jiña'a Jesús nuu tnu tichi iuu yun:

—Vitna te ni in ñayiu ma vi kaa sa'un ka tichi iuu ja kuun nuu ron —jiña'a ya.

Te ni ka onini tee ka skua'a jin ya ja siun jiña'a ya.

Ni ndasavii Jesús maa veñu'u ka'nu

¹⁵ Yun te ni ndajinokuei ya Jerusalén. Te nuu ni kiuu Jesús ini nuu oo veñu'u ka'nu, te ni jinkondee ya ni kene'e ya ñayiu ka xiko vi ñayiu ka ki'in nuu oo veñu'u yun, te ni xndonso ya mesa ñayiu ka sama xu'un vi tei nuu ka nukoo ñayiu ka xiko sata. ¹⁶ Te tu ni jandetu ya ja na in ñayiu kiukuei jin ndatniuu ini nuu oo veñu'u yun. ¹⁷ Te ni kaxtno'o ya nuu ñayiu, te jiña'a ya:

—Yoso nuu tutu ii: “Ve'e rin, chi ve'e nuu ka ndakuatu ndi'i ñayiu ñuyiu konani”, kachi tutu ii. Su maa ni, chi ka sa'a ni na kuinio in yau kava kui'na —jiña'a ya.

¹⁸ Te nuu ni ka onini tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu nija'nu nuu sutu ja siun ka'an ya,

te ni ka nduku de naxa vi ka'ni de ya. Su ka yu'u ña de jin ya, chi ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini tno'o kaxtno'o ya. ¹⁹ Su nuu makunee, te ni ndekuei ya ñuu yun kua'ankuei ya.

Ni xtau tnia'a Jesús tnu tichi iuu

²⁰ Nuu ne'e inka kiuu, te ni ka ya'a ya jin tee ka skua'a jin ya yun, te ni ka jini de ja ni yichi nii tnu tichi iuu yun vi ndee yo'o tnu ni yichi. ²¹ Yun te ni ndaka'an Pedro, te jiña'a de:

—Mastru, kondia'a ni tnu tichi iuu ja ni xtau tnia'a ni yun, vi ja ni yichi tnu —jiña'a de.

²² Yun te jiña'a Jesús:

—Kandija ni ia Dios, te sa'a ya nagua jikan ni, ²³ chi ka'an ndaa san ja nani kuu ñayiu ja kuña'a nuu tinduu ya'a: “Kujioo te makee ndee nuu ndute mar yun”, te ma ndakani ini jin anui a saa axi ña'a, chi kandijai ja saa kokuu nagua ka'in, te vi saa ndija kokuu. ²⁴ Yun kuu ja ka'an san, ja ndi'i ja ka jikan ni nuu ka ndakuatu ni, te vi kandija ni ja ni ka ni'i ni, te vi ni'i ni. ²⁵ Te nuu ka ndakuatu ni, nuu ja ndee in ñayiu ni skiti ini ña jin ni, te vi kuaka'nu ini ni jin, nagua ja suni na kuaka'nu ini Tata Dios, ia oo ndee andivi, yika kuechi maa ni. ²⁶ Chi nuu ja ma vi kuaka'nu ini maa ni, te suni ma kuaka'nu ini Tata Dios, ia oo ndee andivi, yika kuechi maa ni —jiña'a ya.

Ndiso Jesús in tniuu ka'nu

²⁷ Yun te ni ndajinokuei ya Jerusalén, te nuu jiondita Jesús ini nuu oo veñu'u, te ni jinokuei tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee nija'nu nuu oo ya. ²⁸ Te ka jiña'a de:

—¿Na in tatnuni ja sa'a ni tniuu ya'a, axi na in ni chitniuu ña ja sa'a ni ya'a? —ka jiña'a de.

²⁹ Te jiña'a Jesús:

—Suni sein, na kakan tno'o ña san in tno'o jin ni. Te nuu ja vi ka'an ni, te suni ka'an san na in tatnuni ja sa'a san tniuu ya'a. ³⁰ ¿Na in ni tatnuni ja ni oskuandute Juan? ¿A maa ia Dios oo ndee andivi axi ñayiu ñuyiu ya'a? Vi ka'an ni, vii —jiña'a ya.

³¹ Yun te ni ka jinkondee de ka ndatno'o tna'a de, te ka ka'an de:

—Nuu ja na vi kuña'o ja ia Dios oo ndee andivi ni tatnuni, te kachi de: “¿Te nau ja tu ni ka kandija ni nuu saa?” ³² Te nuu na vi kuña'o ja ñayiu ni ka tatnuni, te ka yu'o ñayiu ñuo ja vi kiti ini nuu, chi ndi'i ka kandija ja Juan, chi tee ni ondakani ndija tno'o ia Dios ni okuu de.

³³ Saa te ni ka ka'an de jin Jesús, te ka jiña'a de:

—Tu ka jini san.

Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu saa te suni sein, ma kaxtno'o san na in tatnuni ja sa'a san tniuu ya'a —jiña'a ya.

12

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a tee kue'e ndeva'a

¹ Yun te ni keja'a Jesús ka'an ya tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:

—Ni oo in tee neva'a ñunde'i, te ni xtee de kua'a tnu uva, te ni jasi de tnu, vi ni sava'a de in nuu koku'ni de nduxi uva de, te ni sa'a de in ve'e sukun nuu vi koyoxnee sukun ñayiu, nagua ja kuu vi kokotoi ndi'i ja neva'a de.

'Yun te ni jiña'a nuu de ñunde'i de nuu sava tee ja vi kokutu de, te vi kotniuya'u de ñunde'i yun, te ni kee de kua'an jika de. ² Te nuu ni kintna'a kiuu ja ndututu uva yun, te ni tetniuu de in tee jinokuechi nuu de ja nuki'in tee yun uva ja ndani'i maa de nuu tee ka jitu ñunde'i yun. ³ Su tee yun, chi ni ka tni de tee jinokuechi yun, te ni ka kani ña de, te vi sua'a ni nda'a uun tee yun, ni

ka ndatetniuu ña de kuano'o de. ⁴ Yun te ni tetniuu tuku de inka tee jinokuechi nuu de. Su tee ka jitu yun, chi ni ka kuun ña de yuu, te ni ka ta'u de xini tee jinokuechi yun vi ni ka jiña'a de jakanoo tee yun. ⁵ Te ni tetniuu tuku de inka tee jinokuechi nuu de. Su ni ka ja'ni ña jin de. Yun te ni tetniuu de kua'a ka tee ka jinokuechi nuu de, te savai ni ka kani de, te sava kai ni ka ja'ni de.

⁶ 'Te tee xiin uva yun, chi oo in seyii de, te kutoo ndeva'a de jin. Te sandi'i ni ka, te ni tetniuu de se'e de, chi ni ndakani ini de: “Vi konee yiñu'u de nuu seyio”. ⁷ Su tee ka jitu nuu ñunde'i yun, chi ni ka ndatno'o tna'a de: “Suchi ya'a kuu suchi sa'a jajin uva ya'a. Na ki'inkueio te vi ka'nio jin, te na vi sa'a jajin mao uva ya'a” ka kachi de. ⁸ Te ni ka kakuiko ña de jin, te ka ja'ni ña de jin suchi yun, te ni ka skunta de yiki kuñui yu'u nuu oo uva yun —jiña'a ya.

⁹ Yun te ni jikan tno'o ña ya jin de:

—Nuu saa, ¿te naxa sa'a jito'o uva yun? Ndi de te ka'ni de tee ka jitu yun, te kuña'a de ñunde'i de yun nuu sava ka tee ja vi kokutu de.

¹⁰ 'Te ¿a vini tu ka ka'u ni tno'o nuu tutu ii nuu ka'an sua'a?

Kava ja ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e,

ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e.

¹¹ Maa jito'o Dios ni sa'a yun, te vi ka sa'u kuii kuiti inio ka ndia'o

kachi tutu ii —jiña'a ya.

¹² Yun te ni ka nduku de naxa vi kakuiko de Jesús. Chi ni ka jinkui'nu ini de ja siki maa de ka'an ya jin tno'o jioni'ni yun. Su ka yu'u de ja vi kiti ini ñayiu kua'a yun, te ni ka xndoo ña de jin ya, te kua'ankuei de.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a xu'un impuestu

¹³ Yun te ni ka tetniuu de sava tee ka kuu fariseo vi tee ka yinduu nuu Herodes ja vi kakan tno'o ndichi de Jesús, nagua ja saa, te ka'an ya in tno'o ja kuu vi ka'an kuechi de siki ya. ¹⁴ Te nuu ni jinokuei de, te ka jiña'a de:

—Mastru, ka jini san ja tee ka'an ndaa kuu ni, te tu ndi'ni ni nagua ka ka'an ñayiu, chi tu ndia'a ni naxa ka oo ka ndaa ñayiu, chi inuu ni ka kuu ndi'i ñayiu nuu maa ni, te kaxtno'o ndaa ni ichi ia Dios nuu ñayiu. Te na kachi tna ni, ¿a vatuka kuu ja vi kuña'a san xu'un impuestu nuu César, tee tatnuni ñuu Roma, axi ña'a? ¿A vi kuña'a san axi ma vi kuña'a san? —ka jiña'a de.

¹⁵ Su Jesús, chi ja jini ya ja chia ini jani ini de, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka ki'in vijin ña ni? Vi taa ni in xu'un kaa na kondia'a san —jiña'a ya.

¹⁶ Te ni ka jiña'a de in xu'un kaa, te jiña'a ya:

—¿Na xiin yunuu kuu ja ndee ya'a vi na xiin sivi kuu ja yoso ya'a? —jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Yunuu César, tee tatnuni ñuu Roma kuu —ka jiña'a de.

¹⁷ Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu saa te vi kuña'a ni nuu César nagua kuu kuenta maa César, te nuu ia Dios nagua kuu kuenta maa Dios, —jiña'a ya.

Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini de ja siun jiña'a ya.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ndateku ndiyi

¹⁸ Yun te ni jinokuei sava tee ka kuu saduceo nuu oo Jesús. Te tee ya'a, chi tu ka kandija de ja vi ndateku ndiyi. Te ni ka jikan tno'o de ya, te ka jiña'a de:

¹⁹ —Mastru, Moisés ni tee nuu tutu ii ja ka neva'o ja nuu ja in tee na kuu de, te xndendoo de ñasi'i de, su tu na se'e de oo jin ña, kuini ja ñani de ndatnanda'a jin ñasi'i

de, nagua ja koo se'e ña jin de, te nukuiin nuu tniuu ndi ñani de, kachi tutu ii. ²⁰ Nuu saa te ni oo uja ñani, te tee xtnaño'u yun ni tnanda'a de jin ñasi'i de, te ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña.

²¹ Te ni ndatnanda'a tee kuu uu yun jin ña'a ni ndonda'u yun. Te suni ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña. Te suni saa ni ndo'o tee kuu uni. ²² Te vi saa guaa ndee ni kenta ndi uja de ni ka tnanda'a jin ña'a yun. Te ni in de tu na se'e de ni oo jin ña, te sandi'i ni ka, te suni ni ji'i ña. ²³ Nuu saa te nuu vi ndateku ndiyi kiuu ja vi ndateku de, ¿ndee de kuu ja kondeka ña ja siun vi ndi uja de ni ka tnanda'a jin ña? —ka jiña'a de.

²⁴ Yun te jiña'a Jesús:

—Masu vatuka ka ka'an ni, chi tu ka jinkui'nu ini ni naxa ka'an nuu tutu ii, te ni tu ka jini ni jaka'nu sa'a ia Dios. ²⁵ Chi nuu vi ndateku ndiyi, ma vi kuaka tna'i, ni ma vi kuña'i se'i ja vi tnanda'i, chi vi kokui na kuinio ia ka jinokuechi nuu maa Dios oo ndee andivi. ²⁶ Su ja ka ka'on ja vi ndateku ndiyi, ¿a tu ka ka'u ni nuu liuru ja ni tee Moisés naxa ni ka'an ia Dios nuu de ndee nuu tnu iñu ndoko ja ja'nu ja'nu ñu'u?, nuu jiña'a ya: “Maa rin kuu Dios Abraham vi Dios Isaac vi Dios Jacob”, jiña'a ya nuu Moisés. ²⁷ Chi ia Dios, masu Dios ñayiu ka ji'i kuu ya, chi ia Dios ñayiu ka teku kuu ya. Yun kuu ja masu watu kuiti ka ka kandija ni —jiña'a ya.

Ya'a kuu tno'o ka'nu ka ja tatnuni ia Dios

²⁸ Yun te ni jino in tee kaxtno'o Ley Moisés ja ni onini de ja ka tee tna'a ya jin tee yun, te ni jini de ja gua'a ni ndajione'e Jesús tno'o ni ka jikan tno'o ña tee yun, te ni jikan tno'o de jin ya:

—¿Ndee tno'o kuu tno'o xtnañu'u ja kanuu ka nuu ndi'i tno'o tatnuni ia Dios? —jiña'a de.

²⁹ Te jiña'a Jesús:

—Tno'o xtnañu'u ja kanuu ka nuu ndi'i tno'o tatnuni kuu ya'a: “Ñayiu Israel, vi konini tno'o ka'an Jito'o Dios, chi maintno'o maa ya kuu Jito'o”, kachi tutu ii. ³⁰ “Te yun guaa kutoo ni Jito'o Dios jin ndi'i ndee ini ndee anu ni vi jin jajintnuni ni vi jin ndi'i jandakui ni”. Te tno'o ya'a kuu tno'o kanuu ka nuu tno'o tatnuni ia Dios. ³¹ Te tno'o kuu uu, chi vi kintna'a inuu ni: “Ka'an too ni in ñani in tna'a ni nagua kutoo ni maa ni”. Te tu na inka tno'o tatnuni ja kuu ka'nu ka saa tno'o ya'a —jiña'a ya.

³² Yun te jiña'a tee kaxtno'o Ley:

—Vatuka ka'an ni, Mastru, chi ndija ni tno'o ka'an ni, ja invaa ni ia Dios oo, te tu na inka ia oo. ³³ Te ja kutoo ya ndi'o jin anuo, vi ndi'i jajintnuno vi ndi'i ja ndakuio, vi ja ka'an too in ñani in tna'o nagua kutoo mao, ya'a kuu ja kanuu ka ndija, masu ndi'i ja ka teñu'u kiti vi ja ka soko nuu ya —jiña'a de.

³⁴ Yun te nuu ni jini Jesús ja gua'a ndeva'a ni ndajione'e de tno'o ni ka'an de, te jiña'a ya:

—Ja oo yatni ni ja tatnuni ia Dios nuu ni —jiña'a ya.

Te ni in ka de, tu ni ka kundee ini de ja vi kakan tno'o ña de jin ya.

Ndikin tata David kuu Kristu

³⁵ Te nuu oo Jesús veñu'u ka'nu ja kaxtno'o ya nuu ñayiu, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka ka'an tee ka kaxtno'o Ley ja Kristu, ia ni tetniuu Dios, kuu ndikin tata ndee David? ³⁶ Te maa David ni ka'an jin ma'ñu sagua Espiritu ia Dios: Ni ka'an Jito'o Dios nuu Jito'o san: “Junkoo ichi nda'a kua'a rin, vi guaa ndee na sa'a rin ndi'i ja ka ka'an u'u ña ndee chii ja'a ron”

kachi tutu ii. ³⁷ Te vi maa David xnani ña Jito'o, te ¿naxa kuu kokuu ndikin tata ña de jin ia ni tetniuu Dios? —jiña'a ya.

Te ka junkuaan ini ñayiu kua'a yun ka nini tno'o ka'an ya.

Ni ka'an kuechi Jesús siki tee ka kaxtno'o Ley Moisés

³⁸ Te jiña'a Jesús nuu kaxtno'o ya:

—Vi koto ni maa ni jin tee ka kaxtno'o Ley Moisés, chi ka junkuaan ini de ja vi kaka de jin sa'un nani ja xne'e ja ka kuu nija'nu de, vi ja vi ka'an yiñu'u ñayiu nuu ka ndakantno'o ñai jin de nuu ya'u. ³⁹ Te ka jintna'a ini de vi jinkoo de nuu tei xtnañu'u ka ini ve'e ii sinagoga vi nuu tei xtnañu'u nuu ka jaxini de. ⁴⁰ Te ka kindee de ja ka neva'a ña'a ni ka ndonda'u nuu ve'e ña, su vi ja ma vi kuni ñayiu, te kani ndeva'a ka ndakuatu de. Su tee ya'a, chi kua'a ka vi tniuya'u de nuu ia Dios —jiña'a ya.

Xu'un ja ni soko in ña'a ni ndonda'u

⁴¹ Te in jichi oo Jesús ini nuu oo veñu'u ka'nu, nukoo ya yatni nuu oo jatnu ka soko xu'un. Te ndia'a ya nasaa xu'un ka tnaa ñayiu ñuu nuu jatnu yun, te kua'a ñayiu kuika ka tñai kua'a xu'un. ⁴² Yun te ni jino in ña'a kunda'u ja ni ndonda'u ña, te ni tnaa ña uu xu'un kueli nuu jatnu yun. ⁴³ Yun te ni ndakana ya tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Ka'an ndaa ndija san ja kua'a ka xu'un ni tnaa ña'a nda'u ja ni ndonda'u ya'a, saa nuu ndi'i ñayiu ka soko xu'un nuu jatnu ya'a. ⁴⁴ Chi ndi'i ñayiu ka tñai xu'un ja ni kendoo ni ka. Su ña'a ya'a, chi visi kunda'u ña, su ni tnaa ña ndi'i ja neva'a ña ja ni'i ña ja koteku ña —jiña'a ya.

13

Ni kaxtno'o Jesús ja naa veñu'u ka'nu

¹ Yun te nuu ni ndee Jesús veñu'u ka'nu, te in tee ka skua'a jin ya jiña'a de:

—Mastru, kondia'a ni nase lulu kaa veñu'u ka'nu ya'a vi nase na'nu na'nu kava ni kuva'a, —jiña'a de.

² Te jiña'a Jesús:

—Taka ve'e na'nu ja ndia'a ni ya'a, chi ma kendoo ni in kava siki inka kava, chi ndi'i tnani —jiña'a ya.

Seña ya'a koo nuu kuyatni ja naa ñuyiu

³ Yun te kua'ankuei ya yuku Olivo ja ndia'a tna'a sua'a jin veñu'u ka'nu. Te nuu ni jinkoo Jesús yun, te ni ka jikan tno'o ña Pedro vi Jacobo vi Juan vi Andrés nuu ka oo maa ni de jin ya:

⁴—Kaxtno'o ni na kiuu skunkuu ndi'i tno'o ni ka'an ni ya'a, te na seña koo nuu kuyatni kiuu ja skunkuu ndi'i ya'a —ka jiña'a de.

⁵ Yun te jiña'a Jesús:

—Vi koto gua'a ni maa ni ja tu na in xnda'u ña jin ni, ⁶ chi kikuei kua'a tee jin sivi san, te vi kachi de: “Maa san kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios”. Te vi xnda'u de kua'a ñayiu.

⁷ Te nuu vi konini ni ja ka ka'an ja ka jaxin tna'a ñayiu, vi ya'a yun vi ka'an ñayiu ja vi kaxin tna'i, te ma vi yu'u ni, chi nini kuu ja saa kokuu, su masu yun kuu ja naa ñuyiu. ⁸ Chi vi ndakoo ñayiu ñuu na'nu ja vi kaxin tna'a jin sava ka ñayiu ñuu na'nu. Te suni tee netniuu vi kaxin tna'a de jin sava ka tee netniuu. Te koo ñutnaa nuu kua'a ñuu vi tnama, te vi kuvaa ndi'i ñayiu. Te ndi'i ya'a kuu ja vi inka ni jinkondee tnundo'o.

⁹ Su vi koto ni maa ni, chi vi tnaa ña ñayiu jin ni nuu nda'a tee ka netniuu, te vi kani ñai jin

ni ini ve'e sinagoga, te vi ndasia'a ñai nuu nda'a tee ka tatnuni vi nuu nda'a rey ja ja'a ja ka kandija ña ni jin san, te yun koo ichi ja kuu vi ka'an ni tno'o san nuu de. ¹⁰ Chi nini kuu ja kutenuu tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu taka ñuu ama ka ja ndi'i ñuyiu. ¹¹ Su nuu ka jaka ña de jin ni ja vi junsia'a ña de nuu nda'a tee ka netniuu, te ma vi kondi'ni ni na tno'o vi ka'an ni, ni ma vi ndakani sa'un ini ni, chi na tno'o taa maa ia Dios ja vi ka'an ni ore yun, te tno'o yun vi ka'an ni, chi masu maa ni ka kuu ja vi ka'an, chi maa Espíritu ia Dios ka'an. ¹² Te in tee xtuu de ñani de ja vi ka'ni ña, te tata vi xtuu de se'e de, te vi ndakoo se'e siki tatai, te vi xtuu ñai ja vi ka'ni ña jin de. ¹³ Te ndi'i ñayiu ñuyiu vi kuni u'u ña jin ni ja ja'a sein, su na ñayiu oo yutnu guaa ndee kiuu sandi'i, te sui guaa kaku ni'nu.

¹⁴ Te nuu vi kuni ni in tee ja sa'a de jatne'e ndeva'a nuu tu na tniuu ja koo, te yun sa'a ja ndoo nda'u veñu'u ka'nu, nagua ni ka'an Daniel, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, na in ka'u, te na jinkui'nu ini. Nuu saa, te ñayiu ka oo ñuu Judea na vi kunu yu'i ki'inkuei guaa ndee nuu yuku. ¹⁵ Te na ñayiu oo yata ve'e ma ndui ja kene'i nagua oo ve'i. ¹⁶ Te na ñayiu oo yuku nuu satniui, ma ndajiokuiin ja nuki'in sa'uin. ¹⁷ Su ñnda'u ni ka ña'a ka ñu'u luluu vi ña'a ka jaxin se'e kiuu yun! ¹⁸ Vi ndakuatu ni nuu ia Dios ja kiuu vi kunu yu'u ni yun, ma kokuu in yoo vijin. ¹⁹ Chi koo ndeva'a tnundo'o kiuu yun ja ni tu na in jini guaa ndee nuu ni jinkoo jaa ñuyiu ja ni sa'a ia Dios vi guaa ndee kiuu vitna, te ni ma koo ka tnundo'o yun. ²⁰ Te nuu ja ma ka'nde Jito'o ja joo ni kiuu kokuu, te tu na in ñayiu kaku ni'nu, su ja ja'a ñayiu maa ya ja ni kaji ya kuu ja ni ja'nde ya, te joo ni kiuu kokuu.

21 'Nuu saa te nuu ja na in ñayiu ka'an: "Vi kondia'a ni, chi ya'a oo Kristu", axi "Yun oo Kristu", te ma vi kandija ni. 22 Chi vi ndakoo tee tno'o vi kachi ja Kristu ka kuu, vi tee tno'o vi kachi ja tee ka ndakani tno'o ia Dios ka kuu, te vi sa'a de tniuu na'nu vi javii, nagua ja vi xnda'u de ñayiu. Te nuu ja kuu, te vi guaa ndee ñayiu ni kaji maa ia Dios vi xnda'u de. 23 Su vi kondia'a gua'a ni, chi ja ni kaxtno'o san ndee vitna nagua ja vi kokuni ni ndi'i naxa kokuu.

Kaxtno'o Jesús naxa kokuu nuu ndii ya

24 'Su nuu na ya'a ndi'i kiuu tnundo'o yun, te kunee nuu nikandii vi ma ye'e ka yoo, 25 te junkuei kimi vi kisi ndi'i jandakui oo ndee andivi. 26 Yun te vi kuni ñayiu ja mandii maa san ja kuu san Se'e Teyii ndee nuu viko jin jaka'nu vi jaye'e tajan maa ia Dios. 27 Yun te tetniuu san ia ka jinokuechi nuu maa Dios ja vi ndaxtutu ñayiu ni kaji ya ninii ndi kuun lado ñuyiu vi guaa ndee nuu jin ndi'i andivi.

28 'Vi kutua'a ni tno'o jioni'ni ka'an san jin tnu tichi iuu. Nuu jinkondee nduyute tnu, te ndata'u nda'a kueli tnu, yun kuu nuu ka jini ni ja makuyatni yoo i'ni. 29 Te suni saa ni maa ni, nuu ka jini ni ndi'i ya'a skunkuu, te vi jinkui'nu ini ni ja ja oo yatni san yuye'e ja ndii san. 30 Te ka'an ndaa san ja ndi'i tno'o ya'a skunkuu nuu ñayiu vi tna'a tnundo'o ya'a ama ka ja vi kui. 31 Ñuyiu ya'a vi andivi, chi ja naa ni kuu. Su tno'o ka'an san, ma naa, chi ndi'i skunkuu.

32 'Su ja kiuu vi ore ja ndii san, tu na in jini, ni ia ka jinokuechi nuu maa Dios ja ka oo ndee andivi, te ni maa san ja kuu san Se'e ia Dios, tu jini san, chi maintno'o maa Tata Dios guaa jini ya.

33 'Nuu saa te vi ku'un ini ni, ma vi kusun ini ni, te vi kondakuatu ni, chi tu ka jini ni na ore kokuu. 34 Chi kiuu ja ndii san kuu inuu jin in tee ja ni kee de kua'an de ichi jika, te ni xndoo de ve'e de nuu tee ka jinokuechi nuu de. Te ni xtaku de tniuu ja vi sa'a in in maa tee yun. Te ni tatnuni de nuu tee jito ye'e yun ja na kokoto gua'a de. 35 Te suni saa ni maa ni, vi ku'un ini ni, ma vi kusun ini ni, chi tu ka jini ni na ore ndenta maa san ja kuu san jito'o ve'e ya'a, a nuu makunee axi nuu sau ñuu jakuaa axi nuu ni kana in li'li, a nuu matuu, 36 nagua ja nuu sanaa ndenta san, te ma nuku'un ña san ja ka kixin ni. 37 Te tno'o ka'an san nuu ni, suni ka'an san nuu ndi'i ñayiu: Vi ku'un ini ni, te ma vi kusun ini ni —jiña'a ya.

14

Ni ka skaka tna'a de ja vi kakuiko de Jesús

1 Te kuini ka uu kiuu ja keja'a viko pascua ñayiu judio, ja ka jai xtaa vixin ja tu na levadura yi'i. Te ni ka ska'an tna'a sutu ka kuu nija'nu jin tee ka kaxtno'o Ley Moisés naxa vi kakuiko de Jesús jin tno'o tno'o, te vi ka'ni de jin ya. 2 Te ka kachi de:

—Ma vi kakuiko de kiuu viko ya'a, chi ndontakuei vaa ñayiu sikio —ka kachi de.

Ni joso in ñasi'i tatna xiko xini Jesús

3 Te nuu oo Jesús ñuu Betania, ve'e Simón, tee ni oku'u kue'e ndi'yi te'i, te ka nukoo ya nuu mesa ka jaa ya xtaa, te ni jino in ñasi'i, nee ña in tindo'o yuu vii ndeva'a nani alabastro ñu'u chitu tatna xiko ja kuu ita nardo, in ja ndee ya'u ndeva'a. Te ni ta'u ña tindo'o yun, te ni joso ña tatna xiko yun xini ya. 4 Te ni ka kiti ini sava tee ka oo yun, te ka ndatno'o tna'a de:

—¿Nau ja skunaa ña'a ya'a tatna xiko ya'a? ⁵ Chi kuu xiko ña nuu siun, te ni'i ña ya'u vi'i ka uni ciento kiuu, te kuña'a ña xu'un yun nuu ñayiu ka kuu nda'u —ka kachi de.

Te ni ka kiti ini de nuu ña. ⁶ Su jiña'a Jesús:

—Kokuu maa maa ña, ¿nau ja ka xna'a ni ña? Te in tniuu gua'a kuu ja ni sa'a ña jin san. ⁷ Chi siun ni vi koo ni jin ñayiu ka kuu nda'u, te kuu vi sa'a ni jin java'a na kiuu ka kuini maa ni. Su sein, chi masu vi siun ni vi koo ni jin san. ⁸ Chi ni sa'a ña'a ya'a nagua kuu ja kuu sa'a ña, chi ni joso ña tatna xiko yiki kuñu san ja ni sa'a tua'a ña ña ja jinkoyu'u san. ⁹ Te ka'an ndaa ndija san ja ndee ni nuu ni kuu ja ka kaxtno'o ñayiu tno'o va'a ia Dios ninii ñuyiu ya'a, te suni vi ndakani ja ni sa'a ña'a ya'a nagua ja vi kondaka'an ña ñayiu jin ña —jiña'a ya.

Nduku Judas ja xtuu de Jesús

¹⁰ Yun te kua'an Judas Iscariote, in tee ka skua'a jin ya ja kuu ndi uxi uu de, ja vi ndatno'o tna'a de jin sutu ka kuu nija'nu naxa kokuu ja xtuu de Jesús. ¹¹ Te nuu ni ka onini sutu ka kuu nija'nu yun ja siun jiña'a de, te ni ka kusii ini de, te ni ka kee yu'u de ja vi kuña'a de xu'un. Yun te ni jinkondee Judas nduku de naxa kuu ja xtuu de Jesús nuu nda'a sutu ka kuu nija'nu yun.

Ni ka jaxini Jesús jin tee ka skua'a jin ya

¹² Yun te kiuu xtnañu'u ja keja'a viko nuu ka jaa ñayiu judio xtaa vixin uun ja tu na levadura yi'i, nuu ka ja'ni lelu ja ka sokoi nuu ia Dios viko pascua, te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya:

—¿Ndenu kuu nuu kuini ni ja vi sa'a tua'a san nuu vi kaxinio viko pascua ya'a? —ka jiña'a de.

¹³ Te ni tetniuu ya uu tee ka skua'a jin ya ja ki'inkuei de, te jiña'a ya:

—Kua'ankuei ni ndee maa ñuu, te yun vi jinku'un tna'a ni jin in tee ndiso in kiyi ndute, te vi kondikin ni de ki'inkuei ni. ¹⁴ Te ve'e nuu ndiuu de yun, vi ka'an ni jin maa tee xiin ve'e yun: “Kachi Mastru: ¿Ndenu oo ve'e ja tanuu ni vi kaxini san jin tee ka skua'a jin san viko pascua ya'a?”, vi kuña'a ni. ¹⁵ Te xne'e maa de in ve'e ka'nu ja oo ndee sukun nuu ja otua'a. Te yun vi sava'a ni ja vi kaxinio —jiña'a ya.

¹⁶ Yun te kua'ankuei nduu tee ka skua'a jin ya, te ni jinkuei de maa ñuu, te ni ka ni'i de ve'e nagua ni ka'an ya. Te ni ka sava'a de ja vi kaxini de jin ya viko pascua yun. ¹⁷ Te nuu ni kunee, te ni jino Jesús jin ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya. ¹⁸ Te nuu ka nukoo ya nuu mesa, nini ka jaxini ya, te jiña'a ya:

—Ka'an ndaa san ja ndee in maa ni ja ka jaxini ni jin san xtuu ña —jiña'a ya.

¹⁹ Yun te ni ka jinkondee de ka kusuchi ini de, te ndi in ndi in de ka jikan tno'o ña jin ya:

—¿A sein kuu? —jiña'a in de.

—¿A sein? —jiña'a inka de.

²⁰ Te jiña'a ya:

—In tee ne'u ndi uxi uu maa ni, tee ka xtajin jin san xtaa vixin in ni nuu ko'o, kuu de. ²¹ Te jandaa ja sein ja kuu san Se'e Teyii, chi ndo'o san nagua yoso nuu tutu ii, su nda'u ni ka maa tee xtuu ña jin san ja kuu san Se'e Teyii, chi vi gua'a ka kuu ja ma kaku de ñuyiu ya'a nuu siun —jiña'a ya.

²² Te vi nini ka jaxini de jin ya, te ni tnii ya xtaa vixin, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Vi tnii ni te vi kaa ni, chi ya'a kuu yiki kuñu san.

23 Yun te ni tnií ya vasu nuu ñu'u vinu, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni jiña'a ya nuu de, te ndi'i de ni ka ji'i nuu vasu yun. 24 Te jiña'a ya:

—Ya'a kuu niñi san ja soko san ja kokuu in tratu jaa, te kati ja ja'a kua'a ñayiu nagua ja koneka'nu ini ia Dios yika kuechi. 25 Te ka'an ndaa san ja ma ko'o sa'un ka san nduxi uva ya'a, guaa ndee kiuu ja ko'o san nduxi uva jaa nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús ja ndayu'u Pedro ja jini ña de jin ya

26 Te nuu ni ndi'i ni ka jita ya in yaa nuu ia Dios, te kua'ankuei ya yuku Olivo. 27 Yun te jiña'a Jesús:

—Ndi'i ni vi ndayu'u ja ja'a tnundo'o kii siki san jakuaa vitna, chi saa yoso nuu tutu ii: “Xtuji rin tee jito ndikachi, te ya'a yun ni ka vi kutenuu ti”, kachi tutu ii. 28 Su nuu na ndateku san, te kokoxno'o san kono'o san Galilea, te saa ndajakuei ni —jiña'a ya.

29 Yun te jiña'a Pedro:

—Visi ndi'i de na vi ndayu'u, su sein, chi ma ndayu'u sa'un san —jiña'a de.

30 Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndaa ndija san ja jakuaa vitna, te uni jichi ka'an ni ja tu jini ña ni jin san, ama ka ja kana li'li uu jichi —jiña'a ya.

31 Su ka'an te ka'an ni Pedro, te jiña'a de:

—Visi na kuu san jin ni, su ma ka'an san ja tu jini ña san, —jiña'a de.

Te vi suni saa ni ka ka'an ndi'i tee ka skua'a jin ya.

Ndakuatu Jesús nuu ka oo xtnuu kuii Getsemaní

32 Yun te ni jinokuei ya jin tee ka skua'a jin ya in nuu nani Getsemaní, te jiña'a ya:

—Vi jinkoo ni ya'a nini ki'in san yun na ndakuatu san —jiña'a ya.

33 Yun te ni jaka ya Pedro vi Jacobo vi Juan, te kua'ankuei ya jin de. Te ni jinkondee ya kusuchi ini ya vi tna'u ndeva'a ini ya. 34 Te jiña'a ya:

—Kusuchi ndeva'a ini san ja vi ndee na kuu san. Vi kendoo ni ya'a, te vi kondito ni —jiña'a ya.

35 Yun te ni jika ya joo ni ja'an ya, te ni jinkuiin jiti ya vi ndee ni kunjino tnee ya nuu ñu'u, te ni ndakuatu ya nuu ia Dios ja nuu ja sua'a te na kuu, te ma tna'a ya tnundo'o ja vaji siki ya. 36 Te jiña'a ya:

—Tata maa san, ndi'i ni ja kuu ja sa'a maa ni, xtajioo ni tnundo'o ndeva'a ja vaji siki san. Su ma kokuu nagua ka'an maa san, chi na kokuu nagua kuini maa ni —jiña'a ya.

37 Te vini ni ndajiokuiin ya ni ndajino ya nuu ka oo ndi uni tee ka skua'a jin ya, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin de. Te jiña'a ya nuu Simón Pedro:

—Simón, ¿a kixin ni? ¿A vini in ore tu ni ka kundee ini ni ja vi kondito ni? 38 Vi kondito ni, te vi kondakuatu ni nuu ia Dios, nagua ja ma koto tnuni ña Tachi ja junkuei ni nuu jakue'e, chi jandaa ja anu ni, chi oo tua'a ja skunkuu nuu ia Dios, su yiki kuñu ni, chi vita ndeva'a —jiña'a ya.

39 Yun te kua'an tuku ya inka jichi ja ni ndakuatu ya, te inuu ni tno'o ni ka'an ya. 40 Te nuu ni ndajino ya inka jichi, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin tuku de, chi tu ka kundee nduchi nuu de jin ñua'na, te tu ka ni'i de na tno'o vi ka'an de nuu ya. 41 Te ni ndajino ya jichi kuu uni nuu ka oo de, te jiña'a ya:

—¿A vi ka kixin ni ni vi ka ndatatu ni? Su ja ni kuu ni, chi ja ni jino ore ja vi kakuiko ña ñayiu ka sa'a jakue'e jin sein ja kuu san Se'e Teyii. 42 Vi ndakoo ni na ki'on,

chi ja makuyatni tee xtuu ña jin san —jiña'a ya.

Ni ka kakuiko de Jesús

⁴³ Te vi nini ka'an ka ya, te ni jino ni Judas, in tee ni ka okuu uxi uu tee ka skua'a jin ya, ndeka de kua'a ñayiu ka nee yuchi kani vi ñayiu ka nee yutnu, ja ni ka tetniuu ña sutu ka kuu nija'nu ka vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu. ⁴⁴ Te ja ni kaxtno'o Judas, tee ni xtuu ya, nagua kokuu in seña nuu tee yun, te jiña'a de:

—Tee xiin nuu ja tetuyu'u san kuu tee vi kakuiko ni. Te vi kotnii gua'a ni de ki'inkuei ni, masu ja vi siaa ni de —jiña'a de.

⁴⁵ Te nuu ni jino de, te ni kuyatni de nuu oo Jesús, te jiña'a de:

—Oo va'a ni, Mastru.

Te ni tetuyu'u de nuu ya. ⁴⁶ Yun te ka kakuiko ña sava ka tee yun jin ya. ⁴⁷ Su in tee ka oo jin ya ni kene'e de yuchi kani de, te ni ja'nde de so'o in tee jinokuechi nuu sutu kuu nija'nu ka. ⁴⁸ Yun te jiña'a Jesús nuu ñayiu yun:

—¿Nau ja ka nee ni yuchi kani vi yutnu vajikuei ni ja vi kakuiko ña ni jin san na kuinio ja kui'na kuu san? ⁴⁹ Te in in kiuu ni ka oo in nio nuu veñu'u ka'nu ja ni okaxtno'o san tno'o ia Dios, te tu ni ka kakuiko ña ni. Su saa kokuu nagua ja skunkuu nuu tutu ii —jiña'a ya.

⁵⁰ Yun te ni ka xndoo ña ndi'i tee ka skua'a jin ya, te ni ka jino yu'u de kua'ankuei de.

Ni jino yu'u in tee kuechi

⁵¹ Su ni jata ndikin ña in tee kuechi jin ya, ndii de in sa'un kuijin kua'an de, te ni ka kakuiko ña tee yun jin de. ⁵² Su ni xndoo de sa'un de yun, te vi sua'a vichi tia'a de, te ni jino yu'u de kua'an de.

Ni ka junsia'a de Jesús nuu ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu

⁵³ Yun te ni ka junsia'a de Jesús nuu sutu kuu nija'nu ka. Te yun ni ka ndututu ndi'i sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ñuu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés. ⁵⁴ Te Pedro, chi ndikin jika ni ña de kua'an de guaa ndee ini nuu oo ve'e sutu kuu nija'nu ka yun, te ni jinkoo de nuu ka nukoo ndaja'a ja ka ndasaa de yu'u ñuu yun.

⁵⁵ Te sutu ka kuu nija'nu vi ndi'i tee ka netniuu nuu ka ndututu de yun, ka nduku de tee vi ka'an tno'o siki ya, nagua ja kuu vi xtavi kuechi ña de ja kuu ya. Su tu ka ni'i de na kuechi vi xtavi ña de. ⁵⁶ Chi kua'a de ka ka'an tno'o tno'o siki ya, su tu kintna'a tno'o ka ka'an de. ⁵⁷ Yun te ni ka ndakoo sava de, te ni ka ka'an kuechi de siki ya jin tno'o tno'o, te ka jiña'a de:

⁵⁸ —Maa san, chi ni ka onini san tno'o ni ka'an de: “Sein chi kani san veñu'u ya'a ja ni ka sa'a ñayiu jin nda'i, te nuu uni kiuu, te ndasa'a san inka veñu'u ja masu ka sa'a ñayiu jin nda'i”, kachi de —ka jiña'a de.

⁵⁹ Su visi ni saa, te tu kintna'a tno'o ja ka ka'an de siki ya. ⁶⁰ Yun te ni ndakoo sutu kuu nija'nu ka ma'ñu ndi'i ñayiu yun, te ni jikan tno'o de Jesús:

—¿Nau ja vi tu ka'an sa'un ron ja ka ka'an tee ya'a siki ron? —jiña'a de.

⁶¹ Su Jesús, chi ni jasi yu'u ya, te tu ni ndajione'e sa'un ya ni in tno'o. Yun te ni jikan tno'o tuku ña sutu kuu nija'nu ka yun, te jiña'a de:

—¿A suu ron kuu Kristu vi Se'e Dios, ia vii ia va'a? —jiña'a de.

⁶² Te jiña'a Jesús:

—Suu san kuu. Te vi kuni ni Se'e Teyii ja konukoo ichi nda'a kua'a maa ia Dios jin jaka'nu ya, te ndii ndee nuu viko ichi andivi —jiña'a ya.

63 Yun te ni ndata sutu kuu nija'nu ka yun sa'un de ja kuu in seña ja kiti ini de, te jiña'a de:

—Tu ka jiniu'u kao testiu ja vi ka'an kuechi siki de. 64 Chi ja ka onini maa ni ja kane'e de jin Dios. ¿Te naxa ka ka'an tna ni? —jiña'a de.

Te ndi'i de ni ka ka'an:

—Na kuu de.

65 Te ni ka jinkondee sava de ka tiusii ña de, vi ni ka jasi de nuu ya, te ni ka kani de ya jiki, te ka jiña'a de:

—Ka'an na in ni kani ña jin ron, —ka jiña'a de.

Te ka katu ndaja'a yun tikatu nuu ya.

Ni tayu'u tno'o Pedro ja jini de Jesús

66 Te Pedro, chi oo de ndee ndi'i nuu oo ve'e yun. Te ni jino in ña'a satniuu ve'e sutu kuu nija'nu ka. 67 Te nuu ni jini ña ja oo Pedro yu'u ñu'u yun ndasaa de, te ni ndia'a guagua'a ña nuu de, te jiña'a ña:

—Maa ni, chi suni ni ka oo ni jin Jesús, tee ñuu Nazaret —jiña'a ña.

68 Su ni tayu'u tno'o Pedro, te jiña'a de:

—Tu jini san ndee tee kuu de, te ni tu jini san na tno'o ka'an ni —jiña'a de.

Te ni ndee de ye'e yun, te ni kana ni in li'li. 69 Te jini tuku ña ña'a satniuu yun ja oo de yun, te ni jinkondee ña ka'an ña jin ñayiu ka oo yun:

—Tee ya'a, chi suni tee ni ka oo jin tee yun kuu de —jiña'a ña.

70 Su ni tayu'u tno'o tuku de inka jichi. Te nunuu ka, te ka jiña'a tuku ñayiu ka oo yun nuu Pedro:

—Vi jandaa ndija ja suni tee ka oo jin tee yun kuu ni, chi tee ñuu Galilea kuu ni, te tno'o ka'an ni, chi inuu ka ka'an ni jin de —ka jiña'a.

71 Yun te ni jinkondee de xtava tnia'a de maa de, te ni kee yu'u de, te jiña'a de:

—Tu jini sa'un san tee yun ndee tee kuu ja ka ka'an ni —jiña'a de.

72 Te vi ore saa ni kana li'li jichi kuu uu. Yun te ni ndakanka'an Pedro tno'o ni ka'an Jesús: “Ama ka ja kana li'li uu jichi, te tayu'u tno'o ni uni jichi ja tu jini ña ni”.

Te nuu ni ndakani ini de tno'o yun, te ni kana nda'i de, te ni jaku ndeva'a de.

15

Ni ka junsia'a de Jesús nuu Pilato

1 Te nuu ni tuu inka kiuu, te ni ka ndatno'o tna'a tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi ndi'i tee ka netniuu nuu ka ndututu yun. Te ni ka ju'ni de Jesús, te ni ka ndasia'a ña de nda'a tee netniuu ja nani Pilato.

2 Te ni jikan tno'o ña Pilato jin ya: —¿A suu ron kuu rey ñayiu judio? —jiña'a de.

Te jiña'a Jesús:

—Saa ka'an maa ni.

3 Te kuakua'a kuechi ka xtavi ña tee ka kuu nija'nu nuu sutu jin Jesús. 4 Te inka jichi ni jikan tno'o ña Pilato jin ya, te jiña'a de:

—¿Nau ja vi tu ka'an sa'un ron? Te kondia'a nasaa kuechi ka xtavi ña tee ya'a jin ron —jiña'a de.

5 Su Jesús, chi tu ni ka'an ya ni in tno'o. Te yun guaa vi ni sa'u kuii kuiti ini Pilato.

Ja ni kundaa ja kuu Jesús

6 Te in in viko pascua ni osiaa Pilato in tee yi'i vekaa, na tee ka ndakan maa ñayiu ñuu yun.

7 Te oo in tee nani Barrabás ja ka yi'i de vekaa jin sava ka tee ni ndontakuei jin de siki tee ka netniuu, te ni ka ja'ni de ñayiu.

8 Te nuu ni jinokuei ñayiu kua'a yun, te ni ka jinkondei ka jikain nuu Pilato ja na sa'a de nagua ka

sa'a de nuu kuia nuu kuia. ⁹ Te ni jikan tno'o ña Pilato:

—¿A ka kuini ni ja siaa san tee kuu rey maa ni ja ka kuu ni ñayiu judio? —jiña'a de.

¹⁰ Sua'a ni ka'an de, chi ja jini de ja tno'o kuasun kuu ja ni ka tnaa ña tee ka kuu nija'nu jin ya. ¹¹ Su tee ka kuu nija'nu nuu sutu ni ka xtija de ñayiu kua'a yun nagua ja vi kakain ja na siaa ña Pilato jin Barrabás. ¹² Yun te ni jikan tno'o tuku ña Pilato inka jichi, te jiña'a de:

—Nuu saa, ¿te naxa ka ka'an ni ja sa'a san jin tee ka xnani maa ni rey ñayiu judio? —jiña'a de.

¹³ Te ni ka kana jaa ñayiu yun:

—Katakaa ni de yika cruz —ka jiña'a'i.

¹⁴ Te jiña'a Pilato:

—¿Te na kuechi ni sa'a de nuu saa?

Su vi'i ka ni ka kana ko'o ñayiu ka oo yun:

—Katakaa ni de yika cruz —ka jiña'a'i.

¹⁵ Te Pilato, chi ni kuini de ja kendoo va'a de jin ñayiu, te ni siaa de Barrabás, te ni tatnuni de ja ni ka kuun ka kani ña soldado jin Jesús, te ni jiña'a de ya ja vi katakaa ña yika cruz.

¹⁶ Yun te ni ka jaka ña soldado yun jin Jesús ini ve'e tniuu. Te yun ni ka ndaxtutu tna'a ndi'i de. ¹⁷ Te ni ka skekui'nu ña de jin ya in sa'un kua'a nditnuu, te ni ka kiku de in corona iñu, te ni ka tnaa de xini ya. ¹⁸ Yun te ni ka jinkondee de ka ka'an kuasun ña de jin ya:

—¡Ka'nu kuu rey ñayiu judio! —ka jiña'a de.

¹⁹ Te ka kuun de in ndoo xini ya vi ka tiusii ña de, te ka junkuiin jiti de nuu ya vi ka sa'a de ja ka chiñu'u de ya. ²⁰ Te nuu ni ndi'i ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi ña de jin ya, te ni ka tau de sa'un kua'a nditnuu yun, te ni ka ndaskekui'nu ña de sa'un maa ya,

te ni ka kene'e ña de kua'ankuei de ja vi katakaa de ya yika cruz.

Ni ka jatakaa de Jesús yika cruz

²¹ Te ichi kua'ankuei de yun ni ka nukuntna'a de jin Simón, tee ñuu Cirene, tata Alejandro vi Rufo, ja mandii de ni ja'an de yuku. Te nuu ni ndaya'a de yun, te ni ka tenini ña soldado ja ni jiso de cruz Jesús. ²² Te kua'ankuei de jin ya in nuu nani Gólgota nuu oo tinduu kaa naxa kaa yiki xini ndiyi. ²³ Te ni ka jiña'a de nduxi uva ja saka tna'a jin suja ugua ja nani mirra ja ko'o ya, su tu ni ji'i ya. ²⁴ Te nuu ni ka jatakaa de jin ya yika cruz, te ni ka jitotnuni soldado yun nuu ni ka ndaka'nde de sa'un ya, nagua ja saa, te vi kuni de na ndee sa'un ki'inkuei jin in in de.

²⁵ Te ja oo ka iin ne'e nuu ni ka jatakaa de ya yika cruz. ²⁶ Te ichi xini ya ni ka tetuu de in tno'o ja ka'an na kuechi tavi ya ja oo ya yun, te ka'an sua'a: "Tee ya'a kuu rey ñayiu judio". ²⁷ Te suni ni ka jatakaa de uu tee kui'na nuu uu ka cruz, in de ichi nda'a kua'a ya, te inka de ichi nda'a satni ya. ²⁸ Saa te ni skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii ja ka'an: "Te ni oo ya ne'u tee ka sa'a jakue'e".

²⁹ Te ñayiu ka ya'a yun ka kane'e ña jin ya vi ka skuiko xini, te ka jiña'a'i:

—Janjaan, roon ja ka'an ron ja xnani ron veñu'u ia Dios, te nuu uni kiuu, te ndasa'a ron, ³⁰ skaku ni'nu maa ron, te manuu nuu cruz jian —ka jiña'a'a.

³¹ Te suni saa ni tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, ka sa'a ne'e ña de jin ya, te ka ndatno'o tna'a maa de:

—Ni skaku ni'nu de inka ñayiu, su ja vi maa de, chi ma kuu ndaskaku ni'nu de maa de. ³² Su nuu ja vi kunio ja nuu Kristu, ia tetniuu Dios ja kokuu ya rey ñayiu

Israel, vitna ñu'ni nuu cruz yun, te vi kandijao de —ka kachi de.

Te vi ndee tee intakuei jin ya nuu uu ka cruz ka kane'e ña jin ya.

Ni ji'i Jesús

³³ Te nuu ni jino ka uxi uu, te ni kuneë ñuyiu, te vi ndee nuu ka uni jañini, te saa ni nduu ndijin.

³⁴ Te nuu ka uni yun ni kana jaa Jesús, te jiña'a ya:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —jiña'a ya.

Ja kei ka'an: Dios maa san, Dios maa san, ¿nau ja ni xndendoo maintno'o ña ni jin san?

³⁵ Te nuu ni ka onini sava ñayiu ka oo yun, te ka ndatno'i:

—Vi konini ni, chi Elías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, kana tee ya'a —ka kachi.

³⁶ Te ni jino in tee ka oo jin de yun, te ni tnii de in tivolo kachi, te ni tmandajin de nuu vinagre, te ni chindee de xtuu in ndoo, te ni tetuu de yu'u ya ja na ko'o ya, te jiña'a de:

—Vi kondia'o kondio'ni a kii Elías ja nune'e de tee ya'a nuu cruz.

³⁷ Su ni kana jaa Jesús, te ni kana anu ya. ³⁸ Yun te ni ndata sagua sa'un ndesi ini ve'e ii veñu'u ka'nu vi ndee xini, te ni kunjino ndee ja'a. ³⁹ Te nukuiin tee kuu capitán ichi nuu Jesús ndia'a de ja vi nani ni kana jaa ya, te ni kana anu ya, te ni kachi de:

—Jandaa ndija ja Se'e ia Dios ni okuu tee ya'a —ni kachi de.

⁴⁰ Te vi suni ka oo sava ñasi'i ka ndia'a jika ña, te ne'u ña'a yun ka oo María Magdalena vi María nana José jin Jacobo, tee lule ka, vi ña'a nani Salomé. ⁴¹ Te ña'a ya'a ni ka ondikin ña jin Jesús vi ni ka ojinokuechi ña nuu ya nuu ni oo ya Galilea. Te suni ka oo kua'a ña'a ja ni ndakuei jin ya Jerusalén.

Ni jinkoyu'u Jesús

⁴² Te nuu makunee, te ja siun kiuu ka sava'a kuu, chi ja ni kuyatni ja ndaki'in kiuu ndatatu, ⁴³ te ni jino José tee ñuu Arimatea, ja kuu de in tee kuu nija'nu nuu ka ndututu tee ka ndanuu, te suni ndetu ka'nu de ja tatnuni ia Dios ñuyiu. Te vi ni ini ni anu de ni kiuu de nuu oo Pilato, te ni ndakan de yiki kuñu Jesús ja tayu'u de. ⁴⁴ Te Pilato, chi vi ni sa'u kuii ini de ja vi ja ni ji'i ya. Te ni kana de tee kuu capitán, te ni jikan tno'o ña de a ndija ja ja ni ji'i ya. ⁴⁵ Te nuu ni kaxtno'o capitán yun ja ja ni ji'i ya, te ni jandetu Pilato ja ni ndaki'in José yiki kuñu ya. ⁴⁶ Te ni jaan José in sa'un kuijin vii ndeva'a, te ni nune'e de yiki kuñu ya, te ni tniutuu de sa'un yun. Te ni ja'an de ni tayu'u ña de in yau ñaña ja ni kaan de in yika kava ndee ja oo kiuu, te ni jasi de in kava ka'nu yu'u yau yun. ⁴⁷ Te ka ndia'a María Magdalena vi María nana José ndenu ni tayu'u de ya.

16

Ni ndateku Jesús

¹ Te nuu ni ya'a kiuu ndatatu, te ni ka jaan María Magdalena, María nana Jacobo, vi Salomé tatna xiko ja ki'inkuei ña vi chi'i ña yiki kuñu ya. ² Te ne'e domingo, kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, kua'ankuei ña nuu yiyu'u ya nuu vi inka ni jinonta nikandii. ³ Te ka ndatno'o tna'a ña:

—¿Na in xtajioo kava ndesi yu'u yau ñaña yun?, ka kachi ña.

⁴ Su nuu ni jinokuei ña ka ndia'a ña, te ni ka jini ña ja ni kujioo kava ka'nu ndesi yu'u yau ñaña yun. ⁵ Te nuu ni kiukuei ña ini yau ñaña yun, te ni ka jini ña in tee kuechi, nukoo de ichi nda'a kua'a sua'a, ni'nu de in sa'un kuijin

kani, te ni ka yu'u ña. ⁶ Su jiña'a de:

—Ma vi yu'u ron, chi ka ndanduku ron Jesús ñuu Nazaret, ia ni intakaa yika cruz. Te tu ka ya oo ya'a, chi ja ni ndateku ya. Vi kondia'a maa ron nuu ni ka jakintuu ya. ⁷ Su kuano'okuei te vi kaxtno'o ron nuu Pedro vi nuu sava ka tee ka skua'a jin ya ja kokoxno'o ya nuu ron koki'in ya Galilea, te yun vi ndakuni ron ya, nagua ja ni oka'an ya ndee ama ka —jiña'a de.

⁸ Yun te ni ndekuei ñama ña yau ñaña yun, te ni ka jino yu'u ña kuano'okuei ña, chi vi sua'a ka kisi ña ja ka yu'u ña. Te tu ni ka ka'an sa'un ña nuu ni in ñayiu, chi ka yu'u ña.

Ni ndenta Jesús nuu María Magdalena

⁹ [Te ne'e kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, ni ndateku Jesús, te ni ndenta ya xtnañu'u ka nuu María Magdalena, ña'a ni tau ya uja tachi. ¹⁰ Te ni ja'an ña ni kaxtno'o ña nuu tee ni ka oskua'a jin ya ja ni ndenta ya nuu ña, ja ka oo de ka kusuchi ini de vi ka nda'i de. ¹¹ Su nuu ni ka onini de tno'o ndakani ña ja tekua ya, chi ni jini ña jin ya, te tu ni ka kandija de tno'o ka'an ña.

Ni ndenta Jesús nuu uu tee ka skua'a jin ya

¹² Yun te ni ndenta Jesús nuu uu tee ni ka oskua'a jin ya, su ni sama ya, te tu ni ka ndakuni ña de nuu ka jika de kua'ankuei de nuu oo ñunde'i nuu ka jitu de. ¹³ Te nuu ni ka ndakuni ña de, te ni ka ndajioquiin de ni ka ndakani de nuu sava ka de. Su visi ni saa, te tu ni ka kandija de tno'o ka ka'an nduu tee yun.

Ni skuiso siki ña Jesús jin ndi uxi in tee ka skua'a jin ya in tniuu ka'nu

¹⁴ Te sandi'i ni ka, te ni ndenta ya nuu ndi uxi in tee ka skua'a jin ya, nuu ka nukoo de nuu mesa ka jaa de xtaa. Te ni kuxeen ya nuu de ja tu ka kandija de vi ja inu ndee ini anu de, ja tu ni ka kandija de tno'o ni ka ndakani ñayiu ni ka jini ña jin ya ja ni ndateku ya. ¹⁵ Te jiña'a ya:

—Kua'ankuei ninii ñuyiu, te vi kaxtno'o ron tno'o va'a rin nuu ndi'i ñayiu. ¹⁶ Te na ñayiu kandija, te jandutei, te kaku ni'nui. Su ñayiu ja tu kandija, chi tna'a ndeva'i tundo'o ja tni-uya'ui yika kuechi. ¹⁷ Te ya'a kokuu seña ja vi koo jin ñayiu ka kandija: Jin sivi rin vi tau tachi ka ñu'u ña jin ñayiu, te vi ka'in inka sa'an jaa ja tu ka ka'in. ¹⁸ Te vi tnii koo jin nda'i, te nuu ja vi ko'i joo menenu, te ma sa'a kue'e ña jin. Vi sonei nda'i siki ñayiu ka ku'u, te vi nduva'a —jiña'a ya.

Mandaa Jesús kuano'o ya andivi

¹⁹ Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jito'o Jesús jin tee ka skua'a jin ya, te mandaa ya andivi kuano'o ya, te ni jinkoo ya ichi nda'a kua'a maa ia Dios. ²⁰ Te ni kekuei tee ni ka oskua'a jin ya, te ni ka kaxtno'o de tno'o va'a ya ninii ñuyiu. Te ni chituu ña maa Jito'o ja ka kaxtno'o de, te tniuu na'nu ja ka oo jin de xne'e ja oo ndaa tno'o ka kaxtno'o de.

Saa na kokuu.] *

* 16:20 16:20 Masu nuu ndi'i tutu ii ndee jana'a yoso tno'o ya'a.

Tno'o va'a ia Dios ja ni tee Lucas

¹ Kua'a ñayiu ni ka nduku ndee de ni ka tee yukun de taka tno'o ndakani naxa ni kuu kiuu nuu ni kii Jesús tiempu yoon. Te oo ndaa ² nagua ka kaxtno'o ñayiu nuu, nagua ni ka jini de jin nuu de naxa ni kuu ndee jaxtnañu'u, jin ja ni ka chituu de ja ni jitenuu tno'o ya. ³ Te suni saa ni maa san, vi Tata ñani Teófilo, chi ni nduku tno'o gua'a san naxa ni kuu ndee jaxtnañu'u, te ni jini san ja oo ndaa, guaa tee yukun san tno'o ya'a nuu ni, ⁴ nagua kutnuni ndaa ini ni ja oo ndaa nagua ni ka kaxtno'o ñayiu nuu ni.

Ni kaxtno'o ia jinokuechi nuu Dios ja kaku Juan, tee skuandute

⁵ Te tiempu na ni okuu Herodes rey ja ni otatnuni de ndi'i ñuu ja tñii Judea, saa ni oo in sutu ni onani Zacarías. Ni yinduu de nuu grupo sutu ni onani Abías. Te ñasi'i de ni onani Elisabet, tatatno'o sutu ni onani Aarón kuu ña. ⁶ Te nduu ña jin Zacarías ni ka okuu ñayiu ndaa nuu ia Dios, ni ka oskunkuu ña jin de nagua tatnuni ia Jito'o Dios, te ni in tu na kuu ja xtavi ña in kuechi. ⁷ Su tu na se'e de jin ña, chi tu ni kuu koo se'e ña, te ja ni ka kuu nija'nu sa'un nduu de.

⁸ Te ni oo in kiuu ni kiukuei tee nuu yinduu Zacarías ja vi kunukuechi de nuu veñu'u, ⁹ nagua costumbre ka neva'a ndisa sutu maa de. Te ni kanakau Zacarías ja suu de kuu ja kiuu ini ve'e ii nuu xika maa ia Jito'o Dios ja teñu'u de suja ii. ¹⁰ Te vi nini yinee de teñu'u de suja ii yun, te ka ndakuatu ndi'i ñayiu ka oo ye'e veñu'u yun. ¹¹ Yun te ni jini de ja sanaa ni jinkuiin in ia jinokuechi nuu ia Dios nukuiin ya ichi nda'a

kua'a nuu oo altar nuu kai suja ii yun. ¹² Te nuu ni jini Zacarías, te vi tu ni ni'i ini de naxa sa'a de ja ni yu'u ndeva'a de. ¹³ Su yun te ni ka'an ia jinokuechi yun:

—Zacarías, ma yu'u ron, chi vaji rin kaxtno'o rin ja ia Dios, chi ni onini ya tno'o ndakuatu ron, guaa koneva'a ñasi'i ron in se'e ña jin ron, te xnani ron jin Juan. ¹⁴ Kokusii ini ron vi kua'a ñayiu vi kokusii ini kiuu na kakui, ¹⁵ chi in suchi kanuu ja kunukuechi nuu ia Dios kokui. Ma ko'i ni vinu te ni ndixi, te ja kochitui jin Espiritu ia Dios ndee nuu ñu'i chii si'i. ¹⁶ Te sa'i ja kua'a ñayiu ñui Israel vi ndajiokuiin te kiukuei ichi ia Dios. ¹⁷ Te koxno'i ja kunei ichi ki'in ia Jito'o, chi koneva'i Espiritu vi jaka'nu ni oneva'a Elías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nagua sa'i ja vi koo jamani yua jin se'e, te vi kuantno'o ñayiu inu so'o, nagua sa'a tua'i taka ñayiu ja vi kotua'i kiuu na kenta ia Jito'o —sua'a ni ka'an ia jinokuechi yun.

¹⁸ Te ni jikan tno'o Zacarías:

—¿Te naxa kuu kukanu ini san tno'o ka'an ni ya'a? Te ja ni kuu nija'nu san vi ja ni kuu nija'nu ñasi'i san —jiña'a de.

¹⁹ Te jiña'a ia jinokuechi yun:

—Maa rin kuu Gabriel, ja jinokuechi rin nuu ia Dios, te maa ya ni tetniuu ña ja vaji rin ja kaxtno'o rin java'a sa'a ya jin ron. ²⁰ Su ja siun tu kandija ron, guaa vitna te nduu ñi'i ron, te ma kuu ka ka'an ron vi ndee na skunkuu tno'o ni ka'an rin —jiña'a Gabriel yun.

²¹ Yun te ni kuu ña'a ka oo ñayiu ka ndetui Zacarías, guaa ni ka jinkondei ka ndatno'i nagua ni kuu ja kuu kuekuee de ini ve'e ii.

²² Su nuu ni ndee de, te tu ni kuu ka ka'an de. Yun te ni ka kutnuni ini ja ia Dios ni skuni ña jin de, chi vi maa ni ka seña sa'a de, te vi saa ni okuu de. Tu ni kuu ka ka'an de.

23 Te nuu ni ndi'i kiuu ja ni jinokuechi de nuu veñu'u, te ni ndajiokuuin de kuano'o de ve'e de.

24 Te nuu kuee ka ja ni ndo'o de siun, te ni jinku'un lulu ñasi'i de, guaa u'un yoo tu ni kee ña ve'e ña. Te ni ka'an ña:

25—Maa ia Jito'o ni sa'a ña sia'a, nagua ma vi skexiko ka ña ñayiu ja tu na se'o —ni ka'an ña sua'a.

Ni kaxtno'o ia jinokuechi nuu Dios ja kaku Jesús

26 Yun te nuu iñu yoo, te ni tetniuu Dios ia jinokuechi nuu ya nani Gabriel, ja ni ja'an ya in ñuu nani Nazaret ja tñii Galilea, 27 ja ni jinkoto ya in suchi lule nani María, ja kui in suchi si'i ndutu, suchi ja ni kee yu'u ja vi tñanda'i jin in tee nani José ja kuu de tatatno'o ndee rey David. 28 Ni kiuu ya nuu oo María, te ni ndakantno'o ña ya, te jiña'a ya:

—Na ta'u na ndetu ni kuu ron nuu ndi'i ñasi'i, chi oo ia Dios jin ron, ia kuu Jito'o ron —jiña'a ya.

29 Su nuu ni jini María ia Gabriel, te ni kiyu'i jin tno'o ni ka'an ya, te ni jinkondei ndakani ini naxa kei tno'o yun. 30 Te ni ka'an ia Gabriel:

—María, ma yu'u ron, chi in java'a sa'a ña ia Dios. 31 Vitna chi jinku'un lulu ron, te kiuu na kakui, xnani ron jin Jesús. 32 In ja kanuu kokui nuu ia Dios, guaa se'e maa ia Dios oo ndee sukun vi xnani ña ñayiu. Te maa ya ja kuu ya Dios sa'a ya ja kokui rey nagua ni sa'a ya jin ndee tatatno'o rey David, 33 nagua tatnuni nuu ñayiu ñuu maa ron ja ka kui ñayiu Israel ja na koo java'a. Te tniuu konei ma skundi'i, chi kotatnuni nikuii nikani —jiña'a ya.

34 Te ni jikan tno'o María:

—¿Su naxa kokuu siun, te masu na teyii oo jin san? —jiña'a.

35 Te ni ka'an ya:

—Kii Espiritu ia Dios siki ron, te jaka'nu maa ya ja oo ndee sukun

jinkoo siki ron, na kuinio in viko, te yun sa'a ja jinku'un lulu ron. Te suchi kaku jian kokui suchi ii, te vi xnani ñayiu jin Se'e maa ia Dios.

36 Te suni saa tna'a ron Elisabet, chi koo in se'e ña visi ja ni kuu nija'nu ña, in ña'a ka kachi ñayiu ja ma kuni ña ja koo se'e ña. Su vitna ja ni kuu iñu yoo ñu'u lulu ña. 37 Chi tu nagua vijin kuu nuu ia Dios ja ma kuu sa'a ya —jiña'a ia Gabriel.

38 Yun te jiña'a María:

—Sein, chi in ña'a jinokuechi ni nuu ia Dios kuu san, guaa na sa'a ña maa ya nagua ni ka'an ni —jiña'a.

Yun te kuano'o ia Gabriel.

Ni jinkoto ña María jin Elisabet

39 Te yatni kiuu saa ni kee María kua'in in ñuu kaa ne'u yuku ja tñii ñuu Judea ja majinkotoi Elisabet.

40 Te nuu ni jinoi, te ni kiui ve'e Zacarías, te ni ndakantno'o ñasi'i de. 41 Te nuu ni onini Elisabet ja ndakantno'o ña María jin ña, te vi ndee lulu ña ni kanta ini chii ña, te vi ni chitu ña jin Espiritu ia Dios. 42 Yun te ni ka'an jaa ña:

—Na ta'u na ndetu ni ne'u sava ka ñasi'i j'on, vi na ta'u na ndetu chiluluu skaku ni. 43 Te ¿na in kuu sein ja kokikoto ña nana maa ia Jito'o san? 44 Chi vi nuu ni ka'an ni ja ni ndakantno'o ña ni, te ni kanta lulu san ini chii san ja kusii ndeva'a ini. 45 Na ta'u na ndetu ni ja ni kandija ni, chi skunkuu tno'o ni ka'an ia Dios —jiña'a ña.

46 Te jiña'a María:

Ndee ini anu san sa'a ka'nu san ia Dios,

47 te kusii ini anu san nuu ya ja kuu ya Dios, ia skaku ni'nu ña jin san,

48 chi ni ndia'a ya ja ña'a kunda'u kukee ja jinokuechi nuu ya kuu san.

Te ndee vitna jin kiuu kua'on vi kachi ñayiu ja na ta'u na ndetu san,

49 chi maa Dios, ia ka'nu ndeva'a, ni sa'a ña in jaka'nu jin san, te ja ii kuu sivi ya.

50 Te ndi'i ni kiuu kunda'u ini ña ia Dios jin ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ya.

51 Ni sa'a ya tniuu na'nu jin jaka'nu ya.

Te ni kindee ya taka tniuu kue'e ka ndakani ini ñayiu inu teyii ndeva'a.

52 Vi xtajioo ya ñayiu ka kuu rey ja ka tatnuni,

te sa'a ka'nu ya ñayiu ka sa'anda'u maa.

53 Ni jiña'a kua'a ya ja vi kaa ñayiu ka ji'i soko,

te sa'a jioo ya ñayiu kuika kua'in jin nda'a iyui.

54 Chituu ya yoon ja ka kuo ñayiu Israel ja ka jinokuechio nuu ya,

te tu ndunaa ya ja kunda'u ini ña ya,

55 chi saa ni ka'an ya nuu ndi tata veluo Abraham

vi nuu ñayiu tatatno'o de kikuei nuu kuee ka, jiña'a.

56 Yun te ni kendoi ja ni ka oi jin Elisabet uni yoo, te saa ni ndajioquiin ja kuano'i ve'i.

Ni kaku Juan, tee skuandute

57 Nuu ni kintna'a kiuu ja kaku lulu Elisabet, te ni skaku ña in suchi yii. 58 Te ndi'i ñayiu ka oo yatni jin ña vi ñayiu ka kuu tna'a ña, ni ja'ankuei ni ka jinkoto ña, te ni ka kusii ini jin ña nuu ni ka ni'i tno'i ja ni kunda'u ini ña ia Dios ja ni kaku lulu ña.

59 Te nuu una kiuu ja ni kaku lulu yun, ni ja'ankuei ñayiu ni ka chitnuni nuu yiki kuñui nagua yoso nuu Ley. Te ni ka kuini ja konani Zacarías nagua nani tatai.

60 Su yun te jiña'a nanai:

—Ña'a, chi Juan konani —jiña'a ña.

61 Te ka jiña'a ñayiu yun:

—¿Nau? Te ni in ñayiu ve'e ni, tu na in nani Juan —ka jiña'a.

62 Yun te jin seña ni ka jikan tno'o ñayiu yun maa Zacarías na sivi kuini de ja konani se'e de.

63 Te ni jikan de in yutnu jite luluu, te ni tee de ja Juan konani. Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii ini ja siun ni tee de.

64 Yun te vi nuu saa ni kuu ni ndaka'an Zacarías, te ni ndakuanta'u de nuu ia Dios.

65 Te vi ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii ini ja ni kuu ni ndaka'an de vi ni ka ndakani ja siun ni kuu. Te ni jitenuu tno'o nii ñuu ka ndaa ne'u yuku ja tnii Judea yun. 66 Te vi ndi'i ñayiu ka nini yun ka ndakani ini jin anui, te ka jikan tno'o tna'i:

—¿Nagua kokuu lulu ya'a kiuu na kua'nui ja sia'a ni kuu? —ka kachi de.

Chi oo maa ia Dios jin suchi luluu yun.

Tno'o vii tno'o va'a ja ni ka'an Zacarías

67 Yun te ni chitu ña Espiritu ia Dios jin yuai Zacarías, te ni ka'an de nagua ni skuni ña ia Dios:

68 Ka'nu kuu Jito'o, ia kuu Dios ñayiu ñuo Israel,

chi vitna te ni kee ya ja ndatau ya ñayiu ñuu ya nuu yika kuechi,

69 chi ni tetniuu ya in ia ndiso tniuu ka'nu ja skaku ni'nu ña ya,

in ia kuu tatatno'o rey David, tee ni ojinokuechi nuu maa ia Dios.

70 Ya'a kuu ja ni ka'an ya jin ma'ñu sagua tee ni ka ndakani tno'o ya ndee jana'a nuu ni ka'an ya

71 ja skaku ni'nu ya ñuo nuu ñayiu ka ka'an u'u ña vi nuu ñayiu ka skexiko ña.

72 Chi ni kunda'u ini ya tatatno'o ndee jana'a,

te tu ni ndunaa ini ya tno'o ja ni kee yu'u ya.

73 Te ya'a kuu tno'o ni kee yu'u ia Dios nuu ndi nija'nuo Abraham,

74 ja ni taa ya in ja skaku ni'nu ña nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jion,

te ma vi koyu'o ja vi kunukuechio nuu ya.

75 Te vi kokuo ñayiu vii ñayiu va'a vi ñayiu ndaa ndi'i ni kiuu ja vi koo nuu ya.

76 Te ja maa ron, vi se'e yii luluu rin, chi kokuu ron in tee ndakani tno'o maa ia Dios oo ndee sukun,

chi koxno'o ron nuu ia Jito'o ja kosava'a ron ichi ki'in ya,

77 nagua ja kaxtno'o ron nuu ñayiu ñuu ya ja Dios, chi oo ndaa ja koneka'nu ini ya nuu yika kuechi,

te skaku ni'nu ña ya jin.

78 Chi ni kunda'u ndeva'a ini ña ia Dios jion,

guaa vaji ya ndee sukun ja makikoto ña ya,

na kuinio nikandii ja ye'e nda'a nuu ndeja'a in kiuu jaa,

79 nagua ja xnuu nuu na saa na tu'u ñayiu ka jika ichi nee ichi nuu ki'on ja kuo, nagua ja vi ni'o ichi ki'inkueio nuu oo jamani

ni kachi Zacarías.

⁸⁰ Yun te nuu ni ja'nu Juan, te ni kuu yutnuu jin Espiritu ia Dios. Te ni oi in ñu'u te'a nuu tu na ve'e oo. Te yun ni oi ndee ni kenta kiuu ja ni xtui mai nuu ñayiu Israel.

2

Ni kaku Jesús

¹ Te tiempu saa ni tatnuni rey Augusto, tee ni onetnuiu Roma, ja vi nukoso sivi ñayiu taka ñuu, guaa ni ka'an de ja no'okuei ndi'i ñayiu vi nukoso sivi. ² Te ja ni ka nukoso sivi ya'a kuu jaxtna'nu'u ja ni kuva'a na ni onetnuiu tee ni onani Cirenio ja ni otatnuni de ñuu ja tñii Siria. ³ Te ndi'i ñayiu

ni no'okuei ñuu maa mai ja ni ka nukoso sivi nuu censo yun.

⁴ Te yun guaa ni ndee José ñuu Nazaret ja tñii Galilea, te kuano'o de ñuu Belén ja tñii Judea, ñuu nuu ni kaku rey David, chi tatatno'o rey David kuu José, ⁵ nagua ja yun vi nukoso sivi de jin María, suchi ndita nda'u jin de. Te ja ni kuantu ndia'a maa ia Dios ja ja ñu'u lului. ⁶ Te vi nini ka oo de jin ñuu Belén, te ni kintna'a kiuu ja kaku lului. ⁷ Te tu ni ni'i nuu de ve'e nuu vi koo de jin, guaa in nuu ka nu'ni kiti yun, ni kaku lului. Te yun ni kaku se'e xna'nu'i, te ni tniusuku ñai jin in sa'un, te ni jakintuu ñai nuu in tnundoo ja kee ja ka jaa kiti.

Ni kentakuei ia ka jinokuechi nuu Dios nuu ka oo tee ka jito kiti

⁸ Yatni ñuu Belén ka oo tee ka jito ndikachi ja ka ndee de ti jakuaa yun. ⁹ Te vi sanaa ni kenta in ia jinokuechi nuu ia Dios, te ninii nuu ka oo de ni ye'e ni'nu, te ni ka yu'u ndeva'a de. ¹⁰ Su yun te jiña'a ia jinokuechi yun:

—Ma vi yu'u ron, chi vaji rin ndakani rin in ja vi kusii ndeva'a ini ndi'i ñayiu ñuu vitna, ¹¹ chi ni kaku in lulu ñuu David, in suchi skaku ni'nu ñayiu, te sui kuu Kristu, ia ni tetnuiu Dios ja kui Jito'o. ¹² Te ya'a kaxtno'o naxa vi ndani'i ron jin: Vi kuni ron jin ja ñusukui in sa'un, te katui in nuu tnundoo nuu kee ja ka jaa kiti —jiña'a ya.

¹³ Te vi nuu saa ni kentakuei kua'a ka ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka sa'a ka'nu ya ia Dios, te ka jiña'a ya:

¹⁴ Ka'nu ndeva'a kuu ia Dios ndee sukun yun,

te nuu ñuyiu ya'a na koo jamani ya nuu ñayiu ja junkuaan ini ña ya, ka kachi ya.

15 Te nuu ni ka ndajiokuiin ia ka jinokuechi yun ja kuano'okuei ya andivi, te ni ka jinkondee tee ka jito ndikachi ka ndatno'o de:

—Ki'inkueio Belén na vi kon-dia'o nagua ni kuu ja sia'a ni skuni ña ia Dios jion —ka ndatno'o de.

16 Yun te kekuei ñama de kua'ankuei de, te nuu ni jinokuei de, te ni ka jini de María jin José jin lulu yun katui nuu in tnundoo kee ja ka jaa kiti. 17 Te nuu ni ka jini de jin, te ni ka ndakani de tno'o ni ka'an ia jinokuechi nuu Dios, ja ja'a lulu yun. 18 Te ndi'i ñayiu ni ka onini yun ni ka sa'u kuii ini ja siun ka ndakani tee ka jito ndikachi yun. 19 Te ni tava'a María ndi'i tno'o ya'a ini anui vi ndakani ini siki tno'o ya'a. 20 Yun te nuu ni ka ndajiokuiin tee ka jito ndikachi ya'a ja kuano'okuei de, te ka ndakuanta'u de nuu Dios, vi ka sa'a ka'nu de ya, chi ndi'i ja ni ka onini de ni ka jini de oo ndaa, nagua ni ka'an ia jinokuechi nuu ya.

Ni ka xne'e de Jesús nuu ia Dios nuu maa veñu'u ka'nu

21 Te nuu una kiuu ja ni kaku lulu yun, te ni ka chitnuni de nuu yiki kuñui, te ni ka xnani de jin Jesús, nagua ni ka'an ia jinokuechi nuu Dios nuu maa María ama ka ja jinku'un lulu ña. 22 Te nuu ni kintna'a kiuu ja vi skunkuu de costumbre ja vi nduvii de nagua ka'an tno'o ni tee Moisés ja ni tatnuni maa ia Dios, te ni ja'ankuei de jin lulu yun veñu'u Jerusalén ja vi xne'e de jin nuu ia Dios. 23 Chi saa ka'an tno'o yoso nuu Ley Jito'o: “Ndi'i suchi yii ka kaku xtnañu'u vi kokui se'e vii maa ya ja vi kunukuechi nuu ya”. 24 Te yun guaa ni ja'ankuei de jin ja ni ka soko de nagua yoso nuu Ley maa Jito'o: uu kuku axi uu sata.

25 Te tiempu saa ni oo in tee ni onani Simeón maa ñuu Jerusalén.

In tee ndaa ja ni ochiñu'u ia Dios kuu de, te ni ondetu ka'nu de ja koo in kiuu, te skaku ni'nu ya ñayiu ñuu de Israel. Te oo de jin Espiritu maa ia Dios. 26 Te ni oo in kiuu ni skuni ña Espiritu ia Dios ja maa kuu de ama ka ja kuni nuu de ia tetniuu maa Jito'o ja skaku ni'nu ya ñayiu. 27 Te ni jaka ña Espiritu ia Dios ja kua'an de veñu'u. Te yun, ja ka oo María jin José jin suchi yikin nani Jesús, ja vi skunkuu ña nagua tatnuni maa Ley. 28 Te nuu ni jino Simeón, te ni kanundee de lulu ya'a, te ni ndakuanta'u de nuu ia Dios, te jiña'a de:

29 Vitna, vi Jito'o san, te ni skunkuu ni tno'o ni kee yu'u ni,

te ja kuu kuandetu ni ja kuu sii ini san ja jinokuechi san nuu ni,

30 chi ja ni jini san jin nuu san ia skaku ni'nu ña.

31 Chi ni sa'a tua'a ni ja vi kuni ña ndi'i ñayiu ñuyiu.

32 Chi maa ya kuu ñu'u ja sie'e nuu ñayiu sava ka tatatno'o, te sa'a ya ja koo jayiñu'u nuu ñayiu ñuu ni Israel

ni kachi Simeón.

33 Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini María jin José ja siun ni ka'an de siki lulu yun. 34 Yun te ni jikanta'u ña Simeón nuu ia Dios, te ni ka'an de nuu María:

—Kona'a ni ja lulu ya'a, chi ni chitniuu ña ia Dios ja sa'i ja kua'a ñayiu ñuu Israel vi kanakau nuu tu ka kandija ña jin, te kua'a ñayiu vi koo gua'a nuu ia Dios, chi vi kandija tno'o ka'in. Te kokui in seña ja kua'a ñayiu vi kane'e siki. 35 Te yun saa vi jinotuu ñayiu naxa ka ndakani ini jin anui, su maa ni guaa kua'a tnundo'o kuni ni, chi tna'a ndeva'a ni tno'o suchi ini —jiña'a Simeón.

36 Te suni yun oo in ña'a nija'nu ni onani Ana, se'e si'i Fanuel tatatno'o Aser, te suni in ña'a ni

ondakani tno'o ia Dios kuu ña. Te lule sa'un ña ni tñanda'a ña ja ni ka ondekatna'a ña jin yii ña uja kuia. ³⁷ Su tiempu saa, ja oo kuun xiko kuun kuia ja ni ndonda'u ña, te vi nduu vi ñuu oo ña nuu veñu'u jinokuechi ña nuu ia Dios. Te vi ondite ña vi ndakuatu ña nuu ya. ³⁸ Te vi suni ore saa, ni jino ña ndakuanta'u ña nuu ia Dios, te ka'an ña tno'o ja ja'a lulu yun nuu ndi'i ñayiu ka ndetu ka'nu ja skaku ni'nu ia Dios ñayiu ñuu Jerusalén.

Ni ka ndajiokuiin María ñuu Nazaret

³⁹ Te nuu ni ndi'i ja ni ka skunkuu José jin María ndi'i nagua tatnuni Ley ia Dios, te ni ka ndajiokuiin ña kuano'okuei ña jin de ñuu Nazaret ja tnii Galilea. ⁴⁰ Yun te makua'nu suchi luluu yun, te ni kuu yutnui vi ni kuu ndichi ndeva'i, chi ni chindee ni chituu ña maa ia Dios.

Oo Jesús nuu veñu'u ka'nu

⁴¹ Te vi nuu kuia nuu kuia, ni ono'okuei José jin María viko pascua ñayiu judio maa ñuu Jerusalén. ⁴² Te nuu ni jino Jesús uxi uu kuia, te ni no'okuei de jin viko yun, nagua ka sa'a de nuu kuia nuu kuia. ⁴³ Su nuu ni ndi'i ja ni oo viko yun, te kuano'okuei de ve'e de. Su Jesús, chi ni kendoi maa Jerusalén, su tu ni ka jini de ja ni ndoi. ⁴⁴ Te ka ka'an de ja ndikin ñai kuano'i ne'u nuu kuano'okuei kua'a ñayiu, te tu ni ka ndanduku yachi ña de. Su nuu ni kuu in kiuu ja ka jika de, te ni ka ndanduku ña de ne'u ndi'i ñayiu ka kuu tna'a de vi ne'u ñayiu ka jini tna'a jin de. ⁴⁵ Su ja siun, tu ni ka ndani'i ña de, te ni ka ndajiokuiin de kuano'okuei tuku de ndee Jerusalén ja vi ndanduku ña de.

⁴⁶ Te ndee nuu uni kiuu, saa ni ka ndani'i ña de nukoi ini veñu'u yun, ne'u tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja nini tno'o ka ka'an de vi

jikan tno'o ñai jin de naxa tatnuni ia Dios. ⁴⁷ Te ndi'i ñayiu ka nini yun, ni ka sa'u kuii kuiti ini ja ndichi ndeva'a ini, te ndi'i tno'o ka jikan tno'o ña de kaxtno'i naxa oo. ⁴⁸ Te nuu ni ka jini ña María jin José, ni ka sa'u kuii kuiti ini ña, te jiña'a ña:

—Se'e, ¿nau ja sia'a kaa ja ni sa'a ña ron? Te ru'un jin tata ron, chi ni ka kusuchi ndeva'a ini rin ja ka ndanduku ña rin —jiña'a ña.

⁴⁹ Te jiña'a Jesús:

—¿Nau ja ka ndanduku ña ni? ¿A tu ka jini ni ja nini kuu ja skunkuu san tniuu ja ni tatnuni tata yua san nuu san? —jiña'a i.

⁵⁰ Su tu ni ka jinkui'nu ini ña jin de nau ja siun ni ka'in.

⁵¹ Yun te kuano'okuei de jin ñuu Nazaret, te ni ojanyu'u ni ojandetui tno'o ni ka oka'an de. Te ni tava'a María ndi'i ya'a ini anu ña.

⁵² Te Jesús, chi kuu sukuin vi ni kuu ndichi kai, chi ni chindee chituu ña ia Dios, te kusii ndeva'a ini ya jin, vi ka kusii ini ñayiu jin.

3

Ni kaxtno'o Juan, tee skuan-dute, ndee ñu'u te'a

¹ Kuia xa'un ja ni onetniuu rey Tiberio ñuu ka'nu Roma, te saa kuu ja ni onetniuu Poncio Pilato ñuu ja tnii Judea, te Herodes ni onetniuu ñuu ja tnii Galilea, te ñani de Felipe ni onetniuu ñuu ja tnii Iturea jin ñuu ja tnii Tracónite, te Lisánias ni onetniuu ñuu ja tnii Abilinia. ² Te Anás jin Caifás ka kuu uu sutu ni ka okuu nija'nu nuu sava ka sutu ñuu Israel. Te tiempu saa, ni ka'an ia Dios nuu Juan, se'e tee nani Zacarías, nuu ñu'u te'a, nuu tu na ve'e oo. ³ Te ni kee Juan ja ni jiondita de taka nuu ka oo ñayiu yatni yute Jordán. Te ni kaxtno'o de ja na vi ndatna'u ini ñayiu, te na vi kuandutei nagua koneka'nu

ini ia Dios nuu yika kuechi. ⁴ Saa ni kuu nagua ja skunku tno'o ni tee Isaiás, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nuu ka'an sua'a: Kii in tee kana jaa ndee nuu ñu'u te'a, te kachi de:

“Vi sava'a ni ichi nuu vaji Jito'o.

Te vi ndasa'a ndaa ni ichi.

⁵ Te na ndachitu ndi'i chiko'i, te na ndundaa ndi'i taka yuku sukun vi tinduu.

Te ndi'i ichi yakua vi ndundaa, jin na ndundii nuu ñu'u ni ndayi ndayi.

⁶ Te ndi'i ñayiu vi kuni ja tetniuu ia Dios in ia ja skaku ni'nu ña”

kachi tno'o yoso yun.

⁷ Yun te nuu jinokuei ñayiu ja skuandute ña Juan, te ni kana xeen de:

—Tatatno'o koo, ¿na in ni kaxtno'o ja kuu vi kaku ni nuu tnundo'o ja oo yatni ja vaji?

⁸ Vitna, te vi sa'a ni java'a ja ni ka ndata'u ini ndija ni. Te ma vi sa'a teyii ni maa ni ja tatatno'o Abraham ka kuu ni, chi ka'an ndaa san ja ia Dios, chi vi ndee yuu ya'a te kuu ndasa'a ya ja vi ndui tatatno'o Abraham. ⁹ Te suni kaa xeen, chi ja oo tua'a ja ka'nde ndee yo'o yutnu. Te yun guaa ndi'i yutnu ja tu kuun kiti vixin gua'a, te te'nde tnu, te kee tnu ja kai tnu nuu ñu'u —ni kachi de.

¹⁰ Yun te ni ka jikan tno'o ña ñayiu:

—Kaxtno'o ni joo, ¿nagua kuu ja vi sa'a san? —ka jiña'a.

¹¹ Te jiña'a Juan:

—Na in neva'a uu sa'un, te na kuña'i in kui'nu ñayiu tu na sa'un neva'a. Te ñayiu neva'a ja kai, te na kuña'i joo na kaa ñayiu tu ni'i ja kai —jiña'a de.

¹² Yun te suni ni ka jintna'a ña tee ka xtutu xu'un impuestu ja vi kuandute de. Te ni ka jikan tno'o de Juan:

—Mastru, te sein, ¿nagua kuu ja vi sa'a san? —ka jiña'a de.

¹³ Te jiña'a Juan:

—Vi xtutu ndaa ni xu'un impuestu, te ma vi kakan kua'a ka ni —jiña'a de.

¹⁴ Yun te suni ni ka jikan tno'o ña sava tee ka kuu soldado:

—Te sein, ¿nagua kuu ja vi sa'a san? —ka jiña'a de.

Te jiña'a Juan:

—Ma vi kindee ni ndatniuu ni in ñayiu ja vi skoto ioo ni jin, te ni ja vi xtavi uun ni jin in kuechi ja tu ni sa'i. Te vi kuandee ini ni jin joo xu'un ja ka jinkunya'u ni —jiña'a de.

¹⁵ Te ndi'i ñayiu ka ndetu ja tetniuu Dios in ia kii ja skaku ni'nu ña, guaa ka ndakani ini jin anui axi saa suu kuu Juan. ¹⁶ Yun te jiña'a Juan nuu ndi'i ñayiu yun:

—Sein, chi ja ndaa ja jin ndute uun skuandute san ñayiu, su yata sein vaji in tee kuu ka'nu ka saa sein ja vini masu nagua kuu sa'un san ja ndajin san korria ndijan de. Te suu de guaa skuandute ña jin Espiritu ia Dios, te suni teñu'u ya ñayiu tu ka kandija. ¹⁷ Chi kuu de na kuinio in tee ja ndasavii era ja xtechi de triu, te tava'a siin de nuu saka triu yun, te teñu'u de paja nuu kokai ja ma nda'va nikuii nikani. Saa kokuu jin ñayiu —jiña'a Juan.

¹⁸ Te jin kuakua'a ka tno'o ni ka'an de ja ni xteku de ñayiu nuu ni kaxtno'o de tno'o va'a ia Dios. ¹⁹ Te ni oo in kiuu ni kuxeen Juan nuu Herodes, tee tatnuni nuu ñuu yun, ja masu vatuka sa'a de ja ni ndakuaka tna'a de jin Herodías, ñasi'i ñani de Felipe, vi jin kuakua'a ka jakue'e ni sa'a de. ²⁰ Su visi kua'a kuechi Herodes oo, su ni sa'a de inka jakue'e, chi ni tnii de Juan, te ni jasi ña de vekaa.

Ni jandute Jesús

²¹ Te in kiuu ni jinokuei ñayiu ja skuandute ña Juan ama ka ja ki'in de vekaa. Te suni ni jandute Jesús. Te nuu ni jinkondee ya ndakuatu

ya, te ni ndanune andivi. ²² Te ni kunjino ndijin Espiritu ia Dios siki ya na kuinio in sata. Te ni ka'an in tno'o ndee andivi nuu jiña'a sua'a:

—Maa ron kuu seyii rin ja kutoo ndeva'a ña rin, te kusii ini rin jin ron —jiña'a tno'o yun.

Ndakani naxa vaji tatatno'o Jesús

²³ Nuu ni jinkondee Jesús ja kaxtno'o ya nuu ñayiu, chi vaa ndee oko uxi kuia oo ya. Te ka ndakani ini ñayiu ja se'e José kuu ya. Te José, chi se'e tee ni onani Elí kuu de. ²⁴ Te Elí, chi se'e Matat kuu de, te Matat kuu se'e Leví, te Leví kuu se'e Melqui, te Melqui kuu se'e Jana, te Jana kuu se'e José. ²⁵ Te José kuu se'e Matatías, te Matatías kuu se'e Amós, te Amós kuu se'e Nahúm, te Nahúm kuu se'e Esli, te Esli kuu se'e Nagai. ²⁶ Te Nagai kuu se'e Maat, te Maat kuu se'e Matatías, te Matatías kuu se'e Semei, te Semei kuu se'e José, te José kuu se'e Judá. ²⁷ Te Judá kuu se'e Joana, te Joana kuu se'e Resa, te Resa kuu se'e Zorobabel, te Zorobabel kuu se'e Salatiel, te Salatiel kuu se'e Neri. ²⁸ Te Neri kuu se'e Melqui, te Melqui kuu se'e Adi, te Adi kuu se'e Cosam, te Cosam kuu se'e Elmodam, te Elmodam kuu se'e Er. ²⁹ Te Er kuu se'e Josué, te Josué kuu se'e Eliezer, te Eliezer kuu se'e Jorim, te Jorim kuu se'e Matat. ³⁰ Te Matat kuu se'e Leví, te Leví kuu se'e Simeón, te Simeón kuu se'e Judá, te Judá kuu se'e José, te José kuu se'e Jonán, te Jonán kuu se'e Eliaquim. ³¹ Te Eliaquim kuu se'e Melea, te Melea kuu se'e Mainán, te Mainán kuu se'e Matata, te Matata kuu se'e Natán. ³² Te Natán kuu se'e David, te David kuu se'e Isai, te Isai kuu se'e Obed, te Obed kuu se'e Booz, te Booz kuu se'e Salmón, te Salmón kuu se'e Naasón. ³³ Te Naasón kuu se'e Aminadab, te Aminadab kuu se'e Aram, te Aram

kuu se'e Esrom, te Esrom kuu se'e Fares, te Fares kuu se'e Judá. ³⁴ Te Judá kuu se'e Jacob, te Jacob kuu se'e Isaac, te Isaac kuu se'e Abraham, te Abraham kuu se'e Taré, te Taré kuu se'e Nacor. ³⁵ Te Nacor kuu se'e Serug, te Serug kuu se'e Ragau, te Ragau kuu se'e Peleg, te Peleg kuu se'e Heber, te Heber kuu se'e Sala. ³⁶ Te Sala kuu se'e Cainán, te Cainán kuu se'e Arfaxad, te Arfaxad kuu se'e Sem, te Sem kuu se'e Noé, te Noé kuu se'e Lamec. ³⁷ Te Lamec kuu se'e Matusalén, te Matusalén kuu se'e Enoc, te Enoc kuu se'e Jared, te Jared kuu se'e Mahalaleel, te Mahalaleel kuu se'e Cainán. ³⁸ Te Cainán kuu se'e Enós, te Enós kuu se'e Set, te Set kuu se'e Adán, te Adán kuu se'e ia Dios.

4

Ni jito tnuni ña Tachi jin Jesús

¹ Nuu ni nana Jesús ini yute Jordán ja ni jandute ya, te ni chitu ña Espiritu ia Dios jin ya, te ni jaka ña Espiritu yun ja kua'an ya ndee nuu ñu'u te'a. ² Te yun ni oo ya uu xiko kiuu ja ni jito tnuni ña Tachi, te tu sa'un nagua ni jaa ya ndi'i kiuu yun, te nuu kuee ka, te ni keja'a ya kokin ya. ³ Yun te jiña'a Tachi yun:

—Nuu ja Se'e Dios kuu ron, te tatnuni nuu yuu ya'a ja na nduu xtaa, te kaa ron —jiña'a.

⁴ Te jiña'a Jesús:

—Yoso nuu tutu ii: “Masu maintno'o xtaa kuu ja koteku ñayiu, chi suni jin ndi'i tno'o ia Dios kuu ja tekui” —jiña'a ya.

⁵ Yun te ni jaka ña Tachi yun nuu in yuku sukun ndeva'a, te vi nunuu sua'a ni, te ni xne'e ndi'i ñuu oo ninii ñuyiu. ⁶ Te jiña'a Tachi yun:

—Taa rin ndi'i jaka'nu ya'a nuu ron vi ndi'i jayiñu'u oo nui, chi maa rin ni ni'i ndi'i, te kuña'a rin nuu na ñayiu kuini maa rin ja kuña'a rin. ⁷ Nuu ja na jinkuiin

jiti ron nuu rin, te chiñu'u ña ron, te taa rin ndi'i koo nuu nda'a maa ron —jiña'a.

⁸ Te jiña'a Jesús:

—Kujioo kua'an, vi Tachi, chi yoso nuu tutu ii: “Maintno'o nuu ia Jito'o Dios ron kuu ja chiñu'u ron, te maintno'o nuu maa ya guaa kunukuechi ron”.

⁹ Yun te ni jaka ña Tachi yun ja kua'an ya Jerusalén, te ni skaa ña ndee xtuu veñu'u ka'nu, te jiña'a:

—Nuu ja ndija ron ja Se'e Dios kuu ron, te ndagua ya'a makee ndee nuu ñu'u, ¹⁰ chi suni yoso nuu tutu ii:

“Tetniuu Dios ia ka jinokuechi nuu ya ja vi koto ña jin ron”, ¹¹ te “vi kotnii nda'a ron, nagua ja ma kachi ja'a ron jin ni in yuu”, —jiña'a.

¹² Te jiña'a Jesús:

—Kachi nuu tutu ii: “Ma koto tnuni ron Jito'o Dios ron” —jiña'a ya.

¹³ Te nuu ni ndi'i ja ni jito tnuni ña Tachi yun jin Jesús, te ni kujioo ndee saa tiempu.

Ni keja'a Jesús kaxtno'o ya tno'o ia Dios nuu ñayiu ñuu ja tnii Galilea

¹⁴ Yun te ni ndajioquiin Jesús ñuu ja tnii Galilea jin jaka'nu Espíritu maa ia Dios. Te ni jitenuu tno'o ja teku tno'o ya nii ñuu yun. ¹⁵ Saa te ni jikanuu ya taka ve'e ii sinagoga nuu ka ndututu ñayiu judio, te ni kaxtno'o ya tno'o ia Dios, te vi ndi'i ñayiu ni ka ndakuantno'o ña ja luu kaxtno'o ya.

¹⁶ Yun te kuano'o ya ñuu Nazaret nuu ni ja'nu ya. Te in kiuu ndatatu ni kiuu ya ve'e ii sinagoga, nagua ni osa'a ya. Te ni ndakoo ya ja ka'u ya tutu ii.

¹⁷ Te ni ka jiña'a de tutu ii ja ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a. Te nuu ni jani ya tutu yun, te ni jinku'un ya nuu ka'an sua'a, te ni ka'u ya:

¹⁸ Espíritu maa ia Dios oo jin san, chi ni sa'a siin ña ya, nagua ja ndakani san tno'o va'a ya nuu ñayiu ka kunda'u.

Te ni tetniuu ña ya vaji san ja ndasa'a san ñayiu ka ndatna'u ini nuu yika kuechi,

vi kana ndoso san ja na vi yaa ñayiu ka oo nuu nda'a ñayiu inka ñuu,

vi ndasa'a san ñayiu ka ndesi nuu vi siaa san ñayiu ka ka'an u'u ña tna'i.

¹⁹ Te kaxtno'o san ja vitna kuu kuia ja chindee chituu ña ia Dios jin ñayiu

kachi tutu ni ka'u ya.

²⁰ Te ni ndaxtuu ya tutu yun, te ni ndakuña'a ya nda'a in tee jinokuechi nuu ve'e ii yun, te ni jinkoo ya. Yun te vi tu ka ya'a nuu ña ndi'i ñayiu ka oo yun. ²¹ Te ni jinkondee ya ka'an ya:

—Vitna te ni skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii ya'a ja ni ka onini ndi'i ni —jiña'a ya.

²² Te ndi'i ñayiu ni ka ka'an va'a ja ja'a ya, te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini ja luu ndeva'a kaxtno'o ya. Su ka jikan tno'o tna'i:

—¿A masu se'e José kuu suchi ya'a? —ka kachi.

²³ Te jiña'a Jesús:

—Vatuni vi ka'an ni tno'o ya'a jin san: “Roon ja tee tatna kuu ron, ndasa'a tatna maa ron, vi sa'a ñuu maa ron ya'a ja ni sa'a ron Capernaúm ka ka'an ñayiu, te vi kandija ña rin”, vi kachi ni sua'a.

²⁴ Te jiña'a ka ya:

—Ka'an ndaa san ja ni in tee ndakani tno'o ia Dios, tu ka janta'u ña ñayiu ñuu maa de.

²⁵ Te ka'an ndaa san, ja tiempu ni oo Elías, tee ni ndakani tno'o ia Dios, ni ka oo kua'a ña'a ni ka ndonda'u ñuu mao Israel ya'a, na tu ni kuun sa'un sau nuu uni kuia yosava, te ni oo ndeva'a nnama,

²⁶ su tu ni tetniuu ña ia Dios jin

Eliás ja kii de chituu de ña'a ñuu mao Israel, chi saa sua'a ña'a inka ñuu ja ni oo ñuu Sarepta ja tñii Sidón, yun ni ja'an de ni chituu ña de. ²⁷ Suni saa ni tiempu na ni oo Eliseo, tee ni ndakani tno'o ia Dios, suni ni ka oo kua'a ñayiu ñuu mao ni ka oku'u kue'e ndi'yi te'i. Te vini in tu ni nduva'a, chi saa sua'a in tee ñuu Siria nani Naamán kuu ja ni nduva'a —jiña'a Jesús.

²⁸ Te nuu ni ka onini tno'o ya'a, te ni ka kiti ini ndi'i ñayiu ni ka ndututu ve'e ii sinagoga yun. ²⁹ Te ni ndontakuei ja ni ka kene'e nda'a ñai. Te kua'ankuei jin ya ndee xtuu yuku nuu kaa maa ñuu yun, ja vi skanakau ñai. ³⁰ Su tuu, chi vi ne'u ndi'i ñayiu yun ni ya'a ya, te kua'an ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ñu'u ña espíritu kue'e

³¹ Yun te kua'an Jesús ñuu Capernaúm ja tñii Galilea. Te ni okaxtno'o ya tno'o ia Dios nuu ñayiu kiuu ndatatu. ³² Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu ka nini tno'o kaxtno'o ya, chi ka'an ya jin tno'o ja ndiso tniuu ya.

³³ Te ini ve'e ii sinagoga yun oo in tee ñu'u ña espíritu tne'e ja kuu espíritu tachi, te vi sanaa ni kana jaa, ³⁴ te jiña'a:

—Xndendoo ña. ¿Nagua kuini ron ja vaji ron nuu ka oo rin, vi Jesús, tee ñuu Nazaret? ¿A vaji ron ja xnaa ña ron jin rin? Te ja jini ña rin jin ron, chi ia ni tetniuu Dios kuu ron —jiña'a sua'a.

³⁵ Te ni ka'an xeen Jesús nuu espíritu tachi yun, te jiña'a ya:

—Kasi yu'u, te kee kua'an —jiña'a ya.

Yun te ni xndonso ña espíritu tachi jin tee yun jin nuu ndi'i ñayiu yun, te ni kee kua'an. Te tu ka nagua ni sa'a ña. ³⁶ Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini ja

siun ni kuu, te ni ka jinkondei ka jikan tno'o tna'i:

—¿Na tno'o kuu tno'o ya'a ja vi jin tniuu nee tee ya'a vi jin jaka'nu tatnuni de nuu espíritu tachi ja na kujioo, te ni kee kua'an? —ka kachi.

³⁷ Te ni jitenuu tno'o ja tekun tno'o Jesús ndi'i ni ñuu yatni yun.

Ni ndasa'a Jesús nana xiso Simón Pedro

³⁸ Yun te ni ndee Jesús ve'e ii sinagoga, te kua'an ya ja ni kenta ya ve'e Simón. Te katu nana xiso de ku'u ka'u ndeva'a ña jin kue'e kiji, te ni ka ka'an nda'u de ja na chituu ya jin ña. ³⁹ Yun te ni chindei ya xini ya ichi nuu katu ña, te ni ka'an xeen ya jin kue'e yun ja na kujioo. Te vi ore saa, ni nduva'a ña, te ni ndakoo ña ni sa'a ña ja ni ka jaa ya.

Ni ndasa'a Jesús kua'a ñayiu ka ku'u

⁴⁰ Te nuu ni jinkoxnee nikandii, vi nasaa natu'u ñayiu ni jinokuei jin ñayiu ku'u ndi'i nuu kue'e, te ni sonee ya nda'a ya siki in in, te ni ndasa'a ña ya. ⁴¹ Te suni ni kanakuei ña espíritu tachi jin kua'a ñayiu, te ni ka jinkondee ka kana:

—Roon, chi Se'e Dios kuu ron —ka jiña'a.

Su ni ka'an xeen Jesús, te tu ni jandetu ya ja vi ka'an, chi ja ka jini ja maa ya kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios.

Ni jiondita Jesús kaxtno'o ya nuu ñayiu nii ñuu ja tñii Galilea

⁴² Yun te nuu ni tuu inka kiuu, te ni kee ya kua'an ya nuu tu na ñayiu ka oo. Su ni ka ndanduku ña ñayiu, te nuu ni jinokuei nuu oo ya, te ni ka junkani ñai ja ma ki'in ya. ⁴³ Su yun te jiña'a ya:

—Tuu, chi suni nini kuu ja ki'in san sava ka ñuu ja kaxtno'o san nuu ñayiu naxa tatnuni ia Dios,

chi tniuu yun ni tetniuu ña ya ja vaji san —jiña'a ya sua'a.

⁴⁴ Te kua'an ya ja ni jiondita ya taka ve'e ii sinagoga ka oo nii ñuu ya tni Galilea, te ni kaxtno'o ya nuu ñayiu.

5

Ni ka ni'i kua'a Simón Pedro chiaka ni sa'a Jesús

¹ In kiuu ni oo Jesús yatni yu'u ndute mar Genesaret, te ni ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu ja vi konini tno'o ia Dios, te vi sua'a ni ka jexin ni'nu tna'i. ² Te ni jini ya uu barco ka nukuiin yu'u ndute mar yun, chi ja ni nanakuei tee ka jika ja ka nduku chiaka ka ndakate de ñunu de. ³ Te ni kaa ya nuu in barco ja kuu kuenta Simón Pedro, te ni ka'an ya jin de ja ndaskaka yata ka de joo. Yun te ni jinkoo ya, te ni kaxtno'o ya nuu ñayiu. ⁴ Te nuu ni ndi'i ni kaxtno'o ya nuu ñayiu, te jiña'a ya nuu Simón:

—Skaka ni barco ya'a na ki'inkueio ndee nuu ñu'u kunu ka ndute yun, te vi skee ni ñunu jian, te vi tau ni chiaka —jiña'a ya sua'a.

⁵ Te jiña'a Simón Pedro:

—Mastru, ja ni kuu in jakuaa ka oo san ya'a ka satniuu san, te tu ka ni'i sa'un san ti. Su jin tno'o ja ka'an maa ni, te na ki'inkueio, te na vi skee tuku san ñunu ya'a —jiña'a de.

⁶ Te nuu ni ka skee de ñunu yun, te ni ka ni'i de kua'a ndeva'a chiaka, te vi ndee ñunu yun ni jinkondee te'nde. ⁷ Yun te ni ka kaja nda'a de sava ka tna'a de ka ñu'u nuu inka barco yun ja na ki'inkuei de vi chituu ña de. Te ni jinokuei tee yun, te vini ka chitu xini de nduu barco yun, te vi saa ndee ni ka ja kee ndute ja vi sa'u. ⁸ Te nuu ni jini Simón Pedro ja siun ni kuu, te ni jinkuiin jiti de nuu Jesús, te jiña'a de:

—Jito'o san, kujioo ni, chi tee oo ndeva'a yika kuechi kuu san —jiña'a de.

⁹ Chi ni ka yu'u ndeva'a de ja siun kua'a ndeva'a chiaka ni ka tni de. ¹⁰ Suni saa Jacobo jin Juan se'e Zebedeo tee ka satniuu jin Simón Pedro, suni ni ka yu'u de ja siun ni kuu. Su yun te jiña'a Jesús nuu Simón Pedro:

—Ma koyu'u ni, chi vitna te ñayiu tni ni ja kiukuei ichi ia Dios masu ka chiaka tni ni —jiña'a ya.

¹¹ Yun te ni ka ndene'e jioo de barco yun yu'u ndute, te ni ka xndoo ndi'i de, te ni ka jata ndikin de Jesús, te kua'ankuei de jin ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i

¹² In kiuu oo Jesús in ñuu, te ni jino in tee ku'u kue'e ndi'yi te'i, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te ni jikanta'u de:

—Jito'o san, nuu ja kuini ni, te kuu ndasavii ña ni joo ja na nduva'a san —jiña'a de.

¹³ Yun te ni skaa Jesús nda'a ya, te ni ke'e ña ya, te jiña'a ya:

—Kuini san, te nduvii ni —jiña'a ya.

Te vi ore saa kua'an kue'e yun. ¹⁴ Yun te ni tatnuni Jesús ja ma ndakani de nuu ni in ñayiu ja suu ya ni ndasa'a ña. Te jiña'a ya:

—Kua'an ni, te xne'e ni maa ni nuu sutu, te soko ni nuu ia Dios nagua ni tatnuni Moisés, nagua ja na vi kuni ñayiu ja ni nduva'a ni —jiña'a ya sua'a.

¹⁵ Su vini saa, te ni jitenuu ja teku tno'o ya ja ndasa'a ya ñayiu in kiuu in kiuu ka. Te ni ka kututu kua'a ñayiu ja vi konini tno'o kaxtno'o ya vi ja ndasa'a ña ya nuu kue'e ja ka ku'i. ¹⁶ Te ni okujioo ya nuu tu na ñayiu oo ja ni ondakuatu ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ni ndu-tuchiin

17 Te in kiuu oo Jesús kaxtno'o ya nuu ñayiu. Te yun ka nukoo sava tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja vajikuei de taka ñuu ja tñii Galilea vi Judea vi Jerusalén. Te oo Jesús jin jaka'nu maa Dios, yun guaa ndasa'a ya kua'a ñayiu ka ku'u. 18 Yun te ni jinokuei tee ka ndiso jito nuu yoxnee in tee ku'u kue'e ni ndutuchiin. Te ni ka kuini de ja kiukuei de ini ve'e yun, te vi kakintuu de tee ku'u yun nuu Jesús. 19 Su tu ni kuu ja kiukuei de, chi ka oo kua'a ndeva'a ñayiu. Yun te ni kakuei de ichi xtuu ve'e, te ni ka june de xnuu yaxin ndesi yata ve'e, te ni ka skee de jito yun ma'ñu ñayiu nuu oo Jesús. 20 Te nuu ni jini ya ja ka kandija gua'a tee yun, te jiña'a ya nuu tee ni ndutuchiin yun:

—Ñani, ja ni jaka'nu ini san yika kuechi ni —jiña'a ya.

21 Yun te ni ka kiti ini tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo ja siun ni ka'an ya, te ni ka jinkondee de ka ndakani ini de:

—¿Na in kuu tee ya'a ja kane'e de jin ia Dios? Te tu na in kuu koneka'nu ini yika kuechi, chi maintno'o maa ia Dios guaa kuu koneka'nu ini ya —ka ndakani ini de.

22 Su Jesús, chi ni jini ya ja siun ka ndakani ini de. Yun te ni jikan tno'o ña ya, te jiña'a ya:

—¿Nau ja siun ka ndakani ini ni? 23 ¿Nagua kuu ja vijin ka ja ka'an san? ¿A vijin ka ja kuña'a san ja ni oneka'nu ini san yika kuechi tee ya'a, axi vijin ka ja kuña'a san ja na ndakoo de te na kaka de? 24 Te vitna te na xne'e san nuu ndi'i ni nagua ja vi kuni ni ja sein ja kuu san Se'e Teyii, chi ndiso tñiuu san nuu ñuyiu ja kuu koneka'nu ini san yika kuechi.

Yun te jiña'a ya nuu tee ni ndutuchiin yun:

—Nuu maa ni ka'an san, ndakoo ni ndaki'in ni jito ni, te kuano'o ni ve'e ni —jiña'a ya.

25 Te vi nuu saa, ni ndakoo de, te ni ndaki'in de jito nuu ni okatuu de, te kuano'o de ve'e de, ndakuanta'u de nuu ia Dios ja ni nduva'a de. 26 Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini ja siun ni kuu, te ka sa'a ka'nui ia Dios, te vi ka yu'u ndeva'i, te ka ka'in:

—Vitna te ni ka jinio in tñiuu vii ndeva'a —ka kachi.

Ni kana ña Jesús jin Leví

27 Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni kee Jesús kua'an ya, te yun ni jini ya in tee nani Leví ja xtutu de xu'un impuestu, te nukoo de nuu ka tñiuya'u xu'un yun, te jiña'a Jesús:

—Kondikin ña ni na ki'on —jiña'a ya sua'a.

28 Yun te ni xndoo ndi'i de, te ni ndakoo de ja ni jata ndikin ña de jin ya kua'an de.

29 Yun te ni sa'a de in viko ka'nu ve'e de ja kusii ini de jin Jesús. Te kua'a tee ka xtutu xu'un impuestu ka oo jin sava ka ñayiu ja ka nukoi in ni nuu mesa jin Jesús, ja ka jai xtaa jin ya. 30 Yun te ni ka jinkondee tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés ja ka ka'an ndee de tee ka skua'a jin Jesús, te ka jiña'a de:

—¿Nau ja vi in ni ka jaa ni vi ka ji'i ni jin ñayiu ka xtutu xu'un impuestu vi ñayiu ka sa'a yika kuechi? —ka jiña'a de.

31 Yun te jiña'a Jesús:

—Ñayiu ka oo va'a, chi tu ka jiniu'u tee tatna, chi maa ni ñayiu ka ku'u kuu ja ka jiniu'u. 32 Te suni saa kuu jin sein, chi masu vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakani ini ja ñayiu va'a ka kuu, chi vaji san ja ndaka'an san ñayiu ka ndakuni ja ka oo yika kuechi, te vi ndatna'u ini nuu yika kuechi —jiña'a ya.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ka ondite ñayiu

³³ Yun te ni ka jikan tno'o de Jesús:

—¿Nau ja tee ka skua'a jin Juan vi tee ka skua'a jin tee ka kuu fariseo, ka ondite de kua'a jichi, vi kua'a jichi ka ndakuatu de, su tee ka skua'a jin ni, chi vi siun ni ka jaa ka ji'i de? —ka jiña'a de.

³⁴ Te jiña'a Jesús:

—¿A kuu vi tenini ni ñayiu ka oo in viko tnanda'a ja vi kondite kiuu ja vi ka oi jin maa tee tnanda'a yun? Maa kuu. ³⁵ Su koo in kiuu ja naa ndoñu'u tee tnanda'a yun, saa guaa vi konditei, chi vi koi jin tno'o suchi ini —jiña'a ya.

³⁶ Yun te suni ni ka'an ya in tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:

—Ni in ñayiu tu ja'nde in pedasu sa'un jaa, te ndatnaa nuu in sa'un tu'u, chi nuu ja saa na sa'a, te junaa sa'un jaa yun. Te inka kuu ja pedasu sa'un jaa yun, chi ma kona'a va'a ja ndee nuu in sa'un tu'u. ³⁷ Suni ma kuu tnaa ñayiu vinu jaa nuu in ñii tu'u, chi nuu ja saa na sa'a, te ore ndasaka vinu yun, te ka'ndi ñii tu'u, te ja saa chi junaa vinu vi junaa ñii yun. ³⁸ Te yun guaa tnaa ñayiu vinu jaa nuu ñii jaa nagua ja ma junaa. ³⁹ Te ni in ñayiu ja ji'i vinu ava tu kuini ja ko'i vinu jaa, chi ja ava kuu ja asin ka, ka kachi —jiña'a Jesús.

6

Ka tno'o tee ka skua'a jin Jesús yoko triu in kiuu ndatatu

¹ In kiuu ndatutu ni ya'a Jesús in nuu kaa triu, te ni ka tno'o tee ka skua'a jin ya yoko triu yun, ni ka yokin de nuu nda'a de, te ni ka jaa de. ² Te ka jiña'a sava tee ka kuu fariseo:

—¿Nau ja ka sa'a ni tniuu? Te oo ii ja sa'o kiuu ndatatu —ka jiña'a de.

³ Te jiña'a Jesús:

—¿A vini tu ka ka'u ni nuu tutu ii naxa ni sa'a David in kiuu ka kokin de jin tee ka jika jin de?

⁴ Te ni kiuu de ve'e maa Dios, te ni ki'in de xtaa vixin ii ni ka jaa de ja oo ii ja ma kuu vi kaa de, ni maa de, te ni tee ka oo jin de, chi maintno'o sutu guaa kuu vi kaa.

⁵ Te jiña'a ka ya:

—Maa san ja kuu san Se'e Teyii kuu san Jito'o ja ndiso tniuu san ja tatnuni san siki kiuu ndatatu —jiña'a ya.

Ni ndasa'a Jesús in tee ni yichi nda'a kiuu ndatatu

⁶ Suni in kiuu ndatatu kuu tuku na ni kiuu Jesús ve'e ii sinagoga, te ni kaxtno'o ya nuu ñayiu. Te yun oo in tee ni yichi nda'a kua'a de.

⁷ Te ka ndia'a yu'u tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo, kondio'ni a ndasa'a ya ñayiu kiuu ndatatu, nagua ja kuu vi ka'an kuechi de ja ja'a ya. ⁸ Su ni jini Jesús ja siun ka ndakani ini de, te jiña'a ya nuu tee ku'u nda'a yun:

—Ndakoo ni te junkuiin ni ma'ñu sagua ya'a —jiña'a ya.

Te ni ndakoo tee yun, te ni jinkuiin de. ⁹ Te jiña'a ya nuu sava ka tee yun:

—In ja jikan tno'o ña san jin ndi'i ni, ¿nagua kuu ja kuu sa'o kiuu ndatatu? ¿A java'a axi jakue'e? ¿A ja skaku ni'nuo in ñayiu axi ja ka'nio jin? —jiña'a ya.

¹⁰ Yun te ni ndakoto ya nuu ndi'i ñayiu ni ka jionduu ña jin ya, te jiña'a ya nuu tee ku'u nda'a yun:

—Skaa ni nda'a ni —jiña'a ya.

Te ni skaa de nda'a de, te ni nduva'a. ¹¹ Su ni ka kiti ndeva'a ini tee ka ndia'a yu'u yun, te ni ka jinkondee de ka ndatno'o de naxa vi sa'a de ja vi ka'an kuechi de siki Jesús.

Ni kaji Jesús uxi uu tee ni chit-niuu ya

¹² Te yatni kiuu saa ni kee Jesús kua'an ya in yuku ja ndakuatu ya. Te yun ni oo ya in jakuaa ndakuatu ya nuu ia Dios. ¹³ Te nuu ni tuu inka kiuu, te ni ndakana ya tee ka skua'a jin ya, te ni kaji ya uxi uu de ja ni chitniuun ña ya ja vi xtutenuu de tno'o ya. ¹⁴ Te tee ya'a ka kuu de: Simón, tee ni xnani ya Pedro, vi ñani de Andrés, vi Jacobo vi Juan, vi Felipe vi Bartolomé, ¹⁵ Mateo vi Tomás jin inka Jacobo se'e Alfeo, jin inka Simón tee yinduu nuu ñayiu ka kuu Zelote, ¹⁶ Judas ñani Jacobo, vi Judas Iscariote tee ni sinotuu Jesús nuu kuee ka.

Ni kaxtno'o Jesús nuu kua'a ñayiu vi ni ndasa'a ya ñayiu ka ku'u

¹⁷ Yun te ni nukuei Jesús yuku yun jin ndi'i de, te ni ndajakuei ya in yoso. Te yun ni ka kututu kua'a ñayiu ka skua'a jin ya, vi ñayiu vajikuei ndi'i ñuu ja tñii Judea vi Jerusalén, vi ñayiu vajikuei ichi ñuu ka oo yatni yu'u ndute mar, ñuu nani Tiro vi ñuu nani Sidón. Te ndi'i ñayiu yun ni jinokuei ja vi konini tno'o kaxtno'o ya vi ja ndasa'a ya ñayiu ka ku'u. ¹⁸ Te taka ñayiu ka ñu'u ña espíritu kue'e ni ka nduva'i. ¹⁹ Te vi ndi'i ñayiu ni ka nduku ja vi ke'e ñai jin ya, chi ni ka jini ja oo jaka'nu ya ja ndasa'a ya ñayiu.

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi ndo'o vi tna'a ñayiu

²⁰ Yun te ni ndakondia'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Na ta'u na ndetu maa ni ja ka kunda'u ni, chi vi koo ni nuu tatnuni ia Dios.

²¹ 'Na ta'u na ndetu maa ni ja ka ji'i ni soko vitna, chi koo in kiuu te vi ku'un chitu chii ni.

'Na ta'u na ndetu maa ni ja ka kusuchi ini ni vitna, chi koo in kiuu vi kuakusii ni.

²² 'Na ta'u na ndetu maa ni nuu ka ka'an u'u ña ñayiu ja ja'a sein ja kuu san Se'e Teyii nuu vi kene'e nda'a ñai, te vi nani ñai jin ni, te vi skexiko ñai jin ni na kuinio ja ñayiu kue'e ka kuu ni. ²³ Su vi kosii ndeva'a ini ni kiuu saa, chi ka'nu in ja vi kuta'u ni nuu jinokuei ni nuu ia Dios oo ndee andivi, chi suni siun ni ka sa'a ndi tata velu ñayiu yun jin tee ni kikuei ja ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.

²⁴ 'Su nda'u ni ka maa ni, ñayiu kuika. ¡Naka tnundo'o vi kuni ni! Chi ja ni ka ni'i ni jasii ini nuu ñuyiu ya'a.

²⁵ 'Nda'u ni ka maa ni, ñayiu ja ka ñu'u chitu chii vitna, chi koo in kiuu vi kusoko ni.

'Nda'u ni ka maa ni, ñayiu ka jakusii vitna, chi koo in kiuu vi kana vi nda'i ni.

²⁶ 'Nda'u ni ka maa ni nuu ka ka'an vii ka ka'an va'a ndi'i ñayiu ja ja'a ni vitna. ¡Naka tnundo'o vi kuni ni! Chi suni saa ni ka oka'an ndi tata velu ñayiu yun jin tee tno'o ja ka ka'an ja tno'o ia Dios ka ndakani.

Vi ka'an too ni ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni

²⁷ 'Te maa ni ja ka nini ni tno'o kaxtno'o san, te na kachi san: Vi ka'an too ni ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni. Te vi sa'a va'a ni jin ñayiu ka skexiko ña jin ni. ²⁸ Vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin ñayiu ka xtau tñia'a ña. Vi ndakuatu ni nuu ia Dios ja ja'a ñayiu ka nani ña. ²⁹ Te nuu ja na in ñayiu na kani in lado jiki nuu ni, te kuña'a ni inka lado na kani; axi nuu ja na in ñayiu kindee soo su'nu ni, te suni kuña'a ni ndee su'nu ni na ki'in jin. ³⁰ Te nani kuu ñayiu jikan na in guaa kuu, te kuña'a ni. Te nuu ja na in kindee ja neva'a ni, te ma ndakan ni ja ndajione'i. ³¹ Vi sa'a ni java'a

jín ñayiu, nuu ja ka kuini ni ja vi sa'i java'a jin ni.

³² 'Chi nuu ja ka ka'an too ni maa ni ñayiu ka ka'an too ña jin ni, ja saa, ¿ndenu oo java'a ka sa'a ni? Chi vi ndee ñayiu ka sa'a yika kuechi ka sa'a siun. ³³ Te nuu ja ka sa'a va'a ni jin maa ni ñayiu ka sa'a va'a ña jin ni, ja saa, ¿ndenu oo java'a ka sa'a ni? Chi vi ndee ñayiu ka sa'a yika kuechi ka sa'a siun. ³⁴ Te nuu ja ka jiña'a nuu ni nuu maa ni ñayiu ka jini ni ja ndatniuya'ui, ja saa, ¿ndenu kuu nuu oo java'a ka sa'a ni? Chi vi ndee ñayiu ka sa'a yika kuechi ka jiña'a nui nuu inka ñayiu sa'a yika kuechi, nagua ja ndani'i ja ni jiña'i yun. ³⁵ Su maa ni, ma vi sa'a ni siun. Chi vi ka'an too ni ndee ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni. Vi sa'a ni java'a, te vi kuña'a nuu ni, su ma vi kondetu ni ja nagua vi ndani'i ni. Chi ka'nu in ja vi kuta'u ni, te vi kokuu ni se'e ia Dios oo ndee sukun, chi kunda'u ini ja ndee ñayiu tu ka jini ja vi ndakuanta'u nuu ya vi ñayiu kue'e. ³⁶ Te vi kokuu ni ñayiu nda'u ini nagua nda'u ini Tata Dios.

Ma vi xtavi kuechi ni inka ñayiu

³⁷ 'Te ma vi xtavi kuechi ni inka ñayiu nagua ja ma xtavi kuechi ña ia Dios jin maa ni. Ma vi ka'an kuechi ni ja ja'a ñayiu, nagua ja ma ka'an kuechi ia Dios ja ja'a in in maa ni. Vi koneka'nu ini ni, nagua ja na koneka'nu ini ia Dios ja ja'a ni. ³⁸ Vi kuña'a ni nuu inka ñayiu, te na ndataa ia Dios nuu maa ni, chi taa ya in kostal ja ni chitu gua'a, te kisi ya ja vi ñu'u tnutnuu, te vi chitu xini xini taa ya nuu ni. Chi vi nagua ka chikua'a maa ni, suni saa ni ndachikua'a ia Dios ja ndataa ya nuu ni, —jiña'a Jesús.

³⁹ Yun te ni ka'an ya in tno'o jioni'ni, te jiña'a ya:

—In tee ku'u nuu, ¿a kuu koxno'o de ja kondeka de inka tee ku'u nuu? ¿Te a masu vi nduu de vi kanakau nuu in yau? ⁴⁰ Te suni saa nuu ja in tee ja vi inka ni keja'a de skua'a de, ma kuu kokuu ka'nu ka de nuu tee kaxtno'o nuu de. Su nuu na xndi'i de skua'a guagua'a de, te kokuu inuu de jin tee ni kaxtno'o nuu de.

⁴¹ '¿Te nau ja ka ndia'a ni mi'i inee nuu in ñani in tna'a ni? Te tu ka ndakondia'a ni vitu ja ndesi nuu maa ni. ⁴² Te ¿naxa kuu vi kuña'a ni nuu in ñani in tna'a ni: "Ñani, kuandetu ni na tau san joo mi'i inee nuu ni", te tu ka ndakondia'a ni vitu ja ndesi nduchi nuu maa ni? Se'e ndijani ini, xtna'nu'u ka vi xtajioo ni vitu ja ndesi nduchi nuu maa ni jian, nagua ja kuu vi kondia'a gua'a ni ja vi tau ni mi'i inee nuu in ñani in tna'a ni.

Jin ja sa'a maa ñayiu, te kunio na ñayiu kui

⁴³ 'Tu na in yutnu gua'a ja kuun kiti vixin kue'e, te ni tu na yutnu kue'e ja kuun kiti vixin gua'a. ⁴⁴ Chi jin kiti vixin mamaa tnu, te kunio na yutnu kuu tnu. Chi tu kuun tichi iuu nuu tnu iñu, te ni uva ma vi ndaxtutuo nuu tnu iñu kanchu. ⁴⁵ Te suni saa ni kuu jin in tee va'a: Ndimaa tno'o va'a ka'an de, chi oo java'a ini anu de. Su tee sa'a jakue'e, chi maa ni tno'o kue'e ka'an de, chi ni kaya ndeva'a jakue'e ini anu de. Chi nagua kaya ini anu ñayiu, te makana yu'i ja ka'in —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a uu ve'e

⁴⁶ Yun te jiña'a ya:

—¿Nau ja Jito'o ka xnani ña ni jin san, te tu ka skunku ni tno'o ka'an san? ⁴⁷ Na ka'an san na in kintna'a inuu jin ndi'i ñayiu vajikuei ka nini tno'o kaxtno'o san, te ka skunkui. ⁴⁸ Ka kintna'a inui jin in tee ni sa'a in ve'e. Xtna'nu'u ka ni jate kunu de ndee

ni katuu yuu kaji, te yun ni sama de ja ni sonee de ve'e de. Te nuu ni ndachitu ndute, te ni tee sua'a ni tee sua'a de ve'e yun, su tu ni skanda ña de, chi nukuiin gua'a siki kava. ⁴⁹ Su ñayiu ni onini tno'o kaxtno'o san, te tu ni skunkui, chi kintna'a inui jin in tee ni sonee in ve'e nuu ñu'u vita, te tu ni sama de ja'a ve'e yun. Te nuu ni ndachitu ndute, te ni tee sua'a ni tee sua'a de ve'e yun. Yun te ni ndonso, te ni naa ndi'i ve'e yun —jiña'a ya.

7

Ni ndasa'a Jesús tee jinokuechi nuu in tee kuu capitán

¹ Nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús jin ñayiu yun, te kua'an ya ñuu Capernaúm. ² Te ñuu yun oo in tee kuu capitán tatnuni de nuu soldado Roma, neva'a de in tee jinokuechi nuu de ja ka'an mani ndeva'a de, te ku'u tee yun ja vi ja oo de ja kuu de. ³ Te nuu ni jini capitán yun ja ka ka'an ñayiu ja ja'a Jesús, te ni tetniuu de sava tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja na vi kakanta'u de nuu Jesús ja tanunda'a ya ki'in ya ndasa'a ya tee jinokuechi nuu de. ⁴ Yun te kua'ankuei tee yun nuu oo Jesús, te ni ka jikanta'u de nuu ya, te ka jiña'a de:

—Tanunda'a ni chituu ni joo tee kuu capitán, chi tee gua'a kuu de, ⁵ chi ka'an mani de ñayiu ñuo Israel, te maa de ni tatnuni ja ni ka sa'a in ve'e ii sinagoga nuu ka ndakuatuo —ka jiña'a de.

⁶ Yun te kua'ankuei de jin Jesús. Su nuu ni ka kuyatni ya nuu oo ve'e tee kuu capitán yun, te ni tetniuu de sava tee ka ndeka tna'a gua'a ka jin de ja vi kuña'a de:

—Ma kondi'ni ni, vi Jito'o san, chi tu oo tu kaa san ja kiuu ni ve'e san. ⁷ Te yun guaa ni tu ni kii ini san ja kii maa san nuu oo ni. Sua'a ni tatnuni ni nuu

kue'e ja na ki'in, te na nduva'a tee jinokuechi nuu san. ⁸ Chi suni oo in tee tatnuni nuu san, te suni neva'a san soldado ja tatnuni san nuu de. Te nuu ka'an san nuu in de “kua'an ni yun”, te ki'in de. Te nuu ja ka'an san jin inka de “ne'e ni”, te kii de. Axi nuu tatnuni san nuu tee jinokuechi nuu san ja na sa'a de jaya'a, te sa'a de, kachi capitán —ka jiña'a de.

⁹ Te nuu ni onini Jesús tno'o ni tetniuu capitán yun, te vi ni sa'u kuii kuiti ini ya, te ni ndakondia'a ya nuu ka oo ñayiu ka ndikin ña jin ya, te jiña'a ya:

—Ka'an ndaa san ja vi nii ñuu mao Israel tu jinku'un san ni in ñayiu ja kandija ia Dios nagua kandija capitán ya'a —jiña'a ya.

¹⁰ Te nuu ni ndajinokuei tee ni tetniuu capitán yun, te ni ka jini de ja vi ja ni nduva'a tee jinokuechi yun.

Ni ndaxteku Jesús seyii in ña'a ni ndonda'u

¹¹ Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te kua'ankuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya vi kua'a ndeva'a ka ñayiu in ñuu nani Naín. ¹² Te nuu ni ka kuyatni ya ye'e ñuu yun, te ni jini ya ja kua'ankuei kua'a ñayiu ñuu yun jin in ndiyi ja vi tayu'u ñai. Te vi invaa suchi ni ji'i yun kuu se'e in ña'a ni ndonda'u. ¹³ Te nuu ni jini ña ya, te ni kunda'u ini ña ya jin ña'a yun, te jiña'a ya:

—Ma kuaku ni —jiña'a ya.

¹⁴ Te nuu ni jintna'a ya, te ni ke'e ya jatnu yun, te ni ka jinkuiin tee ka ndiso jatnu yun. Te jiña'a ya nuu ndiyi yun:

—Sajin, nuu maa ron ka'an rin ja ndakoo —jiña'a ya.

¹⁵ Yun te ni ndakoo ndiyi yun, te ni jinkondei ndaka'in. Te ni ndakuña'a Jesús suchi ya'a nuu nanai. ¹⁶ Te nuu ni ka jini ñayiu ja siun ni kuu, te ni ka yu'u ndeva'i, te ni ka chiñu'i ia Dios, te ka jiña'a'i:

—Vitna te ni ka jinio in tee ka'nu ndeva'a ja ndakani tno'o ia Dios. Te ni kii ia Dios ja ni chituu ña ya jion ja ka kuo ñayiu ñuu ya —ka kachi sua'a.

¹⁷ Yun te ni jitenuu ja teku tno'o Jesús nii ñuu ja tñii Judea vi sava ka ñuu netna'a jin ja siun ni sa'a ya.

Ni tetniuu Juan uu tee ka skua'a jin de ja vi kakan tno'o de Jesús

¹⁸ Te Juan chi vekaa ja yi'i de tiempu saa, su ni ka ndakani tee ka skua'a jin de ndi'i tñiuu ja sa'a Jesús. Yun te ni kana de uu tee ka skua'a jin de, ¹⁹ te ni tetniuu de tee yun ja vi kakan tno'o de Jesús, te vi kuña'a de sua'a: “¿A maa ni kuu ia ni tetniuu Dios ja kii, axi vi kondetu san inka?” ²⁰ Te nuu ni jinokuei de, te ka jiña'a de:

—Ni tetniuu ña Juan vajikuei san ja vi kakan tno'o ña san: ¿A maa ni kuu ia ni tetniuu Dios ja kii, axi vi kondetu san inka? —ka jiña'a de.

²¹ Te vi ore saa ni ndasa'a Jesús kuakua'a ñayiu ka ku'u nasaa nuu kue'e, te ni ka nduva'a ñayiu ka ñu'u ña tachi vi ñayiu ka ku'u nuu. ²² Yun te jiña'a Jesús nuu tee ni tetniuu Juan:

—Kua'ankuei ni te vi ndakani ni nuu Juan ndi'i ja ni ka jini ni vi ni ka onini ni, ja ni ka nduva'a ñayiu ka ku'u nuu, vi ñayiu ka ku'u si'in, vi ñayiu ka ku'u kue'e te'i, vi ñayiu ka ndesi so'o vi ni ka ndateku ñayiu ni ka ji'i. Te vaji san kaxtno'o san tno'o ia Dios nuu ñayiu ka kunda'u. ²³ Te na ta'u na ndetu ñayiu tu ka chiyata ña jin san, vi kuña'a ni nuu Juan —jiña'a ya.

²⁴ Te yata ja kuano'okuei tee ni tetniuu Juan, te ni jinkondee Jesús ka'an ya siki Juan nuu ñayiu yun, te jiña'a ya:

—¿Nagua kuu ja ni ka jinkoto ni nuu ñu'u te'a yun? ¿A in ndoo kuiñi ja unsua'a unsua'a kagua ña

tachi ni ka jini ni? ²⁵ ¿Axi nagua kuu ja ni ka jinkoto ni? ¿A in tee ni'nu sa'un gua'a? Ña'a, chi in tee ni'nu sa'un gua'a, chi oo de ve'e rey ja kusii ini de jin yiki kuñu de. ²⁶ Nusaa ¿te nagua kuu ja ni ka jinkoto ni? ¿A in tee ndakani tno'o ia Dios? Ja ndaa ndija ja in tee ndakani tno'o ia Dios kuu de, vi suni ndiso de in tñiuu ka'nu ka. ²⁷ Chi ja ja'a Juan ya'a kuu ja yoso nuu tutu ii:

Ya'a tetniuu rin in tee ndakani tno'o rin ja kokoxno'o de nuu ron,

te kosava'a de ichi nuu ki'in ron ka'an sua'a.

²⁸ Te ka'an ndaa san ja ne'u ndi'i ñayiu, tu na tee ndakani tno'o ia Dios ja kuu ka'nu ka de saa Juan, tee skuandute. Su visi ni saa, te na ñayiu kuu lule ka nuu tatnuni ia Dios, te kuu ka'nu kai saa Juan —jiña'a ya sua'a.

²⁹ Te nuu ni ka onini ja siun ni ka'an ya, te vi ndi'i ñayiu vi ndee ñayiu ka xtutu xu'un impuestu ni ka ka'in ja sa'a ndaa ia Dios, te kua'ankuei ja vi kuandutei, nagua ni kaxtno'o Juan. ³⁰ Su tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, tu ni ka jandute de, chi ni ka skexiko de tñiuu ni kuini ia Dios ja sa'a ya jin de.

³¹ Yun te jiña'a Jesús:

—¿Nagua kuu ja skintna'a inuu san jin ñayiu ka oo tiempu vitna? ¿Nagua kuu ja sa'a nagua ka sa'i?

³² Ka kui na kuinio suchi kueli ka ndututu nuu ya'u ja vi kosiki, te ka kana nuu tna'i, te ka jiña'i: “Ni ka tiuu li in yaa jin tnu yoo, su tu ni ka jita ja'a lo. Ni ka jita li in yaa nda'u, su tu ni ka nda'i lo”, ka jiña'i. Te saa ka kuu maa ni ja ka oo ni tiempu vitna. ³³ Chi ni kii Juan, tee skuandute, te kua'a jichi ni ondite de, te tu ni oja de xtaa ni tu ni oji'i de vinu. Su ka ka'an kuechi ni, te ka jiña'a ni ja ñu'u ña tachi jin de. ³⁴ Te vitna ni kee maa san ja kuu san Se'e

Teyii, te jaa vi ji'i san, te suni ka ka'an kuechi ni, te ka kachi ni: "Vi nino'o ni ja jaa ndeva'a de vi ji'i de vi ka ndeka tna'a gua'a de jin tee ka xtutu xu'un impuestu vi tee ka sa'a jakue'e". ³⁵ Su vi kuni ñayiu ja oo ndaa tno'o ndichi ia Dios nuu vi kuni naxa ka sa'a ñayiu ka oo jin maa ya —jiña'a ya.

Ni jino Jesús ve'e Simón, tee kuu fariseo

³⁶ Yun te ni ka'an ña in tee kuu fariseo ja kua'an ya ve'e de ja vi kaa ya xtaa. Te nuu ni kiuu ya ve'e de, te ni jinkoo ya nuu mesa. ³⁷ Te ñuu yun oo in ña'a sa'a ndeva'a yika kuechi. Te nuu ni jini ña ja ni jino Jesús ve'e tee kuu fariseo yun, te ni ki'in ña in tindo'o vii ndeva'a ja ñu'u tatna xiko, te kua'an ña nuu oo ya. ³⁸ Te nuu ni jino ña, te ni jinkuiin jiti ña nuu ja'a Jesús, te ni jinkondee ña jaku ña, te joso ña ndute nuu ña siki ja'a ya. Yun te ndasa'a yichi ña jin ixi xini ña, te tetuyu'u ña ja'a ya, te ni chi'i ña tatna xiko nee ña yun. ³⁹ Te ndia'a tee kuu fariseo yun, te ni ndakani ini de: "Nuu ja ndija ja tee ndakani tno'o ia Dios kuu tee ya'a, chi kuni de na ña'a kuu ña'a ya'a ja tñii ña ja'a de, chi in ña'a sa'a yika kuechi kuu ña", ndakani ini de.

⁴⁰ Yun te jiña'a Jesús:

—Simón, oo in tno'o kuini san ja ka'an san jin ni —jiña'a ya.

Te jiña'a de:

—Ka'an ni, Mastru.

⁴¹ Te jiña'a Jesús:

—Uu tee ka ndita xu'un nuu in tee ni jiña'a nuu. In de ndita u'un ciento xu'un kaa kuu denario, te inka de ndita uu xiko uxi. ⁴² Te tu ka kundee de vi ndatniuya'u de, te ni oneka'nu ini tee xiin xu'un nuu nduu de. Te na kachi tnaa ni, ¿ndee nduu tee yun kuu ja ka'an too ka tee xiin xu'un yun? —jiña'a ya.

⁴³ Te jiña'a Simón:

—Ja sein, chi ndakani ini san ja ni ka'an too ka de tee ni ondita java'a ka, chi nuu tee yun kuu ja ni oneka'nu ka ini de —jiña'a de sua'a.

Te jiña'a Jesús:

—Vatuka ka'an ni.

⁴⁴ Te ni ndakondia'a ya nuu ña'a yun, te jiña'a ya nuu Simón:

—¿A ndia'a ni ña'a ya'a? Ja vi ndute nuu ña ni ndakate ña ja'a san, te vi ixi xini ña ni ndasa'a yichi ña. Te maa ni, chi vi ndee nuu ni kiuu san ve'e ni ndee vitna, tu taa ni joo ndute ja ndakate san ja'a san. ⁴⁵ Te ni tu ni tetuyu'u ni nuu san, nagua costumbre ka neva'o. Su ndia ña'a ya'a, chi vi ndee nuu ni kiuu san ve'e ni, tu jinkuiin ña tetuyu'u ña ja'a san. ⁴⁶ Te ni tu ni chi'i ni texe'en xini san. Su ndia ña'a ya'a, chi ni chi'i ña tatna xiko ja'a san. ⁴⁷ Yun guaa ka'an san ja ña'a ya'a, chi ja ni jaka'nu ini ia Dios visi kua'a kuechi ni sa'a ña, chi kutoo ndeva'a ña ia Dios. Su ñayiu ja joo ni jaka'nu ini ya, chi joo ni xne'i ja kutoi ya —jiña'a Jesús.

⁴⁸ Yun te jiña'a ya nuu ña'a yun:

—Ja ni jaka'nu ini san yika kuechi ni —jiña'a ya.

⁴⁹ Yun te ni ka jinkondee tee ka nukoo jin ya nuu mesa ka ndatno'o de:

—¿Na in kuu jaya'a ja vi suni jaka'nu ini yika kuechi ñayiu?

—ka ndatno'o de sua'a.

⁵⁰ Su yun te jiña'a tuku Jesús nuu ña'a yun:

—Vi ja ni kandija ni, te ni kaku ni'nu ni. Te kuano'o sii ini ni —jiña'a ya sua'a.

8

Ña'a ni ka chituu jin Jesús

¹ Nuu kuee ka te ni jika nuu Jesús ñuu na'nu vi ñuu kueli ja ni kaxtno'o ya tno'o va'a nuu ñayiu naxa tatnuni ia Dios. Ni ka jika nuu ya jin ndi uxi uu tee ni chitniuu ya, ² vi suni ni ka ondikin

ña sava ña'a ni ndasa'a ya ja ni tau ya espíritu tachi vi ña'a ni ndasa'a ya nuu sava ka kue'e. Te ne'u ña'a yun kua'an María Magdalena, ña'a ni tau ya uja espíritu tachi, ³ vi Juana, ñasi'i Chusa, tee ni onetniuu nuu Herodes, vi inka ña'a nani Susana vi sava ka ña'a ni ka ochituu ña jin ya jin ja ka neva'a ña.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee siagua ndikin tata

⁴ Te kuakua'a ñayiu ni kekuei taka ñuu ja vi konini tno'o ni kaxtno'o Jesús, te ni skintna'a ya tno'o ia Dios jin in tee jitu nuu ñunde'i. Yun te jiña'a ya:

⁵ —In kiuu ni kee in tee kua'an ja siagua de ndikin tata. Su nuu ni siagua de, te sava ni jino yu'u ichi, te ni ka kachi ja'a ñayiu, te ni ka ndachii tiala. ⁶ Te sava ni jino ne'u yuu, te ni jite. Su ndee saa ni kiuu, te ni yichi, chi tu na ko'yo ni ni'i. ⁷ Te sava ni jino ne'u tnu iñu, guaa nuu ni jite, te tu ni kundee kua'nu, chi ni sa'a yoo ña tnu iñu yun. ⁸ Su sava ka ja ni jino nuu ñu'u gua'a, chi ni ja'nu vi ni kuva'a, te vi u'un xiko ni kee nuu in in ndikin tata ya'a —jiña'a Jesús sua'a.

Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya, te ni kana jaa ya:

—Na in oo so'o ja konini, te na konini —jiña'a ya.

⁹ Yun te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya naxa kei tno'o ni ka'an ya. ¹⁰ Te jiña'a ya:

—Nuu maa ni, chi xne'e ia Dios tno'o yiyu'u naxa tatnuni ya. Su nuu sava ka ñayiu, chi ka'an san jin tno'o jioni'ni, nagua ja visi ka ndia'i, su ma vi kuni; te visi ka nini, su ma vi jinkui'nu ini —jiña'a ya.

¹¹ 'Te sua'a kei ka'an tno'o jioni'ni yun: Ndikin tata yun kuu tno'o ia Dios. ¹² Te ndikin tata ni junkuei yu'u ichi yun ka kuu ñayiu ka nini tno'o ya. Su kiuu

tachi, te xtajioo tno'o ni kee ini anu ñayiu, nagua ja ma vi kandi-jai ja vi kaku ni'nui nuu tundo'o. ¹³ Te ndikin tata ja ni junkuei ne'u yuu ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia Dios, te ka kusii ini ja ni ka jini tno'o ya, su tu kuu kutu tno'o ya ini anui. Te ka kandijai ndee saa ni tiempu, su kiuu ka tna'i tundo'o, te ka kujioi nuu tno'o ya. ¹⁴ Te ndikin tata ja ni junkuei ne'u tnu iñu ka kuu ñayiu ka nini tno'o ia Dios, su ndee saa ni kiuu, te ka kujioi, chi ka kutneñui jin ja ka ndakani ini, vi ja vi kuu kuikai, vi ja vi kusii ini nuu ñuyiu ya'a, te tu ka xtutenui tno'o ya nuu sava ka ñayiu. ¹⁵ Te ndikin tata ja ni junkuei nuu ñu'u gua'a ka kuu ñayiu ka kandija tno'o ia Dios jin ndee ini ndee anui, te ka oo ini ja vi konini, te vi koyutnui nuu tno'o ya ja vi xtutenui nuu sava ka ñayiu —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a in lámpara

¹⁶ Te jiña'a Jesús:

—Tu na in ñayiu ka jinio ja xtnui in lámpara, te chisa'ui jin in kisi, axi chinee chii jito, chi sua'a sonee sukuin nagua ja kondijin kiukuei ñayiu ini ve'i. ¹⁷ Te suni tu nagua kuu ja koyu'u ja ma ndajinotuu, axi in ja yiyu'u ja ma vi kuni ñayiu, chi ndi'i ndatuu ndijin. ¹⁸ Te yun guaa vi konini gua'a ni, chi ndi'i ñayiu ka neva'a, te kuña'a ka ia Dios. Su ndi'i ñayiu tu nagua ka neva'a, chi vi ndee joo luluu ja ka ndakani ini ja ka neva'i, ndakindee ya —jiña'a Jesús.

Ni jinokuei nana Jesús vi ñani ya

¹⁹ Yun te ni jinokuei nana Jesús vi ñani ya, su tu ni kuu ja vi jintna'a ña ndee nuu oo ya, chi ka oo kua'a ndeva'a ñayiu. ²⁰ Te ni ka kaxtno'o nuu ya, te ka jiña'a:

—Nana ni vi sava ka ñani ni, chi ye'e yun ka oo ña, te ka kuini ña ja vi ka'an ña jin ni —ka jiña'i.

²¹ Te jiña'a Jesús:

—Ñayiu ka nini tno'o ia Dios, te ka skunkui, ka kuu nana san vi ñani san —jiña'a ya.

Ni junkani Jesús tikacha vi ola ndute mar

²² Ni oo in kiuu ni kekuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya nuu in barco, te jiña'a ya:

—Ki'on na vi ya'o inka jioo ndute mar —jiña'a ya.

Yun te kua'ankuei de jin ya.

²³ Su nini ka skaka de barco yun, te ni kixin ya. Te vi ore saa ni jinki'in sanaa in tachi ni'i, te ni kuu tikacha nuu ndute, te ni keja'a de makee de nuu barco yun, te nuu ja na chitu de, te kee ki'in.

²⁴ Yun te ni jinokuei de ja ni ka xndoto de Jesús, te ka jiña'a de:

—Mastru, Mastru, ndoto ni, chi makekueio nuu ndute ya'a —ka jiña'a de.

Yun te ni ndakoo Jesús, te ni tatnuni ya nuu ndute mar vi nuu tachi yi'i yun, te ni ka jinkuiin.

²⁵ Yun te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:

—¿Nau ja tu ka kandija ni? —jiña'a ya.

Su ni ka yu'u ndeva'a de vi ni ka sa'u kuini ini de ka ndia'a de ja siun ni sa'a Jesús, te ni ka jinkondee de ka ndatno'o de:

—¿Na in kuu tee ya'a ja vi ndee nuu tikacha vi nuu ndute mar tatnuni de, te ka jantno'o tno'o ka'an de? —ka ndatno'o de sua'a.

Ni ndasa'a Jesús in tee ñu'u ña tachi ja oo de yuku ja tnii Gadara

²⁶ Yun te ni jinokuei ya yuku ja tnii Gadara, ñuu ja kaa inka jioo ndute mar Galilea. ²⁷ Te vi inka ni nuu Jesús nuu barco yun, te ni kenta in tee ndukue'e oo yuku yun, chi ñu'u ña tachi jin de. Te ja ni kuu na'a ndeva'a ndo'o de siun, te vini sa'un ka de tu nagua ni'nu

de. Te ni masu ka oo de ve'e de, chi ne'u nuu ka yiyu'u ndiyi oo de.

²⁸ Te nuu ni jini tee ya'a Jesús, te ni kana jaa de, te ni jinkuiin jiti de nuu ya, te ni kana jaa tachi yun ndee anu de:

—¿Nagua kuini ron, vi Jesús, Se'e ia Dios oo ndee sukun, ja vaji ron nuu oo rin? Jikanta'u rin ja ma sa'a ndeva'a ña ron —jiña'a.

²⁹ Saa ni ka'an, chi ja ni tatnuni Jesús nuu tachi xeen yun ja na kana nuu anu tee yun. Chi ja ni kuu na'a ndeva'a ñu'u ña tachi yun jin de. Te visi ka ju'ni ña ñayiu jin cadena, nagua ja ma ki'in ka de, su ni oja'nde tachi yun cadena, te ni oskunu ña taka nuu tu na ve'e oo. ³⁰ Yun te ni jikan tno'o ña Jesús:

—¿Naxa nani ron?

Te jiña'a:

—Legión ka nani rin, chi kua'a rin ka ñu'u nuu anu tee ya'a —jiña'a.

³¹ Te ni ka jikanta'u tachi yun nuu Jesús ja ma tnaa ña ya ndee kunu ka nuu ñuu ji'i. ³² Te yatni yun ka jiondita kua'a kini ka jaa ti nuu yuku yun. Te ni ka jikanta'u ja na kuandetu Jesús ja kekuei ini kini yun ja vi koo, te ni jandetu ya. ³³ Te ni kanakuei anu tee yun, te ni kekuei ini kini yun. Te ni ka jiko ini ti, te ni ka jino ti, ni kekuei ti in nuu oo ndeyi, te ni ka tnaa ti maa ti nuu ndute mar, te ni ka ji'i ti.

³⁴ Te nuu ni ka jini tee ka jito kini yun ja siun ni kuu, te ni ka jino de kuano'okuei de ja ni ka kaxtno'o de nuu ñayiu ñuu de vi nuu ñayiu ka oo taka nuu yuku ja siun ni sa'a Jesús. ³⁵ Yun te ni kekuei ñayiu ja mavijinkotoi. Te nuu ni jinokuei nuu oo Jesús, te ni ka jini ja yun oo tee ni ondukue'e yun, ni'nu de sa'un de, nukoo de nuu oo Jesús, te vija ni nuku'un ndaa ini de, guaa ni ka yu'u ndeva'a ñayiu yun. ³⁶ Su ni ka

ndakani tee ka jito kini yun naxa ni kuu ja ni kanakuei tachi yun, te ni nduva'a tee ni ondukue'e yun. ³⁷ Te vija siun ni kuu, te ndi'i ñayiu ñuu ja tñii Gadara ni ka jikanta'ui nuu Jesús ja na kujioo ya, chi ka yu'u ndeva'i. Yun te ni ndekuei Jesús nuu barco yun, te kuano'okuei ya Galilea. ³⁸ Te tee ni kanakuei ña tachi xeen, chi ni jikanta'u de nuu Jesús ja na kondeka ña ya ki'inkuei de. Su tu ni kuini Jesús, chi ni tatnui ya ja na ndoo de, te jiña'a ya:

³⁹ —Kuano'o ni ve'e ni, te ndakani ni ndi'i javii java'a ni sa'a ia Dios jin ni, te ni nduva'a ni —jiña'a ya.

Yun te kuano'o de ja ni ndakani de nuu ndi'i ñayiu ñuu yun naxa ni sa'a ña Jesús ja ni nduva'a de.

Ni ndasa'a Jesús ña'a ni oku'u vi sesi'i Jairo

⁴⁰ Nuu ni ndajino Jesús inka jioo ndute mar Galilea, te ni ka kusii ndeva'a ini ñayiu, chi ka oo kua'i ka ndetui ja ndajino ya. ⁴¹ Yun te ni jino in tee nani Jairo, tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga. Te ni jinkuiin jiti de nuu Jesús, te ni jikanta'u de ja na ki'inkuei de jin ya ve'e de. ⁴² Chi oo invaa se'e si'i de ja oi ndee uxi uu kuia, te vija oi ja kui, jiña'a de.

Yun te ni kee Jesús kua'an ya, te ni ka jata ndikin ña kua'a ndeva'a ñayiu, guaa vi sua'a ka jexin ni'nu ñai ichi kua'an ya. ⁴³ Te ne'u ñayiu kua'a yun kua'an in ña'a ja ni kuu uxi uu kuia ku'u ña kue'e ta'u ña niñi. Te ja ni ndi'i ja neva'a ña xiko ña ja tñiuya'u ña tee tatna, te vi ni in de tu kundee ja nduva'a ña. ⁴⁴ Yun te ni jintna'a ña ichi yata Jesús, te ni ke'e ña yu'u sa'un ni'nu ya, te vi nuu saa ni jinkuiin ja ta'u ña niñi jin ña. ⁴⁵ Yun te ni jikan tno'o Jesús:

—¿Ndee ni kuu ja ni ke'e ña? —jiña'a ya.

Te ndi'i ñayiu ka jiña'a ja tu ka jini. Yun te jiña'a Pedro:

—Mastru, ndi'i ñayiu ya'a ka jexin ni'nu ña jion vi katu nda'a ña, te ¿nau ja jikan tno'o ni ja ndei ni ke'e ña? —jiña'a de.

⁴⁶ Su jiña'a Jesús:

—Oo ndee in ñayiu ni ke'e ña jin san, chi ni jini san ja ni nduva'a in ñayiu jin jaka'nu ndiso san —jiña'a ya sua'a.

⁴⁷ Te nuu ni jini ña'a yun ja ma kuu kuyu'u ña, te vi sua'a kisi ña ja yu'u ña, te ni jinkuiin jiti ña nuu Jesús, te ni kaxtno'o ña jin nuu ndi'i ñayiu nau ja ni ke'e ña sa'un ya, te vi nuu saa ni nduva'a ña. ⁴⁸ Yun te jiña'a Jesús:

—Sesi'i, ni nduva'a ni, chi ni kandija ña ni jin san. Te kuano'o sii ini ni —jiña'a ya.

⁴⁹ Vi yun ka'an ka Jesús nuu ni jino in tee ni kaxtno'o nuu Jairo, tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga, te jiña'a de:

—Ja ni ji'i sesi'i ni, te makii kaxtno'o san ja ma koxna'a ka ni mastru yun ja ki'in de ve'e ni —jiña'a de.

⁵⁰ Su nuu ni onini Jesús tno'o yun, te jiña'a ya:

—Ma koyu'u ni. Sua'a ni kandija ni, te nduva'a sesi'i ni —jiña'a ya.

⁵¹ Te nuu ni jino ya ve'e Jairo, te tu ni jandetu ya ja kiukuei ñayiu jin ya, chi maa ni tee ni kiukuei ka kuu Pedro vi Jacobo vi Juan vi tata vi nana suchi si'i yun. ⁵² Te ndi'i ñayiu ve'e yun ka jaku vi ka nda'i ka kanai ja ja'a suchi si'i yun, su jiña'a Jesús:

—Ma vi kuaku ni, chi kixin, masu ni ji'i —jiña'a ya.

⁵³ Te ni ka jaku ndee ña ñayiu ja siun ni ka'an ya, chi ja ka jini ja ni ji'i suchi si'i yun. ⁵⁴ Yun te ni tñii Jesús nda'i, te ni ka'an jaa ya:

—Xiku, ndakoo —jiña'a ya.

⁵⁵ Yun te ni ndatekui, te vini ni ndakoi. Te ni tatnuni Jesús ja na vi kuña'a ja kai. ⁵⁶ Te vi ka sa'u kuu kuiti ini tatai vi nanai, su ni tatnuni Jesús ja ma vi ka'an de nuu ni in ñayiu ja siun ni kuu.

9

Ni tetniuu Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya ja vi kaxtno'o de tno'o ia Dios

¹ Yun te ni ndaxtutu Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ni skuiso tniuu ña ya, vi ni jiña'a ya jaka'nu ya ja vi tau de tachi ka ñu'u ña jin ñayiu, vi ja vi ndasa'a de ñayiu ka ku'u. ² Te ni tetniuu ña ya kua'ankuei de ja vi kaxtno'o de tno'o naxa tatnuni ia Dios vi ja vi ndasa'a de ñayiu ka ku'u. ³ Te jiña'a ya:

—Ma vi konee ni ni in ndatniuu ja vi kuantniuu ni nuu ichi, ni yutnu katuu ni, te ni ñunu ni, te ni xtaa, ni xu'un, te ni sa'un ja vi ndasama ni. ⁴ Te ndee ni ñayiu xiin ve'e jinokuei ni, yun ni vi koo ni ndee ndekuei ni ja ki'inkuei ni inka ñuu. ⁵ Te nuu ja ndee in ñuu tu ka kuini ñayiu ja vi kuantu'a ñai, te ndekuei ni ñuu yun, te vi kisi ni ñuyaka si'in ni, nagua ja na kokuu in seña ja koka'an kuechi siki ñayiu ñuu yun —jiña'a ya.

⁶ Yun te ni kekuei de ja kua'ankuei de taka ñuu ja ka kaxtno'o de tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu, vi ni ka ndasa'a de ñayiu ka ku'u.

Ni ji'i Juan, tee ni oskuandute

⁷ Te nuu ni ni'i tno'o Herodes, tee ni onetniuu ñuu yun, ndi'i ja sa'a Jesús, te tu ni'i de nagua ndakani ini de, chi ka ka'an sava ñayiu: “Ni ndateku Juan ne'u ndiyi”. ⁸ Te sava ka ñayiu ka ka'an ja ni ndenta ndi Elías, te sava kai ka ka'an ja ndee in tee ni ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a kuu ja ni ndateku. ⁹ Yun te jiña'a Herodes:

—Maa san ni tatnuni ja ni ka kindoso yiki xini Juan. ¿Te na in kuu tee ya'a ja ka ka'an ñayiu siun? —ni ka'an de sua'a.

Te yun guaa ni nduku ndee de ja kuni de Jesús.

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa u'un mil teyii

¹⁰ Nuun ni ka ndajiokuiin tee ni chitniuu Jesús, te ni ka ndakani de nuu ya ndi'i ja ni ka sa'a de ñuu nuu ni ja'ankuei de yun. Yun te ni kene'e siin Jesús ndi uxi uu de, te kua'ankuei ya jin de in nuu tu na ve'e oo ja tnii ñuu Betsaida. ¹¹ Su nuu ni ka jini ñayiu ja kua'ankuei ya, te ni ka jata ndikin ñai. Te nuu ni jinokuei, te ni janta'u ña ya, te ni kaxtno'o ya naxa tatnuni ia Dios nui vi ni ndasa'a ya ñayiu ka ku'u. ¹² Te nuu mañini, te ni ka jintna'a ña ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:

—Ndaxtute ni ñayiu ya'a na ki'inkuei taka ñuu kueli ka oo yatni ya'a, te na vi ndukui ja vi kai vi nuu vi ndoi, chi sia'a tu sa'un nagua oo nuu ka oo ya'a —ka jiña'a de.

¹³ Te jiña'a Jesús:

—Vi kuña'a maa ni ja vi kaa ñayiu ya'a.

Te ka jiña'a de:

—Tu nagua ka neva'a san, chi ndee u'un vi ni xtaa jin uu chiaka, te visi na tetniuu ña ni ja ki'inkuei san ja vi kuaan san ja vi kaa ndi'i ñayiu kua'a ya'a, te ma kuu —ka jiña'a de.

¹⁴ Te vaa ndee u'un mil teyii ka kuu. Su jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:

—Vi juntaa siin ni uu xiko uxi, uu xiko uxi ñayiu na vi jinkoi —jiña'a ya.

¹⁵ Te ni ka sa'a de nagua ni tatnuni Jesús ja ni ka jinkoo ndi'i ñayiu. ¹⁶ Yun te ni tnii ya ndi u'un xtaa jin nduu chiaka yun, te ni ndanenuu ya ichi andivi ja ni

ndakuanta'u ya nuu ia Dios. Te ni ta'u ya xtaa yun, te ni jiña'a ya ja ni ka skaka tee ka skua'a jin ya, te ni ka jaa ñayiu. ¹⁷ Te ndi'i ñayiu ni ka jaa gua'a ndee ni ka ndutu chii, te ni ka ndaxtutu tee ka skua'a jin ya, te ni ndachitu uxi uu chika yu'u xtaa ja ni kendoo yun.

Ni ka'an kaji Pedro ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios

¹⁸ Te in kiuu ni kuu siin Jesús ja ndakuatu maa ni ya, te ka oo ya jin tee ka skua'a jin ya, te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Naxa ka ka'an ñayiu na in kuu san? —jiña'a ya.

¹⁹ Te ka jiña'a de:

—Sava ñayiu ka ka'an ja Juan, tee ni oskuandute, kuu ni. Te sava kai ka ka'an ja ndi Elías kuu ni, vi sava kai ka ka'an ja kuu ni ndee inka tee ni ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a, te ni ndateku ni vitna, ka ka'in —ka jiña'a de.

²⁰ Te ni jikan tno'o ña ya:

—Te maa ni, ¿naxa ka ka'an ni, na in kuu san? —jiña'a ya.

Te jiña'a Pedro:

—Maa ni kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios ja skaku ni'nu ni ñayiu —jiña'a de.

Ni kaxtno'o Jesús ja kuu ya te ndateku ya

²¹ Su ni tatnuni Jesús ja ma vi koka'an de tno'o yun nuu ni in ñayiu. ²² Te jiña'a ya:

—Sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi nini kuu ja tna'a san kuakua'a tnundo'o, chi vi skexiko ña tee ka kuu nija'nu nuu ñuo, vi sutu ka kuu nija'nu, vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te vi ka'ni ña de jin san, su nuu uni kiuu, te ndateku san —jiña'a ya.

²³ Yun te ni ka'an ya jin ndi'i ñayiu:

—Nuu ja ndee in ñayiu kuini ja kondikin ña jin san, te na skunai mai, te kuiso siki cruz ja kuu

tnundo'o in kiuu in kiuu ka, te na kondikin ñai jin san. ²⁴ Chi ndi'i ñayiu kuini ja skaku ni'nu mai, te junai. Su ndi'i ñayiu ja skunai mai ja ja'a sein, te kaku ni'nui. ²⁵ ¿Chi nagua jiniu'u nuu ñayiu visi na kundee ni'i ndi'i ja oo ñuyiu, te ndoñu'i axi skunai mai? ²⁶ Chi ñayiu kukanoo nuu san vi nuu tno'o san, te suni kukanoo maa san ja kuu san Se'e Teyii nui, kiuu na ye'e ni'nu ja ndenta san jin ja ye'e ni'nu Tata san vi ia ka jinokuechi nuu ya. ²⁷ Su ka'an ndandaa san ja ka oo ndee saa ñayiu ka oo ya'a ja ma vi kui guaa ndee na vi kuni nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya sua'a.

Ni ndasama naxa kaa Jesús

²⁸ Te nuu una kiuu ja ni ka'an ya tno'o ya'a, te ni jaka ya Pedro vi Jacobo vi Juan, te ni kakuei ya jin de in yuku ja ni ndakuatu ya. ²⁹ Te vi nini ndakuatu ya, te ni ndasama yunuu ya, te sa'un ni'nu ya ni nduyaa, te vi yeye'e nukuiin ya. ³⁰ Te vi sanaa ni ka jini de ja ni ka jinkuiin uu tee ni ka oo ndee jana'a ja ka ndatno'o de jin ya. In de kuu Moisés te inka de kuu Elías. ³¹ Vi ka ye'e ni'nu kuiti tee yun ka nukuiin de, ka ndatno'o de siki taka tnundo'o kuni Jesús kiuu kuu ya Jerusalén. ³² Te vi kusun ndeva'a Pedro jin uu ka tee yun ka ka'an de, su ni ka jandee ini de ni ka ondito de, te ni ka jini de ja ka ye'e ka tajan Jesús ka nukuiin ya jin uu ka tee yun. ³³ Te nuu ni ka kujioo tee yun nuu oo Jesús, te jiña'a Pedro:

—Mastru, gua'a kuu ja ya'a ka oo san. Te na vi sa'a san uni ve'e kuii, in koo maa ni, te in koo Moisés te inka koo Elías —jiña'a de. Su tu ni jini de nau ja siun ni ka'an de.

³⁴ Te vi nini ni ka'an de siun, te sanaa ni kii in viko, te ni chisa'u ña jin de, te ni ka yu'u ndeva'a de ja ka oo de ne'u viko yun. ³⁵ Te

ndee nuu viko yun ni ka'an in tno'o, te jiña'a:

—Suchia'a kuu se'e maa rin ja kutoo ndeva'a rin jin, te vi konini tno'o ka'in —kachi tno'o yun.

³⁶ Vi nuu ni ndi'i ja ni ka'an tno'o yun, te ni ka jini de ja maintno'o ni ka Jesús nukuiin. Su ni ka tava'a de tno'o yun ini anu de. Te tu ni ka ka'an de kiuu yun nuu ni in ñayiu ja siun ni ka jini de.

Ni ndasa'a Jesús in suchi yii ñu'u ña espíritu kue'e

³⁷ Te kiuu tnee sua'a, nuu ni nukuei ya nuu yuku yun, te ni kekuei kua'a ndeva'a ñayiu, ni ka nutna'a ña jin Jesús. ³⁸ Te ne'u ñayiu yun ni kana jaa in tee, te jiña'a de:

—Mastru, tanunda'a ni kon-dia'a ni joo se'e san ja sia'a ndo'i, chi invaa suchi ya'a neva'a san. ³⁹ Chi in espíritu kue'e kakuiko ña jin, te vi sanaa ni te sa'a ja kanai, vi kisi ndeva'a ña, te skunee ña, te kee ti'íñu yu'i, te tu kuini espíritu kue'e ja siaa ña. ⁴⁰ Te ja ni jikanta'u san nuu sava ka tee ka skua'a jin ni ja vi tanunda'a de vi tajioo de espíritu kue'e ñu'u ña jin se'e san, su tu ni kuu ja vi sa'a de —jiña'a de.

⁴¹ Yun te jiña'a Jesús:

—Ñayiu kue'e ja tu ka kandija ka kuu ni. ¿Nasaa ka kiuu guaa kundee ini san ja vi koo? Nuu saa te kisia'a ni se'e ni ya'a —jiña'a ya.

⁴² Te nuu makuyatni suchi ku'u yun nuu oo Jesús, te ni xndonso ña tachi yun ja ni skunee tuku ña. Su ni ka'an xeen Jesús jin espíritu tachi yun, te ni kujioo. Saa te ni nduva'a suchi yii yun, te ni ndakuña'a ña ya jin nuu tatai. ⁴³ Te ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini nuu ni ka jini jaka'nu ndeva'a tniuu sa'a ia Dios.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya

Te nuu ni ka sa'u kuii kuiti ini ndi'i ñayiu ka ndia'i ja siun ni sa'a Jesús, te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:

⁴⁴ —Vi konini gua'a ni tno'o ka'an san, te ma vi ndunaa ini ni, chi kanakau sein ja kuu san Se'e Teyii nuu nda'a ñayiu ñuyiu —jiña'a ya.

⁴⁵ Su tu ni ka jinkui'nu ini de tno'o ya'a, chi ni jasi ia Dios jajint-nuni de nagua ja ma vi jinkui'nu ini de. Te ka yu'u de ja vi kakan tno'o de Jesús ja kaxtno'o ya siki tno'o ya'a.

Ni kaxtno'o Jesús na in kuu ka'nu ka

⁴⁶ Yun te ni ka jinkondee tee ka skua'a jin Jesús ka tee tna'a de ndee de kuu ja kokuu ka'nu ka. ⁴⁷ Te ni jini ya ja siun ka ndakani ini de, te ni tñii ya in suchi luluu, te ni jani ya jin nuu oo ya. ⁴⁸ Te jiña'a ya:

—Nani kuu ñayiu janta'u in suchi luluu ja ja'a maa san na kuinio suchi ya'a, te janta'u ñai jin maa san. Te nani kuu ñayiu janta'u ña jin maa san, te janta'ui ia ni tetniuu ña jin san. Chi ñayiu kuu lule ka ne'u ndi'i maa ni, kuu ñayiu kuu ka'nu ka —jiña'a ya.

Na ñayiu tu ndakoo sikio te chituu ñai jion

⁴⁹ Yun te ni ka'an Juan, te jiña'a de:

—Mastru, ni ka jini san in tee ja jin sivi ni, te skunu de tachi ka ñu'u ña jin ñayiu. Su tu ni ka jandetu san ja kosa'a ka de, chi masu in ni ka skua'o jin de —jiña'a Juan.

⁵⁰ Te jiña'a Jesús:

—Ma vi kasi ni'nu ni ja sa'a de, chi ñayiu ja tu ndakoo sikio, te chituu ñai jion —jiña'a ya.

Ni kuxeen Jesús nuu Jacobo vi Juan

⁵¹ Te nuu ni kuyatni kiuu ja no'o Jesús andivi, te ni sa'a ndee ya ini

anu ya, te ni kee ya ja kua'an ya Jerusalén. ⁵² Te ni tetniuu ya tee ka yoxno'o nuu ya ja kua'ankuei de in ñuu ja tñii Samaria ja vi nduku de ve'e nuu ndoo ya. ⁵³ Su tu ni ka kuini ñayiu Samaria yun ja vi kuenta'u ñai, chi ni ka jini ja ichi ñuu Jerusalén kuano'o ya. ⁵⁴ Te nuu ni ka jini Jacobo vi Juan, tee ka skua'a jin ya, ja siun ni kuu, te ka jiña'a de:

—Jito'o san, ¿a kuini ni ja vi tatnuni ja na kuun ñu'u ichi andivi, naxa ni sa'a Elías, te na xnaa ñayiu ñuu ya'a? —ka jiña'a de.

⁵⁵ Su ni jiokuiin Jesús, te ni kuxeen ya nuu de, te jiña'a ya:

—Tu ka jini ni na tno'o ka ka'an ni. ⁵⁶ Chi sein ja kuu san Se'e Teyii, chi masu vaji san ja xnaa san ñayiu, chi vaji san ja skaku ni'nu san jin —jiña'a ya.

Te kua'ankuei ya jin de inka ñuu.

Ka kuini ñayiu ja vi kondikin Jesús

⁵⁷ Te ichi nuu kua'ankuei ya, ni ka'an in tee, te jiña'a de:

—Jito'o san, kondikin ña san jin ni ndee ni nuu ni kuu ja ki'in ni.

⁵⁸ Yun te jiña'a Jesús:

—Ñukuii, chi ka oo kava ve'e ti, saa ni kiti ndagua, chi ka oo taka ti. Su sein ja kuu san Se'e Teyii, chi vini nuu kakintuu san xini san, tu nagua neva'a san —jiña'a ya.

⁵⁹ Te jiña'a ya nuu inka de:

—Kondikin ña ni na ki'inkueio. Te jiña'a tee yun:

—Jito'o san, kondetu ni xtnañu'u ka na tayu'u san tata yua san, te na ki'inkueio —jiña'a de.

⁶⁰ Te jiña'a Jesús:

—Xndoo ni ndiyi yun na vi tayu'u tna'a ndisa ndiyi maa. Te maa ni, kua'an ni te kaxtno'o ni nuu ñayiu tno'o naxa tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

⁶¹ Te suni jiña'a inka de:

—Jito'o san, sein chi kuini san ja kondikin ña san, su kondetu ni na ki'in san xtnañu'u ka vi ndakuanta'u nuu tna'a san jin ñayiu ve'e san, te na kii san —jiña'a de.

⁶² Te jiña'a Jesús:

—Ni in ñayiu ja vi ja ni tñii ndo'o arado, te jionenui ichi yatai, chi tu jiniu'i ja koi nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

10

Ni tetniuu Jesús uni xiko uxi ka teyii

¹ Te nuu ni ya'a ja ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te ni kaji tuku ya uni xiko uxi ka de, te ni tetniuu ya ndi uu ndi uu de ka yoxno'o de kua'ankuei de taka ñuu vi taka ichi nuu ya'a ya ja ki'in ya. ² Te jiña'a ya:

—Ja ndaa ndija ja oo kua'a ndeva'a tniuu ja ndututu, te joo ni ñayiu vi satniuu ka oo. Yun guaa vi kakan ni nuu Jito'o Dios, maa ia xiin nuu tniuu ya'a, nagua ja na tetniuu ka ya ñayiu vi satniuu.

³ Te tetniuu ña san ja ki'inkuei ni na kuinio lelu ja kiukuei ne'u va'u.

⁴ Te ma vi kinda'a ni ñunu xtaa, te ni itni xu'un, te ni ndijan, te ni ma vi jinkuiin ni ja vi ndakantno'o ni, ni in ñayiu nuu ichi kua'ankuei ni.

⁵ Te nani kuu ve'e nuu jinokuei ni, te xtnañu'u ka vi kuña'a ni: “Na koo jamani ia Dios nuu ve'e ya'a”, vi kuña'a ni.

⁶ Te nuu ja ñayiu mani ini oo ve'e yun, te koi jin jamani ia Dios. Axi nuu ja ña'a, te ndajiokuiin jamani ya, ja vi koo jin maa ni. ⁷ Te ma vi kokaka ni ve'e ve'e, chi vi koo ni maa ve'e nuu jinokuei ni yun. Te yun vi kaa vi ko'o ni nagua vi taa ñayiu yun, chi in tee satniuu kanuu ja ni'i ya'u de.

⁸ Te nani kuu ñuu nuu jinokuei ni, te ka janta'u ña ñayiu ja vi koo ni, te vi kaa ni nani kuu ja ka taa ñayiu yun. ⁹ Te vi ndasa'a ni ñayiu ka ku'u ja ka oo ñuu yun,

te vi kuña'a ni: “Ja ka ndia'a ni ya'a ka jini ni ja oo ia Dios tatnuni ya ne'u ni”, vi kuña'a ni. ¹⁰ Su nani kuu ñuu nuu jinokuei ni, ja tu ka janta'u ña ñayiu, te ndekuei ni ñuu yun, te vi kuña'a ni: ¹¹ “Vi ndee ñuyaka ñu'u ñuu ni ja ni ka jiso ja'a san na vi skuei san ja kokuu in seña ja koka'an kuechi siki ni. Su vi kona'a ni ja ja ka ndia'a ni ja oo ia Dios ja tatnuni ya”, vi kuña'a ni. ¹² Te ka'an san ja kiuu tetniuu ia Dios tnundo'o, chi kuakua'a ka tnundo'o vi tna'a ñayiu ñuu yun, masu ñayiu ñuu Sodoma —jiña'a Jesús.

Ni ka'an xeen Jesús jin ñayiu tu ka kandija

¹³ Yun te jiña'a Jesús:

—iNda'u ni ka ron ñayiu ñuu Corazin vi nda'u ni ka ron ñayiu ñuu Betsaida! Chi vaa nuu sua'a, te nuu ñayiu ñuu Tiro axi Sidón ni kuva'a in tniuu ka'nu ja ni sa'a rin nuu ndi'i maa ron, vaa vi ndee nona kiuu ja ni ka kekui'nui sa'un ndayi vi ni ka jinkoi nuu yaa ñu'u ja ka ndatna'u ini nuu yika kuechi. ¹⁴ Su kiuu ja tetniuu ia Dios tnundo'o, chi kuakua'a ka tnundo'o vi tna'a ron saa ñayiu ñuu Tiro vi Sidón. ¹⁵ Te roon ñayiu ñuu Capernaúm, ¿a ka ka'an ron ja suu ron ka kuu ja ndakuei ndee andivi? Su ña'a, chi suu ron ka kuu ja vi kanakau ndee ñuu ji'i —jiña'a ya.

¹⁶ Yun te jiña'a ya nuu tee ni tetniuu ya:

—Na ñayiu ka nini tno'o ka ka'an ni, te suni ka nini tno'o ka'an san. Te na ñayiu ka skexiko ña jin ni, te suni ka skexiko ñai jin san. Te na ñayiu ka skexiko ña jin san, te suni ka skexikoi ia ni tetniuu ña jin san —jiña'a ya.

Ni ka ndajiokuiin ndi uni xiko uxi tee ni tetniuu ya

¹⁷ Te sii ini ndeva'a ni ka ndajiokuiin ndi uni xiko uxi tee ni tetniuu Jesús, te ka jiña'a de:

—Jito'o san, vi guaa ndee tachi xeen ni ka jantno'o ña nuu ni ka ndakakune'e san sivi ni —ka jiña'a de.

¹⁸ Te jiña'a Jesús:

—Ni jini san ja ni kanakau Tachi ichi andivi na kuinio in tajan, ¹⁹ chi maa san ni taa jaka'nu ja vi kuain ni'nu ni siki koo vi siki ndilo'lo. Te vi kundee ni siki ndi'i ja ka ka'an u'u ña jin ni, te tu nagua vi ndo'o ni. ²⁰ Su ma vi kusii ini ni ja ni ka jantno'o ña tachi xeen jin ni, chi vi kusii ini ni ja ni ka jinkoso sivi ni andivi —jiña'a ya.

Ni kusii ini Jesús

²¹ Te vi maa nuu saa, ni kusii ndeva'a ini Jesús ni sa'a Espíritu maa ia Dios, te jiña'a ya:

—Ndakuanta'u san nuu ni, vi Tata Dios, ja kuu ni Jito'o andivi vi ñuyiu, chi ni tayu'u ni taka ya'a nuu ñayiu ndichi vi ñayiu jinkui'nu gua'a ini, te ni ndaxne'e ni nuu ñayiu ka kuu na kuinio suchi kueli. Saa, vi Tata, chi saa junkuaan ini maa ni —jiña'a ya.

²² Te ni ka'an ka ya nuu ñayiu:

—Ndi'i ya'a ni ni'i san nuu Tata Yua san. Te ni in ñayiu tu na in jini na in kuu Se'e ia Dios, chi maintno'o maa Yua, guaa jini ya. Te ni in ñayiu, tu na in jini na in kuu Yua, chi maintno'o maa Se'e ya, guaa jini, te nani kuu nuu ñayiu ka'an maa Se'e ia Dios ja vi kuni, te xne'e ya na in kuu Tata Dios —jiña'a Jesús.

²³ Yun te ni jionenuu ya nuu tee ka skua'a jin ya, te ni ka'an ya nuu maa ni maa de:

—Na ta'u na ndetu ñayiu ka ndia'a ndi'i ja ka ndia'a ni vitna. ²⁴ Chi ka'an san ja kuakua'a tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a vi tee ka kuu rey ni ka ndioo ini de ja vi kuni de ja ka

ndia'a ni vitna, su tu ni ka jini de. Vi ni ka ndioo ini de ja vi konini de tno'o ka nini ni vitna, su tu ni kuu vi konini de —jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús in tno'o jioni'ni ja ja'a in tee gua'a ñuu Samaria

²⁵ Yun te ni ja'an in tee kaxtno'o Ley Moisés, ja ni ka ndatno'o de jin Jesús, te ni kuini de ja ki'in vijin ña de, te ni jikan tno'o ña de:

—Mastru, ¿nagua kuu ja sa'a san ja ni'i ta'u san ja koteku san nikuii nikani? —jiña'a de.

²⁶ Te jiña'a Jesús:

—¿Naxa yoso nuu Ley? ¿Naxa ka'an nuu ka'u ni? —jiña'a ya.

²⁷ Te jiña'a tee yun:

—Kachi: “Kutoo ron ia Jito'o Dios jin ndi'i ndee ini ndee anu ron, vi jin ndi'i jandakui ron, vi jin ndi'i jajintnuni ron, te ka'an too ron in ñani in tna'a ron nagua ka'an too ron maa ron”, ka'an sua'a —jiña'a de.

²⁸ Te jiña'a Jesús:

—Vatuka ka'an ni. Saa sa'a ni, te ni'i ta'u ni ja koteku ni —jiña'a ya.

²⁹ Te vi ja kuini de ja kendoo va'a de nuu ya, te ni jikan tno'o tuku ña de:

—Te ¿na in kuu in ñani in tna'a san? —jiña'a de.

³⁰ Te jiña'a Jesús:

—In kiuu ni kee in tee ñuu Jerusalén ja kua'an de ñuu Jericó, te nuu ichi kua'an de yun, ni ka jinku'un ña kui'na, te ni ka kindee ndi'i ja nee de vi ndee sa'un ni'nu de ni ka kindee. Te ni ka kani ña vi ndee ni ka xtuji ña, te vi saa ndee ni ka ja vi ka'ni ña, te kua'ankuei. ³¹ Yun te ni kenta in tee kuu sutu, ja kua'an de ichi yun, su nuu ni jini ña de, te ni jiko de, te ni ya'a jioo ni de kua'an de. ³² Te suni ichi yun ni kenta in tee jinokuechi nuu veñu'u, te suni nuu ni jini ña de, te ni jiko de, te ni ya'a jioo ni de kua'an de. ³³ Su yun te ni kenta in tee ñuu Samaria ja

suni ichi yun kua'an de. Te nuu ni jini ña de, te ni kunda'u ini ña de. ³⁴ Te ni jintna'a ña de, te ni sa'a tatna ña de. Ni chi'i de texe'en vi vinu nuu ni tuji tee yun. Te ni tniutuu de in sa'un vita, te ni sonee de tee yun siki kiti ndeka de, te kua'ankuei de. Te nuu ni jinokuei de in ve'e, te yun ni jito ña de. ³⁵ Te kiuu tnee sua'a nuu ni kuu yatni ja ki'in de, te ni jiña'a de uu xu'un kaa ja kuu denario nda'a tee xiin ve'e yun, te jiña'a de: “Tanunda'a ni koto ni tee ya'a, te nuu ja ka'ni ka ña xu'un ja ja'a de, te ndatniuya'u san kiuu ja ndajioquiin san”, jiña'a de. ³⁶ Te naxa ka'an tnaa ni, ¿ndee ndi uni tee yun guaa kuu de ñani tna'a tee ni ka su'u ña kui'na yun? —jiña'a ya.

³⁷ Te jiña'a tee yun:

—Tee ni kunda'u ini ña jin tee ni tuji yun.

Yun te jiña'a Jesús:

—Vatuka ka'an ni. Kua'an ni, te sa'a ni nagua ni sa'a tee yun —jiña'a ya.

Ni jinkoto ña Jesús jin María vi Marta

³⁸ Yun te ni kee tuku Jesús kua'an ya ja ni jino ya in ñuu luluu. Te yun ni ka'an ña in ña'a nani Marta ja ni jino ya ve'e ña. ³⁹ Te oo in ku'u Marta ya'a, nani María. Te ni jinoi ni jinkoi nuu oo Jesús, nini tno'o kaxtno'o ya. ⁴⁰ Su Marta, chi vi kutneñu ndeva'i jin tniuu sa'i. Te ni jintna'i nuu oo Jesús, te jiña'a:

—Jito'o san, ¿a vi tu ndi'ni kuiti ni ja maintno'o ni san ni xndoo ña ku'u san jin ndi'i tniuu ya'a? Ka'an ni nui ja na chituu ñai —jiña'a.

⁴¹ Yun te jiña'a Jesús:

—Marta, ndi'ni ndeva'a ni vi kutneñu ni jin kua'a tniuu sa'a ni. ⁴² Su oo invaa ni tniuu ja kanuu ka, te tniuu kanuu ka yun ni kaji

María, te ni in tu na in kuu ja kindee —jiña'a ya sua'a.

11

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi ndakuatuo

¹ Ni oo in kiuu oo Jesús in nuu ndakuatu ya. Te nuu ni ndi'i ni ndakuatu ya, te jiña'a in tee skua'a jin ya:

—Jito'o san, kaxtno'o ni naxa vi ndakuatu san nagua ni sa'a Juan, tee ni oskuandute, ja ni kaxtno'o de naxa vi ndakuatu tee ni ka oskua'a jin de —jiña'a de.

² Te jiña'a Jesús:

—Sua'a vi kuña'a ni nuu ka ndakuatu ni:

Tata Dios, ja oo ni andivi, ka chiñu'u san sivi ni, chi ia ii kuu ni,

ja na kii ni tatnuni ni.

Te sa'a ni nagua kuini ni ja na koo ñuyiu ya'a,

nagua oo andivi.

³ Ka'an mani ña ni ja na koo ja vi kokaa san ndi'i ni kiuu.

⁴ Te kuaka'nu ini ni nuu yika kuechi san,

chi suni ka jaka'nu ini san nuu ndi'i ñayiu ka sa'a ña jakue'e.

Te ma kuandetü ni ja junkau san nuu jakue'e,

chi sua'a skaku ni'nu ña ni nuu jakue'e yun

—jiña'a Jesús.

⁵ Te suni jiña'a ka ya:

—Vi koka'on ja ndee in maa ni oo in ñayiu ja ndeka tna'a gua'a jin ni. Te nuu sau ñuu jakuaa, ki'in ni ve'e de, te kuña'a ni:

“Ñani, tanuu ni uni xtaa ni, na kaa in tee jini tna'a jin san, ⁶ chi vi inka ni kee de ve'e san ja vaji jika de, te tu sa'un na xtaa ka neva'a san ja kaa de”, kuña'a ni. ⁷ Te kachi tee yun ndee kunu ini ve'e de: “Ma koxna'a ña ni, chi ja ndesi gua'a ye'e san, te ja katuu va'a san jin suchi kueli san, te ma kuu ja ndakoo san ja taa san”, kachi de.

⁸ Te ka'an san ja visi ma ndakoo de ja ndeka tna'a gua'a ni jin de, su vija tu kuini de ja nunuu nunuu koxna'a ni de, guaa ndakoo de te taa de ndi'i nagua ja'ni ña jin ni.

⁹ Te yun guaa suni ka'an san: Vi kakan ni nuu ia Dios, te na taa ya. Vi nduku ni, te vi ni'i ni. Vi kana ni, te na ndakune ia Dios ye'e. ¹⁰ Chi ndi'i ñayiu jikan, te ni'i. Te na in nduku, te ndani'i. Te na in kana, te ndakune ia Dios ye'e.

¹¹ 'Axi nuu ja ndee in maa ni kuu tata, te nuu ja jikan se'e ni in xtaa, ¿te a kuña'a ni in yuu?

Axi nuu ja jikain in chiaka, te ¿a kuu ini ni ja kuña'a ni in koo ja kai?

¹² Axi nuu jikain in ndiuu, te ¿a kuña'a ni in ndilo'lo ja kai?

¹³ Su nuu ja maa ni ja ka kuu ni ñayiu kue'e, te ka jini ni vi kuña'a ni jagua'a nuu se'e ni, te vi'i ka tu maa Tata Dios oo ndee andivi, chi

taa ya Espíritu maa ya nuu ja na vi kakan ni —jiña'a Jesús.

Ka xtavi kuechi de Jesús ja oo ya jin jaka'nu maa Tachi

¹⁴ Ni tau Jesús tachi xeen ja ni ndasa'a ñi'i in tee. Te nuu ni kana tachi xeen yun, te ni kuu ni ndaka'an tee yun, te vi ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuui kuiti ini ja siun ni kuu. ¹⁵ Su sava ñayiu ni ka ka'an:

—Jin jaka'nu maa tachi ka'nu nani Beelzebú tau tee ya'a sava ka tachi xeen yun.

¹⁶ Te sava ka ñayiu ni ka kuini ja vi koto tnuni ña jin ya, te ni ka jikain ja na sa'a ya in tniuu ka'nu ja vaji ichi andivi. ¹⁷ Su Jesús, chi ni jini ya ja siun ka ndakani ini ñayiu yun, te jiña'a ya:

—Ndi'i ñuu nuu ka sa'a siin tna'a ñayiu, ka jinkondei ka jaxin tna'a, te ndisa maa ni mai ka xnaa tna'i. Te ñayiu in ve'e ja ka sa'a siin tna'i, chi ka jaxin tna'i, te ma kuu ka ja vi koo nika'nui. ¹⁸ Te suni saa kuu jin Tachi, chi nuu ja na jinkondee ja vi kaxin tna'a

ndisa maa, ¿te naxa kuu kotatnuni ka? Ka'an san tno'o ya'a, chi ka ka'an maa ni ja jin jaka'nu maa tachi ka'nu nani Beelzebú, tau san sava ka tachi ini anu ñayiu. ¹⁹ Su nuu ja jin ma'ñu sagua tachi ka'nu skunu san sava ka tachi, te ¿na in ni jiña'a jaka'nu nuu tee ka skua'a jin maa ni, ja ka tau de tachi? Te tee yun ka kuu ja vi ka'nde ndaa kuechi ni. ²⁰ Su nuu ja jin jaka'nu maa ia Dios, tau san Tachi, te yun kei ka'an ja oo ya tatnuni ya nuu ka oo maa ni ya'a.

²¹ 'Te nuu ja in tee ndakui ja jito ve'e maa de oo de jin kua'a yuchi jin machete, te kukanu ini de ja tu sa'un nagua ndoñu'u ve'e de. ²² Su nuu na kii inka tee ndakui ka saa maa de, te kundee tee yun siki de, te kindee ndi'i tee yun ja kukanu ini de, te sa'a maa tee yun nagua kuini de, te vi ndaka'nde de ndatniuu ve'e yun.

²³ 'Chi ñayiu ja tu chituu ña jin san, chi ndakoi siki san. Te ñayiu ja tu ka ndaxtutu jin san, chi jatenui ñayiu vaji nuu san.

Ni ndajiokuin tachi kue'e ini anu in ñayiu

²⁴ 'Te nuu kana in tachi kue'e ni ñu'u ña jin in ñayiu, te kua'an jiondita in nuu ñu'u yichi nduku ndenu ndatatu. Su nuu tuu, te ka'an: "Na ndajiokuion ve'e nuu ni keo ja vajio", kachi. ²⁵ Te nuu ndajiokuin tachi yun, te nuku'un ini anu ñayiu yun na kuinio in ve'e ja ni ka ndaxtaa vi ni ka ndaskutu vii. ²⁶ Yun te ki'in jinkuaka uja tachi kue'e ndeva'a ka saa maa, te ndajinokuei te kiukuei te vi koo ini anu ñayiu yun. Nuu saa, te kue'e ndeva'a ka ñayiu kokui saa jaxtnañu'u —jiña'a ya.

Na ta'u na ndetu ñayiu nini tno'o ia Dios

²⁷ Vi nini ka'an ya tno'o ya'a, te ni kana jaa in ña'a oo ne'u ñayiu ni ka kututu yun, te jiña'a ña:

—Na ta'u na ndetu ña'a ni skaku ña vi ni skaxin ña jin ni —jiña'a ña.

²⁸ Te jiña'a ya:

—Su na ta'u na ndetu ka maa ñayiu nini tno'o ia Dios, te skunkui —jiña'a ya.

Ka jikan ñayiu kue'e ja na sa'a Jesús in tniuu ka'nu

²⁹ Te nuu ni ka kututu ka ñayiu, te jiña'a Jesús:

—Ñayiu ka oo tiempu vitna, chi inu kue'e ndeva'i, chi ka jikain ja na sa'a san in tniuu ka'nu, su tu ka na tniuu ka'nu sa'a san, chi maa ni nagua ni ndo'o Jonás ndee jana'a. ³⁰ Chi nagua ni okuu Jonás in seña ja ni ka jini ñayiu ñuu Nínive, te suni saa ni kokuu jin sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi kokuu san in seña nuu ñayiu ka oo tiempu vitna. ³¹ Te suni ndakoo in ña'a ni okuu reyna ni otatnuni ichi sur, kiuu sandaa ia Dios kuechi, te xtavi kuechi ña jin ñayiu ka oo tiempu vitna, chi jika ndeva'a ñuu ña'a yun, su ni kii ña ni onini ña tno'o ndichi ni ka'an rey Salomón. Te ka'nu ka kuu maa san ja oo san ya'a, saa rey Salomón. ³² Te vi ndakoo ñayiu ñuu Nínive kiuu sandaa ia Dios kuechi, te vi xtavi kuechi ñai jin ñayiu ka oo tiempu vitna. Chi ni ka ndatna'u ini ñayiu ñuu Nínive yun, te ni kiukuei ichi ia Dios nuu ni ka onini tno'o va'a ia Dios ja ni kaxtno'o Jonás. Te ka'nu ka kuu maa san ja oo san ya'a, saa Jonás —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja nduchi nuu kuu ja ye'e nii nuu yiki kuñuo

³³ Te suni jiña'a ka ya:

—Tu na in ñayiu ka jinio ja xtnui in lámpara, te tayu'i axi chi'i chii in jatnu, chi sua'a sonee sukuin nagua ja kondijin kiukuei ñayiu ini ve'i. ³⁴ Te nduchi nuu

ni kuu in lámpara ja ye'e nii nuu yiki kuñu ni. Te nuu ja ka oo va'a nduchi nuu ni, te ye'e nii nuu yiki kuñu ni. Su nuu ja tu ka oo va'a nduchi nuu ni, te nii yiki kuñu ni oo nuu ñunee. ³⁵ Te koto va'a ni maa ni ja ndakani gua'a ini ni, te koo ni nuu ye'e ni'nu ndija, nagua ja ma ndakani kue'e ini ni ja koo ni nuu nee. ³⁶ Chi nuu ja ye'e nii nuu yiki kuñu ni, te ma kuu sa'a ni jakue'e, chi kuni kaji kuiti ni ja sa'a ni java'a, na kuinio in lámpara ja ye'e ni'nu —jiña'a Jesús.

Ni ka'an kuechi Jesús siki tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés

³⁷ Nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús, te ni ka'an ña in tee kuu fariseo ja ki'inkuei ya ve'e de, vi kaa ya xtaa. Te nuu ni jinokuei ya, te ni ka jinkoo ya nuu mesa. ³⁸ Te nuu ni jini tee kuu fariseo yun ja tu ni ndanda'a ya ama ka ja kaa ya xtaa, te vi ni sa'u kuii ini de ja tu skunkuu ya nagua oo costumbre.

³⁹ Su yun te jiña'a Jito'o Jesús nuu de:

—Maa ni ja ka kuu ni tee fariseo, chi ka ndakate ni yata vasu jin yata ko'o, su ichi ini oo chitu jin jatne'e. Te suni saa ka kuu maa ni, chi ka oo chitu ni jin tniuu kui'na vi jane'e jayichi.

⁴⁰ ¡Se'e tee vasa! ¿A tu ka jini ni ja ia ni sa'a ichi yata kuu ia ni sa'a ichi ini? ⁴¹ Vi skuta'u ni nagua ka neva'a ni nuu ñayiu ka kunda'u jin ndee ini ndee anu ni, nagua ja vi nduvii ni.

⁴² ¡Nda'u ni ka maa ni, tee fariseo! Chi ka soko ni nuu ia Dios uxi ja ciento menta vi ruda vi ndi'i nuu yuku kuii ja ka jitu ni, nagua ni tatnuni ia Dios nuu Moisés ja vi sa'o. Su tu ka skunkuu ni ja vi sa'a ndaa ni jin ja vi kutoo ni ia Dios. Chi ya'a kuu ja kanuu ka ja vi sa'a ni, te suni ma vi xndendoo ni ja vi soko ni nuu ya.

⁴³ ¡Nda'u ni ka maa ni, tee fariseo! Chi ka jinkoo ni nuu oo jayiu'u ini ve'e ii sinagoga, vi suni ka kuini ni ja vi ka'an yiu'u ndeva'a ñayiu jin ni nuu ka nukuntna'a ni jin nuu ya'u. ⁴⁴ ¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo, se'e ndijani ini! Chi ka kuu ni na kuinio yau ñaña ja tu ndijin oo, te ka ya'a ñayiu siki, su tu ka jini nagua oo yun —jiña'a ya.

⁴⁵ Te ni ka'an in tee kaxtno'o Ley Moisés, te jiña'a de:

—Mastru, nuu ka'an ni siun, te suni kane'e ña ni jin ndee sein —jiña'a de.

⁴⁶ Te jiña'a ya:

—¡Nda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley Moisés! Chi ka skuiso ni ñayiu in ja vee ndeva'a ja ma vi kundei vi kondiso. Su tu ka chituu sa'un ni jin. ⁴⁷ ¡Nda'u ni ka maa ni! Chi ka sa'a ni ve'e siki yau ñaña tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, ja ni ka ja'ni ndi nija'nu maa ni. ⁴⁸ Su ja ka sa'a ni siun jinkui'nu inio ja ka ka'an ni ja vatuka ni ka sa'a ndi nija'nu ni, chi suu de ni ka ja'ni ña, te maa ni ka sa'a ve'e siki yau ñaña yun.

⁴⁹ 'Te yun guaa ndee jana'a ja ni ka'an ia Dios in tno'o ndichi, te jiña'a ya: "Tetniuu rin tee vi ndakani tno'o rin vi tee chitniuu rin ja vi xtutenuu de tno'o rin, su sava de vi ka'ni ña ñayiu vi sava de vi sondikin ñai", jiña'a ya.

⁵⁰ Te yun guaa nuu ñayiu ka oo tiempu vitna ndakan tno'o ia Dios siki ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ja ni ka ja'ni ndi nija'nu ni ndee kiuu nuu ni jinkoo jaa ñuyiu.

⁵¹ Keja'a jin ndee Abel, te kenta jin ndee Zacarías, tee ni ka ja'ni ñayiu ma'ñu sagua altar ne'u ve'e ii maa veñu'u ka'nu. Te yun guaa ka'an san jin ni ja nuu ñayiu ka oo tiempu vitna ndakan tno'o ia Dios taka kuechi yun.

⁵² 'jNda'u ni ka maa ni, tee ka kaxtno'o Ley Moisés! Chi ka jasi ni ichi ja vi jinkui'nu ini ñayiu tno'o ia Dios, te vini maa ni tu ka jinkui'nu ini ni, te ni ja tu ka jandetu ni ja vi jinkui'nu ini ñayiu —jiña'a Jesús.

⁵³ Te nuu ni ka'an ya tno'o ya'a, te ni ka kiti ini ndeva'a tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo, te ni ka jinkondee de ka xtichi ña de jin kua'a tno'o vijin. ⁵⁴ Chi ka kuini de ja na kanakau ya jin tno'o ka'an ya, nagua ja kuu vi ka'an kuechi de siki ya.

12

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi koto ñayiu mai

¹ Te vi nini siun kuu, te ni ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu, te vi sua'a ka jexin ni'nu tna'i ja kua'a ndeva'i kuu. Te ni jinkondee Jesús ka'an ya xtna'ñu'u ka nuu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Vi koto gua'a ni maa ni, te ma vi sa'a ni nagua ka sa'a tee ka kuu fariseo, ja tu ka skunkuu de nagua ka kaxtno'o de. ² Chi tu na in guaa kuu ja koyu'u ja ma tuu ndijin, te ni in maa kuu ja kiyu'u, chi ndi'i tuu ndijin, te vi kuni ñayiu. ³ Te yun guaa ndi'i tno'o ja ka ka'an yu'u ni nuu nee, kejioo ndijin ja vi kuni taka ñayiu. Te ndi'i tno'o ja ka ka'an yu'u ni nduso'o inka ñayiu ja oo ini ve'e, ndi'i tno'o yun kejioo ja vi kana jaa ñayiu ndee siki ve'e —jiña'a Jesús.

⁴ Yun te jiña'a ka ya:

—Ka'an san nuu maa ni, vi amigo, ja ma vi koyu'u ni ja ja'ni ña jin ni, chi tu nagua kuu ja sa'a ka. ⁵ Su kaxtno'o san na xiin nuu guaa vi koyu'u ni: Vi koyu'u ni nuu ia Dios, chi maa ya guaa kuu ndakindee ya ja ka tekuni, te suni ndiso tniuu ya ja tnaa ña ya nuu andeya. Te nuu maa ya guaa vi koyu'u ni.

⁶ 'Su vi kondia'a ni ja tisala, chi tu ka ndee ya'u ti, chi ndee u'un ti ja uu pesu. Te vini saa, te ni in ti, tu ndunaa ini ia Dios ja jito ya ti. ⁷ Te ¿ndee ka maa ni ja ndunaa ini ña ia Dios? Te ndee ixi xini ni na'a ya nasaa ka kuu. Te ma vi koyu'u ni, chi ka ndee ya'u ka maa ni saa taka tisala kueli yun.

Vi ndaa yu'o nuu ñayiu ja ka kandijao Jesús

⁸ 'Te ka'an san ja ndi'i ñayiu ka ndaa yu'u nuu sava ka ñayiu ja ka kandija ñai jin san, te suni sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi suni ndaa yu'u san nuu ia ka jinokuechi nuu Tata Dios ja ka kandija ñai jin san. ⁹ Su na ñayiu tu ndaa yu'u ja kandija ñai jin san nuu ñayiu ñuyiu ya'a, te suni ma ndaa yu'u san nuu ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka kandija ñai jin san. ¹⁰ Kuaka'nu ini ia Dios jin ñayiu kane'e ña jin sein, ja kuu san Se'e Teyii, su ma kuaka'nu ini ya jin ñayiu kane'e ña jin Espíritu ya. ¹¹ Nu ka jaka ña ja ka kanakau ni nuu nda'a tee ka tatnuni nuu ve'e ii sinagoga, axi nuu nda'a tee ka ja'nde kuechi, axi nuu nda'a tee ka netniuu, te ma vi kondi'ni ni naxa vi ka'an ni'nu ni ja ja'a ni, axi naxa vi kuña'a ni. ¹² Chi nuu kuyatni ja vi ka'an ni, te kaxtno'o maa Espíritu ia Dios na tno'o kuu ja vi ka'an ni —jiña'a Jesús.

Ma vi kondioo inio ja vi kuu kuikao

¹³ Te ne'u ñayiu yun ni kee in tee, te jiña'a de nuu Jesús:

—Mastru, ka'an ni nuu ñani san ja na ka'nde de ja ni'i san ja sa'a jajin san —jiña'a de.

¹⁴ Te jiña'a Jesús:

—Ñani, tu na in ni jani ña jin san ja koka'nde san kuechi axi ja koka'nde san nagua ka neva'a ni —jiña'a ya.

¹⁵ Yun te jiña'a ya nuu ndi'i ñayiu yun:

—Vi koto va'a ni maa ni ja ma vi ndioo ini ni ja vi koneva'a kua'a ni, chi masu nuu kua'a ja ka neva'a ñayiu vaji ja ka tekui —jiña'a ya.

¹⁶ Yun te ni ka'an jioni'ni ya, te jiña'a ya:

—Ni oo in tee kuika ja ni kuva'a vii ndeva'a nuu ñunde'i de. ¹⁷ Te ni ndakani ini de jin anu de: “¿Naxa sa'o, te tu ndee nune ja tava'o ja ni kee nuu ñunde'io?” kachi de. ¹⁸ Yun te ni ndakani gua'a ini de, te ni kachi de: “Sua'a na sa'o: na kanio yaka ya'a, te na ndasa'o ja na'nu ka, nagua ja yun tava'o ndi'i ja ni kee nuu ñunde'io vi taka ja neva'o. ¹⁹ Yun te na ndatatuo, chi ja ni tava'a kua'o nagua ja kokao kua'a kuia, te na kaa na ko'o vi na kusii inio, chi tu nagua ja'ni ka ña jion”, kachi de. ²⁰ Su yun te jiña'a ia Dios: “Tee vasa, vi jakuaa vitna kuu ron, te ¿na in kuu ja kendoo jin ndi'i ja ni tava'a ron jian?” —jiña'a ya—.

²¹ Te saa kuu jin taka ñayiu ka ndioo ini ja vi kuu kuikai ñuyiu ya'a, su ka kunda'ui nuu ia Dios —jiña'a Jesús.

Tu jiniu'u ja vi kondi'ni ndeva'o

²² Yun te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:

—Ma vi kondi'ni ni nagua kuu ja vi kaa ni ja vi koteku ni, axi nagua vi kui'nu ni. ²³ Chi ja ndee ya'u ka kuu anuo masu ndei jao, te suni ndee ya'u ka yiki kuñuo masu sa'un ni'nuo. ²⁴ Vi kondia'a ni tikaka, ja ni tu ka jitu ti, ni tu ka ndaxtutu ti ja vi kaa ti, ni tu ka neva'a ti yaka ti. Su visi ni saa, te jiña'a ia Dios ja ka jaa ti. Te vi'i ka tu maa ni, te ka ndee ya'u ka ni nuu ia Dios saa kiti ndagua yun. ²⁵ Te visi na vi kondi'ni ndeva'a ni, su ma kuu vi ndaskua'nu ni yiki kuñu ni in ñi yiki. ²⁶ Te nuu ja vi ni in tniuu luluu ma kuu vi sa'a ni,

te ¿nau ja ka ndi'ni ni ja ja'a sava ka ndatniuu?

²⁷ ‘Vi kondia'a ni naxa ka ja'nu ita yuku ja luu ka ndaa, te ni tu ka satniuu, ni tu ka kunu. Su sein chi ka'an san sua'a: Ja ni Salomón jin ndi'i javii ni oneva'a de, te ni tu ni oni'nu de nagua luu ka ndaa ita yun. ²⁸ Chi nuu ja saa skui'nu ia Dios jin yuku yun ja vitna oi, te xtnee vija kei nuu ñu'u ja kai, te vi'i ka tu maa ni ja ma skui'nu ña ya, visi tu ka kandija gua'a ni. ²⁹ Yun guaa maa vi kondi'ni ni nagua kuu ja vi kaa ni, vi ja vi ko'o ni, te ni ma vi koyu'u ni. ³⁰ Chi ndi'i ya'a kuu ja ka nduku ñayiu ñuyiu. Su Tata Dios, chi ja jini ya nagua kuu ja ka ja'ni ña jin ni. ³¹ Te gua'a ka kuu ja vi nduku ni ja vi koo ni nuu tatnuni ia Dios, te na'a maa ya ja taa ya ndi'i nagua ka ja'ni ña jin ni —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús naxa vi koo kuikao ndee andivi

³² ‘Ma vi koyu'u ni, ja ka kuu ni na kuinio in taju luluu ndikachi san, chi ni junkuaan ini Tata Dios ja taa ya nuu tatnuni ya vi koo ni. ³³ Vi xiko ni ja ka neva'a ni, te vi kuña'a ni xu'un nuu ñayiu ka kunda'u. Vi sa'a ni na kuinio in itni ja tu kuu tu'u, te vi skaya ni jakuika vi koneva'a ni guaa ndee andivi, nuu ma kuu ja kiuu kui'na, te ni ma kiuu tikixin ja xnaa ti. ³⁴ Chi nuu oo jakuika ka neva'a ni, te suni yun vi koo anu ni.

Na vi kotua'o kiuu ndenta Jesús

³⁵ ‘Vi kotua'a ni, te vi ndaxnuu ni lámpara ni. ³⁶ Te vi kokuu ni na kuinio in tee jinokuechi ja ndetu de ja ndajiokuiin jito'o de, ja kua'an tee yun in viko tnanda'a. Te vija oo tua'a de ndetu de nagua ja nuu na kana tee yun ye'e, te ñama ndakune de. ³⁷ Na ta'u na ndetu tee jinokuechi yun nuu ja ndito de nuku'un ña jito'o de nuu ndajino tee yun. Te ka'an

ndandaa san ja juntaa ña maa jito'o yun nuu mesa, te vi maa de kunokuechi ja jione'e de ndei kaa tee jinokuechi yun. ³⁸ Te na ta'u na ndetu tee jinokuechi nuu ja ndito de nuku'un ña jito'o de, visi vi ñuu sagua axi nuu makundikin ndenta jito'o de. ³⁹ Su vi kuni maa ni tno'o ya'a: ja nuu ja siun, te jini in tee xiin ve'e na ore kenta kui'na, chi kondito de, te ma kuandetú de ja kiuu kui'na yun ve'e de ja su'u. ⁴⁰ Te suni saa ni maa ni, vi kotua'a ni, chi ore ja tu ka nee ini ni, te ndenta sein, ja kuu san Se'e Teyii —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a uu tee ka jinokuechi

⁴¹ Yun te ni jikan tno'o Pedro:

—Jito'o san, ¿a nuu maa sein ja ka skua'o ka'an ni tno'o jioni'ni ya'a, axi nuu ndi'i ñayiu ka'an ni? —jiña'a de.

⁴² Te jiña'a Jito'o Jesús:

—¿Ndee tee kuu tee jinokuechi ndaa nuu jito'o de, te jinkui'nu gua'a ini de ja chitniuu ña jito'o de ja na kokoto de ve'e tee yun, te na kokuña'a de ja vi kokaa sava ka ñayiu ka jinokuechi yun jin ore? ⁴³ Na ta'u na ndetu tee jinokuechi yun ja nuu ndii jito'o de, te nuku'un ña de ja skunkuu gua'a de ndi'i tniuu ni tekú tniuu de. ⁴⁴ Chi ka'an ndaa san ja chitniuu ña jito'o de yun ja suu de kotatnuni nuu ndi'i ja neva'a tee yun. ⁴⁵ Su nuu na ndakani ini tee jinokuechi yun jin anu de: “Ma ndajioquiin yachi jito'o”, te jinkondee de kani de sava ka tee vi ña'a ka jinokuechi yun, te jinkoo de kaa de vi ko'o de vi jini de. ⁴⁶ Te sanaa ni, te ndajino jito'o de kiuu tu nee tu kuu ni ini de vi ore ja tu jini de. Te kani ndeva'a ña tee yun, te tnaa ña de nuu vi tniuya'u tee kue'e yun yika kuechi de jin ñayiu tu ka kandija.

⁴⁷ 'Chi tee jinokuechi ja jini de naxa junkuaan ini jito'o de, te tu sa'a tua'a de ja skunkuu de, tee yun, chi kua'a de ja kichi kani ña jito'o de. ⁴⁸ Su tee jinokuechi ja tu jini de ja jakue'e kuu ja sa'a de, chi joo ni kani ña jito'o de. Chi ñayiu xiin nuu ni jiña'a kua'a ka Jito'o, te suni kua'a ka ndakan de nui. Te ñayiu ja kukanu gua'a ka ini ña de, chi kua'a ka kakan de nui —jiña'a ya.

Ka sa'a siin tna'a ñayiu ja ja'a Jesús

⁴⁹ Te jiña'a ka Jesús:

—Sein, chi vaji san ja skuikin san ñu'u nuu ñuyiu ya'a, te kuini san ja sua'a, te vi uun ni ni na kanda'a ñu'u. ⁵⁰ Su tna'a san kua'a tundo'o, te yun guaa kusuchi ndeva'a ini san, guaa ndee na skunkuu. ⁵¹ Ka ndakani ini ni ja ni kee san ja vi koo mani ni jin ñayiu. Su ka'an san ja ña'a, chi saa sua'a ja vi sa'a siin tna'a ñayiu. ⁵² Chi ndee vitna jin kiuu kua'on, vi jinkondee ñayiu in ve'e vi kuu siin ja ja'a san. Te vi ndakoo uni siki ui, te ui siki uni. ⁵³ Te vi sa'a siin tna'a yua jin se'e, vi se'e jin yua, vi si'i jin se'e si'i, te se'e si'i jin nanai, vi janu jin nana xiso, vi nana xiso jin janu —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a seña andivi

⁵⁴ Te suni jiña'a Jesús nuu ñayiu kua'a yun:

—Nuu ka jini maa ni ja ndututu viko ichi nuu kee nikandii, te ka ka'an ni ja kuun sau, te vi saa ndija kuu. ⁵⁵ Te nuu jinki'i tachi nana nuu ichi sur, te ka ka'an ni ja sa'a i'ni, te vi saa ndija kuu. ⁵⁶ ¡Se'e ndijani ini! ¿Naxa kuu taka seña andivi vi nuu ñu'u ja ka jinku'un ini ni, te naxa kuu seña ja sa'a maa san vitna ja tu ka jinkui'nu ini ni? —jiña'a ya.

Vi sa'a ndaa ni kuechi ni jin ñayiu ka skiti ini tna'a jin ni

⁵⁷ Te jiña'a ka Jesús:

—¿Te nau ja tu ka sa'a ndaa maa ni kuechi ni ja kuu ndaa? ⁵⁸ Chi nuu na in ñayiu ka'an kuechi siki ni, te konuu ini ni ja sa'a ndaa ni jin ñayiu yun nuu ichi kua'ankuei ni, ama ka ja kanakau ni nuu nda'a tee netniuu. Chi nuu tuu, te ndasia'a ña de nuu nda'a tee ja'nde kuechi, te tee ja'nde kuechi yun ndasia'a ña de nda'a ndaja'a, te vi kasi ña tee yun vekaa jin ni. ⁵⁹ Te ja saa, chi ka'an san ja ma yaa ni yun vi guaa ndee tniuya'u ndi'i ni ja ndita ni —jiña'a Jesús.

13

Kanuu ja vi ndatna'u ini ñayiu

¹ Te vi maa kiuu saa ni jinokuei sava tee ni ka ndakani nuu Jesús naxa ni sa'a Pilato jin ndee saa tee ñuu Galilea, ja vi maa ore ka ja'ni de kiti ja vi soko de nuu ia Dios, te ni ja'ankuei soldado Pilato, te ni ka ja'ni de tee Galilea yun. ² Te jiña'a Jesús:

—¿A ka ndakani ini ni ja ka oo ndeva'a ka kuechi tee yun saa sava ka ñayiu ñuo, yun guaa siun ni ka ndo'o de? ³ Su ka'an san ja ña'a. Su nuu ja ma vi ndatna'u ini ni nuu yika kuechi ni, te suni saa ni vi kuu ni. ⁴ ¿Axi ka ndakani ini ni ja xa'un uni ñayiu ni ka ji'i ja ni tavi ña torre Siloé, chi ka oo ndeva'a ka kuechi saa sava ka ñayiu ñuu Jerusalén, yun guaa siun ni ka ndo'i? ⁵ Su ka'an san ja ña'a. Su nuu ja ma vi ndatna'u ini ni nuu yika kuechi ni, te suni saa ni vi kuu ni —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a tnu tichi iuu

⁶ Yun te ni ka'an jioni'ni Jesús, te jiña'a ya:

—Ni oo in tee ni oneva'a in tnu tichi iuu, nukuiin ma'ñu sagua

nuu ka oo xtnuu kuii de. Te ni ja'an de ni nduku de kiti vixin nuu tnu, su tu nagua ni ni'i de. ⁷ Yun te jiña'a de nuu tee jito xtnuu kuii de yun: “Vitna jino uni kuia ja kii kutu san ja ndaxtutu san tichi iuu, te vini ja in jichi tu ni'i san ti. Te yun guaa ka'nde ni tnu, nagua ja ma kosa'a tneñu uun tnu nuu ñu'u san”, jiña'a de. ⁸ Yun te jiña'a tee jito xtnuu kuii yun: “Xndoo ni tnu, visi ja kuia ya'a, te na xtaya san ndu'o tnu vi na tnaa san ja'an. ⁹ Kondio'ni axi sasaa te kuun kiti vixin tnu, axi nuu ja tuu, te ka'nde ni tnu”, jiña'a de —ni ka'an Jesús.

Ni ndasa'a Jesús in ña'a ku'u kiuu ndatatu

¹⁰ In kiuu ndatatu oo Jesús ve'e ii sinagoga, kaxtno'o ya nuu ñayiu. ¹¹ Te yun oo in ña'a ni ndutoso yata, te ja ni kuu xa'un uni kuia ku'u ña ni sa'a espíritu tachi, te tu ni kuu sa'un ja ndundaa yata ña. ¹² Te nuu ni jini Jesús jin ña, te ni kana ña ya ja ni jino ña, te jiña'a ya:

—Xixi, ja ni kujioo kue'e ni —jiña'a ya.

¹³ Te ni sonee ya nda'a ya siki ña. Te vi nuu saa ni ndundaa yata ña, te ni jinkondee ña ndakuanta'u ña nuu ia Dios ja ni nduva'a ña. ¹⁴ Su ni kiti ini tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga yun ja siun ni ndasa'a Jesús ña'a yun kiuu ndatatu, te jiña'a de nuu ñayiu ka oo yun:

—Iñu kiuu ka neva'o ja vi satniuo, te kiuu yun kikuei ni ja vi kutatna ni. Su kiuu ndatatu, chi ma kuu —jiña'a de.

¹⁵ Yun te jiña'a Jesús:

—¿Se'e ndijani ini! ¿A tu ka ndajin in in maa ni isndiki ni axi mentu ni kiuu ndatatu ja ki'inkuei ni jin ti ja vi ko'o ti ndute? ¹⁶ Te ña'a ya'a ja suni in ndikin tata Abraham kuu ña, te ja ni kuu xa'un uni kuia nu'ni ña nuu kue'e

ni sa'a Tachi. Te ¿a masu vatuka kuu ja ndajin san ña, visi kiuu ndatatu kuu vitna? —jiña'a ya.

¹⁷ Te nuu ni ka'an ya tno'o ya'a, te ni ka kukanoo ndi'i tee ka ka'an u'u ña jin ya. Su kua'a ñayiu ni ka kusii ini nuu ni ka jini ja ni sa'a ya in tniuu vii ndeva'a.

Ni kaxtno'o Jesús naxa sa'a in ndikin yuku stancia

¹⁸ Te jiña'a Jesús:

—¿Nagua kuu ja kintna'a inuu jin naxa tatnuni ia Dios, te nagua kuu ja skintna'a inuu jin san?

¹⁹ Naxa tatnuni ia Dios kuu inuu jin ndikin yuku stancia, ja ni ki'in in tee, te ni skute de nuu ñunde'i de. Ni jite te ni ja'nu, te ni kuu in yutnu ka'nu, te vi ndee kiti ndagua ka tnaa ti taka ti nuu nda'a tnu.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a levadura

²⁰ Te jiña'a ka Jesús:

—¿Nagua kuu ja kintna'a inuu jin naxa tatnuni ia Dios? ²¹ Naxa tatnuni ya kuu inuu jin levadura, ja ni ki'in in ñasi'i, te ni saka ña nuu uni tija'an yujan triu, vi guaa ndee ni kiuu ndo'o ndi'i yujan yun —jiña'a Jesús.

Na kiukueio ye'e kuiñi

²² Te nuu ñu'u ichi Jesús ja kua'an ya Jerusalén, ni kaxtno'o ya tno'o ia Dios nuu ñayiu ñuu na'nu vi ñuu kueli. ²³ Te ni oo in tee ni jikan tno'o ña jin ya, te jiña'a de:

—Jito'o san, ¿a joo ni ñayiu skaku ni'nu ia Dios? —jiña'a de.

Te jiña'a Jesús:

²⁴ —Vi nduku ndee ni ja kiukuei ni ye'e kuiñi, chi ka'an san ja kua'a ñayiu vi kuini ja kiukuei, su ma kuu kiukuei. ²⁵ Chi kiuu na ndakoo tee xiin ve'e ja ndakasi de ye'e, te maa ni, nuu ja vi kendoo ni ye'e, te vi jinkondee ni vi kana ni yuye'e: “Jito'o san, ndakune ni ye'e, na kiukuei san”, vi kuña'a

ni. Su kachi de: “Tu jini ña san na ñayiu ka kuu ni”, kachi de.

²⁶ Yun te vi jinkondee ni vi ka'an ni: “Jito'o san, maa san ka kuu ja vi in ni ni ka jaa ni ka ji'o, vi nuu ya'u ñuu san ni kaxtno'o ni tno'o ni”, vi kuña'a ni. ²⁷ Su yun te kachi de: “Ja ni ka'an san ja tu jini ña san na ñayiu ka kuu ni. Vi kujioo ni nuu san, chi ñayiu ka sa'a jakue'e ka kuu ndi'i ni”, kachi de. ²⁸ Te yun vi nda'i vi kana ni, te vi ndaka'ñi no'o ni nuu vi kuni ni Abraham vi Isaac vi Jacob jin ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios, ja ka oo de nuu tatnuni ia Dios. Te maa ni, chi vi kendoo ni ye'e. ²⁹ Chi kikuei ñayiu ichi nuu kana nikandii, vi ñayiu ichi nuu kee ya, vi ñayiu ichi norte jin ichi sur ja vi jinkoi nuu mesa ja vi kai xtaa nuu tatnuni ia Dios. ³⁰ Te sava ñayiu ja vitna ka kui ñayiu sandi'i, te sui vi nduu ñayiu xtnañu'u ja kiukuei nuu tatnuni ia Dios. Te ñayiu xtnañu'u vitna, vi ndui ñayiu sandi'i ja kiukuei nuu tatnuni ya —jiña'a Jesús sua'a.

Ni kusuchi ndeva'a ini Jesús ja ja'a ñuu Jerusalén

³¹ Te vi maa kiuu saa, ni jinokuei tee ka kuu fariseo, te ka jiña'a de nuu Jesús:

—Kee ni ya'a, te kua'an ni, chi kuini Herodes ja ka'ni ña de —ka jiña'a de.

³² Te jiña'a Jesús:

—Kua'ankuei ni te vi kuña'a ni nuu va'u jian ja koo san ya'a vitna vi xtnee ja tau san tachi vi ndasa'a san ñayiu ka ku'u, te kiuu kuu uni te xndi'i san tniuu sa'a san. ³³ Chi nini kuu ja kiondita san vitna vi xtnee vi isa, te saa ndenta san Jerusalén, chi tu na in tee ndakani tno'o ia Dios ja kuu de inka lado, chi maa ni Jerusalén ka ji'i de —jiña'a ya.

³⁴ Yun te jiña'a ya nuu ñuu Jerusalén:

—Jerusalén, Jerusalén, roon ja ja'ni ron tee ka ndakani tno'o ia Dios, vi kani yuu ron tee ni tetniuu ya, ¡nasa'a jichi ni kuini rin ja ndaxtutu rin se'e ron na kuinio in chiuun ja ndachindijin ti se'e kueli ti, su tu ni kuini ron! ³⁵ Su kona'a ron ja kendoo nda'u kendoo kee ve'e ron. Te ka'an rin ja ma kuni uun ka ña ron guaa ndee na kenta kiuu vi kachi ñayiu: “Na ta'u na ndetu ia vaji jin jaka'nu maa Jito'o Dios ja kotatnuni ya”, vi kachi —jiña'a ya.

14

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u kue'e yi'i ña kuiñu kiuu ndatatu

¹ In kiuu ndatatu ni ja'an Jesús ve'e in tee kuu nija'nu nuu tee ka kuu fariseo, ja ni jaa ya xtaa. Te ka oo sava ka tee ka kuu fariseo ka ndia'a yu'u ña de. ² Te suni yun oo in tee ni chitu ña kuiñu nukoo de nuu oo Jesús. ³ Yun te ni jikan tno'o ya tee ka kaxtno'o Ley Moisés vi tee ka kuu fariseo, te jiña'a ya:

—¿A ka'an nuu Ley ja kuu ndasa'o in ñayiu ku'u kiuu ndatatu, axi ña'a? —jiña'a ya.

⁴ Su tu ni ka ka'an sa'un de. Yun te ni tnii ya tee ku'u yun, te ni ndasa'a ña ya, te ni ndatetniuu ña ya ja na no'o de.

⁵ Te jiña'a ya nuu tee ka kuu fariseo yun:

—Ndee ni guaa ma ndatau ni se'e ni axi isndiki ni nuu ja na kanakau in poso, ¿te a masu vi jino ndaa ni ndatau ni jin, visi kiuu ndatatu kuu? —jiña'a ya.

⁶ Te tu ni kuu vi ndajione'e de ni in tno'o.

Ñayiu ka oo nuu in viko tnanda'a

⁷ Nu ni jini Jesús ja vi ndi'i tee ni ka kututu yun ka kaji de nuu na'a yiñu'u ka ja vi konukoo de,

te ni ka'an jioni'ni ya, te jiña'a ya nuu de:

⁸ —Nuu ka'an ña in ñayiu ja ki'in ni in viko tnanda'a, ma jino ni te jinkoo ni nuu na'a gua'a ka, chi kana saa jaa in tee kuu ka'nu ka saa maa ni. ⁹ Te ja saa, chi jaa maa tee ni ka'an ña jin nduu ni ja vi koo ni nuu viko yun, te kachi de: “Tanunda'a ni ndakoo ni, chi jian konukoo tee ni kee ya'a”, kachi de. Te ja saa, chi kukanoo ni, te ki'in ni jinkoo ni ndee jasandi'i ni ka. ¹⁰ Su nuu ja nuu ka'an ña in ñayiu ja ki'in ni in viko tnanda'a, kua'an ni te jinkoo ni ndee sandi'i ni ka, nagua ja nuu jaa tee ni ka'an ña yun, te kachi de: “Ñani, ya'a ni nuu oo gua'a ka ya'a konukoo ni”, kachi de. Te ja saa, chi ni'i ni ja yiñu'u nuu sava ka ñayiu ka nukoo jin ni viko yun. ¹¹ Chi nani kuu ñayiu ja sa'a ka'nui mai, te vi sa'a lule ña jin. Te ñayiu ja sa'a luluu mai, te vi sa'a ka'nu ña jin —jiña'a Jesús.

¹² Yun te jiña'a ya nuu tee ni jaka ña ja kaa ya xtaa:

—Kiuu kuini ni ja sa'a ni in viko ja vi kaxe'in ñayiu axi vi kaxini, ma ka'an ni ñayiu ka jini tna'a jin ni, te ni ñayiu ka kuu tna'a ni, te ni ñani ni, te ni ñayiu kuika oo yatni jin ni, chi ñayiu yun suni vi ndaka'an ñai kiuu na vi sa'i viko, te ndani'i ni ja ni skuta'u ni jin. ¹³ Te ña'a, nuu ja sa'a ni in viko, te ka'an ni ñayiu ka kunda'u, vi ñayiu ku'u nuu, vi ñayiu ku'u nda'a, vi ñayiu ku'u si'in. ¹⁴ Te na ta'u na ndetu ka maa ni, chi ñayiu yun ma vi ni'i ja vi ndajione'i. Su kiuu na vi ndateku ndiyi ja ni ka sa'a ndaa nuu ia Dios, te ndani'i maa ni —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in viko ja vi kaxini

¹⁵ Te nuu ni ka'an ya siun, te ni ka'an in tee ka nukoo jin ya nuu mesa:

—jNa ta'u na ndetu ñayiu kiuu ja kai xtaa nuu tatnuni ia Dios! —jiña'a de.

¹⁶ Yun te jiña'a Jesús:

—Ni oo in tee ni sa'a in viko ka'nu ndeva'a ja vi kaxini ñayiu, te ni kana de kua'a ñayiu ja ki'inkuei viko yun. ¹⁷ Te nuu ni jino ore ja kiukuei ñayiu vi kaxini, te ni tetniuu de in tee jinokuechi nuu de ja jinkuaka tee yun ñayiu, te kuña'a de: “Ne'ekuei ni na ki'on, chi ja ni kuva'a ndi'i ja kaxinio”, jiña'a de. ¹⁸ Su yun te ndi'i de ni ka ka'an ja na koneka'nu ini tee yun, chi ma ki'inkuei de. Te jiña'a tee xtnañu'u: “Koneka'nu ini ni ja ma ki'in san, chi vi inka ni ndakuaan san in ñu'u san, te ki'in san jinkoto san”, jiña'a de. ¹⁹ Te jiña'a inka de: “Sein, chi suni ma ki'in san, chi vi inka ni ndakuaan san u'un yunta isndiki san, te kuini san ja koto tnuni san ti, te jikanta'u san ja koneka'nu ini ni”, jiña'a de. ²⁰ Te jiña'a inka de: “Koneka'nu ini ni, chi vi inka ni tnanda'a san, te ma nune san ja ki'in san”, jiña'a de.

²¹ 'Yun te ni ndajiokuiin tee jinokuechi yun, te ni ndakani ndi'i de nuu jito'o de ja siun ka jiña'a tee yun. Te ni kiti ini jito'o de yun, te jiña'a de: “Kua'an ñama ni taka ichi na'nu vi ichi kueli ka oo ñuu ya'a, te kuaka ni ñayiu ka kunda'u, vi ñayiu ka ku'u nda'a, vi ñayiu ka ku'u si'in, vi ñayiu ka ku'u nuu, na kikuei vi koo viko ya'a”, jiña'a de. ²² Yun te nuu kuee ka, te jiña'a tee jinokuechi yun nuu jito'o de: “Ja ni sa'a san nagua ni tatnuni ni, su vini saa, te nune kua'a ka nuu vi konukoo ñayiu”, jiña'a de. ²³ Yun te jiña'a jito'o nuu tee jinokuechi yun: “Kua'an tuku ni sava ka ichi na'nu vi ichi kueli ja ka oo jika, te tenini ni ñayiu na kikuei nagua na chitu ve'e san. ²⁴ Chi ka'an san ja ni in ñayiu ni ka'an xtnañu'u san,

ma kiukuei kai ve'e san ja vi kai xtaa”, kachi de —jiña'a Jesús.

Kanuu ja ndakani gua'a inio te kondikion Jesukristu

²⁵ Te kuakua'a ñayiu ni ka jata ndikin Jesús, te ni jionenuu ya, te jiña'a ya:

²⁶ —Nuu ja na in ñayiu kuini ja kondikin ña jin san, te tu kutoo gua'a ka ñai saa nagua kutoi yuai vi si'i, vi ñasi'i vi se'i, vi ñani vi kua'i, vi nagua kutoi mai, te ma kuu ja kondikin ñai ja vi skua'a san jin. ²⁷ Chi na ñayiu tu kuini ja kondikin ña jin san ja kuni tnundo'o, te tu jiniu'i ja kokui ñayiu vi koskua'a jin san.

²⁸ 'Vi koka'on ja ndee in ni kuini ja sa'a ni in torre, te za masu xtnañu'u ka jinkoo ni ndakani gua'a ini ni nuu ja kenta xu'un ni, te jinkondee ni sa'a ni? ²⁹ Chi kana saa vi inka skuja ni nuu kavai yun, te ma sino ni, ja saa, chi ndi'i ñayiu ka ndia'a vi kuaku ndee ña jin ni. ³⁰ Te vi kachi: “Tee ya'a, chi ni jinkondee de sa'a de, te tu ni kundee de sino de”, vi kachi.

³¹ 'Axi vi koka'on ja in rey kuini de ndakoo de ja vi kaxin tna'a de jin inka rey, te za masu xtnañu'u ka jinkoo de ndakani gua'a ini de a kuu ja sa'a de jin uxi mil soldado de, ja vi kaxin tna'a de jin tee vaji jin oko mil soldado? ³² Te nuu ja jini de ja ma kuu sa'a de, te ama ka ja vi kitna'a ña tee yun ja vi kaxin tna'a de, te tetniuu de tee vi ka'an ja jikan de ja vi ndatno'o mani de. ³³ Te suni saa ni ka kuu maa ni, chi nuu ja ma vi ndakani gua'a ini ni ja vi xndoo ni ndi'i ja ka neva'a ni, te ma kuu vi kondikin ña ni ja vi koskua'o.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a ñii

³⁴ 'Ka jini ni ja ñii, chi ja gua'a kuu, su nuu ja na nduu uun, te ma kuu ndajiokuiin ja nduu axe tuku. ³⁵ Te ni tu jiniu'u ja kee nuu ñu'u, te ni ja nduu ja'an, chi vi nani ja

kate ñayiu kuu. Te na in oo so'o ja konini, te na konini —jiña'a Jesús.

15

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in ndikachi ni ndoñu'u

¹ Ndi'i ñayiu ni ka oxtutu xu'un impuestu ja kuano'o Roma jin sava ka ñayiu ka sa'a yika kuechi, ni ka jintna'a ja vi konini tno'o kaxtno'o Jesús. ² Te yun guaa ni ka ka'an ndee ña tee ka kuu fariseo vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te ka jiña'a de:

—Tee ya'a, chi janta'u de ñayiu ka sa'a yika kuechi, vi in ni ka jaa de xtaa —ka kachi de sua'a.

³ Yun te ni ka'an jioni'ni Jesús, te jiña'a ya:

⁴ —Vi koka'on ja ndee in ni neva'a in ciento ndikachi, te ni ndoñu'u in ti. ¿A masu xndoo ni kuun xiko xa'un kuun kiti yun yuku, te ki'in ni nunduku ni kiti ni ndoñu'u yun ndee ndani'i ni ti? ⁵ Te nuu ndani'i ni ti, te ¿a masu vi ndasonee ni ti nuu soko ni, te kuano'o sii ini ni? ⁶ Te nuu ndajino ni ve'e ni, te ndaxtutu ni ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin ni vi ñayiu ka oo yatni jin ni, te kuña'a ni: “Vi kusii ini ni na vi kusii inio, chi ni ndani'i san ndikachi san kiti ni ndoñu'u”, kuña'a ni. ⁷ Te ka'an san ja suni siun kuu ichi andivi nuu oo ia Dios, chi oo ka jasii ini ja in ñayiu sa'a jakue'e ndatna'u ini, te kiui ichi ia Dios, saa kuun xiko xa'un kuun ñayiu ndaa ja tu ja'ni ña ja ndatna'u ini.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in xu'un kaa ja ni ndoñu'u

⁸ 'Axi vi koka'on ja in ña'a neva'a ña uxi xu'un kaa, te ni ski'in ña in, ¿a masu vi xnuu ña iti, te ndaxtaa vii ña ve'e ña, te ndanduku vivii ña xu'un ña guaa ndee ndani'i ña? ⁹ Te nuu ndani'i ña, te ndaxtutu ña ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin ña vi ña'a ka oo yatni jin ña, te kuña'a ña: “Vi

kusii ini ni na vi kusii inio, chi ni ndani'i san xu'un san ja ni ndoñu'u”, kuña'a ña. ¹⁰ Te ka'an san ja suni siun kusii ini ia Dios vi ia ka jinokuechi nuu ya ja in ñayiu ndatna'u ini, te kiui ichi ia Dios —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in suchi ni ndoñu'u

¹¹ Yun te jiña'a tuku Jesús:

—Ni oo in tee ni oneva'a uu seyii. ¹² Te jiña'a suchi lule yun nuu tatai: “Tata, ka'nde ni ja ni'i san ja kuta'u san, chi kuini san ja koneva'a maa san”, jiña'a. Yun te ni ja'nde tee kuu yua yun nuu nduu se'e de. ¹³ Su ndee saa ni kiuu, te ni xiko ndi'i suchi lule yun, te ni ni'i xu'un ja kua'in inka ñuu jika, te yun ni xnaa ndi'i xu'in jin jane'e jayichi ni sa'i. ¹⁴ Te nuu ni ndi'i xu'in ja ni xnai, te ni kenta in tnama xeen ndeva'a ñuu yun. Te ni keja'a kumani ndeva'a ja kai.

¹⁵ 'Yun te ni ja'in ni ndukui in tniuu sa'i nuu in tee ñuu yun. Te ni tetniuu ña tee yun ja kua'in ja kokotoi kini de. ¹⁶ Te vi jio'i ja kai ja ka jaa kini yun nagua ja chitu chii, su tu na in jiña'a ja kai. ¹⁷ Yun te ni jinkoi, te ni ndakani gua'a ini, te ni kachi: “Na yatni ñayiu ka jinokuechi nuu tatao, te tu ndoñu'u ja vi kai, te yoon ji'i soko ya'a. ¹⁸ Na no'o ve'e tatao, te na kuña'o: Tata, ni sa'a san yika kuechi nuu ia Dios vi nuu maa ni, ja kuu ni yua san. ¹⁹ Te vi tu oo tu kaa ka san ja kokuu san se'e ni. Su sa'a ña ni na ni kuinio in tee ka satniuu nuu ni, na kuña'o”, ni kachi.

²⁰ “Te ni ndaki'in ichi kuano'i ve'e tatai, su vi jika ka kuano'i, te ni ndakuni ña tatai, te ni kunda'u ini ndeva'a ña de. Yun te ni jino de ni nutna'a ña de, te ni ndakanu ni'nu ña de vi ni chitu de jiki nuu se'e de yun. ²¹ Te jiña'a se'e de yun: “Tata, ni sa'a san yika kuechi nuu ia Dios vi nuu maa ni, ja kuu

ni yua san. Te vi tu oo tu kaa ka san ja kokuu san se'e ni", jiña'i. ²² Su yun te ni tatnuni tee kuu yua yun nuu tee ka jinokuechi nuu de: "Vi kene'e ñama sa'un gua'a ka, te vi skui'nu ron se'e rin, te vi tnaa ron in xe'e nda'i, te vi chi'i ron ndijan ja'i. ²³ Te mavijinkuaka in chikeru rin, kiti ndatnu ka yun, te vi ka'ni ron ti, te na vi sa'o viko ja ni ndajaa se'e rin. ²⁴ Chi na kuinio ja ni ji'i, te ni ndatekui, chi ja ni ndoñu'i, te ni ndentai vitna", jiña'a tata yun. Yun te ni ka jinkondee de ka sa'a de viko ja ka kusii ini de.

²⁵ "Te seyii jakua'a de yun, chi yuku oo de. Te nuu ni nduyatni de ja ni ndajiokuiin de ve'e de, te ni jini de ja ka tee yaa vi ka jita ja'a ñayiu. ²⁶ Yun te ni kana de in tee jinokuechi ve'e de, te ni jikan tno'o ña de nagua ni kuu. ²⁷ Te jiña'a tee jinokuechi yun: "Ni ndajaa ñani ni, te ni ja'ni tata ni in chikeru de, kiti ndatnu ka, ja sa'a de viko, chi kusii ini de ja ni ndajiokuiin va'a ñani ni", jiña'a tee yun. ²⁸ Su ni kiti ini ndeva'a tee jakua'a yun, te tu ni kuini de ja ndiuu de ve'e. Yun te ni kee tata de, te ni ka'an nda'u de ja na ndiuu se'e de yun. ²⁹ Su jiña'a seyii jakua'a de: "Tata, na kuyatni kuia jinokuechi san nuu ni, te ni tu na ama kuso'o san nuu ni. Te ni ja tu na in kiuu, te taa ni vi sija in ndixi'u ni ja sa'a san in viko jin ñayiu ka jini tna'a jin san. ³⁰ Su vitna ja ni ndajaa se'e ni ja ni ja'in ni xnaa uin xu'un ne'u jasi'i ka inee ichi yun, te vi in chikeru ndatnu ka ja'ni ni ja sa'a ni viko", jiña'a de. ³¹ Yun te jiña'a tee kuu yua yun: "Se'e, roon, chi siun ni oo ron jin rin, te ndi'i ja ka neva'o ya'a, chi kuenta maa ron kuu. ³² Su nini kuu ja vi sa'o viko, te na vi kusii inio, chi na kuinio ja ni ji'i ñani ron, te ni ndatekui, chi ja ni kuu na'a ni ndoñu'i, te

ni ndentai vitna", jiña'a tata yun —ni ka'an Jesús.

16

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee tu jinokuechi ndaa

¹ Yun te suni jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:

—Ni oo in tee kuika ni oneva'a de in tee jinokuechi ja kuu nija'nu ndeka sava ka tee ka jinokuechi nuu de. Te ni ja'ankuei tee ka jinokuechi yun, ni ka ka'an kuechi de ja ndeva'a xnaa tee kuu nija'nu yun ndatniuu tee kuika yun. ² Yun te ni kana ña de, te jiña'a de: "¿Na tno'o kuu ja ka ka'an kuechi sava ka tee ya'a siki ni? Vitna te ndakua'a ni kuenta ndi'i ndatniuu yinda'a ni, chi ma kuu ka ja kondiso tniuu ni ja kotatnuni ni nuu tee ka jinokuechi nuu san", jiña'a de.

³ "Te ni jinkondee tee yun ndakani ini de: "¿Naxa sa'o vitna, te ma taa ka lamuo tniuu sa'o? Te tu oo ndakuio ja kutuo nuu ñu'u, te vitna kukanoo ja ki'on kakan uon ja kao. ⁴ Ja jinio naxa sa'o nagua ja koneva'o ñayiu vi kuenta'u ña ve'i ja vi koto ñai kiuu na keo ja ma kosatniuu kao", ni kachi de.

⁵ Yun te ni kana de ndi in ndi in ñayiu ka ndita nuu tee xiin nuu jinokuechi de, te ni jikan tno'o de: "¿Nasaa ndita ni nuu tee xiin nuu jinokuechi san?", jiña'a de nuu tee xtnañu'u.

⁶ Te jiña'a tee yun: "In ciento barril texe'en ndita san", jiña'a de. "Ya'a oo inka tutu ya'a, te jinkoo ni, te ndasoo ni ja uu xiko uxi ni barril ndita ni", jiña'a de. ⁷ Yun te ni jikan tno'o de inka tee: "Te maa ni, ¿nasaa ndita ni nuu tee xiin nuu jinokuechi san?", jiña'a de. Te jiña'a tee yun: "In ciento cajón triu ndita san", jiña'a de. "Ya'a oo inka tutu ya'a, te

ndasoo ni ja kuun xiko ni cajón ndita ni", jiña'a de.

⁸ Yun te ni ndakuantno'o ña tee kuika yun jin tee jinokuechi nuu de, ja visi tee kue'e ndeva'a kuu de, su ndichi de naxa ni'i de ñayiu chituu ña. Chi ñayiu ka nduku ja vi koo gua'i ñuyiu ya'a, chi ndichi ka ini jin ñayiu ka jini tna'a jin saa ñayiu ka oo nuu ye'e ia Dios.

⁹ Te yun guaa ka'an san nuu ni ja vi kuantniuu ni ja ka neva'a ni ñuyiu ya'a nuu oo jakue'e, nagua ja vi ni'i ni ñayiu vi koka'an va'a ña jin ni, nagua ja nuu na ndi'i ja ka neva'a ni, te vi koo ñayiu ja vi ndakuanta'u ña ja vi koo ni jin nikuii nikani.

¹⁰ Chi ñayiu sa'a ndaa jin in tniuu luluu, te suni sa'a ndai jin in tniuu ka'nu ka. Te ñayiu tu sa'a ndaa jin in tniuu luluu, te suni ma sa'a ndai jin in tniuu ka'nu ka. ¹¹ Te nuu ja tu ka sa'a ndaa ni jin xu'un ja ka neva'a ni ñuyiu ya'a nuu oo jakue'e, te ma taa ia Dios jagua'a ka ja oo andivi nuu ni. ¹² Te nuu ja tu ka sa'a ndaa ni jin kuenta inka ñayiu nuu ñuyiu ya'a, te ¿na in taa ja kokuu kuenta maa ni, nuu saa?

¹³ Te ni in ni ma kuu vi kunukuechi ni nuu uu jito'o ni, chi vi skexiko ni in de, te vi ka'an too ni inka de. Axi vi ka'an va'a ni nuu in de, te vi ka'an u'u ni nuu inka de. Suni saa ni maa ni, chi ma kuu vi kunukuechi ni nuu ia Dios vi nuu xu'un —jiña'a Jesús.

¹⁴ Te suni ka nini tee ka kuu fariseo, te vi ndimaa tee ka kutoo xu'un ka kuu de, guaa ni ka jaku ndee de Jesús nuu ni ka'an ya siun. ¹⁵ Yun te jiña'a ya:

—Maa ni, chi ka sa'a ni ja ñayiu ndaa ka kuu ni, vi ja na vi ndakuantno'o ña ñayiu. Su ia Dios, chi jini ya naxa ka oo anu ni. Chi nagua ka ndakuantno'o ñayiu, te skexiko ia Dios.

Ni kaxtno'o Jesús ja ja'a Ley vi naxa tatnuni ia Dios

¹⁶ Tno'o ja yoso nuu Ley vi tno'o ja ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, ni oo guaa ndee nuu ni kenta Juan ja skuandute de. Te ndee saa ni keja'a ja ni jitenuu tno'o naxa tatnuni ia Dios, te ndi'i ñayiu ka nduku ndee ja kiukuei nuu tatnuni ya. ¹⁷ Su vijin ka kuu ja xnaa ia Dios in vaa letra ja yoso nuu Ley ya, saa ja xnaa ya andivi jin ñuyiu.

Kaxtno'o Jesús ja ma vi xndendoo tna'a teyii jin ñasi'i de

¹⁸ In tee kuini ja xndendoo de ñasi'i de, te ndakuaka tna'a de jin inka ña'a, te sa'a de kuechi, chi skindee de ña. Te suni saa ni tee ndakuaka tna'a jin ña'a ni ndoo yun sa'a de kuechi, chi skindee de ña —jiña'a Jesús.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee kuika vi in tee kunda'u

¹⁹ Yun te ni ndakani ya in kuentu, te jiña'a ya:

—Ni oo in tee kuika ja ni oni'nu de in sa'un kua'a nditnu vii ndeva'a, te ndi'i kiuu ni osa'a de in viko ka'nu. ²⁰ Te suni ni oo in tee kunda'u, ni onani Lázaro, ja ni oku'u de kue'e ndi'yi te'i. Te ni ojinkoo de nuu ñu'u yuye'e tee kuika yun. ²¹ Te tee kunda'u yun, chi vi kuini de ja ndutu chii de jin ja junkuei chii mesa tee kuika yun, su tu ni ni'i de. Te vi ndee ti'ina jinokuei ti ka yundee ti nuu ndi'yi tee nda'u yun. ²² Yun te ni oo in kiuu ja ni ji'i tee kunda'u yun. Te ni ka ndikuaka ña ia ka jinokuechi nuu Dios ja vi koo de jin tata Abraham. Yun te ni ji'i tee kuika yun, te ni jinkoyu'u de. ²³ Te nuu andeya ni tna'a ndeva'a de tundo'o. Te ndee yun ni ndanenuu de, te ni jini de ja ndee jika yun ka oo tata Abraham jin Lázaro. ²⁴ Yun te ni kana de:

“Tata Abraham, kunda'u ini ña ni. Tetniuu ni Lázaro na xndajin de xinda'a de nuu ndute jian, te na kii de na tnaa de joo yu'u san, visi ja yaa san na ndandajin, chi tna'a ndeva'a san tnundo'o nuu ñu'u ya'a”, jiña'a de. ²⁵ Su yun te jiña'a tata Abraham: “Se'e, ndaka'an ja roon, chi ni kee va'a ron nuu ni oo ron ñuyiu, te Lázaro, chi ni jini de tnundo'o. Su vitna te ndani'i de ja sii ini ya'a, te roon tna'a ron tnundo'o jian. ²⁶ Te inka kuu ja ñune'u in ndua'a kunu ndeva'a nuu ka oo ya'a. Te yun guaa vi ni ñayiu ka oo ya'a ma kuu ya'i ja jai jian, te ni ñayiu oo jian ma kuu ya'i ja kii ya'a”, jiña'a tata Abraham. ²⁷ Yun te jiña'a tee kuika yun: “Nuu saa te jikanta'u san nuu ni, vi tata, ja tanunda'a ni tetniuu ni Lázaro na ndajiokuiin de ve'e tata san, ²⁸ chi ka oo u'un ka ñani san, te na kaxtno'o de joo ja na vi kandija ñani san tno'o ia Dios, nagua ja ma kikuei de nuu oo tnundo'o ya'a”, jiña'a de. ²⁹ Su yun te jiña'a tata Abraham: “Ja ka neva'a de tno'o ni tee Moisés jin tno'o ni ka tee sava ka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios, te na vi kandija de”, jiña'a tata Abraham. ³⁰ Te jiña'a tuku tee kuika yun: “Ña'a, vi tata Abraham, chi nuu ja in ndiyi na ndateku, te ki'in kaxtno'o, chi vi ndatna'u ini de, te ma vi sa'a ka de jakue'e”, jiña'a de. ³¹ Su yun te jiña'a tata Abraham: “Nuu vini tno'o ni tee Moisés jin tno'o ni ka tee sava ka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios, tu ka kuini de vi kandija de, ndee ka kuu in ndiyi ja ndateku te ka'an ja vi kokandija de”, jiña'a tata Abraham —ni ka'an Jesús.

17

Ma vi sa'o ja junkuei ñayiu nuu yika kuechi

¹ Yun te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:

—Ñuyiu ya'a chi vi siun ni koo ja ska'an ñayiu ja sa'i jakue'e, su nda'u ni ka ñayiu sa'a ja kanakau inka ñayiu nuu yika kuechi. ² Vi gua'a ka kuu ja na vi ku'ni in yoso molinu sukun ñayiu yun, te na vi tnaa ña nuu ndute mar, masu ja sa'i ja kanakau in ñayiu vi inka ni kiunduu jaa ichi ia Dios nuu yika kuechi. ³ Su vi koto gua'a ni maa ni, te nuu ja na in ñayiu sa'a jakue'e siki ni, te kuxeen ni nui. Te nuu ja ndatna'u ini, te koneka'nu ini ni jin. ⁴ Te visi uja jichi na sa'i jakue'e siki ni ja in kiuu, te koneka'nu ini ni nuu ja vi ndi uja jichi ndajiokuiin nuu ni, te kachi ja ndatna'u ini, te ma sa'a ka ñai jakue'e —jiña'a Jesús.

Ja kandijao ndiso in tniuu ka'nu

⁵ Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin Jesús:

—Jito'o san, chituu ña ni na vi kandija gua'a ka san —ka jiña'a de.

⁶ Yun te jiña'a ya:

—Nuu ja ka kandija ni visi ja joo luluu na kua'a in ndikin yuku, te kuu vi kuña'a ni nuu yutnu ka'nu nukuiin ya'a: “Kana ndee yo'o ron, te kua'an nukuiin ron ndee nuu ndute mar yun”, vi kuña'a ni, te vi kuantno'o tnu tno'o vi ka'an ni —jiña'a ya.

Tniuu sa'a in tee jinokuechi

⁷ 'Nuu ja ndee in ni neva'a in tee jinokuechi nuu ni ja vi inka ni ndajaa kunu de ja ni ja'an de yuku ni satniuu de axi ni ojito de kiti ni, te ¿a kuña'a ni: “Ya'a, te jinkoo ron kaa ron xtaa”? ⁸ Ña'a, chi saa sua'a kuña'a ni nuu tee jinokuechi yun: “Ndasama sa'un ron, te sava'a ndei ja kaxini rin, te ndee na ndi'i kaa rin vi ko'o rin, te saa jinkoo ron ja kaa ko'o ron”, kuña'a ni. ⁹ Te ni tu ndakuanta'u ni nuu tee jinokuechi yun ja ni sa'a de nagua ni tatnuni ni. ¹⁰ Te suni saa ni maa ni, nuu ka

skunkuu ni nagua ni tatnuni ia Dios, te vi kuña'a ni: "Tata Dios, masu ñayiu ka jinokuechi gua'a ka kuu san, chi tu na in tniuu gua'a ka sa'a san, chi maa ni tniuu ja ni tenuu ña ni jin san", vi kuña'a ni —jiña'a Jesús.

Ni ndasa'a Jesús uxi tee ka ku'u kue'e ndi'yi te'i

¹¹ Nuu kua'an Jesús ichi ñuu Jerusalén, te ni ya'a ya nuu netna'a ñuu Samaria jin Galilea. ¹² Te nuu ni jino ya in ñuu luluu, te ni kentakuei uxi tee ka ku'u kue'e ndi'yi te'i, te ni ka jinkuiin jika de, ¹³ te ni ka kana jaa de:

—Mastru Jesús, kunda'u ini ña ni —ka jiña'a de.

¹⁴ Te nuu ni jini ña Jesús, te jiña'a ya:

—Kua'ankuei ni nuu sutu, te vi xne'e ni maa ni ja ni ka nduva'a ni —jiña'a ya.

Te vi nini kua'ankuei de nuu ichi, te yun ni ka nduva'a de. ¹⁵ Yun te nuu ni jini in de ja ni nduva'a de, te ni ndajiokuiin de nuu ichi yun ndakakune'e jaa de ia Dios ja ni nduva'a de. ¹⁶ Ni jino de, te ni jinkuiin jiti de nuu Jesús, te ni kune'e xini de ndee nuu ñu'u ja ndakuanta'u de nuu ya. Te tee yun, chi in tee ñuu Samaria kuu de. ¹⁷ Yun te jiña'a Jesús:

—¿A masu uxi tee ya'a ka kuu ja ni ka nduva'a? ¿Te ndenu ka oo iin ka de ¹⁸ ja tu ni ka ndajiokuiin de ja vi ndakuanta'u de nuu ia Dios? Chi vi invaa ni tee inka ñuu ya'a ni ndajiokuiin ja ndakuanta'u de nuu ia Dios —jiña'a ya.

¹⁹ Yun te jiña'a ya nuu tee yun:

—Ndakoo ni te kuan'o ni, chi ni kandija ni ja ndasa'a ña ia Dios, guaa ni nduva'a ni —jiña'a ya.

Sanaa ni te ndenta Jesús

²⁰ Te ni ka jikan tno'o ña tee ka kuu fariseo jin Jesús:

—¿Na kiuu kii ia Dios ñuyiu ya'a ja tatnuni ya? —ka jiña'a de.

Te jiña'a Jesús:

—Ma xne'e ia Dios ni in seña ama ka ja kii ya ja tatnuni ya. ²¹ Te ma vi kachi ja ya'a oo ya axi yun oo ya, chi ja oo ya ne'u nuu ka oo maa ni ya'a ja tatnuni ya —jiña'a ya.

²² Yun te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:

—Koo in kiuu vi kuini ni ja vi kuni ni jin sein, ja kuu san Se'e Teyii, ja tatnuni san. Su ma vi kuni ka ña ni jin san. ²³ Te vi koo ñayiu vi kachi ja ya'a oo san axi yun oo san, su ma vi kandija ni tno'o ka ka'in, ni ma vi kata ndikin ni, ²⁴ Chi kiuu na ndajiokuiin sein, ja kuu san Se'e Teyii, chi ye'e ni'nu nii ichi andivi na kuinio ja ye'e in lado, te kejioo ndee inka lado ja kuun tajan. ²⁵ Su nini kuu ja xtnañu'u ka kuni san kua'a ndeva'a tundo'o, te vi skexiko ña ñayiu ka oo tiempo vitna. ²⁶ Chi nagua ni kuu tiempo Noé, saa kokuu kiuu ja ndajiokuiin sein, ja kuu san Se'e Teyii. ²⁷ Chi nino'o ni ja ni ka ojaa ni ka oji'i ñayiu vi ni ka osa'i viko tñanda'a ndee ni kenta kiuu ja ni kiuu Noé nuu arca, te ni chitu ndute ninii ñuyiu ja ni ka naa ndi'i. ²⁸ Te suni saa ni kuu tuku tiempo na ni oo Lot. Suni ni ka ojaa ni ka oji'i ñayiu, vi ni ka ojain vi ni ka oxikoi, vi ni ka osa'i ve'i, vi ni ka ojitu nuu ñunde'i. ²⁹ Su kiuu ni kee Lot ja ni kujioo de ñuu Sodoma, te ni kuun sau ñu'u ja saka tna'a jin azufre, te ni ka naa ndi'i ñayiu yun. ³⁰ Te suni saa kokuu kiuu na ndenta sein, ja kuu san Se'e Teyii.

³¹ 'Te kiuu saa na in yoxnei siki ve'i, te ma ndioo ini ja ndiuu kai ve'i ja kene'i ndatniui. Te na in ñayiu satniuu nuu yuku, te ma ndioo ini ja ndajiokuiin kai ve'i. ³² Vi ndaka'an ni naxa ni ndo'o ñasi'i Lot. ³³ Chi ñayiu nduku ndee ja skaku ni'nui mai, te junai.

Su ñayiu skunaa mai ja ja'a sein, te kaku ni'nui ja kotekui.

³⁴ Te ka'an san ja jakuaa yun, chi nuu ka kixin uu ñayiu nuu in jito, te in ndakuaka ia Dios, te inkai kendoo. ³⁵ Te nuu ka oo uu ña'a ka ndiko ña, in ña ndakuaka ya, te inka ña kendoo. ³⁶ Te suni nuu ka oo uu tee ka oo yuku, in de ndakuaka ya, te inka de kendoo —jiña'a Jesús.

³⁷ Yun te ni ka jikan tno'o ña de: —Te ¿ndenu kokuu siun, vi Jito'o san? —ka jiña'a de.

Te jiña'a ya:
—Nuu katuu in kiti ni ji'i, yun kuu nuu ka kututu kua'a chioko —jiña'a ya.

18

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in ña'a ni ndonda'u vi in tee kue'e ja ja'nde kuechi

¹ Yun te ni ndakani Jesús in kuentu, te ni ka'an jioni'ni ya ja ja'a ja nini kuu ja siun ni vi kondakuatuo, te ma vi kuitao. ² Te jiña'a ya:

—Ni oo in tee ja'nde kuechi in ñuu ja vini tu yu'u de Dios, te ni tu ndi'ni de nagua ka kuu ñayiu. ³ Te suni ñuu yun ni oo in ña'a ni ndonda'u, te ni oja'an ña ni oka'an kuechi ña nuu de ja na sa'a ndaa de siki in ñayiu ka'an u'u jin ña. ⁴ Te kua'a jichi tu ni kuini de ja sa'a ndaa de kuechi yun. Su ni oo in kiuu, te ni ndakani ini de: “Visi tu yu'o Dios, te ni tu ndi'nio nagua ka kuu ñayiu, ⁵ su ja sia'a ndi nuu ndi kuee kii ña'a ya'a xna'a ña ña jion, te na sa'a ndao kuechi yun, chi nuu tuu, te ma kundee ka inio ja susuu kii ña”, ni kachi de —jiña'a Jesús.

⁶ Te jiña'a tuku ya ja kuu ya Jito'o:

—Vi konini ni tno'o ni ka'an tee kue'e ja ja'nde kuechi yun. ⁷ Te ndee ka kuu ia Dios ja ma chituu ya ñayiu ni kaji ya ja vi nduu vi

ñuu ka jikanta'ui nuu ya. Te ma kokukuee ya ja kuña'a ya nagua ka jikain. ⁸ Te ka'an san ja ñama chituu ña ya jin. Su kiuu na ndajiokuiin sein, ja kuu san Se'e Teyii, te ¿a nuku'un san ñayiu ka kandija ñuyiu ya'a? —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee fariseo vi in tee xtutu xu'un impuestu

⁹ Yun te ni ndakani ya in kuentu ja ni ka'an jioni'ni ya ja ja'a in ñayiu ndakuantno'o mai ja kui ñayiu ndaa, te skexikoi sava ka ñayiu, te jiña'a ya:

¹⁰ —Ni ka oo uu tee ni ja'ankuei veñu'u ja ni ka ndakuatu de. In de kuu fariseo, te inka de kuu tee xtutu xu'un impuestu. ¹¹ Ni jino tee kuu fariseo ni jinkuiin de, te ni jinkondee de ndakuatu de nuu ia Dios, te jiña'a de sua'a: “Tata Dios, ndakuanta'u san nuu ni, chi masu nagua ka oo sava ka de oo san ja ka su'u de, vi ka sa'a de jane'e jayichi, vi ka skindee de ñasi'i de, ni tu kaa san na kaa tee xtutu xu'un impuestu ya'a. ¹² Sein, chi uu jichi ondite san nuu ni ja in in semana, vi soko san nuu ni uxi ja in ciento taka ja ni'i san”, jiña'a de. ¹³ Su tee xtutu xu'un impuestu, chi ndee jika ni jinkuiin de, te ni chindei de nuu de, te ni tu ni ndanenuu de ichi andivi, te ni jinkondee de katu de pechu de ja tna'u ini de, te jiña'a de: “Tata Dios, kunda'u ini ña ni, te koneka'nu ini ni ja ja'a san, chi tee sa'a yika kuechi kuu san”, jiña'a de. ¹⁴ Te ka'an san ja saa sua'a nuu tee xtutu xu'un impuestu yun ni oneka'nu ini ia Dios. Su nuu tee kuu fariseo yun, chi tu ni oneka'nu ini ya. Chi ñayiu sa'a ka'nu mai, te sa'a nda'u ña ya. Te ñayiu sa'a nda'u mai, te sa'a ka'nu ña ya —jiña'a Jesús.

Ni jikanta'u Jesús ja ja'a suchi kueli

15 Yun te ni ka junsia'a ñayiu suchi kueli nuu Jesús, nagua ja na sonee ya nda'a ya siki, te na kakanta'u ya ja'i. Su nuu ka jini tee ka skua'a jin ya, te ni ka kuxeen de nuu ñayiu ka junsia'a suchi kueli yun. 16 Yun te ni kana ya suchi kueli yun, te jiña'a ya:

—Vi kuandetu ni na kikuei maa suchi kueli jian nuu san, te ma vi kasi ni'nu ni ja kikuei, chi nuu tatnuni ia Dios kuu nuu vi koo ñayiu ka kuu na kuinio suchi kueli ya'a. 17 Chi ka'an ndaa san ja na in ñayiu tu janta'u ja tatnuni ia Dios nui nagua janta'u in suchi luluu, te ma kiuu sa'uin nuu tatnuni ya —jiña'a ya.

Ka ndatno'o in tee kuika jin Jesús

18 Yun te ni jikan tno'o in tee kuu nija'nu jin Jesús, te jiña'a de:

—Tee gua'a kuu ni, Mastru. ¿Nagua kuu ja sa'a san ja ni'i ta'u san ja koteku san nikuii nikani? —jiña'a de.

19 Te jiña'a Jesús:

—¿Nau ja xnani ña ni tee gua'a? Te tu na tee gua'a oo, chi maintno'o Dios kuu ia gua'a. 20 Ja jini maa ni tno'o tatnuni ia Dios nuu ka'an sua'a: Ma koskindee tna'a ron, ma ka'ni ron ndiyi, ma su'u ron, ma ka'an tno'o ron siki ñayiu, te kuanyu'u kuandetu nuu yua nuu si'i ron, kachi tutu ii —jiña'a ya.

21 Te jiña'a de:

—Ndi'i ya'a tava'a san ndee lule san —jiña'a de.

22 Te nuu ni onini Jesús tno'o ni ka'an de, te jiña'a ya:

—Invaa ka ja ja'ni ña jin ni nuu saa: Xiko ni ndi'i ja neva'a ni, te kuña'a ni nuu ñayiu ka kunda'u, te koneva'a kua'a ni ndee andivi. Yun te saa kii ni, te kondikin ña ni —jiña'a ya.

23 Su nuu ni ka'an ya siun, te ni kusuchi ndeva'a ini de, chi tee kuika ndeva'a kuu de. 24 Te nuu

ni jini Jesús ja ni kusuchi ndeva'a ini de, te jiña'a ya:

—Nase nde'e vijin kuu ja kiukuei ñayiu kuika nuu tatnuni ia Dios. 25 Chi ñama ka kiuu in kameyu yau in yiki tiku saa ja kiuu in ñayiu kuika nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

26 Yun te ni ka jikan tno'o ña ñayiu ka nini yun:

—¿Na in kuu ja kaku ni'nu nuu saa? —ka jiña'a de.

27 Te jiña'a Jesús:

—Ñayiu ñuyiu, chi ma kuu vi sa'i. Su ia Dios, chi kuu sa'a ya —jiña'a ya.

28 Yun te jiña'a Pedro:

—Su sein, chi vi ni ka xndoo san ndi'i ja ka neva'a san, te ka ndikin ña san —jiña'a de.

29 Te jiña'a ya:

—Ka'an ndaa san ja nani kuu ñayiu ja ka xndoi ve'i, a tatai vi nanai, a ñani, a ñasi'i, a se'i ja ja'a ja koi nuu tatnuni ia Dios, 30 ñayiu yun chi vi ndani'i kua'a kai nuu ñuyiu ya'a, te nuu inka ñuyiu ja vaji, vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o tuku Jesús inka jichi ja kuu ya te ndateku ya

31 Yun te ni kene'e siin Jesús ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

—Vitna te ndakueio Jerusalén, chi yun kuu nuu skunkuu ndi'i tno'o ni ka tee taka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, ja ka'an siki san ja kuu san Se'e Teyii. 32 Chi yun kuu nuu vi xtuu ña ñayiu nuu nda'a ñayiu inka ñuu, te vi sa'a ne'e vi sa'a yichi ñai, vi nani ñai, vi vi tiusii ñai. 33 Te vi kani ndeva'a ñai, yun te saa vi ka'ni ñai. Su nuu uni kiuu, te ndateku san —jiña'a ya.

34 Su tu ni ka jinkui'nu sa'un ini de tno'o ya'a, te ni tu ni ka jini de na tno'o kuu ja ka'an ya, chi in tno'o ja tu ka jinkui'nu ini de kuu.

Ni ndasa'a Jesús in tee ku'u nuu ñuu Jericó

³⁵ Te nuu ni jinokuei Jesús ñuu Jericó, yun nukoo in tee ku'u nuu yatni yu'u ichi yun jikan de xu'un. ³⁶ Te nuu ni onini de ja ka ya'a kua'a ndeva'a ñayiu, te ni jikan tno'o de nagua kuu. ³⁷ Te ka jiña'a ñayiu ja Jesús, tee ñuu Nazaret, kua'an yun. ³⁸ Yun te ni kana jaa de, te jiña'a de:

—Jesús, ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —jiña'a de.

³⁹ Te ni ka kuxeen ñayiu ka yoxno'o yun nuu de ja na kasi yu'u de. Su vi saa vi'i ka kana jaa de:

—Ndikin tata ndee rey David, kunda'u ini ña ni jin san —jiña'a de.

⁴⁰ Yun te ni jinkuiin Jesús, te ni tetniuu ya ja na vi jinkuaka ña jin de. Te nuu ni jino de, te ni jikan tno'o ña ya:

⁴¹ —¿Nagua kuini ni ja sa'a san jin ni? —jiña'a ya.

Te jiña'a de:

—Jito'o san, kuini san ja ndanune nduchi nuu san —jiña'a de.

⁴² Te jiña'a Jesús:

—Ndanune nuu ni, chi ja kandija ni, ndasa'a nduchi nuu ni —jiña'a ya.

⁴³ Te vi ore saa ni ndanune nduchi nuu de, te ni jata ndikin de Jesús, ndakuanta'u de nuu ia Dios ja ni nduva'a de. Te nuu ni ka jini ndi'i ñayiu yun, te ni ka ndakuanta'ui nuu ia Dios.

19

Ni ka ndatno'o Jesús jin Zaqueo

¹ Yun te ni kiuu Jesús ñuu Jericó ja ya'a ya ñuu yun ki'in ya. ² Te ñuu yun ni oo in tee kuika ni onani Zaqueo, in tee kuu nija'nu nuu tee ka xtutu xu'un impuestu. ³ Te ni kuini de ja kondia'a de na in kuu Jesús, su tu ni kuu kondia'a de ya, chi ka oo kua'a ndeva'a

ñayiu, te in tee ndi'i ni okuu de. ⁴ Yun te ni jino de ni kakoxno'o de, te ni kaa de nuu in yutnu sukun nani sicómoro nukuiin yatni yu'u ichi nuu ya'a ya ja ki'in ya, nagua ja kuni de ya. ⁵ Te nuu ni ya'a Jesús yun, te ni jini ya ja yoxnee de, te jiña'a ya:

—Zaqueo, manuu ñama ni na ki'on, chi kanuu ja ndoo san ve'e ni vitna —jiña'a ya.

⁶ Yun te ñama kuiti ni nuu Zaqueo, te ni kusii ndeva'a ini de, te ni jaka de ya, kua'ankuei de jin ya. ⁷ Su nuu ni ka jini ñayiu, te ndi'i ni ka ka'an ndee ña ja ve'e in tee sa'a yika kuechi ni jino ya ja ndoo ya. ⁸ Yun te ni ndakoo Zaqueo, te jiña'a de nuu Jesús:

—Jito'o san, ka'nde sagua san ndi'i ja neva'a san, te kuña'a san nuu ñayiu ka kunda'u. Te nuu ja na in ñayiu ni su'u san ja ni jikan java'a ka san xu'un, te na ndajione'e san kuun ka jichi saa nagua ni su'u san —jiña'a de.

⁹ Te jiña'a Jesús:

—Vitna guaa ni kee san ja skaku ni'nu san ñayiu ve'e ya'a, chi in ndikin tata Abraham kuu de. ¹⁰ Chi vaji sein, ja kuu san Se'e Teyii, ja ndanduku san vi ja skaku ni'nu san ñayiu ni ka ndoñu'u —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a tee ni ka satniuu jin xu'un

¹¹ Te ndi'i ñayiu ka nini ja siun ka'an Jesús. Yun te ni ka'an jioni'ni ya, chi ja ni kuyatni ja ndenta ya Jerusalén. Te ñayiu yun, chi ka ndakani ini ja ni kuyatni ja kotatnuni ya ñuyiu ya'a. ¹² Te jiña'a ya:

—Ni oo in tee kuu nija'nu ja ni kee jika de kua'an de inka ñuu ja ni'i tniuu de ja kotatnuni de, saa te ndajiokuiin de. ¹³ Su ama ka ja kee de ki'in de inka ñuu, te ni kana de uxi tee ka jinokuechi nuu de, te ni jiña'a de xu'un kua'a

ndeva'a nda'a in in tee yun. Te jiña'a de: "Ya'a oo xu'un ya'a, te vi satniuu jin ni ndee na ndajiokuiin san", jiña'a de. ¹⁴ Su ñayiu ñuu de, chi ni ka ka'an u'u ña jin de. Te yata kua'an de, ni ka tetniui ñayiu ja vi ka'an: "Tu ka kuini san ja tee ya'a konetniuu ja kotatnuni ñuu san", ka jiña'a.

¹⁵ Te visi saa ni ka jiña'a ñayiu yun, su ni ni'i tniuu de ja kotatnuni de, te ni ndajiokuiin de ñuu de. Te nuu ni ndajino de, te ni ndakana de ndi'i tee xiin nuu ni jiña'a de xu'un de, nagua ja kutnuni ini de nasaa ni ndakundee ni ka sa'a in in tee yun. ¹⁶ Yun te ni jino tee xtnañu'u, te jiña'a de: "Jito'o san, ya'a mandisia'a san xu'un ni taa ni jin uxi ka jichi ja ni ndakundee nagua ni taa ni", jiña'a de. ¹⁷ Te jiña'a tee tatnuni yun: "Vatuka ni sa'a ni. Tee jinokuechi gua'a kuu ni. Te vi ja gua'a ni satniuu ni jin joo tniuu ja ni taa san nuu ni, vitna te chitniuu ña san ja kotatnuni ni nuu uxi ñuu", jiña'a de. ¹⁸ Yun te ni jino inka de, te jiña'a de: "Jito'o san, ya'a mandisia'a san xu'un ni taa ni jin u'un ka jichi ja ni ndakundee nagua ni taa ni", jiña'a de. ¹⁹ Te suni jiña'a tee tatnuni yun: "Vitna te suni chitniuu ña san ja kotatnuni ni nuu u'un ñuu", jiña'a de. ²⁰ Su ni jino inka de, te jiña'a de: "Jito'o san, ya'a mandisia'a san xu'un ni taa ni ja ni ju'ni va'a san nuu in pañitu. ²¹ Chi ni yu'u ña san jin ni, chi jini san ja tee xeen kuu ni, chi kuini ni ja kua'a ka ndani'i ni saa ja ni taa ni, te ndaxtutu ni, nuu tu ni satniuu ni", jiña'a de. ²² Yun te jiña'a tee tatnuni yun: "Masu tee jinokuechi gua'a kuu ni. Nu sa te jin tno'o ka'an ni jian, sa'a ndaa san ja'a ni. Nu jini ni ja tee xeen kuu san, te kua'a ka ndani'i san saa ja taa san, te ndaxtutu san nuu tu ni satniuu san, ²³ te ¿nau ja tu

ni chi'i ni xu'un san banku nagua ja nuu ndajaa san, te ndataa ni joo se'e xu'un san?", jiña'a de. ²⁴ Yun te jiña'a de nuu tee ka oo jin de yun: "Vi ndakundee ni xu'un nuu tee jian, te vi ndakuña'a ni nuu tee neva'a uxi jian", jiña'a de. ²⁵ Te ka jiña'a tee yun: "Jito'o san, su tee ya'a, chi ja neva'a de uxi ka jichi", ka jiña'a de. ²⁶ Yun te jiña'a tee tatnuni yun: "Saa chi ka'an san ja ndi'i ñayiu neva'a, te vi ni'i kai. Su ñayiu tu nagua neva'a, chi vi ndee joo luluu ja neva'i yun, te ndondee. ²⁷ Vitna te kua'ankuei ni mavijinkuaka ni ñayiu ni ka ka'an u'u ña jin san, ja tu ni ka kuini ja kotatnuni san, te vi jin nuu san, te vi ka'ni ni jin", kachi de —jiña'a Jesús.

Ni ndi uu Jesús na kuinio in rey ja ni kundee maa Jerusalén

²⁸ Nu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te mandaa ya kua'an ya maa ñuu Jerusalén. ²⁹ Te nuu ni kuyatni ya ja kiuu ya ñuu Betfagé jin ñuu Betania yatni nuu yuku nani Olivos, te ni tetniuu ya uu tee ka skua'a jin ya, te jiña'a ya:

³⁰ —Kua'ankuei ni ñuu kaa ichi nuu ni sua'a. Te nuu kiukuei ni ñuu yun, te yun vi jinku'un ni in mentu luluu, nu'ni ti, ja chia'an ka sa'un na in tee koso ti. Te vi ndajin ni ti, te kikuei ni jin ti. ³¹ Te nuu na in ñayiu jikan tno'o: "¿Nau ja ka ndajin ni ti?", te vi kuña'a ni ja maa Jito'o jiniu'u ti —jiña'a ya.

³² Te kua'ankuei tee ni tetniuu ya, te vi nagua ni ka'an ya, saa ni kuu. ³³ Chi nuu ni ka jinkondee de ka ndajin de mentu yun, te ni kentakuei jito'o ti ka jikan tno'o:

—¿Nau ja ka ndajin ni mentu luluu jian? —ka jiña'a.

³⁴ Te ka jiña'a de:

—Saa, chi maa Jito'o jiniu'u ti, guaa ka ndajin san ti —ka jiña'a de.

³⁵ Yun te kua'ankuei de jin ti. Te nuu ni ndajinokuei de nuu oo

Jesús, te ni ka sonee de sa'un de yata ti, te ni ka skaa de ya yata ti, te kua'ankuei de jin ya. ³⁶ Te vi na kua'an ya, te vi saa ka tanduei ñayiu sa'un ini ichi yun. ³⁷ Te nuu ni ka kuyatni ya ja makekuei ya yuku Olivos, te ni ka jinkondee ndi'i ñayiu kua'a ja ka ndikin ña jin ya ka kanai ja ka kusii ini vi ka ndakuanta'ui nuu ia Dios ja kua'a javii java'a ni ka jini ja ni sa'a Jesús. ³⁸ Te ka jiña'a:

—Na ta'u na ndetu rey, ia vaji jin sivi maa Jito'o Dios, te na koo jamani jion ichi andivi. Ka'nu kuu maa Dios, ia oo ndee sukun —ka kachi.

³⁹ Yun te ka jiña'a sava tee ka kuu fariseo ka ndikin ne'u ñayiu kua'a yun:

—Mastru, kuxeen ni nuu ñayiu ka ndikin ña jin ni na vi kasi yu'i —ka jiña'a de.

⁴⁰ Su jiña'a Jesús:

—Ka'an san ja visi na vi kasi yu'u ñayiu ya'a, su vi ndee yuu, chi vi kana jai —jiña'a ya.

⁴¹ Yun te nuu ni nduyatni ya Jerusalén, te ni jaku ya ja ja'a ñayiu ñuu yun. ⁴² Te jiña'a ya:

—Nuu siun te na vi jinkui'nu ini maa ni ja kiuu vitna sa'a san ja vi ndumani tna'a ni jin ia Dios, su oo yu'u, te tu ka jinkui'nu ini ni. ⁴³ Te koo in kiuu, te vi kuni ni tnundo'o, chi vi ndakoo ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni, te vi kiionduu ñai ja ma vi kaku ni. ⁴⁴ Te vi xnaa ndi'i ñuu ni, chi ni in yuu ma vi xndoo ka siki inka. Te vi ka'ni ñai jin ndi'i ni, chi tu ni ka jinkui'nu ini ni kiuu ni kikoto ña ia Dios ja skaku ni'nu ña ya —jiña'a Jesús.

Ni ndasavii Jesús maa veñu'u ka'nu

⁴⁵ Yun te ni kiuu Jesús ye'e veñu'u, te ni jinkondee ya kene'e ndi'i ya ñayiu ka xiko vi ñayiu ka ki'in ye'e veñu'u yun. ⁴⁶ Te jiña'a ya:

—Yoso nuu tutu ii: “Ve'e rin chi ve'e nuu ka ndakuatu ñayiu kuu”, kachi tutu ii. Su maa ni, chi ka sa'a ni na kuinio yau kava kui'na —jiña'a ya.

⁴⁷ Te ndi'i kiuu ni okaxtno'o Jesús nuu ñayiu ka oo veñu'u yun. Su tee ka kuu nija'nu nuu sutu, vi tee ka kuu nija'nu nuu tee ka kaxtno'o Ley Moisés, vi tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ñuu yun, ka nduku de naxa vi sa'a de ja vi ka'ni de Jesús. ⁴⁸ Su tu ni ka ni'i de nagua kuu ja vi sa'a de, chi ndi'i ñayiu ka tanui ka nini tno'o kaxtno'o ya.

20

Ndiso Jesús in tniuu ka'nu

¹ Te in kiuu oo Jesús veñu'u kaxtno'o ya tno'o va'a Dios nuu ñayiu. Te ni jinokuei tee ka kuu nija'nu nuu sutu, vi tee ka kuu nija'nu nuu tee ka kaxtno'o Ley Moisés, ka ndeka tna'a de jin tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ñuu yun. ² Te ka jiña'a de nuu Jesús:

—Ka'an ni, ¿na in tatnuni ja sa'a ni tniuu ya'a axi na in ni chitniuu ña ja sa'a ni ya'a? —ka jiña'a de.

³ Yun te jiña'a Jesús:

—Suni sein na kakan tno'o ña san in tno'o, te vi ka'an ni. ⁴ ¿Na in ni tatnuni nuu Juan ja ni oskuandute de? ¿A maa ia Dios oo ndee andivi axi ñayiu ñuyiu ya'a? —jiña'a ya.

⁵ Yun te ni ka jinkondee de ka ndatno'o tna'a de, te ka ka'an de:

—Nuu ja na vi kuña'o ja ia Dios oo ndee andivi ni tatnuni, te kachi de: “¿Te nau ja tu ni ka kandija ni nuu saa?” ⁶ Te nuu na vi kuña'o ja ñayiu ni ka tatnuni, te ndi'i ñayiu ya'a ndontakuei, te vi kuun ñai yuu, chi ndi'i ka kandija ja Juan, chi tee ni ondakani ndija tno'o ia Dios ni okuu de —ka kachi de.

⁷ Yun te ni ka ka'an de ja tu ka jini de na in ni tatnuni nuu Juan ja ni oskuandute de.

8 Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu saa te suni sein, ma kaxtno'o san na in ni tatnuni ja sa'a san tniuu ya'a —jiña'a ya.

Ni ka'an jioni'ni Jesús ja ja'a in tee kue'e ndeva'a

9 Yun te ni keja'a Jesús ndakani ya in kuentu, te ni ka'an jioni'ni ya, te jiña'a ya:

—Ni oo in tee neva'a ñunde'i, te ni xtee de kua'a tñu uva. Te ni jiña'a nuu de ñunde'i de nuu sava tee ja vi kokutu de, te vi tniuya'u de ñunde'i yun, te ni kee de kua'an jika de. 10 Te nuu ni kintna'a kiuu ja ndututu uva yun, te ni tetniuu de in tee jinokuechi nuu de ja manuki'in tee yun uva ja ndani'i maa de nuu tee ka jitu nuu ñunde'i yun. Su tee ka jitu ñunde'i yun, chi saa sua'a ni ka kuun ka kani de tee jinokuechi yun, te vi sua'a ni nda'a uun tee yun ni ka ndatetniuu ña de kuano'o de. 11 Yun te ni tetniuu tuku de inka tee jinokuechi nuu de. Su vi inuu ni ni ka sa'a ña tee yun, chi suni ni ka nani ña de, vi ni ka kani ña de, te vi sua'a ni nda'a uun tee yun, ni ka ndatetniuu ña de kuano'o de. 12 Te ni tetniuu tuku de inka tee kuu uni ja jinokuechi nuu de. Su tee ka jitu ñunde'i yun ni ka xtuji de tee yun, te ni ka skunu ña de.

13 'Yun te ni ndakani ini tee xiin uva yun: “¿Naxa sa'o? Vitna te na tetniuu seyio, suchi kutoo ndeva'o, na ki'in, axi saa vatuni vi konee yiñu'u de nui”, kachi de. Te ni tetniuu de se'e de. 14 Su nuu ni ka jini ña tee ka jitu nuu ñunde'i yun, te ni ka ndatno'o tna'a de: “Suchi ya'a kuu suchi sa'a jajin uva ya'a. Na ki'inkueio te na vi ka'nio jin, te na vi sa'a jajin mao uva ya'a”, ka kachi de. 15 Yun te ni ka kakuiko ña de jin, te ni ka kene'e ña de yu'u nuu oo uva yun, te ni ka ja'ni ña de —jiña'a ya.

Yun te ni jikan tno'o ña ya jin ñayiu yun:

—Nuu saa, te ¿naxa sa'a jito'o uva yun? 16 Ndi de te ka'ni de tee ka jitu yun, te kuña'a de ñunde'i de nuu sava ka tee ja vi kutu —jiña'a ya.

Te nuu ni ka onini ñayiu yun tno'o ni ka'an ya, te ka jiña'a'i:

—¡Ma kuantu ndia'a Dios ja saa kokuu! —ka jiña'a'i.

17 Yun te ni ndakoto Jesús nuu ndi'i, te jiña'a ya:

—Nuu saa te naxa kei tno'o yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: Kava ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e, ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e kachi nuu tutu ii.

18 'Te na ñayiu kanakau siki kava yun, te vi kuechi kueli. Te na ñayiu xiin siki kanakau kava yun, te vi sa'a yuchi ña —jiña'a Jesús.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a xu'un impuestu

19 Yun te ni ka nduku ndee tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, ja vi kakuiko de Jesús, chi ni ka kutnuni ini de ja siki maa de ka'an ya jin tno'o jioni'ni ka'an ya. Su tu ni kuu vi tñi ña de ore saa, chi ka yu'u de ja ndontakuei ñayiu ñuu siki de. 20 Yun te ni ka ki'in vijin ña de, te ni ka tetniuu de tee ka sa'a jani ini ja tee ndaa ka kuu de, nagua ja saa, te kanakau ya jin in tno'o ka'an ya, ja vi ni'i de kuechi vi xtavi ña de, te vi sia'a ña de nda'a tee tatnuni ja ni chitniuu ña Roma. 21 Yun te ni ka jikan tno'o ña de, te ka jiña'a de:

—Mastru, ka jini san ja ka'an ndaa ni nuu kaxtno'o ni, te tu sa'a siin siin ni in in ñayiu, chi inuu ni kaxtno'o ndaa ni ichi ia Dios nuu ndi'i ñayiu. 22 Te na kachi tna ni, ¿a vatuka kuu ja vi kuña'a san xu'un impuestu nuu César, tee tatnuni ñuu Roma, axi ña'a? —ka jiña'a de.

23 Su Jesús, chi ja ni jini ya ja chia inu jani ini de, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka ki'in vijin ña ni?
 24 Vi xne'e ni in xu'un kaa.

Te ni ka xne'e de. Te jiña'a ya:

—¿Na xiin yunuu kuu ja ndee ya'a, vi na xiin sivi kuu ja yoso ya'a? —jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Yunuu César, tee tatnuni ñuu Roma kuu —ka jiña'a de.

25 Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu saa te vi kuña'a ni nuu César nagua kuu kuenta maa César, te nuu ia Dios nagua kuu kuenta maa ya —jiña'a Jesús.

26 Te tu ni ka ni'i de naxa kanakau ya jin tno'o ka'an ya jin nuu ñayiu ñuu de, ja kuu vi xtavi kuechi ña de. Chi saa sua'a ni ka sa'u kuu ini de jin tno'o ka'an ya, te ni ka jasi yu'u de.

Ni ka jikan tno'o de Jesús ja ja'a ja ndateku ndiyi

27 Yun te ni ka jintna'a ña sava tee ka kuu saduceo jin Jesús. Te saduceo ya'a, chi tu ka kandija de ja ndateku ndiyi, su ni ka jikan tno'o ña de, te ka jiña'a de:

28 —Mastru, ni tee Moisés nuu tutu ii ja ka neva'o ja nuu ja in tee na kuu de, te xndendoo de ñasi'i de, su tu na se'e de oo jin ña, kuini ja ñani de ndatnanda'a jin ña'a ni ndonda'u yun, nagua ja koo se'e ña jin de, te nukuiin de nuu tniuu ndi ñani de, kachi tutu ii. 29 Nuu saa, te ni oo uja ñani. Te tee xtnañu'u yun ni tnanda'a de jin ñasi'i de, te ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña. 30 Te ni ndatnanda'a tee kuu uu yun jin ña'a ni ndonda'u yun. Te suni ni ji'i de, su tu na se'e de ni oo jin ña. 31 Vi suni ni ndatnanda'a tee kuu uni jin ña, vi ndee ni kenta ndi uja de. Su vi ni in de, tu ni kuu koo se'e de jin ña. Te ni ka ji'i ndi uja de. 32 Te sandi'i ni ka, te ni ji'i maa ña. 33 Nuu saa, te nuu vi ndateku ndiyi, ¿ndee de kuu ja kondeka ña, ja siun vi ndi uja de

ni ka tnanda'a jin ña? —ka jiña'a de.

34 Yun te jiña'a Jesús:

—Ñuyiu ya'a, chi ka jaka tna'i vi ka tnanda'i. 35 Su ñayiu ja ka'an maa ia Dios ja kentakuei vi koi nuu oo ya, te vi ndatekui ne'u ndiyi, chi tu ka jaka tna'i ni tu ka tnanda'i. 36 Te ma vi kuu kai, chi vi kokui na kuinio ia ka jinokuechi nuu maa Dios. Te se'e maa ia Dios vi kokui, chi ndaxteku ña ya. 37 Te vi ndee maa Moisés ni kaxtno'o ja vi ndateku ndiyi nuu ni ka'an ia Dios nuu yutnu ndoko ja oo iñu ja ja'nu ja'nu ñu'u. Te yun ni ka'an maa Jito'o, ja maa ya kuu Dios Abraham vi Dios Isaac vi Dios Jacob. 38 Chi ia Dios, masu Dios ñayiu ka ji'i kuu ya, chi ia Dios ñayiu ka teku kuu ya. Chi ndi'i ñayiu teku nuu maa ia Dios —jiña'a Jesús.

39 Yun te ka jiña'a sava tee ka kaxtno'o Ley Moisés:

—Vatuka ka'an ni, Mastru —ka jiña'a de.

40 Te tu ni ka kii ka ini de ja vi kakan tno'o de Jesús.

Ndikin tata David kuu Kristu

41 Yun te ni jikan tno'o Jesús, te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka ka'an ñayiu ja Kristu kuu ia ni tetniuu Dios, te suu ya kuu ndikin tata ndee David? 42 Su vi maa David ka'an de nuu tutu Salmo ja ni tee de:

Ni ka'an Jito'o Dios nuu Jito'o san: "Jinkoo ichi nda'a kua'a rin

43 vi guaa ndee na sa'a rin ja ka ka'an u'u ña ndee chii ja'a ron" jiña'a Dios,

kachi tutu ii. 44 Te vi maa David xnani ña Jito'o, te ¿naxa kuu kokuu ndikin tata ña de nuu saa? —jiña'a ya.

Ni ka'an kuechi Jesús siki tee ka kaxtno'o Ley Moisés

45 Te vi ka nini ndi'i ñayiu, te jiña'a Jesús nuu tee ka skua'a jin ya:

⁴⁶ —Vi koto ni maa ni jin tee ka kaxtno'o Ley Moisés, chi ka junkuaan ini de ja vi kui'nu de sa'un nani nuu ka jiondita de, ja xne'e ja ka kuu nija'nu de, vi ja vi ka'an yiñu'u ñayiu nuu ka ndakantno'o ñai jin de nuu ya'u. Te ka jintna'a ini de vi jinkoo de nuu tei xtnañu'u ka ini ve'e ii sinagoga, vi nuu tei xtnañu'u nuu ka jaxini de. ⁴⁷ Te ka kindee de ve'e ña'a ni ka ndonda'u, su vi ja ma vi kuni ñayiu, te kani ndeva'a ka ndakuatu de. Su tee ya'a, chi kua'a ka vi tniuya'u de nuu ia Dios —jiña'a ya.

21

Xu'un ja ni soko in ña'a ni ndonda'u

¹ Te ndia'a Jesús ja ka tnaa ñayiu kuika xu'un ka sokoi nuu jatnu oo maa veñu'u ka'nu yun. ² Te suni ni jini ya in ña'a kunda'u ja ni ndonda'u, ja ni tnaa ña uu xu'un kueli nuu jatnu yun. ³ Yun te jiña'a ya:

—Ka'an ndaa ndija san ja kua'a ka ni soko ña'a nda'u ja ni ndonda'u ya'a saa ndi'i ñayiu ka soko ya'a. ⁴ Chi ndi'i ñayiu ni ka soko nuu ia Dios, chi vi ndimaa ni ka xu'un ni kendoo kuu. Su ña'a ya'a, chi visi kunda'u ña, su ni soko ña ndi'i ja neva'a ña ja koteku ña —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús ja naa veñu'u ka'nu

⁵ Te nini ya ja ka ndatno'o sava tee ka skua'a jin ya siki veñu'u ka'nu ja ni ndukutu jin yuu vii ndeva'a ja ni kuva'a, vi jin taka ja ka soko ñayiu, te jiña'a ya:

⁶ —Koo in kiuu ja vi ndi'i taka ja ka ndia'a ni ya'a ndonso, chi ma kendoo ni in kava siki inka kava, chi ndi'i tnani —jiña'a ya.

Seña ya'a koo nuu kuyatni ja naa ñuyiu

⁷ Yun te ka jikan tno'o de, te ka jiña'a de:

—Mastru, ¿na kiuu skunkuu ndi'i tno'o ni ka'an ni ya'a? ¿Te na seña koo nuu kuyatni ja skunkuu ndi'i ya'a? —ka jiña'a de.

⁸ Te jiña'a Jesús:

—Vi koto gua'a ni maa ni ja tu na in xnda'u ña jin ni. Chi kikuei kua'a tee jin sivi san, te vi kachi de: “Maa san kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios”, te suni “Ja ni kuyatni kiuu sandi'i”, vi kachi de. Su ma vi kandija ni ja vi kondikin ni de. ⁹ Te nuu vi kuni so'o ni tno'o ja ka jaxin tna'a ñayiu vi ja ka ndakoo ñayiu siki tee netniuu, te ma vi yu'u ni, chi nini kuu ja xtnañu'u ka saa kokuu, su kuini ka ja naa ñuyiu —jiña'a ya.

¹⁰ Yun te jiña'a ka ya:

—Vi ndakoo ñuu na'nu ja vi kaxin tna'a jin sava ka ñuu na'nu, chi ndakoo in ñuu siki inka ñuu. ¹¹ Vi koo ndeva'a ñuu tnaa, vi ya'a yun ñuu koo tnama vi kue'e xeen ndeva'a, te koo seña ichi andivi, te ioo ndeva'a kokuu ja vi yu'u ndeva'a ñayiu nuu vi kuni.

¹² 'Su ama ka ja skunkuu ndi'i ya'a, te vi ka'an u'u ña ñayiu jin ni, te vi sondikin ñai, te vi tnaa ñai nuu nda'a tee ka tatnuni ve'e ii sinagoga ja vi sa'a ndaa de kuechi ni, te vi tnaa ña de vekaa. Yun te vi ndasia'a ña de nuu nda'a tee ka tatnuni vi nuu nda'a rey ja ja'a ja ka kandija ña ni jin san. ¹³ Te yun koo ichi ja kuu vi ka'an ni tno'o san nuu de. ¹⁴ Te ma vi kondi'ni ni ja vi kondakani ini ni ama ka naxa vi ka'an ni nuu tee ka netniuu ja vi ka'an ni'nu ni ja ja'a ni. ¹⁵ Chi taa maa san tno'o ndichi ja vi ka'an ni, nagua ja ni in ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni, ma vi kundee ini vi kachi ja masu vatuka ka ka'an ni. ¹⁶ Te vi ndee tata ni vi ñani ni vi tna'a ni vi ñayiu ka oo gua'a ka jin ni, vi xtuu ña. Te vi ka'ni ñai jin sava ni. ¹⁷ Chi ndi'i ñayiu vi ka'an u'u ña jin ni ja ja'a san. ¹⁸ Su

ma jinaa ni in ixi xini ni. ¹⁹ Su vi koyutnu ni nagua ja kentakuei ni vi koo ni nuu oo ia Dios.

²⁰ 'Te nuu vi kuni ni Jerusalén ja vi nii ni ka jikonduu soldado inka ñuu, vi kona'a ni ja ni kuyatni ja naa. ²¹ Nuu saa te ñayiu ka oo Judea, na vi kunu yu'i ki'inkuei guaa ndee nuu yuku. Te ñayiu ka oo maa Jerusalén, na kekuei ki'inkuei. Te ñayiu ka oo yuku nuu ka satniui, ma vi ndajiokuiin ñuu ya'a. ²² Chi kiuu saa kokuu kiuu ja tetniuu ia Dios tnundo'o xeen, nagua ja saa, te skunkuu ndi'i tno'o yoso nuu tutu ii. ²³ Su nda'u ni ka ña'a ka ñu'u lulu vi ña'a ka jaxin se'e kiuu yun, chi vi nda'i vi kana ñayiu ñuyiu, chi kiti ini ia Dios, te tetniuu ya kua'a ndeva'a tnundo'o siki ñayiu ñuu ya'a. ²⁴ Sava ñayiu vi ka'ni ñai jin yuchi kani, te sava ka ñayiu vi kuaka ña ja vi kokunukuechi taka ñuu. Te kiukuei ñayiu sava ka tatatno'o ñoo Jerusalén ja vi sa'i jane'e jayichi, guaa ndee na skunkuu tiempu ja ni jani ia Dios ja vi kotatnuni ñayiu yun.

Kaxtno'o Jesús naxa kokuu nuu ndii ya

²⁵ 'Yun te koo seña nuu nikandii, vi nuu yoo vi nuu kimi. Te nii ñuyiu ya'a vi kuiko ini ñayiu, te vi yu'u ndeva'i nuu vi kuni ja ni'i vi nda'i ko'o nuu ndute mar vi jiokagua xeen nuu de. ²⁶ Te kua'a ñayiu vi kua'an anui ja ka yu'u ndeva'i nuu ka ndakani ini naxa kaa ja kokuu nuu ñuyiu, chi kisi ndi'i jandakui oo ndee andivi. ²⁷ Yun te vi kuni ñayiu ja mandii maa san, ja kuu san Se'e Teyii, ndee nuu in viko jin jaka'nu vi jaye'e tajan maa ia Dios. ²⁸ Te vi koo ini vi koo anu ni nuu keja'a ja skunkuu taka tniuu ya'a. Te vi kinuu ni ichi andivi, chi ja oo yatni ja skaku ni'nu ña san —jiña'a Jesús.

²⁹ Yun te ni ka'an jioni'ni ya, te jiña'a ya:

—Vi kondia'a ni naxa sa'a tnu tichi iuu vi sava ka yutnu. ³⁰ Nuu keja'a ja nduyute nda'a tnu, te ka jini ni ja ja makuyatni yoo i'ni. ³¹ Suni saa ni kokuu nuu na vi kuni maa ni ndi'i tno'o ya'a, te vi kona'a ni ja ja oo yatni ja tetniuu ña ia Dios ja tatnuni san.

³² 'Te ka'an ndaa san ja ndi'i tno'o ya'a skunkuu nuu ñayiu vi tna'a tnundo'o ya'a ama ka ja vi kui. ³³ Ñuyiu ya'a vi andivi, chi ja naa ni kuu. Su tno'o ka'an san, ma naa, chi ndi'i skunkuu.

³⁴ 'Vi koto va'a ni maa ni, te ma vi sa'a ndee ni ini anu ni ja vi kaa vi ko'o ndeva'a ni, te ma vi kondioo ini ni ja oo ñuyiu, nagua ja ma kanakau sanaa tnundo'o siki ni kiuu na ndenta san. ³⁵ Chi kiuu saa kokuu na kuinio nuu ndandesí sanaa in trampa. Te ñama kii tnundo'o siki na saa na tu'u ñayiu oo ninii ñuyiu. ³⁶ Vi ku'un ini ni, te siun ni vi kondakuatu ni nuu ia Dios, nagua ja vi kaku ni'nu ni nuu taka tnundo'o ja kii, te vi koo ni nuu maa san, ja kuu san Se'e Teyii —jiña'a Jesús.

³⁷ Te tno'o nduu ni oo Jesús maa veñu'u Jerusalén ja ni okaxtno'o ya nuu ñayiu, te jakuaa ni oja'an ya ja ni ondoo ya yuku nani Olivos. ³⁸ Te ndi'i ñayiu ni oja'ankuei tno'o ne'e veñu'u yun ja ni ka onini tno'o ni okaxtno'o ya.

22

Ni ka skaka tna'a de ja vi ka'ni de Jesús

¹ Nuu ni kuyatni viko pascua ñayiu judio, kiuu ka jai xtaa vixin ja tu na levadura yi'i, ² te sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés ni ka nduku de naxa vi ka'ni de Jesús, chi ka yu'u de ja vi kiti ini ñayiu ñuu siki maa de. ³ Yun te ni kee Tachi anu Judas, tee suni nani Iscariote, ja ni okuu

in tee ne'u ndi uxi uu tee ni ka oskua'a jin Jesús. ⁴ Te ni ja'an de ni ka'an de jin sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu nija'nu ka jito veñu'u ja ni ka ndatno'o tna'a de naxa xtuu de Jesús. ⁵ Te ni ka kusii ini tee yun, guaa ni ka ka'an de ja vi tniuya'u de Judas. ⁶ Te ni janta'u de. Yun te ni jinkondee de nduku de naxa sa'a de ja xtuu de Jesús nuu tu na ñayiu ka oo.

Ni ka jaxini Jesús jin tee ka skua'a jin ya

⁷ Te nuu ni kintna'a maa kiuu viko ja ka jaa ñayiu judio xtaa vixin ja tu na levadura yi'i, kiuu ka ja'ni lelu ja ka jai viko pascua yun, ⁸ te ni tetniuu Jesús Pedro vi Juan, te jiña'a ya:

—Kua'ankuei ni te vi sa'a tua'a ni ja vi kaxinio viko pascua ya'a —jiña'a ya.

⁹ Te ni ka jikan tno'o ña de:

—¿Ndenu kuini ni ja vi sa'a tua'a san? —ka jiña'a de.

¹⁰ Te jiña'a ya:

—Kua'ankuei ni te nuu kiukuei ni maa ñuu ka'nu yun, te vi jinkuntna'a ni jin in tee ndiso in kiyi ndute. Te vi kondikin ni de ki'inkuei ni ndee na ndiuu de ve'e nuu oo de yun. ¹¹ Te vi ka'an ni jin maa tee xiin ve'e yun: “Kachi Mastru ja ¿ndenu oo ve'e ja tanuu ni vi kaxini de jin tee ka skua'a jin de viko pascua ya'a?”, vi kuña'a ni. ¹² Te xne'e maa de in ve'e ka'nu oo ndee sukun nuu ja oo tua'a. Te yun vi sa'a va'a ni ja vi kaxinio —jiña'a ya.

¹³ Yun te ni ja'ankuei de, te ni ka jinku'un de vi nagua ni ka'an maa Jesús. Te yun ni ka sa'a va'a de ja vi kaxini de jin ya viko pascua yun.

¹⁴ Te nuu ni jino ore ja vi kaxini ya, te ni ka jinkoo ya jin tee ni chitniuu ya nuu mesa. ¹⁵ Te jiña'a ya:

—Vi siun ni ndioo ini san ja vi kaxinio nuu viko pascua ya'a

ama ka ja kuu san. ¹⁶ Chi ka'an ndaa san ja ma kaa ka san nuu viko pascua ya'a guaa ndee na kenta kiuu ja skunkuun nagua oo nuu viko ya'a nuu tatnuni ia Dios —jiña'a ya.

¹⁷ Yun te ni ki'in ya in vasu, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te jiña'a ya:

—Vi tnii ni, te vi skaka ni vi ko'o ni. ¹⁸ Chi ka'an ndaa san ja ma ko'o ka san nduxi uva ya'a guaa ndee na kenta kiuu ja tatnuni san nuu ñuyiu ya'a, saa sako'o ka san —jiña'a ya.

¹⁹ Yun te ni ki'in ya in xtaa vixin ja tu na levadura yi'i, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te ni jiña'a ya ja vi kaa de, te jiña'a ya:

—Ya'a kuu yiki kuñu san ja soko san ja ja'a in in maa ni. Te vi kaa ni nagua ja vi kondaka'an ña ni —jiña'a ya.

²⁰ Te suni saa ni ni sa'a ya jin vasu nuu ni ndi'i ni ka jaxini ya. Ni tnii ya vasu yun, te jiña'a ya:

—Nduxi uva ya'a kuu niñi san, ja kati ja ja'a in in maa ni, ja kokuu in tratu jaa ja tniuya'u san yika kuechi ni.

²¹ 'Su tee ja xtuu ña jin san, chi ka nukoo jin de nuu mesa ya'a.

²² Ka'an ndaa san ja sein ja kuu san Se'e Teyii, chi ichi ya'a ni jani ña ia Dios ja ki'in san. Su nda'u ni ka tee ja xtuu ña ya'a, chi kanakau tnundo'o ndeva'a siki de —jiña'a ya.

²³ Yun te ni ka jinkondee de ka jikan tno'o tna'a de ndee de ka'an jin ya.

Ka tee tna'a de ndee de guaa kokuu ka'nu ka

²⁴ Te nuu kuee ka, te ni ka tee tna'a de ndee de kuu ja kokuu ka'nu ka. ²⁵ Te jiña'a Jesús:

—Tee ka kuu nija'nu ja ka tatnuni nuu in in ñuu, chi ka tenini de ñayiu ja vi sa'i nagua ka kuini maa de. Te ka ka'an de ja vi xnani

ña ñayiu ja tee ka chituu ñayiu ñuu ka kuu de. ²⁶ Su ma vi sa'a maa ni saa, chi in tee kuu ka'nu na sa'a luluu de maa de, te in tee tatnuni na kokuu de na kuinio in tee jinokuechi. ²⁷ Chi ¿ndee tee kuu ja kuu ka'nu ka? ¿A tee jinkoo nuu mesa ja kaa de xtaa axi tee jinokuechi? ¿A masu tee jinkoo nuu mesa kuu tee kuu ka'nu ka? Su sein, chi sua'a jinokuechi san nuu in in maa ni.

²⁸ 'Su maa ni, chi siun ni ka oo ni jin san nuu tna'a san tnundo'o. ²⁹ Te yun guaa taa san in tniuu ja vi kotatnuni ni, nagua ni chitniuu ña maa Tata Yua san jin san, ³⁰ nagua ja kiukuei ni nuu tatnuni san ja vi kaa vi ko'o ni. Te vi jinkoo ni nuu in in mesa ja vi ka'ndeo kuechi ndi'i uxi uu tatatno'o Israel —jiña'a Jesús.

Ni kaxtno'o Jesús ja ndayu'u Pedro ja jini ña de jin ya

³¹ Yun te jiña'a ya nuu Simón Pedro:

—Simón, ni jikan ña Tachi nuu ia Dios ja koto tnuni ña jin ndi'i ni, te kisi ña na kuinio nuu ka sijin triu. ³² Su ni jikanta'u san ja ja'a ni nuu ia Dios, nagua ja ma ndayu'u ni jin tno'o kandija ni. Te nuu na ndajiokuiin ni nuu san, te suni chituu ni sava ka ñayiu ka kandija ja na vi koyutnuu nuu san —jiña'a ya.

³³ Te jiña'a Simón Pedro:

—Jito'o san, sein chi ja ni jakin san anu san ja kondikin ña san ki'inkueio vekaa, vi guaa ndee na kuu san jin ni —jiña'a de.

³⁴ Yun te jiña'a Jesús:

—Pedro, ka'an san ja vi jakuaa vitna, te uni jichi ka'an ni ja tu jini ña ni ama ka ja kana li'li —jiña'a ya.

Vaji tnundo'o

³⁵ Yun te ni jikan tno'o ña Jesús jin ndi'i de:

—Na ni tetniuu ña san ja ni ja'ankuei ni, ni ka ndakani ni

tno'o ia Dios, ¿a nagua ni ja'ni ña jin ni ja siun vini in ñunu xtaa, te ni in itni xu'un, te ni ndijan ni tu nagua ni ka yinda'a ni? —jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Tu sa'un nagua ni ja'ni ña.

³⁶ Yun te jiña'a ya:

—Vitna guaa vi sa'a tua'a ni. Vi kondiso ni ñunu xtaa ni vi itni xu'un ni. Te ndee ni tu na yuchi kani neva'a, te vi xiko ni visi soo su'nu ni, te vi kuaan ni in nagua ja vi kinda'a ni. ³⁷ Chi ka'an san ja nini kuu ja skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii ja ka'an siki maa san: “Ni ka sa'a ndeva'a ña ñayiu na kuinio in tee kue'e ndeva'a”, kachi tutu ii. Te tno'o yun, chi skunkuu ja ja'a san, te saa kokuu —jiña'a ya.

³⁸ Yun te ka jiña'a de:

—Jito'o san, ya'a ka oo uu yuchi kani —ka jiña'a de.

Te jiña'a ya:

—Ja ni kuu saa ni. Ma vi ka'an ka ni.

Ndakuatu Jesús nuu yuku Olivos

³⁹ Yun te ni kee ya kua'an ya yuku Olivos nagua ni osa'a maa ya. Te ni ka jata ndikin ña tee ka skua'a jin ya kua'ankuei de. ⁴⁰ Te nuu ni jinokuei ya jin de yuku yun, te jiña'a ya:

—Vi ndakuatu ni nuu ia Dios nagua ja ma junkuei ni nuu jakue'e —jiña'a ya.

⁴¹ Yun te ni kujioo ya nagua kua'a jika kenta in yuu nda'o. Te ni jinkuiin jiti ya ja ni ndakuatu ya nuu ia Dios, ⁴² te jiña'a ya:

—Tata Dios, jikanta'u san nuu ni ja nuu ja kuini ni, te skaku ni'nu ña ni nuu tnundo'o ja ma kanakau siki san. Su na kokuu nagua kuini maa ni, masu nagua kuini san —jiña'a ya.

⁴³ Yun te ni kenta in ia jinokuechi nuu ia Dios ja vaji ichi

andivi, ja ndakuña'a ka ya jan-dakui Jesús. ⁴⁴ Te ja siun kusuchi ndeva'a ini ya, te ni ndakuatu ni'i ya nuu ia Dios. Yun te ni jinkondee tnaa ya junkuei ndee nuu ñu'u na kuinio ja too yuyu niñi. ⁴⁵ Te nuu ni ndi'i ni ndakuatu ya, te kuano'o ya nuu ka oo tee ka skua'a jin ya, te ni nuku'un ña ya ja ka kixin de, chi ni skuita ña tno'o suchi ini. ⁴⁶ Yun te jiña'a ya:

—¿Nau ja saa ka kixin ni? Vi ndakoo ni te vi ndakuatu ni nuu ia Dios nagua ja ma junkuei ni nuu jakue'e —jiña'a ya.

Ni ka kakuiko de Jesús

⁴⁷ Te vi nini ka'an ka Jesús, te ni jinokuei kua'a ñayiu ja vi kakuiko ñai, te yoxno'o tee nani Judas, in tee ne'u uxi uu tee ka skua'a jin ya. Ni kuyatni de nuu oo Jesús ja tetuyu'u ña de. ⁴⁸ Yun te jiña'a ya:

—Judas, ¿a vi in ja tetuyu'u ña ni kuu ja xtuu ña ni jin san ja kuu san Se'e Teyii? —jiña'a ya.

⁴⁹ Te ja siun ni ka jini tee ka skua'a jin ya ja ni jinokuei kua'a ñayiu ja vi kakuiko ñai jin ya, te ni ka jikan tno'o ña de:

—Jito'o san, ¿a vi kene'e san yuchi kani, te vi kaxin tna'a san jin ñayiu ya'a? —ka jiña'a de.

⁵⁰ Yun te ni xtuji in de in tee jinokuechi nuu sutu kuu nija'nu, chi ni kindee de so'o lado kua'a tee yun. ⁵¹ Yun te jiña'a Jesús:

—Saa ni, ma vi sa'a ka ni siun —jiña'a ya.

Te ni tetuu ya nda'a ya so'o tee ni tuji yun, te ni nduva'a. ⁵² Yun te jiña'a ya nuu sutu ka kuu nija'nu vi nuu taka tee ka kuu nija'nu ka jito veñu'u, vi nuu tee ka kuu nija'nu maa ñuu ja ni jinokuei de ja vi tnii ña de jin ya:

—¿Nau ja vi yuchi kani vi yutnu ni kekuei jin ni na kuinio ja kui'na kuu san? ⁵³ Te ndi'i ni kiuu ni ka oo veñu'u ka'nu, te tu ni ka tnii ña ni. Su saa kokuu, chi ya'a kuu

ore maa ni, ja tatnuni jaka'nu ja oo ñunee —jiña'a ya.

Ni tayu'u tno'o Pedro ja jini de Jesús

⁵⁴ Yun te ni ka tnii de ya, te kua'ankuei de jin ya ve'e sutu kuu nija'nu ka. Te Pedro, chi ndikin jika ni de, kua'an de. ⁵⁵ Te nuu ni jinokuei de, te ni ka xtna'a de ñu'u ye'e yun, te ni ka jinkoo de ka ndasaa de. Te suni ni jintna'a Pedro, te ni jinkoo de ne'u nuu ka oo tee yun. ⁵⁶ Su nuu ni jini ña in ña'a jinokuechi ja nukoo Pedro nuu yuñu'u yun, te ni ndia'a guagua'a ña nuu de, te jiña'a ña:

—Tee ya'a, chi suni in tee ka jika jin Jesús kuu de —jiña'a ña.

⁵⁷ Su ni tayu'u tno'o Pedro, te jiña'a de:

—Tu jini san na tee kuu de —jiña'a de.

⁵⁸ Vi nunuu ni, te ni jini ña inka de, te jiña'a de:

—Roon, suni ka jika ron jin tee yun —jiña'a de.

Te jiña'a tuku Pedro:

—Ña'a, ma suu san kuu —jiña'a de.

⁵⁹ Te vaa vi ndee nuu in ore, te jiña'a tuku inka de:

—Ja ndaa ja tee ya'a, chi suni in tee ka jika jin Jesús kuu de, chi suni in tee ñuu Galilea kuu de —jiña'a tee yun.

⁶⁰ Te jiña'a tuku Pedro:

—Tu jini san na tee ka ka'an jin ni —jiña'a de.

Te vi nini ka'an ka Pedro, te ni kana in li'li. ⁶¹ Yun te ni jionenuu Jesús, ndia'a ya nuu de, te ni ndakanka'an de tno'o ni ka'an ya nuu de, ja ama ka ja kana li'li, te tayu'u tno'o de uni jichi ja tu jini ña de. ⁶² Yun te ni ndee de ye'e yun, te ni jaku ndeva'a de ja tna'u ini de.

Ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi de Jesús

⁶³ Te ndi'i tee ka jito Jesús, ka jaku ndee de ya vi ka kani ña de.
⁶⁴ Te ni ka jasi de nduchi nuu ya, vi ni ka kani de nuu ya, te ka jiña'a de:

—Ka'an, ndeja kuu ja ni kani ña —ka jiña'a de.

⁶⁵ Vi kuakua'a ka tno'o ne'e ni ka ka'an de jin ya.

Ni ka junsia'a de Jesús nuu ni ka ndututu tee ka kuu nija'nu

⁶⁶ Te nuu ni tuu, te ni ka ndututu ndi'i tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio, vi sutu ka kuu nija'nu, vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, te ni ka jaka de Jesús kua'ankuei jin de nuu junta yun, te ka jiña'a de:

⁶⁷ —Vitna te ka'an, ¿a suu ron kuu ia ni tetniuu Dios? —ka jiña'a de.

Te jiña'a ya:

—Visi na ka'an san ja suu san kuu, su ma vi kandija ni. ⁶⁸ Te nuu ja na kakan tno'o ña san in tno'o, te ma vi ka'an ni, te ni ma vi siaa ña ni. ⁶⁹ Su ndee ore vitna, te jinkoo maa san, ja kuu san Se'e Teyii, ichi nda'a kua'a Dios, ia ndakui ndeva'a —jiña'a ya.

⁷⁰ Yun te ka jiña'a ndi'i de:

—Nuu saa, ¿te a Se'e ia Dios kuu ron? —ka jiña'a de.

Te jiña'a ya:

—Maa ni ka ka'an ja suu kuu san —jiña'a ya.

⁷¹ Yun te ka jiña'a de:

—¿Na testiu ka ka jiniu'o? Te vi mao ni ka onini tno'o ni ka'an de jin yu'u de, ja Se'e ia Dios kuu de —ka kachi de.

23

Ni ka junsia'a de Jesús nuu Pilato

¹ Yun te ni ndontakuei ndi'i ñayiu ni ka oo nuu junta yun. Te ni ka jinsia'a de Jesús nuu Pilato.
² Te ni ka jinkondee de ka ka'an kuechi de siki ya, te ka jiña'a de:

—Ni ka nuku'un san tee ya'a ja ska'an de ñayiu ñuu san, vi

ka'an de ja ma vi tniuya'u ka san xu'un impuestu ja ki'in nuu rey ñuu Roma. Te suni ka'an de ja tee ni tetniuu Dios kuu de, vi suu de kuu rey —ka jiña'a de.

³ Yun te ni jikan tno'o ña Pilato:

—¿A suu ron kuu rey ñayiu judio? —jiña'a de.

Te jiña'a Jesús:

—Saa ka'an maa ni —jiña'a ya.

⁴ Yun te jiña'a Pilato nuu sutu ka kuu nija'nu vi nuu ndi'i ñayiu ni ka ndututu yun:

—Tu sa'un na kuechi ni'i san siki tee ya'a —jiña'a de.

⁵ Su vi'i ka ni ka ka'an de, te ka jiña'a de:

—Tee ya'a, chi ska'an de ñayiu ñuu san ja ndontakuei vai siki tee ka netniuu. Te ni keja'a de kaxtno'o de ndee Galilea, te vitna ja ni kenta de ndee Judea ya'a —ka jiña'a de.

Ni ndasia'a ña Pilato jin Jesús nda'a Herodes

⁶ Te nuu ni onini Pilato ja siun ni ka ka'an de, te ni jikan tno'o de a tee Galilea kuu ya. ⁷ Te nuu ni ka ka'an de ja suu kuu ya, te ni ndasia'a ña de nda'a Herodes, tee tatnuni Galilea, chi Jerusalén ni oo Herodes kiuu saa. ⁸ Te nuu ni jini ña Herodes jin Jesús, te ni kusii ini de, chi ndee ja oo kiuu ni ondioo ini de ja kuni de ya, chi ja jini de ja ka ka'an ñayiu jakua'a ja sa'a ya, te ni kuini de ja kondia'a de in jaka'nu sa'a ya.

⁹ Yun te ni jikan tno'o ña de kua'a tno'o, su ni ja in tno'o tu ni ka'an Jesús. ¹⁰ Te sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés, chi ka oo de yun ka xtavi ni'i de ya kuechi. ¹¹ Yun te ni ka skexiko ña Herodes vi soldado de jin Jesús, te ni ka skui'nu ña in sa'un kani vii ndeva'a ja ka ni'nu rey, ja ni ka jaku ndee ña de, vi ni ka sa'a ne'e ni ka sa'a yichi ña de. Te ni ka ndatetniuu de ya kuan'o'o tuku ya nda'a Pilato. ¹² Te vi kiuu

saa ni ka ndumani tna'a Herodes jin Pilato, chi ni ka ojini u'u tna'a de ama ka.

Ja ni kuu ndaa ja kuu Jesús

¹³ Yun te ni ndaxtutu Pilato tee ka kuu nija'nu nuu sutu, vi tee ka netniuu, vi ñayiu ñuu, ¹⁴ te jiña'a de:

—Ya'a oo tee ni ka kisia'a maa ni nuu san, ja ka xtavi kuechi ni de, ja ska'an de ñayiu ñuu ja vi ndakoi siki tee ka netniuu. Su vi jin nuu ndi'i maa ni ni xndichi san de, te tu ni nuku'un san ni in jakue'e ja ka xtavi maa ni de. ¹⁵ Te vini Herodes, tu na kuechi ni jinku'un de, yun guaa ni ndasia'a tuku de tee ya'a nda'a san. Te ja ka jini maa ni ja tu na jakue'e ni sa'a tee ya'a ja kokuu de. ¹⁶ Te yun guaa na tatnuni san ja na vi kani ña jin de, te siaa san de —jiña'a Pilato.

¹⁷ Te nini kuu ja vi siaa de in tee yi'i vekaa in in viko pascua. ¹⁸ Te vi ndi'i ñayiu ni ka kana jaa, te ka jiña'a'i:

—¡Ka'ni ni tee jian, te siaa ni Barrabás! —ka jiña'a'i.

¹⁹ Te Barrabás, chi yi'i de vekaa siki ja ni ja'ni de ndiyi, vi ja ni ndakoo de siki tee ka netniuu Jerusalén. ²⁰ Su Pilato, chi ni kuini de ja siaa de Jesús, te ni ka'an tuku de jin ñayiu. ²¹ Su vi saa vi'i ka ni ka kana jaa ñayiu, te ka jiña'a'i:

—¡Katakaa ni de! ¡Katakaa ni de yika cruz! —ka jiña'a'i.

²² Te ni ka'an tuku Pilato jichi kuu uni, te jiña'a de:

—¿Su na jakue'e ni sa'a tee ya'a? Tu na kuechi ni'i san siki de ja kokuu de. Te na tatnuni san vi kani ña jin de, te siaa san de —jiña'a Pilato.

²³ Su vi vi'i ka ni ka kana ñayiu ka jikain ja na kuitakaa ya, te jin tno'o ni ka kana ñayiu yun vi tee ka kuu nija'nu nuu sutu, ni ka ni'i ja ka kuini. ²⁴ Yun te ni jino ini

Pilato ja sa'a de nagua ka jikan ñayiu yun. ²⁵ Te ni siaa de tee ja'ni ndiyi vi ndakoo siki tee ka netniuu. Te ni sia'a de Jesús nda'a soldado ja vi sa'a tee yun nagua ka kuini maa ñayiu.

Ni ka jatakaa de Jesús yika cruz

²⁶ Te nuu ni ka jaka soldado Jesús ja vi katakaa de ya yika cruz, ni ka junkuntna'a de jin in tee ñuu Cirene nani Simón. Mandii tee yun ja ni ja'an de yuku, te ni ka tenini ña de ja ni jiso tee yun cruz, te ndikin de Jesús kua'an de. ²⁷ Te kua'a ndeva'a ñayiu ka ndikin kua'ankuei, te ka nda'i ka kana ñayiu si'i kua'ankuei ña ja ka kuu suchi ini ña ja ja'a Jesús. ²⁸ Su ni jionenuu ya nuu kua'ankuei ña, te jiña'a ya:

—Maa ni ña'a Jerusalén, ma vi kuaku ni ja ja'a sein, chi vi kuaku ni ja ja'a maa ni vi ja ja'a se'e ni. ²⁹ Chi kii in kiuu koo tundo'o, te vi kachi ñayiu: “Na ta'u na ndetu ña'a tu ni jinku'un lulu, vi na ta'u na ndetu ña'a tu ni jini ja skaxin ña lulu” vi kachi ñayiu. ³⁰ Yun te vi jinkondee ñayiu vi kanai jin yuku, te vi kuña'a'i: “Kanakau siki rin” te nuu tinduu: “Chisa'u ña”. ³¹ Chi nuu ja siun ka sa'a ña jin yutnu kuii, te vi'i ka kokuu jin yutnu yichi —jiña'a Jesús.

³² Suni ni ka jaka de uu tee kue'e ndeva'a ja vi katakaa in ni de jin Jesús. ³³ Te nuu ni jinokuei de nuu nani yiki xini ndiyi, te ni ka jatakaa de Jesús jin nduu tee kue'e yun nuu in in cruz, in de ichi nda'a kua'a ya, te inka ichi satni ya. ³⁴ Te nuu ni ka jatakaa de ya, te jiña'a ya:

—Tata, koneka'nu ini ni jin ñayiu ya'a, chi tu ka jini nagua ka sa'i —jiña'a ya.

Yun te ni ka jitotnuni soldado, kondio'ni ndee sa'un ya kuu ja vi kendoo jin in de. ³⁵ Te ka oo kua'a ñayiu ka ndia'i, te vi ndee

tee ka netniuu ka ka'an kuasun ña jin ya, te ka ndatno'o de:

—Ni skaku ni'nu de inka ñayiu. Te vitna na skaku ni'nu de maa de, nuu ja ja ndaa ndija ja tee ni kaji Dios ja ni tetniuu ya kuu de —ka ndatno'o de.

³⁶ Te saa ni tee ka kuu soldado, chi suni ka sa'a kuasun ña de. Ni ka jintna'a yatni ña de, te ka jiña'a de vinu iaa ja ko'o ya. ³⁷ Te ka jiña'a de nuu ya:

—Nuu ja rey ñayiu judio kuu ron, te skaku ni'nu maa ron —ka jiña'a de.

³⁸ Te ichi xini ya ni ka tetuu de in tno'o ja yoso jin sa'an griego, latin vi hebreo, te ka'an sua'a: "Tee ya'a kuu rey ñayiu judio", kachi tno'o yun.

³⁹ Yun te vi ndee in tee kue'e ka intakaa jin ya ka'an kuasun ña de, te jiña'a de:

—Nuu ja tee ni tetniuu Dios kuu ron, te skaku ni'nu maa ron nagua ja skaku ni'nu ña ron jin ru'un —jiña'a de.

⁴⁰ Yun te ni kuxeen inka tee ka intakaa jin de, te jiña'a de:

—¿A vini tu yu'u ron ia Dios ja ka'an ron siun? Te in ni tnundo'o ka tna'o jin tee ya'a ja vi kuo.

⁴¹ Yoon, chi ja ndaa ja ka tna'a mao tnundo'o, chi ka tniuya'uo jin jakue'e ni ka sa'o. Su tee ya'a, chi tu sa'un na jakue'e ni sa'a de —jiña'a de.

⁴² Yun te jiña'a de:

—Jesús, ndaka'an ña ni jin san kiuu na jinkondee ni ja tatnuni ni —jiña'a de.

⁴³ Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndaa san ja vi vitna kuu ja koo ni jin san andivi in nuu vii ndeva'a —jiña'a ya.

Ni ji'i Jesús

⁴⁴ Te nuu ni jino ka uxi uu nduu, te ni kuneen ninii ñuyiu, te vi ndee nuu ka uni jañini, te saa ni nduu ndijin. ⁴⁵ Ni kuneen nuu nikandii, te ni te'nde sagua sa'un ka'nu

ja ndesi nuu ii, ini veñu'u ka'nu Jerusalén. ⁴⁶ Te yun ni kana jaa Jesús, te jiña'a ya:

—Tata, ndiunda'a maa ni anu san —jiña'a ya.

Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o yun, te ni kana anu ya.

⁴⁷ Te nuu ni jini tee kuu capitán ja siun ni kuu nuu ni ji'i Jesús, te ni chiñu'u de ia Dios, te jiña'a de:

—Ja ndaa ndija ja tu na kuechi tee ya'a ni oo —ni kachi de.

⁴⁸ Te ndi'i ñayiu ni ka oo ja ni ka jini tnundo'o yun, ni ka ndajiokuiin ka katui ndikai ja ka tna'u ndeva'a ini. ⁴⁹ Su ndi'i ñayiu ka jini tna'a jin Jesús vi ña'a ka ndikin ña jin ya, vajikuei ña ndee Galilea, chi jika ni ni ka kendo'i ka ndia'i ja siun ni kuu.

Ni jinkoyu'u Jesús

⁵⁰ Ni oo in tee gua'a, in tee ndaa ñuu Arimatea nani José, in ñuu ja tñii Judea, te suni ni yinduu de nuu tee judio ja ka sa'a junta ka'nu ka. ⁵¹ Su tu ni jintna'a ini de tno'o ni ka ndatno'o tee yun nuu junta yun siki Jesús, chi ni kandija de ja koo in kiuu te tatnuni maa ia Dios. ⁵² Te yun guaa ni ja'an de ni ka'an de jin Pilato ja ni ndakan de yiki kuñu Jesús, te ni jandetu tee yun. ⁵³ Te ni nune'e de yiki kuñu ya nuu cruz, te ni tniutuu de jin in sa'un kuijin vii ndeva'a, te ni tayu'u ña de in yau nuu ni kaan de in yiki kava nuu chia'un ka sa'un na ndiyi kiyu'u. ⁵⁴ Te kiuu saa kuu ja ka sa'a tua'a ñayiu, chi ja oo yatni ja ndaki'in kiuu ndatatu. ⁵⁵ Te ñasi'i ja ka ndikin ña jin Jesús ja vajikuei ña ndee Galilea, ni ja'ankuei ña, te ni ka jini ña yau ñaña yun, vi ni ka jini ña naxa ni ka jakintuu de yiki kuñu ya. ⁵⁶ Yun te ni ka ndajiokuiin ña ve'e ña, te ni ka sa'a tua'a ña tatna xiko asin ja vi koso ña nuu yiki kuñu Jesús. Su ni ka jaan ii ña

kiuu ndatatu, nagua tatnuni nuu Ley Moisés.

24

Ni ndateku Jesús

¹ Su ne'e ndeva'a domingu, kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, ni ja'ankuei ñasi'i yun nuu oo yau ñaña ja yiyu'u Jesús. Ka nee ña tatna xiko ja ni ka sava'a ña, te ka ndeka tna'a ña jin sava ka ñasi'i ni jinokuei ña. ² Te ni ka jini ña ja ni kujioo kava ni ondesi yu'u yau ñaña yun. ³ Te ni kiukuei ña ni ka ndia'a ña, su tu ka na yiki kuñu Jesús oo. ⁴ Te vi tu ka nii ini ña naxa vi sa'a ña, te vi sanaa ni ka jini ña uu ia ka jinokuechi nuu Dios, ka yeye'e sa'un ka ni'nu ya ka nukuiin ya nuu ka oo ña. ⁵ Te ni ka yu'u ndeva'a ña, te ni ka chindei ña nuu ña ichi nuu ñu'u. Te ka jiña'a ia yun:

—¿Nau ja saa ne'u ndiyi ka ndanduku ron ia teku? ⁶ Te masu ya'a oo ya, chi ja ni ndateku ya. Vi ndaka'an naxa ni ka'an ya nuu ni oo ka ya Galilea, ⁷ nuu ni ka'an ya sua'a: “Sein ja kuu san Se'e Teyii, chi nini kuu ja kanakau san nuu nda'a ñayiu ka sa'a yika kuechi, te vi katakaa ñai yika cruz, su nuu uni kiuu te ndateku san”, ni kachi ya —ka jiña'a ia ka jinokuechi yun.

⁸ Yun te saa ni ka ndaka'an ña tno'o ni ka'an Jesús.

⁹ Te nuu ni ka ndajiokuiin ña, te ni ka ndakani ña ndi'i ja ni ka jini ña nuu ndi uxi in tee ni chitniuu Jesús, vi nuu sava ka ñayiu ka oo jin de. ¹⁰ Te ña'a ni ka ndakani ya'a ka kuu María Magdalena, vi Juana, vi María nana Jacobo, jin sava ka ña'a ka ndikin tna'a jin ña. ¹¹ Su tu ni ka kandija de, chi ni ka ndakani ini de ja chia ka kuu kue'e ña. ¹² Su vini saa, te Pedro, chi ni kana kunu de kua'an de, majinkoto de yau ñaña yun. Te nuu ni jino de, te ni jito ni'ni de

yau yun, te ni jini de ja maa ni ka sa'un ni ñutuu ya oo yun. Te vi ni sa'u kuii ini de ja ndakani ini de ja tu ka ya oo.

Ni ka ndanitna'a Jesús jin uu tee kua'ankuei ichi Emaús

¹³ Te vi maa kiuu saa ni kekuei uu tee ni ka oskua'a jin Jesús, kua'ankuei de in ñuu nani Emaús ja oo jika vaa ndee uxi in kilómetro jin ñuu Jerusalén. ¹⁴ Te ka ndatno'o de nuu ichi yun kua'ankuei de ndi'i ja ni kuu kiuu saa. ¹⁵ Te vi nini ka ndatno'o de vi ka jikan tno'o tna'a de kua'ankuei de, te ni jintna'a ña Jesús ja ni ka jaka tna'a ya jin de kua'ankuei ya. ¹⁶ Su visi ka ndia'a de nuu ya, su oo in ja jasi, te tu ni kuu vi ndakuni ña de ja maa ya kuu. ¹⁷ Yun te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Nagua kuu ja ka ndatno'o ni vajikuei ni ichi ya'a? ¿Te nau ja ka kusuchi ini ni? —jiña'a ya.

¹⁸ Yun saa ni ka'an in tee nani Cleofas, te jiña'a de:

—¿A vi maa ni ni kuu ja jiondita Jerusalén ya'a ja tu jini ni tnundo'o ni kuu kiuu ya'a? —jiña'a de.

¹⁹ Te jiña'a Jesús:

—¿Te nagua ni kuu, nuu saa? —jiña'a ya.

Te ka jiña'a de:

—Ka ndatno'o san siki Jesús, tee ñuu Nazaret, ja in tee ni ndakani tno'o ia Dios ni okuu de. Chi ni sa'a de tniuu na'nu vi ni ka'an de tno'o gua'a, te ni janta'u ña ia Dios, vi ni ka onee yiñu'u ñayiu nuu de. ²⁰ Su ni ka ndasia'a ña tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka netniuu nuu ñuo ja kuu de, te ni ka jatakaa ña jin de yika cruz.

²¹ Su sein nda'u, chi ni ka oñu'u ini san ja suu de kuu ja skaku ni'nu ñayiu ñuo Israel. Su ndee nuu oo, te ni ka ja'ni ña jin de, te vitna, chi ja ni kuu uni kiuu ja ni ya'a tnundo'o yun. ²² Su ka ndaskani ini ña sava ñasi'i ka skua'a jin

san, chi ne'e ndeva'a ni ja'ankuei ña nuu ne'e vitna, ni ka jinkoto ña yau ñaña yun. ²³ Te nuu ni ka ndajokuiin ña, te ka kachi ña ja tu ka yiki kuñu Jesús oo. Vi ka ka'an ña ja ni ka jini ña uu ia ka jinokuechi nuu Dios, te ka jiña'a ia yun ja teku Jesús. ²⁴ Yun te ni ja'ankuei sava tee ka skua'a jin san, ni ka jinkoto de yau ñaña yun, te ni ka jini ndija de nagua ka ndakani ñasi'i yun. Su tu ni ka jini de maa Jesús —ka jiña'a de.

²⁵ Yun te jiña'a Jesús:

—¡Nase nde'e u'u ka jinkui'nu ini ni! Vi ¡nase nde'e kuee ka kandija ni tno'o ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a! ²⁶ ¿A tu ka jini ni ja nini kuu ja tna'a ia ni tetniuu Dios tundo'o ya'a ama ka ja nduu ka'nu ya? —jiña'a Jesús.

²⁷ Yun te ni jinkondee ya ndakani ya tno'o yoso nuu tutu ii nuu ka'an ja ja'a maa ya. Ni keja'a ya jin tno'o yoso nuu liuru ni tee Moisés, te vi saa ni ya'a ya nuu ndi'i liuru ni ka tee sava ka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a. ²⁸ Te nuu ni jinokuei de ñuu nuu kua'ankuei de yun, te ni sa'a Jesús ja ya'a ya ki'in jika ya. ²⁹ Su ni ka tenini ña de ja na ndoo ya, te ka jiña'a de:

—Ndoos ni na vi ndoo, chi ja ni ñini, te ja nduku ja kunee —ka jiña'a de.

Yun te ni kiiuu Jesús ja vi ndoo ya jin de. ³⁰ Te nuu ni jinkoo ya nuu mesa ja vi kaxini ya jin de, ni ki'in ya xtaa, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te ni jiña'a ya ja vi kaa de. ³¹ Yun te ni sa'a ia Dios ja ni ka ndanune nuu de, te ni ka ndakuni ña de ja maa ya kuu. Su vi nuu saa ni naa ya kua'an ya. ³² Yun te ka ndatno'o tna'a de:

—Siun yun guaa vi sua'a ka kanta anuo ja ka kusii inio nuu vajikueio ichi yun ka ninio tno'o

kaxtno'o ya ja ka'an nuu tutu ii —ka ndatno'o de.

³³ Te vi nuu saa, ni ndekuei de, te kuano'okuei de maa Jerusalén. Te vi ja ka oo tutu ndi uxi in tee ni chitniuu Jesús jin sava ka ñayiu nuu ni ndajinokuei de. ³⁴ Te ka jiña'a tee ka oo yun:

—Ja ndaa ndija ja ni ndateku Jito'o Jesús, chi ni ndenta ya nuu Simón Pedro —ka jiña'a de.

³⁵ Yun te ni ka ndakani nduu de naxa ni ka ndo'o de ichi nuu ni ja'ankuei de, vi naxa ni ka ndakuni de Jesús nuu ni ta'u ya xtaa.

Ni ndenta Jesús nuu ka oo tee ka skua'a jin ya

³⁶ Vi nini ka ka'an ka de tno'o yun, te ni jino Jesús, ni junkuiin ya ma'ñu nuu ka oo de. Te jiña'a ya:

—¿A kukueni ka oo ron? Te vi koo jin tno'o mani —jiña'a ya.

³⁷ Su ni ka yu'u ndeva'a de, chi ni ka ka'an de ja anu ni ka jini de.

³⁸ Yun te jiña'a ya:

—¿Nau ja ka yu'u ron? ¿Te nau ja siun ka ndakani ini ron? ³⁹ Vi kondia'a nda'a rin vi ja'a rin, te vi kuni ron ja maa rin kuu. Vi ke'e ña nagua ja vi kuni ron. In anu, chi tu na yiki kuñu nagua ka ndia'a ron ja kaa maa rin —jiña'a ya.

⁴⁰ Vi ka'an ya, te ni xne'e ya nda'a ya vi ja'a ya nuu ni ka yi'i nduyu kaa. ⁴¹ Te vi saa ni tu ka kandija gua'a de ja ka kusii ini de vi ja ni ka sa'u kuii ini de ja ni ka ndakuni de ya. Te jiña'a ya:

—¿A ka neva'a ron joo ja vi kao ya'a? —jiña'a ya.

⁴² Yun te ni ka jiña'a de joo chiaka ja ni kasun nuu ñu'u vi in jioo nduxi. ⁴³ Te ni tnii ya, te vi jin nuu de ni jaa ya. ⁴⁴ Te jiña'a ya:

—Tno'o ya'a kuu ja ni ka'an rin ndee nuu ni ka oo kao, ja nini kuu ja skunkuu rin ndi'i tno'o yoso nuu tutu ii ja ka'an siki maa rin,

tno'o ja ni tee Moisés, vi tno'o ni ka tee taka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, vi tno'o ja yoso nuu tutu Salmo —jiña'a ya.

⁴⁵ Yun te saa ni sa'a ya ja ni ka jinkui'nu ini de tno'o yoso nuu tutu ii. ⁴⁶ Te jiña'a ya:

—Saa ka'an nuu tutu ii siki maa rin, te saa ni kuu, chi nini kuu ja kuu ia ni tetniuu Dios, te nuu uni kiuu te ndateku ya ne'u ndiyi.

⁴⁷ Te na vi keja'a ñayiu vi kaxtno'i tno'o rin ndee Jerusalén, te vi saa kutenuu ninii ñuyiu, nagua ja vi ndatna'u ini ñayiu nuu jakue'e ka sa'i, te koneka'nu ini ia Dios yika kuechi ñayiu yun. ⁴⁸ Te maa ron ka kuu testiu rin ja siun ni ndo'o rin. ⁴⁹ Te tetniuu rin Espíritu ia Dios ja vi kuta'u ron, nagua ni kee yu'u tata rin ja taa ya. Su vi kondetu ni ron Jerusalén ya'a ndee na vi ni'i ron jaka'nu ja vaji ndee andivi —jiña'a ya.

Mandaa Jesús kuano'o ya andivi

⁵⁰ Yun te ni kekuei ya jin de Jerusalén, te kua'ankuei ya jin ndi'i de ñuu Betania. Te nuu ni jinokuei ya jin de, te ni kane'e ya nda'a ya, te ni jikanta'u ya ja ja'a ndi'i de nuu ia Dios. ⁵¹ Te vi nini ka'an ya, te ni ndusukun ya ja mandaa ya andivi. ⁵² Yun te nuu ni ndi'i ni ka chiñu'u de Jesús, te ni ka ndajiokuiin de Jerusalén, ka kusii ndeva'a ini de. ⁵³ Te siun ni ka oo de veñu'u ka'nu, ka ndakuanta'u de nuu ia Dios.

Saa na kokuu.

Tno'o va'a ia Dios ja ni tee Juan, tee ni chitniuu ña Jesús

¹ Ndee jaxtnañu'u ja ni junkoo ñuyiu ja oo in tno'o, te tno'o ya'a oo jin ia Dios, te maa ia Dios kuu tno'o ya'a. ² Te tno'o ya'a oo jin ia Dios ndee jaxtnañu'u. ³ Te jin ma'ñu sagua ia kuu tno'o, ni junkoo ndi'i ja oo ñuyiu, te nuu ja tu maa ya, chi ni in ja oo ñuyiu ma junkoo. ⁴ Te nuu maa ya oo jateku, te jateku yun ye'e ni'nu nuu ñayiu. ⁵ Te maa ya kuu ñu'u ja ye'e ni'nu nuu janee, te tu ni kundee ja oo ñunee yun ja nda'va ñu'u ja ye'e ni'nu.

⁶ Ni oo in tee ni onani Juan ja ni tetniuu ia Dios. ⁷ Ni kii de kuu de testiu ja ni ndakani de tno'o ye'e ni'nu, nagua ja jin ma'ñu sagua de, te ndi'i ñayiu vi kandija tno'o ye'e ni'nu yun. ⁸ Te masu ñu'u ja ye'e ni'nu kuu maa Juan, su ni tetniuu ña Dios jin de ja ndakani kaji de naxa oo ia ye'e ni'nu. ⁹ Te maa ya kuu ñu'u ndaa ndija ja ye'e ni'nu nuu ndi'i ñayiu, te vaji ya nuu ñuyiu ya'a. ¹⁰ Chi jin ma'ñu sagua maa ya ni junkoo ñuyiu, te ni oo ya nuu ñuyiu, su tu ni ka jini ña ñayiu ñuyiu na in kuu ya. ¹¹ Ni kii ya nuu ñuu maa ya, su tu ni ka janta'u ña ñayiu ñuu ya jin ya. ¹² Su ndi'i ñayiu ja ni ka janta'u ya, vi ni ka kandijai ya, ni jiña'a ya in jaka'nu nui ja ka kui se'e maa ia Dios. ¹³ Te masu se'e teyii jin niñi xikui nuu ni tna'a jin in ñasi'i ka kui, ni masu ka kui in se'e nagua ka'an maa teyii, chi maa ia Dios ni sa'a ja ka kui se'e maa ya.

¹⁴ Te tno'o yun ni kuu teyii, te ni oo ya ne'u yoon, te ni ka jini san ja ye'e tajan ya, chi nuu maa Tata Ja'nuo vaji ja ye'e tajan ya,

chi invaa maa ya kuu Se'e ia Dios. Te nuu maa Se'e ya oo tno'o ndaa vi ka'an nda'u ka'an kee ña ya, chi saa oo maa ya. ¹⁵ Te ni ndakani Juan ja ja'a maa ya nuu ni kana jaa de, te jiña'a de:

—Siki tee ya'a kuu ja ni ka'an san nuu ni kachi san sua'a: “Tee vaji yata ja vaji san kuu tee kuu ka'nu ka saa maa san, chi xtnañu'u ka de oo saa ni kaku sein”.

¹⁶ Chi nuu maa ya ni ka ni'o ndi'i javii java'a ya vi ja ka'an nda'u ka'an kee ña ya ndi'i ni kiuu. ¹⁷ Chi jin ma'ñu sagua Moisés vaji Ley ia Dios, su ja ka'an nda'u ka'an kee ña ya vi jandaa vaji jin ma'ñu sagua maa Jesukristu. ¹⁸ Te tu sa'un na in jini ia Dios, chi invaa maa Se'e ya, ia oo jin maa Tata Ja'nu, kuu ia ni ndakani naxa oo ia Dios.

Ndakani Juan, tee skuandute, ja ja'a Jesús

¹⁹ Te ya'a kuu tno'o ni ndakani Juan na ni ka tetniuu ña tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio jin tee ka kuu sutu vi tee ka kuu tatatno'o Leví ndee Jerusalén ja vi kakan tno'o de Juan, te ka jiña'a de:

—Ka kachi tee ka kuu nija'nu ñuo ja vi kakan tno'o ña san, ¿na in kuu maa ni?

²⁰ Te ni ndaa yu'u Juan, tu ni tayu'u tno'o de, te ni ndakani ndaa de:

—Masu Kristu, ia ni tetniuu Dios, kuu san —jiña'a de.

²¹ Te ni ka jikan tno'o ña tee yun:

—¿Nuu saa te na in kuu ni? ¿A ndi Elías kuu ni?

Te jiña'a de:

—Masu kuu san.

—¿A tee ndakani tno'o va'a ia Dios ja ka'an nuu tutu ii ja kii kuu ni? —ka jiña'a de.

—Masu kuu san —jiña'a de.

²² Te ka jiña'a tee yun:

—¿Te na in kuu ni? Kaxtno'o ni nagua ja kuu vi ndakani tno'o san nuu tee ni ka tetniuu ña. ¿Te naxa ka'an ni siki maa ni? —ka jiña'a de.

²³ Te jiña'a de:

—Maa san kuu in tee kana nuu ñu'u te'a: “Vi ndasa'a ndaa ni ichi nuu vaji Jito'o”, nagua ni ka'an Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.

²⁴ Te tee ni ja'ankuei yun ka kuu tee ka yinduu nuu fariseo, ²⁵ ni ka jikan tno'o ña de, te ka jiña'a de:

—Nuu saa, te ¿nau ja skuandute ni ñayiu, te nuu masu Kristu, ni masu ndi Elías, ni masu tee ndakani tno'o va'a ia Dios ja ka'an nuu tutu ii ja kii kuu ni? —ka jiña'a de.

²⁶ Te jiña'a Juan sua'a:

—Maa san skuandute ñayiu jin ndute, su ma'ñu sagua maa ni, oo in tee ja tu ka jini ni de. ²⁷ Te tee ya'a kuu tee vaji yata nuu vaji san, su tee kuu ka'nu ka kuu de saa sein, te ni masu nagua kuu sa'un san ja kuu ndajin san corria ndikin ndijan de —jiña'a de.

²⁸ Sua'a ni kuu in nuu nani Betania, jioo yute Jordán, nuu ni oskuandute Juan ñayiu.

Jesús kuu Lelu ia Dios

²⁹ Yun te inka kiuu tnee sua'a, te ni jini ña Juan jin Jesús ja kua'an ya nuu oo de, te jiña'a de:

—Vi kondia'a ni, chi ya'a vaji Lelu ia Dios, ia kindee yika kuechi ñayiu ñuyiu. ³⁰ Te ja ja'a ia ya'a ni ka'an san: “Ja yata vaji san, te kii in tee kuu ka'nu ka saa maa san, chi tee xtnañu'u ka kuu de saa sein”. ³¹ Te tu ni ojini san de, su yun guaa vaji san skuandute san ñayiu jin ndute, nagua ja na vi kuni ña ñayiu Israel na in kuu ya.

³² Te suni ndakani Juan nuu jiña'a de:

—Ni jini san Espíritu ia Dios ja makuun ichi andívi na kuinjo in sata, te ni jinkoxnee siki ya. ³³ Te

tu ni ojini san na in kuu. Su ia ni tetniuu ña jin san ja skuandute san ñayiu jin ndute, kachi ya: “Ndee tee xiin siki kuni ron ja kuun Espíritu, te jinkoxnee siki de, te tee ya'a kuu tee skuandute ñayiu jin Espíritu ia Dios”, kachi ya. ³⁴ Te ni jini san, yun guaa ndakani san ja tee ya'a kuu Se'e maa ia Dios.

Ni kana Jesús uu tee xtnañu'u ja vi koskua'a jin ya

³⁵ Te inka kiuu tnee sua'a ka otutu Juan jin uu tee ka skua'a jin de. ³⁶ Te nuu ni jini de Jesús, ja jiondita ya yun, te jiña'a de:

—Tee yun kuu Lelu ia Dios.

³⁷ Te nuu ni ka jini nduu tee ka skua'a jin de ja siun jiña'a de, te ni ka jata ndikin de Jesús. ³⁸ Te nuu ni jionenuu Jesús, te ni jini ya ja ka ndikin ña de, te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Na in ka ndanduku ni?

Te ka jiña'a de:

—Rabí —ja kei ka'an “Mas-tru”— ¿Ndenu oo ni? —ka jiña'a de.

³⁹ Te jiña'a Jesús:

—Ne'ekuei ni te vi kuni ni.

Te ni ja'ankuei de, te ni ka jini de ndenu oo ya. Te ja siun ja oo ndee ka kuun jañini, guaa ni ka ndoo de jin ya kiuu yun.

⁴⁰ Te Andrés, ñani Simón Pedro, kuu in tee ka ndeka tna'a jin inka de, ja ni ka jata ndikin de Jesús, nuu ni ka onini de tno'o ni ka'an Juan. ⁴¹ Yun te ni kee Andrés, ni ndanduku de xtnañu'u ka ñani de Simón, te nuu ni ndani'i ña de, te jiña'a de:

—Ni ka nuku'un san Mesías, (ja kei ka'an “Kristu”, ia ni tetniuu Dios).

⁴² Te ni junsia'a ña de nuu oo Jesús. Te nuu ni jini ña Jesús, te jiña'a ya:

—Maa ni kuu Simón, seyii Jonás, su nukonani ni Cefas, (ja kei ka'an Pedro ja kuu kava).

Ni kana Jesús jin Felipe vi Natanael ja vi koskua'a jin ya

⁴³ Te inka kiuu tnee sua'a, te ni ndakani ini Jesús ja no'o ya Galilea, te yun ni ka junkuntna'a ya jin Felipe, te jiña'a ya:

—Kondikin ña ni na ki'inkueio.

⁴⁴ Te Felipe, chi in tee ñuu Betsaida kuu de, te in ni ñuu de jin Andrés vi Pedro. ⁴⁵ Ni ndanduku ña Felipe jin Natanael, te ni ndani'i ña de, te jiña'a de:

—Ni ka nuku'un san tee xiin ja'a ni tee Moisés nuu Ley, vi nagua ni ka ka'an tee ni ka ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a. Te suu de kuu Jesús, seyii José, tee ñuu Nazaret —jiña'a de.

⁴⁶ Yun te jiña'a Natanael:

—¿A ndee ñuu Nazaret kee in jagua'a?

Te jiña'a Felipe:

—Ne'e ni te kuni ni.

⁴⁷ Te nuu ni jini ña Jesús jin Natanael ja ni jino de nuu oo ya, te jiña'a ya:

—Ya'a vaji in tee Israel ndaa, ja tu xnda'u ña de —jiña'a ya.

⁴⁸ Te ni jikan tno'o ña Natanael:

—¿Ndenu ni jini ña ni?

Te jiña'a Jesús:

—Ama ka ja kana ña Felipe, nuu oo ni ndu'u in tnu tichi iuu, yun ni jini ña san —jiña'a ya.

⁴⁹ Yun te jiña'a Natanael:

—Mastru, maa ni kuu Se'e ia Dios; maa ni kuu rey ñayiu Israel.

⁵⁰ Yun te jiña'a Jesús:

—Kandija ña ni, chi ka'an san ja ni jini ña san ndu'u in tnu tichi iuu, su tniuu na'nu ka saa ya'a kuni ni.

⁵¹ Te jiña'a ka ya:

—Ka'an ndandaa san ja vitna jin kiuu kua'on yun, vi kuni ni ja nune andivi, te makunkuei vi mandakuei ia ka jinokuechi nuu maa ia Dios nuu oo san ja kuu san Se'e Teyii —jiña'a ya.

2

Ja xtnañu'u ni sa'a Jesús javii java'a nuu viko tnanda'a ñuu Caná

¹ Te nuu uni ka kiuu, te ni ka sa'a in viko tnanda'a ñuu Caná ja tñii Galilea, te yun ni oo nana si'i Jesús nuu viko yun. ² Te suni ni ka ka'an ña jin Jesús vi tee ka skua'a jin ya ja vi koo ya nuu viko tnanda'a yun. ³ Te nuu ni ndi'i vinu viko tnanda'a yun, te jiña'a nana si'i Jesús nuu ya:

—Tu ka na vinu ka neva'a ñayiu ya'a.

⁴ Te jiña'a Jesús:

—¿Nau ja siun ka'an ni jin san, vi nana? Te kuini ka ja kenta ore ja sa'a san tniuu na'nu.

⁵ Su jiña'a nana ya nuu ñayiu ka jinokuechi yun:

—Vi sa'a ni ndi'i nagua tatnuni.

⁶ Te yun ka oo iñu kiyi yuu ja kee ndute, nagua ka sa'a maa ñayiu judio ja ka nduvii nuu ia Dios, te nuu in in kiyi yun ka kakuu kuun xiko axi in ciento litro ndute.

⁷ Yun te jiña'a Jesús:

—Vi chitu ni kiyi ya'a ndute.

Te ni ka tnaa chitu de ndute. ⁸ Yun te jiña'a ya:

—Vi tau ni joo vitna, te mavijunsia'a ni nuu tee kuu chatna vinu —jiña'a ya.

Te ni ka junsia'a de. ⁹ Te nuu ni jito tnuni tee kuu chatna vinu ndute yun, te ni jini de ja ni vinu gua'a ka kuu, su tu ni jini de ndenu ni kee vinu yun. Su tee ka jinokuechi yun, chi ka jini de ja nuu ndute ni ka tau de. Yun te ni kana de maa tee tnanda'a yun. ¹⁰ Te jiña'a chatna vinu yun:

—Ndi'i ñayiu ka jani xtnañu'u vinu gua'a ka, te ndee nuu ni kuu kua'a ka ji'i ñayiu, yun te saa ka jani vinu nuu ka. Su maa ni, chi ni tava'a ni vinu gua'a ka, guaa ndee nuu sandi'i ni ka —jiña'a de.

¹¹ Te tniuu ka'nu ya'a ni sa'a Jesús jaxtnañu'u ñuu Caná ja tñii Galilea. Te saa ni kuu ja ni xne'e

ya jaka'nu ya, te ni ka kandija ña tee ka skua'a jin ya.

¹² Te nuu ni ya'a viko yun, te ni ka nunuu ya ñuu Capernaúm, maa ya vi nana si'i ya vi ñani ya vi tee ka skua'a jin ya. Te ndesaa ni kiuu ni ka oo ya ñuu yun.

Ni ndasavii Jesús maa veñu'u ka'nu

¹³ Nuu ni kuu yatni viko pascua nuu ka soko ñayiu judio lelu nuu ia Dios, te ni ndanuu Jesús maa ñuu Jerusalén. ¹⁴ Te ni nuku'un ya ñayiu ka xiko isndiki vi ndikachi vi sata vi ñayiu ka sama xu'un, ka nukoi ye'e veñu'u yun. ¹⁵ Te nuu ni jini ya yun, te ni kagua ya in yo'o kuiñi, te ni kene'e ya ndi'i ñayiu jin ndikachi vi isndiki, te ni siagua ya xu'un ñayiu ka sama yun vi ni skiondiso ya mesa nuu ka oi yun. ¹⁶ Te jiña'a ya nuu ñayiu ka xiko sata:

—Vi xtajioo ni ja ya'a, te ma vi sa'a ni ve'e Tata san na kuinio nuu ya'u —jiña'a ya.

¹⁷ Yun te ni ka ndakanka'an tee ka skua'a jin ya nagua yoso nuu tutu ii, nuu ka'an sua'a: “Chi vi sua'a kai anu san ja ndi'ni ndeva'a san ja ja'a ve'e ni, vi Tata Dios”, kachi tutu.

¹⁸ Yun te ka jiña'a ñayiu judio:

—¿Na tniuu ka'nu sa'a ni ja xne'e ja ndiso tniuu ni ja sa'a ni ya'a nuu saa? —ka jiña'a de.

¹⁹ Te jiña'a Jesús:

—Nuu ja vi xnani ni veñu'u ya'a, te nuu uni kiuu, te ndasa'a san —jiña'a ya.

²⁰ Te ka jiña'a tuku ñayiu judio:

—Nuu uu xiko iñu kuia ni ka satniuu san ja ni ka sa'a san veñu'u ya'a, te maa ni ka'an ni ja vi nuu uni ni kiuu, te ndasino ni —ka jiña'a de.

²¹ Su ka'an ya siki veñu'u ja kuu yiki kuñu maa ya. ²² Te nuu ni ndateku ya ne'u ndiyi, te ni ka ndakanka'an tee ka skua'a jin ya ja sia'a ni ka'an ya, te ni ka

kandija de nagua yoso nuu tutu ii, vi tno'o ja ni ka'an Jesús ja ja'a maa ya.

Ja jini Jesús naxa ka oo anu ñayiu.

²³ Te nuu oo ya nuu viko pascua maa ñuu Jerusalén, te kuakua'a ñayiu ni ka kandija ña jin ya nuu ni ka jini tniuu na'nu ni sa'a ya.

²⁴ Su Jesús, chi tu ni kukanu ini ya ñayiu yun, chi ja jini ya na ñayiu ka kuu ndi'i. ²⁵ Te tu jiniu'u ya ja na in ñayiu ndakani ja ja'a inka ñayiu, chi ja jini maa ya naxa ka oo ini anu ñayiu.

3

Ni ja'an Nicodemo ni jinkoto de Jesús

¹ Ni oo in tee fariseo ja ni onani Nicodemo, in tee kanuu ne'u ñayiu judio. ² Te in jakuaa ni ja'an de ni jinkoto de Jesús, te jiña'a de:

—Mastru, ka jini san ja vaji ni nuu ia Dios ja kaxtno'o ni, chi tu na in kuu sa'a tniuu na'nu sa'a ni ya'a nuu ja tu ia Dios oo jin —jiña'a de.

³ Yun te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san ja ni in ñayiu ma kuu kiukuei nuu tatnuni ia Dios nuu ja ma vi ndakaku jai —jiña'a ya.

⁴ Te jiña'a Nicodemo:

—¿Naxa kuu ndakaku in tee nuu ja makunija'nu de? ¿A kuu ndee de inka jichi chii si'i de, te ndakaku de inka jichi? —jiña'a de.

⁵ Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san ja na in ma ndakaku jin ndute vi jin Espiritu ia Dios, te ma kuu kiui nuu tatnuni ya. ⁶ Chi na in kaku jin yiki kuñu, te ñayiu ñuyiu kui. Te na in kaku jin Espiritu ia Dios, te ñayiu jaa kui, chi oi jin Espiritu ya. ⁷ Te ma sa'u kuui ini ni ja ka'an san ja nini kuu ja vi ndakaku jaa

ñayiu. ⁸ Chi tachi, chi yi'i ndee ni nuu kuini, te jini ni ja jiso yi'i, su tu jini ni ndenu vaji ni ndenu kua'an. Te saa ka kuu ndi'i ñayiu ka kaku jin Espiritu.

⁹ Yun te ni jikan tno'o tuku ña Nicodemo, te jiña'a de:

—¿Naxa kuu ndakaku jaa ñayiu, nuu saa? —jiña'a de.

¹⁰ Te jiña'a Jesús:

—Maa ni kuu tee kaxtno'o nuu ñayiu Israel, ¿te a vi tu jinkui'nu ini ni tno'o ya'a? ¹¹ Te ka'an ndandaa ndija san ja ka ka'an san nagua ka jini san, chi ka ndakani san ja ni ka jini san jin nuu san, te tu ka janta'u ni tno'o ka ndakani san. ¹² Te vitna ja ka'an san naxa oo ñuyiu ya'a, te tu ka kandija ni, ¿te naxa vi kandija ña ni nuu ja na ka'an san naxa sa'a ia Dios ndee andivi?

¹³ 'Chi ni in ñayiu tu na kaa ndee andivi ja kuni naxa oo, chi maintno'o ni maa san ja makuun san ndee andivi ja kuu san Se'e Teyii, guaa jini san, chi ja ni oo san andivi. ¹⁴ Te nagua ni jatakaa sukun Moisés koo nuu ñu'u te'a, (te nuu ni ka ondia'a ñayiu ti, te ni ka onduva'i ja ni ka otekui), suni saa nini kuu ja kuintakaa Se'e Teyii, ¹⁵ nagua ja ndi'i na ñayiu ka kandija ña jin san, te ma vi junai, chi vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani.

¹⁶ 'Chi ni kutoo ndeva'a ña ia Dios jin ñayiu ñuyiu, yun guaa ni jiña'a ya invaa Se'e ya, nagua ja ndi'i ñayiu ka kandija ña jin ya ma vi junai, chi vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani. ¹⁷ Chi tu ni tetniuu ia Dios Se'e ya ñuyiu ja xtavi kuechi ya ñayiu ñuyiu, chi ni tetniuu ña ya nagua ja vi kaku ni'nu ñayiu ñuyiu jin ma'ñu saga ya.

¹⁸ 'Chi na ñayiu kandija ña jin ya, te ma tavi kuechi. Su na ñayiu tu kandija ya, te ja ni tavi kuechi, chi tu ni kandijai Kristu, ia kuu invaa Se'e Dios. ¹⁹ Te ya'a kuu

nuu ka tavi kuechi ñayiu, chi ni kii ia ja ni ye'e ni'nu ya ñuyiu, te ni ka kutoo ka ñayiu ñunee, masu ja ye'e ni'nu ya, chi tniuu kue'e ka sa'i. ²⁰ Chi ndi'i na ñayiu ka sa'a jakue'e, te ka skexikoi ja ye'e ni'nu ya, te tu kiukuei nuu ye'e ni'nu ya, nagua ja ma tuu ndijin tniuu kue'e ja ka sa'i yun. ²¹ Su ñayiu jika ndaa, chi kiui nuu ye'e ni'nu ya, nagua ja tuu ndijin ja tniuu sa'i yun vaji nuu ia Dios —jiña'a Jesús.

Ni ndakani Juan, tee skuandute, ja ja'a Jesús

²² Te nuu ni ya'a ja ni ka ndatno'o ya jin Nicodemo, te ni ja'ankuei Jesús jin tee ka skua'a jin ya nuu ñu'u ja tni Judea, te yun ni ka oo ya jin de ndee saa kiuu, te ni ka skuandute ya ñayiu. ²³ Te suni oo Juan skuandute de ñayiu in nuu nani Enón ja netna'a yatni jin ñuu Salim, chi yun ni ñu'u kuakua'a ndute, te ni ja'ankuei ñayiu, te yun ni skuandute ña de. ²⁴ Chi kuini ka ja kanakau Juan vekaa tiempu saa.

²⁵ Yun te in kiuu ni ka tee tna'a tee ka skua'a jin Juan jin ndesaa ka tee judio siki naxa ka sa'a ñayiu ja ka nduvii nuu ia Dios. ²⁶ Te ni ja'ankuei de nuu oo Juan, te ka jiña'a de:

—Mastru, tee ni ka oo jin ni jioo yute Jordán, tee xiin ja'a ni kaxtno'o ni, vitna te suni oo de skuandute de, te ndi'i ñayiu kua'ankuei nuu de —ka jiña'a de.

²⁷ Yun te jiña'a Juan:

—Ma kuu nagua ni'i sa'un ñayiu nuu ja masu maa ia Dios oo ndee andivi jiña'a ya nui. ²⁸ Te suni maa ni ka kuu testiu ja ni kachi san: “Masu maa san kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios, chi sua'a ni tetniuu ña ia Dios ja yoxno'o san nuu ya vaji san”. ²⁹ Chi nuu ka sa'a ñayiu in viko tñanda'a, te na in oo jin ñasi'i yun kuu maa

tee tnanda'a, te amigo de, chi vi xiin tee tnanda'a yun oo de, te nuu nini de tno'o ka'an tee tnanda'a yun, te kusii ndeva'a ini de. Te suni saa ni sein, chi kusii ndeva'a ini san nini san tno'o ka'an ya. ³⁰ Chi nini kuu ja kuu ka'nu ya, te nduu lule sein.

³¹ 'Chi na in vaji ndee sukun, te suu kuu ka'nu ka nuu ndi'i ja oo nuu ñuyiu. Te ñayiu ñuyiu, chi ñuyiu ya'a oi, te nino'o ni tno'o ñuyiu ka'in, su ia vaji ndee andivi, chi kuu ka'nu ka ya nuu ndi'i tu'u.

³² Te nagua ni jini ya vi ni onini ya, yun ndakani ya, te tu na in janta'u tno'o ndakani ya. ³³ Su na in janta'u tno'o ja ndakani ya, te ka'in ja ia ndaa kuu Dios. ³⁴ Chi na in ni tetniuu ia Dios, te tno'o maa Dios ka'in, chi tu chikua'a ia Dios Espiritu ya ja jiña'a ya nuu. ³⁵ Te Tata Ja'nu, chi kutoo ya Se'e ya, te ndi'i ni xndendoo ya nuu nda'a Se'e ya ja kotatnuni. ³⁶ Te na in kandija Se'e ia Dios, te kotekui nikuii nikani, su na in tu kuini ja kandija Se'e ya, te ma kotekui, chi saa sua'a tna'a ndeva'i tundo'o ja tetniuu ia Dios siki —jiña'a Juan.

4

Ni ka ndatno'o Jesús jin in ña'a ñuu Samaria

¹ Te nuu ni jini Jito'o Jesús ja ni ka onini tee ka kuu fariseo ja ka ka'an ñayiu: "Mavikaya ka tee ka skua'a jin Jesús vi kua'a ka ñayiu skuandute de saa Juan", ka jiña'i, ² visi masu maa ya ni skuandute ñayiu, chi tee ka skua'a jin ya ni ka skuandute ña. ³ Yun te ni ndekuei ya ñuu ja tnii Judea, te kuano'okuei ya inka jichi Galilea.

⁴ Te ja no'okuei ya ñuu yun, chi nini kuu ja vi ya'a ya ñuu Samaria. ⁵ Te ni jinokuei ya in ñuu nani Sicar, ja tnii Samaria, nuu ñunde'i ndi Jacob ja ni jiña'a de nuu se'e de José ndee jana'a. ⁶ Te yun oo in poso ndute ja ni sava'a

ndi Jacob. Yun te ni junkoo Jesús yu'u poso yun, chi ni kutnuu ya ja ni ka jika ya. Te ja oo ndee sau nduu. ⁷ Te ni jino in ña'a Samaria ja tau ña ndute, te jiña'a Jesús:

—Kuni mani ña ni joo ndute ni na ko'o san, vi kua'a —jiña'a ya.

⁸ Chi kua'ankuei tee ka skua'a jin ya maa ini ñuu ja vi kuaan de nagua vi kaa de jin ya.

⁹ Te jiña'a ña'a Samaria yun:

—¿Nau ja saa nuu sein ja kuu san in ña'a Samaria jikan ni ndute ko'o ni, te tee judio kuu ni, vi kua'a? —jiña'a ña, chi tu ni ka ondeka tna'a va'a ñayiu judio jin ñayiu Samaria.

¹⁰ Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu ja sua'a te kuni ni ja skuta'u ña ia Dios, te na in kuu tee ja kachi nuu ni: "Kuni mani ña ni joo ndute ni na ko'o san", te kakan maa ni ndute nuu san, te taa san ndute taa ja koteku ni —jiña'a ya.

¹¹ Te jiña'a ñasi'i yun:

—Kua'a, tu nagua nee ni ja tau ni ndute, te poso ya'a, chi kunu, ¿te ndenu ni'i ni ndute taa ja koteku san? ¹² ¿Axi ka'nu ka ni saa ndi tata ja'nuo Jacob, ja ni xndendoo de poso ndute ya'a nuu ni oji'i maa de ndute vi ni ka oji'i se'e de vi kiti de? —jiña'a ña.

¹³ Yun te jiña'a Jesús:

—Nani kuu ñayiu ja ka ji'i ndute ya'a, te vi jiokuiin vi koyichi kai.

¹⁴ Su ndia ñayiu vi ko'o ndute ja kuña'a maa san, chi ma vi koyichi kai, chi saa sua'a ndute ja kuña'a san yun junkoo in nuu ka'nu de ini anu ñayiu, te jinonta nuu de ja koxteku ña de nikuii nikani —jiña'a ya.

¹⁵ Te jiña'a ñasi'i yun:

—Taa ni joo ndute jian na ko'o san, vi kua'a, nagua ja ma koyichi ka san, te ni ma kokii ka san ya'a ja kotau ka san de —jiña'a ña.

¹⁶ Te jiña'a Jesús:

—Kua'an ni manukana ni yii ni, te kikuei ni ya'a —jiña'a ya.

17 Yun te jiña'a ñasi'i yun:

—Tu na yii san.

Te jiña'a Jesús:

—Vatuka ka'an ni ja tu na yii ni,
18 chi ja ni kuu u'un yii ni oo, te tee
oo jin ni vitna, chi masu yii ni kuu
de, te ka'an ndaa ndija ni —jiña'a
ya.

19 Te jiña'a ñasi'i yun:

—Kua'a, na tno'o ka'an san ja
tee ndakani tno'o ia Dios kuu
ni. 20 Te tata ja'nu san, ñayiu
Samaria, chi siun ni ni okikuei
nuu yuku ya'a ja ni ka ochiñu'i ia
Dios, te maa ni ja ka kuu ni ñayiu
judio, chi ka ka'an ni ja Jerusalén
kuu nuu kuini ja chiñu'o ia Dios
—jiña'a ña.

21 Te jiña'a Jesús:

—Kandija ni, vi kua'a, ja ja vaji
ore ja vi chiñu'u maa ni Tata
Dios, su ma kokuu nuu yuku ya'a
ni Jerusalén. 22 Maa ni, chi ka
chiñu'u ni ia tu ka jini ni. Su
sein, chi ka chiñu'u san ia ka jini
san, chi ne'u ñayiu judio vaji ia
skaku ni'nu ña. 23 Su ja vaji ore
te vitna kuu nuu vi chiñu'u ndaa
ndija ñayiu Tata Dios jin Espiritu
ya, chi suni nduku Tata Dios ñayiu
ja vi ndee ini ndee anui vi chiñu'i
ya. 24 Dios, chi Espiritu kuu ya, te
ñayiu ja ka chiñu'u ya kuini ja vi
chiñu'u ndai ya jin Espiritu ya ja
oo ini anui —jiña'a ya.

25 Te jiña'a ñasi'i yun:

—Ja jini san ja kii Mesías, ia
tetniuu Dios, ja nani ya Kristu. Te
nuu na kenta ya, te kaxtno'o ndi'i
ya nani guaa kuu —jiña'a ña.

26 Te jiña'a Jesús:

—Su ia ka'an ni yun kuu maa
san ja ka ndatno'o jin ni —jiña'a
ya.

27 Te vi maa nuu saa ni nda-
jinokuei tee ka skua'a jin Jesús,
te vi ni ka sa'u kuu kuiti ini de
ja siun ni ka jini de ka ndatno'o
ya jin in ñasi'i, su ni in de ña
ni ka jikan tno'o ya: “¿Nagua
jikan tno'o ni?”, axi “¿nagua ka

ndatno'o ni jin ña?” 28 Yun te ni
xndendoo ñasi'i yun kiyi ña, te
kuano'o ña maa ñuu, te jiña'a ña
nuu ñayiu ñuu ña:

29 —Ne'ekuei ni te vi kuni ni in
tee ja vi ni ka'an ndi'i de nagua ni
osa'a san. ¿A masu tee ya'a kuu
Kristu, ia tetniuu Dios? —jiña'a
ña.

30 Yun te ni kekuei ñayiu ñuu
yun, te kua'ankuei nuu oo Jesús.

31 Te vi nini ka kuu saa, te ka jiña'a
tee ka skua'a jin Jesús:

—Mastru, kaa ni xtaa —ka
jiña'a de.

32 Te jiña'a Jesús:

—Neva'a maa san in ja kaa san,
in ja tu ka jini ni —jiña'a ya.

33 Yun te ka ndatno'o tna'a tee
ka skua'a jin ya:

—¿A na in kisia'a ja kaa de?
—ka kachi de.

34 Te jiña'a Jesús:

—Ja kaa san kuu ja sa'a san
nagua kuini maa ia ni tetniuu ña
jin san, te na xndi'i san tniuu ja
ni tenuu ña ya. 35 Chi ka kachi
maa ni: “Ja'ni ña kuun ka yoo
ja vi ndaxtutuo ja ni ka jituo nuu
ñunde'io”. Vatuka, su sein, chi
ka'an san: “Vi ndanenuu ni te
vi kondia'a ni nuu ñunde'i ja vi
vivii ja makuaan ja ka jitu ni ja
vi ndaxtutu ni nuu ñu'u yun”.

36 Te ñayiu ndaxtutu nuu ñunde'i,
chi ni'i ya'ui, te ya'ui yun kuu
ja ndaxtutui ja kee nuu ñunde'i
nagua ja kotekui nikuii nikani,
saa nagua ja suni ñayiu jitu nuu
ñunde'i jin ñayiu ndaxtutu, inuu
ni na vi kokusii ini. 37 Chi saa te
kee ndaa ja ka ka'an ñayiu: “In
ñayiu jitu nuu ñunde'i, te inkai
kuu ja ndaxtutu”. 38 Te tetniuu ña
san ja vi ndaxtutu ni nuu tu ni ka
jitu maa ni, chi inka ñayiu ni ka
jitu, te vi ndaxtutu maa ni nagua
ni ka jitu ñayiu yun —jiña'a ya.

39 Te kua'a ñayiu ñuu Samaria
yun ni ka kandija ña jin ya, jin
tno'o ka'an ñasi'i yun ja ndakani
ña nuu jiña'a ña sua'a: “Ni ka'an

ndi'i de nuu san nagua ni osa'a san", jiña'a ña. ⁴⁰ Yun te ni jinokuei ñayiu ñuu Samaria nuu oo ya, te ni ka jikanta'ui ja na kendoo ya vi koo ya jin ndee saa kiuu, te ni oo ya ñuu yun uu kiuu. ⁴¹ Te kua'a ndeva'a ka ñayiu ni ka kandija ya nuu ni ka onini tno'o ni ka'an ya. ⁴² Te ka jiña'i nuu ñasi'i yun:

—Masu ka kandija ka san maintno'o tno'o ni ndakani ni, chi vi ni ka onini maa san, te ni ka jini ndaa san ja suu ia ya'a kuu Kristu, ia skaku ni'nu ñayiu ñuyiu —ka jiña'i.

Ni ndasa'a Jesús se'e in tee netniuu nuu rey

⁴³ Te nuu ni ya'a nuu uu kiuu, te ni ndee Jesús ñuu yun, te kuano'o ya ñuu ja tñii Galilea. ⁴⁴ Chi visi maa Jesús ja ni ka'an ja ni in tee ndakani tno'o ia Dios, tu ka nee yiñu'u ñayiu ñuu maa de nuu de. ⁴⁵ Su nuu ni ndenta ya ñuu ja tñii Galilea, te ni ka janta'u gua'a ña ñayiu ñuu yun jin ya, chi ja ni ka jini nui ndi'i ja ni sa'a maa ya ñuu ka'nu Jerusalén nuu ni oo viko pascua, chi suni ni ja'ankuei ñayiu yun nuu viko.

⁴⁶ Ni ja'an tuku Jesús inka jichi ñuu Caná ja tñii Galilea nuu ni ndasa'a ya ndute ja ni nduu vinu. Te yun ni oo in tee ñuu Capernaúm ja nee de tñiuu ka'nu nuu rey, te oo in se'e de ja ku'i. ⁴⁷ Te nuu ni onini de ja ni ndajiokuiin Jesús ndee Judea, te kuano'o ya Galilea, ni ja'an de nuu oo ya ja kakanta'u de nuu ya ja na ndenuu ya ñuu de ndasa'a ya se'e de, chi vi ja oi ja kui. ⁴⁸ Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu ja sua'a, te ma vi kuni ni seña vi jaka'nu sa'a san, chi ma vi kandija ni —jiña'a ya.

⁴⁹ Te jiña'a tee nee tñiuu ka'nu nuu rey:

—Jito'o, tanunda'a ni, ki'inkueio joo ama ka ja kuu se'e san —jiña'a de.

⁵⁰ Te jiña'a Jesús:

—Kuano'o ni, chi ja ni nduva'a se'e ni —jiña'a ya.

Te ni kandija tee yun tno'o ni ka'an Jesús nuu de, te kuano'o de. ⁵¹ Te nuu mandenuu de ñuu de, te ni ka nutna'a ña tee ka jinokuechi nuu de, te ka jiña'a de:

—Ni nduva'a se'e ni, vi Jito'o —ka jiña'a de.

⁵² Yun te ni jikan tno'o ña de:

—¿Na ore ni keja'i ja ni nduva'i?

Te ka jiña'a de:

—Nuu ka in iku ni kee ña kiji jin —ka jiña'a de.

⁵³ Yun te ni jinkui'nu ini de ja ore saa kuu nuu jiña'a Jesús: "Ja ni nduva'a se'e ni", te ni ka kandija ndi'i de jin ñayiu ve'e de. ⁵⁴ Te ya'a kuu tñiuu ka'nu kuu uu ja ni sa'a Jesús nuu ni ndajiokuiin ya Judea ja kuano'o ya Galilea.

5

Ni ndasa'a Jesús in tee ndutuchiin

¹ Yun te nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te ni ndanuu Jesús maa ñuu Jerusalén, chi ni oo in viko ñayiu judio. ² Te maa Jerusalén oo in pila ndute yatni ye'e ndikachi, ja nani jin sa'an hebreo Betesda ja neva'a u'un yuve'e kani. ³ Te yun ka nduei kuakua'a ñayiu ka ku'u, ñayiu ka ku'u nuu vi ñayiu ka ku'u si'in vi ñayiu ni ka ndutuchiin, ka ndetui ja kanda ndute yun. ⁴ (Chi in ia jinokuechi nuu Dios ni okuun in in jichi nuu pila ndute yun, te ni okagua de. Te ñayiu xtnañu'u ka ja ni okee nuu ni kagua ndute yun, te ni onduva'i nuu nani kuu ni nuu kue'e ja ku'i.) ⁵ Te yun ni oo in tee ja ni oku'u vaa ndee oko xa'un uni kuia. ⁶ Te nuu ni jini ña Jesús ja katuu de, te ni

jini ya ja ni kuna'a ndeva'a ku'u de, te ni jikan tno'o ña ya:

—¿A kuini ni nduva'a ni? —jiña'a ya.

⁷ Te jiña'a tee ku'u yun:

—Sajin, tu na in oo ja chituu ña jin san ja tnaa ña nuu pila ndute ya'a nuu ka kagua ndute ya'a, te vi nini kua'an san ja kee san, te inka ñayiu ja makee xtnañu'u ka saa sein —jiña'a de.

⁸ Te jiña'a Jesús:

—Ndakoo ni te ndaki'in ni jito ni, te kaka ni —jiña'a ya.

⁹ Te vi nuu saa ni nduva'a tee yun, te ni ndaki'in de jito de, te ni jikanuu de. Te kuu ndatatu kuu kuu yun. ¹⁰ Yun te ni ka ka'an tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio, te ka jiña'a de nuu tee ni nduva'a yun:

—Vitna kuu kuu ndatatu, te oo ii ja kondiso ni jito ni —ka jiña'a de.

¹¹ Te jiña'a tee ni nduva'a yun:

—Tee ni ndasa'a ña kuu tee kachi: “Ndaki'in ni jito ni, te kaka ni”.

¹² Yun te ni ka jikan tno'o ña de:

—¿Ndee tee kuu tee ka'an nuu ni ja ndaki'in ni jito ni, te kaka ni? —ka jiña'a de.

¹³ Su tee ni nduva'a yun, chi tu jini de ndee tee kuu ja ni ndasa'a ña, chi ja ni kujioo Jesús nuu ka oo kua'a ñayiu yun. ¹⁴ Su nuu kuee ka, te ni nuku'un ña Jesús nuu veñu'u, te jiña'a ya:

—Kondia'a ni vitna ja ni nduva'a ni, te ma sa'a ka ni yika kuechi, nagua ja ma ndo'o kue'e ka ni —jiña'a ya.

¹⁵ Yun te ni ja'an tee yun, ni ndakani de nuu tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja Jesús kuu tee ni ndasa'a ña jin de. ¹⁶ Te yun guaa ni ka oka'an u'u ña de jin Jesús, te ni ka nduku ndee de ja vi ka'ni ña de, chi sia'a ni osa'a ya kuu ndatatu. ¹⁷ Yun te jiña'a Jesús:

—Tata san, chi satniuu ya ndee kuu vitna, te suni sein, chi satniuu san —jiña'a ya.

¹⁸ Te yun guaa vi'i ka ka nduku ndee tee ka kuu nija'nu yun ja vi ka'ni de Jesús, chi masu nani ja jisokava ya kuu ndatatu, chi vi suni ka'an ya ja tata maa ya kuu ia Dios, te sa'a inuu ya maa ya jin ia Dios.

Ndiso maa Se'e ia Dios trniuu ka'nu

¹⁹ Yun te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san ja maa san ja kuu san Se'e ia Dios, chi ma kuu sa'un nagua sa'a ni maa san, chi ja ndia'a san ja sa'a Tata san. Chi ndi'i nagua sa'a Tata san, te suni saa ni sa'a maa san ja kuu san Se'e ya. ²⁰ Chi kutoo ña Tata san jin san ja kuu san Se'e ya, te xne'e ya ndi'i trniuu sa'a ya, te suni kua'a ka trniuu na'nu xne'e ya jin ma'ñu sagua maa san, ja vi vi sa'u kuii kuiti ini maa ni nuu vi kuni ni. ²¹ Chi nagua ndaxteku Tata Dios ndiyi, te jiña'a ya ja ka tekui, te suni saa ni sein, ja kuu san Se'e ya, chi kuña'a san ja vi koteku na ñayiu kuini maa san. ²² Chi ni in ñayiu tu ja'nde Tata Dios kuechi, chi ndi'i ni taa ya nuu maa san ja kuu san Se'e ya ja na ka'nde san kuechi ñayiu. ²³ Saa nagua ja ndi'i ñayiu na vi chiñu'u ña jin san ja kuu san Se'e ya, nagua ka chiñu'i Tata Dios, chi na in tu chiñu'u ña jin san ja kuu san Se'e ya, te tu ka chiñu'i maa Tata Dios, ia ni tetniuu ña jin san. ²⁴ Te ka'an ndandaa ndija san ja na in nini tno'o ka'an san, te kandijai ia ni tetniuu ña jin san, te kotekui nikuii nikani, te ma kotavi kuechi, chi ya'i ja kui, te ki'in ja kotekui. ²⁵ Te ka'an ndandaa ndija san ja vaji ore, te vitna kuu nuu vi konini ñayiu ja ka kuu na kuinio ndiyi tno'o ka'an san ja kuu san Se'e ia Dios, te na ñayiu nini jin ndee ini ndee anui, te kotekui. ²⁶ Chi maa

Tata Dios jiña'a ja ka teku ñayiu, te suni saa ni sa'a ya jin maa san ja kuu san Se'e ya ja kuña'a san ja vi kotekui. ²⁷ Te suni ni skuiso tniuu ña ya ja ka'nde san kuechi ñayiu, chi Se'e Teyii kuu san. ²⁸ Te ma vi sa'u kuii ini ni jin tno'o ya'a, chi kenta ore nuu ndi'i ndiyi ja ka oo yau ñaña vi konini tno'o ka'an san. ²⁹ Te na ñayiu ni ka sa'a java'a, te vi ndatekui ja vi kotekui nikuii nikani. Su na ñayiu ni ka sa'a jakue'e, te vi ndatekui nuu vi tna'i tundo'o ja vi tniuya'ui yika kuechi.

Ya'a xne'e ja ndiso tniuu Jesús

³⁰ 'Ma kuu sa'un nagua sa'a ni maa san, chi nagua nini san nuu Tata san, te saa ja'nde san kuechi. Te oo ndaa ja sa'a san, chi masu nduku san nagua kuini maa san, chi sa'a san nagua kuini maa Tata Dios, ia ni tetniuu ña jin san. ³¹ Chi nuu ja ndakani san tno'o ja ja'a maa san, te tu jiniu'u ja chituu ña jin maa san. ³² Su Dios kuu ia ndakani tno'o ja ja'a san, te jini san ja ndakani ndaa ya tno'o ja ka'an ya jin san. ³³ Juan, chi ni ndakani ndaa de nuu ni ka tetniuu maa ni tee ja ni ka jikan tno'o ña jin de. ³⁴ Su sein, chi tu jiniu'u san ja na in tee ndakani ja ja'a san, su ka'an san ya'a nagua ja vi kaku ni'nu maa ni. ³⁵ Chi Juan kuu na kuinio ñu'u ja ni oye'e, te ni oye'e ni'nu de, te ni ka kuini maa ni ja vi kusii ini ni ndee saa kiuu jin jaye'e ni'nu de. ³⁶ Su sein, chi oo in ja xne'e kaji ka na in kuu san saa tno'o ni ndakani Juan, chi tniuu ja ni taa maa Tata Dios ja skunkuu san kuu tniuu ka'nu ja sa'a san ya'a. Te tniuu ya'a kuu ja ndakani ja ja'a san, ja maa Tata Dios kuu ia ni tetniuu ña jin san. ³⁷ Te suni ndakani maa Tata Dios ja ja'a san, ja ni tetniuu ña ya jin san. Te maa ni, chi tu sa'un na ama ka nini ni tno'o ka'an ya, te

ni tu ka jini ni na yu'u na nuu ya, ³⁸ te ni tu oo tno'o ya ini anu ni, chi tu ka kandija ña ni jin san ja kuu san ia ni tetniuu ya. ³⁹ Ka skua'a gua'a ndeva'a maa ni nuu tutu ii, chi yun ka ndakani ini ni ja vi nuku'un ni ja vi koteku ni nikuii nikani, te tutu ii yun kuu ja ndakani ja ja'a san. ⁴⁰ Su tu ka kuini ni kikuei ni ja vi koo, nagua ja vi koteku ni.

⁴¹ 'Sein, chi tu nduku san ja vi ka'an yiñu'u ñayiu ñuyiu jin san. ⁴² Chi ja jini san ja tu ka kutoo ni ia Dios ndee ini ndee anu ni. ⁴³ Maa san, chi vaji san jin sivi maa Tata san, te tu ni ka janta'u ña ni, su nuu ja inka tee na kii de jin sivi maa de, te tee yun guaa vi kuenta'u ni de. ⁴⁴ ¿Te naxa kuu vi kandija maa ni? Te ka nduku ni ja vi ka'an yiñu'u ni jin in in maa ni, te masu ka nduku ni jayiñu'u vaji nuu ia Dios. ⁴⁵ Te ma vi ndakani ini ni ja sein ki'in san ka'an kuechi san ja ja'a ni nuu Tata Dios. Su oo in tee ka'an kuechi ja ja'a in in maa ni, te suu de kuu ndi Moisés, tee ka kukanu ini maa ni. ⁴⁶ Chi nuu ja jandaa ndija ja ka kandija ni Moisés, te suni vi kandija ña ni jin san, chi ja ja'a maa san ni ka'an Moisés nuu ni tee de. ⁴⁷ Su nuu ja tu ka kandija ni tno'o ja ni tee Moisés, te ¿naxa kuu vi kandija ni tno'o ka'an san? —jiña'a Jesús.

6

Ni jiña'a Jesús ja ni ka jaa u'un mil teyii

¹ Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni ya'a Jesús inka jioo ndute mar Galilea ja suni nani Tiberias. ² Te ka ndikin ña kuakua'a ñayiu jin ya, chi ni ka jini tniuu na'nu ni sa'a ya jin ñayiu ka ku'u. ³ Yun te ni kakuei Jesús in nuu yuku, te yun ni ka junkoo ya jin tee ka skua'a jin ya. ⁴ Te saa chi ja ni kuyatni viko pascua ñayiu judio. ⁵ Te nuu ni ndanenuu Jesús, te

ni jini ya ja kua'ankuei kuakua'a ñayiu nuu oo ya, te jiña'a ya nuu Felipe:

—¿Ndeni vi ni'o xtaa vi ki'on ja vi kaa ndi'i ñayiu ya'a? —jiña'a ya.

⁶ Su ya'a ni ka'an Jesús ja koto tnuni ña ya, chi ja jini gua'a maa ya nagua kuu ja sa'a ya. ⁷ Yun te jiña'a Felipe:

—Ni ya'u uu ciento kiuu ja satniuo ma kenta vi ki'on ja vi kuña'o in ta'u in ta'u ja vi kaa ñayiu ya'a —jiña'a de.

⁸ Te jiña'a Andrés, inka tee ka skua'a jin ya, ñani Simón Pedro:

⁹ —Ya'a oo in suchi lule ja nei u'un xtaa cebada vi uu chiaka kueli, ¿su nagua na'a kuu ya'a, te kuakua'a ñayiu ka kuu? —jiña'a de.

¹⁰ Yun te jiña'a Jesús:

—Vi kuña'a ni ñayiu jian na vi junkoi.

Te oo kuakua'a yuku nuu ka oi yun, te ni ka junkoo vaa ndee u'un mil teyii. ¹¹ Te ni tnii Jesús xtaa yun, te ni ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ja'nde ya ni jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya, te tee yun ni ka skaka nuu ñayiu ka nukoo yun. Te suni saa ni ni sa'a ya jin chiaka, te ni ka jai ndee nagua kua'a ka kuini in in mai. ¹² Te nuu ni ka ndutu chii ñayiu yun, te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:

—Vi ndaxtutu ni yu'u xtaa ja ni ndoo ya'a nagua ja ma junaa ni joo luluu —jiña'a ya.

¹³ Te nuu ni ka ndaxtutu de, te ni ka chitu de uxi uu chika yu'u xtaa ja ni ndoo nuu u'un xtaa cebada ja ni ka jaa ñayiu yun.

¹⁴ Te nuu ni ka jini ñayiu yun tniuu ka'nu ni sa'a Jesús, te ka kachi:

—Tee ya'a kuu ndija ndaa kuiti tee ndakani tno'o ia Dios ja kii nuu ñuyiu —ka kachi.

¹⁵ Su ni jini Jesús ja vi tenini ña ñayiu vi tnaa ñai ja kokuu ya rey, te ni kee maintno'o ni ya kua'an ya in yuku.

Jika Jesús siki ndute mar

¹⁶ Te nuu ni kunee, te ni ja'ankuei tee ka skua'a jin ya yu'u ndute mar. ¹⁷ Te ni kekuei de nuu in barco, te kua'ankuei de nuu ndute mar ichi ñuu Capernaúm. Te ja makunee, te tu na Jesús ndenta ja vi ndanitna'a ya jin de. ¹⁸ Te ni jinkondee jiondiso ndiso ni ka nuu ndute mar yun ja siun ni junki'i in tachi ni'i ndeva'a. ¹⁹ Te nuu ja ni kuu vaa ndee u'un kilómetro ka skaka de barco nuu ndute yun, te ni ka jini de Jesús jika ya siki ndute mar, te majuntna'a ya barco yun, te ni ka yu'u de. ²⁰ Su jiña'a ya:

—Ma vi koyu'u ni, chi maa san kuu.

²¹ Yun te sii ini ndeva'a ni ka janta'u ña de, te ni ndaa ya nuu barco yun. Te vini ni ndejioo nuu ñu'u yu'u ndute nuu ka kuini ya ki'inkuei ya.

Ka ndanduku ña ñayiu jin Jesús

²² Yun te inka kiuu tnee sua'a, te ni ka jini ñayiu ka oo inka jioo yu'u ndute mar ja tu na inka barco oo, chi invaa ni oo, te tu ni kiuu Jesús nuu barco yun, chi maa ni tee ka skua'a jin ya kua'ankuei. ²³ Su sava ka barco ni jinokuei ndee Tiberias, yatni nuu ni ka jaa ñayiu xtaa na ni ndakuanta'u Jito'o Jesús nuu ia Dios, te ni ja'nde ya. ²⁴ Su nuu ni ka jini ñayiu yun ja tu na Jesús oo yun, ni tee ka skua'a jin ya, te ni ndakuei nuu barcoi, te kua'ankuei ñuu Capernaúm ka ndandukui Jesús.

Ndakani Jesús ja maa ya kuu xtaa ja taa ja tekoo

²⁵ Te nuu ni ka nuku'un ñai inka jioo yu'u ndute mar, te ka jiña'a'i:

—Mastru, ¿na ore ni kenta ni ya'a?

²⁶ Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san ja ka ndanduku ña ni, su masu ja ni ka jini ni tniuu ka'nu ni sa'a san, chi chia ni ka jaa ni xtaa guaa ndee ni ka ndutu chii ni. ²⁷ Ma vi satniuu ni nuu kee ja vi kaa ni ndee in uu ni kiuu te ndi'i, chi vi satniuu ni nuu kee ja siun ni vi kokaa ni ja vi koteku ni nikuii nikani. Chi ya'a kuu ja taa Se'e Teyii ja vi kokaa ni, chi yun kuu ja ni chitniuu ña maa Tata Dios jin san —jiña'a ya.

²⁸ Yun te ka jiña'a de:

—¿Naxa vi sa'a san ja kuu vi skunkuu san tniuu kuini ia Dios ja vi sa'a san? —ka jiña'a de.

²⁹ Yun te jiña'a Jesús:

—Tniuu ia Dios kuu ya'a, ja vi kandija ña ni jin san ja kuu san ia ni tetniuu maa ya.

³⁰ Yun te ka jiña'a de:

—¿Nagua kuu jaka'nu sa'a ni ja vi kuni san, te vi kandija ña san? ¿Te na tniuu kuu ja sa'a ni? ³¹ Ndi tata veluo, chi ni ka ojaa de maná nuu ñu'u te'a, nagua yoso nuu tutu ii: “Ni jiña'a de xtaa oo ndee andivi ni ka jaa ñayiu” —ka jiña'a de.

³² Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san, ja masu Moisés kuu tee ni jiña'a xtaa oo ndee andivi ja ni ka jaa ñayiu, chi maa Tata san kuu ia taa xtaa ndaa ndija ja vaji ndee andivi. ³³ Chi xtaa maa Dios kuu ia ni kuun ndee andivi, te jiña'a ya ja ka teku ñayiu ñuyiu —jiña'a ya.

³⁴ Yun te ka jiña'a de:

—Siun ni kotaa ni xtaa yun ja na vi kokaa san.

³⁵ Te jiña'a Jesús:

—Maa san kuu xtaa ja taa ja teku. Te na in kikuei ja vi koo jin san, te ma vi kokokin sa'un kai, te na in kandija ña jin san, te ma koyichi sa'un kai. ³⁶ Su nagua ja ni ka'an san ja visi ni ka jini ña ni, su tu ka kandija ña ni. ³⁷ Ndi'i ñayiu ni taa maa Tata Dios kikuei

ja vi koo jin san, te na in vaji nuu san, te ma skunu san jin ja ki'in.

³⁸ Chi ndee andivi makuun san, su masu ja sa'a san nagua kuini maa san, chi ja sa'a san nagua kuini maa ia ni tetniuu ña jin san. ³⁹ Te ya'a kuu ja kuini Tata Dios, ia ni tetniuu ña jin san, ja ndi'i ñayiu ni taa ya, ma skunaa san ni in, chi ndaxteku san jin kiuu sandi'i. ⁴⁰ Te ya'a kuu ja kuini ia ni tetniuu ña jin san, ja ndi'i ñayiu ka jini ña jin san ja kuu san Se'e ya, te ka kandija ñai, vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani, chi ndaxteku san jin kiuu sandi'i —jiña'a ya.

⁴¹ Yun te ni ka jinkondee tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio, ka ka'an kue'e de siki Jesús, chi ni kachi ya: “Maa san kuu xtaa ja makuun ndee andivi”. ⁴² Te ka kachi de:

—¿A masu tee ya'a kuu Jesús, seyii José? Te ja ka jinio tata de vi nana de, ¿te nau ja ka'an tee ya'a: “Ndee andivi makuun san vaji san”? —ka kachi de.

⁴³ Yun te jiña'a Jesús:

—Ma vi koka'an kue'e ni siki san. ⁴⁴ Chi ni in ñayiu ma kuu kikuei ja vi koi jin san nuu ja ma kana ña maa Tata san, ia ni tetniuu ña jin san, te ndaxteku san jin kiuu sandi'i. ⁴⁵ Chi yoso nuu tutu ii ja ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an sua'a: “Ia Dios kaxtno'o nuu ndi'i ñayiu”. Saa te ndi'i ñayiu ja ni ka onini tno'o Tata Dios, te ni ka kutu'ai tno'o kaxtno'o ya, te vajikuei ja vi koi jin san. ⁴⁶ Su ni in ñayiu tu na in jini nui Tata Dios, chi maintno'o ia vaji nuu maa Dios, ia ya'a kuu ia jini ña jin maa Tata Dios. ⁴⁷ Te ka'an ndandaa ndija san ja na in kandija ña jin san, te kotekui nikuii nikani —jiña'a ya.

⁴⁸ 'Maa san kuu xtaa ja taa ja teku. ⁴⁹ Te ndi tata velu ni, ni ka jaa maná ja kuu xtaa ni kuun ndee

andivi nuu ñu'u te'a, su ni ka ji'i.
⁵⁰ Te xtaa ja taa ja teku ja ka'an san ya'a kuu ia ja makuun ndee andivi, nagua ja na ñayiu na kaa xtaa ya'a, te ma kui. ⁵¹ Maa san kuu xtaa taa ja teku ja makuun ndee andivi, te na ñayiu kaa xtaa ya'a, te kotekui nikuii nikani. Te xtaa ja kuña'a san kuu yiki kuñu san, te kuña'a san nagua ja vi koteku ñayiu ñuyiu —jiña'a ya.

⁵² Yun te ni ka jinkondee tee judio ka tee tna'a maa de, te ka kachi de:

—¿Naxa kuu taa tee ya'a yiki kuñu de ja vi kao? —ka kachi de.

⁵³ Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san, nuu ja ma vi kaa ni yiki kuñu Se'e Teyii, vi ma vi ko'o ni niñi ya, te ma vi koteku ni. ⁵⁴ Chi na in jaa yiki kuñu san vi ji'i niñi san, te kotekui nikuii nikani, te ndaxteku san jin kiuu sandi'i. ⁵⁵ Chi yiki kuñu san kuu jagua'a ndija ja vi kaa ñayiu, te niñi san kuu jagua'a ndija ja vi ko'i. ⁵⁶ Te na in jaa yiki kuñu san vi ji'i niñi san, te oo ñayiu yun jin san vi oo san jin. ⁵⁷ Nagua ni tetniuu ña Tata Dios, ia teku, te teku maa san jin ma'ñu sagua Tata Dios, te suni saa ni na in na kaa ña jin san, te suni kotekui jin ma'ñu sagua san. ⁵⁸ Te maa san kuu xtaa ja ni kuun ndee andivi, su masu nagua ni ka jaa ndi tata velu ni maná, te ni ka ji'i de, chi na in kaa xtaa ya'a, te kotekui nikuii nikani —jiña'a ya.

⁵⁹ Tno'o ya'a ni ka'an Jesús nuu ni kaxtno'o ya nuu ñayiu ve'e ii sinagoga ja oo ñuu Capernaúm.

Maa Jesús neva'a tno'o ja kotekuo nikuii nikani

⁶⁰ Yun te nuu ni ka onini ndi'i ñayiu ka skua'a jin Jesús tno'o ni kaxtno'o ya, te ka kachi:

—Ndakui ndeva'a tno'o ya'a, ¿na in kundee ini konini? —ka kachi.

⁶¹ Te ni jini maa Jesús ja vi ndee maa ñayiu ka skua'a jin ya ka ka'an kue'e siki tno'o ni ka'an ya, te jiña'a ya:

—¿A ka tunini ni tno'o ni ka'an san ya'a? ⁶² Te ¿naxa vi sa'a ni nuu saa, nuu ja na vi kuni ni Se'e Teyii ja mandaa ya nuu ni oo ya ndee jaxtnaño'u? ⁶³ Te Espiritu kuu ia taa ja tekuo, te yiki kuñuo, chi tu sa'un nagua ni'o jin. Te tno'o ja ni ka'an san ya'a kuu tno'o ja vaji nuu maa Espiritu ia Dios ja taa ja vi kotekuo nikuii nikani. ⁶⁴ Su ka oo sava maa ni ja tu ka kandija ni —jiña'a ya. Chi ja jini Jesús ndee jaxtnaño'u ndee ñayiu ka kuu ja tu ka kandija, te ndee tee kuu ja xtuu ña nuu tee ka netniuu. ⁶⁵ Te jiña'a ka ya:

—Yun guaa ja ni ka'an san ja ni in ñayiu ma kuu kikuei ja vi koo jin san nuu ja ma chindee chituu ña maa Tata Dios —jiña'a ya.

⁶⁶ Te ndee kiuu yun ni ka kujioo kuakua'a ñayiu ni ka oskua'a jin Jesús, te tu ni ka ondikin ka ñai jin ya. ⁶⁷ Yun te jiña'a Jesús nuu ndi uxi uu tee ka skua'a jin ya:

—¿A suni ka kuini ni ja vi kujioo ni? —jiña'a ya.

⁶⁸ Yun te jiña'a Simón Pedro:

—Jito'o, ¿na xiin nuu ki'inkuei san? Te maa ni guaa neva'a tno'o ja taa ja vi koteku san nikuii nikani. ⁶⁹ Te sein, chi ka kandija ña san vi ka jini san ja maa ni kuu ia ni tetniuu Dios vi Se'e maa ia Dios teku —jiña'a de.

⁷⁰ Te jiña'a Jesús:

—Maa san ni kaji ndi uxi uu ni, su in maa ni kuu ni na kuinio in tachi —jiña'a ya. ⁷¹ Ni ka'an ya siki Judas Iscariote, seyii Simón, chi tee ya'a kuu tee oo ne'u ndi uxi uu de ja xtuu ña de jin Jesús nuu tee ka netniuu.

7

Tu ni ka kandija ña ñani maa Jesús jin ya

¹ Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni jinkondee Jesús jikanuu ya Galilea. Chi tu ni kuini ya ja kiondita ya Judea, chi ka nduku ndee tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja vi ka'ni ña de jin ya. ² Te ja ni kuyatni kiuu viko ñayiu judio ja nani viko ve'e xtnuu kuii. ³ Yun te ka jiña'a ñani ya:

—Ma koo ka ron ñuo ya'a, te kuano'o Judea, nagua ja suni na vi kuni ñayiu ka skua'a jin ron tniuu sa'a ron. ⁴ Chi nuu ja na in ka'an ja vi kuni tniuu sa'i, te ma sa'a yu'i. Te nuu ja tniuu ya'a sa'a ron, te xne'e nagua ja na vi kuni ndi'i ñayiu ñuyiu —ka jiña'a de.

⁵ Chi vini maa ñani ya, tu ka kandija ña jin ya.

⁶ Yun te jiña'a Jesús:

—Ja nuu in in maa ni, chi ndi'i ni kiuu kuu gua'a, su sein chi kuini ka ja kenta kiuu ja ki'in san. ⁷ Te ja ñayiu ñuyiu, chi tu ka ka'an u'u ña jin ni, su sein chi ka ka'an u'u ña jin san, chi ndakani san siki tniuu kue'e ka sa'i. ⁸ Kuano'okuei maa ni viko yun, chi ma ndanuu sein ja no'o san, chi kuini ka ja skunkuu kiuu ja ki'in san —jiña'a ya.

⁹ Te saa jiña'a Jesús, te ni kendoo ya Galilea.

Kua'an Jesús nuu viko ve'e xtnuu kuii

¹⁰ Su nuu ja mavindanuu ñani ya, yun te suni ni ndanuu ya nuu viko yun, su ni ja'an yu'u ya ja ma vi kuni ña ñayiu. ¹¹ Te ni ka ndanduku ña tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio jin ya nuu viko yun, te ka kachi de:

—¿Ndeno oo tee yun?

¹² Su ni ka ka'an ndeva'a ñayiu kua'a yun ja ja'a ya, te sava de ka kachi: “Tee gua'a kuu de”. Su sava ka de ka kachi: “Ña'a, chi nino'o ni xnda'u de ñayiu ñuo”.

¹³ Su ni in de, tu ni ka'an ndijin ja ja'a ya, chi ka yu'u de tee ka

kuu nija'nu nuu ñayiu judio. ¹⁴ Su nuu ja ni kuu sagua viko yun, te ni ndanuu Jesús veñu'u, te yun ni kaxtno'o ya nuu ñayiu. ¹⁵ Te vini ka sa'u kuii kuiti ini tee judio ja ka kuu nija'nu yun ka nini de, te ka kachi de:

—¿Naxa jini tee ya'a tno'o ka'an de, te tu na in tee ni kaxtno'o nuu de? —ka kachi de.

¹⁶ Yun te jiña'a Jesús:

—Tno'o ja kaxtno'o san ya'a, chi masu tno'o maa san kuu, chi tno'o maa ia ni tetniuu ña jin san kuu. ¹⁷ Te na in kuini ja sa'a nagua kuini ia Dios, te kuni a nuu Dios vaji tno'o kaxtno'o san ya'a axi tno'o ka'an ni maa san kuu. ¹⁸ Chi na in ka'an tno'o mai, te java'a mai ndukui. Su na in nduku java'a na in ni tetniuu ña, te tee yun kuu tee ndaa, te tu na tno'o kue'e ka'an de. ¹⁹ Ni xndendoo Moisés Ley nuu in in maa ni, su ni in ni tu ka skunkuu ni, chi saa sua'a ka nduku ndee ni ja vi ka'ni ña ni jin san —jiña'a ya.

²⁰ Yun te ni ka kana ñayiu kua'a yun, te ka jiña'a'i:

—Vaa tachi ñu'u ña jin ni, ¿na in nduku ja ka'ni ña jin ni? —ka jiña'a'i.

²¹ Yun te jiña'a Jesús:

—Invaa tniuu ka'nu ni sa'a san kiuu ndatatu, te vi ndi'i ni ni ka sa'u kuii kuiti ini ni. ²² Te jandaa ja Moisés ni ka'an ja vi chitnunio nuu yiki kuñuo, su masu Moisés ni jinkondee jin, chi ndee ndi tata veluo ni ka jinkondee ka chitnuni nuu yiki kuñu, te vi ndee kiuu ndatatu ka chitnuni maa ni nuu yiki kuñu seyii ni. ²³ Chi nuu ja ka chitnuni ni nuu yiki kuñu in seyii ni kiuu ndatatu, nagua ja ma vi kuiso kava ni Ley Moisés, ¿te nau ja ka kiti ini ni nuu san ja ni ndasava'a san in tee kiuu ndatatu? ²⁴ Ma vi ndanduku ndichi ni naxa oo naxa kaa in ñayiu, chi vi skua'a guagua'a ni

nagua kuu ndaa, te saa vi sa'a ni —jiña'a ya.

Kaxtno'o Jesús ndenu vaji ya

²⁵ Yun te ka jiña'a sava ka tee maa Jerusalén:

—¿A masu tee ya'a kuu tee ka ndanduku ja vi ka'ni? ²⁶ Te vi kondia'a ni ja vi ka'an de jin nuu ndi'i ñayiu, te tu na in ka'an sa'un, axi saa ni ka ndakuni ndaa ña tee ka tatnuni nuu ñuo ja tee ya'a kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios. ²⁷ Su tee ya'a, chi ka jinio na ndenu kuu ñuu de. Su nuu na kii Kristu, chi ni in ñayiu tu na in kuni ndenu kii ya —ka jiña'a de.

²⁸ Yun te ni kaxtno'o Jesús nuu veñu'u ka'nu, te ni kana jaa ya, te jiña'a ya:

—¿Nuu saa te a ka jini ña ni vi a ka jini ni ndenu vaji san? Su masu vaji san ja ja'a maa san, chi ia ndaa kuu ia ni tetniuu ña jin san, te tu ka jini maa ni ya. ²⁹ Su maa san, chi jini san ya, chi nuu maa ya vaji san, te maa ya ni tetniuu ña jin san —jiña'a ya.

³⁰ Yun guaa ni ka nduku ndee de ja vi kakuiko ña de jin ya. Su ni in de tu ni kakuiko ña, chi kuini ka ja jino kiuu ja kuu ya. ³¹ Su visi ni saa, te kua'a ñayiu ni ka kandija ya, te ka kachi:

—Nuu na kii Kristu, ia tetniuu Dios, te ¿a sa'a ka ya tniuu na'nu saa nagua sa'a tee ya'a? —ka kachi.

Ni ka nduku tee ka kuu fariseo ja vi tnaa ña de vekaa jin Jesús

³² Te nuu ni ka onini tee ka kuu fariseo ja ka ka'an ñayiu tniuu na'nu ja sa'a Jesús, te ni ka ndatno'o tna'a de jin tee ka kuu nija'nu nuu sutu, te ni ka tetniuu de ndaja'a de ja vi kakuiko ña jin ya. ³³ Yun te jiña'a Jesús:

—Vi koo nunuu kao ndesaa ka kiuu, te saa no'o san nuu oo ia ni tetniuu ña jin san. ³⁴ Te vi ndanduku ña ni jin san, su ma

vi ndani'i ña ni, chi ma kuu kentakuei ni nuu koo san —jiña'a ya.

³⁵ Yun te ka ndatno'o tna'a maa tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:

—¿Na ndenu ki'in tee ya'a ja ma vi nuku'on de? ¿A ki'in de nuu ni ka ndutenuu ñayiu ñuo ne'u sava ka ñuu, te yun kaxtno'o de nuu ñayiu sava ka ñuu yun? ³⁶ ¿Axi naxa kei tno'o ka'an de: “Vi ndanduku ña ni jin san, su ma vi ndani'i ña ni, chi ma kuu kentakuei ni nuu koo san”? —ka kachi de.

Jesús kuu ndute taa ja kotekuo

³⁷ Yun te kiuu sandi'i ja kuu kiuu ka'nu ka viko yun, ni junkuiin Jesús, te ni kana jaa ya, te jiña'a ya:

—Nuu ja ndee ni yichi, ne'e ni nuu san, te ko'o ni ndute taa san, ³⁸ te na in kandija ña jin san, te ndee ini ndee anui kaka ndute ja taa ja kotekui na kuinio yute nagua ka'an nuu tutu ii —jiña'a ya.

³⁹ Te tno'o ya'a ni ka'an Jesús ja ja'a Espiritu ia Dios ja vi ni'i ñayiu vi kandija ña jin ya, chi kuini ka ja kii Espiritu ia Dios, chi chia'an ka ja no'o ya nuu ye'e tajan ya.

Ni ka sa'a siin tna'a ñayiu ja ja'a Jesús

⁴⁰ Yun te nuu ni ka onini sava ñayiu kua'a yun tno'o ya'a, te ka kachi:

—Jandaa ndija ja tee ndakani tno'o ia Dios kuu tee ya'a —ka kachi.

⁴¹ Te sava ka de ka kachi:

—Kristu, ia ni tetniuu Dios, kuu tee ya'a.

Su sava ka de ka kachi:

—Ña'a, chi masu ñuu Galilea kii Kristu. ⁴² Chi ka'an nuu tutu ii ja Kristu kokuu tatatno'o David, te kii ya ñuu Belén nuu ni okuu ñuu maa rey David —ka kachi de.

⁴³ Yun te ni ka ja'nde tna'a ñayiu yun ja ja'a Jesús. ⁴⁴ Te sava de ni ka kuini de ja vi kakuiko ña

de, te vi kasi ña de vekaa, su ni in de tu ni kakuiko ña.

Tu ni ka kandija ña tee ka netniuu jin Jesús

⁴⁵ Yun te ni ndajinokuei ndaja'a yun nuu ka oo tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu fariseo, te ka jiña'a de nuu ndaja'a yun:

—¿Nau ja tu ni kikuei ni jin Jesús?

⁴⁶ Yun te ka jiña'a ndaja'a yun:

—Ni in tee tu na ama ka'an nagua ka'an tee ya'a.

⁴⁷ Yun te ka jiña'a fariseo yun:

—¿A vi suni ni xnda'u ña tee yun jin in in ni? ⁴⁸ Te ¿a ndee tee ka tatnuni nuu ñuo axi ndee tee ka kuu fariseo ni ka kandija ña jin de? ⁴⁹ Su ñayiu ja tu ka jini nagua yoso nuu Ley, chi ni ka tau tnia'ai nuu ia Dios —ka jiña'a de.

⁵⁰ Yun te jiña'a Nicodemo, tee ni jinkoto ña jin Jesús in jakuaa, ja suni kuu de fariseo:

⁵¹ —¿A xtavi kuechi ña Ley ka neva'o jin in tee, nuu ja masu xtnañu'u ka koninio tno'o ka'an de, te kunio nagua ni sa'a de? —jiña'a de.

⁵² Yun te ka jiña'a de:

—¿A suni tee ñuu Galilea kuu ni? Skua'a gua'a ni nuu tutu ii, te kuni ni ja tu kee sa'un in tee ndakani tno'o ia Dios ñuu Galilea —ka jiña'a de.

Ni ka ka'an kuechi de siki in ña'a sa'a yika kuechi

⁵³ [Yun te kuano'okuei mamaa de ve'e de.

8

¹ Su kua'an Jesús yuku nani Olivo. ² Te nuu ni tuu ndii inka kiuu, te ni ndajino ya veñu'u, te ndi'i ñayiu ñuu ni jinokuei nuu oo ya. Yun te ni junkoo ya, te ni jinkondee ya kaxtno'o ya. ³ Yun te ni jinokuei tee ka kaxtno'o Ley vi tee ka kuu fariseo jin in ñasi'i ni ka nuku'un de sa'a ña kuechi

ñuyiu, te ni ka jani ña de ma'ñu sagua. ⁴ Te ka jiña'a de:

—Mastru, ni ka nuku'un san ña'a ya'a mamaa nuu sa'a ña kuechi ñuyiu. ⁵ Te nuu Ley Moisés tatnuni ja vi ka'nio in ña'a sa'a siun jin yuu. ¿Te maa ni, naxa ka'an tna ni? —ka jiña'a de.

⁶ Tno'o ya'a ka jiña'a de ja ka ki'in vijin ña de, nagua ja kuu vi xtavi kuechi ña de. Su Jesús, chi ni chindei ya xini ya ichi nuu ñu'u, te tee ya nuu ñu'u yun jin xinda'a ya. ⁷ Su ja siun ka xnuu ña de ja ka jikan tno'o ña de, te ni ndanenuu ya, te jiña'a ya:

—Ndee maa ni guaa tu na yika kuechi, te suu ni kokuu jaxtnañu'u ja kani yuu ni ña —jiña'a ya.

⁸ Te ni chindei tuku ya xini ya ichi nuu ñu'u, te ni tee ya inka jichi nuu ñu'u yun. ⁹ Su nuu ni ka onini de tno'o ya'a, te ni ka ndakuni de ja suni ka oo yika kuechi de, te ndi in ndi in de ni ka ndandute, ni jinkondee ndee tee nija'nu ka, te vi saa vi saa ni kenta ndee tee kuechi, te ni ndoo maintno'o ni ka Jesús jin ña'a nukuiin sagua yun. ¹⁰ Yun te ni ndanenuu Jesús, te ni in ka ñayiu tu na in oo, chi maintno'o ni ka ñasi'i yun nukuiin, te jiña'a ya:

—Kua'a, ¿ndenu ka oo tee ka ka'an kuechi siki ni? ¿A ni in de tu ni ka kuun ña de yuu ja vi ka'ni ña de? —jiña'a ya.

¹¹ Te jiña'a ña:

—Ni in de joo, vi Jito'o san.

Yun te jiña'a ya:

—Ni sein, ma xtavi kuechi ña san. Kuano'o ni ve'e ni, te ma sa'a ka ni yika kuechi —jiña'a ya.] *

Jesús kuu ñu'u ja ye'e ni'nu ñuyiu

¹² Yun te ni ka'an tuku Jesús, te jiña'a ya:

* **8:11** 8:11 Masu nuu ndi'i tutu ii ndee jana'a yoso tno'o ya'a.

—Maa san kuu ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ñuyiu, te na in ndikin ña jin san, te ma kokakai ñunee, chi koye'e ni'nu nui, te suu sa'a ja kotekui nikui nikani —jiña'a ya.

¹³ Yun te ka jiña'a tee ka kuu fariseo:

—Tno'o ka'an ni jian, chi ja ja'a maa ni ndakani ni, te masu tno'o jiniu'u kuu ja ndakani ni —ka jiña'a de.

¹⁴ Yun te jiña'a Jesús:

—Visi tno'o ja ja'a maa san kuu ja ndakani san, su tno'o ja ndakani san, chi jiniu'u, chi jini san ndenu vaji san vi ndenu ki'in san. Su maa ni, chi tu ka jini ni ndenu vaji san vi ndenu ki'in san.

¹⁵ Maa ni, chi ka ja'nde ni yika kuechi ñayiu nagua ndakani ini in ñayiu ñuyiu, su sein, chi tu ja'nde san yika kuechi ni in ñayiu. ¹⁶ Te nuu ja na ndanduku san kuechi ñayiu, su sa'a ndaa san, chi masu maintno'o maa san kuu ja ja'nde san kuechi, chi maa san vi Tata san, ia ni tetniuu ña jin san. ¹⁷ Chi nuu Ley maa ni yoso ja nuu ja inuu ka ndakani uu testiu, te tno'o ndaa kuu. ¹⁸ Te nuu ja ka ka'an maa ni ja ndakani san tno'o ja ja'a maa san, te suni Tata san, ia ni tetniuu ña jin san, kuu inka ia ndakani tno'o ja ja'a san —jiña'a ya.

¹⁹ Yun te ka jiña'a de:

—¿Ndenu oo tata ni?

Te jiña'a Jesús:

—Ni maa san, tu ka jini ña ni na in kuu san, te ni Tata san, chi nuu ja na vi kuni ña ni jin san, te suni vi kuni ni Tata san.

²⁰ Te tno'o ya'a ni ka'an Jesús nuu oo ya nuu veñu'u ka'nu kaxtno'o ya nuu oo jatnu nuu ka tnaa ñayiu xu'un ja ka sokoi nuu ia Dios. Te ni in ñayiu tu ni ka kakuiko ña ja ki'in ya vekaa, chi kuini ka ja jino kiuu ja kuu ya.

Ma kuu kiukuei ñayiu andivi jin yika kuechi

²¹ Yun te jiña'a tuku Jesús inka jichi:

—Sein, chi ki'in san, te vi ndanduku ña ni, su vi kuu maa ni nuu yika kuechi ni, chi ma kuu kiukuei ni nuu ki'in san —jiña'a ya.

²² Yun te ka jikan tno'o tna'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:

—¿A ndaka'ni de maa de axi nau ja ka'an de sia'a: “Ma kuu kiukuei ni nuu ki'in san”? —ka ndatno'o tna'a de.

²³ Te jiña'a ya:

—Maa ni, chi tee ka oo ndee ndi'i ya'a ka kuu ni, te sein, chi ndee sukun yun oo san. Maa ni, chi ñayiu ñuyiu ya'a ka kuu ni, te sein, chi masu ñayiu ñuyiu ya'a kuu san. ²⁴ Te yun guaa kachi san ja vi kuu maa ni nuu yika kuechi ni, chi tu ka kandija ña ni ja Maa San Kuu, te yun guaa vi kuu ni nuu yika kuechi ni —jiña'a ya.

²⁵ Te ka jiña'a de:

—¿Te na in kuu maa ni?

Yun te jiña'a Jesús:

—Ja ni ka'an san ndee jaxtnañu'u na in kuu san. ²⁶ Te neva'a kuakua'a san tno'o ja ka'an san vi ja sa'a ndaa san kuechi in in ni, su ia ni tetniuu ña jin san, chi ia ndaa kuu ya. Te sein, chi tno'o ja ni onini san nuu ya kuu tno'o ja ka'an san nuu ñayiu ñuyiu —jiña'a ya.

²⁷ Su tu ni ka jinkui'nu ini ñayiu yun ja ka'an ya ja ja'a Tata Dios.

²⁸ Te jiña'a ka Jesús:

—Nuu na vi ndane'e sukun ni Se'e Teyii, yun te saa vi kuni ni ja sein, chi Maa San Kuu, te tu sa'a san nagua kuini maa san, chi ka'an san nagua ni kaxtno'o maa Tata san. ²⁹ Te maa ya ni tetniuu ña jin san, chi oo ya jin san, te tu xndoo maintno'o ña Tata san jin san, chi siun ni sa'a san nagua junkuaan ini ya —jiña'a ya.

³⁰ Te nuu ni ka'an ya tno'o ya'a, te kua'a ñayiu ni ka kandija ña jin ya.

Kaxtno'o Jesús ja ja'a ñayiu ka jinokuechi nuu yika kuechi

³¹ Yun te jiña'a Jesús nuu ñayiu judio ja ni ka kandija ña jin ya:

—Nuu ja siun ni vi koo yutnu ni nuu tno'o san, te vi kokuu ndaa kuiti ni tee ka skua'a jin san.

³² Te vi kuni ni tno'o ndaa, te tno'o ndaa yun síaa ña ja ma vi kunukuechi ka ni —jiña'a ya.

³³ Te ka jiña'a de:

—Ndikin tata Abraham ka kuu san, te tu na ama ka tenini ña ja vi kunukuechi san nuu ni in ñayiu. ¿Te nau ja ka'an ni ja vi síaa ña, te ma vi kunukuechi ka san? —ka jiña'a de.

³⁴ Yun te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san ja ndi'i ñayiu sa'a yika kuechi, chi jinokuechi nuu yika kuechi yun.

³⁵ Te ñayiu ja jinokuechi, chi masu siun ni kendo'i ve'e jito'i yun, su ndia se'e, chi siun ni oi ve'e tatai.

³⁶ Su nuu ja Se'e ia Dios na síaa uun ña, te jandaa kuiti ja vi yaa ni, te ma vi kokunukuechi ka ni nuu yika kuechi. ³⁷ Ja jini san ja ndikin tata Abraham ka kuu ni, su ka nduku ndee ni ja vi ka'ni ña ni jin san, chi tu ka janta'u ni tno'o ka'an san. ³⁸ Sein, chi ka'an san tno'o ja jini san nuu Tata san, te maa ni, chi ka sa'a ni nagua ni ka onini ni nuu tata ni —jiña'a ya.

³⁹ Yun te ka jiña'a tuku de:

—Tata san kuu ndi Abraham.

Te jiña'a Jesús:

—Nuu ja sua'a te se'e Abraham ka kuu ni, chi vi sa'a ni tniuu ni osa'a ndi Abraham. ⁴⁰ Su vitna te ka nduku ndee ni ja vi ka'ni ña ni jin san, ja kuu san in tee ja ka'an san tno'o ndaa, nagua ni onini san nuu ia Dios. Te Abraham, chi tu ni sa'a de nagua ka sa'a maa ni. ⁴¹ Te maa ni, chi ka sa'a ni tniuu sa'a tata ni —jiña'a ya.

Yun te ka jiña'a de:

—Masu se'e nda'u ka kuu san, chi ka neva'a san invaa tata san ja kuu ia Dios —ka jiña'a de.

⁴² Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu ja sua'a te Dios kuu Tata ni, chi vi koka'an too ña ni jin san, chi nuu ia Dios ni kee san vaji san, te masu vaji san ja ja'a maa san, chi maa ya ni tetniuu ña jin san. ⁴³ ¿Te nau ja tu ka jinkui'nu ini ni nagua ka'an san? Saa, chi tu ka kuini ni vi konini ni tno'o ja kaxtno'o san. ⁴⁴ Chi tata maa ni kuu Tachi, te ka kuini ni vi sa'a ni nagua junkuaan ini tata ni, chi in ja ja'ni ndiyi kuu ndee jaxtna'u'u. Te tu oo jin tno'o ndaa, chi tu na tno'o ndaa oo nuu. Te nuu ka'an tno'o ja xnda'u ña, te ja ja'a maa ka'an, chi jaxnda'u ña kuu, chi maa kuu yua ndi'i jaxnda'u ña. ⁴⁵ Te ndia sein, chi chia ka'an san tno'o ndaa, te yun tu ka kandija ña ni. ⁴⁶ ¿Axi ndee maa ni nuku'un yika kuechi san? Te nuu ja ka'an san tno'o ndaa, ¿te nau ja tu ka kandija ña ni? ⁴⁷ Chi na in kuu Se'e ia Dios, te nini tno'o ya ndee ini ndee anui. Su maa ni, chi masu Se'e ia Dios ka kuu ni, yun guaa tu ka nini ni tno'o ya —jiña'a ya.

⁴⁸ Yun te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:

—¿A masu inu ndija san nuu ka ka'an san ja in tee tno'o ñuu Samaria kuu ni, te ñu'u ña tachi jin ni? —ka jiña'a de.

⁴⁹ Te jiña'a Jesús:

—Tu na tachi ñu'u ña jin san, chi sua'a chiñu'u san Tata san, te maa ni, chi saa sua'a ka skexiko ña ni jin san. ⁵⁰ Su sein, chi tu nduku san ja vi ka'an yiñu'u ñayiu jin san. Su oo inka ia ja ndi'ni ja vi koo yiñu'u ñayiu nuu san, te sa'a ndaa ya ja ja'a san. ⁵¹ Su ka'an ndandaa ndija san, ja na in tava'a tno'o ja kaxtno'o san, te ma kuu sa'uín —jiña'a ya.

⁵² Yun te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:

—Vitna ndia te ka jini san ja ñu'u ña tachi jin ni, chi Abraham

vi tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ni ka ji'i de, te maa ni, chi kachi ni ja na in tava'a tno'o ja kaxtno'o ni, te ma kuu sa'uin. ⁵³ ¿Te a ka'nu ka ni saa nuu ndi tata velu san Abraham ja suni ni ji'i de nagua ni ka ji'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a? ¿Te na in ka'an maa ni ja kuu ni, nuu saa? —ka jiña'a de.

⁵⁴ Te jiña'a Jesús:

—Nuu ja nduku san jayiñu'u maa san, te tu nagua jiniu'u sa'un, chi maa Tata san sa'a ja koo jayiñu'u nuu san, ia ka ka'an maa ni ja kuu Dios ni. ⁵⁵ Su maa ni, chi tu ka jini ni ya, su ndia sein, chi jini san ya, te nuu ja na ka'an san ja tu jini san ya, te chia tno'o san, na kuinio in in maa ni. Su jini san ya vi skunku san tno'o ya. ⁵⁶ Su ndi tata velu ni Abraham, chi ni kusii ini de ja kuni de kuu ja kii san. Te nuu ni jini de, te ni kusii ini de —jiña'a ya.

⁵⁷ Yun te ka jiña'a tee judio:

—Vaa vini uu xiko uxi kuia chia'an ka ja koo ni, te kachi ni ja ni jini ni Abraham —ka jiña'a de.

⁵⁸ Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san ja ama ka ja koo Abraham, te sein, chi ja oo san —jiña'a ya.

⁵⁹ Yun te ni ka kunda'a de yuu ja vi kuun ña de, su ni tayu'u nuu Jesús, te ni kee ya nuu veñu'u yun, te vi ma'ñu sagua ñayiu yun ni ya'a ya kua'an ya.

9

Ni ndasa'a Jesús in tee ndesi nduchi nuu de ndee nuu ni kaku de

¹ Yun te nuu ni ya'a Jesús kua'an ya, te ni jini ya in tee ndesi nduchi nuu de ndee nuu ni kaku de. ² Te ni ka jikan tno'o ña tee ka skua'a jin ya, te ka jiña'a de:

—Mastru, ¿na in ni sa'a yika kuechi, a maa tee ya'a axi tata de vi nana de, ja siun ku'u nuu de ni kaku de? —ka jiña'a de.

³ Te jiña'a Jesús:

—Ña'a. Ya'a chi masu ja ni sa'a maa de yika kuechi axi tata de vi nana de kuu, chi saa nagua ja sa'a ia Dios in tniuu ka'nu jin tee ya'a. ⁴ Te nini tuu ka kuu ya'a, te nini kuu ja vi sa'o tniuu ni tenuu ña ia ni tetniuu ña jin san, chi ja vaji jakuaa nuu ma kuu ka na in satniuu. ⁵ Su nini oo ka san ñuyiu, te kuu san na kuinio ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ñuyiu —jiña'a ya.

⁶ Te vi siun jiña'a ya, te ni jati ya teyu'u ya nuu ñu'u, te ni sa'a ya nde'i jin teyu'u ya, te ni skanuu ya nde'i yun nduchi nuu tee ku'u nuu yun. ⁷ Te jiña'a ya:

—Kua'an ni te ndakate ni nuu ni nuu pila ndute oo Siloé —jiña'a ya. (Te Siloé kei ka'an ja ni tetniuu.)

Yun te ni ja'an tee ku'u nuu yun, te ni ndakate de nuu de, te ni ndundijin. Yun te ni ndajiokuiin de. ⁸ Yun te ñayiu ndisa yatni de vi ñayiu ni ka ojini ña jin de ja ni oku'u nuu de ama ka, ka kachi:

—¿A masu tee ya'a kuu tee ni ojinkoo nuu ichi ja ni ojikan de xu'un nuu ñayiu? —ka kachi de.

⁹ Te sava de ka kachi:

—Suu de kuu.

Te sava de ka ka'an:

—Na tno'o ja siun jito de.

Te jiña'a maa de:

—Maa san kuu.

¹⁰ Te ka jiña'a de:

—¿Naxa ni kuu ja ni ka ndundi-jin nduchi nuu ni?

¹¹ Te jiña'a de:

—Tee nani Jesús ni sa'a de nde'i, te ni skanuu de nduchi nuu san, te ni kachi de: “Kua'an ni nuu pila ndute Siloé, te ndakate ni nuu ni”, kachi de. Te ni ja'an san ni ndakate san nuu san, te ni ndundijin nduchi nuu san —jiña'a de.

¹² Yun te ni ka jikan tno'o ña de:

—¿Te ndenu oo tee yun?

Te jiña'a de:

—Tu jini san.

Ka xtichi ña fariseo jin tee ni oku'u nduchi nuu

¹³ Te ni ka jaka de tee ni oku'u nuu yun, ni jinokuei jin de nuu tee ka kuu fariseo. ¹⁴ Te kiuu ndatatu kuu na ni sa'a Jesús nde'i, te ni ndasa'a ya nduchi nuu tee ni oku'u nuu yun. ¹⁵ Te suni inka jichi ni ka jikan tno'o ña tee ka kuu fariseo naxa ni kuu ja ni ndundijin nuu de. Te jiña'a de:

—Ni skanuu de nde'i nduchi nuu san, te ni ndakate san, te ni kuu ndia'a san —jiña'a de.

¹⁶ Yun te ka kachi sava tee fariseo:

—Tee yun chi masu nuu Dios vaji de, chi tu jaan ii de kiuu ndatatu —ka kachi de.

Te sava de ka jiña'a:

—¿Naxa kuu sa'a in tee sa'a yika kuechi in tniuu ka'nu yun? —ka kachi de.

Te tu ni ka junkuaan nuu tna'a ini de. ¹⁷ Yun te ni ka jikan tno'o tuku de nuu tee ni oku'u nuu yun:

—Te maa ni, ¿naxa ka'an ni jin tee ni ndasa'a nduchi nuu ni? —ka jiña'a de.

Te jiña'a tee ni oku'u nuu yun:

—Tee ndakani tno'o ia Dios kuu de.

¹⁸ Su tu ni ka kandija ña tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio yun ja ni ondesi nuu tee yun, te ni ndundijin nuu de. Yun kuu ja ni ka kana de tata vi nana tee ni oku'u nuu yun. ¹⁹ Te ni ka jikan tno'o ña de:

—¿A tee ya'a kuu seyii ni ja ka ka'an ni ja ni ondesi nuu de ni kaku de? ¿Te naxa ni kuu ja vitna te kuu ndia'a de? —ka jiña'a de.

²⁰ Yun te ni ka ka'an tata de vi nana de, te ka jiña'a:

—Ka jini san ja seyii san kuu de, te ni ondesi nuu de ni kaku de.

²¹ Su ja ni ndundijin nuu de vitna, chi tu ka jini san naxa ni kuu, te ni tu ka jini san na in ni ndakune nduchi nuu de. Su ja oo maa de kuia de, te vi kakan tno'o maa ni

de, te na ka'an maa de —ka jiña'a de.

²² Te tno'o yun ka jiña'a tata de vi nana de, chi ka yu'u ña de jin tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio, chi ja ni ka ndatno'o tna'a tee yun ja vi skunu ña de nuu ve'e ii sinagoga nuu ja ndee in ñayiu na ndakuni ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios. ²³ Yun guaa ka jiña'a tata de vi nana de: “Ja oo maa de kuia de, te vi kakan tno'o ni maa de”. ²⁴ Yun te ni ka ndakana de tee ni oku'u nuu yun, te ka jiña'a de:

—Ka'an ndaa ni jin nuu ia Dios, chi ja ka jini san ja tee yun, chi tee sa'a yika kuechi kuu de —ka jiña'a de.

²⁵ Yun te jiña'a de:

—Tu jini san a tee sa'a yika kuechi kuu de axi ña'a, su ja jini san kuu ja ni oku'u nuu san, te vitna, chi ni ndundijin —jiña'a de.

²⁶ Te ni ka jikan tno'o tuku de:

—¿Nagua ni sa'a ña de? ¿Naxa ni sa'a de ja ni ndasa'a de nduchi nuu ni? —ka jiña'a de.

²⁷ Te jiña'a de:

—Ja ni ka'an san, te tu ka kuini ni ja vi konini ni, ¿te nau ja ka kuini tuku ni ja vi konini ni inka jichi? ¿A suni ka kuini ni ja vi koskua'a ni jin de? —jiña'a de.

²⁸ Yun te ni ka nani ña de, te ka jiña'a de:

—Vaa maa ni guaa ka skua'a ni jin de, su ndia sein, chi tno'o Moisés ka skua'a san. ²⁹ Chi ka jini san ja ni ka'an ia Dios jin Moisés, su ndia ja tee ya'a, chi ni ja tu ka jini san ndenu vaji de —ka jiña'a de.

³⁰ Te jiña'a tee ni oku'u nuu yun:

—Tu ya'a guaa luu ndeva'a kaa, ja tu ka jini maa ni ndenu vaji de, su sein, chi ni ndasa'a de nduchi nuu san. ³¹ Chi ndi'o ka jini ja ia Dios, chi tu nini ya tno'o ka'an in tee sa'a yika kuechi, su nuu ja in tee yu'u ni'nu ia Dios kuu de,

te sa'a de nagua kuini maa ya, te yun guaa nini ya tno'o ka'an de. ³² Chi ndee jaxtna'ñu'u nuu ni junkoo ñuyiu, tu na ama ka ni ka ni'i tno'o ja vi ka'an ñayiu ja ndee in tee ndasa'a nduchi nuu, in tee ndesi nuu de ndee nuu ni kaku de. ³³ Chi nuu ja masu nuu ia Dios vaji tee ya'a, te ma kuu nagua sa'a sa'un de —jiña'a de.

³⁴ Yun te ka jiña'a de:

—Guaa ndee nuu ni kaku ni ja oo ni jin yika kuechi, ¿te a vaji ni ja kaxtno'o ni nuu in in san? —ka jiña'a de. Te ni ka skunu ña de nuu ve'e ii sinagoga.

Kaxtno'o Jesús naxa oo ini anu ñayiu

³⁵ Te ni jini so'o Jesús ja ni ka skunu ña jin tee ni oku'u nuu yun. Te nuu ni ka nukuntna'a ya jin de, te jiña'a ya:

—¿A kandija ni Se'e ia Dios?

³⁶ Te jiña'a de:

—¿Na in kuu, nagua ja kandija san jin de?

³⁷ Te jiña'a Jesús:

—Tu vitna te ni jini ni, chi maa san kuu ja ka ndatno'o jin ni —jiña'a ya.

³⁸ Te ni junkuiin jiti de ja ni chiñu'u ña de, te jiña'a de:

—Kandija ña san, vi Jito'o san.

³⁹ Te jiña'a Jesús:

—Vaji san nuu ñuyiu ya'a ja ka'nde san kuechi ñayiu, nagua ja ñayiu tu inu ndijin nuu, te kuu vi kondia'i, te ñayiu ka ndia'a, te vi ndesi nduchi nui —jiña'a ya.

⁴⁰ Yun te nuu ni ka onini sava tee ka kuu fariseo ja ka oo jin Jesús tno'o ni ka'an ya yun, te ka jiña'a de:

—¿A vi suni ndee sein inu kuaa san? —ka jiña'a de.

⁴¹ Te jiña'a Jesús:

—Nuu ja sua'a te ka ndesi nduchi nuu ni, chi ma vi tavi ni yika kuechi ja ka neva'a ni. Su vitna ja ka ka'an maa ni ja ka

ndia'a ni, te ka tavi kuechi ni —jiña'a ya.

10

Jesús kuu ia jito gua'a ndikachi

¹ Te jiña'a Jesús:

—Ka'an ndandaa ndija san, ja na in tu kiuu ndaa ye'e korra ndikachi, chi saa sua'a jiso ndeva'i, ñayiu yun kuu kui'na ja kindee ndeva'a. ² Su ndia tee jito ndikachi, chi kiuu ndaa de ye'e korra. ³ Te tee jito korra yun, chi june de ye'e korra, te kiuu tee jito ndikachi yun, te kana sivi de ndi in ndi in ndikachi de. Te ka ndakuni ti tno'o ka'an de nuu kene'e de ti korra ti. ⁴ Te nuu ndi'i ndikachi de kene'e de, te kakoxno'o de nuu ti kua'an de, te ka ndikin ña ti jin de, chi ka na'a ti tno'o ka'an de. ⁵ Su inka tee siin, chi ma vi kondikin ña ti, chi saa sua'a vi kunu ti ki'inkuei ti, chi tu ka jini ti tno'o ka'an inka tee yun —jiña'a ya.

⁶ Tno'o jioni'ni ya'a ni ka'an Jesús jin ñayiu, su tu ni ka junkui'nu ini naxa kei tno'o ni ka'an ya. ⁷ Yun te ni ndajiokuiin Jesús ni ka'an ya, te jiña'a ya:

—Ka'an ndandaa ndija san, ja maa san kuu na kuinio ye'e korra nuu ndiukuei ndikachi. ⁸ Su ndi'i tee ka ka'an ja ni tetniuu ña ia Dios ja ni kikuei ama ka saa sein, chi ka kuu de kui'na vi tee ka kindee ndeva'a, su tu ni ka onini ndikachi yun tno'o ni ka ka'an de. ⁹ Maa san kuu ye'e korra, te na in kiukuei nuu san, te vi kaku ni'nui. Te vi kokui na kuinio ndikachi ja kiukuei ti vi ndekuei ti, te ka ni'i ti ite ja ka jaa ti.

¹⁰ Kui'na, chi nani vaji ja su'u, ja ka'ni ndiyi vi ja xnaa ñayiu ka kuu na kuinio ndikachi. Su sein, chi vaji san ja kuña'a san ja vi kotekui nikuii nikani, te siun ni vi koo vii vi koo va'i. ¹¹ Maa san kuu tee jito gua'a ñayiu ja ka kui na kuinio ndikachi, te tee jito gua'a

ndikachi, chi soko de maa de, visi ndee na kuu de ja ja'a ti. ¹² Su tee ni'i ya'u sua'a ni, ja masu jito de ndikachi maa de, chi nuu jini de ja vaji va'u, te xndendoo de ndikachi yun, te jino yu'u de kua'an de. Te jino va'u, te kakuiko ti ndikachi vi jate nuu ña ti jin sava ka ndikachi yun. ¹³ Te tee ni'i ya'u yun, chi jino yu'u de kua'an de, chi maa ni nduku de xu'un, te tu ndi'ni de nagua ka kuu ndikachi yun.

¹⁴ 'Maa san kuu tee jito gua'a ndikachi, te jini gua'a san taka ñayiu ja ka kuu na kuinio ndikachi san, te suni ka jini ña mai jin san. ¹⁵ Nagua jini ña maa Tata Dios jin san, te suni saa ni jini san Tata Dios, te suni soko san maa san, visi ndee na kuu san ja ja'a ñayiu ka kuu na kuinio ndikachi san. ¹⁶ Te suni ka oo ka ñayiu ja ka kuu na kuinio ndikachi ja masu ka oo nuu korra ya'a. Te suni kanuu ja junkuaka san ñayiu yun, te vi konini tno'o ka'an san, te in ni ka'nu vi koo ndi'i ñayiu ka kandija, te invaa ni tee jito ña koo. ¹⁷ Yun guaa kutoo ña Tata Dios, chi soko san maa san ja kuu san ja ja'a ñayiu, te ndateku tuku san. ¹⁸ Ni in ñayiu ma kindee ja jichi ja kanda san, chi maa san guaa kua'a san tno'o ja kuu san, chi nuu nda'a maa san oo ja soko san maa san ja kuu san, te suni ja ndateku san. Chi ya'a kuu ja ni tatnuni Tata san nuu san ja sa'a san —jiña'a ya.

¹⁹ Te nuu ni ka onipi tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio tno'o ya'a, te tu ni ka junkuaan nuu tna'a tuku ini de. ²⁰ Te kua'a de ni ka kachi:

—¿Nau ja ka nini ni tno'o ka'an tee jian? Te tachi ñu'u ña jin de, te ndukue'e xini de.

²¹ Su sava ka de, chi ka kachi de:

—In tee ñu'u ña tachi ma kuu ka'an de nagua ka'an tee ya'a. ¿A kuu ndasa'a in tee ñu'u ña tachi jin in tee ku'u nuu? —ka kachi de.

Ni ka skexiko ña tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio jin Jesús

²² Te yoo vijin kuu na ni ka sa'a ñayiu judio in viko ja nuku'un kiuu nduvii maa veñu'u ka'nu. ²³ Te oo Jesús maa veñu'u yun jikanuu ya nuu nani yuve'e kani Salomón. ²⁴ Yun te ni ka jionduu ña tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio jin ya, te ka jiña'a de:

—¿Nasaa ka kiuu guaa koskunu nuu ini ña ni? Nu u ja maa ni kuu ia ni tetniuu ña Dios, te uni in jichi ni kaxtno'o kaji ni —ka jiña'a de.

²⁵ Te jiña'a Jesús:

—Ja ni ka'an san nuu in in ni, te tu ni ka kandija ni. Su taka tniuu ja sa'a san jin jaka'nu maa Tata san kuu ja xne'e kaji ja maa ya ni tetniuu ña jin san. ²⁶ Su maa ni, chi tu ka kandija ña ni, chi masu ndikachi san ka kuu ni, nagua ja ni ka'an san. ²⁷ Chi ñayiu ka kuu ndikachi san, chi ka nini tno'o ka'an san, te jini san jin, vi ka ndikin ñai jin san. ²⁸ Te kuña'a san ja vi kotekui nikuii nikani, te ma vi junaa sa'u'in, te tu na in ndakindee ña jin nuu nda'a san. ²⁹ Chi ni taa maa Tata san nuu nda'a san, te ka'nu ka kuu maa ya saa nuu ndi'i, te tu na in ndakindee ña jin nuu nda'a Tata san. ³⁰ Maa san jin Tata san, chi in ni ka kuu san —jiña'a ya.

³¹ Yun te ni ka kunda'a tuku tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio yun yuu ja vi kuun ña de. ³² Te jiña'a Jesús:

—Jin ndee jañu'u ka maa Tata san, te kua'a tniuu gua'a ni sa'a san jin nuu nasaa maa ni, ¿te na ndee tniuu ya'a xiin ja'a kuu ja vi kani yuu ña ni? —jiña'a ya.

³³ Te ka jiña'a de:

—Masu ja ja'a tniuu gua'a ni sa'a ni guaa vi kani yuu ña san, chi ja ja'a ja kane'e ni siki ia Dios, chi suni in teyii kuu ni, te sa'a inuu ni maa ni jin ia Dios —ka jiña'a de.

³⁴ Yun te jiña'a Jesús:

—Nuu tutu Ley ka neva'a maa ni yoso: “Ja ni kachi rin ja dios ka kuu maa ron”, kachi tutu ii. ³⁵ Te ja ka jinio nagua yoso nuu tutu ii, te ma kuu ja vi kuiso kavao, chi “dios” ni xnani ña ya jin ñayiu xiin nuu ni tetniuu ya tno'o ya. ³⁶ ¿Te nau ja ka ka'an maa ni ja kane'e san jin Dios nuu ka'an san ja Se'e ia Dios kuu san? Chi ni sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios jin san, te ni tetniuu ña ya ja vaji san nuu ñuyiu. ³⁷ Te nuu ja tu sa'a san tniuu ka'nu ja sa'a Tata san, nuu saa te ma vi kandija ña ni jin san. ³⁸ Su nuu ja sa'a san, te visi ma vi kandija ña ni jin san, su vi kandija ni tniuu na'nu ja sa'a san, nagua ja in jichi ni vi kuni ni, te vi kandija ni ja oo Tata Ja'nu jin san, te suni oo san jin Tata Ja'nu —jiña'a ya.

³⁹ Yun te ni ka nduku ndee tuku de inka jichi ja vi kakuiko de Jesús, su ni kaku ya nuu nda'a de kua'an ya. ⁴⁰ Te kuano'o tuku ya inka jioo yute Jordán, nuu ni oskuandute Juan ñayiu ndee jaxtnañu'u, te yun ni kendoo ya. ⁴¹ Te kua'a ñayiu ni ja'ankuei nuu oo ya, te ka kachi:

—Juan, chi jandaa ja tu ni sa'a de ni in tniuu na'nu, su ndi'i tno'o ni ka'an de ja ja'a tee ya'a oo ndaa kuiti —ka kachi.

⁴² Te kua'a ñayiu yun ni ka kandija ña jin Jesús.

11

Ja ni ji'i Lázaro

¹ Ni oo in tee ni oku'u ja ni onani Lázaro. Te maa de jin kua'a de María vi Marta ka kuu de ñayiu ñuu Betania. ² Te María ya'a kuu kua'a Lázaro tee ni oku'u, te suu ña'a ya'a ni chi'i tatna xiko si'in Jito'o Jesús nuu kuee ka, te ni ndasichi ña jin ixi xini ña. ³ Te nduu kua'a de yun ni ka tetniuu tno'o kua'an nuu Jesús nuu ka jiña'a ña:

—Jito'o, ku'u tee ka'an too maa ni.

⁴ Te nuu ni jini Jesús tno'o yun, te jiña'a ya:

—Kue'e ya'a, chi masu kue'e ja kuu de kuu, chi saa nagua ja vi kuni ñayiu ja ka'nu ndeva'a kuu ia Dios, nagua ja jin kue'e ya'a, te suni xne'e Se'e Dios ja kuu ka'nu ya —jiña'a ya.

⁵ Te ni oka'an too ndeva'a ña Jesús jin Lázaro vi Marta vi jin ku'u ña. ⁶ Te nuu ni ni'i tno'o ya ja ku'u Lázaro, te ni kendoo ka ya uu ka kiuu nuu ni oo ya yun. ⁷ Yun te saa jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:

—Na no'okuei tukuo Judea inka jichi.

⁸ Te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:

—Mastru, oo yatni ni kiuu ja ka nduku tee ka kuu nija'nu nuu tna'o judio ja vi kuun ña de yuu, ¿te a vi kuini tuku ni ki'in ni yun? —ka jiña'a de.

⁹ Te jiña'a Jesús:

—¿A masu uxi uu ore neva'a in kiuu ja satniuo? Te nuu ja in ñayiu jika tno'o nduu, te ma kachi ja'i, chi ndijin ndia'i jin nikandii oo ñuyiu ya'a. ¹⁰ Su na in jika tno'o jakuaa, te kachi ja'i, chi tu ndijin nui.

¹¹ Yun te jiña'a ka ya:

—Lázaro, tee ka ndeka tna'a gua'a jion, chi ni kixin de, yun guaa ki'in san xtoto san de —jiña'a ya.

¹² Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:

—Jito'o san, nuu ja kixin va'a maa de, te nduva'a de.

¹³ Su Jesús, chi tno'o yun ni ka'an ya ja ni ji'i Lázaro. Te ni ka ndakani ini tee ka skua'a jin ya ja ka'an ya siki ja kixin va'a maa de. ¹⁴ Yun te ni ka'an kaji Jesús:

—Ja ni ji'i Lázaro. ¹⁵ Te kusii ini san ja ja'a in in maa ni ja tu ni ka oo yun, chi saa nagua ja vi kandija

gua'a ka ni, su na ki'on nuu oo ndiyi yun —jiña'a ya.

¹⁶ Yun te jiña'a Tomás, tee ka xnani Kuati, nuu sava ka tee ka skua'a jin ya:

—¿A suni ki'inkuei yoon, nagua ja suni vi kuo jin ya? —jiña'a de.

Jesús kuu ia ndaxteku ñayiu, te kuña'a ya ja vi kotekui

¹⁷ Te nuu ni kenta Jesús ñuu Betania, te ni jini ya ja ni kuu kuun kiuu ni jinkoyu'u Lázaro in kava ve'e. ¹⁸ Te yatni oo ñuu Betania jin ñuu Jerusalén, vaa ndee yatni uni kilómetro. ¹⁹ Te kua'a ñayiu judio ni ka junkoto ña jin Marta vi María, ja ni ka ndakuña'i tno'o ndee ini nuu ña, ja ni ji'i kua'a ña. ²⁰ Yun te nuu ni ni'i tno'o Marta ja kua'an Jesús, te ni kee ña ja ni nutna'a ña jin ya, su María chi ni ndoo ña ve'e ña.

²¹ Te jiña'a Marta nuu Jesús:
—Jito'o san, nuu sua'a te ni oo ni ya'a, chi ma kuu kua'a san nuu siun. ²² Su visi ni saa, te jini san ja ndi'i ni ja jikan ni nuu ia Dios, te taa ya —jiña'a ña.

²³ Te jiña'a Jesús:

—Ndateku kua'a ni —jiña'a ya.

²⁴ Te jiña'a Marta:

—Jini san ja ndateku de nuu vi ndateku ndiyi kiuu sandi'i —jiña'a ña.

²⁵ Te jiña'a Jesús:

—Maa san kuu ia ndaxteku ñayiu, te kuña'a san ja vi kotekui nikuii nikani. Te na in kandija ña jin san, visi na kui, su kotekui. ²⁶ Te ndi'i ñayiu ja ka tekui, te ka kandija ña jin san, ma vi kui in jichi ni. ¿A kandija ni tno'o ya'a? —jiña'a ya.

²⁷ Te jiña'a ña:

—Saa, vi Jito'o san, kandija san ja maa ni kuu ia ni tetniuu Dios vi Se'e maa ia Dios, ja vaji ni nuu ñuyiu ya'a —jiña'a ña.

Ni nda'i Jesús yu'u ñaña Lázaro

²⁸ Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o yun, te ni ja'an Marta ni nukana ña ku'u ña María, ni kaxtno'o yu'u ña, te jiña'a ña:

—Ni kee Mastru ya'a, te kana ña ya jin lo —jiña'a ña.

²⁹ Te nuu ni jini María tno'o yun, te vi ñama kuiti ni ndakoo ña, te kua'an ña nuu oo Jesús.

³⁰ Te chia'an ka ja kiuu Jesús maa ñuu, chi oo ii ni ya nuu ni nutna'a ña Marta jin ya. ³¹ Yun te nuu ni ka jini ñayiu judio ja ka oo ve'e María ja ka ndakuña'a tno'o ndee ini nuu ña, ja ñama kuiti ni ndakoo ña, te ni kee ña kua'an ña, te ni ka jata ndikin ña de jin ña, chi ni ka ndakani ini de ja kua'an ña ja nda'i ña yu'u ñaña ndi kua'a ña. ³² Te nuu ni kenta María nuu oo Jesús, te ni junkuiin jiti ña nuu ja'a ya, te jiña'a ña:

—Jito'o san, nuu sua'a te ni oo ni ya'a, chi ma kuu kua'a san nuu siun —jiña'a ña.

³³ Yun te nuu ni jini Jesús ja nda'i María vi suni ka nda'i ñayiu judio ja ka ndeka tna'a jin ña, te ni tna'u ini ya, chi ni kunda'u ini ña ya. ³⁴ Te ni jikan tno'o ya:

—¿Ndeno maaa ni ka tayu'u ni de?

Te ka jiña'a ña:

—Jito'o san, ne'e ni ki'on, te kuni ni.

³⁵ Te ni nda'i Jesús.

³⁶ Yun te ka ndatno'o ñayiu judio:

—Vi kondia'a ni na kua'a ni oka'an too ña de —ka kachi.

³⁷ Su sava kai, chi ka jiña'a:

—Tee ya'a ja ni ndasa'a de nduchi nuu tee ni oku'u nuu yun, ¿a ma kuu suni sa'a de ja ma kuu Lázaro nuu siun? —ka kachi de.

Ni ndaxteku Jesús jin Lázaro

³⁸ Te ni tna'u ndeva'a tuku ini Jesús, te ni jino ya yu'u ñaña yun. Te yau ñaña yun kuu in kava ve'e, te ye'e kava ve'e yun ndesi in kava ka'nu. ³⁹ Te jiña'a Jesús:

—Vi xtajioo ni kava jian.

Te jiña'a Marta, kua'a ndiyi yun:

—Jito'o san, ja ni ja'an kue'e, chi ja ni kuu kuun kiuu yiyu'u de —jiña'a ña.

⁴⁰ Te jiña'a Jesús:

—Ja ni ka'an san nuu ni ja nuu ja kandija ni, te kuni ni jaka'nu ia Dios —jiña'a ya.

⁴¹ Yun te ni ka xtajioo de kava ja ndesi yu'u yau ñaña yun. Te ni ndanenuu Jesús ichi andivi, te jiña'a ya:

—Ndakuanta'u san nuu ni, vi Tata Yua san, chi nini ni tno'o ka'an san nuu ndakuatu san. ⁴² Te ja jini san ja siun ni nini ni tno'o ka'an san, su ni ka'an san tno'o ya'a ja kuu java'a maa ñayiu kua'a ka oo ya'a, nagua ja na vi kandija ñai ja maa ni ni tetniuu ña jin san —jiña'a ya.

⁴³ Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o yun, te ni kana jaa ya:

—Lázaro, ndee ni nuu oo ni jian —jiña'a ya.

⁴⁴ Te ni ndee ni tee ni ji'i yun, ñutuu nda'a de vi si'in de sa'un nani, te nuu de ñutuu inka sa'un. Te jiña'a Jesús:

—Vi ndajin ni sa'un ñutuu de jian, te vi siaa ni de na ki'in maa de —jiña'a ya.

Ni ka skaka tna'a de ja vi ka'ni de Jesús

⁴⁵ Yun te kua'a ñayiu judio ja ka ndeka tna'a jin María ni ka kandija Jesús, nuu ni ka jini tniuu ka'nu ni sa'a ya. ⁴⁶ Su sava de ni ja'ankuei nuu tee ka kuu fariseo, te ni ka ndakani de naxa ni sa'a Jesús. ⁴⁷ Yun te ni ka ndututu tee ka kuu fariseo jin tee ka kuu nija'nu nuu sutu in nuu junta, te ni ka kachi de:

—¿Naxa vi sa'o? Te tee ya'a, chi sa'a de kua'a tniuu na'nu. ⁴⁸ Te nuu ja vi kua'o tno'o ja siun ni kosa'a de, te ndi'i ñayiu vi kandija ña jin de. Te kikuei tee ka netniuu

Roma, te vi xnaa de veñu'u ka'nuo vi ñayiu ñuo —ka kachi de.

⁴⁹ Yun te in tna'a de nani Caifás, ja kuu de sutu kuu nija'nu ka kuia yun, jiña'a de:

—Maa ni, chi tu ka jini sa'un ni. ⁵⁰ Te ni tu ka ndakani ini ni, ja gua'a ka kuu ja na kuu in tee ja ja'a ñayiu ñuo, te masu ja vi ndi'o vi naa —jiña'a de.

⁵¹ Te tno'o yun ni ka'an de, su masu ja ni jani ini maa de kuu, chi chia siun sutu kuu nija'nu ka kuu maa de kuia yun, te yun guaa ni ndakani de tno'o maa ia Dios ja kuu Jesús ja ja'a ñayiu ñuu judio. ⁵² Te masu maintno'o ja ja'a ñayiu ñuu judio kuu ya, chi suni ja ndaxtutu ya ndi'i ñayiu ja ka kui se'e maa ia Dios ja ni ka jitenui taka ñuu.

⁵³ Te vi guaa ndee kiuu saa ni junkau tna'a tno'o ni ka ndatno'o tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja vi ka'ni de Jesús. ⁵⁴ Te yun guaa tu ni kuu kaka ndijin ka Jesús ne'u tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio. Chi ni kee ya Judea yun, te kua'an ya in ñuu nani Efraín, yatni nuu oo ñu'u te'a, te ñuu yun ni ka kendoo ya jin tee ka skua'a jin ya.

⁵⁵ Te ja ni kuyatni ja ñu'u viko pascua ja ka sa'a ñayiu judio, te kua'a ñayiu taka ñuu kua'ankuei Jerusalén ja vi skunkui nagua ka'an Ley ja vi nduvii nuu ia Dios, ama ka ja keja'a viko pascua yun. ⁵⁶ Te ka ndanduku de Jesús nuu ka oo de nuu veñu'u yun, te ka jikan tno'o tna'a in in de:

—¿Naxa kachi tna ni? ¿A ma kii Jesús viko ya'a? —ka kachi de.

⁵⁷ Te sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu fariseo, ni ka xtaku de tniuu ja nuu ja ndee in ñayiu jini ndenu oo ya, te na kaxtno'i nagua ja kuu vi kakuiko ña de jin ya.

12

Ni joso María tatna xiko si'in Jesús

¹ Te nuu ja'ni ka ña ifnu kiuu ja kitna'a viko pascua, te ni ja'an Jesús ñuu Betania nuu oo Lázaro, tee ni ji'i, te ni ndateku de ne'u ndiyi. ² Te ni ka sa'a de in viko ja ni ka jaxini de jin ya, te ni jani Marta ko'o xini, te Lázaro kuu in tee ka nukoo in ni ja ka jaxini jin ya nuu mesa. ³ Yun te ni kunda'a María sava litro tatna xiko ja kuu ndimaa ita nardo ja ndee ya'u ndeva'a, te ni joso ña si'in Jesús, te ni ndasichi ña jin ixi xini ña, te vi ninii ini ve'e ni chitu xiko tatna yun. ⁴ Yun te jiña'a Judas Iscariote, seyii Simón, in tee ka skua'a jin Jesús, tee ni xtuu ña jin ya nuu kuee ka:

⁵ —¿Nau ja tu ni ka xiko tatna xiko ya'a, te vaa ndee uni ciento kiuu ya'u ja satniuu in ñayiu kuu, te vi kuña'a nuu ñayiu ka kunda'u nuu siun? —jiña'a de.

⁶ Yun ni ka'an de, su masu ja kunda'u ndija ini de ñayiu ka kunda'u, chi chia kui'na de, te maa de ni teku tniuu nee de itni nuu ñu'u xu'un, te su'u de xu'un ka tnaa ñayiu nuu itni yun.

⁷ Yun te jiña'a Jesús:

—Ma koxna'a ni ña, kokuu maa maa ña, chi ja ni sa'a ña ya'a kuu ja ni sa'a tua'a ña yiki kuñu san kiuu jinkoyu'u san. ⁸ Chi siun ni vi koo ni jin ñayiu ka kunda'u. Su sein, chi masu siun ni vi koo —jiña'a ya.

Ni ka skaka tna'a de ja vi ka'ni de Lázaro

⁹ Te kua'a ndeva'a ñayiu judio ni ka jini ja oo Jesús ñuu Betania, te ni ja'ankuei de yun, masu maintno'o ni ja vi kuni de ya, chi suni ja vi kuni de Lázaro, tee ni ndaxteku ya ne'u ndiyi. ¹⁰ Yun te ni ka skaka tna'a sutu ka kuu nija'nu ja suni vi ka'ni de Lázaro. ¹¹ Chi ja ja'a Lázaro, te ni ka

kujioo kua'a tna'a de judio nuu ka kaxtno'o de, te ni ka kandijai Jesús.

Ni ndiuu Jesús na kuinio in rey ja ni kundee maa Jerusalén

¹² Te inka kiuu tnee sua'a, te kua'a ndeva'a ñayiu ja ni jinokuei viko pascua yun, ni ka ni'i tno'o ja kua'an Jesús ñuu Jerusalén. ¹³ Te ni ka ja'ndei nda'a tnu ñuu, te ni kekuei ja mavinutna'i ya. Te ni ka kana jai:

—¡Ka'nu kuu maa ni! Na ta'u na ndetu ia vaji jin sivi maa Jito'o Dios ja kotatnuni ya, ia kuu rey ñayiu Israel —ka kachi.

¹⁴ Te ni ni'i Jesús in mentu luluu, te ni ka koso ya ti, nagua yoso nuu tutu ii:

¹⁵ Ma vi koyu'u maa ni ñayiu ñuu Sión.

Vi kondia'a ni ya'a vaji rey ni, Yoso ya in mentu luluu kachi nuu tutu ii.

¹⁶ Te tu ni ka jinkui'nu ini tee ka skua'a jin ya kiuu yun ja siun kei ka'an nuu tutu ii, su nuu ni nduka'nu Jesús ja mandaa ya andivi, yun te saa ni ka ndaka'an de ja ndi'i tno'o ja yoso yun ka'an ja ja'a ya, vi nagua ni ka sa'a ña jin ya. ¹⁷ Te ñayiu ja ka oo jin Jesús ka ndakani nuu sava ka ñayiu nagua ni ka jini ni sa'a ya, nuu ni ndakana ya Lázaro nuu ni yiyu'u de kava ve'e, te ni ndaxteku ña ya. ¹⁸ Te yun guaa ni kekuei ñayiu kua'a ja ni ka nutna'a ña jin ya, chi ni ka ni'i tno'o ja ni sa'a ya tniuu ka'nu ya'a. ¹⁹ Su yun te ka ndatno'o tna'a maa tee fariseo:

—Vitna te ni ka jini maa ni ja tu nagua ka ni'i sa'uon. Chi ka ndia'a nuu maa ni ja vi ndi'i kuiti ñayiu kua'ankuei jin de —ka kachi de.

Ka ndanduku ña tee ñuu Grecia jin Jesús

²⁰ Te ne'u ñayiu kua'a yun ni jinokuei sava tee ñuu Grecia maa Jerusalén viko pascua ja vi chiñu'u de ia Dios. ²¹ Te ni ka

jintna'a de Felipe, tee ñuu Bet-saida, ja tñii Galilea, te ni ka ka'an nda'u de, te ka jiña'a de:

—Ka kuini san ja vi ka'an san jin Jesús, vi ñani —ka jiña'a de.

²² Yun te ni ja'an Felipe, te ni ndakani de nuu Andrés, te ndi nduu de ni ka nukani nuu Jesús.

²³ Yun te jiña'a Jesús:

—Ja ni kenta maa kiuu ja nduka'nu Se'e Teyii. ²⁴ Chi ka'an ndandaa ndija san ja nuu ja ma junkau in ndikin triu nuu ñu'u, te kiyu'u, nuu saa te invaa ni ndikin kokuu, su nuu ja na jinkiyu'u, te ndee ja ndakaya kua'a ndeva'a. ²⁵ Chi na ñayiu kutoi ja tekui, te skunai mai, te na ñayiu tu ndi'ni ndeva'i ja tekui nuu ñuyiu ya'a, te tava'i mai ja kotekui nikuii nikani. ²⁶ Te na ñayiu kuini ja kunukuechi nuu san, te na kondikin ñai jin san. Te ndee nuu koo maa san, te suni yun koo ñayiu jinokuechi nuu san. Te nuu ja ndee ñayiu kunukuechi nuu san, te sa'a ka'nu ña Tata san.

Ni kaxtno'o Jesús ja kuu ya

²⁷ Te suni jiña'a Jesús:

—Tna'u ndeva'a ini san vitna, ¿te naxa ka'an san? ¿A kuña'a san nuu Tata san: “Skaku ni'nu ña ni nuu tnundo'o ya'a vitna”? Ña'a, ma kuu, chi ja ja'a ya'a guaa ni kenta san vitna ja tna'a san tnundo'o. ²⁸ Tata, xne'e ni maa ni ja ia ka'nu kuu ni —jiña'a ya.

Yun te ni kenta in tno'o ichi andivi ja ka'an:

—Ja ni xne'e rin ja kuu ka'nu rin, te xne'e tuku rin inka jichi —jiña'a ia Dios nuu tno'o yun.

²⁹ Te ni ka jini ñayiu ka oo yun, te ka ka'in ja vaa tajan kana, te sava kai ka ka'an:

—In ia jinokuechi nuu Dios kuu ia ni ka'an yun.

³⁰ Yun te jiña'a Jesús:

—Masu ja ja'a sein ni ka'an ia Dios nuu tno'o ya'a, chi ja ja'a maa ni. ³¹ Chi vitna kuu ja sa'a

ndaa ia Dios yika kuechi ñayiu ñuyiu. Te vitna guaa skunu ya jakue'e ja tatnuni nuu ñuyiu ya'a.

³² Te nuu na ndakoo sukun san nuu ñu'u ya'a, te sa'a san ja ndi'i ñayiu kikuei nuu maa san —jiña'a ya.

³³ Te tno'o yun ni ka'an ya ja kaxtno'o ya naxa ndo'o ya ja kuu ya. ³⁴ Te ka jiña'a ñayiu yun nuu ya:

—Ka jini san ja ka'an nuu Ley, ja Kristu, ia tetniuu Dios, chi koteku ya nikuii nikani. ¿Te nau ja ka'an ni ja nini kuu ja ndakoo sukun Se'e Teyii? ¿Te na in kuu Se'e Teyii yun nuu saa? —ka jiña'a.

³⁵ Yun te jiña'a Jesús:

—Ndee saa ni ka kiuu vi koo ni jin ñu'u ja ye'e ni'nu. Te vi kaka ni vitna ja oo ñu'u ja ye'e ni'nu, nagua ja ma ki'in ña ñunee. Chi na in jika ñunee, te tu jini ndenu kua'in. ³⁶ Te vitna ja ka oo ka ni jin san, vi kandija ña ni ja kuu san ñu'u ja ye'e ni'nu, nagua ja vi kokuu ni se'e ia ye'e ni'nu —jiña'a ya.

Te tno'o yun ni ka'an Jesús, te kua'an ya ja ni tayu'u nuu ya nuu ñayiu yun.

Tu ni ka kandija ña ñayiu judio jin Jesús

³⁷ Te visi kua'a tniuu na'nu ni sa'a Jesús jin nuu ñayiu yun, su tu ni ka kandija ñai jin ya. ³⁸ Chi saa sua'a nagua ja skunkuu tno'o ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, ja ka'an sua'a: Jito'o san, tu ni ka kandija ñayiu tno'o ni ka kaxtno'o san, te tu ni ka kandijai tniuu ka'nu ja ni xne'e maa Jito'o san,

ja ia ka'nu kuu ni kachi nuu tutu ii.

³⁹ Te yun guaa tu ni kuu vi kandija ñayiu, chi suni ni ka'an Isaías:

⁴⁰ Ni jasi ia Dios nduchi nui, te ni ka kundee ndeva'a ini anui,

nagua ja ma vi kuni jin nduchi nui,
ni ma vi jinkui'nu ini ja vi ndasamai mai,
te vi kiundi nuu ya,
te ndasa'a ya ndee ini ndee anui ka'an nuu tutu ii.

⁴¹ Te tno'o ya'a ni ka'an Isaías, nuu ni skuni ña ia Dios jin de ja kuu ka'nu ndeva'a Jesús, te ja ja'a ya ni ka'an de. ⁴² Te visi ni saa, te kua'a ñayiu judio ni ka kandija ña jin ya, te vi guaa ndee tee ka tatnuni ni ka kandija ya. Su ja ka yu'u de tee ka kuu fariseo, guaa tu ni ka kaxtno'o de ja ka kandija de ya, nagua ja ma vi skunu ña jin de nuu ve'e ii sinagoga. ⁴³ Chi ka ndioo ka ini de ja vi sa'a ka'nu ña ñayiu, masu ja sa'a ka'nu ña maa ia Dios.

Xteku ña Jesús jin ñayiu ja vi kandijai tno'o ya

⁴⁴ Ni kana jaa Jesús, te jiña'a ya: —Na ñayiu kandija ña jin san, te masu maintno'o ni maa san kandijai, chi suni kandijai maa Tata, ia ni tetniuu ña jin san. ⁴⁵ Te na ñayiu jini ña jin san, te suni jini ia ni tetniuu ña jin san. ⁴⁶ Maa san kuu ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ñayiu, te vaji san nuu ñuyiu, nagua ja ndi'i ñayiu ja ka kandija ña jin san, te ma vi koi ñunee. ⁴⁷ Su ñayiu ja nini tno'o ka'an san, te tu jantno'i, masu sein kuu ja ka'nde yika kuechi ñayiu yun, chi masu vaji san ja ka'nde san yika kuechi ñayiu ñuyiu, chi vaji san ja skaku ni'nu san jin. ⁴⁸ Su na ñayiu skexiko ña jin san, te tu janta'ui tno'o ka'an san, te ja oo na in ka'nde yika kuechi, chi tno'o ja ka'an san ya'a kuu ja ka'nde yika kuechi ñayiu kiuu sandi'i. ⁴⁹ Chi masu ka'an san nagua kuini maa san, chi maa Tata Dios, ia ni tetniuu ña jin san, kuu ia ni tatnuni na tno'o kuu ja ka'an san, vi ja kaxtno'o san nuu ñayiu. ⁵⁰ Te jini san ja tno'o ja

tatnuni Tata san kuu ja sa'a ja vi koteku ñayiu nikuii nikani. Te yun guaa tno'o ja ka'an san ya'a, chi ka'an san nagua tatnuni maa Tata san —jiña'a ya.

13

Ni ndakate Jesús si'in tee ka skua'a jin ya

¹ Te jañini ama ka ja keja'a viko pascua ñayiu judio, te ja ni jini kaji Jesús ja ni kenta kiuu ja xndendoo ya ñuyiu ya'a, te no'o ya ja ndanitna'a ya jin Tata ya. Te ja siun ni okutoo ya ñayiu maa ya ja ka oi nuu ñuyiu, te vi saa ni kutoo ña ya guaa ndee kiuu sandi'i. ² Te nuu ka nukoo ya ja vi kaxini ya, te suni oo Judas Iscariote, se'e Simón. Su ja ni kee tachi anu de ja xtuu ña de jin Jesús. ³ Te ja jini gua'a maa Jesús ja ni jiña'a Tata ya ndi'i ja oo ya'a nuu nda'a ya, te nuu maa Dios vaji ya, te suni nuu maa ia Dios ndajiokuiin ya no'o ya. ⁴ Te nuu ka nukoo ya nuu mesa, ni ndakoo ya, te ni tau ya sa'un yosoninu ni'nu ya, te ni chindee ya in toalla xiin chii ya. ⁵ Yun te ni tnaa ya ndute nuu in tija'an, te ni jinkondee ya ni ndakate ya si'in tee ka skua'a jin ya, te ni ndasichi ya jin toalla ja yindee xiin chii ya. ⁶ Yun te nuu ni kenta ya ja ndakate ya si'in Simón Pedro, te jiña'a Pedro nuu ya:

—Jito'o san, ¿nau ja saa maa ni ndakate si'in san? —jiña'a de.

⁷ Te jiña'a Jesús:

—Ma junkui'nu ini ni ja sa'a san vitna, su nuu kuee ka, te junkui'nu ini ni —jiña'a ya.

⁸ Te jiña'a Pedro:

—Ja maa san, chi ma ndakate sa'un ni si'in san.

Te jiña'a Jesús:

—Nuu ja ma ndakate san si'in ni, te ma ni'i ta'u ni ja koo ni jin san —jiña'a ya.

⁹ Te jiña'a Simón Pedro:

—Jito'o san, masu maintno'o ni si'in san ndakate ni, chi suni ndakate ni nda'a san vi xini san —jiña'a de.

¹⁰ Te jiña'a Jesús:

—Tee ja vi inka ni jichi de, tu jiniu'u ka ja ndundoo de, maa ni si'in de, chi ja oo vii nii de. Te maa ni, chi ja ka oo vii ni, visi masu ndi'i ni —jiña'a ya. ¹¹ Chi ni jini ya ndee tee kuu ja xtuu ña jin ya, te yun guaa jiña'a ya: “Masu ndi'i ni ka oo vii”.

¹² Yun te nuu ni kuu ni ndakate ya si'i ndi'i de, te ni ndaki'in ya sa'un tikani ja yosoninu ni'nu ya, te ni nukoo ya nuu mesa, te jiña'a ya:

—¿A ni ka junkui'nu ini ni nagua kuu ja ni sa'a san jin ni?

¹³ Te maa ni chi “Mastru” vi “Jito'o” ka xnani ña ni, te vatuka ka ka'an ni, chi suu ndija kuu san.

¹⁴ Nu sa te nuu ja maa san kuu Mastru vi Jito'o, te ni ndakate san si'in ni, te suni maa ni, kuini ja vi ndakate ni si'in in in ni. ¹⁵ Chi ya'a kuu in taniñu ja ni kaxtno'o san, nagua ja suni vi sa'a ni nagua ni sa'a maa san. ¹⁶ Te ka'an ndandaa ndija san ja in tee jinokuechi, chi masu kuu ka'nu ka de nuu jito'o de. Te ni tee ja ni ka tetniuu ña, masu kuu ka'nu ka de nuu tee ni tetniuu ña yun. ¹⁷ Te nase inu ta'u nase inu ndetu ni nuu ja ka junkui'nu ini ni tniuu ya'a, te vi kosa'a ni. ¹⁸ Te masu ka'an san ja ja'a ndi'i ni, chi ja jini maa san na in ni ndakaji san. Su saa te skunkuu nagua ka'an nuu tutu ii: Tee ka jaa in ni jin san xtaa ni ndakoo de siki san.

Kachi nuu tutu ii.

¹⁹ Te vi ndee vitna ja ka'an san, ama ka ja nagua kokuu, nagua ja nuu na vi xtuu ña, te vi kandija ña ni ja sein, chi Maa San Kuu.

²⁰ Te ka'an ndandaa ndija san ja na ñayiu janta'u na in ni tetniuu san, te maa san janta'ui, te na in

janta'u ña jin maa san, te janta'ui ia ni tetniuu ña jin san —jiña'a ya.

Ja ni ka'an Jesús ja xtuu ña Judas jin ya

²¹ Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te ni tna'u ndeva'a ini ya, te ni kaxtno'o ya, te jiña'a ya:

—Ka'an ndandaa ndija san ja in maa ni xtuu ña jin san —jiña'a ya.

²² Yun te ni ka jinkondee tee ka skua'a jin ya ka ndia'a tna'a de, te tu ni ka kutnuni ini de na xiin ja'a ka'an ya. ²³ Te in tee ka skua'a jin ya ja ka'an too ka ya, nukondee de xiin ya nuu mesa ja ka jaxini de jin ya. ²⁴ Te ni sa'a Simón Pedro seña nuu de ja na kakan tno'o de nuu ya na ndee de kuu ja ka'an jin ya. ²⁵ Yun te ni jintna'a yatni tee yun ndika Jesús, te ni jikan tno'o ña de:

—¿Ndee tee kuu, vi Jito'o san? —jiña'a de.

²⁶ Te jiña'a Jesús:

—Na xndajin san xtaa triu, te na tee xiin nuu kuña'a san, te suu tee yun kuu —jiña'a ya.

Te ni xndajin ya xtaa triu yun, te ni jiña'a ya nuu Judas Iscariote, se'e Simón. ²⁷ Te ni jaa de xtaa triu yun, te ni kee Tachi anu de. Yun te jiña'a Jesús:

—Nagua kuini ni ja sa'a ni, te sa'a ñama ni —jiña'a ya.

²⁸ Su vi ni in tee ka jaxini jin ya nuu mesa yun, tu ni ka junkui'nu ini de nau ja siun jiña'a ya nuu de. ²⁹ Chi sava de ni ka ndakani ini ja ni ka'an Jesús jin Judas ja na kuaan de nagua ka jiniu'u ya nuu viko yun, axi kuña'a de joo xu'un nuu ñayiu ka kunda'u, chi maa de ndiso itni xu'un. ³⁰ Te vi nuu ni jaa de in yu'u xtaa triu yun, te ni kee ni de kua'an de, te ja ni kune.

Ni tatnuni Jesús in tno'o jaa

³¹ Yun te nuu ni kee Judas kua'an de, te jiña'a Jesús:

—Vitna te xne'e Se'e Teyii maa ya ja kuu ka'nu ya. Te ja ja'a

maa ya vi kuni ñayiu naxa kuu ka'nu ndeva'a ia Dios. ³² Te nuu ja Se'e Teyii xne'e ja kuu ka'nu ia Dios, te suni ñama xne'e ia Dios ja kuu ka'nu Se'e ya. ³³ Nunuu ni ka vi koo, vi ilu. Te vi ndanduku ña maa ni, su nagua ja ni ka'an san nuu tna'o judio, te yun ka'an san nuu maa ni vitna ja ma kuu ki'inkuei ni nuu ki'in san. ³⁴ Te taa san in tno'o jaa ja tatnuni san ja vi kokutoo tna'a in in maa ni. Chi nagua kutoo ña san jin in in ni, te suni saa vi kokutoo tna'a in in maa ni. ³⁵ Chi nuu ja ka kutoo tna'a in in maa ni, te yun vi kuni ndi'i ñayiu ja ka kuu ni tee ka skua'a jin san —jiña'a ya.

Ni kaxtno'o Jesús ja ndayuu'u Pedro ja jini ña de jin ya

³⁶ Te jiña'a Simón Pedro:

—¿Ndenu kuu nuu ki'in ni, vi Jito'o san?

Te jiña'a Jesús:

—Nuu ki'in san, chi ma kuu kondikin ña ni vitna, su nuu kuee ka, te kondikin ña ni jaa ni —jiña'a ya.

³⁷ Te jiña'a Pedro:

—Jito'o san, ¿nau ja ma kuu kondikin ña san vitna? Te oo anu san naxa ni na kokuu, visi na kuu san ja ja'a ni —jiña'a de.

³⁸ Te jiña'a Jesús:

—¿A vi ndija ni ja vi oo anu ni ja kuu ni ja ja'a san? Ka'an ndandaa ndija san ja vi ama ka ja kana li'li, te uni jichi ma ndaa yu'u ni ja jini ña ni jin san —jiña'a ya.

14

Jesús kuu ichi ja kentao nuu Tata Dios

¹ Te jiña'a ka Jesús:

—Ma vi tna'u ini ni, vi kandija ni ia Dios, te suni vi kandija ña ni jin maa san. ² Chi nuu oo Tata san, chi oo kuakua'a ve'e nuu vi koo ni. Su nuu sua'a te masu saa oo, chi ja koka'an san nuu ni. Su no'o san sava'a san nuu vi koo ni. ³ Te nuu

ja no'o san, te sava'a san in nuu vi koo ni, te ndii tuku san inka jichi, ndikuaka ña maa san, nagua ja vi nuu koo san, te suni yun vi koo ni. ⁴ Te ja ka jini maa ni ndenu ki'in san, te suni ka jini ni ichi —jiña'a ya.

⁵ Te jiña'a Tomás:

—Jito'o san, tu ka jini san ndenu ki'in ni, ¿te naxa vi kuni sein ichi yun? —jiña'a de.

⁶ Te jiña'a Jesús:

—Maa san kuu ichi gua'a vi tno'o ndaa, vi maa san jiña'a ja ka tekun ñayiu. Te ni in ñayiu ma kuu kenta nuu Tata Dios nuu ja masu jin ma'ñu sagua maa san. ⁷ Te nuu ja na vi kuni ña ni jin san, te suni vi kuni ni Tata san. Su ndee vitna ja ka jini ni ya, chi ja ni ka jini ña ni jin maa san —jiña'a ya.

⁸ Te jiña'a Felipe:

—Jito'o san, xne'e ni tata ni nuu saa, te yun ni kuu ndi'i —jiña'a de.

⁹ Te jiña'a Jesús:

—Felipe, ja ni kuna'a ka oo, ¿te a vi tu jini ña ni jin san? Chi na in jini ña jin san, te jini Tata san. ¿Te nau ja ka'an ni: “Xne'e ni Tata ni”? ¹⁰ ¿A tu kandija ni ja in ni kuu san jin Tata san, te Tata san in ni kuu ya jin san? Te tno'o ja ka'an san, chi masu tno'o ja ñu'u ini maa san kuu, chi Tata san, ia oo jin san, kuu ia sa'a tniuu ja sa'a san. ¹¹ Kandija ni ja in ni kuu san jin Tata san, te Tata san in ni kuu ya jin san, axi nuu tuu, su kandija ña ni jin san vi jin tniuu sa'a san.

¹² Chi ka'an ndandaa ndija san ja na in kandija ña jin san, te tniuu na'nu ja sa'a san ya'a suni tniuu yun sa'i, te vi sua'a tniuu na'nu ka sa'i, masu ya'a, chi no'o san nuu oo Tata san. ¹³ Te ndi'i ja ka jikan ni nuu Tata san jin sivi san, te sa'a san nagua ka jikan ni, nagua ja xne'e san ja kuu san Se'e ya ja kuu ka'nu ndeva'a Tata san. ¹⁴ Chi nuu ja na in guaa kuu ja ka jikan ni jin

sivi san, te sa'a san nagua ka jikan ni.

Ni kee yu'u Jesús ja tetniuu ya Espiritu ia Dios

¹⁵ Te jiña'a ka Jesús:

—Te nuu ja ka kutoo ña ni, te vi kuantno'o ni tno'o ja tatnuni san. ¹⁶ Te kakan ta'u san nuu Tata san, te tetniuu ya inka ia chindee chituu ña jin ni, te siun ni koo ya jin in in ni. ¹⁷ Te ia ya'a kuu Espiritu ndaa, te ma kuu vi kuantu'a ñayiu ñuyiu, chi tu ka ndia'i ya, ni tu ka jini ya. Su maa ni, chi ka jini ni ya, chi oo ya jin ni, te siun ni koo ya ini anu ni. ¹⁸ Te ma xndendoo nda'u ña san, chi ndajiokuiin san vi koo. ¹⁹ Chi joo ni ka koo san, te ma vi kuni ka ña ñayiu ñuyiu jin san. Su maa ni, chi vi kuni ña ni, te vi koteku ni, chi ndateku maa san. ²⁰ Te kiuu yun vi kuni ni ja oo san jin Tata san, te ka oo maa ni jin san, te suni oo san jin in in maa ni. ²¹ Te na ñayiu tava'a tno'o ja tatnuni san, te jantno'i, ñayiu yun kuu ja kutoo ña jin san, te ñayiu ja kutoo ña jin san, te kokutoo ña Tata san jin, te suni kokutoo san jin, te xne'e san maa san nui —jiña'a ya.

²² Te jiña'a Judas, masu tee kuu Iscariote:

—Jito'o san, ¿nau ja xne'e ni maa ni nuu in in sein, te masu nuu ñayiu ñuyiu? —jiña'a de.

²³ Yun te jiña'a Jesús:

—Na ñayiu kutoo ña jin san, te jantno'i tno'o ka'an san, te kokutoo ña Tata san jin, te kikuei maa san jin Tata san, te vi koo san jin. ²⁴ Te ñayiu ja tu kutoo ña jin san, chi tu jantno'i tno'o ka'an san. Te tno'o ka nini ni ja ka'an san ya'a, masu tno'o maa san kuu, chi tno'o maa Tata san, ia ni tetniuu ña jin san kuu. ²⁵ Te ndi'i tno'o ya'a ka'an san vitna ja oo ka san jin in in maa ni. ²⁶ Su jin sivi san tetniuu Tata Dios Espiritu maa ya, nagua ja chindee chituu ña ya, te

kaxtno'o ya ndi'i nani guaa kuu, chi ndaska'an ña ya ndi'i tno'o ja ni ka'an san nuu in in maa ni. ²⁷ Te ja kuu ki'in san, su xndendoo mani ña san, chi taa san jamani maa san vi koo jin ni, su maa taa san nagua ka taa ñayiu ñuyiu. Te yun guaa ma vi kotna'u ini ni, ni ma vi koyu'u ni. ²⁸ Te ja ni ka onini ni, ja ni ka'an san: “No'o san, te ndajiokuiin tuku san inka jichi ja vi koo”. Nu u ja ka kutoo ndija ña ni jin san, te ka kusii ini ni, chi ni ka jini ni ni ka'an san ja no'o san nuu oo Tata san, chi kuu ka'nu ka Tata san saa maa san. ²⁹ Te ndee vitna ja ka'an san taka tno'o ya'a, ama ka ja kokuu, nagua ja kiuu na kokuu, te vi kandija ni. ³⁰ Ma ka'an kua'a ka san jin ni, chi ja vaji maa jakue'e ja tatnuni nuu ñuyiu ya'a, te ma kuu sa'un nagua sa'a siki san. ³¹ Su sua'a kokuu nagua ja vi kuni ñayiu ñuyiu ja kutoo san Tata san, te sa'a san nagua ni tatnuni maa ya.

'Vi ndakoo ni, te na ki'on —jiña'a ya.

15

Jesús kuu na kuinio tnu uva ndaa

¹ Yun te jiña'a ka Jesús:

—Maa san kuu na kuinio tnu uva ndaa, te Tata san kuu na kunio tee jitu. ² Te nuu ja ndee in nda'a san ja tu kuun uva, te ka'nde ya, su nuu ja kuun ti, te ndasete ya vi ndasavii ya nagua ja na kuun gua'a ka ti. ³ Su maa ni, chi ka oo vii anu ni jin ma'ñu sagua tno'o ni kaxtno'o san. ⁴ Te siun ni vi koo ni jin san, nagua oo san jin in in maa ni. Chi maa ni maa nda'a yun, te ma kuu kuun uva nuu ja masu tñii jin maa yutnu yun. Te suni saa ni maa ni, chi ma kuu na tniuu gua'a vi sa'a ni nuu ja masu ka oo ni jin san.

⁵ 'Maa san kuu na kuinio tnu uva, te maa ni ka kuu nda'a tnu, te na ñayiu oo jin san, te suni oo

san jin. Te ñayiu yun, guaa kuun kua'a uva nui, chi nuu ja tu maa san oo, te ma kuu sa'un nagua vi sa'a ni. ⁶ Te ñayiu ja tu oo jin san, te ka'nde ña Jito'o, te skana ña ya ndee ye'e, na kuinio nda'a yutnu, te yun yichi, te vi ndaxtutu, te vi tnaa nuu ñu'u ja kai. ⁷ Te nuu ja vi koo ni maa ni jin san, te vi koo gua'a ni jin tno'o ni kaxtno'o san, nuu saa te vi kakan ni ndi'i nagua ka kuini ni, te vi ni'i ni. ⁸ Te nuu ka sa'a ni kua'a tniuu gua'a, te ka kuu ni na kuinio nda'a nuu kuun kua'a uva, te yun ni'i Tata san jayiñu'u. Saa te kentakuei ni ja vi kokuu ni tee gua'a ja ka skua'a jin san.

⁹ 'Kutoo ña san jin in in ni, nagua kutoo ña Tata san jin san. Nuu saa te siun ni vi koo ni jin san, chi kutoo ña san. ¹⁰ Te nuu ja ka jantno'o ni tno'o ja tatnuni san, te siun ni vi koo ni jin san ja kutoo ña san, nagua jantno'o maa san tno'o ja tatnuni Tata san, te siun ni oo san jin ya ja kutoo ña ya jin san. ¹¹ Te tno'o ya'a ka'an san nagua ja vi kokusii ini ni jin san, saa te vi ndi'i ni jin anu ni vi kosii ini ni. ¹² Te tno'o ya'a kuu ja tatnuni san: Ja vi koka'an too tna'a in in maa ni, nagua ka'an too ña san jin in in ni. ¹³ Chi ni in, tu na in ka'an too tna'a gua'a ka saa ya'a: ja vi sokoi mai ja kui ja ja'a amigoi. ¹⁴ Te maa ni ka kuu amigo san nuu ja ka sa'a ni nagua tatnuni san. ¹⁵ Te ma ka'an ka san ja ñayiu ka jinokuechi ka kuu ni, chi ñayiu jinokuechi, chi tu jin nagua sa'a jito'i. Su amigo ka'an san jin ni, chi ni ka onini ni ja ni ndakani san ndi'i tno'o ni ka'an Tata san. ¹⁶ Chi masu maa ni ni ka kaji ña jin san, chi sua'a maa san ni kaji ña jin in in ni, te ni skuiso siki ña san ja ki'inkuei ni, te vi kaxtno'o ni nuu kua'a ñayiu ja vi kandijai, te kuu na kuinio ja kuun kua'a kiti vixin, te vi koyutnu ñayiu vi

kandija yun. Saa nagua ja ndi'i ni nagua ka jikan ni nuu Tata Dios jin sivi san, te taa ya vi ni'i ni. ¹⁷ Te ya'a kuu ja tatnuni san: Ja vi ka'an too tna'a in in maa ni.

Ka ka'an u'u ña ñayiu ñuyiu jin Jesús vi jin ñayiu maa ya

¹⁸ 'Te nuu ka ka'an u'u ña ñayiu ñuyiu jin in in ni, te vi kona'a ni ja xtnañu'u ka maa san ni ka ka'an u'u ñai. ¹⁹ Chi nuu sua'a te ñayiu ñuyiu ka kuu ni, chi vi koka'an too ñai jin ni, nagua ka ka'an too tna'i. Su maa san ni ndakaji ña jin in in ni ne'u ñayiu ñuyiu. Te yun guaa ka ka'an u'u ñai jin ni, chi masu ka ñayiu ñuyiu ka kuu ni. ²⁰ Te vi kondaka'an ni tno'o ja ni ka'an san, ja in ñayiu jinokuechi, chi masu kuu ka'nu kai saa jito'i. Te nuu ja ka sondikin ña jin san ja vi sa'a ña jakue'e, te suni maa ni, chi vi sondikin ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni. Te nuu ja na vi kuantno'o tno'o ni kaxtno'o san, te suni vi kuantno'o tno'o ka kaxtno'o ni nui. ²¹ Te ndi'i ya'a vi sa'a ña ñayiu jin ni ja ja'a sein, chi tu ka jini ia ni tetniuu ña jin san. ²² Chi nuu sua'a te tu sein ni kii ja ka'an san nuu ñayiu, chi ma vi koo yika kuechi nuu siun. Su ja vitna, chi ma kuu ka vi ka'in ja tu na yika kuechi ka tavi. ²³ Chi na ñayiu ka'an u'u ña jin san, te suni ka'an u'ui Tata san. ²⁴ Chi nuu sua'a te tu ni sa'a san tniuu na'nu ne'u maa ñayiu, tniuu ja vi ni in tee tu na ama sa'a de siun, te tu na yika kuechi vi kotavi ñayiu yun. Su vitna ja ni ka jini nui tniuu ya'a, te visi ni saa, te ka ka'an u'u ñai jin san vi suni ka ka'an u'ui Tata san. ²⁵ Te saa kokuu nagua ja skunkuu tno'o yoso nuu tutu Ley ia Dios ja ka neva'i nuu ka'an sua'a: Ni ka ka'an u'u ñai jin rin, visi tu na kuechi rin kachi tutu ii.

²⁶ 'Su nuu na kenta ia chindee chituu ña ja tetniuu san ya ndee

nuu Tata san, te ndakani ya tno'o ja ja'a san. Te suu ya kuu Espiritu maa ia Dios ja kaxtno'o ya tno'o ndaa ja vaji nuu maa Tata Dios. ²⁷ Te suni maa ni, chi vi ndakani ni tno'o ja ja'a san, chi siun ni ka oo ni jin san ndee jaxtnañu'u nuu ni jinkondee san kaxtno'o san nuu ñayiu.

16

¹ 'Tno'o ya'a ni ka'an san, nagua ja ma vi ndayu'u ni nuu na kii tnundo'o. ² Chi vi skunu ña jin ni nuu ve'e ii sinagoga. Te kenta kiuu ja nani kuu ñayiu ja vi ka'ni ña jin ni, vi ndakani ini ja tniuu gua'a ka sa'i nuu ia Dios. ³ Te saa vi sa'i, chi tu ka jini sa'uin Tata Dios, te ni tu ka jini ñai jin san. ⁴ Te ja ni ka'an san tno'o ya'a nagua ja nuu na kenta maa kiuu yun, te vi ndaka'an ni ja ja ni ka'an san.

Tniuu ja sa'a Espiritu ia Dios

'Tu ni ka'an san tno'o ya'a ndee jaxtnañu'u, chi ni oo maa san jin in in ni. ⁵ Su vitna te no'o san ja koo san jin ia ni tetniuu ña jin san ja vaji san. Te ni in maa ni, tu ndee ni jikan tno'o ña jin san: "¿Ndenu ki'in ni?" ⁶ Chi saa sua'a ni ka kusuchi ndeva'a ini ni, ja ni ka'an san tno'o ya'a. ⁷ Su sein, chi ka'an ndaa ndija san ja java'a maa ni kuu ja no'o san. Chi nuu ja ma no'o san, te ma kii ia chindee chituu ña ja koo ya jin in in ni. Su nuu ja no'o san, te tetniuu san ya kii ya ja koo ya jin in in ni. ⁸ Nuu na kenta ya, te xne'e kaji ya nuu ñayiu ñuyiu ja ñayiu ka oo yika kuechi ka kui, te suni xne'e ya ja oo in ichi ndaa ja ki'inkuei, vi xne'e ya ja ka'nde ndaa ia Dios yika kuechi ñayiu. ⁹ Chi xne'e ya ja ka oo yika kuechi, chi tu ka kandija ñai jin san. ¹⁰ Te suni xne'e ya ja vi kuni mai ndee ja kuu ichi ndaa, chi no'o san nuu oo Tata san, te ma vi kuni uun ka ña ni jin

san. ¹¹ Te suni xne'e ya ja vi kuni mai, ja sa'a ndaa ia Dios kuechi, chi ja ni xtau tnia'a ya jakue'e ja tatnuni nuu ñuyiu ya'a ja tniuya'u jakue'e sa'a.

¹² 'Te oo kua'a ka tno'o ja kuini san ka'an san, su ma vi kundee ini ni ja vi konini ni vitna. ¹³ Su nuu na kenta maa Espiritu ja xne'e ya tno'o ndaa, te suu maa ya kondeka ña ndi'i ichi ndaa, chi ma ka'an ya nagua kuini maa ya, chi sua'a ka'an ya ndi'i tno'o ja nini ya ka'an ia Dios, te kaxtno'o ya naxa kaa ja kokuu nuu kuee ka. ¹⁴ Te sa'a ka'nu ña ya jin san, chi ni'i ya tno'o maa ia Dios ja vaji nuu san, te ndakaxtno'o ya nuu in in ni. ¹⁵ Chi ndi'i nagua neva'a Tata san kuu kuenta maa san, te yun guaa ni ka'an san ja ni'i Espiritu tno'o ia Dios ja vaji nuu san, te kaxtno'o ya nuu in in ni. ¹⁶ Chi joo ni ka, te ma vi kuni ka ña ni jin san, te suni joo ni ka, te vi ndakuni tuku ña ni, chi no'o san ndee nuu oo Tata san —jiña'a ya.

Tno'o suchi ini ndasama jin tno'o sii ini

¹⁷ Yun te ni ka jikan tno'o tna'a sava tee ka skua'a jin ya:

—¿Naxa kei tno'o ya'a ja ka'an ya ja joo ni ka, te ma vi kuni kao ya, te suni joo ni ka, te vi ndakuni tukuo ya? ¿Te na tno'o kuu ja no'o ya ndee nuu oo tata ya? ¹⁸ ¿Na tno'o kuu tno'o ka'an ya "ja joo ni ka"? Tu ka junkui'nu sa'un inio na tno'o kuu ja ka'an ya siun —ka kachi de.

¹⁹ Yun te ni jini Jesús ja ka kuini de vi kakan tno'o ña de, te jiña'a ya:

—¿A ka jikan tno'o tna'a ni siki tno'o ni ka'an san: "Ja joo ni ka, te ma vi kuni ka ña ni jin san, te suni joo ni ka, te vi ndakuni tuku ña ni"? ²⁰ Chi ka'an ndandaa ndija san ja maa ni, chi vi nda'i ni, te vi kokusuchi ini ni, su ndia ñayiu ñuyiu, chi vi kokusii ini. Su visi ka

kusuchi ini ni, su tno'o suchi ini yun ndasama jin ja vi kokusii ini ni. ²¹ Chi nuu kuyatni ja kaku lulu in ñasi'i, jatu chii ña, chi ni jino ore ja kaku lulu ña. Su nuu ja ni kaku suchi yikin yun, te ni tu ka na'a ña ja ni jatu ni jani'ni ña, chi saa sua'a kusii ini ña ja ni kaku in se'e ña ñuyiu ya'a. ²² Te suni saa ni ka ndo'o maa ni vitna, chi ka kusuchi ini ni, su nuu ndajiokuiin san ndikoto ña san, te vi ndusii ndeva'a ini ni, te ni in ñayiu ma kindee ja vi kokusii ini ni. ²³ Te kiuu yun, tu sa'un ka nagua vi kokakan tno'o ña ni jin san. Te ka'an ndandaa ndija san ja ndi'i nagua ka jikan ni jin sivi san nuu Tata san, te taa ya. ²⁴ Chi guaa ndee vitna tu nagua ka jikan sa'un ni nuu Tata san jin sivi san. Su vitna te vi keja'a ni vi kakan ni, te vi ni'i ni nagua ja saa, te vi kokusii ndeva'a ini ni.

Ni kundee Jesukristu nuu ndi'i jakue'e oo ñuyiu

²⁵ Te jiña'a tuku Jesús:

—Ni ka'an san tno'o ya'a jin tno'o jioni'ni. Su vaji kiuu ja ma ka'an ka san tno'o jioni'ni, chi saa te kaxtno'o kaji kuiti san ja ja'a Tata san. ²⁶ Te kiuu yun, chi vi kakan ni nuu Tata san jin sivi san, te masu nini ka kuu ja kakanta'u san nuu Tata san ja ja'a in in ni. ²⁷ Chi kutoo ña maa Tata san jin in in ni. Kutoo ña ya, chi ka kutoo ña maa ni jin san, te ka kandija ni ja guaa ndee nuu maa ia Dios vaji san. ²⁸ Ni kee san guaa ndee nuu maa Tata san vaji san nuu ñuyiu ya'a, te vitna te xndendoo san ñuyiu, te no'o tuku san nuu oo Tata san —jiña'a ya.

²⁹ Yun te ka jiña'a tee ka skua'a jin ya:

—Vitna te ka'an kaji kuiti ni, te tu ka'an jioni'ni ka ni. ³⁰ Vitna te ka jinkui'nu ini san ja jini ni ndi'i kuiti, te tu jiniu'u ni ja na in tee

kokakan tno'o ña jin ni. Yun guaa ka kandija san ja vaji ni guaa ndee nuu maa ia Dios —ka jiña'a de.

³¹ Te jiña'a Jesús:

—¿A ndee vitna te ka kandija ndaa ni? ³² Te vaji kiuu, su vitna te ja ni kenta kiuu yun, ja vi kutenuu ni ichi mamaa ni, te vi xndendoo maintno'o ni ña ni jin san. Su masu kendoo maintno'o san, chi oo san jin Tata san. ³³ Te ndi'i tno'o ya'a ni ka'an san nagua ja vi koo ni jin jamani ja ni taa san. Chi vi tna'a ni tnundo'o nuu ñuyiu, su vi kondee ini ni, chi ja ni kundee san nuu jakue'e oo ñuyiu —jiña'a ya.

17

Ndakuatu Jesús ja ja'a maa ya

¹ Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jesús tno'o ya'a, te ni ndakondia'a ya ichi andivi, te jiña'a ya:

—Tata, ja ni jino kiuu ja tna'a san tnundo'o. Sa'a ka'nu ni Se'e ni nuu ñayiu nagua ja suni na sa'a ka'nu ña Se'e ni jin ni. ² Chi ni taa ni tniuu ndiso san nuu ndi'i ñayiu, nagua ja ndi'i ñayiu ni taa ni nuu san na kuña'a san ja vi kotekui nikuii nikani. ³ Te ja vi kotekui nikuii nikani kuu nuu vi kuni ñai jin ni, ja maa ni kuu invaa ia Dios ndaa, te suni vi kuni ñai jin san ja kuu san Jesukristu, ia ni tetniuu maa ni. ⁴ Ja ni sa'a ka'nu ña san jin ni nuu ñayiu ñuyiu, chi ja ni xndi'i san tniuu ni taa ni nuu san ja sa'a san. ⁵ Te vitna, vi Tata, sa'a ka'nu ña ni jin san nuu oo ni, nagua ni ka okuu ka'nuo ama ka ja junkoo ñuyiu.

Ndakuatu Jesús ja ja'a ñayiu ka kandija ya

⁶ 'Ni ndakani san naxa oo naxa kaa ni, nuu ñayiu ni kaji ni ne'u ñayiu ñuyiu. Ñayiu maa ni ka kui, te ni taa ni nuu san, te ni ka jantno'i tno'o ni. ⁷ Vitna te ka jini ja ndi'i ja ni taa ni nuu san vaji ndee nuu maa ni. ⁸ Chi ni ndakani

san nui ndi'i tno'o ja ni ka'an ni nuu san, te ni ka janta'ui. Te ni ka jini ndai ja nuu maa ni ni kee ndija san vaji san, te ka kandijai ja maa ni ni tetniuu ña jin san.

⁹ 'Te jikanta'u san nuu ni ja ja'a mai. Te tu jikanta'u san ja ja'a ñayiu ñuyiu, chi ja ja'a maa ni ñayiu ni ndataa ni nuu san, chi ñayiu maa ni ka kui. ¹⁰ Chi ndi'i nagua kuu kuenta san, suni kuenta maa ni kuu. Te nagua kuu kuenta ni, suni kuenta maa san kuu. Te jin ma'ñu sagua mai vi kuni ñayiu ja ia ka'nu kuu san. ¹¹ Sein, chi maa koo ka san nuu ñuyiu, su ñayiu ni taa ni nuu san, chi vi koo ni nuu ñuyiu. Te maa san, chi ja kuu ndajaa san vi koo, vi Tata Dios, ja kuu ni ia vii. Te jin jaka'nu maa ni koto ni taka ñayiu ni taa ni nuu san, nagua ja vi inuu kuiti na vi koi, nagua oo maa san jin ni. ¹² Chi nuu ni ka oo san jin nuu ñuyiu ya'a, te ni ojito ñukuun san jin, jin jaka'nu maa ni. Te ni in ñayiu ni taa ni, tu ni naa ndoñu'u, chi maa ni tee ni'i ta'u ja juna, nagua ja skunkuun nagua yoso nuu tutu ii. ¹³ Su vitna te ja kuu ndajaa san nuu oo ni, te nini oo ka san nuu ñuyiu, te ka'an ka san tno'o ya'a, nagua ja na vi kokusii ndeva'a ini, nagua kusii ini san. ¹⁴ Te ja ni kaxtno'o san tno'o ni nui, te ni ka skexiko ña ñayiu ñuyiu jin, chi masu ñayiu ñuyiu ka kui. Te suni sein, chi masu ñayiu ñuyiu kuu san. ¹⁵ Te masu jikanta'u san nuu ni ja xtajioo ni jin nuu ñuyiu, chi ja koto kuni ni jin nuu jakue'e. ¹⁶ Chi masu ñayiu ñuyiu ka kui, te suni sein, chi masu ñayiu ñuyiu kuu san. ¹⁷ Te jin ma'ñu sagua tno'o ndaa ni, sa'a vii ni jin, chi tno'o maa ni kuu tno'o ndaa. ¹⁸ Te nagua ni tetniuu ña ni jin san ne'u ñayiu ñuyiu, te suni saa ni tetniuu san jin ne'u ñayiu ñuyiu. ¹⁹ Te ja ja'a ñayiu ya'a, te sa'a vii sa'a va'a

san jin maa san, nagua ja suni vi koo vii vi koo va'i jin ma'ñu sagua tno'o ndaa.

²⁰ 'Te masu maa ni ja ja'a ñayiu ya'a jikanta'u san, chi suni ja ja'a ñayiu vi kandija ña jin san nuu kuee ka ja vi konini tno'o vi ndakani ñayiu ya'a. ²¹ Te jikanta'u san ja inuu kuiti na vi koo ndi'i, nagua ja invaa ni ñayiu na vi kokui, nagua oo maa san jin ni, vi Tata, te suni saa ni oo ni jin san. Te inuu kuiti na vi koi jion, nagua ja na vi kandija ñayiu ñuyiu ja maa ni ni tetniuu ña jin san. ²² Ni sa'a ka'nu san jin, nagua ni sa'a ka'nu ña maa ni jin san, nagua ja invaa ni ñayiu na vi kokui, nagua invaa ni ia ka kuu mao. ²³ Te oo maa san jin, nagua oo maa ni jin san, nagua ja saa, te kentakuei ndaa kuiti ja vi kokui invaa ni ñayiu, te saa nagua ja vi kuni ñayiu ñuyiu ja maa ni ni tetniuu ña jin san, te kutoo ndeva'a ni jin, nagua kutoo ña ni jin san.

²⁴ 'Kuini san, vi Tata, ja ndenu koo san, te suni yun na vi koo ñayiu ja ni taa ni nuu san, nagua ja na vi kuni naxa kuu ka'nu san ni sa'a maa ni. Chi ja kutoo ña ni guaa ndee nuu chia'an ka ja junkoo ñuyiu vi guaa ndee vitna. ²⁵ Tata Dios, ia ndaa kuu ni, te ñayiu ñuyiu, chi tu ka jini ñai jin ni, su sein chi jini ña san. Te ñayiu ya'a, chi suni ka jini ja maa ni ni tetniuu ña jin san. ²⁶ Chi ja ni kaxtno'o san na ia kuu ni, te kokaxtno'o ka san nui, nagua ja vi nagua kutoo ña ni jin san, suni saa vi kokutoo tna'a mai, te koo maa san ini anui —jiña'a ya.

18

Ni ka kakuiko de Jesús

¹ Te nuu ni ndi'i ni ndakuatu Jesús, te ni kekuei ya jin tee ka skua'a jin ya kua'ankuei ya jioo yute Cedrón, in nuu ka oo yutnu

kuii, te ni kiukuei ya jin tee ka skua'a jin ya. ² Te suni ja jini Judas, tee xtuu ña jin ya yun, chi kua'a jichi ni ka ndututu Jesús jin tee ka skua'a jin ya yun. ³ Yun te ni jino Judas jin soldado vi policia ka jito veñu'u, ja ni ka tetniuu ña sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu fariseo, ka ndiso xeen de, te ka tnuu de linterna vi ñu'u iti. ⁴ Su ja jini Jesús ndi'i tnundoo vaji siki ya, te ni kakoxno'o ya, te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Na in ka ndanduku ni?

⁵ Te ka jiña'a de:

—Ka ndanduku san Jesús, tee ñuu Nazaret.

Te jiña'a ya:

—Maa san kuu.

Te suni ka ndeka tna'a tee yun jin Judas, tee xtuu ña jin ya. ⁶ Te nuu jiña'a Jesús: “Maa san kuu”, te ni ka ndakaka yata de, te ni ka ndondiso de ndee nuu ñu'u. ⁷ Te ni ndakan tno'o tuku ña Jesús:

—¿Na in ka ndanduku ni?

Te ka jiña'a de:

—Jesús, tee ñuu Nazaret.

⁸ Te jiña'a Jesús:

—Ja ni ka'an san ja maa san kuu. Te nuu ja maa san ka ndanduku ni, te vi kakuiko ña ni jin maa san, su vi siaa ni tee ya'a na ki'inkuei maa de.

⁹ Saa ni kuu nagua ja skunkuu tno'o ni ka'an ya nuu Tata ya: “Tu ni ski'in san ni in ñayiu ja ni taa ni nuu san”.

¹⁰ Te ndiso Simón Pedro in yuchi kani, ni tava de nuu ñii ñu'u, te ni ja'nde de so'o lado kua'a in tee nani Malco ja jinokuechi de nuu sutu kuu nija'nu. ¹¹ Yun te jiña'a Jesús nuu Pedro:

—Ndatava'a ni yuchi kani ni nuu ñii ñu'u, chi nini kuu ja tna'a san tnundo'o ja ni jandetu Tata san ja ndo'o ja tna'a san —jiña'a ya.

Ni jino Jesús nuu sutu kuu nija'nu

¹² Yun te ni ka kakuiko ña soldado vi tee kuu capitán vi policia tee judio jin Jesús, te ni ka ju'ni ña de jin ya. ¹³ Te xtnañu'u ka ve'e Anás ni ja'ankuei de jin ya, chi tee yun ni okuu tata xiso Caifás, tee ni okuu nija'nu ka nuu sutu kuia yun. ¹⁴ Te suu maa Caifás kuu tee ni ka'an nuu tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja gua'a ka kuu ja invaa ni tee kuu ja ja'a nii ñuu de.

Ni tayu'u tno'o Pedro ja jini de Jesús

¹⁵ Te ka ndikin ña Simón Pedro vi inka tee ka skua'a jin Jesús kua'ankuei de. Te inka tee skua'a yun, chi ka jini tna'a de jin sutu kuu nija'nu yun, te yun guaa ni kiukuei de jin Jesús ndee ini patio ve'e sutu kuu nija'nu ka yun. ¹⁶ Su Pedro, chi ni kendoo de ndee ye'e yun. Yun guaa ni kee tee skua'a ja jini tna'a jin sutu kuu nija'nu yun, te ni ka'an de jin ña'a jito ye'e yun, te ni sia'a ña ña jin Pedro. ¹⁷ Yun te ni jikan tno'o ña'a jito ye'e yun jin Pedro:

—¿A masu suni in tee ka skua'a jin tee ya'a kuu ni? —jiña'a ña.

—Ña'a, ma suu san kuu —jiña'a de.

¹⁸ Te ja siun sa'a vijin, guaa tee ka jinokuechi vi policia yun ni ka xna'a de ñu'u, te ka ndondee de yu'u ñu'u yun ka ndasaa de. Te suni nukuiin Pedro yu'u ñu'u yun jin tee ka oo yun ka ndasaa de.

Xtichi ña sutu kuu nija'nu ka yun jin Jesús

¹⁹ Yun te ni jinkondee sutu kuu nija'nu yun xtichi de Jesús na tee ka kuu tee ka skua'a jin ya, vi nagua kuu ja kaxtno'o ya. ²⁰ Te jiña'a Jesús:

—Sein chi ka'an ndijin san jin nuu ndi'i ñayiu, te siun ni kaxtno'o san nuu ñayiu ve'e ii sinagoga vi veñu'u ka'nu nuu ka ndututu ndi'i tna'o judio, te ni

in tno'o tu nagua ka'an yu'u san.
²¹ ¿Te nau ja saa sein jikan tno'o ña ni? Kakan tno'o ni ñayiu ni ka onini na tno'o ni ka'an san, te mai na vi ndakani nagua ni kaxtno'o san, chi ka jini gua'a mai na tno'o ni ka'an san.

²² Te nuu ni ka'an Jesús siun, te in policia nukuiin yatni yun, ni katu ni in tikatu nuu ya, te jiña'a de:

—¿A vi ndee siun ka'an ni jin sutu kuu nija'nu?

²³ Te jiña'a Jesús:

—Nuu ja ni ka'an san in tno'o kue'e, te ka'an ni ndee ja kuu jakue'e, su nuu ja vatuka ni ka'an san, ¿te nau ja kani ña ni? —jiña'a ya.

²⁴ Te vi saa ni nu'ni ya, ni tetniuu ña Anás ja kua'an ya nuu Caifás, tee kuu nija'nu ka nuu sutu.

Tu ni ndaa tuku yu'u Pedro inka jichi ja jini de Jesús

²⁵ Te nukuiin ni Pedro yu'u ñu'u yun ndasaa de. Te ka jiña'a nuu de:

—¿A masu in tee ka skua'a jin tee yun kuu ni?

Te ña ni ndaa yu'u Pedro, te jiña'a de:

—Ña'a, ma suu san kuu —jiña'a de.

²⁶ Yun te ni jikan tno'o ña in tee jinokuechi nuu sutu kuu nija'nu ka, in tee kuu tna'a tee xiin so'o ni ja'nde Pedro, te jiña'a de:

—¿A masu ni jini ña san jin ni ja ka ndeka tna'a ni jin de ne'u xtnuu kuii yun? —jiña'a de.

²⁷ Te tu ni ndaa tuku yu'u de ja jini de ya, te vi ore saa ni kana in li'li.

Ni ka junsia'a de Jesús nuu Pilato

²⁸ Yun te ni ndekuei de jin Jesús ve'e Caifás, te kua'ankuei de jin ya nuu ve'e tniuu nuu oo tee ñuu Roma ja tatnuni. Te ja makundijin ja matuu, te ñayiu judio, chi tu

ni kiukuei de ini ve'e tniuu yun, nagua ja ma vi kutne'e de, chi yoso nuu Ley ja nuu ja kiukuei de ve'e ñayiu inka tatatno'o, te vi kutne'e de. Te saa ni ka sa'a de, nagua ja kuu vi kaxini de viko pascua maa ñayiu judio. ²⁹ Yun te ni kee Pilato, tee tatnuni ñuu yun, ja ka'an de jin ñayiu yun, te jiña'a de:

—¿Na kuechi ka xtavi ni tee ya'a?

³⁰ Te ka jiña'a de:

—Nuu sua'a te masu tee sa'a jakue'e kuu de, chi ma vi kisia'a san de nuu nda'a ni —ka jiña'a de.

³¹ Yun te jiña'a Pilato:

—Vi ndakuaka maa ni de, te vi sa'a ndaa maa ni kuechi de nagua oo nuu Ley ka neva'a maa ni —jiña'a de.

Yun te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:

—Su sein ñayiu judio, chi ma kuu vi ka'ni san ni in ñayiu.

³² Saa te ni skunkuu tno'o ni ka'an Jesús ja kaxtno'o naxa ndo'o ya nuu kuu ya. ³³ Yun te ni ndiokuiin Pilato, ni ndiuu de ini maa ve'e tniuu, te ni kana de Jesús, te jiña'a de:

—¿A suu ron kuu rey ñayiu judio?

³⁴ Te jiña'a Jesús:

—¿A ka'an ni tno'o ya'a ja jini maa ni axi inka ñayiu ni ka'an nuu ni ja ja'a san? —jiña'a ya.

³⁵ Yun te jiña'a Pilato:

—¿A ñayiu judio kuu ru'un ja kuni rin? Te ñayiu ñuu maa ron vi tee ka kuu nija'nu nuu sutu ka kuu tee ka tnaa ña jin ron nuu rin. ¿Te nagua ni sa'a ron nuu saa? —jiña'a de.

³⁶ Te jiña'a Jesús:

—Nuu tatnuni san, chi masu ñuyiu ya'a oo, chi nuu sua'a te ñuyiu ya'a oo, vaa vi kaxin tna'a tee ka jinokuechi nuu san, nagua ja ma kanakau san nuu nda'a tna'a san judio nuu siun. Su

nuu tatnuni san, chi masu ya'a oo —jiña'a ya.

³⁷ Yun te ni jikan tno'o ña Pilato jin ya:

—Nuu saa te ¿a rey kuu ron? —jiña'a de.

Te jiña'a Jesús:

—Saa ka'an maa ni ja rey kuu san. Te yun guaa ni kaku san, te vaji san nuu ñuyiu ya'a nagua ja ndakani san tno'o ndaa. Te ndi'i ñayiu ka oo jin tno'o ndaa ka nini tno'o ka'an san —jiña'a ya.

³⁸ Te jiña'a Pilato:

—¿Te nagua kuu tno'o ndaa yun?

Ja ni kundaa ja kuu Jesús

Te nuu ni ndi'i ni jikan tno'o ña Pilato jin Jesús, te ni ndee tuku de nuu ka oo ñayiu judio, te jiña'a de:

—Tu sa'un na kuechi nuku'un san siki tee ya'a. ³⁹ Su maa ni, chi ka neva'a ni in costumbre ja siaa uun san in tee yi'i vekaa nuu viko pascua ni, ¿te a ka kuini ni ja siaa uun san rey ñayiu judio? —jiña'a de.

⁴⁰ Yun te ndi'i ni ka kana jaa tuku, te ka jiña'a'i:

—Ña'a, ma siaa ni tee jian, chi siaa ni Barrabás —ka jiña'a'i. Te Barrabás, chi in tee kui'na kuu de.

19

¹ Yun te ni kakuiko ña Pilato jin Jesús, te ni tatnuni de ja ni ka kuun ka kani ña jin ya. ² Te ni ka kiku soldado yun in corona iñu, te ni ka tnaa de xini ya. Te ni ka skui'nu ña de in sa'un kua'a nditnuu tikani jin ya. ³ Te ka jiña'a de:

—Na ta'u na ndetu ni kuu, rey ñayiu judio.

Te ka kani de nuu ya. ⁴ Yun te ni kee tuku Pilato inka jichi, te jiña'a de:

—Vi kondia'a ni, te na kene'e san de ya'a, nagua ja vi kuni maa ni ja tu na kuechi sa'un nuku'un san siki de.

⁵ Te ni kee Jesús ni'nu ya in corona iñu jin ndii ya in sa'un kua'a nditnuu, te jiña'a Pilato:

—Ya'a vi kondia'a ni de.

⁶ Yun te nuu ni ka jini ña sutu ka kuu nija'nu vi policia yun jin ya, te ni ka kana kana de:

—Katakaa ni de yika cruz, katakaa ni de yika cruz —ka jiña'a de.

Te jiña'a Pilato:

—Nuu saa te vi ndakuaka maa ni de, te vi katakaa ni de yika cruz, chi sein, te tu sa'un na kuechi nuku'un san siki de.

⁷ Te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio yun:

—Sein chi ka neva'a maa san in ley, te ley yun, chi ka'an ja kanuu ja kuu de, chi sa'a de ja Se'e ia Dios kuu de.

⁸ Te nuu ni jini Pilato tno'o ya'a, te vi'i ka ni yu'u de. ⁹ Te ni ndiuu tuku de inka jichi ini ve'e tniuu yun, te ni jikan tno'o de Jesús:

—¿Ndenu vaji ron?

Su tu ni ka'an sa'un Jesús nuu de. ¹⁰ Yun te jiña'a Pilato:

—¿A ma ka'an ron ja ka'an rin? ¿A tu jini ron ja ndiso tniuu rin ja katakaa ña rin yika cruz, te suni ndiso tniuu rin ja kuu siaa ña rin? —jiña'a de.

¹¹ Te jiña'a Jesús:

—Tu na tniuu ndiso ni siki san, nuu sua'a te tu ni taa ia Dios nuu ni. Te yun guaa ka'nu ka kuu yika kuechi ka tavi tee ni ka ndasia'a ña jin san nuu nda'a ni, saa maa ni —jiña'a ya.

¹² Te ndee ore saa ni nduku ndee Pilato ja siaa de Jesús, su ñayiu judio, chi ni ka kana jai, ka jiña'a'i:

—Nuu ja siaa uun ni tee ya'a, te masu amigo César kuu ni, chi ndi'i tee sa'a ja rey kuu maa de, te ndakoo de siki rey César —ka jiña'a de.

¹³ Yun te nuu ni jini Pilato tno'o yun, te ni tatnuni de ni ka kene'e ña jin Jesús ini ve'e tniuu yun, te

ni junkoo de nuu mesa ja ja'nde de kuechi, nuu nani jin sa'an hebreo "Gabata", te jin sa'an griego nuu ni ka jakin inuu yuu. ¹⁴Te in kiuu ama ka ja keja'a kiuu ndatatu maa viko pascua ñayiu judio, vaa ndee ka uxi uu kuu. Yun te jiña'a Pilato nuu ñayiu judio:

—Ya'a oo tee kuu rey maa ni.

¹⁵Su ni ka kana jai:

—¡Na kuu de, na kuu de!
¡Katakaa ni de yika cruz!

Te jiña'a Pilato:

—¿A rey ni katakaa san yika cruz?

Te ka jiña'a sutu ka kuu nija'nu:

—Tu na rey ka ka neva'a san, chi maintno'o César.

¹⁶Yun te ni ndakuña'a ña Pilato jin Jesús ja vi katakaa ña de jin ya yika cruz. Te ni ka tnii ña de kua'ankuei de jin ya.

Ni ka jatakaa de Jesús yika cruz

¹⁷Yun te ni kee Jesús ndiso maa ya cruz, kua'an ya in nuu nani yiki xini ndiyi, te jin sa'an hebreo nani Gólgota. ¹⁸Te yun ni ka jatakaa de ya yika cruz, te xiin ya ni ka jatakaa de uu tee nuu uu ka cruz, in in de jioo jioo xiin ya, te maa Jesús ma'ñu. ¹⁹Te suni ni tee Pilato in tno'o ja ni ka tetuu xini cruz, ja ka'an sua'a: "Tee ya'a kuu Jesús ñuu Nazaret, rey ñayiu judio". ²⁰Te kua'a ñayiu judio ni ka ka'u tno'o yun, chi yatni yu'u ñuu kuu nuu ni ka jatakaa de Jesús yika cruz, te tno'o yun yoso jin sa'an hebreo vi jin sa'an griego vi jin latín. ²¹Te sutu ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ka jiña'a nuu Pilato:

—Ma tee ni ja rey ñayiu judio kuu de, chi sua'a tee ni ja maa de ni ka'an ja rey ñayiu judio kuu de —ka jiña'a de.

²²Te jiña'a Pilato:

—Nagua ni tee san, te saa kendoo.

²³Te nuu ja ni ka jatakaa ña soldado yun jin Jesús, te ni ka

ndaxtutu de sa'un ya, te ni ka ndaka'nde de in in sa'un ya ja ni ka ndaki'in in in ndi kuun maa soldado yun. Te suni ni ka ki'in de in sa'un tikani ni oni'nu ya, te sa'un yun, chi ni kunu sua'a, masu ni kiku, te invaa ni oo nika'nu. ²⁴Yun te ni ka ndatno'o tna'a soldado yun:

—Ma vi ka'nde, chi sua'a na vi kototnuni kondio'ni ndeo guaa kendoo jin —ka kachi de.

Saa te ni skunkuu nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: "Ni ka ndaka'nde de sa'un rin, te ni ka jitotnuni de siki sa'un rin kondio'ni ndee de guaa kendoo jin", ka'an nuu tutu ii. Te saa ni ka sa'a soldado yun.

²⁵Te yatni nuu nukuiin cruz ja intakaa Jesús, yun ka oo nana ya vi ku'u ña vi María ñasi'i Cleofas vi María Magdalena. ²⁶Te nuu ni jini Jesús nana ya jin tee ka skua'a jin ya ja kutoo ka ya, ja ka oo yatni yun, te jiña'a ya nuu nana ya:

—Nana, jian oo ni jin se'e ni.

²⁷Yun te jiña'a ya nuu tee ka skua'a jin ya:

—Ñani, jian oo ni jin nana ni.

Te ni ndee ore saa ni ndakuaka ña tee skua'a yun jin ña ve'e de ja ni jito ña de.

Ni ji'i Jesús

²⁸Te nuu ni ndi'i ya'a, te ni jini Jesús ja ni ndi'i ni skunkuu ya, te nagua ja na skunkuu nuu tutu ii, te jiña'a ya:

—Yichi san.

²⁹Te yun oo in tindo'o ja ñu'u chitu vinu iaa. Yun te ni jinokuei soldado, te ni ka tnii de in tivolo kachi, te ni ka chi'i de vinu iaa, te ni ka chindee de xini in nda'a yutnu nani hisopo, te ni ka tee de yu'u ya ja na ko'o ya. ³⁰Te nuu ni ti'vi Jesús vinu iaa yun, te jiña'a ya:

—Ja ni ndi'i ni skunkuu.

Yun te ni chindei ya xini ya, te ni kana anu ya.

In soldado ni tuu de lanza de yika Jesús

³¹ Te nuu ja ni kuyatni ja keja'a kiuu ndatatu maa viko pascua ñayiu judio, te tu ka kuini tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja vi kendoo ndiyi yun yika cruz kiuu ndatatu, chi kiuu ndatatu yun kuu in kiuu ka'nu ndeva'a ka nuu viko yun. Te yun guaa ni ka ka'an de jin Pilato ja na tatnuni de vi ka'nu yiki si'in tee intakuei yika cruz yun, nagua ja na vi kuu ñama ka de, te na vi xtajioo yiki kuñu de yika cruz yun. ³² Yun te ni ja'ankuei soldado, te ni ka ja'nu de yiki si'in tee xtnañu'u, te suni saa ni inka tee intakaa yika cruz xiin Jesús. ³³ Su nuu ni ka juntna'a de Jesús, te ni ka jini de ja ja ni ji'i ya. Yun guaa tu ni ka ja'nu de yiki si'in ya. ³⁴ Su in soldado yun ni tuu de lanza de yika ya, ni june de, te vi nuu saa ni kee niñi vi ndute. ³⁵ Te maa san ja ni jini san naxa ni kuu, guaa ndakani san, te ndakani ndaa san naxa ni kuu, chi ni jini san, te ka'an ndaa san, nagua ja suni vi kandija maa ni. ³⁶ Chi saa ni ndo'o ya, nagua ja skunkuu nuu tutu ii ja ka'an: "Ma vi ka'nu de ni in yiki ya". ³⁷ Te suni oo inka tno'o nuu tutu ii ja kachi: "Te in kiuu vi kuni ron ia ni ka xtuji ña jin lanza", kachi tutu ii.

Ni jinkoyu'u Jesús

³⁸ Te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te José, tee ñuu Arimatea, ni ja'an de ni ka'an nda'u de jin Pilato ja na kuandetuu tee yun ndakuiso de yiki kuñu Jesús, no'o jin de. Te José, chi tee kandija Jesús kuu de, visi kandija yu'u de, chi yu'u de tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio. Te ni jandetu Pilato. Yun te ni ja'an José, ni nune'e de yiki kuñu Jesús, te ni jiso de kua'an de. ³⁹ Te suni ni jino Nicodemo, tee ni ja'an nuu oo Jesús in jakuaa, nee de vaa ndee oko uxi kilo suja ugua nani

mirra saka tna'a jin yuku nani áloes. ⁴⁰ Te nduu de ni ka ki'in yiki kuñu Jesús, te ni ka tniutuu de in sa'un vii ndeva'a ja ni kiuu tatna xiko yun, nagua costumbre maa ñayiu judio nuu ka tayu'i ndiyi. ⁴¹ Te nuu ni ka jatakaa de Jesús yika cruz, oo in nuu ka oo yutnu kuii, te nuu oo yutnu kuii yun oo in yau ñaña ni kuva'a jaa, nuu chia'an ka sa'un ja na ndiyi kiyu'u. ⁴² Te yun ni ka tayu'u de yiki kuñu Jesús, chi yatni oo yau ñaña yun, te ja ni kuyatni ja keja'a kiuu ndatatu ñayiu judio.

20

Ni ndateku Jesús

¹ Te nuu ne'e domingu, kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, te ne'e ndeva'a vi in tinee ka, kua'an María Magdalena majinkoto ña yau ñaña nuu yiyu'u Jesús. Te ni jini ña ja ni kujioo kava ndesi yu'u yau ñaña yun. ² Yun te ni jino ña ni no'o ña nuu ka oo Simón Pedro jin inka tee skua'a ja kutoo ka Jesús, te jiña'a ña:

—Ni ka ndatau yiki kuñu Jito'o nuu yiyu'u ya, te tu ka jinio ndenu ni ka ndatayu'u ya —jiña'a ña.

³ Yun te ni kekuei Pedro jin inka tee skua'a yun kua'ankuei de mavijinkoto de yau ñaña yun. ⁴ Te nduu de ka jino inuu de kua'ankuei de, su ñama ka ni jino inka tee yun saa Pedro, te xtnañu'u ka de ni kenta nuu oo yau ñaña yun. ⁵ Te jinkuindei de ni ndia'a de, te ni jini de ja maa ni ka sa'un vii ndeva'a oo yun, su tu ni kiuu de. ⁶ Yun te saa ni kenta Simón Pedro ja ndikin ña de kua'an de, te ni kiuu de nuu yau ñaña yun, te ni jini de ja maa ni ka sa'un finu yun oo. ⁷ Te suni ni jini de sa'un ni ofusuku xini Jesús, ja masu in ni oo jin sa'un vii yun, chi ñutuu siin maa, te siin nuu katuu. ⁸ Yun te suni ni kiuu inka tee skua'a yun ja ni kenta

xtnañu'u nuu yiyu'u ya, te nuu ni jini de ja siun ni kuu, te ni kandija de ja ni ndateku ya. ⁹ Chi chia'an ka ja vi junkui'nu ini de nagua yoso nuu tutu ii, ja nini kuu ja ndateku ya ne'u ndiyi. ¹⁰ Yun te ni ka ndajiokuiin tee ka skua'a yun kuano'okuei de ve'e de.

Ni ndenta Jesús nuu María Magdalena

¹¹ Su María, chi ni ndajino ña ye'e yau ñaña, te yun ni oo ña nda'i ña, te vi nda'i ña, te ni jito ni'ni ña ichi ini yau ñaña yun. ¹² Te ni jini ña uu ia ka jinokuechi nuu Dios, ka ni'nu ya sa'un kuijin kuijin, ka nukoo ya nuu ni okatuu yiki kuñu Jesús, in ya nukoo ichi xini, te inka ya ichi nuu ja'a. ¹³ Te ni ka jikan tno'o ña ya jin ña:

—Kua'a, ¿nau ja nda'i ron?

Te jiña'a ña:

—Saa, chi ni ka ndatava yiki kuñu jito'o san, te tu jini san ndenu ni ka ndatayu'u ña jin.

¹⁴ Te vi inka siun jiña'a ña, te ni ndajionenuu ña, te ni jini ña maa Jesús ja oo ya yun, su tu ni ndakuni ña ja maa ya kuu. ¹⁵ Te ni jikan tno'o ña Jesús:

—Kua'a, ¿nau ja nda'i ron? ¿Te na in ndanduku ron? —jiña'a ya.

Te maa ña, chi ni ndakani ini ña ja tee jito xtnuu kuu yun kuu ya, te jiña'a ña:

—Nuu ja maa ni kua'an jin yiki kuñu de, vi kua'a, te kaxtno'o ni joo ndenu ni ndachiyu'u ni de, nagua ja kuu no'o san jin de —jiña'a ña.

¹⁶ Te jiña'a Jesús:

—María.

Yun te ni jionenuu ña, te ni ka'an ña jin sa'an hebreo:

—Raboni, —ja kei ka'an "Mas-tru".

¹⁷ Te jiña'a Jesús:

—Siaa ña jin rin, chi kuini ka ja ndaa rin nuu oo Tata rin, su kua'an nuu ka oo ñani rin, te kuña'a ron ja ndaa rin nuu oo

Tata rin vi Tata in in ron, nuu oo ia Dios rin vi ia Dios in in ron.

¹⁸ Yun te kua'an María Magdalena majinkaxtno'o ña nuu tee ka skua'a ja ni jini ña Jito'o, te maa ya ni ka'an tno'o ya'a jin ña.

Ni ndenta Jesús nuu ka oo tee ka skua'a jin ya

¹⁹ Te nuu ni kuaa vi suu kiuu yun ja kuu kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, ni ka ndututu tee ka skua'a in ve'e, te ni ka ndakasi gua'a de ye'e, chi ka yu'u de tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio. Te ni kiuu Jesús, te ni junkuiin ya ma'ñu nuu ka oo de, te jiña'a ya:

—¿A kukuee ni ka oo ron? Te vi koo jin tno'o mani.

²⁰ Te nuu ni ndi'i ni ka'an ya tno'o yun, te ni xne'e ya nda'a ya vi yika ya nuu tee ka skua'a jin ya. Te ni ka kusii ini de ja ni ka ndakuni de Jito'o Jesús. ²¹ Yun te jiña'a tuku Jesús:

—¿A kukuee ni ka oo ron? Te vi koo jin tno'o mani. Te nagua ni tetniuu ña Tata rin ja vaji rin ñuyiu, suni saa tetniuu ña rin ja vi ndakani ron tno'o rin nuu ñayiu —jiña'a ya.

²² Yun te ni tiutachi ya nuu ka oo de, te jiña'a ya:

—Vi ni'i ron Espíritu ia Dios.

²³ Te taka ñayiu ja ka jaka'nu ini ron yika kuechi, te koo tno'o ka'nu ini nuu kuechi. Te ñayiu ja tu ka jaka'nu ini ron yika kuechi, te ma koo tno'o ka'nu ini nuu kuechi —jiña'a ya.

Ni jini Tomás ja ni ndateku Jesús

²⁴ Su Tomás, in tee oo nuu ndi uxi uu tee ka skua'a ja ka xnani Kuati, chi tu ni oo de jin sava ka tee ka skua'a yun na ni ndenta Jesús. ²⁵ Yun te ka jiña'a sava ka tee ka skua'a yun nuu de:

—Ni ka jini san Jito'o.

Su jiña'a Tomás:

—Nuu ja ma kuni san jin nuu san nuu ni ka tuji nda'a ya ja ni kiukuei nduyu kaa, te chi'i san xinda'a san nuu ni ka yi'i nduyu kaa yun, vi chi'i san nda'a san yika ya, nuu saa te ma kandija sa'un san —jiña'a de.

²⁶ Yun te saa nuu una kiuu, te ni ka ndututu tuku tee ka skua'a yun ini in ve'e, te saa chi ka oo de jin Tomás. Te ni ka ndakasi gua'a de ye'e, su ni kiuu Jesús, te ni junkuiin ya ma'ñu nuu ka oo de, te jiña'a ya:

—¿A kukuee ni ka oo ron? Te vi koo jin tno'o mani.

²⁷ Yun te jiña'a ya nuu Tomás:

—Chi'i xinda'a ron ini nda'a rin, te kondia'a nda'a rin, te chi'i nda'a ron yika rin, te kuni ron nuu ni tuji, te kandija; ma kokuu ron in tee so'o ja tu kandija —jiña'a ya.

²⁸ Yun te jiña'a Tomás:

—Jito'o maa san vi Dios maa san kuu ni —jiña'a de.

²⁹ Te jiña'a Jesús:

—Kandija ron chi ni jini ña ron, vi Tomás, su nase ta'u ñayiu ja tu ni ka jini ñai jin rin, te ka kandijai —jiña'a ya.

Na ja'a kuu ja ni tee Juan tutu ya'a

³⁰ Te ni sa'a ka Jesús kua'a ka tniuu vii tniuu va'a jin nuu tee ka skua'a jin ya, ja tu nagua yoso nuu tutu ya'a. ³¹ Su ni tee san tno'o ya'a nagua ja vi kandija ni ja Jesús kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios, vi Se'e maa Dios kuu ya. Te jin ja ka kandija ni ya, te vi ni'i ni ja vi koteku ni nikuii nikani jin ma'ñu sagua ya.

21

Ni ndenta Jesús nuu uja tee ka skua'a jin ya

¹ Yun te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te ni ndenta tuku Jesús inka jichi nuu ka oo tee ka skua'a jin ya yu'u ndute mar Tiberias, te sua'a

ni kuu nuu ni ndenta ya. ² In ni ka otutu Simón Pedro jin Tomás, tee ka xnani Kuati, vi Natanael, tee ñuu Caná ja tñii Galilea, vi nduu seyii Zebedeo jin uu ka tee ka skua'a. ³ Te jiña'a Simón Pedro nuu sava ka de:

—Ki'in san tau san chiaka.

Te ka jiña'a sava ka de:

—Suni vi kondikin ña san, ki'inkueio nuu saa —ka jiña'a de.

Te kua'ankuei de, yun te ni kekuei de nuu in barco, su tu sa'un na kiti ni ka ni'i de jakuaa yun. ⁴ Te nuu ja makundijin ja matuu, te vi sanaa ni ka jini de Jesús yu'u ndute mar yun, su tu ni ka ndakuni ña tee ka skua'a yun ja maa Jesús kuu ya. ⁵ Te ni jikan tno'o ña ya:

—Amigo, ¿a ni ka ni'i ron chiaka vi kao?

—Tu sa'un na kiti ka ni'i san —ka jiña'a de.

⁶ Te jiña'a Jesús:

—Vi skee ñunu ron ichi lado kua'a barco jian, te vi ni'i ron ti —jiña'a ya.

Yun te ni ka skee de ñunu de, te vi ña kuu ka vi ndatau de ja kua'a ndeva'a chiaka ni ka ni'i de. ⁷ Yun te jiña'a tee skua'a ja kutoo ka ña Jesús nuu Pedro:

—Jito'o kuu ya.

Te vi nuu ni jini Simón Pedro tno'o yun, ja Jito'o kuu ya, te ni ndaki'in de sa'un de, chi ni tau de ja satniuu de, te ni ndagua ni de nuu ndute mar yun, kua'an de nuu oo ya. ⁸ Te sava ka tee ka skua'a yun, chi ni ka ndene'e jioo de barco yu'u ndute yun, te vi saa ka ñuu de ñunu yun ñu'u chitu chiaka, chi masu jika oo yu'u ndute vaa ndee u'un xiko ni metro kuu. ⁹ Te nuu ndekuei jioo de nuu ñu'u, te ni ka jini de kai ñu'u, te nuu tikayi ñu'u yun yoxnee xtaa triu jin in chiaka. ¹⁰ Te jiña'a Jesús:

—Vi taa chiaka ni ka tau ron jian na vi skasuon vi kao —jiña'a ya.

¹¹ Yun te ni kaa Simón Pedro ini barco, te ni jiokuita de ñunu yun guaa ndee nuu ñu'u yichi, te ñu'u chitu kuiti chiaka na'nu na'nu, in ciento uu xiko uxi uni ti kuu. Te visi kua'a ndeva'a ti ñu'u, su tu ni te'nde ñunu yun. ¹² Te jiña'a Jesús:

—Ne'ekuei vi kasii ini ron.

Te ni in tee ka skua'a yun, tu ni kii ini de ja kakan tno'o ña de na in kuu ya, chi ka jini de ja maa Jito'o kuu ya. ¹³ Yun te ni jintna'a Jesús yu'u ñu'u, te ni tau ya xtaa triu yun, te ni jiña'a ya nuu de, te suni saa ni chiaka yun. ¹⁴ Ya'a kuu jichi kuu uni ja ni ndenta Jesús nuu tee ka skua'a jin ya, nuu ja ni ndateku ya ne'u ndiyi.

Ni ka ndatno'o Jesús jin Simón Pedro

¹⁵ Te nuu ni ndi'i ni ka jasii ini de, te ni jikan tno'o ña Jesús jin Simón Pedro:

—Simón, seyii Jonás, ¿a kutoo ka ña ron, saa sava ka tee ya'a?

Te jiña'a de:

—Saa, vi Jito'o san, ja jini maa ni ja kutoo ña san.

Te jiña'a ya:

—Nuu saa te koto ñayiu ka kuu na kuinio lelu kueli rin —jiña'a ya.

¹⁶ Te ni ndiokuiin ya ni jikan tno'o ña ya inka jichi:

—Simón seyii Jonás, ¿a kutoo ña ron?

Te jiña'a Pedro:

—Saa, vi Jito'o san, ja jini maa ni ja kutoo ña san.

Te jiña'a ya:

—Nuu saa te koto ñayiu ka kuu na kuinio ndikachi rin.

¹⁷ Te ni jikan tno'o ña ya jichi kuu uni:

—Simón seyii Jonás, ¿a kutoo ña ron?

Te ni kusuchi ini Pedro ja siun vi uni jichi jikan tno'o ña ya ja a kutoo de jin ya, te jiña'a de:

—Jito'o san, maa ni chi jini ndi'i ni, te ja jini maa ni ja kutoo ña san.

Te jiña'a ya:

—Nuu saa te koto ñayiu ka kuu na kuinio ndikachi rin. ¹⁸ Chi ka'an ndandaa ndija rin, ja ndee nuu kuechi ka ron, chi ni on-daku'ni maa ron chii ron, te ni ojika ron ndee ni nuu kuini maa ron. Su nuu na yii ron, te skaa ron nda'a ron, te inka ñayiu ndaku'ni chii ron, te kuaka ñai ki'in ron ndenu tu kuini ron ja ki'in ron —jiña'a ya.

¹⁹ Te tno'o ya'a ni ka'an ya ja kaxtno'o ya naxa ndo'o Pedro nuu kuu de ja sa'a de ja koo jayiñu'u nuu ia Dios. Yun te jiña'a ka ya:

—Kondikin ña, te sa'a ron tniuu nagua ni sa'a maa rin —jiña'a ya.

Tee skua'a ja kutoo ka Jesús

²⁰ Te nuu ni jionenuu Pedro, te ni jini de ja ndikin ña tee skua'a ja kutoo ka Jesús, kua'an de. Te suu de kuu tee ni ondetu ndee xiin Jesús na ni ka jaxini de jin ya viko pascua ñayiu judio, te ni jikan tno'o ña de jin ya: “¿Na ndee tee kuu ja xtuu ña jin ni, vi Jito'o san?”

²¹ Te nuu ni jini ña Pedro jin de, te ni jikan tno'o de Jesús:

—Jito'o san, ¿te tee ya'a, naxa ndo'o de?

²² Te jiña'a Jesús:

—Nuu ja kuini maa rin te koteku ni de guaa ndee kiuu ja ndajiokuiin rin, te ma kondi'ni ron. Kondikin ña, te sa'a ron tniuu nagua ni sa'a rin —jiña'a ya.

²³ Yun te ni jitenuu tno'o yun nuu taka ñayiu ka skua'a, ja tee skua'a yun, chi ma kuu de. Su Jesús, chi tu ni ka'an ya ja ma kuu de. Chi tno'o ni ka'an ya kuu: “Nuu ja kuini maa rin, te koteku ni de guaa ndee kiuu ja ndajiokuiin rin, te ma kondi'ni ron”.

²⁴ Te suu tee skua'a ya'a kuu maa san ja ndakani san tno'o ya'a,

te ni tee san taka tno'o ya'a, chi
jini san ja tno'o ndaa ndakani san.

²⁵ Te suni oo kua'a ka tniuu ja ni
sa'a Jesús, te ndakani ini san ja
nuu sua'a te vi ndi in ndi in na
vi tee san, vaa vini ma kenta nii
ñuyiu ja vi ku'un va'a liuru nuu
koyoso ndi'i tniuu ni sa'a ya.

Saa na kokuu.

Tniiu ja ni ka sa'a tee ni chitniiu ña Jesús

*Ni kee yu'u Jesús ja tetniiu Dios
Espíritu ya*

¹ Nuu tutu xtnañu'u ja ni tetniiu san nuu ni, vi Tata Teófilo, ni tee san ndi'i ja ni sa'a Jesús vi ja ni kaxtno'o ya ndee kiiu nuu ni keja'a ya ² vi guaa ndee kiiu mandaa ya andivi. Te ama ka ja no'o ya, ja ni kaxtno'o ya nuu tee ni chitniiu ya ja ka kuu tee ni ndakaji ya ja vi xtutenuu de tno'o maa ya jin ma'ñu sagua Espíritu ia Dios. ³ Te nuu kuee ka ja ni ji'i ya, te ni ndatuu teku ya, te ni xne'e ya maa ya nuu de ja kaxtno'o kaji ya ja ni ndateku ya. Te kua'a jichi ni ka jini ña de jin ya nuu uu xiko kiiu. Te ni kaxtno'o ya naxa tatnuni ia Dios. ⁴ Te nuu ni ka oo de jin ya ni tatnuni ya ja ma kekuei de Jerusalén, chi jiña'a ya:

—Vi kondetu ni guaa ndee na skunkuu tno'o ni kee yu'u Tata Dios, nagua ni ka onini ni ja ni ka'an san, ⁵ chi ja ndaa ja Juan ni skuandute ñayiu jin ndute, su maa ni, chi nuu masu kua'a ka kiiu, te vi ni'i ni Espíritu ia Dios ja koo ini anu ni, na kuinio ja ni ka jandute ni jin ya —jiña'a Jesús.

Kuano'o Jesús andivi

⁶ Te nuu ni ka otutu de jin ya, te ka jiña'a de:

—¿A vitna te ndasa'a siin ni ñuo Israel ja tatnuni mai, vi Jito'o san?

⁷ Yun te jiña'a ya:

—Ja maa ni, chi masu ka oo ni ja vi kuni ni na kiiu axi naxa kokuu ja skunkuu ia Dios, chi ja na'a maa Tata Dios nagua kuu ja sa'a ya, chi maintno'o maa ya tatnuni.

⁸ Su nuu na kii Espíritu ia Dios nuu ndi'i ni, te vi ni'i ni jaka'nu, te kekuei ni vi kaka nuu ni vi ndakani ni tno'o ja ja'a san ja ni ka jini ni nuu ñayiu ñuu Jerusalén vi nuu ñayiu nii ñuu tñii Judea vi Samaria vi nii ndee ja'a ñuyiu.

⁹ Vi yun ni ka ni ka'an ya, te vi ka ndia'a de, te mandaa ya, te ni jinkisa'u ya nuu viko, te tu ni ka jini ka ña de. ¹⁰ Te vi ka jito ni'ni guagua'a de ichi andivi ja mandaa ya kua'an ya, te sanaa ni ni ka jini de uu tee ka ni'nu sa'un kuijin. ¹¹ Te ka jiña'a ya:

—Tee Galilea, ¿nau ja ka jito ni'ni ni'ni ni ichi andivi? Te maa Jesús ja ni ka oo jin ni ya'a, mandaa ya andivi, te saa ni ndajjokuuin ya inka jichi nagua ka ndia'a ni ja mandaa ya andivi —ka jiña'a ia ka jinokuechi nuu Dios.

*Ni ka kaji de Matías ja nukuiin
de nuu tñiiu Judas*

¹² Yun te ni ndekuei de yuku nani Olivos, te kuano'okuei de Jerusalén, chi masu jika kuu nagua oo nuu Ley ja kuu vi kaka de kiiu ndatatu. ¹³ Nuu ni ndajinokuei de ñuu yun, te ni ndiukuei de in ve'e, te ni ndakuei de ve'e oo ndee sukun nuu ka ndoo de. Te tee yun ka kuu Pedro vi Jacobo, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo se'e Alfeo, Simón Zelote * vi Judas ñani Jacobo. ¹⁴ Ndi'i de ni ka otutu jin sava ka ñani Jesús vi María, nana ya, vi sava ka ñasi'i ja inuu inuu ni ka ondakuatu de vi ni ka ojikanta'u de nuu ia Dios.

¹⁵ Te in kiiu yun ni ka kututu ndee ciento oko ñayiu ka kandija Jesús. Yun te ni ndakoo Pedro ma'ñu ndi'i ñayiu yun, te jiña'a de:

¹⁶ —Nini kuu ja ni skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii, vi ñani vi

* **1:13** 1:13 Zelote kei ka'an tee yinduu nuu tee ka ndakoo ja kaxin tna'a ja ja'a ñuu de.

kua'a, ja ni ka'an Espiritu ia Dios jin David ndee jana'a siki Judas, tee ni ondeka ña jin ñayiu ja ni ka kakuiko ña jin Jesús. ¹⁷ Te Judas, chi in tee ni ka ojika jin ndi uxi uu san kuu de, te suni ni chitniuu ña ya jin de ja vi sa'a san tniuu ya'a. ¹⁸ Su ni ja'an de, te ni ndaki'in de ñu'u jin xu'un ni junkunya'u de ja ja'a tniuu kue'e ni sa'a de. Yun te ni kanakau ndei de ichi xini de, te ni ka'ndi chii de, te ni yagua ndi'i jiti de. ¹⁹ Su nuu ni ka jini ndi'i ñayiu Jerusalén, te ni ka xnani de ñu'u yun Acéldama, jin sa'an maa de, ja kei ka'an ñu'u niñi. ²⁰ Chi sua'a ka'an nuu tutu Salmo: Na kendoo nda'u ve'e de te tu na in koo sa'un ka. Te suni inka nuu ka'an: Ja inka ñayiu na sa'a tniuu ni osa'a de.

²¹ 'Chi nini kuu ja vi ndandukuo inka tee nukuiin nuu tniuu de, te na kokuu in tee ni ka oo jin san ndi'i kiuu nuu ni oja'ankuei san vi ni ondikuei san jin Jito'o Jesús, ²² nuu ni jinkondee guaa ndee nuu ni skuandute ña Juan vi guaa ndee kiuu ni ndee ya ne'u san ja mandaa ya andivi. Te tee yun na kokuu testiu ja vi ndakani jin san ja ni ndateku Jesús —jiña'a Pedro sua'a.

²³ Yun te ni ka jani de uu tee, in de kuu José ja nani de Barsabás ja suni ni ka xnani ña jin de Justo, te inka de kuu Matías. ²⁴ Te ka ndakuatu de ja ja'a tee yun, te ka jiña'a de:

—Maa ni, vi Jito'o san, ja jini ni anu ndi'i ñayiu, xne'e ni ndee tee ya'a guaa ndakaji ni, ²⁵ nagua ja ndachitniuu ni de ja xtutenuu de tno'o va'a maa ni ja ni xndendoo Judas jin yika kuechi de, te kua'an de nuu ka oo ñayiu ka sa'a jakue'e —ka jiña'a de.

²⁶ Te ni ka jitotnuni de, te ni kanakau Matías ja ni kiunduu de nuu ni ka nduu uxi uu tee ni

chitniuu ña Jesús ja vi xtutenuu de tno'o va'a ya.

2

Ni kenta Espiritu ia Dios

¹ Te nuu ni kenta kiuu viko Pen-tecostés, te ka otutu ndi'i ñayiu ka skua'a invaa ni ve'e. ² Te vi sanaa ni, ni jiso jiso ichi andivi vaji na kuinio in tikacha ni'i, te ni chitu nii ini ve'e nuu ka nukoi yun. ³ Te ni ka jini na kandaa yañu'u kandaa ja makunkuei ichi xini, te ni ka junkoo siki in in ñayiu. ⁴ Te ni kee ña Espiritu ia Dios jin ndi'i, te ni ka jinkondei ni ka ka'in siin siin nuu sa'an, na kuu na kuu naxa ni sa'a maa Espiritu ia Dios ja vi ka'in.

⁵ Te kiuu yun ni ka oo tee judio ja ka chiñu'u de ia Dios maa Jerusalén ja vajikuei de ndee sava ka ñuu ja ka oo nii ñuyiu. ⁶ Te nuu ni jiso jiso, te ni ka kututu kua'a ndeva'a ñayiu, te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini, chi ni ka onini ja ka ka'an tee yun sa'an ka ka'an in in mai. ⁷ Te vi ka sa'u kuii ini, te tu ka ni'i ini nagua vi sa'i, te ni ka ka'in:

—Vi kondia'a ni, ¿a masu tee ñuu ja tniñ Galilea ka kuu tee ka ka'an ya'a? ⁸ ¿Te nau ja ka ninio ka ka'an de in in nuu sa'an ka ka'on ñuu nuu ni ka kakuo? ⁹ Ya'a, chi ka oo ndee ñayiu Partia vi Media vi Elam vi Mesopotamia vi Judea vi Capadocia vi Ponto vi ndee Asia, ¹⁰ vi Frigia vi Panfilia vi Egipto vi sava ka ñuu ja tniñ Libia yatni ñuu Cirene vi ñayiu ni ka jinkoo Roma na kuinio tna'o judio vi tee ni ka kiunduu ja ka jantno'o Ley Moisés, ¹¹ vi ñayiu Creta vi Arabia ka ninio ka ka'an de sa'an ka ka'an mamao, te ka ka'an de ndi'i javii java'a sa'a ia Dios —ka kachi de.

¹² Te vi ka sa'u kuii kuiti ini de, te tu ka ni'i ini de nagua vi ndakani ini de, te ka jikan tno'o tna'a de:

—¿Naxa kei ja sia'a sa'a ia Dios jin tee ya'a?

¹³ Su sava ñayiu, chi saa sua'a ka ka'an kue'e ñai jin de, te ka kachi:

—Ka jini ndeva'a tee ya'a.

Ni kaxtno'o Pedro nuu kua'a ñayiu

¹⁴ Yun te ni ka ndakoo ndichi Pedro jin ndi uxi in tee ni chitniuu ña Jesús, te jiña'a de:

—Maa ni, tee judio, vi ndi'i ni ja ka oo ni Jerusalén ya'a, vi kuni ni tno'o ya'a, te vi konini gua'a ni na ka'an san. ¹⁵ Chi masu ka jini tee ya'a, nagua ka jani ini ni, chi vitna ñu'ni te inka ka iin ne'e kuu. ¹⁶ Chi ya'a skunku nagua ni ka'an Joel, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nuu ni ka'an de:

¹⁷ Kachi ia Dios ja kiuu sandi'i, tetniuu rin Espíritu rin nuu ndi'i ñayiu,

te se'e yii ron vi se'e si'i ron vi ndakani tno'o rin,

te suchi kuechi, chi skuni rin jin, sua'a ni,

te tee nija'nu, chi vi jani de nuu ka kixin de.

¹⁸ Te jandaa ja kiuu yun tetniuu rin Espíritu rin

nuu teyii vi nuu ñasi'i ja ka jinkuechi nuu rin,

te vi ndakani tno'o maa rin.

¹⁹ Te sa'a rin in ja ioo ndeva'a ichi andivi

vi jaka'nu nuu ñu'u,

te koo kua'a niñi vi ñu'u ja kanda'a vi junkaka ñua'a na kuinio viko.

²⁰ Te kunee nuu nikandii

te nduu kua'a nuu yoo na kuinio niñi

ama ka ja kenta kiuu sandaa Jito'o yika kuechi ñayiu

kiuu ka'nu ndeva'a ja vi kuni ndi'i ñayiu.

²¹ Te ndi'i ñayiu ka ndakakune'e sivi Jito'o vi kaku ni'nui

sua'a ni tee Joel.

²² 'Maa ni ja ka kuu ni tee Israel, vi konini ni tno'o ya'a: Jesús,

ia ni ja'nu Nazaret, kuu ia ni ndakuantno'o Dios nuu ni xne'e ya javii java'a ni sa'a ya vi jaka'nu ya jin ma'ñu sagua Jesús ne'u maa ni, nagua ja ka jini ni. ²³ Su nuu ni kanakau ya nuu nda'a ndi'i ni, nagua ja ni chikua'a maa ia Dios ja kokuu, te ni ka kakuiko ni ya, te ni ka ndasia'a ni ya nuu nda'a ñayiu kue'e, te ni ka jatakaa ñai jin ya yika cruz ja ni ka ja'ni ni ya. ²⁴ Te ni ndaxteku ña ia Dios, te ni kindee ya ja jatu vi ja jani'ni ya nuu ni ji'i ya, te ni ndene'e ña ya, chi ma kuu kundee ñuu ji'i ja koneva'a ña jin ya. ²⁵ Chi ni ka'an David ja ja'a ya nuu ni ka'an de sua'a:

Ni ondia'a san Jito'o san ndi'i ni kiuu,

chi oo san nda'a kua'a ya, te tu na in xtajioo ña jin san.

²⁶ Te yun guaa kusii ini san

vi jita sii ini san jin yu'u san nuu ni, vi Dios,

te ndatatu yiki kuñu san, chi ndetu ka'nu ña san jin ni,

²⁷ chi ma xndendoo ña ni yau ñaña,

te ni ma kuandetu ni ja te'i yiki kuñu ia tetniuu ni.

²⁸ Ni kaxtno'o ni ichi nuu koteku san,

te maa ni sa'a ja kusii ndeva'a ini san ja koo san nuu ni

sua'a ni tee David.

²⁹ 'Vi kuandetu ni, vi ñani vi kua'a, ja na ka'an ndaa san ja ja'a ndi nija'nuo David, ja ni ji'i de, te ni jinkoyu'u de, te yau ñaña de oo ne'u yoon ndee kiuu vitna. ³⁰ Su

ndi David, chi in tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a ni okuu de. Te ni jini de ja ni kee yu'u

ia Dios nuu ni ka'an ya ja ne'u ndikin tata de kene'e ya ia kokuu

Kristu ja jinkoo ya nuu mesa ja kotatnuni ya. ³¹ Te vi na kuinio ja

vi ndia'a ña ndi David, te ni ka'an de: Ja ia ni tetniuu Dios ndateku

ya, te ma ndoo ya nuu yau ñaña ni ma te'i yiki kuñu ya. ³² Te ja

ndaa ja ia Dios ni ndaxteku Jesús, te ndi'i san ka jini, te ka ndakani san tno'o ya. ³³ Te kuano'o ya ja ni nukoo ya nda'a kua'a maa Tata Dios. Te ni ni'i ya maa Espiritu, nagua ja ni kee yu'u ia Dios. Te ni tetniuu ya vitna ja ni ka jini nuu ni vi ka onini ni. ³⁴ Chi David, visi tu ni kaa de andivi, su ni ka'an de: Ni ka'an Jito'o Dios nuu Jito'o san: "Junkoo nda'a kua'a rin

³⁵ vi guaa ndee na sa'a rin ndi'i ja ka ka'an u'u ña ndee chii ja'a ron",
sua'a ni tee de.

³⁶ Te yun guaa vi kuni ndi'i ñayiu ñuu Israel ja vi jandaa ja Jesús, ia ni ka jatakaa ni yika cruz, kuu ia ni sa'a ka'nu Dios ja kokuu ya Jito'o vi Kristu —ni ka'an Pedro.

³⁷ Te nuu ni ka onini ñayiu yun tno'o ni kaxtno'o Pedro, te ni ka tna'u ini ndeva'a de. Yun te ka jikan tno'o de Pedro vi nuu sava ka tee ni chitniuu ña Jesús, te ka jiña'a de:

—Tata ñani, ¿nagua kuu ja vi sa'a san? —ka jiña'a de.

³⁸ Yun te jiña'a Pedro:

—Vi ndatna'u ini ni, te vi kujioo ni nuu ichi kue'e, te vi kuandute in in ni jin sivi maa Jesukristu, nagua ja vi ndondee yika kuechi ni. Yun te vi kuta'u ni Espiritu ia Dios. ³⁹ Chi saa ni kee yu'u ia Dios nuu in in ni, vi nuu se'e ni, vi saa ni nuu ndi'i ñayiu ka oo jika, vi nuu na saa ñayiu ja ndakana ña maa Jito'o Dios —ni ka'an Pedro.

⁴⁰ Ni ka'an Pedro ndi'i tno'o ya'a vi kua'a ka tno'o, te xteku ña de:

—Vi kujioo ni nuu ñayiu ka sa'a jakue'e ka oo vitna —jiña'a de.

⁴¹ Te yun guaa ndi'i ñayiu ni ka kandija tno'o ni ka'an de, te ni ka jandutei, guaa ni ka kiunduu ndee uni mil ka ñayiu kiuu yun ja ni ka kandijai Jesús. ⁴² Te ndi'i de ni ka jantno'o gua'a nagua ni ka kaxtno'o tee ni chitniuu ña Jesús,

te ndi'i de ni ka otutu de ja ni ka ondakuatu de vi ni ka ojaa de xtaa.

Ni ka otutu ndi'i ñayiu ni ka kandija xtna'nu'u

⁴³ Te ni ka yu'u ñayiu vi ni ka sa'u kuii kuiti ini nuu ni ka jini jaka'nu vi javii java'a ni ka sa'a tee ni chitniuu ña Jesús. ⁴⁴ Te ndi'i ñayiu ka kandija yun ka otutui, te ka jiña'a nuu tna'i nagua ka neva'i, ⁴⁵ vi ni ka oxikoi nagua ka neva'i, te ni ka oja'ndei xu'un na kuu na kuu naxa ka ja'ni ña jin in in. ⁴⁶ Te ndi'i ni ka ondututu in in kiuu veñu'u ka'nu maa Jerusalén, vi in ni tutu ni ka oja'ndei xtaa ni ka ojai, te ni ka okusii ini vi ni ka oša'a nda'u ka oša'a kei mai. ⁴⁷ Te ni ka ondakuanta'ui nuu ia Dios, te ni ka oka'an gua'a ndi'i ñayiu ñuu ja ja'a ñayiu ka kandija yun. Te in kiuu in kiuu ni ndaskaya Jito'o Dios ñayiu ka kandija ja ni skaku ni'nu ña ya.

3

Ni nduva'a in tee ku'u si'in

¹ Te in kiuu kua'ankuei Pedro vi Juan veñu'u ka'nu ka uni jañini, ore ka ndakuatu ñayiu. ² Te in kiuu in kiuu ni ka ojunsia'a ñayiu in tee ku'u si'in ja vi saa ni kaku de ye'e veñu'u nani Luu Kaa, ja na kakan de xu'un nuu ñayiu kiukuei nuu oo veñu'u yun. ³ Te nuu ni jini tee yun ja makiukuei Pedro vi Juan nuu oo veñu'u yun, te ni jatakaa de nda'a de ja jikan de xu'un. ⁴ Su Pedro vi Juan, chi sua'a ni ka ndia'a de nuu tee yun, te jiña'a Pedro:

—Kondia'a ni nuu nduu san.

⁵ Yun te ndia'a guagua'a de nagua kuu ja vi kuña'a tee yun.

⁶ Su yun te jiña'a Pedro:

—Tu na xu'un kaa ni xu'un oro nee san ja skuta'u ña san. Su ja neva'a san, te na taa san. Te jin jaka'nu maa Jesukristu, ia ni ja'nu

ñuu Nazaret, ka'an san ja ndakoo ni te kaka ni —jiña'a de.

⁷ Te ni tñii de nda'a kua'a tee yun, te ni ndone'e ña de, te vi ore saa ni kuyutnu si'in de vi sukun ja'a de. ⁸ Te vi ni kanta sukun de ja ni ndakoo de, te ni jika de ni kiukuei de jin tee yun nuu oo veñu'u yun. Jika de vi kanta sukun de ndakuanta'u de nuu ia Dios. ⁹ Te ndi'i ñayiu ni ka jini ña ja jika de vi ndakuanta'u de nuu ia Dios. ¹⁰ Yun te ni ka ndakuni ña ja suu de ni ojunkoo ye'e veñu'u nani Luu Kaa ja ni ojikan de xu'un, te ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu yun ja ni ka yu'i ja siun ni kuu.

Ni kaxtno'o tuku Pedro nuu ñayiu

¹¹ Te vi tu ni siaa sa'un ña tee ni nduva'a ja ni oku'u si'in yun jin Pedro vi Juan. Te yun guaa ndi'i ñayiu ni ka sa'u kuii kuiti ini, te ni ka jinoi ni ja'ankuei nuu ka oo Pedro vi Juan nuu oo veñu'u nuu nani Yuve'e Salomón ja vi kondia'i ja siun ni kuu. ¹² Te nuu ni jini Pedro, te jiña'a de nuu ñayiu yun:

—Maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu Israel, ¿nau ja vi ni ka sa'u kuii ini ni ka ndia'a ni ya'a? Te ka ndia'a ña ni na kuinio ja vi maa san ka neva'a jaka'nu axi vi maa san ka kuu tee vii tee va'a ja ni ka ndasa'a san tee ya'a. ¹³ Su masu saa, chi ia Dios ni ochiñu'u ndi tatao Abraham vi Isaac vi Jacob, vi Dios ndi'i tatatno'o kuu ia ni sa'a ka'nu ya se'e ya Jesús, te ia ya'a ni ka kakuiko ni, te ka ka'an kuechi ni siki ya nuu Pilato. Te nuu ni kuini de ja siaa ña de, te tu ni ka jandetu ni. ¹⁴ Chi saa sua'a ni ka skexiko ni ia vii ia ndaa, te ni ka jikan ni ja ni yaa in tee ja'ni ndiyi. ¹⁵ Te ni ka ja'ni ni ia taa ja kotekuo, ia ni ndaxteku Dios ne'u ndiyi. Te sein, chi ka jini san te ka ndakani san ja sa'a ni kuu. ¹⁶ Te ja ka kandija san jin sivi Jesús kuu ja

ka ndia'a ni, te ka jini ndi'i ni, ja ni nduva'a tee ya'a, te jandaa ja sivi ia Jesús kuu ja ni ndasa'a tee ni oku'u si'in ya'a jin nuu ndi'i maa ni.

¹⁷ 'Su vitna, vi ñani vi kua'a, te jini san ja tu ni ka jinkui'nu ini ni jakue'e ni ka sa'a ni, ni tee ka netniuu, tu ni ka junkui'nu ini de. ¹⁸ Su ia Dios, chi sua'a ni sa'a ya ja skunkuu ya nagua ni ka'an ya jin ma'ñu sagua ndi'i tee ni ka ondakani tno'o ya ndee jana'a ja ia tetniuu ya, chi kuu ya. ¹⁹ Te yun guaa vi ndatna'u ini ni taka jakue'e ka sa'a ni, te vi ndiokuiin ni ichi ia Dios, nagua ja na kindee ya yika kuechi ni, te saa nagua ja sa'a ya ja vi kokusii ini ni. ²⁰ Te na ndatetniuu ya Jesukristu, ia ni kaji ya ndee jaxtnañu'u ja na ndii ya ja ja'a in in maa ni. ²¹ Su vi jandaa ja nini kuu ja koo ya andivi ndee kiuu ndasandaa ia Dios ndi'i nagua oo ñuyiu, nagua ni ka'an ya jin ma'ñu sagua tee vii ja ni ka ndakani tno'o ya ndee jana'a. ²² Chi Moisés ni ka'an jin ndee ndi yuao: "Jito'o Dios, chi ndone'e ya in tee ndakani tno'o ya ne'u ñanio nagua ni sa'a ya jin san, te nini kuu ja vi konini ni ndi'i tno'o ka'an de. ²³ Chi ndi'i ñayiu ja tu kuini ja kandijai tno'o ka'an tee yun ja ndakani de tno'o ia Dios, te na nai ne'u ñayiu ñui", ni ka'an Moisés sua'a.

²⁴ 'Te ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, guaa ndee Samuel vi ja vaji ka na saa ni de, ni ka oka'an de ja ja'a nagua kokuu kiuu ka oo vitna. ²⁵ Te maa ni ka kuu se'e tee ni ka ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a, te suni ja ja'a maa ni ni sa'a ya tratu jin ndi tatao Abraham nuu jiña'a ya: "Te ja ja'a ndikin tata ron vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñayiu ñuyiu". ²⁶ Te nuu ni ndaxteku ña Dios jin se'e ya, te ni tetniuu ña ya xtnañu'u ka nuu ndi'i ni ja na sa'a ña ya

javii java'a, nagua ja ndasama ña ya jin jakue'e ni ka osa'a in in ni —jiña'a Pedro.

4

Ni junkuei Pedro vi Juan nuu nda'a tee ka netniuu

¹ Te vi ka ka'an ka Pedro vi Juan nuu ñayiu yun, te ni jinokuei tee ka kuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu tee ka jito veñu'u vi tee ka kuu saduceo. ² Te ni ka kiti ini de ja ka kaxtno'o Pedro vi Juan nuu ñayiu ñuu yun ja ja'a ja vi ndateku ñayiu ne'u ndiyi, nagua ni ka jini maa de ja ni ndateku Jesús. ³ Te yun guaa ni ka kakuiko ña de, te ni ka jasi ña de vekaa guaa ndee inka kiuu, chi ja mañini kiuu yun. ⁴ Su kua'a ñayiu ni ka onini tno'o ni ka kaxtno'o de ni ka kandijai, te ni jino vaa ndee u'un mil ja vi nani teyii.

⁵ Te inka kiuu tnee ni ka kututu tee ka tatnuni vi tee ka kuu nija'nu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés maa ñuu Jerusalén. ⁶ Te Anás, tee kuu nija'nu nuu sutu, vi Caifás vi Juan vi Alejandro vi sava ka tee ka kuu tna'a sutu ka kuu nija'nu ni ka oo yun. ⁷ Te ni ka jani ña de jin Pedro vi Juan ma'ñu sugua, te ni ka jikan tno'o ña de:

—¿Na in ni chitniuu ña axi na xiin sivi ka sa'a ni tniuu ya'a? —ka jiña'a de.

⁸ Yun te ni ka'an Pedro, chi oo de jin Espíritu ia Dios, te jiña'a de:

—Tee ka tatnuni nuu ñuo vi tee ka kuu nija'nu nuu tna'o Israel, ⁹ ka kuini ni vi kundaa ini ni ja ja'a javii java'a ni ndo'o in tee ni oku'u si'in ya'a vi naxa ni kuu ja ni nduva'a de. ¹⁰ Te vi kuni ndi'i ni vi nii ñuo Israel ja jin sivi Jesukristu, ia ni ja'nu ñuu Nazaret, ni sa'a ja ni nduva'a de, te ya'a oo de jin nuu ndi'i maa ni, te suu ya kuu ia ni ka jatakaa ni yika cruz, ia ni ndaxteku Dios ne'u ndiyi. ¹¹ Te suu Jesús kuu na kuinio in kava ja ni ka skexiko ni ja ka sa'a ni

ve'e, te suu ya ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e. ¹² Chi tu na inka xiin sivi vi ni'o ja vi kaku ni'nuo, chi tu na inka sivi ni taa ia Dios nuu ñayiu ñuyiu ja kuu skaku ni'nu ña jion —jiña'a Pedro.

¹³ Yun te ni ka jini tee ka netniuu yun ja ka ka'an ndee ini ndeva'a Pedro vi Juan, te vi ni ka sa'u kuii ini de ka nini de, chi ka jini de ja tee tu ni ka skua'a gua'a ka kuu de vi tee nda'u ka kuu de, te ni ka ndakuni ña de ja tee ni ka oo jin Jesús ka kuu de. ¹⁴ Te tu ni kuu vi ka'an kuechi sa'un tee ka kuu nija'nu yun siki Pedro vi Juan, chi ni ka ndia'a de ja yun nukuiin tee ni nduva'a si'in yun. ¹⁵ Yun te ni ka tatnuni de ja ni kekuei Pedro vi Juan nuu ve'e tniuu yun, te ni ka ndoo maa ni ka de, ka ndatno'o tna'a de. ¹⁶ Te ka kachi de:

—¿Nagua vi sa'o jin tee ya'a? Te ndi'i ñayiu Jerusalén ka jini ja ni ka sa'a de in jaka'nu vi javii java'a, te ma kuu vi ka'on ja masu ndija. ¹⁷ Su ja ma kutenuu ka tno'o ya'a nuu ñayiu ñuo, te vi skoto ioo de ja vitna jin kiuu kua'on, te ma vi ka'an ka de nuu ni in ñayiu sivi Jesús —ka kachi de.

¹⁸ Yun te ni ka ndakana de Pedro vi Juan, te ni ka tatnuni de ja tu ka kuini sa'un ka de ja vi ka'an tee yun sivi Jesús, ni ja vi kaxtno'o de tno'o ya nuu ñayiu. ¹⁹ Su yun te ni ka ka'an Pedro jin Juan, te ka jiña'a de:

—Vi ndakani gua'a ini maa ni, ¿a vatuka kuu nuu ia Dios ja vi kuantno'o san xtnañu'u ka nuu maa ni, te saa nuu ia Dios? ²⁰ Chi ma kuu vi xndoo san ja vi ka'an san tno'o ni ka jini san vi ni ka onini san —ka jiña'a de.

²¹ Yun te ni ka skoto ioo ña tee ka netniuu yun jin Pedro vi Juan, te ni ka siasa ña de, chi tu ni ka ni'i de nagua vi xtavi kuechi ña de ja ja'a ñayiu ñuu yun, chi ndi'i ka ndakuanta'u nuu ia Dios ja siun ni

ndasa'a ña ya jin tee ni oku'u si'in yun. ²² Chi vi'i ka uu xiko kuia oo tee ni oku'u si'in yun, te ni sa'a ia Dios in jaka'nu ja ni nduva'a de.

Ka ndakuatu ñayiu ka skua'a nuu ia Dios

²³ Nuu ni ka yaa Pedro jin Juan, te kuano'okuei de nuu ka oo sava ka ñayiu ka skua'a, te ni ka ndakani de ndi'i nagua ni ka ka'an sutu ka tatnuni vi tee ka kuu nija'nu yun. ²⁴ Yun te nuu ni ka onini de, te inuu inuu ni ka ndakuatu de nuu ia Dios, te ka jiña'a de:

—Jito'o Dios, ja tatnuni maa ni siki ndi'i, maa ni kuu ia Dios ja ni sa'a ni andivi vi ñu'u vi ndute mar vi ndi'i ja oo nui, ²⁵ ja jin ma'ñu sagua Espiritu maa ni, ni jantniuu ni yu'u David, tee ni jinokuechi nuu ni ndee jana'a nuu ni ka'an ni:

¿Nau ja vi ndi'i ñayiu ñuyiu ka kuvai,

te ka ndakani ini, in ja tu jiniu'u?

²⁶ Ni ka ndututu tee ka tatnuni ñuyiu vi ndi'i tee ka kuu nija'nu ni ka kututu,

ja ni ndontakuei de siki Jito'o Dios vi siki Kristu, ia ni kaji ni

ni kachi ni jin ma'ñu sagua David.

²⁷ 'Chi ja ndaa kuiti ja ñuu ya'a ni ka kututu Herodes vi Poncio Pilato vi ndi'i ñayiu sava ka tatatno'o vi ñayiu ñuo Israel ja ni ka ndakoi siki se'e vii ni Jesús, ia ni ndakaji ni, ²⁸ ja vi sa'a de ndi'i ya'a, nagua ja ni ndakani ini maa ni ndee ama ka ja saa kokuu.

²⁹ Te vitna, vi Jito'o san, kondia'a ni ja ka skoto ioo ña de jin san ja ka jinokuechi san nuu ni, te ka jikanta'u san ja chindee chituu ña ni ja ma vi yu'u san vi ka'an san tno'o va'a ni. ³⁰ Te sa'a ni jaka'nu maa ni ja na vi nduva'a ñayiu ka ku'u, te na vi kuni ñayiu kua'a tniuu na'nu vi javii java'a ja vi sa'a san jin ma'ñu sagua sivi se'e vii ni Jesús —ni ka ka'an de.

³¹ Te nuu ni ndi'i ni ka ndakuatu de, te ni tnaa nuu ka otutu de yun. Te ndi'i de ni kee ña Espiritu ia Dios, te tu ni ka yu'u de ja ni ka ka'an de tno'o va'a ia Dios.

Ndi'i nagua ka neva'a ñayiu ka skua'a ni ka okuu cuenta ndi'i

³² Ndi'i ñayiu ka kandija yun, invaa ni anu invaa ni jajintnuni ka neva'i. Te ni in tu ni sa'a jajin ndatniuu neva'a mai, chi ni ka jani ini ja ndatniuu ndi'i ni kuu. ³³ Te tee ni chitniuu ña Jesús, chi jin jaka'nu maa ya ka ndakani de nuu ñayiu ja ja'a ja ni ndateku Jito'o Jesús ne'u ndiyi. Te ni chindee chituu ña ia Dios jin ndi'i. ³⁴ Te ni in ñayiu, tu nagua ni oja'ni sa'un ña jin. Chi ndi'i ñayiu ni ka oneva'a ñunde'i axi ve'e ni ka oxikoi, te ni ka onusia'i xu'un ni ka oni'i yun ³⁵ nuu tee ni chitniuu ña Jesús. Te ni ka oja'nde de na kuu na kuu naxa ka jiniu'u in in ñayiu yun. ³⁶ Te yun ni oo José, tee ni ka xnani ña tee ni chitniuu ña Jesús, Bernabé, ja kei ka'an se'e ndasa'a ndee ini ña, tee tatatno'o Leví ja ni kaku ñuu Chipre ni okuu de. ³⁷ Tee ya'a, chi ni xiko de in ñunde'i ni oneva'a de, te ni jiña'a de xu'un yun nuu tee ni chitniuu ña Jesús ja vi chituu de sava ka ñayiu.

5

Ni junkuei Ananías jin Safira nuu yika kuechi

¹ Su inka tee nani Ananías jin ñasi'i de Safira ni ka xiko de ñunde'i de. ² Su ni ka ndatno'o tna'a de jin ñasi'i de, te ni ka tayu'u de sava xu'un yun, te ndee saa ni ka jiña'a de nuu tee ni chitniuu ña Jesús, te ka sa'a ni de ja yun kuu ndi'i xu'un yun. ³ Te jiña'a Pedro:

—Ananías, ¿nau ja ni kee tachi anu ni, te ni ka kuini ni ja vi xnda'u ni Espiritu ia Dios ja ni ka ja'nde ni sava xu'un ni oo ndee

ñunde'i ni? ⁴ Te ¿a masu ñunde'i maa ni ni kuu yun? Te ja siun ja ni xiko ni, ¿a masu xu'un maa ni ni kuu? ¿Nau ja ni kii ini ni ja siun ni sa'a ni? Te masu ñayiu ni xnda'u ni, chi ia Dios ni kuini ni ja xnda'u ni.

⁵ Te vi nuu ni onini Ananías tno'o ya'a, te ni ndonso de ja vi ni ji'i sa'un de. Te ni ka yu'u ndeva'a ñayiu nuu ni ka jini ja siun ni ndo'o de. ⁶ Yun te ni ja'ankuei suchi kuechi ka oo yun, te ni ka tniutui yiki kuñu de, te ni ka jintayu'u ñai.

⁷ Te nuu ni ya'a ndee uni ore, te ni kiuu ñasi'i Ananías, su tu jini ña ja siun kaa ja ni kuu. ⁸ Yun te jiña'a Pedro:

—Kaxtno'o ni, ¿a vi jandaa ja ya'a ni kuu ndi'i xu'un ja ni ka xiko ni ñunde'i ni yun?

Te jiña'a ña:

—Jandaa ja ya'a ni kuu ndi'i.

⁹ Te jiña'a Pedro:

—¿Nau ja ni ka ndatno'o tna'a ni jin yii ni ja vi koto tnuni ni Espíritu maa Jito'o? Te yun mandikuei suchi ni ka jintayu'u yii ni. Te vitna te ki'inkuei ni jin vi jintayu'u ñai.

¹⁰ Te vi ore saa ni ndonso ña nuu ja'a de, te ni ji'i ña. Te nuu ni ndiukuei suchi kuechi yun, te ni ka jini ñai ja ni ji'i ña, te ni ka jintayu'u ñai xiin nuu yiyu'u yii ña. ¹¹ Yun te ndi'i ñayiu ka skua'a vi ndi'i ñayiu ni ka jini yun, ni ka yu'u ndeva'a ja siun kaa ja ni ka ndo'o de.

Kua'a javii java'a ni ka sa'a tee ni chitniuu ña Jesús

¹² Te jin ma'ñu sagua tee ni chitniuu ña Jesús, ni sa'a ia Dios kua'a javii java'a vi tniuu na'nu ja ni ka jini ñayiu ñuu. Te ndi'i ñayiu ka kandija, ni ka ondututu nuu nani Yuve'e Salomón. ¹³ Te ñayiu tu ka kandija, ni in tu kikuei ini ja vi nitna'a jin ñayiu ka skua'a yun, visi ñayiu ñuu yun,

chi ka ka'an gua'a ndeva'a ja ja'a ñayiu ka skua'a yun. ¹⁴ Te ñayiu ka kandija tno'o va'a Jito'o, chi makaya makaya ni, kuu teyii kuu ñasi'i. ¹⁵ Te ka kene'e ñai jin ñayiu ka ku'u yu'u ichi, te ni ka jakintuu ñai nuu jito vi nuu yuu ichi nuu ya'a Pedro, nagua ja visi ja kati de na ya'a siki ñayiu ka ku'u yun, te vi nduva'i. ¹⁶ Te saa ni ñayiu ñuu ja netna'a yatni yun, kua'a ni ja'ankuei Jerusalén ni ka jinsia'a ñayiu ka ku'u vi ñayiu ka ñu'u ña tachi, te ndi'i ni ka nduva'a.

Ni ka tna'a tee ni chitniuu ña Jesús tnuundo'o

¹⁷ Yun te ni ka ndakoo tee kuu nija'nu nuu sutu vi ndi'i tee ka oo jin de ja ka kuu ñayiu ka yinduu nuu saduceo, chi ka kukuasun ndeva'a ini de. ¹⁸ Te ni ka kakuiko de tee ni chitniuu ña Jesús, te ni ka jasi ña de vekaa. ¹⁹ Su nuu jakuaa ni ja'an in ia jinokuechi nuu Jito'o Dios, te ni ndakune ya ye'e vekaa yun, te ni kene'e ña ya, te jiña'a ya:

²⁰ —Kua'ankuei veñu'u ka'nu, te vi ndakani ron nuu ñayiu ñuu ndi'i tno'o ja kaxtno'o ichi jaa nuu vi koteku ron nikuii nikani —jiña'a ya.

²¹ Te nuu ni ka onini de tno'o ni ka'an ia yun, te ni kiukuei de ini nuu oo veñu'u nuu matuu sua'a, te ni ka jinkondee de ni ka kaxtno'o de nuu ñayiu.

Te tee kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka oo jin de ni ka ndututu de ja ni ka kana de ndi'i tee ka kuu nija'nu nuu tatatno'o Israel ja vi ka'nde de kuechi. Te ni ka tatnuni de ja vi jinkene'e ndaja'a de tee ni chitniuu ña Jesús ja ka oo vekaa yun. ²² Su nuu ni jinokuei ndaja'a yun ja vi kene'e ña de, te tu ka de ka yi'i ini vekaa yun, te ni ka ndajiokuiin de ni ka kaxtno'o de, ²³ te ka jiña'a de:

—Ni ka ndani'i san ndesi gua'a ye'e vekaa vi ka oo gua'a tee ka jito yuye'e yun, su nuu ni ka june san, te ni in de, tu na in oo ini vekaa yun —ka jiña'a de.

²⁴ Su nuu ni ka onini tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu tee ka jito veñu'u ja siun ka jiña'a de, te vi tu ka nii ini de nagua vi ndakani ini de, te ka jikan tno'o tna'a de:

—¿Naxa kaa ja kokuu ndi'i ya'a nuu saa?

²⁵ Su yun te vi nuu saa ni jino in tee ni kaxtno'o, te jiña'a de:

—Tee ni ka jasi ni vekaa ka oo de nuu oo veñu'u ka'nu ka kaxtno'o de nuu ñayiu ñuu.

²⁶ Yun te ni ja'ankuei tee tatnuni nuu tee ka jito yun jin ndaja'a de, te ni ka jinkuaka de tee ni chitniuu ña Jesús jin tno'o mani, chi ka yu'u de ja vi kani yuu ña ñayiu ñuu. ²⁷ Te nuu ni jinokuei de jin tee yun, te ni ka junsia'a ña de nuu ka oo tee ka ja'nde kuechi yun, nagua ja kakan tno'o ña tee kuu nija'nu ka nuu sutu yun.

²⁸ Te jiña'a de:

—¿A masu ja ni ka ka'an kaji san nuu ni, ja ma kuu vi kaxtno'o ka ni sivi tee yun? Te vitna vi ja kuu nii ñuu Jerusalén ka kaxtno'o ni tno'o Jesús, te ka kuini ni vi skuiso kuechi ña ni ja suu san ni ka ja'ni tee yun.

²⁹ Yun te ni ka ka'an Pedro jin sava ka tee ni chitniuu ña Jesús, te ka jiña'a de:

—Nini kuu ja vi kuantno'o san nuu ia Dios xtnañu'u ka, saa nuu ñayiu. ³⁰ Te Dios ndee ndi yuao ni ndaxteku Jesús, ia ni ka tatnuni maa ni ja ni ka jatakaa ña jin ya yika in yutnu cruz. ³¹ Su Dios, chi ni ndone'e ña ya, te ni juntaa ña ya nda'a kua'a ya, te ni sa'a ka'nu ña ya ja skaku ni'nu Jesús ñayiu, nagua ja ñayiu ñuo Israel vi ndatna'u ini ichi kue'e, te vi ndajiokuin nuu ia Dios, te

kuaka'nu ini ya yika kuechi. ³² Te sein, chi testiu ka kuu san nuu ndi'i tno'o ya'a. Te suni testiu kuu Espíritu ia Dios ja ni jiña'a ya nuu ñayiu ka jantno'o nuu ya —ka jiña'a de.

³³ Su nuu ni ka onini tee yun tno'o ni ka ka'an Pedro, te ni ka kiti ini ndeva'a de, te vi ni ka kuini de ja vi ka'ni ña de.

³⁴ Yun te ni ndakoo in tee fariseo ndisa ka ja'nde de kuechi, tee nani Gamaliel, in tee kaxtno'o Ley Moisés ja ka nee yiñu'u ndeva'a ñayiu nuu de, te ni tatnuni de ja vi kene'e nunuu ña jin tee ni chitniuu ña Jesús ye'e. ³⁵ Te nuu ni ka kujioo tee yun, te jiña'a de:

—Tata ñani Israel, vi kondia'a gua'o naxa vi sa'o siki tee ya'a.

³⁶ Te vi ndaka'an ni ja ni kuu kiuu ni ya'o yun, nani ndakoo Teudas nuu ni ka'an de ja tee kanuu kuu de, te ni ka kututu ndee kuun ciento ñayiu ni ka ondikin ña jin de. Su ni ka ja'ni ña jin de, te ndi'i tee ni ka ondikin ña yun ni ka yagua de, te ni naa ndi'i. ³⁷ Te nuu kuee ka, te ni ndakoo Judas, tee ñuu Galilea, kiuu ka nukoso sivi ñayiu nuu tutu, te ni xtutu kua'a de ñayiu ñuu ja ni ka ondikin ña jin de. Te suni ni ji'i de, te ndi'i tee ni ka ondikin ña jin de ni ka yagua. ³⁸ Te yun guaa vitna ka'an san ja ma vi kiunduu ni jin tee ya'a, te vi siaa ni de na vi kokuu maaaa de, chi nuu ja in ñayiu ñuyiu ya'a xteku ña ja siun ka sa'a de, te kua'an saa te naa. ³⁹ Su nuu ja ia Dios jiña'a tniuu ka sa'a de, te ma kuu ja vi ndakoo siki de ja vi jinkanio de. Vi kondia'a gua'o, kana saa vatu ni ia Dios vi kokaxin tna'a jion —jiña'a de.

⁴⁰ Te ni ka junkuaan ini de nagua ni ka'an tee yun. Ni ka ndakana de tee ni chitniuu ña Jesús, te ni ka tatnuni de ja ni ka kani ndeva'a ña ndaja'a de, vi ni ka skoto ioo ña de ja ma vi ka'an

sa'un ka de sivi Jesús. Yun te ni ka siaa ña de. ⁴¹ Yun te ni ndekuei de nuu tee ka ja'nde kuechi yun. Kuano'okuei de, te ka kusii ini de ja ni jandetu ia Dios ja ni ka nani ña ñayiu jin de vi ni ka tna'a de tnundo'o ja ja'a sivi Jesús. ⁴² Te vi ndi'i kiuu ni ka okaxtno'o de nuu ñayiu maa veñu'u ka'nu vi taka ve'e, ni tu ni ka kuita de ja vi kaxtno'o de nuu ñayiu ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios.

6

Ni ka ndatau uja tee vi chituu tna'a jin tee ni chitniuu ña Jesús

¹ Te kiuu yun ni kaya kua'a ñayiu ka kandija tno'o Jesús. Te ni ka jinkondee ñayiu ka ka'an sa'an griego ka ka'an kuechi siki ñayiu ka ka'an sa'an arameo. Te ni ka ka'an de ja ña'a ñuu de ni ka ndonda'u, tu ka ni'i va'a ña ja vi kaa ña in in kiuu nuu te'nde ja ka jaa ña. ² Yun te ndi uxi uu tee ni chitniuu ña Jesús ni ka ndaxtutu de ndi'i ñayiu ka skua'a, te ka jiña'a de:

—Masu vatuka kuu ja vi junkani san tno'o va'a ia Dios, ja ma vi kaxtno'o ka san nuu ñayiu ja vi kunukuechi san nuu te'nde ja ka jaa ñayiu. ³ Te yun guaa vi nduku maa ni ne'u ni uja tee ka oo jin Espíritu ia Dios, vi tee gua'a vi kokuu de, te vi koo ndichi de, te na vi skuiso sikio de tniuu ya'a, vi ñani. ⁴ Te sein, na vi kondakuatu ni san nuu ia Dios, te vi kaxtno'o san tno'o va'a ya nuu ñayiu —ka jiña'a de.

⁵ Te ndi'i ñayiu yun ni ka junkuaan ini tno'o ni ka ka'an de, te ni ka tauí Esteban, tee jantno'o gua'a vi oo de jin Espíritu ia Dios, vi Felipe vi Prócoro vi Nicanor vi Timón vi Parmenas vi Nicolás, tee ñuu Antioquía ja ni kiunduu de jantno'o de Ley Moisés. ⁶ Yun te ni ka junsia'a ña de nuu tee ni chitniuu ña Jesús, te ni ka sonee

de nda'a de siki tee yun, te ni ka ndakuatu de.

⁷ Te jitenuu tno'o va'a Jito'o Dios, te ni ka kaya kua'a ndeva'a ñayiu ka skua'a Jerusalén, te suni kua'a sutu ni ka jantno'o ja ni ka kiunduu ichi Jesús.

Ni ka kakuiko de Esteban

⁸ Te Esteban, chi oo de jin jaka'nu maa ia Dios, te ni chindee ni chituu ña ya. Ni sa'a de kua'a javii java'a vi tniuu na'nu nuu ñayiu ñuu. ⁹ Yun te ni ka ndakoo tee ka oo ve'e ii sinagoga nuu nani “tee ni ka ojinokuechi te ni ka yaa” ja vajikuei ndee Cirene vi ndee Alejandría vi ndee ñuu ja tnií Cilicia vi Asia, te ni ka jinkondee de ka tee tna'a de jin Esteban. ¹⁰ Su tu ni ka kundee de, chi tno'o ndichi ndeva'a ni ka'an Esteban, ni sa'a Espíritu ia Dios. ¹¹ Yun te ni ka tniuya'u de sava tee ja na vi ka'an de ja ni ka onini de ja kane'e Esteban siki Moisés vi siki ia Dios. ¹² Siun ni ka sa'a de, te ni ndontakuei vaa ñayiu ñuu vi tee ka kuu nija'nu vi tee ka kaxtno'o Ley Moisés. Ndi'i de ndontakuei siki Esteban, te ni ka kakuiko ña de, te ni ka junsia'a ña de nuu tee ka ja'nde kuechi. ¹³ Te ni ka jani de tee ka ndakani tno'o tno'o, te ka jiña'a de:

—Tee ya'a, chi vi ndi'i kiuu kane'e de siki veñu'u vii ñuo vi siki Ley Moisés. ¹⁴ Chi ka nini san ka'an de ja Jesús, in tee nija'nu ñuu Nazaret, xnaa veñu'u ya'a, te ndasama de nagua vajikueio ka sa'o ja ni xndoo Moisés —ka jiña'a de.

¹⁵ Yun te ndi'i tee ka nukoo ja ka ja'nde kuechi yun ni ka ndia'a guagua'a de nuu Esteban, te ni ka jini de ja na jito in ia jinokuechi nuu Dios jito de.

7

Ni ka'an ni'nu Esteban ja ja'a maa de

¹ Yun te ni jikan tno'o ña sutu kuu nija'nu ka jin Esteban:

—¿A inu ndija tee ya'a tno'o ka ka'an de? —jiña'a de.

² Yun te jiña'a Esteban:

—Tata ñani, vi konini ni tno'o ka'an san. Dios, ia ye'e tajan, ni ka'an ya nuu ndee ndi yuao Abraham nuu ni oo de in ñuu ja tnii Mesopotamia, nuu chia'an ka ja ki'in de ja koo de ñuu Harán, ³ te jiña'a ya: “Xndendoo ñuu ron vi tna'a kuikin ron, te kua'an nuu oo inka ñuu ja xne'e jaa rin nuu ron”, jiña'a ya. ⁴ Yun te ni ndee de ñuu ñayiu caldeo, te ni jinkoo de ñuu Harán. Te nuu kuee ka, te ni ji'i tata yua de, te Dios ni ndisia'a Abraham ñuu ya'a nuu ka oo vitna. ⁵ Su tu ni jiña'a ya ndenu sa'a jajin de ni ja in ta'u luluu ndenu jinkani ja'a de. Su ni kee yu'u ya ja kuña'a ya ndee nuu ndi'i ndikin tata de ja vi koo nuu kuee ka, visi chia'an ka ja na se'e de koo. ⁶ Te jiña'a Dios: “Ndi'i ndikin tata ron vi koo inka ñuu. Te yun vi kunukuechi nuu ñayiu ñuu yun, te vi kotna'i tundo'o nuu kuun ciento kuia. ⁷ Te tetniuu rin tundo'o siki ñayiu ñuu ja ka sa'a ja vi kokunukuechi ndikin tata ron, te nuu ndekuei ñuu yun, te vi chiñu'u ñai jin rin ñuu ya'a”, jiña'a ya. ⁸ Yun te ni sa'a ia Dios jin Abraham in tratu nuu ni kaxtno'o ya ja kitnuni nuu yiki kuñu. Te yun guaa nuu una kiuu ja ni kaku Isaac, se'e Abraham, te ni chitnuni de nuu yiki kuñui vi suni saa ni ni sa'a Isaac jin se'e de Jacob, vi Jacob jin ndi uxi uu seyii de. Te ndi uxi uu tee yun ni ka kuu tata yuao ja ni ka jakin de tatatno'o Israel.

⁹ 'Te ndi'i se'e Jacob ya'a ni ka kukuasun ini de jin ñani de José, te ni ka xiko ña de ja ni ka junsia'a ña nuu ñayiu ñuu Egipto, su ia Dios ni oo jin José. ¹⁰ Te ni skaku ni'nu ña ya nuu ndi'i tundo'o vi

ni sa'a ndichi ña ya, te ni chindee ni chituu ña ya nuu Faraón, rey ñuu Egipto, ja ni jani de José ja ni otatnuni de nuu ñayiu ñuu Egipto vi nuu ñayiu ve'e maa rey yun.

¹¹ 'Yun te ni kii soko nii ñuu Egipto vi Canaán ja ni kii kua'a tundo'o nuu ñayiu, te ndi yuao, tu ni ka oni'i ka ja vi kokaa. ¹² Su nuu ni ni'i tno'o Jacob ja oo triu ñuu Egipto, te ni tetniuu de se'e de ja ka kuu ndi yuao, te ni ja'ankuei de jaxtnañu'u. ¹³ Te nuu ni ja'ankuei de jichi kuu uu, te ni xtuu José mai ja ñani de kui, te saa ni jini Faraón ja tatatno'o José ka kuu tee yun. ¹⁴ Te nuu kuee ka, te ni kana José yua de Jacob vi ndi'i tna'a de ja ka kuu uni xiko xa'un ñayiu ja ni jinokuei Egipto. ¹⁵ Saa ni kuu ja ni jino Jacob nuu ni oo de ñuu Egipto, te yun ni ji'i de. Te suni yun ni ka ji'i sava ka ndi yuao. ¹⁶ Te ni ka ndajiokuiin de ni ka nusia'a de yiki kuñu yun ñuu Siquem. Te yun ni ka tayu'u de nuu yau ñaña ni ndaki'in Abraham jin xu'un de nuu se'e Hamor ñuu Siquem.

¹⁷ 'Su nuu ni ya'a kua'a kuia, te ni kuyatni kiuu ja skunkuu tno'o ni kee yu'u ia Dios ja ni ka'an ya jin Abraham, te ni kaya kua'a ndeva'a ñayiu tatatno'o mao Israel ja ni ka oo ñuu Egipto, ¹⁸ vi guaa ndee nuu ni nukonetniuu inka rey ñuu Egipto ja tu ni jini tna'a de jin José. ¹⁹ Te rey ya'a ni xnda'u de ñayiu ñuo, te ni sa'a ndeva'a de ndi yuao vi ni tatnuni de ja na vi xndo'i se'e kueli inka ka kaku, te na vi kuu mai. ²⁰ Te kuia saa ni kaku Moisés, te ni kutoo ndeva'a ña ia Dios jin, te uni vi yoo ni ka jito ña yuai nuu ve'e de. ²¹ Te nuu ni junsia'a ña nanai ja ni ndoo maintno'o ni, te yun ndakuaka ña sesi'i Faraón, te ni skua'nu ñai na kuinio se'e mai. ²² Te ni ka skua'a ña jin Moisés ndi'i jandichi ka jini ñayiu Egipto,

te suni ni okuu de in tee ka'nu jin tno'o ka'an de vi tniuu ni osa'a de.

²³ 'Te nuu ni jino de nuu uu xiko kuia, te ni ndakani ini de ja jinkoto de ñani de ja ka kuu tna'o Israel. ²⁴ Su nuu ni jini de in tee Egipto ja sa'a ndeva'a de in tee Israel, te ni kiunduu de ni kani de tee Egipto yun vi ndee ni ja'ni ña de. ²⁵ Chi ni ndakani ini de ja vi junkui'nu ini ñani de yun ja Dios kuantniuu ña jin de ja skaku ni'nu ña de nuu tundo'o. Su tee yun, chi masu saa ni ka junkui'nu ini de. ²⁶ Te inka kiuu ni jino Moisés nuu ka jaxin tna'a uu tee Israel, te ni ka'an de ja sansa'an ña de, te jiña'a de: "In ni se'e vi in ni ñani ka kuu ni, te ¿nau ja ka jaxin tna'a ni?" jiña'a de. ²⁷ Yun te ni chinda'a ña tee kani inka tna'a de yun, te jiña'a de: "¿Na in ni jani ña jin ni ja kokuu ni tee tatnuni vi tee ja'nde kuechi ja kee ni koka'an ni ya'a? ²⁸ ¿A ka'an ni ja ka'ni ña ni jin san nagua ni ja'ni ni tee Egipto iku?" jiña'a tee yun. ²⁹ Te nuu ni onini Moisés tno'o ya'a, te ni jino yu'u de ja ni jino de Madián nuu ni ojika nda'u de. Te yun ni ka jinkoo uu seyii de.

³⁰ 'Te nuu ni ya'a uu xiko kuia, te ni ja'an de in nuu ñu'u te'a yuku Sinaí. Te yun ni kenta in ia jinokuechi nuu Dios nuu oo in yutnu ndoko ja oo iñu tnu ja ja'nu ja'nu yañu'u kai tnu. ³¹ Yun te nuu ni jini Moisés, te vi ni sa'u kuui ini de ndia'a de ja siun ni skuni ña jin de. Te ni kuyatni de ja kondia'a gua'a ka de, te ni onini de tno'o ka'an Jito'o: ³² "Maa rin kuu ia Dios ni ka ochiñu'u ndi yua ron Abraham vi Isaac vi Jacob", jiña'a ya. Te Moisés, chi vi ni ni'i de ja ni yu'u de, te tu ni kii ini de ja kondia'a ka de. ³³ Te jiña'a Jito'o Dios: "Kene'e ndijan ron, chi nuu ñu'u jain ron jian, chi ñu'u ii kuu. ³⁴ Ni jini rin ja kua'a tundo'o ka tna'a ñayiu ñuu rin ja ka oo

Egipto, te ni onini rin ja ka kana ka nda'i nuu rin. Te yun guaa vaji rin ja skaku ni'nu rin. Te vitna ne'e, chi tetniuu ña rin no'o ron Egipto", jiña'a ya.

³⁵ 'Te suu Moisés ya'a kuu tee ni ka skexiko de ja ka jiña'a de: "¿Na in ni jani ña jin ni ja kotatnuni ni vi koka'nde ni kuechi?" Su tee ya'a ni tetniuu ia Dios ja tatnuni de vi skaku ni'nu de tna'o Israel ja ni ka oo Egipto jin ma'ñu sagua ia jinokuechi nuu Dios ja ni skuni ña ya nuu in yutnu ndoko ja oo iñu. ³⁶ Te suu Moisés ni ndene'e tatatno'o ñuu Egipto nuu ni sa'a de kua'a javii java'a vi tniuu na'nu ñuu Egipto vi nuu ndute mar kua'a vi nuu ñu'u te'a nuu uu xiko kuia. ³⁷ Te suu Moisés ya'a kuu tee ni ka'an nuu tna'o Israel: "Ndone'e ia Dios in tee ndakani tno'o ya ne'u ñanio, na kuinio sein, te vi konini ni tno'o ja ka'an de". ³⁸ Te suu Moisés ya'a kuu tee ja ni oo de jin ndi'i tna'o Israel ja ni ka okututui nuu ñu'u te'a, jin ia jinokuechi nuu ia Dios ja ni oka'an ya nuu yuku Sinaí, nuu ndee ndi yuao. Te suu Moisés kuu tee ni ni'i tno'o tekku nuu ia Dios, te ni ndasia'a de nuu.

³⁹ 'Su tu ni ka jantno'o ndi yuao nuu Moisés, chi saa sua'a ni ka oskexiko ña de, te ni ka ondakani ini de ja vi ndajiokuiin de ñuu Egipto. ⁴⁰ Te ni ka jiña'a de nuu Aarón: "Sa'a ni chu'chi ja na vi koxno'o nuo ki'inkueio, chi Moisés, tee ni ndene'e ña Egipto, tu ka jinio nagua ni ndo'o de ja tu de ndenta". ⁴¹ Yun te ni ka sa'a de in isndiki luluu, te ni ka ja'ni de kiti ni ka soko de nuu chu'chi yun, vi ni ka kusii ini ndeva'a de ja ka neva'a de in chu'chi ja ni ka sa'a de jin nda'a de. ⁴² Su yun te ni sa'a jioo ña ia Dios, te ni xndoo ña ya ja vi chiñu'u de nikandii vi yoo vi kimi, nagua yoso nuu tutu ii ja ni ka tee tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an sua'a: Roon ñayiu Israel,

¿a na in kiuu te ni ka ja'ni ron kiti
ja vi soko ron nuu rin
nuu ni ka oo ron nuu ñu'u te'a
nuu uu xiko kuia?

⁴³ Chi saa sua'a ni ka jiso ron ve'e
chu'chi ron Moloc,
vi kimi chu'chi ron Refán, ja ni ka
sa'a ron
ja vi chiñu'u ron.

Te yun guaa kene'e ña rin
ki'inkuei jika ka ron saa
Babilonia
kachi nuu tutu ii.

⁴⁴ Te ni ka oneva'a ndi yuao
ve'e ii nuu xne'e Dios maa ya ja oo
ya jin ñayiu Israel nuu ñu'u te'a
ja ni ka sa'a de nagua ni tatnuni
ia Dios nuu ni ka'an ya jin Moisés
ja vi sa'a de nagua kaa ja ni skuni
ña ya jin de. ⁴⁵ Te ni ka kiunda'a
ndi yuao ve'e ii yun, te ka ndiso
de nuu ni kiukuei de jin Josué
nuu ñuu ñayiu inka tatatno'o ja ni
skunu ña ia Dios. Te ni jiña'a ya
ñu'u yun nuu ndi yuao, te vi saa
ni, ni ka oo de jin ve'e ii yun guaa
ndee kiuu ni oo ndi rey David.

⁴⁶ Te ni junkuaan ini ña ia Dios jin
David ja ni jikan de nuu ya ja sa'a
de veñu'u nuu koo ya, ja kuu ya
Dios Jacob. ⁴⁷ Su Salomón kuu tee
ni sa'a veñu'u ia Dios. ⁴⁸ Su visi
ni saa, te ia Dios oo ndee sukun,
chi tu oo ya veñu'u ni sa'a teyii
jin nda'a de, nagua ni ka'an tee ni
ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a
nuu ka'an:

⁴⁹ Andivi kuu nuu tatnuni rin
te nuu ñuyiu kuu nuu yoxnee ja'a
rin.

¿Nuu saa te na ve'e rin kuu ja vi
sa'a ron?
ka'an Jito'o.

¿Axi ndenu kuu nuu ndatatu rin?
⁵⁰ Te ndi'i kuu ja ni sa'a rin jin
nda'a maa rin, kachi ia Dios
ni tee de.

⁵¹ Su maa ni, chi vi saa inu ndee
ini ni, na kuinio ñayiu tne'e ja tu
ka jini ichi Dios ja vi konini, chi
siun ni ka oo ni siki Espiritu ia
Dios, nagua ni ka osa'a ndi yua ni,
te vi saa ni kua'ankuei ni. ⁵² ¿Axi

ndee in tee ni ndakani tno'o ia
Dios ndee jana'a, tu ni ka sondikin
ña ndi yua ni ja vi sa'a ndeva'a ña
de? Su ndi yua ni ni ka ja'ni tee
ni ka oka'an ndee ama ka ja kii
ia ndaa. Su nuu ni kii ya, te maa
ni ni ka xtuu ya nuu nda'a tee ka
netniuu, te ni ka ja'ni ni ya. ⁵³ Visi
maa ni ni ka ni'i ni Ley Moisés
jin ma'ñu sagua ia ka jinokuechi
nuu Dios, su tu ni ka jantno'o ni
—jiña'a Esteban.

Ni ji'i Esteban

⁵⁴ Yun te nuu ni ka onini de
tno'o ya'a, te ni ka kiti ini ndeva'a
de, te vi ni ka ka'ñi no'o de ni
ndontakuei de siki Esteban. ⁵⁵ Su
Esteban, chi ni oo de jin Espiritu
ia Dios, te ni ndakondia'a de ichi
andivi, te ni jini de ja ye'e tajan
nuu oo ia Dios, te ichi nda'a kua'a
ya oo Jesús. ⁵⁶ Te jiña'a de:

—Vi kondia'a gua'a ni, chi
ndia'a san ja nune ichi andivi vi
oo Se'e Teyii nda'a kua'a maa ia
Dios —jiña'a de.

⁵⁷ Yun te ni ka jasi tee yun so'o
de ja ma vi konini ka de, te ni ka
kana ko'o de ni ka jino de ni ka
jinkakuiko ña de jin Esteban. ⁵⁸ Te
ni ka kene'e ña de yu'u ñuu yun,
te yun ni ka xndoo tee ni ka okuu
testiu tno'o ni ka'an Esteban sa'un
de ja kokoto in suchi nani Saulo,
nagua ja kuu vi kani gua'a ña de
yuu. ⁵⁹ Te vi ka kuun ka kani ña de
yuu, te ni jikanta'u Esteban nuu ia
Dios, te jiña'a de:

—Jito'o Jesús, ndiunda'a maa ni
anu san.

⁶⁰ Te ni junkuiin jiti de, te ni
kana jaa de:

—Jito'o san, ma sa'a ni kuenta
yika kuechi ka sa'a tee ya'a
—jiña'a de.

Te vi ndi'i ni ka'an de tno'o ya'a,
te ni ji'i de.

8

*Ni sondikin Saulo ñayiu ka
skua'a*

¹ Te Saulo, chi ni junkuaan ini de ja ni ka ja'ni de Esteban. Te vi kiuu yun ni jinkondee tnundo'o siki ñayiu ka skua'a ja ka oo Jerusalén. Te ndi'i ñayiu ka skua'a yun ni ka ndutenuu kua'ankuei sava ñuu ja tnii Judea, vi sava kua'ankuei ñuu ja tnii Samaria, te nani tee ni chitniuu ña Jesús ni ka kendoo. ² Te ni ka oo tee ka chiñu'u ia Dios ja ni ka tayu'u de yiki kuñu Esteban, te ni ka nda'i ni ka kana de ja ni ji'i de. ³ Yun te ni sa'a Saulo ja ni oo kua'a tnundo'o siki ñayiu ka skua'a, chi ni jika de ve'e ve'e, ni okakuiko de ñayiu yun, kuu teyii kuu ñasi'i, te ni otnaa ña de vekaa.

Ni kenta tno'o va'a Jesús nuu ñayiu Samaria

⁴ Su ñayiu ni ka yagua ja kua'ankuei inka ñuu, chi ndi'i nuu ñayiu ñuu jinokuei ka kaxtno'i tno'o va'a Jesús. ⁵ Yun te makenuu Felipe kua'an de ñuu ka'nu Samaria, te yun ni kaxtno'o de nuu ñayiu tno'o va'a Kristu, ia ni tetniuu Dios. ⁶ Te ni ka okututu kua'a ñayiu ka nini guagua'i tno'o ka'an Felipe yun, ka nini vi ka ndia'i javii java'a sa'a ia Dios jin ma'ñu sagua de. ⁷ Chi kua'a ñayiu ka ñu'u ña tachi ni ka nduva'a, te vi ka kana ko'o tachi yun, te kanakuei ña jin ñayiu yun. Te suni kua'a ñayiu ni ka ndutuchiin vi ñayiu ka ku'u si'in ni ka nduva'a. ⁸ Te yun guaa ni ka kusii ndeva'a ini ñayiu ñuu yun.

⁹ Suni ñuu Samaria yun ni oo in tee nani Simón, tee ni oskua'a tno'o tasi ndee ama ka, te ni xnda'u de ñayiu yun ja in tee ka'nu kuu de. ¹⁰ Ndi'i ñayiu ni ka onini gua'a tno'o ka'an de ndee ñayiu na'nu vi ndee ñayiu kuechi ka, te ka ka'in:

—Tee ya'a kuu tee ni ni'i tniuu ka'nu nuu maa ia Dios.

¹¹ Te ni ka onini ñayiu tno'o ka'an de, chi kua'a ndeva'a kuia

ni oxnda'u ña de jin tniuu tasi ni osa'a de yun. ¹² Su nuu ni kaxtno'o Felipe tno'o va'a naxa tatnuni ia Dios, vi tno'o maa Jesukristu, te ni ka kandija ñayiu, guaa ni ka jandute teyii vi ñasi'i. ¹³ Te suni ni kandija maa Simón yun, te ni jandute de, te ndi'i kiuu ni ka oo de jin Felipe, vi ni osa'u kuii ini de ni ondia'a de javii java'a vi jaka'nu ja ni osa'a tee yun.

¹⁴ Te nuu ni ka onini tee ni chitniuu Jesús ka oo Jerusalén ja ñayiu Samaria ni ka kandija tno'o va'a ia Dios, te ni ka tetniuu de Pedro jin Juan ja kua'ankuei de ñuu yun. ¹⁵ Su nuu ni jinokuei de, te ni ka ndakuatu de nuu ia Dios ja ja'a ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu yun, nagua ja na vi ni'i Espiritu ia Dios. ¹⁶ Chi chia'an ka ja kii Espiritu ia Dios siki ni in ñayiu yun, chi sua'a ni ni ka jandutei jin sivi Jesús. ¹⁷ Yun te ni ka sonee Pedro jin Juan nda'a de siki ñayiu yun, te ni ka ni'i Espiritu ia Dios.

¹⁸ Te nuu ni jini Simón ja ni ka ni'i ñayiu Espiritu ia Dios nuu ni ka sonee Pedro vi Juan nda'a de, te ni skanduu Simón xu'un nuu nduu tee yun ja ndaki'in de tniuu ka'nu yun. ¹⁹ Te jiña'a de:

—Vi taa ni jaka'nu jian na koneva'a san, nagua ja suni ndee ni ñayiu xiin siki sonee san nda'a san, te ni'i Espiritu ia Dios —jiña'a Simón.

²⁰ Yun te jiña'a Pedro:

—Junaa ni jin xu'un ni, chi ni ndakani ini ni ja in nagua kuta'uo nuu ia Dios, te ki'on jin xu'on. ²¹ Su maa ni, chi tu na tniuu ni ja nagua ni'i ni, ni ja koneva'a ni nuu tniuu ka'nu ya'a, chi tu oo ndaa anu ni nuu ia Dios. ²² Ndatna'u ini ni nuu jakue'e ya'a, te kakanta'u ni nuu ia Dios axi saa naxa kuaka'nu ini ya ja siun ndakani ini ni jin anu ni. ²³ Chi ndia'a san ja kukuasun

ndeva'a ini ni, te jasi ña jakue'e jasua'a jian jin ni —jiña'a Pedro.

²⁴ Yun te jiña'a Simón:

—Vi kakanta'u ni ja ja'a san nuu Jito'o, nagua ja ma kii tno'o xeen ni ka'an ni jian siki san —jiña'a de.

²⁵ Yun te nuu ni ka ndakani Pedro vi Juan naxa sa'a Jesús vi tno'o va'a ya, te ni ka ndajiokuiin de kuano'okuei de Jerusalén. Su nuu kuano'okuei de, te ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ka oo kua'a ñuu kueli ja tnii Samaria.

Ni kaxtno'o Felipe nuu tee net-niuu ñuu Etiopía

²⁶ Yun te in ia jinokuechi nuu Jito'o ni ka'an jin Felipe, te jiña'a ya:

—Ndakoo te kua'an ichi ja kee Jerusalén ja kua'an ñuu Gaza, ja ya'a kua'an ichi ñu'u te'a.

²⁷ Yun te ni ndakoo Felipe te kua'an de, te ichi yun ni ka junkuntna'a de jin in tee Etiopía ja nee de in tniuu ka'nu, chi yinda'a de xu'un Candace, ña'a kuu reina ñuu Etiopía yun, te ni ndajiokuiin tee yun ja ni oo de Jerusalén nuu ni chiñu'u de ia Dios. ²⁸ Te nuu ni ndajiokuiin de kuano'o de ñuu de nukoo de nuu carreta de, te ka'u de nuu tutu ii ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.

²⁹ Te jiña'a Espíritu ia Dios nuu Felipe:

—Majintna'a yatni carreta jian.

³⁰ Te nuu ni juntna'a ña Felipe, te ni onini de ka'u tee Etiopía yun nuu ni tee Isaías, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, te jiña'a de:

—¿A jinkui'nu ini ni naxa ka'an nuu tutu ka'u ni jian?

³¹ Te jiña'a tee Etiopía yun:

—¿Naxa jinkui'nu ini sein, te tu na in kaxtno'o?

Yun te ni ka'an de jin Felipe ja na kaa de nuu carreta de, te na jinkoo de xiin maa tee yun. ³² Te nuu tutu ii ka'u de yun yoso sua'a:

Ni ka jaka ña ñayiu jin de na kuinio in ndikachi ja kuu ti, vi na kuinio in lelu ja tu nda'i ti nuu ka sete ti.

Te saa tu ni june de yu'u de ja ka'an de.

³³ Te ni ka sa'a nda'u ndeva'a ña jin de.

Tu na ni sa'a ndaa siki de.

Te tu na in kondakakune'e ndikin tata de,

chi ni ka ja'ni ña jin de ja ma koo ka de nuu ñuyiu ya'a, sua'a ni tee Isaías nuu ka'u tee yun.

³⁴ Yun te ni jikan tno'o ña tee Etiopía yun jin Felipe, te jiña'a de:

—Jikanta'u san ja kaxtno'o ni: ¿Na in ka'an jin tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a ya'a, a siki maa de axi siki inka ñayiu?

³⁵ Yun te ni jinkondee Felipe ndee nuu ka'u maa tee Etiopía yun, ni kaxtno'o de tno'o va'a Jesús, ja ja'a maa ya kuu ja ka'an nuu tutu ii yun, jiña'a de. ³⁶ Te kua'ankuei de ichi yun, te ni kentakuei de guaa ndee nuu ñu'u ndute, te jiña'a tee Etiopía yun:

—Ya'a ñu'u ndute. ¿Nagua kuu ja ja'ni ña jin san ja kuu kuandute san?

³⁷ Te jiña'a Felipe:

—Nuu ja kandija ni ndi'i ni jin anu ni, te kuu kuandute ni.

Te ni ka'an tee Etiopía yun:

—Kandija san ja Jesukristu kuu Se'e ia Dios.

³⁸ Te ni tatnuni de ja ni ka junkani carreta yun. Te nduu de ni kekuei nuu ndute, te ni skuan-dute ña Felipe jin tee Etiopía yun. ³⁹ Su nuu ni nanakuei de nuu ndute yun, te vi sanaa ni ni ndakuaka ña Espíritu Jito'o jin Felipe, te tu ni jini uun ka ña tee Etiopía yun. Su kusii ndeva'a ini de kuano'o de. ⁴⁰ Su Felipe, chi vi sanaa ni ni ndenta de ñuu Azoto. Te nuu ni ya'a de yun, ni kaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ndi'i

ñuu yun guaa ndee ni ndenta de ñuu Cesarea.

9

Ni kiunduu Saulo ichi Jesús

¹ Te Saulo, chi vi tu jinkuiin de ja skoto ioo de ja ka'ni de ñayiu ka kandija tno'o va'a Jito'o Jesús. Te ni jino de nuu tee kuu nija'nu ka nuu sutu, ² te ni jikan de tutu nuu tatnuni sutu kuu nija'nu ka yun ja ki'in jin de taka ve'e ii sinagoga ja ka oo ñuu Damasco. Te yun yoso ja kuu kakuiko de ñayiu ka kandija ichi Jesús, kuu teyii kuu ñasi'i, te junsia'a ña de vekaa maa Jerusalén. ³ Su nuu kua'an Saulo ichi yun, te nuu ni kuyatni de ñuu Damasco, te vi sanaa ni ni jionduu ña in ñu'u ja ni ye'e ni'nu ndee andivi jin de. ⁴ Te ni ndondiso de ndee nuu ñu'u, te ni onini de in tno'o ja jiña'a sua'a:

—Saulo, Saulo, ¿nau ja sondikin ndikin ña ron?

⁵ Te jikan tno'o de:

—¿Na in kuu ni, vi Jito'o?

Te ni ka'an tno'o yun:

—Maa rin kuu Jesús ja sondikin ndikin ron. Te xtuji ñukuun ron maa ron na kuinio isndiki ja jain yata ti nuu yi'i puya punta karrocha, te xtuji ti maa ti —kachi tno'o yun. *

⁶ Te vi sua'a ni'i de ja yu'u de, te jiña'a de:

—¿Nagua kuini ni ja sa'a san, vi Jito'o san?

Yun te jiña'a Jito'o:

—Ndakoo te kua'an ñuu jian, te yun vi kaxtno'o nagua kuu ja sa'a ron —jiña'a ya.

⁷ Su tee kua'ankuei jin Saulo yun, chi vi ni ka sa'u kuii kuiti ini de ka nini de tno'o ka'an yun, su tu ni ka jini de na in kuu ja ka'an. ⁸ Yun te ni ndakoo Saulo nuu ñu'u yun, te ni ndakune de nuu de, su tu ni kuu kondia'a sa'un de. Yun

guaa ni ka tnii tee kua'ankuei jin de nda'a de, te ni ka junsia'a ña jin de ñuu Damasco. ⁹ Te yun ni oo de uni kiuu. Te tu ni kuu kondia'a de, ni tu ni jaa de xtaa, ni tu ni ji'i de ndute.

¹⁰ Te ñuu Damasco yun ni oo in tee kandija tno'o va'a Jesús nani Ananías. Te ni skuni ña Jito'o, te jiña'a ya:

—Ananías.

Te ni ka'an de:

—Ya'a oo san, vi Jito'o.

¹¹ Te jiña'a Jito'o:

—Ndakoo te kua'an kayi nani Ichi Ndaa, ve'e Judas, te yun ndanduku ron in tee nani Saulo, tee ñuu Tarso, chi yun oo de ndakuatu de. ¹² Te ja ni skuni rin de ja ni kiuu in tee nani Ananías, te ni sonee de nda'a de siki de, nagua ja kuu ndanune nduchi nuu de —jiña'a ya.

¹³ Su yun te jiña'a Ananías:

—Jito'o san, kuakua'a ñayiu ka ndakani siki tee yun, ja kua'a ndeva'a jakue'e sa'a de jin ñayiu ka kandija tno'o maa ni ja ka oo Jerusalén. ¹⁴ Te ni kenta de vitna, chi ni ka chitniuu ña tee ka kuu nija'nu ka nuu sutu ja vi kakuiko de ndi'i ñayiu ka chiñu'u ña jin ni.

¹⁵ Te jiña'a Jito'o:

—Kua'an, chi tee ni kaji maa rin kuu tee yun ja koka'an de tno'o rin nuu ñayiu sava ka tatatno'o vi nuu tee ka kuu rey vi nuu ñayiu Israel. ¹⁶ Chi xne'e maa rin nuu de ja kuni de kuakua'a tundo'o ja ja'a rin —jiña'a ya.

¹⁷ Te yun guaa kua'an Ananías ja ni kiuu de ve'e nuu oo Saulo. Te ni sonee de nda'a de siki tee yun, te jiña'a de:

—Ñani Saulo, Jito'o Jesús ja ni skuni ña ya nuu ichi vaji ni, ni tetniuu ña jin san ja kakanta'u san, te nduu ndijin nduchi nuu ni, te koo ni jin Espiritu ia Dios.

* 9:5 9:5 Masu ndi'i tutu ii neva'a tno'o ya'a.

18 Te vi nuu saa ni junkuei nuu Saulo na kuinio in ñii yaxin luluu, te ni nduu ndijin nduchi nuu de. Yun te ni ndakoo de ja ni ja'an de ni jandute de. 19 Te ni jaa de xtaa, te ni ndani'i ndee de.

Te ni oo de ndee saa kiuu jin ñayiu ka kandija tno'o Jesús ja ka oi ñuu Damasco yun.

Ni kaxtno'o Saulo nuu ñayiu Damasco

20 Yun te ni jinkondee Saulo kaxtno'o de nuu ñayiu taka ve'e ii sinagoga, te jiña'a de ja Jesús kuu Se'e ia Dios. 21 Te ndi'i ñayiu ka nini yun ni ka sa'u kuui kuiti ini ja siun ka'an de, te ka ndatno'o tna'i:

—¿A masu tee ya'a kuu tee sondikin ndikin ñayiu ka kandija tno'o va'a Jesús ñuu Jerusalén? Te ¿a masu tniuu yun ni kee de ya'a ja kakuiko de ñayiu ka kandija Jesús, te ku'ni ña de, te nusia'a ña de nuu tee ka kuu nija'nu nuu sutu? —ka kachi.

22 Su Saulo, chi vi'i ka nduku ndee de kaxtno'o de ja Jesús kuu Kristu, ia ni tetniuu maa Dios. Te ni skunu nuu ini ña de jin ñayiu judio ja ka oo ñuu Damasco yun ja siun kaxtno'o de.

Ni kaku Saulo nuu nda'a tna'a de judio

23 Te nuu ni ya'a kua'a kiuu, te ni ka ska'an tna'a ñayiu judio ja vi ka'ni de Saulo. 24 Su ni ni'i tno'o Saulo ja vi nduu vi ñuu ka jito ñayiu yun ye'e nuu kekuei ñayiu ñuu yun ja vi ka'ni ña jin de. 25 Yun te ni ka kakuiko ñayiu ka kandija tno'o Jesús in chika ka'nu, te ni ka tnaa de Saulo, te ni ka kune'e ña de nuu yo'o siki muro ñuu yun nuu jakuaa, saa te ni kaku Saulo.

Ni jinkoto Saulo ñayiu ka skua'a Jerusalén

26 Te nuu ni ndajino de Jerusalén, te ni nduku de ja vi nitna'a de jin tee ka kandija tno'o

va'a Jesús. Su ndi'i ñayiu ka yu'u ña, chi tu ka kandijai ja suni Saulo ni kandija de. 27 Yun te saa ni jaka ña Bernabé, te ni junsia'a ña de nuu ka oo tee ni chitniuu ña Jesús, te ni ndakani de naxa ni skuni ña Jito'o jin Saulo ichi kua'an de ñuu Damasco nuu ni ka'an ya jin de, vi naxa ni kundee ni kuka'nu ini de ja ni ka'an de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ñuu Damasco yun. 28 Te ni kendoo Saulo jin tee ni chitniuu ña Jesús, te in ni ni ka ondeka tna'a de ni ka okaxtno'o de nuu ñayiu ñuu Jerusalén. 29 Ni ka oka'an ndee ini ndeva'a de tno'o maa Jito'o Jesús, vi ni ka otee tna'a de ja ja'a ya jin ñayiu judio ka ka'an sa'an griego, su tee yun, chi ni ka nduku ndee de ja vi ka'ni de Saulo. 30 Su nuu ni ka jini ñayiu ka kandija ja siun kaa, te ni ka junsia'a ña de jin Saulo guaa ndee ñuu Cesarea. Te yun ni ka ndatetniuu ña de ja kuano'o de ñuu Tarso.

31 Yun te ni nukoo tno'o mani nuu ndi'i ñayiu ka skua'a ja ka oo nii Judea vi Galilea vi Samaria. Te ni ka nukundee ini kai, vi ni ka oyu'u ni'nui Jito'o, te ni chindee ni chituu ña Espíritu ia Dios ja ka oo yutnui, te ni ka kaya kua'a kai.

Ni nduva'a Eneas

32 Yun te ni jiondita Pedro ni jinkoto de ndi'i ñayiu ka kandija, te suni ni ja'an de ni jinkoto de ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu Lida. 33 Te yun ni jini de in tee ni onani Eneas ja kaa de nuu jito ja ni kuu una kuia ku'u de kue'e ndutuchiin. 34 Te jiña'a Pedro:

—Eneas, Jesukristu ndasa'a ña jin ni. Ndakoo ni te ndasava'a ni jito ni.

Te vi nuu saa ni ndakoo de. 35 Te ndi'i ñayiu ka oo ñuu Lida vi ñuu Sarón ni ka jini ja ni nduva'a Eneas, te ni ka kiundui ni ka kandijai Jito'o Jesús.

Ni ndateku Dorcas

³⁶ Te ñuu Jope oo in ña'a kandija nani Tabita, ja kei ka'an Dorcas † jin sa'an griego. Te ña'a yun, chi sa'a ña kua'a tniuu gua'a vi chituu ña ñayiu ka kunda'u. ³⁷ Te tiempu yun ni kee kue'e ña, te ni ji'i ña. Yun te ni ka skuchi yiki kuñu ña, te ni ka ndakin va'a ña ini ve'e oo ndee sukun. ³⁸ Te Jope, chi yatni oo jin ñuu Lida nuu oo Pedro, te ni ka ni'i tno'o tee ka kandija ja yun oo de, te ni ka tetniuu de uu tee ja kua'ankuei de mavijunkuaka de Pedro, te ka jiña'a de:

—Tanunda'a ni, ne'e ñama ni, ma kokuu kuee ni na ki'on ñuu Jope —ka jiña'a de.

³⁹ Yun te ni ndakoo Pedro, ni ka jaka tna'a de kua'ankuei de. Te nuu ni jino de, te ni ka jaka ña jin de, ni kiuu de ini ve'e nuu katuu ndiyi yun. Te ndi'i ña'a ni ka ndonda'u ni ka jionduu ña ndiyi yun ka nda'i ña, te ni ka xne'e ña taka sa'un ni okiku Dorcas nuu ni oteku ña. ⁴⁰ Yun te ni ka'an Pedro jin ndi'i ñayiu ja ni kekuei ye'e, te junkuiin jiti de, te ni ndakuatu de nuu ia Dios. Yun te ni ndakoto de nuu katuu ndiyi yun, te jiña'a de:

—Tabita, ndakoo ni.

Te ni ndakondia'a ña, te nuu ni jini ña jin Pedro, te ni nukoo ña. ⁴¹ Te ni tni de nda'a ña, te ni ndone'e ña de. Yun te ni ndakana de ndi'i ña'a ni ka ndonda'u vi sava ka ñayiu ka kandija, te ni xne'e ña de ja ni ndateku ña. ⁴² Te ni jitenuu tno'o ya'a ja ni ka jini ndi'i ñayiu ñuu Jope. Te kua'a ñayiu ni ka kandija Jito'o Jesús. ⁴³ Te ni kendoo Pedro kua'a kiuu ñuu Jope yun, ve'e in tee xte'i ñii nani Simón.

10

Ni skuni ña ia Dios jin Pedro vi jin Cornelio

¹ Ni oo in tee ni onani Cornelio ñuu ka'nu Cesarea ja kuu de capitán, tatnuni de nuu in ciento

soldado ka xnani “Italiano”. ² Te in tee gua'a kuu de, chi yu'u ni'nu de ia Dios, te ndi'i de jin ñayiu ve'e de ka chiñu'u de ya, vi kua'a ja ni oskuta'u de ñayiu judio ja ka kuu nda'u, vi ndi kiuu ndakuatu de nuu ia Dios. ³ Te in kiuu ndee nuu ka uni jañini ni skuni ndaa ña in ia jinokuechi nuu Dios ja ni jino ya nuu oo de, te jiña'a ya:

—Cornelio.

⁴ Te vi ja nunuu ni ondia'a ña de, te vi yuyu'u anu de, te ni jikan tno'o ña de:

—¿Nagua kuini ni, vi Jito'o san?

Te ni ka'an ia jinokuechi nuu Dios:

—Ja jini ia Dios ja ndakuatu ron, te ni janta'u ya nagua sa'a ron ja skuta'u ron ñayiu ka kunda'u. ⁵ Te tetniuu tee na ki'inkuei vitna ñuu Jope na vi junkuaka de Simón, tee suni nani de Pedro. ⁶ Oo de ve'e inka Simón, in tee xte'i ñii ja oo ve'e de yatni yu'u ndute mar. Te tee yun kuu ja ka'an nagua kuu ja sa'a ron —jiña'a ya.

⁷ Yun te yata kuano'o ia jinokuechi nuu Dios ja ni ka'an ya jin Cornelio, te ni kana de uu tee ka jinokuechi nuu de vi in soldado ja jito ña jin de ja suni chiñu'u de ia Dios. ⁸ Te ni ndakani de ndi'i nagua ni jini de, te ni tetniuu ña de kua'ankuei tee yun ñuu Jope.

⁹ Te kiuu tnee sua'a ka ñu'u ichi tee yun kua'ankuei de, te vi ja ni ka kuyatni de ñuu yun, te ni kaa Pedro ndee siki ve'e ni ndakuatu de nuu ia Dios ndee nuu ka uxi uu nduu. ¹⁰ Te ni ka'an de ja kaxe'in de, chi kokin ndeva'a de, su vi nini ka sava'a ja kaa de, te ni ndakuatu de, te ni skuni ña ia Dios jin de. ¹¹ Ni jini de ja nune andivi, te yun makuun na kuinio in sa'un kuijin ka'nu nu'ni ndii kuun nuu makuun ichi nuu ñu'u. ¹² Te nuu sa'un yun ka ñu'u ndinuu nuu kiti ja ka oo kuun nda'a vi kiti ñuu chii nuu ñu'u vi kiti ndagua. ¹³ Te ni onini de in tno'o ni ka'an:

† 9:36 9:36 Dorcas kei ka'an “isu”.

—Pedro, ndakoo, ka'ni ti te kaa ron ti.

¹⁴ Yun te jiña'a Pedro:

—Ña'a, vi Jito'o san, chi ni in kiuu tu na ama jaa san jatne'e, nagua kaxtno'o nuu tutu ii ja tu oo vii, te ma kuu kaa san.

¹⁵ Te ni ka'an tuku tno'o yun ja kuu uu, te jiña'a:

—Nagua ni ndasavii ia Dios ma xnani ron jatne'e.

¹⁶ Te saa ni kuu uni jichi, te mandaa sa'un ka'nu yun kuano'o andivi. ¹⁷ Te vi nini ndakani ini Pedro naxa kei ja siun ni skuni ña jin de, te ni jinokuei tee ni tetniuu Cornelio ye'e yun, chi ja ni ka jikan tno'o de ja yun oo ve'e Simón. ¹⁸ Te ni ka kana de ka jikan tno'o de:

—¿A ya'a oo tee nani Simón ja suni nani de Pedro? —ka jiña'a de.

¹⁹ Te vi nini ndakani ini Pedro ja ja'a ja ni skuni ña ia Dios, te ni ka'an Espiritu ya:

—Kondia'a, chi ya'a ni kekuei uni tee ka ndanduku ña jin ron. ²⁰ Ndakoo, mandee, te ma ndakani ini ron ja ki'in ron jin de, chi maa rin ni tetniuu de ja vajikuei de —jiña'a ya.

²¹ Yun te ni ndakoo Pedro, te mandee de kua'an de, te ni jino de nuu ka oo tee ni tetniuu Cornelio, te jiña'a de:

—Ya'a oo san. Maa san kuu tee ka ndanduku ni. ¿A na in tniuu kuu ja vajikuei ni? —jiña'a de.

²² Yun te ka jiña'a tee yun:

—Vajikuei san, chi ni tetniuu ña capitán Cornelio, in tee va'a, tee yu'u ni'nu ia Dios vi in tee ka ka'an va'a vi ka ka'an too ña tna'a ni judio kuu de. Te ni ka'an in ia jinokuechi nuu Dios jin de, te jiña'a ya ja kana ña de jin ni ja ki'in ni ve'e de ja konini de tno'o ka'an ni.

²³ Yun te ni ka'an ña Pedro, te ni kiukuei tee mavijinkuaka ña yun ve'e nuu oo de. Te ni jiña'a de nuu

ni ka ndoo tee yun. Te inka kiuu tnee sua'a, te kua'ankuei de jin Pedro vi suni ka ndikin ña ndee saa tee ka skua'a ja ka oo ñuu Jope jin de.

²⁴ Te inka kiuu tnee saa ni kentakuei de ñuu Cesarea. Te Cornelio, chi vi ja ndetu tua'a ña de, ni ndaxtutu de ndi'i tna'a de vi ñayiu ka jini tna'a gua'a ka jin de, ka oo ve'e de ja ka ndetui Pedro.

²⁵ Te nuu ni jino Pedro ve'e yun, te ni kee Cornelio, te ni junkuiin jiti de nuu ja'a Pedro ja chiñu'u ña de.

²⁶ Su ni ndone'e ña Pedro, te jiña'a de:

—Ndakoo ni. Suni sein, chi ñayiu kuu san na kuinio maa ni.

²⁷ Te vi nini ka ndatno'o de, te ni kiuu de ve'e yun, te ni jini de ja ka otutu kua'a ñayiu. ²⁸ Te ni ka'an de:

—Ka jini ni ja sein, ñayiu judio, chi in jakue'e kuu ja vi nitna'a san jin ñayiu inka tatatno'o axi kiukuei san ve'e ñayiu yun. Su ni kaxtno'o ia Dios nuu san ja ma kuu xnani san ñayiu inka tatatno'o ja ñayiu kue'e axi ñayiu tne'e ka kui. ²⁹ Te yun guaa vini ka ka'an tee ya'a ja kii san, te vaji ni san, ni in tno'o tu ni ka'an san. Te yun guaa jikan tno'o ña san, ¿nau ja ni ka kana ña ni jin san? —jiña'a de.

³⁰ Yun te jiña'a Cornelio:

—Ja oo kuun kiuu ndee ore vitña ni ondite san. Te nuu ka uni jañini oo san ndakuatu san nuu ia Dios ve'e san ya'a, te ni jini san ni junkuiin in tee ni'nu sa'un yeye'e nuu san. ³¹ Te kachi ya: “Cornelio, ni jini ia Dios ja ndakuatu ron, te ni ndaka'an ya ja sa'a ron ja skuta'u ron ñayiu ka kunda'u. ³² Te yun guaa tetniuu tee na ki'inkuei ñuu Jope na vi jinkuaka de Simón ja suni nani de Pedro, oo de ve'e inka Simón, tee xte'i ñii, yatni yu'u ndute mar. Te nuu na kee de, te maa de guaa ka'an nuu ron” kachi ya. ³³ Te yun

guaa vini ni tetniuu san tee ni ka jakuaka ña jin ni, te ni sa'a ni in jandiuxi ja vaji ni. Te vitna ya'a ka otutu ndi'i san nuu ia Dios ja vi konini san ndi'i nagua ni tatnuni ya ja ka'an ni —jiña'a de.

Ni kaxtno'o Pedro nuu ñayiu ve'e Cornelio

³⁴ Yun te ni jinkondee Pedro ni ka'an de, te jiña'a de:

—Vi jandaa jinkui'nu ini san ja ia Dios, chi tu sa'a siin siin ya ñayiu. ³⁵ Chi ñayiu ndi'i ni tatatno'o junkuaan ini ya nuu ja ka yu'u ni'nui ya vi ka sa'a ndai. ³⁶ Ni tetniuu ia Dios tno'o ya nuu ñayiu Israel nuu ni kaxtno'o ya tno'o va'a Jesús nuu ñayiu yun ja na vi koo mani jin ma'ñu sagua ya, te maa ya kuu Jito'o ndi'o. ³⁷ Te ja ka jini gua'a maa ni nagua ni kuu nuu ni kii Juan ni kaxtno'o de ja nini kuu ja vi kuandute ñayiu. Te yatai yun ni jinkondee Jesús ñuu Galilea vi nii ñuu Judea ni kaxtno'o ya. ³⁸ Te ka jini ni naxa ni jiña'a ia Dios Espíritu ya vi tniuu ka'nu nuu Jesús, ia ni ja'nu ñuu Nazaret, te ni sa'a ya kua'a java'a, chi Dios ni oo jin ya. Te ni ndasa'a ya ñayiu ni ka oku'u kue'e ñu'u ña tachi. ³⁹ Te sein ka kuu tee ni ka jini ndi'i ja ni sa'a Jesús nuu ñuu Judea vi Jerusalén. Te suu ya ni ka ja'ni ñayiu nuu ni ka jatakaa ñai in yika yutnu cruz. ⁴⁰ Te suu ia ya'a ni ndone'e Dios nuu uni kiuu, te ni sa'a ya ja ni ndatuu ia ya'a nuu ndi'i san, ⁴¹ masu nuu ndi'i ñayiu ñuu, chi nani nuu sein ja ni ndakaji ña ia Dios ama ka ja ka kuu san testiu. Te sein ka kuu ja ni ka jaa vi ni ka ji'i jin ya nuu ni ndateku ya ne'u ndiyi. ⁴² Te ni tatnuni ya ja vi kaxtno'o san nuu ñayiu, te vi ndakani san ja suu ya kuu ia ni jani Dios ja ka'nde ya kuechi ñayiu teku vi ñayiu ni ji'i. ⁴³ Te suu siki ia ya'a ni ka ka'an ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia

Dios ndee jana'a nuu ni ka kachi de ja ndi'i ñayiu ka kandija ya vi ni'i ja kuaka'nu ini ia Dios yika kuechi jin ma'ñu sagua sivi ia ya'a —jiña'a Pedro.

Ni ka ni'i ñayiu inka tatatno'o Espíritu ia Dios

⁴⁴ Te vi nini ka'an Pedro tno'o ya'a, te ni kee Espíritu ia Dios ini anu ndi'i ñayiu ka nini tno'o kaxtno'o de yun. ⁴⁵ Te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini tee ka kuu judio ka kandija tno'o Jesús ja ka ndeka tna'a jin Pedro, ja suni vi ndee nuu ñayiu inka tatatno'o ni jino Espíritu ia Dios ja ni ka kuta'ui. ⁴⁶ Chi ka nini de ja vi sanaa ni ka ka'an ñayiu yun siin siin nuu sa'an vi ka chiñu'u ndeva'i ia Dios. ⁴⁷ Yun te ni ka'an Pedro:

—Tu na in kuu kindee ja vi kuandute ñayiu ya'a jin ndute, chi ni ka kuta'ui Espíritu ia Dios, nagua ni ka kuta'u mao.

⁴⁸ Te ni tatnuni de ja vi skuandute ña jin sivi Jito'o Jesús. Yun te ni ka jikan ta'u ñayiu yun ja kendoo de ndee saa ka kiuu.

11

Ni ndakani Pedro nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo Jerusalén naxa ni sa'a ia Dios jin ñayiu ve'e Cornelio

¹ Yun te ni ka ni'i tno'o sava ka tee ni chitniuu ña Jesús vi tee ka kandija ja ka oo Judea, ja suni ñayiu inka tatatno'o ni ka kandija tno'o va'a ia Dios. ² Te nuu mandaa Pedro Jerusalén, te ni ka tee tna'a sava tee judio ka kandija ja ka yitnuni nuu yiki kuñu de jin Pedro. ³ Te ka jiña'a de:

—¿Nau ja ni kiuu ni ve'e tee inka tatatno'o ja tu yitnuni nuu yiki kuñu de, te ni ka jaa ni xtaa jin de?

⁴ Yun te ni jinkondee Pedro ni ndakani de yukun yukun ndi'i naxa ni kuu, te jiña'a de:

5 —Nuu ni oo san ñuu Jope, ndakuatu san, te ni skuni ña ia Dios jin san. Ni jini san na kuinio in sa'un kuijin ka'nu, te nu'ni ndi kuun nuu makuun ichi andivi, te ni kunjino nuu oo san. 6 Te nuu ni ndia'a gua'a san, te ni jini san ka ñu'u kiti kuun nda'a vi kiti xeen vi kiti ñuu chii nuu ñu'u vi kiti ndagua. 7 Te ni onini san in tno'o ka'an: "Pedro, ndakoo, ka'ni ti, te kaa ron ti". 8 Te jiña'a san: "Ña'a, vi Jito'o san, chi ni in kiuu tu na ama jaa san jatne'e nagua kaxtno'o nuu tutu ii ja tu oo vii, te ma kuu kaa san". 9 Yun te ndee andivi ni ka'an tno'o yun ja kuu uu, te kachi: "Nagua ni ndasavii ia Dios, ma xnani ron jatne'e", ka'an. 10 Te saa ni kuu uni jichi, te mandaa ndi'i kuano'o ndee andivi. 11 Te vi nuu saa ni kentakuei uni tee ve'e nuu ni oo san ja ni kekuei de ndee ñuu Cesarea ja mavijakuaka ña de jin san. 12 Te ni ka'an Espíritu ia Dios jin san ja ki'inkuei san jin de, te ma ndakani ini san. Te suni ni ja'ankuei san jin iñu ñani ka kandija jion ya'a, te ni kiukuei san ve'e in tee nani Cornelio. 13 Te ni ndakani de ndi'i naxa ni jini de in ia jinokuechi nuu Dios nuu oo de ve'e de. Ni junkuiin ya nuu de, te jiña'a ya: "Tetniiu tee na ki'inkuei ñuu Jope na vi junkuaka de Simón, tee suni nani Pedro. 14 Te suu de ka'an naxa sa'a ron ja vi kaku ni'nu ron jin ndi'i ñayiu ve'e ron" jiña'a ya sua'a. 15 Te nuu ni jinkondee san ni ka'an san, te ni kuun Espíritu ia Dios siki ndi'i ñayiu yun, suni nagua ni ka ndo'o mao ndee jaxtna'nu'u ja ni ka kuta'uo. 16 Yun te ni ndaka'an san ja ni oka'an Jito'o Jesús nuu ni ka'an ya sua'a: "Juan, chi jandaa ja jin ndute skuandute de ñayiu, su maa ron, chi jin Espíritu ia Dios vi kuandute ron". 17 Su nuu ja ia Dios ni jiña'a ya Espíritu ya nuu ñayiu yun, inuu ni jin nagua ni

taa ya nuu yoon ja ni ka kandija xtna'nu'u nuu Jito'o Jesukristu, te ¿na in kuu sein ja kasi ni'nu san nuu ia Dios? —jiña'a Pedro.

18 Yun te nuu ni ka onini tee ka kandija maa Jerusalén tno'o yun, te ndi'i de ni ka jasi yu'u, te ni ka ka'an yiñu'u ndeva'a de nuu ia Dios, te ka jiña'a de:

—Nuu saa te suni ñayiu inka tatatno'o ni jandetu ia Dios ja vi ndatna'u ini, te vi ndajokuiin nuu maa ya ja vi kotekui nikuii nikani —ka kachi de.

Ni ka jinkoo ñayiu ka skua'a ñuu Antioquía

19 Te kiuu nuu ni ka jino yu'u ñayiu na ni kii tnundo'o nuu ni ji'i Esteban, te savai ni kentakuei guaa ndee ñuu Fenicia vi ñuu Chipre vi ñuu Antioquía. Te tu ni ka ka'in tno'o va'a Jesús nuu nani kuu ñayiu, chi nani nuu ñayiu judio ni ka ka'in. 20 Te ni kekuei sava tee ne'u ñayiu Chipre vi Cirene ja ka kandija kua'ankuei. Te nuu ni kiukuei de Antioquía, te suni ni ka ka'an de tno'o va'a Jito'o Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o. 21 Te ni chituu ña maa Jito'o jin de ja ni ka ka'an de, te kua'a ñayiu ni ka kandija, te ni ka kiundui nuu ichi Jito'o Jesús.

22 Yun te ni ka ni'i tno'o ñayiu ka skua'a ka oo Jerusalén ja siun kuu, te ni ka tetniiu de Bernabé ja kua'an de ndee ñuu Antioquía. 23 Te nuu ni jino Bernabé, te jini de ja chindee chituu ña ia Dios jin ñayiu yun, te ni kusii ndeva'a ini de, vi ni xteku ña de jin ndi'i ñayiu ja na vi koo ini vi koo anui, te na vi kondikin gua'i Jito'o Jesús. 24 Chi tee gua'a vi tee kandija kuu Bernabé, chi oo de jin Espíritu ia Dios. Te yun guaa kua'a ndeva'a ñayiu ni ka kaya ka kandija Jito'o Jesús jin tno'o ni kaxtno'o de.

25 Te nuu kuee ka, te kua'an Bernabé ñuu Tarso, ndanduku de Saulo. Te nuu ni ndani'i ña de, te

ni ndakuaka ña de ja kua'ankuei de ñuu Antioquía yun. ²⁶ Te yun ni ka ondututu de jin ñayiu ka skua'a yun in kuia mimi'i. Te ni ka okaxtno'o de nuu kua'a ñayiu. Te Antioquía yun kuu nuu ni keja'a xtnañu'u ja ni ka xnani ñayiu ka kandija Jesús “Kristianu”. *

²⁷ Te kiuu yun ni jinokuei sava tee ñuu Jerusalén ja ka ndakani tno'o ia Dios ja mavijinkoto de ñayiu ka kandija ñuu Antioquía. ²⁸ Yun te ni ndakoo in tee ka ndeka tna'a jin de nani Agabo, te ni ka'an de nagua kaxtno'o maa Espíritu ia Dios nuu de ja koo ndeva'a tnama nii ñuyiu, te jandaa ja ni oo tnama yun na kuia ni otatnuni rey Claudio. ²⁹ Yun te ni ka ndatno'o tna'a tee ka kandija Jesús ka oo ñuu Antioquía ja vi chituu de ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tnií Judea na kuu na kuu naxa vi ni'i maa de ja vi kuña'a de. ³⁰ Saa ni ka sa'a de. Te ni kututu ja ni ka tetniuu de nda'a Bernabé vi nda'a Saulo ja vi ndakuña'a de nuu tee ka kuu nija'nu ka oo ñuu ja tnií Judea.

12

Ni ja'ni ña Herodes jin Jacobo, te ni jasi de Pedro vekaa

¹ Te kuia yun ni jinkondee rey Herodes ni tatnuni de ja ni ka kakuiko de sava ñayiu ka skua'a ja sa'a ndeva'a ña de. ² Te ni tatnuni de ja ni ka ja'ni Jacobo, ñani Juan, jin in yuchi kani. ³ Su nuu ni jini de ja ni ka junkuaan ini ñayiu judio, te suni ni tatnuni de ja ni ka kakuiko tuku de Pedro. Te saa ni kuu kiuu viko pascua ja ka jaa ñayiu judio xtaa vixin ja tu na levadura yi'i. ⁴ Te nuu ni kakuiko Herodes Pedro, te ni jasi ña de vekaa. Te ni jani de kuun yukun soldado ja kuun kuun de in in yukun ja na vi kondee ña de,

chi ni ndakani ini de ja kene'e ña de nuu ñayiu ñuu ndee nuu na ya'a viko pascua yun. ⁵ Te yun guaa ka ndee gua'a ña soldado jin Pedro ini vekaa yun, su ñayiu ka skua'a, chi vi ni ini kuiti ka ndakuatui nuu ia Dios ja ja'a de.

Ni skaku ni'nu ña ia Dios jin Pedro vekaa

⁶ Te nuu jakuaa saa ni ndakani ini Herodes ja kiuu tnee kene'e ña de jin Pedro nuu ñayiu ñuu. Te jakuaa yun ni kixin Pedro ne'u uu soldado nu'ni de jin uu cadena, te sava ka soldado yun ka jito gua'a de ye'e vekaa yun. ⁷ Te vi sanaa ni ni jino in ia jinokuechi nuu Jito'o, te ni ye'e ni'nu in ñu'u ini vekaa yun, te ni skanda ya xiin Pedro ja ni xndoto ña ya, te jiña'a ya:

—Ndakoo ñama.

Te vi ore saa ni junkuei cadena ndikin nda'a de. ⁸ Te jiña'a ka ia jinokuechi yun:

—Ndaku'ni chii ron, te ndachi'i ndijan ron.

Te ni ndaku'ni Pedro chii de vi ni ndachi'i de ndijan de. Te jiña'a tuku ya:

—Kakondii soo su'nu ron, te kondikin ña, ki'on —jiña'a ya.

⁹ Te ni ndee de ndikin de ia yun, su tu ni jinkui'nu ini de a jandaa kuu ja sa'a ia jinokuechi yun, chi ndakani ini de ja sua'a ni ni skuni ña jin de. ¹⁰ Su ni ka ya'a de ye'e xtnañu'u nuu ka oo tee ka jito yun vi ye'e kuu uu nuu ka oo sava ka tee ka jito yun, te nuu ni kentakuei de ye'e kuu kaa ja kua'an ichi kayi, te ni ndanune ni maa, te ni kekuei de ja ni ka ya'a de in kayi. Yun te ni xndoo ña ia jinokuechi yun jin de. ¹¹ Yun te ni ndikui'nu ndaa ini Pedro, te ni ndakani ini de:

—Vitna te jinkui'nu ndaa inio ja Jito'o ni tetniuu in ia jinokuechi nuu ya ja ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a Herodes vi ni kakuo nuu

* **11:26** 11:26 Kristianu: kei ka'an “ñayiu ka ndikin Kristu”.

ndi'i jakue'e ka ka'an ñayiu ñuo judio ja vi sa'a ñai.

¹² Te nuu ni kutnuni ini Pedro ja ni kee de vekaa yun, te kua'an de ja ni jino de ve'e María, si'i Juan, ja suni nani de Marcos, nuu ka otutu kua'a ñayiu ka ndakuatu.

¹³ Te nuu ni kana Pedro ye'e yun, te ni kee in suchi si'i lule nani Rode ja kondia'i na in kana. ¹⁴ Te nuu ni ndakuni ja Pedro kuu ja kana, te vi ja kusii ndeva'a ini. Te tu ni junei ye'e yun, chi sua'a ni jinoi ni junkaxtno'i, te jiña'i:

—Pedro kuu tee kana ye'e ya'a.

¹⁵ Te ka jiña'a ñayiu yun:

—Vaa nduu kue'e ron.

Su suchiun, chi vi ni ini ka'in ja ni ndakuni gua'i ja suu de kuu. Yun te ni ka ka'an ñayiu:

—Masu maa de kuu, chi vaa ia jito ña jin de kuu —ka jiña'i.

¹⁶ Su Pedro, chi vi kana ni de ye'e yun, te nuu ni ka june ñayiu ye'e yun, te ni ka jini ñai, te vi ni ka sa'u kuii kuiti ini. ¹⁷ Su ni sa'a seña de nda'a de ja vi kasi yu'u ñayiu yun, te ni ndakani de naxa ni kene'e ña Jito'o vekaa jin de, vi jiña'a de:

—Vi kaxtno'o ni tno'o ya'a nuu Jacobo * vi nuu sava ka ñayiu ka kandija —jiña'a de.

Te ni kee de kua'an de inka ñuu. ¹⁸ Yun te nuu ni tuu sua'a, te ni ka kuvaa ndi'i soldado ka sa'a ni'i ka sa'a ioo de, nau ja tu ni ka jini de ndenu kua'an Pedro.

¹⁹ Yun te ni tatnuni Herodes ja ni ka ndanduku Pedro, su tu ni ka ndani'i ña de. Su nuu ni ndi'i ni xndichi de tee ka ojito vekaa yun, te ni tatnuni de ja ni ka ja'ni ña jin ndi'i de. Te nuu ni ya'a ja siun ni kuu, te ni kee Herodes ñuu ja tñii Judea kua'an de, te ni jino de ñuu Cesarea, te yun ni oo de.

Ni ji'i Herodes

²⁰ Te rey Herodes, chi kiti ini de nuu ñayiu ñuu Tiro vi ñayiu ñuu

Sidón, su ja ni ka ndatno'o tna'i naxa vi kuña'i nuu rey yun. Te ni ka ka'an nda'ui jin Blasto, in tee kuu ka'nu ka ja netniuu nuu rey, ja na chituu ña de vi ka'an de jin rey ja na koo jamani, chi ñayiu ñuu Tiro vi ñuu Sidón ka ke'in ja vi kai nuu ñayiu ndi'i ñuu nuu tatnuni rey yun. ²¹ Te ni jani rey yun in kiuu ni ndakana de ndi'i ñayiu, te ni ndekui'nu de sa'un vii ndeva'a ni'nu de ja kuu de rey, te ni jinkoo de nuu mesa nuu tatnuni de, te ni ka'an de in tno'o vii nuu ñayiu yun. ²² Yun te ni ka jinkondee ñayiu ñuu yun ka kana jai:

—Masu in tee ñuyiu kuu tee ka'an ya'a, chi in chu'chi kuu ya —ka jiña'i.

²³ Te vi ore saa ni kee kue'e de, chi ni sa'a ia jinokuechi nuu Jito'o Dios ja ni ka jaa ña tindaku jin de, te ni ji'i de, chi tu ni chiñu'u de ia Dios.

²⁴ Su tno'o va'a Jito'o Jesús, chi ni jika ni jitenuu nii nuu ñayiu taka ñuu.

²⁵ Te Bernabé vi Saulo, chi nuu ni ka xndi'i de tniuu ni ka sa'a de Jerusalén, te ni ka ndajiokuiin de kuano'okuei de Antioquía, te ni ka jaka de Juan, ja suni nani de Marcos.

13

Ni sa'a siin ña Espiritu ia Dios jin Pablo vi Bernabé

¹ Te ñuu Antioquía yun ni ka oo tee ka ndakani tno'o ia Dios vi tee ka kaxtno'o nuu ñayiu ka skua'a. Te suu de ka kuu Saulo, Bernabé, Simón ja suni nani de Niger, vi Lucio tee ñuu Cirene, vi suni Manaén tee ni ka ja'nu in ni ve'e jin rey Herodes. ² Te ka oo tee yun ka chiñu'u de Jito'o vi ka ondite de, te ni ka'an Espiritu ia Dios, te jiña'a ya:

* **12:17** 12:17 Masu Jacobo ja ni ji'i, chi inka de kuu.

—Vi sa'a siin Bernabé vi Saulo na vi sa'a de tniuu ni kana rin de.
³ Yun te nuu ni ndi'i ni ka ondite de vi ni ka ndakuatu de ja ja'a nduu tee yun, te ni ka sonee de nda'a de siki tee yun, te ni ka ndakuanta'u nuu tna'a de, te kua'ankuei nduu tee yun.

Ni ka kaxtno'o Pablo jin Bernabé nuu ñayiu ñuu Chipre

⁴ Yun te ni tetniuu ña Espíritu ia Dios, te kua'ankuei de ñuu Seleucia. Te yun ni ka tnií de in barco ja kua'ankuei de ñuu ja tnií Chipre. ⁵ Te nuu ni jinokuei de ñuu Salamina ja tnií Chipre yun, te ni ka kaxtno'o de tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu judío ja ka skua'a nuu ve'e ii sinagoga. Te ka ndeka tna'a de jin Juan ja chituu ña de.

⁶ Te ni ka ya'a de nii ñuu kueli ka oo ma'ñu ndute mar, te ni kentakuei de ndee ñuu Pafos nuu kuu ñuu sandi'i ni ka ja tnií Chipre. Te yun ni ka jukun tna'a de jin in tee nani Barjesús, in tee tasi judío ja xnda'u ñayiu nuu ka'an de ja ndakani de tno'o ia Dios. ⁷ Te tee tasi ya'a ni oo jin Sergio Paulo, in tee ndichi ja tatnuni nuu ñuu yun. Te ni kana de Bernabé vi Saulo, chi ka'an de konini de tno'o va'a ia Dios. ⁸ Su tee tasi yun ka xnani Elimas jin sa'an griego, chi nduku de kasi ni'nu de ichi ja ma kandija tee tatnuni ñuu yun tno'o va'a ia Dios. ⁹ Yun te Saulo, ja suni nani de Pablo, oo de jin Espíritu ia Dios, te ni ndia'a guagua'a de nuu tee tasi yun. ¹⁰ Te jiña'a de:

—Se'e tee tno'o ja oo ni jin ndi'i jakue'e, se'e tachi ja jasi ni'nu ni ichi ndaa, ¿a vi ma junkuiin ni ja jasi ni'nu ni ichi ja vi kuni ñayiu ichi ndaa Jito'o Jesús? ¹¹ Vitna te tetniuu Jito'o tundo'o kii siki ni, te ndesi nduchi nuu ni, ja ma kuni ka ni nikandii ndee saa tiempu —jiña'a de.

Te vi ore saa ni ndesi nduchi nuu Elimas yun, te ni jinkondee de skaka nda'a de, nduku de na in tee

kotnii nda'a de ja kuni de na ichi ki'in de. ¹² Yun te nuu ni jini tee tatnuni ñuu yun ja siun ni kuu, te ni kandija de tno'o va'a Jesús, te vi ni sa'u kuii kuiti ini de nini de.

Ni jinokuei Pablo jin Bernabé ñuu Antioquía ja tnií Pisidia

¹³ Yun te ni ka tnií Pablo vi tee ka ndeka tna'a jin de in barco ñuu Pafos, te kua'ankuei de Perge, ñuu tnií Panfilia. Te ñuu yun ni kuu siin Juan nuu sava ka de, te ni ndajiokuiin de kuano'o de Jerusalén. ¹⁴ Yun te ni ndekuei de ñuu Perge kua'ankuei de, ja ni kentakuei de inka ñuu nani Antioquía, ñuu ja tnií Pisidia, te ni kiukuei de ve'e ii sinagoga in kiuu ndatatu, te ni ka jinkoo de. ¹⁵ Te nuu ni ndi'i ni ka ka'u nuu tutu Ley Moisés vi nuu tutu ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, yun te ka jiña'a tee ka tatnuni nuu ve'e ii yun:

—Tata ñani, nuu ja ndee in ni ka'an ja xteku ni ñayiu ñuu ya'a, te ka'an ni joo —ka jiña'a de.

¹⁶ Yun te ni ndakoo Pablo, te sa'a seña de nda'a de ja na vi kasi yu'u ñayiu, te jiña'a de:

—Ñayiu Israel vi ndi'i ñayiu ja ka yu'u ni'nu nuu ia Dios, vi konini ni na ka'an san. ¹⁷ Ia Dios ñayiu ñuo Israel ni kaji ya ndee ndi yuao, te ni skaya ña ya ja ni ka kuu de in ñuu ka'nu, visi ñayiu ni ka ojika nda'u ni ka okuu de nuu ñayiu ñuu Egipto. Su nuu kuee ka, te jin jaka'nu ya ni ndene'e ña ya ñuu yun. ¹⁸ Te ni jandee ni jaka'nu ini ya ja ni ka osa'a ñayiu yun ndee nuu uu xiko kuia ja ni ka ojionditai nuu ñu'u te'a ja tu na ñayiu oo. ¹⁹ Te nuu ni kiukuei Canaán, te ni chituu ya ñayiu yun ja ni ka xnai uja ñuu na'nu, te ni jiña'a ya ñu'u ñuu yun nuu ndi tatatno'o ja ni ka sa'a jajin de. ²⁰ Te ni jani ya ñayiu ni ka otatnuni ja ni ka oja'nde kuechi ndee nuu kuu ciento uu

xiko uxi kuia, guaa ndee kiuu ja ni oo Samuel, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a.

²¹ 'Yun te saa ni ka jikan ñayiu nuu ia Dios in tee kokuu rey. Te ni jani ya Saúl, se'e Cis, in tee ni okuu tatatno'o Benjamín ja ni otatnuni de nuu uu xiko kuia. ²² Te nuu kuee ka, te ni ndakindee ia Dios tniuu ni onee Saúl, te ni jiña'a ya nuu David ja ni okuu de rey, te ni ka'an ya sua'a: "Ni junku'un rin David, se'e Isaí, in tee junkuaan ini maa rin, chi kosa'a de ndi'i nagua kuini maa rin". ²³ Te in ndikin tata maa rey David ya'a kuu Jesús, ia ni tetniuu Dios ja skaku ni'nu ya ñayiu Israel, nagua ja ni kee yu'u ya ndee ama ka. ²⁴ Te ama ka ja keja'a Jesús kaxtno'o ya nuu ñayiu, te ja ni kii Juan, ni kaxtno'o de nuu ndi'i ñayiu ñuo Israel ja na vi ndatna'u ini nuu yika kuechi, te na vi kuandutei. ²⁵ Su nuu ni kuyatni ja xndi'i Juan tniuu sa'a de, te ni ka'an de: "¿Na in ka ndakani ini ni ja kuu san? Masu ia ni tetniuu Dios kuu san, su yata sein, te kii in tee kanuu ka saa sein ja vi tu kaa tu oo san ja ndajin san joo luluu korria yata ja'a de" ni kachi Juan.

²⁶ 'Tata ñani, maa ni ja ka kuu ni tatatno'o Abraham, vi ndi'i ni ja ka oo ni ya'a ja ka yu'u ni'nu ni ia Dios, nuu mao ni tetniuu ia Dios tno'o ya ja naxa skaku ni'nu ña ya. ²⁷ Chi ñayiu ka oo Jerusalén vi tee ka tatnuni nuu ñuu yun, tu ni ka jini de na in kuu Jesús, ni tu ni ka jinkui'nu ini de naxa ka'an tno'o yoso nuu tutu ii ja ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nuu ka ka'u de ndi'i kiuu ndatatu. Te ni ka skunkuu de tno'o yoso yun nuu ni ka xtavi kuechi de Jesús, te ni ka ja'ni ña de. ²⁸ Visi tu ni ka ndani'i de na in kuechi ya ja kuu ya, su ni ka jikan de nuu Pilato ja na tatnuni de vi ka'ni ña jin ya.

²⁹ Te nuu ni skunkuu ndi'i tno'o yoso nuu tutu ii ja ja'a ya, te ni ka nune'e yiki kuñu ya yika yutnu cruz, te ni ka tayu'u ya in yau ñaña. ³⁰ Su ni ndaxteku ña Dios jin ya ne'u ndiyi. ³¹ Te kua'a kiuu ni ndatuu ya nuu ñayiu, ni ka ondeka tna'a jin ya ja ni ndekuei ya Galilea, te ni ndentakuei ya Jerusalén, te ñayiu yun ka kuu testiu ja ka ndakani nuu ñayiu ñuo ndee vitna.

³² 'Te suni sein ka xtutenuu san tno'o va'a Jesús nuu ndi'i ni, tno'o ni kee yu'u ia Dios nuu ndee ndi yuao. ³³ Te tno'o ya'a ja ni skunkuu ia Dios nuu yoon ja ka kuo tatatno'o de. Te yun ni sa'a ya nuu ni ndaxteku ya Jesús, nagua yoso nuu Salmo kuu uu nuu ka'an: Se'e maa rin kuu ron, te maa rin ni sa'a ka'nu ña jin ron vitna, ka'an sua'a.

³⁴ 'Te maa Dios, kuu ia ni ka'an ja ndaxteku ya Jesús, te ma te'i yiki kuñu ya chii ñu'u, nagua skunkuu nuu tutu ii nuu ka'an: Chindee chituu ña rin nagua ni kee yu'u rin nuu David.

³⁵ 'Yun guaa suni ka'an inka nuu Salmo: Ma kuandetú ni, vi Dios, ja te'i yiki kuñu ia vii ja ni kaji maa ni, ka'an.

³⁶ 'Chi ja ndaa ja David ni sa'a de nagua kuini maa ia Dios, te ni jinokuechi de nuu ñayiu ni ka oo jin de nuu ni oo de ñuyiu. Te nuu ni ji'i de, te ni jinkoyu'u de nuu ka yiyu'u ndi yua de, su ni te'i yiki kuñu de. ³⁷ Su ia ni ndaxteku Dios, tu ni te'i yiki kuñu ya. ³⁸ Tata ñani, vi kuni ni ya'a, ja jin ma'ñu sagua maa Jesús kuu ja ka kaxtno'o san ja kuaka'nu ini Dios yika kuechio. ³⁹ Te yun guaa ndi'i ñayiu ja ka kandija Jesús vi ni'i ja kuaka'nu ini ia Dios yika kuechi, nuu ña ni kuu ja vi ni'i nuu Ley Moisés ja koneka'nu ini ya. ⁴⁰ Vi koto guaa ni maa ni ja ma vi junkuei ni nuu

tnundo'o, nagua ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an:

⁴¹ Te maa ron ja ka jaku ndee ron tno'o ya'a, vi kondia'a gua'a,

te vi sa'u kuu kuiti ini ron, chi vi naa ron nuu sa'a rin in tniuu ka'nu kiuu ka oo ron ñuyiu ya'a,

tniuu ja ma vi kandija ron, visi na in ndakani nuu ron, ka'an nuu tutu ii —jiña'a Pablo.

⁴² Te nuu ni ndekuei de ve'e ii sinagoga ñayiu judio, te ni ka jikan ñayiu inka tatatno'o ja na vi kaxtno'o tuku de tno'o ya'a inka kiuu ndatatu. ⁴³ Te nuu ni ka ndakuanta'u nuu tna'a ñayiu ni ka kututu ja ka skua'a yun, te kua'a ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o ja ni ka kiunduu ichi ñayiu judio, ni ka jata ndikin ña jin Pablo vi Bernabé, te ni ka oxteku ña de ja vi kondikin ichi ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios.

⁴⁴ Te nuu ni kenta inka kiuu ndatatu, ni ka kututu ja yatni ndi'i ñayiu ñuu yun ja vi konini tno'o va'a ia Dios. ⁴⁵ Su nuu ni ka jini ñayiu judio ja kua'a ndeva'a ñayiu ni ka kututu, te ni ka kukuasun ini de, te ni ka ka'an kue'e de siki tno'o kaxtno'o Pablo, ja masu vatuka ka'an de, vi ni ka nani ña de. ⁴⁶ Yun te Pablo vi Bernabé ni ka ka'an ndee ini de, te ka jiña'a de:

—Vi jandaa ja nini kuu ja xtna'nu'u ka nuu ndi'i ni ja ka kuu ni ñayiu judio vi kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios. Su ja siun tu ni ka janta'u ni, te yun kuu ja tu ka oo tu ka ndaa ni ja vi koteku ni nikuii nikani. Te vitna te ki'inkuei san nuu ñayiu sava ka tatatno'o. ⁴⁷ Chi saa ni tatnuni Jito'o nuu ni ka'an ya:

Ni jani ña rin na kuinio ñu'u ja koye'e ron nuu ñayiu sava ka tatatno'o,

ja kaxtno'o ron tno'o rin ja vi kaku ni'nu ñayiu ka oo guaa ndee ja'a ñuyiu.

⁴⁸ Te nuu ni ka onini ñayiu sava ka tatatno'o tno'o ya'a, te ni ka kusii ndeva'a ini, vi ni ka ka'an yiñu'u ndeva'i jin tno'o va'a Jito'o, vi ni ka kandija ndi'i ñayiu ja ni chikua'a ña maa ia Dios ja vi kotekui nikuii nikani. ⁴⁹ Te ni jitenuu tno'o va'a Jito'o nii ñuu kueli yun. ⁵⁰ Su ñayiu judio yun ni ka ska'in sava ña'a ka ndanuu ja ka chiñu'u ia Dios vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu yun, te ni ka ndakoi siki Pablo vi Bernabé, te ni ka skunu ñai nuu ñuu yun. ⁵¹ Yun te ni ka kisi de ñuyaka si'in de siki ñayiu ñuu yun, ja kuu in seña ja tu ni ka janta'ui tno'o va'a Jesús, te kua'ankuei de ja ni jinokuei de ñuu Iconio. ⁵² Su ñayiu ni ka kandija ka oo ñuu Antioquía yun, ni ka kusii ini ndeva'i vi ka oi jin Espiritu ia Dios.

14

Ni ka kaxtno'o Pablo jin Bernabé nuu ñayiu ñuu Iconio

¹ Yun te nuu ni jinokuei Pablo jin Bernabé ñuu Iconio, te ni kiukuei de ve'e ii sinagoga nuu ka skua'a ñayiu judio, te ni ka ka'an de tno'o va'a Jesús. Te yun ni ka kandija kua'a ndeva'a ñayiu judio vi saa ni ñayiu sava ka tatatno'o. ² Su ñayiu judio ja tu ka kandija, ni ka ska'an de ñayiu sava ka tatatno'o nagua ja vi ndakoo de siki ñayiu ka kandija yun. ³ Te yun kuu ja ni ka kendoo Pablo jin Bernabé kua'a kiuu, ni ka ka'an ndee ini de nuu ni ka okaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu. Chi ni ka kukanu ini de Jito'o, te ni xne'e ya ja oo ndaa tno'o ka kaxtno'o de nuu ñayiu yun, chi ni kunda'u ini ña ya, te ni jiña'a ya jaka'nu ya nuu de, ja ka sa'a de javii java'a ne'u ñayiu yun. ⁴ Su ñayiu ñuu yun ni ka ja'nde tna'i, savai ka oo

jin ñayiu judio ja tu ka kandija, te savai ka oo jin tee ni chitniuu ña Jesús. ⁵ Su ni ka skaka tna'a ñayiu judio ja ka oo ñuu yun vi ñayiu sava ka tatatno'o vi tee ka tatnuni nuu ñuu de, ja ndontakuei de siki Pablo jin Bernabé, te vi kani yuu ña de. ⁶ Su nuu ni ka jini Pablo jin Bernabé, te ni ka jino yu'u de kua'ankuei de ñuu Lистра vi ñuu Derbe ja tñii Licaonia, vi sava ka ñuu kueli ja netna'a yatni jin. ⁷ Te yun ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jesús.

Ni ka kani yuu ña jin Pablo ñuu Lистра

⁸ Te ñuu Lистра yun nukoo in tee ku'u si'in. Te ni in kiuu tu ni kuu kaka de, chi saa ni kaku maa de. ⁹ Te nini de tno'o ka'an Pablo. Su ni ndia'a Pablo nuu tee ku'u yun, te ni jini de ja kandija tee yun ja kuu nduva'a de. ¹⁰ Te ni ka'an jaa Pablo:

—Ndakoo ndichi ndaa ni nuu si'in ni jian —jiña'a de.

Te vi ni kanta sukun tee ku'u yun, te ni jika de. ¹¹ Yun te nuu ni ka jini ñayiu ja siun ni sa'a Pablo, te ni ka kana jai jin sa'an Licaonia, ka jiña'a:

—iDios ni junkuei nuu ka oo yoon, te vi ka oo ka ndaa na kuinio teyii!

¹² Te Bernabé ni ka xnani de chu'chi Júpiter, te Pablo chu'chi Mercurio, chi Pablo kuu tee ka'an. ¹³ Yun te ni jino sutu jinokuechi nuu chu'chi nani Júpiter ja oo veñu'u ichi nuu ndiukuei ñayiu ñuu yun, ndeka de isndiki vi nee de in yo'o ni ndukutu ita ja oo de ndee ye'e ñuu de yun jin ndi'i ñayiu kua'a yun, chi ka ka'an de ja vi ka'ni de isndiki yun ja vi soko de nuu Bernabé vi Pablo. ¹⁴ Su nuu ni ka jini Bernabé jin Pablo ja siun ka ka'an ñayiu yun vi sa'i, te ni ka ndata de sa'un de ja kuu in seña ja ka kuu suchi ini de, te ni kiukuei de ne'u ñayiu yun ni ka kana jaa de, ¹⁵ te ka jiña'a de:

—¿Nau ja sia'a ka sa'a ni? Te suni ñayiu ka kuu sein na kuinio in in maa ni. Te yun kuu ja vajikuei san ka kaxtno'o san ja vi xndoo ni ndi'i ja tu jiniu'u ya'a, te vi kiunduu ni ichi Dios teku, ia ni sa'a andivi vi nuu ñu'u jin ndute mar vi ndi'i ja oo nui. ¹⁶ Chi visi ndee kuia jana'a ni jandetu ia Dios ja ndi'i ñayiu ni ka jika nuu ichi mamai, ¹⁷ su tu na in kiuu te ni xndoo sa'un ña ya ja ma xne'e ya maa ya nuu nani kuu ñayiu, chi suu maa ya kuu ia sa'a java'a ja tetniuu ya sau andivi, vi sa'a ya ja kuvaa gua'a nuu ñunde'i, vi taa kua'a ya ja vi kao nagua vi kokusii ini anuo —ka jiña'a de.

¹⁸ Su visi saa ka jiña'a Pablo jin Bernabé, su vijin ndeva'a ni kuu, saa ni ka jino ini ñayiu ja tu ni ka ja'ni kiti ja vi soko nuu de.

¹⁹ Yun te ni jinokuei ñayiu judio ka oo ñuu Antioquía vi ñayiu judio ka oo ñuu Iconio ja ni ka ska'an tna'a de jin ñayiu ñuu Lистра yun. Te ni ka kuun ka kani ña de yuu jin Pablo. Te ni ka ndakani ini ñayiu yun ja ni ji'i sa'un de, te ka ñuu ñai, ni ka kene'e ñai ndee yu'u ñuu yun. ²⁰ Su nuu ni ka jionduu ñayiu ka kandija tno'o Jesús nuu katu Pablo, te ni ndakoo de, te ni no'o de ñuu yun. Te inka kiuu sua'a, te ni ndekuei de jin Bernabé ja kua'ankuei de ñuu Derbe.

²¹ Te nuu ni ndi'i ni ka ndakani de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ñuu yun, te ni ka kundee de ja ni ka kandija kua'a ñayiu tno'o ya, te ni ka ndajiokuuin de ñuu Lистра vi Iconio vi saa ni Antioquía. ²² Te ndi'i nuu ñayiu ka kandija ñuu yun ni ka ndakuña'a de tno'o ndee ini vi ni ka xteku ña de ja vi koo yutnui jin ja ni ka kandijai, te suni ka jiña'a de:

—Nini kuu ja kuakua'a tñundo'o vi tna'o, te saa ndiukueio nuu tatnuni ia Dios.

²³ Te suni ni ka kaji de tee vi kokuu nija'nu ja na vi kokoto de ñayiu ka skua'a in in veñu'u. Te ni ka ndakuatu de vi ni ka ondite de, te ni ka jikanta'u de nuu Jito'o, ia xiin nuu ni ka kandija de, ja na koto na kuni ña ya jin tee ka kuu nija'nu yun.

Ni ka ndajioquiin Pablo jin Bernabé kuano'okuei de ñuu Antioquía ja tñii Siria

²⁴ Yun te ni ka ya'a de Pisidia, te ni ndajinokuei de ñuu ja tñii Panfilia. ²⁵ Te yun ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ñuu Perge. Yun te saa kuano'okuei de ñuu Atalia. ²⁶ Te yun ni ka ndatnii de in barco kuano'okuei de, te ni ndentakuei de Antioquía, ñuu nuu ni ka jikanta'u ñayiu ka kandija nuu ia Dios ja na ka'an nda'u ka'an kee ña ya jin de ja vi xtutenuu de tno'o va'a maa ya, te vitna ja ni ka xndi'i de tniuu yun. ²⁷ Te nuu ni ndajinokuei de ñuu yun, te ni ka ndaxtutu de ndi'i ñayiu ka skua'a yun, te ni ka ndakani ndi'i de naxa ni chituu ña ia Dios jin de, vi naxa ni june ya ichi ja ni ka kandija ñayiu sava ka tatatno'o. ²⁸ Te ni ka kendoo Pablo vi Bernabé kua'a kiuu jin ñayiu ka kandija Jesús ñuu Antioquía yun.

15

Ni ka ndututu ñayiu ka skua'a maa Jerusalén

¹ Yun te ni jinokuei sava tee Judea ni ka kaxtno'o de nuu tee ka kandija ka oo Antioquía ja ma kuu vi kaku ni'nu de nuu ja ma vi chitnuni de nuu yiki kuñu de, nagua ni kaxtno'o Moisés. ² Yun te ni ka jinkondee Pablo jin Bernabé ni ka ndatno'o de vi ni ka tee tna'a ndeva'a de jin tee yun. Su tu ni ka kundaa ini de. Te yun ni ka tau de Pablo jin Bernabé vi ndee saa ka tee ka kandija ja no'okuei de nuu ka oo tee ni chitniuu Jesús vi tee ka kuu nija'nu ka jito ñayiu ka

skua'a ja ka oo Jerusalén, te yun vi ndatno'o tna'a de ja ja'a tno'o yun.

³ Yun te ni ka skanu ichi ña ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Antioquía jin de, te kuano'okuei de ja ni ka ya'a de Fenicia vi Samaria, ka ndakani de nuu ñayiu ka kandija yun naxa ni ka kiundu ñayiu sava ka tatatno'o nuu ichi ia Dios. Te nuu ni ka jini ndi'i ñayiu ka skua'a tno'o yun, te ni ka kusii ndeva'a ini.

⁴ Yun te ni ndajinokuei Pablo jin Bernabé vi sava ka tee ka ndeka tna'a jin de maa Jerusalén, te ni ka janta'u ña ñayiu ka skua'a vi tee ni chitniuu Jesús vi tee ka kuu nija'nu. Yun te ni ka ndakani Pablo jin Bernabé ndi'i naxa ni sa'a ia Dios jin de nuu ni ka ndakani de tno'o ya nuu ñayiu. ⁵ Su sava tee ka kuu fariseo ja ni ka kandija Jesús, chi ni ka ndakoo de, te ka jiña'a de:

—Nini kuu ja vi kitnuni nuu yiki kuñu tee sava ka tatatno'o ni ka kandija, te vi tatnunio ja na vi kuaan ii de Ley Moisés.

⁶ Yun te ni ka ndututu tee ni chitniuu Jesús vi tee ka kuu nija'nu ja vi sa'a ndaa de tniuu ya'a. ⁷ Te nuu ni kuu kani ndeva'a ka tee tna'a de, te ni ndakoo Pedro, te jiña'a de:

—Tata ñani, maa ni chi ja ka jini ni ja ja oo tiempu ni ndakaji ña ia Dios jin sein ne'u ni ja kaxtno'o san tno'o va'a ya nuu ñayiu sava ka tatatno'o, te ni ka kandijai. ⁸ Te ia Dios, chi jini ya anu ñayiu, te ni xne'e ya ja ni janta'u ya ñayiu yun, chi ni jiña'a ya Espíritu ya inuu ni jin nagua ni ka ni'i mao. ⁹ Te tu ni sa'a siin ya yoon jin ñayiu yun, chi suni ni ndasavii ya anu ñayiu yun jin ma'ñu sagua ja ka kandijai ya. ¹⁰ Te vitna, ¿nau ja ka jito tnuni ni ia Dios, te ka skuiso ni ñayiu ka kandija yun in javee ja vini ndi yuao, te ni yoon, tu ni ka kundee vi skunkoo? ¹¹ Chi

xnaa ka na vi kandijao ja yoon, chi sua'a ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña Jito'o Jesús ja skaku ni'nu ña ya jion, te suni saa ni vi kaku ni'nu ñayiu yun —jiña'a Pedro.

¹² Yun te ndi'i de ni ka jasi yu'u, te ka nini de tno'o ka ndakani Bernabé vi Pablo ja kua'a jaka'nu vi javii java'a ni sa'a ia Dios jin ma'ñu sagua de ne'u ñayiu sava ka tatatno'o. ¹³ Te nuu ni ndi'i ni ka ndakani de, te jiña'a Jacobo:

—Tata ñani, vi konini ni na ka'an san joo. ¹⁴ Ni ndakani Simón Pedro naxa ni ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios jaxtna'ñu'u jin ñayiu sava ka tatatno'o, te ni ndakaji ya ñayiu yun ja vi kokui ñayiu ñuu maa ya. ¹⁵ Te ni ndakintna'a tno'o ya'a jin nagua yoso nuu tno'o ni tee tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ka'an sua'a:

¹⁶ Te koo in kiuu, te ndajio kuiin rin
ndasa'a rin ve'e tatatno'o David ja ni junkuei,

te ndatee tna'a rin,
te ndasava'a tuku rin,

¹⁷ nagua ja sava ka ñayiu na vi ndandukui Jito'i,
chi ndi'i ñayiu sava ka tatatno'o ja ka oo jin sivi rin vi ndanduku ñai.

¹⁸ Sua'a ka'an Jito'o nuu ni xne'e ya ndi'i ya'a ndee tiempu jana'a yun.

¹⁹ Te yun kuu ja ndakani ini san ja ma vi kuña'o in tniuu vijin nuu ñayiu sava ka tatatno'o yun ja vi kiundu mai ichi ia Dios.

²⁰ Chi gua'a ka sua'a vi teo in nuu tutu na ki'in, te na koka'an ja ma vi kaa ñayiu nagua ni ka sokoi nuu chu'chi, vi ma vi xna'a tna'i ja vi kuu kuechi jin inka ñayiu, vi ma vi kai kuñu kiti ni ndani'ni xni, ni niñi in kiti ma vi kai. ²¹ Chi guaa ndee jana'a ka oo tee ka kaxtno'o Ley Moisés ve'e ii sinagoga ja ka oo in in ñuu, te ka

ka'u de nuu tutu yun in in kiuu ndatatu —jiña'a Jacobo.

Ni ka tetniuu de tutu nuu ñayiu sava ka tatatno'o

²² Yun te ni ka junkuaan ini tee ni chitniuu ña Jesús vi tee ka kuu nija'nu vi sava ka ñayiu ka skua'a ja saa vi sa'a de. Te ni ka kaji de uu tee ne'u de ja na vi tetniuu ña de ñuu Antioquía, te vi kondeka tna'a de jin Pablo vi Bernabé. Te ni ka tau de Judas, tee ni ka oxnani de Barsabás, vi Silas, tee ka ndanuu ka ne'u ñani ka skua'a yun. ²³ Te ni ka kiunda'a tee ni ka tekunuu yun in tutu nuu ka'an:

“Maa san ka kuu tee ni chitniuu ña Jesús vi tee nija'nu vi ñani ka skua'a, te ka ndakan tno'o ña san a kukueni ka oo ni, vi ñani, ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o ja ka skua'a ka oo ñuu Antioquía jin Siria vi Cilicia. ²⁴ Ni ka ni'i tno'o san ja ni jakuei sava ñayiu ya'a, te ni ka skunu nuu ini ña de jin tno'o ka ka'an de vi ka ndaskani ini ña de nuu ni ka tatnuni de ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñu ni, te vi tava'a ni Ley Moisés, su masu sein ni ka tetniuu de. ²⁵ Te yun kuu ja ni ka ndatno'o tna'a san, te ni ka junkuaan tna'a tno'o ni ka ndatno'o san. Te ni ka tau san uu tee mavijakoto ña ka ndeka tna'a de jin ñanio ka ka'an too kao ja ka kuu de Bernabé vi Pablo, ²⁶ tee ni ka jakin anu nuu tundo'o ja vi kunukuechi de ja ja'a sivi maa Jito'o Jesukristu. ²⁷ Te yun guaa ni ka tetniuu san Judas vi Silas ja vi jin tno'o yu'u maa de vi kaxtno'o kaji de ndi'i tno'o ni ka tee san nuu tutu jian. ²⁸ Chi ni junkuaan ini Espiritu ia Dios vi saa ni in in sein ja ma vi tee san ni in tniuu vijin ka, chi maa ni tniuu kanuu ka kuu ja ka tee san: ²⁹ Ma vi kaa ni nagua ni ka soko nuu chu'chi, ni ma vi kaa ni niñi na in kiti, ni kuñu kiti ndani'ni xni

ma vi kaa ni, te saa ni ma vi kuu kuechi ni jin inka ñayiu. Te nuu ja ka tava'a ni ndi'i tno'o ya'a, nase gua'a ka sa'a ni. Vi koto kuee ni, saa ka'on." Ka'an tutu yun.

³⁰ Yun te ni ka ndakuanta'u nuu tna'a de, te kua'ankuei de ñuu Antioquía. Te nuu ni jinokuei de, te ni ka ndaxtutu de ndi'i ñayiu ka skua'a, te ni ka ndakuña'a de tutu yun. ³¹ Te nuu ni ka ka'u ñayiu ka skua'a yun, te ni ka kusii ndeva'a ini ja ndakuña'a tutu yun tno'o ndee ini. ³² Te suni Judas vi Silas, chi tee ka ndakani tno'o ia Dios ka kuu de, guaa ni ka ndakuña'a de tno'o ndee ini, vi ni ka ndakani yutnu de ñayiu ka skua'a yun jin kua'a tno'o ni ka ka'an de. ³³ Te nuu ni ya'a ndee saa tiempu, te ni ka ndakuanta'u ña ñani ka skua'a yun jin tno'o mani, nagua ja vi ndajioquiin de nuu tee ni ka tetniuu ña jin de. ³⁴ Su Silas, chi ni junkuaan ini de ja kendoo de yun. ³⁵ Te Pablo jin Bernabé, suni ni ka kendoo de ñuu Antioquía yun, ka kaxtno'o de tno'o va'a Jito'o, vi ka xtutenuu de tno'o ya jin kua'a ka ñayiu.

Ni ja'an Pablo inka jichi ni kaxtno'o de nuu ñayiu ka oo ñuu jika

³⁶ Te nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te jiña'a Pablo nuu Bernabé:

—Vi ndajioquiin na vi nukoto a kukueni ka oo ñani ka skua'a ndi'i ñuu nuu ni ka kaxtno'o tno'o va'a Jito'o, nagua ja vi kunio naxa ka kuu de jin tno'o ka kandija de.

³⁷ Te ni kuini Bernabé ja vi kondeka de Juan, tee suni nani de Marcos. ³⁸ Su tu ni junkuaan sa'un ini Pablo ja vi kondeka de in tee ja ni kuu siin de ndee ñuu Panfilía, te tu ni ondikin ña de nuu ni ka satniuu de ja ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jesús. ³⁹ Te tu ni ka junkuaan nuu tna'a ini de, guaa ni ka sa'a siin tna'a in in

de. Yun te ni jaka ña Bernabé jin Marcos, te ni ka tnií de in barco ja kuano'okuei de ñuu Chipre. ⁴⁰ Te Pablo, chi ni kaji de Silas, te ni ka jikanta'u ñani ka skua'a ja ja'a de ja na chindee chituu ña Jito'o jin de, te ni kekuei de kua'ankuei de. ⁴¹ Te ni ka ya'a de ñuu Siria vi ñuu Cilicia ka ndakani yutnu de ñayiu ka skua'a.

16

Ni juntna'a ña Timoteo jin Pablo vi Silas

¹ Yun te saa ni jinokuei Pablo vi Silas ñuu Derbe vi Listra, te yun ni ka jinkuntna'a de jin in tee skua'a nani Timoteo, se'e in ña'a judio ja kandija, su yua de, chi tee inka tatatno'o kuu de. ² Te ñani ka skua'a ja ka oo ñuu Listra vi ñuu Iconio ka ka'an ja tee gua'a kuu Timoteo. ³ Te ni kuini Pablo ja ki'inkuei de jin Timoteo, guaa ni chitnuni de nuu yiki kuñu Timoteo, nagua ja ma vi kiti ini ñayiu judio ka oo ñuu yun, chi ndi'i de ka jini ja in tee inka tatatno'o kuu yua Timoteo. ⁴ Te ndi'i ñuu nuu ni ka ya'a de, ni ka ndakani de tno'o ni ka skuiso siki ña tee ni chitniuu ña Jesús vi tee ka kuu nija'nu ka oo Jerusalén ja vi skunkuu ñayiu ka skua'a. ⁵ Te yun guaa ni ka jinkuiin yutnu kai jin tno'o ka kandijai, te in kiuu in kiuu ni ka kaya kua'a ka ñayiu ka skua'a yun.

Ni jani Pablo ja ni jini de in tee ñuu Macedonia

⁶ Yun te ni ka ya'a de kua'ankuei de, su tu ni jandetu Espiritu ia Dios ja vi kaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ka oo ñuu tnií Asia. Te yun guaa ni ka ya'a de ñuu tnií Frigia vi Galacia. ⁷ Te nuu ni kentakuei de yu'u ñuu Misia, te ni ka ndakani ini de ja ki'inkuei de Bitinia, su tu ni jandetu Espiritu ia Jesús. ⁸ Te ni ka ya'a de Misia, te ni ka ndenuu de ñuu Troas.

⁹ Te nuu jakuaa ni skuni ña in tee Macedonia jin Pablo ja nukuiin de jikanta'u de:

—Ya'a ni Macedonia, te chituu ña ni jin ndi'i san vi ñayiu ñuu san —jiña'a de.

¹⁰ Te vi nuu ni skuni ña jani yun jin Pablo, te ni ka nduku ndee maa san ja kuu san Lucas ja ki'inkuei san jin Pablo Macedonia, chi jandaa ja Dios kana ña ja vi kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ñuu yun.

Ni jinokuei san jin Pablo vi Silas ñuu Filipino

¹¹ Yun te ni ka tnii san in barco ñuu Troas ja kua'an ndaa ñuu Samotracia, te inka kiuu ni jinokuei san ñuu Neápolis. ¹² Yun te ni ja'ankuei san Filipino ja tnii Macedonia ja kuu in ñuu kanuu ja ni ka junkoo ñayiu Roma. Te yun ni ka oo san ndee saa kiuu. ¹³ Te in kiuu ndatatu ni ndekuei san ye'e ñuu yun, te ni kentakuei san in yu'u yute nuu ni ka ndakani ini san ja yun ka ndakuatu ñayiu. Te yun ni ka junkoo san, te ni ka kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu si'i ni ka kututu yun. ¹⁴ Yun te in ñasi'i nani Lidia, ña'a xiko sa'un kua'a vii ja ndee ya'u ndeva'a, in ña'a ñuu Tiatira, ña'a chiñu'u ia Dios, nini ña tno'o ka'an Pablo, te ni june Jito'o ini anu ña ja ni kandija ña tno'o ka'an de. ¹⁵ Te ni ka jandute ndi'i ña jin ñayiu ve'e ña. Yun te ni ka'an ña ña, te kachi ña:

—Nuu ja ka jini ni ja jandaa ja ña'a kandija Jito'o kuu san, te ki'inkueio ve'e san, te yun vi ndoo ni —kachi ña. Te ni tenini ña ña, ja ni ka ndoo san.

¹⁶ Te in jichi kua'ankuei san ja vi ndakuatu san, te ni ka junkuntna'a san jin in suchi si'i kuechi ja ñu'u ña espíritu ja jitotnuni, te jinokuechi nuu lamui ja jiña'a kua'i xu'un ja jitotnuni yun. ¹⁷ Te suchi ya'a ndikin ñai jin ndi'i

san ja kua'ankuei san jin Pablo, te kana jai yata nuu kua'ankuei san, te kachi:

—Tee ya'a ka kuu tee ka jinokuechi nuu ia Dios oo ndee sukun, te ka ndakani de ichi ja naxa vi kaku ni'nuo.

¹⁸ Te vi sia'a ni ni oo sa'i kua'a kiuu, vi guaa ndee ni kuxii ini Pablo, te ni jiokuiin de, te jiña'a de nuu espíritu ñu'u ña jin:

—Tatnuni rin jin sivi Jesukristu ja kana ron ini anu suchi jian —jiña'a de.

Te vi ore saa ni kana ña espíritu yun, te kua'an. ¹⁹ Su ni ka jini lamu suchi yun ja tu ka nagua vi kondetu de nui ja vi ni'i de xu'un ja ja'a suchi yun, te ni ka kakuiko de Pablo vi Silas, te ni ka junsia'a ña de nuu ya'u ka'nu, nuu ka oo tee ka netniuu yun. ²⁰ Te ni ka junsia'a ña de nuu tee yun ja vi ka'nde de kuechi, te ka jiña'a de:

—Tee ya'a, chi tee judio ka kuu de, te ni kekuei de ka skunu nuu ini de ñayiu ñuo. ²¹ Te ka kaxtno'o de ja vi sa'o nagua ka sa'a maa de, te masu vatuka kuu, chi oo ii nuu ley mao ja vi sa'o, chi ñayiu Roma ka kuo —ka jiña'a de.

²² Yun te ni ndontakuei ndi'i ñayiu siki Pablo vi Silas. Te ni ka ndata tee ka ja'nde kuechi yun sa'un nduu de, te ni ka tatnuni de ja in yutnu xii na vi kani ña jin nduu de. ²³ Te nuu ni ndi'i ni ka kani ndeva'a ña jin de, te ni ka chi'i ña de vekaa, te ni ka tatnuni de nuu tee jito vekaa yun ja na tava'a gua'a ña de. ²⁴ Te nuu ni jini tee jito yun ja siun ni ka tatnuni de, te ni chi'i ña de ndee nuu kunu ka ini vekaa yun. Te yun ni sa'a kutu de si'in Pablo vi Silas jin in vitu ka'nu, te ndiyau tnu nuu ka yi'i si'in de.

²⁵ Su nuu sau ñuu, te ka ndakuatu Pablo jin Silas vi ka jita de yaa nuu ia Dios, te ndi'i tee ka yi'i vekaa yun ni ka onini de. ²⁶ Yun te vi sanaa ni, ni kii in ñutnaa

guagua'a, te ni kisi ninii ini vekaa yun. Te vi ore saa ni ka ndanune ndi'i ye'e vekaa, te ni ka ndajin cadena ka ndikin ndi'i tee ka yi'i vekaa yun. ²⁷ Te nuu ni ndoto tee jito vekaa yun, te ni jini de ja nune ye'e vekaa yun, te ni kene'e de in yuchi kani, ja ndaka'ni de maa de, chi ni ndakani ini de ja ni ndi'i tee ka yi'i vekaa yun ni ka yagua. ²⁸ Su yun te ni kana jaa Pablo, te jiña'a de:

—¡Ma sa'a ni in jakue'e maa ni! Chi ka oo ndi'i san ya'a.

²⁹ Yun te ni jikan tee jito vekaa yun ja ni ka xnuu ñu'u, te vi jino ndaa de ni kiuu de, te vi sua'a ni'i de ja yu'u de, te ni jinkindei de ndee nuu ñu'u nuu ja'a Pablo vi Silas. ³⁰ Yun te ni kene'e ña de vekaa yun, te ni jikan tno'o ña de:

—¿Tata xtoo, nagua kuu ja sa'a san ja kaku ni'nu san?

³¹ Yun te ka jiña'a de:

—Kandija ni Jito'o Jesukristu, te vi kaku ni'nu ni jin ñayiu ve'e ni.

³² Te ni ka kaxtno'o de tno'o va'a Jito'o nuu de vi nuu ndi'i ñayiu ka oo ve'e de. ³³ Te vi ore saa nuu jakuaa yun, ni ndakate tee jito vekaa yun nuu ni ka tuji Pablo jin Silas. Yun te vi nuu saa, ni ka jandute de jin ndi'i ñayiu ve'e de.

³⁴ Yun te ni ndakuaka de Pablo jin Silas ve'e de, te ni juntaa ña de nuu mesa, te ni jiña'a de ja ni ka jaa de. Te maa de vi ndi'i ñayiu ve'e de ni ka kusii ndeya'a ini de ja ni ka kandija de ia Dios.

³⁵ Te nuu ni tuu ndii inka kiuu, te ni ka tetniuu tee ka ja'nde kuechi yun ndaja'a de ja ka jiña'a de:

—Siaa ni Pablo vi Silas.

³⁶ Yun te ni kaxtno'o tee jito vekaa yun nuu Pablo, te jiña'a de:

—Ni ka tatnuni tee ka ja'nde kuechi, te ka ka'an de ja na siaa ña san. Te yun guaa ja kuu kekuei ni, te ki'inkuei sii ini maa ni —jiña'a de.

³⁷ Su yun te jiña'a Pablo nuu ndaja'a yun:

—Sein ja se'e ñuu Roma ka kuu san, te ni ka kani ña de jin nuu ndi'i ñayiu ama ka ja vi sa'a ndaa tee ka netniuu na kuechi ka tavi san. Te ni ka jasi ña de vekaa, te vitna, ¿a ka kuini de ja vi kene'e yu'u ña de? Su, ña'a. Na kikuei maa de vi kene'e ña de —jiña'a de.

³⁸ Yun te ni ka ndakani ndaja'a yun nuu tee ka ja'nde kuechi yun ja siun jiña'a Pablo. Te ni ka yu'u de nuu ni ka jini de ja se'e ñayiu Roma ka kuu Pablo jin Silas.

³⁹ Yun te ni ja'ankuei tee ka ja'nde kuechi yun, te ni ka ndakanta'u de nuu Pablo vi Silas, te ni ka kene'e ña de vekaa yun, te ni ka ka'an nda'u de jin tee yun ja na ndekuei de ñuu yun. ⁴⁰ Yun te nuu ni kekuei de vekaa yun, te ni ja'ankuei de ve'e Lidia. Te nuu ni ka jini de ñayiu ka skua'a, te ni ka ndakuña'a de tno'o ndee ini, te kua'ankuei de.

17

Ni ndontakuei vaa ñayiu ñuu Tesalónica

¹ Ni ka ya'a Pablo jin Silas kua'ankuei de ñuu Anfípolis vi Apolonia, te ni kentakuei de ñuu Tesalónica nuu oo in ve'e ii sinagoga ñayiu judio. ² Te Pablo, chi oja'an de ve'e ii nuu ka skua'a ñayiu judio in in kiuu ndatatu, chi saa ni osa'a maa de. Te ni oja'an de uni kiuu ndatatu ja ni ka otee tna'a de jin ñayiu yun. ³ Ni okaxtno'o de nagua yoso nuu tutu ii yun ja oo ndaa ja nini kuu ja kuu Kristu, te ndateku ya ne'u ndiyi. Te jiña'a de:

—Suu maa Jesús, ia xiin ja'a ndakani san ya'a kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios.

⁴ Te ndee saa ñayiu judio ni ka kandija Jesús vi suni kua'a tee sava ka tatatno'o ja ni ka chiñu'u de ia Dios vi kua'a ña'a ka ndanu ja suni ni ka kandija ña, ni ka

nitna'a jin Pablo vi Silas. ⁵ Yun te ñayiu judio ja tu ka kandija yun ni ka kukuusun ndeva'a ini de, guaa ni ka xtutu de sava ñayiu ka sa'a jakue'e ja tu na tniuu ka sa'a, te ni ka skunu nuu ini ñayiu, te ni ndontakuei vaa ndi'i ñayiu ñuu. Te ni kiukuei de ve'e in tee nani Jasón ja ka ndanduku de Pablo vi Silas ja vi kene'e ña de, te vi ndasia'a ña de nda'a ñayiu ñuu yun. ⁶ Su tu ni ka ndani'i ña de ve'e yun, guaa ni ka jaka de Jasón vi ndee saa ñani ka skua'a, te ni ka junsia'a ña de nuu tee ka netniuu ñuu yun, te ka kana de ka jiña'a de:

—Tee ya'a ka kuu tee ka skunu nuu ini ñayiu nii ñuyiu, te ja ni kentakuei de ñuo. ⁷ Te ni janta'u ña Jasón ya'a. Te ndi'i tee ya'a ka jiso kava ley nagua tatnuni César, tee tatnuni ndee Roma, chi ka ka'an de ja oo inka rey ja kuu Jesús —ka jiña'a de.

⁸ Te nuu ni ka onini tno'o ya'a, te ni ka jinonuu ini ñayiu ñuu vi tee ka netniuu. ⁹ Su Jasón vi sava ka ñani ka skua'a, chi ni ka xndoo de joo xu'un ja kuu vi yaa de. Yun te ni ka siaa ña tee ka netniuu yun.

Ni jinokuei Pablo jin Silas ñuu Berea

¹⁰ Yun te vi ñama kuiti ni ka ndatetniuu ña ñayiu ka skua'a nuu jakuaa saa jin Pablo vi Silas ja kua'ankuei de guaa ndee ñuu Berea. Te nuu ni jinokuei de ñuu yun, te ni ja'ankuei de ve'e ii sinagoga ñayiu judio. ¹¹ Te ñayiu judio ka oo ñuu yun, chi ñayiu va'a ka ini ka kui saa ñayiu Tesalónica. Yun guaa vi ni ini ni anui ni ka onini tno'o va'a Jesús, te vi ndi'i kiuu ni ka ondia'a guagua'i nuu tutu ii, nagua ja vi kuni a jandaa ja saa ka'an nagua kaxtno'o Pablo. ¹² Te yun guaa kua'a maa ñayiu yun ni ka kandija tno'o va'a Jesús, vi suni kua'a ñayiu ka ka'an sa'an griego, ñasi'i ka ndanuu vi suni

kua'a teyii ni ka kandija. ¹³ Su nuu ni ka ni'i tno'o ñayiu judio ka oo ñuu Tesalónica ja suni kaxtno'o Pablo tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu Berea, te ni ja'ankuei de ñuu yun, te ni ka ska'an de ndi'i ñayiu yun, guaa ni ndontakuei vai siki Pablo. ¹⁴ Su vi ñama ni ka ndatetniuu ña ñayiu ka skua'a jin Pablo ja kua'an de ichi yu'u ndute mar. Te Silas jin Timoteo ni ka kendoo de ñuu yun. ¹⁵ Te tee ni ka teku tniuu ja ka ndeka ña jin Pablo ni ka jaka ña de guaa ndee ñuu Atenas. Yun te jiña'a Pablo ja vi kaxtno'o de nuu Silas jin Timoteo ja ñama na vi kokuu de, te na ki'inkuei de ja vi ndanitna'a de jin Pablo. Yun te kuano'okuei tee yun.

Ni kaxtno'o Pablo nuu ñayiu ñuu Atenas

¹⁶ Te nini ndetu ña Pablo jin Silas vi Timoteo ñuu Atenas, te ni jini de ja ndi'i ñayiu ñuu yun ka chiñu'i kua'a nuu chu'chi, te ni kiti ini de vi ni tna'u ini de ja siun ka sa'a ñayiu yun. ¹⁷ Te yun guaa ni ka otee tna'a de jin ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o ja ka chiñu'u ia Dios ka oo ve'e ii sinagoga vi suni nuu ñayiu ka kututu nuu ya'u yun in kiuu in kiuu. ¹⁸ Te sava tee ka skua'a tno'o epicúreo vi sava tee ka skua'a tno'o estoico yun ka tee tna'a de jin Pablo, te ka ka'an sava de:

—¿Nagua ka'an ja jian ja kana kana yu'u?

Te sava de ka ka'an:

—Koka'on ja in tee kaxtno'o siki chu'chi inka ñuu kuu de —ka ka'an de ka ndatno'o de, chi kaxtno'o Pablo tno'o va'a Jesús vi suni kaxtno'o de ja vi ndateku ndiyi.

¹⁹ Yun te ni ka jaka ña de jin Pablo nuu in yuku ja nani Areópago nuu ka ndututu tee ka kuu nija'nu ja ka ndatno'o tna'a de, te ka jikan tno'o ña de:

—¿A kuu vi kuni san nagua kuu tno'o jaa kaxtno'o ni jian ja ka'an ni nuu in in san? ²⁰ Chi ka'an ni ndimaa tno'o ja tu ka jini san. Te ka kuini san ja vi kuni san naxa kei tno'o ja ka'an ni jian —ka jiña'a de.

²¹ Chi ndi'i ñayiu ñuu Atenas yun vi saa ni ñayiu sava ka ñuu ja ni ka jinkoo ñuu yun, tu nagua ka ndi'ni kai, chi nino'o ni ja ka ka'in vi ja ka nini tno'o jaa.

²² Yun te ni ndakoo Pablo ma'ñu Areópago nuu ni ka kututu ndi'i ñayiu yun, te jiña'a de:

—Tata ñani ja ka oo ni ñuu Atenas ya'a, ndia'a gua'a san ja ndimaa ñayiu ka nduku ja vi chiñu'u gua'a chu'chi ka kuu ni. ²³ Chi nuu jiondita san ñuu ya'a, te ni jini san nuu ka oo chu'chi ka chiñu'u ni, te suni ni junku'un san in altar nuu ndee letra ka'an sua'a: “Nuu dios ja tu ka jinio”. Te Dios ja tu ka jini ni, te ka chiñu'u ni, kuu ia vaji san kaxtno'o san.

²⁴ 'Te suu maa Dios ya'a kuu ia ni sa'a ñuyiu vi ndi'i ja oo nuu. Maa ya kuu Jito'o andivi vi ñuyiu, te ma kuu kondesi ya in veñu'u ja ka sa'a ñayiu jin nda'i. ²⁵ Ni tu jiniu'u ya ja na in sa'a nagua koo nuu ya axi nagua ja'ni ña jin ya. Chi suu maa ya kuu ia taa ja ka tekun ndi'o vi ja ka ndakuantachio vi ndi'i ja ka neva'o.

²⁶ 'Te invaa ni niñi xikui ni sa'a ya ndi'i kuiti ñayiu ja na vi koi nii nuu ñuyiu, vi ja ni chikua'a ña ya na saa tiempu vi koteku ñayiu, vi ndenu vi kune'u in in ñuu, ²⁷ nagua ja vi ndanduu ñayiu ia Dios, a saa vatuni vi ka skaka nda'a ka skaka nda'i, te vi ndani'i ya, visi jandaa ja masu jika oo ya nuu in ion. ²⁸ Chi maa ya sa'a ja ka tekun vi ka kandao vi nagua ka oo ka ndao. Chi saa ka ka'an ñayiu ñuu maa ni nuu ni ka tee de ja ka'an sua'a: “Tatatno'o maa ia Dios ka kuo”.

²⁹ 'Te nuu ja tatatno'o ia Dios ka kuo, te ma kuu vi ndakani inio ja Dios kuu oro axi plata axi yuu ja ka ndane'e ñayiu nagua ka ndakani ini mai. ³⁰ Su ia Dios, chi ni jaka'nu ini ya ja ka osa'a ñayiu ama ka, chi tu ni ka ojini nagua ni ka osa'i. Su vitna tatnuni ya ja vi ndatna'u ini ndi'i ñayiu ndi'i ñuu, te kiukuei ichi ya. ³¹ Chi ia Dios, ja ni jani ya in kiuu ja ka'nde ndaa ya kuechi ñayiu ñuyiu ja jin ma'ñu sagua in tee ni kaji ya. Te ni xne'e ya maa ya ja oo ndaa nuu ni ndaxteku ña ya ne'u ndiyi —jiña'a Pablo.

³² Su nuu ni ka onini de ja ndateku ndiyi, te sava de ni ka jaku ndee ña vi sava de ni ka ka'an:

—Saa inka kiuu, te vi konini san tno'o ka'an ni siki ja ndateku ndiyi.

³³ Saa te ni ndee Pablo ma'ñu ndi'i tee yun, te kua'an de. ³⁴ Su ndee sai, chi ni ka jata ndikin ñai jin Pablo, te ni ka kandijai tno'o va'a Jesús. Te ne'u ñayiu yun oo Dionisio, ja kuu de in tee kuu nija'nu nuu tee ka kututu nuu nani Areópago yun, vi suni in ña'a nani Dámaris vi ndesaa ka ñayiu.

18

Ni kaxtno'o Pablo nuu ñayiu ñuu Corinto

¹ Te nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni ndee Pablo ñuu Atenas, te kua'an de ñuu Corinto. ² Te yun ni ka junkuntna'a de jin in tee judio nani Aquila, tee ñuu Ponto, ja vi inka ni ndajakuei jaa de jin ñasi'i de Priscila, mandikuei de nuu ni ka oo de Italia. Chi ni tatnuni rey Claudio ja ndi'i ñayiu judio ndekuei ñuu Roma ja tnii Italia yun. Te ni ja'an Pablo, ni jinkoto ña de. ³ Te ja siun in ni tniiu ka jini de ka sa'a de jin Aquila, te ni kendoo de jin tee yun, ni

ka okiku de sa'un ja ni ka osa'a de ve'e sa'un ja ka xnani carpa. ⁴ Te ndi'i kiuu ndatatu ni oja'an Pablo ve'e ii sinagoga, ni ka otee tna'a de vi ni onduku de naxa vi kandija ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o ja ni ka ondututu yun.

⁵ Te nuu ni jinokuei Silas vi Timoteo ñuu Corinto ja vajikuei de Macedonia, te Pablo, chi vi ndi'i kiuu ni oo de kaxtno'o de vi ndakani de nuu maa ñayiu judio ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios. ⁶ Su saa sua'a ni ka ndakoo ñayiu yun siki de vi ni ka nani ñai jin de. Yun te ni kisi Pablo sa'un de ja kokuu in seña ja tu ni ka kandija ñayiu yun, te jiña'a de:

—Kuechi maa ni vi kokuu ja vi naa ni. Te ma kotavi kuechi ña san, chi ni kaxtno'o san tno'o Jesús. Te ndee vitna te kee san ki'in san nuu ñayiu sava ka tatatno'o.

⁷ Te ni ndee de ve'e ii sinagoga yun, te kua'an de ve'e in tee nani Justo, tee yu'u ni'nu ia Dios ja netna'a ve'e de jin sinagoga yun.

⁸ Te Crispo, tee kuu nija'nu nuu sinagoga yun, ni ka kandija ndi'i de jin ñayiu ve'e de Jito'o Jesús, nuu ni kaxtno'o Pablo tno'o va'a ya. Te suni kua'a ñayiu ñuu Corinto yun ni ka onini, te ni ka kandijai vi ni ka jandutei. ⁹ Yun te nuu jakuaa ni skuni ña Jito'o jin Pablo nuu jani, te jiña'a ya:

—Ma koyu'u ron, kua'an te kaxtno'o ron tno'o rin, te ma kasi yu'u ron. ¹⁰ Chi oo maa rin jin ron, te tu na in koxna'a ña ja vi sa'a ñai in jakue'e jin ron, chi neva'a kua'a rin ñayiu vi kandija tno'o rin ñuu ya'a —jiña'a ya nuu jani yun.

¹¹ Te ni kendoo Pablo in kuia sava ñuu Corinto yun, ni okaxtno'o de tno'o va'a ia Dios.

¹² Su in kiuu ni ka ndatno'o tna'a ñayiu judio, te ni ndontakuei de siki Pablo, ni ka kakuiko ña de, te ni ka junsia'a ña de nuu ve'e tniuu nuu oo Galión, tee

tatnuni ndi'i ñuu ja tnii Acaya. ¹³ Te ka jiña'a de nuu tee netniuu yun:

—Tee ya'a, chi nino'o ska'an de ñayiu ja vi chiñu'i ia Dios, te masu vatuka kuu nuu ley maa san.

¹⁴ Te nuu ni ndakoo Pablo ja ka'an de, te jiña'a Galión nuu ñayiu judio yun:

—Nuu ja na in kuechi gua'a tavi de axi na in ndiyi ni ja'ni de, te koneva'a san de ja konini san ja vi ka'an kuechi maa ni ja ka kuu ni ñayiu judio. ¹⁵ Su nuu ja nino'o tno'o ni kuu, axi sivi kuu, axi ja kaxtno'o de siki Ley maa ni kuu, te vi kondia'a maa ni naxa vi sa'a ni. Sein, chi tu kuini san ka'nde san kuechi tno'o jian —jiña'a de.

¹⁶ Te ni ndene'e de ndi'i ñayiu ye'e ve'e tniuu yun. ¹⁷ Yun te ndi'i de ni ka tnii Sóstenes, tee kuu nija'nu nuu ve'e ii sinagoga, te ni ka kani ña de yuye'e ve'e tniuu yun. Su Galión, tee tatnuni yun, chi tu ni ndi'ni sa'un de ja siun ka sa'a tee yun.

Ni ndajino Pablo ñuu Antioquía, te kua'an de jichi kuu uni ñuu jika

¹⁸ Te ni oo Pablo kua'a ka kiuu ñuu Corinto yun. Saa ni ndakuanta'u de nuu ñayiu ka skua'a, te ni ndekuei de jin Aquila vi Priscila, ni ka tnii de in barco, te kuano'okuei de ichi Siria. Te nuu ni jinokuei de ñuu Cencrea, te ni sete te'a de xini de ja kuu in seña ja skunkuu de tno'o ni kee yu'u de nuu ia Dios. ¹⁹ Te nuu ni ndentakuei de ñuu Éfeso, te yun ni xndoo de Aquila jin Priscila. Te ni ja'an de ve'e ii sinagoga nuu ni ka otee tna'a de jin ñayiu judio ni ka ondututu yun. ²⁰ Te ni ka jikanta'u tee yun ja kendoo Pablo vi koo ka jin de ndee saa ka kiuu, su tu ni jandetu de. ²¹ Chi sua'a ni ndakuanta'u de, te jiña'a de:

—Nini kuu ja no'o san Jerusalén ja koo san viko ja vaji ya'a, su

nuu ja ia Dios kuini, te ndajiokuiin tuku san inka jichi ndikoto ña san —jiña'a Pablo.

Te ni tñii de in barco ñuu Éfeso, te kuano'o de. ²² Su nuu ni ndajino de Cesarea, te ni kanuu de Jerusalén ja ni ja'an de ni ka ndakantno'o tna'a de jin ñayiu ka skua'a yun, te vi yun ni ya'a de kuano'o de ñuu Antioquía. ²³ Te nuu ni oo de ndee saa kiuu ñuu yun, te ni ndeja'a tuku de ni jikanuu de nagua ka oo maa ñuu yun nuu ka tñii Galacia vi Frigia, nuu ni ndakuña'a de tno'o ndee ini naxa vi koyutnu ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu yun.

Ni kaxtno'o Apolos nuu ñayiu ñuu Éfeso

²⁴ Te tiempu yun ni jino in tee judio nani Apolos ñuu Éfeso yun, in tee ñuu Alejandría kuu de, in tee kaxtno'o gua'a, chi jini gua'a ndeva'a de tutu ii. ²⁵ Te ja ni jini gua'a de tno'o Jito'o, te vi ni ini ni anu de kaxtno'o kaji de tno'o Jesús, visi maintno'o ni jini de tno'o ni kaxtno'o Juan nuu ni skuandute de. ²⁶ Te ni jinkondee de ni ka'an de nuu ñayiu ka ndututu ve'e ii sinagoga, su nuu ni ka onini Priscila jin Aquila tno'o kaxtno'o Apolos yun, te ni ka jaka siin ña jin de, te ni ka kaxtno'o kaji kai nuu de ichi ia Dios. ²⁷ Te ni ndakani ini Apolos ja ki'in de Acaya. Te ñayiu ka skua'a ja ka oo Éfeso yun ni ka chituu ña jin de. Te ni ka tee de in tutu nuu ñayiu ka skua'a ja na vi kuantu'u ñai jin Apolos. Te nuu ni jino de Acaya, te ni chituu de jin kua'a ñayiu ja ni ka koyutnu kai, ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios ja ni ka kandijai ya. ²⁸ Te vi jin nuu ndi'i ñayiu judio ni ka'an de ja masu vatuka ka kandijai, te ni kaxtno'o kaji de ja oo ndaa nagua yoso nuu tutu ii, ja Jesús kuu ia ni tetniuu Dios.

19

Ni kaxtno'o Pablo nuu ñayiu ñuu Éfeso

¹ Vi nini oo Apolos ñuu Corinto, te ni xndi'i Pablo ja ni jiondita de taka ñuu ka oo nuu yuku yun, te ni ndajino de ñuu Éfeso nuu ni ka junkuntna'a de jin ndee saa tee ka skua'a. ² Te jiña'a de:

—¿A ni ka ni'i ni Espiritu ia Dios nuu ni ka kandija ni?

Te ka jiña'a de nuu Pablo:

—Ni tu ka jini so'o san ja oo Espiritu ia Dios.

³ Yun te jiña'a Pablo:

—¿Nuu saa te naxa ni ka jandute ni?

—Ni ka jandute san nagua ni kaxtno'o Juan —ka jiña'a de.

⁴ Te jiña'a Pablo:

—Juan ni skuandute de ñayiu nuu ni ka ndatna'u ini yika kuechi, te jiña'a de nuu ñayiu ñuu yun ja na vi kandijai Jesús, ia ni tetniuu Dios ja vaji yata nuu ya'a de yun.

⁵ Te nuu ni ka onini de tno'o ya'a, te ni ka jandute de jin sivi maa Jito'o Jesús. ⁶ Te ni sonee Pablo nda'a de siki ndi'i tee yun, te ni ka ni'i de Espiritu ia Dios. Te ni ka ka'an de siin siin nuu sa'an vi ni ka ndakani de tno'o ni jiña'a maa ia Dios. ⁷ Te ja ndi'i de kuu vaa uxi uu de.

⁸ Te ni oja'an Pablo ve'e ii sinagoga vaa ndee uni yoo ni ka otee tna'a de vi ni onduku de ichi ja vi jino ini ñayiu ka ndututu yun ja vi kandijai naxa tatnuni ia Dios.

⁹ Su sava ñayiu ni ka sa'a ndei anui, te tu ni ka kandijai tno'o Jesús ja ni ka'an Pablo, te ni ka ka'an kue'i jin ichi Jesús jin nuu ndi'i ñayiu ni ka ndututu yun. Te ni kujioo Pablo nuu ka oi yun, te ni jaka de tee ka skua'a nuu in skuela tee nani Tiranno. Te yun ni okaxtno'o de tno'o va'a Jesús ndi'i kiuu nuu ñayiu yun. ¹⁰ Te saa ni

okaxtno'o de nuu ñayiu ndee uu kuaia, te ndi'i ñayiu ka oo ndi'i ñuu tñii Asia, maa ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o, ni ka onini tno'o va'a Jito'o Jesús. ¹¹ Te ia Dios ni chindee ni chituu ña jin Pablo, te kua'a javii java'a ni sa'a de, ¹² ja vi ndee in pañitu axi sa'un ja ni tñandee yiki kuñu Pablo, te ni ka ojunsia'i nuu ñayiu ka ku'u, te ni ka onduva'i, vi ñayiu ka ñu'u ña tachi, te ni okana ña tachi yun ja kua'an.

¹³ Te suni ni ka oo sava tee judio ja tu ka kandija Jesús, ni ka ojikanuu de ja vi skunu de tachi ka ñu'u ña jin ñayiu. Te ni ka kuini de vi kuantniuu de sivi Jito'o Jesús ja vi skunu de tachi yun. Te ka jiña'a de:

—Jin sivi Jesús, ia ndakani Pablo, ka tatnuni rin ja kekuei ron —ka jiña'a de nuu tachi yun.

¹⁴ Ya'a ni ka osa'a uja seyii in tee judio ja kuu nija'nu nuu sutu nani Esceva. ¹⁵ Su yun te ni ka'an espíritu tachi yun, te jiña'a:

—Jini rin Jesús, te suni jini rin na in kuu Pablo, su roon, ¿na in ka kuu ron?

¹⁶ Te tee ñu'u ña tachi yun ni kanta de, te ni kakuiko de ndi uja tee yun, te ni xtuji gua'a ña de vini tavichi te'a ña de, vi ndee ni skuita te'a ña de. Te vi sua'a kanda vichi tee yun, te ni ka jino de ni ndekuei de ve'e yun kua'ankuei de. ¹⁷ Te ndi'i ñayiu ka oo ñuu Éfeso yun, maa ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o, ni ka ni'i tno'o ja siun ni kuu. Te nasaa ñayiu ni ka yu'u ndeva'a, te vi nasaa ñayiu ni ka ka'an ja jandaa ja ia ka'nu ndeva'a kuu Jito'o Jesús.

¹⁸ Te kua'a ñayiu ja ni ka kandija ni kikuei nuu Pablo, ni ka na'mai yika kuechi nuu ia Dios vi ni ka ndakani ndi'i jakue'e ni ka osa'i. ¹⁹ Te suni kua'a ñayiu ni ka oskua'a tno'o tasi, ni ka junsia'i liurui, te vi jin nuu ndi'i ñayiu,

te ni ka teñu'i. Te nuu ni ka tauu kuenta, te ni ka jini ja ndee uu xiko uxi mil xu'un kaa ja kuu plata kuu ja yi'i ndi'i liuru yun. ²⁰ Saa te ni jitenuu tno'o ia Dios, te ni kuu ka'nu ja ni ka kandija kua'a ñayiu.

²¹ Tee nuu ni ya'a ndi'i yun, te ni ndakani ini Pablo ja ki'in de kaka nuu de nii Macedonia vi Acaya, te ndaya'a de no'o de maa ñuu Jerusalén. Te jiña'a de:

—Nuu na ndi'i koo san Jerusalén, te suni nini kuu ja ki'in san jinkoto san ñayiu ñuu Roma.

²² Te ni tetniuu Pablo Timoteo jin Erasto, nduu tee ka chituu ña jin de, ja vi koxno'o de koki'inkuei de ñuu ja tñii Macedonia nini kendoo ka maa de ndee saa ka kiuu Asia.

Ni ka ndakoo vaa ñayiu ñuu Éfeso

²³ Te tiempu saa ni ndontakuei vaa ñayiu ja ja'a ichi Jesús. ²⁴ Chi ni oo in tee ni onani Demetrio, ni osatniuu de jin kaa nani plata. Ni osa'a de veñu'u kueli jin kaa ja kuu veñu'u nuu oo chu'chi ka xnani Diana ja ka chiñu'u ñayiu. Te kua'a ndeva'a xu'un ni ka oni'i de ja ni ka oxiko de jin tee ni ka yi'i jin de tniuu yun. ²⁵ Te ni ndaxtutu Demetrio yun sava ka tee ka yi'i jin de tniuu yun, te jiña'a de:

—Ñani, maa ni ja ka kuu ni tee ka yi'o tniuu ya'a, ka jini gua'a ni ja tniuu ka yi'o kuu nuu ka ni'i kua'o xu'un ja ni ka jinkova'o. ²⁶ Su ka jini so'o ni vi ka ndia'a ni ja sa'a Pablo nuu jika de kaxtno'o de nuu ñayiu ja masu dios ka kuu ja sa'a in tee jin nda'a de. Te kundee de xtija de kua'a ñayiu, ja masu maintno'o ñuo Éfeso ya'a, chi vi nii ñuu ja tñii Asia sa'a de siun. ²⁷ Te oo vijin ndeva'a, chi vatu ni vi skunao tniuu ka yi'o, su masu maintno'o ni yun kuu, chi vi suni ndee veñu'u ia si'i Diana junaa. Te maa vi chiñu'u sa'un ka

ñayiu, te vatu ni vi xtajioo ya nuu ndia'a ya, te ma vi kandija kai ya, te ia ya'a ka chiñu'u ndi'i ñayiu ñuu ja tñii Asia vi ndi'i ñayiu ñuyiu —jiña'a de.

²⁸ Te nuu ni ka onini tee yun ja siun jiña'a Demetrio, te ni ka kiti ndeva'a ini de vi ni ka kana jaa de, te ka jiña'a de:

—¡Ka'nu kuu Diana, * ia jito ñayiu Éfeso!

²⁹ Te ni ndonta vaa ñayiu ñuu yun, te ni ka kakuiko de uu tee ñuu Macedonia, Gayo jin Aristarco, tee ka ndeka tna'a jin Pablo, te ni ka ñundayi ña de guaa ndee nuu ka ndututu ñayiu ja ka sa'i junta. ³⁰ Te ni kuini Pablo ja ki'in de nuu ni ka ndututu ñayiu ñuu yun ja ka'an de, su tu ni ka jandetu tee ka skua'a ja ki'in de. ³¹ Te suni sava tee ka netniuu Asia ja ka jini tna'a jin de, ni ka tetniuu de in tutu nuu ka jikan de ja ma ki'in Pablo nuu ni ka ndututu ñayiu yun. ³² Te nuu junta yun, sava ñayiu kana in tno'o, savai inka tno'o, te vi sua'a ni ka kuvai, chi ni ka jinonuu ini. Te sava ñayiu ni tu ka jini nau ja ni ka ndututui. ³³ Te sava ñayiu judio ni ka ndakani naxa kaa ja ka oi junta yun nuu Alejandro. Te vi sua'a ka chinda'a de ñayiu, te ni ka sia'a de Alejandro ma'ñu sagua yun, te ni sa'a de seña jin nda'a de ja na vi kasi yu'u ñayiu ja ka'an ni'nu de ja ja'a ñayiu judio nuu ñayiu ñuu yun. ³⁴ Su nuu ni ka ndakuni ña ñayiu Éfeso yun ja tee judio kuu de, te ni ka kana jaa de vaa ndee uu ore invaa ni tno'o, ka jiña'a de:

—¡Ka'nu kuu Diana, ia jito ñayiu Éfeso!

³⁵ Yun te ni kundee sekretariu ñuu yun ja ni ka jasi yu'u ñayiu kua'a yun, te jiña'a de:

—Ñani ja ka kuo tee ñuu Éfeso, ja ka jini ni ja ndi'i ñayiu ñuyiu ka na'a ja tñiuu ñuo kuu ja kotoi veñu'u nuu xika ia si'i Diana, ia jito ñuo ja kuu chu'chi makuun ndee andivi. ³⁶ Te ni ion ma kachi ja masu saa kuu, guaa vi kasi yu'u ni, te vi ndakani gua'a ini ni nagua kuu ja ka sa'a ni. ³⁷ Chi tee ni ka jaka ni vajikuei jin ni ya'a, masu ni ka su'u de nagua oo veñu'o, ni masu ka kane'e de jin ia si'i ka neva'o. ³⁸ Te nuu ja Demetrio vi sava ka tee ka yi'i jin de tñiuu yun, ka nee u'u tna'a de, te na vi ka'an kuechi maa de nuu tee ka netniuu ja ka ja'nde kuechi. Te yun vi tee tna'a maa de na kuechi ka xtavi tna'a de. ³⁹ Te nuu ja inka tñiuu ka jikan ni, te in nuu junta, te yun na vi ndatno'o ndao nagua kuu ja vi sa'o. ⁴⁰ Chi ja ni kuu vitna, te vatu ni vi xtavi kuechi ña ja ni ndontakueio siki tee tatnuni nuu ñuo, te ma vi ni'o na tno'o vi kuña'o nuu ja na vi ndakan tno'o ña de nau ja ni ndontakuei vaa ni —jiña'a de.

⁴¹ Te nuu ni ndi'i ni ka'an de tno'o ya'a, te ni xtute de ñayiu ni ka ndututu yun.

20

Ni ja'an tuku Pablo ñuu ja tñii Macedonia vi Grecia

¹ Nuu ni ndi'i ja ni ka sa'a ni'i ka sa'a ioo ñayiu yun, te ni ndaxtutu Pablo ñayiu ka skua'a, te ni xteku ña de naxa vi koi, te ni ka ndakanu ni'nu tna'a de nuu ni ka ndakuanta'u nuu tna'a de, te kua'an Pablo Macedonia. ² Te ni jikanuu de nii ñuu kueli yun, xteku de ñayiu ka skua'a jin kua'a tno'o naxa vi koi nuu ia Dios, te ni kenta de ndee Grecia. ³ Te yun ni oo de uni yoo, te vi ja ni jino de ja tñii de in barco ja no'o de ñuu Siria, te ni ni'i tno'o de ja ka ska'an tna'a tee judio ja vi kondee ña de, te vi ka'ni ña jin de

* 19:28 Inka sivi chu'chi yun kuu "Artemisa".

ichi kuano'o de. Te yun guaa ni ndajiokuiin tuku de ja ni ndaya'a de ichi Macedonia. ⁴ Te ni ka chitu tna'a Pablo, ni ka jika de jin sava tee, ndee ni kentakuei de Asia. Te sivi tee ya'a ka kuu Sópater tee ñuu Berea, vi Aristarco vi Segundo tee ñuu Tesalónica, vi Gayo tee ñuu Derbe, vi Timoteo, vi tee Asia ja ka kuu Tíquico vi Trófimo. ⁵ Te ñani ya'a ka kuu tee ni ka kakoxno'o nuu san kua'ankuei de ñuu Troas, te yun ni ka ondetu ña de. ⁶ Te sein ja ni ka ndoo san, chi ndee nuu ni ya'a viko kiuu ka jaa ñayiu judio xtaa vixin ja tu na levadura yi'i, saa ni kekuei san ñuu Filipino ja ni ka tnii san in barco kua'ankuei san. Te nuu u'un kiuu saa ni kentakuei san ñuu Troas. Yun ni ka ndanitna'a san jin tee ka yoxno'o yun. Te ni ka oo san uja kiuu ñuu yun.

Ni junkoto Pablo ñayiu ñuu Troas

⁷ Te kiuu xtnañu'u ja ndaki'in semana, ni ka ndututu ñayiu ka skua'a ja vi kaa san xtaa vixin nuu ka ndaka'an san nagua ni sa'a Jesús. Te ni kaxtno'o Pablo tno'o va'a Jesús nuu ñayiu ni ka ndututu yun, chi inka kiuu tnee, te ndekuei san no'okuei san, guaa vi ndee sau ñuu ni ka'an de. ⁸ Te ka oo kua'a lámpara ve'e ndee sukun nuu ni ka ndututu san yun. ⁹ Te in suchi kuechi nani Eutico ni jinkoi yu'u ventana nini, te ni kuitai jin ñua'na ja siun ni kuu kani ndeva'a ka'an Pablo. Te ni kitna'a nui ni kixin ndei, te ni yai makei ndee ve'e kuu uni, te ni kanakaui ndee nuu ñu'u, te vi ja ni ji'i nuu ni ka ndane'e ña ñayiu. ¹⁰ Yun te ni nuu Pablo, te ni junkuindei de siki suchi yun, te ni ndakanu ndee ña de jin, te jiña'a de:

—Ma vi yu'u ni, chi tekui.

¹¹ Yun te ni ndajiokuiin tuku Pablo ni ndaa de, te ni ja'nde de xtaa vixin ni ka jaa san jin ndi'i

ñayiu ka oo jin san yun. Te nuu ni ndi'i ni ka jaa san, te kani kuiti ni ka'an de tno'o Jesús vi guaa ndee nuu ni tuu, te saa kua'ankuei san. ¹² Te ni ka ndakuakai suchi kuechi yun kuano'okuei jin ve'i, te ka kusii ndeva'a ini ja teku suchi yun.

Ni ndekuei san ñuu Troas, te kua'ankuei san ñuu Mileto

¹³ Yun te ni ka kakoxno'o san ni ka tnii san in barco, te kua'ankuei san ñuu Asón ja mavinukuaka san Pablo, chi ni kuini maa de ja kaka ja'a de ndee ñuu yun. ¹⁴ Te nuu ni ka nukuntna'a san jin de ñuu Asón yun, te ni ka tnii san in barco jin de, te mandikuei san ñuu Mitilene. ¹⁵ Te ni ndekuei tuku san ñuu yun, te inka kiuu ni ka ndaya'a yatni san ñuu nani Quío, te inka kiuu ni ka ndaya'a san ndee Samos. Te yun ni ka ndatatu san ñuu nani Trogilio. Te inka kiuu saa ni ndentakuei san ñuu Mileto. ¹⁶ Chi ni kuini Pablo ja ya'a jioo de ñuu Éfeso ja tnii Asia ja ma junkuiin de ñuu yun, chi ñu'u ini de ja koo de maa Jerusalén kiuu viko Pentecostés, nuu ja na kuu ñama de.

Ni xteku ña Pablo jin tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ka skua'a ñuu Éfeso

¹⁷ Su nuu ni oo Pablo ñuu Mileto, te ni kana de tee ka kuu nija'nu ka yinda'a ñayiu ka skua'a ñuu Éfeso. ¹⁸ Te nuu ni jinokuei tee yun nuu Pablo, te jiña'a de:

—Maa ni ka jini gua'a ni naxa ni osa'a san nuu ni ka oo, guaa ndee kiuu xtnañu'u nuu ni kiuu san Asia, ¹⁹ naxa ni ojinokuechi san nuu Jito'o Jesús vi naxa ni osa'a nda'u san maa san. Te tu ni okuu teyii san. Te jin kua'a tenuu san ni oskunaa san nuu ni otna'a san tnundo'o, ja ni ka osa'a ña ñayiu judio nuu ni ondentakuei de siki san. ²⁰ Su tu ni oyuu san, chi ni okaxtno'o san tno'o va'a Jesús

nuu ndi'i maa ni ja kuu in java'a in in maa ni. Ni okaxtno'o san nuu ni ka ondututu kua'a ñayiu, vi saa ni ve'e in in maa ni. ²¹ Ni okaxtno'o san nuu ñayiu judio vi nuu ñayiu sava ka tatatno'o ja na vi ndatna'u ini jin yika kuechi, te na kiukuei ichi ia Dios, te na vi kandijai Jito'o Jesukristu. ²² Te vitna ja ñu'u ichi san ja kuano'o san Jerusalén, chi saa tatnuni maa Espíritu ia Dios. Su ni tu jini san naxa kaa ja ndo'o san yun. ²³ Maintno'o ja jini san kuu ja ka'an Espíritu ia Dios ja ndi'i ñuu nuu ja'an san, te ja ndetu ña vekaa vi kua'a tnundo'o. ²⁴ Su vini tu ndi'ni sa'un san nagua kuu ja nda'u ja tekun san ja kokuu jin maa san, chi ja kuini san kuu ja skenta sii ini san kaxtno'o san nuu ñayiu, vi skunuu gua'a san tniuu ni taa Jito'o Jesús ja ndakani san tno'o va'a maa ya ja ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios jion.

²⁵ 'Te vitna guaa ja jini gua'a san ja ni in maa ni xiin nuu ni kaxtno'o san tno'o naxa tatnuni ia Dios, ma vi ndakuni ka ña ni. ²⁶ Te yun guaa ya'a vi kuni maa ni kuu vitna ja ma kotavi kuechi san ja ja'a ni in ni nuu ja tu ni ka kandija maa ni. ²⁷ Chi tu ni tayu'u tno'o san, te ndi'i ni ndakani ndaa san nagua kuini maa ia Dios ja sa'a ya jion. ²⁸ Te yun guaa vi koto va'a ni maa ni, vi suni ndi'i ñayiu ka skua'a ja ka kui na kuinio ndikachi vi koto va'a ni. Chi Espíritu ia Dios ni taa tniuu ya'a ja vi kokuu ni na kuinio tee jito ndikachi ja vi kokoto ni ñayiu ka skua'a ja ni ndakuaan ya jin niñi ya. ²⁹ Chi ja jini san ja yata kee san ki'in san, te kikuei tee kue'e nuu ka oo ni ja vi xnda'u ña de. Chi ka kuu de na kuinio va'u lobo xeen ndeva'a ja vi kaa ti ndikachi. ³⁰ Te vi ne'u maa ni vi keja'a tee vi xnda'u ñayiu ka kandija ja vi kaxtno'o de nino'o tno'o tno'o, nagua ja vi kata

ndikin ña ñayiu yun jin de. ³¹ Te yun guaa vi koto ni maa ni ja ma vi junkuei ni nuu jakue'e. Te vi kondaka'an ni ja uni kuia, vi nduu vi ñuu, ni tu ni junkuiin san ja ni oxteku ña san vi ni onda'i san ja ja'a in in ni.

³² 'Te vitna, vi ñani, jikanta'u san nuu ia Dios ja na ka'an nda'u ka'an kee ña ya jin tno'o ni ka kuta'uo nuu ya. Chi jin jaka'nu maa ya, te vi jinkui'nu gua'a ini ni ja vi koyutnu ni nuu ya, te taa ya in nuu vi koo ni jin ndi'i ñayiu ni ka nduvii jin yika kuechi. ³³ Vi ni tu ni jio'o san xu'un plata ni oro ni in sa'un ñayiu. ³⁴ Chi ka jini gua'a maa ni ja ni satniuu san jin nda'a san, te ni ni'i san taka ja ja'ni ña jin san vi ja ja'ni ña jin ñayiu ni ka oo jin san. ³⁵ Te jin ndi'i tniuu ni sa'a san kaxtno'o san ja kanuu ja satniuo. Te saa kuu chituo ñayiu nagua ja'ni ña jin. Te vi kondaka'an ni tno'o ni ka'an Jito'o Jesús nuu jiña'a ya: "Na ta'u na ndetu ñayiu nuu jini mani inka ñayiu masu nuu kuta'u mai" —jiña'a Pablo.

³⁶ Te vi nuu ni ndi'i ni ka'an de tno'o yun, te ni ka junkuiin jiti de ja ni ka ndakuatu de jin ndi'i ñani ka oo jin de yun. ³⁷ Yun te ndi'i de ni ka nda'i ndeva'a. Te ni ka ndakanu ni'nu de Pablo vi ni ka chitu de nuu de. ³⁸ Ni ka kusuchi ndeva'a ini de ja siun ni ka'an Pablo ja ma vi ndakuni ka ña de. Yun te ni ka junsia'a ña de nuu ni ka tnii san jin Pablo in barco ja kuano'okuei san.

21

*Kuano'o Pablo maa ñuu
Jerusalén*

¹ Yun te ni ka sa'a siin tna'a san jin tee ka kuu nija'nu ka oo ñuu Éfeso, te ni ka tnii san barco ja ni ka ja'nde ndaa san kuano'okuei san ñuu Cos, te inka kuu ni ndentakuei san ñuu Rodas. Yun te

saa ni ndentakuei san ñuu Pátara.
² Te yun ni ka ni'i san inka barco ja kuano'o Fenicia, te ni ka tñii san mandikuei san. ³ Te nuu ni ka ya'a san, te ni ka jini san ñuu Chipre ja ni kendoo ichi nda'a satni, chi mandikuei san jin barco ja kua'an Siria, te ja siun xndoo barco yun ja ndisoí ñuu Tiro ja tñii Siria, guaa ni kiukuei san ñuu yun. ⁴ Te yun ni ka jinkuntña'a san jin tee ka skua'a, te ni ka kendoo san jin de uja kiuu, te ja ni skuni ña Espíritu ia Dios jin de, guaa ka jiña'a de nuu Pablo ja ma no'o de Jerusalén. ⁵ Su nuu ni jino kiuu yun, te ni ka nusia'a ña tee ka skua'a yun, ndi'i de jin ñasi'i de vi se'e de, ni ka nuskanuu ichi ña de guaa ndee yu'u ñuu yun. Te yun ni ka junkuiin jiti san yu'u ndute mar, te ni ka ndakuatu san. ⁶ Yun te ni ka ndakuanta'u nuu tña'a san, te ni kakuei san nuu barco, te ni ka ndajiokuiin de ve'e de.

⁷ Yun te ni kekuei san kua'ankuei san ja vi xndi'i san vi kiøndita san nuu ndute mar, chi ni kekuei san ñuu Tiro, te ni ndajinokuei san ñuu Tolemaida. Te yun ni ka ndanitña'a san jin ñayiu ka skua'a, te ni ka ndakantno'o tña'a san. Te ni ka oo san jin ñayiu yun in kiuu. ⁸ Te inka kiuu ni kekuei san jin Pablo vi tee ka ndeka tña'a jin san kuano'okuei san ñuu Cesarea, te ni jinokuei san ve'e Felipe, tee xtutenuu tno'o va'a Jesús kuu de, in tee ne'u uja tee ja ni ka kaji ñayiu ka skua'a ja vi kokoto de ña'a ni ka ndonda'u, te ni ka ndoo san ve'e de. ⁹ Te neva'a de kuun sesi'i de ja chia'an ka na yii vi koo, ja ka ndakani tno'o ni jiña'a maa ia Dios. ¹⁰ Te ja ni kuu ki'in kiuu ka oo san yun, te ni kenta in tee ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios, tee nani Agabo ja vaji de ndee Judea, ¹¹ ja majakoto de ndi'i san. Te ni tñii de kanchii Pablo, te ni ju'ni de nda'a de vi si'in de, te jiña'a de:

—Kachi Espíritu ia Dios ja sua'a vi ku'ni ñayiu judio ka oo Jerusalén jin tee xiin kanchii ya'a, te vi ndasia'a ña de nda'a ñayiu sava ka tatatno'o —jiña'a de.

¹² Nuu ni ka onini san ja siun ka'an tee yun, te ni ka ka'an nda'u san jin ñayiu yun nuu Pablo ja ma no'o de Jerusalén. ¹³ Yun te ni ka'an Pablo:

—Ma vi konda'i ni, chi saa sua'a ka tñiuu suchi ini ña ni. Te sein chi oo ini san ja vi naxa ni na kokuu, masu maintno'o ni ja konu'ni san, chi vi na kuu san Jerusalén ja ja'a sivi maa Jito'o Jesús —kachi de.

¹⁴ Te vi ja tu ni ka kundee san vi ka'nu san de, te ka jiña'a san:

—Na kokuu nagua kuini maa Jito'o Dios, nuu saa.

¹⁵ Nuu ni ya'a kiuu yun, te ni ka sa'a tua'a san, te ni ka ndanuu san Jerusalén. ¹⁶ Te suni ka ndikin ña ndee saa ñayiu ka skua'a ja ka oo Cesarea yun ja kuano'okuei san jin, te ni ka jaka ñai ve'e in tee ñuu Chipre nani Mnasón, in tee ja ni kunuu ndeva'a skua'a, te ve'e tee yun ni ka ndoo san.

Ni ndajino Pablo maa ñuu Jerusalén

¹⁷ Te nuu ni ndajinokuei san Jerusalén, te sii ini ndeva'a ni ka janta'u ña ñayiu ka skua'a. ¹⁸ Te inka kiuu ni ja'ankuei san jin Pablo, ni ka jinkoto san Jacobo. Te yun ja ni ka ndututu ndi'i tee ka kuu nija'nu ka yinda'a ñayiu ka skua'a. ¹⁹ Te nuu ni ndi'i ni ndakantno'o ña Pablo jin tee yun a kukueni ka oo de, te ni jinkondee de ni ndakani de ndi in ndi in tñiuu ja ni sa'a ia Dios jin de nuu ni ndakani de tno'o va'a ya nuu ñayiu sava ka tatatno'o. ²⁰ Nuu ni ka onini de ja siun ndakani Pablo, te ni ka ndakuanta'u de nuu ia Dios, te ka jiña'a de nuu Pablo:

—Ja jini ni, vi ñani, ja kua'a mil ñayiu ñuo judio ni ka kandija Jesús, te ndi'i de ka ka'an ja nini kuu ja vi skunkuo Ley Moisés. ²¹ Su ni ka ni'i tno'o de ja jika ni kaxtno'o ni nuu ndi'i tna'o judio ja ka oo ne'u ñayiu sava ka tatatno'o ja ma vi kuantno'o ka de Ley Moisés, vi suni jiña'a ni ja ma vi chitnuni ka de nuu yiki kuñu seyii de, ni ma vi kondikin ka de nagua vajikueio ka sa'o ndee jana'a. ²² ¿Te nagua vi sa'o nuu saa? Te vi ndututu kua'a ñayiu na vi ni'i tno'i ja ni ndajaa ni. ²³ Gua'a ka kuu ja sa'a ni sua'a: ya'a ka oo kuun tee ni ka kee yu'u nuu ia Dios ja vi skunkuu de tno'o ni ka ka'an de. ²⁴ Kuaka ni ndi'i kuun de, te kua'ankuei ni jin de veñu'u ka'nu, te vi sa'a ni nagua yoso nuu Ley Moisés ja ndundoo ñayiu, te tniuya'u ni ja ki'inkuei tee ya'a, na vi sete te'a de xini de. Saa te na vi kuni tna'o judio ja masu ndija nagua ka ni'i tno'o de siki ni, chi sua'a kuini ni ja kaka ndaa ni nagua ja skunkuu ni Ley. ²⁵ Su ja ñayiu sava ka tatatno'o ja ni ka kandija, chi ja ni ka tetniuu san in tutu nui ja masu nini kuu ja vi skunkui Ley Moisés, chi ja vi tava'i kuu ja ma vi kai nagua ni ka soko nuu chu'chi, ni niñi na in kiti, ni kuñu in kiti ja ni ndani'ni xnii ti, vi ni ma vi xna'a tna'i ja vi kukuechi jin inka ñayiu —ka jiña'a de nuu Pablo.

Ni ka kakuiko de Pablo nuu veñu'u ka'nu

²⁶ Yun te ni jaka Pablo ndi kuun tee yun, te kiuu tnee sua'a, te ni ka jinkondee de ni ka skunkuu de Ley Moisés ja ni ka nduvii de. Yun te ni ja'an Pablo veñu'u ja ni kaxtno'o de nuu sutu na kiuu jino ja ka ndundoo de ja vi junsia'a in in maa de kiti nuu sutu yun ja vi soko de nuu ia Dios.

²⁷ Su nuu ni kuyatni ja jino ndi'i uja kiuu ja ka ndundoo de nuu ia

Dios, te ni ka jini ña sava tee judio ja vajikuei ñuu Asia ja oo Pablo veñu'u yun. Te ni ka ska'an de jin ndi'i ñayiu, te ni ndontakuei vai ja ni ka kakuiko Pablo. ²⁸ Te ni ka kanai, ka jiña'i:

—iÑayiu ñuo Israel, vi chituu ña ni! Chi tee ya'a kuu tee jikanuu nuu na saa na tu'u ñuu kaxtno'o de nuu ñayiu ja ma vi kandijai Ley Moisés, vi ka'an de siki ñuo vi siki veñu'u ka'nu ya'a. Te masu yun ni kuu, chi ni kiukuei de jin ñayiu sava ka tatatno'o veñu'u ii ya'a, te ni sa'a tne'e de veñu'o, ja siun ni sa'a de —ka jiña'a de.

²⁹ Ni ka ka'an de sua'a, chi ndee ama ka ni ka jini de Pablo maa ñuu Jerusalén, ka jika de jin Tróximo, tee ñuu Éfeso ja kuu de in tee inka tatatno'o, te ni ka jani ini de ja ni kiukuei Pablo jin tee yun veñu'u.

³⁰ Yun te ni ka kuvaa ndi'i ñayiu ñuu yun, te ka kututu ndi'i ja ni ka kakuiko Pablo, te ka ñuu ndayi ñai jin Pablo, ni ka kene'e ñai ndee ye'e nuu oo veñu'u yun. Te vi ñama ni ka jasi ye'e nuu oo veñu'u yun. ³¹ Te vi ja ka nduku ndei ja vi ka'ni Pablo, te ni ni'i tno'o tee kuu nija'nu yinda'a soldado ja ndi'i kuiti ñayiu ñuu Jerusalén ni ndontakuei vai. ³² Te ni jaka tee kuu nija'nu yun tee ka kuu capitán vi tee ka kuu soldado, te ni kekuei de ka jino de kua'ankuei de nuu ka oo ñayiu yun. Te nuu ni ka jini ñayiu yun tee kuu nija'nu vi soldado ja vajikuei de, te ni ka junkuiin. Tu ni ka kani kai Pablo. ³³ Yun te nuu ni jinokuei tee kuu nija'nu yun, te ni ka kakuiko de Pablo, te ni tatnuni de ni ka ju'ni ña de jin uu cadena, te ni jikan tno'o de ñayiu yun na tee kuu Pablo vi nagua ni sa'a de. ³⁴ Su ne'u ñayiu kua'a yun, savai kana in tno'o vi savai inka tno'o, vi sua'a ni ka kuvai, guaa tu ni kundaa

ini tee kuu nija'nu yun na kuechi kuu ja ni sa'a Pablo. Yun te ni tatnuni de ja ni ka jaka ña jin Pablo ndee cuartel. ³⁵ Te nuu ni jinokuei de nuu skalera ye'e cuartel, te ni ka jiso ña soldado yun jin Pablo kua'ankuei jin de, vi ja kuechi ja ioo ndeva'a ka sa'a ñayiu yun. ³⁶ Chi ndi'i ñayiu kua'a yun ka ndikin yata soldado yun ka kana jai, ka jiña'i:

—¡Na kuu tee jian!

Ni ka'an ni'nu Pablo ja ja'a maa de nuu ñayiu ñuu yun

³⁷ Te nuu makiukuei soldado jin Pablo ini cuartel yun, te ni ka'an Pablo jin tee kuu nija'nu yun:

—¿A ma kuandetu ni ka'an san joo luluu jin ni? —jiña'a de.

Te ni ka'an tee kuu nija'nu yun: —¿A kuu ka'an ron sa'an griego? ³⁸ ¿A masu roon kuu tee Egipto ja ni ndonta siki tee tatnuni ndee ja oo kiuu? Chi tee yun ni kene'e kuun mil ñayiu ka ja'ni ndiyi ja ni ja'an jin de ndee nuu ñu'u te'a —jiña'a tee kuu nija'nu yun.

³⁹ Yun te jiña'a Pablo:

—Tuu, chi tee judio kuu san. Ni kaku san Tarso, te kuu san in se'e ñuu kanuu ka ja tnii Cilicia, su jikanta'u san ja kuandetu ni na ka'an san jin ñayiu ñuu san —jiña'a de.

⁴⁰ Te nuu ni jandetu tee kuu nija'nu yun ja ka'an Pablo, te ni junkuiin de nuu skalera yun, te ni sa'a de seña jin nda'a de ja na vi kasi yu'u ñayiu ñuu yun. Te nuu ni ka kuna'i ja tu na in ka'an ka, te ni ka'an de jin sa'an hebreo, te jiña'a de:

22

¹ —Tata ñani, vi konini ni vitna na ka'an san jin ndi'i ni ja ja'a maa san —jiña'a de.

² Te nuu ni ka onini ñayiu yun ja sa'an hebreo ka'an Pablo, te ni ka jasi yu'u ndi'i, te jiña'a de:

³ —Maa san, chi jandaa ja tee judio kuu san. Ni kaku san ñuu Tarso ja tnii Cilicia, su chi ni ja'nu san ñuu Jerusalén ya'a. Te ni skua'a ña Gamaliel nuu ni kutua'a san Ley nagua ni ka osa'a ndi nija'nuo. Te ni onduku san ja skunkuu gua'a san nuu ia Dios jin ndee ini ndee anu san nagua ka sa'a ndi'i maa ni vitna. ⁴ Chi ni onondikin san ñayiu ka kandija ichi Jesús, te ni ondanduku san de ja ka'ni san de vi ni okakuiko san teyii vi ñasi'i ja ni otnaa san jin vekaa. ⁵ Te ka ñuna'a maa tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuo, chi maa de ni ka taa tutu ja ki'in nuu tna'a kuikion ja ka oo Damasco, te kua'an san ja majinkuaka san nani kuu ñayiu ka kandija Jesús ja junkuntna'a jin san, te kakuiko san jin ja ki'inkuei vekaa nuu vi tniuya'ui jakue'e ka sa'i.

Ni ndakani Pablo naxa ni kiundu de ichi Jesús

⁶ 'Su yun te nuu ni kuyatni san kua'an san Damasco ndee nuu sau nduu, te vi sanaa ni ni jionduu ña in ñu'u ja ni ye'e ni'nu ndeva'a, ni kuun ichi andivi. ⁷ Te ni donso san ndee nuu ñu'u, te ni onini san in tno'o ja ka'an: "Saulo, Saulo, ¿nau ja sondikin ndikin ña ron?"

⁸ Yun te jiña'a san: "¿Na in kuu ni, vi Jito'o san?" Te ni ka'an: "Maa rin kuu Jesús, ia ni ja'nu ñuu Nazaret, ia sondikin ndikin ron", kachi ya. ⁹ Te ndi'i tee ka ndeka tna'a jin san ni ka jini ndaa de ñu'u yun, te ni ka yu'u ndeva'a de, su tno'o ni ka'an ya jin san, chi tu ni ka jini de. ¹⁰ Te jiña'a san: "Jito'o san, ¿nagua kuu ja kuini ni ja sa'a san?" Te ni ka'an Jito'o Jesús: "Ndakoo te kua'an ñuu Damasco. Yun oo in tee kaxtno'o ndi'i nagua kuu ja kuini rin ja sa'a ron", kachi ya. ¹¹ Su tu ni kuu ka kondia'a san, chi ni ndesi nuu san ni sa'a ñu'u ja ni ye'e ni'nu

ndeva'a nduchi nuu san. Yun te ni ka tni'i tee ka ndeka tna'a jin san nda'a san, te ni ka junsia'a ña de Damasco.

¹² 'Te yun oo in tee nani Ananías, in tee gua'a ja skunkuu de Ley Moisés. Te ndi'i ñayiu judio ja ka oo ñuu yun ka ka'an ja tee gua'a kuu de. ¹³ Yun te ni jaa de ni jakoto ña de, te ni kuyatni de, te kachi de: "Ñani Saulo, nduu ndijin nduchi nuu ni", ni ka'an de. Te vi nuu saa ni ndaye'e nduchi nuu san, te ni jini san de. ¹⁴ Te ni ka'an de: "Maa ia Dios ndee ndi yuao ni ndakaji ña jin ni, ja kuni ni nagua kuini ya ja sa'a ni, vi kuni ni jin nduchi nuu ni Jesús, ia ndaa, vi konini ni tno'o ka'an ya. ¹⁵ Te ndakani ni tno'o ya nuu ndi'i ñayiu nagua ni jini ni vi nagua ni onini ni. ¹⁶ Te yun guaa vitna ma kokuu kuee ni. Ndakoo ni te kuandute ni, te kakanta'u ni jin sivi maa Jito'o Jesús ja na ndasavii ya anu ni vi na kindee ya yika kuechi ni" kachi Ananías nuu san.

Ni ndakani Pablo naxa ni tet-niuu ña Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o

¹⁷ 'Te nuu ni ndajaa san Jerusalén, te ni ja'an san veñu'u ja ni ndakuatu san, te ni skuni ña ya. ¹⁸ Ni jini san maa Jito'o Jesús, te kachi ya nuu san: "Koo kama ron, te ndee ron nuu ñuu Jerusalén ya'a, chi ma vi konini ñayiu tno'o ka'an ron ja ndakani ron tno'o va'a rin". ¹⁹ Yun te jiña'a san nuu Jesús: "Jito'o san, ja ka na'a de ja maa san ni ojiondita taka ve'e ii sinagoga, ni okakuiko san ñayiu ja ni otnaa san jin vekaa, vi ni okani san ñayiu ka kandija maa ni. ²⁰ Te nuu ni ka ja'ni de Esteban, tee ni okaxtno'o tno'o maa ni, vi suni yun nukuiin san, te vi ndi'i san ni ka ndatno'o ja kuu de, chi vi ni ojito san sa'un tee ni ka ja'ni ña yun" jiña'a san nuu ya. ²¹ Su yun te kachi ya: "Kua'an, chi tetniuu

jika ña rin ki'in ron nuu ñayiu sava ka tatatno'o, ndakani ron tno'o va'a rin", kachi ya nuu san —jiña'a Pablo.

Ni kendoo Pablo nuu nda'a tee kuu nija'nu nuu soldado

²² Vi guaa ndee tno'o ya'a ni ka, ni ka jandetu ñayiu ja ni ka onini. Su nuu ni ka'an Pablo ja ja'a ñayiu inka tatatno'o, yun te ni ka kana jaa ñayiu, ka jiña'a'i:

—Uni na kuu tee jian, chi masu vatuka kuu ja koteku de —ka jiña'a ñayiu yun.

²³ Te ja siun ka kana jai vi ka kaja ndee yui sa'mai nuu ñu'u, te ka siaguai ñuyaka nuu tachi ja ka kiti ndeva'a ini. ²⁴ Yun te ni tatnuni tee kuu nija'nu yun ja na vi chi'i ña soldado yun jin Pablo ini cuartel yun. Te suni ni tatnuni de ja na vi kani ña soldado yun jin Pablo, nagua ja na ndaa yu'u de na kuechi tavi de ja ni ndontakuei vaa ñayiu siki de. ²⁵ Su nuu ni ka ju'ni ña de jin yo'o ja vi kani ña de, te jiña'a Pablo nuu tee kuu capitán nukuiin yun:

—¿A vatuka kuu ja vi kani ni in se'e ñuu Roma ja chia'an ka vi kuni ni na kuechi tavi de? —jiña'a de.

²⁶ Te nuu ni onini capitán yun ja siun ni ka'an Pablo, te ni ja'an de ni kaxtno'o de nuu tee kuu nija'nu yun, te jiña'a de:

—¿Naxa sa'a ni jin tee yun? Chi se'e ñuu Roma kuu de, kachi de —jiña'a capitán yun.

²⁷ Yun te ni jino tee kuu nija'nu yun nuu oo Pablo, te jiña'a de:

—Ka'an ni, ¿a ndija ja se'e ñuu Roma kuu ni? —jiña'a de.

—Jandaa, chi suu kuu san —jiña'a Pablo.

²⁸ Yun te jiña'a tee kuu nija'nu yun:

—¿Naxa ni sa'a ni nuu saa? Te sein, chi kua'a xu'un ni junku'un san, te ni nduu san se'e ñuu ka'nu Roma —jiña'a de.

Yun te jiña'a Pablo:

—Suu kuu san, chi ndee nuu ni kaku san kuu san se'e ñuu Roma —jiña'a de.

²⁹ Te ja siun jiña'a Pablo, te ni ka kujioo ndi'i soldado ka ka'an ja vi kani ña jin de. Te vi suni ndee maa tee kuu nija'nu yun, ni yu'u de nuu ni jini de ja se'e ñuu Roma kuu Pablo, chi masu vatuka kuu ja ni ju'ni de in se'e ñuu Roma.

Ni ka jani ña jin Pablo nuu tee judio ja ka ja'nde kuechi

³⁰ Te inka kiuu ni kuini tee kuu nija'nu yun ja kukanu ndaa ini de na ja'a kuu ja ni ndontakuei ñayiu judio yun siki Pablo, te ni ndajin de cadena ndikin Pablo. Te ni tatnuni de ja ni ka ndututu ndi'i tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi tee ka kuu nija'nu ja ka ja'nde kuechi ñayiu judio. Yun te ni kene'e de Pablo, te ni junsia'a ña de nuu ndi'i tee ni ka ndututu yun.

23

¹ Yun te ni ndakondia'a Pablo nuu ndi'i tee ka ja'nde kuechi yun, te jiña'a de:

—Tata ñani, sein chi jini gua'a san ja masu na kuechi tavi san, chi sa'a ndaa san nuu ia Dios ndee kiuu vitna —jiña'a de.

² Yun te ni tatnuni Ananías tee kuu nija'nu ka nuu sutu yun ja na vi katu tee ka nukuiin yatni yun maa yu'u Pablo. ³ Yun te jiña'a Pablo nuu sutu kuu nija'nu yun:

—Dios na kani ña jin maa ni, chi kuu ni na kuinio yika ve'e kuijin ndiyi, chi nukoo ni ja sa'a ndaa ni kuechi san nagua yoso nuu Ley Moisés, su jisokava ni Ley nuu tatnuni ni nuu tee ya'a ja na vi kani ña de jin san —jiña'a de.

⁴ Te ka jiña'a tee ka oo yun:

—¿Nau ja kane'e ni jin sutu kuu nija'nu ja jinokuechi nuu ia Dios? —ka jiña'a de.

⁵ Te jiña'a Pablo:

—Tu ni jini san, vi ñani, ja sutu kuu nija'nu kuu de. Te nuu siun jini san, te ma ka'an san, chi yoso nuu tutu ii: “Ma kane'e ron jin tee kuu nija'nu nuu ñuu ron” —jiña'a de.

⁶ Yun te nuu ni kutnuni ini Pablo ja masu in ni tee ka kuu tee ni ka ndututu yun, chi sava de ka kuu saduceo, te sava de ka kuu fariseo, te ni ka'an jaa de nuu tee ka ndututu yun, jiña'a de:

—Tata ñani, maa san vi tata san ka kuu san fariseo, te ndetu ka'nu san nuu ia Dios ja koo in kiuu te ndaxteku ya ndiyi, yun guaa ka ka'an kuechi ni siki san —jiña'a de.

⁷ Te nuu ni ka'an de siun, te ni ka jinkondee tee fariseo jin tee saduceo ka tee tna'a de, guaa ni ka sa'a siin tna'a de nuu ka otutu de yun. ⁸ Chi tee ka kuu saduceo yun ka ka'an de ja tu ka ndateku ndiyi, ni tu ka kandija de ja ka oo ia ka jinokuechi nuu Dios, ni espíritu tu ka kandija de. Su tee ka kuu fariseo, chi ka kandija de ja oo ndi'i ya'a. ⁹ Te ndi'i de ni ka kuva. Yun te ni ndontakuei sava tee ka kaxtno'o Ley Moisés, ja suni ka yiunduu de ka kuu de fariseo, te ka jiña'a de:

—Tee ya'a, tu sa'un na kuechi vi teo de, chi tu na in jakue'e sa'a de, chi vatu ni, in espíritu ni ka'an jin de axi in ia jinokuechi nuu Dios, te ma kuu vi koo siki ia Dios —ka jiña'a de.

¹⁰ Te ja siun ioo ndeva'a ka sa'a de, te ni yu'u tee kuu nija'nu nuu soldado yun ja kana saa vi skuechi de Pablo nuu ni ka ndututu de yun. Te ni tatnuni de nuu soldado de ja ni ka ndakindee de Pablo nuu ñayiu yun, te ni ka ndachi'i tuku ña de ini cuartel yun. ¹¹ Te nuu jakuaa saa ni skuni ña Jito'o Jesús jin Pablo, te jiña'a ya:

—Koo anu ron te ma yu'u ron, chi vi nani ni ndakani ron tno'o rin nuu ñayiu Jerusalén ya'a, te vi

saa ni kanuu ja ndakani ron nuu ñayiu Roma —jiña'a ya.

Ni ka ndatno'o tna'a de ja vi ka'ni de Pablo

¹² Te inka kiuu ni ka ndatno'o tna'a sava ñayiu judio ja vi ka'ni de Pablo. Te ni ka kee yu'u de jin tno'o xtau tnia'a de maa de, ja ma vi kaa de xtaa, te ni ndute ma vi ko'o de vi guaa ndee na vi ka'ni de Pablo. ¹³ Te vi'i ka uu xiko de ni ka ndututu ja ni kekuei yu'u de ja siun vi sa'a de. ¹⁴ Te ni ja'ankuei de nuu tee ka kuu nija'nu nuu sutu vi nuu tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ñuu de, te ka jiña'a de:

—Sein, chi ni kekuei yu'u san jin tnia'a ja ma vi kaa sa'un san vi guaa ndee na vi ka'ni san Pablo. ¹⁵ Te vitna ka kuini san ja ndi'i maa ni vi tee ka kuu nija'nu nuu junta ki'inkuei ni vi ka'an ni jin tee kuu nija'nu nuu soldado yun ja na kene'e de Pablo, te na kii de nuu vi ndututu de xtnee, chi vi kuña'a ni ni ja ka kuini ni ja vi kakan tno'o gua'a ni de, nagua ja vi kundaa ini ni siki de. Te ja vi kotua'a san ja vi ka'ni san de ama ka ja kenta de —ka jiña'a de.

¹⁶ Su nuu ni onini seyii kua'a Pablo ja siun ka ska'an tna'a de, te ni ja'in ndee cuartel yun ni jinkaxtno'i nuu Pablo. ¹⁷ Yun te ni kana Pablo in tee kuu capitán, te jiña'a de:

—Kuaka ni suchi ya'a, te ki'in ni jin nuu tee kuu nija'nu, chi oo in tno'o kaxtno'i nuu de —jiña'a de.

¹⁸ Yun te ni jaka ña capitán yun jin suchiun nuu tee kuu nija'nu yun, te jiña'a de:

—Ni kana ña Pablo, tee yi'i vekaa jin san, te ni jikanta'u de ja kisia'a san suchi ya'a, chi oo in tno'o kaxtno'i nuu ni —jiña'a de.

¹⁹ Yun te ni tñii tee kuu nija'nu yun nda'i, te ni jaka siin ña de, te ni jikan tno'o ña de:

—¿Na tno'o kuini ron ja kaxtno'o ron nuu rin? —jiña'a de.

²⁰ Te jiña'a suchiun:

—Vaji san kaxtno'o san ja ni ka ska'an tna'a sava tna'a san judio ja vi kakanta'u de nuu ni ja ki'in ni jin Pablo nuu junta xtnee, te vi kachi ni de sua'a, ja ka kuini de vi kakan tno'o ndaa de Pablo siki nagua ni sa'a de. ²¹ Su ma kandija ni, chi vi'i ka uu xiko de ni ka skaka tna'a gua'a de ja vi kondetu yu'u de Pablo ichi yun, chi ni ka kee yu'u de jin tnia'a ja ma vi kaa de xtaa ni ndute ma vi ko'o de vi guaa ndee na vi ka'ni de Pablo. Te vitna, chi vi ka ndetu tua'a de ja na kuandetu ni ki'in Pablo nuu junta yun —jiña'a.

²² Yun te jiña'a tee kuu nija'nu yun nui ja ma koka'an sa'uin nuu ni in ñayiu ja ni ja'in ni ndakani nuu de. Te ni ndatetniuu ña de kuano'i.

Ni ndasia'a de Pablo nda'a Félix, tee tatnuni

²³ Te ni kana de uu tee ka kuu capitán de, te ni tatnuni de ja na vi sa'a tua'a tee yun uu ciento soldado ja vi kaka ja'a vi uni xiko uxi tee vi koso kuai vi uu ciento tee vi kinda'a lanza, chi ka iin jakuaa kekuei de ja ki'inkuei de ndee ñuu Cesarea. ²⁴ Te suni jiña'a de ja na vi sa'a tua'a de in kuai ja koso Pablo, te ni tatnuni de ja na vi koto va'a de Pablo, ja tu nagua ndo'o de ichi ki'in de, te na vi junsia'a ña de nuu Félix, tee tatnuni ñuu yun. ²⁵ Te ni tee de in tutu ja ka yinda'a tee yun, te ka'an sua'a:

²⁶ “Maa san kuu Claudio Lisias ja tee san tutu ya'a nuu ni, vi tata Félix, ja kuu ni in tee tatnuni gua'a nuu ñuu. Na ta'u na ndetu kuu ni nuu ñuu. ¿A kukueni oo ni? ²⁷ Te kaxtno'o san nuu ni ja ñayiu judio ni ka kakuiko tee ya'a, te ka nduku de ja vi ka'ni ña de. Su nuu ni jini san ja se'e ñuu

Roma kuu de, te ni ja'an san jin soldado san ja ni skaku ni'nu san de. ²⁸ Te ni kuini san ja kukanu ini san na kuechi kuu ja tavi de. Te ni ja'an san jin de nuu ni ka ndututu maa tee judio ja ka ja'nde kuechi. ²⁹ Te ni jini san ja siki Ley maa de kuu ja ka xtavi de tee ya'a, su tu na kuechi tavi de ja kuu de ni ja koo de vekaa. ³⁰ Su ni ni'i tno'o san ja ni ka skaka tna'a tee judio ja vi ka'ni ña de. Te yun guaa ni tetniuu ñama san de ja majaa de nuu ni. Te suni ni kaxtno'o san nuu tee ka ka'an kuechi ja'a de ja na jakuei de nuu ni, te jian na vi ka'an de na kuechi kuu ja ka xtavi ña de. Ya'a ni kuu ndi'i ja ni soo san nuu tutu ya'a. Ndee saa ini ni, saa na ka'on", ka'an tutu yun.

³¹ Yun te ni ka jaka jakuaa ña soldado jin Pablo kua'ankuei de ndee ñuu Antípatris, nagua ni tatnuni tee kuu nija'nu yun. ³² Te nuu ni tuu inka kiuu, te ni ka ndajiokei in ndi'i soldado ka jika ja'a yun ni ndajinokuei de cuartel, te maa ni ka tee ka yoso kuai kua'ankuei jin Pablo. ³³ Te nuu ni jinokuei de ñuu Cesarea, te ni ka jiña'a de tutu yun vi ni ka ndachi'i de Pablo nda'a tee tatnuni yun. ³⁴ Te nuu ni ndi'i ni ka'u de tutu yun, te ni jikan tno'o de ndenu kuu ñuu Pablo. Te nuu ni jini tee tatnuni yun ja in tee ñuu ja tni Cilicia kuu de, ³⁵ te jiña'a de:

—Nuu kikuei tee ka ka'an kuechi siki ni, saa na konini san tno'o ka'an ni —jiña'a de.

Te ni tatnuni de ja na vi kokoto gua'a ña tee ka netniuu yun jin Pablo ini palacio ndi Herodes.

24

Ni ka'an ni'nu Pablo ja ja'a maa de nuu Félix

¹ Te nuu ni ya'a nuu u'un kiuu, te ni jinokuei Ananías, sutu kuu nija'nu, jin sava ka tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio jin in tee

ka'an ja'vi nani Tértulo. Te ni kiukuei de nuu tee tatnuni yun ja ka ka'an kuechi de siki Pablo. ² Te nuu ni kana ña tee tatnuni yun jin Pablo ja kundaa kuechi de, te ni jinkondee Tértulo yun ni ka'an kuechi de siki Pablo, te jiña'a de:

—Tata Félix, ja tatnuni ni nuu ñuu, ka ndakuanta'u ndeva'a san nuu ni ja kuya'a kukueni oo joo ñuu ya'a vi ja gua'a tatnuni ni ndi'i taka tniuu oo, te ka kuta'u san ja vi jandichi maa ni, te majinkoo va'a ka ñuu ya'a. ³ Te vi ndee ni ni kuu ka jini san tniuu gua'a sa'a ni, te ka kuta'u ndeva'a san nuu ni, vi Tata Félix, ja kuu ni in tee yinda'a ñuu ya'a. ⁴ Te kuaka'nu ini ni ja ni kekuei san ka kindee san tniuu sa'a ni joo nuu ñuu. Te ja ma ka'an kani kani san, te jikanta'u san ja sa'a ni jamani, konini ni joo luluu tno'o vi ka'an san. ⁵ Chi ka jini ndaa san ja tee ya'a kuu de na kuinio in kue'e ja chi'i tna'a, te vi nii ñuyiu jika de, te suu de kuu ja sa'a ja ja'nde tna'a ñayiu judio, chi maa de kuu nija'nu yinda'a ñayiu ka skua'a tno'o Jesús, tee ni ja'nu ñuu Nazaret. ⁶ Te vi suni ja nduku de ja sa'a tne'e de veñu'u ka'nu, te ni ka kakuiko san de, chi ni ka kuini san ja vi sa'a ndaa san kuechi de, nagua tatnuni Ley ka neva'a maa san. ⁷ Su ni kiunduu Lisias, tee kuu nija'nu, te vi tno'o xeen ni ndakindee de tee ya'a nuu nda'a ndi'i san. ⁸ Te ni tetniuu de tee ka ka'an kuechi ja'a tee ya'a ja kikuei de nuu ni, te ya'a sa'a ndaa maa ni. Te kakan tno'o maa ni de, te kuni ndaa ni ndi'i na kuechi kuu ja ka xtavi san de —jiña'a tee ka'an ja'vi yun.

⁹ Te vi ndi'i tee judio ja ka ndeka tna'a jin de yun ni ka jiña'a de ja ndaa ja saa ndija kuu. ¹⁰ Yun te ni sa'a tee tatnuni yun seña nuu Pablo ja na ka'an de, te jiña'a de:

—Osii ndeva'a ini san ja ka'an

san nuu ni, ja ndanduku ni'nu san kuechi san, chi ja jini san ja ni kuu kua'a kuia oo ni netniuu ni ja ja'nde ni kuechi ñayiu ñuu san.

¹¹ Te kuu ndanduku ni tno'o ndaa, te kuni ni ja vi inka uxi uu kiuu ni ndajino san Jerusalén ja chiñu'u san ia Dios. ¹² Te ni masu ndee ka jinku'un ña de ja tee tna'a san jin ni in ñayiu axi ndee ka skaka tna'a san jin ñayiu ja vi sa'a ni'i vi sa'a ioi, ni nuu veñu'u ka'nu, ni nuu ve'e ii sinagoga, ni nuu ni in ñayiu maa ñuu Jerusalén.

¹³ Su tee ya'a, chi ni in kuechi ja ka xtavi ña de jin san vitna, ma kee ndaa. ¹⁴ Su ja na'ma san nuu ni kuu ja jinokuechi san nuu ia Dios ndi yua san, te chiñu'u san ia Jesús ja kuu in ichi jaa ja ka xnani maa tee ya'a ichi kue'e, chi kandija san ndi'i nagua yoso nuu tutu Ley Moisés vi ndi'i tno'o ni ka tee ñayiu ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a. ¹⁵ Te suni inuu ni ka kandija san jin de, ja ka ndetu san ja in kiuu, te ndaxteku ia Dios ndiyi, ndi'i ñayiu ni ka ji'i, a kuu ñayiu ni sa'a java'a axi ñayiu ni sa'a ja u'u. ¹⁶ Te yun guaa nduku ndee san ja siun ni koo vii jajintnuni san ja sa'a san java'a nuu ia Dios vi nuu ñayiu. ¹⁷ Te nuu ni ya'a ndee saa kuia ja ni jikanuu san sava ñuu, te ni ndajiokuiin san nuu ñuu san Jerusalén ja skuta'u san xu'un nuu ñayiu ka kuu nda'u ñuu san vi ja soko san kiti nuu ia Dios. ¹⁸ Te saa sa'a san, oo san veñu'u nuu ja ni nduvii san ja skunkuu san nagua yoso nuu Ley Moisés, te ni ka jinku'un ña sava tee ka kuu tna'a san judío ja vajikuei ndee Asia. Te masu na ñayiu kua'a oo jin san ni tu na in sa'a ioo. ¹⁹ Te nuu siun, chi tee Asia yun ka kuu tee kikuei nuu ni ja vi ka'an kuechi de siki san nuu ja na kuechi ka xtavi ña de. ²⁰ Axi vi ka'an maa tee ya'a na kuechi ni

jinokau san nuu ni oo san nuu ka ja'nde de kuechi yun. ²¹ Axi nuu ja vi nani ja ni ka'an jaa san nuu ni ka ndututu de yun nuu jiña'a san: "A vi chia kandija san ja ndaxteku ia Dios ndiyi, te yun guaa ka ka'an kuechi ni siki san vitna" jiña'a san —jiña'a Pablo.

²² Yun te nuu ni onini Félix ndi'i tno'o ya'a, te ja siun ja ni jini gua'a de naxa ka kandija ñayiu ichi jaa ja ka chiñu'i ia Jesús, te ni xndendoo de tniuu yun, te jiña'a de:

—Kondio'ni na kiuu kii Lisias, tee kuu nija'nu nuu soldado, te saa kakan tno'o gua'a san de, nagua ja kutnuni ndaa ini san naxa oo tniuu ya'a —jiña'a de.

²³ Te ni tatnuni de nuu capitán ja vi kokoto de Pablo, su na vi kuandetu de ja vi ya'a na in tna'a de jinokuei ja vi jinkoto ña axi vi chituu ña jin de, te ma vi kasi de ichi.

²⁴ Te nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te ni ndajino tuku Félix jin ñasi'i de Drusila, in ña'a judío, te ni kana de Pablo, te ni onini de tno'o ni kaxtno'o Pablo naxa oo ja vi kandija ñayiu tno'o ia Jesukristu. ²⁵ Su nuu ni ka'an Pablo ja kanuu ja vi kaka ndaa ñayiu nuu ia Dios, te vi ka'nu ni'nui mai, chi kiuu sandi'i, te sa'a ndaa ia Dios ndi'i nagua ni ka sa'a ñayiu, te ni yu'u Félix, te jiña'a de:

—Kuano'o ni vekaa vitna, te kiuu na nune san, te saa kana tuku ña san —jiña'a de.

²⁶ Chi ndetu de ja ka'an Pablo ja kuña'a de xu'un, te siaa ña de. Yun guaa kua'a jichi ni kana de Pablo ja ni ka ndatno'o jin de.

²⁷ Su nuu ni ya'a uu kuia ja siun ni osa'a de, te ni jino kiuu ja ni kee de tniuu de, te ni nukuiin Porcio Festo nuu tniuu de. Te vi ja na kendoo va'a Félix jin ñayiu judío, guaa ni xndendoo de Pablo vekaa yun.

25

Ni kana ña Festo jin Pablo

¹ Yun te nuu uni kiuu ja ni kiuu Festo ja tatnuni de, te ni kee de ñuu Cesarea ja kua'an de ñuu Jerusalén. ² Te yun ni ka kututu sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu ni ja'nu nuu ñayiu judio ja ni jinokuei de nuu Festo ka ka'an kuechi de siki Pablo. Te ni ka jikanta'u de ³ ja na sa'a Festo in jandiuxi, na ndatetniuu de Pablo na ndii de Jerusalén, ka jiña'a de. Yun ni ni ka ka'an de, chi ja ni ka ndatno'o tna'a de ja vi kondesi de Pablo, te vi ka'ni ña de nuu ichi yun. ⁴ Su yun te jiña'a Festo:

—Pablo, chi ndesi gua'a de vekaa ñuu Cesarea, te ndee saa ni ka kiuu te ndajiokuiin san. ⁵ Su na ki'inkuei tee ka kuu nija'nu ñuu ni jin san, te nuu ja oo na kuechi ni sa'a Pablo, te yun na vi ka'an kuechi de —jiña'a de.

⁶ Te ni oo de Jerusalén vaa ndee una axi uxi kiuu, te ni ndajiokuiin de ni ndajino de ñuu Cesarea. Te inka kiuu, te ni nukoo de nuu mesa nuu sandaa de kuechi, te ni tatnuni de ja ni ka junkuaka ña jin Pablo. ⁷ Te nuu ni kiuu Pablo, te ni ka jionduu ña tee judio ja kua'ankuei de ndee ñuu Jerusalén, te ni ka jinkondee de ni ka xtavi de Pablo kua'a kuechi nini ndeva'a. Su vini in tno'o, tu ni kee ndaa. ⁸ Yun te ni ka'an Pablo ja ni ndanduku ni'nu de kuechi de, te jiña'a de:

—Sein, chi vini in kuechi tu nagua ni sa'a san, ni siki Ley tna'a san judio, te ni siki veñu'u, ni siki rey César, tu na in kuechi ni sa'a san —jiña'a de.

⁹ Su vi ja kuini Festo ja kendoo va'a de jin tee judio yun, guaa ni jikan tno'o de Pablo, te jiña'a de:

—¿A kuini ni no'o ni Jerusalén, te yun sandaa san kuechi ni? —jiña'a de.

¹⁰ Yun te jiña'a Pablo:

—Ja oo san nuu nda'a rey César, te yun kuu nuu kunda kuechi san, chi ja jini gua'a maa ni ja tu na in jakue'e ni sa'a san siki tna'a san judio. ¹¹ Chi nuu ja na in jakue'e ni sa'a san ja nini kuu ja kuu san, tu ma kuu ndakindee san maa san ja kuu san. Su tu sa'un nagua ni sa'a san, chi nino'o ni ka xtavi ña de, te masu jandaa kuu. Te ni in tee, tu na tniuu de ja ndasia'a ña de nda'a tee ya'a. Chi jikanta'u san ja ndasia'a ña ni nuu nda'a César, te maa de na sa'a ndaa kuechi san —jiña'a de.

¹² Yun te ni ka ndatno'o tna'a Festo jin sava ka tee ka netniuu jin de naxa sa'a de. Te nuu ni ndi'i ni ka ndatno'o de, te jiña'a de nuu Pablo:

—Ja ni jikan maa ni ja ki'in ni nuu nda'a César ja sa'a ndaa de kuechi ni, te nuu César ki'in ni nuu saa —jiña'a de.

Ni jino Pablo nuu rey Agripa

¹³ Te nuu ni ya'a ndee saa kiuu, te ni jinokuei rey Agripa jin Berenice ñuu Cesarea ja mavi-jinkoto de Festo. ¹⁴ Te ja siun ki'in kiuu ni ka oo de, te ni ndakani Festo nuu rey yun ja ja'a Pablo, te jiña'a de:

—Oo in tee ndesi vekaa ya'a ja ni xndendoo Félix. ¹⁵ Te na ni ja'an san Jerusalén, te ni jakuei sutu ka kuu nija'nu vi tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ka ka'an kuechi de nuu san siki tee ya'a, te ka jikan de ja na kua'a san tno'o ja kuu de. ¹⁶ Te jiña'a san nuu de ja tu na tno'o yun ka neva'o ja ka netniuu Roma ja vi kuandetuo kuu in tee nuu chia'an ka ja vi jin nuu maa de, te vi ka'an kuechi ñayiu siki de, te suni ndanduku ni'nu de kuechi de, jiña'a san. ¹⁷ Te yun guaa nuu ni kekuei ñayiu yun ya'a, te vi tu ni kukuee san, chi vi inka ni kiuu, te ni nukoo san nuu mesa ja ja'nde san kuechi, te ni tatnuni san ni ka junkuaka ña jin de. ¹⁸ Su tee

ni kikuei ja ka ka'an kuechi siki de, ni tu na kuechi gua'a ja ni ondakani ini san ni ka xtavi ña de. ¹⁹ Chi vi nani ja ka ka'an kuechi de ja ja'a tee ya'a kuu siki tno'o ja ka kandija de, vi maa ñayiu judio ka ka'an ja ni ji'i in tee ni onani Jesús, te Pablo ka'an de ja teku tee yun. ²⁰ Te ja tu ni nii ini san naxa sa'a san tniuu ya'a, te ni jikan tno'o san Pablo ja a kuini de no'o de Jerusalén, te yun kundaa kuechi de. ²¹ Su ni kachi de ja kuini de ja ki'in de nuu nda'a César Augusto, nagua ja tee yun sa'a ndaa kuechi de. Te ni tatnuni san ja kondesi ni de vekaa vi guaa ndee na tetniuu san de nuu César —jiña'a Festo.

²² Yun te jiña'a Agripa nuu Festo:

—Sein, chi suni kuini san ja konini san tno'o ka'an tee yun.

Te jiña'a Festo:

—Xtnee te konini ni tno'o ka'an de nuu saa —jiña'a de.

²³ Yun te inka kiuu, te ni jinokuei Agripa jin Berenice, te vi yiñu'u ndeva'a ni ka janta'u ña ñayiu nuu ni kiukuei de ve'e ka'nu nuu tatnuni Festo jin taka tee ka kuu nija'nu nuu soldado vi tee ka kuu nija'nu nuu ñuu, te ni tatnuni Festo ja ni ka junkuaka de Pablo. ²⁴ Yun te ni ka'an Festo nuu ndi'i ñayiu ni ka ndututu yun, te jiña'a de:

—Tata Rey Agripa vi ndi'i ni ja ni ka ndututuo ya'a, te ya'a oo tee ka ka'an kuechi na saa na tu'u ñayiu judio siki de, ñayiu ka oo Jerusalén vi ñayiu ka oo ñuu Cesarea ya'a, te vi ka kana jai ja na kuu de. ²⁵ Su maa san, chi ka'an san ja tu na kuechi ni sa'a de ja kuu de. Su ja siun vi maa de ni jikan ja ndaya'a de nuu nda'a César Augusto, guaa ni ndakani ini san ja ndasia'a san de nuu nda'a rey yun. ²⁶ Su tu ni'i sa'un san na kuechi de ja tee san nuu tutu ja ki'in de nuu jito'o san rey ja

oo ndaa na kuechi tavi de. Te yun guaa ni kene'e san de nuu ndi'i ni, te vi ja kanuu ka kuu nuu maa ni, vi rey Agripa, te kakan tno'o gua'a ni de, nagua ja kukanu ini san ndee saa tno'o ja tee san nuu tutu ja ki'in jin de. ²⁷ Chi nde'e kanoo na'a nuu maa san ja tetniuu san in tee oo vekaa, te ma ka'an san na kuechi tavi de —jiña'a Festo.

26

Ni ka'an ni'nu Pablo ja ja'a maa de nuu rey Agripa

¹ Yun te jiña'a rey Agripa nuu Pablo:

—Vitna te kuu ndakani ni na kuechi tavi ni —jiña'a de.

Yun te ni skaa Pablo nda'a de, te ni jinkondee de ni ka'an ni'nu de ja ja'a de, te jiña'a de:

² —Tata rey Agripa, kusii ndeva'a ini san vitna ja jandetu ni ja ndanduku ni'nu san kuechi san jin nuu ni, ndi'i ja ka xtavi kuechi ña tna'a san judio jin san.

³ Chi ja jini ndi'i maa ni naxa ka oo san vi taka tno'o ka tee tna'a san jin tna'a san judio, te yun guaa jikanta'u san ja sa'a ni in jamani, konini ni joo tno'o ja ndakani san, te ma kiti ini ni.

Ni ndakani Pablo naxa ni oo de ama ka

⁴ Te ja ka jini ndi'i maa tna'a san judio naxa vaji san ñuyiu ndee nuu lule san ja ni oo san ne'u maa de, ñuu nuu ni kaku san vi nuu ni oo san Jerusalén. ⁵ Te kuu vi ndakani maa de nuu ja ka ka'an de, chi ndi'i de ka jini ja ndee nuu lule san ni yinduu san nuu fariseo ja kuu in ichi sa'a ja nini ndeva'a kuu ja vi skunkuu san ndi'i Ley. ⁶ Te vitna ni ka tnaa ña de ya'a vi ja nani ja ndetu ka'nu san nagua ni kee yu'u ia Dios nuu ndi yua san. ⁷ Te inuu ni ka kandija san tno'o ja ka ndetu ka'nu san jin ndi uxi uu tatatno'o san judio, te nduu vi ñuu ni ka jinokuechi de nuu ia

Dios ja skunkuu ya nagua ni kee yu'u ya, vi tata rey Agripa. Te siki yun kuu ja ka ka'an kuechi tna'a san judio ja ja'a san. ⁸ ¿Te nau ja tu ka kandija maa ni ja ia Dios ndaxteku ya ndiyi?

Ni ndakani Pablo naxa ni osondikin de ñayiu ka kandija

⁹ 'Vi suni maa san ni ondakani ini san ja vatuka kuu ja sa'a san kua'a jakue'e siki ñayiu ka kandija Jesús, ia ni ja'nu ñuu Nazaret. ¹⁰ Te vi suni saa ni sa'a san Jerusalén nuu ni ka otatnuni sutu ka kuu nija'nu. Te ni ojasi san kua'a ñayiu ka kandija Jesús vekaa vi ni oñuna'a san nuu ni ka oja'ni de ñayiu ka kandija yun. ¹¹ Te kua'a jichi ni okani ndeva'a san ñayiu ka kandija ndi'i ve'e sinagoga, te ni otenini san jin ja na vi ka'an ne'i jin Jesús. Te vi ja kiti ndeva'a ini san nuu ñayiu ka kandija yun, te vi ni osondikin san jin ndee inka ñuu jika.

Ni ndakani tuku Pablo naxa ni kiunduu de ichi Jesús

¹² 'Te vi suu tniuu ya'a kua'an san Damasco ja ndiso san in tniuu ka'nu ja ni ka chitniuu ña sutu ka kuu nija'nu. ¹³ Su vaa ndee nuu sau nduu kuu kua'an san ichi yun, vi tata rey, te ni jini san in ñu'u ja ni ye'e ichi andivi ja vi ye'e ni'nu ka saa nda'a nikandii, te ni jionduu ña ñu'u yun jin san vi tee kua'ankuei jin san yun. ¹⁴ Te ndi'i san ni ka ndondiso san ndee nuu ñu'u, te ni onini san in tno'o ja ni ka'an jin sa'an hebreo, te kachi: "Saulo, Saulo, ¿nau ja sondikin ndikin ña ron? Te xtuiji ñukuun ron maa ron na kuinio isndiki ja jain yata ti nuu yi'i puya punta karrocha, te xtuiji ti maa ti" kachi tno'o yun. ¹⁵ Yun te jiña'a san: "¿Na in kuu ni, vi Jito'o?" Te ni kachi tno'o yun: "Maa rin kuu Jesús, ia sondikin ndikin ron. ¹⁶ Su ndakoo te nukuiin ron, chi ya'a kuini rin ja ni kenta rin nuu

ron, nagua ja kokuu ron in tee kokunukuechi nuu rin, te ndakani ron tno'o rin nuu ñayiu ja ni jini ron vitna vi ja skuni ka ña rin kiuu kua'on. ¹⁷ Te skaku ni'nu ña rin nuu ñayiu ñuu ron judio vi nuu ñayiu sava ka tatatno'o nuu tetniuu ña rin vitna ja ki'in ron, ¹⁸ nagua ja ndakune ron nduchi nui nuu kaxtno'o ron tno'o rin, te ma vi kokakai nuu inee ja kuu ichi kue'e, chi na ye'e ñu'u nui. Te ma vi kosa'a kai nagua kuini Tachi, chi na vi sa'i nagua kuini maa ia Dios, te na vi kandija ñai jin rin. Te vi ni'i ja koneka'nu ini rin yika kuechi, te vi ni'i in nuu vi sa'a jajin jin ñayiu ka nduvii nuu rin", kachi ya nuu san —jiña'a de.

Ni jantno'o Pablo tno'o ni skuni ña jin de

¹⁹ 'Te yun guaa tu ni sa'a jatu san, vi tata rey Agripa, tno'o ni ka'an ia Jesús ndee andivi. ²⁰ Chi vi saa sua'a ñama ni jinkondee san ni ndakani san tno'o ya, xtnañu'u ka nuu ñayiu Damasco, te saa ni ja'an san nuu ñayiu Jerusalén vi ni jikanuu san nii taka ñuu tni Judea, vi suni nuu ñayiu sava ka tatatno'o, ja na vi ndatna'u ini yika kuechi, te na vi kiundui nuu ia Dios, te na vi sa'i java'a nagua ja na vi xne'i mai ja jandaa ja ni ka ndatna'u ini. ²¹ Te ja ja'a ya'a kuu ja ni ka kakuiko ña tna'a san judio nuu ni oo san veñu'u, te ni ka nduku de ja vi ka'ni ña de. ²² Su ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ni chindee ni chituu ña ya jin san, te nukuiin xii ka san ndee kiuu vitna, ndakani san tno'o ya nuu ñayiu na'nu vi nuu ñayiu kueli. Te tu sa'un xtaa xtuu ka san na in tno'o koka'an san, chi ndakani ndaa san nagua ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a vi Moisés nuu ja ni ka ka'an de nagua kokuu: ²³ Ja Kristu, chi kua'a tundo'o tna'a ya, te kuu ya. Te suu maa

ya kuu ia ni ndateku xtnañu'u ka ne'u ndiyi, te xne'e kaji ya ja skaku ni'nu ya ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o —jiña'a Pablo.

Ni nduku Pablo ichi ja na kandija rey Agripa

²⁴ Te nuu ni ka'an Pablo tno'o ya'a ja ka'an ni'nu de ja ja'a de, te vi ni kana jaa Festo yun, jiña'a de:

—Vaa ndukue'e ni Pablo, chi vaa ja kua'a ndeva'a letra jian ni kutua'a ni, te suu ndasa'a kue'e ña jin ni —jiña'a de.

²⁵ Su jiña'a Pablo:

—Masu ndukue'e san, vi jito'o san Festo, chi ka'an ndaa san vi kaxtno'o kaji san ja oo ndaa ndija.

²⁶ Te suni maa rey, ja jini gua'a de taka tno'o ya'a, te yun guaa vi ni ini ni anu san ka'an san nuu de, chi ndakani ini san ja ndi'i tno'o ka'an san ja jini gua'a de, chi masu tno'o kokuu yu'u jion kuu. ²⁷ ¿A kandija ni, vi tata rey Agripa, tno'o ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a? Ja jini san ja kandija ni —jiña'a Pablo.

²⁸ Yun te jiña'a Agripa yun nuu Pablo:

—¿A ndakani ini ni ja jin joo ni tno'o ni ka'an ni, te sino ini ña ni ja kandija san Kristu? —jiña'a de.

²⁹ Te jiña'a Pablo:

—Visi joo ni tno'o ni ka'an san axi kua'a, su ndeja ñu'u ka maa Dios. Te masu maintno'o ni maa ni kandija, chi suni ndi'i ñayiu ka nini ya'a na vi kandijai ya, te vi koo ni nagua oo san, su ma kuationa ndia'a ya ja vi konu'ni ni jin cadena ya'a, nagua ndo'o sein vitna —jiña'a de.

³⁰ Te nuu ni ndi'i ni ka'an Pablo taka tno'o ya'a, te ni ndakoo rey yun vi suni ni ndakoo Festo, tee tatnuni ñuu yun, vi Berenice vi ndi'i tee ni ka onukoo jin de yun.

³¹ Te nuu ni ka kujioo siin de ja ka ndatno'o tna'a ni maa de ja ja'a

tniuu ya'a, te ka jinkondee de ka ka'an de:

—Tu sa'un na kuechi tee ya'a ja kuu de, ni ja kondesi de vekaa nuu siun —ka kachi de.

³² Te jiña'a Agripa nuu Festo:

—Kuu siaa ni tee ya'a nuu siun ja tu ni jikan maa de ja ki'in de nuu César ja kundaa kuechi de —jiña'a de.

27

Ni ka tetniuu ña de jin Pablo ja kua'an de Roma

¹ Te nuu ni kundaa ja vi sia'a ña de ki'inkuei san jin Pablo ndee Italia. Te ni ka chi'i ña de jin Pablo vi sava ka tee ka yi'i vekaa nda'a in capitán nani Julio, tee yinda'a grupo soldado nani Augusto. ² Te ni ka tnii san in barco ja vaji ñuu nani Adramitio ja ya'a sava ka ñuu ka oo yu'u ndute mar ja tnii Asia. Te suni kua'ankuei san nuu barco yun jin Aristarco, tee ñuu Tesalónica ja tnii Macedonia.

³ Te inka kiuu ni jinokuei san ñuu Sidón, te ni kunda'u ini ña Julio yun jin Pablo, te ni jandetu de ja ni ja'an Pablo nuu ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin de ja ni ka ndachindee ñai jin de. ⁴ Yun te ni ka ndatnii tuku san barco ñuu Sidón ja kua'ankuei san chia saa sua'a manana nuu tachi ichi nuu kua'ankuei san. Te yun guaa ni ka xtaa xiin san ichi ja ni ka ya'a san xiin ñuu Chipre ja oo ma'ñu ndute mar. ⁵ Yun te ni ka ya'a san nuu ndute mar yatni nuu oo ñuu Cilicia vi ñuu Panfilia, te ni kentakuei san ñuu Mira ja tnii Licia.

⁶ Te yun ni ni'i tee kuu capitán yun inka barco ja vaji ndee ñuu Alejandría, te ki'in ndee Italia. Te ni tatnuni de ja ni ka sama san, te ni ka ndatnii san barco yun, te kua'ankuei san jin de. ⁷ Te kua'a kiuu ni ka jika san nuu ndute mar, chi kuee ndeva'a ni jika

barco yun ja siun sua'a mananuu tachi ichi kua'ankuei san, guaa kua'a ndeva'a tnundo'o, te saa ni kentakuei san yu'u ñuu Gnido. Te ja siun tu ni jandetu tachi yun ja ki'inkuei ndaa san guaa ni ka jiko san ndee yatni yu'u ñuu Salmón ja tñii Creta ja oo ma'ñu ndute mar yun. ⁸ Te vi saa ni yi'i tachi guaa kua'a tnundo'o ni ka tna'a tee ka skaka barco yun nuu ni ka ya'a san yu'u ndute yun, te saa ni kentakuei san in nuu nani Buenos Puertos yatni nuu oo ñuu Lasea.

⁹ Te ja siun kuee ndeva'a ni jika barco yun, guaa kua'a kiuu ni skunaa, te makuvijin ndeva'a ja kiøndita barco nuu ndute mar, chi ja ni kuyatni yoo vijin, chi ja ni ya'a kiuu viko ja ni ka ondite ñayiu judio. Te ni xteku ña Pablo jin tee ka netniuu yun, ¹⁰ te jiña'a de:

—Te vajikuei nuu barco ya'a, vijin ndeva'a kokuu ichi ki'on ya'a, chi jini san ja koo kua'a tnundo'o nuu vi skunao barco vi taka ja ndiso, te vatuni vi ndee mao vi junaa —jiña'a de.

¹¹ Su vini tu ni onini sa'un capitán yun tno'o ni ka'an Pablo, chi vi ni kunuu ka tno'o ka ka'an tee ka skaka yun jin maa tee xiin barco yun kuu ja nini de. ¹² Te ja siun tu oo gua'a yu'u ndute mar yun ja koo barco yoo vijin, guaa ni ka ndakani ini kua'a de ja gua'a ka kokuu ja ki'inkuei san jin barco yun, te vi nduku de ichi axi saa kuu kentakuei san ñuu Fenice nuu kuu yu'u ndute mar ja tñii Creta. Te Fenice yun oo ichi xiin nuu kana nikandii, te yun vi koo san ndee na ya'a yoo vijin.

Ni jinki'i tachi ni'i nuu ndute mar

¹³ Te ni jinki'i in tachi kuiñi luluu ja makana nuu ichi nuu ndute mar yun, guaa ni ka ndakani ini de ja kuu kentakuei san ñuu Fenice, te ni ka skaka de barco yun ja ni ya'a yu'u ñuu Creta.

¹⁴ Su vi masu kua'a ni ja'ankuei san, te ni jinki'i tuku in tachi ni'i ndeva'a nani Euroclidón ja vaji ichi nuu ñu'u yichi, te kua'an nuu ndute mar. ¹⁵ Te ni chinda'a ña jin barco yun, te ña ni ka kundee ka tee ka skaka yun ja ki'in ndai, guaa ni ka siaa de, te maa ni ka tachi yun tunda'a ña jin barco yun kua'ankuei san. ¹⁶ Te vi saa tunda'a ña tachi, te saa ni kentakuei san in ñuu luluu nani Claudia ja oo ma'ñu ndute mar, nuu tu kani ni'i tachi, su vini saa te kua'a tnundo'o ni ka tna'a san. Saa ni ka kundee san ja ni ka ndajiokuita san in barco luluu ja ñuu barco ka'nu yun. ¹⁷ Te nuu ni ka kundee san ni ka ndatnaa san barco luluu yun nuu barco ka'nu yun. Te ni ka ju'ni de barco ka'nu jin in yo'o gua'a, te ja siun ka yu'u de ja kana saa ki'in barco yun nuu ñu'u yaxin ndute mar. Yun te ndee tñii ni'nu nuu ñuti nani Sirte, guaa ni ka xtajioo de sa'un manta ja nu'ni ichi xini barco yun. Te sua'a ni tunda'a ña tachi yun kua'in. ¹⁸ Te ja siun vi saa ni yi'i ni'i ndeva'a tachi yun inka kiuu, guaa ni ka jinkondee de ni ka tnaa de ndatniuu ndiso barco yun nuu ndute mar yun ja na nduu ñamai. ¹⁹ Te kiuu kuu uni, te ni ka tnaa ndi'i ka san taka ja ka jantniuu de ja ka skaka de barco yun. ²⁰ Te kua'a kiuu vini tu ni ka jini san nikandii ni kimi ja siun oo ndeva'a viko vi kuun sau, te ni tu jinkuuiñ tachi ni'i ndeva'a vi tee sua'a tee sua'a ña guaa vi ja ni ka ja'nde ni ka kuu ini san ja ma vi kaku ka san. ²¹ Te ja siun ja ni kuu ki'in kiuu tu na xtaa ka jaa san, guaa ni ndakoo Pablo, te ni jinkuuiñ de ma'ñu ndi'i tee ka oo nuu barco yun, te jiña'a de:

—Ndi'i ni tee vajikueio nuu barco ya'a, gua'a ka kuu nuu siun te ni ka kandija ni tno'o ni ka'an san ja ma kekuieio ñuu Creta, te nani vajikueio ja ka tna'o

tnundo'o vi ka skunao ndi'i ndat-niuu. ²² Su vitna te xteku ña san ja vi koo anu ni, te ma vi yu'u ni, chi ni ion tu na in junaa, maintno'o barco ya'a guaa junaa. ²³ Chi nuu jakuaa vitna, ni skuni ña in ia jinokuechi nuu Dios, ia xiin nuu oo san vi jinokuechi san. ²⁴ Te ka'an ya sua'a: "Pablo, ma yu'u ron, chi nini kuu ja kenta ron nuu rey César. Te ja ni jini Dios ja ndakuatu ron, te yun guaa skaku ni'nu ya ndi'i tee ka jionuu jin ron nuu barco ya'a", kachi ya. ²⁵ Te yun guaa vi koo anu ni, vi ñani, chi ndetu ka'nu san nuu ia Dios ja saa ndija kokuu nagua ni ka'an ia jinokuechi nuu ya. ²⁶ Su nini kuu ja ndee vi jinkituo nuu oo ñu'u yichi ma'ñu ndute mar —jiña'a de.

²⁷ Te nuu ni jino uxi kuun jakuaa ja ka ñu'u san nuu ndute mar Adriático ja vi unsua'a unsua'a kua'an barco yun sa'a tachi, te ndee nuu sau ñuu, te ni ka ndakani ini tee ka satniuu nuu barco yun ja ja ni ka kuyatni san ja vi ndejioo san nuu ñu'u yichi. ²⁸ Yun te ni ka chikua'a de ja vi kutnuni ini de nasaa ka kunu oo ndute yun, guaa ni ka jini de ja saa oko nda'a ja kunu ñu'u de. Yun te ni ja'ankuei ka san joo ka, te ni ka chikua'a tuku de, te ni ka jini de ja saa xa'un nda'a ni ka kunu ñu'u de. ²⁹ Te vi ja ka yu'u de ja jinkuntna'a barco yun jin kava, te ni ka tnaa de kuun kaa tikanchu na'nu ichi yata barco yun ja kondio'ni a ma jinkituu, te ka ndakuatu ka'nu de ja na tuu inka kiuu. ³⁰ Yun te ni ka jinkondee tee ka satniuu nuu barco yun ka nduku ndee de ja vi kunu yu'u de. Yun te ni ka jinkondee de ka nune'e de barco luluu inee nuu barco ka'nu yun, te vi ka sa'a ni de ja kaa tikanchu na'nu ka yun ka tnaa de ichi nuu barco ka'nu yun nagua ja ma vi kuni sava ka tee yun ja vi

kunu yu'u de, ka ndakani ini de. ³¹ Su yun te ni jini Pablo, guaa ni kaxtno'o de nuu tee kuu capitán vi nuu soldado, te jiña'a de:

—Nuu ja ma vi kendoo maa tee ka satniuu ya'a ini maa barco ka'nu ya'a, te vi kona'a ni ja ni ion ma vi kaku —jiña'a de.

³² Yun te ni ka ja'nde soldado yun yo'o ndikin barco luluu yun, te ni ka siaa de, kua'an maa jin ndute yun.

³³ Te nuu ni keja'a ja matuu, te ni xteku ña Pablo jin ndi'i de ja na vi kaa de xtaa, te jiña'a de:

—Ya'a kuu uxi kuun kiuu ja ka jito ni barco ya'a, te ka ondite ni ja tu sa'un nagua ka jaa ni. ³⁴ Te yun guaa jikanta'u san ja vi kaa ni nagua ja vi ndani'i ndee ni, chi ni in ni ma vi junaa —jiña'a de.

³⁵ Te nuu ni ka'an de tno'o yun, te ni tnii de in xtaa, te ni ndakuanta'u de nuu ia Dios jin nuu ndi'i tee kua'ankuei yun, te ni ta'u de ja ni jinkondee de jaa de.

³⁶ Yun te nasaa san ni ka ndusii ini, te suni ni ka jaa san xtaa. ³⁷ Te uu ciento uni xiko xa'un in san kuu ja ndi'i san nagua ka ñu'u san nuu barco yun. ³⁸ Te nuu ni ndi'i ni ka jaa gua'a san vi ndee ni ka ndutu chii san, te ni ka tnaa de sava ka triu nuu mar ja na nduu ñama barco yun.

Ni tnii ni'nu barco nuu ndute mar

³⁹ Te nuu ni tuu sa'un, te ni ka jini san in nuu oo ñu'u yichi, su tu ni ka ndakuni tee ka satniuu nuu barco yun na ndenu kuu. Su chi ni ka jini de in nuu jinkituu yu'u ndute mar ja ñu'u kua'a ñuti, te ni ka nduku ndee de ja vi ndene'e jioo de barco yun nuu ja na kuu.

⁴⁰ Te ni ka ja'nde de cadena ja ka nu'ni kaa tikanchu yun, te ni kendoo nuu ndute mar yun. Te ni ka xtaya de yutnu ja ndeka ña naxa ki'in maa barco yun. Te ichi nuu barco yun ni ka ndaku'ni de

sa'un manta nuu yutnu yun. Te ni jinkondee tachi ni chinda'a barco yun ja jika majintna'a yu'u ndute mar yun. ⁴¹ Su tu ni kuu ndejioo, chi saa sua'a nuu ndanitna'a uu yute nuu jika ni'i ndute ni tnaa ni'nu maa, guaa ni tni'i ni'nu kutui yun nuu oo kua'a ñuti, guaa tu ni kandaa sa'un kai. Te ichi yatai ni jinkondee jechi kueli ja ni'i ndeva'a tee ña nda'a ndute mar yun.

⁴² Yun te ni ka ndatno'o tna'a soldado yun ja vi ka'ni de ndi'i tee ka oo vekaa, nagua ja ni in de ma kaku ja vi xtaa de ndute, te vi kunu yu'u de ki'inkuei de. ⁴³ Su tu ni jandetu capitán yun, chi ni kuini de ja skaku ni'nu de Pablo. Te ni tatnuni de ja tee kuu xtaa ndute, te na jinkondee xtnañu'u ka de na xtaa de ndute, te na vi ndejioo de nuu ñu'u yichi. ⁴⁴ Te sava ka de na ki'inkuei de siki in tabla axi in pedasu maa barco yun. Te saa ni ka sa'a san ja ni ka kaku ndi'i san, te ni ka ndejioo san nuu ñu'u yichi.

28

Ni jino Pablo ñuu Malta

¹ Te nuu ja ni ka kaku san, saa ni ka jini san ja Malta nani ñuu ja oo ma'ñu ndute mar yun. ² Te ñayiu ñuu yun ni ka kunda'u ini ñai jin ndi'i san, guaa ni ka xna'i in ñu'u ka'nu, te ni ka kana ñai ja ni ka ndasaa san, chi vijin ndeva'a vi kuun sau. ³ Yun te ni xtutu Pablo in tni'i tutnu yichi, te vi inka tnaa de tnu nuu ñu'u, te ni kee ni'ni ni in koo xeen nuu tutnu yun. Jino ti ja ni ka ki'in ña ñu'u yun, te ni kakuiko ni ti nda'a de. ⁴ Te nuu ni ka jini maa ñayiu ñuu yun ja intakaa gua'a ti nda'a de, te ni ka jinkondee de ka ndatno'o de:

—Tee ya'a, chi vi ja ndaa ja tee ja'ni ndiyi kuu de, yun guaa ndo'o de sia'a, chi visi ni kaku de nuu ndute mar, su maa chu'chi ja sa'a

ndaa ya kuechi ñayiu, tu ka kuini ya ja koteku de.

⁵ Su ni kisi Pablo nda'a de, te ni kanakau koo yun nuu ñu'u, te ni tu nagua ni ndo'o sa'un de. ⁶ Te ndi'i ñayiu yun, chi ka ndetu ni kai ja na ore, te jaa yi'ndi de axi sanaa te kani xini de ja kuu de. Su nuu ni kuna'a ka ndetu de ja tu nagua ndo'o Pablo, te ni ka ndasama de tno'o ka ka'an de, te ni ka kachi de ja in chu'chi kuu Pablo.

⁷ Te yatni yun oo ñunde'i in tee nani Publio ja kuu nija'nu de nuu ñuu yun. Te ni kana ña de ja ni tanuu de ve'e de ja ni ka oo san uni kiuu, te ni jito va'a ña de. ⁸ Te kiuu yun katuu tata Publio yun nuu jito jin kue'e kiji vi kue'e niñi, te ni kiuu Pablo ni jinkoto ña de. Yun te ni ndakuatu de nuu ia Dios. Te nuu ni ndi'i ja ni ndakuatu de, te ni sonee de nda'a de siki tee yun, te ni nduva'a de. ⁹ Te vi ja siun ni sa'a de tniuu ya'a, guaa ni ja'ankuei sava ka ñayiu ka ku'u ja ka oo ñuu yun nuu oo Pablo, te vi ndi'i ni ka nduva'a. ¹⁰ Guaa ni ka skuta'u ñai ndi'i nagua ka ja'ni ña jin san. Te nuu ni kitna'a kiuu ja ki'inkuei tuku san nuu inka barco, te ni ka jini mani ñai taka ja kokuu ichi nuu ki'inkuei san.

Ni jino Pablo Roma

¹¹ Te nuu uni yoo ja ni ka oo san ñuu Malta, te ni ka tni'i tuku san in barco ja suni ni oo ñuu yun nii yoo vijin. Te barco yun, chi vaji ndee ñuu Alejandría, te ichi nuu barco yun ndiso uu chu'chi, in nani Cástor te inka nani Pólux. ¹² Yun te ni jinokuei san ñuu Siracusa, te yun ni ka oo san uni kiuu. ¹³ Te vi ñuu yun ni kekuei san kua'ankuei san yu'u ndute mar, te saa ni jinokuei san ñuu Regio. Te inka kiuu ni jinki'i tachi ichi sur, guaa vi kiuu uu ni, te ni jinokuei san ñuu Puteoli. ¹⁴ Te yun ni ka jinkuntna'a san jin sava

ñayiu ka skua'a, te ni ka jikanta'u de ja ni ka kendoo san jin de uja kiuu. Yun te saa ni kekuei san ja kua'ankuei san Roma. ¹⁵ Te ja ni ka ni'i tno'o ñayiu ka skua'a ka oo ñuu Roma ja kua'ankuei san, guaa ni kekuei de ja ni ka nditna'a ña de nuu oo Foro Apio, in nuu nani Uni Taberna. Te nuu ni jini ña Pablo jin de, te ni ndakuanta'u de nuu ia Dios, te ni nuku'un ndee ini ka de. ¹⁶ Te nuu ni jinokuei san Roma, te ni ndakuña'a capitán kua'ankuei jin san yun ndi'i tee ka oo vekaa nda'a tee kuu nija'nu yinda'a soldado maa Roma. Te ndia Pablo, chi ni ka taa siin ña de jin in soldado ja jito ña jin de.

Ni kaxtno'o Pablo nuu ñayiu ñuu Roma

¹⁷ Yun te saa nuu uni kiuu ja ni jinokuei san, te ni kana Pablo tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio ja ka oo Roma yun. Te nuu ni ka kututu de, te jiña'a Pablo:

—Tata ñani, tu sa'un na jakue'e sa'a san siki ñayiu ñuo, ni siki nagua ni ka osa'a ndi yuao. Su vini saa, te ni ka kakuiko ña tna'o judio jin san Jerusalén, te ni ka ndasia'a ña de nda'a tee Roma ja ni jasi ña de vekaa. ¹⁸ Su nuu ni ka sa'a de ja ni na'ma san na kuechi tavi san, te tu ni ka ni'i de na kuechi tavi san. Yun guaa ni ka kuini de ja vi siaa ña de, chi tu na kuechi sa'un san ja kuu san. ¹⁹ Su tu ni ka jandetu ñayiu ka kuu tna'o judio, guaa ka'an san a tuu, su ni jikan san ja kii san nuu César, nagua ja na sa'a ndaa de, su chi masu vaji san ja ka'an kuechi san siki ñayiu ñuo. ²⁰ Te yun guaa tniuu ya'a kuu ja ni kana ña san ja kuni ña san vi ka'an san nuu ndi'i ni, chi kandija san ja ndetu san nagua ka ndetu ka'nu maa ñayiu ñuo Israel ja skunkuunagua ni kee yu'u maa ia Dios, te yun guaa nu'ni san jin cadena ya'a —jiña'a de.

²¹ Yun te ka jiña'a tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu judio:

—Sein, vi ñani, ni in tutu tu nagua ka ndani'i san ja vi tetniuu tna'o judio ja ka oo ñuu Judea ja vi kukanu ini san ja ja'a ni. Te ni in tee ja vaji ndee yun, tu na in kenta ja ka'an kuechi siki ni axi koka'an kue'e de ja ja'a ni. ²² Su ka kuini san ja vi konini san tno'o ka'an ni vi naxa ndakani ini ni, chi ka jini san ja vi na saa ni nuu ka ka'an kuechi ñayiu ja tu ka jintna'a ini ichi jaa Jesús ja jika ni kaxtno'o ni —ka jiña'a de.

²³ Yun te ni ka jani de in kiuu ja vi ndanitna'a de. Te kiuu yun ni ka kututu kua'a ñayiu ve'e nuu oo Pablo, te ni jinkondee de ndee nuu ne'e, te vi ndee nuu mañini ja ndakani de naxa tatnuni ia Dios, vi nduku de ja na vi jinkui'nu kaji ini ñayiu, te na vi jino ini ichi ia Jesús jin tno'o nagua yoso nuu Ley Moisés vi nagua ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a, ja suni ja ni ka oka'an de ja ja'a Jesús. ²⁴ Te sava ñayiu ni ka janta'u tno'o ka'an Pablo, su savai, chi tu ni ka kandijai. ²⁵ Te ja siun masu inuu ni ka kandija de, guaa ni ka ndayagua de ja no'okuei de ve'e de, te jiña'a Pablo tno'o ya'a:

—Gua'a ni ka'an Espiritu ia Dios jin ma'ñu sagua Isaías, tee ni ndakani tno'o ya ndee jana'a, nuu ndi yuao nuu ni ka'an de:

²⁶ Kua'an nuu ñayiu ñuu ya'a, te kuña'a ron:

Ja jin so'i vi konini, su ma vi jinkui'nu ini.

Te vi kondia'i jin nduchi nui, su ma vi kuni.

²⁷ Chi ni ka kundee ndeva'a ini anu ñayiu ya'a,

te tu ka jinkui'nu ini, chi joo ni ka nini,

te ka ndesi nduchi nui nagua ja ma kuu vi kuni jin nduchi nui

ni ma vi konini jin so'i,

ja vi jinkui'nu ini jin anui,
 te kiukuei ichi rin,
 te ndasa'a rin anui ja skaku ni'nu
 rin nuu yika kuechi,
 sua'a ni ka'an Isaías.

²⁸ Te vitna guaa vi kona'a ni ja
 kiuu kua'on, te tno'o ja ni tetniuu
 ia Dios ja skaku ni'nu ya jin yoon,
 tetniuu ya nuu ñayiu sava ka
 tatatno'o, te ñayiu yun vi konini
 tno'o ya —jiña'a Pablo.

²⁹ Te nuu ni ndi'i ni ka'an Pablo
 tno'o ya'a, te kuano'okuei ñayiu
 judio ka tee tna'a de ja ja'a tno'o
 ya'a ichi kuano'okuei de.

³⁰ Te ni oo Pablo uu kuia mimi'i
 nuu in ve'e ni otniuya'u de, te
 ni ojanta'u de ndi'i ñayiu ni ka
 ojinkoto ña jin de. ³¹ Te ni on-
 dakani de naxa tatnuni ia Dios vi
 ni okaxtno'o de tno'o va'a maa
 Jito'o Jesukristu, ni onune ni ichi
 ja ni okaxtno'o de nuu ñayiu, te
 tu na in ni jasi ni'nu.

Saa ni kuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Roma

¹ Maa san kuu Pablo, tee jinkuechi nuu Jesukristu. Ni kana ña ya jin san, te ni sa'a siin ña ya, ni chitniuu ña ya ja ndakani san tno'o va'a ia Dios ja skaku ni'nu ya ñayiu.

² Te tno'o ya'a ni kee yu'u ya ama ka nagua yoso nuu tutu ii jin ma'ñu sagua tee ni ka ndakani tno'o ya ndee jana'a. ³ Te ya'a kuu tno'o ndakani siki Jito'o Jesukristu, Se'e ia Dios. Te suni kuu ya ndikin tata rey David nuu ni kuu ya niñi xikui de. ⁴ Te ni ndateku ya ne'u ndiyi ni sa'a Espiritu vii ia Dios, ja xne'e kaji ja Se'e Dios kuu ya, te oo ya jin jaka'nu maa Tata ya. ⁵ Te jin ma'ñu sagua Jesukristu, ni ni'i san javii java'a ja na koo jayiñu'u nuu ya, chi ni chitniuu ña ya ja ndakani san tno'o ya, nagua ja vi koo ñayiu nii ñuyiu vi kandija ñai jin ya, te vi kuantno'i tno'o ya. ⁶ Te ne'u ñayiu yun ka oo maa ni, ja ni kana ña Dios ja vi kokuu ni ñayiu maa Jesukristu.

⁷ Tee san tutu ya'a nuu ndi'i ni ja ka skua'a ni ka oo ni ñuu Roma, chi kutoo ña Dios, te ni kana ña ya ja vi koo vii ni nuu ya. Te maa Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña, te vi koo ni jin jamani maa ya.

Kuini Pablo ja jinkoto de ñayiu ka skua'a ñuu Roma

⁸ Te jaxtnañu'u ndakuanta'u san nuu ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu, ja ja'a ndi'i maa ni, chi nii ñuyiu jitenuu tno'o, ka ka'an ñayiu ja ka kandija gua'a ni Jesús. ⁹ Chi testiu kuu maa Dios, ia xiin nuu jinkuechi san, ja vi ni ini ni anu san ndakani san tno'o va'a

Se'e ya, te siun ni jikanta'u san ja ja'a ndi'i ni nuu ndakuatu san. ¹⁰ Te jikanta'u san nuu ia Dios ja nuu ja kuini maa ya, te na kune ya ichi ja kuu kejioo va'a san jakoto ña san. ¹¹ Chi ndioo ndeva'a ini san ja jakoto ña san, te kuu chituu ña san jin joo ja ni ni'i san nuu Espiritu ia Dios, nagua ja vi koo yutnu ndi'i ni jin anu ni. ¹² Te saa ka'an san, nagua ja vi ndakuña'a nuu tna'o tno'o ndee ini, nagua ka kandija maa ni, vi suni saa ni kandija san.

¹³ Su kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi kuni ni ja kua'a jichi ni kuini san ja jakoto ña san. Su ndee vitna oo in ja jasi ichi ja tu kuu ja jakoto ña san. Chi kuini san ja jaa san nagua ja kuu chituu ña san ja vi koo yutnu ni, nagua ni sa'a san jin ñayiu sava ka ñuu. ¹⁴ Chi ndita san ja kaxtno'o san nuu ñayiu ka ka'an sa'an griego vi nuu ñayiu ja tu ka jini sa'an ya'a, nuu ñayiu ndichi vi nuu ñayiu tu inu ndichi. ¹⁵ Te maa san, chi ka'an ndeva'a san, ja suni jaa san nuu ka oo maa ni, ja ka kuu ni ñayiu Roma, te ka'an kachi san tno'o va'a Jesús nuu in in ni.

In tniuu ka'nu ndiso tno'o va'a Jesús

¹⁶ Chi tu kukanoo san jin tno'o va'a Jesús, chi ndiso tniuu ka'nu maa ia Dios, ja skaku ni'nu ndi'i ñayiu ka kandija ya, xtnañu'u ka ñayiu judio, te suni saa ni ñayiu sava ka tatatno'o. ¹⁷ Te nuu tno'o va'a Jesús xne'e naxa sa'a ia Dios ja vi kokuo ñayiu ndaa ja ka kandijao, te siun ni vi kokandijao, nagua yoso nuu tutu ii: "Ñayiu ndaa, chi tekui jin ja kandijai" kachi tutu ii.

Ka oo yika kuechi ñayiu ñuyiu

¹⁸ Chi ndee andivi xne'e ia Dios ja kiti ini ndeva'a ya nuu tetniuu ya tundo'o ka tna'a ñayiu kue'e ja ka sa'a jane'e jayichi, chi jin

jakue'e ka sa'i yun, jasi ña jin tno'o ndaa. ¹⁹ Su kuu vi kuni ñayiu naxa oo naxa kaa ia Dios nuu ja ka kuini, chi ja ni xne'e ya maa ya nui. ²⁰ Chi visi ma kuu vi kunio jin nuo maa ia Dios, su kuu vi kunio ya jin ma'ñu sagua tniuu ka'nu ni sa'a ya. Chi guaa ndee nuu ni jinkoo ñuyiu, ka jini kajio ja ia Dios kuu maa ya, te ndiso ya jaka'nu ya nikuii nikani. Te yun guaa tu nagua tee ñayiu ja tu jini ya. ²¹ Chi visi ka jini Dios, su tu ka chiñu'i ya ja Dios kuu ya, ni tu ka ndakuanta'ui nuu ya. Chi saa sua'a ja tu jiniu'u ni ka ndakani ini, te ja inu ndee ini anui, guaa tu ni ka jinkui'nu ini. ²² Ka ka'in ja ñayiu ndichi ka kui, su ñayiu vasa ka kui. ²³ Chi saa sua'a, tu ni ka chiñu'i Dios, ia ye'e tajan ja tu ji'i sa'un ya, te ni ka sa'i nagua kaa in tee ja ji'i vi nagua ka ndaa tisala, axi kiti ka oo kuun nda'a vi guaa ndee kiti ka ñuu maa nuu ñu'u, te ni ka chiñu'i.

²⁴ Te yun guaa ni skana ichi ña Dios, ja vi sa'i jane'e jayichi ja ka kuini mai, te ni ka ndasane'e tna'i ja kuu in ja kanoo ndeva'a. ²⁵ Chi tu ni ka kandijai tno'o ndaa ia Dios, chi saa sua'a tno'o tno'o yun ni ka kandijai, te ka nee yiñu'i vi ka chiñu'i nuu taka ja ni sa'a ia Dios, te masu nuu maa ya, ja ni sa'a ya yun. Te nuu maa ya guaa kanuu ja vi konee yiñu'o nikuii nikani. Saa na kokuu.

²⁶ Te ja siun ka chiñu'i ndatniuu yun, guaa ni skana ichi ña ia Dios ja vi sa'i jane'e jayichi ja kuu in ja kanoo ndeva'a. Chi vi guaa ndee ñasi'i ni ka sa'a ña kuechi ñuyiu ndisa si'i ña. ²⁷ Te suni saa ni teyii, chi ni ka xndendoo de ja vi nitna'a de jin ñasi'i de, te ka ndioo ka ini de ja vi sa'a de tniuu kue'e jin ndisa teyii de. Te teyii jin teyii ka sa'a de in ja kanoo ndeva'a, te ka tna'a de tundo'o jin yiki kuñu de siki ja siun ka sa'a ne'e ka sa'a

yichi de yun.

²⁸ Te ja siun tu ni ka kuini ja vi ndakuni ja ia Dios kuu ya, guaa ni skana ichi ña ya ja ka ndakani ne'e ini, vi ka sa'i taka jakue'e ndeva'a ja masu ja vi sa'i kuu. ²⁹ Te yun guaa ka sa'i nino'o ni jane'e jayichi: ka sa'i kuechi ñuyiu, vi ka sa'i tniuu ne'e, vi ka ndioo ini ja vi koneva'a kua'i, vi ka sa'i jakue'e, vi ka kuu kuasun ndeva'a ini, vi ka ja'ni ndiyi, vi ka tee tna'i, vi ka xnda'u tna'i, vi ka ka'in tno'o ne'e vi inu tno'i. ³⁰ Te ka ka'an kue'i siki inka ñayiu, vi ka skexikoi ia Dios, vi ka nani ñayiu, vi inu yachi ini, vi ka sa'a teyii mai, vi ka ndukui ja vi sa'a ñayiu jakue'e ja tu na ama ka sa'i vi tu ka jantno'i nuu yua si'i. ³¹ Te tu ka jinkui'nu sa'un ini, ni tu ka skunkui tno'o ka ka'in, ni tu ka jini ja vi ka'an toi inka ñayiu, ni tu ka jini ja vi koneka'nu ini, vi ni tu ka jini ja vi kunda'u ini ñayiu. ³² Te ja ka jini gua'i nagua ni chiyukun Dios nuu sandaa ya kuechi, ja ñayiu sa'a siun, te kanuu ja kui. Su visi ni saa, te ka sa'a ni jakue'e, te vi ndee ka kusii ini nuu ka ndia'i ja sa'a inka ñayiu jakue'e yun.

2

Sandaa ia Dios kuechi ñayiu

¹ Nuusaa te tu nagua tee maa ni ja ka'an kuechi ni siki inka ñayiu, tu ni ja sa'i nani kuu ni ñayiu kuu maa ni, chi ne'u ja ka'an kuechi ni yun, xtavi kuechi ni maa ni, chi inuu ni sa'a maa ni jin ja ka'an kuechi ni siki ñayiu yun. ² Su ka jinio ja ia Dios, chi sa'a ndaa ya nuu ja'nde ya kuechi ñayiu ka sa'a taka jakue'e yun. ³ Te maa ni, ja ka'an kuechi ni siki inka ñayiu sa'a jakue'e, te vi suni saa ni sa'a maa ni, ¿a ndakani ini ni ja kaku ni'nu ni nuu ka'nde ndaa ia Dios kuechi ñayiu? ⁴ Ma skexiko maa ni java'a ndeva'a ini ia Dios,

chi jandee ini ya ja tu tetniuu ya tundo'o tna'a ni, chi ndetu nuu ni ya. ¿Te a tu jinkui'nu ini ni ja java'a ini ya nduku ja ndatna'u ini ni nuu yika kuechi ni? ⁵ Su ja inu ndee ini anu ni, te tu ka kuini ni ja vi ndatna'u ini ni nuu yika kuechi ni. Te suu kuu ja ka skaya kua'a ni tundo'o kii siki ni, kuu sandaa ia Dios kuechi. ⁶ Te vi ndani'i vi ndatna'a maa ni na kuu na kuu na tniuu ni ka sa'a in in ni. ⁷ Chi kuña'a ya nuu ñayiu ni ka sa'a java'a nuu vi kotekui nikuii nikani, chi ka nduku ndei ja vi koi nuu ye'e tajan ya vi nuu oo jayiñu'u ja oo nikuii nikani. ⁸ Su kiti ini ndeva'a ya, te kuña'a ya tundo'o vi tna'a ñayiu ka tee tna'a, te tu ka kuini vi kuantno'i tno'o ndaa, chi saa sua'a jakue'e ka jantno'i. ⁹ Te koo kua'a tundo'o vi tno'o suchi ini siki ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e, xtnañu'u ka jin ñayiu judio, te suni saa ni jin ñayiu sava ka tatatno'o. ¹⁰ Su kuña'a ia Dios nuu ye'e tajan ya vi jayiñu'u vi jamani ya nuu ndi'i ñayiu ka sa'a java'a, xtnañu'u ka nuu ñayiu judio, te suni saa ni nuu ñayiu sava ka tatatno'o. ¹¹ Chi tu sa'a siin siin ia Dios in in ñayiu, chi inuu ni ka kui nuu ya.

¹² Te ndi'i ñayiu ka sa'a yika kuechi, nuu tu na Ley Moisés ka neva'i, te vi nai, visi tu na ley ka neva'i. Te ndi'i ñayiu ka oo jin Ley Moisés, te ka sa'i yika kuechi, te jin ma'ñu sagua Ley yun ka'nde Dios yika kuechi. ¹³ Chi ñayiu ndaa nuu ia Dios kuu ñayiu skunkuu nagua ka'an Ley, te masu nani ja nini naxa ka'an. ¹⁴ Chi ñayiu sava ka tatatno'o ja tu na Ley Moisés ka neva'i, saa inu ta'u mai ja vi sa'i nagua tatnuni Ley, su visi tu na Ley ka neva'i, te maa ni mai ka kuu ley. ¹⁵ Chi ka xne'i mai jin tniuu ka sa'i, na kuinio ja yoso tno'o Ley yun nuu anui, te ja ka ñu'u ini mai

kaxtno'o ndaa ndi'i ya'a. Te tno'o ja ka ndakani ini mai ka'an kuechi axi ka'an ni'nu ja ja'i. ¹⁶ Te saa kokuu guaa ndee kiuu ja sa'a ndaa ia Dios kuechi jin ma'ñu sagua Jesukristu ja ka ndakani yu'u ini ñayiu ja vi sa'i. Te ya'a kuu tno'o va'a Jesús ja kaxtno'o san.

Tu ka skunkuu ñayiu judio Ley Moisés

¹⁷ Su maa ni ja ka ka'an ni ja ñayiu judio ka kuu ni, te ka chituu ni maa ni jin Ley Moisés, te ka sa'a teyii ni maa ni ja ka oo ni jin Dios, ¹⁸ te ka ka'an ni ja ka jini ni nagua kuini Dios, chi kaxtno'o Ley yun nuu ni ja vi kaji ni nagua kuu jagua'a ka. ¹⁹ Te ka kukanu ini ni ja kuu vi xne'e ni ichi ia Dios nuu ñayiu tu ka jini sa'un ja ka kui na kuinio ñayiu ndesi nuu, te ka sie'e ni ñu'u nuu ñayiu ka oo nuu nee. ²⁰ Te ka ndakani ini ni ja kuu vi kaxtno'o ni nuu ñayiu tu ka jini sa'un ichi ya vi nuu ñayiu inu vita ini na kuinio suchi kueli, chi nuu Ley ka neva'a maa ni yoso tno'o ndichi vi tno'o ndaa. ²¹ Te maa ni ja kaxtno'o ni nuu inka ñayiu, ¿te a tu ndakaxtno'o ni nuu maa ni? Chi nuu ja maa ni kaxtno'o ni ja ma vi su'u ñayiu, ¿te a tu su'u maa ni? ²² Te maa ni ja ka'an ni ja ma vi skindee tna'a ñayiu, ¿te a tu skindee maa ni ñasi'i ni? Te nuu ja skexiko maa ni chu'chi, ¿te a tu su'u maa ni ndatniuu oo nuu veñu'u chu'chi yun? ²³ Te maa ni, chi sa'a teyii ni nuu ka'an ni ja oo ni jin Ley. ¿Su a tu skexiko ni ia Dios, nuu jisokava ni Ley yun? ²⁴ Te ja siun ka sa'a ni, guaa skunkuu nagua yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: “Ñayiu sava ka tatatno'o ka kane'e jin sivi ia Dios ja kuechi maa ni ja siun ka sa'a ni, ja ka kuu ni ñayiu judio”.

²⁵ Te jandaa ja jiniu'u ja ka yitnuni nuu yiki kuñuo nuu ja ka skunkuu ni tno'o yoso nuu Ley Moisés. Su nuu ja tu ka skunkuu

ni Ley yun, te tu jiniu'u, chi nani tno'o ja tu ka yitnuni ni. ²⁶ Te nuu ja in tee inka tatatno'o tu yitnuni nuu yiki kuñu de, su skunkuu de nagua tatnuni nuu Ley, te nani tno'o ja yitnuni nuu yiki kuñu de, visi tu yitnuni de. ²⁷ Te tee inka tatatno'o ja tu yitnuni nuu yiki kuñu de, su skunkuu gua'a de nagua yoso nuu Ley, te jin tniuu gua'a sa'a de yun xtavi kuechi ña jin maa ni, ja tu skunkuu ni Ley, visi oo ni jin tno'o ja yoso nuu Ley, vi yitnuni nuu yiki kuñu ni. ²⁸ Chi tee ndija ja kuu de tee judio, masu nani naxa oo naxa kaa de, ni masu ja yitnuni yiki kuñu de. ²⁹ Chi tee ndija ja tee judio kuu de, chi ndee ini ndee anu de kuu de in tee judio. Te ja yitnuni de, chi ndee ini ndee anu de yitnuni sa'a Espíritu ia Dios, te masu nagua yoso nuu Ley. Te maa ia Dios kuu ia ka'an vii ka'an va'a jin tee sa'a gua'a yun, te masu ñayiu ñuyiu.

3

¹ Nuú saa, ¿te nagua ka ni'o ja ka kuo ñayiu judio? ¿Axi nagua jiniu'u ja ka yitnuni nuu yiki kuñuo? ² Kua'a javii java'a ka ni'o, nuu ja vi kondia'a gua'o. Chi xtnañu'u ka yoon ni kukanu ini ña ia Dios ja ni taa ya tno'o ya nuu. ³ Nuú saa, te ¿naxa vi kachio? ¿A nuu ja ndee tna'o judio tu ka skunkuu ndai, te a ja siun ka sa'i, te xndendoo ia Dios ja ma skunkuu ndaa maa ya? ⁴ Ña'a, masu saa kuu, chi ndi'i sa'a ndaa maa ia Dios, visi ndi'i ñayiu inu tno'o, nagua yoso nuu tutu ii ja ka'an rey David jin Dios: Vi ka'an ñayiu ja kuu ni ia skunkuu ndaa jin tno'o ka'an ni, te kundee ni nuu ka xtavi kuechi ña ñayiu jin ni, kachi tutu ii. ⁵ Su nuu ja jin jakue'e ka sa'o yun xne'e ja ia sa'a ndaa kuu Dios,

te ¿naxa vi kachio, nuu saa? ¿A kuu vi ka'on ja tu sa'a ndaa Dios nuu tetniuu ya tundo'o sikio? (Ka'an san nagua ka ka'an ñayiu ñuyiu.) ⁶ Ña'a kuiti masu saa kuu. Chi nuu ja tu sa'a ndaa ia Dios, ¿te naxa kuu sa'a ndaa ya kuechi ñayiu ñuyiu?

⁷ Te ka ka'an sava ñayiu ja nuu ja tno'o tno'o ka'an san ya'a, jiniu'u ja kaya kua'a ka jayíñu'u nuu tno'o ndaa ia Dios, te ¿nau ja ka ka'an kuechi ni siki san, na kuinio in ñayiu oo yika kuechi? ⁸ Te nuu ja saa kuu, ¿te nau ja ma vi sa'a kao jakue'e nagua ja na koo ka java'a? Te saa ka xtavi kuechi ña sava ka ñayiu jin san nuu ka kachi ja saa kaxtno'o san. Su ñayiu yun, chi nini kuu ja ki'inkuei nuu vi tniuya'ui yika kuechi.

Ndi'o ka tavi kuechi nuu ia Dios

⁹ Nuú saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A ñayiu gua'a ka ka kuu yoon ja ka kuo ñayiu judio saa ñayiu yun? Ña'a kuiti masu saa kuu. Chi ja ni ka'an san siki ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o ja ndi'o ka tavi kuechi. ¹⁰ Nagua yoso nuu tutu ii: Ni in ñayiu tu na in sa'a ndaa, ni invaa in tno'i.

¹¹ Tu na in jinkui'nu ini,

ni tu na in ndanduku ia Dios.

¹² Ndi'i ñayiu ni ka kujioo nuu ichi ia Dios,

te tu jiniu'u nagua ka sa'i nuu ya. Tu na in sa'a java'a, tu ni invaa in tno'i.

¹³ Te na kuinio yau ñaña ja nune kuu yoo sukuin, ja ka'in tno'o kue'e,

te jin yai xnda'ui ñayiu,

te yu'i ñu'u texeen koo ja sa'i jakue'e.

¹⁴ Te nino'o ni xtau tnia'i ñayiu, te sa'i ja ka tna'u ndeva'a ini ñayiu yun.

¹⁵ Te ñama ndeva'a kua'ankuei ja vi ka'ni ndiyi.

16 Te ka skunai mai vi ka skendoo nda'u ka skendoo kei ichi nuu ka jikai.

17 Te tu ka jini sa'uin ichi nuu oo jamani.

18 Te ni tu ka ndi'ni ja vi koyu'u ni'nui ia Dios, kachi nuu tutu ii.

¹⁹ Su ka jinio ja ndi'i nagua ka'an nuu Ley Moisés, ka'an siki ñayiu ka oo jin Ley yun, nagua ja ndi'i ñayiu na vi kasi yu'u, te na sa'a ndaa ia Dios yika kuechi ndi'i ñayiu ñuyiu. ²⁰ Chi ni in ñayiu ma kuu kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios ja skunkui nagua tatnuni Ley, chi jin ma'ñu sagua Ley yun ka jinio ja ka oo yika kuechio.

Skaku ni'nu ña ia Dios jin ma'ñu sagua ja ka kandijao ya

²¹ Vitna te ni xne'e kaji ia Dios naxa ni sa'a ya ja ka kuo ñayiu ndaa nuu ya, te masu jin ma'ñu sagua Ley. Te ya'a kee kaji nuu maa Ley Moisés vi tno'o ni ka tee, tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a. ²² Chi sa'a ia Dios ja vi kokuo ñayiu ndaa nuu ya jin ma'ñu sagua ja ka kandijao Jesukristu, te saa sa'a ya jin ndi'i ñayiu ka kandija ya, chi tu sa'a siin siin ya in in ñayiu. ²³ Chi ndi'o ni ka sa'a yika kuechi, te ni ka kuu jikao nuu ye'e tajan ia Dios. ²⁴ Su ni chindee ni chituu ña ia Dios, te sua'a ni ni sa'a ya ja vi kokuo ñayiu ndaa nuu ya jin ma'ñu sagua Jesukristu, ja ni ndatau ña ya nuu yika kuechio. ²⁵ Chi ni soko ña ia Dios jin Jesukristu ja kuu ya, te jin niñi ya ja ni jati yun vi ni'o ja kuaka'nu ini Dios yika kuechio jin ma'ñu sagua ja ka kandijao Jesukristu. Saa ni sa'a ia Dios nagua ja xne'e ya maa ya ja ia ndaa kuu ya. Chi ni jandee jaka'nu ini ya, te tu ni tetniuu ya tundo'o ja ja'a yika kuechi ni ka osa'o ama ka. ²⁶ Su tiempu vitna masu saa kuu, chi xne'e ya ja ia sa'a ndaa kuu ya, nagua ja vi kuni

ñayiu ja ia ndaa kuu ya, te sa'a ya ja ñayiu ka kandija Jesús vi kokui ñayiu ndaa nuu ya.

²⁷ Nu u saa, ¿te ndenu oo ja ka kuu teyii ñayiu jagua'a ka sa'i nuu ia Dios? Ja ni ndi'i. ¿Te na ja'a kuu? Chi ma kuu kokuu teyio ja skunkuo tniuu ja tatnuni Ley, chi maa ni ja kandijao Jesukristu. ²⁸ Nu u saa te ja ni ka kundaa inio ja ia Dios sa'a ja ka kuo ñayiu ndaa jin ja ka kandijao, te masu ja ka skunkuo nagua tatnuni Ley Moisés.

²⁹ Te ¿a maa ni Dios ñayiu judio kuu ia Dios? ¿Te a masu suni Dios ñayiu sava ka tatatno'o kuu ya? Saa kuu, chi jandaa ndija ja suni Dios ñayiu sava ka tatatno'o kuu ya. ³⁰ Chi invaa ni Dios oo, te maa ya sa'a ja vi kokuo ñayiu ndaa nuu ya jin ja ka kandijao Jesukristu, visi kuu ni ñayiu judio ja ka yitnuni nuu yiki kuñui axi ñayiu sava ka tatatno'o ja tu ka yitnuni. ³¹ Nu u saa, ¿te a ja ka kandijao Jesukristu sa'a ja tu jiniu'u ka Ley? Ña'a kuiti masu saa kuu. Chi saa sua'a ka sa'o ja kendoo gua'a ka Ley.

4

Abraham kuu taniñu yoon

¹ Te nuu ja saa kuu, te naxa vi ka'on siki ndi tatao Abraham, ¿naxa ni kendoo ndaa de nuu ia Dios nuu saa? ² Chi nuu ja ni jinkokuu de ñayiu ndaa nuu ia Dios jin tniuu ni sa'a de, te jandaa ndija ja kokuu teyii de, su masu nuu ia Dios. ³ Chi saa ka'an nuu tutu ii: "Ni kandija Abraham ia Dios, te jin ja kandija de yun ni janta'u ña Dios ja tee ndaa kuu de". ⁴ Su nuu ja in ñayiu satniuu, te ya'u ja ni'i yun, chi masu in ja kuta'ui kuu, chi in ja ndita nui kuu. ⁵ Su ñayiu ja tu na tniuu sa'i, su kandijai Dios, te sa'a ya ja kokui ñayiu ndaa, visi ñayiu sa'a

jakue'e kui, chi jin ja kandijai yun janta'u ña Dios ja ñayiu ndaa kui. ⁶ Suni saa ni ka'an David, ja na ta'u na ndetu ñayiu janta'u ña ia Dios ja kui ñayiu ndaa nuu ya, visi tu na tniuu ni sa'i. ⁷ Sua'a ni ka'an David ja yoso nuu tutu ii:

Na ta'u na ndetu ñayiu ni jaka'nu ini ia Dios jakue'e sa'i, vi ni kindee ya yika kuechi.

⁸ Na ta'u na ndetu tee ja tu xtavi kuechi ña ia Dios jin yika kuechi de, kachi nuu tutu ii.

⁹ ¿Te a maa ni ñayiu judio ja ka yitnuni nuu yiki kuñu de guaa nase inu ta'u inu ndetu de? Ña'a, chi suni nase inu ta'u inu ndetu ñayiu ja tu ka yitnuni nuu yiki kuñu de. Chi ja ni ka ka'on ja ni janta'u ña Dios jin Abraham ja tee ndaa kuu de nuu ya jin ja ni kandija de. ¹⁰ ¿Te na ama ni janta'u ña Dios jin Abraham ja tee ndaa kuu de nuu ya? ¿A nuu ja yitnuni nuu yiki kuñu de axi nuu chia'an ka? Ni janta'u ña ya nuu kuini ka ja kitnuni de. ¹¹ Te nuu kuee ka, te ni jinkitnuni nuu yiki kuñu Abraham, te suu kuu in seña, axi na kuinio seyu ja ni janta'u ña ia Dios ja kuu de tee ndaa nuu ya jin ja kandija de. Su visi kuini ka ja kitnuni nuu yiki kuñu de, te ni janta'u ña ia Dios nagua ja kokuu de yua ndi'i ñayiu ka kandija ja tu ka yitnuni nuu yiki kuñui, nagua ja jin ja ka kandijai, te suni kuantu'u ña ia Dios ja ka kui ñayiu ndaa nuu ya. ¹² Te suni kuu de yua ñayiu ka yitnuni nuu yiki kuñui, su masu maa ni ja ka yitnuni, chi suni ka ndikin nagua ni kandija ndi tatao Abraham ama ka ja chitnuni de nuu yiki kuñu de.

Tno'o ni kee yu'u ia Dios skunkuu jin ma'ñu sagua ja ka kandijao Dios

¹³ Chi ni kee yu'u ia Dios nuu Abraham ja vi ni'i de jin tatatno'o de ñuyiu ja vi sa'a jajin de, te masu ja ni skunkuu de Ley, chi ja ni kandija de tno'o ni kee yu'u ya, yun guaa ni janta'u ña ya ja kuu de tee ndaa. ¹⁴ Chi nuu ja maa ni ñayiu ka skunkuu Ley ka kuu ñayiu vi ni'i nuu vi sa'a jajin, nuu saa te tu jiniu'u ja ka kandijao ia Dios, te suni tu ni jiniu'u tno'o ni kee yu'u ya nuu Abraham. ¹⁵ Chi nuu ley vaji ja kiti ini ia Dios, te tetniuu ya tñundo'o siki ñayiu. Su nuu tu na ley oo, te suni tu na yika kuechi oo.

¹⁶ Te yun guaa nuu ka kandija ñayiu ia Dios, te sua'a ni vi ni'i ja chindee chituu ña ya. Te yun kukutu tno'o ni kee yu'u ya nuu ndi'i tatatno'o Abraham, te masu maintno'o ni nuu ñayiu ka oo jin Ley, chi suni jin ñayiu ka kandija nagua ni kandija Abraham. Te ni jinkokuu de yua ndi'o, ¹⁷ nagua yoso nuu tutu ii: "Ni jani ña rin ja kokuu ron yua ñayiu kua'a ñuu". Te maa de kuu yua nuu ia Dios, ia xiin nuu ni kandija de, ja ndaxteku ya ndiyi, te ka'an ya ja koo in ja chia'an ka ja koo.

¹⁸ Visi tu nagua ndetu ka'nu ka Abraham ja koo in se'e de, su ni kandija de tno'o ni kee yu'u ia Dios, te ni ondetu ka'nu de, saa te ni jinkokuu de yua ñayiu kua'a ñuu, nagua ni ka'an Dios nuu de: "Sua'a kua'a ndikin tata ron vi koo". ¹⁹ Te ni oo yutnu Abraham jin ja kandija de, visi ja yatni in ciento kuia oo de, te ja ni jini de ja ni kuyatni ja kuu de, chi ja ni kuu nija'nu ndeva'a de. Te ñasi'i de Sara, chi ña ni kuu ja koo se'e ña. ²⁰ Te tu ni ndakani ini de, chi ni oo yutnu de jin tno'o ni kee yu'u ia Dios ja koo se'e de, te yun ni kandija gua'a ka de, te ni chiñu'u de ia Dios. ²¹ Chi ni kukanu ndaa ini de ja ia ka'nu ndeva'a kuu Dios, te sa'a ya ndi'i

nagua ni kee yu'u ya. ²² Te yun guaa ni janta'u ña Dios ja tee ndaa kuu de nuu ya jin ja kandija de.

²³ Te masu maintno'o ni siki Abraham kuu ja yoso nuu tutu ii: "Ja ni janta'u ña Dios ja tee ndaa kuu de jin ja kandija de".

²⁴ Chi suni yoso siki yoon, ja ni janta'u ña ya ja ñayiu ndaa ka kuo nuu ya, chi ka kandijao ia ni ndaxteku Jito'o Jesús ne'u ndiyi.

²⁵ Chi ni ja'an ya ni ji'i ya ja ja'a yika kuechio, te ni ndateku ya nagua ja vi kokuo ñayiu ndaa nuu ia Dios.

5

Ni janta'u ña Dios ja ka kuo ñayiu ndaa nuu ya

¹ Nuú saa te ka kuo ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ja ka kandijao ya, te ni ka ndumanio jin ya jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu. ² Chi jin ja ka kandijao Kristu, te vi ni'o ja chindee chituu ña ia Dios jion. Te yun guaa ka oo yutnuo, te ka kusii inio, ja ka ndetu ka'nuo ja vi ni'o ja vi koo ye'e vi koo tajaon.

³ Te masu maintno'o ni jin ya'a, chi suni vi kokuu sii inio nuu ka tna'o tnundo'o, chi ka jinio ja nuu tnundo'o yun ka ni'o ja vi kuandee inio. ⁴ Te nuu ka jandee inio tnundo'o yun, te kekuei gua'o nuu ia Dios. Te nuu kekuei gua'o nuu ia Dios, te ka ndetu ka'nuo ja vi koo jin ya. ⁵ Te ja ka ndetu ka'nuo ya, tu taa kanoo ña, chi ja kutoo ña ia Dios oo chitu ini anuo jin ma'ñu sagua Espiritu ya, ja ni taa ya nuu.

⁶ Chi nuu ña kuu sa'un nagua vi sa'o ja vi skaku ni'nuo mao, maaa saa ni ji'i Kristu ja ja'a ñayiu kue'e. ⁷ Te ndija ja vijin kuu ja ka'an in ñayiu ja kui ja ja'a inka ñayiu, ni ja ja'a in ñayiu ndaa, axi saa vatuni oo in ñayiu ja oo anui ja kui ja ja'a in ñayiu gua'a ndeva'a. ⁸ Su xne'e ia Dios ja kutoo ña ya jion, chi visi ñayiu

ka oo yika kuechi ka kuo, su ni tetniuu ya Kristu ja ni ji'i ya ja ja'o.

⁹ Te vi'i ka vitna ja ni ka kuo ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ma'ñu sagua niñi Kristu ja ni jati nuu ni ji'i ya, te jin maa ya ka kukanu ndaa inio ja vi kaku ni'nuo nuu tnundo'o ja tetniuu Dios ja ja'a yika kuechio.

¹⁰ Chi nuu ni ka onee u'u tna'o jin Dios, te ni ka ndumani tna'o jin ya jin ma'ñu sagua ja ni ji'i Se'e ya, te vi'i ka vitna ja ni ka ndumanio jin Dios, te vi kaku ni'nuo nuu tnundo'o, chi teku Kristu. ¹¹ Te masu maintno'o ni ya'a, chi suni vi kokuu sii inio nuu Dios jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu, chi jin Kristu ni kentakueio ja ni ka ndumani tna'o jin Dios.

Skintna'a nagua ni sa'a Adán jin nagua ni sa'a Jesukristu

¹² Nuú saa te ja invaa tee ni sa'a yika kuechi, te ni kiuu yika kuechi yun nii nii ñuyiu. Te ni ji'i de ja ni sa'a de yika kuechi, te kue'e ja ni ji'i de yun ni ya'a nuu ndi'i ñayiu, chi ndi'o ni ka sa'a yika kuechi. ¹³ Chi ama ka ja kuña'a ia Dios Ley nuu Moisés, te ja ka sa'a ñayiu ñuyiu yika kuechi. Su nuu tu na ley, te tu na in xtavi kuechi ña jin yika kuechi yun. ¹⁴ Su visi ni saa, te guaa ndee kiuu ni oo Adán jin guaa ndee kiuu ni oo Moisés, ndi'i ñayiu ni ka oji'i jin yika kuechi, visi yika kuechi yun, masu ja ni ka okuu so'i nuu in ja tatnuni kuu, nagua ni sa'a Adán ja tu ni jantno'o de tno'o ja ni tatnuni Dios. Te Adán kuu na kuinio kuanda'u ia kii.

¹⁵ Su javii java'a ja ni skuta'u ña ia Dios, chi masu inuu kuu jin yika kuechi ni sa'a Adán. Chi jin yika kuechi invaa tee yun, ni ka ji'i kua'a ñayiu. Su jin ma'ñu sagua in tee ja kuu Jesukristu skuta'u ña ia Dios in jaka'nu ka, te sa'a ña in java'a jin kua'a ñayiu. ¹⁶ Te ja skuta'u ña ia Dios, masu inuu

kuu jin yika kuechi ni sa'a in tee, chi jandaa ja invaa yika kuechi, te ni ka tau tnia'o ja vi kuo. Su ja ni skuta'u ña ia Dios kuu ja ka kuo ñayiu ndaa nuu ya, visi kuakua'a yika kuechi ni ka osa'o. ¹⁷ Chi nuu ja jin yika kuechi invaa tee sa'a ja vi kuu ndi'o, te vi'i ka ñayiu chindee chituu ia Dios, te skuta'u ña ya ja vi kokuo ñayiu ndaa nuu ya, te vi kotekuo nuu tatnuni ya jin ma'ñu sagua in tee kuu Jesukristu.

¹⁸ Nuu saa te ja yika kuechi invaa tee kuu Adán, ni sa'a ja ni ka tau tnia'a ndi'i ñayiu, te suni jin tniuu ndaa ja ni sa'a Jesukristu ni jaka'nu ini ia Dios yika kuechi ndi'i ñayiu, nagua ja vi kotekui jin ya. ¹⁹ Chi nagua tu ni jantno'o in tee nuu ia Dios, te kua'a ñayiu ni ka kanakau nuu yika kuechi, te suni saa ni ja invaa tee ni jantno'o nuu ia Dios, te kua'a ñayiu ka kuu ñayiu ndaa nuu ya.

²⁰ Su nuu ni jiña'a ia Dios Ley nuu Moisés, te ni tuu ndijin ja ni kaya yika kuechi, su nuu ni kaya kua'a yika kuechi, te ni kaya kua'a ndeva'a ka javii java'a ia Dios. ²¹ Chi nagua sa'a yika kuechi ja kundee ja ka ji'i ñayiu, te suni saa ni sa'a javii java'a Dios, chi kundee ja ka kuo ñayiu ndaa nuu ya, nagua ja vi kotekuo nikuii nikani jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.

6

Ni ka ji'o nuu yika kuechi su ka tekuo jin Kristu

¹ Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A vi kosa'a nio yika kuechi nagua ja kaya javii java'a ia Dios? ² Ña'a, masu saa kuiti kuu. Chi ja ni ka ji'o nuu yika kuechio, te ¿naxa kuu vi kosa'a kao yika kuechi? ³ ¿Te a tu ka jini ni ja in ni ka oo jin Jesukristu nuu ni ka janduteo? Chi na kuinio ni ka ji'o jin ya

nuu ni ji'i ya. ⁴ Chi ja ni ka janduteo kuu na kuinio ja in ni ni ka junkoyu'o jin Kristu, te ni ka ji'o nagua ja vi ndatekuo ja vi nduo ñayiu jaa, nagua ni ndateku Kristu jin jaka'nu maa Tata Dios ja ye'e tajan ya.

⁵ Chi in ni ka oo jin Kristu, te na kuinio ja ka ji'o jin ya nuu ni ji'i ya, te suni in ni ka oo jin ya nuu ni ndateku ya. ⁶ Chi ka jinio ja ama ka ni ka osa'o jakue'e, te na kuinio ja ni ka intakueio jin Kristu nuu cruz, nagua ja na naa yiki kuñu ja ni ojio'o ja sa'a yika kuechi yun, te ma vi kokunukuechi kao nuu yika kuechi. ⁷ Chi ñayiu ni ji'i, te ja ni kakui ja ma kunukuechi kai nuu yika kuechi. ⁸ Te nuu ja ni ka ji'o jin Kristu, te na vi kandijao ja suni ka tekuo jin ya. ⁹ Chi ka jinio ja ni ndateku Kristu ne'u ndiyi, te ma kuu sa'un ka ya, chi jakue'e ja ja'ni ña, ma kuu sa'un ka nagua sa'a ña jin ya. ¹⁰ Chi nuu ni ji'i ya, te invaa ni jichi ni ji'i ya ja ja'a yika kuechi ja ma kuu sa'un ka ya. Su ja teku ya vitna, chi teku ya ja sa'a ya nagua kuini ia Dios. ¹¹ Te suni saa ni maa ni, vi ndakani ini ni na tno'o ja ni ka ji'i ni nuu yika kuechi, su ka teku ni nuu ia Dios ja ka oo ni jin Jito'o Jesukristu.

¹² Yun guaa ma vi kuandetu ka ni ja vi kosa'a yiki kuñu ni yika kuechi, ni ma vi kuantno'o ka ni ja vi sa'a ni jakue'e. ¹³ Ni ma vi tnaa ka ni maa ni nuu yika kuechi ja vi kokuu ni na kuinio in ndatniuu ja sa'a jakue'e, chi sua'a kua'ankuei ni nuu ia Dios na kuinio in ñayiu ni ndateku ne'u ndiyi, te vi kuña'a ni maa ni nuu ya na kuinio in ndatniuu ja sa'a ndaa. ¹⁴ Chi ma kokuu nija'nu ka yika kuechi nuu in in ni, chi masu ka oo ka ni jin Ley Moisés, chi sua'a javii java'a Dios ka oo jin ni.

Vi kunukuechio nuu maa ni ia Dios

¹⁵ Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A vi kosa'a nio yika kuechi kuu ka masu ka oo kao jin Ley Moisés, chi kunda'u ini ña ia Dios jion? Ña'a, masu saa kuiti kuu. ¹⁶ Chi ja ka jini maa ni, ja nuu ja ki'inkuei ni nuu in ñayiu ja vi kunukuechi ni, te vi kuantno'o ni tno'o ka'in, te ka jinokuechi ni nuu ñayiu xiin nuu ka jantno'o ni yun. Te suni saa ni kuu, ¿a ka jantno'o ni nuu yika kuechi ja jaka ña nuu vi kuu ni, axi ka jantno'o ni nuu ia Dios ja vi kokuu ni ñayiu ndaa nuu ya? ¹⁷ Su vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, ja visi ni ka ojinokuechi ni nuu yika kuechi, su ni ka jantno'o ni jin ndee ini ndee anu ni tno'o ia Dios ja ni ka kaxtno'o nuu ni. ¹⁸ Te nuu ni ka kaku ni ja ma vi kunukuechi ka ni nuu yika kuechi yun, te ni kiukuei ni ja vi kunukuechi ni nuu ia Dios ja vi sa'a ndaa ni nuu ya. ¹⁹ Ka'an nda'u ni san, chi tu ka oo yutnu ni ja vi jinkui'nu gua'a ini ni tno'o ja kuini san kaxtno'o san ya'a. Chi ama ka ni ka jiña'a ni maa ni nuu jane'e jayichi ja ni ka osa'a ni jakue'e. Su vitna te vi kuña'a ni maa ni ja vi kunukuechi ni nuu tniuu ndaa, te vi kokuu ni ñayiu vii ñayiu va'a nuu ia Dios.

²⁰ Chi nuu ni ka ojinokuechi ni nuu yika kuechi, te tu ni ka ondioo ini ni ja vi kunukuechi ni nuu tniuu ndaa. ²¹ ¿Te nagua ni ka ni'i ni ja ni ka osa'a ni yika kuechi yun? Vitna te nino'o ni ka ndukanoo ni, chi sandi'i te jaka ña ja vi kuu ni. ²² Su vitna ja ni ka kaku ni nuu yika kuechi, te ni kiukuei ni ja ka jinokuechi ni nuu ia Dios. Saa te ka kuu ni ñayiu vii ñayiu va'a nuu ya, te sandi'i te jaka ña nuu vi koteku ni nikuii nikani. ²³ Chi ya'u ja ka ni'o ja ka sa'o yika kuechi kuu ja vi kuo, su ja skuta'u ña ia Dios kuu ja vi kotekuo nikuii nikani jin Jito'o

Jesukristu.

7

Skinтна'a naxa oo ñasi'i jin yii ña vi naxa ka oo jin Ley

¹ Ja ka jini maa ni, vi ñani vi kua'a, naxa ka'an nuu Ley, te ka jini ni ja Ley, chi tatnuni nuu ñayiu nini ja tekui. ² Te suni saa ni kuu jin in ñasi'i ja ni tñanda'a ña, chi ka'an ley ja kuanyu'u kuandetu ña nuu yii ña nini ja teku de. Su nuu ja na kuu de, te kaku ña nuu ley ja ni ojantno'o ña nuu yii ña. ³ Te yun guaa nuu ja nitna'a ña jin inka teyii, su teku yii ña, te skindee ña yii ña. Su nuu ja ni ji'i yii ña, te ja ni kaku ña nuu nda'a de, ka'an ley, te kuu ndatnanda'a ña jin inka teyii ja tu na ñasi'i, te tu skindee ña yii ña, chi ja ni ji'i de.

⁴ Te suni saa ni maa ni, vi ñani vi kua'a, chi na kuinio ja ni ka ji'i ni nuu Ley jin ma'ñu sagua Kristu, ja ni ji'i ya nuu cruz, nagua ja kuu vi koo ni jin inka ja kuu Kristu, ia ni ndateku ne'u ndiyi, nagua ja saa te vi sa'o tniuu gua'a nuu ia Dios. ⁵ Chi ama ka, nuu ni ka osa'o yika kuechi, ni jiniu'u Ley ja ni kaya ka jakue'e ka ndioo inio, te suu ni jaka ña ja vi kuo. ⁶ Su vitna chi na tno'o ja ni ka ji'o nuu Ley ja ni okuu nija'nu nuu, te ni ka kakuo ja ma vi kunukuechi kao nuu, nagua ja vi kunukuechio nuu ia Dios, te vi nduo jao jin Espiritu ya, chi masu ka oo kao jin tno'o ja yoso nuu Ley jana'a.

Jin Ley ni ka jinio ja ka oo yika kuechio

⁷ Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A vi ka'on ja Ley ndiso yika kuechi? Ña'a, masu saa kuiti kuu. Su sein, chi ma kuu kuni san ja oo yika kuechi san nuu sua'a te tu na Ley, chi suni ma kuu kuni san ja jio'o san nagua neva'a inka ñayiu, nuu sua'a te tu yoso nuu

Ley: "Ma kojio'o ron nagua neva'a inka ñayiu".⁸ Su yika kuechi san, chi ni keja'a jin nagua tatnuni Ley ja ma vi sa'o kuechi, te saa vi'i ka ni ndioo ini san ja sa'a san ndi'i jakue'e jasua'a. Chi nuu sua'a te tu na Ley, te tu nagua sa'a ña yika kuechi yun jin san.⁹ Su ni oo in tiempu ja tu ni jini san Ley, te ni osii ini san. Su nuu ni jini san tno'o ja tatnuni Ley, te ni ni'i ndee yika kuechi san, te na kuinio ja ni ji'i maa san nuu ia Dios.¹⁰ Te ni nuku'un san ja maa tno'o ja tatnuni Ley ja taa ja vi kotekuo, ni jaka ña ja ni ji'i san nuu ia Dios.¹¹ Chi yika kuechi yun ni keja'a jin nagua tatnuni Ley ja ma vi sa'o kuechi, su ni xnda'u ña jin san, te vi jin maa tno'o tatnuni Ley yun ni ja'ni ña jin san.

¹² Te yun guaa Ley Moisés, chi jandaa ndija ja Ley ii kuu. Te tno'o ja tatnuni yun, chi tno'o ii, tno'o ndaa, tno'o va'a kuu.¹³ Nuu saa, ¿te a tno'o va'a ya'a ni jaka ña ja ni ji'i san? Ña'a, masu saa kuiti kuu. Chi yika kuechi yun ni ja'ni ña jin san jin ma'ñu sagua tno'o va'a ya'a, nagua ja saa te xne'e kaji ja yika kuechi kuu. Saa te xne'e tno'o ja tatnuni Ley yun ja jakue'e ndeva'a kuu yika kuechi.

¹⁴ Chi ka jinio ja Ley, chi vaji nuu maa Espiritu ia Dios. Su sein, chi ja ñayiu ñuyiu kuu san, te na kuinio ja ni kuya'u san ja jinokuechi san nuu yika kuechi.¹⁵ Chi tu jinkui'nu ini san nagua kuu ja sa'a san, chi tu sa'a san nagua kuini san, chi saa sua'a ja skexiko san yun kuu ja sa'a san.¹⁶ Te nuu ja sa'a san nagua tu kuini san ja sa'a san, te jin yun ndakuni san ja oo gua'a Ley.¹⁷ Nuu saa te masu maa san kuu ja sa'a jakue'e yun, chi yika kuechi ja oo ini anu san kuu ja sa'a.¹⁸ Te jini san ja ini anu san axi kokachio nuu yiki kuñu san, tu kuiti na

java'a oo, chi kuini san ja sa'a san java'a, su tu nindee san ja sa'a san.¹⁹ Chi tu sa'a san java'a nagua kuini san, chi saa sua'a jakue'e ja tu kuini san sa'a san.²⁰ Te nuu ja sa'a san nagua tu kuini san ja sa'a san yun, te masu maa san kuu ja sa'a, chi yika kuechi ja oo ini anu san kuu ja sa'a.

²¹ Te saa ndo'o san, chi jandaa ndija ja nuu kuini san ja sa'a san java'a, te maa ni jakue'e nuku'un san ini anu san.²² Chi ndee ini ndee anu san kusii ini san jin Ley ia Dios.²³ Su jini san ja nuu yiki kuñu san oo in ja sa'a tneñu nuu jajintnuni san, te suu kuu ley yika kuechi, ja jasi ña jin san ja tu kuu sa'a san java'a.

²⁴ Nuu saa te nda'u ni ka san. ¿Na in skaku ni'nu yiki kuñu san ja ma kuu san? ²⁵ Ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ni skaku ni'nu ña ja jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.

Chi ni jinkui'nu ini san ja maa san jin jajintnuni san jinokuechi san nuu Ley ia Dios, su yiki kuñu san, chi jinokuechi nuu ley yika kuechi.

8

Na vi koo gua'o jin Espiritu ia Dios

¹ Nuu saa te vitna, te ñayiu ka oo jin Jesukristu, tu nagua vi kotavi kai ja vi tniuya'ui nuu ia Dios, chi tu ka sa'a kai nagua kuini yiki kuñui, chi ka sa'i nagua kuini maa Espiritu ia Dios.² Chi ley Espiritu ia Dios taa ja ka tekuo jin ma'ñu sagua Jesukristu, ia ni skaku ni'nu ña nuu ley yika kuechi ja ma vi kuo.³ Chi ni sa'a ia Dios nagua tu ni kuu sa'a Ley Moisés, chi vita kuu Ley, te ndakui ka yiki kuñu. Yun guaa ni tetniuu ia Dios Se'e ya ja ni kii ya ja vi oo vi kaa ya na kuinio in tee ja oo yika kuechi. Te ni soko ya maa ya ja ja'a yika kuechi yun, saa te ni xtai

tnia'a ia Dios yika kuechi ka sa'o. ⁴ Saa ni sa'a ya, nagua ja na kuu vi skunkuo ja vi sa'a ndao nagua tatnuni ley, ja vi sa'o nagua kuini Espiritu ia Dios, te ma vi kosa'a kao nagua kuini yiki kuñuo.

⁵ Chi ñayiu sa'a nagua kuini yiki kuñui, chi nino'o ni ja kuu yiki kuñui ndakani ini. Su ñayiu sa'a nagua kuini Espiritu ia Dios, chi ndakani ini ja sa'i nagua kuini maa Espiritu. ⁶ Te ñayiu ndi'ni nagua kuu yiki kuñui, te jaka ña ja kui. Su ñayiu ndi'ni Espiritu ia Dios, te jaka ña ja kotekui vi koi jin jamani. ⁷ Su ñayiu ndi'ni ja kuu yiki kuñui, te jini u'ui ia Dios, chi tu jantno'i ley ya, te ni ma kuu ja skunkui. ⁸ Te ñayiu sa'a nagua kuini yiki kuñui, ma kuu sa'i ja junkuaan ini ña ia Dios jin.

⁹ Su maa ni, ja tu ka sa'a ka ni nagua kuini yiki kuñu ni, chi ka sa'a ni nagua kuini Espiritu, nuu ja jandaa ja oo Espiritu ia Dios ini anu in in ni. Te ñayiu ja tu oo Espiritu Kristu ini anui, te tu oi jin ya. ¹⁰ Su nuu ja oo ya ini anu ni, te visi jandaa ndija ja ni ji'i yiki kuñu ni ja ja'a yika kuechi ni, su teku anu ni, chi ni sa'a Dios ja ni nduu ni ñayiu ndaa nuu ya. ¹¹ Te nuu ja oo ni jin Espiritu ia Dios, ja ni ndaxteku Jesús ne'u ndiyi, te maa ya ja ni ndaxteku Jesús sa'a ja vi ndateku yiki kuñu ni ne'u ndiyi jin ma'ñu sagua Espiritu ia Dios ja oo ini anu ni.

¹² Nuu saa, vi ñani vi kua'a, te nini kuu ja vi sa'o nagua kuini Espiritu Dios, su masu ja vi sa'o nagua kuini yiki kuñuo. ¹³ Chi nuu ja ka sa'a ni nagua kuini yiki kuñu ni, te vi kuu ni. Su nuu ja jin ma'ñu sagua Espiritu ia Dios vi xnaa ni tniuu kue'e ni ka osa'a ni yun, te vi kotekui ni.

¹⁴ Chi ndi'i ñayiu ja ka ndikin Espiritu ia Dios, te se'e Dios ka kui. ¹⁵ Chi Espiritu ja ni ka ni'i ni nuu ia Dios, masu in espiritu

ja jaka ña ja vi kunukuechi tuku ni nuu vi kuu ni, ja vi koyu'u ni, chi Espiritu sa'a ja ndakuanse'e ña ia Dios jion kuu, te suu sa'a ja vi kana jao nuu ya: "Tata yua san kuu ni". ¹⁶ Te maa Espiritu ia Dios xne'e ini anuo, ja ka kuu ndijao se'e ia Dios. ¹⁷ Te ja se'e ia Dios ka kuo, guaa suni vi ni'i ta'uo ja vi sa'a jajion nuu ni kee yu'u ia Dios ja taa ya nuu, ja vi nagua ni'i ta'uo jin maa Kristu, chi inuu ni tundo'o ka tna'o jin ya vitna, nagua ja suni vi koo ye'e vi koo tajaon jin ya.

Koo in kiuu ja vi koo jin Kristu

¹⁸ Ndakani ini san ja tundo'o ka tna'o vitna, chi masu ja vavi'i kuu, nuu ja na vi skintna'o jin jayiñu'u ia Dios ja vi koo jion nuu kuee ka. ¹⁹ Chi ndi'i ja ni sa'a ia Dios ka ndioo ndeva'a ini, vi ka ndetu ka'nu ja vi kuni naxa vi koo ñayiu ka kuu se'e ya. ²⁰ Chi ni xtau tnia'a Dios ndi'i ja ni sa'a ya, te ni ka skunai tniuu gua'a ja vi sa'i, su masu ja saa ka kuini mai vi sa'i, chi saa ni kuini maa Dios ja kokuu. Su ni kendoo ka in ja ka ndetu ka'nu ja vi koo gua'a. ²¹ Chi ndi'i ja ni sa'a Dios ma vi kokunukuechi ka nuu vi naa, te vi kaku nagua ja vi koo in nuu vii ndeva'a, nuu vi koo se'e ia Dios. ²² Chi ka jinio ja ndi'i ja ni sa'a ia Dios ka tnana nda'u vitna, na kuinio in ñasi'i ja ni tuu ja kaku lulu. ²³ Te masu maintno'o ni ja ni sa'a ia Dios ka tna'a tundo'o, chi suni ndee yoon, ja ka neva'o Espiritu ia Dios ja ni ka kuta'u xtnañu'o nuu ya, chi ka tnana nda'uo ndee ini ndee anuo, vi ka ndetu ka'nuo na kiuu guaa vi nduo se'e ya ja ndataa ya inka yiki kuñu jao. ²⁴ Chi jin ja ka ndetu ka'nuo ni ka ni'o ja ni skaku ni'nu ña ia Dios. Su nuu ja ka ndetuo in ja kandia'o jin nuu, te in ja masu ka ndetu ka'nuo kuu. Chi ¿nagua kuu ja ka ndetuo nuu

saa? ²⁵ Su nuu ja ja ka ndetuo kuu in ja kuini ka ja vi kunio, te ma vi skuitao mao na vi kondetu ka'nu nio.

²⁶ Te saa ni maa Espiritu ia Dios, chi suni chituu ña ya jion nuu ka skuitao mao, chi tu ka jinio naxa vi ka'on vi nagua vi kakaon nuu ka ndakuatuo. Su maa Espiritu ka'an ni'nu ja ja'o nuu ia Dios, te vi tnana nda'u ya nuu ia Dios ja vi ma ni'o naxa ka'on. ²⁷ Su maa ia Dios ja ndia'a ya ini anuo, chi jini ya nagua kuini maa Espiritu nuu ka'an ni'nu ja ja'o. Chi jikan ta'u Espiritu nagua kuini maa ia Dios ja ja'a ñayiu maa ya.

Vi kundee siki ndi'i jakue'e

²⁸ Te ka jinio ja ñayiu ka kutoo ia Dios, chi ndi'i ni ja chituu ña ya ja kekuei gua'a jin, te ñayiu ya'a ka kuu ja ni kana ya ja vi sa'i nagua kuini maa ya. ²⁹ Chi ñayiu ja ni jini maa ia Dios ndee jana'a, suni ni kaji ña ya nagua ja vi koi nagua oo maa Se'e ya, nagua ja maa Se'e ya kokuu suchi xtnañu'u ne'u kua'a ñani vi kua'i. ³⁰ Chi ñayiu ni kaji ya, suni ni kana ña ya ja vi sa'i nagua kuini ya. Te ñayiu ni kana ya suni ni sa'a ya ja vi kokui ñayiu ndaa. Te ñayiu ni sa'a ya ja na vi kokui ñayiu ndaa, suni ni sa'a ya ja vi koye'e vi kotajain nagua oo maa ya.

³¹ Nuu saa, ¿te naxa ka vi kachio? Chi nuu ja ka oo jin ia Dios, te tu na in kuu koo sikio. ³² Chi nuu ja Dios, tu ni kuxii ya Se'e maa ya, chi ni soko ña ya ja ni ji'i ja ja'a ndi'o. Te ja ni taa ya Se'e ya, te suni saa ni taa ya ndi'i taka ja ka ja'ni ña jion. ³³ Tu na in kuu ka'an kuechi nuu ia Dios siki ñayiu ni kaji ya, chi maa Dios kuu ia ni sa'a ja ni ka ndui ñayiu ndaa. ³⁴ Te tu na in kuu ja xtavi kuechi ña jion nuu ia Dios, chi ni ji'i Kristu ja ja'o. Te suni suu ya kuu ia ni ndateku. Te oo ya nda'a kua'a ia Dios ja ka'an ni'nu ya ja ja'o. ³⁵ Te

tu na in kindee ja kutoo ña Kristu jion. Chi ni tnundo'o, te ni tno'o suchi ini, te ni nuu ka sondikin ña ñayiu jion, te ni tnama, te ni nuu tu ka ni'o sa'un vi kui'nuo, te ni nuu oo tno'o yu'u, ni ja vi ka'ni ña, ma kindee. ³⁶ Chi yoso nuu tutu ii: Ja ja'a maa ni te ndi'i ni kuu ka

kuini ja vi ka'ni ña jin san, chi ka kuu san na kuinio ndikachi ja kua'an ti nuu kuu ti, kachi tutu ii. ³⁷ Su visi ndi'i tnundo'o ya'a ka tna'o, su vi kundee nuu ndi'i ya'a jin ma'ñu sagua ia kutoo ña jion. ³⁸ Te yun guaa kukanu ndaa ini san ja tu na in kindee ja kutoo ña ya. Ni ja ja'ni ña, ni ja tekue, ni ia ka jinokuechi nuu Dios, ni ja ka kuu nija'nu ka, ni ja tatnuni ja vaji nuu Tachi, ni ja oo vitna, ni ja koo nuu kuee ka, ³⁹ ni ja oo ndee sukun, ni ja oo ndee kunu ka, ni in ja ni sa'a ia Dios, ma kuu ja kindee ja kutoo ña ia Dios jion, jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.

9

Ni kaji ia Dios ñayiu Israel

¹ Ka'an ndaa san, chi oo san jin Kristu, te tu xnda'u ña san, chi Espiritu ia Dios ndeka nduu ña jin san ja ndakani ini san, yun guaa jini san ja oo ndaa. ² Te kusuchi ndeva'a ini san vi siun ni tna'u ini anu san, ³ ja ja'a tna'a kuikin san ja ka kui ñayiu judio, chi nuu sua'a te kuu ja chituu san jin, chi vi maa san na tau tnia'a, te na kujioo san nuu Kristu ja ja'i. ⁴ Chi ñayiu ñuu Israel ka kui, te ni ndakuanse'e ña Dios, te ye'e tajan ya ni oo ya jin, te ni sa'a ya tratu jin, te ni jiña'a ya Ley ya nui jin ma'ñu sagua Moisés, te ni xne'e ya naxa vi chiñu'i nuu ya, vi ni kee yu'u ya kua'a tno'o vii tno'o va'a nui. ⁵ Te suni tatatno'o ndi nija'nu san ka kui, te nuu tatatno'o san yun ni kii Kristu ja ni kuu ya in ñayiu. Te maa ya kuu Dios ja

tatnuni ya siki ndi'i. Te ka'nu kuu ya nikuii nikani. Saa na kokuu.

⁶ Su masu ja tu ni skunkuu tno'o ni kee yu'u ia Dios nuu ñayiu Israel, chi masu ndi'i ñayiu Israel ka kuu ndija ñayiu ñuu Israel. ⁷ Te suni masu ndi'i se'e Abraham ka kuu se'e de, chi jiña'a ia Dios nuu de: "Jin ma'ñu sagua maa ni se'e ron Isaac vi koo ndikin tata ron". ⁸ Te jin tno'o ni ka'an ia Dios jinkui'nu inio ja ni in se'e ja ni kaku nagua kuini in teyii jin ñasi'i, masu se'e ia Dios ka kui, chi maa ni se'e ja kaku nuu skunkuu tno'o ni kee yu'u ia Dios ka kuu ndija tatatno'o de. ⁹ Chi tno'o ya'a kuu ja ni kee yu'u ia Dios nuu Abraham: "Vi maa kiuu ja ni jani rin, ndajiokuiin rin te ja koo in seyii luluu Sara". ¹⁰ Te masu maintno'o ni ya'a kuu ja ni kee yu'u ia Dios, chi suni nuu ni junku'un lulu Rebeca, te kuati ka kui jin invaa ni yuai, te suu de kuu ndi tata velu san Isaac. ¹¹ Te vi kuini ka ja vi kakui ja vi sa'i java'a axi ja u'u, te ja ni ka'an ia Dios naxa kokuu, nagua ja saa, te skunkuu nagua kuini maa ia Dios ja ni kaji ña ya, te masu nagua ka sa'a maa ñayiu, chi nagua kana ña maa ya. ¹² Chi jiña'a ia Dios nuu Rebeca ja suchi ka'nu yun kokonukuechi nuu suchi lule ka. ¹³ Te suni yoso nuu tutu ii: "Ni kutoo rin Jacob, te ni skexiko rin Esau".

¹⁴ Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? ¿A tu sa'a ndaa ia Dios ja sa'a ya siun nuu saa? Ña'a kuiti. ¹⁵ Chi guaa ndee jana'a ni ka'an ia Dios nuu Moisés: "Kunda'u ini rin ñayiu kunda'u ini maa rin, te koneka'nu ini rin nuu ñayiu koneka'nu ini maa rin", jiña'a ya. ¹⁶ Te yun guaa Dios, chi tu kunda'u ini ya ñayiu jin ja kuini axi ja sa'i, chi maa ya kaji na ñayiu kuini ya ja kunda'u ini ya. ¹⁷ Chi suni saa yoso nuu tutu ii ja ni ka'an

ya jin Faraón guaa ndee janana'a: "Ni jani ña rin jin ron ja kuu ron rey, nagua ja saa te xne'e rin tniuu ka'nu sa'a rin nuu ron, nagua ja kutenuu sivi rin ja vi kuni ñayiu nii ñuyiu", jiña'a ya. ¹⁸ Te yun guaa kunda'u ini ya na ñayiu kuini ya ja kunda'u ini ya, te sa'a ndee ya anu na ñayiu kuini ya ja sa'a ndee ya ini anui.

¹⁹ Su yun te vi ka'an ni nuu san: "Nuu ja saa kuu, ¿te naxa xtavi kuechi ia Dios ñayiu? Chi ma kuu vi sa'i siki nagua kuini maa ya ja sa'a ya", vi kachi ni. ²⁰ Su maa ni, ¿na in kuu ni ja kondakan tno'o ni nagua sa'a ia Dios? ¿A kuu ka'an in kisi ñu'u nuu ñayiu ni sa'a ña jin: "¿Nau ja saa sia'a ni sa'a ña ni jin san?" ²¹ Chi ñayiu sa'a kisi yun, ¿a ma kuu sa'i jin ñu'u yun nagua kuini mai? Chi jin in ni ñu'u yun kuu sa'i in kisi gua'a ka axi in kisi kaa nda'u ka.

²² Te suni saa sa'a ia Dios, chi kuini ya xne'e ya ja kiti ini ya nuu ñayiu ka sa'a jakue'e ja vi kuni ndi'i ñayiu tniuu ka'nu ja sa'a ya jin. Su ni jandee jaka'nu ini ya jin ñayiu ka sa'a jakue'e yun, ja vi tniuya'ui jin ja ka sa'i, ja kua'ankuei nuu vi nai. ²³ Te suni kuini ya ja xne'e ya jin yoon ja ka'nu ndeva'a kuu nuu tatnuni ya, chi ni kunda'u ini ña ya jion, te ni sa'a tua'a ña ya ja vi koo nuu ye'e tajan ya. ²⁴ Saa ni kuu ja ni kana ña ya jin yoon, savao ka kuu ñayiu judio, te savao ka kuu ñayiu sava ka tatatno'o. ²⁵ Chi suni saa ni ka'an ya nuu tutu ii ni tee Oseas nuu ka'an sua'a:

Ñayiu ja masu ñayiu ñuu rin ni ka okui xnani rin jin ñayiu ñuu maa rin vitna,

te ñayiu ja tu ni okutoo rin, vitna te kokutoo rin jin.

²⁶ Te vi maa nuu ni ka'an rin ja masu ñayiu ñuu rin ka kuu ron,

vi maa yun vi nuu konani ron se'e
ia Dios teku, vitna,
kachi tutu ii.

²⁷ Suni ni ka'an Isaías siki ñayiu
Israel: "Visi ni kaya ndikin tata
Israel na kuinio ñuti nduei yu'u
ndute mar, su ndesaa ni guaa vi
kaku ni'nu, ²⁸ chi ñama skunkuu
Jito'o Dios ja sandaa ya yika
kuechi ñayiu ñuyiu", kachi tutu ii.

²⁹ Te suni ni ka'an Isaías sua'a:
Nuu ja maa Jito'o ia ndakui
ndeva'a, tu ni xndendoo ya
tatatno'o,

te vi kokuu inoo jin ñayiu ñuu
Sodoma axi vi ndo'o nagua
ni ka ndo'o ñayiu ñuu Go-
morra,
kachi tutu ii.

*Tu ni ka kandija ñayiu Israel jin
ia Dios*

³⁰ Nuu saa, ¿te naxa vi kachio?
Ka jinio ja ñayiu sava ka tatatno'o,
visi tu ni ka ndukui ja vi sa'a ndai,
su jin ma'ñu sagua ja ka kandijai
ni sa'a ia Dios ja ni ka ndui ñayiu
ndaa. ³¹ Su ñayiu ñuu Israel, chi
visi ni ka ndukui ja vi skunkui
Ley, su tu ni ka kundei ja vi koo
ndai jin ma'ñu sagua Ley yun.
³² ¿Te nau, nuu saa? Saa, chi ni
ka ndukui ja vi koo ndai jin ma'ñu
sagua tniuu gua'a ka sa'i, te masu
jin ja ka kandijai ya. Te yun guaa
ni ka kachi ja'i yuu ja skachi ja'a
ña, te suu kuu Kristu. ³³ Chi saa
yoso nuu tutu ii:

Guaa ndee ñuu Sión kani rin
in yuu ja skachi ja'a ña,
chi suu kuu in kava ja
skanakau ña.

Te ñayiu ja kandija ia yun, chi ma
kendoi ja kanoo,
kachi tutu ii.

10

¹ Jandaa ndija, vi ñani vi kua'a,
ja ndioo ndeva'a ini anu san, te
ndakuatu san nuu ia Dios ja ja'a
ñayiu ñuu san Israel nagua ja
na skaku ni'nu ña ya jin. ² Chi
ndakani maa san ja ja'i ja ka ndioo

ndeva'a ini ja vi chiñu'i ia Dios,
su tu ka chiñu'i ya nagua kuini
maa ya. ³ Chi tu ka jinkui'nu
ini naxa sa'a ia Dios ja vi kokui
ñayiu ndaa nuu ya, te yun guaa
ka ndukui jin nagua ka kuini mai
ja vi kokui ñayiu ndaa, te tu ka
janta'ui nagua sa'a ya ja vi kokui
ñayiu ndaa nuu ya. ⁴ Chi ja kuini
Ley ja kenta kaxtno'o kuu ja ja'a
Kristu, nagua ja ndi'i ñayiu ka
kandija ya vi kokui ñayiu ndaa.

⁵ Chi siki ñayiu ka'an ja kui
ñayiu ndaa ja skunkui Ley, ni tee
Moisés: "Ñayiu ja skunkuu nagua
yoso nuu Ley, te kotekui ja ja'a
Ley yun", kachi tutu ii. ⁶ Su siki
ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ma'ñu
sagua ja kandijai, ka'an tutu ii
sua'a: "Ma ndakani ini ni jin anu
ni: ¿Na in kaa ndee andivi?" Chi
yun kuu ja nukuakai Kristu ja koo
ya jion. ⁷ Te ni ma kachi ni: "¿Na
in ki'in ndee ñuu ji'i?" Chi yun
kuu ja nukuakai Kristu ne'u ndiyi
ja koo ya jion. ⁸ ¿Te naxa ka'an
tno'o yoso nuu tutu ii ya'a, nuu
saa? Kachi sua'a: "Oo yatni tno'o
ya nuu ni, chi ñu'u tno'o ya yu'u
ni vi ini anu ni", kachi. Te suu
tno'o ya'a kuu tno'o ka kandijao ja
ka kaxtno'o san nuu ñayiu. ⁹ Chi
nuu ja jin yu'u ni na'ma ni ja Jesús
kuu Jito'o ni, te kandija ni jin anu
ni ja ia Dios ni ndaxteku ya ne'u
ndiyi, te kaku ni'nu ni. ¹⁰ Chi
jin anuo kandijao nagua ja kokuo
ñayiu ndaa, te jin yu'o na'mao ja
Jesús kuu Jito'o, nagua ja skaku
ni'nu ña ya.

¹¹ Chi ka'an nuu tutu ii: "Ndi'i
ñayiu ja kandija ya, ma vi kendoi
ja kanoo", kachi tutu. ¹² Chi
tu sa'a siin ya ñayiu judio jin
ñayiu sava ka tatatno'o, chi maa
ya kuu Jito'o ndi'o, te kuña'a ya
kua'a javii java'a nuu ñayiu ka
ndakakune'e ña jin ya. ¹³ Chi
sua'a yoso nuu tutu ii: "Ndi'i
ñayiu ja ndakakune'e sivi Jito'o,

te skaku ni'nu ña ya", kachi tutu.
 14 Su ¿naxa vi ndakakune'i ya nuu ja tu ka kandijai ya? ¿Te naxa vi kandijai ya nuu ja tu na ndee ka nini tno'o ya? ¿Te naxa vi konini tno'o ya nuu ja tu na in kaxtno'o?
 15 ¿Te naxa vi kaxtno'i nuu ja tu na in tetniuu ña jin? Nagua yoso nuu tutu ii: "¡Nase vivii si'in ka neva'a ñayiu ja kua'ankuei ka ndakani tno'o mani vi ka ndakani tno'o va'a ia Dios!", kachi tutu.

16 Su masu ndi'i ñayiu ni ka jantno'o tno'o va'a Jesús. Yun guaa ni jikan tno'o Isaías sua'a: "Jito'o san, ¿te na in kandija tno'o ni ndakani san?" jiña'a de. 17 Te yun guaa ja kandijao vaji nuu ninio tno'o ya, te ja ninio vaji nuu ka kaxtno'o tno'o va'a ia Dios nuu.

18 Su jikan tno'o san, ¿a ndija ja tu ni ka onini ñayiu Israel tno'o ya? Ña'a, masu ndija, chi ni ka onini. Yun guaa yoso nuu tutu ii: Chi ninii ñuyiu ni kenta tno'o ja ka ka'in, te ndee ja'a ñuyiu ni kenta tno'o ya,

kachi tutu. 19 Su jikan tno'o tuku san: ¿A tu ni ka jinkui'nu ini ñayiu Israel naxa sa'a ia Dios? Ni ka jinkui'nu ini, su tu ni ka janta'ui, chi xtnañu'u ka Moisés ni ka'an tno'o ia Dios nuu ka'an sua'a:

Sa'a rin ja vi kokuu kuasun ini ron nuu ñayiu sava ka ñuu ja masu invaa ñayiu maa rin ka kui,

te sa'a rin ja vi kiti ini ron siki ñayiu sava ka ñuu ja ka kui ñayiu vasa.

20 Te saa ni Isaías, chi ni kundee ini de ni ka'an kaji de tno'o ni ka'an ia Dios:

Ñayiu tu ni ka ndanduku ña jin rin, ni ka ndani'i ña,

te ni xne'e rin maa rin nuu ñayiu ja tu ka ndakan tno'o ña jin rin,

kachi tutu. 21 Su ja ja'a ñayiu Israel ni ka'an Isaías tno'o ni

ka'an ia Dios nuu ka'an ya sua'a: "Nduu vi ñuu kana rin ñayiu ñuu ja inu so'o ndeva'a vi inu ndee ini", kachi Isaías.

11

Ni skaku ni'nu ia Dios sava ñayiu Israel

1 Nuu saa te jikan tno'o san: ¿A ni skana ichi ña ia Dios jin ñayiu ñuu ya Israel? Ña'a, masu saa kuu. Chi suni ñayiu Israel kuu sein, chi tatatno'o Abraham vi ndikin tata maa Benjamín kuu san. 2 Tu ni skana ichi ña ia Dios jin ñayiu ñuu ya Israel, chi guaa ndee jana'a ni kaji ña ya. ¿Axi tu ka jini ni ja ka'an nuu tutu ii ja ja'a Elías ja nuu ni ndakuatu de nuu ia Dios? Te ni ka'an kuechi de ja ja'a ñayiu ñuu de Israel, te jiña'a de sua'a: 3 "Jito'o san, ni ka ja'ni ña tna'a san Israel jin tee ka ndakani tno'o ni, te ni ka xnani de nuu ka soko san kiti nuu ni, te maintno'o ni ka maa san kendoo, te suni ka nduku ndee de ja vi ka'ni ña de jin san", jiña'a de. 4 Su yun te jiña'a ia Dios nuu de: "Ña'a, chi ja ni tava'a rin uja mil teyii Israel ja tu ka ja'nu jiti de nuu chu'chi nani Baal", jiña'a ya. 5 Te suni saa ni tiempu vitna, chi kendoo ka joo ñayiu Israel ja ni kaji ña ia Dios, chi ni kunda'u ini ña ya jion. 6 Chi nuu ja ni kunda'u ini ña ya jion kuu ja ni kaji ña ya, te masu jin tniuu ja ka sa'o kuu. Chi nuu ja jin tniuu ja ka sa'o kuu ja ni kaji ña ya jion, te masu ndija ja ni kunda'u ini ña ya jion nuu saa.

7 Nuu saa, ¿te naxa vi kachio? Chi tu ni ka ni'i ñayiu Israel ja ka ndukui ja vi kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios. Su savai chi ni kaji ña maa ya, te ni ka ni'i. Te sava kai, chi ni ka sa'a ndei ini anui, 8 nagua ka'an nuu tutu ii: "Ni sa'a ia Dios ja ñayiu yun vi koo ndee ndeva'a ini anui, ja ni tu ka ndia'i jin nduchi nui axi vi konini tno'o

ya jin so'i, te vi saa ka oi ndee kiuu vitna", kachi tutu ii. ⁹ Te suni yoso nuu tutu ii ni tee David:

Viko kueli ja ka sa'i na nduu in ja skanakau ña jin, vi in xeyu, nagua ja jin yun vi nanakau, te na vi tna'i tnuundo'o.

¹⁰ Te na vi ndesi nduchi nui nagua ja ma vi kondia'i,

te na vi ndatoso yatai nikuii nikani ni, kachi tutu.

Ni skaku ni'nu ia Dios ñayiu sava ka ñuu

¹¹ Nuu saa te jikan tno'o san: ¿A ma kuu kuiti ka ndiukuei ñayiu Israel nuu ia Dios ja siun ni ka kachi ja'i te ni junkuei? Ña'a, masu saa kuiti kuu. Chi sua'a ja ni ka kuso'o ñayiu Israel nuu ia Dios kuu nuu ni nune ichi ja ni ka kaku ni'nu ñayiu sava ka tatatno'o, nagua ja saa te vi kokuu kuasun ini ñayiu Israel ja ja'a ñayiu yun. ¹² Chi nuu ja jin yika kuechi ja ni ka sa'a ñayiu Israel, ni jiniu'u ja ni ka ni'i ñayiu ñuyiu javii java'a, te jin ja ni ka kachi ja'i, te ni junkuei nuu jakue'e ni ka ni'i ñayiu sava ka tatatno'o ja vi kaku ni'nui, nuu saa te vi'i ka kokuu nuu vi ndajiokuiin ñayiu Israel ja ndiukuei nuu ia Dios.

¹³ Su ka'an san in tno'o nuu ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o. Chi maa ia Dios ni chitniuu ña jin san ja kaxtno'o san tno'o ya nuu in in maa ni, te tanuu ni ini san sa'a san tniuu ja ni chitniuu ña ya jin san. ¹⁴ Chi jin tniuu sa'a san ya'a kuini san ja ndee sava ñayiu ka kuu tatatno'o san na vi kuu kuasun ini ja ja'a ni, saa te vi kaku ni'nui. ¹⁵ Chi nuu ni xndajioo ña ia Dios jin ñayiu Israel, ni nune ichi ja ni kiukuei ñayiu ñuyiu ja ni ndaka'an mani ña ya jin. Te suni saa ni kokuu jin ñayiu Israel, kiuu ja kuanta'u ña ya jin, chi vi kotekui kiuu yun ja ka kui na kuinio ndiyi vitna. ¹⁶ Chi xtaa

vixin ja ka kene'e ñayiu Israel nuu yujan xtnañu'u kuu xtaa vixin ii, te suni saa ni kuu ii sava ka yujan yun. Te nuu ja ni sa'a ii ia Dios yo'o tnu, te suni ni kuu ii nda'a tnu.

¹⁷ Chi ñayiu Israel ka kuu na kuinio nda'a yutnu olivo va'a, te ni te'nde sava nda'a tnu. Te nuu tniuu nda'a tnu yun ni ndatnaa ña ia Dios jin maa ni, ja ka kuu ni na kuinio nda'a tnu olivo yuku. Saa te ni ka nduu ni tnu olivo va'a, ja ka teku ni jin yo'o tnu olivo va'a yun. ¹⁸ Su ma vi sa'a teyii ni maa ni nuu ñayiu Israel, ja ka kui na kuinio nda'a yutnu ni te'nde. Su nuu ja ka sa'a teyii ni, te vi kona'a ni ja masu maa ni ka xteku yo'o yutnu yun, chi maa yo'o tnu yun xteku ña jin in in ni.

¹⁹ Te vatu ni vi kachi ni: "Saa chi ni ja'nde ya sava nda'a yun nagua ja kuu ndatnaa ña ya jin san nuu olivo ya'a", vi kachi ni. ²⁰ Vatuka, su ni ja'nde ña ya jin, chi tu ka kandijai ya, te ni ndatnaa ña ya nuu tniui, chi maa ni ja ka kandija ni. Te yun guaa ma vi kokuu vixin ni, chi sua'a vi koyu'u ni'nu ni nuu ia Dios. ²¹ Chi nuu ja tu ni jaka'nu ini ia Dios nuu maa tnu olivo va'a yun, ja ka kuu maa ñayiu Israel, te suni ma kuaka'nu ini ya ja ja'a in in ni nuu ja ma vi kandija gua'a ni. ²² Vi kondia'a maa ni ja va'a ndeva'a ini ia Dios, su suni xeen ini ya. Chi ni nduxeen ini ya jin ñayiu Israel ja tu ka kandijai, su ni sa'a va'a ña ya jin in in maa ni. Su kuini ja vi koo ni jin java'a ya, chi nuu tuu, te suni ka'nde ña ya jin in in ni. ²³ Te suni saa ni maa ñayiu Israel, nuu ja vi ndiokuiin vi kandijai, te ndatnaa jaa ña ya, chi ka'nu kuu ia Dios, te kuu ndatnaa tuku ña ya inka jichi. ²⁴ Chi nuu ja maa ni, ja masu ñayiu Israel ka kuu ni, te ni ja'nde ña ya nuu tnu olivo yuku, te masu xtnu gua'a ni ka okuu ni, su ni ndatnaa ña ya

nuu tnu olivo gua'a. Te yun guaa masu vijin kuu nuu ya ja ndatnaa jaa ña ya nuu maa tnu olivo gua'a yun jin nda'a maa tnu ja ka kuu maa ñayiu Israel.

Koo in kiuu te skaku ni'nu ia Dios ndi'i ñayiu Israel

²⁵ Kuini san ja vi kuni ni, vi ñani vi kua'a, naxa oo tno'o ya'a ja ni yiyu'u, nagua ja ma vi kokuu teyii ni ja inu ndichi ka ni. Te ya'a kuu ja ka kundee ini sava ñayiu Israel, guaa ndee na jino kiuu ja vi kandija ñayiu sava ka tatatno'o.

²⁶ Yun te saa skaku ni'nu ya ndi'i ñayiu Israel, nagua yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a:

Ndee ñuu Sion kii ia skaku ni'nu ñayiu,
te kindee ya ndi'i jakue'e ka sa'a tatatno'o Jacob.

²⁷ "Te ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin nuu kindee rin yika kuechi", kachi ia Dios, ka'an nuu tutu ii.

²⁸ Te ñayiu Israel, chi tu ni ka janta'ui tno'o va'a ia Dios ja skaku ni'nu ña, te ka jini u'ui ia Dios ja kuu in java'a nuu in in maa ni. Su ia Dios, chi kutoo ni ña ya jin, chi ni kaji ya ndee ndi tata velui. ²⁹ Te ma ndakindee ya nagua ni skuta'u ña ya, te ni ma ndatna'nu ini ya ja ni kana ya ñayiu. ³⁰ Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o, ndee ama ka, chi ni ka okuso'o ni nuu ia Dios, su vitna ja ni ka kuso'o ñayiu Israel nuu ya, te ni kunda'u ini ña ya jin in in ni. ³¹ Te suni saa ni ñayiu Israel vitna, chi ka kuso'i nuu ia Dios, nagua ja saa, te na kunda'u ini ña ya jin in in maa ni, te suni saa ni kokunda'u ini ña ya jin. ³² Chi ni jasi ña ia Dios jin ndi'i ñayiu ka kuso'o nuu ya, nagua ja saa te inuu kunda'u ini ya jin ndi'i ñayiu.

³³ Chi ka'nu ndeva'a kuu tno'o ndichi ia Dios, te ndi'i kuiti jinkui'nu ini ya. Te ma kuu sa'un ja vi ka'on naxa sandaa ya kuechi in in ñayiu, te ni ma kentakueio

ja vi jinkui'nu inio naxa sa'a ya. ³⁴ "¿Na in ni jinkui'nu ini naxa ndakani ini maa Jito'o? ¿Axi na in ni xteku ña jin ya? ³⁵ ¿Axi na in ñayiu ni jiña'a xtna'nu'u ka nuu ya, nagua ja ndakuña'a ya nui?" ³⁶ Chi nuu maa ya vaji taka ja oo, te maa ya jito ndi'i, te ja vi koo nuu maa ya ka kuu. Te na vi kochiñu'o ya ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya nikuii nikani. Saa na kokuu.

12

Na vi kunukuechi gua'o nuu Jesukristu

¹ Nuu saa, te jikanta'u san nuu in in maa ni, vi ñani vi kua'a, ja kunda'u ini ña ia Dios jion, vi soko ni maa ni nuu ya, na kuinio in ja soko tekua'o nuu ya, in ja vii, ja junkuaan ini ia Dios. Chi ya'a kuu ja ka chiñu'u ndaa ndija ni ya. ² Te ma vi kosa'a ni nagua ka sa'a ñayiu ñuyiu ya'a, chi sua'a na sama ja ka ndakani ini ni, nagua ja saa te vi nduu jaa ndi'i ni. Saa te kentakuei ni ja vi kuni ni naxa kuini ia Dios axi nagua kuu jagua'a ja junkuaan ini ya, vi nagua kuu ja oo ndaa.

³ Chi ni chindee ni chituu ña ia Dios jin san nuu ni chitniuu ña ya, te ka'an san nuu ndi'i ni ja ni in ni ma vi ndakani ini ni ja ka kuu ka'nu ka ni. Chi sua'a vi kui'nu ini in in maa ni nagua ka ndakani ini ni na kuu na kuu naxa ni chikua'a ia Dios ja ka kandija ni, ja ni saja ya nuu in in ni. ⁴ Chi nagua oo yiki kuñuo ja ka neva'o kua'a ndatniuu kueli, su masu in ni tniuu ka sa'a ndi'i ndatniuu yun. ⁵ Te suni saa ni ka kuu yoon, chi visi ka oo kua'o, su invaa ni yiki kuñu ka kuo jin Kristu. Te ka netna'a in ion ja ka kuo na kuinio invaa ni yiki kuñu.

⁶ Te siin siin tniuu ni skuta'u ña ia Dios jin in ion, na kuu na kuu naxa ni ka'an nda'u ni ka'an kee

ña ya. Te nuu ja ni skuta'u ña ya tniuu ja vi ndakani ni tno'o ya ja ka ni'i ni nuu maa ya, te vi sa'a ni jin na kua'a ka kandija maa ni. ⁷ Axi nuu ja ni ka kuta'u ni tniuu ja vi kunukuechi ni nuu ñayiu, te vi kunukuechi gua'a ni. Axi ni ka kuta'u ni tniuu ja vi kaxtno'o ni, te vi kokaxtno'o ni nuu ñayiu. ⁸ Te nuu ja ni ka kuta'u ni tniuu ja vi xteku ni ñayiu, te vi koxteku ni ñayiu. Te nuu ja ka skuta'u ni inka ñayiu, te vi sa'a ni jin ndee ini ndee anu ni. Te nuu ja ka netniuu ni nuu ñayiu ka skua'a, te vi sa'a gua'a ni jin tniuu ka nee ni. Te nuu ja ka chituu ni ñayiu ka kuu nda'u, te vi kosii ini nuu ka chituu ni jin.

Tno'o kanuu ja vi skunkuu ñayiu ka kandija

⁹ Vi ka'an too tna'a ndaa ni, te ma vi sa'a jani ini ni. Vi skexiko ni jakue'e, te vi sa'a ni java'a. ¹⁰ Vi ka'an too tna'a in in maa ni jin in ñani in tna'a ni, te vi konee yiñu'u nuu tna'a ni.

¹¹ Te vi nduku ndee ni, ma vi kokuu kuxii ni jin tniuu ka sa'a ni, chi vi ni ini ni anu ni, vi kunukuechi ni nuu Jito'o.

¹² Vi kosii ini ni ja ka ndetu ka'nu ni taka java'a ja vi ni'i ni, te vi kuandee vi kuataa ini ni nuu ka tna'a ni tnundo'o, te siun ni vi kondakuatu ni nuu ia Dios.

¹³ Te vi chituu ni ñayiu ka kandija nuu nagua ka ja'ni ña jin, te suni vi kuña'a nuu ni ve'e ni na vi ndoi nuu ka jionditai.

¹⁴ Vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin ñayiu ka ndakoo siki ni. Te ma vi kane'e ni jin, chi sua'a vi kakanta'u ni ja ja'i.

¹⁵ Vi kokusii ini ni jin ñayiu ka osii ini, te vi nda'i ni jin ñayiu ka nda'i.

¹⁶ Te vi kintna'a inuu ni jin in in ni. Te ma vi kokuu teyii ni, chi vi koo inuu ni jin ñayiu ka sa'a nda'u

maa. Te ma vi kani ini ni ja inu ndichi ka ni.

¹⁷ Te ma vi ndaxndenaa ni ni in ñayiu nuu ka sa'a ñai jakue'e jin ni. Chi vi nduku ndee ni vi sa'a ni java'a jin ndi'i ñayiu. ¹⁸ Te vi nduku ndee ni vi guaa ndee ndenu vi kundee ini maa ni ja vi koo mani ni jin ndi'i ñayiu. ¹⁹ Ma vi ndaxtenaa maa ni ñayiu ja ka sa'a ña jakue'e, vi ñani vi kua'a, ja ka ka'an too tna'o, chi vi kua'a ni tno'o ja maa ia Dios kuu ia tetniuu tnundo'o siki ñayiu yun. Chi saa yoso nuu tutu ii: "Maa rin guaa tetniuu tnundo'o, chi maa rin guaa ndatniuya'u", kachi Jito'o. ²⁰ Chi "Nuu ja kokin ñayiu ka'an u'u ña jin ni, te kuña'a ni ja na kai. Te nuu ja yichi, te kuña'a ni ndute na ko'i. Chi nuu ja saa sa'a ni, te sa'a ni ja vi ndukua'a ñu'i ja kukanoi." ²¹ Ma vi kuandetu ni ja skuita ña jakue'e, chi saa sua'a maa ni vi skuita jakue'e jin java'a ka sa'a ni.

13

Vi kuanyu'u vi kuandetuo nuu ñayiu ka netniuu

¹ Ndi'i ñayiu na vi kuanyu'u vi kuandetui nuu ñayiu ka netniuu, chi ka ndisoi tniuu nuu ñuu. Chi tu na ñayiu netniuu nuu ja tu ni jani ña maa ia Dios, te ñayiu ka netniuu, chi maa ia Dios ni chitniuu ña. ² Yun guaa ñayiu kanduu kani'ni in ñayiu netniuu, te tu kuini ja kuanyu'u kuandetui nuu ñayiu ja ni jani ia Dios, te ñayiu yun, chi xtavi kuechi mai, te nini kuu ja tniuya'ui ja sa'i yun. ³ Chi ñayiu ka netniuu, masu ka oi ja vi siu'i ñayiu ka sa'a gua'a, chi ja vi koyu'u ñayiu ka sa'a jakue'e. Te nuu ja kuini ni ja ma koyu'u ni ñayiu ka netniuu, nuu saa te sa'a gua'a ni, te ñayiu ka netniuu yun na vi ndakuantno'o ña jin ni. ⁴ Chi ka jinokuechi nuu ia Dios ja vi sa'i java'a jin ni. Su nuu ja

sa'a ni jakue'e, te koyu'u ni jin, chi masu ka netniuu uin, chi ka ndiso'i tniuu ja vi sa'a ndai jin ñayiu nagua ya'i. Chi nuu ia Dios ka jinokuechi, te jantniuu ña ya jin ja vi ka'nde ndai kuechi na ñayiu sa'a jakue'e. ⁵ Yun guaa kanuu ja kuanyu'u kuandetu ni nuu ñayiu ka netniuu, masu na ni ja ma ki'in ni ja kundaa kuechi ni, chi suni ja ndakani gua'a ini ni jin jajintnuni ni. ⁶ Chi yun kuu ja tniuya'u ni xu'un impuestu. Chi nuu ia Dios ka jinokuechi ñayiu ka netniuu ya'a, te tniuu ya'a ka ndee nui ja vi sa'i.

⁷ Te suni tniuya'u ni ndi'i nagua ndita ni: tniuya'u ni xu'un ja ka jakin tna'a ni nuu ñuu, vi xu'un impuestu ja ndita ni nuu ñayiu ka jikan xu'un impuestu. Te ka'an vii vi ka'an va'a ni nuu ñayiu kuini ja ka'an va'a ni, te konee yiñu'u ni nuu ñayiu kuini ja konee yiñu'u ni.

Vi ka'an too in tna'a kuikion

⁸ Ma vi kondita ni nuu ni in ñayiu, chi maa ni ja ka ndita ni kuu ja vi ka'an too tna'a ni, chi na ñayiu ka'an too in ñani in tna'i, te ja ni skunkui nagua tatnuni Ley Moisés. ⁹ Chi ya'a tatnuni Ley: "Ma vi skindee tna'a ron, ni ma vi ka'ni ron ndiyi, ni ma vi su'u ron, ni ma vi ka'an tno'o ron siki inka ñayiu, ni ma vi kojio'o ron nagua neva'a inka ñayiu". Ndi'i tno'o ya'a vi sava ka tno'o ja vaji nuu sava ka Ley, te ndi'i ni nduu invaa ni tno'o ya'a: "Ka'an too in ñani in tna'a ron nagua kutoo ron maa ron". ¹⁰ Chi na in ka'an too in ñani in tna'i, te ma sa'a ñai jakue'e, te ja ka'an toi yun sa'a ja skunkui nagua tatnuni Ley Moisés.

¹¹ Te vi sa'a ni ndi'i tno'o ya'a, chi ja ka jini maa ni na tiempu ka oo vitna, te ja ni kuu ore ja vi ndandoto ja ka kixion, chi vitna te ja ni kuyatni ka kiuu ja skaku ni'nu ña ya jion, saa kiuu ja ni

ka kandijao tno'o va'a ya. ¹² Chi na kuinio ja ja kua'an ya'a jakuaa, chi ja makundikin sa'un ja tuu inka kiuu ja ndii Kristu. Nuu saa te na vi xndoo tniuu kue'e ja ka sa'o ñunee, te na kuinio ja vi ndekui'nuo sa'un ja vi kaxin tna'o jin jakue'e nuu ye'e ni'nu ia Dios, nagua sa'a in soldado nuu ndaki'in de sa'un de ja kaxin tna'a de. ¹³ Te na vi kaka ndao ja tno'o nduu ka jikao. Te ma vi kosa'o viko ja vi kokaa ndeva'o, te ni ma vi kojinio, ni ma vi kuineo ja vi kosa'o kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, ni ma vi kokukuasun inio ja vi kotee tna'o. ¹⁴ Su sua'a vi sa'o nagua ni osa'a maa Jito'o Jesukristu, te ma vi kuña'o nuu yiki kuñuo nagua jio'o ja kusii ini jin.

14

Ma vi xtavi kuechi ni in ñayiu kandija

¹ Vi kuenta'u ni ñayiu chia'an ka vi koyutnu gua'a nuu tno'o ia Dios, su ma vi tee tna'a ni jin visi siin siin ka ndakani ini ni. ² Chi ka oo ñayiu ka kandija ja ndi'i ni ja kuu vi kai. Su ñayiu ja chia'an ka koyutnu gua'a, chi maa ni yuku kuii ka jai. ³ Te ñayiu ka jaa ndinuu ni nuu, ma vi skexikoi ñayiu ja tu ka jaa ndinuu ni nuu. Te ñayiu ja tu ka jaa yun, ma vi xtavi kuechi ñayiu ka jaa ndinuu ni nuu, chi ni janta'u ña maa ia Dios jin ñayiu yun. ⁴ Te maa ni, ¿na in kuu ni ja xtavi kuechi ni inka ñayiu jinokuechi? Nuu ja sa'a gua'i axi sa'a kue'i, su kuenta maa ya ja kuu ya lamui kuu, te koo yutnui, chi ka'nu kuu maa Jito'o ja sa'a ya ja koo yutnui.

⁵ Te suni ka oo ñayiu ka ndakani ini ja oo kiuu ka'nu ka saa sava ka kiuu, su savai ka ndakani ini ja inuu ni ka kuu ndi'i ni kiuu. Su in in mai na vi kukanu ndaa ini jin ja ka ndakani ini. ⁶ Chi ñayiu ka

jaan ii in kiuu, ka jaan ii kiuu yun ja ka chiñu'i Jito'o. Te ñayiu ja tu ka jaan ii in kiuu, tu ka jaan ii kiuu yun ja ka chiñu'i Jito'o. Te ñayiu ka jaa ndi'i ni nuu, ka jai ja ka chiñu'i Jito'o, chi ka ndakuanta'ui nuu ia Dios. Te ñayiu tu ka jaa ndi'i ni nuu, tu ka jai ja ka chiñu'i Jito'o, te suni ka ndakuanta'ui nuu ia Dios.

⁷ Chi ni ion tu ka tekuo ja vi koo va'a mao, ni ma vi kuo ja vi koo va'a mao. ⁸ Chi nuu ja ka tekuo, te ka tekuo ja vi koo nuu maa Jito'o. Te nuu ja vi kuo te vi kuo ja vi koo nuu maa Jito'o. Yun guaa a ka tekuo axi ka ji'o, su nuu nda'a maa Jito'o ka oo. ⁹ Chi yun guaa ni ji'i Kristu, te ni ndateku ya, chi teku ya vitna nagua ja kokuu ya Jito'o ñayiu ji'i vi ñayiu teku.

¹⁰ Su maa ni, ¿nau ja xtavi kuechi ni ñanio? Axi maa tuku ni, ¿nau ja skexiko ni ñanio? Te ndi'o ndajinokueio nuu Kristu ja sandaa ya kuechio. ¹¹ Chi yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: Teku maa rin, kachi Jito'o, te nuu maa rin vi jinkuiin jiti ndi'i ñayiu, te ndi'i ñayiu vi ndaa yu'u ja maa rin kuu ia Dios, ka'an tutu ii. ¹² Nuun saa, te in in mao vi ndakua'o kuenta nuu ia Dios nagua ni ka sa'o.

Ma vi sa'a ni ja kanakau in tna'a kuikin ni nuu yika kuechi

¹³ Yun guaa ma vi koxtavi kuechi tna'a in ion, chi sua'a vi ku'un inio ja ma vi sa'o ja vi ndakaka yata ñanio nuu ka kandi-jai. ¹⁴ Chi jini maa san vi kukanu ini san Jito'o Jesús, ja ni in ja ni sa'a ia Dios tu oo tne'e maa, su ñayiu ndakani ini ja oo sava jatne'e, te jatne'e kuu nuu mai. ¹⁵ Su nuu ja jin ndei ka jaa ni, sa'a ja kusuchi ini ñani ni, nuu saa te ka xne'e ni ja tu ka ka'an too ni ñani ni. Ma vi sa'a ni ja jin ndei ka jaa ni, te skunaa ña jin ñayiu

xiin ja'a ni ji'i Kristu. ¹⁶ Te ma vi kune ni ichi ja vi ka'an kue'e ñayiu siki ja ka jini maa ni ja ka sa'a va'a ni. ¹⁷ Chi nuu tatnuni ia Dios nuu, masu siki ndei vi kao axi ja vi ko'o kuu, chi ja vi sa'a ndao, te vi koo jin tno'o mani, te vi kosii inio jin ma'ñu sagua Espiritu ia Dios kuu. ¹⁸ Chi ñayiu ja sa'a siun nuu jinokuechi nuu Kristu, te junkuaan ini ña ia Dios jin, vi ka ka'an vii ka ka'an va'a ñayiu ja ja'i.

¹⁹ Te yun guaa vi ndukuo ja siun ni vi koo manio jin ñanio, te vi chituu tna'o ja vi koyutnu gua'o nuu tno'o ya. ²⁰ Te ma vi skunaa ni nagua ni sa'a ia Dios ja ja'a ndei ka jaa ni. Chi jandaa ndija ja ndi'i ni nuu ndei oo vii, su jakue'e kuu nuu ja ndei ka jaa ñayiu sa'a ja ndakaka yata inka ñayiu. ²¹ Chi gua'a ka kuu ja ma vi kaa ni kuñu, ni ma vi ko'o ni vinu, ni in ja ma vi sa'a ni ja ndakaka yata ñanio, axi ja ndaskiti ini ña jin, axi ja skuita ña jin. ²² Te ka kukanu ini ni jin ja ka kandiija ni ja kuu vi sa'a ni nuu ia Dios. Nase ta'u ñayiu ja tu xtavi kuechi ña jajintnuni jin ja sa'i. ²³ Su ñayiu ndi'ni siki ja jai, te xtavi kuechi mai jin ja jai yun, chi tu kukanu ini ja kuu kai, te jai. Chi ndi'i ja sa'a ñayiu nuu tu kukanu ini, te yika kuechi kuu.

15

¹ Yun guaa yoon ja ka oo ndakuo jin ja ka kandiiao, na vi kuandee inio jin ñayiu inu vita, te ma vi ndukuo nagua ka junkuaan ini mao. ² Te in in mao na vi ndukuo ja vi junkuaan ini ña in ñani in tna'o, in ja sa'a gua'a ña jin, ja chituu ña ja vi koyutnu gua'a kai. ³ Chi ni Kristu, tu ni nduku ya nagua junkuaan ini maa ya, chi sua'a ni skunkuu ya nagua yoso nuu tutu ii: "Taka tno'o ne'e ja ka kane'e ñayiu jin ni, kuu na kuinio ja ka ka'in siki maa san",

kachi tutu ii. ⁴ Chi ndi'i tno'o ja yoso nuu tutu ii ndee jana'a, ni ka tee ja kaxtno'o nuu, nagua ja vi kuandee inio, te vi kosii inio nuu ka ka'uo nuu tutu ii yun, te vi kondetu ka'nuo ya. ⁵ Te maa Dios, ia taa ja vi kuandee ini ni, te vi kosii ini ni, na chituu ña ya jin in in ni ja vi koo inuu ni, nagua ni sa'a maa Jesukristu, ⁶ nagua ja saa te inuu ni vi ka'an ni, nuu ka chiñu'u ni Dios, ia kuu Tata Jito'o Jesukristu.

Ni jitenuu tno'o ia Dios nuu ñayiu sava ka tatatno'o

⁷ Nuu saa te vi kuenta'u tna'a ni, nagua ni janta'u ña Kristu jion, nagua ja saa te vi chiñu'u ñayiu ia Dios. ⁸ Chi ka'an san ja ni kii Jesukristu ja kunukuechi ja nuu ñayiu judio nagua ja skunkuu ya tno'o ni kee yu'u ia Dios nuu ndi tata velu san, saa te xne'e ya ja Dios chi ia ndaa kuu ya. ⁹ Te ni kii ya, nagua ja suni ñayiu sava ka tatatno'o vi chiñu'u ia Dios ja kunda'u ini ña ya jin, nagua yoso nuu tutu ii:

Yun guaa ndaa yu'u san ne'u ñayiu sava ka tatatno'o ja maa ni kuu ia Dios,

te kata san yaa ja chiñu'u ña san.

¹⁰ Te suni sua'a yoso nuu tutu ii:

Maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o, inuu vi kokusii ini ni jin ñayiu ñuu maa ya.

¹¹ Te ka'an tuku tutu ii:

Maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o, vi sa'a ka'nu ni Jito'o Dios,

te ndi'i ñayiu ñuyiu vi chiñu'u ya ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya.

¹² Te suni ka'an nuu tutu ni tee Isaías:

Ndee ndikin tata Isaí kee in ia ja kii,

te kotatnuni ya nuu ñayiu sava ka tatatno'o,

te ñayiu yun, vi kondetu ka'nu ña jin ya,

ka'an nuu tutu ii.

¹³ Te maa Dios, ia taa ja ka ndetu ka'nuo ja vi ni'o java'a nuu ya, na sa'a ya ja vi kosii ini ndeva'a ni, te vi koo ni jin jamani ya, chi ka kandija ni ya, nagua ja saa te in in kiuu vi kondetu ka'nu ka ni ya jin jaka'nu maa Espiritu ya.

Ndakani Pablo naxa kaxtno'o de nuu ñayiu sava ka tatatno'o

¹⁴ Te kukanu ini san ja maa ni, vi ñani vi kua'a, chi inu va'a ndeva'a ini ni, te ndi'i ni ka jinkui'nu gua'a ini ni, te kuu vi xteku tna'a in in maa ni. ¹⁵ Su nuu tutu ya'a, ni kii ini san ni tee kaji kuiti san nagua ja ndaska'an ña san, ja ma vi ndunaa ini ni. Te saa sa'a san, chi ni chindee ni chituu ña ia Dios jin san, ¹⁶ ja kunukuechi san nuu Jesukristu na kuinio in sutu, te kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu sava ka tatatno'o, nagua ja saa te kuenta'u ña ia Dios jin ñayiu yun, na kuinio in ja soko ja junkuaan ini ya, te sa'a Espiritu ya ja ka kuu ii ka kuu ndai nuu ya.

¹⁷ Te ja oo san jin Jesukristu guaa kusii ndeva'a ini san ja jinnokuechi san nuu ia Dios. ¹⁸ Chi ma kii ini san ja ka'an san inka tno'o siin, chi maintno'o ni nagua sa'a Kristu jin ma'ñu sagua maa san, ja ka jantno'o ñayiu sava ka tatatno'o nuu ia Dios. Te saa sa'a san jin ndi'i tno'o ka'an san vi tniuu sa'a san, ¹⁹ jin ma'ñu sagua jaka'nu maa ya ja sa'a kua'a tniuu na'nu vi javii java'a jin jaka'nu maa Espiritu ia Dios. Saa te skunkuu san ja kaxtno'o san tno'o va'a Kristu nuu ñayiu guaa ndee ñuu Jerusalén vi nii sava ka ñuu guaa ndee kenta ñuu ja tñii Ilirico.

²⁰ Te yun guaa ni nduku ndee san ni kaxtno'o san tno'o va'a Kristu nuu tu sa'un na ama ka nini ñayiu tno'o ya, nagua ja ma kaxtno'o ka san nuu ñayiu ja ni ka onini tno'o ya ja ni ka ndakani sava ka de. ²¹ Chi sua'a ni skunkuu san nagua yoso nuu tutu ii:

Ñayiu ja tu sa'un na ama ka jini tno'o ya, te vi kuni.

Te ñayiu ja tu sa'un na ama ka nini tno'o ya, vitna te vi jinkui'nu ini, kachi tutu ii.

Ndakani ini Pablo ja jinkoto de ñayiu Roma

²² Te ja ja'a tniuu ya'a guaa jasi ña ja tu kuu ja jakoto ña san, visi ja ni kuu kua'a jichi ndakani ini san ja jaa san. ²³ Su vitna ja ni xndi'i san tniuu sa'a san ñuu ya'a, te ja siun ja ni kuu kua'a kuia ndakani ini san ja jakoto ña san. ²⁴ Te kondetu ka'nu san ja kuu jakoto ña san nuu ya'a san ki'in san España. Te nuu ya'a tno'o sii ini ja vi koo nunuo, te vi chituu ña ni ja vi ndakanu ichi ña ni ki'in san. ²⁵ Su vitna, chi no'o san Jerusalén nusia'a san joo ja ni ka skuta'u ña jin ñayiu maa ia Dios ja ka oo ñuu yun. ²⁶ Chi ñayiu ka skua'a ja ka oo Macedonia vi Acaya, ni ka jakin tna'i joo xu'un ja vi tetniui nuu ñayiu maa ia Dios ja ka kuu nda'u ka oo ñuu Jerusalén. ²⁷ Ni ka junkuaan ini ja vi sa'i saa, te vatuka ka sa'i, chi jin ma'ñu sagua ñayiu judio ni ka ni'i ñayiu sava ka tatatno'o javii java'a nuu ia Dios. Te yun guaa ka nditai, te kanuu ja vi ndachitui jin ñayiu judio ja ka kandija yun, jin nagua ka neva'i ñuyiu ya'a. ²⁸ Nuu saa te nuu xndi'i san tniuu ya'a, ja ndakuña'a san xu'un ja vaji jin san ya'a, te kee san ki'in san España, te nuu ya'a san ñuu jian, te jakoto ña san. ²⁹ Te jini san ja kiuu jaa san nuu ka oo ni, te kenta san jin kua'a javii java'a jin ma'ñu sagua tno'o va'a Kristu.

³⁰ Su jikanta'u san nuu in in ni, vi ñani vi kua'a, ja vi chituu ña ni na vi ndakuatuo nuu ia Dios ja ja'a san, chi ka oo jin Jito'o Jesukristu, te sa'a Espiritu ia Dios ja ka ka'an too tna'o. ³¹ Vi kakanta'u ni ja na

skaku ña ya nuu nda'a ñayiu tu ka kandija ja ka oo Judea, te na vi kuantu'a gua'a ñayiu ka skua'a ka oo ñuu Jerusalén xu'un ja nee san ja chituu san jin. ³² Te nuu ja saa kuini maa ia Dios, te kosii ini san nuu jakoto ña san jin in in ni, te ndatatu san nagua ja ndanindee ka san nuu vi koo jian. ³³ Te maa Dios, ia sa'a ja vi koo jin jamani, na koo ya jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

16

Ndakan tno'o Pablo ñayiu ka jini tna'a jin de

¹ Te kaxtno'o san ja kenta kua'o Febe, in ña'a jinokuechi gua'a nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Cencrea. ² Te vi kuantu'a gua'a ni ña ja oo ña jin maa Jito'o, nagua kuini ja sa'o jin ñayiu maa ia Dios, te vi chituu ni ña nani guaa kuu ja ja'ni ña jin ña, chi ni chituu maa ña kua'a ñayiu, te suni ni chituu ña ña jin san.

³ Te vi kuña'a ni nuu Priscila jin Aquila, ja ndakan tno'o ndeva'a san de, ¿a kukueni ka oo de?, chi in ni ka satniuu san jin nduu de ja ka jinokuechi san nuu Jesukristu. ⁴ Chi ni ka tna'a de tundo'o ja vi ndee ndoñu'u ka ja vi kuu de ja ja'a san. Te yun guaa ndakuanta'u san nuu nduu de, te masu maintno'o ni sein, chi suni ka ndakuanta'u ñayiu sava ka tatatno'o ja ka skua'a. ⁵ Te suni vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san ñayiu ka skua'a ja ka ndututu ve'e Priscila jin Aquila, ¿a kukueni ka oi? Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san jin Epeneto, ¿a kukueni oo de? Chi suu de kuu tee xtnañu'u ja ni kandija Kristu ñuu Acaya. ⁶ Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san María, ¿a kukueni oo ña? Chi maa ña kuu ña'a ni satniuu ndeva'a ja ja'a in in maa ni. ⁷ Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a

san tna'a san Andrónico vi Junias, ¿a kukueni ka oo de? Chi maa de jin ña ni ka yi'i in ni jin san vekaa. Te sava ka tee ni chitniuu Jesús, chi ka nee yiñu'u ndeva'a de nuu nduu ñayiu ya'a, te xtnañu'u kai ni ka kandija Kristu saa maa san.

⁸ Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o san Amplias, tee ka'an too ndeva'a san, ¿a kukueni oo de? Chi ni kandija de Jito'o. ⁹ Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Urbano, tee ka chituu tna'a jin san ja ka kaxtno'o san tno'o va'a Kristu, ¿a kukueni oo de? Vi saa ni Estaquis, tee ka'an too ndeva'a san, ¿a kukueni oo de? ¹⁰ Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Apeles, ¿a kukueni oo de? Chi ni xne'e de maa de ja kandija gua'a de Kristu, vi saa ni ndakan tno'o san ñayiu ve'e Aristóbulo, ¿a kukueni ka oi? ¹¹ Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san tna'a san Herodión, ¿a kukueni oo de vi a kukueni ka oo ñayiu ve'e Narciso, ja ni ka kandijai Jito'o? ¹² Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Trifena jin Trifosa, ¿a kukueni ka oo ña? Chi nduu ña ka satniuu ndeva'a nuu Jito'o. Vi saa ni ndakan tno'o ndeva'a san Pérsida ña'a ka'an too san, ja satniuu ndeva'a ña nuu Jito'o. ¹³ Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Rufo, tee ni kaji ña maa Jito'o, ¿a kukueni oo de?, vi suni nana si'i de, ja suni kuu ña na kuinio nana si'i san. ¹⁴ Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Asíncrito vi Flegonte vi Hermas vi Patrobas vi Hermes, vi sava ka ñanio ja ka oo jin de, ¿a kukueni ka oo de? ¹⁵ Te vi kuña'a ni ja ndakan tno'o ndeva'a san Filólogo jin Julia vi Nereo jin kua'a de, vi Olimpás vi ndi'i ñayiu ka kandija ja ka oo jin de, ¿a kukueni ka oo de? ¹⁶ Vi ndakan tno'o tna'a in in maa ni, te vi ndatni nda'a tna'a ni. Te

ndi'i ñayiu ka skua'a ja ka kandija Kristu ka oo ya'a ka ndakan tno'o ña jin ni, ¿a kukueni ka oo ni? Saa vi ka'an ni jin.

Tno'o sandi'i ni ka'an Pablo

¹⁷ Su jikanta'u san nuu ni, vi ñani vi kua'a, ja vi koto ni maa ni jin ñayiu ka nduku ja vi sa'a siin tna'a, te ka sa'i ja ka kujioo ñayiu ka skua'a, chi siin ka kaxtno'i jin nagua ni ka kutua'a maa ni. Te vi kujioo ni nuu ñayiu ka sa'a siun. ¹⁸ Chi ñayiu yun, tu ka jinokuechi nuu Jito'o Jesukristu, chi ka ndi'ni kai ja vi ku'un chitu chii, te inu yuchi ndeva'a yu'i, te jin tno'o vii ja ka ka'in yun ka xnda'ui ñayiu inu vita ini. ¹⁹ Te ndi'i ñayiu ka jini naxa ka jantno'o ni tno'o va'a Jesús, yun guaa kusii ndeva'a ini san, te kuini san ja vi kondichi ini ni, ja vi sa'a ni java'a, su ma vi kuni ni ja vi sa'a ni jakue'e. ²⁰ Te maa Dios, ia sa'a ja vi koo jin jamani, ñama xtaxin yuu ya Tachi ja nani Satanás ja vi kokuain ni'nu ni. Te Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña jin in in maa ni.

²¹ Te kachi Timoteo, tee ka chituu tna'a jin san ja ka kaxtno'o san, ja ndakan tno'o ndeva'a ña de, ¿a kukueni ka oo ni? Te suni ka ndakan tno'o ña Lucio vi Jasón vi Sosípater, ¿a kukueni ka oo ni? Saa vi ka'an ni jin de.

²² Maa san kuu Tercio ja tee san tutu ya'a nagua ka'an Pablo, te suni ndakan tno'o ña san jin ni, ¿a kukueni ka oo ni ja ka oo ni jin Jito'o?

²³ Te kachi Gayo ja ndakan tno'o ndevava'a ña de jin ni, ¿a kukueni ka oo ni? Chi maa de kuu tee tanuu ve'e ja ndoo maa san ja kuu san Pablo. Te suni tanuu de ve'e de ja ka ndututu san jin ndi'i ñayiu ka skua'a. Vi suni ndakan tno'o ña Erasto, tee yinda'a xu'un ñuu ya'a jin ñanio Cuarto, ¿a kukueni ka oo ni?

²⁴ Te Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña jin ndi'i ni. Saa na kokuu. *

²⁵ Te na vi chiñu'o ia Dios, chi sa'a ya ja ka oo yutnu ni jin tno'o va'a Jesukristu ja ni kaxtno'o san. Te tno'o ya'a kuu ja ni yiyu'u, su ni xne'e ia Dios tno'o ya'a ja ni oneva'a yu'u ya guaa ndee ama ka ja junkoo ñuyiu. ²⁶ Su vitna te ni ka jinio tno'o ya jin ma'ñu sagua tutu ii ja ni ka tee ndaa tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, nagua ni tatnuni maa Dios, ia oo nikuii nikani, ja ni tuu ndijin tno'o ya. Te ni ka jini ñayiu ndi'i ñuu nagua ja vi kandijai, te vi kuantno'i tno'o ya. ²⁷ Te nikuii nikani na koo jayiñu'u nuu ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu ja maintno'o Dios kuu ia ndichi. Saa na kokuu.

---

* **16:24** 16:24 Masu ndi'i nuu tutu ii ndee jana'a yoso tno'o ya'a.

Tutu xtnañu'u ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Corinto

¹ Maa san kuu Pablo, tee ni kana ia Dios ja sa'a san nagua kuini ya, te ni chitniuu ña ya ja ndakani san tno'o va'a Jesukristu. Te maa san jin ñanio Sóstenes ² ka tee san tutu ya'a ja majaa nuu maa ni, ja ka skua'a ni tno'o va'a ia Dios ja ka oo ni ñuu ka'nu Corinto, ja ka kuu ni ñayiu ni sa'a siin ña ia Dios ja vi kunukuechi ni nuu ya jin ma'ñu sagua Jesukristu. Chi ni kana ña ya ja vi kokuu ni ñayiu vii nuu ya, jin ndi'i ñayiu ka oo ninii nuu ka ndakakune'i sivi Jito'o Jesukristu, ja kuu ya Jito'o mai vi suni Jito'o yoon. ³ Te maa Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya, te vi koo ni jin jamani ya.

Tno'o ja ndakuanta'u nuu ia Dios

⁴ Te siun ni ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ja'a in in maa ni, chi ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya jin ma'ñu sagua Jesukristu. ⁵ Chi jin ma'ñu sagua ya ni sa'a ia Dios ja ni ka kuu kuika ni nuu ndi'i tno'o ya, te ni ka jinkui'nu gua'a ini ni jin tno'o ka ka'an ni vi nuu ndi'i tno'o ndichi ya. ⁶ Chi ni ka kukanu ndaa ini ni jin tno'o Jesukristu ja ni ka ndakani nuu ni. ⁷ Te yun guaa tu nagua ja'ni sa'un ka ña ni in ja skuta'u ña ia Dios, nini ka ndetu ka'nu ni guaa ndee kiuu ndenta Jito'o Jesukristu. ⁸ Te maa ya sa'a ja vi koyutnu ni guaa ndee kiuu sandi'i, nagua ja tu na kuechi vi kotavi ni kiuu ja ndii Jito'o Jesukristu. ⁹ Chi ia ndaa kuu Dios, te skunkuu ya tno'o ni kee yu'u ya, te ni kana ña ya ja vi koo ni jin se'e ya Jesukristu, ia kuu Jito'o.

Tno'o ja xteku ña jin ñayiu ka skua'a ja ma vi sa'a siin tna'i

¹⁰ Jikanta'u san nuu in in ni, vi ñani vi kua'a, jin sivi Jito'o Jesukristu ja inuu inuu vi ndatno'o tna'a ni, te ma vi kosa'a siin tna'a ni, chi sua'a inuu vi koo ni, vi inuu vi ndakani ini ni. ¹¹ Ka'an san tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a, ja ka oo ni ñuu ka'nu Corinto, chi ka ka'an ñayiu ka oo ve'e Cloé ja ka tee tna'a ni. ¹² Chi jini san ja ka ka'an ni: "Maa san chi oo san jin Pablo"; te sava ni ka ka'an: "Maa san chi oo san jin Apolos"; te sava ni: "Maa san chi oo san jin Pedro"; te sava ni: "Maa san chi oo san jin Jesukristu". ¹³ ¿Te naxa nuu saa? ¿A kuu vi sa'a siin siin ni Jesukristu? Te tu ni intakaa maa san ja kuu san Pablo nuu cruz ja ja'a in in ni, te ni tu ni ka jandute ni jin sivi san. ¹⁴ Te ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ni in ni, tu ni skuandute ña san, chi maa ni Crispo jin Gayo guaa ni skuandute san, ¹⁵ nagua ja ni in ñayiu ma vi koka'in ja ni ka jandutei jin sivi Pablo. ¹⁶ (Te suni ni skuandute san ñayiu ve'e Estéfanos, su tu ndaka'an san a ndee ka ñayiu ni skuandute san.) ¹⁷ Chi tu ni tetniuu ña Jesukristu ja skuandute san ñayiu, chi ja kaxtno'o san tno'o va'a ya, su masu jin tno'o ndichi ndeva'a ja oo ñuyiu ya'a, nagua ja ma naa jaka'nu ndeva'a ja ni ji'i Jesukristu nuu cruz.

Jin Jesukristu ni xne'e ia Dios jaka'nu ya vi tno'o ndichi ya

¹⁸ Te tno'o kaxtno'o ja ni ji'i Jesukristu nuu cruz, chi tno'o vasa kuu nuu ñayiu kua'ankuei ja vi junaa. Su yoon ja kua'ankueio ja vi kaku ni'nuo, chi in jaka'nu maa ia Dios kuu, ¹⁹ nagua yoso nuu tutu ii:
Xnaa rin tno'o ndichi ja jini ñayiu ndichi ñuyiu ya'a,
te xtajioo rin ja ka jinkui'nu ini ñayiu kaji ini,

kachi tutu ii.

²⁰ Nuu saa te tu nagua jiniu'u ñayiu ndichi, ni ñayiu kaxtno'o Ley, ni ñayiu jini gua'a ja tee tna'a siki nagua oo ñuyiu ya'a. Chi ni sa'a ia Dios ja tu jiniu'u tno'o ndichi ñayiu ñuyiu. ²¹ Chi ia ndichi kuu Dios, te tu ni ka jini ña ñayiu ñuyiu jin ma'ñu sagua tno'o ndichi ja ka jini mai. Su ni jintna'a ini ya ja jin ma'ñu sagua tno'o ya, te skaku ni'nu ya ñayiu ka kandija ya, visi ka ndakani ini sava ñayiu ja tno'o vasa kuu tno'o ja ka kaxtno'o nui.

²² Chi ñayiu judio ka jikain ja na sa'a ia Dios tniuu na'nu ja vi kandijai ya. Te ñayiu sava ka tatatno'o ka ndukui tno'o ndichi ja vi kuni gua'i. ²³ Su sein, chi ka kaxtno'o san ja ni ji'i Kristu, ia ni tetniuu Dios, nuu cruz. Te jin tno'o ya'a ka kanakau ñayiu judio ja vi nai, te ñayiu sava ka tatatno'o ka ndakani ini ja tno'o vasa kuu. ²⁴ Su ñayiu ni kana ia Dios, a kuu ñayiu judio axi ñayiu sava ka tatatno'o, ka jini ja Jesukristu xne'e jaka'nu maa ia Dios vi tno'o ndichi ya. ²⁵ Chi tno'o ia Dios ja ka ka'an ñayiu ja tno'o vasa kuu, te tno'o ndichi ka kuu saa tno'o ñayiu ñuyiu. Te tno'o ia Dios ja ka ndakani ini ñayiu ja tno'o vita kuu, te tno'o ndakui ka kuu saa jandakui in ñayiu.

²⁶ Vi kona'a ni, vi ñani vi kua'a, naxa ni ka oo ni nuu ni kana ña ia Dios jin ni. Chi joo ni maa ni ni ka okuu ñayiu ndichi nuu ñuyiu ya'a, te joo ni maa ni ka okuu ñayiu ka tatnuni, te joo ni maa ni ka okuu ñayiu ka ndanuu. ²⁷ Chi ni kaji ia Dios ñayiu ka ka'an ñayiu ñuyiu ja ñayiu vasa ka kui, nagua ja kuña'a ya jakanoo nuu ñayiu ndichi. Te ni kaji ia Dios ñayiu ka ka'an ñayiu ñuyiu ja ñayiu inu vita ka kui, nagua ja kuña'a ya jakanoo nuu ñayiu inu ndakui. ²⁸ Te ni kaji ia Dios ñayiu ka ka'an

ñayiu ñuyiu ja masu ñayiu ka ndanuu ka kui, te ka skexiko ña jin ja masu nagua ka kuu sa'uin, nagua ja saa, te sa'a ya ja ma vi jiniu'u ka ñayiu ka ndanuu yun. ²⁹ Te yun guaa ni in ñayiu, ma sa'a teyii mai nuu ia Dios. ³⁰ Su maa ia Dios ni sa'a ja ka oo ni jin Jesukristu, te suni ni sa'a ya ja nuu Jesukristu vi ni'o tno'o ndichi. Te ni sa'a ya ja tu na kuechi ka tavi kao nuu ya, te ka ovio nuu ya, te ni ndatau ña ya nuu yika kuechio. ³¹ Saa te skunkuu nagua yoso nuu tutu ii: "Nuu ja kuini in ñayiu ja kokuu teyii, te na kokuu teyii jin ja ni sa'a Jito'o" kachi tutu ii.

2

Kaxtno'o Pablo tno'o ja ni ji'i Jesukristu nuu cruz

¹ Su nuu ni jaa san nuu ka oo maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ni kaxtno'o san tno'o ia Dios, te tu ni ka'an san tno'o ndichi ni tno'o vijin ndeva'a. ² Chi nuu ni oo san ne'u maa ni, tu ni kuini san ja kaxtno'o san inka tno'o siin, chi maa ni tno'o Jesukristu, ia ni tetniuu Dios, ja ni ji'i ya nuu cruz. ³ Te nuu ni jaa san nuu ka oo ni, chi vita ni oo san, vi kisi san ja yu'u ndeva'a san. ⁴ Te nuu ni ka'an san ja ni kaxtno'o san nuu ni, tu ni kuini san ja vi jino ini ni jin tno'o ndichi ñayiu ñuyiu. Chi ni sa'a san ja ni ka jino ini ni jin ma'ñu sagua Espiritu jin jaka'nu maa ia Dios, ⁵ nagua ja nuu jaka'nu maa ia Dios vaji tno'o ja ka kandija ni, te masu nuu tno'o ndichi ñayiu ñuyiu.

Xne'e ia Dios tno'o ndichi ya jin ma'ñu sagua Espiritu ya

⁶ Su kaxtno'o san tno'o ndichi nuu ñayiu ja ni ka jijai jin tno'o ka kandijai. Su tno'o ndichi ya'a, chi masu ja vaji nuu ñuyiu ya'a kuu, ni masu tno'o ndichi ja ka ka'an ñayiu ka tatnuni ñuyiu ya'a

kuu, chi ñayiu ka tatnuni ya'a kua'ankuei ja vi nai. ⁷ Chi tno'o ja ka'an san ya'a kuu tno'o ndichi maa ia Dios ja ni yiyu'u. Te tno'o ja ni yiyu'u ya'a, ja ni oneva'a maa ya ndee ama ka ja jinkoo ñuyiu, nagua ja vi ni'o jayiñu'u nuu ya. ⁸ Te ni in ñayiu ja ka tatnuni nuu ñuyiu ya'a, tu ni ka jinkui'nu ini tno'o ndichi ya'a, chi nuu ja sua'a, te ni ka jinkui'nu ini, te ma vi katakai Jito'o nuu cruz, ia ye'e tajan. ⁹ Saa te ni skunkuu nagua yoso nuu tutu ii:

Chi taka ja tu ni ka jini sa'un ñayiu jin nduchi nui, ni tu ni ka onini jin so'i,

te ni tu sa'un ni ka ndakani ini ñayiu,

kuu ja ni sa'a tua'a ia Dios ja vi kuni ñayiu ka kutoo ya,

kachi tutu ii. ¹⁰ Su ni xne'e ia Dios tno'o ndichi ya'a nuu yoon jin ma'ñu sagua Espiritu ya, chi ndi'i skua'a Espiritu, te jini ya ndi'i tno'o ndichi maa ia Dios.

¹¹ Chi ni in ñayiu tu jini nagua ndakani ini inka ñayiu, chi maintno'o maa ñayiu jin anui, guaa jini nagua ndakani ini. Te suni saa ni jin ia Dios, chi tu na in jini nagua ndakani ini ya, maintno'o Espiritu maa ya guaa jini. ¹² Te mao, chi ni ka ni'o Espiritu ja vaji nuu ia Dios, nagua ja vi jinkui'nu inio ndi'i ja ni skuta'u ña ya jion, te tu ka ndakani inio nagua ka ndakani ini ñayiu ñuyiu. ¹³ Te suni ka ndakani san tno'o ja ni kaxtno'o Espiritu ia Dios nuu san, te masu tno'o ja ni ka kutua'a san jin jandichi maa san kuu. Te saa ka kaxtno'o san jin Espiritu ia Dios nuu ñayiu ka oo jin Espiritu ya.

¹⁴ Su ñayiu ja tu ka oi jin Espiritu ia Dios, chi tu ka janta'ui tno'o ja vaji nuu Espiritu ya, chi ka ndakani ini ja tno'o vasa kuu. Te ma kuu vi jinkui'nu ini, chi tu na Espiritu ia Dios oo jin ja

kaxtno'o ya naxa vi jinkui'nu ini. ¹⁵ Te ñayiu oo jin Espiritu ia Dios, chi ndi'i ni ja kuu skua'i, su ni in ñayiu ñuyiu ma kuu vi skua'i naxa oo maa ñayiu oo jin Espiritu ia Dios. ¹⁶ Chi ka'an nuu tutu ii: "Tu na in jini nagua ndakani ini Jito'o, te tu na in kaxtno'o nuu ia Dios" kachi tutu ii. Su visi ni saa, su yoon, chi ka ndakani inio nagua ndakani ini Jesukristu.

3

Masu vatuka kuu ja ka sa'a siin tna'a ñayiu

¹ Te maa san, vi ñani vi kua'a, chi tu ni kuu ka'an san nuu ni, nagua ka'an san nuu in ñayiu oi jin Espiritu ia Dios, chi ni ka'an san nagua ka'an san nuu in ñayiu vita, chi ka kuu ni na kuinio in suchi luluu ja chia'an ka kujai jin tno'o Jesukristu. ² Chi ni kaxtno'o san tno'o ja tu vijin na kuinio jin in suchi yikin ja jaxin, te ka jiña'a xikui ji'i nuu tniuu ndei vi xtaa. Chi kuini ka ja vi kuja ni jin tno'o ka kandija ni, ja kuu vi kaa ni ndei jatu ja kaxtno'o san tno'o vijin, te ndee vitna kuini ka ja vi kuja ni'nu ni jin tno'o ya.

³ Chi ndee vitna ka ndakani ini ni nagua ndakani ini ñayiu ñuyiu, chi ka kuu kuasun ini ni, vi ka tee tna'a ni, vi ka sa'a siin tna'a ni, te ka sa'a ni nagua ka kuini maa ni, chi ka sa'a ni nagua ka sa'a ndi'i ni ñayiu ñuyiu. ⁴ Chi sava ni ka ka'an nuu inka ni: "Maa san, chi jandaa ndija ja oo san jin Pablo", te sava ni ka'an: "Sein, chi oo san jin Apolos". Te ja siun ka ka'an ni, te ka sa'a ni nagua ka sa'a ñayiu ñuyiu.

⁵ Chi ¿na in kuu Pablo axi na in kuu Apolos? Te maa ni tee ka jinokuechi nuu ia Dios ka kuu san, te jin ma'ñu sagua nduu san ni ka kandija ni Jito'o. Te in in san ni ka sa'a san na kuu na kuu na tniuu ni tenuu ña maa Jito'o. ⁶ Sein, chi

na tno'o ja ni skute san tno'o ya ini anu ni, te Apolos na tno'o ja ni joso de ndute nuu ni kaxtno'o ka de tno'o ya nuu ni. Su maa ia Dios skua'nu ña ja ni ka jija ni'nu ni nuu tno'o ya. ⁷ Yun guaa ni masu kuu ka'nu ka tee skute axi tee joso, chi maa ia Dios guaa kuu ka'nu ka ya nuu ndi'i, chi maa ya sa'a ja ka ja'nu. ⁸ Chi inuu ni ka kuu tee skute jin tee joso, visi na kuu na kuu na tniuu ka sa'a in in maa de, te saa vi ni'i ya'u de nuu ia Dios. ⁹ Te sein, chi sua'a ni ka chituu tna'a san ja ka satniuu san nuu ia Dios, te maa ni ka kuu na kuinio ñunde'i nuu jitu ia Dios.

Axi suni ka kuu ni na kuinio in ve'e ja jakin ya. ¹⁰ Te maa ia Dios ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña jin san ja kuu san na kuinio in tee sa'a ve'e ja ni chikua'a gua'a san, te ni tau san cimientu ve'e yun. Te sava ka de ka sa'a ve'e siki nuu ni skuja san yun. Su in in de, na vi kondia'a guagua'a de naxa vi sonee de ve'e siki nuu ja ni skuja san yun. ¹¹ Chi maa Jesukristu kuu cimientu ve'e yun, te ni in tee ma kuu tau de inka cimientu siin, chi ja oo maa cimientu yun. ¹² Te siki cimientu ya'a kuu ja vi sa'a de ve'e jin ndatniuu gua'a ja kuu oro a plata a jin yuu vii ndeva'a, axi jin ndatniuu ja ñama naa, ja kuu yutnu a paja axi ndayo'o. ¹³ Chi tniuu ja ka sa'a in in ñayiu vi kuni kaji kuitio kiuu ja sandaa Jesukristu kuechi ñayiu. Chi ndii ya jin ñu'u kiuu yun, ja koto tnuni ya nunea kuu ja kai, nagua ja saa te vi kunio na tniuu kuu ja ni ka sa'a in ion. ¹⁴ Te nuu ja ma kai ve'e ja ni sa'a in ñayiu siki cimientu yun, te ni'i ya'ui nuu ia Dios. ¹⁵ Su nuu ja na kai ve'e ja ni sa'a in ñayiu, te skunai, chi ma ni'i ya'ui nuu ia Dios. Su visi ni saa, te kaku ni'nu mai, nagua ndo'o in ñayiu ja kaku ni'nu nuu ñu'u.

¹⁶ Chi ¿a tu ka jini maa ni ja veñu'u ia Dios ka kuu ni, chi oo

Espíritu ia Dios ini anu ni? ¹⁷ Te nuu ja in ñayiu sa'a tne'e veñu'u ia Dios, te xnaa ña ya jin ñayiu yun, chi veñu'u vii kuu veñu'u ia Dios, te suu ka kuu in in maa ni.

¹⁸ Te ni in ni, ma vi xnda'u ni maa ni, su nuu ja ndee in ni ka'an ja ñayiu ndichi kuu ni ñuyiu ya'a, te kuini ja sa'a ni na kuinio in ñayiu ja tu jini sa'un, nagua ja kenta ni kokuu ni in ñayiu ndichi ndija. ¹⁹ Chi tno'o ndichi oo ñuyiu ya'a, tu nagua jiniu'u sa'un nuu ia Dios. Chi ka'an nuu tutu ii: "Ni kakuiko ña ia Dios jin ñayiu ndichi nuu ka sa'a ndichi ini mai", kachi tutu ii. ²⁰ Te suni ka'an tuku nuu tutu ii: "Jini maa Jito'o ja tu jiniu'u sa'un nagua ka ndakani ini ñayiu ndichi", kachi tutu ii. ²¹ Yun guaa ni in ñayiu ma sa'a teyii ja oi jin inka ñayiu, chi ndi'i ni ja ka kuu kuenta maa ni, ²² a kuu Pablo a kuu Apolos a kuu Pedro a kuu ñuyiu a kuu ja tekuo a kuu ja ji'o a kuu ja oo vitna a kuu ja vaji nuu kuee ka. Ndi'i ni ja kuu kuenta maa ni. ²³ Te maa ni, chi kuenta maa Jesukristu ka kuu ni, te Jesukristu kuu kuenta maa ia Dios.

4

Ni chitniuu ña Jesús ja vi xtutenuu san tno'o ya

¹ Nuú saa te vi kani ini ni ja sua'a ni tee ka jinokuechi nuu Jesukristu ka kuu san, te ni chitniuu ña ya ja vi kaxtno'o san tno'o ia Dios ja ni yiyu'u. ² Te vitna, chi in in ñayiu ja ni chitniuu ña ia Dios, kuini ja vi xne'i mai ja ka skunkuu ndai. ³ Su maa san, chi tu ndi'ni san naxa ka ndakani ini ni siki san, axi naxa ka ndakani ini tee ka netniuu siki san. Chi ni maa san, te tu ndanduku ni'nu san nagua kuu san. ⁴ Chi visi ndakani ini san ja tu na jakue'e sa'a san, su masu jin yun, te tu na kuechi tavi san, chi maa Jito'o guaa sandaa ya nagua sa'a san. ⁵ Yun guaa ma vi

ndanduku ni'nu ni nagua ka sa'a ñayiu ama ka ja kenta kiuu ni kaji ia Dios, chi vi kondetu ni guaa ndee na ndii maa Jito'o, te maa ya guaa xtuu ndijin taka ja oyu'u nuu nee, te xne'e ndijin ya taka ja ka ndakani ini ñayiu jin anui. Yun te saa kuña'a ia Dios in jayiñu'u nuu in in ñayiu gua'a.

⁶ Te ka'an san tno'o ya'a ja kuu in java'a nuu in in maa ni, vi ñani vi kua'a. Ni jani san Apolos jin maa san ja ka kuu san na kuinio taniñu nuu ni, nagua ja jin ma'ñu sagua sein, te vi kutua'a ni ja ma vi sa'a ni in ja tu nagua yoso nuu tutu ii, nagua ja ni in ni, ma vi kokuu teyii ni ja vi koo ni jin in ñayiu, te vi skexiko ni inka ñayiu. ⁷ ¿Chi na in ka'an ja ka'nu ka ka kuu ni saa sava ka ñayiu? ¿Axi nagua ka neva'a ni ja tu ni ka kuta'u ni nuu ia Dios? Te nuu ja maa ya ni taa, ¿te nau ja ka kuu teyii ni na kuinio ja masu ni ka kuta'u ni ja ka neva'a ni?

⁸ Te ka ndakani ini ni ja ka kuu kuika ni, te ka neva'a ni ndi'i ja ka ndioo ini ni, te ka ka'an ni ja vi maa ni ka kuu rey, te tu ka jiniu'u ka ña ni jin san. Vaa nuu sua'a te rey ndija ka kuu ni, vaa suni vi kotatnuni san nuu ka tatnuni ni nuu siun. ⁹ Chi ndakani ini maa san ja sein ja ka kuu san tee ni chitniuu ña Jesukristu, chi ni jani ña ia Dios ja ka kuu san na kuinio tee sandi'i ni ka nuu ñayiu, na kuinio in tee ja ni kanakau ja kuu de. Te ni kentakuei san ja ka kuu san na kuinio in ja ni ka sa'u kuii kuiti ini ñayiu ñuyiu ka ndia'i, vi ia ka oo andivi. ¹⁰ Te ka ka'an ni ja tee vasa ka kuu san ja ja'a Jesukristu, te maa ni, chi ñayiu ndichi ka kuu ni ja ka oo ni jin ya. Te sein, chi tee vita ka kuu san, su maa ni, chi ñayiu ndakui ka kuu ni. Ka skexiko ña ñayiu jin san, te ka nee yiñu'i nuu ni. ¹¹ Te ndee vitna ka tna'a san tnundo'o

soko, ka yichi san vi ka ja'ni ña sa'un vi kui'nu san, ka kani tikatu nuu san, vi ka jika nda'u san, chi tu na ve'e san. ¹² Te ka kutnuu san ka satniuu san jin nda'a san. Ka xtau tnia'a ña ñayiu jin san, su ka ka'an vii ka ka'an va'a san jin. Te ka sondikin ñai jin san, su ka jandee ini san. ¹³ Ka ka'an kue'i siki san, su ka ka'an va'a san jin. Te ka kuu san na kuinio mi'i ja nduei nuu ñu'u, axi na kuinio in jakini ñayiu ndee vitna.

¹⁴ Masu tee san tno'o ya'a ja taa san ja kanoo ni, chi tee san tno'o ja xteku ña san jin ni naxa vi sa'a ni, chi ka kuu ni na kuinio se'e san ja kutoo ña san. ¹⁵ Chi visi ka neva'a ni uxi mil tee ka kaxtno'o tno'o Jesukristu nuu ni, su masu kua'a tata ni ka oo. Chi jin ma'ñu sagua tno'o va'a ya ja ni kaxtno'o san nuu ni, te ni nduu san tata ni, chi ni ka kandija ni ya. ¹⁶ Yun guaa jikanta'u san ja vi kondikin ni vi sa'a ni nagua sa'a maa san.

¹⁷ Te ja ja'a ya'a guaa ni tetniuu san Timoteo ja kuu de na kuinio se'e san ja ka'an too san de, chi tee ndaa kuu de nuu Jito'o. Te suu de guaa ndakani naxa sa'a san ja oo san jin Jesukristu, vi naxa kaxtno'o san ndi'i ni nuu ja'an san vi in in nuu ka ndututu ñayiu ka skua'a. ¹⁸ Su sava ni, chi ka sa'a teyii ni maa ni, chi ka ndakani ini ni ja ma jaa sa'un san ja jakoto ña san. ¹⁹ Su tuu, chi ñama jaa san jakoto ña san, nuu ja saa kuini maa Jito'o. Te kuni san naxa ka oo se'e tee vixin jian, a ka oo de jin jaka'nu maa ia Dios axi maintno'o ni tno'o ka ka'an de. ²⁰ Chi nuu tatnuni ia Dios nuu ñayiu, masu nani tno'o ja ka'on kuu, chi ja sa'o jin jaka'nu maa ya kuu. ²¹ ¿Nuu saa te naxa ka kuini ni ja jaa san? ¿A kinda'a san in xtnuu xii, te kani ña san, axi jaa san jin tno'o nda'u vi tno'o luu?

5

Kaxtno'o naxa vi sa'a ñayiu ka skua'a jin ñayiu sa'a yika kuechi

¹ Ni ni'i tno'o san ja ndee in tee ka skua'a jin ni sa'a de kuechi ñuyiu jin nana kiin de, chi ni ndakuaka tna'a de jin ña ja kuu in jakue'e ndeva'a, ja vini ñayiu tu ka jini ia Dios tu ka jandetu ja vi sa'i siun. ² Te visi ni saa, su ka sa'a teyii ni maa ni. Te vaa sua'a vi kokuu suchi ini ni nuu siun, te vi kene'e ni tee ni sa'a siun, nagua ja ma koo ka de ne'u ni. ³ Chi visi tu oo maa san jin in in ni, su ñu'u ini ña san. Te visi jika oo san, su ja sandaa san kuechi tee ni sa'a siun, na kuinio ja vi ka oo jian. ⁴ Te nuu vi ndututu ni jin sivi maa Jito'o Jesukristu, vi na tno'o ja suni oo san jin in in maa ni. Te jin jaka'nu maa Jito'o Jesukristu, ⁵ te vi ndasia'a ni tee jian nda'a Tachi, nagua ja na tna'a de tnundo'o vi ndee na naa yiki kuñu de, te na kaku ni'nu anu de kiuu ja ndii Jito'o Jesús.

⁶ Tu na tniuu ni ja vi kokuu teyii ni, chi ja ka jini ni ja ka ka'an: "Ja joo luluu ni levadura, te kiundo'o ndi'i yujan". ⁷ Nuú saa, te vi ndasavii ni maa ni. Vi xtajioo ni yika kuechi ja ka sa'a ni ja kuu na kuinio levadura tu'u, nagua ja vi kokuu ni yujan jaa. Te suu ndija maa ni ka kuu yujan ja kuva'a xtaa vixin ja tu na levadura yi'i ja ka jaa ñayiu judio viko pascua. Chi maa Jesukristu kuu lelu ja ni ka soko ñayiu judio viko pascua yun, te ja ni soko ya maa ya nuu ni ji'i ya ja ja'o. ⁸ Nuú saa te na vi sa'o viko pascua ja vi koo vii ndija anuo, te vi sa'a ndao, ja kuu na kuinio xtaa vixin ka jao nuu viko yun ja tu na levadura yi'i, te ma vi sa'o jakue'e vi jane'e jayichi ja kuu na kuinio levadura tu'u ja xtivi ña.

⁹ Te nuu inka tutu ni tee san nuu ni, ni ka'an san ja ma vi nitna'a

ni jin ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu. ¹⁰ Su masu ni ka'an san ja ma vi nitna'a sa'un ni jin ñayiu ñuyiu ja ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, a ñayiu ka ndioo ini ja vi koneva'a kua'i xu'un, a ñayiu ka kuu kui'na, a ñayiu ka chiñu'u chu'chi, chi nuu ja ma vi nitna'a sa'un ni jin ñayiu yun, te nini kuu ja kekuei ni nuu ñuyiu nuu siun. ¹¹ Chi nuu tutu yun ni tee san ja ma vi nitna'a ni jin ni in ñayiu ka ka'an ja ñanio ka kui, te ka sa'i kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, axi ka jio'i ja vi koneva'a kua'i xu'un, a ka chiñu'i chu'chi, a ka ka'an ne'i, a ka jini, a kui'na ka kui. Te jin ñayiu yun ni ma vi nitna'a sa'un ni jin nuu ka jaa ni xtaa. ¹² Chi masu tniuu maa san kuu ja sandaa san kuechi ñayiu tu ka skua'a. Su maa ni, chi kanuu ja vi sandaa ni kuechi ñayiu ka skua'a jin ni. ¹³ Chi maa ia Dios guaa sandaa ya kuechi ñayiu tu ka skua'a. Yun guaa vi kene'e maa ni ñayiu ja sa'a yika kuechi yun, ja ma koo kai ne'u ni.

6

Ma vi tnaa tna'a ñayiu ka skua'a nuu tee sandaa kuechi ja tu kandija

¹ Te nuu ja ndee in ni oo in ja ka'an kuechi ni siki inka ñayiu ka skua'a jin ni, ¿te nau ja saa nuu tee sandaa kuechi ja tu kandija ka tnaa tna'a ni? Te tu ka jikan ni nuu ñayiu maa ia Dios ja vi sandai kuechi yun. ² ¿A tu ka jini ni ja ñayiu maa ia Dios ka kuu ñayiu vi sandaa kuechi ñuyiu kiuu sandi'i? Te nuu ja maa ni vi sandaa kuechi ñuyiu, ¿te a ma kuu vi sandaa maa ni in kuechi luluu ya'a? ³ ¿Chi a tu ka jini ni ja in kiuu, te vi sandao guaa ndee ja ja'a ia ka jinokuechi nuu ia Dios? Te vi'i ka kuu kuechi ñayiu ñuyiu ya'a, chi kuu vi sandao. ⁴ Te nuu

ja ka neva'a maa ni tno'o kiti ini jin ñayiu ka skua'a jin ni, ¿te nau ja ka jikan ni nuu ñayiu tu nagua ka kuu sa'u in nuu ñayiu ka skua'a ja vi sandai kuechi yun? ⁵ Te ka'an san tno'o ya'a nagua ja vi kukanoo ni, ¿chi a vi tu sa'un na in tee ndichi ja jini naxa sandaa oo ne'u ni ja kuu sandaa de kuechi ñani de? ⁶ Te masu vatuka kuu ja ka jaxin tna'a ndisa maa ni, te vi saa ka ka'an kuechi ni nuu in tee tu kandija ja sandaa de kuechi yun.

⁷ Chi jandaa ndija ja maa ni ja ka jaxin tna'a ni jin ñani ni, te ja ka sa'a ni in jakue'e. Te gua'a ka kuu ja vi tna'a ni tundo'o jin jakue'e ka sa'a ñai jin ni, te suni vi kuandetu ni ja vi su'u ñai jin ni nagua ka neva'a ni. ⁸ Su maa ni, chi saa sua'a ka sa'a ni in jakue'e, te vi ndee ndatniuu ja ka neva'a ñayiu ka skua'a jin ni, ka su'u ni.

⁹ ¿A tu ka jini ni ja ñayiu ka sa'a jakue'e, chi ma kuu kiukuei ja vi koi nuu tatnuni ia Dios? Te ma vi xnda'u ni maa ni, chi ni ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, ni ñayiu chiñu'u chu'chi, ni ñayiu skindee tna'a, ni teyii ja kuu xi'nde ja xiko maa, ni teyii ja sa'a kuechi ñuyiu jin ndisa teyii, ¹⁰ ni ñayiu kuu kui'na, ni ñayiu ndioo ini ja koneva'a kua'a xu'un, ni ñayiu jini jin texeen, ni ñayiu kane'e, ni ñayiu ja xnda'u inka ñayiu ja su'i xu'un ñayiu yun, ma kuu kiukuei ja vi koi nuu tatnuni ia Dios. ¹¹ Te saa ni ka osa'a sava maa ni ama ka, su vitna, chi ja ni ka nduvii ni nuu ia Dios, te ñayiu ndaa ni ka nduu ni nuu ya, te tu ka na kuechi ka tavi ni jin jaka'nu maa Jito'o Jesukristu vi jin ma'ñu saga Espiritu ia Dios mao.

Yiki kuñuo kuu na kuinio veñu'u nuu oo Espiritu ia Dios

¹² Ja ndaa ja ka ka'an: "Ja kuu vi sa'o ndi'i ni nagua ka kuini mao". Su masu ndi'i sa'a gua'a ña jion. Nu u ja kuu vi sa'o ndi'i ni nagua

ka kuini mao, su sein, chi ma kuandetu san ja na in ja kundee kotatnuni nuu san. ¹³ Te suni ka ka'an: "Ja ndei jao jiniu'u nuu jiti ka'nuo, te jiti ka'nuo jiniu'u nuu ndei jao". Su in kiuu, te ndi nduu xnaa ia Dios. Su masu ndija ja yiki kuñuo jiniu'u ja sa'o kuechi ñuyiu, chi yiki kuñuo jiniu'u ja kunukuechio nuu Jito'o, te maa Jito'o ni taa yiki kuñuo. ¹⁴ Te nagua ni ndaxteku ia Dios Jito'o Jesukristu, te suni saa ndaxteku ña ya jion jin jaka'nu maa ya.

¹⁵ Chi ¿a tu ka jini ni ja yiki kuñu in in maa ni kuu na kuinio in in ndatniuu ja oo nuu yiki kuñu Jesukristu? ¿Te a kuu kindee san in nda'a in ja'a ya, te skintna'a san jin yiki kuñu in ña'a xiko maa? Ña'a, ma kuu sa'un ja sa'a san siun. ¹⁶ ¿Axi tu ka jini ni ja nuu ja in teyii nitna'a de jin in ña'a xiko maa, te ndi nduu de jin ña ka kuu invaa ni ñayiu? Chi yoso nuu tutu ii: "Nduu de jin ña ka kuu invaa ni ka ñayiu". ¹⁷ Su ñayiu ja oo jin Jito'o, chi ndi ndui jin ya ka oo jin invaa ni Espiritu maa ya. ¹⁸ Nu u saa te vi kujioo ni, ma vi sa'a ni kuechi ñuyiu jin inka ñayiu. Chi nani kuu yika kuechi ja ka sa'a ñayiu, tu sa'a tne'e yiki kuñui. Su ñayiu sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, chi siki yiki kuñu mai sa'i yika kuechi. ¹⁹ Chi ¿a tu ka jini ni ja yiki kuñu ni kuu in veñu'u nuu oo Espiritu ia Dios ja ni taa ya nuu ni, te Espiritu ia Dios oo ini anu in in maa ni? Te masu maa ni ka kuu jito'o maa ni. ²⁰ Chi ya'u ndeva'a ni ndaki'in ña ia Dios jin ni. Yun guaa vi koo vii vi koo va'a ni nuu ia Dios jin yiki kuñu ni vi jin ndi'i ndee ini ndee anu ni, chi kuenta maa ia Dios ka kuu ni.

7

Xteku ña Pablo jin ñayiu ka ndeka tna'a

¹ Vitna te na kaxtno'o san siki tno'o ja ni ka jikan tno'o ña ni jin san nuu tutu ni ka tetniuu ni nuu san. Te jandaa ndija ja gua'a ka kuu nuu in tee ja ma nitna'a de jin ñasi'i. ² Su siki ja ka sa'a ñayiu kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, te gua'a ka kuu ja in in teyii na vi koo ñasi'i de, te in in ñasi'i na vi koo yii ña. ³ Te yii yun na skunkuu de nuu ñasi'i de ja yii ña kuu de, te suni saa ni ñasi'i na skunkuu ña nuu yii ña ja ñasi'i de kuu ña. ⁴ Te ñasi'i yun, chi masu tatnuni maa ña nuu yiki kuñu ña, chi oo ña nuu nda'a yii ña. Te suni saa ni yii, chi masu tatnuni maa de nuu yiki kuñu de, chi suni oo de nuu nda'a ñasi'i de. ⁵ Te yun guaa ma vi sansa'an nuu tna'a ni maa ni. Su nuu ja nduu maa ni ka ndatno'o tna'a ni ja ma vi ndanitna'a ni ndee saa tiempu, ja vi ndakuatu ni nuu ia Dios, te nuu ka xndi'i ni, te vi ndanitna'a tuku ni, chi kana saa, ma vi kundee ni vi ka'nu ni'nu ni maa ni, te ska'an ña Tachi ja junkuei ni nuu yika kuechi.

⁶ Ka'an san tno'o ya'a, su masu tatnuni san ja vi koo siin ni ndee saa tiempu, su nuu ja saa ka kuini maa ni, te ja'a san tno'o ja kuu vi sa'a ni. ⁷ Chi kuini maa san ja nuu sua'a te kuu, chi vi ndi'i ñayiu na vi koo maa in nagua oo maa san, su na kuu na kuu nagua ni ka kuta'u mai nuu ia Dios, chi savai ni skuta'u ña ja vi tñanda'i, te savai ja vi koo maa in ni.

⁸ Te ka'an san nuu suchi kuechi ja ka oo maa in, vi nuu ña'a ja ni ka ndonda'u, ja gua'a ka kuu nuu mai ja ma vi tñanda'i, te vi koi nagua oo maa san. ⁹ Su nuu ja ma vi kundi ja vi ka'nu ni'nui mai jin kuechi ñuyiu, te na vi tñanda'i, chi gua'a ka kuu ja vi tñanda'i, masu ja vi kojio'o ndeva'i.

¹⁰ Su nuu ñayiu ni ka tñanda'a, tatnuni san nuu ñasi'i ja ma xndoo ña yii ña. Te tno'o ya'a masu

maa san tatnuni, chi maa Jito'o. ¹¹ Su nuu ja ni xndoo ña yii ña, te na kendoo maa in ni ña, ma ndakuaka tna'a ña jin inka teyii, axi vi nukuechi nuu tna'a ña jin yii ña, te vi ndakuaka tna'a ña. Te suni saa ni yii, ma xndoo de ñasi'i de.

¹² Te nuu sava ka ñayiu ka'an san tno'o maa san, te masu tno'o ja ni kaxtno'o Jito'o nuu san: ja nuu ja ndee in ñanio ndeka in ña'a ja tu kandija, su kendoo va'a ni ini ña ja vi kondeka tna'a ña jin de, te ma xndendoo de jin ña.

¹³ Te nuu ja in ñasi'i oo yii ña ja tu kandija, su kendoo va'a ni ini de ja kondeka tna'a de jin ña, te ma xndoo ña jin de. ¹⁴ Chi yii ja tu kandija yun nduvii de nuu ia Dios ja siun ndeka tna'a de jin ña'a kandija yun. Te ña'a ja tu kandija nduvii ña nuu ia Dios ja siun ndeka tna'a ña jin tee kandija yun. Chi nuu sua'a te masu saa kuu, te se'e ni, chi suchi tu ka kandija ia Dios vi kokui. Su vitna, chi suchi vii ka kui nuu ia Dios. ¹⁵ Su nuu ja yii axi ñasi'i tu kandija, kuini ja vi xndendoo tna'i, te nuu ja saa kuu, te na vi xndendoo tna'i. Chi masu vi tenini san ñayiu ja vi kondeka tna'i, chi ni kana ña ia Dios jin yoon ja vi koo jin tno'o mani. ¹⁶ Chi maa ni ja kuu ni in ñasi'i ja kandija, nuu ja kondeka tna'a ni jin yii ni, te vatuni kundee ni kandija yii ni, te kaku ni'nu de. Axi maa ni ja kuu ni in yii ja kandija, nuu ja kondeka tna'a ni jin ñasi'i ni, te vatuni kundee ni kandija ñasi'i ni, te kaku ni'nu ña.

¹⁷ Su vi koo in in maa ni jin nagua ni ka kuta'u ni nuu Jito'o, te vi nagua ka oo ni nuu ni kana ña ia Dios, saa ni vi koo ni. Te tno'o ya'a kuu ja tatnuni san in in nuu ka ndututu ñayiu ka skua'a.

¹⁸ Nuu ja ni kana ia Dios in tee yitnuni nuu yiki kuñu de ja kondikin de nagua ka sa'a tee judio, te maa

xnaa de, saa ni na koyitnuni maa de; axi nuu ja ni kana ya in tee tu yitnuni nuu yiki kuñu de, te ma chitnuni de maa de. ¹⁹ Chi masu ja kanuu kuu ja yitnuni nuu yiki kuñuo axi tuu, chi ja kanuu ka kuu ja vi kuantno'o nagua tatnuni ia Dios nuu. ²⁰ Te na vi koo in in maa ñayiu nagua ka oi nuu ni kana ña ia Dios, ja ni ka kandijai ya. ²¹ Te nuu ja jinokuechi ni nuu in ñayiu ja tu ni'i ya'u ni nuu ni kana ña ia Dios, te ma kondi'ni ni ja yaa ni. Su nuu ja oo ichi ja yaa ni, te gua'a ka kuu ja saa sa'a ni. ²² Chi nuu ja jinokuechi ni nuu ñayiu ja tu ni'i ya'u ni nuu ni kana ña Jito'o ja ni kandija ni ya, vitna te ja ni yaa ni ja oo ni nuu maa Jito'o. Te suni saa ñayiu ja tu jinokuechi nuu ni in ñayiu nuu ni kana ña Jito'o, vitna te kokunukuechi nuu Jesukristu. ²³ Chi ya'u ndeva'a ni ndaki'in ña ia Dios jin in in ni. Nuu saa te ma vi kuandetetu ni ja vi ndajiokuiin ni ja vi kokunukuechi ni nuu ñayiu. ²⁴ Te vi koo in in maa ni, vi ñani vi kua'a, nagua ka oo ni nuu ni kana ña ia Dios.

²⁵ Vitna te na ka'an san ja ja'a suchi si'i ndutu in tno'o ja tu ni tatnuni maa Jito'o nuu san ja ka'an san. Su ka'an san tno'o ja ndakani ini maa san, ja kuu san in tee ka kukanu ini ña ñayiu, chi ni kunda'u ini ña Jito'o jin san. ²⁶ Te ndakani ini maa san ja oo gua'a ja saa ni na vi koo in in maa ñayiu nagua ka oi, ja ja'a tnundo'o ja oo tiempu ka oo vitna. ²⁷ Nuu ja oo ñasi'i ni, te ma xndendoo ni ña, axi nuu ja tu na ñasi'i ni oo, te ma nduku ni ña. ²⁸ Su nuu ja ni tnanda'a ni, te masu yika kuechi kuu. Te nuu ja in suchi si'i ndutu ni tnanda'a, te suni masu yika kuechi kuu. Su ñayiu ni ka tnanda'a yun, chi vi tna'i kua'a ka tnundo'o nuu ñuyiu ya'a, te tu

kuini san ja vi tna'i tnundo'o yun.

²⁹ Su tno'o ya'a kuini san ja ka'an san, vi ñani vi kua'a: Ja joo ni ka kiuu kendoo. Te yun guaa, tee oo ñasi'i na kani ini de ja nani tno'o ja tu na ñasi'i de oo. ³⁰ Te ñayiu nda'i, na sa'i nani tno'o ja tu nda'i. Te ñayiu kusii ini, na sa'i nani tno'o ja tu kusii ini. Te ñayiu jaan ndatniuu, na kani ini nani tno'o ja tu nagua neva'i. ³¹ Te ñayiu jantniuu ja oo ñuyiu ya'a, na sa'i nani tno'o ja tu jantniui, chi ja makuyatni ja naa ñuyiu ja ka ndia'o ya'a.

³² Te kuini san ja ma vi kondi'ni ni nagua oo ñuyiu. Chi in suchi ja tu na ñasi'i, chi ndi'ni ja sa'i nagua kuini maa Jito'o, nagua ja junkuaan ini ña ya jin. ³³ Su tee ni tnanda'a, chi ndi'ni de nagua oo ñuyiu, nagua ja junkuaan ini ña ñasi'i de jin de. ³⁴ Te suni saa siin siin ka ndakani ini ña'a oo yii jin suchi si'i ndutu. Suchi si'i yun, chi ndi'ni ja sa'i nagua kuini maa Jito'o, nagua ja koo vii nuu ia Dios ndi'i jin yiki kuñui vi ini anui. Su ña'a oo yii, chi ndi'ni ña nagua oo ñuyiu, nagua ja junkuaan ini ña yii ña jin ña. ³⁵ Ka'an san tno'o ya'a ja kuu java'a in in maa ni, su masu ja'nu ña san ja vi sa'a ni nagua ka kuini maa ni, chi sua'a ka'an san ja vi sa'a gua'a ni, te vi sa'a ndaa ni, nagua ja tu na ja sa'a tneñu ja vi kunukuechi ni nuu Jito'o.

³⁶ Su nuu ja ndee in tee oo in sesi'i de, * te masu vatuka kuu ja kua'in maya'i kuia ja koo yii, te ndakani ini de ja gua'a ka kuu ja tnanda'a'i, te nuu ja nini kuu ja saa kokuu, te sa'a de nagua kuini maa de. Kuu xtnanda'a de jin, chi masu yika kuechi kuu. ³⁷ Su nuu ja in tee oo yutnu anu de, te tu na in tenini ña jin de, chi sa'a de nagua kuini maa de, te ni

* 7:36 7:36 Sava ka nuu tutu ii chi ka'an jin suchi yii kuechi ndita nda'u.

ndakani ini de jin anu de ja koo ni maa sesi'i de, te vatuka sa'a de. ³⁸ Nuu saa te tee xtnanda'a sesi'i de, vatuka sa'a de. Te tee tu xtnanda'a sesi'i de, chi gua'a ka sa'a de.

³⁹ Ña'a oo yii, chi ka'an nuu Ley ja oo ña nuu nda'a yii ña nuu teku de. Su nuu ja kuu yii ña, te kendoo ni maa ña, saa te kuu ndatnanda'a ña jin nani kuu tee kuini maa ña. Su na kokuu de in tee kandija. ⁴⁰ Su ndakani ini maa san ja kosii ini ndeva'a ka maa ña'a yun nuu ja ma ndatnanda'a ña. Te ndakani ini san ja suni oo san jin Espiritu ia Dios.

8

Kaxtno'o siki ja ka soko nuu chu'chi

¹ Vitna te na ka'an san siki kuñu ja ka soko ñayiu nuu chu'chi. Te ja ndaa ndija ja ndi'o ka jini gua'a siki ya'a. Su ja ka jinio yun sa'a ja ka sa'a teyio mao, te ja ka ka'an too tna'o sa'a ja ka jijao nuu tno'o ya. ² Te nuu ja ndee in ñayiu ndakani ini ja jini gua'i, su chia'an ka ja kuni nagua kuini ja jinkui'nu ini. ³ Su nuu ja ndee in ñayiu kutoo ia Dios, te jini ia Dios jin ñayiu yun.

⁴ Nuu saa, te na ka'an san siki ja ka jao ja ka soko ñayiu nuu chu'chi. Ka jini ndaa ndijao ja in chu'chi, chi tu sa'un nagua kuu nuu ñuyiu ya'a, te tu na inka ia oo, chi maintno'o maa ia Dios. ⁵ Chi visi ka oo taka ja ka nani chu'chi andivi vi nuu ñu'u, te ja ndaa ja ka oo kua'a chu'chi vi ka oo kua'a jito'o. ⁶ Su nuu mao, chi tu na inka ia, chi invaa ni maa Tata Ja'nuo, ia ni sa'a ndi'i ja oo ñuyiu vi andivi, te ka tekuo ja vi koo nuu maa ya. Te suni oo invaa ni Jito'o Jesukristu, te jin ma'ñu sagua maa ya, te ka oo yoon, vi ndi'i ja oo ñuyiu vi andivi.

⁷ Su masu ndi'i ñayiu ka kandija ka jini tno'o ya'a. Savai, chi ja

ni ka kaan mai ja ni ka ochiñu'i chu'chi, te nuu ka jai ja ni ka soko ñayiu, te ka ndakani ini ja ni ka kutne'i, chi inu vitai nuu tno'o ia Dios. ⁸ Te ja ndaa ndija ja masu ja jao kuu ja sa'a ja janta'u ña ia Dios jion. Chi ma vi nduo ñayiu gua'a ka nuu ia Dios ja vi kao axi ñayiu kue'e ka nuu ya nuu ja ma vi kao. ⁹ Te visi tu nagua vi ndo'o ja vi kao, su vi koto ni maa ni jin ñayiu inu vita nuu tno'o ia Dios, kana saa vi sa'a ni ja junkuei nuu yika kuechi. ¹⁰ Chi nuu ja maa ni ja jini gua'a ni tno'o ya'a, te junkoo ni ini ve'e nuu ka soko nuu chu'chi, te na kuni ña ndee in ñanio ja vita de nuu tno'o ia Dios, ja oo ni jaa ni ja ni ka soko ñayiu nuu chu'chi yun, te vatuni kii ini de, te suni kaa de ja ni ka soko nuu chu'chi yun. ¹¹ Te ja jini ni ja masu jakue'e kuu ja kaa ni yun, sa'a ja xtivi ña jin ñani ni ja vita de nuu tno'o ia Dios, te skunaa ña jin tee xiin ja'a ni ji'i Jesukristu. ¹² Te ja siun sa'a ni, te sa'a ni yika kuechi nuu ñani ni, chi tavi kuechi de jin ja ndakani ini de, chi vita kuu de nuu tno'o ia Dios. Te suni sa'a ni yika kuechi nuu Jesukristu. ¹³ Te yun guaa nuu ja jin ndei jaa san sa'a ja kanakau ñani san nuu yika kuechi, te gua'a ka kuu ja ma kaa sa'un san kuñu, nagua ja ma sa'a san ja kanakau de nuu yika kuechi.

9

Ndakani Pablo naxa sa'a de chi in tee ni chitniuu Jesús kuu de

¹ Te ndakani ini maa san ja kuu sa'a san nagua kuini san. Te suni in tee ni chitniuu ña Jesús ja xtutenuu san tno'o ya kuu san, chi ni jini san maa Jito'o Jesús, te maa ni ka kuu ñayiu ni ni'i san jin tniuu sa'a san nuu maa Jito'o. ² Te visi sava ñayiu tu ka janta'u ñai ja ni chitniuu ña Jesús jin san, su nuu maa ni, chi jandaa ndija ja

suu kuu san, chi ja ni ka kandija ni Jito'o kuu ja xne'e ja jandaa ndija ja ni chitniuu ña Jesús jin san.

³ Te tno'o ya'a kuu ja ka'an ni'nu san ja ja'a san nuu ñayiu ka ka'an kuechi siki san, ⁴ chi oo ichi ja kuu kaa san vi ko'o san nagua ka skuta'u ña ñayiu. ⁵ Te suni oo ichi ja kuu tnanda'a san jin in kua'a kandija, te kiondita san jin ña, nagua ka sa'a sava ka tee ni chitniuu ña Jesús vi ñani maa Jito'o vi Pedro, ja ka oo ñasi'i de. ⁶ ¿Axi ka ndakani ini ni ja maa ni sein jin Bernabé ka kuu tee ja ma kuu vi ni'i san ja vi skuta'u ña ñayiu ka skua'a ja vi kokaa san? ⁷ Chi tu na soldado ja teku de jin xu'un ve'e maa de, ni tu na tee jitu uva ja tu jaa maa de ti, te ni tu na tee jito kiti tata ja tu ji'i de xikui ti.

⁸ Te ma vi ndakani ini ni ja tno'o ka'an san ya'a, kuu nino'o ni tno'o ka ka'an ñayiu ñuyiu, chi suni saa yoso nuu tutu Ley. ⁹ Chi nuu tutu Ley Moisés yoso sua'a: "Ma tnaa ron ñunu yu'u isndiki nuu jaxin ti triu", kachi. Te tno'o ya'a ni ka'an ia Dios, su masu ja ndi'ni ndeva'a ya ja ka kuu isndiki yun, ¹⁰ chi ndi'ni ya ja ka kuu yoon, chi ja ja'a mao guaa ni tee de tutu yun. Chi tee jitu nuu ñunde'i ndetu ka'nu de ja ndaxtutu de nagua jitu de, te tee jaxin triu ndetu ka'nu de ja ni'i de joo triu de. ¹¹ Te suni saa ni sein, chi nuu ja ni ka skute san tno'o va'a ia Dios ini anu in in ni, ¿te a kua'a ndeva'a kuu nuu in in ni ja vi ni'i san joo ja vi koteku san? ¹² Te nuu ja sava ka tee oo ichi ja kuu vi kakan de ja vi kaa de nuu ni, te vi'i ka ka kuu sein.

Su tu ka jantniuu san ya'a ja nagua vi kakan san nuu ni, chi sua'a ka jandee ini san nuu ndi'i ya'a, nagua ja ma vi sa'a tneñu san ja kutenuu tno'o va'a Jesukristu. ¹³ Chi ja ka jini maa ni ja sutu ka satniuu nuu veñu'u ka'nu,

ka teku de jin ja ka soko ñayiu nuu veñu'u yun. Te sutu ja ka teñu'u kiti nuu altar ja ka soko ñayiu, te suni ka jaa de kuñu kiti ja ka soko ñayiu yun. ¹⁴ Te suni saa ni tatnuni maa Jito'o, ja ñayiu ka xtutenuu tno'o va'a ya, te jin tniuu ja ka sa'i yun vi ni'i ja vi kotekui.

¹⁵ Su sein, chi tu jantniuu san ya'a ja nagua kakan san, te suni masu tee san tno'o ya'a nuu ni nagua ja vi taa ni joo nuu san, chi vi gua'a ka kuu ja na kuu san ama ka ja kakan san xu'un, te ni in ñayiu ma kindee tno'o sii ini ja oo jin san nuu ia Dios. ¹⁶ Te nuu xtutenuu san tno'o va'a Jesukristu nuu ñayiu, tu na tniuu san ja kokuu teyii san, chi tniuu ja ni tenuu ña maa ia Dios kuu ja skunkuu san. Su nda'u ni ka maa san nuu ja ma xtutenuu san tno'o va'a ya. ¹⁷ Chi nuu ja sa'a san tniuu ja kuini maa san ja xtutenuu san tno'o ya, te kuu kakan san ya'u ja ni'i san nuu siun. Su nuu ja sa'a san tniuu ja ni tenuu ña ia Dios jin san, te sua'a ni skunkuu san tniuu ja ni chitniuu ña ya. ¹⁸ Nuu saa, te ya'u ja ni'i san kuu ja kusii ini san nuu kaxtno'o san tno'o va'a Jesukristu, te tu sa'un na xu'un ki'in san, ni tu nduku san ichi ja naxa ni'i san ja koteku san nuu kaxtno'o san tno'o ya.

¹⁹ Te visi tu jinokuechi san nuu ni in ñayiu, su sa'a san na kuinio in tee jinokuechi nuu ndi'i ñayiu, nagua ja kundee san ni'i san kua'a ka ñayiu ja vi kandija ya. ²⁰ Te nuu ka oo san jin tna'a san judio, sa'a san nagua ka sa'a maa ñayiu judio, nagua ja kundee san ja vi kandijai ya. Te ja siun ka oi jin Ley Moisés, te suni sa'a san na kuinio ja oo san jin Ley yun, nagua ja kundee san ja vi kandijai, visi jandaa ja tu oo san jin Ley Moisés. ²¹ Te suni ñayiu ja tu ka oi jin Ley Moisés, sa'a san na kuinio ja tu oo san jin Ley yun, nagua ja kundee

san vi kandijai, visi jandaa ja oo san jin Ley ia Dios, chi oo san jin Ley Jesukristu. ²² Te nuu ka oo san jin ñayiu inu vita nuu tno'o ka kandijai, te suni sa'a san na kuinio ja vita kuu san, nagua ja kundee san ja vi kandija gua'i. Sa'a san nagua ka sa'a ndi'i ñayiu, nagua ja jin ndi'i ya'a, te vi kaku ni'nu sava ñayiu. ²³ Te ndi'i ya'a sa'a san ja ja'a tno'o va'a Jesukristu, nagua ja suni ni'i ta'u san javii java'a oo nuu tno'o ya.

²⁴ Chi ja ka jini maa ni ja in nuu ka jino ñayiu, chi jandaa ja ndi'i ka jino, su invaa ni guaa kundee ja ni'i ja kuta'ui. Te suni saa ni vi nduku ndee maa ni nagua ja vi ni'i ni ja vi kuta'u ni nuu ya. ²⁵ Chi ndi'i ñayiu ka sa'a tua'a maa ja vi kosiki gua'i ka jaan ii jin ndi'i ja sa'a kue'e ña jin. Te saa ka sa'i nagua ja vi kundi vi ni'i in corona nda'a yuku ja ñama naa. Su yoon, chi ka nduku ndeo ja vi ni'o in ja vi kuta'uo nuu ya ja maa naa sa'un. ²⁶ Te suni saa ni sein, chi nduku ndee san ja kenta san, nagua sa'a in tee jino ja kundee de ni'i de in ja kuta'u de. Te suni jaxin tna'a gua'a san, su masu nagua sa'a in tee ja kani iyu de. ²⁷ Chi sua'a xto'o san yiki kuñu san vi tenini san ja na kuantno'o ña jin san, kana saa skunaa san ja ni'i ta'u san nuu ya, visi maa san ni kaxtno'o tno'o ya nuu sava ka ñayiu.

10

Xteku ña Pablo ja ma vi sa'a ñayiu jakue'e

¹ Kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi ndaka'an ni naxa ni ka ojika ndi nija'nuo, ja ndi'i ñayiu ni ka oo chii viko ja ni sa'a ia Dios, te ndi'i ñayiu ni ka ya'a ma'ñu ndute Mar Kua'a ja ni kuu siin siin de, te ni nune ichi ja ni ka ya'i. ² Saa te na kuinio ja ndi'i ñayiu yun ni

ka jandutei chii viko yun vi ma'ñu ndute mar nagua ja vi kokakain jin Moisés. ³ Te ndi'i ni ka jaa in ni nuu ja ni jiña'a maa ia Dios ja ni kuun ndee andivi. ⁴ Te suni ndi'i ni ka ji'i ndute ja ni jiña'a maa ia Dios, chi ni ka ji'i ndute ni kee yika kava ja ni jiña'a ya ja ni ka jiondita jin, te kava yun kuu maa Jesukristu. ⁵ Su visi ni saa, te kuakua'a ñayiu yun tu ni junkuaan ini ña ia Dios jin. Te yun guaa ni ka ji'i, te ni ka kendoo yiki kuñui nuu ñu'u te'a yun.

⁶ Te saa ni kuu nagua ja ndi'i yun kokuu in taniñu nuu, nagua ja ma vi kojio'o ja vi sa'o jakue'e, nagua ni ka ojio'o ñayiu yun ja ni ka osa'i jakue'e. ⁷ Te ni ma vi kochiñu'u ni chu'chi, nagua ni ka osa'a sava ñayiu yun, chi yun ka'an nuu tutu ii: "Ni ka junkoo ñayiu ni ka jaa ni ka ji'i, te ni ka ndakoi ni ka kusii ni ka kuvatu ini". ⁸ Te ma vi sa'o kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, nagua ni ka osa'a sava ñayiu yun, te vi invaa ni kiuu, te ni ka ji'i oko uni mil. ⁹ Ni ma vi koto tnunio Jito'o ja vi sa'o ja kiti ini ya, nagua ni ka osa'a sava ñayiu yun, te ni sa'a ya ja ni ka jaa ña koo, te ni ka ji'i. ¹⁰ Te ma vi ka'an kuechi ni siki ia Dios, nagua ni ka osa'a sava ñayiu yun, te ni ja'ni ña ia ja'ni ndiyi.

¹¹ Te saa ni ka ndo'o ndi nija'nuo, ja ka kui in taniñu nuu, chi saa yoso nuu tutu ii, nagua ja xteku ña jin yoon ja ka tekua tiempu sandi'i ya'a. ¹² Nuusaa te na in ndakani ini ja oo yutnui nuu ia Dios, te na kotoi mai ja ma kanakau nuu yika kuechi. ¹³ Te ja jito tnuni ña jin ni, chi inuu ni kuu jin ja jito tnuni ña jin sava ka ñayiu. Su ia ndaa kuu maa Dios, te ma kuandetu ya ja koto tnuni kua'a ka ña saa nagua kundee ini ni, chi nuu vaji ja jito tnuni ña, te suni yun chituu ña ia Dios ja kejioo ni nuu ja jito tnuni ña yun,

nagua ja kuandee ini ni.

Xteku ña Pablo ja ma vi chiñu'ochu'chi

¹⁴ Yun kuu, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san, vi kujioo ni, te ma vi chiñu'u ni chu'chi. ¹⁵ Chi ka'an san nuu ni ja ka kuu ni ñayiu ka jinkui'nu ini, su vi ndachikua'a maa ni a oo ndaa tno'o ka'an san. ¹⁶ Chi nuu ka ji'o joo joo vinu ja ka ndakuanta'uo nuu ia Dios, te invaa ni ñayiu ni ka nduu ndi'o jin ma'ñu sagua niñi Jesukristu ja ni jati nuu cruz. Te suni saa ka sa'o nuu ka ja'ndeoo joo joo xtaa vixin ka jao. Te jin yun ka nduo invaa ni ka ñayiu jin yiki kuñu ya ja ni soko ya nuu ni ji'i ya yika cruz. ¹⁷ Te visi kua'o ka kuu, su ndi'o ka jaa invaa ni xtaa vixin, te yun guaa invaa ni ka ñayiu ka kuo.

¹⁸ Vi ndakani ini ni naxa ka sa'a ñayiu Israel, ja ñayiu ka jaa kuñu kiti ni ka soko nuu ia Dios maa veñu'u ka'nu, chi ka jaa ñayiu yun nuu maa ia Dios. ¹⁹ Te vi kona'a ni ja kachi san ja tu sa'un nagua ndee in chu'chi ja oo nuu naa, te ni tu nagua ndee kuñu ja ni ka soko nuu chu'chi yun. ²⁰ Su ka'an san ja nuu ka soko ñayiu ja tu ka jini ia Dios, chi nuu tachi ka soko, te masu nuu ia Dios. Te tu kuini san ja vi kiunduu ni nuu tachi yun. ²¹ Chi ma kuu vi ko'o vi kaa ni nuu maa Jito'o, te suni vi ko'o vi kaa ni nuu ka oo tachi. ²² Chi nuu ja vi kiunduo nuu tachi, te vi skiti inio Jito'o, ¿te a ka ka'on ja inu ndakui kao saa maa ya, te tetniuu ya tñundo'o sikio?

Na vi ndukuo java'a sava ka ñayiu

²³ Ka oo ñayiu ka ka'an: "Ja kuu vi sa'o ndi'i ni nagua ka kuini mao". Te ndija, su masu ndi'i sa'a gua'a ña jion. Te "kuu vi sa'o ndi'i ni nagua ka kuini mao", su masu ndi'i chituu ñayiu ja vi kujai nuu tno'o ya. ²⁴ Te ma

vi ndukuo java'a mao, chi na vi ndukuo java'a sava ka ñayiu.

²⁵ Vi kaa ni ndi'i ni ja kuya'u nuu ya'u kuñu, te ma vi kakan tno'o sa'un ni, te ni ma vi kondi'ni ni ja ka tavi kuechi ni. ²⁶ Chi ka'an nuu tutu ii: "Ja kuenta maa Jito'o kuu ñuyiu vi ndi'i tu'u ja oo nui".

²⁷ Te nuu ja ndee in ñayiu tu kandija ka'an ña jin ni ja vi kaa ni xtaa jin, te kuini ni ja ki'in ni, nuu saa te kaa ni ndi'i ja ni chitui nuu ni, te ma kakan tno'o sa'un ni, te ni ma kondi'ni ni ja tavi kuechi ni. ²⁸ Su nuu ja ndee in ñayiu kaxtno'o nuu ni, te kachi: "Kuñu ya'a, chi ja ni ka soko nuu chu'chi kuu". Nuu saa te ma kaa ni, ja ja'a ñayiu ni kaxtno'o yun, nagua ja ma kondi'ni ja tavi kuechi, chi kuenta maa Jito'o kuu ñuyiu vi ndi'i tu'u ja oo nui. ²⁹ Chi ja ndi'ni inka ñayiu ja tavi kuechi kuu ja ka'an san, masu ja ndi'ni maa ni.

¿Te nau ja inka ñayiu koka'an kuechi siki san ja sa'a san nagua kuini maa san? ³⁰ Chi nuu ja ndakuanta'u san nuu ia Dios, te jaa san, te ma kuu vi ka'an kuechi ñayiu siki ja jaa san, chi ndakuanta'u san nuu ia Dios.

³¹ Nuu saa te nuu ka jaa ni axi ka ji'i ni, a nani guaa kuu ja ka sa'a ni, te ndi'i vi sa'a ni ja na koo jayiñu'u nuu ia Dios. ³² Te ma vi sa'a ni ja junkuei ni in ñayiu nuu yika kuechi, ni ñayiu judio, ni ñayiu sava ka tatatno'o, te ni ñayiu ka skua'a tno'o va'a ia Dios. ³³ Te suni maa san, chi nduku ndee san ja ndi'i ja sa'a san na vi junkuaan ini ndi'i ñayiu. Te tu nduku san java'a maa san, chi nduku san java'a kua'a ka ñayiu, nagua ja vi kaku ni'nui.

11

¹ Te vi kondikin ni vi sa'a ni nagua sa'a maa san, nagua ndikin san sa'a san nagua ni sa'a maa Jesukristu.

Tno'o kaxtno'o naxa vi sa'a ñayiu nuu ka ndututui

² Nase gua'a, vi ñani vi kua'a, ja siun ni ka ndaka'an ña ni jin san, te ka ndikin ni nagua ni kaxtno'o san nuu ni. ³ Su kuini san ja vi kuni ni ja Jesukristu kuu yiki xini ndi'i teyii, te teyii kuu yiki xini ñasi'i, te ia Dios kuu yiki xini Jesukristu. ⁴ Te ndi'i teyii ja ka chisa'u de xini de nuu ka ndakuatu de axi nuu ka ndakani de tno'o ni jiña'a ia Dios, te ka jiña'a de jakanoo nuu ia kuu yiki xini de. ⁵ Su ndi'i ñasi'i ja tu ka chisa'u ña xini ña nuu ka ndakuatu ña axi nuu ka ndakani ña tno'o ni jiña'a ia Dios, te ka jiña'a ña jakanoo nuu tee kuu yiki xini ña, chi inuu ni kuu nuu ja na sete tia'a ña xini ña. ⁶ Chi nuu ja tu chisa'u in ñasi'i xini ña, te gua'a ka kuu ja na sete naña ña xini ña. Su nuu ja kukanoo ña sete naña ña axi sete tia'a ña xini ña, te na chisa'u ña nuu saa. ⁷ Su teyii, chi ma chisa'u de xini de, chi ni ndaku ña de jin maa ia Dios, te xne'e de ja oo jayiñu'u nuu ya. Su ñasi'i, chi xne'e ña ja oo jayiñu'u nuu teyii. ⁸ Chi jin yiki kuñu teyii ni sa'a ia Dios ñasi'i, te masu jin yiki kuñu ñasi'i ni sa'a ya teyii. ⁹ Te masu ja ja'a ñasi'i ni kuva'a teyii, chi ja ja'a teyii guaa ni kuva'a ñasi'i. ¹⁰ Te yun guaa kanuu ja chisa'u ña xini ña, ja kuu in seña ja ndiso tniuu ña, chi ka ndia'a ia ka jinokuechi nuu Dios naxa sa'a ña. ¹¹ Su nuu yoon ja ka skua'o, chi jiniu'u ña teyii jin ñasi'i, te suni ñasi'i chi jiniu'u ña teyii. ¹² Chi nani ni kuva'a ñasi'i nuu yiki kuñu teyii, te suni saa ni kaku teyii chii ñasi'i, te ndi'i vajikuei nuu maa ia Dios.

¹³ Vi ndachikua'a maa ni, ¿a vatuka kuu ja ma chisa'u in ñasi'i xini ña nuu ndakuatu ña nuu ia Dios? ¹⁴ Chi ja ka jinio ja maa nagua oo nuu ñuyiu ya'a kaxtno'o ja in jakanoo kuu ja in

teyii kuandetu de ja kuu nani xini de. ¹⁵ Su ñasi'i, chi luu ka na'a ña ja kuandetu ña kuu nani xini ña, chi nuu tniuu ja chisa'u ña xini ña, te maa ixixini ña yun chisa'u xini ña. ¹⁶ Su nuu ja ndee in ñayiu kuini ja tee tna'i siki tno'o ya'a, te ka'an san ja ni sein, te ni ñayiu ka ndututu ja ka skua'a tno'o ia Dios, tu na in ja siin ka ka sa'a san saa nagua ni ka'an san ya'a.

Ni ka sa'a kue'e ñayiu nuu ka jaxini nuu maa Jito'o

¹⁷ Su tno'o ja tee san ya'a, ma kuu ka'an san ja nase gua'a ka sa'a ni, chi ni'i tno'o san ja nuu ka ndututu ni, te ka sa'a ni jakue'e ka saa java'a. ¹⁸ Chi jaxtnañu'u, ka ka'an kuechi sava ñayiu ja nuu ka ndututu ni ja ka skua'a ni, te ka sa'a siin tna'a ni. Te sava tno'o, chi kandija san ja saa ka sa'a ni. ¹⁹ Chi ka ka'an ni ja nini kuu ja saa vi sa'a siin tna'a ni, nagua ja vi kuni ñayiu ndee ni guaa jandaa ja ka sa'a gua'a ni nuu ia Dios. ²⁰ Su ja siun ka sa'a siin tna'a ni nuu ka ndututu ni ja ka jaxini ni, te masu jandaa ndija ja ka sa'a ni nagua ni jaxini maa Jito'o. ²¹ Chi nuu ka jaxini ni, te ndi in ndi in ni ka kakoxno'o ni, ka tnii ni ja vi kaa maaaa ni. Te sava ni, chi vi ndee ka jini ni ja ka ji'i ni. Su sava ka ni, chi tu ka ni'i ni, te ka kokin nda'u ni. ²² ¿Te a tu na ve'e ni ja yun vi kaa ni, te vi ko'o ni? Chi ja siun ka sa'a ni, te ka skexiko ni ñayiu ka skua'a tno'o ia Dios, te ka jiña'a ni jakanoo ñayiu tu nagua ka neva'a sa'un. ¿Nuu saa te naxa ka'an san? ¿A nase gua'a ka sa'a ni? Ña'a, ma kuu, chi masu ka sa'a gua'a ni ja siun ka sa'a ni.

Ni jaxini Jito'o

²³ Te tno'o ja ni kaxtno'o san nuu ni kuu ja ni ni'i san nuu maa Jito'o: Ja maa jakuaa ja ni xtuu ña Judas jin Jito'o Jesús nuu ñayiu, ni tnii ya xtaa vixin, ²⁴ te ni

ndakuanta'u ya nuu ia Dios, te ni ta'u ya, te jiña'a ya: "Vi tni ni te vi kaa ni, chi ya'a kuu yiki kuñu san ja soko san ja ja'a in in ni, te sua'a vi kosa'a ni ja ka ndaka'an ña ni jin san", jiña'a ya. ²⁵ Te nuu ni ndi'i ni ka jaxini ya, te suni ni tni ya vasu vinu, te jiña'a ya: "Vinu ya'a kuu tratu jaa ja ni kukutu jin niñi san, te sua'a vi kosa'a ni ndi'i ni jichi ja ka ji'i ni, nagua ja vi kondaka'an ña ni jin san", jiña'a ya. ²⁶ Nu sa te ndi'i ni jichi nuu ka jaa ni xtaa vixin, vi ka ji'i ni vinu ya'a, te siun ni vi kondakaxtno'o ni ja ni ji'i ya guaa ndee kiuu na ndii ya.

Na vi kaxinio nagua ni sa'a maa Jito'o

²⁷ Te yun guaa nani kuu ñayiu ja jaa xtaa vixin ya'a vi ji'i vinu nuu Jito'o, te tu nee yiñu'i nuu ya, nuu sa te sa'i yika kuechi siki yiki kuñu maa Jito'o vi niñi ya. ²⁸ Nu sa te vi koto tñuni ni in maa ni: A ka oo gua'a ni nuu ia Dios, te saa kuu vi kaa ni xtaa vixin, te vi ko'o ni vinu nuu ya. ²⁹ Chi na ñayiu jaa vi ji'i, te tu skua'a gua'i naxa kei yiki kuñu maa Jito'o, te ja jai vi ja ji'i yun sa'a ja vaji tñundo'o siki. ³⁰ Chi yun kuu ja kua'a maa ni ka ku'u vi ni ka kuita ni, te suni kua'a ñayiu ni ka oo jin ni ja ni ka ji'i. ³¹ Chi nuu ja na vi koto tñuni gua'o mao, te ma tetniuu Jito'o tñundo'o sikio ja ka'nde ya kuechio. ³² Su nuu ja'nde Jito'o kuechi, te tetniuu ya tñundo'o sikio nagua ja na vi nukuiin ndao nuu ichi ya, te ma vi nao jin ñayiu ñuyiu.

³³ Te yun kuu, vi ñani vi kua'a, ja nuu ka ndututu ni ja vi kaxini ni, te vi kondetu tna'a ni, nagua ja inuu vi kaa ni. ³⁴ Te nuu ja ndee in ni kokin, te kaa ni xtaa ve'e maa ni, nagua ja ma tetniuu ia Dios tñundo'o siki ni ja siun na sa'a ni nuu ka ndututu ni. Te ja sava ka tniuu, chi guaa ndee kiuu na jaa

san nuu ka oo ni, te saa ka'an san naxa kokuu.

12

Tniuu ja skuta'u ña Espiritu ia Dios

¹ Vitna te kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi kuni ni siki in in tniuu ja skuta'u ña Espiritu ia Dios jin in ion. ² Te ja ka jini gua'a maa ni ja ama ka nuu chia'an ka ja vi kandija ni, chi ni ka ojandetu ni ja ni ka ojaka ña ñayiu ni ka ochiñu'u ni chu'chi ja ka kuu ñi'i ja tu kuu vi ka'an. ³ Te yun guaa kuini san vitna ja vi kuni ni ja ni in ñayiu ja ka'in jin Espiritu ia Dios ma kuu kachi ja tau tnia'a Jesús, te ni in ñayiu ma kuu ka'in ja Jesús kuu Jito'o nuu ja tu na Espiritu ia Dios oo jin.

⁴ Te oo siin siin tniuu ja ka kuta'u in in ñayiu, su invaa ni maa Espiritu kuu ia jiña'a. ⁵ Te ndi siin ndi siin tniuu ka sa'a in ion, su invaa ni nuu Jito'o ka jinokuechio. ⁶ Te siin siin ja ni taa ia Dios ja vi sa'a in ion, su invaa ni Dios kuu ia sa'a ndi'i tniuu ya'a jin ndi'i ñayiu. ⁷ Su ni jiña'a ia Dios nuu in in ñayiu in ja xne'e ja ka oi jin Espiritu ya, nagua ja na chituu ña jin ndi'i ñayiu ka kandija. ⁸ Chi jin ma'ñu sagua Espiritu ka ni'i ta'u sava ñayiu ja ka ka'in tno'o ndichi, te suni maa Espiritu jiña'a tno'o ja ka jinkui'nu kaji ini sava ñayiu. ⁹ Te sava ñayiu ni ka ni'i ta'ui ja vi kandija gua'i ja skunkuu ia Dios nagua ka jikain jin ma'ñu sagua maa Espiritu, te savai ni ka ni'i ta'ui ja vi ndasa'i ñayiu ka ku'u jin maa Espiritu. ¹⁰ Te savai ni ka ni'i ta'ui ja vi sa'i tniuu na'nu, te savai ja vi ndakani tno'o ni jiña'a maa ia Dios. Te savai ni ka ni'i ta'ui ja vi ndakuni ndeja kuu tno'o ja vaji nuu Espiritu ndaa, te ndeja kuu tno'o ja vaji nuu espiritu nda'u ña. Te savai ni ka ni'i ta'ui ja

vi ka'in ndinuu nuu sa'an ja tu ka jini, te savai ja jinkui'nu ini kaxtno'i naxa kei ka'an ñayiu jin inka sa'an yun. ¹¹ Su ndi'i tniuu ya'a sa'a invaa ni maa Espíritu, te siin siin tniuu jiña'a ya nuu in in ñayiu na kuu na kuu naxa kuini maa ya.

Ndi'o ka kuo invaa ni yiki kuñu

¹² Chi nagua kuu in yiki kuñu ja neva'a kua'a ndatniuu, te ndi'i ndatniuu ja oo nuu yiki kuñu yun kuu invaa ni yiki kuñu, te suni saa ni ka kuo invaa ni yiki kuñu jin Jesukristu. ¹³ Te suni saa ni ka kuu ndi'o, a kuu ñayiu judio axi ñayiu sava ka tatatno'o, a ñayiu ka jinokuechi ja tu ka ni'i ya'ui axi ñayiu ka sa'a tniuu mai, chi invaa ni Espíritu ia Dios ni skuandute ña jin ndi'o, nagua ja vi kokuo invaa ni yiki kuñu, chi ndi'o ni ka ni'i invaa ni Espíritu ia Dios.

¹⁴ Te in yiki kuñu, chi masu invaa ndatniuu kuu, chi neva'a kua'a ndatniuu. ¹⁵ Chi nuu ja ja'o na kachi: "Masu yiki kuñu kuu rin, chi masu nda'a kuu rin", su tuu, chi in ndatniuu nuu yiki kuñuo kuu. ¹⁶ Te nuu ja so'o na kachi: "Masu yiki kuñu kuu rin, chi masu nduchi nuu kuu rin", su tuu, chi in ndatniuu nuu yiki kuñuo kuu. ¹⁷ Chi nuu ja ndi'i yiki kuñuo na kokuu nduchi nuu, te ma kuu naxa vi koninio. Te nuu ja ndi'i yiki kuñuo na kokuso'o, te ma kuu naxa vi tna'nio. ¹⁸ Su ia Dios ni tniuu tna'a ya in in ndatniuu nuu yiki kuñuo naxa kuini maa ya ja koo. ¹⁹ Chi nuu ja in ni ndatniuu kuu ndi'i, te masu in yiki kuñu kuu nuu saa. ²⁰ Su vitna, chi visi kua'a ndatniuu kuu, su invaa ni yiki kuñu kuu. ²¹ Te nduchi nuu, chi ma kuu kuña'a nuu nda'o: "Tu jiniu'u ña rin". Te ni xinio ma kuu kuña'a nuu ja'o: "Tu jiniu'u sa'un ña rin". ²² Chi saa sua'a ndatniuu oo nuu yiki kuñuo ja ndakani inio ja vita ka

kuu, ka kuu ndatniuu ja jiniu'u gua'a kao. ²³ Te saa ndatniuu oo nuu yiki kuñuo ja ndakani inio ja tu na'a va'a kuu ja ka jito va'a kao vi ka skui'nuo sa'un. Te ndatniuu ii ka ja oo nuu yiki kuñuo ka chisa'u va'o. ²⁴ Chi taka ndatniuu ja kaa vii ka nuu yiki kuñuo masu nini kuu ja vi chisa'uo, su ia Dios ni tniuu tna'a ya yiki kuñuo ja vi koto va'o ndatniuu ii ka. ²⁵ Saa nagua ja ma vi sa'a siin tna'a ndatniuu ka oo nuu yiki kuñuo, chi sua'a in in ndatniuu yun na vi kondi'ni ja ja'a sava kai. ²⁶ Chi nuu ja jatu in ndatniuu oo nuu yiki kuñuo, te suni ndi'i ka jatu jin. Te nuu ja jito va'o in ndatniuu oo nuu yiki kuñuo, te ndi'i ka kusii ini.

²⁷ Nuu saa, te maa ni ka kuu yiki kuñu Jesukristu, chi in in maa ni ka kuu na kuinio ndatniuu ja ka oo nuu yiki kuñu ya. ²⁸ Te siin siin tniuu ni jiña'a ia Dios nuu in in ñayiu ka skua'a. Xnañu'u ka ni jani ya tee ni chitniuu Jesukristu ja ka xtutenuu de tno'o ya. Te ja kuu uu ni jani ya ñayiu ka ndakani tno'o jiña'a maa ia Dios. Te ja kuu uni ñayiu ka kaxtno'o. Yun te ni jani ya ñayiu ka sa'a tniuu na'nu jin jaka'nu maa ya. Te saa ni jani ya ñayiu ka ndasa'a ñayiu ka ku'u, vi ñayiu ka chituu ñayiu ka kunda'u, vi tee ka jito ñayiu ka jinokuechi nuu veñu'u, vi ñayiu ni ka ni'i ta'u ja ka ka'in inka sa'an ja tu ka jini. ²⁹ Te masu ndi'i ñayiu ka skua'a ni chitniuu ña Jesukristu ja vi xtutenui tno'o ya. Te suni masu ndi'i ñayiu ka ndakani tno'o ni jiña'a maa ia Dios. Te ni masu ndi'i ñayiu ka kaxtno'o. Te suni masu ndi'i ñayiu ka sa'a tniuu na'nu jin jaka'nu maa ia Dios. ³⁰ Te ni masu ndi'i ñayiu ni ka kuta'ui ja vi ndasa'i ñayiu ka ku'u. Te suni masu ndi'i ñayiu ka ka'an inka sa'an ja tu ka jini, te ni masu ndi'i

ka jinkui'nu ini ja vi kaxtno'i naxa kei ka'an ñayiu jin inka sa'an yun. ³¹ Nuu saa te vi nduku ndee ni ja vi ni'i ta'u ni in in tniuu gua'a ka nuu ia Dios ja vi sa'a ni.

Su sein, chi kaxtno'o san in ichi gua'a ndeva'a ka.

13

Na vi ka'an too tna'o

¹ Chi visi ka'an san inka sa'an ja ka ka'an ñayiu axi nagua ka ka'an ia ka jinokuechi nuu Dios, te tu ka'an too san in ñani in tna'a san, nuu saa te tno'o ka'an san kuu na kuinio in ja ka'ma ka'ma axi na kuinio in kaa ja kaxin kaxin sua'a ni. ² Te visi na ndakani san tno'o ja taa maa ia Dios, te jinkui'nu ini san ndi'i tno'o ya ja ni yiyu'u vi ndi'i tno'o ndichi, te visi kandija guagua'a san ja vi kuu xtajioo san in yuku, su nuu ja tu ka'an too san in ñani in tna'a san, nuu saa te tu sa'un nagua kuu san. ³ Te visi na kuña'a san ndi'i nagua neva'a san ja vi kokaa ñayiu nda'u, te visi na soko san maa san ja vi teñu'u ña ñayiu ja ja'a tno'o ya, su nuu ja tu ka'an too san in ñani in tna'a san, nuu saa te tu sa'un nagua jiniu'u nuu san.

⁴ Chi nuu ja ka ka'an too in ñani in tna'o, te vi kuandee inio jin, te vi kova'a inio, te ma vi kokuu kuasun inio, te ma vi kokuu vixion, ni ma vi sa'a teyio mao, ⁵ te ma vi sa'o ja vi kukanoo inka ñayiu, te ni ma vi ndukoo java'a mao, ni ma vi kokiti inio, ni ma vi ku'un inio tno'o kiti ini. ⁶ Te ma vi kokusii inio nuu ka sa'a ñayiu jakue'e, chi na vi kokusii inio nuu ka sa'a ndai. ⁷ Chi ja ka ka'an too in ñani in tna'o sa'a ja ndi'i ni ka jaka'nu inio, vi ndi'i ka kandijao, vi ndi'i ka ndetu ka'nuo, vi ndi'i ka jandee inio.

⁸ Te ja ka ka'an too tna'o, chi ma naa sa'un. Su kenta in kiuu ja tu ka na in ndakani tno'o jiña'a maa ia Dios, te ni tu na in ka'an ka inka

nuu sa'an ja tu jini, te ni ma koo ka tno'o ndichi, chi ndi'i ya'a naa. ⁹ Chi joo ni ka jinio, te joo ni tno'o ja ni taa ia Dios ka ndakanio. ¹⁰ Su nuu na kenta kiuu ja vi kuni ndao, te naa ja joo ni ka jinio vitna.

¹¹ Chi nuu ni okuu san in suchi luluu, te ni oka'an san nagua ka'an in suchi luluu, te ni ondakani ini san vi ni osa'a san na kuinio in suchi luluu. Su vitna ja ni kuu ka'nu san, te ni xndendoo san nagua sa'a suchi luluu yun. ¹² Te suni saa ni vitna, chi tu ka jini gua'o naxa oo ia Dios, chi ka ndia'o ya na kuinio in speju ja tu ndijin gua'a. Su in kiuu te vi kunio nuu jin nuu ya. Vitna, chi joo ni jini san, su kiuu yun, te kuni ndaa san, nagua jini ña maa ya jin san. ¹³ Nuu saa te vitna, chi oo uni tno'o ja ma naa sa'un, te suu kuu ja ka kandijao, vi ja ka ndetu ka'nuo vi ja ka ka'an too tna'o. Su tno'o kanuu ka nuu ndi uni kuu ja vi ka'an too tna'o.

14

Nuu ka ka'an ñayiu inka sa'an

¹ Nuu saa te vi nduku ndee ni ja vi ka'an too tna'a ni, te suni vi ndioo ini ni ja vi ni'i ta'u ni in tniuu nuu Espiritu ia Dios, su ja kanuu ka kuu ja vi ni'i ta'u ni tniuu ja vi ndakani ni tno'o ja taa maa ia Dios. ² Chi ñayiu ja ka'an inka sa'an ja tu jini, ka'in nuu ia Dios, te masu nuu ñayiu, chi tu na in jinkui'nu ini tno'o ka'in, chi jin ma'ñu sagua Espiritu ka'in tno'o oyuu ja tu na jini. ³ Su ñayiu ndakani tno'o ni jiña'a maa ia Dios, chi nuu ñayiu ka'in, nagua ja vi kuja ñayiu yun nuu tno'o ya, vi ja xteku ñai, vi ja ndakuña'i tno'o ndee ini nuu ñayiu yun. ⁴ Te ñayiu ka'an inka nuu sa'an ja tu jini, chi maa ni mai jija nuu tno'o ya. Su ñayiu ndakani tno'o ni jiña'a maa ia Dios, chi sa'i ja ka jija ñayiu ka skua'a nuu tno'o ya.

⁵ Te kuini san ja nuu sua'a te kuu, te ndi'i ni vi ka'an inka nuu sa'an ja tu ka jini ni, su ndioo ka ini san ja vi ndakani ni tno'o ni taa ia Dios, chi ka'nu ka kuu ñayiu ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios, masu ñayiu ka'an inka nuu sa'an ja tu jini, visi jiniu'u tno'o ka'an ñayiu ya'a nuu ja kuu ja ndakaxtno'i naxa kei tno'o ka'in yun, nagua ja vi kuja ka ñayiu ka skua'a nuu tno'o ya.

⁶ Te yun kuu, vi ñani vi kua'a, ja nuu ja jaa san ja jakoto ña san, te ka'an san inka nuu sa'an ja tu ka jinkui'nu ini ni, te tu nagua jiniu'u sa'un nuu in in ni, nuu ja ma kaxtno'o kaji san nagua ni skuni ña ia Dios jin san, axi nuu ja ma kaxtno'o san tno'o ndichi axi tno'o ja ni taa maa ia Dios ja ndakani san, axi inka tno'o ja kaxtno'o san. ⁷ Na vi skintna'a inuo inka sa'an jin yutnu kene'e yaa. Te visi tu teku tnu, su kuu kata tnu, na kuinio tnu yoo ka tiuu axi yutnu kaxin, te nuu ja tu jita siin siin tnu, ¿te naxa kuu vi kunio na yaa ka jita in in tnu? ⁸ Te nuu ka jaxin tna'a, nuu ja ma tiuu kaji tee xta'i trompeta yun, te ni in ñayiu ma sa'a tua'i ja ki'in kaxin tna'i. ⁹ Te suni saa ni ka kuu maa ni, nuu ka ka'an ni inka nuu sa'an, nuu ja ma vi kaxtno'o kaji ni ja vi jinkui'nu ini ñayiu, ¿te naxa vi kuni na tno'o ka ka'an ni? Te tno'o ka ka'an ni yun, chi nani ja jiso tachi kua'an kuu. ¹⁰ Te jandaa ja kua'a nuu sa'an oo ñuyiu, te in in sa'an, chi oo ja kei ka'an maaaa. ¹¹ Su nuu ja tu jinkui'nu ini san naxa ka'an in ñayiu, te kuu san na kuinio ñayiu inka ñuu nui, te suni kui na kuinio ñayiu inka ñuu nuu san. ¹² Te yun guaa maa ni, ja ka ndioo ndeva'a ini ni ja vi ni'i ta'u ni in tniuu ja taa Espíritu ia Dios, vi nduku ndee ni ja vi koneva'a kua'a ni tniuu ja taa ya, ja kuu vi chituu ni ñayiu ka skua'a ja na vi

kujai nuu tno'o ya.

¹³ Nuu saa te ñayiu ka'an inka sa'an ja tu jini, na ndakuatui nuu ia Dios ja na kuña'a ya in jaka'nu ja kuu ndakaxtno'i tno'o ka'in yun. ¹⁴ Chi nuu ja ndakuatu san inka sa'an ja tu jini san, te jandaa ja ndakuatu san jin anu san, su tu nagua jinkui'nu ini san. ¹⁵ ¿Naxa sa'a san nuu saa? Ndakuatu san jin anu san vi suni ndakuatu san jin ja jinkui'nu ini san. Kata san jin anu san vi suni kata san jin ja jinkui'nu ini san. ¹⁶ Chi nuu ja ndakuatu ni nuu ia Dios maa ni tno'o ja vaji nuu anu ni, te tu jinkui'nu ini ni, te oo in ñayiu ni kiunduu jaa nini tno'o ja ndakuanta'u ni yun, ma kuu ka'in "saa na kokuu", chi tu jinkui'nu ini na tno'o ka'an ni. ¹⁷ Chi jandaa ja gua'a ndakuanta'u ni nuu ia Dios, su tu chituu ni inka ñayiu ja kujai nuu tno'o ya. ¹⁸ Te ndakuanta'u san nuu ia Dios ja kua'a ka jichi ka'an san inka nuu sa'an ja tu jini san, saa ndi'i maa ni. ¹⁹ Su visi ni saa, su nuu ka ndututu ñayiu ka skua'a, jintna'a ini ka san ja ka'an san u'un ni tno'o ja jinkui'nu ini san, nagua ja kuu kaxtno'o san nuu sava ka ñayiu, masu ja ka'an san uxi mil tno'o jin inka sa'an ja tu ka jinkui'nu ini ñayiu.

²⁰ Ma vi ndakani ini ni, vi ñani vi kua'a, nagua ka ndakani ini suchi kueli, chi sua'a vi kuja ni jin ja ka ndakani ini ni. Su vi kokuu ni na kuinio suchi kueli jin jakue'e ja oo ñuyiu. ²¹ Chi sua'a yoso nuu Ley: "Ka'an rin nuu ñayiu ñuu ya'a jin ma'ñu sagua ñayiu inka ñuu vi jin inka sa'an ja tu ka jini, te visi ni saa, te ma vi konini tno'o ka'an rin, kachi Jito'o". ²² Yun guaa nuu ka ka'an ñayiu inka nuu sa'an ja tu ka jini, te jin yun xne'e ia Dios ja tetniuu ya tundo'o siki ñayiu tu ka kandija, te masu siki ñayiu ka kandija. Su tno'o jiña'a

ia Dios nuu ñayiu ja ndakani tno'o ya xne'e jaka'nu ya nuu ñayiu ka kandija, te masu nuu ñayiu tu ka kandija. ²³ Chi nuu ja ndi'i ni ja ka skua'a ni ni ka ndututu ni in ni nuu, te ndi'i ni ka ka'an inka nuu sa'an ja tu ka jini ni, te na kiuu in ñayiu ni kiunduu jaa axi ñayiu tu kandija, te vi kachi ja ka ndukue'e ni. ²⁴ Su nuu ja ndi'i ni ka ndakani tno'o ni taa ia Dios, te kiuu in ñayiu tu kandija axi in ñayiu ni kiunduu jaa, te jino ini, chi ndachikua'i naxa oo mai jin tno'o ka ka'an ni. ²⁵ Yun te ndakuni ndi'i jakue'e oo ini anui, te jinkuiin jiti, te chiñu'i ia Dios, te ka'in ja jandaa kuiti ja oo Dios ne'u ni.

Vi sa'a yukun ni nuu ka ndututu ni ja vi skua'a ni

²⁶ Nuusaa, vi ñani vi kua'a, ζte naxa vi sa'o jin ndi'i tno'o ya'a? Nuusaa ka ndututu ni, te vi kata sava ni yaa ja vaji nuu Salmo, te sava ni vi kaxtno'o tno'o ya, te sava ni vi ndakani tno'o ni skuni ña ia Dios, te sava ni vi ka'an inka nuu sa'an ja tu ka jini ni, te sava ni vi ndakaxtno'o naxa kei inka nuu sa'an yun. Te ndi'i ya'a vi sa'a ni nagua ja na vi kuja ñayiu ka skua'a nuu tno'o ya. ²⁷ Te nuu ka oo ñayiu ja ka ka'in inka sa'an ja tu ka jini, te na kokuu uu axi uni, te ndi in ndi in na ka'an, te na koo in ñayiu ja ndakaxtno'o naxa kei tno'o ja ka ka'an ñayiu yun. ²⁸ Te nuu ja tu na ñayiu ja ndaka'an naxa kei, te gua'a ka kuu ja ma vi ka'in nuu ñayiu ka skua'a, te na vi ka'an maa ni mai jin ia Dios. ²⁹ Te suni ñayiu ka ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios, na vi ka'an uu a uni, te sava ka ñayiu na vi skua'a gua'a tno'o ka ka'in yun. ³⁰ Su nuu ja skuni ña ia Dios tno'o ya jin in ñayiu nukoo, te na junkuiin ñayiu ka'an yun, nagua ja na kuu ka'an mai. ³¹ Chi saa te kuu vi ka'an ndi in ndi in ni tno'o ja ni taa ia Dios

ja vi ndakani ni, nagua ja ndi'i ni vi kutua'a, te vi nuku'un ndee ini ni. ³² Te ñayiu ka ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios kuu vi junkuiin, chi ka jini vi ka'nu ni'nui mai. ³³ Chi ia mani ini kuu Dios, masu ia skunu nuu ini ña.

Te nagua ka sa'a ndi'i ñayiu ka skua'a, ja ka kui ñayiu maa ia Dios, ³⁴ ja nuu ka ndututu ñasi'i nuu ka skua'a ni, ma kuu vi ka'an ña, chi na vi kasi yu'u ña, te na vi kuanu'u vi kuandetu ña nagua yoso nuu Ley Moisés. ³⁵ Te nuu ja kuini ña ja kukanu ini ña na in tno'o, te ve'e ña na kakan tno'o ña nuu yii ña, chi na'a kanoo ja ka'an in ñasi'i nuu ka oo tutu ñayiu ka skua'a.

³⁶ Chi vi kona'a ni ja tu ni jinkondee tno'o ia Dios nuu in in maa ni, te ni masu maintno'o maa ni ni ka ni'i tno'o ya. ³⁷ Su nuu ja ndee in ñayiu ndakani ini ja kuu ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios axi ndakani ini ja ni ni'i ta'ui Espiritu ya, nuu saa te na ndakuni ja tno'o tee san ya'a kuu in tno'o ja tatnuni maa Jito'o. ³⁸ Su nuu ja tu janta'ui tno'o ya'a, te suni ma vi kuantu'u ña jin.

³⁹ Nuusaa, vi ñani vi kua'a, te vi ndioo ini ni vi ndakani ni tno'o ja taa ia Dios, te ma vi kasi ni'nu ni ja vi ka'an ñayiu inka sa'an ja tu ka jini. ⁴⁰ Su ndi'i ja ka sa'a ni vi sa'a ndaa ni, te vi sa'a yukun ni nuu ka ndututu ni.

15

Ni ndateku Jesukristu

¹ Vitna, vi ñani vi kua'a, te kuini san ja vi ndaka'an ni tno'o va'a Jesukristu ja ni kaxtno'o san nuu ni. Te tno'o ya'a kuu tno'o ja ni ka janta'u ni, te ka oo yutnu ni jin. ² Te suni jin ma'ñu sagua tno'o ya'a vi kaku ni'nu ni, nuu ja vi koo yutnu ni nuu tno'o ni kaxtno'o san, chi nuu tuu, te tu jiniu'u ja ni ka kandija ni.

³ Chi xtnañu'u ka ni kaxtno'o san nuu ni tno'o ja ni ni'i san nuu Jesukristu: Ja ni ji'i ya ja ja'a yika kuechio, nagua yoso nuu tutu ii. ⁴ Te ni jinkoyu'u ya, te nuu uni kiuu, te ni ndateku ya, nagua yoso nuu tutu ii. ⁵ Te ni ndenta ya nuu Pedro, te saa ni ndenta ya nuu ndi uxi uu tee ni chitniuu ya ja vi xtutenuu tno'o ya. ⁶ Te saa ni ndenta ya nuu vi'i ka u'un ciento ñayiu ka skua'a ja ni ka ndututu yun, te kua'i ka tekun de vitna, su savai, chi ja ni ka ji'i. * ⁷ Te saa ni ndenta ya nuu Jacobo. Te nuu kuee ka, te ni ndenta ya nuu ndi'i tee ni chitniuu ya ja vi xtutenuu tno'o ya.

⁸ Te sandi'i ni ka, te saa ni kenta ya nuu maa san, ja kuu san na kuinio in suchi ni kaku yute. ⁹ Chi in tee nuu ka kuu san saa sava ka tee ni chitniuu Jesús ja vi xtutenuu de tno'o ya, te ni tu oo tu kaa san ja konani san tee ni chitniuu Jesús, chi ni osondikin san ñayiu maa ia Dios. ¹⁰ Su ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios, ja kuu san in tee ni chitniuu ña Jesús, te tu ni okuu uun ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya jin san, chi saa sua'a satniuu ka san saa ndi'i tee ni chitniuu ya, su masu maa san satniuu, chi maa ia Dios chindee chituu ña jin san ja sa'a san. ¹¹ Te tu ni ja sa'i a sein axi tee yun, su inuu ni ka kaxtno'o san, te saa ni ka kandija ni.

Vi ndateku ndiyi

¹² Te tno'o ja ka kaxtno'o san kuu ja ni ndateku Jesukristu ne'u ndiyi. ¿Te nau ja ka ka'an sava ni ja ma vi ndateku ndiyi? ¹³ Chi nuu ja ma vi ndateku ndiyi, te suni Jesukristu, chi tu ni ndateku ya. ¹⁴ Te nuu ja tu ni ndateku Jesukristu, te tu jiniu'u tno'o ja ka kaxtno'o san, te suni tu jiniu'u ja ka kandija ni. ¹⁵ Te nuu ja

saa kuu, te ja ka kuu san tee ka xnda'u ña, ja tu ka ka'an ndaa san tno'o ia Dios, chi ka ndakani san ja Dios ni ndaxteku Jesukristu, te nuu ja masu ndija ja vi ndateku ndiyi, te masu ndija ja ni ndaxteku ya Jesukristu. ¹⁶ Chi nuu ja ma vi ndateku ndiyi, te suni tu ni ndateku Jesukristu. ¹⁷ Te nuu ja tu ni ndateku Jesukristu, te tu jiniu'u ja ka kandija ni, te ka oo ii ni jin yika kuechi ni. ¹⁸ Te nuu ja saa kuu, te suni ndiyi ni ka ji'i ja ni ka kandija Jesukristu vi junaa nuu saa. ¹⁹ Chi nuu ja ka tekun ñuyiu ya'a ka ndetu ka'nuo Jesukristu, nuu saa te nda'u ni kao nuu ndi'i ñayiu.

²⁰ Su ña'a, masu saa kuu, chi ni ndateku Jesukristu ne'u ndiyi. Te maa ya kuu jaxtnañu'u ja ni ndateku ne'u ndiyi, na kuinio in jaxtnañu'u ja kee nuu ñunde'i. Te saa vi kondikin sava ka ndiyi ni ka kandija ya ja vi ndatekui. ²¹ Chi ja ja'a in tee ni kiuu kue'e ja ka ji'i ñayiu, te suni saa ni ja ja'a inka tee, te ni keja'a ja ka ndateku ndiyi. ²² Te ndi'i ñayiu vi kuu, chi tatatno'o Adán ka kui, te suni saa ni ndi'i ñayiu ka oo jin Jesukristu vi ndateku. ²³ Su yukun yukun ndaxteku ña ia Dios: Xtnañu'u ka Jesukristu ni ndateku ya, yun te saa nuu ndii Jesukristu, te ndaxteku ya ñayiu maa ya. ²⁴ Yun te saa jino kiuu sandi'i, te xnaa Jesukristu ndi'i ja ka tatnuni vi ndi'i ja ka ndiso tniuu vi ndi'i jana'nu, te ndakuña'a ya nuu tatnuni ya nuu maa Tata Ja'nu. ²⁵ Chi kanuu ja tatnuni Jesukristu guaa ndee na kundee ya ja ndi'i ja ka ka'an u'u ña jin ya vi koo chii ja'a ya. ²⁶ Te sandi'i ni ka, te xnaa ya kue'e ja ja'ni ñayiu, ja nee u'u tna'a jion. ²⁷ Chi maa ia Dios ni sa'a ndi'i chii ja'a Jesukristu. Te nuu ka'an nuu tutu ii ja ni sa'a

* 15:6 15:6 Jin sa'an griego ka'an "ni ka kixin" ja kuu "ni ka ji'i".

ya ndi'i chii ja'a Jesukristu, te ka jini kajo ja masu kiunduu ndee maa ia Dios, chi maa ya kuu ia ni sa'a ndi'i chii ja'a Jesukristu. ²⁸ Te nuu na ndi'i ja vi koo chii ja'a Jesukristu, yun te suni maa ya ja kuu ya Se'e kiuu ya nuu nda'a Dios, ia ni sa'a ndi'i ja oo chii ja'a ya. Saa te maa ia Dios kuu ia tatnuni nuu ndi'i kuiti.

²⁹ Te ka oo sava ñayiu ja ka jandutei ja ja'a ndiyi. Te nuu ma vi ndateku ndiyi, ¿nau ja ka sa'i siun nuu saa? ¿Nau ja ka jandutei ja ja'a ndiyi nuu saa? ³⁰ Te yoon, ¿nau ja ndi'i ni ore ka oo ja vi kuo nuu ja ma vi ndateku ndiyi? ³¹ Chi ka'an ndaa san, vi ñani vi kua'a, ja ndi'i kiuu ka nduku ñayiu ja vi ka'ni ñai jin san, su kusii ini san ja ja'a in in ni jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu. ³² Chi nuu ni oo san ñuu Éfeso, ni ka kagua tna'a san jin tee xeen ja ka kuu de na kuinio kiti yuku, su tu nagua ni'i san nuu ja ndija ja ma vi ndateku ndiyi. Nuun saa te inu ndija ñayiu ja ka ka'in: "Na vi kaa na vi ko'o, chi xtnee te vi kuo" ka kachi.

³³ Te ma vi kuandetu ni ja vi xnda'u ña ñayiu jin ni, nagua ka'an in tno'o nuu kachi: "Nuu jika ni jin in ñayiu kue'e, te xtivi ñai jin jagua'a sa'a ni". ³⁴ Vi ndikui'nu ini ni, te vi sa'a ndaa ni, ma vi sa'a ka ni yika kuechi, chi ka oo sava ni ja tu ka jini gua'a ni ia Dios, te ja na vi kukanoo ni guaa ka'an san tno'o ya'a.

Naxa vi kava ndiyi nuu vi ndatekui

³⁵ Su vi koo sava ni ja vi kakan tno'o ni: ¿Naxa vi ndateku ndiyi? ¿Naxa vi kava yiki kuñui nuu ndontakuei ja vi ndatekui? ³⁶ Se'e tee vasa, ¿nau ja siun ka jikan tno'o ni? Chi nuu ka chi'i ni ndikin tata chii ñu'u, te kuini ja kuu ndikin yun ama ka ja kute. ³⁷ Chi ndikin tata ja ka chi'i ni chii ñu'u, masu maa viyu ja jite yun

kuu, chi maa ni nuni tata axi triu a inka ndikin tata kuu. ³⁸ Su yun te sa'a ia Dios naxa kuini maa ya ja kava in in yuku na kuu na kuu na ndikin ka kui, te saa vi kava maa yúkui. ³⁹ Te suni saa kuu jin yiki kuñuo, chi masu inuu ka ndaa ndi'i, chi siin kaa yiki kuñu ñayiu, te siin kaa kiti kuun nda'a, te siin kaa chiaka vi siin kaa kiti ndagua. ⁴⁰ Te suni saa ni siin ka ndaa ja ka oo andivi, te siin ka ndaa ja ka oo nuu ñu'u, su siin ni sa'a luu ya ja ka oo andivi, te siin ni sa'a luu ya ja ka oo nuu ñu'u. ⁴¹ Chi siin ye'e nikandii, te siin ye'e yoo, te suni siin ka ye'e kimi, chi suni siin siin ka ye'e in in maa kimi.

⁴² Te suni saa ni kokuu nuu ndaxteku ya ndiyi, chi yiki kuñu ja chiyu'o chii ñu'u, chi ja te'i ni kuu, te ndiyi ja ndaxteku ya, chi ma vi kuu sa'un ka. ⁴³ Ja tayu'o chii ñu'u, chi in ja kaa tne'e kuu, su nuu ndaxteku ya, te vi ye'e tajan. Ka tayu'o in ja vita ja tu ndakui, su nuu ndaxteku ya, te nduu ndakui. ⁴⁴ Ja ka tayu'o chii ñu'u, chi yiki kuñu in ñayiu ñuyiu ni kuu, te nuu ndaxteku ya, chi kokuu in yiki kuñu ja sa'a maa Espiritu ya, chi oo yiki kuñu ñayiu ñuyiu, te suni oo yiki kuñu ja vi koneva'o nuu vi koo andivi. ⁴⁵ Chi saa yoso nuu tutu ii: "Tee xtna'ñu'u ja ni sa'a ia Dios ni okuu Adán ja ni okuu de ñayiu teku", kachi tutu. Su Adán sand'i ni ka kuu maa Jesukristu ja kuu ya espiritu ja taa ya ja ka tekuo. ⁴⁶ Su masu yiki kuñu ja ni sa'a maa Espiritu kuu jaxtna'ñu'u, chi yiki kuñu ñayiu ñuyiu, yun te saa nduu yiki kuñu ja sa'a maa Espiritu. ⁴⁷ Te tee xtna'ñu'u ja ni oo ñuyiu, chi jin ñuyaka ñu'u ni sa'a ña ia Dios. Te tee kuu uu ja kuu maa Jito'o, chi ndee andivi oo ya. ⁴⁸ Te yiki kuñu ñayiu ka oo ñuyiu ya'a, chi inuu ka ndaa jin Adán, tee ni kuva'a

jin ñuyaka ñu'u. Te ñayiu ja ka oo andivi, chi inuu ka ndai nagua kaa ia oo ndee andivi. ⁴⁹ Chi ni ka ndakuo nagua kaa nagua oo tee ni kuva'a jin ñuyaka ñu'u, te suni saa vi nduo nagua kaa ia oo ndee andivi.

⁵⁰ Te kuini san ja ka'an san, vi ñani vi kua'a, ja yiki kuñu vi niñi ñayiu, chi ma kuu kiuu ja sa'a jajin nuu tatnuni ia Dios. Te ni ja te'i, ma kuu sa'a jajin nuu oo ja ma te'i sa'un. ⁵¹ Su kuini san ja kaxtno'o san tno'o ya ja ni yiyu'u: Masu ndi'i yoon ja ka kandijao vi kuu, su ndi'o ndasama ña ya inka yiki kuñu jaa. ⁵² Te nuu nda'i trompeta sandi'i, chi ñama tiuu trompeta kiuu yun, te vi nani ja ndakueneo te ndakondia'o, te vi ndateku ndiyi ja ma vi kuu sa'un kai, te yoon ja ka tekuo kiuu yun, chi ndasama ña ya jion jin inka yiki kuñu jaa. ⁵³ Chi yiki kuñuo ja te'i, nini kuu ja ndasama, te nduu ja ma te'i sa'un. Te yiki kuñuo ja ji'i ndasama ja ma kuu sa'un ka. ⁵⁴ Te nuu na ndasama yiki kuñuo ja te'i, te nduu ja ma te'i sa'un ka, te suni yiki kuñuo ja ji'i ndasama, te nduu ja ma kuu sa'un ka. Yun te skunkuu tno'o yoso nuu tutu ii: "Ni kundee ya ni xnaa ya kue'e ja ja'ni ñayiu". ⁵⁵ "Nuu saa te ¿ndenu oo tu ja ja'ni ña, ja koxtuji ña jion? ¿Te ndenu oo tu yau ñaña ja kokundee ka?" kachi tutu ii. ⁵⁶ Te maa yika kuechio kuu na kuinio in iñu xeen ja xtuji ña ja vi kuo, te Ley jana'a kuu ja jiña'a jaka'nu ja kaya yika kuechi ka sa'a ñayiu. ⁵⁷ Su vi ndakuanta'uo nuu ia Dios ja ni sa'a ya ja ni ka kundee nuu yika kuechi jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.

⁵⁸ Yun kuu ja vi koyutnu ni, te ma vi kujioo ni, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, te siun ni vi kosatniuu ni in kiuu in kiuu ka nuu tniuu ja ni taa maa Jito'o, chi ja ka jini maa ni ja masu ka

satniuu unu ni nuu ya.

16

Vi soko ni xu'un ja ki'in nuu ñayiu ka kandija ja ka kuu nda'u

¹ Vitna te ka'an san ja ja'a xu'un ja ka soko ni ja ki'in nuu ñayiu ka kandija ja ka kuu nda'ui. Suni vi sa'a ni nagua ni xtaku san ja ka sa'a ñayiu ka sku'a ja ka oo taka ñuu ja tñii Galacia. ² Te taka kiuu xtna'ñu'u ja ndaki'in semana, vi sa'a siin in in maa ni xu'un na kuu na kuu naxa ka ni'i ni, te vi tava'a ni, nagua ja kiuu na jaa san, te ja otua'a, ja ma vi xtutu kao xu'un ja vi soko ni. ³ Te nuu na kenta san, te tetniuu san tee vi kaji maa ni ja vi kinda'a de in tutu nuu ka'an ja maa san tetniuu de ja ki'inkuei de Jerusalén, te vi ndakuña'a de xu'un ni ka soko maa ni nuu ñanio ka oo ñuu yun. ⁴ Te nuu ja oo gua'a ja suni no'o san, te vi kondeka tna'a san jin de ki'inkuei san.

Ndakani ini Pablo ja jinkoto de ñayiu Corinto

⁵ Te nuu jaa san ja jakoto ña san, te ya'a san Macedonia, chi ichi ñuu ja tñii Macedonia jaa san, te kenta san Corinto. ⁶ Te vatuni kendoo san vi koo ndee saa tiempu, te ndee ya'a yoo vijin. Yun te vi chituu ña ni jin san ja vi ndakanu ichi ña ni, kondio'ni ndenu ka ki'in san. ⁷ Chi vitna te tu kuini san ja sua'a ni ndakuni ña san, te ya'a san ki'in san, chi ndetu ka'nu san ja kuu vi koo ndee saa tiempu, nuu ja na kuandetu maa Jito'o. ⁸ Su koo ni san ñuu Éfeso ya'a guaa ndee na ya'a viko Pentecostés. ⁹ Chi ni nune in ichi ka'nu ja kuu kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu kua'a ñayiu ja na vi kandijai, visi kua'a ñayiu ka ndakoo siki san.

¹⁰ Te nuu ja na kenta Timoteo, te vi kuenta'u gua'a ni de ja na kosii ini de, chi satniuu de nuu

tniuu ni jiña'a maa Jito'o, nagua satniuu maa san. ¹¹ Te ni in ni ma vi skexiko ni de, chi vi chituu ni de nagua ja'ni ña jin de, te vi ndatetniuu ni de jin tno'o mani na kii de, chi ka ndetu san de jin sava ka ñanio.

¹² Te ja ja'a ñanio Apolos, chi ni jikanta'u ndeva'a san nuu de ja jakuei de jin sava ka ñanio ja vi jakoto ña de. Su tu ni kuini de ja jaa de vitna, su nuu na nune de, te jaa de.

Ya'a kuu tno'o sandi'i ni ka

¹³ Vi kondito ni, ma vi kusun ini ni, te vi koo yutnu ni jin tno'o ka kandija ni, vi koo teyii anu ni, te vi koo ndakui ni. ¹⁴ Te ndi'i ja ka sa'a ni, vi sa'a ni ja xne'e ja ka ka'an too tna'a ni.

¹⁵ Ja ka jini maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ñayiu ve'e Estéfanos ka kuu ñayiu ni ka kandija xtnañu'u ñuu ja tñii Acaya, te sui ka kuu ñayiu ka nduku ndee ja ka jinnokuechi nuu ñayiu ka kandija.

¹⁶ Te jikanta'u san ja vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu ñayiu ka sa'a tniuu nagua ka sa'a ñayiu ya'a, vi suni nuu ndi'i ñayiu ja ka chituu tna'a ja ka sa'a tniuu ya'a.

¹⁷ Te kusii ini san ja ni kentakuei Estéfanos vi Fortunato vi Acaico, chi ni ka chituu ña de jin san nuu tniuu ni, ja ña ni kuu vi sa'a ni, chi jika ka oo ni. ¹⁸ Chi ni ka ndataa de tno'o ndee ini nuu san, nagua ni ka sa'a de jin maa ni. Te ñayiu ka sa'a siun, chi kuini ja vi ndakuantno'o ni jin.

¹⁹ Te ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tñii Asia ka ndakan tno'o ña, ¿a kukueni ka oo ni? Te Aquila jin ñasi'i de Priscila vi ñayiu ka skua'a ja ka ndututu ve'e de ka ndakan tno'o ndeva'a ña, ¿a kukueni ka oo ni jin sivi maa Jito'o? ²⁰ Te ndi'i ñanio ka ndakan tno'o ña jin ni, ¿a kukueni ka oo ni? Te vi ndatnii nda'a tna'a in in

maa ni, te vi ndakanu ni'nu tna'a ni.

²¹ Te maa san kuu Pablo ja tee san tno'o ya'a jin nda'a maa san, ndakan tno'o ña san, ¿a kukueni ka oo ni?

²² Te nuu ja ndee in ñayiu tu kutoo Jito'o Jesukristu, te na xtau tnia'a ña ia Dios jin. Te na vi ka'on: "Ne'e ni, vi Jito'o san".

²³ Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni.

²⁴ Te siun ni koka'an too ña san jin ndi'i ni jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu.

Saa na kokuu.

Tutu kuu uu ja ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Corinto

¹ Maa san kuu Pablo, tee ni chit-niuu Jesukristu ja xtutenuu san tno'o ya, chi saa kuini ia Dios ja sa'a san. Te ka tee san tutu ya'a jin ñanio Timoteo nuu maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ka skua'a ni tno'o ia Dios ja ka oo ni ñuu Corinto, vi nuu ndi'i ñayiu maa ia Dios ja ka oi nii ñuu ja tnii Acaya. ² Te maa Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya, te vi koo ni jin jamani ya.

Tnundo'o ja ni tna'a Pablo

³ Na vi sa'a ka'nuo Dios, ia kuu tata maa Jito'o Jesukristu. Chi maa ya kuu tatao ja kunda'u ini ña ya, vi Dios ja siun ni ndasa'a sii ini ña ya jion. ⁴ Chi maa ya ndasa'a sii ini ña jion ndi'i ni jichi ja ka tna'o tnundo'o, nagua ja yoon, suni kuu vi ndasa'a sii inio ñayiu ka tna'a nani kuu tnundo'o. Chi nagua ni ndasa'a sii ini ña Dios jin mao, suni saa vi ndasa'a sii inio jin. ⁵ Chi makaya kua'a tnundo'o ka tna'o nagua ni tna'a maa Jesukristu tnundo'o, te suni saa ni kaya kua'a tno'o sii ini ka oo jion jin ma'ñu sagua ya. ⁶ Chi ka tna'a san tnundo'o nagua ja vi kosii ini ni, te vi kaku ni'nu ni. Te nuu ja Dios ndasa'a sii ini ña jin san, te suni suu kuu ja vi ndusii ini ni, te saa te vi kuandee ini ni ja vi tna'a ni tnundo'o, nagua ka ndo'o ka tna'a san. ⁷ Te ka oo yutnu san ja ka ndetu ka'nu san ja ja'a in in maa ni ja vi kuandee ini ni, chi ka jini san ja inuu ka tna'o tnundo'o, te suni saa ni taa ia Dios tno'o sii ini nuu.

⁸ Chi ka kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi kuni ni naxa kua'a

tnundo'o ni ka tna'a san nuu ni ka oo san ñuu ja tnii Asia, chi jandaa ndija ja ni ka tna'a ndeva'a san tnundo'o ja vi ña ni kaku ndee ka ini san, te vi ja ni ka ja'nde ja ni ka kuu ini san ja ma vi ndejioo teku ka san. ⁹ Chi vi ja ni ka jani ini san ja vi kuu san. Su yun kaxtno'o nuu san ja ma vi kukanu ini san maa san, chi na vi kukanu ini san Dios, ia ndaxteku ndiyi, ¹⁰ ja ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ja vi kuu san, te skaku ni'nu ña ya vitna. Te ka ndetu ka'nu san nuu ya ja siun ni koskaku ni'nu ña ya, ¹¹ nuu ja suni vi kochituu ña ni ja vi kondakuatu ni ja ja'a san, nagua ja kua'a ñayiu vi ndakuatu ja ja'a san, te suni kua'a ñayiu vi ndakuanta'u nuu ia Dios ja ni sa'a ya javii java'a jin san.

Ni kukuee Pablo, te tu ni ja'an de ñuu Corinto

¹² Oo in ja sa'a ja ka kusii ini san, chi ka jani ini maa san ja maa ia Dios sa'a ja ka sa'a ndaa san jin ndee ini ndee anu san nuu ñayiu ñuyiu, te vi'i ka ka sa'a san nuu in in maa ni, su masu ja inu ndichi maa san, chi janda'u ini maa ia Dios, te ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya ja saa ka sa'a san. ¹³ Chi tno'o ja ka tee san nuu tutu nuu ni, tu ka tee san inka tno'o, chi maa ni tno'o ja kuu vi ka'u ni, te vi jinkui'nu ini ni. Te ka ndetu ka'nu san ja vi jinkui'nu kaji ini ni, ¹⁴ nagua ja kua'ankuei ni ka jinkui'nu ini ni joo, nagua ja kiuu ndii Jito'o Jesús, te vi kokusii ini ni ja ja'a san, suni nagua ja vi kokusii ini san ja ja'a ni.

¹⁵ Te jin tno'o kusii ini ya'a, ni ndakani ini san ja jaa san xtna'ñu'u ka nuu ka oo ni, nagua ja saa, te sa'a san in jandiuxi ja jakoto ña san uu jichi. ¹⁶ Chi ni ndakani ini san ja jaa san xtna'ñu'u ka jakoto ña san nuu ya'a san ja ki'in san Macedonia, te

ndee Macedonia ndajiokei ni tuku san ndajakoto ña san. Saa te vi chituu ña ni ja vi ndakanu ichi ña ni ja no'o san Judea. ¹⁷ Te ja siun ni ndakani ini san, za ka ka'an ni ja tu ni ndakani gua'a ini san nuu ni kuini san ja jaa san, axi ka ka'an ni ja ndakani ini san nagua ka ndakani ini ñayiu ñuyiu ja ka ka'in "saa" te ñama ka ka'in "ja ña'a"? ¹⁸ Su maa Dios kuu ia ndaa, te jini ya ja tno'o ka ka'an san nuu ni, tu ka ka'an san "saa" vi "ña'a" invaa ni jichi. ¹⁹ Chi maa san jin Silvano vi Timoteo ka kaxtno'o san tno'o Jesukristu, Se'e ia Dios, nuu ni. Te maa Jesukristu, tu ni ka'an ya "ja saa" te ka'an tuku ya "ja ña'a", chi skunkuu ndaa ya tno'o ka'an ya. ²⁰ Chi jin Jesukristu ni skunkuu ndi'i tno'o ni kee yu'u ia Dios, yun guaa nuu ka chiñu'o ia Dios, te ka ka'on "saa na kokuu" jin ma'ñu sagua Jesukristu. ²¹ Te maa Dios kuu ia ni sa'a yutnu ña jion ja ka oo jin Jesukristu, te ni sa'a siin ña ya ja vi kunukuechio nuu ya. ²² Te suni ni chitnuni ña ya ja ka kuo ñayiu maa ya, te ni taa ya Espíritu ya ja oo ndee ini anuo ja kuu na kuinio in seyu ja ka kukanu inio ja vi ni'i ta'uo nuu ya.

²³ Su ndakune'e san ia Dios ja kuu ya testiu ja ja'a san ja tu kuini san kokuu xeen san nuu ni ja tu ka sa'a ndaa ni. Yun kuu ja kuini ka ja jaa san ñuu Corinto ja jakoto ña san. ²⁴ Chi tu ka kuini san ja vi kotatnuni san siki tno'o ja ka kandija ni, chi ja ka oo yutnu maa ni jin tno'o ka kandija ni, te sua'a ka kuini san ja vi chituu ña san ja vi kokusii ini ka ni.

2

¹ Yun guaa ni ndakani ini san ja ma jaa san inka jichi ja jakoto ña san, chi tu kuini san ja taa san tno'o suchi ini. ² Chi nuu ja na taa san tno'o suchi ini, te tu na

in ndasa'a sii ini ña jin maa san, chi maintno'o maa ni ja ni taa san tno'o suchi ini. ³ Te yun guaa ni tee san tutu yun, nagua ja kiuu na kenta san, te ma vi taa ni tno'o suchi ini, chi sua'a vi ndasa'a sii ini ña ni. Chi kukanu ini san ja nuu ja kusii ini san, te suni ndi'i ni vi kokusii ini. ⁴ Chi ni ndakani ndeva'a ini san vi ni kusuchi ini san ja vi ndee ni jaku san nuu ni tee san tutu yun. Su tu ni tee san ja vi kokusuchi ini ni, chi sua'a ja vi kuni ni ja ka'an too ndeva'a ña san jin ndi'i ni.

Na vi kuaka'nu inio nuu tee ni sa'a jakue'e

⁵ Su ni kusuchi ini san ni sa'a in tee ni sa'a jakue'e, te masu maintno'o maa san sa'a de ja kusuchi ini san, chi suni sa'a de ja ndi'i ni ka kusuchi ini. Su ndee yun ni ka'an san, chi tu kuini san ja ka'an ndeva'a san siki de. ⁶ Chi ja ni ka kuxeen ni nuu tee yun nuu ka ndututu kua'a ni, te ja ni kuu ni. ⁷ Te ja vi sa'a ni vitna kuu ja vi kuaka'nu ini ni, te vi ndasa'a sii ini ni de, nagua ja ma kokusuchi ndeva'a ini de, te xndoo de ichi ndaa. ⁸ Te yun guaa jikanta'u san ja vi xne'e tuku ni maa ni ja ka ka'an too ni de. ⁹ Chi ja ni tee san siki tniuu ya'a, nagua ja koto tnuni san, te kuni san a ka jantno'o ni ndi'i tno'o ka'an san. ¹⁰ Chi na tee xiin nuu ka jaka'nu ini ni, te suni kuaka'nu ini san. Te kuaka'nu ini san nuu ja oo nagua kuu ja kuaka'nu ini san jin nuu Jesukristu, ja vi koo gua'a maa ni, ¹¹ nagua ja ma ni'i Tachi ichi ja kundee nuu, chi ka jini gua'o naxa nduku ja skanakau ña nuu kuechi.

Tu osii ini Pablo ja koo de ñuu Troas

¹² Te nuu ni jino san ñuu Troas ja kaxtno'o san tno'o va'a Jesukristu, te visi ni june Jito'o ichi ja kaxtno'o san tno'o ya, ¹³ su tu ni osii ini anu san, chi tu ni

ka ndanitna'a san jin ñanio Tito. Te yun guaa ni ndakuanta'u san nuu ñayiu yun, te kua'an san ichi Macedonia.

Jin maa Jesukristu te ka kundee

¹⁴ Su ka ndakuanta'uo nuu ia Dios ja ndeka gua'a ña ya, te sa'a ya ja siun ni ka kundee ja ka oo jin Jesukristu, te jin ma'ñu sagua sein, te jitenuu tno'o va'a ya nii ñuu ja ka jini ñayiu, nagua jitenuu in xiko asin. ¹⁵ Chi ka kuo na kuinio suja vixin ja teñu'u Jesukristu, te jinonta xiko asin ndee nuu ia Dios. Te jitenuu xiko asin yun ndee nuu ñayiu vi kaku ni'nu vi nuu ñayiu vi jinaa. ¹⁶ Te nuu ñayiu vi jinaa kenta in xiko tne'e ja xne'e ndaa ja vi kui, su nuu ñayiu vi kaku ni'nu, chi kenta in xiko asin ja xne'e ndaa ja vi kotekui. Te ni ion ma kentao sa'o tniuu ya'a nuu ja ma chindee chituu ña ya jion. ¹⁷ Te sein, chi tu ka sa'a san nagua ka sa'a sava ñayiu ja ka ndukui vi ni ni'i xu'un jin tno'o va'a ia Dios. Chi sua'a ka ka'an ndaa san tno'o ya jin nuu maa ya, chi maa ya ni chitniuu ña ja vi xtutenuu san tno'o ya, ja ka oo san jin Jesukristu.

3

Ni sa'a ia Dios in tratu jaa

¹ Te nuu ka ka'an san tno'o ya'a, te koka'on ja ka nukondee san inka jichi ka sa'a ka'nu san maa san, chi ja vi nini kuu ja vi xne'e san in tutu nuu ni nuu ka'an ja ka skunkuu ndaa san, axi ja vi kakan san in tutu yun nuu maa ni nagua ka sa'a sava de? ² Ña'a, chi maa ni ka kuu na kuinio tutu san nuu ka'an ja ka skunkuu ndaa san, chi ka kuu ni na kuinio in tutu ja yoso ini anu san, te kuu vi ka'u ndi'i ñayiu, te vi kuni naxa ni ka sama ni. ³ Te ka xtuu ndijin ni maa ni ja ka kuu ni na kuinio in tutu maa Jesukristu, ja ni ka tee san. Te masu jin tinta ni ka tee san, chi

jin Espiritu maa Dios, ia teku. Te masu in nuu yuu jite nuu ni tee ia Dios Ley ya, chi nuu anu ñayiu ni ka tee san.

⁴ Te ka'an san ya'a, chi ka kukanu ini san ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu. ⁵ Su tu ka ndakani ini san ja ni ka kutua'a maa san ja vi sa'a san tniuu ya'a. Chi ka jini san ja ndi'i ja ka sa'a san vaji nuu ia Dios. ⁶ Chi maa ya ni sa'a tua'a ña ja vi kaxtno'o san nuu ñayiu tratu jaa. Te tratu jaa ya'a, chi masu ja ni tee jin letra kuu, chi ja vaji nuu Espiritu ia Dios kuu, chi letra ja yoso nuu Ley xtavi kuechi ña ja vi kuo, su Espiritu ia Dios taa ja vi kotekuo.

⁷ Chi nuu ni jiña'a ia Dios tratu jana'a nuu Moisés, ja ni tee ya letra nuu yuu yaxin, te ni sa'a ya ja ni ye'e nuu Moisés ja vi ña ni ka kundee nuu ñayiu Israel ja vi kondia'i nuu de, chi ye'e ndeva'a, te ndi joo ndi joo, te ni nda'va ja ye'e nuu de. Su nuu ja vi ye'e tajan tratu yun ni kee ja xtavi kuechi ña ja vi kuo, ⁸ te vi'i ka ye'e tajan tratu jaa ja vaji nuu Espiritu ia Dios. ⁹ Chi nuu ja vi ye'e tajan tratu yun ni kee ja xtavi kuechi ña ja vi kuo, te vi'i ka ye'e tajan tratu jaa nuu sa'a ia Dios ja ka kuo ñayiu ndaa nuu ya. ¹⁰ Chi tratu ja ye'e tajan ndee ama ka, tu ka ye'e nuu ka skintna'a inuo jin tratu jaa, chi ye'e ndeva'a ka. ¹¹ Chi nuu ja ye'e tajan tratu ja ni oo ndee saa tiempu, te naa, te vi'i ka ye'e tajan tratu jaa ja oo nikuii nikani.

¹² Te ja ka ndetu ka'nu san tno'o ja oo nikuii nikani kuu ja tu ka yu'u san ja ka ka'an san tno'o ya. ¹³ Te tu ka sa'a san nagua ni osa'a Moisés ja ni ojasi de in sa'un nuu de, nagua ja ma vi kuni ñayiu Israel ja ndi joo ndi joo kua'an nda'va ja ye'e nuu de, guaa ndee na nda'va sa'un. ¹⁴ Te ñayiu yun, chi tu ni ka jinkui'nu ini, chi

guaa ndee kiuu vitna nuu ka ka'ui tratu jana'a, te tu ka jinkui'nu ini, chi na tno'o ja ndesi sa'un yun jajintnuni, te tu kujioo sa'un yun, chi maintno'o jin ma'ñu sagua Jesukristu guaa kuu kujioo. ¹⁵ Te ndee kiuu vitna, chi nuu ka ka'ui tutu Ley Moisés, te na kuinio ja ndesi in sa'un jajintnuni. ¹⁶ Su nuu ka kiunduu ñayiu nuu maa Jito'o, te kujioo sa'un ndesi jajintnuni yun. ¹⁷ Chi Jito'o kuu maa Espiritu, te nuu oo Espiritu, te ka yaa uun ñayiu ja vi sa'i nagua ka kuini mai nuu ia Dios. ¹⁸ Te yun guaa ndi'i yoon ja ka kandijao, chi tu ka jasi kao in sa'un nuu, chi ka kuo na kuinio in speju ja ndasie'e ja ye'e tajan maa Jito'o, te ndi joo ndi joo kua'ankueio ka ndasamao nagua oo nagua kaa maa Jito'o, te vi saa vi saa ka ye'e kao, nagua ye'e tajan maa ya. Te ya'a sa'a maa Jito'o ja kuu ya Espiritu.

4

Na vi kotekuo jin tno'o ka kandijao

¹ Te yun guaa tu ka kuita san ja vi sa'a san tniuu ja ni skuiso siki ña ia Dios, chi ni kunda'u ini ña ya jin san. ² Chi ka skexiko san ja ka sa'a yu'u ñayiu ja kuu in jakanoo, te tu ka jika san jin tno'o jani ini, ni tu ka sama san tno'o ia Dios ja vi xnda'u san ñayiu. Chi sua'a maa ni tno'o ndaa ka ka'an san, saa te vi kuni ndi'i ñayiu ja ka ka'an ndaa san jin nuu maa ia Dios. ³ Su nuu ja ndesi jajintnuni sava ñayiu na kuinio in sa'un, ja tu ka jinkui'nu ini tno'o va'a Jesukristu ja ka kaxtno'o san, te maa ni ñayiu vi jinaa ka kui. ⁴ Te tu ka kandijai, chi chu'chi ñuyiu ya'a ni jasi jajintnuni, nagua ja ma vi kuni ja vi ye'e tajan tno'o va'a Jesukristu, ia kaa nagua oo nagua kaa maa ia Dios. ⁵ Te nuu ka kaxtno'o san, tu ka kaxtno'o

san tno'o maa san, chi ka kaxtno'o san tno'o Jesukristu ja maa ya kuu Jito'o. Te sein, chi sua'a ni ka jinokuechi san nuu ni, ja ja'a ja ka kutoo san Jesús. ⁶ Chi maa Dios, ia ni tatnuni ja ni ye'e nuu nee, kuu ia ni sa'a ja ni ye'e ini anuo nagua ja kuu vi kunio jaye'e tajan ia Dios, nagua ye'e ya nuu Jesukristu.

⁷ Su ka neva'a san in jakuika ndeva'a ja ka tava'a san nuu yiki kuñu san ja kuu na kuinio in kisi ñu'u, nagua ja xne'e ja nuu maa ia Dios vaji jaka'nu ndeva'a ya'a, te masu nuu maa san. ⁸ Ndi'i ni nuu ka tna'a san tnundo'o, su tu ka kusuchi ini san. Visi ka ndi'ni ndeva'a san jin tnundo'o, su tu ka ja'nde ini san nuu tno'o ya. ⁹ Ka sondikin ña ñayiu, su tu xndoo ña ia Dios. Ka skana ña ñayiu, su tu ka xnaa ñai. ¹⁰ Te ndi'i ni nuu kua'ankuei san, ka nee ini san ja vi kuu san nagua ni ji'i Jesús, nagua ja suni xne'e ja teku Jesús nuu yiki kuñu san. ¹¹ Chi sein ja ka teku san siun ni ka nee ini san ja vi ka'ni ña ñayiu jin san ja ja'a Jesús, nagua ja suni xne'e ja teku Jesús nuu yiki kuñu san ja naa. ¹² Nuu saa te sein, chi vi ka oo san ja vi kuu san ja ja'a tno'o ya, te yun sa'a ja vi koteku maa ni nikuii nikani.

¹³ Su inuu ni Espiritu ia Dios ka neva'a san vi ka kandija san jin tee ni tee tutu ii ya'a nagua ni tee de: "Ni kandija san, te yun guaa ni ka'an san", kachi tutu ii. Te sein, chi suni ka kandija san, te yun guaa suni ka ka'an san. ¹⁴ Chi ka jini san ja ia ni ndaxteku Jito'o Jesús, suni ndaxteku ña ya jin sein ja vi koo san jin Jesús, te in ni tutu ndakuaka ña ya no'okueio nuu ya. ¹⁵ Chi ndi'i tnundo'o ja ka tna'a san ya'a kuu in java'a maa ni, nagua ja na ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios jin kua'a ñayiu. Te suni saa kua'a ñayiu vi ndakuanta'u, nagua ja na koo jayiñu'u nuu ya.

Ka ndioo inio ja vi koo ndee andivi

¹⁶ Yun guaa tu ka kuita san. Visi mand'i yiki kuñu san, su anu san, chi in kiuu in kiuu kua'an ndujaa. ¹⁷ Chi tnundo'o ja ka tna'a san nuu ñuyiu ya'a, chi ja joo ni kuu, te ñama ni ya'a. Su yun te kaya kua'a javii java'a ja vi koo jin san nikuii nikani, chi ka'nu ka kuu javii java'a masu tnundo'o ya'a. ¹⁸ Chi tu ka yinuu san nuu taka tnundo'o ja ka ndia'o, chi nuu ka yinuu san kuu nuu oo javii java'a ja tu ndijin ja vi kondia'o. Chi taka tnundo'o ja ka ndia'o, chi ja ya'a ni kuu, su javii java'a ja tu ndijin ja vi kondia'o, chi oo nikuii nikani.

5

¹ Chi ka jinio ja yiki kuñuo ja oo nuu ñuyiu ya'a kuu na kuinio in ve'e sa'un ja te'nde, te naa. Su ndasava'a ia Dios in yiki kuñu jao ja kuu na kuinio in ve'e ja oo nikuii nikani andivi, in ve'e ja tu ni sa'a ñayiu jin nda'i. ² Te yun guaa ka jaka inio nuu ka oo nuu yiki kuñuo ya'a ja kuu ve'o, chi ka ndioo inio ja vi ndasamao ve'o ja oo ndee andivi, ³ nagua ja kisa'u ña na kuinio in sa'un, te ma vi koo vichi anuo. ⁴ Chi nini ka oo ve'e ya'a ja kuu yiki kuñuo, te ka jaka inio ja ka kusuchi inio, chi tu ka kuinio ja koo vichi anuo, chi ja ka kuinio kuu ja vi koo jin yiki kuñu jaa, nagua ja yiki kuñuo ja naa, na ndasama, te koteku nikuii nikani. ⁵ Te maa Dios kuu ia ni sa'a tua'a ña ja saa vi koo, te ni taa ya Espiritu ya nagua ja vi kukanu ini ndao ja vi ni'i ta'uo nagua ni kee yu'u ya.

⁶ Te yun guaa siun ni ka kukanu inio, chi ka jinio ja nini ka oo jin yiki kuñuo ya'a, te ka oo jikao jin maa Jito'o. ⁷ Chi ka jikao nuu ñuyiu ya'a jin tno'o ka kandijao, masu nagua ka ndia'o. ⁸ Su ka kukanu inio, te ka junkuaan ka

inio ja kekueio nuu yiki kuñu ya'a, te ki'inkueio ja vi koo jin Jito'o. ⁹ Yun guaa na vi nduku ndeo ja na junkuaan ini ña Jito'o jion, nuu ka oo jin yiki kuñuo ya'a, axi nuu kekueio nuu yiki kuñuo ja vi koo jin ya. ¹⁰ Chi nini kuu ja ndi'o ki'inkuei nuu sandaa Kristu kuechi, nagua ja in in mao vi ni'o na kuu na kuu nagua ni ka sa'o nuu ni ka oo jin yiki kuñuo, a java'a axi jakue'e.

Ni ka ndumanio jin ia Dios

¹¹ Te yun guaa ka jini san ja ka yu'u ni'nu san Jito'o, te ka nduku ndee san ja vi sino ini san ñayiu ja vi kandijai. Te jini gua'a maa ia Dios na tee ka kuu san, te suni ka ndetu ka'nu san ja vi kuni ni. ¹² Te tu ka nduku san ja vi ka'an tuku san nuu ni ja tee gua'a ka kuu san, chi ka ja'a san tno'o ja vi kusii ini maa ni ja ja'a san, nagua ja vi ni'i ni tno'o vi ndajione'e ni nuu ñayiu ka kuu teyii ja gua'a ka sa'i, te masu ja ka oo gua'a anui. ¹³ Chi nuu ja ka ka'an ñayiu ja ka ndukue'e san ja siun ka sa'a san, te jayiñu'u kuu nuu maa ia Dios. Su nuu ja ka ñu'u ndaa ini san, te java'a maa ni kuu. ¹⁴ Chi ja kutoo ña Kristu jion kuu ja tenini ña ja vi kunukuechi san nuu ya, chi ka kukanu ini san ja maintno'o maa ya ni ji'i ja ja'a ñayiu, te yun guaa na kuinio ja ni ka ji'i ndi'i ñayiu jin ya. ¹⁵ Chi ni ji'i Kristu ja ja'a ñayiu, nagua ja ñayiu ka tekua, ma vi kotekui ja vi sa'i nagua ka kuini mai, chi na vi sa'i nagua kuini ia ni ji'i ja ja'i, te ni ndateku ya. ¹⁶ Yun guaa sein, chi tu ka ndakani ka ini san ja ja'a ni in ñayiu, nagua ka ndakani ini ñayiu ñuyiu, visi ndee ama ka ni ka ondakani ini san ja Kristu kuu in teyii sua'a ni, nagua ka ndakani ini ñayiu ñuyiu, su vitna chi masu saa ka ka ndakani ini san ja ja'a ya. ¹⁷ Yun guaa nuu ja in ñayiu

oo jin Kristu, te ni ndui ñayiu jaa, chi ndi'i ja tu'u ni osa'i yun ja ni ya'a, te ndi'i ni ndujaa vitna.

¹⁸ Te ndi'i tniuu ya'a vaji nuu maa ia Dios, chi jin ma'ñu sagua Kristu ni sa'a ya ja ni ka ndumanio jin ya, te ni skuiso siki ña ya ja na vi ka'an san nuu ñayiu ja vi ndumani jin ya. ¹⁹ Chi jin ma'ñu sagua Kristu, te ni ndumani ia Dios jin ñayiu ñuyiu, te tu ni sa'a ya kuenta yika kuechi ñayiu. Te ni skuiso siki ña ya jin sein ja vi kaxtno'o san nuu ñayiu tno'o ya ja vi ndumani jin ya. ²⁰ Yun guaa ka kuu san tee ni chitniuu Kristu ja vi ka'an san nuu ni, na kuinio ja vi maa ia Dios jikanta'u ya nuu ni jin ma'ñu sagua sein. Te jin sivi maa Kristu ka jikanta'u san nuu ni ja vi ndumani ni jin ia Dios. ²¹ Chi visi tu na yika kuechi ni sa'a Kristu, su ja ja'a yoon, te ni skuiso siki ña ia Dios yika kuechio, nagua ja jin ma'ñu sagua Kristu, te ni ka nduo ñayiu ndaa nuu ia Dios.

6

¹ Nuu saa te sein ja ka satniuu san nuu tniuu maa ia Dios, ka xteku ña san jin ni ja ma vi skunaa ni tno'o ja ni ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios ja ni ka kuta'u ni. ² Chi ka'an nuu tutu ii:
Vi mamaa tiempu ja janta'u ña rin, ni onini rin;
te vi maa kiuu ja skaku ni'nu ña rin, ni chituu ña rin,
kachi ya. Te vitna kuu kiuu ja kuanta'u ña ya, vi vitna kuu kiuu ja skaku ni'nu ña ya.

Tnundo'o ni ka tna'a Pablo

³ Te tu ka sa'a san in jakue'e nuu ni in ñayiu ja kasi ichi ja vi kandijai, nagua ja ma vi ka'an kue'i siki tniuu ka sa'a san. ⁴ Chi saa sua'a ka kuini san ja vi xne'e san ndi'i ja ka sa'a san ja tee ka jinokuechi nuu ia Dios ka kuu san, ja ka jandee ka jaka'nu ini san jin

tnundo'o ka tna'a san, vi nuu ka ja'ni ña jin san ja vi kaa san, vi ja vi kondii vi konama san vi ja ka kusuchi ini san, ⁵ vi ka kani ña ñayiu jin san vi ka yi'i san vekaa, vi ndontakuei vaa ñayiu siki san, vi ka satniuu ndee ndeva'a san, vi ka ji'i san ñua'na, vi ka ji'i san soko. ⁶ Te suni ka xne'e san maa san ja ka oo vii san, vi ka jinkui'nu ndaa ini san, vi ka jandee ini san, vi ka kunda'u ini san ñayiu, vi ja ka oo san jin Espíritu ia Dios, vi ja ka ka'an too ndaa san ñayiu, ⁷ vi ka ka'an san tno'o ndaa. Te ka oo san jin jaka'nu maa ia Dios, te ka jantniuu san tniuu ndaa ja kuu na kuinio kuji nuu ka jaxin tna'a san jin jakue'e axi ja ka skaku ni'nu san maa san. ⁸ Te oo jichi ja ka nee yiñu'u ñayiu nuu san, te oo nuu ka nani ñai. Oo nuu ka ka'an gua'i ja ja'a san, te oo nuu ka ka'an kue'i. Oo nuu ka ka'in ja tee tno'o ka kuu san, su masu saa, chi ka ka'an ndaa san. ⁹ Te oo nuu ka sa'i ja vi tu ka jini sa'un ñai, su ña'a, chi ka jini gua'a ñai. Oo nuu ja vi ka ji'i san, su ka teku ni san. Ka kuun ka kani ñai, su tu ka ja'ni ñai. ¹⁰ Te visi oo nuu ka kusuchi ini san, su siun ni ka kusii ini san. Te visi tee nda'u ka kuu san, su ka sa'a kuika san kua'a ñayiu jin tno'o ia Dios. Te visi tu nagua ka neva'a sa'un san, su ndi'i ka neva'a san nuu ia Dios.

¹¹ Te ka ka'an kaji san nuu ni ja ka oo ni ñuu Corinto, ja ka ka'an too ña san jin ndee ini ndee anu san. ¹² Te sein, chi ka ka'an too ña san, su maa ni, chi masu saa ka ka'an too ña ni. ¹³ Te jikanta'u san nuu ni na kuinio yua ja ka'an jin se'e, ja vi ka'an too ña ni, nagua ka ka'an too ña san jin maa ni.

Ma vi kintna'a inuu ñayiu kandija jin ñayiu tu kandija

¹⁴ Ma vi skintna'a ni maa ni ja ka kandija ni jin ñayiu tu kandija, chi ma kuu vi kintna'a inuu ni, chi ma kuu kintna'a inuu tno'o ndaa

jin tno'o kue'e, te ni ma kintna'a jaye'e jin ñunee. ¹⁵ Chi ma kuu vi koo mani Jesukristu jin Tachi, te ni ma kuu kintna'a inuu ñayiu kandija jin ñayiu tu kandija. ¹⁶ Te ni ma kuu vi kani tna'a veñu'u ia Dios jin chu'chi, chi maa ni ka kuu veñu'u Dios, ia teku, nagua ni ka'an maa ya:

Koo rin jin, te kokaka rin ne'ui,
te kokuu rin Dios mai,
te mai vi kokuu ñayiu ñuu rin,
kachi ya. ¹⁷ Te suni ka'an tuku ya:
Kekuei ne'u ñayiu ka sa'a jakue'e
jian,
te vi kujioo.

Ma vi ke'e ron jatne'e,
te kuenta'u ña rin jin ron.

¹⁸ Te kokuu rin tata ron,
te vi kokuu maa ron seyii rin vi
sesi'i rin,
kachi Jito'o Dios, ia ndakui
ndeva'a.

7

¹ Nuu saa, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, te ka neva'o tno'o ya'a ja ni kee yu'u ia Dios. Te yun kuu ja na vi ndasavio mao jin taka ja sa'a tne'e yiki kuñuo vi anuo, te na vi ndasavii ndi'o mao, chi ka yu'u ni'nuo ia Dios.

Ni ka ndatna'u ini ñayiu ñuu Corinto nuu yika kuechi

² Te jikanta'u san ja vi kuenta'u ña ni nuu anu ni, chi tu ni sa'a san jakue'e nuu ni in ni, te ni tu ni ska'an san ni in ni ja vi sa'a ni jakue'e, te ni tu ni xnda'u ña san jin ni in ni. ³ Te tu ka'an san tno'o ya'a ja xtavi kuechi ña san, chi nagua ja ni ka'an san ndee amaka, ja ñu'u ini ña san, visi na vi kuo axi vi kotekuo. ⁴ Te kukanu ini ña san ja ka'an san nuu ni, vi kuteyii san ja ja'a in in maa ni. Te jin ne'u ndi'i tnundo'o ja tna'a san, nuku'un ndee ini san vi ndusii ndeva'a ini san.

⁵ Chi ndee nuu ni kentakuei san Macedonia, te ni tu ka ndatatu sa'un san, chi ninii nuu ni ka tna'a

san tnundo'o, chi ni ka tee tna'a san jin ñayiu vi ni ka yu'u san jin anu san. ⁶ Su Dios, ia jiña'a tno'o ndee ini nuu ñayiu ka kusuchi ini, ni ndataa ya tno'o ndee ini nuu san nuu ni kenta Tito. ⁷ Te masu nani ja ni kenta de nuu oo san, chi suni ja kusii ini de ja ja'a in in maa ni. Chi ni ndakani de ja ka ndioo ndeva'a ini ni ja vi ndakuni ña ni jin san, vi ka kusuchi ini ni, vi ka ndi'ni ndeva'a ni ja ja'a san. Te jin ndi'i tno'o ni ndakani de ya'a, te vi'i ka ni kusii ini san.

⁸ Chi visi ni tniuu suchi ini ña san jin tutu ni tetniuu san nuu ni, su tu ndatna'u ini maa san. Te visi ni kusuchi ini san nuu ni jini san ja ni tniuu suchi ini ña tutu jian, su joo ni, te ni ka ya'a ini ni.

⁹ Vitna te kusii ini san, su masu ja ka kusuchi ini ni, chi ja tno'o suchi ini yun, te ni ka ndatna'u ini ni nuu yika kuechi ni, chi ni ka kusuchi ini ni, nagua kuini maa ia Dios. Te sein, chi ni in jakue'e, tu nagua ni sa'a ña san. ¹⁰ Chi tno'o suchi ini ja vaji nagua kuini maa ia Dios, sa'a ja ka ndatna'u inio nuu yika kuechio, nagua ja vi kaku ni'nuo, te ma vi kokusuchi ka inio. Su tno'o suchi ini ja vaji nuu ñuyiu sa'a ja vi kuo. ¹¹ Te vi kondia'a maa ni vitna, naxa ni sa'a tno'o suchi ini ja vaji nagua kuini maa ia Dios. Chi tno'o suchi ini yun ni sa'a ja ka ndi'ni ndeva'a ni ja ja'a san, te ni ka ka'an ni'nu ni ja ja'a maa ni, vi ni ka kiti ini ni nuu ñayiu sa'a jakue'e, vi ni ka yu'u ni, vi ka ndioo ndeva'a ini ni ja vi ndakuni ña ni, vi ni ka sa'a ndaa ni ja ja'a san, te ni ka kuxeen ni nuu ñayiu sa'a yika kuechi. Te jin ndi'i ja ni ka sa'a ni, ka xne'e ni maa ni ja tu na kuechi ka tavi ni jin tniuu ya'a. ¹² Nuu saa te visi ni tee san tutu yun, su masu ni tee san ja ja'a ñayiu ni sa'a yika kuechi, te ni masu ja ja'a ñayiu ni ndo'o jakue'e yun. Chi saa ni tee san nagua ja vi kuni maa ni jin

nuu ia Dios ja ka ndi'ni ndeva'a ni ja ja'a san. ¹³ Yun guaa ni ndusii ini san ja ja'a ni.

Su vi'i ka ni ka kusii ini san nuu ni ka jini san ja kusii ini Tito, chi ndi'i maa ni ni ka ndakuña'a tno'o ndee ini nuu de. ¹⁴ Chi tu ndukanoo san ja ni ka'an san nuu Tito ja kusii ndeva'a ini san ja ja'a ni. Te ja siun ndi'i tno'o ka'an san nuu ni kuu tno'o ndaa, te suni saa ni ni ka'an ndaa san nuu Tito nuu jiña'a san ja kusii ini san ja ja'a ndi'i maa ni. ¹⁵ Te vi'i ka kutoo ña de jin in in maa ni, nuu ndaka'an ña de ja ndi'i ni ni ka jantno'o nagua ni ka'an de, te yiñu'u ndeva'a ni ka janta'u ni de. ¹⁶ Te kusii ini san ja ndi'i ni ja kukanu ini ña san jin ni.

8

Vi ni ini ni anu ni vi soko ni

¹ Vitna, vi ñani vi kua'a, te ka kuini san ja vi ndakani san nuu ni naxa ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios jin ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tnii Macedonia. ² Chi visi ni jito tnuni ña kua'a tundo'o jin, su ka kusii ini, te visi ka kunda'u ndeva'i, su ni ka sokoi kua'a xu'un na kuinio in ñayiu kuika. ³ Te maa san kuu testiu ja vi ni ini ni anui ni ka sokoi na kuu na kuu naxa kenta ja ka soko mai, te masu nani naxa kenta, chi vi vi'i ka ka sokoi. ⁴ Te ni ka jikanta'u ndeva'i ja na vi kuandetu san ja na vi chituu tna'a san jin joo xu'un ja vi skuta'u san ñanio ka kunda'u ja ka oo Jerusalén. ⁵ Te vi'i ka ni ka sa'i, masu nagua ka ndetu san ja vi sa'i, chi xtnañu'u ka ni ka sokoi mai nuu Jito'o, te saa ni ka sokoi mai ja vi kunukuechi nuu san, nagua kuini maa ia Dios. ⁶ Te ja ja'a yun, guaa ni ka xteku san Tito ja na jaa de ne'u maa ni ja xndi'i de tniuu ni jinkondee de ja ndaxtutu de xu'un ja ka soko ni ja kuu in java'a ka sa'a ni. ⁷ Chi gua'a ndeva'a ka sa'a ni jin

ndi'i, chi ka kandija gua'a ni, vi ka kaxtno'o gua'a ni nuu ñayiu, vi ka jinkui'nu gua'a ini ni tno'o ndaa, vi ka ndi'ni ndeva'a ni ja ja'a ñayiu nda'u vi ka ka'an too ña ni. Nuú saa te suni kanuu ja vi sa'a ni tniuu gua'a ya'a, ja vi chituu ni ñayiu ka kunda'u.

⁸ Te tno'o ka'an san ya'a, masu in tno'o ja tatnuni san kuu, chi maa ni kuini san ja vi kuni ni naxa ka sa'a sava ka ñayiu ja ka soko xu'un, te nuu ja saa vi sa'a ni, te ka xne'e ni maa ni ja ka ka'an too ndija ni sava ka ñayiu. ⁹ Chi ja ka jini maa ni naxa ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña Jito'o Jesukristu. Chi ja ja'a maa ni, te ni sa'a nda'u ya, visi ni oneva'a ya ndi'i jakuika, nagua ja vi nduu kuika ni nuu ya jin ja ni sa'a nda'u ya maa ya.

¹⁰ Te java'a maa ni kuu ja xteku ña san siki tniuu ya'a, chi gua'a ni ka keja'a maa ni ka sa'a ni ndee kuika ja ni ya'o yun, te masu maa ni ja ka soko ni xu'un, chi ja ka kusii ini ni ja vi sa'a ni. ¹¹ Nuú saa te vitna te vi sa'a ni guaa ndee na vi sino ni nagua ni ka ndioo ini ni nuu ni ka keja'a ni ja ka sa'a ni, te suni saa ni vi sino ni na kuu na kuu naxa ka neva'a maa ni. ¹² Chi nuu ja ndee in ñayiu kuini ndija ja kuña'a, te janta'u ia Dios nagua sokoi na kuu na kuu naxa neva'a mai, te tu jikan ia Dios nagua tu neva'i.

¹³ Te tu ka'an san tno'o ya'a ja vi koo va'a sava ka ñayiu, te vi koka'ni ña jin maa ni. ¹⁴ Chi sua'a ka'an san ja vi koo inuu ni, chi vitna ka neva'a maa ni nagua ka ja'ni ña jin ñayiu yun. Te koo in kiuu, te vi koneva'i nagua ka ja'ni ña jin ni, te vi sokoi ja vi ni'i ni nagua ja inuu vi koneva'a ni. ¹⁵ Nagua yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: "Ñayiu ni ndaxtutu kua'a, te tu ni ndoo ka, te ñayiu ni ndaxtutu joo ni, te suni tu ni ja'ni ña jin" kachi tutu ii.

Ni tetniuu ña Pablo jin Tito vi uu ka tee ka skua'a

¹⁶ Su ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ni kee ya anu Tito ja ndi'ni de ja ja'a taka ni, nagua ndi'ni maa san ja ja'a ni. ¹⁷ Chi ni janta'u de tno'o ni ka'an san nuu de ja jaa de jakoto ña de, su ja siun ndi'ni maa de ja ja'a taka ni, te jaa maa de jakoto ña de, chi saa ni ka'an maa de.

¹⁸ Te suni vi tetniuu san inka ñanio ja vi kondeka tna'a de jin Tito jakuei de, in tee ka ka'an ndi'i ñayiu ka skua'a, ja gua'a satniuu de nuu kaxtno'o de tno'o va'a Jesukristu. ¹⁹ Te masu maa ni yun, chi vi maa ñayiu ka skua'a ni ka kaji ña jin ñanio ya'a ja vi kokaka san jin de vi kochituu tna'a san nuu ka ndaxtutu san xu'un ka soko ñayiu. Te tniuu ya'a ka sa'a san ja ka chiñu'u san Jito'o, nagua ja saa, te ka xne'o mao ja vi ni ini ni anuo ka chituu sava ka ñayiu. ²⁰ Yun ka sa'a san nagua ja ma vi ka'an kuechi ñayiu siki san ja ja'a xu'un kua'a ja ka soko ñayiu ja ka ndaxtutu san. ²¹ Te ka nduku ndee san ja ka sa'a ndaa san, masu maintno'o nuu Jito'o, chi suni nuu ñayiu.

²² Te suni ka tetniuu san inka ñanio ja jakuei de jin nduu tee ya'a, in tee ja ni kuu ki'in jichi ka jito tnuni san de ja in tee satniuu gua'a kuu de, te vi'i ka ndi'ni de vitna ja kunukuechi de nuu ni, chi kukanu ini ña de jin ni. ²³ Te nuu ja ndee ñayiu jikan tno'o ja ja'a Tito, te vi kuña'a ni ja in tee ka chituu tna'a jin san, ka satniuu san ja ka jinokuechi san nuu ni, kuu de. Te nduu ñanio ya'a, chi tee ni ka tetniuu ñayiu ka skua'a ka kuu de, te ka chiñu'u de Jesukristu. ²⁴ Nuu saa te vi xne'e ni maa ni ja ka ka'an too ni de, nagua ja vi kuni ñayiu ka skua'a, ja inu ndija san ja ka ka'an gua'a san ja ja'a ni nuu de.

9

Ka soko ñayiu xu'un ja ki'in nuu sava ka ñayiu ka skua'a

¹ Te ja ja'a xu'un ka soko ni ja ki'in nuu ñayiu ka kunda'u ka skua'a ja ka oo Jerusalén, masu nini ka kuu ja tee san nuu ni. ² Chi ja jini san ja ka jintna'a ini ni vi chituu ni sava ka ñayiu. Te yun guaa kuteyii san ka'an san nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tniü Macedonia ja maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu ja tniü Acaya ja ni ka sa'a tua'a ni xu'un ja vi chituu ni ñayiu ndee jandujin. Te suni kua'a ñayiu Macedonia ka ndi'ni ja vi chitui sava ka ñayiu nuu ni ka jini ja vi ndee ini ndee anu ni ka chituu ni ñayiu. ³ Te yun guaa tetniuu san ndi ini ñanio jakuei de, nagua ja ma kendoo kue'e san jin tno'o gua'a ja ni ka'an san ja ja'a ni siki tniuu ya'a, te nagua ja ni ka'an san vi kosa'a tua'a ni xu'un ja ka soko ni. ⁴ Chi kana saa vi kondikin ña ndesaa tee ñuu Macedonia jakuei de jin san, te vi nuku'un ña san ja kuini ka ja vi kotua'a ni, te vi ni'i san tno'o kanoo, te saa ni maa ni, chi ni ka kukanu ini ña san jin ni, te ni ka ka'an san ja ka otua'a ni.

⁵ Te yun guaa ni ndakani ini san ja nini kuu ja xteku san ñanio ja vi kokoxno'o de nuu san vi jakoto ña de, te vi chituu ña de ja vi ndaxtutu ndi'i ni xu'un ja ni kekuei yu'u ni ndee ama ka ja vi soko ni. Te saa nagua ja na kotua'a xu'un ka soko ni ja xne'e ja inu nda'u ini ni, te masu ja ka tenini ña san kuu.

⁶ Su vi kona'a ni tno'o ya'a: Ja in tee jitu joo ni, te joo ni ndaxtutu de, te tee jitu kua'a, te suni kua'a ndaxtutu de. ⁷ Te in in maa ñayiu na kuña'i naxa kana ini anu mai, su ma kokuu suchi ini ja jiña'i, axi ja vi nini kuu ja kuña'i, chi kutoo ña ia Dios jin ñayiu ja kusii ini nuu jiña'i. ⁸ Chi ka'nu kuu ia Dios,

te kuu sa'a ya ja vi ni'i ni ndi'i javii java'a ya, nagua ja saa te siun ni vi koneva'a ni ndi'i nagua ka jiniu'u ni, te suni vi koneva'a kua'a ni ja vi chituu ni ñayiu ndi'i ni tniuu gua'a ja ka sa'a ni, ⁹ nagua yoso nuu tutu ii:

Ni ja'nde de te ni jiña'a de nuu ñayiu ka kunda'u,

te tniuu gua'a ja ni sa'a de yun ni kendoo oo nikuii nikani,

kachi tutu ii. ¹⁰ Te ia Dios kuu ia jiña'a ndikin tata nuu tee jitu, te suni jiña'a ya xtaa ja ka jaa ñayiu, te suni taa ya ndi'i nagua ka jiniu'u ni, te sa'a ya ja vi ni'i gua'a ndeva'a ni, nagua ja saa te skaya kua'a ya tniuu gua'a ka sa'a ni, ¹¹ nagua ja saa te vi koo kuika ni jin ndi'i ni, te kuu vi soko kua'a ka ni. Te nuu vi ndakuña'a san xu'un ja ka soko ni yun nuu ñayiu ka kunda'u, te suu sa'a ja vi ndakuanta'ui nuu ia Dios. ¹² Chi tniuu ka sa'o ja ka jiña'o xu'un nuu ñayiu ka kunda'u, masu maa ni ka jiña'o nagua ka ja'ni ña jin, chi suni ka ndakuanta'u ndeva'i nuu ia Dios. ¹³ Chi tniuu ka sa'a ni ja ka soko ni xu'un sa'a ja vi ndakuanta'ui nuu ia Dios, chi yun xne'e ja ka jantno'o ni tno'o va'a Kristu. Te suni vi chiñu'i ia Dios, ja siun ka chituu ni jin mai vi jin ndi'i ñayiu ka skua'a. ¹⁴ Te suni ka ndakuatui ja ja'a ni, chi ka ka'an too ndeva'a ñai jin ni, ja ja'a ja vii ndeva'a ni chindee ni chituu ña ia Dios jin ni. ¹⁵ Te na vi ndakuanta'uo nuu ia Dios ja ni skuta'u ña ya in jaka'nu ndeva'a ja vini ma vi ni'o na tno'o vi ka'on ja vi ndakuanta'uo nuu ya.

10

Ka'an ni'nu Pablo ja ja'a maa de

¹ Maa san kuu Pablo, te jikanta'u san nuu ni nagua ka'an maa Jesukristu ja ka'an vii ka'an va'a ya vi ka'an vita ya. Su ka ka'an sava ñayiu ja nuu ka oo

in nio, te sa'a nda'u sa'a kee ni san, su nuu ojika san, te vini kii ini san ka'an xeen san jin ni, ka kachi. ² Su jikanta'u san ja nuu jaa san ja jakoto ña san, te ma vi tenini ña ni ja kii ini san ja ka'an xeen san nuu ni, chi sava ni ka ka'an ja nino'o ni tno'o ñayiu ñuyiu ka'an san, te sein chi vi oo anu san ja vi kintna'a san jin ñayiu ka ka'an siun. ³ Te jandaa ndija ja ñayiu ñuyiu kuu san, su tu jaxin tna'a san nagua ka jaxin tna'a ñayiu ñuyiu. ⁴ Chi ndatniuu ja jantniuu san nuu jaxin tna'a san, masu ja oo ñuyiu ya'a kuu, chi oo jin jaka'nu maa ia Dios, nagua ja xnaa taka jandakui maa jakue'e. ⁵ Saa te xnaa taka tno'o kuechi vi tno'o teyii ja tu jandetu ja vi kuni ñayiu ia Dios. Te jin yun ku'ni san ndi'i ja ka ndakani ini ñayiu, te tenini san jin ja vi kuantno'i Jesukristu. ⁶ Te nuu kenta ja vi kuantno'o ndaa ni, saa te ndakoo san siki ndi'i ñayiu ja tu ka jantno'o, te vi tniuya'ui jakue'e ka sa'i.

⁷ Te maa ni, chi ka ndia'a ni maintno'o ni nagua sa'a in ñayiu. Te nuu ja ndee in ñayiu kukanu ini ja oi jin Jesukristu, te na kona'i ja suni sein, chi oo san jin ya. ⁸ Chi visi na ka'an teyii san joo ka ja ndiso tniuu san, su tu kukanoo san, chi maa Jito'o ni chitniuu ña jin san ja xteku ña san jin ni, nagua ja vi kuja ni'nu ni nuu tno'o ya, te masu ja xnaa ña san. ⁹ Te ma vi koka'an ni ja nino'o ni kuini san ja siu'u ña san jin tutu tee san. ¹⁰ Chi jandaa ndija ja ka ka'an sava ni ja taka tutu tee san, chi ka'an xeen san vi ka'an ndakui san, su nuu ja vi na vi koo ni jin san, te ma kundee ini san ja ka'an xeen san, chi ka'an vita san, te ka'an san nino'o tno'o tu jiniu'u, ka kachi. ¹¹ Su ñayiu ka'an siun, na kona'i ja nani ka'an san nuu tutu ja oo jika san, te suni saa

ka'an san nuu kenta san ja vi koo.

¹² Su ma kundee ini san ja vi nitna'a inuu san, ni ma vi kintna'a inuu san jin sava ka ñayiu ja ka ndakuantno'i mai. Chi ñayiu vasa ka kui, chi ka ndakani ini ja ñayiu gua'a ka kuu mai nuu ka skintna'a inui mai jin sava ka ñayiu. ¹³ Su sein, chi ma kokuu teyii ndeva'a ka san jin nagua ni chikua'a Dios ja ka'an san, chi maa ya ni chikua'a ndenu guaa kenta san ja kaxtno'o san tno'o ya, chi maa ya ni jandetu ja suni ni kenta san kaxtno'o san tno'o ya ndee nuu maa ni ja ka oo ni ñuu Corinto. ¹⁴ Te yun guaa tu ni ja'an jika ka san jin nagua ni chikua'a ia Dios, te naxa kokuu nuu sua'a, te tu ni oo san ama ka jin ni, chi maa san kuu tee xtna'nu'u ja ni jaa san ni kaxtno'o san tno'o va'a Jesukristu nuu ni. ¹⁵ Te tu kuu teyii san jin tniuu ja ni sa'a inka ñayiu, ja kokuu na kuinio tniuu ni sa'a maa san. Chi sua'a ndetu ka'nu san ja vi na vi kandija gua'a ka maa ni, saa te kuu satniuu gua'a ka san ne'u maa ni, su maa ni nagua ni chikua'a maa ia Dios ja kaxtno'o san. ¹⁶ Te suni ndetu ka'nu san ja kuu ki'in jika ka san saa ñuu nuu ka oo maa ni ja kaxtno'o san tno'o va'a Jesukristu, su ma ki'in san nuu ja ni ka satniuu sava ka ñayiu, nagua ja ma kokuu teyii san jin tniuu ja ka sa'a sava kai.

¹⁷ Su nuu ja na in ñayiu kuini ja kokuu teyii, te na kokuu teyii jin tniuu ja sa'a maa Jito'o. ¹⁸ Chi masu ñayiu ja sa'a ka'nu mai kuu ñayiu ja janta'u ña ia Dios, chi ñayiu ja sa'a ka'nu maa Jito'o.

11

Ka'an Pablo siki tee ka xnda'u ñayiu

¹ Nuu sua'a te kuu, te vi kuandee ini ni ja na ka'an san joo na kuinio in ñayiu ka'an tno'o tu

jiniu'u. Nuu saa te vi kuandee ini ni na ka'an san. ² Chi ja kuu kuiñu san ja ja'a ni kuu in ja vaji nuu maa ia Dios ja kokuu kuiñu san, chi ni kee yu'u san ja vi ttanda'a ni jin Jesukristu, na kuinio in ña'a oo ndutu vi oo vii ña ja ttanda'a ña jin invaa yii ña. ³ Su yu'u san ja suni vi xnda'u ña jin ni, te vi kujioo ni ja ma vi chiñu'u vii ni Jesukristu jin ndee ini ndee anu ni. Chi suni saa ni sa'a Tachi jin Eva, ja ni nduu in koo, te jin ja ndichi ini ti, te ni xnda'u ña ti jin ña. ⁴ ¿Te nau ja ka jandetu ni ka nini ni tno'o ja ka kaxtno'o sava ka ñayiu inka Jesús siin ja masu nagua ni kaxtno'o san, te ka janta'u ni inka espíritu siin saa Espíritu ja ni ka ni'i ni, vi inka tno'o va'a Jesukristu saa nagua ni ka janta'u ni? ⁵ Su ndakani ini maa san ja masu kuu lule ka san saa tee na'nu ndeva'a ka ja ka ka'an de ja ni chitniuu ña Jesukristu jin maa de. ⁶ Chi visi tu kuu ka'an gua'a san, su jinkui'nu gua'a ini san, te siun ni xne'e san ya'a nuu maa ni ndi'i ni jichi nagua sa'a san.

⁷ ¿Te a in jakue'e ni sa'a san ja tu ni ki'in san xu'un nuu ni kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios nuu ni? Te ni sa'a nda'u san maa san nagua ja vi kokuu na'nu ni. ⁸ Chi ni kindee san xu'un ñayiu ka skua'a sava ka ñuu nuu ni janta'u san ja ni ka tniuya'u ñai nagua ja kuantniuu san ja kunukuechi san nuu ni. ⁹ Te nuu ni oo san jin ni, te ni oja'ni ña jin san, su tu ni ojikan sa'un san nuu ni in ni, chi nuu ni kentakuei ñanio Macedonia, te ni ka otaa de nagua ni oja'ni ña jin san, chi ni ojito san maa san nagua ja ma koxna'a ña san jin ni in ni, te suni saa ni kosa'a san. ¹⁰ Chi kukanu gua'a ini san ja jini san tno'o ndaa Jesukristu, te ni in ñayiu tu na in kindee ja kusii ini san jin ja sa'a san nuu ndi'i ñuu ja tniuu Acaya.

11 ¿Te nau ja ka'an san sia'a? ¿A chia tu ka'an too ña san? Ña'a, chi maa ia Dios ja jini ja ka'an too ña san.

12 Su saa ni kosa'a san nagua sa'a san nagua ja ma kua'a san tno'o ja vi sa'a teyii tee yun maa de, ja ka ka'an de ja inuu ni tniuu ka sa'a san jin de. 13 Chi tee yun, masu tee ni chitniuu ndija Jesukristu ka kuu de, chi nino'o ni ka xnda'u ña de, te ka sama de maa de na kuinio ja tee ni chitniuu ya ka kuu de. 14 Te ma vi sa'u kuii ini ni jin ya'a, chi ndee maa Tachi te sama maa, te sa'a na kuinio ja vi ia ye'e ja jinokuechi nuu ia Dios kuu. 15 Te yun guaa ma vi sa'u kuii ini ni jin yun, chi suni tee ka jinokuechi nuu Tachi ka sama de maa de na kuinio ja vi tee ka kaxtno'o tno'o ndaa ka kuu de, su koo in kiiu te vi ni'i ya'u maa de jin tniuu ja ka sa'a de yun.

Ndakani Pablo tundo'o tna'a de ja tee ni chitniuu Jesús kuu de

16 Ka'an san jin ni inka jichi ja ni in ni, ma vi ndakani ini ni ja nduu kue'e san. Su nuu ja saa ka ndakani ini ni, te vi kuandetu ni ja na ka'an san na kuinio in tee nduu kue'e, nagua ja suni na kokuu teyii san joo luluu. 17 Te tno'o ka'an san ya'a, masu tno'o ja ka'an maa Jito'o kuu, chi ka'an san na kuinio ja in tee nduu kue'e ja sa'a teyii maa kuu san. 18 Chi ka oo kua'a ñayiu ja ka kuu teyii jin ja ka sa'i ñuyiu ya'a, te suni saa ni sein na kokuu teyii san nuu saa. 19 Chi maa ni ja ka ka'an ni ja ka kuu ni ñayiu ndichi, ¿te nau ja gua'a ndeva'a ka jandee ini ni jin ñayiu ka nduu kue'e? 20 Chi gua'a ka jandee ini ni jin ñayiu ka tenini ña jin ni ja vi kunokuechi ni nui, vi ñayiu ka tanda'u ña jin ni, vi ñayiu ka kindee nagua ka neva'a ni, vi ñayiu ka sa'a teyii mai nuu ni, vi ñayiu ka katu tikatu nuu

ni. 21 Te visi kukanoo san ja ka'an san, su na ka'an san ja tu kundee ini san ja sa'a teyii san maa san, nagua ka sa'a ñayiu yun.

Su nuu ja sava ka ñayiu ka kii ini ja ka sa'a teyii mai jin tniuu ka sa'i, te suni sein, chi sa'a teyii san maa san jin tniuu sa'a san, visi na kuinio in ñayiu nduu kue'e. 22 Chi ka kuu teyii de ja tee hebreo ka kuu de, te suni sein. Axi ja tee Israel ka kuu de, te suni sein. Axi ja tatatno'o Abraham ka kuu de, te suni sein, chi tatatno'o Abraham kuu san. 23 Axi tee ka jinokuechi nuu Jesukristu ka kuu de, te vi'i ka jinokuechi sein nuu ya saa tee yun. Te visi ka'an san na kuinio in tee nduu kue'e ndeva'a, su kuu teyii san, chi kua'a ka satniuu san saa tee yun. Te kuu kua'a ka jichi ka kani ña jin sein saa tee yun. Te kuu kua'a ka jichi ndesi san vekaa saa tee yun. Te suni ja ni kuu kua'a ka jichi vi ja yatni ja kuu san. 24 Chi ja ni kuu u'un jichi ka kani ña tna'a san judio jin san, te in in jichi, chi ka kani ña de jin san oko xa'un kuun jichi jin ñii kuiñi. 25 Te uni jichi ni ka kani ña de jin san jin xnuu xii, te in jichi ni ka kuun ni ka kani ña de yuu jin san. Te uni jichi ja ni jiondita san ni sa'u barco nuu ndute mar, te vi saa joo, te kuu san. Te in jichi, chi vi niñu niñu vi nduu nduu ni intatneni san nuu ndute mar. 26 Te jiondita ndeva'a san, te nuu ichi yun jini san kua'a tundo'o. Chi ni kaku san nuu yute na'nu vi nuu nda'a kui'na, vi nuu nda'a ñayiu ñuu san vi nuu nda'a ñayiu inka tatatno'o. Vi ni kaku san nuu nda'a ñayiu ñuu na'nu vi nuu yuku ja tu na ñayiu ka oo, vi ni kaku san nuu ndute mar, vi ni kaku san nuu nda'a tee ka ka'an ja ñanio ka kuu de. 27 Chi ni ojani ini ndeva'a san ni osatniuu san, te kua'a jichi tu ni okixin san. Ni oji'i san soko ndute vi soko xtaa, te kua'a jichi ni ondite san vi ni

okuitnu san ja vijin, chi tu nagua kondii san.

²⁸ Te masu maa ni ya'a, chi suni ndiso san in javee ja ndi'i kiuu ni ndi'ni ndeva'a san ja ja'a ndi'i ñayiu ka skua'a. ²⁹ Te nuu ja ndee in ñayiu oo vita nuu tno'o ia Dios, te jini san ja vi suni oo vita maa san. Te nuu ja kanakau in ñayiu nuu kuechi sa'a tna'a kuikin, te suni kukanoo san vi kiti ini san. ³⁰ Te nuu ja nini kuu ja kokuu teyii san, te kokuu teyii san jin ja oo vita san. ³¹ Te ja jini maa ia Dios, Tata Jito'o Jesukristu, ia kuu ka'nu nikuii nikani, ja ka'an ndaa san, te masu xnda'u ña san. ³² Te nuu ni oo san ñuu Damasco, te tee tatnuni ñuu yun ja jinokuechi de nuu rey Aretas, ni jani de tee ka jito ye'e ñuu yun, nagua ja vi kakuiko ña de jin san. ³³ Su ni ka tnaa ña tee ka kandija jin san nuu in chika ka'nu, te ni ka kene'e ña de jin san nuu ventana in ve'e ja yoxnee siki muro ja ndesi yu'u ñuu yun, saa te ni kaku san nuu nda'a tee tatnuni yun.

12

Ni skuni ña ia Dios jin Pablo

¹ Jandaa ndija ja tu nagua ni'i san ja sa'a teyii san maa san, su na ka'an san siki ja ni skuni ña Jito'o jin san. ² Chi jini san in tee kandija Jesukristu, te ja oo uxi kuun kuia ni sa'a ia Dios ja ni kaa de ndee andivi kuu uni ni ja'an de. Te tu jini san a ni ja'an de jin yiki kuñu de axi maa ni anu de, maa ia Dios guaa jini. ³ Su jini san ja ni ja'an tee yun, su ja tu jini san kuu ja a ni ja'an de jin yiki kuñu de axi maa ni anu de, maintno'o maa ia Dios guaa jini ya. ⁴ Su ni sa'a ya ja ni kaa de ndee nuu vii ndeva'a ni ja'an de, te ni onini de tno'o ja ma kuu ka'an de, chi tu jandetu ya ja ka'an ni in ñayiu. ⁵ Te ja siun ni sa'a ia Dios jin tee yun, guaa kuu teyii san ja ja'a de, su tu kuu teyii

san ja ja'a maa san, chi ja kuu teyii san kuu ja vita san. ⁶ Su nuu ja kuini san ja kokuu teyii san ja ja'a maa san, te masu chia nduu kue'e san, chi ka'an ndaa san. Su ma sa'a teyii san maa san, nagua ja ni in ñayiu ma vi ndakani ini ja kuu ka'nu ka san saa nagua ka jini ñai jin san, axi nagua ka nini ja ka'an san.

⁷ Te ja ma kokuu teyii ndeva'a san ja kua'a jichi ni skuni ña ia Dios jin san jana'nu ya. Te yun guaa ni taa ya in tnundo'o ka'nu ndeva'a ja kuu na kuinio in iñu ja yi'i nuu yiki kuñu san, ja kuu in ja ni tetniuu Tachi ja xtuji ña jin san, nagua ja ma kokuu teyii ndeva'a san. ⁸ Te ja ja'a yun, guaa ja ni kuu uni jichi jikanta'u san nuu Jito'o, nagua ja na kindee ya tnundo'o tna'a san. ⁹ Su kachi Jito'o nuu san: "Saa ni kuu, chi chindee chituu ña rin jin ron, te nuu ñayiu vita xne'e gua'a ka rin jaka'nu rin", kachi ya. Yun guaa kuu teyii san ja vita san nagua ja jin sein xne'e Jesukristu jaka'nu ya. ¹⁰ Te yun guaa kusii ini san ja vita san, vi nuu ka nani ña ñayiu jin san, vi nuu nagua ja'ni ña jin san, vi nuu ka sondikin ña ñayiu jin san, vi nuu tna'a san tnundo'o ja ja'a Jesukristu. Chi nuu vita san, te jini san ja vi'i ka nduu ndakui san sa'a ia Dios.

Ndi'ni ndeva'a Pablo ja ja'a ñayiu ka skua'a ñuu Corinto

¹¹ Ni sa'a san na kuinio in tee nduu kue'e nuu ni sa'a teyii san maa san, su maa ni ka tenini ña ja saa sa'a san. Chi maa ni guaa vi ndakuantno'o ña jin san nuu siun, chi masu kuu lule ka san nuu tee ka ka'an maa ni ja ka kuu de tee na'nu ja ni chitniuu ña Jesukristu, visi masu nagua kuu sa'un san. ¹² Chi jin tniuu na'nu vi tniuu vii tniuu va'a ja ni jandee ini san ni sa'a san ne'u maa ni, xne'e ja jandaa ndija ja tee ni chitniuu

ña Jesukristu kuu san. ¹³ Chi tu nagua ni sa'a san ja vi kokuu lule ka ni nuu sava ka ñayiu ka skua'a, maintno'o ja tu ni jikan san ja vi chituu ña ni nagua ja'ni ña jin san. Su nuu ja yun kuu in jakue'e ni sa'a san, te vi kuaka'nu ini ni.

¹⁴ Te vitna ja oo tua'a san ja jakoto ña san jichi kuu uni. Te ma jaa san ja nagua koxna'a koxnii ña san jin ni, chi tu kuini san nagua ka neva'a ni, chi ja kuini san kuu ja vi koo gua'a maa ni nuu ia Dios. Chi masu se'e kuu ja nduku xu'un ja kuantniuu tata, chi maa tata nduku ja vi kuantniuu se'e de.

¹⁵ Te yun guaa sein, chi kusii ini san ja xnaa san ndi'i nagua neva'a san, te vi ndee maa san xndi'i san ja ja'a ndi'i ni. ¿Te nau ja nuu ka'an too gua'a ka ña san, te vi saa nuu ka ka ka'an too ña maa ni?

¹⁶ Te oo kaji ja sein, chi tu nagua ni xna'a ni xnii ña san jin ni. Su visi ni saa, te ka ka'an sava ni ja ndichi ndeva'a ini san, te ni xnda'u ña san jin ni. ¹⁷ ¿Axi ni tanda'u ña san nuu ni tetniuu san tee ni ka jakoto ña jin ni? Tu sa'un. ¹⁸ Chi ni jikanta'u san nuu Tito ja jaa de jakoto ña de, te ni tetniuu san de jin inka ñanio. ¿Te a ni xnda'u ña Tito jin ni ja ni'i de xu'un ja kuu maa de? ¿Te a masu in ni ichi ka jika nduu san vi in ni Espíritu ia Dios ka oo jin san?

¹⁹ Te ¿a masu ka ndakani ini ni ja ndakanta'u san nuu ni? Su masu saa kuu, chi sua'a nuu maa ia Dios ka'an san, chi oo san jin Jesukristu. Te ndi'i tno'o ya'a ka'an san nagua ja vi kuja ni'nu ni nuu tno'o ya, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ndeva'a ña san. ²⁰ Chi yu'u san ja nuu jakoto ña san, te ma nuku'un ña san nagua kuini san, te suni ma vi junkuaan ini ña maa ni naxa sa'a san. Chi yu'u san ja vatuni ka tee tna'a ni, axi ka kuu kuasun nuu tna'a ini ni, axi ka skiti ini tna'a ni, axi ka sa'a siin tna'a ni, axi ka nani

tna'a ni, axi ka ka'an ni kuentu ñayiu, axi ka sa'a teyii ni maa ni, axi ndontakuei vaa ni siki inka ñayiu. ²¹ Te suni yu'u san ja nuu jaa san ja jakoto ña san, te sa'a ia Dios ja kukanoo san ja ja'a ni, te vatuni nda'i san ja ja'a kua'a ni, ja ni ka osa'a ni yika kuechi, te tu ka ndatna'u ini ni ja vi xndoo ni taka jane'e jayichi, vi ja ka sa'a ni kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, vi ndi'i jakue'e jasua'a ja ni ka osa'a ni.

13

Xteku ña Pablo

¹ Ya'a kokuu uni jichi ja jaa san jakoto ña san. Te ndi'i nagua vi sa'a ndao na kokuu nagua ka'an nuu tutu ii, ja tno'o yu'u uu axi uni testiu na kuu ndaa. ² Chi nuu ni jaa san jichi kuu uu ja ni jakoto ña san, te ja ni ka'an san nuu ñayiu ni ka osa'a yika kuechi ja ma vi kosa'a kai vi nuu ndi'i maa ni. Te vitna ja oo jika san, te ndajiokuiin san tee san nagua ja ni ka'an san nuu ni ka oo jian, nagua ja nuu jaa san ja jakoto ña san, te ma kunda'u ka ini san jin ñayiu yun. ³ Saa te vi kukanu ini maa ni jin ja ka nduku ni, ja ka'an Jesukristu jin ma'ñu sagua sein. Te maa ya, chi masu ia vita kuu ya ja sa'a ndaa ya jin ni, chi xne'e ya jaka'nu ya ne'u maa ni. ⁴ Chi visi ia vita kuu ya nuu ni intakaa ya nuu cruz, su teku ya jin jaka'nu maa ia Dios. Te suni saa ni sein, chi vita kuu san na kuinio maa ya. Su oo san jin ya, te teku san jin jaka'nu maa ia Dios, nagua ja kuu kunukuechi san nuu ni.

⁵ Vi koto tnuni ni maa ni nagua ja vi kuni ni, a ka oo yutnu ni jin tno'o ka kandija ni. Vi ndakon-dia'a ni maa ni, ¿a tu ka jini maa ni ja ka oo ni jin Jesukristu? Axi saa masu inu ndija ni ja ka kandija ndaa ni ya. ⁶ Su ndetu ka'nu san ja vi kuni ni ja sein, chi

kandija ndaa san. ⁷ Te ndakuatu san nuu ia Dios ja ma vi sa'a ni ni in jakue'e, su masu ja kee va'a sein kuu, chi ja na vi sa'a maa ni java'a, visi na vi koka'an maa ni ja ni kendoo kue'e san. ⁸ Chi ma kuu nagua sa'a sa'un san siki tno'o ndaa, chi sua'a chituu san ja vi kuni ñayiu tno'o ndaa. ⁹ Te yun guaa kusii ini san ja oo vita san, nagua ja saa, te vi koo ndakui maa ni. Te ndakuatu san ja ja'a ni, nagua ja vi kuja ni nuu tno'o ya. ¹⁰ Yun guaa tee san tutu ya'a nuu oo jika san, nagua ja nuu kenta san nuu ka oo ni, te ma kokuu xeen ndeva'a san nuu ni jin tniuu ja ni skuiso siki ña Jito'o ja sa'a san ja vi kuja ni nuu tno'o ya, te masu ja skunaa ña san.

Sandi'i ni ka ndakantno'o ña Pablo

¹¹ Ya'a ni ka kuu tno'o sandi'i ja ka'an san, vi ñani vi kua'a. Vi kosii ini ni, te vi nduku ni ja tu na kuechi vi kotavi ni, vi ndakuña'a nuu tna'a ni tno'o ndee ini, te inuu inuu vi ndakani ini ni, te vi koo mani ni. Te maa Dios, ia mani ini, ia kutoo ña, na koo ya jin in in ni. ¹² Te vi ndatnii nda'a tna'a ni vi vi ndakanu ni'nu tna'a ni. ¹³ Te ndi'i ñayiu maa ia Dios ka ndakan tno'o ña, ¿a kukueni ka oo ni?

¹⁴ Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ni. Te vi koo ni jin Dios, ia kutoo ña, vi Espíritu ya.

Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja tnii Galacia

¹ Maa san kuu Pablo tee ni chitniuu ña Jesukristu ja xtutenuu san tno'o ya, su masu ñayiu ni tau ña axi vi chitniuu ña, chi Jesukristu jin maa Tata Dios ni chitniuu ña, ia ni ndaxteku Jesús ne'u ndiyi. ² Maa san vi sava ka ñanio ja ka oo jin san ya'a, ka tee san tutu ya'a nuu maa ni ja ka skua'a ni ja ka oo ni sava ñuu ja tnii Galacia. ³ Te maa Tata Dios jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya, te vi koo ni jin jamani ya. ⁴ Chi ni soko Jesukristu maa ya ja ni ji'i ya ja ja'a yika kuechio, nagua ja saa te skaku ni'nu ña ya nuu ñuyiu kue'e ja ka oo vitna, chi saa kuini maa Dios, ia kuu Tatao, ja sa'a ya. ⁵ Te na vi kochiñu'o nuu maa ya nikuii nikani. Saa na kokuu.

Tu na inka tno'o va'a Jesús chi invaa ni

⁶ Te vini sa'u kuii kuiti ini san, ja nase ñama ñama ni ka xndoo ni ichi Dios, ia ni kana ña jin ma'ñu sagua ja ni ka'an nda'u ka'an kee ña Jesukristu, te ni ka jata ndikin ni inka tno'o siin ja ka ka'an ñayiu ja tno'o va'a Jesús kuu. ⁷ Te masu ja oo inka tno'o va'a Jesús, su ka oo sava ñayiu ja ka skunu nuu ini ñai, te ka kuini vi saka tna'i tno'o va'a ya jin tno'o kue'e. ⁸ Su nuu ja ndee in maa san, axi in ia jinokuechi nuu Dios ja vaji ndee andivi, ndakani inka tno'o siin ja tu kintna'a jin tno'o ja ni ka kaxtno'o san nuu ni, te na tau tnia'i nuu ia Dios. ⁹ Nagua ja ni ka'an san ndee ama ka, te suni ndaka'an san inka jichi vitna: Nuu ja ndee in ñayiu ndakani inka tno'o va'a Jesús ja kuu tno'o

siin saa tno'o ja ni ka janta'u ni, te na tau tnia'a mai nuu ia Dios.

¹⁰ Te nuu ja ka'an san tno'o ya'a, te tu nduku san ja na koo jayiñu'u nuu ñayiu, chi ja na koo nuu ia Dios. Te ni tu nduku san ja kendoo va'a san nuu ñayiu, chi nuu ja saa, te ma kuu kokunukuechi san nuu Jesukristu.

Ni xtuu ia Dios tno'o va'a Jesukristu nuu Pablo

¹¹ Su kuini san ja vi kuni ni ya'a, vi ñani vi kua'a, ja tno'o va'a Jesús kuu ja ndakani san, te masu tno'o ja jani ini ñayiu kuu. ¹² Chi tu ni ni'i san tno'o ya'a nuu ni in ñayiu, te ni in ñayiu tu ni kaxtno'o nuu san, chi maa Jesukristu ni xtuu ya tno'o ya nuu san.

¹³ Chi ja ni ka onini maa ni, naxa ni osa'a san ama ka ja ni ondikin san nagua ni ka okandija tna'a san judio, te ni onondikin ni'i san ñayiu ka skua'a ja ni osa'a ndeva'a san jin, te ni nduku ndee san ja xnaa san jin. ¹⁴ Te nuu ni ondikin san nagua ka kandija tna'a san judio, te maa san ni okuu tee ni oyoxno'o nuu kua'a tna'a san ja ni ka ja'nu inuu jin san, te maa san ni okuu in tee nini ka ini ja skunkuu nagua ni ka osa'a ndi nija'nu san. ¹⁵ Su nuu ni kunda'u ini ña ia Dios jin san, te ni junkuaan ini ña ya ja ni kaji ña ya ndee chii si'i san, te ni kana ña ya, ¹⁶ ja ni xtuu ya Se'e ya nuu san, nagua ja xtutenuu san tno'o ya nuu ñayiu sava ka tatatno'o. Te tu ni ja'an san ja ndatno'o tna'a san jin ni in ñayiu, ¹⁷ ni tu ni ndanuu san maa ñuu Jerusalén ja ka'an san jin sava tee ni chitniuu ña Jesús ama ka saa maa san, chi saa sua'a ñama ni ja'an san nuu ñu'u Arabia, te ni ndajioquiin tuku san ñuu Damasco.

¹⁸ Yun te nuu ni ya'a nuu uni kuia, te ni ndanuu san maa ñuu Jerusalén nagua ja jinkoto san Pedro, te yun ni ka oo san jin de

xa'un ni kiuu. ¹⁹ Te tu ni jini san sava ka tee ni chitniuu ña Jesús, chi maa ni Jacobo, ñani maa Jito'o, ni jini san. ²⁰ Te ka'an ndaa san nuu ia Dios jin tno'o tee san ya'a, te masu xnda'u ña san.

²¹ Yun te saa ni jiondita san sava ñuu ja tñii Siria vi Cilicia. ²² Te ñayiu ka skua'a ja ka oo jin Jesukristu ja ka oo ñuu ja tñii Judea, chi tu ni ka jini sa'un ñai jin san, ²³ chi maintno'o ja ni ka onini kuu tno'o ya'a: "Tee ni osondikin ña jion ama ka ja xnaa ña de, kuu tee ndakani vitna tno'o va'a ja ka kandijao". ²⁴ Te ni ka chiñu'i ia Dios ja ja'a san.

2

Ni ka janta'u ña sava ka tee ni chitniuu ña Jesús jin Pablo ja kaxtno'o gua'a de

¹ Yun te nuu ni ya'a nuu uxi kuun kuia, te ni ka ndanuu tuku san jin Bernabé inka jichi maa ñuu Jerusalén, vi suni ka ndeka san Tito. ² Ni ja'ankuei san yun, chi maa Dios ni skuni ña ja nini kuu ja ki'inkuei san. Te ni ka ndututu siin san jin maa ni tee ka kuu nija'nu ne'u ñayiu ka skua'a ja ka nee yiñu'u ñayiu nuu de. Te ni kaxtno'o san nuu de tno'o va'a Jesús ja kaxtno'o san nuu ñayiu sava ka tatatno'o. Sua'a ni sa'a san nagua ja kukanu ini san ja masu jiondita uun san. ³ Su vi ni Tito ja ka ndeka tna'a san jin de, tu ni ka tenini ña jin de ja chitnuni de nuu yiki kuñu de, visi tee inka tatatno'o kuu de. ⁴ Te sua'a ni ka sa'a san, chi ni kiukuei yu'u sava tee ka xnda'u ña ja ka ka'an de ja tee ka skua'a ka kuu de, ne'u nuu ka oo san, ja ka sa'a vijin de ja tu ka skunkuu ka san nagua ni ka osa'a ndi nija'nu san. Chi ja ni ka yaa san nuu ndi'i ya'a, chi ka oo san jin Jesukristu, su ka nduku de ichi ja vi ndajiokuiin tuku san vi kunukuechi san nagua

ka sa'a tna'a kuikin san. ⁵ Su tu ni ka jandetu sa'un san ja vi skunkuu san tno'o ja ka ka'an de yun, nagua ja siun ni vi koo ni jin tno'o ndaa ja kuu tno'o va'a Jesús.

⁶ Su tee ka kuu nija'nu ja ka nee yiñu'u ñayiu ka skua'a nuu de, chi tu na in tno'o jaa ni ka ka'an de, visi tee na'nu ka kuu de. Te sein, tu ndi'ni sa'un san na tee ka kuu de, chi ia Dios, tu sa'a siin siin ya in in ñayiu, chi inuu ni ka kuo nuu maa ya. ⁷ Te tu na in tno'o jaa ni ka ka'an ka de nuu san, chi sua'a ni ka ndakuni de ja Dios ni chitniuu ña ja kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o ja tu ka yitnuni nuu yiki kuñu de, nagua ni chitniuu ña ya jin Pedro ja kaxtno'o de tno'o ya nuu tna'a san judio, ja ka yitnuni nuu yiki kuñu san. ⁸ Chi maa ia Dios ja ni chitniuu ña jin Pedro ja kaxtno'o de tno'o va'a Jesús nuu tna'a san judio, te suni maa ya ni chitniuu ña jin san ja kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o.

⁹ Te ni ka jini Jacobo, Pedro vi Juan, tee ka yituu gua'a ka ña ñayiu ka skua'a, ja Dios ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña jin san, te ni ka tñii nda'a tna'a san jin de vi ni ka tñii nda'a tna'a de jin Bernabé ja kuu in seña ja ka kendoo va'a ini de ja kuu ki'inkuei san vi kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o, te ki'inkuei maa de nuu tna'a san judio. ¹⁰ Te maintno'o ja ni ka jikan de kuu ja na vi ku'un ini san ñayiu ka kunda'u, te tniuu ya'a chi nduku ndee ndeva'a maa san ja sa'a san.

Inuu ni skaku ni'nu Dios ñayiu judio jin ñayiu sava ka tatatno'o

¹¹ Su nuu ni kii Pedro ñuu Antioquia, te ni ka'an kaji san vi nuu jin nuu de ja masu vatuka sa'a de. ¹² Chi nuu chia'an ka ja kentakuei tee judio ja ni tetniuu

Jacobo ñuu Antioquía yun, ni ka ojaa in ni Pedro xtaa jin ñayiu sava ka tatatno'o. Su nuu ni kentakuei tee yun, te ni kuu siin de, ja tu ni ka ojaa in ni ka de xtaa, chi ni oyuu de jin tee judio ja ka yitnuni nuu yiki kuñu yun. ¹³ Te suni sava ka tee judio ja ka skua'a, ni ka nitna'a inuu de jin Pedro, ja ni ka sa'a siin de ñayiu sava ka tatatno'o. Te vi suni ndee Bernabé, ni jata ndikin de, te yun ka sa'a jani ini de, su masu ndija ja saa ka sa'a de. ¹⁴ Su nuu ni jini san ja masu ka jika ndaa ka de, nagua oo tno'o ndaa ja kuu tno'o va'a Jesús, te jiña'a san nuu Pedro nuu ka nini ndi'i ñayiu ka oo yun: "Nuu ja maa ni ja tee judio kuu ni, te oo ni nagua ka oo ñayiu sava ka tatatno'o, te masu nagua ka oo ñayiu judio, ¿te nau ja tenini ni ñayiu sava ka tatatno'o ja vi koi nagua ka oo ñayiu judio?"

¹⁵ 'Chi maa san vi maa ni, ka kuo tatatno'o judio ndee nuu ni ka kakuo, te masu ñayiu tu ka jini ia Dios ka kuo, nagua ka oo ñayiu sava ka tatatno'o. ¹⁶ Su visi ni saa, su ka jinio ja ni in ñayiu tu kui ñayiu ndaa nuu ia Dios ja skunkui nagua yoso nuu Ley Moisés, chi jin ja kandijai Jesukristu. Te suni yoon, chi ni ka kandijao ya, nagua ja saa te ka kuo ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ja ka kandijao Jesukristu, te masu jin ja ka skunkuo nagua yoso nuu Ley yun, chi ni in ñayiu ma kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios ja skunkui nagua yoso nuu Ley yun.

¹⁷ "Te nuu ka ndukuo ja vi kokuo ñayiu ndaa jin ma'ñu sagua Jesukristu, te nuu saa te ka ndakani ini ñayiu judio ja ñayiu ka sa'a yika kuechi ka kuo. Nuu saa, ¿te a Jesukristu sa'a ja ka sa'o yika kuechi? Ña'a, masu saa sa'un kuu", jiña'a san.

¹⁸ Chi nuu ja ndajiokuiin san kaxtno'o san ja kokuu san in

ñayiu ndaa nuu ia Dios jin nagua ni osa'a san, in ja ja ni xndendoo san, te tavi kuechi san. ¹⁹ Chi kuu san na kuinio ndiyi nuu Ley Moisés, te yun guaa ma kuu tatnuni ka Ley yun nuu san, nagua ja kuu koteku san ja kunukuechi san nuu ia Dios. ²⁰ Chi na kuinio ja ni ka intakaa san jin Jesukristu yika cruz, te masu teku ka maa san, chi Jesukristu kuu ia teku ini anu san. Te ja teku san jin yiki kuñu san vitna kuu ja teku san ja kandija san Se'e ia Dios, chi ni kutoo ña ya jin san, te ni soko ya maa ya ja ja'a san. ²¹ Te tu skexiko san ja kunda'u ini ña ia Dios, chi nuu sua'a te jin ma'ñu sagua Ley yun kokuu san ñayiu ndaa nuu ya, nuu saa te tu jiniu'u sa'un ja ni ji'i Jesukristu.

3

Vi koo yutnuo jin tno'o ka kandijao

¹ Nase nde'e vasa ñayiu ka kuu maa ni ja ka oo ni ñuu ja tñii Galacia, vaa ka jiko ini ni, ¿nau ja tu ka jantno'o ka ni tno'o ndaa? Te vi jin nuu ndi'i ni, ni ka kaxtno'o kaji kuiti san ja maa Jesukristu kuu ia ni intakaa nuu cruz ja ja'a ni. ² Te invaa ni tno'o ya'a kuini san ja kakan tno'o ña san: ¿A ni ka ni'i ni Espíritu ia Dios jin ja ka skunkuu ni nagua yoso nuu Ley Moisés, axi ja ni ka kandija ni tno'o va'a Jesús ja ni ka onini ni? ³ ¡Ñayiu vasa ka kuu ni! Chi xtnañu'u ka ni ka jinkondee ni jin jaka'nu Espíritu ia Dios ja ka kandija ni Kristu. ¿Te nau ja vitna te ka kuini ni vi kokuu ni ñayiu ndaa jin jandakui in ñayiu? ⁴ ¿Te a tu ni jiniu'u sa'un tñundo'o ni ka tna'a ni ja ja'a tno'o va'a Jesús? ¿Te a jandaa ndija ja tu ni jiniu'u yun? ⁵ Chi ni taa Dios Espíritu ya vi ni sa'a ya tñuu na'nu ne'u maa ni, nuu ni ka kandija ni tno'o va'a

Jesús ja ni ka onini ni, te masu ja ni ka skunkuu ni nagua yoso nuu Ley Moisés.

Ni jinkokuu Abraham ñayiu ndaa jin ma'ñu sagua ja kandija de

⁶ Suni saa ni ndo'o Abraham nagua yoso nuu tutu ii: “Ni kandija de ia Dios, te ja kandija de yun ni janta'u ña Dios ja tee ndaa kuu de”. ⁷ Te yun guaa vi kuni ni ja se'e ndija Abraham ka kuu ñayiu ka kandija ia Dios. ⁸ Chi ka'an nuu tutu ii, ja ni ka'an ia Dios ndee ama ka ja ñayiu sava ka tatatno'o vi kokui ñayiu ndaa jin ja ka kandijai ya, nuu ni jiña'a ya tno'o va'a ya nuu Abraham, te jiña'a ya sua'a: “Jin ma'ñu sagua ron te vi koo vii vi koo va'a ñayiu ndi'i tatatno'o”. ⁹ Te saa ni sa'a vii ni sa'a va'a ya jin ñayiu ka kandija ya, inuu ni ni sa'a ya jin Abraham, chi ni kandija de ya.

¹⁰ Chi ndi'i ñayiu ndakani ini ja koo gua'i nuu ia Dios ja skunkui nagua yoso nuu Ley Moisés, te ni ka tau tnia'i, chi yoso nuu tutu ii: “Na tau tnia'a ndi'i ñayiu ja tu skunkuu ndi'i tno'o nagua yoso nuu Ley Moisés”, kachi. ¹¹ Te kendoo kaji ja ni in ñayiu ma kuu kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios ja skunkui Ley yun, chi ka'an nuu tutu ii: “Ñayiu ndaa, chi kotekui jin ja kandijai”. ¹² Te Ley yun, chi masu vaji nuu ja ka kandijao, chi sua'a ka'an nuu tutu ii: “Na in skunkuu nuu Ley Moisés, te na kotekui jin Ley yun”.

¹³ Te Kristu, chi ni tniuya'u ya ja ni ndatau ña ya nuu tno'o ka'an Ley ja ni ka tau tnia'o siki yika kuechio, chi maa ya ni tau tnia'a nuu ia Dios ja ja'o, chi yoso nuu tutu ii: “Na tau tnia'a ndi'i ñayiu ja intakaa nuu in yutnu”, kachi tutu ii. ¹⁴ Te saa ni kuu, nagua ja jin ma'ñu sagua Jesukristu, te suni na kenta javii java'a ia Dios nuu ñayiu sava ka tatatno'o, nagua ni

kee yu'u ya nuu Abraham, nagua ja saa te jin ja ka kandijao ya, te vi ni'o Espiritu ya, nagua ni kee yu'u ya.

Ma kuu sama Ley Moisés nagua ni kee yu'u ia Dios

¹⁵ Ka'an san in tno'o ja skintna'a san, vi ñani vi kua'a, naxa ka sa'a ñayiu ñuyiu. Chi nuu ka sa'a ñayiu in tratu, te junkava in tutu nuu ka sa'a kutu gua'i, ja saa te ni in ñayiu ma kuu ja nune'i tutu yun axi ndaso'i inka tno'o. ¹⁶ Te suni saa ni ia Dios, chi ni kee yu'u ya nuu Abraham vi nuu ndikin tata de. Te tu ka'an tutu ii siki kua'a ndikin tata de, chi siki invaa ni ndikin tata de, te suu kuu Jesukristu. ¹⁷ Te ja kaxtno'o san kuu tno'o ya'a: Dios ni sa'a in tratu jin Abraham, te suni sa'a kutu ya. Te nuu ni ya'a nuu kuun ciento oko uxi kuia, te ni jiña'a ia Dios Ley nuu Moisés. Te Ley yun ma kuu ja nune'e tratu ja ni sa'a ya, ni ja xnaa tno'o ja ni kee yu'u ya. ¹⁸ Chi nuu ja nagua ni jiña'a ia Dios nuu Abraham ja sa'a jajin de vaji nuu Ley Moisés, nuu saa te masu ka in ja ni kee yu'u ya kuu. Su ia Dios, chi ni jiña'a ya nuu Abraham jin ma'ñu sagua tno'o ni kee yu'u ya.

¹⁹ Te nuu saa, ¿nagua jiniu'u Ley Moisés? Jiniu'u chi ni ndask-intna'a ia Dios jin tno'o ni kee yu'u ya nagua ja xtuu ja ka sa'a ñayiu yika kuechi. Te koo Ley yun guaa ndee kiuu ja kii ndikin tata Abraham, nagua ni kee yu'u ya. Te Ley yun ni tetniuu Dios jin ma'ñu sagua ia ka jinokuechi nuu ya ja ni ka ndakuña'a ya nda'a tee in ni'nu sagua ja kuu Moisés. ²⁰ Su tu jiniu'u ja koo in tee kuiin ni'nu sagua, nuu ja invaa ni ñayiu kuu, te ia Dios, chi maintno'o ni maa ya kuu.

²¹ ¿Nuu saa te a kei ka'an ja Ley Moisés ka'an ja tu jiniu'u tno'o ja ni kee yu'u ia Dios? Ña'a, masu

saa kuu. Chi nuu sua'a, te Ley kuu taa ja vi tekuo. Nu u saa, te kuu vi koo gua'o nuu ia Dios ja vi skunkuo nagua tatnuni Ley. ²² Su ka'an nuu tutu ii ja ndi'i ñayiu ñuyiu ka ndesi nuu yika kuechi, nagua ja saa, te vi ni'i ñayiu ka kandija tno'o ja ni kee yu'u ia Dios jin ja ka kandijai Jesukristu.

²³ Su ama ka ja kenta tno'o ja ka kandijao, te ni ka ondesio nuu Ley Moisés, te ni ka ondesi nio guaa ndee nuu ni kenta tno'o ka kandijao ja ni xtuu ia Dios. ²⁴ Te nuu saa, te Ley yun ni ojito ña jion na kuinio in tee jito suchi kueli, guaa ndee kiuu ja kii Jesukristu, nagua ja jin ja ka kandijao ya, te vi koo gua'o nuu ia Dios. ²⁵ Su vitna te ja ni kenta ja ka kandijao, te masu ka oo kao nuu Ley ja jito ña yun.

²⁶ Chi ndi'i ni ka kuu se'e ja Dios jin ma'ñu sagua ja ka kandija ni Jesukristu. ²⁷ Chi ndi'i ni, ni ka jandute ja vi koo in ni ni jin Jesukristu, te vi nduu ni ñayiu jaa nuu ya na kuinio ja ka ndeku'i nu ni in sa'un jaa. ²⁸ Te yun guaa vitna masu siin siin ka kuu ñayiu nuu ia Dios, chi tu ka na ñayiu judio ni ñayiu sava ka tatatno'o, ni ñayiu jinokuechi ni ñayiu sa'a tniuu maa, ni tu na teyii ni ñasi'i, chi ndi'i ka kuu invaa ni ka ñayiu nuu Jesukristu. ²⁹ Te ja ka oo ni jin ya, te yun guaa jandaa ndija ja ndikin tata Abraham ka kuu ni, te vi sa'a jajin ni, nagua ni kee yu'u ia Dios.

4

Ni ka nduo se'e maa ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu

¹ Te suni ja kuini san ka'an san kuu ya'a: Nu u ja in suchi luluu kuu suchi ni'i ja sa'a jajin, su tu nagua sama sa'uin jin tee jinokuechi nuu tatai, chi kuini ka ja kotatnuni, visi mai kuu jito'o

ndi'i ja neva'a tatai. ² Chi nuu lului, te kendoi nuu nda'a tee ka jito ña jin vi tee ka jito ndatniui guaa ndee kenta kuia ja ni ka'an tatai. ³ Te suni saa ni yoon. Chi koka'on ja nuu ni ka oo kuelio, te ni ka ojinokuechio nuu taka jana'nu ja ka tatnuni nuu ñuyiu ya'a. ⁴ Su nuu ni kenta ja ni skunkuu tiempu ja ni jani maa ia Dios, te ni tetniuu ya Se'e ya ja ni skaku ña in ñasi'i judio, te ni kaku ya ja kunukuechi ya nuu Ley Moisés, ⁵ nagua ja saa, te tniuya'u ya ja ndatau ña ya jin yoon ja ni ka ojinokuechio nuu Ley yun, saa te ni janta'u ña ia Dios ja ni ndakuanse'e ña ya.

⁶ Te ja siun se'e ia Dios ka kuo, guaa ni tetniuu ya Espiritu Se'e ya ja oo ini anuo, te Espiritu kana jaa: "¡Tata, tata yua maa san kuu ni!" ⁷ Nu u saa, te masu ka ka jinokuechi ni, chi se'e ia Dios ka kuu ni. Te ja se'e ia Dios ka kuu ni, guaa suni vi sa'a jajin ni ja taa ya jin ma'ñu sagua Jesukristu.

Ndi'ni ndeva'a Pablo ja ja'a ñayiu ka kandija

⁸ Su jandaa ja ama ka, chi tu ni ka ojini ni ia Dios, te ni ka ojinokuechi ni nuu jana'nu ja masu Dios ka kuu. ⁹ Su vitna ja ka jini ni ia Dios axi gua'a ka ka'an san ja Dios jini ña ya jin in in ni, ¿te naxa ni kuu ja ka kuini ni vi ndajiokuuin tuku ni ja vi kunukuechi ni nuu taka jana'nu ja tu ka jiniu'u sa'un, chi ja vita ka kuu? ¹⁰ Te ka jaan ii ni kiuu, vi yoo jaa andivi, vi viko na'nu, vi kuia. ¹¹ Yu'u ndeva'a san ja ja'a ni, ja ni kaxtno'o uun san, te tu nagua ni jiniu'u sa'un.

¹² Jikanta'u san, vi ñani vi kua'a, ja vi sa'a ni nagua sa'a maa san, chi suni ni sa'a maa san nagua ni ka osa'a ni ja tu ni ka ondikin ni Ley Moisés. Te tu na in jakue'e ni ka sa'a ña ni jin san. ¹³ Chi ja ka jini maa ni ja ja'a in kue'e

ku'u san, te ni kaxtno'o san tno'o va'a Jesús nuu ni ndee jaxtnañu'u.

¹⁴ Te kue'e ja ku'u san yun kuu in ja jito tnuni ña jin ni, su tu ni ka skexiko ña ni jin san, ni tu ni ka ndajione'e ña ni. Chi saa sua'a ni ka janta'u ña ni, na kuinio in ia jinokuechi nuu Dios, axi na kuinio ja vi maa Jesukristu kuu san. ¹⁵ ¿Te vitna ndenu oo ka ja ka kusii ini ni nuu saa? Chi kuu ndakani san ja ni ka kunda'u ndeva'a ini ña ni jin san, chi nuu sua'a te kuu yaa vi vi tau ni nduchi nuu ni, te vi taa ni nuu san. ¹⁶ Te vitna, ¿a ka ka'an ni ja jini u'u ña san, nani ja ka'an san tno'o ndaa nuu ni?

¹⁷ Chi tee judio yun ja ka kaxtno'o de nuu ni ka ndi'ni ndeva'a de ja ja'a ni, su masu ka ndakani va'a ini de. Chi ja ka kuini de kuu ja vi sa'a siin ña de jion, nagua ja saa, te maa ni vi kondi'ni ni ja ja'a de. ¹⁸ Gua'a kuu ja vi kondi'ni ni ja ja'a inka ñayiu, nuu ja tno'o kaxtno'i oo gua'a; su siun ni vi kosa'a ni, te masu nani nuu oo san ne'u ni. ¹⁹ Te ja ja'a maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e maa san, guaa tna'u ndeva'a ini san inka jichi, na kuinio in ñasi'i nuu jatu ña ja kaku lulu ña, vi guaa ndee na kuni san ja vi koyutnu ni nuu Jesukristu. ²⁰ Nuu sua'a te kuu, su vi vitna koo san jin ndi'i ni, te ka'an vita ka san, chi tu jini san nagua kuu ja sa'a ka san ja ja'a ni.

Ni kintna'a Agar jin Sara ja ni sa'a ia Dios uu tratu

²¹ Te maa ni ja ka kuini ni ja vi kunukuechi ni nuu Ley Moisés, vi ka'an ni ya'a, ¿a tu ka nini ni naxa ka'an nuu Ley yun? ²² Chi ka'an ja ni ka oo uu seyii Abraham, te in kuu se'e ña'a ni ojinokuechi nuu ñasi'i de, te inkai kuu se'e ñasi'i maa de ja tu na xiin nuu jinokuechi ña. ²³ Te se'e ña'a jinokuechi yun, ni kakui nagua ka

kaku sava ka suchi kueli. Su se'e ña'a ja tu na xiin nuu jinokuechi ña yun, chi ni kakui nagua ja skunkuu tno'o ni kee yu'u ia Dios.

²⁴ Te tno'o ya'a ka'an ja skintna'a uu ñasi'i ja xne'e naxa ni sa'a ia Dios uu tratu. Te in tratu yun kuu ja vaji ndee yuku Sinaí, te suu skintna'a jin Agar, te se'e ña'a ya'a ka kuu suchi ka jinokuechi.

²⁵ Chi Agar kintna'a jin yuku Sinaí ja oo Arabia, te suu kintna'a inuu jin ñuu Jerusalén ñuyiu ya'a, chi ndi'i ñayiu ñuu yun jin se'i ka jinokuechi vitna. ²⁶ Su Jerusalén ja oo ndee andivi, kintna'a jin Sara, ña'a tu na xiin nuu jinokuechi, te suu ña kuu si'i ndi'o ja ka kandijao. ²⁷ Chi yoso nuu tutu ii:

Kokusii ini maa ron, ña'a ja ña kuu koo se'e ron, ja ña uun skaku ron lulu,

te kana jaa, ja kusii ini ron, roon ja tu na ama ja'nde chii ron ja skaku ron lulu ron.

Chi koo kua'a ka se'e ña'a ni ndoo, saa nuu ña'a oo nunuu yii ña,

ka'an nuu tutu ii.

²⁸ Te saa, vi ñani vi kua'a, chi ka kuo na kuinio Isaac, seyii Sara, chi se'e ni kee yu'u ia Dios ka kuo. ²⁹ Te suni ndee tiempu yun, chi suchi ni kaku inuu jin nagua ka kaku sava ka suchi kueli, ni sondikin ñai jin Isaac,

suchi ni kaku jin nagua kuini maa Espíritu ia Dios, te suni saa ni kuu vitna. ³⁰ Su ka'an nuu tutu ii: "Skunu ña'a jinokuechi jian jin se'e ña, chi ma sa'a jajin se'e ña'a jinokuechi jian jin se'e ña'a tu na xiin nuu jinokuechi ña" ka'an sua'a.

³¹ Te yun guaa masu se'e ña'a jinokuechi ka kuo, vi ñani vi kua'a, chi se'e ña'a tu na xiin nuu jinokuechi ka kuo.

5

Ni siaan ña Kristu ja ma vi kunukuechi kao

¹ Kristu ni siaa ña ja vi koo uon. Te yun guaa vi koyutnu ni, te ma vi ndajiokeuin tuku ni ja vi kunukuechi ni nuu Ley ja kuu na kuinio in yuvu ja vee ndeva'a ka ndiso ni.

² Vi konini gua'a ni nagua ka'an maa san ja kuu san Pablo: Nu u ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñu ni ja vi kokuu ni ñayiu ndaa nuu ia Dios, te tu nagua jiniu'u sa'un ja ni ka kandija ni Jesukristu. ³ Te inka jichi ndakani san, ja ndi'i teyii ka kuini ja vi chitnuni de nuu yiki kuñu de, te nini kuu ja vi skunkuu de ndi'i Ley Moisés. ⁴ Te nani kuu maa ni ja ka kuini ni ja vi kokuu ni ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ja ka skunkuu ni Ley, te ka kujioo ni nuu Jesukristu, chi ka skexiko ni janda'u ini ia Dios. ⁵ Su yoon ja ka kandijao, chi jin ma'ñu sagua Espiritu ia Dios, te ka ndetu ka'nuo ja kuantu'a ña ia Dios ja ñayiu ndaa ka kuo. ⁶ Chi nuu ja ka oo jin Jesukristu, te tu jiniu'u ja vi chitnuni nuu yiki kuñu axi ma vi chitnuni. Chi ja jiniu'u kuu ja ka kandijao ya, te yun vaji ja ka ka'an too tna'o.

⁷ Su maa ni, chi ni ka ojika ni nuu ichi gua'a, ¿te na in ni sa'a tneñu ja ni ka kujioo ni, ja tu ka jantno'o ka ni tno'o ndaa? ⁸ Su tee ka jaka ña inka ichi yun, chi masu nuu Dios vajikuei de, ia ni kana ña. ⁹ Chi ka ka'an ja joo luluu ni levadura, te kiundo'o ndi'i yujan ja sama ña, te saa kuu jin tno'o ja ka kaxtno'o tee ka xnda'u ña. ¹⁰ Su maa san, chi kukanu ini san nuu Jito'o, ja ma vi ndakani ini maa ni inka tno'o siin. Su ia Dios na tetniuu tundo'o tna'a tee ka sa'a tneñu yun, vi nani kuu ni ñayiu ja sa'a tneñu.

¹¹ Te maa san, vi ñani vi kua'a, nuu ja sua'a te kaxtno'o ni san nuu tee ka kandija ja vi chitnuni de nuu yiki kuñu de, vaa ma tna'a ka san tundo'o ja vi sondikin ña

tna'a san judio jin san. Te nuu saa, chi vaa ma vi kiti ini ka de ja ndakani san tno'o nagua jiniu'u ja ni ji'i Jesukristu yika cruz. ¹² Su tee ka skunu nuu ini ña ja ka ska'an ña de ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñu ni, te vi gua'a ka kuu ja vi in jichi ni na vi ndasa'a kapuu de maa de.

¹³ Su maa ni, vi ñani vi kua'a, ni kana ña ya ja ka oo uun ni ja vi sa'a maa ni nagua ka kuini ni. Su masu vi kuu ni ja ka oo uun ni, te vi yun ni vi tee ni, te vi kusii vi kuvatu ini ni jin yiki kuñu ni, chi sua'a vi kunukuechi ni nuu in in ni ja ka ka'an too tna'a ni. ¹⁴ Chi ndi'i nagua yoso nuu Ley Moisés skunkuu jin invaa ni tno'o ya'a: "Ka'an too in ñani in tna'a ron nagua kutoo ron maa ron". ¹⁵ Su vi koto ni maa ni, te ma vi kokayi'i tna'a ni, kana saa vi maa ni maa ni, te vi ndaskunaa tna'a ni.

Nagua ka sa'a ñayiu tu ka kandija jin nagua sa'a Espiritu ia Dios jin ñayiu ka kandija

¹⁶ Vitna te ka'an san tno'o ya'a: Vi kaka ni jin Espiritu ia Dios, te ma vi skunkuu ni jin ja jio'o yiki kuñu ni. ¹⁷ Chi ja jio'o yiki kuñu, jasi ja vi sa'o nagua kuini Espiritu ia Dios. Te Espiritu ia Dios jasi ja vi sa'o nagua jio'o yiki kuñu. Te ndi nduu ka jasi nuu tna'a, nagua ja ma kuu ja vi sa'a maa ni nagua ka kuini ni. ¹⁸ Su nuu ja maa Espiritu ia Dios ndeka ña nuu ka jika ni, te masu ka jinokuechi ka ni nuu Ley Moisés.

¹⁹ Te vini kunio nagua ka sa'a ñayiu ka ndikin yiki kuñu: Chi ka sa'i kuechi ñuyiu jin inka ñayiu ja masu katnu tayui kuu, vi ka sa'i kuechi ñuyiu ama ka ja vi tnanda'i, vi ka sa'i jane'e jayichi, ²⁰ ka chiñu'i chu'chi, vi ka sa'a tasi ñayiu, vi ka jini u'ui tna'i, vi ka jaxin tna'i, vi ka kuu kuiñu, vi ñama ka kiti ini, vi ka tetna'i, vi ka sa'a siin tna'i, vi ka ja'nde

tna'i, ²¹ vi inu kuasun ini, vi ka ja'ni ndiyi, vi ka jini jin ndixi, vi ka sa'i viko nuu ka jaa ka ji'i ndeva'i, vi ka sa'i taka ka jakue'e jasua'a. Te ja ni ka'an san ama ka, su xteku ña san inka jichi, ja ñayiu ka sa'a sia'a, chi ma kuu kiukuei nuu tatnuni ia Dios.

²² Su nuu ja Espíritu ia Dios oo ini anuo, te yun vaji ja ka'an too ia Dios vi ka ka'an too tna'o, vi ja kusii inio, vi jamani inio, vi ja kuandee inio, vi ja kova'a inio, vi ja koo luu inio, vi ja vi skunkuu gua'o, ²³ vi ku'un nda'u ku'un kee inio, vi ja ka'nu ni'nuo mao. Te nuu ja vi sa'o sua'a, te tu sa'un na in ley oo ja ka'an kuechi sikio. ²⁴ Te ñayiu ja ka oo jin Jesukristu, chi ni ka xndoi ndi'i jane'e jayichi ni ka ojio'i ñuyiu ya'a, na kuinio ja ni ka jatakaa ndi'i yika cruz nuu ni ji'i maa Jesukristu. ²⁵ Te nuu ja ka oo jin Espíritu ia Dios, te suni saa na vi kuandetuo ja Espíritu ya na kondeka ña jion nagua ka sa'o.

²⁶ Te ma vi kokuu teyio, ja vi koskiti ini tna'o, ni ma vi kokuu kuasun nuu tna'a inio.

6

Vi chituu tna'a in in maa ni

¹ Ñani, kua'a, nuu ja ni ka nuku'un ni ndee in ñayiu ni kanakau nuu yika kuechi, te maa ni ja ka oo ni jin Espíritu ia Dios, vi ku'un nda'u vi ku'un kee ini ni, te vi ka'an ni jin ja na nukuiin ichi ndaa. Te vi koto va'a ni maa ni, kana saa vi suni ndee maa ni koto tnuni ña, te vi kanakau nuu yika kuechi. ² Vi chituu tna'a ni nuu tnundo'o ja ka tna'a in in ni, saa te vi skunkuu ni nagua tatnuni Jesukristu.

³ Chi na in ndakani ini ja ñayiu gua'a ka kui saa sava ka ñayiu, visi masu nagua kuu sa'uin, te chia xnda'ui mai. ⁴ Te vi koto tnuni in in ni maa ni naxa kaa ja ka sa'a ni. Te nuu ja ka sa'a va'a

ni, te yun guaa vi kokusii ini maa ni jin tniuu ka sa'a ni, su masu ja gua'a ka ka sa'a ni saa inka ñayiu.

⁵ Chi vi kondiso in in maa ni tniuu ni skuiso siki ña ia Dios.

⁶ Te maa ni ja ka skua'a ni tno'o va'a ia Dios, vi chituu ni tee kaxtno'o nuu ni jin ndi'i java'a ja ka neva'a maa ni.

⁷ Ma vi xnda'u ni maa ni, chi ma kuu kosiki ndeo ia Dios. Chi ndi'i nagua ka skuuta ni nuu ñunde'i ni, te yun vi ndani'i ni. ⁸ Chi nuu ja in ñayiu sa'a nagua kuini maa yiki kuñui, te ndani'i nuu junai jin yiki kuñui. Su ñayiu sa'a nagua kuini maa Espíritu ia Dios, chi sa'a maa Espíritu ja ndani'i nuu kotekui nikuii nikani. ⁹ Te yun guaa ma vi kuitao ja vi sa'o javii java'a, chi nuu ja ma vi kuitao, te koo in kiuu vi ndani'o java'a ka sa'o. ¹⁰ Te yun guaa ndi'i ni jichi ja kuu vi sa'o, te na vi sa'o java'a jin ndi'i ni ñayiu, su kanuu ka ja vi sa'o java'a jin ñayiu ka kandija jion.

Ni ndakuña'a Pablo tno'o ndee ini nuu ñayiu ka skua'a

¹¹ Vi kondia'a maa ni na kua'a na'nu letra tee san jin nda'a maa san ja tetniuu san nuu maa ni.

¹² Te ndi'i tee ka tenini ña yun ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñui ni, ka sa'a de nani ja vi kendoo va'a maa de nuu ñayiu, te saa nagua ja ma vi sondikin ña jin de ja ka oo de jin Jesukristu, ia ni ji'i nuu cruz.

¹³ Chi vini maa tee ka yitnuni yun, tu ka skunkuu de ndi'i nagua yoso nuu Ley Moisés. Su ka kuini de ja vi chitnuni ni maa ni, nagua ja saa, te kuu vi kokuu teyii de ja ni ka jinkitnuni ni. ¹⁴ Su ja maa san, chi tu kuini san ja kokuu teyii sa'un san, chi maintno'o siki ja ni ji'i Jito'o Jesukristu yika cruz ja ja'o. Chi tu ndi'ni sa'un san nagua oo ñuyiu, te ni maa ñayiu ñuyiu, tu ka ndi'ni na in kuu san. ¹⁵ Chi nuu ja ka oo jin Jesukristu, te tu

nagua jiniu'u a ka yitnuni nuu yiki kuñuo axi tu ka yitnuni, chi ja jiniu'u kuu ja na vi nduo in ñayiu jaa. ¹⁶ Te ndi'i ñayiu ja ka ndikin tno'o kaxtno'o san ya'a, na vi koi jin jamani, te na ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios jin, ja ka kui ñayiu ñuu maa ya ja ka kuu ndijai ñayiu Israel.

¹⁷ Te ndee vitna jin kiuu kua'an kao yun, tu kuini ka san ja vi koxna'a ka ña ñayiu, chi ja ndiso san nuu ni tuji yiki kuñu san. Te yun xne'e ja jinokuechi san nuu maa Jito'o Jesús.

¹⁸ Ñani, kua'a, maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Éfeso

¹ Maa san kuu Pablo, tee ni chitniuu ña Jesukristu ja sa'a san nagua kuini ia Dios, tee san tutu ya'a nuu ñayiu ka oo ñuu Éfeso ja ka kui ñayiu maa ia Dios vi ka sa'a ndai nuu Jesukristu. ² Te maa Tata Yuao jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya, te na koo jamani ya jin in in ni.

Jesukristu sa'a ja vi koo vii vi koo va'o

³ Na vi chiñu'o Dios, ia kuu tata yua Jito'o Jesukristu, ja ni taa ya ndi'i taka javii java'a oo ndee andivi ja oo ini anuo, chi ka oo jin Jesukristu. ⁴ Chi guaa ndee nuu chia'an ka ja junkoo ñuyiu, ja ni kaji ña ia Dios jin yoon ja vi koo jin Jesukristu, nagua ja vi kokuo ñayiu maa ia Dios vi ñayiu vii nuu ya. ⁵ Chi ja nda'u ini ya, te ni kaji ña ya ja ni ndakuanse'e ña ya jion jin ma'ñu sagua Jesukristu, chi saa ni kuini ya ja sa'a ya. ⁶ Te yun guaa siun ni na vi kosa'a ka'nuo ia Dios, chi nda'u ndeva'a ini ya, ja ni sa'a ña ya javii java'a jion jin ma'ñu sagua Se'e ya, ia kutoo ndeva'a ya. ⁷ Te jin niñi Jesukristu ja ni jati nuu ni ji'i ya, kuu ja ni tniuya'u ya ja ni ndatau ña ya, te ni jaka'nu ini ia Dios yika kuechio, chi ka'nu ndeva'a ini ya, ⁸ guaa ni kunda'u ini ña ya. Te jin ndi'i tno'o ndichi ya vi ja jinkui'nu ini ya, ⁹ ni xne'e ya nuu ja vi kunio nagua kuini ya ja sa'a ya, tno'o ni yiyu'u nuu ñayiu ndee jana'a, nagua ni ndakani ini ya ja sa'a ya. ¹⁰ Te saa sa'a ya nuu skunkuu ndaa kuiti tiempu. Te xtutu ya ndi'i ja ni sa'a ya, nagua ja kuña'a

ya nuu Jesukristu ja kotatnuni ya nuu taka ja oo andivi vi nuu ñu'u.

¹¹ Dios ni ndakaji ña jion ja vi koo jin Jesukristu, te vi ni'i ta'vio nuu vi sa'a jajion ja skuta'u ña ya, chi saa ni junkuaan ini maa ya ja sa'a ya, ia ja sa'a ndi'i ni nagua kuini maa ya. ¹² Saa nagua ja ja'a sein ja ka kuu san ñayiu xtnañu'u ja ka ndetu ka'nu san Jesukristu, te na vi chiñu'u ñayiu ia Dios, ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya. ¹³ Te suni maa ni, nuu ni ka onini ni tno'o ndaa ja kuu tno'o va'a Jesús ja skaku ni'nu ña, te ni ka kandija ni, guaa ni ka ni'i ni Espíritu ia Dios, nagua ni kee yu'u ya ja tetniuu ya. Te ni ka jinkitnuni ni jin Espíritu ya ja oo ini anu ni. ¹⁴ Te Espíritu ia Dios sa'a ja ka kukanu ndaa inio ja vi ni'o in nuu vi sa'a jajion ja taa maa ia Dios nuu vi koo kiuu na kenta nuu skaku ni'nu ña ya ja no'okueio nuu oo maa ya, te vi chiñu'o ya, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya.

Jikanta'u Pablo ja ja'a ñayiu ka kandija

¹⁵ Te ja ja'a ya'a guaa nuu ni jini so'o san ja ka kandija ni Jito'o Jesús vi ja ka ka'an too ni ndi'i ñayiu maa ia Dios, ¹⁶ te vini tu junkuiin san ja ndakuanta'u san nuu ya ja ja'a in in ni vi ndaka'an ña san nuu ndakuatu san. ¹⁷ Jikanta'u san nuu Dios, Tata maa Jesukristu, ia ye'e tajan, ja na taa ya Espíritu ya ja vi jinkui'nu gua'a ini ni tno'o ndichi vi skuni ña ya ja vi kuni gua'a ka ni ya. ¹⁸ Jikanta'u san nuu ia Dios ja na vi ye'e nduchi nuu ni ja vi jinkui'nu gua'a ini ni, nagua ja vi kuni ni nagua kuu ja ka ndetu ka'nuo ja ni ndakana ña ya, vi naxa kuika nuu ye'e tajan ja taa ya ja vi sa'a jajin yoon, ja ka kuo ñayiu ñuu maa ya, ¹⁹ vi naxa ka'nu ndeva'a oo jaka'nu ya jin yoon ja ka kandijao ya. Te

jaka'nu ya kuu ja ni xne'e ya ja ia ndakui ndeva'a kuu ya, ²⁰ nuu ni ndaxteku ya Jesukristu ne'u ndiyi, te ni juntaa ña ya ichi nda'a kua'a ya ndee andivi. ²¹ Ni jani ña ya ja kotatnuni Jesukristu siki ndi'i ia ka kuu nija'nu vi ia ka ndiso tniuu vi ia ka'nu vi ia ja tatnuni, vi siki ndi'i sivi ja ka oo ja ka nani, te masu maintno'o ni tiempu vitna, chi saa ni tiempu ja vaji. ²² Te ndi'i ni xndendoo ya nuu nda'a Jesukristu, te suni maa Jesukristu kuu ia tatnuni nuu ndi'i ñayiu ka skua'a. ²³ Te ñayiu ka skua'a ka kuu na kuinio yiki kuñu Jesukristu, te sui ka sa'a ja oo ndi'i Jesukristu, te maa Jesukristu sa'a ja oo chitu ndi'i kuiti ja oo ñuyiu.

2

Ni kunda'u ini ña ia Dios jion, guaa ni skaku ni'nu ña ya

¹ Ni taa ia Dios ja ka tekuni, nuu ni ka okuu ni na kuinio ndiyi jin jakue'e ni ka osa'a ni vi jin yika kuechi ni, ² nuu ni ka ojika ni ndee ama ka, ja ni ka ondikin ni ndi'i ja ka sa'a ñayiu ñuyiu. Chi ni ka osa'a ni nagua kuini maa Tachi ka'nu ja oo nuu yi'i tachi kuiñi, espíritu ja ska'an ña vitna jin ñayiu inu so'o ndeva'a nuu ia Dios. ³ Te suni saa ni ka osa'a ndi'i yoon ama ka, chi ni ka ondikion ni ka osa'o nagua junkuaan ini yiki kuñuo vi ndi'i jakue'e ni ka ondakani inio, te ni ka okuo ñayiu ni ka oskiti ini ia Dios, inuu jin sava ka ñayiu. ⁴ Su Dios, ja kuu ya ia ka'nu ndeva'a ini, te janda'u ini ya, guaa ni kutoo ndeva'a ña ya. ⁵ Te visi na kuinio ndiyi ka kuo jin yika kuechio, su ni taa ya ja ka tekuni inuu jin Jesukristu, te ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya ja ni skaku ni'nu ña ya. ⁶ Te ni ndaxteku inuu ña ya jin Jesukristu, te suni ni juntaa ña ya ja vi kotatnuni jin Jesukristu

ndee andivi. ⁷ Sua'a ni sa'a ya nagua ja tiempu ja vaji xne'e ya ja kua'a ndeva'a ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya, chi ni kunda'u ini ña ya jion jin ma'ñu sagua Jesukristu. ⁸ Chi ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios jion, ja ni skaku ni'nu ña ya jin ma'ñu sagua ja ka kandijao. Te masu in ja vaji nuu mao kuu, chi in java'a ja ni skuta'u ña ia Dios kuu. ⁹ Te masu jin tniuu gua'a ja ka sa'o kuu ja skaku ni'nu ña, nagua ja ni in ñayiu ma vi kokuu teyii jin tniuu gua'a ka sa'i. ¹⁰ Chi maa ia Dios ni sa'a ña, te ni ndasa'a jaa ña ya jin ma'ñu sagua Jesukristu, nagua ja na vi sa'o tniuu gua'a, te na vi kondikion ichi nuu ni sa'a tua'a maa ya ja vi kakao nuu tniuu gua'a yun.

Jin ma'ñu sagua Jesukristu ka oo jin tno'o mani

¹¹ Te yun guaa vi ndaka'an ni naxa ni ka oo ni ama ka, ja masu ñayiu judio ka kuu ni. Te yun guaa tna'a maa san judio, ja ka chitnuni jin nda'a nuu yiki kuñu de, ka xnani kue'e ña de jin ni ja ñayiu tu ka yitnuni, ja tu ka oo jin ia Dios ka kuu ni. ¹² Chi tiempu yun, tu na Jesukristu ni ka oo jin ni, te ni ka okuu siin ni nuu ñayiu ñuu Israel, te tu ni ka jini sa'un ni tratu nagua ni kee yu'u ia Dios ja sa'a ya jin ñayiu Israel. Te nuu ñuyiu ya'a, tu ni ka ojini ni ia Dios, ni tu na in ka ndeñu ka'nu ni. ¹³ Su vitna ja ka oo ni jin Jesukristu, chi jin ma'ñu sagua niñi ya ja ni jati nuu cruz, te ni ka kuyatni ni nuu ia Dios, visi ama ka ni ka oo ni ndee jika.

¹⁴ Te Jesukristu sa'a ja ni ka ndumani tna'o, chi ni sa'a ya ja ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o ni ka nduo invaa ni ñuu nuu ya, chi ni xnani ya in ja ni ondesi ma'ñu sagua ja ni osa'a siin siin ña, ¹⁵ nuu ni soko ya maa ya

ja ni ji'i ya. Te ni skunkuu ya Ley Moisés nuu tatnuni vi xndaku tniuu nuu ñayiu judio, chi Ley yun sa'a siin ñayiu judio jin ñayiu sava ka tatatno'o. Su ni sa'a ya ja ni ka ndui invaa ni ka ñayiu jaa nuu ia Dios, vi ni sa'a ya ja oo jamani. ¹⁶ Te nuu ni ji'i Jesukristu nuu cruz, yun ni xnaa ya ja ka nee u'u tna'a mai vi jin ia Dios, te ni sa'a ya ja ni ka ndui invaa ni ka ñayiu nuu ya.

¹⁷ Ni kii Jesukristu, te ni kaxtno'o ya tno'o va'a ja oo tno'o mani jin ndi'i ñayiu. Ni kaxtno'o ya nuu maa ni ja ni ka oo ni ndee jika nuu ia Dios, vi nuu ñayiu judio ja ka oo yatni nuu ya. ¹⁸ Chi jin ma'ñu sagua Jesukristu, te ndi'i ñayiu judio vi ñayiu sava ka tatatno'o kuu kiukuei jin ma'ñu sagua invaa Espíritu nuu oo Tata Dios.

¹⁹ Te yun guaa masu ñayiu inka ñuu ka kuu ka ni, te ni masu ka jika nda'u ka ni, chi in ni ñayiu ñuu maa ia Dios ni ka nduu ni, te ñayiu ve'e maa ya ka kuu ni. ²⁰ Te ndi'i mao ja ka kandijao ka kuo na kuinio in ve'e ka'nu ja kuva'a siki kava ja ka kuu tee ni chitniuu Jesukristu ja ka ndiso de tniuu na'nu ka, vi tee ni ka ndakani tno'o ia Dios, te maa Jesukristu kuu kava ka'nu xtnañu'u ja yituu skina ve'e. ²¹ Te jin Jesukristu netna'a ndi'i ja kuva'a ve'e ka'nu yun, te makusukun vi guaa ndee jino ja kokuu in veñu'u vii maa Jito'o. ²² Te suni maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o, ka oo tutu ni jin Jesukristu, te mavikua'nu ni ja kentakuei ni vi kokuu ni in veñu'u nuu oo ia Dios jin ma'ñu sagua Espíritu ya.

3

Ni xtutenuu Pablo tno'o va'a Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o

¹ Te yun guaa maa san ja kuu Pablo, yi'i san vekaa ja ja'a Jesukristu vi ja kaxtno'o san tno'o ya nuu maa ni ja ka kuu ni ñayiu inka tatatno'o. ² Te maa ni, chi ja ndaa ndija ja ni ka onini ni ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios jin san, te ni chitniuu ña ya ja ndakani san tno'o ya nuu in in ni. ³ Te ni xne'e ya nuu san tno'o ni yiyu'u ndee jana'a, te ni kaxtno'o ya, nagua ja ni tee san joo luluu. ⁴ Te nuu ka ka'u ni, te vi kutnuni ini ni ja jini san tno'o ja ja'a Jesukristu ja ni yiyu'u, ⁵ in tno'o ni yiyu'u ja tu ni xne'e ya nuu ni in ñayiu ndee ama ka, su vitna te xne'e kaji Dios jin ma'ñu sagua Espíritu ya nuu ñayiu maa Dios ja ka kuu san tee ni chitniuu ya vi tee ka ndakani tno'o va'a Jesús. ⁶ Te tno'o ni yiyu'u kuu tno'o ya'a: Ja jin ma'ñu sagua tno'o va'a Jesús, te ñayiu sava ka tatatno'o vi ñayiu judio vi ni'i inui nuu kuña'a ia Dios ja vi sa'a jajin, chi invaa ni ñayiu ka kui, te vi ni'i nagua ni kee yu'u ya ja kuña'a ya nuu ñayiu ka oo jin Jesukristu.

⁷ Te maa san kuu tee ni chitniuu ña ia Dios ja kaxtno'o san nuu ñayiu, nagua ni skuta'u ña ya ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya jin jaka'nu maa ya. ⁸ Te maa san ja in tee nuu ka kuu san nuu in tee lule sa'un nuu ndi'i ñayiu ñuu maa ia Dios, su ni taa ya in tniuu gua'a ndeva'a ja ndakani san tno'o va'a Jesús nuu ñayiu sava ka tatatno'o, tno'o ja ma kentakueio vi kunio na kua'a kuika ja kuu tno'o maa Jesukristu. ⁹ Te ndakaxtno'o kaji san nuu ndi'i ñayiu ndee ja kuu tno'o ni ndakani ini Dios ja sa'a ya, ia ni sa'a ndi'i ja oo ñuyiu, ja kuu tno'o ni yiyu'u ndee jana'a. ¹⁰ Saa ni sa'a ya, nagua ja ndinuu nuu tno'o ndichi maa ia Dios vi kuni ia ka kuu nija'nu vi ia na'nu ja ka oo andivi vitna, jin ma'ñu sagua ñayiu ka skua'a. ¹¹ Sua'a ni sa'a

ya nagua ni ndakani ini ya ja sa'a ya ndee jaxtnañu'u, te ni skunkuu ya jin Jito'o Jesukristu nuu ni kii ya ñuyiu. ¹² Te jin Jesukristu ka kukanu inio ja jinokueio nuu oo ia Dios jin ma'ñu sagua ja ka kandijao ya, guaa ma vi yu'o. ¹³ Te yun guaa jikanta'u san ja ma vi kuita ni ja ja'a tundo'o tna'a san ja ja'a in in maa ni, chi ja sia'a ndo'o san, te in jayiñu'u in in maa ni kuu.

Ndakuatu Pablo ja ja'a ñayiu Éfeso

¹⁴ Ja ja'a ya'a guaa ja'nu jiti san nuu ia Dios, Tata Jito'o Jesukristu. ¹⁵ Te sivi maa ya ka ndiso ndi'i ndikin tata ja ka oo ndee andivi vi ñuyiu. ¹⁶ Jikanta'u san nuu ya, ja na taa ya jaka'nu ya vi javii java'a ja oo nuu ye'e tajan ya, nagua ja vi koo ndakui ini anu ni jin ma'ñu sagua Espiritu ya, ¹⁷ nagua ja na koo Jesukristu ini anu ni ja ka kandija ni ya, nagua ja vi koyutnu ni, te vi konokuiin gua'a ni na kuinio in yutnu ja ni jika yo'o tnu, chi kutoo ña ya, te ka ka'an too ni in ñani in tna'a ni. ¹⁸ Saa te vi kuni ndaa kuiti ni jin ndi'i ñayiu maa ia Dios ja ka'nu ndeva'a ja kutoo ña Jesukristu, te ni tu kintna'a inuu jin ja jite vi ja kunu vi ja sukun ja kutoo ña ya. ¹⁹ Saa te vi kuni ni naxa kutoo ña Jesukristu, ja ka'nu ndeva'a ka kuu saa nuu ndi'i ja ka jinio, nagua ja saa, te kentakuei ni vi koo ni naxa oo maa ia Dios.

²⁰ Te na vi ndakuanta'uo nuu ia Dios, ia ka'nu ndeva'a, ja sa'a ya kua'a ndeva'a ka tniuu vii tniuu va'a, saa ja ka jikaon nuu ya, axi ja ka ndakani inio, te sa'a ya yun jin jaka'nu maa ya ja satniuu ini anuo. ²¹ Te yun guaa na vi chiñu'u ñayiu ka skua'a ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya, ndi'i ni jichi vi nikuii nikani ni. Saa na kokuu.

4

Na vi kokuo invaa ni ñayiu nuu Espiritu ia Dios

¹ Te yun guaa maa san ja oo san vekaa ja ja'a Jito'o, jikanta'u san nuu in in ni ja vi kaka ndaa ni nuu ichi ia Dios, nagua kuini maa ya, chi yun guaa ni ndakana ña ya ja vi sa'a ni. ² Vi sa'a nda'u ni maa ni, te vi ku'un nda'u vi ku'un kee ini ni. Te vi koka'nu ini ni, te vi kuandee ini ni ja ja'a in in ni ja ka ka'an too tna'a ni, ³ te vi nduku ndee ni ja vi kotutu ni nagua sa'a maa Espiritu ia Dios jin ma'ñu sagua jamani. ⁴ Chi invaa ni ñayiu ka kuu ni nuu ia Dios, te invaa ni Espiritu ya oo ini anu in in ni, vi invaa ni ka ndetu ka'nu ni ya ja ni kana ña ya, ⁵ te invaa ni Jito'o oo, vi invaa ni ia ka kandijao, te invaa ni ja ja'a Jesukristu ni ka janduteo, ⁶ te invaa ni Dios kuu Tata ndi'o, te maa ya kuu ia tatnuni nuu ndi'o, te maa ya satniuu jin ma'ñu sagua ndi'o, te oo ya ini anu in ion.

⁷ Su ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios jin in ion na kuu na kuu na tniuu ni kuini maa Jesukristu ja skuta'u ña ya. ⁸ Te yun guaa ka'an nuu tutu ii:

Mandaa de ndee sukun ka kua'an de,
jin ja ni ju'ni de ja xiin siki ni kundee de,
te ni skuta'u de java'a jin ñayiu, ka'an sua'a.

⁹ ¿Te naxa kei ka'an ja mandaa yun? Kei ka'an ja xtnañu'u ka ndee andivi makuun Jesukristu, te ni kunjino ya ndee nuu ndi'i sa'un ka ñuyiu ya'a. ¹⁰ Te ia ni kuun nuu ñuyiu, kuu ia ja suni mandaa ya guaa ndee nuu sukun ka andivi, nagua ja koo ya ndi'i ni nuu. ¹¹ Te suu maa ya ni chiyukun tee vi kondiso tniuu na'nu, sava de ka kuu tee ni chitniuu Jesús ja ka ndiso de tniuu ka'nu ka, te sava de ka kuu tee ka ndakani tno'o ya, te sava de ka kuu tee ka xtutenuu tno'o ya, te sava de ka kuu tee ka

jito ñayiu ka skua'a, vi sava de ka kuu tee ka kaxtno'o. ¹² Sua'a ni sa'a tua'a ña ya, nagua ja vi satniuo nuu tno'o ya, nagua ja saa, te vi chituo ñayiu maa ya ja vi kua'nui nuu tno'o ja ka kandijai Jesukristu, ¹³ vi guaa ndee ndi'o na kentakueio vi kotutuo jin tno'o ja ka kandijao, te vi jinkui'nu gua'a inio ja ka'nu kuu Se'e ia Dios, ja vi kokuo in ñayiu ni jija, vi guaa ndee kentakueio ja vi koo naxa oo maa Jesukristu. ¹⁴ Te saa nagua ja ma vi kokuu kao na kuinio suchi kueli ja vita ndeva'a ka kui, te ñama ka samai, te ya'a yun ni ka jikai jin tno'o ja ka kaxtno'o ñayiu na kuinio mi'i ja ya'a yun ni jiso ña tachi, te vi guaa ndee ka jandetui ja ka xnda'u ña ñayiu jin tno'o ndichi ini ja ka jikai ichi kue'e. ¹⁵ Chi sua'a na vi ka'on tno'o ndaa ja ka ka'an too tna'o, te na vi kua'nuo ja vi koo naxa oo maa Jesukristu, chi maa ya kuu yiki xini ndi'o ja ka kuo yiki kuñu ya. ¹⁶ Te ndi'i yiki kuñu ja ñutna'a gua'a vi netna'a inuu jin ndi'i tuchi, ja ka chitu tna'a inuu jin tniuu ka sa'a in in ndatniuu ja oo nuu yiki kuñu, te yun ka ni'i ja ka ja'nu. Te saa ka kuu yoon jin Jesukristu, chi nuu ka sa'o tniuu ja ni chitniuu ña ya, te vi koyutnu kao jin ja ka ka'an too tna'o.

Vi sa'a gua'o chi ñayiu jaa ka kuo nuu Jesukristu

¹⁷ Ya'a kuu tno'o ka'an san nuu in in ni, te skuiso siki ña san jin sivi maa Jito'o, ja ma vi kaka ka ni nuu ichi kue'e, nagua ka jika ñayiu sava ka tatatno'o ja tu ka jini ia Dios, te nino'o ni ja tu jiniu'u ka ndakani ini. ¹⁸ Chi ka ndesi jajintnuni ja tu ka jinkui'nu ini, te ni tu na Dios ka oo jin ja vi kotekui nuu ya, chi tu ka jini tno'o ya, te inu ndee ndeva'a ini anui. ¹⁹ Chi ja ni ka jija ni'nui,

te ni ka kiundui ka sa'i nino'o ni ja ka kusii ini yiki kuñui, vi ka ndioo ini ja vi sa'i ndi'i taka jane'e jayichi. ²⁰ Su maa ni, chi masu saa ni ka kutua'a ni nuu Jesukristu. ²¹ Chi jandaa ja ni ka onini ni tno'o ya, ja ni ka kaxtno'o nuu ni, nagua oo nuu tno'o ndaa maa ya. ²² Te ja ja'a ja ni ka osa'a ni ndee ama ka, vi xndoo ni ichi yata ni ndi'i jakue'e ni ka osa'a ni nuu ni ka okusii ini ni jin yiki kuñu ni ja ni oxnda'u ña, ²³ te vi kuandetui ni ja na ndasa'a jaa ia Dios anu ni vi jajintnuni ni. ²⁴ Te vi nduu ni ñayiu jaa, na kuinio nuu ka ndasama ni sa'un tne'e ni, te ka ndekui'nu ni sa'un jaa, chi ni sa'a ña ia Dios naxa oo maa ya, ja vi kaka ndaa ni, te vi kokuu ni ñayiu vii ñayiu va'a, nagua kaxtno'o maa tno'o ndaa.

²⁵ Te yun guaa vi xndoo ni tno'o ja ka xnda'u tna'a ni, te vi ka'an ndaa ni nuu in ñani in tna'a ni, chi in ni ñayiu ka kuu ndi'o.

²⁶ Te nuu ka kiti ini ni, su ma vi sa'a ni yika kuechi, te ma vi kendoo ni jin tno'o kiti ini yun guaa ndee nuu kee nikandii, ²⁷ te ma vi kune ni ichi ja skanakau ña Tachi nuu yika kuechi.

²⁸ Te na in su'u, ma su'u kai, chi na satniui jin nda'i in tniuu gua'a ja na ni'i nagua kuña'i nuu ñayiu tu nagua neva'a.

²⁹ Te ni in tno'o ne'e ma vi ka'an ni, chi nino'o tno'o va'a vi ka'an ni, nagua ja chituu ña ja vi koyutnu ñayiu ka nini, te vi kendoo va'i jin tno'o ka ka'an ni.

³⁰ Te ma vi sa'a ni ja tna'u ini Espiritu ia Dios, chi Espiritu ya ni chitnuni ña nagua ja ndakuni ña ya ja ñayiu maa ya ka kuu ni nuu jino kiuu ja skaku ni'nu ña ya in jichi ni nuu jakue'e.

³¹ Te vi xndoo ni ndi'i ja u'u ka oo ini anu ni, vi ja ka jiso niñi ni ja ka kiti ini ni, vi ja ka kana xeen ni, vi ja ka kane'e ni, vi ndi'i jane'e jayichi ka sa'a ni. ³² Chi

sua'a vi kokuu ni ñayiu va'a ini vi ñayiu nda'u ini jin in in ni, te vi kuaka'nu ini ni ja ja'a in in ni, nagua ni jaka'nu ini ia Dios ja ja'a yika kuechi ni jin ma'ñu sagua Jesukristu.

5

Na vi kaka ndaa ñayiu ka kuu se'e ia Dios

¹ Maa ni ja ka kuu ni se'e ia Dios ja kutoo ña ya, vi nduku ndee ni ja vi koo ni naxa oo maa ya. ² Te vi ka'an too tna'a ni, nagua kutoo ña Jesukristu jin in ion, te ni soko ya maa ya ja ja'o, na kuinio in lelu, te ni kenta xiko asin ndee nuu ia Dios.

³ Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu maa ya, vi sa'a gua'a ni, te ma vi sa'a ni kuechi ñuyiu, ni ma vi sa'a ni ndi'i jatne'e, ni ma vi jio'o ni ndatniuu inka ñayiu, ⁴ ni ma vi ka'an ni tno'o ne'e, ni tno'o ja tu jiniu'u, ni tno'o siki ja ka'an kue'e, chi masu vatuka kuu. Te gua'a ka kuu ja vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios. ⁵ Chi ja ka jini gua'a maa ni ya'a: Ja ni in ñayiu sa'a kuechi ñuyiu, ni ñayiu sa'a jatne'e, ni ñayiu ndioo ini kua'a xu'un, ja chiñu'i xu'in yun, ma kuu vi ni'i ta'ui ja vi sa'a jajin nuu tatnuni Jesukristu vi ia Dios. ⁶ Te vi koto ni maa ni ja ni in ñayiu ma vi xnda'u ña jin tno'o vasa, chi siki ya'a vaji ja kiti ini ia Dios siki ñayiu inu so'o ndeva'a nuu ya. ⁷ Te ma vi nitna'a ni jin ñayiu yun ja vi sa'a ni nagua ka sa'i.

⁸ Chi ama ka ni ka ojika ni ñunee, su vitna ja ka oo ni jin Jito'o, te ka oo ni nuu ye'e ni'nu maa ya, te vi kaka ni nagua jika ñayiu oo nuu ye'e ni'nu ya. ⁹ Chi nuu ia ye'e ni'nu vaji ja va'a ini ñayiu vi ja kaka ndai vi ja sa'a nda'i. ¹⁰ Te vi nduku ndee ni ja vi kutua'a ni ndeja kuu ja junkuaan ini Jito'o. ¹¹ Te ma vi kiundu ni ja vi sa'a ni tniuu ja tu jiniu'u, nagua

ka sa'a ñayiu ka jika ñunee, chi gua'a ka kuu ja vi xtuu ndijin ni nagua ka sa'i, ¹² chi ka kanoo ja koka'on nagua ka sa'a yu'u ñayiu yun. ¹³ Su ndi'i ni tniuu nuu ka sa'a ndijin ñayiu nuu ye'e ni'nu, te tuu ndijin, chi ja ye'e ni'nu yun xtuu ndijin ña jin ndi'i ja ka sa'a ñayiu. ¹⁴ Te yun guaa ka ka'an ñayiu sua'a:

Ndoto ron ja kixin ron,
te ndakoo ne'u ndiyi jian,
te na ye'e ni'nu Jesukristu ini anu
ron,
ka ka'an sua'a.

¹⁵ Te yun guaa vi koto va'a ni maa ni, te ma vi kaka ni nagua ka jika ñayiu tu ka jini nagua ka sa'i, chi vi kaka ni nagua jika in ñayiu ndichi. ¹⁶ Te vi nduku ni ja vi sa'a ni java'a ndi'i ni jichi ja kuu vi sa'a ni, chi kua'a jakue'e ka sa'a ñayiu in kiuu in kiuu. ¹⁷ Te yun guaa ma vi kokuu ni ñayiu vasa ja tu jini nagua sa'i, chi vi nduku ndee ni ja vi jinkui'nu ini ni na ndeja kuu ja kuini Jito'o ja vi sa'a ni. ¹⁸ Te ma vi kojini ni jin nduxi uva, chi nani ja skunaa ña kuu, chi saa sua'a vi kochitu ni jin Espíritu ia Dios. ¹⁹ Te vi ka'an nuu tna'a ni jin tno'o ja vaji nuu salmo, vi tno'o ja vaji nuu yaa ndakuanta'u nuu ia Dios, vi yaa ja ndakakune'e maa ya, te vi kata ni jin ndee ini ndee anu ni ja ka chiñu'u ni Jito'o. ²⁰ Te siun ni vi kondakuanta'u ni nuu Tata Dios jin sivi Jito'o Jesukristu, ja ja'a ndi'i javii java'a sa'a ya.

Na vi konee yiñu'u nuu tna'o

²¹ Vi kuantno'o nuu tna'a ni ja ka yu'u ni'nu ni Jesukristu.

²² Te maa ni ja ka kuu ni ñasi'i, vi kuanyu'u vi kuandetú ni nuu yii ni, nagua ka sa'a ni nuu maa Jito'o. ²³ Chi teyii kuu nija'nu nuu ñasi'i, nagua kuu nija'nu maa Jesukristu nuu ñayiu ka skua'a ja ka kuo na kuinio yiki kuñu ya, te skaku ni'nu ña maa ya. ²⁴ Te

suni nagua ka janyu'u ka jandetu ñayiu ka skua'a nuu Jesukristu, suni saa ni na vi kuanyu'u vi kuandetu ñasi'i ndi'i ni jichi nuu yii ña.

²⁵ Te maa ni ja ka kuu ni teyii, vi kokutoo ni ñasi'i ni, nagua ni kutoo Jesukristu ñayiu ka skua'a, te ni soko ya maa ya ja ja'o. ²⁶ Sua'a ni sa'a ya nagua ja sa'a siin ña ya ja vi kokuo ñayiu maa ya, te ni ndasa'a ndoo ña ya jin ma'ñu sagua tno'o ya nuu ni ka janduteo, ²⁷ nagua ja ndakuaka ña ya nuu oo maa ya ja ka kuo ñayiu vii ja ka skua'o, chi tu na jatne'e oo, na kuinio yunuo ja tu na tichio'o oo, ni tu ndañii, ni in ja tu nagua oo. ²⁸ Te suni saa ni maa ni teyii, vi kokutoo ni ñasi'i ni, nagua ka kutoo ni yiki kuñu ni. Chi na in kutoo ñasi'i, te kutoi mai. ²⁹ Chi ni in teyii tu jini u'u de yiki kuñu de, chi saa sua'a skaa de vi jito va'a de, nagua sa'a Jesukristu jin ñayiu ka skua'a. ³⁰ Chi in in mao ka kuu na kuinio in ndatniuu ja oo nuu yiki kuñu ya. ³¹ "Te yun guaa xndoo teyii tata de vi nana de, te nitna'a de jin ñasi'i de, te ndi nduu de jin ña ka kuu invaa ni ka ñayiu", nagua ka'an nuu tutu ii. ³² Ka'nu ndeva'a kuu tno'o ya'a ja ni yiyu'u, su ka'an san vitna ja ka'an ja ja'a Jesukristu vi ja ja'a ñayiu ka skua'a. ³³ Visi ni saa, suni in in maa ni vi kokutoo ni ñasi'i ni nagua ka kutoo ni maa ni. Te suni ñasi'i, na konee yiñu'u ña nuu yii ña.

6

¹ Roon ja ka kuu ron se'e, vi kindei vi kititi nuu tata ron vi nuu nana ron, chi yun kuu java'a, nagua ka sa'a ron nuu Jito'o. ² Chi ya'a kuu tno'o xtnañu'u ja tatnuni ia Dios nuu ni kee yu'u ya ja tetniuu ya in java'a, nuu ka'an sua'a: "Vi kuanyu'u vi kuandetu nuu tata ron vi nuu nana ron,

³ nagua ja vi koo vii vi koo va'a ron, te vi kona'a ñuu ron nuu ñuyiu ya'a", kachi ya.

⁴ Te maa ni ja ka kuu ni yua, ma vi skiti ini ni se'e ni, chi sua'a vi skua'nu ni jin tno'o naxa vi koo naxa vi kakai, te vi xteku ni jin tno'o maa Jito'o.

⁵ Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu ka jinokuechi, vi kuantno'o ni nuu lamu ni ja ka oo ñuyiu ya'a. Vi konee ni jayiñu'u, te vi koyu'u ni'nu ni de, te vi kunukuechi gua'a ni nuu de, nagua ka jinokuechi ni nuu Jesukristu. ⁶ Te saa vi sa'a ni, masu nani nuu ka ndia'a de ja vi kendoo va'a ni, nagua ka sa'a ñayiu ka nduku ja vi kendoo va'a mai nuu ñayiu ñuyiu, chi vi kunukuechi ni nagua ka jinokuechi ni nuu Jesukristu, te vi ndee ini ndee anu ni vi sa'a ni, nagua kuinio maa ia Dios. ⁷ Te vi kosii ini ni vi kunukuechi ni, na kuinio ja nuu Jito'o ka jinokuechi ni, te masu nuu ñayiu. ⁸ Chi ja ka jini ni ja java'a ka sa'a in in maa ni, te yun vi ndani'i ya'u ni nuu Jito'o, a ka kuu ni ñayiu ka jinokuechi axi ñayiu tu na xiin nuu ka jinokuechi.

⁹ Te maa ni ja ka kuu ni lamu, suni saa vi sa'a ni jin ñayiu ka jinokuechi nuu ni. Ma vi koskoto ioo ni jin, chi ja ka jini ni ja invaa ni Jito'o ni jin oo andivi, te maa ya, chi inuu sa'a ya jin ndi'i ñayiu.

Vi kotua'o ja vi kaxin tna'o jin Tachi

¹⁰ Vitna te ka'an ka san: Vi koyutnu ni jin jaka'nu vi jandakui maa Jito'o. ¹¹ Vi kekui'nu ni ndi'i sa'un taa ia Dios nagua ka ni'nu soldado nuu ka jaxin tna'a de, nagua ja kuu vi koyutnu ni, te ma vi kuandetu ni ja xnda'u ña Tachi. ¹² Chi masu jin ñayiu ñuyiu ka jaxin tna'a jion, chi ka jaxin tna'o jin ia ka kuu nija'nu vi ia na'nu ja ka oo andivi, siki ia ja ka tatnuni nuu ñunee ñuyiu ya'a, vi siki ia ka

sa'a jakue'e ja ka oo ndee andivi. ¹³ Te yun guaa vi kakuiko gua'a ni ndatniuu taa ia Dios ja ka nee ñayiu nuu ka jaxin tna'i, nagua ja vi kundee ini ni kiiu koo jakue'e yun, te nuu ndi'i ja vi skunkuu ni, te vi koyutnu ka ni.

¹⁴ Te yun guaa vi koyutnu ni na kuinio in soldado, te vi ku'ni tnuu ni chii ni ja kuu tno'o ndaa ia Dios ja ka kandija ni. Te vi skutu ni maa ni jin ja ka sa'a ndaa ni, nagua sa'a in tee jaxin tna'a, ja skutu de maa de jin sa'un kaa ja ndesi ni'nu ndika de. ¹⁵ Te vi ki'i ni ndijan ni ja vi kotua'a ni ja vi kaxtno'o ni tno'o va'a Jesús ja na vi koo mani ñayiu. ¹⁶ Te ja kanuu ka kuu ja vi kandija gua'a ni, na kuinio ja vi kinda'a tua'a ni kaa tikute ja vi kasi ni yutnu ndugua ja kai nuu punta ja skunta Tachi. ¹⁷ Te vi kukanu ini ni ia Dios ja skaku ni'nu ña ya, nagua sa'a ixini kaa ja skaku ni'nu xini tee jaxin tna'a. Te vi kuantniuu ni tno'o va'a ia Dios ja taa Espiritu ya, nagua jantniuu tee jaxin tna'a yun yuchi kani de. ¹⁸ Te siun ni vi kondakuatu ni, te vi kokakanta'u ni nuu ia Dios jin ma'ñu sagua Espiritu ya, te vi koo tua'a ni, ma vi kusun ini ni, te siun ni vi kokakanta'u ni ja ja'a ndi'i ñayiu maa ia Dios. ¹⁹ Te suni vi kondakuatu ni ja ja'a maa san, nagua ja na taa ia Dios tno'o ka'an san nuu kaxtno'o san, nagua ja ma yu'u san ndakani san tno'o ni yiyu'u ja oo nuu tno'o va'a Jesús. ²⁰ Chi ia Dios ni tetniuu ña jin san ja ndakani san tno'o ya, visi ja ja'a tno'o ya'a kuu ja nu'ni san jin cadena vitna. Su vi kakanta'u ni ja ja'a san, nagua ja ma yu'u san ka'an san tno'o ya nagua kuini ja ka'an san.

Sandi'i ni ka ndakantno'o Pablo ñayiu ka skua'a

²¹ Tetniuu san ñanio Tíquico ja ka'an too san de, nagua ja ndakani

de, te vi kuni ni ndi'i naxa oo san vi nagua sa'a san. Suu de kuu in tee ndaa ja kaxtno'o de tno'o maa Jito'o. ²² Te yun kuu ja tetniuu san de nuu ka oo maa ni, nagua ja ndakani de naxa ka kuu san, te ndataa de tno'o ndee ini.

²³ Te maa Tata Dios vi Jito'o Jesukristu na taa ya jamani ya ja vi koo jin ni ja ka kuu ni ñayiu ka skua'a, te vi ka'an too tna'a in in maa ni vi vi kandija ni. ²⁴ Te ia Dios na koto na kuni ña jin ndi'i ni ja ma naa ndoñu'u ja ka kutoo ni Jito'o Jesukristu. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Filipino

¹ Maa san kuu Pablo vi Timoteo ja ka jinokuechi san nuu Jesukristu, te ka tee san tutu ya'a nuu ndi'i maa ni ja ka kuu ni ñayiu maa ia Dios ja ka oo ni jin Jesukristu, vi nuu tee ka tatnuni ne'u ni, vi nuu tee ka chituu ña jin ni, ja ka oo ni ñuu Filipino. ² Te maa Tata Yuao jin Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña ya, te vi koo ni jin jamani ya.

Jikanta'u Pablo ja ja'a ñayiu ka skua'a

³ Ndakuanta'u san nuu ia Dios in in jichi ja ndaka'an ña san jin in in ni. ⁴ Te nuu ndakuatu san, siun ni jikanta'u san nuu Dios ja ja'a ndi'i ni, te kusii ndeva'a ini san. ⁵ Chi ndee kiuu xtnañu'u ja ni ka kandija ni tno'o ya jin ndee vitna, ka chituu tna'o ja ka xtutenuo tno'o va'a Kristu. ⁶ Te kukanu ndaa ini san jin ya'a: Ja maa ia Dios ni skeja'a tniuu gua'a nuu ndi'i ni, te siun ni kosa'a ya ja vi kuja gua'a ni nuu tno'o ya, guaa ndee kiuu ja na ndajiokuiin Jesukristu. ⁷ Te vatu ka kuu ja siun ndakani ini san ja ja'a ndi'i ni, chi vi anu san ka ñu'u ni, chi inuu ni ni chindee ni chituu ña ia Dios jion, nuu yi'i san vekaa axi nuu oo san nuu nda'a tee ka netniuu ja ka'an ni'nu san ja ja'a tno'o va'a Kristu ja tno'o ndaa kuu. ⁸ Te maa ia Dios ja jini ja kutoo vii ña san jin ndi'i ni, nagua vii kutoo ña Jesukristu jion. ⁹ Te nuu ndakuatu san, jikanta'u ña san nuu ia Dios ja na chituu ña ya ja vi kokutoo tna'a gua'a ka ni, te vi jinkui'nu kaji ini ni ndi'i nagua kuini maa ia Dios ja vi sa'a ni. ¹⁰ Nagua ja saa, te vi kuni ni vi kaji ni jagua'a ka,

nagua ja vi kokuu ni ñayiu ndaa, ja tu na kuechi vi kotavi ni kiuu na ndenta Kristu. ¹¹ Saa, te kaya kua'a tniuu gua'a tniuu ndaa ja ka sa'a ni jin ma'ñu sagua Jesukristu, nagua ja vi chiñu'u ñayiu ia Dios ja ia vii ia va'a kuu ya.

Ja ka tekuo kuu ja ka chiñu'o Kristu

¹² Kuini san ja vi kuni ni, vi ñani vi kua'a, ja tundo'o ja tna'a san ya'a chituu ña ja kutenuu gua'a ka tno'o va'a Kristu. ¹³ Te yun kuu ja ndi'i tee ka kuu soldado nuu ve'e tniuu ya'a vi sava ka ñayiu, ja ka jini gua'i ja oo san vekaa ya'a ja jinokuechi san nuu Kristu. ¹⁴ Te nuu ni ka jini ñanio vi kua'o ja oo san vekaa ya'a, te kua'i ni ka kundee ini nuu Jito'o, te vi ni ini ni anui ni ka ndakani tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu, te tu ni ka yu'i.

¹⁵ Te jandaa kuu ja sava ñayiu, chi vi chia inu kuasun ni ini, guaa ka ka'in tno'o va'a Kristu, ja ka ndukui ja vi kokuu ka'nu kai. Su savai, chi ka ndakani va'a ini ja ka ndakani tno'o ya. ¹⁶ Te savai ka ndakani tno'o va'a Kristu, chi ka ndukui ja va'a mai, te masu jin ndee ini ndee anui ka ka'in, chi ja ka kuini kuu ja na tna'a ka san tno'o suchi ini, vitna ja yi'i san vekaa ya'a. ¹⁷ Su sava kai, chi ka sa'i ja ka kutoo ñai jin san, chi ka jini ja maa ia Dios ni jani ña jin san ja ka'an ni'nu san ja ja'a tno'o va'a Kristu. ¹⁸ Su tu na ndakantno'o, a ka ndakani ndai tno'o Kristu axi chia inu jani ini, su ja maa san, chi kusii ini san ja ka ndakani tno'o ya.

Te vivi'i ka kokusii ini san, ¹⁹ Chi jini san ja ka ndakuatu ni ja ja'a san vi ja chituu ña Espiritu Jesukristu jin san, te suu sa'a ja kaku san. ²⁰ Chi ja kuini san vi ndetu ka'nu san kuu ja ma kuatu ndia'a maa ia Dios ja ni'i san tno'o kanoo, chi sua'a vi ni ini ni anu san na ndakani san tno'o ya,

nagua ja vitna vi siun ni kosa'a ka'nu san Kristu, te tu ni ja sa'i a koteku san axi kuu san. ²¹ Ja maa san, chi ja teku san kuu ja chiñu'u san Kristu. Te ja kuu san kuu ja kundee san ja ki'in san koo san jin ya. ²² Su nuu ja na koteku ni san, te kuu satniuu ka san ja vi kaya ka ñayiu vi kandija Kristu nuu siun. Te yun guaa tu jini san ndeja kuu jagua'a ka ja kaji san, a ja koteku san axi ja kuu san. ²³ Chi ka oo uu ichi ya'a, te tu jini san nagua kuu ja sa'a san: In kuu ja kuini san ja kuu san nagua ki'in san koo san jin Jesukristu andivi, chi yun kuu jagua'a ka. ²⁴ Su inka kuu ja koteku ni san, chi yun kuu ja kanuu ka ja ja'a in in maa ni. ²⁵ Te yun kukanu ini san, te jini san ja koteku ka san ja vi koo nunuu kao, nagua ja chituu ña san ja vi koyutnu ka ni jin tno'o ka kandija ni, te vi kokusii ini ni. ²⁶ Te saa nagua ja nuu ndajiokuiin san inka jichi ja ndajakoto ña san, te yun sa'a ja vi kokusii ini ka ni nuu ka chiñu'u ni Jesukristu ja jito ña ya jin san.

²⁷ Te ja kanuu ka kuu ja vi nduku ndee ni ja vi kaka ndaa ni, te vi sa'a ni nagua kuini maa tno'o va'a Kristu, te inuu ni kuu a jaa san ja jakoto ña san axi ma jaa san. Su kuini san konini san ja vi ka'an ñayiu ja ka oo yutnu ni, vi inuu ka ndakani ini ni, vi inuu ka nduku ndee ni ka kaxtno'o ni tno'o va'a Kristu ja ka kandija ni. ²⁸ Te ma vi kuandetu ni ja vi siu'u ña ñayiu ka ndakoo siki ni, chi ja ka ndakoi yun xne'e kaji ja ki'inkuei vi nai, te suni xne'e ja maa ni, chi vi kaku ni'nu ni, te ndi'i ya'a vaji nuu maa ia Dios. ²⁹ Chi ja ja'a maa Kristu kuu ja ni ka ni'i ta'u ni ja masu maintno'o ni ja ka kandija ni ya, chi suni ja ka tna'a ni tnundo'o ja ja'a ya. ³⁰ Te inuu ni ka ndo'o nuu ka tna'o tnundo'o, chi ja ka jini maa ni

naxa ni tna'a san tnundo'o nuu ni ka kagua tna'a san jin ñayiu nuu ni ka oo ñuu jian, vi suni ka jini so'o ni vitna naxa tna'a san tnundo'o ya'a.

2

Ni sa'a nda'u Kristu maa ya te ni ndasa'a ka'nu ña Tata Dios

¹ Nuu saa te ja ka oo ni jin Kristu kuu ja ka ni'i ni tno'o ndee ini, te ja kutoo ña ya kuu ja ka oo sii ini ni, te oo Espiritu ya ini anu ni, te ka kutoo tna'a ndeva'a ni vi ka kuu nda'u ini tna'a ni. ² Te yun guaa vi ndataa ni tno'o sii ini nuu san, te inuu ni vi ndakani ini ni, vi inuu ni vi ka'an too tna'a ni, vi inuu ni vi koo ini anu ni vi jajintnuni ni. ³ Ma vi sa'a ni in tniuu ja vi sa'a teyii ni maa ni, axi ja vi kendoo va'a maa ni. Vi sa'a nda'u ni maa ni, te vi kani ini in in maa ni ja sava ka ñayiu, chi ka kuu na'nu kai saa maa ni. ⁴ Te ni in ni ma vi nduku ni ja vi kendoo va'a maintno'o maa ni, chi suni vi nduku ni ja na vi kendoo va'a sava ka ñayiu.

⁵ Te in in maa ni, vi ndakani ini ni nagua ni ndakani ini Jesukristu.

⁶ Chi visi inuu ni kuu ya jin Tata Dios, su tu ni nduku ya ja koo ya jin ndi'i jayiñu'u oo nuu ia Dios.

⁷ Chi sua'a ni xndendoo ya ja ni okuu ka'nu ya, te ni nduu ya in tee jinokuechi, ja ni kaku ya nagua ka kaku ndi'i ñayiu ñuyiu.

⁸ Te nuu ni nduu ya in teyii, te ni sa'a nda'u ya maa ya, te ni jantno'o ya nuu ia Dios guaa ndee nuu ni ji'i ya, visi ni ka jatakaa ña jin ya in yika cruz.

⁹ Te yun guaa ni sa'a ka'nu ña ia Dios jin ya ja kuu ya in ia ka'nu ndeva'a. Te ni jiña'a ya in sivi ja kuu ka'nu ndeva'a ka nuu ndi'i sivi.

¹⁰ Nagua ja jin sivi maa Jesús, te vi jinkuiin jiti ndi'i nagua ka oo andivi,

vi ñayiu ka oo ñuyiu, vi ndi'i nagua ka oo chii ñu'u ja vi chiñu'i nuu ya.

¹¹ Te saa nagua ja ndi'i ñayiu vi ndaa yu'u,

te vi ka'in ja Jesukristu kuu maa Jito'o,

nagua ja vi konei jayifñu'u nuu Tata Dios.

Xteku ña Pablo ja vi kuantno'o gua'a ñayiu ka kandija

¹² Nuun saa, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, nagua ni ka ojantno'o ni tno'o ni kaxtno'o san nuu ni ka oo, te vi kuantno'o gua'a ka ni vitna ja oo jika san, te vi kondi'ni ni ja vi kaka ndaa ni jin tno'o ja ni skaku ni'nu ña ya jin ni, te vi sa'a nda'u ni maa ni ja ka yu'u ni'nu ni ya. ¹³ Chi Dios kuu ia sa'a ja ka kii ini ni ja vi sa'a ni, vi ja vi sa'a va'a ni nagua kuini maa ya.

¹⁴ Te vi sa'a ni ndi'i ya'a, su ma vi koka'an kuechi ni, te ni ma vi kotee tna'a ni, ¹⁵ nagua ja ni in ñayiu ma vi nuku'un yika kuechi ni ja ka kuu ni ñayiu ndaa, te vi xne'e ni ja se'e ia Dios ka kuu ni, vi ñayiu vii ne'u ñayiu ne'e ñayiu yichi yun. Te ne'u ñayiu yun vi koye'e ni na kuinio kimi ja ka ye'e ti andivi tno'o jakuaa, ¹⁶ chi ka tava'a gua'a ni tno'o taa ja ka tekua nikuui nikani. Te nuu ja saa ka sa'a ni, te kokusii ini san ja ja'a ni kiuu na ndenta Kristu ja tu ni jiondita uun san, ni tu ni satniuu uun san. ¹⁷ Te visi na tna'a san kuakua'a tundo'o ja soko san maa san nuu ia Dios, ja nitna'a jin ja ka soko maa ni ja ka jinokuechi ni nuu ya, chi ka kandija ni ya, te kusii ini san vi ndataa san tno'o sii ini. ¹⁸ Te suni vi kokusii ini ni nuu ia Dios, te vi ndataa ni tno'o sii ini ja na vi kokusii inio.

Ni tetniuu ña Pablo jin Timoteo vi Epafrodito ja vi nukoto de ñayiu ka skua'a ñuu Filipino

¹⁹ Te ndetu ka'nu san nuu Jito'o Jesukristu ja kuu tetniuu ñama san Timoteo jaa de nuu ka oo ni, nagua ja ndusii ini san nuu na ndani'i tno'o san naxa ka kuu ni.

²⁰ Chi tu na inka tee ja ndakani inuu ini jin san, ja vi ja ndaa ja ndi'ni de ja vi koo va'a ndi'i ni.

²¹ Chi ndi'i de ka nduku de java'a maaaa de, te masu ka nduku de nagua kuini maa Jesukristu. ²² Su ja ka jini maa ni ja Timoteo, chi jinokuechi gua'a de nuu Dios nuu ni chituu ña de ja ni ka kaxtno'o san tno'o va'a Kristu, nagua chituu in se'e jin tatai. ²³ Te yun guaa ndetu ka'nu san ja tetniuu san de jaa de nuu na kukanu ini san naxa kaa ja ndo'o san. ²⁴ Su ndetu ka'nu san nuu Jito'o ja suni ñama jaa maa san ja jakoto ña san jin ndi'i ni.

²⁵ Su ni ndakani ini san ja nini kuu ja ndatetniuu san ñanio Epafrodito ja ndajakoto ña de. Suu de kuu tee ka satniuu jin san ja ni ka nduku ndee san ka chituu tna'a san ja ka xtutenuu san tno'o va'a ia Dios. Maa de kuu tee ni ka tetniuu maa ni ja chituu ña de jin ndi'i ja ja'ni ña jin san. ²⁶ Te ndioo ndeva'a ini de ja jaa de ndajakoto ña de jin ndi'i ni. Chi ni kusuchi ndeva'a ini de ja ni ka ni'i tno'o ni ja ni oku'u de. ²⁷ Te ja ndaa ndija ja ni oku'u de, te vi ja yatni ni ka ja kuu de, su ni kunda'u ini ña ia Dios jin de. Te masu maintno'o ni de ni kunda'u ini ña ia Dios, chi suni ni kunda'u ini ña ya jin maa san, nagua ja ma koneva'a ka san tno'o suchi ini ja na kuu de.

²⁸ Te yun guaa ñama kuiti tetniuu san de ja jaa de, nagua ja nuu vi ndakuni tuku ni de, te vi ndusii ini ni, nagua ja ndusii ini san. ²⁹ Vi kuantu'u ni de jin tno'o sii ini, chi in tee jinokuechi nuu Jito'o kuu

de, te vi konee yiñu'u ni nuu tee ka kuu na kuinio tee ya'a, ³⁰ chi vi ja yatni ni ka ja kuu de ja satniuu de ja ja'a Kristu, chi ni tnaa de maa de nuu tundo'o ja ni chituu ña de jin san nuu tniuu in in maa ni, ja ña ni kuu ja vi chituu ña ni jin san.

3

Kusii ini Pablo ja oo de jin Jesukristu

¹ Te vitna, vi ñani vi kua'a, vi kokusii ini ni nuu Jito'o Jesukristu. Ja maa san, chi tu tunini san ja ndajiokuiin san tee tuku san tno'o ja ja ni tee san, chi tno'o ja ka kukanu ini maa ni kuu. ² Te vi koto ni maa ni jin tee ni kiukuei ne'u maa ni ja ka sa'a de tniuu kue'e ja ka kuu de na kuinio ti'ina. Te ka kaxtno'o de ja chitnuni teyii nuu yiki kuñu de nagua ja vi koo gua'a de nuu ia Dios. ³ Chi mao ka kuu ñayiu ja ka yitnuni ndija ini anuo, chi ka jinokuechio nuu ia Dios jin ma'ñu sagua Espíritu ya, te ka kusii inio ja ka oo jin Jesukristu. Te tu ka kandijao ja vi koo gua'o nuu ia Dios jin naxa ka oo jin yiki kuñuo. ⁴ Chi visi suni maa san, chi kuu kandija san ja oo gua'a san nuu ia Dios jin yiki kuñu maa san. Te nuu ja ndee in ñayiu ndakani ini ja oo gua'i nuu ia Dios jin yiki kuñui, te vi'i ka tu sein. ⁵ Chi ni ka chitnuni nuu yiki kuñu san nuu una kiuu ja ni kaku san, nagua tatnuni maa Ley, chi tatatno'o ñayiu Israel kuu san, chi ndikin tata maa Benjamín kuu san, chi tee hebreo kuu san, chi yua si'i san ka kuu hebreo. Te fariseo ni okuu san, chi ni yinduu san nuu ka skua'a guagua'a naxa kei ka'an Ley Moisés. ⁶ Te vi ja kukuiñu ndeva'a san jin ia Dios, yun guaa ni osondikin san ñayiu ka skua'a ja sa'a san jin in jakue'e. Te ni in ñayiu ma kuu ka'an kuechi siki san, chi teyii ndaa kuu

san ja skunkuu ndaa kuiti san nuu Ley. ⁷ Su ndi'i ja ni ondakani ini san ama ka ja kuu in jagua'a ndeva'a nuu ia Dios, te vitna jini san ja tu nagua jiniu'u sa'un ka nuu san ja ja'a Kristu. ⁸ Te ja ndaa ndija ja tu kukanu ini ka san ndi'i yun, chi in jagua'a ka kuu ja jini guagua'a san Jito'o san Jesukristu. Te ja ja'a maa ya kuu ja tu ndi'ni ka san ndi'i yun, te ndia'a san na kuinio in mi'i, nagua ja kundee san ja koo san jin Kristu. ⁹ Te oo san jin ya, su masu ja kuu maa san in tee ndaa nuu ya ja skunkuu san Ley, chi ja kandija san Kristu kuu ja kuu san in tee ndaa nuu ia Dios jin ma'ñu sagua ja kandija san ya. ¹⁰ Te kuini san ja kuni gua'a ka san Kristu, te koo san jin jaka'nu ia Dios ja ni ndaxteku ña jin Kristu. Te suni kuini san tna'a san tundo'o nagua ni ndo'o ya, te na koo san nagua ni oo ya nuu ni ji'i ya, ¹¹ te ndetu ka'nu san ja kenta san ja ndateku san ne'u ndiyi.

Nduku ndee Pablo ja skunkuu gua'a de nuu ia Dios

¹² Su masu ka'an san ja ja ni ni'i san ndi'i ja ni ka'an san ya'a. Te ni masu ja kuu san tee ndaa ja tu na yika kuechi san, chi sua'a nduku ndee san kua'an san guaa ndee na kenta san ja na koo san nagua kuini maa Jesukristu nuu ni nuku'un xtna'ñu'u ka ña ya jin san. ¹³ Ñani, kua'a, ka'an maa san ja kuini ka ja kenta san ni'i san ndi'i ya'a, su ja sa'a san kuu ja ndunaa ndija ini san ja ni kendoo ichi yata san, te nduku ndee san ja ni'i san ja oo ichi kua'on sua'a, ¹⁴ nagua ja na kenta san ja ni'i san, in ja skuta'u ña ia Dios nuu ni kana ña ya ndee andivi jin ma'ñu sagua Jesukristu.

¹⁵ Te yun guaa ndi'i yoon ja ka ka'on ja ka oo yutnuo jin tno'o ka kandijao, kuini ja inuu vi ndakani

inio. Su nuu ja siin ka ndakani ini ni, te suni maa ia Dios na kaxtno'o kaji ya naxa vi jinkui'nu ini ni. ¹⁶ Su visi ni saa, te nini kuu ja inuu vi kondikion ja vi sa'o nagua kaxtno'o ya nuu.

¹⁷ Ñani, kua'a, vi sa'a ni nagua sa'a maa san, te vi kondia'a ni naxa ka oo sava ka ñayiu ka ndikin taniñu nagua ni ka kutua'a ni nuu san. ¹⁸ Chi ja ni kuu kua'a jichi ka'an san, te vi jaku san jin tenuu san ka'an tuku san vitna, ja ka oo kua'a ñayiu ka skexiko nagua ni sa'a Jesukristu ja ni ji'i ya ja ja'o nuu cruz. ¹⁹ Te nuu kentakuei ñayiu yun kuu ja vi nai, chi ka chiñu'u ñayiu yun ja ndioo ini yiki kuñui, te ka sa'a teyii mai nuu tniuu ja vi kukanoi, te maa ni ja oo ñuyiu ya'a ka ndakani ini. ²⁰ Su yoon, chi ñayiu ñuu andivi ka kuo, te ka ndetu ka'nuo ja ndee andivi yun ndii Jito'o Jesukristu, ia skaku ni'nu ña jion, ²¹ te ndasama ya yiki kuñu nda'u ja ka neva'o, nagua ja vi nduo nagua vii kaa yiki kuñu maa ya nuu ni ndateku ya. Te jin jaka'nu neva'a ya tatnuni ya nuu ndi'i yun.

4

Siun ni vi kosii ini ni nuu Jito'o Jesukristu

¹ Te yun kuu ja vi koyutnu ni nuu Jito'o, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ndeva'a ña san. Te ndioo ndeva'a ini san ja ndakuni ña san, chi maa ni ka kuu in ja sii ini san vi in ja ni kundee san ja ni kuta'u san nuu ia Dios.

² Te jikanta'u san nuu Evodia vi nuu Síntique ja inuu na vi ndakani ini nduu ña, chi in ni ku'u ka kandija Jito'o ka kuu ña.

³ Te suni saa ni jikanta'u san nuu maa ni ja kuu ni tee ndaa ja ni ka chituu tna'o nuu ni ka satniuo, ja vi chituu ni nduu ña'a ya'a ja na vi koo mani ña, chi ni ka nduku

ndee san jin ña ja ni ka ndakani san tno'o va'a Kristu, nduu ña jin Clemente vi sava ka ñayiu ni ka chituu ña jin san ja ni ka satniuu san. Te ni ka jinkoso sivi ndi'i nuu liuru ja ka yoso sivi ñayiu ka tekunikiuii nikani.

⁴ Te siun ni vi kokusii ini ni nuu Jito'o. Te ka'an tuku san inka jichi ja vi kokusii ini ni. ⁵ Vi kokuu ni ñayiu vii ñayiu va'a nagua ja ndi'i ñayiu na vi kuni. Chi ja oo yatni ja ndii Jito'o Jesukristu.

⁶ Te ma vi kondi'ni ndeva'a ni nagua kuu, chi sua'a vi kakanta'u ni nuu ia Dios, te vi kakan ni nagua ja'ni ña jin ni nuu ka ndakuatu ni, te suni vi ndakuanta'u ni nuu ya. ⁷ Te jamani ia Dios kuu in jaka'nu ndeva'a ja vini ja ma vi jinkui'nu inio naxa sa'a ya. Te jamani ya na tava'a anu ni vi jajintnuni ni, chi ka oo ni jin Jesukristu.

Vi ndakani ini ni nagua kuu jagua'a ka

⁸ In jasandi'i ni ka, vi ñani, vi kua'a, kuu ja vi ndakani ini ni ndi'i nagua kuu jandaa, ndi'i ja tu xnda'u ña, ndi'i jayiñu'u, ndi'i javii, ndi'i jagua'a, ndi'i ja tekunikiuii gua'a. Te yun guaa vi ndakani ini ni ndi'i javii java'a vi ja vi konee yiñu'u ñayiu nuu ia Dios. ⁹ Vi sa'a ni ndi'i nagua ni kaxtno'o san, te ni ka janta'u ni, vi nagua ni ka onini ni ja ni ka'an san, vi nagua ni ka ondia'a ni ja ni sa'a san, te vi koo ni jin maa Dios, ia taa jamani ya.

Ndakuanta'u Pablo ja ni ka chituu ña ñayiu Filipo jin de

¹⁰ Kusii ini ndeva'a san nuu Jito'o ja ni ka ndaka'an tuku ña ni jin san, te ka chituu ña ni, su masu ka'an san ja ni ka ndunaa ini ña ni, maa ni ja tu ni kuu naxa vi chituu ña ni jin san. ¹¹ Te masu ka'an san tno'o ya'a ja ja'ni ña jin san, chi ja ni kutua'a san ja oo sii ini

san naxa ni na ndo'o san. ¹² Chi ja jini san naxa kokuu nda'u san, te suni jini san koneva'a kua'a san. Ja ni kutua'a san ja oo sii ini san naxa ni na ndo'o san, a ja ku'un chitu chii san axi ja kokokin san, a ja koneva'a kua'a san axi ja koka'ni ña jin san. ¹³ Ndi'i ni ja kuu kuandee ini san, chi maa Kristu taa jandakui san. ¹⁴ Su visi ni saa, te vatuka ni ka sa'a ni, ja ni ka chituu ña ni jin tnundo'o tna'a san ya'a.

¹⁵ Te maa ni, ñayiu ñuu Filipo, suni ja ka jini ni ja nuu ni jinkondee san kaxtno'o san tno'o va'a Kristu, nani kee san Macedonia jian vaji san, te ni in veñu'u tu ni ka ndi'ni ñayiu ja vi chituu ñai jin san ja xtutenuu san tno'o va'a Kristu, chi maintno'o veñu'u maa ni, guaa ni ka chituu ña ni jin san. ¹⁶ Chi na ni oo san ñuu Tesalónica, te in uu jichi ni ka tetniuu ni nagua ja'ni ña jin san. ¹⁷ Te masu maa ni nduku san ja vi skuta'u ña ni jin san, chi ja nduku san kuu ja na kaya ka java'a vi ni'i ni nuu maa ia Dios. ¹⁸ Su ja ni ndani'i san ndi'i ja ni ka tetniuu ni, te vi saa ndoo ka, chi neva'a kua'a san ja ni ka tetniuu ni yinda'a Epafrodito. Te ja ni ka skuta'u ña ni ya'a kuu na kuinio suja vixin ja nuu kai, te ja'an xiko asin nuu ia Dios, in ja ka soko ni ja janta'u ya vi junkuaan ini ya. ¹⁹ Te maa ia Dios na taa ya jin ma'ñu sagua Jesukristu ndi'i nagua ka ja'ni ña jin in in ni, na kuu na kuu jin ja kuika ndeva'a ya ja ye'e tajan. ²⁰ Te na koo jayñu'u nuu Tatao Dios nikuii nikani. Saa na kokuu.

Tno'o sandi'i ni ka

²¹ Vi kuña'a ni nuu ndi'i ñayiu maa ia Dios ja ka kandijai Jesukristu, ja ndakan tno'o san jin, ¿a kukueni ka oi? Te suni ñanio vi kua'o ja ka oo jin san ya'a, ka ndakan tno'o ña, ¿a kukueni ka oo ni? ²² Te suni ndi'i ñayiu maa

ia Dios ja ka oo jin san ya'a, ka ndakan tno'o ña, ¿a kukueni ka oo ni? Te suni saa ni ka ndakan tno'o ña ñayiu ka jinokuechi nuu tee tatnuni ndee Roma.

²³ Te maa Jito'o Jesukristu na chituu ña ya, te na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni.

Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Colosas

¹ Maa san kuu Pablo tee ni chitniuu ña Jesukristu, ja sa'a san nagua kuini maa ia Dios, ka tee san tutu ya'a jin ñanio Timoteo, ² nuu maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ka kuu ni ñayiu maa ia Dios ja ka sa'a ndaa ni nuu Jesukristu ja ka oo ni ñuu Colosas. Te maa Tata Yuao jin Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña, te vi koo ni jin jamani ya.

Ka ndakuatu Pablo ja ja'a ñayiu ka skua'a

³ Siun ni ka ndakuanta'u san nuu ia Dios, nuu ka ndakuatu san ja ja'a ndi'i maa ni, nuu Tata maa Jito'o Jesukristu, ⁴ chi ni ka jini so'o san ja ka kandija gua'a ni Jesukristu, te ka ka'an too ni ndi'i ñayiu maa ya. ⁵ Chi ka ndetu ka'nu ni nagua ni tava'a ia Dios andivi ja taa ya, guaa ndee nuu ni ka jini so'o ni tno'o va'a Jesús ja kuu tno'o ndaa. ⁶ Te tno'o ya'a ni ka kaxtno'o nuu ndi'i ni, nagua ni ka kaxtno'o nuu ñayiu nii ñuyiu, te kua'i ni ka kandija gua'a, te mavikayai, nagua ka sa'a maa ni ja ka kandija gua'a ni, te mavikaya ni ndee kuu xtnañu'u nuu ni ka onini ni, te ni ka jini ni ja oo ndaa ja chindee chituu ña ia Dios. ⁷ Te saa ni ka kutua'a ni nuu ni kaxtno'o Epafra, tee ka ka'an too san ja ka jinokuechi san jin de nuu Jesukristu, in tee ndaa ja chituu ña de jin ni, ⁸ te suni suu de ni ndakani nuu san ja ka ka'an too ni ñayiu sa'a Espiritu ia Dios.

⁹ Te yun guaa suni sein, chi guaa ndee kuu ni ka onini san tno'o ya'a, te ni tu ka jinkuiin san ja ka ndakuatu san ja ja'a ndi'i ni. Te ka jikan san nuu ia

Dios ja vi kuni guagua'a ni nagua kuini ya ja vi sa'a ni, te na taa Espiritu ya ndi'i tno'o ndichi vi ja vi jinkui'nu ini ni, ¹⁰ nagua ja vi kaka ndaa ni, nagua kanuu ja vi kaka ñayiu maa Jito'o, te vi sa'a ni ndi'i nagua junkuaan ini ya, te vi sa'a vii vi sa'a va'a ni jin ndi'i tniuu ka sa'a ni, te ndi joo ndi joo vi kuni gua'a ka ni ia Dios. ¹¹ Te vi koyutnu ni jin jaka'nu maa ya, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya, nagua ja vi kuandee ini ni jin taka tundo'o, te vi koka'nu anu ni. ¹² Te vi kosii ini ni nuu ka ndakuanta'u ni nuu Tata Dios, ja ni sa'a tua'a ña ya jion ja vi ni'o ja skuta'u ya ñayiu maa ya ja vi koi nuu ye'e ni'nu ya. ¹³ Te ni ndatau ña ia Dios nuu tatnuni Tachi nuu ñunee, te ni ndasia'a ña ya nuu tatnuni Se'e ya, ia kutoo ndeva'a ya. ¹⁴ Te maa Se'e ya ni tniuya'u yika kuechio jin niñi ya nuu ni ji'i ya ja koneka'nu ini ia Dios yika kuechio.

Ka ndumanio jin ia Dios jin ma'ñu sagua ja ni ji'i Jesukristu

¹⁵ Te Se'e ya Jesukristu kuu ia ja vi kaa ya nagua oo nagua kaa maa Dios, ia tu jinio jin nduchi nuu, te Se'e ya kuu ia ka'nu ka saa ndi'i ja ni sa'a ya. ¹⁶ Chi jin ma'ñu sagua Se'e ya ni jinkoo ndi'i ja oo nuu ñu'u ja ndia'o jin nduchi nuu, vi ndi'i ja oo andivi ja tu kuu kondia'o, na kuinio nuu mesa ja tatnuni, vi ja kuu nija'nu ka na kuinio ndi'i ja vaji nuu Tachi vi ja na'nu, ni sa'a ya jin ma'ñu sagua Se'e ya ja vi kunukuechi nuu ya. ¹⁷ Te Se'e ya, chi ja oo ya ama ka ja jinkoo ndi'i ja oo ñuyiu, te maa ya yituu ja ndi'i oo yukun. ¹⁸ Te Se'e ya kuu yiki xini in yiki kuñu ja ka kuu ñayiu ka skua'a ja ka kui veñu'u maa ya. Te suu Se'e ya kuu ia ka'nu ka ja ni ndateku xtnañu'u ya ne'u ndiyi, te yun guaa maa ya kuu ia ka'nu ka nuu ndi'i. ¹⁹ Chi saa ni junkuaan ini Tata Dios ja

ndi'i naxa oo ya ja kuu ya Dios, te saa oo Se'e ya. ²⁰ Te jin ma'ñu sagua Se'e ya ni ndaka'an va'a ya ndi'i kuiti ja oo ñuyiu, ndi'i ja oo nuu ñu'u vi ja oo andivi, chi ni ndumani ya jin ma'ñu sagua niñi Se'e ya ja ni jati nuu ni ji'i ya nuu cruz.

²¹ Te suni saa ni maa ni, ama ka, chi ni ka ojika ndoñu'u ni nuu ia Dios, te ni ka ojini u'u ni ya nuu ni ka ondakani kue'e ini ni, te ni ka osa'a ni tniuu kue'e, su vitna te ni ndaka'an va'a ña ya ²² jin ma'ñu sagua yiki kuñu Se'e ya ja ni soko ya nuu ni ji'i ya, nagua ja vi koo vii ni, te tu na yika kuechi ni vi koo ja ka'an kuechi ia Dios siki ni nuu nusia'a ña Se'e ya nuu ya. ²³ Te yun guaa vi koo gua'a ni, te vi koo yutnu ni jin ja ka kandija ni, te ma vi kujioo ni nuu tno'o va'a Jesús ja ka ndetu ka'nu ni, nagua ni ka jini so'o ni. Te suu tno'o ya'a ka kaxtno'o nuu ñayiu nii ñuyiu, te suni saa kaxtno'o maa san ja kuu san Pablo ja jinokuechi san nuu ia Dios.

Ni chitniuu ña Jesukristu jin Pablo ja kunukuechi de nuu ñayiu ka skua'a

²⁴ Vitna te kusii ini san ja tna'a san tundo'o ja ja'a in in ni, chi saa te skunkuu san jin yiki kuñu san ndi'i tundo'o ja ja'ni ña jin san, nagua ni teku tniuu san nuu Jesukristu ja ja'a ñayiu ka skua'a ja ka kui yiki kuñu maa ya. ²⁵ Te ni jani ña ia Dios jin san ja jinokuechi san nuu ñayiu ka skua'a, chi ni chitniuu ña ya ja skunkuu san kaxtno'o san tno'o va'a ya, ja kuu java'a in in maa ni. ²⁶ Chi ndakani ndi'i san tno'o ja ni oyu'u ndee kuia ja ni ya'o guaa ndee ja nana'a yun, su vitna te ni xne'e kaji ya nuu ñayiu maa ya. ²⁷ Te nuu ñayiu ya'a kuini ia Dios ja xne'e ya nagua ja vi kuni tno'o va'a ya nuu ka'an ja suni ñayiu masu judio ka kui vi ni'i javii

java'a ya ja kuu tno'o ni oyiyu'u, te tno'o ya'a kuu Jesukristu, ia oo ini anu in in maa ni. Te yun guaa ka ndetu ka'nu ni ja vi koo ni jin ya nuu ye'e tajan.

²⁸ Te suu tno'o Jesukristu kuu ja ka ndakani san vi ka xteku san nuu ñayiu nuu ka kaxtno'o kaji san ndi'i tno'o ndichi nuu ndi'i ñayiu, nagua ja ndi'i vi kokui ñayiu ndaa ja ka oi jin Jesukristu.

²⁹ Te siki ya'a kuu ja satniuu san nuu ia Dios vi nduku ndee ndeva'a san, chi jin jaka'nu maa Jesukristu kuu ja chindee chituu ña jin san.

2

¹ Chi kuini san ja vi kuni ni ja nduku ndee ndeva'a san ja ja'a in in maa ni, vi ja ja'a ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu Laodicea, vi suni ja ja'a sava ka ñayiu ja tu na ama ka jini ña jin san, ² nagua ja na vi nukundee ini ni, te inuu inuu vi ka'an too tna'a ni, vi guaa ndee na vi ni'i ni ja vi jinkui'nu guagua'a ini ni nagua ja vi kuni kaji ni tno'o maa Tata Dios ja ni oyiyu'u, te suu kuu maa Jesukristu. ³ Chi nuu maa ya oo ndi'i kuiti tno'o va'a vi tno'o ndichi vi ja jinkui'nu ini.

⁴ Te tno'o ya'a kaxtno'o san nagua ja ni in ñayiu ma vi xnda'u ña jin tno'o luu ndeva'a ja ka ka'in. ⁵ Chi visi tu san oo nuu ka oo ni, su ñu'u ini ña san, te oo sii ini san nuu jini san ja inuu inuu ka oo ni vi ka kandija yutnu ni Jesukristu. ⁶ Te yun guaa naxa ni ka janta'u ni Jesukristu ja kuu ya Jito'o, te saa vi kaka ni jin ya. ⁷ Te vi koo gua'a ni na kuinio in yutnu ja oo kunu yo'o tnu, te nukuiin yutnu tnu, te saa vi koyutnu ni nagua ni ka kandija ni nuu ni ka kaxtno'o nuu ni, te siun ni vi kondakuanta'u ni nuu ia Dios.

Ni ka ndujao nuu Jesukristu

⁸ Te vi koto va'a ni maa ni ja ma vi xnda'u ña ñayiu jin ma'ñu sagua tno'o ndichi axi tno'o vixin ja tu jiniu'u, axi tno'o ja ka kandija ñayiu, su masu tno'o Jesukristu kuu, chi nino'o ni tno'o ja ka kaxtno'o ñayiu ja oo ñuyiu kuu. ⁹ Chi ndi'i nagua oo ia Dios, te saa oo Jesukristu nuu ni oo ya ñuyiu ya'a. ¹⁰ Te maa ni, chi tu nagua ja'ni ña jin ni nuu ia Dios, chi ka oo ni jin Jesukristu, te maa ya kuu ia ka'nu ka saa ndi'i jana'nu ja vaji nuu Tachi vi jatatnuni.

¹¹ Te suni maa ni ja ka oo ni jin Jesukristu, ni ka jinkitnuni ni, su masu nagua ka sa'a teyii judio ja ka chitnuni de jin nda'a de inka teyii, chi nuu ni kindee Jesukristu yika kuechi in in maa ni, te yun kuu nuu ni chitnuni ña ya. ¹² Chi nuu ni ka jandute ni, te ni ka jinkoyu'u ni jin Jesukristu nuu ndute. Su nuu ni nanakuei ni nuu ndute yun, te ni ka ndateku ni jin ya. Saa ni kuu, chi ka kandija ni jaka'nu maa ia Dios ja ni ndaxteku Jesukristu ne'u ndiyi.

¹³ Chi ndee ama ka na tno'o ni ka ji'i ni nuu yika kuechi ni, chi masu ñayiu maa ia Dios ni ka okuu ni, te tu ni ka oyitnuni nuu yiki kuñu ni, su vitna te ni sa'a ia Dios ja ka teku ni jin Jesukristu, chi ni jaka'nu ini ya ndi'i yika kuechi ni. ¹⁴ Chi na kuinio ja oo in acta ja ka'an kuechi sikio ja tu ka skunkuo tno'o tatnuni ia Dios, su na kuinio ja ni nda'va ia Dios tno'o yoso yun nuu ni tniuya'u Jesukristu ja ja'o nuu ni ji'i ya nuu cruz. ¹⁵ Te ni xtajioo ia Dios ndi'i jana'nu vi jatatnuni ja vaji nuu Tachi, te ni jiña'a ya jakanoo nuu ni ka jini kua'a ñayiu nuu ni kundee ya siki ndi'i yun jin ja ni sa'a Jesukristu nuu cruz.

Vi nduku ni nagua oo andivi

¹⁶ Te yun guaa ma vi kuandetu ni ja vi ka'an kuechi ñayiu siki ni

jin nagua ka jaa ni axi nagua ka ji'i ni axi ja tu ka jaan ii ni kiuu viko axi kiuu ndayoso jaa yoo axi kiuu ndatatu. ¹⁷ Chi ndi'i ya'a kuu na kuinio kuanda'u ia kii, su ia xiin kuanda'u yun kuu maa Jesukristu, ia ni kii. ¹⁸ Te ma vi kuandetu ni ja vi kindee ñayiu ja vi kuta'u ni nuu ia Dios, nuu ka sa'i na kuinio ja ka sa'a nda'u ka sa'a kei mai vi ka chiñu'i ia ka jinokuechi nuu Dios. Te ka ka'in ja ia Dios ni skuni ña jin, guaa ka sa'a teyii ndeva'i jin jajintnuni mai. ¹⁹ Te tu ka netna'i jin Jesukristu ja kuu ya yiki xini, te maa ya sa'a ja ka jija ni'nu ñayiu ka skua'a nagua sa'a yiki xini ja netna'a tuchi jin yiki kuñu, te suu sa'a ja xteku yiki kuñu ja ja'nu, chi saa kuini maa ia Dios ja vi kua'nu.

²⁰ Chi na kuinio ja ni ka ji'i ni jin Jesukristu ja ma vi sa'a ka ni ndi'i nagua ka sa'a ñayiu ñuyiu. ¿Te nau ja vitna te ka sa'a ni ni na kuinio ñayiu ñuyiu, te ka kandija ni ka sa'a ni nagua ka ka'in ²¹ nuu ka ka'in: "Ma kuantniuu ni jaya'a, ni ma kaa ni jajian, ni ma ke'e ni jayun"? ²² Te ndi'i ya'a, chi nani ja naa ni kuu nuu jantniuo axi nuu jao, te nino'o ni ja ka xtaku ñayiu ñuyiu kuu vi tno'o ja ka kaxtno'i sua'a ni kuu. ²³ Te jandaa ja tno'o ya'a, chi vi koka'on ja tno'o ndichi ka kaxtno'o ñayiu kuu, chi ka sa'i ja vi nii ini ka chiñu'i ya, te ka sa'i ja ka sa'a nda'ui mai, vi ka xndo'o ndeva'i yiki kuñui, su tu nagua jiniu'u sa'un ja vi junkanio ja ka jio'o nuu ñuyiu ya'a.

3

¹ Te maa ni ja siun ni ka ndateku ni jin Jesukristu, vi nduku ni nagua oo andivi nuu oo Jesukristu ja nukoo ya nda'a kua'a maa ia Dios. ² Te vi ndioo ini ni nagua oo ndee sukun yun, te ma vi ndioo ini ni nagua oo ñuyiu ya'a. ³ Chi na kuinio ja ni ka ji'i ni jin Jesukristu, te ja ka teku ni jin ya oo va'a nuu

ia Dios. ⁴ Te Jesukristu kuu maa ia taa ja ka tekuni, te kuu na ndenta ya, te suni ndentakuei ni jin ya, te vi koo ni jin jaka'nu ndeva'a ya.

Vi sa'a ni java'a te ma vi sa'a ka ni jakue'e

⁵ Te vi kani ini ni ja na tno'o ni ka ji'i ni jin ndi'i jakue'e ni ka osa'a ni ñuyiu ya'a. Te yun guaa ma vi sa'a ni kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, ni ma vi sa'a ni taka jatne'e, ni ma vi sa'a ni taka ja jikan yiki kuñu ni, ni ma vi kojio'o ni in taka jakue'e, ni ma vi kondioo ini ni ja vi koneva'a kua'a ni xu'un, chi ndi'i jayun kuu na kuinio in chu'chi ja vi chiñu'u ni. ⁶ Te siki ya'a guaa kiti ini ia Dios, te yun guaa tetniyu ya tundo'o xeen siki ñayiu ja ka kuso'o nuu ya. ⁷ Te suni saa ni ka ojika maa ni ama ka nuu ni ka osa'a ni jakue'e yun. ⁸ Su vitna te suni vi xndoo ni ndi'i jakue'e ya'a: Tno'o kiti ini vi tno'o xeen vi ja ka ndakani kue'e ini ni, vi ja ka nani ni ñayiu, vi tno'o kue'e tno'o sua'a ja ka ka'an ni. ⁹ Te ma vi xnda'u tna'a ni, chi ja ni ka xndoo maa ni ndi'i jakue'e ja ni ka osa'a ni ndee ama ka. ¹⁰ Chi na kuinio ja ni ka nduu ni ñayiu jaa, te ndi joo ndi joo sama ña ia Dios jin ni guaa ndee na kentakuei ni ja vi kuni gua'a ni naxa oo Dios, ia ni sa'a ña jin ni. ¹¹ Te yun guaa tu ni ja sa'i nuu ia Dios a ñayiu judio axi masu ñayiu judio ka kuu ni, a ñayiu ka yitnuni nuu yiki kuñu axi ñayiu tu ka yitnuni ka kuu ni, a ñayiu ñuu na'nu axi ñayiu ñuu kueli ka kuu ni, a ñayiu ka jinokuechi nuu lamu axi ñayiu tu ka jinokuechi ka kuu ni. Chi Jesukristu kuu Jito'o nuu ndi'i, te maa ya oo jin ndi'i maa ni.

¹² Chi kutoo ña ia Dios, te ni ndakaji ña ya ja ka kuu ni ñayiu ñuu maa ya. Te nuu saa te vi kunda'u ini ni ñayiu, te vi kova'a

ini ni, te vi sa'a nda'u vi sa'a kee ni maa ni, vi koo luu ini ni, te vi koka'nu anu ni, ¹³ vi kuandee nuu tna'a ini ni, te vi kuaka'nu ini ni nuu ja ndee in ni ka'an kuechi siki inka ni, nagua ni jaka'nu ini Jesukristu yika kuechi maa ni, te suni saa ni vi koneka'nu ini ni. ¹⁴ Te tno'o kanuu ka kuu ja vi ka'an too tna'a ni, chi suu sa'a ja vi kotutu ndi'i ni jin ja ka sa'a ni. ¹⁵ Te jamani maa ia Dios na kotatnuni ini anu in in maa ni, chi yun kuu ja ni ndakana ña ya, te ndi'i ni vi kokuu ni invaa ni ñayiu, te vi ndakuanta'u ni nuu ya. ¹⁶ Te tno'o maa Jesukristu na koo kua'a ini anu in in maa ni, te jin ndi'i tno'o ndichi maa ya vi kaxtno'o nuu tna'a maa ni, te suni vi xteku tna'a ni. Te vi kata ni yaa ja vaji nuu salmo vi yaa ja ndakuanta'u nuu ia Dios vi yaa ja ndakakune'e maa ya, ja ka ndakuanta'u ni nuu ya ndi'i ndee ini ndee anu ni. ¹⁷ Te ndi'i nani guaa kuu ja ka sa'a ni vi tno'o ka ka'an ni, vi sa'a ni ndi'i jin sivi maa Jito'o Jesús, ja ka ndakuanta'u ni nuu Tata Dios jin ma'ñu sagua maa Jesús.

Tno'o kanuu ja vi skunkuu nuu tna'a ñayiu ka skua'a

¹⁸ Te maa ni ja ka kuu ni ñasi'i ja ka ndeka tna'a ni, vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu yii ni, chi yun kuu tniyu ja vi sa'a ni, ja ka kandija ni Jito'o Jesús. ¹⁹ Te maa ni ja ka kuu ni teyii ja ka ndeka tna'a ni, vi kokutoo ni ñasi'i ni, te ma vi kokuxeen vi kokuu u'u ni nuu ña. ²⁰ Te roon ja ka kuu ron se'e, vi kuantno'o nuu tata ron vi nuu nana ron jin ndi'i nagua ka ka'an, chi yun kuu ja junkuaan ini Jito'o Jesús ja vi sa'a ron. ²¹ Te maa ni ja ka kuu ni yua, ma vi koskiti ini ni se'e ni, nagua ja ma vi kuu kui'a ini nagua ka sa'i.

²² Te maa ni ja ka jinokuechi ni, vi kuantno'o ni ndi'i nagua ka tatnuni jito'o ni ja ka oo ñuyiu.

Ma vi satniuu vixin ni maintno'o nuu ka ndia'a de, nagua ja na vi kee yiñu'u ni nuu de, chi vi satniuu ni ndi'i ni jin anu ni nuu de ja ka yu'u ni'nu ni Jito'o. ²³ Te ndi'i ni ja ka sa'a ni, vi sa'a sii ini ni jin anu ni, vi kani ini ni ja nuu Jito'o Jesús ka sa'a ni, masu nuu ñayiu ñuyiu. ²⁴ Chi ja ka jini ni ja maa Jito'o taa ya in ja vi ni'i ta'u ni ja vi sa'a jajin ni, chi nuu maa Jesukristu ka jinokuechi ni. ²⁵ Su ñayiu sa'a jakue'e, chi suni ni'i ya'ui nuu ia Dios jin jakue'e ni sa'i yun, chi tu sa'a siin siin ya ñayiu, chi inuu ni sa'a ya jin ndi'i.

4

¹ Te maa ni ja ka kuu ni jito'o, vi sa'a va'a ni vi sa'a ndaa ni jin ñayiu ka jinokuechi nuu ni, chi suni ka jini ni ja ka jinokuechi ni nuu in Jito'o oo ndee andivi.

² Te ndi'i maa ni, siun ni vi kondakuatu ni nuu ia Dios, te ma vi kusun ini ni, chi vi ndakuanta'u ni nuu ya. ³ Te suni vi ndakuatu ni ja ja'a san, nagua ja na kune ia Dios ichi ja na kuu vi ndakani san tno'o maa ya, ja na vi kuni ñayiu tno'o ni oyu'u ja kuu maa Kristu, chi siki tno'o ya'a kuu ja ndesi san vekaa. ⁴ Te vi kakanta'u ni nagua ja na kuu ka'an kaji kaji san tno'o ya nagua kuini ja ka'an san. ⁵ Te vi koo ndichi ini ni nuu ka jika ni jin ñayiu tu ka kandija, te vi kaxtno'o ni tno'o ya nui ndi'i ni jichi ja kuu vi ka'an ni jin. ⁶ Te ndi'i ni jichi ja ka ka'an ni, vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin ñayiu yun, na kuinio ndei ja ni kuu asin nuu ni kee ñii, nagua ja saa te vi kuni ni naxa vi ka'an ni nuu ka jikan tno'o ña in in ñayiu.

Ya'a kuu tno'o sandi'i ni ka te saa ka'on

⁷ Tetniuu san ñanio Tíquico, tee ka'an too san, nagua ja ndakani de nuu maa ni ndi'i naxa oo san. Suu de kuu in tee ndaa ja ka

jinokuechi san jin de nuu Jito'o. ⁸ Te tetniuu san de nuu in in maa ni ja ndakani de nagua ja vi kuni ni naxa ka oo san, te ndataa de tno'o ndee ini. ⁹ Te suni tetniuu san de jin ñanio Onésimo ja ka'an too san de. Suu de kuu in tee ndaa, in tee ñuu maa ni, te vi ndakani de ndi'i naxa ka ndo'o san ya'a.

¹⁰ Te ndakantno'o ndeva'a ña Aristarco, tee ka ndeka tna'a jin san ja ka yi'i san vekaa, a kukueni ka oo ni. Te suni saa ndakantno'o ña Marcos ñanio xtoo xixi Bernabé. Te ja ni kaxtno'o san nuu in in maa ni ja ja'a Marcos, te nuu ja kenta de ja jakoto ña de, te vi kuenta'u ni de. ¹¹ Te suni ndakantno'o ña Jesús, tee suni nani Justo, te maa ni tee ya'a ka kuu tee judio ja ka chituu ña ja ka kaxtno'o san ja jitenuu tno'o nuu kua'a ñayiu naxa tatnuni ia Dios, te ka ndataa de tno'o sii ini nuu san. ¹² Te ndakantno'o ndeva'a ña Epafras a kukueni ka oo ni. Suu de kuu in tee ñuu maa ni, ja jinokuechi de nuu Kristu. Te siun ni jikanta'u de ja ja'a in in maa ni nuu ndakuatu de nagua ja vi koyutnu ni, ja tu nagua ka'ni ña, nagua ja kuu vi kuni ni ndi'i nagua kuini ia Dios. ¹³ Chi ndakani ndaa san ja ndi'ni ndeva'a ña Epafras jin in in maa ni vi ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu Laodicea vi ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu Hierápolis. ¹⁴ Te suni ndakantno'o ndeva'a ña tee tatna Lucas ja ka'an too san de, a kukueni ja ka oo ni, vi suni ndakantno'o ña Demas. ¹⁵ Te vi ndakantno'o ni ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Laodicea a kukueni ka oi. Te suni vi ndakantno'o ni a kukueni ka oo Ninfas jin ñayiu ka skua'a ja ka ndututu ve'e de.

¹⁶ Te nuu kenta tutu ya'a, te vi ka'u ni nuu ñayiu ka skua'a jin ni, te vi ndatetniuu ni na ki'in ja vi ka'u ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Laodicea. Te tutu ja ni tetniuu

san ñuu Laodicea yun, nuu vi ndatetniuu de nuu ni, te vi ka'u ni nuu ñayiu ka skua'a jin ni. ¹⁷ Te vi kuña'a ni sua'a nuu Arquipo: “Kachi Pablo ja nduku ndee ni ja skunkuu ni tniuu ni skuiso siki ña Jito'o jin ni”.

¹⁸ Te jin nda'a maa san ja kuu san Pablo tee san tno'o ya'a, ja ndakan tno'o ña san, ¿a kukueni ka oo ni? Te vi kona'a ni ja oo san vekaa. Te ia Dios na koto na kuni ña jin ndi'i ni.

Saa na kokuu.

Tutu xtnañu'u ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Tesalónica

¹ Maa san kuu Pablo ka tee san tutu ya'a jin Silvano vi Timoteo, nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Tesalónica ja ka oi jin Tata Ja'nuo vi Jito'o Jesukristu. Te maa ya na chindee chituu ña, te vi koo ni jin jamani ya.

*Ñayiu ka kandija ñuu
Tesalónica ka kuu taniñu nuu sava
ka ñayiu*

² Ka ndaka'an ña san jin ndi'i ni nuu ka ndakuatu san, te siun ni ka ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ja'a ni. ³ Te nuu ka ndakuatu san nuu Tata Ja'nuo, te ndi'i ni jichi ka ndaka'an san tniuu gua'a ka sa'a ni, chi ka kandija ni, te ka chituu ni ñayiu, chi ka kutoo ni ia Dios, te ka oo yutnu ni, chi ka ndetu ka'nu ni maa Jito'o Jesukristu.

⁴ Dios kutoo ña jin ndi'i kuiti ni, vi ñani vi kua'a, te ka jini san ja ni kaji ña ya jin ni. ⁵ Chi tno'o va'a ia Dios ja ni ka kaxtno'o san nuu ni, tu ni kenta jin tno'o uun sua'a ni, chi ni kenta jin jaka'nu maa ia Dios vi jin Espiritu ya, te ka kukanu ini ni ja ya'a kuu tno'o ndaa. Te ka jini gua'a ni naxa ni ka osa'a san ne'u ni ja ni ka onduku san java'a in in maa ni.

⁶ Maa ni, chi ka ndikin ni nagua ka sa'a san vi nagua ni sa'a ia Jito'o, chi ni ka janta'u ni tno'o va'a ia Dios, te maa Espiritu ya sa'a ja ka osii ini ni, visi ka tna'a ni kuakua'a tnundo'o. ⁷ Saa te ni kentakuei ni ja ka kuu ni in taniñu nuu ndi'i ñayiu ka kandija ja ka oo ñuu ja tnii Macedonia vi Acaya. ⁸ Chi ni jinkondee tno'o maa Jito'o nuu ndi'i ni, te ni jitenuu kua'an nuu sava ka ñuu,

te masu maintno'o ni nuu ñuu ja tnii Macedonia vi Acaya, chi suni ndi'i ñayiu ka jini ja ka kandija gua'a ni ia Dios. Chi ni jitenuu nuu ndi'i ñuu, yun guaa sein, chi masu nini ka kuu ja vi koka'an san. ⁹ Chi maa ñayiu yun ka ndakani naxa ni ka janta'u ña ni nuu ni ka jakoto ña san vi naxa ni ka xndendoo ni chu'chi ni ja vi kondikin ni ia Dios teku ja kuu ya ia ndaa ja vi kunukuechi ni nuu ya, ¹⁰ te ka ndetu ka'nu ni Jesús ja kuu ya Se'e ia Dios ja ndajiokuiin ya ndee andivi. Te maa Dios kuu ia ni ndaxteku ya ne'u ndiyi, te maa Jesús skaku ni'nu ña jion nuu tnundo'o ka'nu tetniuu ia Dios ja vaji.

2

*Ka ndakani Pablo tniuu ni ka
sa'a de ñuu Tesalónica*

¹ Te ja ka jini gua'a maa ni, vi ñani vi kua'a, ja nuu ni ka jakoto ña san, chi tu ni jakuei uun san, ² chi ja ka jini maa ni ja visi ni ka nani ña ñayiu ñuu Filipo vi ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña jin san, su ni chituu ña ia Dios, te ni ka ndanindee san ja ni ka kaxtno'o san tno'o va'a ya nuu ndi'i ni jin ma'ñu sagua kuakua'a tnundo'o. ³ Chi tno'o ni ka kaxtno'o san, tu ni ka ka'an kue'e san, ni tu ni ka ndakani kue'e ini san, ni tu ni ka nduku san ja vi xnda'u ña san. ⁴ Chi sua'a ni ndia'a gua'a ña maa ia Dios, te ni skuiso siki ña ya ja vi kaxtno'o san tno'o va'a ya, te yun ka ka'an san. Su masu ka nduku san ja vi junkuaan ini ña ñayiu, chi ja junkuaan ini ña Dios, ia jito tnuni anuo. ⁵ Te ja ka jini maa ni ja tu ka nduku san ja vi ka'an san tno'o vii ndeva'a, ni tu nagua ka tee san ja naxa vi ni'i san xu'un. Dios kuu testiu. ⁶ Ni tu ka nduku san ja vi konee yiñu'u ñayiu nuu san, ni ja vi konee yiñu'u maa ni

nuu san, ni ja vi konee yiñu'u inka ñayiu nuu san. Chi tu ka ka'an san ja vi koxna'a ña san na in guaa kuu ja vi koxndi'ni ña san, visi kuu vi kakan san, chi tee ni chitniuu ña Jesukristu ka kuu san. ⁷ Su saa sua'a ka ka'an luu san jin ni, na kuinio in nana ja vii ndeva'a jito ña se'e kueli ña. ⁸ Te ka kutoo ndeva'a ña san jin ndi'i ni, yun guaa masu maintno'o ka ka'an san ja vi kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios nuu ni, chi vi suni ka ka'an san vi soko san maa san ja ja'a ni, chi ka ka'an too ndeva'a ña san. ⁹ Chi ka ndaka'an maa ni, vi ñani vi kua'a, naxa ni ka osatniuu san ja ni ka ojani ini ndeva'a san naxa vi ni'i san ja vi koteku san. Te ni ka osatniuu san nduu vi ñuu, nagua ja ma vi koxna'a ña san na in guaa kuu jin in in ni nuu ka kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios.

¹⁰ Maa ni ka kuu testiu san vi suni ia Dios ja ni ka osa'a vii ka osa'a va'a san vi ni ka osa'a ndaa san nuu ni ka oo san jin ni ja ka kandija ni, te tu na kuechi ka tavi san. ¹¹ Suni ka jini maa ni ja ka kuu san na kuinio in tata yua jin se'e ja ka xteku ña san vi ka ndasa'a sii ini ña san jin in in ni. ¹² Te suni ka xtaku san ja vi kaka ndaa ni, nagua junkuaan ini Dios, ia ndakana ña ja vi koo nuu ye'e tajan nuu tatnuni ya.

¹³ Te yun guaa siun ni ka ndakuanta'u san nuu ia Dios, chi nuu ni ka onini ni tno'o va'a ya ja ni ka kaxtno'o san, te ni ka janta'u ni, su masu na kuinio ja tno'o ñayiu ñuyiu kuu, chi vi na kuinio ja vi maa ia Dios ni ka'an, te ja ndaa ndija ja tno'o maa ya kuu. Te tno'o ya satniuu ini anu in in ni ja ka kandija ni. ¹⁴ Su in in maa ni, vi ñani vi kua'a, chi inuu ni tnundo'o ni ka tna'a ni jin ñayiu ka skua'a tno'o ia Dios ja ka oo taka ñuu ja tnii Judea ja ka kandijai Jesukristu. Chi kuakua'a tnundo'o ni ka tna'a ni nuu nda'a

ñayiu ñuu ni, te suni saa kua'a tnundo'o ni ka tna'a tee yun nuu nda'a ñayiu ñuu san judio. ¹⁵ Te ñayiu judio yun ni ka ja'ni Jito'o Jesús, vi suni ni ka ja'ni tee ni ka ondakani tno'o ia Dios ndee jana'a. Te suni ni ka skunu ñai jin maa san. Te tu ka junkuaan ini ia Dios, te ka ndakoi siki ndi'i ñayiu. ¹⁶ Te tu ka jandetui ja vi kaxtno'o san nuu ñayiu sava ka ñuu ja naxa vi kaku ni'nui. Te ja siun ka sa'i, te ka skaya kua'a kai yika kuechi. Su vitna te vaji tnundo'o ka'nu ja tetniuu ia Dios siki.

Ndakani ini Pablo ja nukoto de ñayiu ka skua'a ñuu Tesalónica

¹⁷ Su sein, vi ñani vi kua'a, chi visi siin siin ka oo ndee saa tiempu ya'a, ja tu kuu vi kondia'a tna'o, su siun ni ka ñu'u ini ña san. Te ka nduku ndee ndeva'a san ja jakuei san nuu ka oo ni, chi ka ndioo ndeva'a ini san ja vi ndakuni ña san. ¹⁸ Te yun guaa ni ka kuini san jakuei san. Te maa san ja kuu san Pablo, chi vi ja ndaa ja ni kuini san ja jaa san in jichi vi inka jichi, su Tachi ni jasi ichi. ¹⁹ Chi ja ja'a maa ni ja ka kandija ni kuu ja ka ndetu ka'nu san, vi ka osii ini san, te vi ni'i san jayiñu'u nuu Jito'o Jesús ore ndii ya. ²⁰ Janjaan. Ja ja'a ndi'i maa ni kuu ja ka oo san jin jayiñu'u vi ka osii ini san nuu ia Dios.

3

¹ Te yun kuu ja tu ni ka kundee ka ini san ja ma vi ndakuni ña san, te ni ka ndakani ini san ja vi kendoo ni maa san ñuu Atenas. ² Te ni ka tetniuu san ñanio Timoteo ja jinokuechi de nuu ia Dios, vi ja ka satniuu in ni san jin de ja ka xtutenuu san tno'o va'a Jesukristu, nagua ja ndataa de tno'o ndee ini vi xteku ña de ja vi koyutnu ni jin tno'o ka kandija ni, ³ nagua ja ni in ni ma koxndi'i

ndeva'a ña tnundo'o ya'a, chi ja ka jini maa ni ja saa vi ndo'o vi tna'o ja ka kandijao. ⁴ Chi ja ni ka oka'an san tno'o ya'a nuu ni ka oo, ja vi tna'o kua'a tnundo'o, te saa ni kuu, su ja ka jini maa ni. ⁵ Te yun guaa tu ni kundee ka ini san, te ni tetniuu san Timoteo ja kakan tno'o de naxa ka jika ni jin tno'o ka kandija ni, te kaxtno'o de nuu san, chi yu'u san ja kana saa xnda'u ña Tachi, te junkuei ni nuu jakue'e, te ma jiniu'u tniuu ni ka sa'a san.

⁶ Su vitna ni ndajaa Timoteo ja ni jaa de nuu ka oo ni ñuu Tesalónica, te ndakani gua'a de naxa ka kandija ni vi ka ka'an too tna'a ni. Te kachi de ja siun ni ka ndaka'an ndeva'a ña ni vi ka ndioo ini ni ja vi ndakuni ña ni. Te suni saa ni sein, chi ka kuini san ja vi ndakuni ña san. ⁷ Te yun kuu ja ka ndusii ini ndeva'a san, vi ñani vi kua'a, ja ja'a ja ka kandija gua'a maa ni, visi kua'a tnundo'o ka ndo'o ka tna'a san ya'a. ⁸ Su vitna te ni ka nuku'un ndee ini san, chi ni ka jini san ja ka oo yutnu ni nuu Jito'o. ⁹ Te ka kusii ndeva'a ini san ja ja'a ni, ja vini tu ka ni'i ka san na tno'o vi ka'an san ja vi ndakuanta'u san nuu ia Dios ja ja'a ndi'i ni ja ka kusii ini san nuu ya. ¹⁰ Te nduu vi ñuu ka ndakuatu san nuu ia Dios, te ni tu ka jinkuiin san ja ka jikan san nuu ya ja na kune ya ichi ja vi ndakuni tna'o, te vi chituu ña san nagua ka ja'ni ka ña jin tno'o ka kandija ni.

¹¹ Te suni ka jikan san ja maa Tata Ja'nuo vi Jito'o Jesukristu na chituu ña ya ja jakuei san vi jakoto ña san. ¹² Te maa Jito'o na sa'a ya ja ndi joo ndi joo vi ka'an too tna'a gua'a ka in in maa ni vi jin ndi'i ñayiu, suni nagua ka ka'an too ña san jin ndi'i maa ni. ¹³ Te na sa'a ya ja vi koo yutnu anu ni, te vi koo vii ni ja tu na kuechi vi kotavi ni nuu Tata Ja'nuo nuu

vi ndajiokuiin Jito'o Jesukristu jin ndi'i ñayiu vii ya.

4

Vi koo vio nuu ia Dios nagua junkuaan ini ya

¹ Vitna vi ñani vi kua'a, te ka jikan ta'u san vi ka xteku ña san tno'o ya'a jin sivi maa Jito'o Jesús, ja vi kaka ndaa ni nagua junkuaan ini maa ia Dios, nagua ni ka kutua'a ni ja ni ka kaxtno'o san nuu ni, te saa vi kosa'a ni in kiuu in kiuu ka.

² Chi ka jini gua'a ni na ichi ni ka taa san jin tniuu ni chitniuu ña Jito'o Jesús. ³ Chi ja kuini ia Dios kuu ja vi koo vii ni nuu ya, te ma vi chitna'a ni jin inka ñayiu. ⁴ Te in in ni vi kuni ni vi koneva'a ni ñasi'i maaa ni, te vi koo vii ni jin ña nuu ia Dios, te vi konee yiñu'u nuu tna'a ni. ⁵ Ma vi kojio'o ni ja vi sa'a ni jakue'e jin yiki kuñu ni, nagua ka sa'a ñayiu tu ka jini ia Dios. ⁶ Te ni in ni ma vi sa'a ni jakue'e jin ñani ni ja vi xnda'u ni de, chi tetniuu maa Jito'o tnundo'o ka'nu ja ja'a ndi'i ya'a, nagua ja ni ka ka'an san vi ni ka chindetu ña san. ⁷ Chi tu ni ndakana ña ia Dios ja vi koo tne'o, chi ni ndakana ña ya ja vi koo vio nuu ya. ⁸ Te yun kuu ja na in skexiko tno'o ni ka kaxtno'o san ya'a, te masu skexikoi ni in ñayiu, chi skexikoi maa Dios, ia ni taa Espiritu ya ja ka oo jion.

⁹ Su inka tno'o kuu ja vi ka'an too tna'o jin ñanio. Tu nini ka kuu ja tee san tno'o ya'a, chi ja ni ka kutua'a maa ni nuu ia Dios ja vi ka'an too tna'a ni jin in in ñanio. ¹⁰ Te saa ka ka'an too ni ñanio ja ka oo ndi'i ñuu ja tñii Macedonia. Su ka jikanta'u san, vi ñani vi kua'a, ja in in kiuu vi ka'an too tna'a gua'a ka ni. ¹¹ Su inka kuu ja vi nduku ndee ni ja vi koo mani ni jin inka ñayiu, te vi kosa'a ni tniuu maa ni, te vi

kosatniuu ni jin nda'a ni nagua ni ka tatnuni san. ¹² Saa nagua ja vi konee yiñu'u ñayiu tu ka kandija ia Dios nuu ni, te ma vi koto ni'ni ni nda'a inka ñayiu.

Naxa kokuu kiuu ndii Jito'o

¹³ Te ka kuini san, vi ñani vi kua'a, ja vi kuni ni naxa kokuu jin ñayiu ni ka ji'i, nagua ja ma vi kokusuchi ini ni, nagua ka sa'a sava ka ñayiu ja tu ka ndetu ka'nui ja vi ndateku ndiyi. ¹⁴ Chi ka kandijao ja ni ji'i Jesús, te ni ndateku ya, te suni saa ni ka kandijao ja ndaxteku ia Dios ñayiu ni ka ji'i ja ni ka kandijai Jesús, te vi koi jin ya.

¹⁵ Su yun kuu ja ka ka'an san tno'o ni kaxtno'o maa Jito'o, ja yoon ja ka tekunio guaa ndee kiuu ndii maa Jito'o, chi ma vi kakoxno'o nuu ñayiu ni ka ji'i, ¹⁶ chi ndee andivi ndii maa Jito'o jin tno'o ja tatnuni ya. Vi kana jaa ia kuu ka'nu ka nuu ia ka jinokuechi nuu Dios, te tiuu ya trompeta maa ia Dios, te xtnañu'u ka ndiyi ja ni ka kandija Kristu vi ndateku. ¹⁷ Yun te yoon ja ka tekunio ñuyiu ya'a, chi vi sanaa ni, te ndakueio jin ñayiu ni ka ndateku yun nuu viko, te yun vi nukuntna'o jin maa Jito'o ndee andivi. Te yun vi koo jin maa Jito'o nikuii nikani. ¹⁸ Nuun saa te vi ndakuña'a nuu tna'a ni tno'o ndee ini jin tno'o ya'a.

5

¹ Su ja ja'a kuia axi kiuu ja ndii Jito'o Jesús, masu nini kuu ja vi tee san nuu in in maa ni, vi ñani vi kua'a. ² Chi ja ka jini guagua'a maa ni ja sanaa ni, te kenta kiuu ja ndii maa Jito'o, nagua sa'a in kui'na ja sanaa ni, te kiuu ja su'u tno'o jakuaa. ³ Chi nuu ka ka'an ñayiu ja oo jamani, te tu sa'un nagua kuu, yun te vi sanaa ni, te kii ja xnaa ña jin, te tu na

ichi ja kaku ni'nui, na kuinio in ñasi'i ja vi sanaa ni, te ja'nde ndeva'a chii ña nuu kaku lulu ña. ⁴ Su maa ni, vi ñani vi kua'a, chi masu ñunee ka oo ni, nagua ja ma kokuu in kiuu sanaa nuu ndii Jito'o, na kuinio in kui'na ja sanaa ni, te kiuu ja su'u. ⁵ Chi ndi'i maa ni ka oo nuu ye'e, ja kuu tno'o nduu, te masu ka oo ni jin tno'o jakuaa ja kuu ñunee. ⁶ Te yun kuu ja ma vi kokusun inio nagua ka sa'a sava ka ñayiu, chi na vi kondito, te na vi kui'nu ndaa inio, ⁷ chi na in kixin, te kixin tno'o jakuaa, te na in ji'i ndixi, te jini tno'o jakuaa. ⁸ Su yoon, chi tno'o nduu ka jikao, te na vi kui'nu inio, te na vi kasi ni'nuo mao jin in sa'un kaa ja koo ja ka kandijao vi ja ka ka'an too tna'o, na kuinio in soldado, te na vi kui'nuo in ixini kaa ja kuu ja ka ndetu ka'nuo ja vi kaku ni'nuo. ⁹ Chi tu ni jani ña ia Dios ja tetniuu ya tñundo'o sikio, chi ja skaku ni'nu ña ya jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu. ¹⁰ Te maa Jesukristu ni ji'i ja ja'o nagua ja vi koo jin ya, te tu ni ja sa'i, visi ja ka kixion ja ni ka ji'o axi ka ndito ja ka tekuo. ¹¹ Yun guaa vi kondasa'a sii ini tna'a in in ni, te vi kondakuña'a nuu tna'a ni tno'o ndee ini, nagua ja ka sa'a ni.

Xteku ña Pablo jin ñayiu ka skua'a

¹² Te ka jikanta'u san, vi ñani vi kua'a, ja vi konee yiñu'u ni nuu ñayiu ka satniuu ne'u maa ni, chi ka janu ichi ndaa ñai vi ka xteku ñai nuu tno'o maa Jito'o. ¹³ Te yun guaa vi konee yiñu'u ndeva'a ni nui vi vi ka'an too ni jin ja ja'a tniuu ka sa'i. Te vi koo mani in in maa ni.

¹⁴ Suni ka jikanta'u tuku san, vi ñani vi kua'a, ja vi kokuu xeen ni nuu ñayiu inu ku'ndu, te vi ndasa'a sii ini ni ñayiu ni ka ndayu'u jin tno'o ka kandijai, te

vi chituu ni ñayiu inu vita, te vi kuandee ini ni jin ndi'i ñayiu.

¹⁵ Vi koto ni maa ni ja ni in ni ma vi ndaxndenaa ni ñayiu na jakue'e ni ka sa'a ñai, chi sua'a vi nduku ndee ni ja siun ni vi kosa'a ni java'a jin in in maa ni vi jin ndi'i ñayiu.

¹⁶ Te siun ni vi kosii ini ni. ¹⁷ Te ma vi junkuiin ni ja vi ndakuatu ni. ¹⁸ Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios ja ja'a ndi'i ni nagua ni kuu. Chi ya'a kuu ja kuini maa ya ja vi sa'a ni ja ka kandija ni Jesukristu.

¹⁹ Te ma vi junkani ni tniuu sa'a maa Espíritu ia Dios. ²⁰ Te ma vi skexiko ni tno'o ja ka ka'an ñayiu ka ndakani tno'o ia Dios. ²¹ Chi vi koto tnuni ni ndi'i tno'o ka ka'in, te vi tava'a ni tno'o gua'a. ²² Te vi kujioo ni nuu ndi'i kuiti jakue'e.

²³ Te ka ndakuatu san nuu maa Dios, ia mani ini, ja na ndasavii ndi'i ña ya, ja vi kokuu ni ñayiu vii nuu ya, te na tava'a ya ndi'i kuiti ndee ini ndee anu ni vi yiki kuñu ni, ja ma vi kotavi kuechi nuu ndii maa Jito'o Jesukristu. ²⁴ Chi ia ndaa kuu ia ni kana ña jin ni, te skunkuu ya ndi'i ya'a.

Tno'o sandi'i ni ka

²⁵ Vi ndakuatu ni ja ja'a in in san, vi ñani vi kua'a.

²⁶ Vi ndaka'an tno'o tna'a ni jin ndi'i ñanio nuu ka ndututu ni, te vi ndatnii nda'a tna'a ni.

²⁷ Te skuiso siki ña san nuu maa Jito'o ja vi ndaka'u ni tutu ya'a nuu ndi'i ñanio.

²⁸ Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu kuu uu ni tee Pablo nuu ñayiu ka skua'a ñuu Tesalónica

¹ Maa san kuu Pablo, ka tee san tutu ya'a jin Silvano vi Timoteo nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu Tesalónica ja ka oi jin Tata Ja'nuo vi Jito'o Jesukristu. ² Te maa Tata Ja'nuo vi Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña, te vi koo ni jin jamani ya.

Sandaa ia Dios yika kuechi ñayiu nuu ndii Jesukristu

³ Kuini ja siun ni vi kon-dakua'uo nuu ia Dios ja ja'a in in maa ni, vi ñani vi kua'a, te oo gua'a ja vi sa'o, chi ndi joo ndi joo ka kandija gua'a ka ni, vi ndi'i ni ka ka'an too tna'a gua'a ka ni jin in in ni. ⁴ Yun kuu ja ka kusii ini ndeva'a san, te ka ka'an gua'a san ja ja'a ni taka nuu ka ndututu ñayiu ka skua'a tno'o ia Dios ja inu ka'nu anu ni jin tno'o ka kandija ni, chi ni ka kundee ini ni ndi'i nuu ka ndakoo ñayiu siki ni, vi nuu ka tna'a ndeva'a ni tnundo'o. ⁵ Te ya'a xne'e ja oo ndaa naxa sa'a ia Dios jin in ion, nagua ja vi kokuu ni ñayiu gua'a ja kiukuei ni nuu tatnuni maa ya, te yun kuu ja ka tna'a ni tnundo'o.

⁶ Chi ia ndaa kuu Dios, te tetniuu ya tnundo'o vi tna'a ñayiu ka sa'a ja ka tna'a ni tnundo'o. ⁷ Su maa ni ja ka tna'a ni tnundo'o vitna, chi vi ndatatu ni nuu tnundo'o, te suni saa ni sein, nuu ndii maa Jito'o Jesús ndee andivi jin ia ndaku'i ndeva'a ja ka jinokuechi nuu Dios. ⁸ Te ndii Jesús jin ñu'u ja kuña'a ya tnundo'o vi tna'a ñayiu tu ni ka ndakuni ia Dios, te ni tu ni ka jantno'i tno'o va'a maa Jito'o Jesukristu. ⁹ Te yun vi kotna'i tnundo'o nikuii nikani ja

vi nai, te ma vi koi nuu maa Jito'o Jesús nuu ye'e tajan ya jin jaka'nu ya. ¹⁰ Te saa kokuu kiuu ja ndii ya, nagua ja na koo jayifñu'u nuu ya jin ma'ñu sagua ñayiu maa ya, te vi sa'u kuii kuiti ini ndi'i ñayiu ka kandija ya nuu vi kuni ya. Te ne'u ñayiu yun vi koo maa ni, chi ni ka kandija ni tno'o va'a ja ni ka ndakani san nuu ni.

¹¹ Te yun guaa siun ni ka ndaku-atu san ja ja'a ndi'i maa ni, nagua ja na sa'a ia Dios ja vi kokuu ni ñayiu gua'a ja ni kana ña ya, te na skunkuu ya jin jaka'nu ya ndi'i jagua'a ka ndakani ini ni ja vi sa'a ni, vi ndi'i tniuu ka sa'a ni ja ka kandija ni. ¹² Te saa nagua ja vi chiñu'u ña ñayiu jin maa Jito'o Jesukristu ja ja'a in in ni, te suni vi ni'i maa ni jayifñu'u jin ma'ñu sagua maa ya, chi ni chindee ni chituu ña ia Dios mao vi Jito'o Jesukristu.

2

Ndatuu tee sa'a jakue'e ndeva'a

¹ Vitna te na vi ka'on naxa kokuu kiuu ja ndajiokuiin maa Jito'o Jesukristu ja vi ndanitna'o jin ya. Te ka jikanta'u san nuu in in ni, vi ñani vi kua'a, ² ja ma vi sama ñama ini ni jin ja ka ndakani ini ni, te ni ma vi koyu'u ni nuu ja na in ka'an ja ni skuni ña Espiritu jin, te ni tno'o ja ka kaxtno'o nuu ni, ni nuu ka tee in tutu ja ka ka'an ja maa san ni ka tetniuu, nuu ka'an ja ja ni kenta kiuu ndajiokuiin Jito'o. ³ Te ma vi kuandetu ni ja na in koxnda'u ña, chi ama ka ja kenta kiuu yun, te xtnañu'u ka vi koo kua'a ñayiu vi ndakoo siki ia Dios, te ndatuu tee sa'a jakue'e ndeva'a, tee ni jine ta'u ja junaa de. ⁴ Chi jini u'u de ia Dios, te ndakoo de siki ndi'i kuiti ja ka xnani ñayiu dios, axi ja ka chiñu'u ñayiu, te vi ndee kundee de ja jinkoo de veñu'u ka'nu maa

ia Dios, te sa'a de ja vi na kuinio ja vi maa de kuu Dios.

⁵ ¿Te a tu ka na'a ni ja nuu ni ka oo jian, te ja ni oka'an san tno'o ya'a? ⁶ Vitna te ja ka jini ni nagua kuu ja junkani ña jin de, su nuu jino maa kiuu ni jani ia Dios, te ndatuu tee kue'e yun. ⁷ Chi ja satniuu yu'u ndi'i jakue'e ya'a nuu ñuyiu vitna, su oo in ja junkani ña vitna, te guaa ndee nuu na xtajioo ma'ñu nuu oo maa. ⁸ Te yun kuu nuu vi ndatuu na in sa'a jakue'e ndeva'a, te ka'ni ña maa Jito'o jin ja tiuu tachi ña ya, te xnaa ña ya jin ja ye'e ni'nu nuu ndii ya. ⁹ Te kii tee sa'a jakue'e ndeva'a yun, ja sa'a de tniuu maa Tachi, chi kii de jin jaka'nu ja sa'a de tniuu na'nu ja xnda'u de ñayiu. ¹⁰ Chi kuantniuu de ndi'i kuiti jakue'e nagua ja xnda'u de jin ñayiu ki'inkuei ja vi naa, chi tu ni ka kuini vi kuant'ui tno'o ndaa naxa vi kaku ni'nui. ¹¹ Yun kuu ja ni jandetu ia Dios ja kii in jaka'nu ja xnda'u ña, nagua ja vi kandija ñayiu tno'o tno'o yun, ¹² nagua ja saa, te ndi'i ñayiu ja tu ni ka kandijai tno'o ndaa, chi saa sua'a ni ka junkuaan ini ja ni ka sa'i jakue'e, te ki'inkuei ja vi tniuya'ui yika kuechi.

Ni kaji ia Dios ñayiu vi kaku ni'nu

¹³ Su sein, chi kuini ja siun ni vi kondakuanta'u san nuu ia Dios ja ja'a in in maa ni, vi ñani vi kua'a ja kutoo ndeva'a ña Jito'o, chi ni kaji ña ia Dios ndee jaxtna'nu'u ja vi kaku ni'nu ni jin ma'ñu sagua ja ndasavii ña Espiritu ya vi ja ka kandija ni tno'o ndaa. ¹⁴ Chi ya'a kuu ja ni kana ña ia Dios jin ma'ñu sagua tno'o va'a maa ya ja ni ka kaxtno'o san, nagua ja kentakuei ni vi koo ni nuu ye'e tajan maa Jito'o Jesukristu.

¹⁵ Yun kuu ja vi koo yutnu ni, vi ñani vi kua'a, te vi kona'a gua'a ni

tno'o ni ka kaxtno'o san, visi kuu tno'o ni ka ka'an san axi tutu ja ni ka tetniuu san. ¹⁶ Su maa Jito'o Jesukristu vi maa Tata Ja'nuo, ia luu ini ja kutoo ña ya, te taa ya ja ka osii inio nikuii nikani, vi taa ya java'a ja ka ndetu ka'nuo. ¹⁷ Te na sa'a ya ja vi kosii ini anu ni vi na sa'a yutnu ña ya jin ndi'i tniuu gua'a ja ka sa'a ni vi tno'o gua'a ja ka ka'an ni.

3

Vi ndakuatu ni ja ja'a san

¹ Su jasandi'i, vi ñani vi kua'a, kuu ja vi kondakuatu ni ja ja'a ndi'i san, nagua ja na kutenuu ñama tno'o va'a maa Jito'o, te na vi konee yiñu'u ñayiu nuu tno'o ya, nagua ni ka sa'a maa ni. ² Suni vi kakanta'u ña ni ja na vi kaku ni'nu san nuu nda'a ñayiu kue'e ja ka sa'a jane'e jayichi, chi masu ndi'i ñayiu ka kandija. ³ Su ia ndaa kuu maa Jito'o, te sa'a ya ja vi koo yutnu ni, vi tava'a ña ya nuu jakue'e. ⁴ Chi ka kukanu ini san Jito'o ja ka sa'a ni nagua ni ka tatnuni san, te saa ni vi kosa'a ni. ⁵ Te maa Jito'o na kanu ichi ña ya ja vi kokutoo ni ia Dios nagua kutoo ña maa ya, te vi kuandee ini ni nuu tundo'o nagua ni jandee ini Jesukristu.

Kanuu ja vi satniuu

⁶ Vitna te ka tatnuni san nuu ni, vi ñani vi kua'a, jin sivi maa Jito'o Jesukristu, ja vi kujioo ni nuu ndi'i ñanio inu ku'ndu, te tu ka sa'a de nagua ni ka kaxtno'o san nuu ni. ⁷ Chi ka jini maa ni naxa ni ka osa'a san nuu ni ka oo, te saa ni vi kosa'a ni. Sein, chi tu ni ka oku'ndu san nuu ni ka oo, ⁸ ni tu ni ka ojaa uun san xtaa ni in ñayiu ja tu ni ka otniuya'u san, chi ni ka osatniuu san nduu vi ñuu, visi ni ka okutnuu ndeva'a san, nagua ja ma vi koxna'a san ni in ni. ⁹ Saa ni ka osa'a san. Su masu ja ma kuu vi kakan san ja

vi chituu ña ni, chi kuu, su ya'a ni ka osa'a san nagua ja vi kokuu san in taniñu ja vi kondikin ni vi sa'a ni. ¹⁰ Chi suni nuu ni ka oo san jin ni jian, ni ka tatnuni san ya'a: Na in ñayiu tu kuini ja satniuu, te suni ma kai xtaa. ¹¹ Chi ka onini san tno'o ka ka'an ñayiu ja ne'u maa ni ka oo ñayiu inu ku'ndu ja tu ka satniuu sa'uin, te ya'a yun ni ka kiundui nuu tniuu inka ñayiu. ¹² Ka tatnuni san vi ka xteku san ñayiu yun jin sivi maa Jito'o Jesukristu ja na vi satniuu sii ini, te na vi ni'i mai ja vi kaa ja vi ko'i. ¹³ Te maa ni, vi ñani vi kua'a, ma vi kuita ni ja vi kosa'a ni java'a.

¹⁴ Su nuu ja na in tu jantno'o tno'o ja ka kaxtno'o san nuu tutu ya'a, te vi kondia'a ni na ñayiu kui, te ma vi nitna'a ka ni jin, nagua ja na kukanoi. ¹⁵ Su ma vi kuni u'u ni jin, chi sua'a vi xteku ni jin ja in ñanio in kua'o kui.

Tno'o sandi'i

¹⁶ Te maa Jito'o, ia mani ini, na taa ya jamani ya, ja siun ni vi koo jin ni vi jin ndi'i nani guaa kuu. Te maa Jito'o na koo jin ndi'i ni.

¹⁷ Te jin nda'a maa san ja kuu san Pablo tee san tno'o ya'a, ja ndakan tno'o ña san, ¿a kukueni ka oo ni? Te saa ni tee san nuu ndi'i tutu san vi ni sa'a san firma san. ¹⁸ Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu xtnañu'u ni tee Pablo nuu Timoteo

¹ Maa san kuu Pablo, tee ni chitniuu ña Jesukristu, chi ni tatnuni Dios, ia skaku ni'nu ña jion, jin Jesukristu, ia ka ndetu ka'nuo ja ndajiokuiin ya in kiuu. ² Te tee san tutu ya'a nuu maa ni, vi Timoteo, ja kuu ndaa kuiti ni na kuinio se'e ni skua'nu san, chi ni kandija ni. Te Tata Ja'nuo jin ia Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña ya jin ni, te koo ni jin janda'u ini ya vi jamani ya.

Ma vi kandija ni nuu ka kaxtno'o ñayiu inka tno'o siin

³ Te ja ni jikanta'u san nuu ni ama ka ja kee san ki'in san ñuu Macedonia ja kendoo ni ñuu Éfeso jian, te kaxtno'o ni nuu sava ñayiu jian ja ma vi kaxtno'i inka tno'o siin ja kuu tno'o xnda'u ña. ⁴ Te ni ma vi kondikin kuentu naxa ni ka osa'a ndi tata ja'nui ja ka ka'an ñayiu, chi nani ja skaxin tna'a ñai kuu. Te tno'o ya'a, chi tu chituu ña ja vi skunkuu gua'i nagua kuini ia Dios ja vi kandijai, te saa skuiso siki ña san vitna.

⁵ Te ya'a tatnuni san, chi kuini san ja vi ka'an too tna'a ndaa ñayiu jin in anu vii in anu va'a, vi na vi ndakani va'a ini, te na vi kandija ndai ia Dios. ⁶ Su sava ñayiu, chi ni ka kujioi nuu tno'o ya'a, te ni no'o ni tno'o vasa ja tu jiniu'u ka ka'in. ⁷ Te ka kuini ja vi kokui tee ka kaxtno'o Ley Moisés, su vi ni mai tu ka jinkui'nu ini na tno'o ka ka'in vi naxa kei tno'o ka kaxtno'i yun ja vi ka kukanu ini ndeva'i.

⁸ Su ka jini ndao ja Ley Moisés, chi tno'o gua'a kuu nuu ja na vi kuantniuu ndao nagua kuini maa ia Dios. ⁹ Te na vi ndakunio ja Ley yun, chi masu ni junkoo ja ja'a ñayiu ndaa, chi ni junkoo

ja ka'nde kuechi ñayiu ka jiso kava ña jin ia Dios, vi ñayiu inu so'o ndeva'a, vi ñayiu ka sa'a jane'e jayichi, vi ñayiu ka sa'a yika kuechi, vi ñayiu tu ka yindei ka yititi nuu ia Dios, vi ñayiu ka kane'e siki ia Dios, vi ñayiu ka ja'ni yuai vi ñayiu ka ja'ni si'i, vi ndi'i ñayiu ka ja'ni ndiyi, ¹⁰ vi ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, vi suni teyii ja ka sa'a kuechi ñuyiu jin ndisa teyii, vi ñayiu ka su'u inka ñayiu ja vi xiko ñai, vi ñayiu ka ka'an tno'o tno'o, vi ñayiu ka kee yu'u te tu ka skunkui, vi nani kuu inka ja ka sa'a ñayiu ja tu kintna'a jin tno'o ndaa ja ka kaxtno'o nui. ¹¹ Te ya'a kuu tno'o va'a ia Dios ja ye'e ni'nu nuu ñayiu, chi luu ndeva'a ini ya, te ni skuiso siki ña ya jin san ja kaxtno'o san tno'o ya nuu ñayiu.

Ndakuanta'u Pablo nuu ia Dios ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya

¹² Te ndakuanta'u san nuu Jito'o Jesukristu ja ni ndataa ya jan-dakui san, te ni ndakaji ña ya, chi jini ya ja skunkuu san, te ni jani ña ya jin san ja xtutenuu san tno'o ya. ¹³ Te visi ama ka ni okane'e san siki ya, te ni onandikin san ñayiu ka kandija ya ja sa'a san jakue'e jin, te ni onani san ya. Su visi ni saa, te ni kunda'u ini ña ia Dios jin san, chi chia'an ka ja kandija san ya, te tu ni ojini san nagua ni osa'a san. ¹⁴ Su ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña Jito'o Jesús jin san, te ni tetniuu ya javii java'a ya siki san ja ni kandija gua'a san ya, te ka'an too san ñayiu nagua kutoo ña maa Jesukristu.

¹⁵ Te tno'o ya'a kuu tno'o ndaa kuiti, te kanuu ja ndi'i ñayiu vi kuantu'a tno'o ya'a: ja Jesukristu ni kii ya ñuyiu ja skaku ni'nu ya ñayiu nuu yika kuechi. Te maa san kuu tee vi'i ka ni kaa san ne'u ñayiu. Su visi ni saa, te ni skaku ni'nu ña ya nuu yika kuechi san.

16 Su ni kunda'u ini ña Jesukristu jin san nagua ja xne'e ya maa ya ja ia ka'nu ndeva'a ini kuu ya, te kokuu san in taniñu nuu taka ñayiu ja vi kandijai ya, te vi kotekui nikuii nikani. 17 Te ndi'o na vi chiñu'o Rey, ia tatnuni nikuii nikani, chi masu ia naa ndoñu'u kuu ya, te ma kuu kunio ya jin nduchi nuu, te invaa ya kuu Dios, ia ye'e tajan nikuii nikani. Saa na kokuu.

18 Te tniuu ya'a guaa skuiso siki ña san jin ni, vi se'e Timoteo, ja skunkuu ni nagua ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o ni jiña'a ia Dios ja ja'a ni, ja kaxtno'o gua'a ni tno'o va'a ia Dios, nagua sa'a in tee jaxin tna'a gua'a. 19 Te koyutnu ni jin tno'o kandija ni, te ndakani vii ndakani va'a ini ni, te ma sa'a ni nagua ka sa'a sava ñayiu ja tu ka ndakani va'a ini, te ya'a yun ni ka jikai, na kuinio in barco ja ya'a yun ni tee ña ndute. 20 Te ne'u ñayiu ya'a ka oo Himeneo vi Alejandro, te nduu tee ya'a ni ndasia'a san de nda'a Tachi, nagua ja na vi kutua'a de ja ma vi kane'e ka de siki ia Dios.

2

*Kaxtno'o Pablo naxa vi ndaku-
atu ñayiu*

1 Te xteku ña san in tniuu kanuu ka ja vi kakan ta'u ni nuu ia Dios, te vi ndakuatu ni nuu ya, suni vi ka'an nda'u ni jin ya, te vi ndakuanta'u ni nuu ya ja ja'a ndi'i ñayiu. 2 Te vi kakan ta'u ni ja ja'a tee ka tatnuni nuu ñuu vi ja ja'a ndi'i tee ka netniuu, nagua ja na vi kosii inio, te na vi koo jin tno'o mani, nagua ja vi chiñu'u gua'o ia Dios, te na vi kosa'a vii vi kosa'a va'o. 3 Chi ya'a kuu java'a ja junkuaan ini Dios, ia skaku ni'nu ña jion. 4 Chi kuini maa ya ja vi kaku ni'nu ndi'i ñayiu, te kiukuei ja vi kuni tno'o ndaa. 5 Chi invaa ni maa ya kuu Dios, te suni invaa

ni ia inee in sagua ma'ñu Dios jin ñayiu, te suu ya kuu Jesukristu ja suni kuu ya teyii. 6 Te suu ya kuu ia ni soko maa ja ni tniuya'u ya ja ja'a ndi'i ñayiu ja ni skaku ni'nu ña ya, te yun ni xne'e ya maa ya ja ni ka jini ñayiu tniuu ni sa'a ya kiuu ni jani maa ia Dios. 7 Te yun guaa ni kaji ña ia Dios ja xtutenuu san tno'o ya nuu ñayiu, chi ni chitniuu ña maa Jesukristu, te kaxtno'o san nuu ñayiu ja masu judio ka kui ja na vi kandija ndai. Te ka'an ndaa san, tu xnda'u san jin.

8 Te ja kuini san ja vi sa'a ñayiu yii kuu ja ndeni nuu ni kuu ja ka ndakuatu de nuu ia Dios, te na vi kane'e de nda'a de jin anu vii in anu va'a de. Te ma vi kokiti ini de, ni ma vi kotee tna'a de. 9 Te saa ni ñayiu si'i, na vi kui'nu vii vi kui'nu va'a ña jin in sa'un kisa'u gua'a ña ja ma koo tno'o kanoo. Te ma vi kui'nu vixin ña ni ma vi ndioo ini ña ja vi kui'nu ña sa'un ya'u ndeva'a. Te ma vi ndaskutu vii ndeva'a ña xini ña ni ma vi chindee ña kaa vii ndeva'a ja kuu oro xini ña, ni ma vi kundeku ña yuu vii ndeva'a ja kuu perla. 10 Su na vi sa'a ña in tniuu gua'a, nagua ka sa'a ñasi'i ja ka chiñu'u ia Dios. 11 Te ñayiu si'i na vi kutua'a ña vi kasi yu'u ña nuu ka skua'a ña, te na vi kuanyu'u vi kuandetu ña nuu tee kaxtno'o. 12 Chi ma kuandetu san ja in ñasi'i, te kokaxtno'o ña, ni ma kotatnuni ña nuu teyii, chi na kasi yu'u ña, te na konini ña. 13 Chi xtnañu'u ka ni sa'a Dios Adán, te nuu kuee ka ni sa'a ya Eva. 14 Te masu Adán ni xnda'u ña koo, chi ñasi'i yun kuu ña'a ni xnda'u ña ti, te ni kana kau ña nuu yika kuechi. 15 Su ñasi'i ja ka oo yii ña, na vi skaku vii vi skaku va'a ña se'e ña, te kuu vi kaku ña, nuu ja ka kandija ndaa ña, te vi konda'u ini ña jin tna'a ña, te vi koo vii anu ña, te ma vi

kokuu vixin ña.

3

Kaxtno'o Pablo naxa kanuu ja vi koo tee vi kondiso tniuu nuu ñayiu ka skua'a

¹ Te tno'o ndaa kuu tno'o ya'a: ja ndee in tee ndioo ini ja kondiso tniuu de nuu ñayiu ka skua'a tno'o va'a ia Dios, te gua'a tniuu ndakani ini de ja sa'a de. ² Te tee kondiso tniuu ya'a na kokuu de in tee gua'a, nagua ja ma vi ni'i ñayiu na in guaa vi ka'an kuechi siki de, te in vaa ni ñasi'i de na koo, te na kokuu de in tee ni'nu ini, te na kokuu de in tee jini ka'nu ni'nu maa, in tee ka nee yiñu'u ñayiu nuu de, in tee luu ini ja janta'u de ñayiu kekuei ja vi ndoo ve'e de, te ñama jinkui'nu ini de ja kaxtno'o de nuu ñayiu. ³ Te ma kokuu de in tee jini, te ni ma vi kokaxin tna'a de jin ñayiu, te ma kojio'o de xu'un ja xnda'u de ñayiu naxa ni'i uun de. Su na kokuu de in tee ka'nu ini, vi in tee va'a ini. ⁴ Te kuni de tatnuni gua'a de nuu ñayiu ve'e de, te skua'a de se'e de ja vi kuantno'i nuu de vi na vi konee yiñu'i nuu de. ⁵ Chi nuu ja in tee tu jini de naxa tatnuni gua'a de nuu ñayiu ve'e maa de, te ma kuu ja kokoto gua'a de ñayiu ka skua'a tno'o va'a ia Dios. ⁶ Te ma kuu kokuu de in tee inka ni kiunduu jaa ichi ia Dios, chi nuu ja saa, te vatu ni kokuu teyii ndeva'a de, te kanakau de nuu tundo'o nagua ni kanakau Tachi. ⁷ Te suni kanuu ja kokuu de in tee ja ka ka'an vii ka ka'an va'a ña ñayiu tu ka skua'a, nagua ja ma kendoo kanoo de, te ma kanakau de nuu nda'a Tachi.

⁸ Te suni saa ni ka'an san nuu tee ka jinokuechi nuu ñayiu ka skua'a, na vi kokuu de in tee ndaa, te ma vi sa'a jani ini de, te ma vi ko'o ndeva'a de vinu ja vi kojini de, ni ma vi kojio'o de xu'un ja vi xnda'u de ñayiu naxa vi ni'i

uun de. ⁹ Te na vi tava'a de ndi'i tno'o ni yiyu'u ndee jana'a, te ni ndaskuni ña ia Dios jion ja ni ka kandijao, te na vi ndakani vii vi ndakani va'a ini de. ¹⁰ Te xtnañu'u ka vi koto tnuni ni de, te nuu ja ka jini ni ja tu na kuechi de, te kuu vi kunukuechi de nuu ñayiu ka skua'a. ¹¹ Te suni saa ni ñayiu si'i de, na vi kokuu ña in ña'a ndaa, te ma vi koka'an tno'o ña siki inka ñayiu. Su na vi ka'nu ni'nu ña maa ña, te na vi skunkuu ña ndi'i tno'o ka ka'an ña ja vi sa'a ña. ¹² Te tee ka jinokuechi nuu ñayiu ka skua'a, na vi koo invaa ni ñasi'i de, te na vi tatnuni gua'a de nuu se'e de vi nuu ñayiu ve'e de. ¹³ Chi tee ka jinokuechi ja ka sa'a gua'a de tniuu ni ka tekku tniuu de, te kentakuei de vi ni'i de jayiñu'u nuu ñayiu, saa te vi kukanu ini ka de ja ka kandija gua'a de Jesukristu.

Ka'nu ndeva'a kuu tno'o ni oyuu ja ka kandijao

¹⁴ Tee san tno'o ya'a nuu ni, visi ja oo yatni ja jaa san ja koto ña san. ¹⁵ Su nuu ja na kokuu kuee ka san, te ja jini ni naxa kosa'a gua'a ni nuu ñayiu ka skua'a tno'o va'a ia Dios, ja ka kui veñu'u maa ia Dios tekku, te ñayiu yun ka kuu si'in ndee ja ka ndiso'i ndi'i tno'o ndaa. ¹⁶ Ja ndaa ja ka'nu kuu tno'o ni oyuu'u ndee jana'a ja ka kandijao:

Ni xne'e Dios maa ya nuu ni kuu ya teyii,

Te Espíritu ia Dios kaxtno'o ja oo gua'a ndi'i tniuu ni sa'a ya.

Te ni ka jini ia ka jinokuechi nuu Dios ja saa ni kuu.

Te ni jitenuu tno'o ya nuu ñayiu ñuyiu.

Te ni ka kandija sava ñayiu nii ñuyiu tno'o ya.

Te mandaa ya kuano'o ya andivi.

4

Vi ndakaka yata kua'a ñayiu nuu tno'o ni ka kandijai

¹ Su ni kaxtno'o kaji Espiritu ia Dios ja kuu sandi'i, te kua'a ñayiu vi ndakaka yata nuu tno'o ka kandijai, te vi kondikin tno'o ka ka'an ñayiu jantniuu ña espiritu ja xnda'u ña, vi ja ka kaxtno'o tno'o maa Tachi. ² Te vi tanui tno'o ka ka'an ñayiu ka sa'a jani ini ja ka xnda'u ña, chi ja ni ka jija ni'nui jin jakue'e ka ndakani ini. ³ Te ka ka'in ja kuechi kuu ja vi kuaka tna'a ñayiu. Te suni ka ka'in ja oo sava nuu ndei ja ma kuu vi kaa ñayiu, visi maa ia Dios ni sa'a ja vi kaa ñayiu ka kandija ya ja ni ka jini tno'o ndaa ya, nuu ka ndakuanta'ui nuu ya, te ka jai. ⁴ Chi ndi'i ja ni sa'a Dios oo gua'a, te tu na in ndei ja skexiko nuu ja ndakuanta'uo nuu ia Dios, te kao. ⁵ Chi jin tno'o maa ia Dios vi jin ja ndakuatuo, te nduvii ndei yun.

Kokuu ni in tee jinokuechi gua'a nuu Jesukristu

⁶ Te nuu ja kaxtno'o ni tno'o ya'a nuu ñayiu ka kandija, te kokuu ni in tee jinokuechi gua'a nuu Jesukristu, chi kua'nu ni jin tno'o ni kandija ni vi jin tno'o va'a ia Dios ja ni ka kaxtno'o nuu ni, te ndikin ni. ⁷ Su ma konini ni kuentu ja ka ndakani ñayiu ñuyiu vi tno'o vasa ja tu jiniu'u, te sa'a tua'a gua'a ni maa ni ja chiñu'u ni ia Dios. ⁸ Chi ja sa'a tua'a gua'o jin yiki kuñuo ja koo ndakui, te joo ni jiniu'u. Su nuu ja sa'a tua'a gua'o mao ja chiñu'o ia Dios, te yun guaa jiniu'u nuu ndi'i. Chi nuu ja vi sa'o siun, te ni kee yu'u ia Dios ja vi koo va'o nuu ñuyiu ya'a vi nuu ndajinokueio nuu oo maa ya. ⁹ Te tno'o ya'a kuu tno'o ndaa kuiti, te kanuu ja ndi'i ñayiu vi kuantu'u. ¹⁰ Te ja ja'a ya'a kuu ja ka satniuo vi ka tna'o tundo'o,

chi ka ndetu ka'nuo ia Dios teku ja kuu ya ia skaku ni'nu ndi'i ñayiu ñuyiu, te kanuu ka ja skaku ni'nu ya ñayiu ka kandija ya.

¹¹ Tno'o ya'a kuu ja kanuu ja tatnuni ni nuu ñayiu vi kaxtno'o ni nui. ¹² Ma kuandetu ni ja vi skexiko ña ñayiu ja tee lule kuu ni, chi sua'a kokuu ni taniñu nuu ñayiu ka kandija tno'o va'a ia Dios jin tno'o ka'an ni vi jin ja sa'a ni vi ja ka'an too ni ñayiu [vi ja oo ni jin Espiritu ia Dios] * vi ja kandija ni ya, te oo vii ni nuu ya. ¹³ Te nini kukuee ka san ja kenta san nuu oo ni, te koka'u ni tutu ii nuu ñayiu ka skua'a, te kaxtno'o ni nui vi xteku ni jin ja na vi kakai ichi ndaa. ¹⁴ Ma kakin uun ini ni jin tniuu va'a ja ni kuta'u ni nuu ia Dios na ni ka sonee tee ka kuu nija'nu nuu ñayiu ka skua'a nda'a de xini ni, te ni sa'a ia Dios ja ni ka ka'an de ja ni chitniuu ña ya jin ni.

¹⁵ Nduku ndee ni, te sa'a ni tniuu ni skuiso siki ña ia Dios, nagua ja ndi'i ñayiu vi kuni ja kevii keva'a ni jin tniuu sa'a ni. ¹⁶ Te koto va'a ni maa ni, vi koto ni tno'o kaxtno'o ni nuu ñayiu, te koyutnu ni jin ndi'i, chi nuu ja saa sa'a ni, te kukanu ini ni ja skaku ni'nu ni maa ni, te suni skaku ni'nu ni ñayiu ja ka nini tno'o kaxtno'o ni.

5

Na vi sa'a gua'o jin ñayiu ka skua'a jion

¹ Ma ka'an xeen ni nuu tee nija'nu ja ka skua'a jin ni, chi sua'a xteku ni de na kuinio tata yua maa ni. Te saa ni tee kuechi, xteku ni de na kuinio ñani maa ni. ² Te saa ni ña'a nija'nu, xteku ni ña na kuinio nana si'i maa ni. Te suni saa ni ña'a kuechi, xteku ni ña jin javii java'a oo anu ni, na kuinio kua'a maa ni.

* 4:12 4:12 Masu ndi'i nuu tutu ii vaji tno'o ya'a.

³ Chituu ni ña'a ni ka ndonda'u ja vi ja ndaa ja ni ka ndonda'u ña. ⁴ Su nuu ja ndee in ña'a ni ndonda'u, neva'a ña se'e ña axi señani ña, te suchi yun guaa kanuu ja xtnañu'u ka vi kutua'i ja vi kotoi ñayiu ve'i, te saa vi ndakotoi tatai vi nanai. Te tniuu yun kuu tniuu gua'a ja junkuaan ini ia Dios ja vi sa'i. ⁵ Te ña'a ja vi ja ndaa ja ni kendoo nda'u ña, te ni kendoo maintno'o ni ña, su ndetu ka'nu ña ia Dios, te nduu vi ñuu ndakuatu ña vi jikan ta'u ña nuu ya ja na chituu ña ya. ⁶ Su ña'a ni kendoo nda'u ja kusii kuvatu ni ini ña kuu ña na kuinio in ña'a ni ji'i nuu ia Dios, visi teku ña. ⁷ Te kaxtno'o ni ndi'i tno'o ya'a nuu ñayiu, nagua ja ma vi kotavi kuechi ja ja'a ñayiu ve'i. ⁸ Su nuu ja sava ñayiu tu ka ndi'ni ja vi chitui tna'a kuikin, te vini ja ñayiu ve'e mai tu ka chitui, nuu saa te tu ka kandija ndai, te vi'i ka ka ndai saa in ñayiu tu kandija.

⁹ Te nuu jinkoso sivi ña'a ni ndonda'u ja vi chituu ña ñayiu ka skua'a, na vi jinkoso sivi ña'a ja ni ka ya'a uni xiko kuia, te invaa ni yii ña ni oo. ¹⁰ Te na kokuu in ña'a ja ka jini ña ñayiu ja sa'a ña tniuu gua'a, ja ni skua'nu vii ni skua'nu va'a ña se'e ña, vi ni janta'u gua'a ña ñayiu ni ja'ankuei ve'e ña, vi ni ndakate ña ja'a ñayiu * ka kandija ia Dios, vi ni chituu ña ñayiu ka tna'a tnuundo'o, vi ni sa'a ña ndi'i tniuu gua'a.

¹¹ Su ma vi soo ni sivi ña'a ni ka ndonda'u nuu ja ña'a kuechi ka kuu ña, chi vatu ni vi ndajio'o ña inka teyii, te vi kujioo ña nuu Jesukristu, chi vi kuini ña ja vi ndakuaka tna'a ña inka jichi. ¹² Te nuu ja saa na vi sa'a ña, te vi tavi kuechi ña, chi tu ni ka skunkuu ña nagua ni ka kee yu'u ña jaxtnañu'u ja vi kunukuechi ña nuu ia Dios. ¹³ Te suni ka

kutua'a ña ja ka kukuxi ña, te ndi ve'e ndi ve'e ka jika ña. Te masu nani ja ka kuku'ndu ña, chi vi kuentu kuentu ni kua'ankuei jin ña, te ya'a yun ni ka kiunduu ña ka ka'an ña tno'o ja masu vatu ka kuu. ¹⁴ Te yun guaa kuini san ja ña'a kuechi ja ni ka ndonda'u, na vi ndakuaka tna'a ña, te na vi koo se'e ña, te na vi koto ña ve'e ña ja ma vi kune ña ichi Tachi ja vi ka'an kue'e ñayiu siki ña. ¹⁵ Chi sava ña'a ni ka ndonda'u ja ni ka kujioo ña ichi ia Dios, te ni ka jata ndikin ña Tachi.

¹⁶ Su nuu ja in ñasi'i ja kandija ia Dios, neva'a ña in ña'a ni ndonda'u, te na koto ña nagua ja ma vi koxndi'ni ña ña'a yun jin ñayiu ka skua'a. Saa te kuu vi chituu gua'a ka ñai jin ña'a ni ka ndonda'u, ja vi ja ndaa ja tu na in chituu ña jin ña.

¹⁷ Te suni kaxtno'o san ja vi tniuya'u ni tee nija'nu ja ka jito gua'a de ñayiu ka skua'a, te vi konee yiñu'u ni nuu de, te suni kanuu ja saa vi sa'a ni jin tee ka satniuu ndee ja ka xtutenuu de tno'o va'a ia Dios vi ka kaxtno'o de nuu ñayiu. ¹⁸ Chi yoso nuu tutu ii nuu ka'an sua'a: "Ma vi tnaa ron ñunu yu'u isndiki nuu ka jaxin ti triu" te suni ka'an sua'a: "Ja in tee satniuu, chi kanuu ja ni'i ya'u de" kachi.

¹⁹ Ma kuantno'o ni nuu ka xtavi kuechi ña ñayiu jin in tee nija'nu nuu ñayiu ka skua'a nuu ja tu na uu axi uni testiu. ²⁰ Su tee ja vi saa ni sa'a de yika kuechi, te kuxene ni nuu de jin nuu ndi'i ñayiu ka skua'a, nagua ja na vi koyu'u ni'nu sava kai.

²¹ Te skuiso siki ña san tno'o ya'a jin nuu ia Dios vi jin nuu Jesukristu vi jin nuu ia ka jinokuechi nuu Dios ja ni ndakaji ya, nagua ja kondikin ni ndi'i tno'o ni tee san ya'a, te ma sa'a

* 5:10 5:10 Ndkate ña ja'a ñayiu, kei ka'an ja ni jinokuechi ña nuu ñayiu ka kandija ia Dios.

tuku ni sava ñayiu, te inkai chituu ni, chi inuu ni sa'a ni jin ndi'i ñayiu. ²² Ma tau ñama ni in tee ja kokoto ñayiu ka skua'a, chi ndakani gua'a ini ni ama ka ja sonee ni nda'a ni xini de, chi nuu ja sa'a de yika kuechi, te suni tavi kuechi ni. Te yun guaa koto ni maa ni ja koo vii ni nuu ia Dios.

²³ Te ja siun ndi nuu ndi kuee ku'u ni vi jatu chii ni, te ma ko'o ni maa ni ndute, chi suni ko'o ni joo vinu.

²⁴ Te yika kuechi sava ñayiu, chi tuu ndijin ama ka ja ki'inkuei nuu tee ja'nde kuechi. Su yika kuechi sava ka ñayiu, chi tu tuu ndijin, chi vi ndee kuee kuee, saa ndatuu. ²⁵ Te suni saa ni tniuu vii tniuu va'a ja ka sa'a ñayiu, chi tuu ndijin, te visi chia'an ka ja tuu ndijin, su ma kuu koyu'u, chi ndatuu ndijin.

6

¹ Ndi'i ñayiu ja ka kandija ia Dios ja ni ka kuya'ui, te ka jinokuechi nuu in jito'i, na vi konee yiñu'i nuu jito'i, nagua ja ma vi kane'e ñayiu sivi ia Dios vi tno'o va'a ya ja ka kaxtno'o. ² Te nuu ja sava ñayiu ka jinokuechi yun ka oi jin in jito'i ja kandija ia Dios, te na vi konee yiñu'u gua'i nuu de, chi in ni ndisa ka kandijai. Te na vi kunukuechi gua'a kai nuu jito'i yun, chi tee kee va'a jin tniuu gua'a ja ka sa'i yun kuu tee kandija vi ñanio ja ka ka'an too. Te tno'o ya'a kuu ja kaxtno'o ni nuu ñayiu vi xteku ni jin.

Vi kosii ini ni jin nagua ka neva'a ni

³ Su nuu ja ndee in ñayiu kaxtno'o inka tno'o siin ja tu kintna'a jin tno'o va'a maa Jito'o Jesukristu ja kuu in tno'o ndaa ja kaxtno'o naxa vi kaka ndao nuu ia Dios, ⁴ te ñayiu yun, chi kuu teyii, su masu nagua jini sa'uin, te kui in kue'e ja maa ni skiti ini

tna'i jin ñayiu vi tee tna'i nani kuu tno'o. Te yun kaku tno'o kuusun, vi tno'o ja jaxin tna'a ñayiu, vi tno'o ne'e, vi ka ndakani kue'e ini jin inka ñayiu. ⁵ Te ndi nuu ndi kuee jaxin tna'i, chi ndimaa ni jakue'e ndakani ini, te tu jini sa'uin tno'o ndaa, chi ndakani ini ja nuu kaxtno'i ja vi kaka ndaa ñayiu nuu ia Dios, te yun guaa ni'i kua'i xu'un ja jinkoo va'i. Te kujioo ni nuu ñayiu ja ka sa'a siun. ⁶ Te ja ndaa ja jinkoo va'a ñayiu nuu ja jika ndai nuu ia Dios, su maintno'o ñayiu ja osii ini jin ja neva'i. ⁷ Chi tu sa'un nagua ka nee ka ndiso nuu ni ka kakuo ñuyiu ya'a, te suni oo ndaa ja tu nagua vi kondiso ki'inkueio kiuu na vi kuo. ⁸ Su nuu ja ka neva'o ja vi kao vi ja vi kondii vi konamao, te na vi kosii inio jin yun. ⁹ Su ñayiu ka kuini ja vi kukuikai, chi ñama ka yuji, te ka kanakau nuu nda'a jakue'e, te ka ndajio'i kua'a jane'e jayichi, te ndi'i yun jaka ña jin ñayiu ja xtivi ña, te skunaa sa'un ña jin. ¹⁰ Chi yo'o ndi'i jakue'e yun kuu ja ka kutoo ñayiu xu'un. Te sava ñayiu ja ka ndioo ndeva'a ini xu'un, chi ni ka kujioi nuu tno'o ka kandijai, te ka tna'i kua'a ndeva'a tundo'o.

Vi kaxin tna'a gua'o jin ndi'i jakue'e oo ñuyiu

¹¹ Su maa ni ja kuu ni tee kandija gua'a ia Dios, kujioo ni nuu ndi'i jakue'e yun, te kondikin ni ichi ndaa, te kaka ndaa ni nuu ia Dios, te kandija gua'a ni, te koka'an too ni ñayiu vi kondee ini ni, te ku'un nda'u ku'un kee ni ini ni. ¹² Te nduku ndee ni jin tno'o kandija ni, te kaxin tna'a gua'a ni jin ndi'i jakue'e oo ñuyiu, te kakuiko tnuu ni ja koteku ni nikuii nikani, chi ya'a guaa ni kana ña ia Dios jin ni nuu ni ka'an gua'a ni ja kandija ni Jesukristu jin nuu kua'a testiu. ¹³ Vitna te tatnuni san tno'o ya'a jin nuu ia Dios ja

sa'a ya ja ndi'i ja oo ñuyiu ka teku, vi jin nuu Jesukristu ja ni ka'an gua'a ya nuu ni ndakani ya ja ja'a maa ya nuu Poncio Pilato.

¹⁴ Te kuantno'o gua'a ni tno'o ni tatnuni ya nuu ni, ja sa'a ni, te ma xtivi ni nagua ja ma vi ka'an kuechi ñayiu siki ni, guaa ndee na ndajiokuiin ia Jito'o Jesukristu.

¹⁵ Te ndenta ya maa kiuu ja ni jani ia Dios, chi maintno'o maa ya kuu ia ka'nu ndeva'a vi ia tatnuni nuu ndi'i tu'u. Te maa ya kuu Rey nuu ndi'i rey, te suni maa ya kuu Jito'o nuu ndi'i jito'o. ¹⁶ Te maintno'o ni maa ya kuu ia tu ji'i sa'un ja teku ya nikuii nikani. Te oo ya jin ñu'u jaye'e tajan, te ni in ma kuu juntna'a ya, vi ni in ñayiu tu na in jini ya jin nduchi nui, te ni in ma kuu ja kuni ya. Te nikuii nikani na koo jayiñu'u vi jaka'nu nuu maa ya. Saa na kokuu.

¹⁷ Kaxtno'o ni nuu ñayiu kuika ñuyiu ya'a, ja ma vi kokuu teyii, ni ma vi kokukanu ini jakuika ka neva'i, chi masu jakuxii kuu. Chi gua'a ka kuu ja vi kukanu ini ia Dios teku ja taa ya ndi'i jakua'a ka neva'o, nagua ja na vi kokusii ini jion. ¹⁸ Te suni kaxtno'o ni ja na vi sa'a gua'i, te na vi kokui in ñayiu kuika jin ndi'i jagua'a ka sa'i, te na vi kova'a ini ja vi skuta'ui ñayiu vi ja vi ka'ndei nagua ka neva'i nuu sava ka ñayiu. ¹⁹ Te nuu ja saa ka sa'i, te ka skaya kua'i javii java'a ja kuu in ja kukutu gua'a ja vi koneva'i kiuu ja vaji nuu kuee ka, te vi ni'i ja vi kotekui nikuii nikani.

²⁰ Te maa ni, Timoteo, koto va'a ni nagua ni skuiso siki ña ia Dios jin ni, te kujioo ni, ma konini ni tno'o ne'e ja ka ka'an ñayiu ñuyiu ja kuu tno'o ja tu jiniu'u, ni tno'o ka ka'an ñayiu xnda'u ña ja tno'o ndichi kuu, su masu tno'o ndaa kuu. ²¹ Te ni ka janta'u sava ñayiu tno'o tno'o ya'a, te ni ka kujioi nuu ichi ndaa ja ni ka kandijai.

Dios na koto na kuni ña jin ni.
Saa na kokuu.

Tutu kuu uu ni tee Pablo nuu Timoteo

¹ Maa san kuu Pablo, tee ni chitniuu ña Jesukristu, chi saa ni kuini maa ia Dios, nagua ni kee yu'u ya ja vi koteku ñayiu ka oo jin Jesukristu. ² Te tee san tutu ya'a nuu maa ni, vi Timoteo, ja kutoo ndeva'a ña san na kuinio se'e ni skua'nu san. Te Tata Ja'nuo jin ia Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña jin ni, te koo ni jin janda'u ini ya vi jamani ya.

Xteku ña Pablo jin Timoteo ja ndakani de tno'o Jesukristu

³ Siun ni ndaka'an ña san jin ni, te nduu vi ñuu ni ndakuatu san ja ja'a ni vi ndakuanta'u san nuu Dios, ia xiin nuu jinokuechi san jin in jajintnuni vii in jajintnuni va'a san, nagua ni ka osa'a ndi tata velu san. ⁴ Te nuu ndaka'an san ja nda'i ni, te ndioo ini san ja ndakuni ña san nagua ja ndusii ini san. ⁵ Chi na'a san ja kandija ndaa ni Jesús, nagua ni ka kandija xtnañu'u ka nana ja'nu ni Loida, vi saa ni ndaa si'i ni Eunice, te kukanu ndaa ini san ja suni saa ni kandija maa ni.

⁶ Te yun guaa xteku ña san ja kuantniuu gua'a ni tniuu va'a ja ni kuta'u ni nuu ia Dios nuu ni sonee san nda'a san xini ni. ⁷ Chi tu ni taa ia Dios in espíritu ja sa'a ja vi koyu'o, chi ni taa ya Espiritu ya ja vi koo ndakuio, te vi koka'an too tna'o, te vi kunio vi ka'nu ni'nuo mao. ⁸ Te yun guaa ma kukanoo ni ja ndakani ni tno'o va'a maa Jito'o, te ni ma kukanoo ni siki ja oo san vekaa ja ja'a maa ya. Chi sua'a kuenta'u ni taka tundo'o ja vi tna'o ja ja'a tno'o va'a ia Dios, chi taa maa ya jandakui ya. ⁹ Chi ni skaku ni'nu ña ia Dios jion, te ni kana ña ya ja vi kokuo in ñayiu vii in ñayiu va'a. Su masu

ni kana ña ya jion jin ja ka sa'o tniuu gua'a, chi saa ni kuini maa ya ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya jin ma'ñu sagua Jesukristu ndee ama ka ja jinkoo ñuyiu ya'a.

¹⁰ Te vitna ni xtuu ndijin ia Dios ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya nuu ni kii Jesukristu, ia skaku ni'nu ña jion. Te ni kundee ya nuu jaja'ni ña, nuu ni xne'e ya ja vi ndatekuo nuu vi koo nikuui nikani jin ma'ñu sagua maa tno'o va'a ya.

¹¹ Chi ni skuiso siki ña ia Dios jin san ja xtutenuu san tno'o ya, te kokuu san in tee ni chitniuu ña ya ja kaxtno'o san nuu ñayiu sava ka ñuu. ¹² Te yun guaa tna'a san tundo'o ja ja'a tno'o va'a ia Dios, su tu kukanoo san, chi jini san na xiin nuu kandija san. Te kukanu ini san ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya, te koto ña ya jin ndi'i ja ni taa ya nuu nda'a san guaa ndee kiuu ja ndii ya.

¹³ Te kondikin ni ndi'i tno'o ndaa nagua ni kaxtno'o san, te ni onini ni. Te kandija ni vi ka'an too ni ñayiu, nagua sa'a in ñayiu oo jin Jesukristu. ¹⁴ Koto va'a ni ndi'i tno'o va'a ja ni skuiso siki ña ia Dios jin ni jin ma'ñu sagua Espiritu ya, ia oo jion.

¹⁵ Maa ni, chi ja jini ni ja ndi'i ñayiu ka oo ñuu ja tñii Asia, chi ni ka xndoo ñai jin san, te ne'u ñayiu yun ka oo uu de, in de kuu Figelo, te inka de kuu Hermógenes. ¹⁶ Su jikanta'u san nuu Jito'o ja na ka'an nda'u ka'an kee ña ya jin ñayiu ve'e Onesiforo, chi kua'a jichi ni ndataa de tno'o ndee ini nuu san, te tu ni kukanoo de jin san ja nu'ni san jin kaa ini vekaa. ¹⁷ Chi nuu ni jaa de ñuu Roma, te neni kuiti ni ndanduku ña de, vi guaa ndee ni ndani'i ña de. ¹⁸ Te maa ia Jito'o na kunda'u ini ña ya jin de kiuu ja ndajiokuiin maa ya. Chi ja jini gua'a maa ni ja ni chituu gua'a ña de nuu ni ka oo ñuu Éfeso.

2

Vi koyutnu ni nuu tno'o Jesukristu nagua oo in soldado

¹ Te maa ni ja kuu ni na kuinio se'e ni skua'nu san, koyutnu ni jin ja ka'an nda'u ka'an kee ña maa Jesukristu. ² Te tno'o ja ni onini ni ja ni kaxtno'o san nuu ni jin nuu kua'a testiu, tno'o yun skuiso siki ni tee ndaa ja kukanu ini ni de, nagua ja vi kaxtno'o de nuu sava ka ñayiu.

³ Kuandee ini ni nuu tnundo'o ka tna'o, te kokuu ni na kuinio in soldado gua'a maa Jesukristu.

⁴ Chi ni in soldado, tu kiundu de ja sa'a de inka tniuu siin, nagua ka sa'a sava ka ñayiu in kiuu in kiuu, chi maintno'o skunkuu gua'a de nagua ja junkuaan ini ña tee ni chitniuu ña yun. ⁵ Te suni saa ni, in tee kasiki, chi ma kuu ni'i de in ja vi kuña'a ñayiu nuu ja ma skunkuu de nagua yoso nuu tutu kasiki de yun. ⁶ Te in tee jitu nuu ñunde'i de, chi xtnañu'u ka satniuu de, te saa ndani'i de ja kee nuu ñunde'i de yun. ⁷ Te ndachikua'a gua'a ni tno'o ja ni ka'an san sua'a, te maa Jito'o taa ja jinkui'nu ini ni ndi'i tno'o ya'a.

⁸ Te ma ndunaa sa'un ini ni Jesukristu, ia ni okuu ndikin tata ndee ndi rey David, ia ni ndateku ne'u ndiyi, nagua ka'an tno'o va'a ia Dios ja kaxtno'o san. ⁹ Ja ja'a tno'o va'a ya'a guaa vaji tnundo'o siki san ja nu'ni san ini vekaa na kuinio in tee kue'e ndeva'a. Su tno'o va'a ia Dios, chi tu na in kasi ja junkuiin. ¹⁰ Yun guaa jandee ini san nuu ndi'i tnundo'o ja kunda'u ini san ñayiu ni kaji ia Dios, nagua ja saa, te suni vi kaku ni'nui jin ma'ñu sagua Jesukristu, te vi koi nuu ye'e tajan nikuii nikani.

¹¹ Te tno'o ya'a kuu tno'o ndaa kuiti:

Chi nuu ka ji'o jin Jesús, te suni vi ndatekuo jin ya.

¹² Te nuu ka kundee inio nuu tnundo'o ka tna'o ja ja'a maa ya, te suni saa ni kentakueio vi kotatnuno jin ya.

Te nuu ja tu ka ndaa yu'o ja ka jinio ya, te suni ma ndaa yu'u ya ja jini ña ya.

¹³ Te nuu ja masu ñayiu ndaa ka kuo nuu ya, su maa ya, chi siun ni kuu ya ia ndaa, chi ma kuu sama ya nagua oo ya.

Vi kokuo in ñayiu satniuu gua'a nuu ia Dios

¹⁴ Te kondaska'an ni ñayiu jian ndi'i tno'o ya'a vi xteku ni jin, jin nuu maa Jito'o, ja ma vi kotee tna'i nani kuu tno'o, chi tu nagua chituu ña, chi nani ja skunaa ña jin ñayiu ka nini yun kuu. ¹⁵ Su nduku ndee ni ja kokuu ni in tee gua'a ja ndakuantno'o ia Dios jin ni, na kuinio in tee satniuu ja tu na jakanoo de, chi kaxtno'o gua'a de ndi'i tno'o ndaa ya. ¹⁶ Te kujioo ni, ma konini ni taka tno'o ne'e tno'o yichi ja tu jiniu'u ja ka ka'an ñayiu ñuyiu, chi ndi joo ndi joo kua'ankuei mai junkuei nuu jakue'e. ¹⁷ Te tno'o ja ka kaxtno'o ñayiu yun jika na kuinio in kue'e xeen ja jika nuu yiki kuñuo. Te uu tee ka kaxtno'o tno'o yun ka kuu Himeneo jin Fileto. ¹⁸ Chi ni ka kujioo de nuu tno'o ndaa, te ka kaxtno'o de ja ja ni ka ndateku ndiyi, te jin tno'o ya'a ka skunu nuu ini de sava ñayiu ka kandija. ¹⁹ Su visi ni saa, te ni skuja gua'a ia Dios tno'o ya, te ni kendoo yutnu, te suni yoso tno'o ya'a:

Jini maa Jito'o na in ka kuu ñayiu maa ya.

Te suni inka tno'o kachi: Ndi'i ñayiu ja ka ndakakune'e maa Jesukristu

na vi kujioi nuu jakue'e.

²⁰ Su in ve'e ka'nu masu maintno'o ni ndatniuu vii ja kuu

oro axi plata ka oo, chi suni oo ndatniuu yutnu jin ndatniuu ñu'u. Te ndatniuu vii yun ka jantniuu kiuu kanuu ka, te ndatniuu nda'u ka yun ka jantniuu ndi'i kiuu ni. ²¹ Te nuu ja na in ñayiu nduvii ja ma kosa'i jakue'e, te kokui na kuinio in ndatniuu kanuu ja ni nduvii nuu ia Dios, vi suni jiniu'u nuu maa Jito'o, te oo tua'a ja sa'a ndi'i tniuu gua'a nuu ya.

²² Te yun guaa kujioo ni nuu ndi'i jasii ini ja ka jio'o suchi kuechi, te kondikin ni tniuu ndaa, te kandija ni, vi ka'an too ni ñayiu, te koo ni jin tno'o mani. Te in ni vi kosa'a ni jin ndi'i ñayiu ni ka nduvii anui ja ka ndakakune'i Jito'o. ²³ Te kujioo ni, ma konini ni nuu ka tee tna'a ñayiu, chi tno'o vasa kuu, te tu jiniu'u, chi ja jini ni ja nani ja skaxin tna'a ña kuu. ²⁴ Chi in tee jinokuechi nuu Jito'o, ma koskiti ini tna'a de jin ñayiu, chi sua'a na kokuu de in tee va'a ini jin ndi'i ñayiu, te na kokuni gua'a de ja kaxtno'o de, te na kuandee ini de. ²⁵ Te na ka'an luu de nuu ndakanu ichi ndaa de ñayiu ka ndakoo siki de, axi saa kuu ndia'a maa ia Dios ja vi ndatna'u ini ñayiu yun, te vi kuni tno'o ndaa. ²⁶ Te yun vi kakui nuu nda'a Tachi nuu ni ka ojinokuechi ja ni osa'a ña jin nagua kuini maa.

3

Kiuu sandi'i te vi kokuso'o ndeva'a ñayiu nuu ia Dios

¹ Te suni kuini ja kokuni ni tno'o ya'a: ja nuu kuu yatni kiuu sandi'i, te kaya kua'a jakue'e. ² Chi vi koo ñayiu ja maa ni vi kondi'ni ja ja'a mai, te vi jio'i ja vi koneva'i kua'a xu'un, te vi sa'a ka'nui mai, te vi sa'a teyii ndeva'i, te vi ka'an ne'i, te vi koso'o ndeva'i nuu tatai vi nuu nanai, te tu ka jini ja vi ndakuant'a'ui, te vi sa'i jakue'e jasua'a, ³ te ma vi konda'u ini, te ma vi kuaka'nu ini,

te vi ka'an kue'i siki inka ñayiu, te ma vi kundi vi ka'nu ni'nui mai, te vi koxeen ndeva'i, te vi skexikoi ndi'i java'a. ⁴ Te suni vi kokui in ñayiu ja xtuu tna'i, te ma vi ndakani gua'a ini na tniuu vi sa'i, te vi kokuu vixin ndeva'i, te vi ndukui ja vi kusii ini mai, masu ja vi ndandukui ia Dios. ⁵ Te visi ka sa'i ja ka chiñu'i ia Dios, su jin nagua ka sa'i xne'e ja masu ka oi jin jaka'nu maa ia Dios. Te kaxtno'o san ja kujioo ni nuu ndi'i ñayiu yun.

⁶ Chi ne'u ñayiu yun ka oo ñayiu ka jika ve'e ve'e, ka xnda'u ñasi'i ja tu ka jini vi koto va'a maa ja ka sa'a ndeva'a yika kuechi, te ka kundee ñayiu yun ka jaka ña nuu ndi'i jakue'e ja ka kusii ka kuvatu ini ña. ⁷ Te visi siun ni ka kutua'a ka ña, su ma kentakuei ña ja vi kuni ña tno'o ndaa. ⁸ Te nagua ni ka osa'a uu tee tasi, ni ka onani Janes jin Jambres, ja ni ka ondakoo de siki ndi Moisés, te suni saa ni ka sa'a ñayiu ya'a, chi ka ndakoi siki tno'o ndaa, chi ka neva'i jajintnuni kue'e, te ni ka kendoo kue'i, chi tu ni ka kandijai. ⁹ Te ma kekeuei gua'i jin ja ka sa'i, chi vi kuni ndi'i ñayiu ja ndimaa ñayiu vasa ka kui, nagua ni ka ndo'o nduu tee ndee jana'a yun.

Xteku ña Pablo jin Timoteo

¹⁰ Su maa ni, vi Timoteo, chi ja jini ni ndi'i tno'o kaxtno'o san, vi naxa oo san, vi nagua kuini san ja sa'a san, vi naxa kandija san, vi naxa jaka'nu ini san, vi naxa ka'an too san ñayiu, vi naxa kundee ini san jin ndi'i tundo'o. ¹¹ Te ja jini ni ja ni ka sondikin ña ñayiu jin san, te kua'a tundo'o ni tna'a san, chi nuu ni oo san ñuu Antioquia vi ñuu Iconio vi ñuu Listra, ni ka sondikin ña ñayiu jin san. ¡Nase kuakua'a tundo'o ni tna'a san! Su nuu ndi'i tundo'o ya'a ni skaku ni'nu ña maa Jito'o. ¹² Te oo ndaa kuiti

ja ndi'i ñayiu ka kuini ja vi kokui ñayiu vii nuu maa Jesukristu, vi tna'i tundo'o, chi vi sondikin ña ñayiu jin. ¹³ Su ñayiu kue'e yun vi ñayiu ka xnda'u sava ka ñayiu, chi vi vi'i ka ki'inkuei, chi vi xnda'u kai ñayiu, te suni vi xnda'u ña jin mai.

¹⁴ Su koyutnu maa ni nuu tno'o ja ni kutua'a ni, te ni kukanu ini ni ja oo ndaa, chi ja jini ni na in ni kaxtno'o nuu ni. ¹⁵ Te ndee nuu luluu ja jini gua'a ni naxa ka'an tno'o yoso nuu tutu ii. Te tno'o yun sa'a ja kundichi ni, nagua ja kaku ni'nu ni jin ma'ñu sagua ja kandija ni Jesukristu. ¹⁶ Te ndi'i tno'o yoso nuu tutu ii kuu tno'o ja ni ka'an maa ia Dios ini anu ñayiu, te ni ka tei tutu ya'a, te jiniu'u ja kaxtno'o nuu ñayiu, vi kuxeen nuu ñayiu ka sa'a jakue'e, vi jiniu'u ja ndakanu ichi ndaa ña, vi kaxtno'o naxa vi sa'a ndaa ñayiu, ¹⁷ nagua ja ñayiu maa ia Dios, na vi kokui ñayiu ndaa, te na vi kotua'a gua'i ja vi sa'i ndi'i tniuu gua'a.

4

¹ Te skuiso siki ña san tno'o ya'a jin nuu ia Dios vi jin nuu Jito'o Jesukristu ja ndii ya ja tatnuni ya nuu ñayiu, te ka'nde ndaa ya kuechi ñayiu ka teku vi ñayiu ni ka ji'i. ² Te kaxtno'o ni tno'o ia Dios nuu ñayiu, te koxnuu ni jin nuu ka nini vi nuu ña ka jain ja vi konini. Te sino ini ni jin ja na vi kujioi nuu ichi kue'e vi kuxeen ni nui vi xteku ni jin, su koka'nu anu ni ja ma kiti ini ni nuu kaxtno'o ni nui. ³ Chi koo in kiuu, te ma vi kokuini ka ñayiu ja vi konini tno'o ndaa ja ka kaxtno'o, su vi kondioo ndeva'a ini ja vi konini tno'o ja ka kusii ini mai, te vi xtutui kua'a tee vi kaxtno'o nino'o tno'o ja ka junkuaan ini mai. ⁴ Te vi kujioi nuu ichi ndaa, te vi ndajiokuiin ja vi konini ndimaa ni kuentu ja

ni ka ondakani ndi nija'nui. ⁵ Su maa ni, vi Timoteo, kui'nu ini ni ndi'i tno'o gua'a, te kuandee ini ni nuu tundo'o ja tna'a ni, te xtutenuu ni tno'o va'a ia Dios nuu ñayiu, te skunkuu ni tniuu ja ni tenuu ña ia Dios.

⁶ Chi ja oo maa san ja soko san maa san nuu ia Dios, chi ja oo yatni ja kuu san. ⁷ Te ja ni kundee san ni jaxin tna'a gua'a san jin jakue'e, te ja ni xndi'i san tniuu ja ni chitniuu ña ia Dios jin san, te oo yutnu ni san nuu tno'o kandija san. ⁸ Te vitna, chi ja ndetu ña in ja kuta'u san ja ni sa'a ndaa san, te skuta'u ña maa Jito'o kiuu ja ndii ya, chi maa ya kuu ia ja ja'nde ndaa kuechi, te masu maintno'o ni nuu sein taa ya, chi suni kuña'a ya nuu ndi'i kuiti ñayiu ja ka kutoi vi kuni ja ndii ya.

Ni ka xndendoo nda'u ña tee ka skua'a jin Pablo

⁹ Te nduku ndee ni, te ñama kii ni kikoto ña ni. ¹⁰ Chi ni xndendoo ña Demas, chi ni jio'o ka de ja oo ñuyiu ya'a, te kua'an de ñuu Tesalónica. Te Crescente, chi kua'an de Galacia. Te suni Tito, chi kua'an de Dalmacia. ¹¹ Te maintno'o ni ka Lucas kuu tee ka oo jin san. Te ndanduku ni Marcos, te kikuei ni jin de, chi jiniu'u san de ja chituu ña de jin tniuu maa ia Dios ja ka sa'o. ¹² Te Tíquico, chi ni tetniuu san de kua'an de ñuu Éfeso. ¹³ Te kiuu ja kii ni, te kinda'a ni joo soo su'nu san ja ni xndendoo san ve'e Carpo ja oo de ñuu Troas, te suni kinda'a ni taka liuru san, te kanuu ka ja kinda'a ni tutu ja kuu ñii kiti ja jiniu'u ka san.

¹⁴ Te Alejandro, tee kani kaa, chi ja ni kuu kua'a jakue'e sa'a ña de. Su maa Jito'o na ndajione'e ndajiotaa ya ja nduta'u maa de ja siun ni sa'a ña de jin san. ¹⁵ Te suni koto ni maa ni nuu de,

chi ndakoo xeen de siki tno'o ka kaxtno'o.

¹⁶ Te jaxtnañu'u nuu ni ja'an san nuu tee ja'nde kuechi ja ni ka'an ni'nu san ja ja'a san, te tu na in ni chituu sa'un ña jin san, chi ndi'i kuiti ni ka xndonda'u ña. Te Dios na kuaka'nu ini ja siun ni ka sa'i.

¹⁷ Su ni oo maa Jito'o jin san, te ni taa ya jandakui san ja ni kuu ni kaxtno'o san tno'o va'a ia Dios nuu ndi'i ñayiu sava ka ñuu, te ni ka onini. Saa te ni skaku ni'nu ña Jito'o nuu nda'a tee inu xeen ndeva'a, ja ka kuu de na kuinio ndika'a. ¹⁸ Te ni ndatau ña Jito'o nuu ndi'i jakue'e, te ndakuaka ña ya ki'in san nuu tatnuni ya ndee andivi. Te nuu maa ya na koo ja ye'e tajan nikuii nikani. Saa na kokuu.

Tno'o sandi'i ni ka

¹⁹ Te kuña'a ni nuu Prisca jin Aquila jin ñayiu ve'e Onesíforo ja ndakan tno'o san jin, ¿a kukueni ka oi? ²⁰ Te ni kendoo Erasto ñuu Corinto, su Trófimo, chi ku'u de, guaa ni xndendoo san de ñuu Mileto. ²¹ Te nduku ndee ni ja kii ni ama ka ja kee yoo vijin. Te ka ndakan tno'o ndeva'a ña Eubulo vi Pudente vi Lino vi Claudia vi ndi'i ñayiu ka skua'a, ja ¿a kukueni ka oo ni, te saa vi ka'an ni jin?

²² Te na koo maa Jito'o Jesukristu ini anu ni. Te na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu Tito

¹ Maa san kuu Pablo, tee jinnokuechi nuu ia Dios vi tee ni chitniuu ña maa Jesukristu, te ni tetniuu ña ya jin san nagua ja na kaxtno'o san nuu ñayiu ni kaji ia Dios ja na vi kandijai ya, te na vi jinkui'nu ini tno'o ndaa, ja ndeka ña ja vi chiñu'i ya. ² Te na vi kondetu ka'nui ja vi kotekui nikuii nikani, chi ni kee yu'u ia Dios ja vi kotekuo ndee ama ka ja junkoo ñuyiu. Te ia Dios, chi tu xnda'u ña ya jion. ³ Te ni jinotuu tno'o ya maaaa kiuu ja ni jani ya jin ma'ñu sagua tno'o ya ja ni skuiso siki ña ya jin san ja kaxtno'o san nuu ñayiu, nagua ni tatnuni maa Dios, ia skaku ni'nu ña jion. ⁴ Te tee san tutu ya'a nuu maa ni, vi Tito, ja kuu ndaa kuiti ni, na kuinio se'e ni skua'nu san, chi in ni ka kandijao. Te Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu, ia skaku ni'nu ña jion, na chindee chituu ña ya, te koo ni jin jamani ya.

Kaxtno'o Pablo naxa kanuu ja vi koo tee ka netniuu nuu ñayiu ka skua'a

⁵ Te ni xndendoo ña san ñuu Creta jian nagua ja xndi'i ni tniuu ja'ni ka ña ja vi sa'o. Te kaji ni tee nija'nu ja vi konetniuu nuu ñayiu ka skua'a in in ñuu ja tñii Creta jian, nagua ni tatnuni san nuu ni. ⁶ Te tee nija'nu yun, na kokuu de in tee gua'a nagua ja ma vi ni'i ñayiu na in guaa vi ka'an kuechi siki de. Te invaa ni ñasi'i de na koo, te na vi kokandija se'e de ia Dios, te ma vi koka'an kuechi ñayiu siki ja suchi ka sa'a jakue'e vi suchi inu so'o ndeva'a ka kui. ⁷ Chi tee ndiso tniuu yun, nini kuu ja na kokuu de in tee gua'a, nagua ja ma vi ni'i ñayiu na in guaa vi ka'an kuechi siki de, chi tee jito

ñayiu ka skua'a kuu de. Te ma kokuu de in tee vixin, te ni ma koyachi ini de. Te ma kokuu de in tee jini. Te ma kokuu de tee xeen ja kokaxin tna'a de, ni ma kojio'o de xu'un ja xnda'u de ñayiu naxa ni'i uun de. ⁸ Chi sua'a na kokuu de in tee luu ini ja janta'u de ñayiu kekuei ja vi ndoo ve'e de, te na kotoo de ja sa'a de java'a. Te na kokuu de in tee ni'nu ini, in tee ndaa, in tee vii nuu ia Dios, vi in tee jini ja koto de maa de. ⁹ Te na kondikin de tno'o ndaa, nagua ni ka kaxtno'o nuu de, nagua ja suni kuu xteku de ñayiu jin tno'o vii tno'o va'a, te na ndasino ini de ñayiu ka ka'an kue'e ja masu tno'o ndaa kuu tno'o ya'a.

Vi koto ni maa ni nuu tee ka xnda'u ña

¹⁰ Chi ka oo kua'a tee ka ndakoo siki tno'o ndaa, te nani kuu ni tno'o kue'e tno'o sua'a ka ka'an de, vi ka xnda'u de ñayiu, te ne'u tee yun ka oo kua'a tee ka kaxtno'o ja nini kuu ja vi chitnuni teyii nuu yiki kuñu de nagua ka sa'a tee judio. ¹¹ Te nini kuu ja vi kasi yu'u tee yun, chi ka skunu nuu ini ña de jin ndi'i ñayiu sava ve'e yun, nuu ka kaxtno'o de tno'o ja masu vatuka kuu, chi nani ja xnda'u de ñayiu ja naxa ni'i uun de xu'un.

¹² Te in maa tee ndichi ni oo ñuu Creta jian, ni ndakani in tno'o nuu ni ka'an de sua'a: "Ñayiu ñuu Creta ya'a, siun ni ka xnda'ui ñayiu, te ka kui na kuinio kiti yuku, te ka jaa nde'e ndeva'i vi inu ku'ndui ja vi satniui", ni ka'an de.

¹³ Te tno'o ni ka'an de yun oo ndaa. Te yun guaa ka'an xeen ni nuu ñayiu jian, nagua ja na vi koyutnu gua'i jin tno'o ka kandijai. ¹⁴ Te ma vi konini ndi-maa ni kuentu ja ni ka ondakani ñayiu judio ndee jana'a, te ni ma vi kuantno'i tno'o ja ka tatnuni ñayiu ka kujioo nuu tno'o ndaa.

¹⁵ Te ñayiu neva'a in anu vii, chi ndi'i ni ja oo vii nui. Su ñayiu ja oo tne'e anui vi tu kandijai Jesús, chi tu na in guaa oo vii jini, chi ndee jin jajintnuni vi ndee anui oo jatne'e. ¹⁶ Chi visi ka ka'in ja ka jini ia Dios, su jin tniuu ja ka sa'i yun ka jinio ja masu ndija, chi ñayiu tne'e ndeva'a ka kui, te inu so'o ndeva'i, te ni tu ka jiniu'u sa'uin ja vi sa'i ndi'i tniuu gua'a.

2

Xteku ni ñayiu ka skua'a jin tno'o va'a ia Dios

¹ Su tno'o ja ka'an maa ni, vi Tito, na kokuu tno'o ja kintna'a jin ndi'i tno'o ndaa, nagua ka kaxtno'o. ² Te xteku ni tee ka kuu nija'nu ja na vi kokuu de tee ka ni'nu ini, vi tee ka jini vi koto maa de, vi ka jini de vi ka'nu ni'nu de maa de, vi na vi koyutnu de jin tno'o ka kandija de, vi na vi koka'an too de ñayiu, vi na vi koka'nu ini de nuu tundo'o. ³ Te suni nuu nana ja'nu, xteku ni ña ja na vi kindei vi kititi ña nuu ia Dios, te ma vi koxtavi kuechi ña inka ñayiu, ni ma vi kokuu ña in ña'a ka jini, su na vi kokuu ña in ña'a vi kaxtno'o gua'a nuu ñayiu. ⁴ Te na vi kaxtno'o ña nuu ñasi'i kuechi ja na vi kokutoo ña'a yun yii ña vi se'e ña, ⁵ te na vi kokuu ña ña'a ni'nu ini, te na vi kokuu ña ña'a vii ña'a va'a, te na vi koto gua'a ña ve'e ña, te na vi kokuu ña ña'a va'a ini, te na vi kuanyu'u vi kuandetu ña nuu yii ña nagua ja ma vi kane'e ñayiu siki tno'o ia Dios.

⁶ Te suni saa ni xteku ni tee kuechi ja na vi kui'nu ini de. ⁷ Te xne'e ni maa ni ja kuu ni na kuinio in taniñu ja sa'a ni ndi'i tniuu gua'a. Te nuu kaxtno'o ni, te ka'an gua'a ka'an ndija ni. ⁸ Te ka'an ni tno'o va'a ja tu na in ka'an kuechi, nagua ja ñayiu ka ndakoo siki tno'o ndaa na vi kukanoi, te

ma vi ni'i na in tno'o kue'e ja vi ka'in siki ni.

⁹ Te xteku ni ñayiu ka jinnokuechi ja na vi kuanyu'u vi kuandetu nuu lamui, nagua ja na vi junkuaan ini lamui yun jin ndi'i tniuu ka sa'i, te ma vi kondatnuni nuu de. ¹⁰ Te ma vi su'i nagua ka neva'a lamui, chi na vi xne'i mai ja ñayiu ndaa ka kui jin ndi'i tniuu ka sa'i, chi nuu ja siun ka sa'i, te ka xtui mai nuu ka jini ñayiu ja luu ndeva'a oo tno'o Dios, ia skaku ni'nu ña ja ka kaxtno'o.

¹¹ Te ni ka jinio, nuu ni xne'e ia Dios maa ya, ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya ja ni june ya ichi ja skaku ni'nu ya ndi'i ñayiu. ¹² Te saa kaxtno'o ya nuu ja na vi xndoo ndi'i jakue'e jasua'a vi ndi'i ja jio'o ja oo ñuyiu, nagua ja na vi kui'nu inio vi koo ñuyiu ya'a, te na vi kosa'a ndao, te na vi koo nagua kuini maa ia Dios. ¹³ Te na vi kondetu ka'nuo kiuu sii ini ndeva'a ja ndajiokuiin Jesukristu jin jaye'e jatajan maa ia Dios ka'nu ndeva'a, ia skaku ni'nu ña. ¹⁴ Te suu maa ya kuu ia ni soko maa ja ja'a in ion, nuu ni tniuya'u ya ndi'i yika kuechio, te ni ndasavii ña ya ja vi kokuo ñayiu ñuu maa ya, te na vi kondioo ndeva'a inio ndi'i tniuu gua'a ja vi sa'o.

¹⁵ Te kaxtno'o ni tno'o ya'a nuu ñayiu, vi xteku ni jin, vi ka'an xeen ni nui, chi ndiso ni tniuu ja ka'an ni. Te ma kua'a ni tno'o ja vi skexiko ña ñayiu jin ni.

3

Kanuu ja vi sa'a gua'a ñayiu ka skua'a

¹ Te ndaska'an ni ñayiu ja na vi kuanyu'u vi kuandetu nuu tee ka tatnuni vi nuu tee ka netniuu ja na vi kuantno'o gua'i, te na vi kotua'i ja vi sa'i ndi'i tniuu gua'a. ² Te ma vi koka'an kue'i siki ni in ñayiu, te na vi kokui ñayiu mani ini vi ñayiu va'a ini, te na vi xne'i mai

ja ka sa'a nda'u ka sa'a kei jin ndi'i ñayiu.

³ Chi ama ka suni ni ka okuo ñayiu vasa, vi ñayiu inu so'o ndeva'a, vi ñayiu ni ka kujioo nuu ichi ndaa, vi ñayiu ni ka ojio'o ndi'i nuu jakue'e jasua'a, vi ni ka okusii inio jin yiki kuñuo, vi ni ka okuo ñayiu kue'e vi ñayiu kuasun ini, vi ni ka ojini u'u ña ñayiu jion, te suni mao, chi ni ka ojini u'u tna'o jin in in ñayiu. ⁴ Su nuu ni xne'e Dios, ia skaku ni'nu ña jion, ja ka'an nda'u ka'an kee ña ya, te ni kutoo ña ya jin ñayiu ñuyiu, ⁵ te ni skaku ni'nu ña ya, su masu ja ka sa'a yoon tniuu gua'a, chi ja ni kunda'u ini ña ya jin ma'ñu sagua ja ni ndasavii ña ya jion nuu yika kuechio nuu ni ndaskaku jaa ña Espiritu maa ya, te ni ka nduo ñayiu jaa. ⁶ Te ni tetniuu ia Dios Espiritu ya ja na kochitu ya ini anuo jin ma'ñu sagua maa Jesukristu, ia skaku ni'nu ña, ⁷ nagua ja ni ka nduo ñayiu vii ñayiu va'a nuu maa ya jin ma'ñu sagua ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya, te vi ni'i ta'vio ja vi sa'a jajion nagua ka ndetu ka'nuo ja vi kotekuo nikuii nikani.

⁸ Te tno'o ya'a kuu tno'o ndaa kuiti, te kuini san ja kaxtno'o ni'i ni tno'o ya'a nuu ñayiu, nagua ja ñayiu ka kandija ia Dios na vi tanui ja vi sa'i tniuu gua'a, chi ya'a kuu jagua'a ja jiniu'u, te chituu ña jin ndi'i ñayiu. ⁹ Su kujioo ni, ma kiunduu ni nuu taka tno'o vasa ja ka ka'an ñayiu, ni kuentu ja ka ndakani ñayiu naxa ni ka osa'a ndi tata ja'nu san, ni nuu ka tee tna'a ñayiu, ni nuu ka skiti ini tna'a ñayiu siki Ley Moisés, chi tu nagua jiniu'u sa'un, te ni tu nagua chituu ña.

¹⁰ Su nuu ja na in ñayiu skunu nuu ini ñayiu ka skua'a, te ka kuu siin, te kuxeen ni nui in axi uu jichi. Su nuu ja ña jain ja konini, te ma kuandetú ni ja vi ndututu ka

ni jin. ¹¹ Chi ja jini maa ni ja ñayiu kue'e kui, chi jin yika kuechi ja sa'i yun jaka ña jin ja ki'in nuu tniuya'ui jakue'e sa'i yun.

Tno'o sandi'i ni ka

¹² Te nuu na tetniuu san Artemas axi Tíquico ja jaa de nuu oo ni, te konuu ini ni ja ki'in ni ñuu Nicópolis, chi yun kuini san ja vi koo yoo vijin. ¹³ Te chituu gua'a ni Zenas, tee ka'an ni'nu ja ja'a ñayiu, vi Apolos, ja ma ka'ni sa'un ña jin de nuu ichi ja ki'inkuei de. ¹⁴ Te suni kaxtno'o ni nuu ñayiu ka skua'a jion ja na vi kutua'i vi sa'i tniuu gua'a ja na vi chitui ñayiu ka ja'ni ndeva'a ña jin, nagua ja vi kokui in ñayiu jiniu'u.

¹⁵ Ndi'i ñayiu ka oo jin san ka ndakan tno'o ña jin ni, ¿a kukueni ka oo ni? Te suni vi ndakan tno'o ni ñayiu ka kandija ja ka oo jian, ¿a kukueni ka oi? Te ia Dios na koto na kuni ña jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Pablo nuu Filemón

¹ Maa san kuu Pablo ja oo san vekaa ja ja'a Jesukristu, te ka tee san tutu ya'a jin ñanio Timoteo nuu maa ni, vi Filemón, ja ka ka'an too ña san jin ni, chi in ni tniuu ka sa'o ja ka xtutenuo tno'o ia Dios. ² Te ka tetniuu san tutu ya'a nuu ni, vi nuu kua'o Apia ja ka ka'an too jin ña, vi nuu Arquipo, tee ka inee jion nuu tnuundo'o, vi nuu ndi'i ñayiu ka ndututu ja ka skua'a ve'e ni. ³ Te maa Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu na ka'an nda'u ka'an kee ña ya, te vi koo ni jin jamani ya.

Kutoo Filemón ñayiu maa ia Dios vi kandija gua'a de Jesukristu

⁴ Ndakuanta'u san nuu ia Dios, te siun ni ndaka'an ña san jin ni nuu jikanta'u san ja ja'a ni, vi ñani Filemón, nuu ndakuatu san. ⁵ Chi ni'i tno'o san ja kutoo ni ndi'i ñayiu maa ia Dios vi kandija ni Jito'o Jesús. ⁶ Te jikanta'u san nuu ia Dios, ja jin ma'ñu sagua ja kandija ni na jinkui'nu gua'a ka ini ni ndi'i javii java'a ja ka ni'o jin ma'ñu sagua Jesukristu. ⁷ Te kusii ini ndeva'a san vi nuku'un ndee ini san, vi ñani, chi kutoo ni ñayiu maa ia Dios, vi maa ni ndasa'a sii ini ni jin.

Jikanta'u Pablo nuu Filemón ja ja'a Onésimo

⁸ Te yun guaa visi kuu tatnuni san nagua kuu ja sa'a ni, chi tee ni chitniuu ña Jesukristu kuu san, ⁹ su sua'a jikanta'u san nuu ni, chi kutoo ña san jin ni. Te maa san kuu Pablo, tee nija'nu, te vitna oo san vekaa ja ja'a Jesukristu. ¹⁰ Te jikanta'u san ja ja'a Onésimo, tee kuu na kuinio se'e san, chi ni kandija de Jesukristu ini vekaa

ya'a. ¹¹ Su ama ka, chi tu ni oo jiniu'u de nuu ni, te vitna, chi jiniu'u de nuu ni vi nuu maa san. ¹² Te yun guaa tetniuu tuku san de ja ndajaa de nuu oo ni, te kuenta'u ni de, chi vi anu san kuu de. ¹³ Ni ka'an san ja koo san jin de ya'a nagua ja kunukuechi de nuu tniuu ni nini oo san vekaa ya'a ja ja'a tno'o va'a Jesukristu. ¹⁴ Su tu ni kuini san ja sa'a san ama ka ja ka'an ni ja vatuka kuu ja jinokuechi de nuu san, nagua ja jandiuxi sa'a ña ni jin san ma kokuu ja tenini ña san, chi sa'a maa ni nagua kuini ni. ¹⁵ Chi vatuni, yun kuu ja ni kuu siin Onésimo nuu ni ndesaa tiempu, nagua ja vitna te siun ni vi koo ni jin de. ¹⁶ Te masu in tee jinokuechi sua'a ni kuu de, chi in tee jinokuechi gua'a ka kuu de, chi suu de kuu ñani ja ka ka'an too, chi ka'an too ndeva'a san de, te vi'i ka maa ni ja ma koka'an too ka ni de, su masu nani kuu ni ñayiu kuu de, chi suni in ñanio ja kandija Jito'o kuu de.

¹⁷ Te saa, nuu ja ñu'u ini ni ja in ni ka satniuo, te kuenta'u ni de na kuinio maa san. ¹⁸ Te nuu ja na in jakue'e ni sa'a ña de jin ni axi nagua ndita de nuu ni, te tno'o ña ni jin maa san. ¹⁹ Te maa san tee tno'o ya'a jin nda'a san ja kuu san Pablo, ja ndatniuya'u maa san nuu ni, su ndaka'an maa ni ja suni ndita ni nuu san ja ni kaxtno'o san nuu ni tno'o va'a ia Dios. ²⁰ Saa, vi ñani, sa'a ña ni in jandiuxi ya'a jin san ja ja'a maa Jito'o, te na ndusii ini anu san, chi in ni ñani ka kuo nuu Jito'o.

²¹ Te tee san tno'o ya'a nuu ni, chi kukanu ini san ja kuantno'o ni, chi jini san ja kua'a ka ja sa'a ni saa nagua jikan san. ²² Te suni sava'a ni nuu koo san, chi ndetu ka'nu san ja sa'a ia Dios nagua ka jikan maa ni nuu ka ndakuatu ni, te kuu yaa san ja jakoto ña san.

Tno'o sandi'i ni ka

²³ Te Epafra, tee ka oo jin san vekaa ja ja'a Jesukristu, ka ndakan tno'o ña de, ¿a kuu kueni ka oo ni? ²⁴ Te suni Marcos vi Aristarco vi Demas vi Lucas, tee ka chituu tna'a jin san ka satniuu san, ka ndakan tno'o ña de, ¿a kukueni ka oo ni?

²⁵ Te maa Jito'o Jesukristu na chindee chituu ña, te na koto na kuni ña ya jin in in ni. Saa na kokuu.

Tutu kua'an nuu ñayiu hebreo

Ka'an Dios nuu ñayiu jin ma'ñu sagua Se'e ya

¹ Ja ni oka'an ia Dios guaa ndee jana'a kua'a jichi jin kua'a nuu ichi nuu ndi tatao jin ma'ñu sagua tee ni ka ondakani tno'o maa ia Dios ndee jana'a. ² Te vitna ja kuu tiempu sandi'i ka'an ya nuu jin ma'ñu sagua Se'e ya, chi jin se'e ya ni sa'a ya ndi'i ja oo ñuyiu, te ndi'i ni xndendoo ya nuu nda'a Se'e ya ja sa'a jajin ya. ³ Te xne'e Se'e ya naxa ye'e tajan maa Dios, te vi ni ndaku ña ya naxa oo maa ia Dios, te maa ya jito ndi'i jin tno'o ka'nu ja ka'an ya. Te nuu ni ndasavii ya yika kuechio, te mandaa ya ndee andivi ja ni jinkoo ya ichi nda'a kua'a maa ia Dios.

Ka'nu ka kuu Se'e Dios saa ia ka jinokuechi nuu ya

⁴ Te ni nduka'nu ndeva'a ka Se'e ia Dios saa nuu ia ka jinokuechi nuu ya, chi ni ni'i ta'u ya ja ndiso ya tniuu ka'nu ndeva'a ka saa tniuu ka ndiso ia ka jinokuechi nuu Dios. ⁵ Chi tu sa'un na ama ni ka'an ia Dios nuu ni in ia ka jinokuechi nuu ya nagua yoso nuu tutu ka'an sua'a:

Se'e maa rin kuu ron,
te maa rin ni sa'a ka'nu ña jin ron
vitna, ja kuu rin tata ron.

Te suni tu ni ka'an ya nuu ni in ia ka jinokuechi nuu ya nagua yoso inka tno'o nuu tutu ii nuu ka'an sua'a:

Maa rin kuu tata ron,

te maa ron kokuu se'e rin.

⁶ Te suni nuu ni tetniuu Dios invaa Se'e ya nuu ñuyiu ya'a, te jiña'a ya:

Ndi'i ron ja ka jinokuechi ron nuu
rin vi chiñu'u Se'e rin.

⁷ Te siki ia ka jinokuechi nuu ya, ni ka'an ya:

Sa'a rin ja ia ka jinokuechi nuu rin
ka kuu na kuinio nuu yi'i
tachi ja tu kuu vi kondia'a
ron,

axi ka kuu na kuinio yañu'u.

⁸ Su siki Se'e ya ni ka'an ya:

Maa ron kuu Dios ja tatnuni ron
nikuii nikani,
te ndiso ron tniuu ja tatnuni ndaa
ron.

⁹ Chi kutoo ron ja sa'a ron tniuu
ndaa,

te ka'an u'u ron jakue'e.

Te yun guaa ni kaji ña rin ja kuu
rin Dios maa ron ja tatnuni
ron,

te ni joso ña rin texe'en ja kokuu
sii ini ka ron saa sava ka
ñayiu ka oo jin ron.

¹⁰ Te suni jiña'a ya nuu Se'e ya:

Maa ron kuu Jito'o ja ni sa'a ñuyiu
ndee jaxtnañu'u,

te jin nda'a ron ni sa'a ron andivi.

¹¹ Te ndi'i ya'a chi vi naa, su
maa ron, chi koo ron nikuii
nikani.

Ndi'i ya'a, chi vi kutu'u na kuinio
in sa'un.

¹² Te ndakintna'nu ron ndi'i yun
na kuinio in su'nu,

te ndasama ron na kuinio in ñayiu
ja ndasama sa'un ni'nui.

Su roon, chi inuu ni oo ron,

te kiuu ja koteku ron, maa ndi'i
sa'un.

¹³ Tu sa'un na ama ni ka'an ia Dios
nuu ni in ia ka jinokuechi nuu ya
tno'o ja ni ka'an ya nuu Se'e ya:

Jinkoo ichi nda'a kua'a rin vi guaa
ndee na sa'a rin ja ka ka'an
u'u ña jin ron ndee chii ja'a
ron,

ni kachi ya.

¹⁴ Chi ndi'i ia ka jinokuechi nuu
Dios ka kuu espíritu ja ka sa'a
nagua kuini ya, te tetniuu ña ya
kua'ankuei ja ka chituu ñayiu vi
ni'i ta'u ja vi kaku ni'nu.

2

*Na vi koto mao te ma vi kujioo
nuu ichi ja vi kaku ni'nuo*

¹ Te ja ja'a ya'a guaa nini kuu ja vi tniuu ini gua'o tno'o ya ja ni ka jini so'o, nagua ja ma vi kujioo nuu ichi ya. ² Chi ndee jana'a ni tatnuni ia Dios tno'o ya nuu Moisés jin ma'ñu sagua ia ka jinokuechi nuu ya, te nini ni okuu ja vi skunkui Ley yun. Su ñayiu ni ka okuso'o nuu ya, te ni ka sa'i jakue'e, ni ka tniuya'u ndaa mai yika kuechi yun. ³ Nu sa te vi'i ka yoon, chi ma vi kaku ni'nuo ja vi tniuya'uo nuu na vi skunao in jaka'nu ndeva'a ja vi kaku ni'nuo. Chi xtnañu'u ka maa Jito'o ni ndakani naxa vi kaku ni'nuo, saa ni ka ndakani ndaa kuiti ñayiu ni ka onini tno'o ya nuu in ion. ⁴ Te suni ni xne'e ia Dios jin ñayiu ni ka ndakani tno'o ya ja tno'o ndaa ka ka'in, nuu ni ka sa'i kua'a tniuu na'nu vi javii java'a jin jaka'nu maa ya. Te suni ni jiña'a ya Espíritu ya nuu in in ñayiu nakuu nakuu naxa jinkuaan ini maa ya.

Ni ndasama Jesús te ni nduu ya in ñani in tna'o

⁵ Chi tu ni chitniuu Dios ia ka jinokuechi nuu ya ja vi tatnuni nii ñuyiu vaji nuu kuee ka, chi Se'e ya guaa ni chitniuu ya ja tatnuni, te siki ya'a ka ka'on. ⁶ Chi sua'a yoso nuu tutu ii, nuu ni ka'an in tee: ¿Na in kuu ñayiu ñuyiu ja kondaka'an ni jin?

Te tu nagua ka kuu sa'un se'e teyii ja kondi'ni ni ja ja'i.

⁷ Chi ni sa'a lule ka ni joo jin, saa ia ka jinokuechi nuu ni, te ni ndaskutu ni jin jayíñu'u vi javii java'a.

Te ni chitniuu ni jin ja kotatnuni nuu ndi'i ja ni sa'a ni,

⁸ te ndi'i tu'u ni xndendoo ni nuu nda'i, kachi tutu ii.

Te ndi'i ja ni sa'a ia Dios ni xndendoo ya nuu nda'i ja kotatnuni, te ni in ja tu ni sa'a siin ya, chi ndi'i xiin nuu kuu nija'nui,

visi kuini ka ja vi kunio ja kokuu nija'nui nuu ndi'i. ⁹ Su vitna te ka jinio Jesús, ia ni sa'a lule ka Dios joo, saa ia ka jinokuechi nuu ya. Te ni ndaskutu ña ya jin jayíñu'u vi javii java'a ja ja'a ja ni tna'a ya kua'a tundo'o tnuneni nuu ni ji'i ya, chi janda'u ini ia Dios, guaa ni jandetu ya ja ni ji'i Jesús ja ja'a ndi'i ñayiu.

¹⁰ Te ndi'i ja oo kuu kuenta maa ia Dios, chi maa ya ni sa'a, chi kuini ya ja kua'a ndeva'a se'e ya vi koo andivi nuu ye'e tajan oo ya. Yun guaa ni sa'a ia Dios ja ndi'i kuiti ni skunkuu Jesús jin ma'ñu sagua tundo'o tnuneni ni tna'a ya ja ni june ya ichi ja skaku ni'nu ya ñayiu. ¹¹ Chi maa Jesús ni ndasavii ña jin yoon, te maa ya, chi ia vii kuu ya, te invaa ni Dios kuu yua ndi'o. Te yun guaa tu kukanoo Jesús, ia kuu Se'e Dios, ja xnani ña ya jion ñani. ¹² Chi yoso nuu tutu ii ja jinkui'nu inio ja Jesús ni ka'an jin tata ya:

Ndakani san ja ia ka'nu ndeva'a kuu ni nuu ñani san vi kua'a san.

Te ma'ñu sagua nuu ka ndututu san kata san yaa nuu ni, vi Dios.

¹³ Te suni ka'an ka ya:

Kukanu ini san ia Dios.

Te ka'an tuku ya:

Ya'a ka oo san jin se'e Dios ja ni taa ya nuu san,

jiña'a Jesús.

¹⁴ Te nagua ka kuu se'e jin yiki kuñu vi niñi, te suni saa ni ni okuu ya yiki kuñu vi niñi, nagua oo ñayiu ñuyiu, nagua ja jin ma'ñu sagua ja kuu ya, saa te kindee ya jaka'nu neva'a Tachi ja ja'ni.

¹⁵ Saa te ni skaku ña ya jin ndi'i ñayiu ka yu'u ja vi kui, chi na kuinio ja ka jinokuechi nuu ja ka yu'i yun nikuii nikani ja ka tekui. ¹⁶ Chi jandaa ndija ja tu ni kii ya nuu ñuyiu ja chituu ya ia ka jinokuechi nuu Dios, chi ja

chituu ya ñayiu ka kuu tatatno'o Abraham. ¹⁷ Te ja ja'a yun guaa vi oo vi kaa ya nagua ka ndaa ñani ya, nagua ja saa te ni jinkokuu ya in sutu kuu nija'nu ja ni skunkuu ndaa ya nuu ia Dios. Te ni kunda'u ini ña ya jin, ja ni soko ya maa ya, saa te ni kindee ya yika kuechi ñayiu. ¹⁸ Te nagua ni tna'a maa ya tnundo'o ja ni jito tnuni ña Tachi, te suni vitna kuu chindee chituu ña ya jin yoon nuu ka tna'o tnundo'o ja jito tnuni ña Tachi.

3

Kuu ka'nu ka Jesús saa Moisés

¹ Te yun guaa vi kinuu gua'a ni Jesús, vi ñani vi kua'a, chi ni kana ña ia Dios ja vi koo ni jin ya, ja ka kuu ni ñayiu maa ya, chi maa ia Dios ni chitniuu ña jin ya ja kuu ya sutu kuu nija'nu ja kaxtno'o ya tno'o ka kandijao. ² Chi ni skunkuu gua'a Jesús nuu ia Dios ja ni tau ña ya nuu tniuu ya'a, suni nagua ni skunkuu gua'a Moisés ja ni ojinokuechi de nuu ndi'i ñayiu ve'e maa ia Dios. ³ Su Jesús, chi oo ka ja yiñu'u nuu ya saa Moisés, nagua ndo'o in tee sa'a in ve'e ja oo ka jayiñu'u nuu de, saa ve'e ni sa'a de yun. ⁴ Ndi'i ve'e, chi oo in tee ni sa'a, su Dios kuu ia ni sa'a ndi'i ja oo ñuyiu. ⁵ Te Moisés, chi jandaa ja ni skunkuu ndaa de nuu ndi'i ñayiu ve'e maa ia Dios ja ni ojinokuechi de. Su tniuu ni sa'a de ja ni ojinokuechi de kuu ja ndakani tno'o ka'an Dios nuu kuee ka. ⁶ Su Kristu kuu Se'e maa ia Dios, te tatnuni ndaa ya nuu ñayiu ve'e maa Dios, te ñayiu ve'e yun ka kuu mao, nuu ja na vi kuiin yutnuo nuu tno'o ya guaa ndee kiuu sandi'i ja ka kukanu inio, te vi kokusii inio ja ka ndetu ka'nuo ya.

Naxa kiukuei ñayiu maa ia Dios ja vi ndatatui

⁷ Te yun guaa nagua ka'an Espiritu maa Dios nuu tutu ii: Nuu ja vi konini ron tno'o ka'an ia Dios vitna,

⁸ te ma vi sa'a ndee ron ini anu ron, nagua ni ka sa'a ñayiu ja ni ka ndakoi siki ya,

te ni ka ske'i ya nuu ñu'u te'a yun. ⁹ Te suni jiña'a maa ia Dios:

Ni ka ske'e ña ndi tata ron, te ni ka jito tnuni ñai,

visi ni ka ojini tniuu na'nu ni osa'a rin nuu uu xiko kuia.

¹⁰ Te ja ja'a yun guaa ni kiti ini rin jin nuu ñayiu tiempu saa,

te ni ka'an rin: "Ñayiu ya'a, chi siun ni ka jika kue'i,

te tu ka kuini ja vi kuni ichi rin".

¹¹ Te yun kuu ja ni kee yu'u rin jin ja kiti ini rin

ja ma kiukuei sa'uin nuu kuña'a maa rin ja vi ndatatui,

kachi tutu ii.

¹² Te yun guaa vi koto ni maa ni, vi ñani vi kua'a, nagua ja ni in ni ma vi koneva'a anu kue'e ja ma vi kandija ni, te vi kujioo ni nuu ia Dios teku. ¹³ Chi sua'a vi xteku tna'a in in maa ni in kiuu in kiuu, nini oo ka kiuu tiempu vitna, nagua ja ni in ni ma xnda'u ña yika kuechi, te vi sa'a ndee ni ini anu ni nuu ia Dios. ¹⁴ Chi ni ka kiunduo ja ka oo jin Kristu, te na vi koo yutnuo guaa ndee kiuu sandi'i, nagua ni ka kukanu inio ndee kiuu xtnañu'u ja ni ka kandijao.

¹⁵ Chi saa ka'an nuu tutu ii: Nuu ja vi konini ron tno'o ka'an ia Dios vitna,

te ma vi sa'a ndee ron ini anu ron, nagua ni ka sa'a ñayiu ja ni ka ndakoi siki ya.

¹⁶ ¿Te na in ka kuu ñayiu ni ka onini tno'o ia Dios, te ni ka skiti ini ya? Sui ka kuu ndi'i ñayiu ja ni ndene'e Moisés ñuu Egipto.

¹⁷ ¿Te na ñayiu ka kuu ja ni ka oskiti ini ia Dios nuu uu xiko kuia? Sui ka kuu ñayiu ni ka sa'a yika kuechi, te ni ka ji'i nuu ñu'u te'a

yun. ¹⁸ ¿Te na ñayiu xiin nuu ni kee yu'u ia Dios ja ma kiukuei nuu ñuu kuña'a ya ja vi ndatatu? Sui ka kuu ñayiu ni ka kuso'o nuu ya. ¹⁹ Te ka jinio ja tu ni kuu kiukuei ñayiu yun, chi tu ni ka kandijai.

4

¹ Te na vi koyu'o ia Dios, chi kana saa vi ka neva'a nio tno'o ni kee yu'u ia Dios ja taa ya nuu kiukueio ja vi ndatatu, te ma kentakuei sava ni ja kiukuei ni. ² Chi suni ni ka oninio ja ni ka ndakani tno'o va'a ia Dios, nagua ni ka onini ñayiu jana'a. Su tu ni jiniu'u nuu ñayiu yun ja ni ka onini, chi tu ni ka kandijai tno'o ni ka onini yun. ³ Su yoon ja ka kandijao, chi kiukueio nuu vi ndatatu jin ya. Te siki ñayiu tu ka kandija yun ka'an ya:

Te yun kuu ja ni kee yu'u rin jin ja kiti ini rin,
ja ma kiukuei sa'u'in nuu ñuu kuña'a maa rin ja vi ndatatu.

Te saa ni ka'an ya visi ja ni xndi'i ya tniuu ni sa'a ya ndee nuu ni jinkoo ñuyiu. ⁴ Chi saa yoso nuu tutu ii siki kiuu kuu uja:

Te nuu ni xndi'i ia Dios tniuu ni sa'a ya,

te ni ndatatu ya kiuu kuu uja.

⁵ Te suni yoso inka jichi nuu tutu ii:

Ma kiukuei sa'u'in nuu kuña'a maa rin ja vi ndatatu.

⁶ Su ja'ni ka ña ja kiukuei sava ka ñayiu nuu kuña'a ya ja vi ndatatu, chi ñayiu jana'a ja ni ka jini xtnañu'u kai tno'o va'a ya, tu ni kiukuei ja ja'a ja ni ka kuso'i nuu ya. ⁷ Te yun guaa ni jani tuku ia Dios inka tiempu, nagua ni ka'an ya guaa ndee nuu ja ni ya'a kuakua'a tiempu, te vitna ka'an tuku ya jin ma'ñu sagua tno'o ni ka'an David, nagua yoso nuu tutu ii:

Nuu ja vi konini ron tno'o ka'an ia Dios vitna,

te ma vi sa'a ndee ron ini anu ron. ⁸ Chi nuu sua'a te ni jiña'a Josué nuu vi ndatatu ñayiu Israel ndee jana'a, te ma koka'an ka ia Dios ja koo inka kiuu nuu vi ndatatu ñayiu. ⁹ Nuú saa te kendoo ka in kiuu nuu vi ndatatu ñayiu ñuu maa ia Dios, ¹⁰ chi ñayiu ja kiukuei nuu kuña'a ia Dios ja vi ndatatu, te suni ka ndatatu nuu ka satniui, nagua ni ndatatu ia Dios jin tniuu ni sa'a ya. ¹¹ Nuú saa te na vi nduku ndeo kiukueio ja vi ndatatu, nagua ni ion ma vi kanakau nuu kuechi ja vi kondikion nagua ni ka sa'a ñayiu jana'a yun, ja tu ni ka kandijai.

¹² Chi tno'o ia Dios kuu tno'o tekú ja sa'a nagua kuini maa ya, te xeen ka saa in yuchi kani ja oo xeen ndi nduu lado nuu, te kenta guaa ndee ini anu vi jajintnuni in ñayiu vi ndee yiki kaji, te xtuu kaji nagua ndakani ini ñayiu vi ja ka'in ndee ini anui ja sa'i. ¹³ Te ni in ja ni sa'a ia Dios ma kuu ja koyu'u nuu ya, chi ndi'i ka tuu ndijin nuu ia xiin nuu vi jinokauo ja vi ndakuña'o kuenta.

Jesús kuu sutu kuu nija'nu ka

¹⁴ Ka neva'o in sutu kuu nija'nu ja ni ndajino ya andivi nuu oo ia Dios, te suu ya kuu Jesús, Se'e maa Dios. Yun guaa vi kondikin gua'o tno'o ja ni ka kandijao. ¹⁵ Chi ka neva'o in sutu kuu nija'nu ja kunda'u ini ña ya, chi inu vitao, te suni ni tna'a maa ya tñundo'o nuu ni ka jito tñuni ña jin ya, nagua ka ndo'o yoon, su tu sa'un ni kanakau ya nuu yika kuechi. ¹⁶ Te yun guaa ma vi koyu'o, te na vi kuyatnio nuu mesa nuu tatnuni Dios, ia ka'an nda'u ka'an kee ña, nagua ja na kunda'u ini ña ya jion, te na chindee chituu ña ya nuu jito tñuni ña jakue'e.

5

¹ Chi ndi'i sutu ja ka kuu nija'nu, ni kaji ña maa ia Dios ne'u ñayiu, te ni jani ña ya ja na vi koka'an ni'nu de ja ja'a ñayiu nuu maa ia Dios, te na vi kosoko de kiti vi ndatniuu nuu ya ja ja'a yika kuechi ñayiu. ² Te ja siun suni ka jini sutu ja ka oo vita de nuu ia Dios, te suni vi kuandee ini de jin ñayiu tu ka jini vi ñayiu ka ski'in ichi. ³ Te ja ja'a ja ka oo vita de, yun guaa kanuu ja vi soko de kiti nuu ia Dios ja ja'a yika kuechi in in maa de, vi ja ja'a yika kuechi ñayiu ñuu de.

⁴ Te ni in tee ma kuu sa'a ka'nu de maa de ja kokuu de sutu kuu nija'nu, chi maa ni tee kana maa ia Dios, te jiña'a ya jayiñu'u nuu de, nagua ni ndo'o Aarón ndee jana'a. ⁵ Te suni saa ni kuu jin Kristu, chi masu maa ya ni sa'a ka'nu ya maa ya ja kokuu ya sutu kuu nija'nu, chi sua'a maa ia Dios ni jiña'a tniuu ka'nu yun, chi ni ka'an ya nuu tno'o ya:
Se'e maa rin kuu ron,
te maa rin ni sa'a ka'nu ña jin ron
vitna, ja kuu rin tata ron.

⁶ Te suni nagua ka'an tuku nuu tutu ii:
Maa ron kuu sutu ja oo nikuii
nikani,
te kokuu inuu ron jin naxa oo
Melquisedec.

⁷ Te nuu ni oo Kristu nuu ñuyiu ya'a, ni okana ni onda'i ya jin kua'a tenuu ya ja ni ojikanta'u ya nuu ia Dios ja na skaku ni'nu ña ya ja ma kuu ya. Te ni onini Dios tno'o ni ndakuatu ya ja ja'a ja ni yindei ni yititi ya. ⁸ Te visi Se'e Dios kuu ya, te jin tnundo'o ni tna'a ya yun, ni kutua'a ya ja jantno'o gua'a ya. ⁹ Te ja siun ni skunkuu ya ndi'i tniuu ni chitniuu ña ia Dios, guaa maa ya kuu ia skaku ni'nu ñayiu ka jantno'o ña jin ya ja vi kotekui nikuii nikani.
¹⁰ Te maa ia Dios ni tau ña jin

ya ja kokuu ya sutu kuu nija'nu, te kokuu inuu ya jin naxa oo Melquisedec.

Vi koto mao ja ma vi xndoo tno'o ni ka kandijao

¹¹ Te oo kuakua'a tno'o ja ka'an san siki tno'o ya'a, su vijin kuu ja kaxtno'o guagua'a san, chi inu uun ndeva'a ini ni, te tu ka tniuu ini ni tno'o ka nini ni. ¹² Chi ja ni kuna'a ka skua'a ni, te ja vi ndakaxtno'o maa ni nuu siun. Su saa sua'a ka ja'ni ña jin maa ni ja ndakaxtno'o tuku san tno'o xtnañu'u ia Dios ja ni ka jini ni, te ni ka nduyikin ni ja kuini ja vi ko'o ni xikui nuu tniuu ja vi kaa ni ndei. ¹³ Te ndi'i ñayiu ja ka jaxin ii ka kui na kuinio suchi yikin ja chia'an ka vi jinkui'nu ini tno'o ndaa. ¹⁴ Su ñayiu na'nu ja jai ndei, chi ja ni kutua'i ja kuu sa'a siin siin ndee ja kuu java'a te ndee ja kuu jakue'e.

6

¹ Nuu saa te na vi ya'o tno'o xtnañu'u ja ni ka jinio ja kuu tno'o Kristu, nagua ja na vi kuja ni'nuo nuu tno'o ya. Chi masu nini ka kuu ja vi ndajiokuion vi skua'o tno'o ja ka jinio, na kuinio ja ndatna'u inio nuu yika kuechio, vi ja vi xndoo tniuu ja jaka ña nuu vi kuo, vi naxa vi kandijao ia Dios, ² vi tno'o ja skua'o siki ja kuanduteo, vi ja soneo nda'o siki ñayiu kandija, vi ja vi ndateku ndiyi vi kiuu sandi'i ja sandaa ia Dios kuechi. ³ Te saa vi sa'o ja vi skua'o tno'o vijin ka, nuu ja Dios na kuandetu.

⁴ Chi ka oo ñayiu ja ni ka ye'e nui ja ni ka jini tno'o ia Dios, te ni ka junkuaan ini javii java'a ni jiña'a ya, vi ni ka ni'i Espiritu ya. ⁵ Vi suni saa ni, ni ka junkuaan ini tno'o va'a maa ia Dios vi naxa oo jaka'nu ya tiempu ja vaji. ⁶ Te nuu ka nanakau tuku ñayiu yun nuu jakue'e, te vijin ndeva'a kokuu ja

vi ndajio kuiin tukui ja vi ndatna'u ini jai, chi jin jakue'e ka sa'i yun, sa'a ja ka ndakatakaa tukui Se'e ia Dios nuu cruz, te ka jiña'i ja kanoo ya nuu ka jini ndi'i ñayiu. ⁷ Te ñayiu ka kuu na kuinio ñunde'i ja ti'vi ndute nuu kuun sau in in jichi nuu. Te nuu kuva'a ñunde'i yun, te ñayiu yun ka ni'i javii java'a maa ia Dios. ⁸ Su nuu ja nana tnu iñu axi yuku kue'e, te tu sa'un nagua jiniu'u ñayiu yun ja kui na kuinio ñunde'i, chi oo yatni ja xtau tnia'a ña ia Dios, te sandi'i te kai.

Vi koyutnuo jin tno'o ka ndetu ka'nuo

⁹ Su visi saa ka'an san jin in in maa ni, ja ka'an too ña san, su kukanu ndaa ini san ja ka oo maa ni ichi gua'a ja vi kaku ni'nu ni. ¹⁰ Chi ia sa'a ndaa kuu maa Dios, te ma ndunaa ini ya tniuu ni ka osa'a ni, vi ja ni ka kunda'u ini ni ñanio ka kandija, te ni ka chituu ni jin, te vi saa ni ka sa'a ni ndee vitna. ¹¹ Su kuini san ja saa ni vi kosa'a in in maa ni guaa ndee kiuu sandi'i, nagua ka sa'a ni vitna, jin ndi'i ni jin anu ni. Saa te vi ni'i ni ndi'i ja ka ndetu ka'nu ni. ¹² Te kuini san ja ma vi kuu ku'ndu ni, chi vi kondikin ni nagua ka sa'a ñayiu ka kandija ja ka jandee ini, te vi ni'i ta'ui nuu ia Dios nagua ni kee yu'u ya.

¹³ Chi nuu ni kee yu'u ia Dios nuu Abraham, te ni kee yu'u ya nuu maa ya, chi tu na in kuu ka'nu ka na xiin nuu kee yu'u ya. ¹⁴ Te ni ka'an ya: "Jandaa ja sa'a vii sa'a va'a ña rin, te skaya rin kuakua'a ndikin tata ron", jiña'a ya. ¹⁵ Te jandee ni ini Abraham ni ondetu de, saa te ni ni'i de nuu ia Dios nagua ni kee yu'u ya. ¹⁶ Chi nuu kee yu'u ndija in ñayiu, te kee yu'i nuu in ja kuu ka'nu ka saa mai. Te nuu ka'an ñayiu yun ja saa kokuu nuu ia Dios, te tu na tno'o vi tee

tna'a kai. ¹⁷ Te yun guaa nuu ni kuini ia Dios ja xne'e kaji ka ya tno'o ni ka'an ya nuu ñayiu vi ni'i ta'u tno'o ni kee yu'u ya, te vi oo ini oo anu ya ja skunkuu ya tno'o ni ka'an ya yun, te ma ndasama sa'un ya, yun guaa ni kee yu'u ya nuu maa ya. ¹⁸ Te ya'a ka oo uu tno'o ja ma kuu sama ya, in kuu tno'o ni ka'an ya, te inka kuu ja ni kee yu'u ya nuu maa ya, te jin nduu yun ma kuu ja xnda'u ña ya. Te jin yun taa ia Dios in tno'o ndee ini nuu ja ka ndandukuo ya ja na koto ña ya vi ka kukanu inio ya ja ka ndetu ka'nuo tno'o ni kee yu'u ya. ¹⁹ Te ja ka ndetu ka'nuo yun sa'a ja ka kukanu inio nuu ia Dios vi ka oo yutnu anuo nuu ya, inuu jin nagua sa'a in kaa tikanchu ja nukuiin yutnu in barco. Te ja ka ndetu ka'nuo yun ndeka ña ja kiukueio ndee yata sa'un ndesi ini ve'e ii nuu oo maa ia Dios. ²⁰ Te suni yun yoxno'o Jesús, ni kiuu ya ja ni ndakune ya ichi ja kiukueio, te ni jinkokuu ya sutu kuu nija'nu nikuii nikani ja kokuu inuu ya jin naxa oo Melquisedec.

7

Jesús kuu sutu naxa ni oo Melquisedec

¹ Chi Melquisedec ya'a ni okuu rey ñuu Salem vi sutu nuu maa ia Dios oo ndee sukun. Te nuu ni ndajio kuiin Abraham ja ni ka jaxin tna'a de, te kundee de nuu sava ka rey yun, te ni kee Melquisedec ni nutna'a ña de, te yun ni ka'an vii ni ka'an va'a de jin Abraham. ² Yun te ni jiña'a Abraham uxi ja ciento ndi'i ja ni ndakindee de nuu sava ka rey. Te xtna'ñu'u ka sivi Melquisedec kei ka'an rey sa'a ndaa; te suni kuu de rey Salem ja kei ka'an rey oo mani. ³ Te tu ndee ka'an sa'un nuu tutu ii na in ni okuu tata de, ni nana de, ni tna'a kuikin de, ni tu ndee ka'an ja ni kaku de ni ja

ni ji'i de, chi kuu inuu de jin Se'e maa ia Dios ja kuu de in sutu oo nikuii nikani.

⁴ Vi kondia'a gua'a ni na kua'a ka'nu kuu Melquisedec saa ndi tatao Abraham ja suni ni okuu ka'nu de, su ni jiña'a de uxi ja ciento nuu Melquisedec ja ni ndakindee de nuu sava ka rey ja ni ka jaxin tna'a jin de. ⁵ Te nagua yoso nuu Ley Moisés ja sutu ka kuu tatatno'o Leví, chi kuu vi tni de uxi ja ciento ndi'i nagua ka ni'i sava ka ñayiu Israel ja ka neva'i, visi in ni ndikin tata Abraham ka kuu de. ⁶ Su Melquisedec, chi masu tatatno'o Leví ni okuu de, su ni tni de uxi ja ciento ja ni jiña'a Abraham, te ni ka'an vii ni ka'an va'a de jin tee yun ja neva'a de tno'o ni kee yu'u ia Dios. ⁷ Te ndi'o ka jini ja in tee kuu ka'nu ka kuu tee ka'an vii ka'an va'a jin tee nuu ka. ⁸ Te vitna, chi ka ni'i sutu uxi ja ciento, visi ka ji'i de. Su ka'an nuu tutu ii ja Melquisedec, chi na kuinio ja tekun de ndee vitna. ⁹ Te suni kuu ka'on ja sutu vajikuei nuu tatatno'o Leví ja vitna ka ni'i de uxi ja ciento, suni na kuinio ja ni ka tniuya'u de nuu Melquisedec nuu ni tniuya'u Abraham. ¹⁰ Chi nuu niñi xikui Abraham ja ndiso ndikin tata de Leví, visi chia'an ka ja vi kakui, kiuu ja ni nutna'a ña Melquisedec jin Abraham.

¹¹ Nu su'a te ni kentakuei ñayiu Israel ja vi skunkuu gua'i nuu ia Dios jin ma'ñu sagua ja ni ka soko sutu yun kiti, ja ka kuu de ndikin tata Leví nagua tatnuni Ley, nuu saa te masu nini ka kuu ja koo inka sutu, te kokuu inuu de jin naxa oo Melquisedec, te ma kokuu inuu ka de jin naxa ni oo Aarón. ¹² Chi nuu ja ni sama na inka tee kokuu sutu, te suni nini kuu ja sama inka ley. ¹³ Chi ja ja'a tee ya'a ka'an nuu tutu ii ja vaji de nuu inka tatatno'o Israel ja ni

in ñayiu tu ni okuu sutu. ¹⁴ Chi ka jini ndi'i ñayiu ja Jito'o, chi vaji ya nuu tatatno'o Judá, te siki tatatno'o ya'a, tu ni ka'an sa'un Moisés nuu ni ka'an de na in vi kokuu sutu.

¹⁵ Te ya'a kuu nuu kaxtno'o kaji ka, ja Jesús kuu inka sutu jaa, te inuu kuu ya jin naxa oo Melquisedec. ¹⁶ Te masu kuu ya sutu nagua yoso nuu Ley na tatatno'o vi kokuu sutu, chi maa ya kuu sutu ja ndiso ya tniuu ka'nu ja tekun de nikuii nikani. ¹⁷ Chi ja ja'a maa ya ka'an ia Dios nagua yoso nuu tutu ii:

Maa ron kuu sutu ja oo nikuii nikani,

te kokuu inuu ron jin naxa oo Melquisedec.

¹⁸ Nu saa te ni naa in tno'o nuu Ley jana'a yun, chi vita ni oo, te tu ni jini'u. ¹⁹ Chi vini joo tu ni chituu ña Ley yun ja vi skunkuu gua'a ñayiu nuu ia Dios, te nuu tniuu Ley yun ka neva'o in ja gua'a ka ja ka ndetu ka'nuo ja vi kuyatnio nuu ia Dios.

²⁰ Te jin tno'o ni kee yu'u ia Dios kuu ja ni kuu Jesús sutu. ²¹ Chi jin sava ka sutu tu ni kee yu'u ya ja vi kokuu de sutu, su jin Jesús, chi ni kee yu'u ia Dios ja kuu ya sutu, chi yun guaa ka'an nuu tutu ii: Ni kee yu'u Jito'o Dios, te ma ndatna'nu ini ya:

“Maa ron kuu sutu ja oo nikuii nikani,

te kokuu inuu ron jin naxa oo Melquisedec”.

²² Yun guaa jin Jesús ni kukutu in tratu gua'a ka saa jaxtna'nu'u.

²³ Te ni ka oo kua'a sava ka sutu, chi ka ji'i de, te tu ni kuu ja vi kokunukuechi ka de nuu veñu'u.

²⁴ Su Jesús, chi ma kuu sa'un ya, te tniuu yi'i ya ja kuu ya sutu, chi ma ndaya'a nuu ni in ka sutu. ²⁵ Yun guaa kuu skaku ni'nu ya ñayiu ka kuyatni nuu ia Dios ja vi kotekuii nikuii nikani jin ma'ñu sagua maa

ya, chi teku ya nikuii nikani ja ka'an ni'nu ya ja ja'a ñayiu nuu ia Dios.

²⁶ Chi Jesús kuu ndija sutu ja ka jiniu'o, chi ia vii kuu ya, te tu na kuechi ya, ni tu na jakue'e sa'a ya, te kuu siin ya nuu ñayiu ka sa'a yika kuechi, te kuu ka'nu ndeva'a ka ya ndee andivi. ²⁷ Te masu oo ya nagua ka oo sava ka sutu ja ka ja'ni de kiti ka soko de nuu ia Dios in kiuu in kiuu, xtnañu'u ka ja ja'a yika kuechi maa de, te saa ka soko de ja ja'a yika kuechi ñayiu ñuu de. Su siin kuu Jesús, chi invaa ni jichi ni soko ya maa ya nuu ia Dios ja ja'o, ja oo nikuii nikani. ²⁸ Chi Ley ni jiña'a ia Dios nuu Moisés, ni tau tee vita ja junkuei nuu yika kuechi ja ka kuu de sutu ka kuu nija'nu. Su nuu kuae ka, nuu ja ni oo Ley yun, te ni tau ya Se'e ya jin tno'o ja ni kee yu'u ya, te suu ya kuu sutu kuu nija'nu ja skunkuu ndaa ya nikuii nikani.

8

Jesús kuu ia in ni'nu in sagua nuu ia Dios jin nuu ñayiu

¹ Vitna te tno'o kanuu ka nuu tno'o ja vajikueio ka ka'on ya'a kuu ja ka neva'o in sutu kuu nija'nu, te ni jinkoo ya ichi nda'a kua'a nuu mesa ja tatnuni ia Dios ndee andivi. ² Te suu ya kuu sutu kuu nija'nu ja jinokuechi ya nuu ve'e ii ndaa ja oo andivi ja ni sa'a Jito'o Dios, te masu ja ni sa'a ñayiu ñuyiu. ³ Chi maa ia Dios ni tau ndi'i sutu ka kuu nija'nu ja vi soko de kiti vi ndatniuu nuu ya, te yun guaa suni kanuu ja na in guaa soko Jesús nuu ia Dios. ⁴ Te yun guaa nuu sua'a te ni oo ni ya ñuyiu ya'a, te ni ma kuu ja kokuu ya sutu, chi ka oo ni sutu ja ka soko nuu ia Dios nagua tatnuni Ley Moisés. ⁵ Su sutu ka oo ñuyiu ya'a ka jinokuechi de nuu ve'e ii ja kuu kuanda'u axi ja kintna'a

inuu jin naxa oo ve'e ii oo ndee andivi. Te ka jinio ja kuanda'u ni kuu, chi nuu ni jinkondee Moisés ja sa'a de ve'e ii, te jiña'a ia Dios: "Kondia'a gua'a te sa'a ron nagua ni xne'e rin nuu ron nuu ni ka oo yuku yun". ⁶ Su tniuu sa'a Jesús vitna, ja kuu ya sutu kuu nija'nu, chi in tniuu gua'a ka kuu ja sa'a ya, masu tniuu ka sa'a sutu ya'a, chi maa ya in ni'nu in sagua nuu ia Dios jin nuu ñayiu jin in tratu gua'a ka, chi oo ya jin tno'o guagua'a ka ja ni kee yu'u ia Dios.

⁷ Chi nuu sua'a te tratu xtnañu'u ja ni sa'a ia Dios ni skunkuu ja kindee yika kuechi ñayiu, te masu nini ka kuu ja sa'a ya inka tratu kuu uu nuu siun. ⁸ Su ni nuku'un ia Dios ñayiu yun ja tu ka sa'a ndai, te ni kuxeen ya nui, nagua yoso nuu tutu ii:

Jiña'a Jito'o Dios:

Vaji kiuu ja sa'a rin in tratu jaa jin ñayiu Israel vi ñayiu Judá.

⁹ Te ma koo inuu jin nagua oo tratu ja ni sa'a rin jin tatatno'o ron ndee jana'a,

kiuu ja ni tnii rin nda'i, te ni ndene'e rin jin ñuu Egipto, chi tu ni ka skunkuu ndai tratu ja ni sa'a rin jin,

yun guaa ni xndendoo nda'u rin jin, kachi Jito'o Dios.

¹⁰ Nuu saa te ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin ñayiu Israel

nuu na kenta kiuu yun, kachi Jito'o Dios,

Sa'a rin ja junku'un Ley rin jajint-nuni,

te nuu anui tee rin Ley rin,

te kokuu rin Dios mai,

te vi kokuu mai ñayiu ñuu rin.

¹¹ Te ni in, ma kaxtno'i nuu tna'a kuikin,

ni ni in, ma kaxtno'i nuu ñani ja na vi kuni Jito'o Dios,

chi ndi'i ñayiu vi kuni ña jin rin ja maa rin kuu ia Dios,

ndee suchi luluu sa'un vi guaa ndee ñayiu na'nu ka.

12 Te kuaka'nu ini rin jakue'e ka sa'i, te ma ndaka'an sa'un ka rin yika kuechi, kachi ia Dios.

13 Chi nuu ni ka'an ia Dios ja taa ya in tratu jaa, te jin tno'o yun ni xne'e ja ni kuu tu'u tratu xtnañu'u, chi ja ni yii. Te in ja ni yii, chi tu jiniu'u ka, te oo yatni ja naa.

9

Ni skintna'a ve'e ii oo ñuyiu jin nuu oo ia Dios andivi

¹ Vitna te ka'an siki tratu xtnañu'u naxa ni tatnuni ia Dios ja vi chiñu'u ya nuu ve'e ii ja ni oo ñuyiu ya'a. ² Chi sua'a ni ka sa'a ve'e ii yun: ni ka tniune'u uu ve'e kueli, te ve'e xtnañu'u yun nani ve'e ii, te yun nukuiin in kaneleru vi in mesa, te yun ndondoso xtaa vixin ii. ³ Te ndesi in sa'un ja tniune'u ve'e ii yun, te ve'e kuu uu nani ve'e ii ndeva'a. ⁴ Te ini ve'e yun oo in altar oro nuu kai suja vixin, te suni oo in jatnu, te yun inee in tindo'o oro ja ñu'u xtaa vixin ja ni kuun ndee andivi nani manaa, vi yutnu Aarón ja ni ndandixin tnu, vi yuu jite nuu ndee Ley ja kuu tratu ni sa'a ia Dios. ⁵ Te siki jatnu yun ka nukuiin uu ja ka oo ndijin ja ka xne'e ja yun oo ndia'a maa ia Dios, te ka oo uu uu ndijin ja ka chisa'u nuu jatnu yun nuu joso sutu kuu nija'nu niñi kiti, su vitna masu nini ka kuu ja ndakani ndi'i san siki ya'a.

⁶ Te nuu ni jino ndi'i ve'e ii ya'a, te ndinuu ndikuee ni kiukuei sutu ve'e xtnañu'u yun ja ka sa'a de tniuu ja ka kuu de sutu. ⁷ Su ve'e kuu uu, chi maintno'o sutu kuu nija'nu kuu ja kiuu, te invaa ni jichi kiuu de ja nuu kuia, te ma kuu kiuu de nuu ja tu na niñi kiti yinda'a de ja soko de ja ja'a yika kuechi maa de, vi ja ja'a yika kuechi ñayiu ñuu de, ja ka sa'i nuu kuu sanaa. ⁸ Te jin

yun kaxtno'o Espíritu ia Dios nuu ja kuini ka ja nune ichi ja kuu kiukueio ini ve'e ii nuu oo ia Dios nini oo ka ve'e ii xtnañu'u. ⁹ Te ndi'i ya'a kuu na kuinio taniñu tiempu vitna, chi ndatniuu vi kiti ja ka soko nuu ia Dios, ma kuu sa'a ja nduvii jajintnuni ñayiu soko yun. ¹⁰ Chi maa ni ka'an siki yiki kuñuo, naxa vi kao vi naxa vi ko'o vi naxa vi nduvio, te yun maa ni jiniu'u guaa ndee kiuu sama ia Dios tratu ni sa'a ya jin ñayiu.

¹¹ Su vitna, chi ja ni kii Kristu, te maa ya kuu sutu kuu nija'nu ja ndiso ya taka java'a ja taa ya nuu. Te kuu ya sutu in nuu ii ndeva'a ka ja oo ndee andivi, in nuu oo ndaa vi oo gua'a ka saa ve'e ii ndee jana'a, te masu ñayiu ni sa'a axi koka'on ja masu ja oo ñuyiu ya'a kuu. ¹² Te ja ni kiuu Kristu invaa ni jichi nuu ii ndeva'a ndee andivi nuu oo ia Dios, te masu ja soko ka ya niñi ndixi'u axi niñi chikeru, chi jin niñi maa ya ni soko ya ja kokuu nikuii nikani, te jin yun ni ndatau ña ya nikuii nikani nuu yika kuechio. ¹³ Chi ja ndaa ja niñi isndiki vi niñi ndixi'u vi chikeru ja ni ka kai ti nuu altar, ni nduu ti yaa ja ka joso sutu siki ñayiu ni ka kutne'e nuu Ley, ndasavii ña ja ka nduvii ñayiu yun nuu Ley. Saa te kuu vi chiñu'i ia Dios. ¹⁴ Te nuu ja saa kuu jin niñi kiti yun, te vi'i ka tniuu ka'nu ndiso niñi Kristu. Chi jin ma'ñu sagua Espíritu oo nikuii nikani, ni soko Kristu maa ya nuu ia Dios, te oo vii ya, tu na yika kuechi ya. Te niñi ya ndakate jatne'e ka ñu'u jajintnuno vi tniuu ka sa'o ja jaka ña ja vi kuo, nagua ja saa, te kuu vi kunukuechio nuu ia Dios tekú.

¹⁵ Te yun guaa Kristu kuu ia in ni'nu ma'ñu sagua tratu jaa ja ni sa'a ia Dios jin ñayiu. Chi nuu ni ji'i ya, te ni nune ichi ja kuaka'nu ini ia Dios yika kuechi ni ka osa'a ñayiu ni ka oo jin

tratu xtnañu'u. Te jin tniuu ni sa'a ya yun, vi ni'i ta'u ñayiu ni kana ña ia Dios ja vi sa'a jajin nuu vi kotekui nikuii nikani, nagua ni kee yu'u ya. ¹⁶ Chi nuu oo in tutu ja kuu testamentu nuu ka'an nagua xndendoo in tee nuu se'e de ja sa'a jajin, te nini kuu ja ndee kuu de, saa sa'a jajin sa'un se'e yun. ¹⁷ Chi in testamentu, tu ndee sa'un nuu ja tekun ni tee ni sa'a yun, chi guaa ndee nuu ni ji'i de, te saa ndee ya'u. ¹⁸ Te yun guaa tratu xtnañu'u, chi suni ni jinkoo jin ja vi kuu kiti ja vi kati niñi ti. ¹⁹ Chi nuu ni ndakani Moisés ndi'i nagua tatnuni Ley nuu ndi'i ñayiu Israel, te ni ki'in de ixi kua'a jin in nda'a tnu hisopo, te ni skanuu de niñi chikeru vi niñi ndixi'u ja ni saka tna'a de jin ndute, te ni joso de nuu liuru nuu yoso Ley vi siki ñayiu ñuu yun. ²⁰ Yun te jiña'a de: "Ya'a kuu niñi ja ni kukutu tratu ja ni tatnuni ia Dios nuu". ²¹ Te suni ni joso Moisés niñi yun ini ve'e ii vi siki ndi'i ndatniuu ja ka jantniuu sutu nuu ka chiñu'u de ia Dios. ²² Te ja yatni ndi'i ka nduvii jin niñi yun, nagua ka'an nuu Ley ja jin niñi, te ka nduvii. Te nuu tu na niñi jati, te ma kuaka'nu ini ia Dios yika kuechio.

Ja ni soko Kristu maa ya ja kindee ya yika kuechio

²³ Te nini kuu ja ka soko sutu kiti ja vi nduvii ndatniuu ka oo ve'e ii yun, visi nani ja in kuanda'u ni kuu jin ja oo ndee andivi. Su nagua oo ndee andivi, chi jagua'a ka kuini ja soko, masu kiti ya'a. ²⁴ Te Kristu, chi tu ni kiuu ya ini ve'e ii ja ni sa'a ñayiu, ja kuu in kuanda'u ni jin ve'e ii oo ndija ndee andivi. Chi ni kiuu Kristu mamaa andivi ja ni jino ya nuu oo maa ia Dios, te yun oo ya vitna ja ka'an ni'nu ya ja ja'o nuu ia Dios. ²⁵ Te tu ni kiuu ya ja soko ya maa ya kua'a jichi, nagua ka

sa'a sutu ka kuu nija'nu, ja nuu kuia nuu kuia kiukuei de ve'e ii jin niñi kiti, te masu jin niñi maa de. ²⁶ Chi nuu ja sua'a te sa'a Kristu nagua ni ka osa'a sutu, te nini kuu ja kua'a jichi kuu ya nuu siun, guaa ndee nuu ni jinkoo ñuyiu. Su vitna nuu makuyatni tiempu sandi'i, te invaa ni jichi ni kii ya ja kokuu nikuii nikani ja ni soko ya maa ya, nagua ja kindee ya yika kuechio. ²⁷ Saa nagua ka ji'i ndi'i ñayiu invaa ni jichi, yun te kua'ankuei ja ka'nde ia Dios kuechi. ²⁸ Te suni Kristu, chi invaa ni jichi ni soko ya maa ya ja kindee ya yika kuechi kuakua'a ñayiu, te nuu ndajiokuiin ya inka jichi ja ndii ya, te ma ndii ya ja kindee ka ya yika kuechi ñayiu, chi ndii ya ja skaku ni'nu ya ñayiu ka ndetu ka'nu ña jin ya.

10

¹ Chi Ley Moisés ni okuu na ni kuinio in kuanda'u java'a ja vaji, te masu vi maa java'a ja oo andivi kuu. Yun guaa Ley, chi ma kuu sa'a jin ñayiu ka kuyatni nuu ia Dios ja ka sokoi invaa ni nuu kiti nuu kuia nuu kuia ja vi kokui ñayiu ndaa nuu ia Dios. ² Chi nuu sua'a te kuu sa'a Ley ja vi nduvii ñayiu in jichi ni nuu yika kuechi, te ma vi koxtavi kuechi kai mai, nuu saa te vi xndendoi ja ma vi soko kai. ³ Su ja ka sokoi yun nuu kuia nuu kuia, nani ja sa'a ja ka ndaka'an ñayiu yika kuechi kuu. ⁴ Chi niñi isndiki vi niñi ndixi'u, ma kuu ja kindee yika kuechio.

⁵ Yun guaa nuu ni kii Kristu ñuyiu ya'a, te jiña'a ya nuu ia Dios:

Tu kuini ni ja ka soko ñayiu kiti jin ja ka sokoi ndatniuu, su ni taa ni yiki kuñu san ja soko san nuu ni.

⁶ Chi tu junkuaan ini ni ja teñu'u ñayiu kiti, ni ja ka

sokoi nuu ni ja kindee yika kuechi.

⁷ Yun guaa kachi san nuu ni: “Ya'a vaji san ja sa'a san nagua kuini maa ni, vi Tata Dios, nagua yoso nuu tutu ii ja ja'a maa san”,
jiña'a ya.

⁸ Xtnañu'u ka ka'an ja tu kuini ia Dios ni tu junkuaan ini ya ja ka soko ñayiu ndatniuu ni ja ka teñu'i kiti nuu ni, te ni ja ka jati niñi ti nagua ja kindee yika kuechi, visi saa tatnuni nuu Ley ja vi sa'i. ⁹ Yun te nuu ni ka'an ya: “Ya'a vaji san ja sa'a san nagua kuini maa ni, vi Tata Dios”, te jin tno'o yun ni xtajioo ia Dios ja ka soko ñayiu, te nuu tniuu yun ni ndasa'a ya ja ni soko Kristu maa ya. ¹⁰ Te ni ndasavii ña ia Dios jion, chi ni sa'a Kristu nagua kuini maa ia Dios, ja ni soko ya yiki kuñu ya invaa ni jichi ja kokuu nikuii nikani.

¹¹ Chi jandaa ja ndi'i sutu ka oo de ndi kiuu ndi kiuu ka jinokuechi de nuu ia Dios ja ka soko de in ni nuu kiti kua'a jichi. Te visi ja ka soko de yun, su ma kuu sa'un kindee yika kuechi ñayiu. ¹² Su Kristu, chi invaa ni jichi ni soko ya maa ya ja ja'a yika kuechi ñayiu ja kokuu nikuii nikani, te ni junkoo ya ichi nda'a kua'a ia Dios. ¹³ Te yun ndetu ya guaa ndee na sa'a ia Dios ja ka ka'an u'u ña jin ya ndee chii ja'a ya. ¹⁴ Chi jin invaa ni ja ni soko ya maa ya ni sa'a ya ja ni ka ndui ñayiu ndaa nikuii nikani, ja ka kui ñayiu vii nuu ia Dios. ¹⁵ Te Espíritu ia Dios ka'an kaji ya siki tno'o ya'a, chi yun te kachi ya:

¹⁶ Ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin ñayiu nuu na kenta kiuu yun, kachi Jito'o Dios:

Sa'a rin ja junku'un Ley rin ini anui,

te nuu jajintnuni tee rin Ley rin.

¹⁷ Te ni ka'an ka ya:

Chi kuaka'nu ini rin jakue'e ka sa'i, te ma ndaka'an sa'un ka rin yika kuechi, kachi ya.

¹⁸ Nuu saa te nuu ni jaka'nu ini ya yika kuechio, te masu nini ka kuu nagua vi soko kao ja ja'a yika kuechio.

Ni nune ichi ja kiukueio nuu oo ia Dios

¹⁹ Te yun guaa ni nune ichi, vi ñani, ja kuu kiukueio nuu ii ndeva'a nuu oo ia Dios jin ma'ñu sagua niñi Jesukristu. ²⁰ Te na vi kondikion ichi jaa, ichi ndeka ña ja vi kotekuo ja ni june ya sa'un ndesi nuu ii ndeva'a. Chi nuu ni soko ya maa ya, te ni nune sa'un ndesi ve'e ii yun ja kuu kiukueio nuu oo maa ia Dios. ²¹ Te ka neva'o in sutu kuu nija'nu ja tatnuni ya nuu ñayiu ve'e maa ia Dios. ²² Yun guaa na vi kuyatnio nuu ia Dios jin in anu ndaa, te na vi kandija ndaa kuitio. Chi ni ndasavii ya anuo ja ma vi kokusuchi ka inio nuu jakue'e ni ka osa'o, te ni ndasavii ya yiki kuñuo jin ndute vii. ²³ Te na vi koyutnuo jin ja ka ndetu ka'nuo, te ma vi ndasama inio jin tno'o ka kandijao, chi Dios ndaa kuu ia ni kee yu'u nuu, te skunkuu ya tno'o ni ka'an ya. ²⁴ Te na vi kunda'u ini tna'a in ion, te na vi ka'an nuu tna'o ja vi ka'an too tna'o, te na vi sa'o java'a. ²⁵ Te na vi kondututu nio ja vi chiñu'o ia Dios, te ma vi kosa'o nagua ka sa'a sava ka ñayiu ja tu ka ndututui. Chi sua'a na vi xteku tna'o, te vi'i ka vitna ja ka ndia'o ja makuyatni kiuu ja ndii Jito'o.

²⁶ Chi nuu ja ka ndañukuun inio, te ka sa'o yika kuechi, nuu ja ni ka jinio tno'o ndaa, te tu na inka ja vi soko nuu ia Dios ja ja'a yika kuechio yun. ²⁷ Chi maa ni kendoo in ja ioo ndeva'a kaa nuu sandaa ia Dios kuechi ñayiu, te suu kuu ñu'u kai koko koko ja teñu'u ña jin ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya. ²⁸ Chi

ñayiu jiso kava Ley Moisés, te oo uu axi uni testiu ja ka'an kuechi siki, te ka ja'ni ña jin, te tu na in kunda'u ini ña. ²⁹ Nuu saa ni kuu, te suni kua'a ka tniuya'u ñayiu jain ni'nu Se'e ia Dios, te skexikoi niñi ya, vi kane'i jin Espíritu ja chindee chituu ña. Te jin niñi yun ni kukutu tratu, te suni suu ni ndasavii ñayiu. ³⁰ Chi ka jinio ja ni ka'an: "Maa rin ndaxtenaa jin ñayiu sa'a jakue'e, te tetniuu rin tnundo'o tna'i ja ja'a jakue'e sa'i yun", kachi Jito'o. Te suni ka'an ka: "Maa Jito'o guaa sandaa kuechi ñayiu ñuu ya", kachi tutu ii. ³¹ Chi ioo ndeva'a kaa ja kanakauo nuu nda'a ia Dios tekú.

³² Su vi ndaka'an maa ni tiempu ja ni ya'o yun, nuu inka ni ka ye'e nuu ni jin tno'o va'a Jesús ja ni ka jandee ka jaka'nu ini ni jin kua'a tnundo'o ni ka tna'a ni, te tu ni ka jika yata ni. ³³ Chi sava maa ni ka kane'e ña jin ni vi ni ka sa'a ndeva'a ña nuu ni ka jini kua'a ñayiu. Te sava ka ni, chi vini ka oo anu ni ja ni ka tna'a ni inuu ni tnundo'o jin ñayiu yun. ³⁴ Te suni ni ka kunda'u ini ni ñayiu ka yi'i vekaa, te tu ni ka kusuchi ini ni jin tnundo'o nuu ka kindee ja ka neva'a ni, chi ka jini ni ja andivi ka neva'a ni in jagua'a ka ja vi sa'a jajin ni, in ja oo nikuii nikani. ³⁵ Te ma vi skunaa ni in ja ni ka kukanu ini ni, chi yun kuu nuu vi ni'i ta'u ni in ja vi kuta'u vi kundetu ni. ³⁶ Chi nini kuu ja vi kuandee ini ni, ja vi sa'a ni nagua kuini maa ia Dios, saa te vi ni'i ni ja ni kee yu'u ya. ³⁷ Chi yoso nuu tutu ii:

Joo luluu ni ka, te ndenta ia ndii, te ma kokunuu ya.

³⁸ Ñayiu ndaa, chi tekui jin ja kandijai.

Su nuu ja ndakaka yatai, te tu osii ini rin jin, kachi ia Dios.

³⁹ Su yoon, chi masu ñayiu ka ndakaka yata ja vi junaa ka kuo, chi ñayiu ka kandija Jesús ka kuo, te vi kotekuo nikuii nikani.

11

Tno'o ka kandijao

¹ Chi ja ka kandijao kuu ja ka kundaa inio ja vi ni'o ja ka ndetuo nuu ia Dios vi ka kukanu ndaa inio ja oo ndija ja tu ka jinio jin nuu vitna. ² Te ni ndakuantno'o ña ia Dios jin ñayiu jana'a, chi ni ka kandija gua'i ya.

³ Chi jin ja ka kandijao, ni ka jinkui'nu inio ja ni sa'a ia Dios ñuyiu jin tno'o ni ka'an ya. Te yun guaa ja ka ndia'o jin nuu vitna, chi ni jinkoo jin ja ma kuu vi kondia'o.

⁴ Chi jin ja ni kandija Abel ni sokoi in jagua'a ka nuu ia Dios saa ja ni soko Cain. Te yun guaa ni ka'an ia Dios ja suchi ndaa kui, te ni janta'u ya ja ni sokoi. Te visi ja ni ji'i Abel, su ja ni sokoi yun ndakani ndee vitna ja kandija gua'i.

⁵ Chi jin ja ni kandija Enoc, te ni ndakuaka ña ia Dios ja kotekú de. Te ma kuni de ja kuu de, te tu ni ka jini ka ña ñayiu, chi ni ndakuaka ña maa ia Dios jin de kua'an de ndee andivi. Te ka'an nuu tutu ii ja ni junkuaan ini ña Dios jin de ama ka ja ndakuaka ña ya. ⁶ Su nuu ja tu ka kandijao, te ma kuu ja junkuaan ini ña ia Dios jion, chi ja kuyatnio nuu ia Dios, te nini kuu ja vi kandijao ja oo ya, te skuta'u ña ya in ja vi kuta'u vi kundetu ñayiu ja ka ndanduku ya.

⁷ Chi ni kandija Noé, nuu ni chinetu ña ia Dios ja koo tnundo'o ja kuini ka ja kuni de. Te ni jantno'o de tno'o ni ka'an ya, chi yu'u ni'nu ña de jin ya, te ni sa'a de in arca ja ni ka kaku ni'nu de jin ñayiu ve'e de. Te jin ja kandija de yun, te ni xnaa ña ia Dios jin ñayiu ñuyiu, chi tu ni ka kandijai, te ni jinkokuu de tee

ndaa ja vaji jin ma'ñu sagua ja kandijao ia Dios.

⁸ Chi ni kandija Abraham, guaa ni jantno'o de nuu ni kana ña ia Dios, te ni kee de ja kua'an de in nuu kuña'a ya ja sa'a jajin de. Te kua'an de, visi tu ni jini de ndenu ki'in de. ⁹ Chi ni kandija de, guaa ni ojika nda'u ni de nuu ñu'u inka ñuu ja ni kee yu'u ia Dios ja kuña'a ya nuu de. Te ni sa'a de in ve'e sa'un ni oo de, te suni saa ni ka oo Isaac vi Jacob, ja suni inuu ni ni ka ni'i de tno'o ni kee yu'u ia Dios. ¹⁰ Chi ni ondetu ka'nu Abraham ja kuña'a ia Dios in ñuu ja oo nikuii nikani, te maa Dios kuu ia jini naxa koo, te ni sa'a ya.

¹¹ Chi ni kandija de, te visi ña ni kuu ja koo se'e Sara, su ni ni'i de jandakui, ja koo se'e de jin ña, visi ja ni ka kuu nija'nu sa'un de. Chi ni kandija de ja ia ndaa kuu Dios, te skunkuu ya tno'o ni kee yu'u ya. ¹² Te yun guaa Abraham, chi visi ja ni kuyatni ja kuu de, te ni jinkoneva'a de kua'a ndikin tata de, na kuinio kimi ka oo andivi axi na kuinio ñuti ja ni koto tna'a kua'a ndeva'a yu'u ndute mar.

¹³ Te ndi'i ñayiu ya'a ni ka ji'i, te tu ni ka ni'i ja ni kee yu'u ia Dios nui, su ja siun ka kandijai, guaa sua'a ni ndee jika ni ka ndia'i nuu vi ni'i ta'ui nuu ni kee yu'u ia Dios. Te ni ka kusii ini, chi ni ka kandijai ja vi ni'i. Su ni ka na'mai ja ñayiu inka ñuu ka kui, te ka jika nda'ui nuu ñuyiu ya'a. ¹⁴ Chi ñayiu ka'an siun kaxtno'o kaji jin tno'o ka'in yun ja jika ii ni, ndukui in ñuu gua'a ka ja koi. ¹⁵ Chi nuu ja ka ndaka'in ñuu mai nuu ni kekuei ja kua'ankuei, te ni oo tiempu ja kuu vi ndajiokuiin. ¹⁶ Su ka ndioo ini in ñuu gua'a ka, te suu kuu andivi. Yun guaa ia Dios, chi tu kukanoo ya ja kokuu ya ia Dios ñayiu yun, chi ja ni sa'a tua'a ya in ñuu nuu vi koi.

¹⁷ Chi ni kandija Abraham, guaa ni tnii de Isaac ja soko de nuu ia Dios nuu ni jito tnuni ña ya jin de. Te vi ni oo anu de ja soko de invaa se'e de, visi jin suchi yun ni kee yu'u Dios ¹⁸ nuu ni ka'an ya: "Jin Isaac guaa vi kaya kua'a ndikin tata ron". ¹⁹ Chi ni ndakuni Abraham ja ia ka'nu ndeva'a kuu Dios, te kuu ndaxteku ya se'e de, visi ndee ne'u ndiyi. Te kuu ka'on ja na kuinio ja ni ndani'i jaa Abraham se'e de ne'u ndiyi.

²⁰ Te ni kandija Isaac guaa ni ka'an vii ka'an va'a de jin se'e de Jacob vi Esaú naxa vi koo naxa vi kaka de kiuu kua'on. ²¹ Te suni ja ni kandija Jacob, guaa nuu ni kuyatni ja kuu de, te ni ka'an vii ka'an va'a de jin nduu seyii José. Te vi sua'a yituu nda'a de yutnu tuu de, te ni chiñu'u de ia Dios. ²² Te ni kandija José, guaa nuu ni kuyatni ja kuu de, te ni ka'an de ja nuu kuee ka, te ndekuei ñayiu Israel ñuu nuu ka oo de yun, te ni tatnuni de ja vi ndakuiso yiki de no'okuei jin ñuu nuu ni kee yu'u ia Dios ja kuña'a ya.

²³ Te ni ka kandija tata vi nana Moisés, guaa nuu ni kakui, te ni ka tayu'u ña tatai jin uni yoo, chi ni ka jini de ja luu ndeva'a jitoi, te tu ni ka yu'u de siki tno'o ni tatnuni rey ja vi ka'ni suchi yii kueli. ²⁴ Te suni ni kandija Moisés, guaa nuu ni ja'nu de, te tu ni jandetu de ja vi ka'an ñayiu ja seyii ña'a kuu sesi'i Faraón kuu de. ²⁵ Chi sua'a ni kuu ini de ja vi ndeva'a ndetnuni vi sa'a ña jin de, nagua ka ndo'o ñayiu ñuu ia Dios, masu ja kokusii kokuvatu ini de ndee saa tiempu nuu yika kuechi. ²⁶ Chi ni ndakuni de ja gua'a ka kuu ja vi kane'e vi ka'an yichi ña ñayiu jin de ja ja'a ia tetniuu Dios, masu ja koneva'a de ndi'i jakuika ja oo Egipto. Chi yinuu gua'a de ja ni'i de in ja kuta'u kundetu de nuu ia Dios. ²⁷ Te ja kandija Moisés,

guaa ni xndendoo de Egipto, te ni kee de kua'an de. Te ni tu ni yu'u de ja kiti ini rey nuu de, chi ni oo yutnu de jin ja sa'a de, na kuinio ja vi ndia'a de Dios, ia tu ka jinio jin nduchi nuu.

²⁸ Te ja kandija Moisés, guaa ni ka sa'a de viko pascua jin ñayiu Israel, nuu ni ka ja'ni de lelu. Te ni tatnuni de ja vi koso ñayiu niñi ti nuu yutnu ye'i, nagua ja nuu ya'a ia jinokuechi nuu Dios ja ka'ni se'e xtnañu'u ñayiu Egipto, te ma ka'ni se'e xtnañu'u ñayiu Israel. ²⁹ Te ja ka kandija ñayiu Israel, guaa ni ka ya'i ma'ñu ndute mar kua'a, na kuinio nuu ñu'u yichi. Te nuu ni ka kuini ñayiu Egipto ja suni vi ya'i, te ni ndachisa'u ña ndute jin, te ni ka ndani'ni xnii ja ni ka ji'i.

³⁰ Chi ja ka kandija ñayiu Israel, guaa nuu ni ka jiondui muro ja ndesi ñuu Jericó nuu uja kiuu, te ni junkuei muro yun. ³¹ Te ja kandija Rahab, ña'a xiko maa, kuu ja tu ni ji'i in ni ña jin ñayiu ñuu ña Jericó, ja ka kui ñayiu inuu so'o ndeva'a nuu ia Dios. Chi ni janta'u gua'a ña ñayiu Israel ja ni ka jinkoto yu'u de naxa oo ñuu yun.

³² Te oo kua'a ka ja ka'an san nuu siun, su ja'ni kua'a ka ña tiempu ja ndakani san nagua ni ka ndo'o Gedeón vi Barac vi Sansón vi Jefté vi David vi suni saa ni nagua ni ka ndo'o Samuel vi sava ka tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a. ³³ Chi jin ja ka kandija de ni ka kundee de nuu ni ka jaxin tna'a de jin taka ñuu na'nu, te ni ka tatnuni ndaa de nuu ñuu de, te ni ka ni'i de nagua ni kee yu'u ia Dios, vi ni ka jasi de yu'u ndika'a. ³⁴ Te sava de ni ka kaku ni'nu nuu tnundo'o ja tu ni ka kai de nuu ñu'u xeen ndeva'a. Te sava de ni ka kaku ni'nu ja tu ni ka ja'ni ña jin yuchi kani. Te sava tee tu inu ndakui, ni ka ndanindee de, ja ni ka nduu ndakui de nuu ni

ka jaxin tna'a de, te ni ka kundee de ni ka skunu de jin soldado inka ñuu. ³⁵ Te ni ka oo sava ñasi'i ja ni ka ndani'i ña ndiyi ña ja ni ka ndateku.

Te sava ka ñayiu ni ka tna'a kua'a ndeva'a tnundo'o vi ndee ni ka ji'i, chi tu ni ka kuini ja vi xndoi ichi ia Dios ja vi kaku ni'nui, nagua ja saa, te vi ni'i in jagua'a ka nuu vi ndatekui. ³⁶ Te sava kai ni ka tna'i tnundo'o nuu ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi ña jin, vi ni ka kani ña jin, vi ni ka jasi ña vekaa vi ni ka ju'ni ña jin cadena. ³⁷ Te sava ñayiu ni ka kuun ña yuu vi ndee ni ka ji'i, vi savai ni ka ja'nde sagua ña jin sierra. Te savai ni ka jito tnuni, vi savai ni ka ja'ni ña jin yuchi kani. Te ya'a yun ni ni ka ojika savai ja ni ka oni'nui ñii ndikachi vi ñii ndixi'u, te nda'u ndeva'a ni ka ndo'i, ni ka okusuchi ini ja ni ka osa'a ndeva'a ña jin. ³⁸ Te ñayiu ñuyiu ya'a, chi tu ka oo tu ka ndai ja vi koi jin ñayiu ka kandija yun. Te yun guaa ni ka jika nda'ui nuu ñu'u te'a, vi ni ka oi yuku vi kava ve'e vi yau ñu'u. ³⁹ Te ndi'i ñayiu ya'a, visi ni ndakuantno'o ña ia Dios ja ka kandija gua'i, su tu ni ka ni'i ja ni kee yu'u ya ja kuña'a ya nui. ⁴⁰ Chi ni sa'a tua'a ya in jagua'a ka ja taa ya nuu, nagua ja jin yoon, te vi ni'i ja vi koi jion nagua kuini maa ia Dios.

12

Na vi kinuu gua'o Jesús

¹ Yun guaa yoon, chi ka jinio ja ka oo kuakua'a ñayiu ja ka jionduu ña jion na kuinio viko, ka ndakani ja ka kandijai. Te yun guaa na vi xndoo ndi'i ja sa'a tneñu ña vi yika kuechi ja tnaa ña jion nuu jakue'e, te na vi kuandee inio in kiuu in kiuu ja na vi kaka gua'o kiuu kua'on nuu tno'o ia Dios. ² Te na vi kinuu gua'o Jesús, ia xiin nuu vaji ja ka

kandijao, ia sa'a ja vi kujao nuu tno'o ya. Chi maa Jesús kuu ia ni tna'a tundo'o nuu cruz, te ni tu ni ndi'ni ya ja kanoo oo nuu ni ji'i ya, chi ja jini ya ja nuu ya'a tundo'o, te ndusii ini ya ja junkoo ya ichi lado kua'a mesa nuu tatnuni ia Dios.

³ Te vi ndaka'an maa ni naxa ni ndo'o Jesús nuu ni tna'a ya tundo'o, ja ni ka ndakoo ñayiu ka sa'a jakue'e siki ya. Yun guaa ma vi kuita ni, ni ma vi ndakaka yata ni. ⁴ Chi maa ni, kuini ka ja kentakuei ni ja vi ndee vi kuu ni ja ka nduku ndee ni ja ma vi sa'a ni yika kuechi. ⁵ Te za vi ja ni ka ndunaa ini ni tno'o ni xteku ña ia Dios ja ni ka'an ya na kuinio se'e maa ya jin ni? Chi sua'a yoso nuu tutu ii:

Ma vi skexiko ron tundo'o nuu ndakanu ndaa ña Jito'o nuu ichi jin ron, vi se'e,

ni ma vi kuu kui'a ini ron nuu kuxeen ya nuu ron.

⁶ Chi tetniuu Jito'o tundo'o ja ndakanu ichi ndaa ya jin ñayiu kutoo ya,

te kani ña ya jin ndi'i ñayiu janta'u ya, na kuinio se'e maa ya,

kachi nuu tutu ii.

⁷ Nuu saa te vi kuandee ini ni nuu ka tna'a ni tundo'o ja ndakanu ndaa ña ia Dios nuu ichi, chi sa'a ña ya jin ni na kuinio se'e maa ya, chi tu na in se'e ja ma kuxeen tatai nui. ⁸ Su nuu ja tu ka tna'a ni tundo'o ja ndakanu ndaa ña ia Dios jin ni, nagua ndakanu ndaa ya ndi'i se'e ya, nuu saa te se'e ja tu na tata ka kuu ni, te masu se'e ndija maa ia Dios. ⁹ Chi suni ni ka oo tatao nuu ñuyiu ya'a nuu ni ka okuelio, te ni ka ondakanu ndaa ña de jion nuu ichi, su ni ka onee yiñu'o nuu de. Nuu saa te gua'a ka kuu ja vi kuantno'o gua'o nuu Tata Dios oo ndee andivi nagua ja vi kotekuo.

¹⁰ Chi ni ka okuxeen tatao ka oo

ñuyiu ya'a nuu ndee saa ni kiuu, naxa ka kuini maa de. Su ia Dios, chi kuxeen ya nuu ja kuu in java'a mao, nagua ja vi kovio nuu ya, nagua ia vii kuu maa ya. ¹¹ Te ja ndaa ja tu kusii inio nuu vi inka ka ndakanu ndaa ña nuu ichi jion, chi sua'a kusuchi inio. Su nuu kutua'o jin ma'ñu sagua ja ka ndakanu ndaa ña nuu ichi, te yun vaji ja vi sa'a ndao, te vi koo manio.

Vi koto ni maa ni te ma vi skexiko ni tno'o ka'an ia Dios

¹² Nuu saa te vi sa'a ndakui ni nda'a ni ja ni ka kuita nuu ia Dios. Te vi kani yutnu ni ko'ndo ni ja tu oo ndakui. ¹³ Te vi nduku ndee ni ja vi kaka ni nuu ichi ndaa, nagua ja ma vi kujioo ni nuu ichi yun. Saa te nduva'a ko'ndo ku'u ni.

¹⁴ Te vi nduku ndee ni ja vi koo mani ni jin ndi'i ñayiu, te vi koo vii ni nuu Jito'o Dios. Chi nuu tuu, te ni in ni, ma kuu vi kuni ni ya. ¹⁵ Vi koto gua'a ni maa ni nagua ja ni in ni ma vi kendoo ja vi ni'i javii java'a taa ia Dios, te nagua ja ni in ni ma vi kokuu ni na kuinio in yuku ugua ja ni kee yo'o, te sa'a tneñu, te saa vi kokuu ni na kuinio kue'e ja vi xtivi ni sava ka ñayiu. ¹⁶ Te ni in ni ma vi sa'a ni kuechi ñuyiu jin inka ñayiu ja masu katnu tayu ni kuu, axi skexiko ni in ja ii ja taa ia Dios, nagua ni sa'a Esaú ja invaa ko'o ndei, te ni ndaxiko de nuu ñani de ja kuta'u de in jagua'a ka ja seyii xtnañu'u kuu de. ¹⁷ Chi ja ka jini maa ni ja nuu kuee ka, te ni kuini de ja kuta'u de javii java'a nuu tata de, su tu ni ni'i de. Te visi ni nda'i ndeva'a de, su tu na tatna ni kuu ka ja siun kaa ja ni sa'a de.

¹⁸ Chi tu ni ka kuyatni ni nuu yuku, nagua ni ka sa'a ñayiu Israel ja ni ka kuyatni nuu yuku Sinaí ja kuu vi ke'o. Te ni kai ja vi ja'nu ja'nu ñu'u nuu ñunee, te ni kuun sau vi yi'i xeen tachi.

19 Te ni tu ni ka onini ni ja ni ka tiuu trompeta, ni tno'o ja ni ka'an ia Dios nuu ñayiu jana'a yun. Te ñayiu yun, chi ni ka onini tno'o ni ka'an ya, te ni ka jikanta'ui nuu ya ja ma ka'an ka ya. 20 Chi tu ni ka kundee ka ini jin tno'o ja ni tatnuni ya, chi ni ka'an ya: "Na ni kuu ni ja jinkani ja'a nuu yuku ya'a, visi in kiti, te vi kuun ti yuu axi vi tiuu ti jin kuji guaa ndee na kuu ti", jiña'a ya. 21 Te ioo ndeva'a kaa ja ka ndia'i yun ja vi ndee Moisés jiña'a: "Vi sua'a ni'i san ja yu'u ndeva'a san", jiña'a de.

22 Su maa ni, chi sua'a ni ka kuyatni ni yuku Sión, ñuu maa ia Dios tekú, ja kuu Jerusalén oo ndee andivi nuu oo ya jin kuakua'a mil ia ka jinokuechi nuu ya, 23 vi nuu ka otutu ñayiu ka kuu se'e xtnañu'u ia Dios ja ka yoso sivi nuu liuru oo ndee andivi. Ni ka kuyatni nuu Dios, ia ja'nde kuechi ndi'i ñayiu vi nuu ka oo anu ñayiu gua'a ja ni sa'a ia Dios ja ni ka ndui ñayiu vii. 24 Vi suni ni ka kuyatni ni nuu maa Jesús, ia in ni'nu ma'ñu sagua tratu ja ni sa'a ia Dios, vi niñi ya ja ni jati nuu ni ji'i ya ja vi nduu vio. Chi ya'u ka ndee niñi ya saa niñi Abel ja ka'an kuechi nuu ia Dios.

25 Yun guaa vi koto ni maa ni, ma vi skexiko ni tno'o ka'an ya. Chi nuu tu ni ka kaku ñayiu ni ka skexiko tno'o ni ka'an ya nui nuu ni chinetu ña ya jin ñuyiu ya'a, te vi'i ka vi ndo'o yoon, nuu ja na vi skexiko ia chinetu ña jion ndee andivi. 26 Te tiempu saa, chi tno'o ni ka'an ia Dios ni sa'a ja ni tnaa ñuyiu. Su vitna te ni kee yu'u ya nuu kachi ya sua'a: "Inka jichi sa'a rin ja tnaa ñuyiu, te masu maintno'o ni ñuyiu, chi suni ndee andivi". 27 Te tno'o ka'an ya "inka jichi", jinkui'nu inio ja xtajioo ya taka ja kuu kujioo ja ni sa'a maa ya, nagua ja kendoo maa ni ka ja

tu kuini ya ja xtajioo ya. 28 Chi taa ia Dios nuu in nuu tatnuni maa ya nuu ma xtajioo ya. Te na vi ndakuanta'uo nuu ya ja ja'a ya'a, vi na vi chiñu'o ya, te siun ni vi koyu'u ni'nuo nuu ya, nagua ja na junkuaan ini ya. 29 Chi ia Dios mao kuu ya na kuinio ñu'u ja teñu'u ndi'i ja sa'a jakue'e.

13

Naxa sa'o ja junkuaan ini ña ia Dios jion

1 Siun ni vi koka'an too tna'a ni jin ñayiu ka kandija jin ni. 2 Te ma vi ndunaa ini ni ja vi kuña'a nuu ni ve'e ni, nuu ñayiu ka jionuu. Chi oo jichi ja saa ni ka sa'a sava ñayiu, ja ni tu ka jini, te ni ka jiña'a nui ve'i ni ka ndoo ia ka jinokuechi nuu maa Dios.

3 Te vi kona'a ni ja ja'a ñayiu ka yi'i vekaa, na kuinio ja vi in ni ka yi'i maa ni jin vekaa yun. Te suni vi kona'a ni ja ja'a ñayiu ka tna'a tundo'o nuu ka sa'a ndeva'a ña jin, na kuinio ja vi suni saa ni ka ndo'o maa ni.

4 Te ndi'i ñayiu na konee yiñu'u nuu katnu tayui, te ma vi koskindee tna'i, chi maa ia Dios sandaa kuechi ñayiu sa'a kuechi ñuyiu vi ñayiu skindee tna'a.

5 Te ma vi kokutoo ni xu'un. Vi kosii ini ni jin nagua ka neva'a ni vitna, chi ni kachi ia Dios: "Ma xndoo ña rin, te ni ma xndendoo nda'u ña rin", kachi ya. 6 Nuu saa te ka kukanu inio, te vi ka'on:

Maa Jito'o kuu ia chindee chituu ña jin san,

te ma koyu'u san ja nagua vi sa'a ña ñayiu jin san.

7 Te vi kona'a ni ja ja'a tee ni ka ojito veñu'u ni, ja ni ka okaxtno'o de tno'o ia Dios, te vi ndakuni ni naxa ni ka osa'a de nuu ñuyiu ya'a ja ni ka jika de nuu ichi ya, te vi kondikin ni, saa vi sa'a ni nagua ni ka okandija de.

⁸ Te tu sama Jesukristu, chi in ni ia kuu ya ndee jana'a, vi vitna, vi nikuii nikani. ⁹ Te yun guaa ma vi kuandetu ni ja vi kondikin ni inka tno'o siin, ja tu na ama ka jini ni, chi gua'a ka kuu ja vi koyutnu anu ni jin javii java'a maa ia Dios, saa ja vi kondikin ni siki tno'o kaxtno'o nagua kuu ja kuu vi kaa ni, chi tu nagua ni jiniu'u sa'un nuu ñayiu ni ka ondikin ichi yun.

¹⁰ Te yoon, chi ka neva'o Kristu ja ni soko ya maa ya ja ja'a yika kuechio. Su sutu, chi tu nagua ka ni'i de jin ja ka soko de kiti nuu ve'e ii. ¹¹ Chi sutu kuu nija'nu ka, soko de niñi kiti nuu ve'e ii ndeva'a ka, nagua ja kindee yika kuechi ñayiu, su yiki kuñu ti teñu'u de yata ñuu yun. ¹² Te suni saa ni ndo'o Jesús nuu ni ji'i ya, chi ni tna'a ya tundo'o yata ñuu, nagua ja ndasavii ya ñayiu jin ma'ñu sagua niñi maa ya. ¹³ Te yun guaa na ki'inkueio ndee yata ñuu nuu ni ji'i Jesús, te na vi tna'a inuo jin ya jakanoo ja ni tna'a ya. ¹⁴ Chi ñuyiu ya'a, tu na ñuu ka neva'o ja vi koo nikuii nikani, chi sua'a ka ndukuo in ñuu nuu vi koo ja vaji nuu kuee ka. ¹⁵ Te yun guaa vi siun ni vi kondasa'a ka'nuo ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu, te ja ka ndasa'a ka'nuo ya kuu in ja ka soko nuu ya, chi ka jitao yaa nuu ya ja ka chiñu'o ya. ¹⁶ Te ma vi ndunaa ini ni ja vi sa'a ni java'a, te vi ka'an mani ni ñayiu nagua ka neva'a ni. Chi nuu ja saa ka sa'a ni, te na kuinio ja ka soko ni nuu ya, chi saa te junkuaan ini ia Dios.

¹⁷ Vi kuantno'o ni nuu tee ka jito veñu'u ni, te vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu de, chi suu de ka jito gua'a ña ja vi koo va'a ni, chi ka jini de ja ndakan tno'o ña ia Dios jin de na tniuu ka sa'a de. Te vi kuantno'o gua'a ni, nagua ja vi kokusii ini de, te ma vi ka'an kuechi de, chi nuu tuu, te tu nagua jiniu'u nuu in in maa ni.

¹⁸ Vi ndakuatu ni ja ja'a san, chi ka kukanu ini san ja ka ndakani va'a ini san, chi ka kuini san ja na kee yiñu'u ndi'i tniuu ka sa'a san. ¹⁹ Te jikanta'u ndeva'a san ja vi kakanta'u ni ja ja'a san nuu ia Dios, nagua ja na kuandetu ya ja ñama ndenta san nuu ka oo ni.

Tno'o vii tno'o va'a jin tno'o sandi'i ni ka

²⁰ Te maa ia Dios ja taa ya tno'o mani, kuu ia ni ndaxteku Jito'o Jesukristu ne'u ndiyi. Te maa Jesukristu kuu na kuinio in tee kuu ka'nu ka, ja jito ya ñayiu ka skua'a, ja ka kui na kuinio ndikachi ya, chi jin niñi ya ni sa'a kutu ya in tratu ja oo nikuii nikani. ²¹ Te maa ia Dios na sa'a ja koo gua'a ndi'i ni tniuu ka sa'a ni, nagua ja vi sa'a ni nagua kuini maa ya. Te na sa'a ya jin ndi'o nagua junkuaan ini maa ya, jin ma'ñu sagua Jesukristu, te nuu maa ya na koo jayiñu'u nikuii nikani. Saa na kokuu.

²² Te jikanta'u san, vi ñani, ja vi kuandee ini ni jin ndee saa tno'o ja ni tee san ya'a ja xteku ña san jin ni. ²³ Te kaxtno'o san nagua ja vi kuni ni ja ñanio Timoteo, chi ja ni kee de vekaa, te nuu ja na ndenta yachi ni de, te jakuei san jin de, vi jakoto ña san.

²⁴ Te vi kuña'a ni nuu tee ka jito veñu'u ni, vi nuu ndi'i ñayiu ka kandija, ja ndakan tno'o san jin, ¿a kukueni ka oi. Te suni ka ndakan tno'o ña ñayiu Italia ja ka kandija, ¿a kukueni ka oo ni?

²⁵ Te ia Dios na koto na kuni ña jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

Tutu ni tee Santiago nuu ñayiu ka skua'a

¹ Maa san kuu Santiago * ja jinokuechi san nuu ia Dios vi nuu Jito'o Jesukristu. Tee san tutu ya'a nuu maa ni, ja ka kandija ni ne'u ndi uxi uu tatatno'o Israel, ja ni ka jitenuu ni ja ni ka jinkoo ni nuu sava ka ñuu ninii ñuyiu. ¿A kukuenu ka oo ni?

Taa ia Dios tno'o ndichi

² Ñani, kua'a, vi kokusii ndeva'a ini ni nuu vaji nani kuu tnundo'o ja jito tnuni ña jin ni, ³ chi ja ka jini ni ja nuu jito tnuni ña tnundo'o jin ja ka kandija ni Kristu, te yun ka kutua'a ni ja vi kuandee ini ni nuu tnundo'o. ⁴ Te vi kuandee ini ni, nagua ja kentakuei ni ja vi kokuu ni in ñayiu vii ñayiu va'a, te vi koyutnu ni, nagua ja tu nagua ka'ni sa'un ña.

⁵ Su nuu ja ndee in ni ja'ni ña tno'o ndichi, te vi kakan ni nuu ia Dios, te na taa ya, chi taa kua'a ya nuu ndi'i ñayiu, te ma skexiko ña ya jin ni in ñayiu. ⁶ Su vi kandija gua'a ni nuu ka jikan ni nuu ia Dios, chi na in tu kandija gua'a, te kuu inui jin ola ndute mar ja jiokuita ña tachi, te ya'a yun ni kua'an de. ⁷ Te ñayiu sa'a siun, ma ndakani ini ja na in guaa ni'i nuu Jito'o. ⁸ Chi ñayiu neva'a uu jajintnuni, chi ya'a yun ni ndakani ini jin ndi'i ja sa'i.

⁹ Te ñayiu skua'a ja kuu nda'u kuu kee ni, na kokusii ini ja sa'a ka'nu ña ia Dios jin. ¹⁰ Su ñayiu skua'a ja kuu kuikai, na kokusii ini nuu sa'a nda'u ña ia Dios jin. Chi ñayiu kuika yun kuu na kuinio ita nuu yuku, ja ñama ni te naa. ¹¹ Chi nuu jinonta nikandii te kuu i'ni xeen, te yichi ni yuku vi

kuei ni ita yun, te ndee ka kona'a ja luu kaa, te suni saa ni ndo'o ñayiu kuika, chi ne'u tniuu sa'a mai yun nai.

Vi kuandee ini ni nuu jito tnuni ña tnundo'o

¹² Na ta'u na ndetu ñayiu ja jandee ini nuu jito tnuni ña taka tnundo'o, chi nuu kundee ini ndi'i tnundo'o yun, te ni'i in ja kuta'ui ja kotekui nikuii nikani. Chi yun ni kee yu'u ia Dios ja kuña'a ya nuu ñayiu ka kutoo ya. ¹³ Nuu ja ndee in ñayiu kii ini ja sa'a jakue'e, te ma vi koka'an ja nuu ia Dios vaji jakue'e yun, chi ma kuu ska'an ña jakue'e jin ia Dios, te ni tu ska'an ña ya ja vi sa'a ñayiu jakue'e. ¹⁴ Chi ja skanda ña jin in in ñayiu kuu ja ndioo ini mai ja sa'i jane'e jayichi, te jayun kundee ja skanakau ña jin nuu jakue'e. ¹⁵ Te ja jio'o ñayiu ja sa'i jane'e jayichi kuu nuu vaji yika kuechi, te nuu kaya yika kuechi yun, te jaka ña ja kui.

¹⁶ Yun kuu, vi ñani, vi kua'a, ja ka'an too ña san, ma vi ndaxnda'u ni maa ni. ¹⁷ Chi ndi'i java'a vi ndi'i ja oo vii ndeva'a ja ka kuta'uo vaji ndee sukun yun, chi vaji nuu maa Tata Ja'nuo, ia ni sa'a ndi'i ja ka ye'e andivi. Te ia Dios, chi inuu ni kuu ya ndi'i ni kiuu, te tu sama sa'un ya nagua sama kati. ¹⁸ Te ni taa ya ja ka tekuo jin ma'ñu sagua tno'o ndaa ya, chi saa kuini maa ya, nagua ja vi kokuo se'e xtnañu'u ya saa nuu ndi'i ja ni sa'a ya.

Vi sa'o nagua ka'an nuu tno'o maa ia Dios

¹⁹ Te vi kona'a maa ni tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san, ja ndi'i maa ni na vi koñama ini ni ja vi konini ni, te kuekuee vi ka'an ni, te ma vi kiti ini ñama ni. ²⁰ Chi nuu kiti ini ñayiu, te tu

* 1:1 1:1 Santiago nani de vitna, su ama ka, chi Jacobo ni onani de nuu ni oo de ñuyiu.

sa'i tniuu ndaa nagua kuini maa ia Dios. ²¹ Te yun kuu ja vi kujioo ni nuu ndi'i jakue'e vi nuu jane'e jayichi ja ni kaya ñuyiu ya'a, te vi sa'a nda'u vi sa'a kee ni, te vi kuantu'u ni tno'o ja ni skute ia Dios ini anu ni, chi tno'o ya'a ndiso jaka'nu ja skaku ni'nu ña jin ni.

²² Te vi sa'a ni nagua ka'an nuu tno'o maa ia Dios, masu maintno'o ni ja vi konini ni, chi nuu ja tuu, te saa ka xnda'u ni maa ni. ²³ Chi nuu na in ñayiu nini sua'a ni tno'o ia Dios, te tu sa'i nagua tatnuni maa tno'o ya'a, te kuu inui jin in tee ndia'a de yunuu de nuu in speju sua'a ni. ²⁴ Chi sua'a ni ndia'a de yunuu de, te nuu kua'an de, te naa ni ini de naxa jito de. ²⁵ Su ñayiu ja tu ndunaa ini tno'o nini, chi ndia'a guagua'i naxa ka'an nuu ley ndaa, te ley ya'a kuu ja ndatau ña nuu jakue'e, te oo yutnui nuu tno'o yun, chi sa'i ndi'i tniuu nagua nini yun. Te na ta'u na ndetu ñayiu yun nuu ia Dios jin tniuu sa'i yun.

²⁶ Su nuu na in ñayiu jani ini ja chiñu'u gua'i ia Dios, su tu ja'nu ni'nui tno'o ka'in, te chia xnda'ui mai, te tu jiniu'u sa'un ja chiñu'i ia Dios. ²⁷ Su ja vi chiñu'u vii vi chiñu'u va'a ñayiu Tata Dios kuu ya'a: na vi jinkotoi suchi ka kuu la'u vi ñasi'i ni ka ndonda'u nuu ka tna'a ña tundo'o, te na vi kotoi ja ma vi sa'a tne'e mai jin jakue'e oo ñuyiu ya'a.

2

Ma vi skexiko ni ñayiu kunda'u

¹ Maa ni, vi ñani vi kua'a, ja ka kandija ni Jito'o Jesukristu, ia ye'e tajan, ma vi skexiko ni, ni in ñayiu, chi inuu ni vi sa'a ni jin ndi'i. ² Te vi kokachio ja nuu ka ndututu ni ja ka skua'a ni, te kiukuei uu tee. In de ñu'u xe'e oro nda'a de vi ni'nu de sa'un gua'a ndeva'a. Te suni kiuu in tee

kunda'u ja ni'nu de sa'un tu'u ja ni ndendee ni. ³ Te ka nee yiñu'u ka ni nuu tee ni'nu sa'un gua'a ndeva'a yun, te ka jiña'a ni nuu de: "Jinkoo ni joo nuu oo gua'a ka ya'a". Su ka jiña'a ni nuu tee kunda'u yun: "Jian ni konokuiin ron" axi "Jinkoo nuu ñu'u ya'a".

⁴ Te nuu ja saa ka sa'a ni, te tu ka ndakani va'a ini ni jin tna'a ni, chi ka sa'a siin ni tee kuika jin tee kunda'u yun.

⁵ Vi konini ni tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san: ni kaji ia Dios ñayiu ka kunda'u ñuyiu ya'a nagua ja na vi kukuikai jin tno'o ka kandijai, te vi ni'i nuu tatnuni ya ja vi sa'a jajin, nagua ni kee yu'u ya jin ñayiu ka kutoo ya. ⁶ Su maa ni, chi ka skexiko ni ñayiu ka kunda'u yun. ¿Te a masu tee kuika yun ka kuu tee ka xnda'u ña ja vi jinkoo va'a ka de ja ja'a ni? Te suu de ka tnaa ña jin ni nuu nda'a tee ka netniuu. ⁷ Te suu tee yun ka kuu tee ka ka'an kue'e siki sivi vii Jesukristu ja kuu ya Jito'o maa ni.

⁸ Vatuka ka sa'a ni nuu ja ka skunkuu ndaa ni ley ka'nu ka maa ia Dios nagua yoso nuu tutu ii ja ka'an sua'a: "Kutoo in ñani in tna'a ron nagua kutoo ron maa ron", kachi. ⁹ Su nuu ja ka sa'a siin siin ni ñayiu kuika jin ñayiu kunda'u, te ka sa'a ni yika kuechi, chi ka tavi kuechi ni nuu Ley ia Dios jin jakue'e ka sa'a ni yun. ¹⁰ Chi nani kuu ñayiu tava'a ndi'i nagua yoso nuu Ley, su xtivi invaa ni tno'o ja tatnuni yun, te tavi kuechi ndi'i nagua yoso nuu Ley yun. ¹¹ Chi ni ka'an ia Dios: "Ma sa'a ron kuechi ñuyiu jin inka ñayiu". Te suni ka'an ka ya: "Ma ka'ni ron ndiyi". Su vitna nuu ja tu ka sa'a ni kuechi ñuyiu jin inka ñayiu su ka ja'ni ni ndiyi, te ja ni ka jiso kava ni Ley ia Dios ja siun ka sa'a ni. ¹² Te sua'a vi ka'an ni vi sua'a vi sa'a

ni na kuinio in ñayiu ki'in nuu ia Dios ja sa'a ndaa ya kuechi jin ma'ñu sagua Ley ja ndatau ña nuu jakue'e. ¹³ Chi kiuu ja sa'a ndaa ia Dios kuechi, te ma kunda'u ini ya ñayiu tu jini ja kunda'u ini inka ñayiu. Su ñayiu kunda'u ini inka ñayiu, chi kundei kaku ni'nui nuu sa'a ndaa ia Dios kuechi.

Nuu ja tu ka sa'o tniuu gua'a te tu jiniu'u ja ka kandijao

¹⁴ Tu nagua jiniu'u, vi ñani vi kua'a, ja ka'an in ñayiu ja kandijai nuu ja tu sa'i tniuu gua'a, chi maa kuu skaku ni'nu ña ja kandijai. ¹⁵ Te vi kokachio ja in ñanio axi in kua'o ja'ni ña sa'un ja vi kui'nui axi ja vi kokai in kiuu in kiuu. ¹⁶ Te nuu ja ndee in maa ni vi kuña'a sua'a: "Koto kuee ni, saa na ka'on, te vi kui'nu va'a ni, te vi kaa va'a ni ndee vi ndutu chii ni", su tu ka jiña'a ni nagua ja'ni ña jin ñayiu yun, te tu nagua jiniu'u tno'o ka ka'an ni yun. ¹⁷ Te suni saa ni kuu jin maa ni ja ka kandija ni: nuu ja tu ka sa'a ni tniuu gua'a, te tu nagua jiniu'u sa'un ja ka kandija ni yun.

¹⁸ Su nuu ja ndee in ñayiu ka'an sua'a: "Maa ni ja kandija ni Jesukristu, te sein sa'a san tniuu gua'a". Nuu saa, te xne'e ni ja kandija ni nuu tu na tniuu gua'a sa'a ni, te na xne'e san ja kandija san Jesukristu jin tniuu gua'a ja sa'a san. ¹⁹ Te maa ni ja kandija ni ja oo invaa ia Dios, te vatuka, su suni tachi, chi ka kandija vi ka kisi ja ka yu'u. ²⁰ Te maa ni, vi tee vasa, ndakuni ni ja nuu tu na tniuu gua'a sa'a ni jin ja kandija ni, te tu jiniu'u sa'un ja kandija ni yun. ²¹ Chi ni janta'u ña ia Dios jin ndi nija'nuo Abraham ja tee ndaa ni okuu de ja ja'a tniuu gua'a ni sa'a de nuu ni soko de se'e de Isaac nuu ya siki in altar. ²² Te vi kondia'a ni ja ni sa'a Abraham, ja ni kandija de ni skintna'a de jin tniuu gua'a ni sa'a de, te tniuu

gua'a ni sa'a de yun sa'a ja kandija ndaa de. ²³ Saa te ni skunkuu nuu tutu ii ja ka'an sua'a: "Ni kandija Abraham ia Dios, te yun guaa ni janta'u ña ya ja tee ndaa kuu de" kachi nuu tutu ii. Te ni jinkonani de amigo ia Dios.

²⁴ Nuu saa te ja ka jini maa ni ja janta'u ña ia Dios jin ñayiu ka kandija ja ka kui ñayiu ndaa nuu ya jin tniuu gua'a ja ka sa'i, te masu maintno'o ni ja ka kandijai ya. ²⁵ Te suni saa ni, ni ndo'o Rahab, ña'a ni oxiko maa, chi ni janta'u ña ia Dios na kuinio in ña'a ndaa jin tniuu gua'a ja ni sa'a ña. Chi ni jiña'a ña ve'e ña ni ka ndoo tee ni ja'ankuei yu'u ni ka jinkoto ñuu yun ja ni ka kaku de, te ni ndakanu ichi ña jin tee yun ja kuano'okuei de inka ichi. ²⁶ Chi nuu ja ñayiu tu na anui oo nuu yiki kuñui, te ndiyi kui. Te suni saa ni kuu jin ja ka kandijao: nuu ja tu netna'a jin tniuu gua'a ka sa'o, te tu nagua jiniu'u ja ka kandijao, chi ka kuo na kuinio ndiyi nuu ia Dios.

3

Na vi ka'nu ni'nuo tno'o ka ka'on

¹ Ñani, kua'a, ma vi ndioo ini ni ja kua'a ni vi kokaxtno'o tno'o va'a Jesukristu, chi ja ka jini ni ja kua'a ka tnundo'o kii siki yoon, ja ka kaxtno'o nuu ja ma vi sa'a gua'o. ² Chi ndi'o ka ya'a ka tuku kua'a jichi. Su nuu ja ndee in ñayiu tu ya'i jin tno'o ka'in, te ñayiu ya'a kuu ñayiu ndaa ndija, te suni kundei ja'nu ni'nui ndi'i yiki kuñui. ³ Te suni ka tnao yo'o yu'u kuai nagua ja na kuantno'o ña ti, te ka ja'nuo ti ja ki'in ti ndee ni nuu ka kuinio. ⁴ Te suni saa ni kuu jin in barco ja na'nu ndeva'i, te ni'i ndeva'a chinda'a ña tachi, su vi jin in timu luluu ni, te kuu skuiko tee skaka yun ndee ni nuu kuini maa de ja ki'in. ⁵ Te

sunì ka jini nì naxa kai in yuku ka'nu ndeva'a jin in ñu'u luluu ni. Te saa ni kuu jin yao, chi visì in ja luluu ni kuu, su kua'a jana'nu sa'a. ⁶ Te yao kuu in ñu'u luluu ni, ja kuu na kuinio in ñuyiu nuu tatnuni jakue'e. Te yao kuu in ja luluu ja oo nuu yiki kuñuo ja xtavi kuechi ña. Te ndee andeya vaji taka tno'o kue'e ja ka ka'on jin yao, te suu skuikin jakue'e ka sa'o ndi'i ni kiuu ka oo ñuyiu ya'a. ⁷ Te ñayiu ñuyiu, chi kundi ja'nui ndi'i ni nuu kiti yuku, vi kiti ndagua, vi kiti ñuu chii nuu ñu'u, vi kiti ñu'u nuu ndute mar, kundi tatnuni nuu ti. ⁸ Su ni in ñayiu tu kundi ja ka'nui yai, chi in jakue'e kuu ja tu na in kundi ja ka'nu ni'nui, chi oo na kuinio in koo kaa ja ochitu jin menenu ja ja'ni. ⁹ Chi jin yao ka chiñu'o Tata Dios, te suni jin yao ka xtau tnia'o ñayiu ni sa'a ia Dios, nagua kaa nagua oo maa ya. ¹⁰ Te vi jin invaa ni yu'o kee tno'o yiñu'u vi tno'o kuu tnia'a. Te masu vatuka kuu ja saa vi koka'on, vi ñani vi kua'a. ¹¹ Chi ¿a kuu jinonta ndute vixin jin ndute axe invaa ni nuu kee de? ¹² Ñani, kua'a, ¿a kuu kuun aceituna nuu tnu tichi iuu axi tichi iuu nuu tnu uva? Saa ni kuu jin nuu ndute yun, chi ma kuu jinonta ndute axe jin ndute vixin.

Tno'o ndichi ja vaji ndee sukun

¹³ Te nuu ja ndee in ñayiu ka oo ne'u ni kui ñayiu ndichi vi jinkui'nu gua'a ini, te na xne'i mai jin tniuu gua'a ja sa'i vi sa'a nda'ui mai jin tno'o ndichi ja ni kutua'i. ¹⁴ Su nuu ja ka kukuasun ndeva'a ini anu ni, te ka nduku ni ja vi kokuu ka'nu ni, te ma vi kokuu teyii ni ja inu ndichi ni, chi chia inu tno'o ni, te ka tayu'u ni tno'o ndaa. ¹⁵ Chi tno'o ndichi ya'a masu tno'o vaji ndee sukun yun kuu, chi tno'o ndichi ñuyiu ya'a kuu, tno'o kue'e ja ndakani ini ñayiu kuu, vi tno'o maa Tachi

kuu. ¹⁶ Chi nuu oo tno'o kuasun vi tno'o teyii ja kokuu ka'nu kai, te yun kuu nuu oo jakue'e vi ndi'i jane'e jayichi. ¹⁷ Su tno'o ndichi ja vaji ndee sukun nuu ia Dios, chi sa'a ja ñayiu xtnañu'u ka ka nduvii anui, yun te ka kui ñayiu mani ini, vi ñayiu va'a ini, vi ñayiu tu ni'i ini, vi ñayiu kunda'u ini in ñani in tna'i, vi sa'i tniuu gua'a, vi tu sa'a siin siin ñayiu, te ni ma xnda'u ñai. ¹⁸ Te na ñayiu ka nduku ndee ja vi koo mani jin tna'i, te ka xtutenui tno'o mani, te yun vi ndani'i ja vi koi jin tno'o ndaa.

4

Ma vi kokutoo nagua oo nuu ñuyiu ya'a

¹ ¿Ndenu vaji ja ka skiti ini tna'a ni vi ja ka jaxin tna'a ni? Keja'a jin ja ka jio'o ni taka jakue'e oo ñuyiu ya'a, te suu skanda ini anu ni, ja ka sa'a ni jakue'e. ² Ka jio'o ni ja vi koneva'a ni, su tu ka ni'i ni. Te ka ja'ni ni ndiyi, chi ka kukuasun ndeva'a ini ni ja ka neva'a ñayiu yun. Te ja siun tu kuu ja vi ni'i ni, te ka nduku ndee ni, vi guaa ndee ka jaxin tna'a ni'nu ni. Su tu ka ni'i ni nagua ka kuini ni, chi tu ka jikan ni nuu ia Dios. ³ Su nuu ka jikan ni nuu ya, te tu ka ni'i ni, chi masu ka jikan va'a ni, chi nani ja vi xnaa ni ja vi kokusii ini ni jin yiki kuñu ni kuu. ⁴ ¿Ñayiu ni ka xndendo' ia Dios ka kuu ni! Chi ¿a tu ka jini ni ja nuu ja ka kutoo ja oo ñuyiu ya'a, te ka skiti ini tna'o jin ia Dios? Te nani kuu ñayiu ja kutoi ja oo ñuyiu ya'a, te jini u'ui ia Dios. ⁵ Te ¿a ka ndakani ini ni ja tu jiniu'u tno'o yoso nuu tutu ii nuu ka'an: "Ni taa ia Dios Espiritu ya ja oo ini anuo, te kutoo ña ya vi kuu kuiñu ya ja ja'o"? ⁶ Su ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios, te yun guaa ka'an nuu tutu ii: "Ndakoo ia Dios siki ñayiu sa'a teyii mai,

su ka'an nda'u ka'an kee ña ya jin ñayiu sa'a nda'u mai". ⁷ Te yun guaa vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu ia Dios, te vi kuiin yutnu ni nuu Tachi, te na kunu ki'in. ⁸ Te vi kuyatni ni nuu ia Dios, te na kuyatni ya nuu ni. Ñayiu ka sa'a yika kuechi, vi ndakate ni maa ni nuu jakue'e. Te maa ni ja ka kutoo ni ia Dios vi ka kutoo ni ñuyiu, vi ndasavii ni anu ni. ⁹ Vi kokusuchi ini ni, te vi nda'i vi kana ni, te ja ka jaku sii ni na ndasama jin ja ka nda'i ni, te ja ka kusii ini ni na nduu ja ka kusuchi ini ni. ¹⁰ Vi sa'a nda'u vi sa'a kee ni maa ni nuu Jito'o, te maa ya na ndasa'a ka'nu ña jin ni.

Ma vi ka'an kue'o siki in ñani in tna'o

¹¹ Ñani, kua'a, ma vi ka'an kue'e ni siki in in ni, chi na in ka'an kue'e jin in ñani in kua'i, te xtavi kuechi jin ñayiu yun, te suni ka'an kue'i siki Ley vi xtavi kuechi Ley yun. Te nuu ja xtavi kuechi maa ni Ley, te tu skunkuu ni nagua ka'an maa Ley, chi saa sua'a sa'a ndaa ni ja ja'a Ley yun. ¹² Chi invaa ni ia Dios oo, te suu ya ni taa Ley, te maa ya kuu ia sa'a ndaa kuechi, a skaku ni'nu ña ya axi xnaa ña ya. Su maa ni, ña in kuu ni ja ndanduku ndichi ni nagua sa'a inka ñanio axi kua'o?

Ma vi kondioo ini ni nagua vi sa'a ni kiuu xtnee

¹³ Vitna te vi konini ni ja ka ka'an sava ni: "Vitna axi xtnee ki'inkueio ñuu ya'a axi ñuu yun, te vi koo yun in kuaia, te vi ki'on vi vi xiko, te vi ni'i kua'o xu'un", ka kachi ni. ¹⁴ Te vini ja tu ka jini ni nagua kokuu kiuu xtnee. Chi ja ka jichi ka kanda ni, masu ja vavi'i ni kuu. Chi ka kuu ni nani kuinio viko no'o ja nunuu ni nukaka, te ndute ndi'i ni. ¹⁵ Te gua'a ka kuu ja sua'a vi koka'an ni: "Nuu ja maa Jito'o kuini, te vi kotekuo, te vi sa'o jaya'a axi jayun", vi kachi

ni. ¹⁶ Su maa ni, chi inu vixin ndeva'a ni, te nino'o ni tno'o teyii ka ka'an ni. Te ndi'i nuu tno'o teyii yun kuu jakue'e. ¹⁷ Chi na in jini ja sa'i java'a te tu sa'i, te yika kuechi kuu ja sa'i.

5

Tno'o ja ka'an siki ñayiu kuika

¹ Vitna te vi konini maa ni ja ka kuu ni ñayiu kuika: Vi nda'i vi kana ni, chi kua'a tundo'o vi tna'a ni. ² Chi ja ni ka te'i jakua'a ka neva'a ni, te ja ni kiukuei tikixin sa'un ni. ³ Te oro vi plata ja ka neva'a ni ja ndi'i ni ka ndakuiso xe'e. Te yakua ja ndakoo yika xu'un yun kuu ja ka'an kuechi siki ni, te suni kuu na kuinio ñu'u ja teñu'u yiki kuñu ni, chi ni ka xtutu kua'a ni jakuika ka neva'a ni kiuu ya'a, ja kuu kiuu sandi'i ni ka. ⁴ Te ka ka'an kuechi ñayiu ni ka satniuu ja ni ka ndaxtutu ja kee nuu ñunde'i ni siki ya'ui ja ni ka xnda'u ni jin, te tu ni ka tniuya'u ni. Te ja ka ka'an kuechi siki ni, ni jini so'o Jito'o, ia tatnuni andivi vi nuu ñu'u ja siun ni ka sa'a ni. ⁵ Chi gua'a ndeva'a ka oo ni nuu ñuyiu ya'a, te ka kusii ka kuvatu ini ni jin yiki kuñu ni, te ka jaa va'a ni ja ka nduu ndee ni, na kuinio isndiki ja ka ndasa'a ndee ti nuu kuyatni ja vi ka'ni ti. ⁶ Te ka xtavi kuechi ni ñayiu ndaa, vi ka ja'ni ni jin, te ni tu ka ndakindei mai.

Vi kondetu ka'nu ni te vi kon-dakuatu ni

⁷ Su maa ni, vi ñani vi kua'a, vi kondetu ka'nu ni guaa ndee kiuu na ndii maa Jito'o. Te vi kondia'a ni naxa ka sa'a tee ka jitu nuu ñunde'i ja ka ndetu ka'nu ni de na kiuu saa kuun maa sau, a kuun sau ne'e axi sau kuee. Te suni ka ndetu ka'nu ni de na kiuu saa kuaan ja ka jitu de nuu ñunde'i de ja vi ndaxtutu de. ⁸ Te suni saa ni maa ni, vi sa'a yutnu ni anu ni, te

vi kondetu ka'nu ni, chi ja oo yatni kiuu ja ndii Jito'o.

⁹ Ma vi koka'an kuechi ni siki inka ni, vi ñani vi kua'a, nagua ja ma vi tavi kuechi ni. Chi ja oo yatni maa Dios, ia sa'a ndaa kuechi, ja ndenta ya. ¹⁰ Te vi kakuiko ni na kuinio taniñu naxa ni ka ndo'o tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a nuu ni ka tna'a de tnundo'o ja ni ka ndakani de tno'o maa Jito'o, su ni ka jandee ka jaka'nu ini de. ¹¹ Chi ka ka'on jin ñayiu yun, na ta'u na ndetu ñayiu ja ni jandee jaka'nu ini nuu tnundo'o. Te suni ja ka jini so'o ni naxa ni jandee jaka'nu ini Job nuu ni tna'a de tnundo'o ndee jana'a. Te suni ka jini ni ja ni ndakuña'a ia Dios kua'a java'a ni nukoneva'a de, chi luu ndeva'a ini Jito'o, te kunda'u ini ña ya jion.

¹² Su ja kanuu ka kuu, vi ñani vi kua'a, ja ma vi kee yu'u ni ja vi ka'an ni "jmaa ñu'u tikayi san!" ni ichi andivi, te ni nuu ñuyiu, te ni inka nuu, ma vi kee yu'u ni. Chi tno'o vi ka'an ni na kokuu "saa" nuu ja saa kuu, axi "ña'a" nuu ja ña'a, nagua ja ma vi junkuei ni nuu tnundo'o tetniuu ia Dios kiuu sa'a ndaa ya kuechi.

¹³ Nu u ja ndee in ni tna'a tnundo'o, te vi ndakuatu ni nuu ia Dios. Te nuu ja ndee in ni kusii ini, te vi kata ni yaa ja ka chiñu'u ni ya. ¹⁴ Nu u ja ndee in ni ka ku'u, te vi kana ni tee ka kuu nija'nu nuu veñu'u ni, te vi ndakuatu de ja ja'a ni, te jin sivi maa Jito'o vi chi'i ña de texe'en olivo. ¹⁵ Chi nuu kandija ñayiu, te ndakuatui, kuu ja nduva'a ñayiu ku'u, chi maa Jito'o ndasa'a ña. Te nuu ja na yika kuechi ni sa'i, te koneka'nu ini ya. ¹⁶ Te yun guaa vi na'ma ni yika kuechi ni nuu in in ni, te vi ndakuatu ni ja ja'a in in ni, nagua ja vi nduva'a ni, chi ja ndakuatu ni'i ñayiu ndaa kuu ja sa'a kua'a java'a. ¹⁷ Chi Elías, suni ni okuu

de in tee vita nagua ka oo yoon, te ni ndakuatu ni'i de nuu ia Dios ja ma kuun sau nuu ñuyiu ya'a, te ña ni kuun ya nuu uni kua yosava. ¹⁸ Yun te ni ndakuatu de inka jichi, te ni kuun sau ndee andivi, te ni kuva'a vii ndeva'a nuu ñunde'i.

¹⁹ Nani, kua'a, nuu ja ndee in ni kujioo nuu ichi ndaa, te inka ñayiu ndakanu ichi ndaa ña, ²⁰ te vi kona'a ni ja ndee ni ñayiu ndakanu ichi ndaa ñayiu sa'a yika kuechi ja jika ichi kue'e yun, te skaku ni'nui ñayiu yun ja ma kui. Te suni sa'i ja kua'a yika kuechi yun kuaka'nu ini ia Dios.

Saa na kokuu.

Tutu xtnañu'u ni tee Pedro, tee ni chitniuu Jesukristu

¹ Maa san kuu Pedro, tee ni chitniuu ña Jesukristu, tee san tutu ya'a nuu maa ni ja ni ka jitenuu ni ka jika nda'u ni ñuu ja tñii Ponto vi ñuu ja tñii Galacia vi ñuu ja tñii Capadocia vi ñuu ja tñii Asia vi ñuu ja tñii Bitinia. ² Te maa ni ja suni ka kuu ni ñayiu ni kaji ña Tata Ja'nuo ndee ama ka naxa kuini maa ya, te jin ma'ñu sagua Espiritu ya ni sa'a ja vi kokuu ni ñayiu maa ya, nagua ja vi kuantno'o ni ya, te vi nduvii ni nuu yika kuechi ni jin niñi ja ni jati nuu ni ji'i Jesukristu. Te na kaya ja chindee chituu ña ia Dios vi jamani ya jin in in ni.

Ka ndetu ka'nuo Jesukristu

³ Te na vi ndakuanta'uo nuu Dios, ia kuu tata yua Jito'o Jesukristu, chi ni kunda'u ndeva'a ini ña ya, te yun guaa ni sa'a ya ja na kuinio ni ka ndakaku jao jin ma'ñu sagua ja ni ndateku Jesukristu ne'u ndiyi. Te yun guaa ka ndani'o tno'o ndee ini ja ka ndetu ka'nuo ya, ⁴ ja vi ni'o in ja skuta'u ña ia Dios ja vi sa'a jajion ja ni tava'a ya ndee andivi, in ja ma naa sa'un, ni ma kutne'e, ni ma xii. ⁵ Te jin ma'ñu sagua ja ka kandija maa ni ia Dios, jito jini ña ya jin jaka'nu ya, nagua ja kentakuei ni ja vi kaku ni'nu ni, chi ja neva'a tua'a ya ja xne'e ya naxa skaku ni'nu ña ya kiuu sandi'i.

⁶ Te ja ja'a yun, guaa vi kokusii ini ni, visi nini kuu ja vi tna'a ni tno'o suchi ini ndee saa kiuu ja kua'a jichi koto tnuni ña tnundo'o jin ni. ⁷ Chi ja ka kandija ni kuu na kuinio oro ja jito tnuni ñayiu jin ñu'u, te jini a ja gua'a kuu. Te

suni saa ni kuu jin ja ka kandija ni, chi jito tnuni ña tnundo'o. Te nuu kundee jakandija nuu tnundo'o yun, te ya'u ndeva'a ka ndee saa oro. Te oro yun, chi ja naa ni kuu, su ja ka kandija ni, chi ni'i jayiñu'u vi jaka'nu vi jaye'e tajan nuu Jesukristu kiuu ndajiokuiin ya. ⁸ Te visi tu ni ka ojini ni Jesukristu jin nduchi nuu ni, su ka kutoo ni ya. Te visi tu ka ndia'a ni ya vitna, su ka kandija ni ya. Te ka kusii ndeva'a ini ni in jasii ini ja vini ma ni'o naxa ka'on. ⁹ Chi ja ka kandija ni yun, kenta ja vi ni'i ta'u ni ja vi kaku ni'nu ni.

¹⁰ Te ndi'i tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a ni ka ondanduku guagua'a de vi ni ka oskua'a gua'a de ja ja'a tno'o ja skaku ni'nu ia Dios ñayiu ka kandija ya. Te ni ka ndakani de naxa chindee chituu ña ia Dios. ¹¹ Chi ndee ama ka ja ni skuni kaji ña Espiritu Kristu ja oo jin tee yun, te ni ka ndakani de naxa kaa naxa kuu tnundo'o tna'a Kristu, te nuu kuee ka, te koo jayiñu'u nuu ya. Yun te ni ka nduku de ja vi jinkui'nu gua'a ini de na ndee ñayiu xiin ja'a ka'an Espiritu vi na mamaa kiuu skunkuu ndi'i ya'a. ¹² Te ni skuni ña ia Dios jin de ja masu nuu maa de skunkuu ya tno'o ya'a, chi mao ka kuu ja vi kuni. Te tno'o ya'a ka kaxtno'o tee ni ka ndakani tno'o va'a Kristu vitna jin ma'ñu sagua Espiritu ia Dios ja ni kuun ndee andivi. Te ndi'i ya'a ka ndioo ini ia ka jinokuechi nuu Dios ja vi kondia'a ya.

Dios kana ña ja vi koo vii vi koo va'o

¹³ Te yun guaa vi ndakani gua'a ini ni nagua kuu ja vi sa'a ni. Vi kui'nu ini ni, te vi kondetu ka'nu ni nuu ia Dios ja na ka'an nda'u ka'an kee ña ya nuu ndajiokuiin Jesukristu. ¹⁴ Te vi kokuu ni ñayiu

ka jantno'o gua'a, te ma vi kon-
diodo ini ni ja vi kosa'a ni jakue'e,
nagua ni ka osa'a ni ndee ama
ka ja vi kuni ni tno'o Jesukristu.
15 Chi sua'a vi kokuu ni in ñayiu
vii ñayiu va'a jin ndi'i ja ka sa'a ni,
nagua oo maa Dios, ia ni kana ña
jin in in ni ja ia vii kuu ya. 16 Chi
sua'a ka'an nuu tutu ii: "Vi kokuu
in ñayiu vii ñayiu va'a, chi ia vii
kuu maa rin" ni ka'an ia Dios.

17 Te nuu ka jikanta'u ni nuu ia
Dios, te ka ka'an ni "Tata", nuu
saa te kuini ja vi koyu'u ni'nu ni
ya ndi'i ni kiuu ja ka jika nda'u ni
ñuyiu ya'a, chi tu sa'a siin siin ya
ñayiu, chi inuu ja'nde ya kuechi
na kuu na kuu nagua ka sa'a maa
ñayiu. 18 Chi ja ka jini maa ni ja
ni tniuya'u ia Dios nuu ni ndatau
ña ya nuu ndi'i tniuu ja tu jiniu'u
ja ni ka osa'a ni, nagua ni ka
kaxtno'o ndi nija'nu ni. Te tu ni
tniuya'u ya in ja naa, na kuinio
oro axi plata, 19 chi ni ndatau ña
ya jin niñi Jesukristu ja ndee ya'u
ndeava'a ka, ja ni soko ya maa ya
na kuinio in lelu, kiti oo vii oo
va'a. 20 Chi ja ja'a ya'a kuu ja ni
jani ña ia Dios jin Jesukristu ama
ka ja junkoo ñuyiu, te ni kenta ya
tiempu ya'a ja kuu kiuu sandi'i ni
ka ja kuu java'a in in maa ni. 21 Te
jin ma'ñu sagua ya ni ka kandija
ni Dios, ia ni ndaxteku ya ne'u
ndiyi. Te ni sa'a ka'nu ña ya jin
Jesús ja koo jayiñu'u nuu ya. Te
yun guaa ka kandija ni vi ka ndetu
ka'nu ni ia Dios.

22 Te vitna ja ni ka jantno'o ni
tno'o ndaa, te jin ma'ñu sagua
Espíritu ia Dios ni ka ndundoo
anu ni, nagua ja vi ka'an too tna'a
ndaa ni in ñani ni, in kua'a ni. Te
yun guaa vi ndee ini ndee anu in
in maa ni vi ka'an too tna'a ni.
23 Chi ni ka ndakaku jaa ni, su
masu jin niñi xikui tata ni ja ji'i,
chi maa Dios kuu tatao ja ma naa
ndoñu'u ya, te ni ndaskaku ña ya
jin ma'ñu sagua tno'o ya ja teku,

te oo nikuii nikani. 24 Chi sua'a
ka'an nuu tutu ii:
Ndi'i ñayiu ñuyiu ka kui na kuinio
yuku kuii,

te ndi'i ja ka kuu ka'nui kuu na
kuinio ita ja jaa nuu yuku
kuii.

Chi yichi ni yuku kuii, te kuei ndi'i
ni ita,

25 su tno'o va'a maa Jito'o, chi
nikuii nikani oo.

Kachi tutu ii. Te tno'o ya'a kuu
tno'o va'a Jesukristu ja ni ka
kaxtno'o nuu in in maa ni.

2

1 Te yun guaa vi xndendoo ni
ndi'i jakue'e ka sa'a ni, vi ndi'i ja
ka xnda'u ni ñayiu, vi ja ka sa'a
jani ini ni, vi ja ka kuu kuasun ini
ni, vi ndi'i ja ka kani ni kuentu
inka ñayiu. 2 Te vi kokuu ni na
kuinio in suchi yikin inka ni kaku,
te vi ni ini ni anu ni vi nduku ni
xikui vii ndee andivi ja kuu tno'o
vii tno'o va'a ia Dios. Te jin tno'o
yun vi kua'nu ni nagua ja vi kaku
ni'nu ni, 3 chi ja ka jini ndaa ni ja
va'a ndeva'a ini Jito'o.

*Kristu kuu na kuinio in kava
teku*

4 Te vi kintna'a ni Jito'o Je-
sukristu, chi maa ya kuu na kuinio
in kava teku ja yituu skina ve'e,
te visi ni ka skexiko ña ñayiu, su
nuu maa ia Dios, chi Jesukristu
kuu in kava ni kaji ya ja ndee ya'u
ndeava'a. 5 Te suni saa ni in in
maa ni, chi ka kuu ni na kuinio
in yuu teku, ja jantniuu ña ia Dios
jin ni ja sa'a ña ya ja vi kokuu ni
ve'e nuu oo Espiritu maa ya. Te
vi kokuu ni sutu vii ndeva'a maa
ya, te jin ma'ñu sagua Jesukristu
vi soko ni nagua kuinio Espiritu ya
ja junkuaan ini maa ia Dios. 6 Chi
suni saa ka'an nuu tutu ii:

Vitna te kakin rin in kava ka'nu
ñuu Sión ja ndee ya'u
ndeava'a,

ja ni kaji rin ja yituu skina ve'e,
te na in kandija ña jin ia ni kaji
rin, te ma kendoi ja kanoo.

Kachi tutu ii.

⁷ Te maa ni ja ka kandija ni, chi kuu ya na kuinio in kava ja ndee ya'u ndeva'a. Su ñayiu ja tu kandija, chi skunku nagua ka'an nuu tutu ii:

Maa kava ja ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e,
ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e.

⁸ Te suni ka'an nuu tutu ii:
Suu ya kuu yuu ja skachi ja'a ñayiu

vi kava ja sa'a ja ka kanakau ñayiu.

Kachi tutu ii. Chi ka kachi ja'a ñayiu nuu ka kuu so'i ja vi konini tno'o ia Dios, te ña ka jain ja vi kandijai, chi saa inu ta'u mai.

⁹ Te maa ni, chi ñayiu tatatno'o maa ia Dios ka kuu ni, chi ni ndakaji ña ya jin ni. Te ka kuu ni sutu ja ka jinokuechi ni nuu maa ya ja kuu ya rey. Te ka kuu ni in ñuu vii, in ñuu ja ni ni'i ya ja ka kuu ni ñayiu maa ya, nagua ja vi ndakani ni ndi'i javii java'a sa'a ya, ia ni ndakana ña ja ni ndekuei ni nuu ichi nee, te ni ndiukuei ni nuu ichi ja ye'e ni'nu maa ya. ¹⁰ Te ndee ama ka, chi masu ñayiu ñuu ia Dios ni ka okuu ni, su vitna, chi ñayiu ñuu maa ya ni ka nduu ni. Te ndee ama ka, chi tu ni okunda'u ini ña ia Dios jin ni, su vitna, chi kunda'u ini ña ya jin in in maa ni.

Na vi sa'o nagua kuini ia Dios

¹¹ Jikanta'u san nuu in in ni, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san, ja ka kuu ni na kuinio ñayiu ka jika nda'u ñuyiu ya'a ja nunuu ni ka oo ni, ja ma vi sa'a ni taka jakue'e ja ndioo ini yiki kuñuo ja jaxin tna'a ni'nu jin java'a ja kuini anuo sa'a. ¹² Te vi kosa'a vii vi kosa'a va'a ni ne'u ñayiu tu ka jini tno'o ia Dios, nagua ja saa, te visi vitna ka xtavi kuechi ñai ja ka kuu ni ñayiu ka sa'a jakue'e, su nuu na vi kuni tniuu gua'a ka sa'a ni, te vi

chiñu'i ia Dios kiuu ndajiokuiin ya ja ka'nde ya kuechi.

Na vi kuantno'o nuu tee ka netniuu

¹³ Te ja na koo jayiñu'u nuu maa Jito'o, guaa vi kuantno'o ni nuu taka tee ka netniuu ñuyiu ya'a, na kuinio nuu rey, chi tee netniuu ka'nu ka kuu de, ¹⁴ axi na kuinio tee ka tatnuni taka ñuu, chi tee ni tetniuu maa rey ka kuu de, ja vi tnaa de vekaa jin ñayiu ka sa'a jakue'e, te vi ka'an vii vi ka'an va'a de jin ñayiu ka sa'a java'a. ¹⁵ Chi saa junkuaan ini ia Dios, ja vi sa'a ni java'a, nagua ja saa, te vi skasi yu'u ni ñayiu vasa ja tu ka jinkui'nu ini nagua ka ka'in siki ni.

¹⁶ Te vi kokuu ni na kuinio ñayiu tu ka jinokuechi, su ma vi sa'a jani ini ni jin ja tu ka jinokuechi ni, te vi kosa'a ni jakue'e, chi vi sa'a ni ja ñayiu ka jinokuechi nuu ia Dios ka kuu ni. ¹⁷ Te vi konee yiñu'u ni nuu ndi'i ñayiu, te vi ka'an too ni in ñanio in kua'o. Te vi koyu'u ni'nu ni ia Dios. Te vi konee ni jayiñu'u nuu tee kuu rey.

Na vi tna'o tundo'o ni tna'a Jesukristu

¹⁸ Te maa ni ja ka jinokuechi ni, vi kuantno'o ni nuu lamu ni, te vi konee ni ndi'i jayiñu'u nuu de, masu maintno'o ni nuu tee va'a ini ja junkuaan ini ña de, chi suni saa ni nuu tee seen ja oo vijin ja vi kundee ini ni nuu de. ¹⁹ Chi chindee chituu ña ia Dios nuu ja vi kundee ini ni nuu tundo'o nuu ka xtavi kuechi ña ñayiu, te masu nagua ka sa'a ni siki ñayiu yun. ²⁰ Chi nuu ja ka sa'a ni jakue'e, te yun ka kani ña jin ni, te ma vi ni'i ni ja chindee chituu ña ia Dios, visi na vi kundee ini ni. Su nuu ja ka tna'a ni tundo'o nuu ka sa'a ni java'a, te ka kundee ini ni tundo'o yun, te yun guaa chindee chituu ña ya jin in in

ni. ²¹ Chi ja ja'a ya'a guaa ni kana ña ia Dios ja vi kundee ini ni nuu tnundo'o, chi suni ni kundee ini Jesukristu nuu ni tna'a ya tnundo'o ja ja'a in in maa ni. Te kuu ya taniñu ja vi kondikin ni nagua ni sa'a ya, te saa vi sa'a ni.

²² Chi ka'an nuu tutu ii:

Maa ya, chi tu sa'un na yika kuechi ni sa'a ya,

te ni tu ni xnda'u ya ñayiu, kachi tutu ii. ²³ Te nuu ni ka nani ña ñayiu jin ya, te tu ni ndanani ña ya jin ñayiu yun. Te nuu ni ka sa'a ndeva'a ña ñayiu ja ni tna'a ya tnundo'o, te tu ni skoto ioo ya ñayiu yun, chi sua'a ni xndendoo ya nuu nda'a maa ia Dios ja sa'a ndaa ya nuu ka'nde ya kuechi.

²⁴ Te maa Jesukristu ni jiso siki ndi'i yika kuechio nuu ni ji'i ya yika cruz, nagua ja vi kuo nuu yika kuechio, te vi ndatekuo ja vi kaka ndao nuu ichi ya. Chi jin ja ni tuji ya, te ni ka nduva'a yoon.

²⁵ Chi maa ni ni ka okuu ni na kuinio ndikachi ni ka ndoñu'u ja ni ka ski'in ti ichi. Su vitna, chi ja ni ka ndajiokuiin ni nuu nda'a maa Jesukristu, ia jito jini ña vi tava'a ña ya jin in in ni.

3

Naxa vi koo gua'a ñayiu ni ka tnanda'a

¹ Suni saa ni maa ni ja ka kuu ni ñasi'i, vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu yii ni, nagua ja nuu ja ndee in ni oo yii ni ja ña jaan de ja kandija de tno'o va'a Jesukristu, te jino ini de ja kandija de jin ja sa'a va'a ni sua'a ni. Te masu nini ja vi ndee ka'an ni tno'o ya nuu de, ² chi vi ja ndoo ka ni ja ndia'a de ja ñasi'i vii ñasi'i va'a kuu ni vi nee yiñu'u ni nuu ia Dios. ³ Te ma vi ndasa'a kutu ndeva'a ni maa ni ja luu ndeva'a vi kava ni. Te ma ki'inkuei ni ja vi ndaskuun vii ndeva'a xini ni axi vi ndaskutu ni maa ni jin oro vi sa'un vii ndeva'a.

⁴ Chi nuu vi ndaskutu vii ni kuu ini anu ni, in ja vii ja maa naa sa'un, chi yun kuu in anu va'a anu mani ini, te suu kuu ja nde'u ini ka ia Dios. ⁵ Chi suni ña'a ni ka onee yiñu'u nuu ia Dios ja ni ka oo ndee ama ka, ni ka ondaskutu vii ña anu ña, chi ni ka okukanu ini ña ia Dios, te ni ka ojanyu'u ka ojandetu ña nuu yii ña. ⁶ Te saa ni sa'a Sara, chi ni jantno'o ña nuu yii ña Abraham, te ni xnani ña jin de "jito'o san" ja ni oka'an yiñu'u ña jin de. Te suni maa ni, chi kentakuei ni vi kokuu ni sesi'i Sara nuu ja vi sa'a va'a ni, te ma vi koyu'u sa'un ni na in guaa siu'u ña.

⁷ Te suni saa ni maa ni ja ka kuu ni teyii, inuu ni vi koo vii vi koo va'a ni jin ñasi'i ni. Te vi konee ni jayiñu'u nuu ña, chi vi kona'a ni ja ñasi'i, chi inu ii ka ña, te inuu ni ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios, ja vi ni'i ta'u ni nuu vi sa'a jajin ni jin ña ja vi koteku ni nikuii nikani. Te saa vi sa'a ni nagua ja tu na in sa'a tneñu nuu ka ndakuatu ni nuu ia Dios.

Vi sa'a ni java'a jin ñayiu kane'e ña

⁸ Nuu saa te tno'o ya'a kuu ja ndaskintna'a san nagua ja ni ka'an san. Inuu vi kintna'a ni ja vi koo ni, te vi ka'an nda'u tna'a ni, te suni vi ka'an too tna'a ni, te vi kokuu ni ñayiu va'a ini, te vi sa'a nda'u ni maa ni. ⁹ Te ma vi ndajione'e ni jakue'e jin ñayiu sa'a ña jakue'e, ni ma vi kane'e ni jin ñayiu kane'e ña, chi saa sua'a vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin, chi yun guaa ni kana ña ia Dios ja vi koneva'a ni javii java'a ya. ¹⁰ Chi sua'a ka'an nuu tutu ii: Na ñayiu kuini ja koo vii koo va'i, te kosii ini ndi'i ni kiuu, na ka'nui yai ja ma ka'an ne'i, na kotoi yu'i ja ma ka'an tno'i.

¹¹ Te na kujioi nuu jakue'e, te na sa'i java'a.

Na ndukui ja koo vii koo va'i, te na kondikin sa'i.
 12 Chi jito ña maa Jito'o jin ñayiu ndaa,
 te nini gua'a ya nuu ka ndakuatui nuu ya,
 su ndakoo ya siki ñayiu sa'a jakue'e.
 Kachi tutu ii.

Vi sa'a ni java'a visi vi tna'a ni tnundo'o

13 Te ja in in maa ni, chi ni in ñayiu ma kuu sa'a ñai jakue'e nuu ja ndimaa java'a ka sa'a ni. 14 Su visi ka tna'a ni tnundo'o ja ja'a ja ka sa'a ndaa ni, te nase inu ta'u inu ndetu maa ni. Te ma vi koyu'u ni nuu ni in ñayiu ni ma vi ndakani ndeva'a ini ni. 15 Chi vi ndee ini ndee anu ni vi chiñu'u ni Jesukristu, ia kuu Jito'o, te siun ni vi kotua'a ni, te vi sa'a nda'u ni maa ni vi vi ka'an yiñu'u ni nuu vi kaxtno'o ni nuu ndi'i ñayiu ja ka jikan tno'o ña ja ja'a naxa ka ndetu ka'nu ni ia Dios. 16 Te vi ndakani vii vi ndakani va'a ini ni, nagua ja ñayiu ka ka'an kue'e siki ni ja ñayiu ka sa'a jakue'e ka kuu ni, na vi ndukanoo mai jin ja ka xtavi kuechi ñai nuu na vi kuni ja ka sa'a gua'a ni, chi ka kandija ni Jesukristu.

17 Chi gua'a ka kuu ja vi tna'a ni tnundo'o nuu ka sa'a ni java'a nuu ja saa kuini maa ia Dios, masu ja vi tna'a ni tnundo'o nuu ka sa'a ni jakue'e. 18 Chi suni saa ni tna'a Jesukristu tnundo'o nuu ni ji'i ya invaa jichi ja ja'a yika kuechi ndi'o. Te ia vii ia va'a kuu ya, su ni tna'a ya tnundo'o ja ja'a yoon ja ni ka okuo ñayiu kue'e, nagua ja ndakuaka ña ya no'okueio nuu ia Dios. Chi ni ji'i ya jin yiki kuñu ya, su ni ndateku ya ni sa'a Espíritu maa ia Dios. 19 Te ni ja'an Jesukristu ni sa'a Espíritu ja ni kaxtno'o ya tno'o va'a ya nuu anu ñayiu ni ka ji'i ja ka ndesi ñuu ji'i. 20 Te ñayiu yun ka kuu ja tu ni ka jantno'o

nuu ia Dios ndee jana'a, nuu ni sa'a Noé arca, na ni ondetu ka'nu ya ja vi ndatna'u ini ñayiu nini kuva'a arca yun. Su masu kua'a ñayiu ni ka kaku ni'nu nuu ndute yun, chi una ni. 21 Te ndute yun kuu na kuinio ndute ja ni ka janduteo, te jin ma'ñu sagua ja ni ka janduteo yun kuu ja ni ka kaku ni'nuo nuu yika kuechio vitna. Te ja ka janduteo yun, masu jiniu'u ja ndundoo yiki kuñuo, chi ja ka kee yu'o nuu ia Dios ja vi ndakani vii vi ndakani va'a inio, te skaku ni'nu ña ya jin ma'ñu sagua ja ni ndateku Jesukristu. 22 Te maa ya kuu ia mandaa andivi, te nukoo ya ichi nda'a kua'a maa ia Dios, te ia ka jinokuechi nuu Dios vi ia ka ndiso tniuu vi ndi'i jana'nu, ka yindee ka yititi nuu ya.

4

Na vi koo nagua kuini maa ia Dios

1 Te yun guaa vi nagua ni tna'a Jesukristu tnundo'o jin yiki kuñu ya, suni saa ni maa ni vi koo ini vi koo anu ni ja vi tna'a ni tnundo'o, chi na in tna'a tnundo'o jin yiki kuñui, te xndendoi yika kuechi, 2 nagua ja kiuu koteku nunuu kai ñuyiu ya'a, na kosa'i nagua kuini maa ia Dios, te ma kokuña'a kai ja kusii ini yiki kuñui. 3 Te ja ni kuu ni, chi kua'a jakue'e ni ka osa'a ni ama ka, nagua ka jinkuaan ini ñayiu tu ka jini ia Dios, te tiempu saa ni ka osa'a ni ja jio'o yiki kuñu ni, vi ni ka osa'a ni kuechi ñuyiu, vi ni ka ojini ni jin texeen, vi ni ka osa'a ni viko nuu ni ka ojaa ni ka oji'i ni, vi ni ka ochiñu'u ni chu'chi ja in jatne'e ndeva'a kuu nuu ia Dios. 4 Te yun guaa vitna, te ka kane'e ña ñayiu yun jin ni, chi ka tunini ñai ja tu ka chituu tna'a ka ni jin ja vi sa'a ni taka jane'e jayichi yun. 5 Su koo in kiuu, te kentakuei ñayiu yun nuu maa Dios, ia oo tua'a ja ka'nde ya

kuechi ñayiu teku vi ñayiu ni ji'i. ⁶ Chi yun guaa suni ni kaxtno'o ya tno'o va'a ya nuu taka ndiyi, visi ni ka tna'i tnundo'o jin yiki kuñui nuu ni ka ji'i, nagua ka ji'i ndi'i ñayiu, su vi koteku anui nagua teku maa ia Dios.

⁷ Te ja makuyatni kiuu ja naa ndi'i ja oo ñuyiu, te yun guaa vi kui'nu ini ni, te vi kondakuatu ni ini ni nuu ia Dios. ⁸ Te jaka'nu ka kuu ja vi ka'an too tna'a ni, chi nuu ka ka'an too tna'a ni, te ka jaka'nu ini ni kua'a yika kuechi. ⁹ Te vi kuantu'u in in ni ñayiu ka skua'a ja jakuei ve'e ni ja vi ndoi, te ma vi ka'an kuechi ni siki. ¹⁰ Te vi kuantniuu maa ni na kuu na kuu nagua ni ka kuta'u ni nuu ia Dios, te saa vi chituu tna'a gua'a ni jin sava ka ñayiu, na kuinio in tee satniuu gua'a, ja skunkuu gua'a de nagua ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ia Dios. ¹¹ Te nuu ja ka'an ndee in ni, te ka'an ni tno'o nagua kuini maa ia Dios, te nuu ja ndee in ni chituu tna'a, te chituu ni ñayiu jin jandakui taa maa ia Dios, nagua ja jin ndi'i tniuu ka sa'a ni na vi chiñu'u ñayiu ia Dios jin ma'ñu sagua Jesukristu, ia xiin nuu oo jayiñu'u vi jaka'nu ya ja tatnuni ya nikuii nikani. Saa na kokuu.

Ka tna'o tnundo'o chi ka kandi-jao Jesukristu

¹² Ma vi kukuaka ini ni, vi ñani vi kua'a, ja ka'an too ña san, nuu vaji taka tnundo'o xeen ja jito tnuni ña, na kuinio in ja tu na ama ka jini sa'un ni. ¹³ Chi saa sua'a vi kokusii ini ni ja ka tna'a ni tnundo'o, nagua ni ndo'o Jesukristu, nagua ja suni vi kusii ndeva'a ini ni nuu vi kuni ni ja ye'e tajan ndenta ya. ¹⁴ Te nase inu ta'u inu ndetu ni nuu ka nani ña ñayiu jin in in ni ja ja'a ja ka kandija ni Jesukristu, chi ka oo ni jin ia ye'e tajan, ja kuu Espiritu maa Dios. Chi nuu ka

kane'e ñayiu jin in in ni, te siki maa Espiritu ya ka ka'in, su maa ni, chi ka chiñu'u ni ya. ¹⁵ Te nuu ja ndee in ni tna'a tnundo'o, su ma kokuu siki ja ka ja'ni ni ndiyi, ni ja inu kui'na ni, ni ja ka sa'a ni jakue'e, ni ja ka kiunduu ni nuu tniuu inka ñayiu. ¹⁶ Su nuu ja ka tna'a ni tnundo'o ja ka kandija ni Jesukristu, te ma vi kukanoo ni, chi saa sua'a vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios ja ka oo ni jin Jesukristu.

¹⁷ Chi ja ni kenta kiuu ja sa'a ndaa ia Dios kuechi ñayiu, te keja'a ya sa'a ndaa ya kuechi ñayiu maa ya. Te nuu ja xtnañu'u ka jinkondee ya jin yoon, te vi'i ka kokuu jin ñayiu tu ka jantno'o tno'o va'a ya. ¹⁸ Chi yoso nuu tutu ii:

Te nuu ja vijin ndeva'a kuu ja vi kaku ni'nu ñayiu ndaa,

¿te naxa kaa ja kokuu jin ñayiu kue'e vi ñayiu ka sa'i yika kuechi?

Kachi tutu ii. ¹⁹ Te yun guaa nuu ja maa ia Dios kuini ja vi tna'a ñayiu tnundo'o, te na xndendoi anui nuu nda'a Dios, ia ni sa'a ña jin, te na vi kosa'a ni java'a, chi ia ndaa kuu ya.

5

Ni xteku Pedro ñayiu ka skua'a

¹ Vitna te xteku ña san jin ni ja ka kuu ni tee nija'nu ja ka jito ni ñayiu ka skua'a jin ni, chi suni maa san kuu in tee nija'nu ja jito san ñayiu ka skua'a, chi ni jini san tnundo'o ni tna'a Jesukristu, te suni koo san nuu vi koo jin ya kiuu ja ye'e tajan ya nuu ndenta ya. ² Te vi koto gua'a ni ñayiu maa ia Dios ja ni xndendoo ya nuu nda'a ni, na kuinio in tee jito ndikachi. Te ma vi kotenini ni maa ni, chi vi ni ini ni anu ni vi koto ni jin, nagua kuini maa ia Dios. Te ma vi kondioo ini ni ja vi ni'i kua'a ni xu'un, chi sua'a vi

kokusii ini ni ja ka sa'a ni tniuu yun. ³ Te ma vi tatnuni ni'i ni nuu ñayiu ka jito ni ja ka kuu ni na kuinio jito'i, chi sua'a vi nduku ni ja vi kokuu ni taniñu nui ja ka kui na kuinio ndikachi maa ia Dios. ⁴ Te saa nagua ja kiuu na ndenta maa Jito'o ka'nu ka ja jito ndikachi, te vi ni'i ni in ja vi kuta'u ni ja ye'e tajan, in ja ma naa sa'un.

⁵ Te suni saa ni maa ni ja ka kuu ni tee kuechi, vi kuanyu'u vi kuandetu ni nuu tee nija'nu. Te ndi'i ni vi sa'a nda'u vi sa'a kee ni nuu in in ni, te vi kuantno'o nuu tna'a ni, chi yoso nuu tutu ii:

Ndakoo ia Dios siki ñayiu ka sa'a teyii mai,
te ka'an nda'u ka'an kee ña ya jin ñayiu ka sa'a nda'u mai.

Kachi tutu ii.

⁶ Te vi sa'a nda'u vi sa'a kee ni maa ni, chi ka oo ni nuu nda'a Dios, ia ndakui ndeva'a, nagua ja ndasa'a ka'nu ña ya jin ni kiuu ja ni jani maa ya. ⁷ Vi xndendoo ni ndi'i ja ka ndi'ni ndeva'a ni nuu nda'a ia Dios, chi maa ya jito jini ña jin in in ni.

⁸ Te vi kui'nu ini ni vi vi koto ni maa ni, chi jika nuu Tachi ja jini u'u ña, na kuinio ndika'a ja kañu xeen ti nduku ti na in kaa ti. ⁹ Te ma vi kuandetu ni ja xnda'u ña Tachi, chi vi koyutnu ni jin tno'o ka kandija ni, chi ja ka jini ni ja inuu ni tnundo'o ka tna'a ni jin ñayiu ka skua'a ninii ñuyiu. ¹⁰ Su nuu na ya'a tnundo'o ja ka tna'a ni ndee saa tiempu, te maa ia Dios ndatau ña nuu tnundo'o yun ja vi koo gua'a ni, te vi koo yutnu ni, te vi koo ndakui ni, te vi kukanu ini ni ya, chi maa ya kuu ia ni kana ña, te ka'an nda'u ka'an kee ña ya nuu ndi'i ja vi koo ni jin Jesukristu nuu ye'e tajan ya nikuii nikani.

¹¹ Te nuu maa ya na koo jaka'nu ya ja tatnuni ya nikuii nikani. Saa na kokuu.

Sandi'i ni ka ndakantno'o de ñayiu ka skua'a

¹² Te jin ma'ñu sagua ñanio Silvano, in tee jini san ja skunkuu gua'a de, ka tee san ndee saa tno'o nuu tutu ya'a, nuu xteku ña san, vi ndakani kaji san ja jandaa ja ka'an nda'u ka'an kee ña ia Dios. Te vi koyutnu ni jin ya'a.

¹³ Te ñayiu ka skua'a ja ka oo ñuu ja kuu na kuinio Babilonia ja ni ndakaji ia Dios nagua ni kaji ña ya jin in in maa ni. Vi suni Marcos, tee kuu na kuinio se'e maa san, ka ndakan tno'o ña, ¿a kukueni ka oo ni? ¹⁴ Te vi ndakantno'o tna'a in in maa ni, te vi ndatnii nda'a tna'a ni ja ka ka'an too tna'a ni.

Te ndi'i ni ja ka oo ni jin Jesukristu vi koo ni jin jamani ya. Saa na kokuu.

Tutu kuu uu ni tee Pedro, tee ni chitniuu Jesukristu

¹ Maa san kuu Simón Pedro tee jinokuechi nuu Jesukristu, te ni chitniuu ña ya jin san ja xtutenuu san tno'o ya. Tee san tutu ya'a nuu in in maa ni ja ni kentakuei ni ka kandija vii ndeva'a ni nagua ka kandija maa san, chi sa'a ndaa Dios, ia kuu Jesukristu, ja ni skaku ni'nu ña ya. ² Te na kaya kua'a ka javii java'a sa'a ya vi jamani ya ja vi koo jin ni jin ma'ñu sagua ja ni ka jini ni ia Dios jin Jito'o Jesús.

Ni kana ña ia Dios ja vi sa'a vii vi sa'a va'a ñayiu ka skua'a

³ Te jin jaka'nu maa ia Dios, ni taa ya ndi'i nagua ka ja'ni ña jion ja vi kotekuo vi ja vi kochiñu'o ya jin ma'ñu sagua ja ni ka jinio ia ni ndakana ña ja ndiso ya tniuu ka'nu ja tatnuni ya vi ndi'i tniuu na'nu ja sa'a ya. ⁴ Te jin ma'ñu sagua tniuu ya'a, ni taa ya jaya'u vi jana'nu ndeva'a ja ni kee yu'u ya, nagua ja ja'a ya'a, te kentakuei ni vi kokuu ni ñayiu vii, nagua oo maa ia Dios, te vi kaku ni nuu taka jakue'e ja ka jio'o ñayiu ja oo ñuyiu. ⁵ Te yun guaa vi nduku ndee ni ja vi ndaskintna'a ni ja ka kandija ni jin ja vi koo vii vi koo va'a ni, te ja ka ovii ka ova'a ni vi ndaskintna'a ni jin ja ka jinkui'nu gua'a ini ni. ⁶ Te ja ka jinkui'nu gua'a ini ni vi ndaskintna'a ni jin ja ka ja'nu ni'nu ni maa ni; te ja ka ja'nu ni'nu ni maa ni vi ndaskintna'a ni jin ja ka jandee ini ni; te ja ka jandee ini ni vi ndaskintna'a ni jin ja ka chiñu'u ni ia Dios. ⁷ Te ja ka chiñu'u ni ia Dios vi ndaskintna'a ni jin ja ka ka'an mani tna'a ni; te ja ka ka'an mani tna'a ni vi ndaskintna'a ni jin ja ka ka'an too tna'a ni.

⁸ Chi nuu ja ndi'i ya'a ka oo jin ni, te kaya tno'o ya'a ini anu ni, te ma kuandetu ja vi koo ku'ndu ni, te ni ja tu na tniuu vi sa'a ni, chi jiniu'u ja vi kuni gua'a ka ni Jito'o Jesukristu. ⁹ Su ñayiu ja tu sa'a tniuu ya'a kui na kuinio in ñayiu tu ndijin gua'a nui axi ni ndesi nduchi nui, chi ni naa ini ja ni ndasavii ña ya nuu yika kuechi ja ni osa'i. ¹⁰ Te yun guaa vi nduku ndee ni, vi ñani vi kua'a, ja vi koyutnu ni, nagua ja vi xne'e ni maa ni ja ni kana ña ia Dios jin in in ni vi ni ndakaji ña ya. Chi nuu ja sua'a vi sa'a ni, te ma vi kaka yata ni. ¹¹ Chi saa te june gua'a ia Dios ichi ja kiukuei ni nuu tatnuni Jito'o Jesukristu nikuii nikani, ia skaku ni'nu ña.

¹² Te yun guaa siun ni kondaska'an ña san tno'o ya'a, visi ja ka jini maa ni, te ka oyutnu ni jin tno'o ndaa ja ni ka kaxtno'o nuu ni. ¹³ Chi ndakani ini san ja nini teku ka san, te tniuu maa san kuu ja ka'an kachi san nuu in in ni vi xteku ña san. ¹⁴ Chi ja jini san ja joo ni ka kiuu, te xndendo san yiki kuñu san, nagua ni kaxtno'o maa Jito'o Jesukristu nuu san. ¹⁵ Su nduku ndee ndeva'a san xteku ña san nagua ja kiuu na kuu san, te siun ni vi kondaka'an maa ni tno'o ya'a.

Ni ka jini Pedro ja ye'e tajan Jesukristu

¹⁶ Chi ni ka ndakani san tno'o maa Jito'o Jesukristu vi naxa ndii ya jin jaka'nu ya, te tu ni ka ndakani san kuentu ja ka jani ini maa san, chi ni ka jini san Jito'o jin nduchi nuu san jaye'e tajan ya. ¹⁷ Chi ni ka jini san nuu ni jifa'a Tata Dios jayiñu'u vi jaka'nu nuu ya, te ni ka onini san tno'o ni ka'an maa ia Dios ndee nuu ye'e tajan vii ndeva'a nuu oo ya, te kachi ya: "Suchia'a kuu se'e maa rin ja kutoo ndeva'a rin vi kusii

ndeva'a ini rin jin". ¹⁸ Te ni ka jini so'o maa san tno'o ni ka'an ndee andivi nuu ni ka oo san jin Jesús nuu yuku maa ia Dios.

¹⁹ Chi suni ka kukanu ini ndao tno'o ni ka tee tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, te gua'a ka sa'a ni ja ka nini ni tno'o yun, chi tno'o yun kuu na kuinio in ñu'u iti ja ye'e ni'nu nuu nee, guaa ndee na tuu ndii inka kiuu, te jinonta kimi ndii ja kuu Jesukristu ja ye'e ya ini anu in in maa ni. ²⁰ Te xtnañu'u ka vi jinkui'nu gua'a ini ni tno'o ya'a, ja ni in tno'o ni ka ka'an tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a ja yoso nuu tutu ii, masu tno'o ja ni ka jinkui'nu ini maa de kuu. ²¹ Chi ni in tno'o ja ni ka ndakani de, masu tno'o nagua kuini in ñayiu ñuyiu ja ka'in kuu, chi tno'o ja ka ndakani ñayiu maa Dios ja ni jiña'a maa Espíritu ya ja vi ka'in kuu.

2

Tno'o ja ja'a ñayiu ja ka xnda'u ña

¹ Te ne'u ñayiu ñuo Israel suni ni ka oo tee ni ka oxnda'u ñayiu nuu ni ka oka'an de ja tno'o ia Dios ka ndakani de. Te suni saa ni vi koo tee vi koxnda'u ñayiu ja vi kokaxtno'o de ne'u maa ni, nuu vi kokaxtno'o de tno'o jani ini ja tu jiniu'u, te vi skunaa ña de, chi ma vi ndaa yu'u de ja Jito'o kuu ia skaku ni'nu ña, te ñama vi naa de. ² Te kua'a ñayiu vi kondikin taka jane'e jayichi ka sa'a de. Te ja ja'a tee yun, te vi kane'e ñayiu siki tno'o va'a Jesukristu ja kuu ichi ndaa. ³ Te ja ka ndioo ndeva'a ini de xu'un, te vi kene'e de xu'un nuu in in ni jin tno'o ja ka xnda'u ña de, su ndee jana'a ja ndetu ña tnundo'o ja vi tna'a de, te ja oo yatni ja vi naa de.

⁴ Chi tu ni jaka'nu ini ia Dios jin ia ka jinokuechi nuu ya nuu ni ka sa'a ia yun yika kuechi, chi ni tnaa

ña ya andeya, te ni jasi ña ya nuu nee, te ni tava'a ña ya guaa ndee kiuu ja sandaa ya kuechi. ⁵ Te tu ni jaka'nu ini ya jin ñayiu ñuyiu ni ka oo ndee jana'a, chi ni tetniuu ya sau xeen ja kuu diluvio siki ñayiu kue'e yun ja ni xnaa ña ya, te maintno'o Noé, tee ni okaxtno'o tno'o ndaa ia Dios, guaa ni skaku ni'nu ña ya jin uja ka ñayiu. ⁶ Te suni ni tetniuu ia Dios tnundo'o ja ni xnaa ya ñuu Sodoma vi ñuu Gomorra ja ni kai vi ndee ni nduu yaa, nagua ja kokuu in taniñu tnundo'o ja kii siki ñayiu kue'e ja vi koo nuu kuee ka. ⁷ Te ni skaku ni'nu ya Lot, chi tee ndaa ni okuu de, te ni okusuchi ndeva'a ini de ja ni ondia'a de jane'e jayichi ni ka osa'a ñayiu kue'e yun. ⁸ Chi in tee ndaa ni okuu de ja ni oo de ne'u ñayiu kue'e yun, te ndi'i ni kiuu ni otna'u ini de ja ni ondia'a de vi ni onini de ndi'i jakue'e ni ka osa'a ñayiu yun. ⁹ Te yun guaa jini Jito'o ja skaku ni'nu ya ñayiu ka chiñu'u ya nuu jito tnuni ña tnundo'o, te jasi ya ñayiu kue'e ja vi tna'i tnundo'o guaa ndee kiuu sandaa ya kuechi. ¹⁰ Te vi'i ka kuña'a ya tnundo'o ja vi tna'a tee kue'e ja ka kusii ini de jin yiki kuñu de, te ka sa'a de jane'e jayichi, te ka skexiko de tniuu ndiso Jito'o.

Te ya'a yun ni ka kiunduu de vi ka sa'a ndee ini de, te ni ja tu ka yu'u de ja vi kane'e de jin ja ka kuu na'nu ka. ¹¹ Su ia ka jinokuechi nuu Dios, visi ia na'nu ka vi ia ndakui ka ka kuu ya saa tee ka xnda'u ñayiu yun, su tu ka xtau tnia'a ya nuu Jito'o ia ka kuu na'nu yun. ¹² Su tee ka xnda'u ñayiu yun, chi ka ka'an kue'e de jin ja tu ka jinkui'nu ini de, na kuinio kiti ja tu jini ti ja ndakani ini ti. Te ka kaku ti nani ja vi tniñ ña ñayiu jin ti, te vi ka'ni ñai. Te inuu ni ka kuu de jin kiti, chi vi kuu de nuu jakue'e ka sa'a de nagua ka ji'i kiti yun. ¹³ Te ja

ja'a jakue'e ja ka sa'a de sava ka ñayiu, te kii tnundo'o ja vi tna'a maa de, chi ka jini de ja luu kuu nuu ka kusii ka kuvatu ini de tno'o nduu. Su ka kuu de tee tne'e ndeva'a ja ka taa kanoo ña de nuu ka jaa de jin ni xtaa, chi vi yun ka kusii ndeva'a ini de jin jakue'e ka sa'a de yun. ¹⁴ Te ni ma kuu ja vi kondia'a de ñasi'i, chi vini ka jio'o ña de, te vi tu ka jinkuiin de ja ka sa'a de yika kuechi. Te ka xnda'u de jin ñayiu inu vita jin ja ka kandijai. Te ni ka kutua'a de ja ka jio'o de nagua ka neva'a ñayiu, chi se'e ni ka tau tnia'a ka kuu de. ¹⁵ Chi ni ka xndendoo de ichi ndaa, te ni ka ndoñu'u de, te ni ka ki'in de ichi jika Balaam, seyii Beor, chi ni jio'o Balaam yun ja ni'i de xu'un jin tniuu kue'e ja sa'a de. ¹⁶ Te in mentu si'i kiti jiso ni kuxeen nuu de, visi tu ka'an in kiti, su ni ka'an ti nagua ka'an in ñayiu, te ni junkani ña ti jin Balaam, tee ndakani tno'o ia Dios, ja ma sa'a de in tniuu vasa.

¹⁷ Te tee ka xnda'u ñayiu ya'a ka kuu de na kuinio nuu kee ndute ja ni yichi de axi viko ja xtechi ña tachi, su ja ni sa'a tua'a ia Dios in nuu nee ndeva'a ja vi koo de nikuii nikani. ¹⁸ Chi ka ka'an de tno'o yuchi ndeva'a vi tno'o ja tu jiniu'u, te ka xnda'u de ñayiu vi inka ni ka kujioo nuu ñayiu ka sa'a jakue'e, chi ka xnda'u ña de jin ja ka jio'o de vi ja ka kusii ini de jin yiki kuñu de. ¹⁹ Te ka jiña'a de ja kuu vi sa'a ñayiu nagua ka kuini mai. Su maa de, chi ka jinokuechi de nuu jakue'e ja ka jio'o de yun, chi nuu kundee jakue'e yun nuu in ñayiu, te ka jinokuechi nuu jakue'e yun. ²⁰ Chi nuu ja jandaa ja ni ka jini ñayiu Jito'o Jesukristu, ia skaku ni'nu ña, te ni ka kujioi nuu jakue'e ja oo ñuyiu ya'a, te nuu ja na vi kuandetui ja vi ndajiokuiin tukui inka jichi nuu jakue'e yun, te ja

ni kundee tuku nui, nuu saa te vi'i ka ñayiu kue'e ni ka ndui saa jaxtnañu'u. ²¹ Te vi gua'a ka kuu nuu siun ja ma vi kuni sa'uin ichi ndaa, masu ja ni ka jini, te ni ka kujioo tukui nuu tno'o vii ja ni tatnuni ya nui. ²² Te jin ñayiu ya'a ni skunkuu ndaa tno'o vi kokanka'an ñayiu nuu ka ka'in sua'a: "Ti'ina, chi ndajiokuiin ti ndakaa ti ja ni ndujan ti". Te "kini ja ni ka skuchi vii, ni ndajiokuiin tuku ti ndakuchi ñii ti nuu nde'i".

3

Koo in kiuu te ndajiokuiin Jito'o

¹ Ya'a kuu tutu kuu uu ja tee san nuu in in maa ni, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san. Te nuu ndi nduu tutu ya'a xteku ña san ja vi ndakani vii vi ndakani va'a ini ni, ² nagua ja vi kondaka'an ni tno'o ni ka ka'an tee vii ndee jana'a ja ni ka ndakani de tno'o ia Dios, vi tno'o ja ni tatnuni maa Jito'o, ia skaku ni'nu ña, ja ni ka kaxtno'o tee ni chitniuu Jesukristu nuu in in maa ni.

³ Te xtnañu'u ka vi jinkui'nu gua'a ini ni tno'o ya'a, ja ama ka ja kenta kiuu sandi'i, te vi koo ñayiu ka sa'a jakue'e ja ka kusii ini jin yiki kuñui, te vi ka'an kuasun ñai ⁴ nuu vi kakan tno'o ñai: "¿Ndeno oo tno'o ka ka'an ni ja ni kee yu'u Jesukristu ja ndajiokuiin ya? Te vi guaa ndee kiuu ja ni ka ji'i ndi tata yuao vi guaa ndee kiuu vitna, inuu ni oo ndi'i, te ni tu nagua sama sa'un jin ndee nuu ni jinkoo ñuyiu", vi kachi. ⁵ Chi tu ka kuini ja vi ndakuni ndai, ja ndee jana'a ni kuva'a andivi jin tno'o ni ka'an ia Dios, te suni saa ni ñuyiu ja ni kuva'a jin ndute, te jin ma'ñu sagua ndute yun ni sa'a ya ñu'u yichi. ⁶ Te suni jin ma'ñu sagua ndute ni xnaa ya ñuyiu ndee jana'a nuu ni tetniuu ya sau xeen ja kuu diluvio. ⁷ Su andivi vi ñu'u nuu ka oo vitna,

chi oo va'a jin tno'o tatnuni maa ia Dios ja kai kiuu sandi'i, nuu tetniuu ya tnuondo'oo xeen, te yun vi naa ñayiu ka sa'a jakue'e.

⁸ Te suni ma vi ndunaa ini ni tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, ja nuu maa Jito'o, chi in kiuu kuu na kuinio mil kuia, te mil kuia kuu na kuinio invaa kiuu. ⁹ Te masu ja kukuee Jito'o ja skunkuu ya tno'o ni kee yu'u ya, nagua ka ndakani ini sava ñayiu ja ni kukuee ya, chi ndetu nuu ni ya ja ja'a in in maa ni, chi tu kuini ya ja ndee in ñayiu juna, chi ndi'i na vi ndatna'u ini, te na vi xndoi yika kuechi. ¹⁰ Su kiuu ja ndii maa Jito'o, chi sanaa ni te ndenta ya na kuinio in kui'na, ja vi sanaa ni te kiuu su'u in jakuaa. Te kiuu saa, chi vi ni'i jiso kokuu andivi, te vi kai ndi'i ja oo andivi, te vi naa, te kai ñuyiu vi ndi'i tu'u ja oo nui.

¹¹ Te ja siun ndi'i tu'u ja oo ñuyiu vi naa, te kanuu ndeva'a ja vi koo vii vi koo va'a ni nuu ia Dios, te vi chiñu'u ni ya. ¹² Vi kondetu ka'nu ni ja na kenta kiuu maa ia Dios, te vi nduku ndee ni vi sa'a gua'a ni nagua ja ñama na kenta maa kiuu. Chi kiuu yun kai andivi, te naa, te ndi'i ja oo andivi xtute ndi'i ña ñu'u yun. ¹³ Su mao, chi vi kondetu ka'nuo andivi jaa vi ñuyiu jaa, chi saa ni kee yu'u ia Dios, te yun chi nino'o ni tniuu ndaa koo.

¹⁴ Te yun guaa nini ka ndetu ka'nu ni ya'a, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, te vi nduku ndee ni ja koo vii vi koo va'a ni nuu ya, nagua ja kiuu na ndenta ya, te nuku'un ña ya ja ka oo mani ni nuu ya, te tu na yika kuechi ka tavi ka ni. ¹⁵ Te vi jinkui'nu ini ni ja ndetu nuu ni Jito'o, chi kuini ya ja vi kaku ni'nuo. Te suni sua'a ni tee ñanio Pablo, tee ka ka'an too ndeva'o, chi ni tee de nuu in in maa ni jin ndi'i tno'o ndichi ja ni

jiña'a maa ia Dios. ¹⁶ Te ni ka'an de ja ja'a tno'o ya'a nuu taka tutu ja ni tee de, visi sava nuu tutu ka ndee tno'o ja vijin ndeva'a ja jinkui'nu inio. Te sava ñayiu ja tu ka jinkui'nu gua'a ini vi ñayiu ja tu ka kandija gua'i ka kaguai tno'o kaxtno'o de, te suni saa ni ka kaguai sava ka tno'o ja yoso nuu tutu ii, te jin yun ka ni'i mai ja vi junai.

¹⁷ Su maa ni, chi ja ka jini gua'a ni tno'o ya'a, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, te yun guaa vi koto va'a ni maa ni ja ma vi xnda'u ña ñayiu ka sa'a jakue'e, te vi jiokuita ñai, te vi kujioo ni nuu tno'o ka kandija ni. ¹⁸ Chi sua'a vi kuni gua'a ka ni Jito'o Jesukristu, ia skaku ni'nu ña, te vi koo yutnu ka ni nuu ya ja kunda'u ini ña ya. Te nuu maa ya na koo jayiñu'u ndee vitna vi nikuii nikani. Saa na kokuu.

Tutu xtnañu'u ni tee Juan, tee ni chitniuu ña Jesukristu nuu ñayiu ka skua'a

¹ Ka tee san tno'o ya'a nuu in in maa ni ja ja'a in Tno'o ja oo ndee nuu ni jinkoo jaa ñuyiu, te ni ka onini san Tno'o yun, vi ni ka jini san jin nduchi nuu san vi ni ka ndia'a san, nagua kaa nagua oo, vi ni ka ke'e san jin nda'a san, te maa Tno'o yun kuu ja tekun nikuii nikani. ² Chi Tno'o ja tekun yun kuu ia ja ni kii, te ni ka jini san ya, guaa ka ndakani san tno'o ya, te ka kaxtno'o san nuu in in ni Tno'o ja vi kotekuo nikuii nikani ja ni oo ya nuu maa Tata Dios, te ni kii ya. ³ Te ka ndakani san ja ni ka jini nuu san ya vi ni ka onini san tno'o ni ka'an ya, nagua ja suni inuu vi kaka ni jin san, su ndija ja inuu ka jika ndi'o nuu ka oo jin Tata Dios vi Se'e ya Jesukristu. ⁴ Te tno'o ya'a ka tee san, nagua ja vi kosii ini ndeva'a ni.

Ni ka nduvio nuu yika kuechio jin niñi maa Jesukristu

⁵ Te ya'a kuu tno'o ja ni kaxtno'o Jesukristu ja ni ka onini san, te ka ndakani san nuu in in ni, ja Dios kuu ia ye'e ni'nu, te tu sa'un na janee oo nuu ya. ⁶ Te nuu ja ka ka'on ja ka jika inuo jin ya, te ka jikao nuu nee, te chia inu tno'o ja siun ka ka'on, chi tu ka sa'a ndao. ⁷ Su nuu ja ka jikao nuu ye'e ni'nu, te ka jikao jin maa ya ja oo ya nuu ye'e ni'nu, te yun guaa ka jika inuu in in mao, te niñi maa Se'e ya Jesukristu ndasavii ndi'i yika kuechio.

⁸ Te nuu ja ka ka'on ja tu na inu yika kuechio, te chia ka xnda'uo mao, te tu na tno'o ndaa oo ini anuo. ⁹ Te nuu ja vi ndana'mao

yika kuechio nuu Dios, te maa ya kuu ia ndaa ja skunkuu ya tno'o ka'an ya, te kuaka'nu ini ya yika kuechio, te ndasavii ña ya jin ndi'i jakue'e ka sa'o. ¹⁰ Te nuu ja ka ka'on ja tu na yika kuechi ka sa'o, te jin tno'o ya'a ka ka'on ja chia xnda'u ña ya, te tu ka janta'u ndao tno'o ya.

2

Kristu kuu ia ka'an ni'nu ja ja'o

¹ Tee san tno'o ya'a nuu in in ni ja ka kuu ni na kuinio se'e maa san ja ka kandija ni, nagua ja ma vi sa'a ni yika kuechi. Su nuu ja ndee in ni ka sa'a yika kuechi, te ka neva'o Jesukristu, ia ndaa, ja ka'an ni'nu ya ja ja'o nuu Tata Dios. ² Te maa Jesukristu kuu ia ni soko maa ya ja ja'a yika kuechio, te masu nani ja ja'a yoon, chi suni ja ja'a yika kuechi ndi'i ñayiu ñuyiu.

³ Te nuu ja ka jantno'o nagua tatnuni maa ia Dios, te yun ka kukanu inio ja ka jinio ya. ⁴ Su nuu ja na ndee in ñayiu ka'an: "Sein, chi jini san ya", te tu jantno'i nagua tatnuni ya, te ñayiu ya'a, chi chia tno'i, te tu oi jin tno'o ndaa. ⁵ Su nuu ja ndee ñayiu skunkuu tno'o ka'an ya, te ñayiu ya'a guaa jandaa kuiti ja ka'an toi ia Dios. Te jin yun ka jinio ja ka oo jin ya. ⁶ Te nuu ja ndee ñayiu ka'an ja siun ni oi jin Dios, te kuini ja kakai nagua ni jika maa Jesukristu.

Tno'o jaa ja tatnuni ia Dios

⁷ Masu in tno'o jaa ja tatnuni ia Dios tee san nuu ni, vi ñani vi kua'a, chi tno'o ja ni tatnuni ya ndee jana'a kuu, ja ka neva'a maa ni ndee ja xtnañu'u, te suu tno'o ni tatnuni ya ndee jana'a kuu tno'o ja ni ka onini ni nuu ni ka keja'a ni ka kandija ni. ⁸ Te visi ni saa, te tee san tno'o ya'a ja kuu na kuinio in tno'o tatnuni jaa, chi

in tno'o ndaa ja ni skunkuu maa Jesukristu nagua ka skunkuu maa ni kuu, chi kua'an ya'a janee, te vaji ye'e ni'nu ñu'u ndaa.

⁹ Te nuu ja na in ñayiu ka'an ja oi nuu ye'e ni'nu, te ka'an u'ui in ñani, nuu saa, te jika ii ni nuu nee.

¹⁰ Te nuu ja na in ñayiu ka'an toi ñani, te siun ni oi nuu ye'e ni'nu ya, te tu na in skanakau ña jin nuu yika kuechi. ¹¹ Su nuu ja na in ñayiu ka'an u'ui nuu ñani, te oi nuu nee vi jikai nuu nee, te tu jini na ichi ki'in, chi ni ndesi nduchi nui jin janee yun.

¹² Tee san tno'o ya'a nuu in in maa ni, ja ka kuu ni na kuinio se'e san,

chi jin tniuu ni skunkuu Jesukristu, te ni jaka'nu ini ia Dios yika kuechi in in maa ni.

¹³ Tee san tno'o ya'a nuu in in maa ni ja ka kuu ni na kuinio yua,

chi ni ka jini ni Jesús, ia ja oo ndee jaxtnañu'u nuu ni junkoo ñuyiu.

Te suni tee rin nuu in in ron ja ka kuu ron na kuinio suchi kuechi,

chi ni ka kundee ron nuu Tachi, te tu ni ka sa'a ron jakue'e.

Te suni tee rin nuu in in ron ja ka kuu ron na kuinio se'e rin, chi ni ka jini ron Tata Dios.

¹⁴ Tee san ya'a nuu in in maa ni ja ka kuu ni na kuinio yua,

chi ni ka jini ni Jesús, ia oo ndee jaxtnañu'u nuu ni junkoo ñuyiu.

Te suni tee rin nuu in in ron ja ka kuu ron na kuinio suchi kuechi,

chi ka oo ndakui ron, te siun ni ka oo ron jin tno'o va'a ia Dios,

chi ni ka kundee ron nuu Tachi, te tu ni ka sa'a ron jakue'e.

¹⁵ Ma vi kokutoo ni ñuyiu kue'e ya'a, ni ja oo nui. Te nuu ja ndee ñayiu kutoo ñuyiu, te tu kutoi maa Tata Dios. ¹⁶ Chi ndi'i

ja oo ñuyiu masu nuu Tata Dios vaji, chi nuu ñuyiu vaji ja jio'o yiki kuñuo vi ja junkuaan inio ja kondia'o jin nduchi nuu, vi ja kuu teyio nuu ñuyiu. ¹⁷ Te ñuyiu ya'a, chi ja ya'a ni kuu jin ndi'i ja ka jio'o ñayiu ñuyiu, su na in sa'a nagua kuini maa ia Dios, te kotekui nikuii nikani.

Vi ndakoo ñayiu vi xnda'u ña ja Jesukristu ka kuu mai

¹⁸ Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, ka'an san nuu in in ni ja ja makuyatni kiuu sandi'i. Te ja ka jini so'o maa ni ja vaji tee ndakoo siki Jesukristu, te vitna ja ni kuu kuakua'a ñayiu ka ndakoo siki ya, te yun guaa ka jinio ja ni kuyatni kiuu sandi'i. ¹⁹ Te ne'u mao ni kekuei, su masu ñayiu ka kandija inuu jion ka kui, chi nuu sua'a te ñayiu ka kandija inuu jion ka kui, chi vi koo ni jion. Su ni kekuei kua'ankuei nagua ja vi xtuu kaji mai ja masu ndi'i ka kandija jion. ²⁰ Su in in maa ni, chi ni skuun ia Dios Espíritu ya ja ka oo jin ni, te ndi'i ya'a ka jini ni.

²¹ Tee san tno'o ya'a nuu in in ni, chi ka jini ni tno'o ndaa, te masu ja tu ka jini ni, chi ka jini gua'a maa ni ja ni in tno'o tno'o, tu nagua vaji nuu tno'o ndaa. ²² ¿Te na in kuu ja ka'an tno'o tno'o yun? Suu kuu ñayiu ka'an ja masu Jesús kuu ndija Kristu, ia ni tetniuu Dios. Su ñayiu ya'a kuu ja ndakoo siki Kristu ja tu ndaa yu'i ja jini Tata Dios jin Se'e ya.

²³ Chi ndi'i ñayiu tu ndaa yu'u ja kandijai Se'e Dios, te masu oi jin Tata Dios. Te ñayiu ndaa yu'u ja kandijai Se'e Dios, te suni oi jin Tata Dios. ²⁴ Te yun guaa vi tava'a gua'a ni tno'o va'a ia Dios ja ni ka onini ni ndee jaxtnañu'u. Te nuu ja ka tava'a gua'a ni tno'o ja ni ka onini ni ndee jaxtnañu'u, nuu saa, te suni vi koo ni jin Se'e Dios vi maa Tata Dios. ²⁵ Te tno'o ya'a

kuu ja ni kee yu'u Jesukristu nuu in ion ja vi kotekuo nikuii nikani.

²⁶ Tee san tno'o ya'a nuu in in ni, nagua ja vi kuni ni ndee ñayiu ka nduku ja vi xnda'u ña. ²⁷ Su in in maa ni, chi ni skuun ia Dios Espiritu ya ja ka oo jin ni, te masu nini kuu ja na in kaxtno'o nuu ni, chi maa Espiritu kuu ia kaxtno'o ndi'i nuu in in ni, te tno'o kaxtno'o ya kuu tno'o ndaa, te masu tno'o xnda'u ña kuu. Te yun guaa vi kondikin ni Jesukristu, nagua kaxtno'o maa Espiritu ia Dios.

²⁸ Te vitna kaxtno'o san nuu in in ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, te siun ni vi kondikin ni Jesukristu, nagua ja vi koyutnu anuo nuu na ndenta ya, te ma vi kukanoo ja vi tayu'u nuo nuu ya nuu na ndenta ya. ²⁹ Chi nuu ka jini maa ni ja Jesukristu kuu ia ndaa, te suni vi jinkui'nu ini ni ja ndi'i ñayiu ja ka sa'a ndaa ka kuu ndija se'e maa ia Dios.

3

Ñayiu ka kuu se'e ia Dios

¹ Vi kondia'a ni naxa kutoo ña Tata Dios, ja vi konanio se'e maa ya, te saa ka kuo. Te yun guaa tu ka jini ña ñayiu ñuyiu jion, chi tu ni ka jini ia Dios. ² Ñani kua'a ja kutoo ña san, ja se'e maa ia Dios ka kuo, te chia'an ka ja skuni kaji ña maa ya naxa vi koo nuu ndajioquiin ya. Su ka jinio ja nuu na ndenta maa Jesukristu, te vi koo nagua oo maa ya, chi vi kunio ya, nagua oo nagua kaa ya. ³ Te ndi'i ñayiu ja ka ndetu ka'nu nuu ndajioquiin Jesukristu, chi siun ni ka ndasavii anui, nagua oo maa ya ja ia vii kuu ya.

⁴ Te ndi'i ñayiu ka sa'a yika kuechi, ka jiso kawai Ley ia Dios, chi yika kuechi yun sa'a ja jiso kavao Ley ya. ⁵ Te ja ka jini maa ni ja ni kii Jesukristu ñuyiu ya'a ja ni kindee ya yika kuechio, te

tu sa'un na yika kuechi maa ya. ⁶ Te ndi'i ñayiu ja siun ni ka oi jin ya, tu na yika kuechi ka sa'a kai. Su ndi'i ñayiu ja ka sa'a ni yika kuechi, ni ja tu ka jini ya, te ni tu ka jinkui'nu ini na ia kuu ya.

⁷ Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, vi koto ni maa ni ja ni in ñayiu ma vi xnda'u ña, chi ñayiu sa'a tniuu ndaa, te sui kuu ñayiu ndaa, nagua oo maa ya ja ia ndaa kuu ya. ⁸ Su ñayiu sa'a ni yika kuechi, te oi nuu nda'a Tachi, chi Tachi kuu ja sa'a yika kuechi ndee jaxtna'nu'u nuu ni junkoo ñuyiu. Te yun guaa ni kii Se'e ia Dios ja ni xnaa ya tniuu sa'a Tachi yun.

⁹ Te ndi'i ñayiu ja ka kuu se'e ia Dios, tu ka sa'a kai yika kuechi, chi ndikin tata maa Dios ka kui, te siun ni ka oi nuu ya, te ma kuu vi kondikin kai ichi yika kuechi, chi se'e maa Dios ka kui. ¹⁰ Te ya'a kuu nuu ka xne'i mai ndei ka kuu se'e ia Dios, te ndei ka kuu se'e Tachi, chi ndi'i ñayiu tu ka sa'a tniuu ndaa, te tu ka ka'an toi ñani, te masu se'e Dios ka kui.

Na vi ka'an too tna'o

¹¹ Chi ya'a kuu tno'o ja ni ka jini so'o maa ni ndee jaxtna'nu'u, ja na vi ka'an too tna'o. ¹² Te ma vi sa'o nagua ni sa'a Caín, ja ni oo de nuu nda'a Tachi, te ni ja'ni de ñani de. ¿Te na ja'a kuu ja ni ja'ni ña de? Chi tniuu kue'e ni osa'a de, te ñani de, chi tniuu ndaa ni osa'i.

¹³ Ñani vi kua'a maa san ja ka skua'o, ma vi kukui'a ini ni nuu ja ka ka'an u'u ña ñayiu ñuyiu jin ni. ¹⁴ Su yoon, chi ka jinio ja ni ka okuo na kuinio ndiyi, su vitna te ka tekuo, chi ka ka'an too in in ñanio. Te ñayiu tu ka'an too in ñani, te kui na kuinio ndiyi nuu ya. ¹⁵ Chi ndi'i ñayiu ja ka'an u'u in ñani, te kui na kuinio in ñayiu ja'ni ndiyi, te ka jini gua'a maa ni ja ni in ñayiu ja'ni ndiyi, ma ni'i ta'ui ja kotekui nikuii nikani. ¹⁶ Te ya'a kuu nuu ka jinio naxa

ka ka'an too tna'o, chi ni soko Jesukristu maa ya ja ja'a in ion, te suni yoon, na vi soko mao vi guaa ndee na vi kuo ja ja'a ñayiu ka skua'a. ¹⁷ Su nuu ja ndee ñayiu neva'a nagua oo nuu ñuyiu ya'a, te ndia'i in ñani ja kunda'u kukee ñayiu yun, te kuxii nagua neva'i, ¿nuu saa te naxa koo ja ka'an too ia Dios ini anui? ¹⁸ Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e maa san, ma vi ka'on ja ka ka'an too tna'o jin tno'o uun sua'a ni, chi vi na vi sa'a ndaa ndijao.

¹⁹ Te ya'a kuu nuu ka jinio ja ka kuo in ñayiu ndaa, te ka kukanu inio jin anuo ja ka oo gua'o nuu ia Dios. ²⁰ Su nuu ja anuo xtavi kuechi ña na in jakue'e ka sa'o, te ka'nu ka kuu ia Dios saa anuo, te maa ya, chi jini ya ndi'i nagua ka sa'o. ²¹ Ñani kua'a ja ka'an too ña san, nuu ja anuo, tu nagua xtavi kuechi ña, nuu saa te ka kukanu inio ja vi kuyatnio nuu ia Dios. ²² Te nani guaa kuu ja ka jikaon nuu ya, te vi ni'o, chi ka jantno'o nagua tatnuni ya, te ka sa'o nagua junkuaan ini ya. ²³ Te tno'o ya'a kuu ja tatnuni ya, ja na vi kandijao sivi Se'e maa ya Jesukristu, te na vi ka'an too tna'o, nagua ni tatnuni ya ja vi sa'o. ²⁴ Te ñayiu ka jantno'o nagua tatnuni maa ia Dios, chi siun ni ka oi jin ya, te suni siun ni oo ya jin. Te ya'a kuu nuu ka jinio ja ka oo jin ya, chi ni taa ya Espiritu ya ja oo ini anuo.

4

Oo Espiritu ia Dios vi oo espiritu xnda'u ña

¹ Ñani kua'a, ja ka'an too ña san, ma vi kandija ni ndi'i ñayiu ka ka'an ja jin Espiritu ia Dios ka kaxtno'i, chi vi koto tnuni ni jin kondio'ni a ndija ja Espiritu ia Dios oo jin. Chi kuakua'a ñayiu tno'o ka oo ñuyiu ya'a ja ka kachi

ja tno'o ia Dios ka ka'in. ² Te sua'a saa kuu vi kuni ni na in kaxtno'o jin Espiritu ia Dios, chi ndi'i ñayiu ndakuni ja Jesukristu kuu ia ni tetniuu Dios, te ni okuu ndija ya teyii jin yiki kuñu, te ñayiu yun guaa oi jin Espiritu ia Dios. ³ Te ndi'i ñayiu tu ka ndakuni ja Jesukristu ni okuu ndija ya teyii, te tu na Espiritu ia Dios oo jin, te ñayiu ya'a ka kuu ja ka oo jin espiritu kue'e ja ka ndakoo siki Jesukristu. Te ja ka jini so'o maa ni ja vajikuei, te vitna, chi ja ka oi nuu ñuyiu ya'a.

⁴ Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, ja ka oo ni jin maa ia Dios, te ja ni ka kundee ni, ni ka ja'nu ni ñayiu inu tno'o yun, chi ka'nu ka kuu ia ka oo jin ni, saa ja ka oo jin ñayiu ñuyiu ya'a. ⁵ Chi ñayiu ñuyiu ka kui, yun guaa ka ka'in tno'o ja oo ñuyiu, te ñayiu ñuyiu ya'a, chi ka nini tno'o ka ka'in yun. ⁶ Su mao, chi ka oo jin ia Dios, te ñayiu ka jini ia Dios, chi ka nini tno'o ka ka'on. Te ñayiu tu ka oo jin ia Dios, chi tu ka nini tno'o ka ka'on. Te ya'a kuu nuu ka jini kajio ndee ñayiu ka oo jin Espiritu ndaa, te ndee ñayiu ka oo jin espiritu ja xnda'u ña.

Kutoo ña ia Dios jion

⁷ Ñani kua'a ja ka'an too ña san, na vi ka'an too tna'a in in mao, chi nuu Dios vaji ja ka'an too tna'o. Chi ndi'i ñayiu ja ka'an too tna'i, te se'e Dios ka kui vi ka jini ia Dios. ⁸ Te ñayiu ja tu ka'an too tna'i, te tu jini Dios, chi ia kutoo ña kuu ya. ⁹ Chi ya'a kuu nuu ni xne'e ia Dios ja kutoo ña ya jion, chi ni tetniuu ya invaa Se'e ya ja ni kii nuu ñuyiu ya'a, nagua ja jin ma'ñu sagua Se'e ya, te vi kotekuo nikuii nikani. ¹⁰ Te ya'a kuu nuu xne'e naxa kutoo ña ia Dios, te masu yoon ni ka kutoo Dios, chi maa ya ni kutoo ña, te yun guaa

ni tetniuu ya Se'e ya, ja ni ji'i ya nuu ni tniuya'u ya yika kuechio.

¹¹ Ñani kua'a ja ka'an too ña san, Dios chi saa ni sa'a ya ja kutoo ña ya jion, te suni yoon na vi ka'an too tna'a in in mao. ¹² Ni in ñayiu tu sa'un na ama ka jini nui Dios, su nuu ja ka ka'an too tna'a in in mao, te siun ni oo Dios jion, te ja kutoo ña ya skunkuu ndaa nuu in ion nuu ka ka'an too tna'o. ¹³ Chi ni taa Dios Espiritu ya ja ka oo jion, te yun guaa ka jinio ja ka oo jin Dios, vi suni oo ya ini anuo. ¹⁴ Te maa san, chi ni ka jini san jin nuu san, te ka ndakani san ja ni tetniuu tata Dios Se'e ya ja skaku ni'nu ya ñayiu ñuyiu. ¹⁵ Te ndi'i ñayiu ndakuni ja Jesús kuu Se'e ia Dios, te siun ni oo Dios jin, te suni siun ni oi jin Dios. ¹⁶ Te maa san, chi ka jini san vi ka kandija san ja ia Dios, chi siun ni kutoo ña ya jin in ion, chi ia kutoo ña kuu ya, te na ñayiu siun ni ka'an too tna'i, te siun ni oi jin Dios, te suni siun ni oo Dios jin. ¹⁷ Saa te skunkuu ndaa ya nuu in ion ja ka ka'an too tna'o, nagua ja vi kukanu inio, te ma vi koyu'o kiuu sandaa ya kuechi, chi nagua ni oo maa Jesukristu nuu ñuyiu, te suni saa ni ka oo yoon nuu ñuyiu. ¹⁸ Chi nuu ka ka'an too tna'o, te tu na tno'o yu'u oo, chi kujioo ja ka yu'o nuu ka ka'an too tna'a gua'o. Te yun guaa nuu ja ndee in ñayiu yu'u, te kuini ka ja ka'an too tna'a ndandai, chi ja yu'i yun kaxtno'o ja yu'i ja vatuni tetniuu ia Dios tnuundo'o siki.

¹⁹ Te yoon, chi ka kutoo ia Dios, chi maa ya xtnañu'u ka, ni kutoo ña. ²⁰ Su nuu ja ndee in ñayiu ka'an: "Sein, chi kutoo san ia Dios", te ka'an u'ui in ñani, te chia tno'i. Chi na in tu ka'an too in ñani ja jini ñai jin nui, çte naxa kuu kokutoi ia Dios, te tu na ama ka jini ya jin nui?

²¹ Te mao, chi ka neva'o tno'o ni tatnuni maa Jesukristu nuu ka'an sua'a, ja ñayiu kutoo ia Dios, te suni na ka'an toi in in ñani.

5

Ñayiu ka kandija ka kundee nuu ñuyiu

¹ Te ndi'i ñayiu ja ka kandija ja Jesús kuu Kristu, ia ni tetniuu Dios, te se'e maa Dios ka kui. Te ndi'i ñayiu ka kutoo ia kuu Tata, te suni ka ka'an toi ñayiu ka kuu se'e maa ya. ² Te nuu ka kutoo ia Dios, te ka sa'o nagua tatnuni ya, te yun kuu nuu ka jinio ja suni ka ka'an too ñayiu ka kuu se'e maa ia Dios. ³ Chi ja ka kutoo ia Dios kuu ja ka jantno'o nagua tatnuni ya, te tno'o tatnuni ya, chi masu ja vijin ndeva'a kuu ja vi skunkuo. ⁴ Chi ndi'i ñayiu ka kuu se'e maa ia Dios ka kundei nuu ñuyiu. Chi ja ka kandijao sa'a ja ka kundeeo ka kuu nija'nuo nuu jakue'e oo nuu ñuyiu. ⁵ Te ñayiu ja ka kandija ja Jesús kuu Se'e Dios, maa ni ñayiu yun guaa ka kundei ka kuu nija'nui nuu jakue'e oo nuu ñuyiu.

Tno'o ja ka ndakani ndaa ja ja'a Se'e ia Dios

⁶ Te Jesukristu kuu ia ni kii ñuyiu jin ndute vi niñi, te masu maintno'o ni kii ya ja ni jandute ya jin ndute, chi suni ni jati niñi ya nuu ni ji'i ya. Te Espiritu kuu ia ndakani ndaa ja ja'a ya, chi maa Espiritu Dios kuu ia ka'an ndaa ndija. ⁷ Chi uni testiu ka oo andivi ja ka ndakani tno'o ndaa: [maa Tata Dios, vi Tno'o ya, vi Espiritu ya, te ndi uni ya'a kuu invaa ni Dios]. *

⁸ Te suni uni testiu ka oo ñuyiu ja ka ndakani tno'o ndaa: maa Espiritu vi ndute vi niñi ya, te ndi uni ya'a inuu ni ka ndakani.

⁹ Te nuu ja ka janta'uo tno'o ja ka

* 5:7 5:7 Tno'o ya'a, chi tu nagua vaji nuu ndi'i tutu jana'a.

ndakani ndaa ñayiu, te ka'nu ka kuu ja vi kuenta'uo tno'o ndakani maa ia Dios, chi ya'a kuu tno'o ndaa ja ndakani ya ja ja'a Se'e ya. ¹⁰ Te ñayiu kandija Se'e ia Dios, chi janta'ui tno'o ni ndakani ya, su ñayiu ja tu kandija ia Dios ka'in ja ia xnda'u ña kuu ya, chi tu kandijai tno'o ni ndakani ya ja ja'a Se'e ya. ¹¹ Te ya'a kuu tno'o ndaa ja ndakani maa ia Dios: ja taa ya ja vi kotekuo nikuii nikani, te jin ma'ñu sagua Se'e ya vi ni'o ja vi kotekuo. ¹² Chi ñayiu oo jin Se'e ia Dios, te kotekui nikuii nikani, su ñayiu ja tu oo jin Se'e ya, te ma kotekui.

Xteku Juan ñayiu ka kandija

¹³ Tno'o ya'a ni tee san nuu in in ni ja ka kandija ni sivi Se'e ia Dios, nagua ja vi kuni ni ja vi kotekui ni nikuii nikani.

¹⁴ Te ya'a kuu nuu ka kukanu inio ia Dios, ja nuu ja ka jikaon nuu ya nagua kuini maa ya, te nini ya tno'o ka ka'on. ¹⁵ Te nuu ja saa, te ka jinio ja nini ya nani guaa kuu ja ka jikaon nuu ka ndakuatuo, te ka kukanu inio ja vi ni'o nagua ka jikaon nuu ya.

¹⁶ Te nuu ja ndee in ñayiu ndia'a in ñani ja ka sa'i yika kuechi ja masu in kuechi ja jaka ña ja kui, te na ndakuatui ja ja'a ñani yun nuu ia Dios, te ndakuña'a ya ja kotekui. Ya'a kuu ñayiu ka sa'a yika kuechi ja masu ja vi kui kuu. Oo yika kuechi ja jaka ña ja vi kui, te ma ka'an san ja vi ndakuatui ja ja'a ñayiu yun. ¹⁷ Chi ndi'i jakue'e kuu yika kuechi, su oo yika kuechi ja masu jaka ña ja kuu ñayiu.

¹⁸ Chi ka jinio ja ñayiu ka kuu se'e ia Dios, tu ka sa'a kai yika kuechi, chi jito ña Jesús, ia kuu Se'e maa Dios, te tu ska'an ña Tachi. ¹⁹ Te ka jinio ja ka oo jin maa Dios, te sava ka ñayiu nii ñuyiu ka yi'i nuu nda'a Tachi.

²⁰ Su ka jinio ja ni kii Se'e maa

Dios, te ni taa ya ja ni ka jinkui'nu inio, nagua ja vi kunio ia Dios ndaa. Te ka oo jin ia ndaa, ja kuu maa Se'e ya Jesukristu. Te ia ya'a kuu Dios ndandaa ja taa ya ja vi kotekuo nikuii nikani. ²¹ Te maa ni ja ka kuu ni na kuinio se'e san, vi koto ni maa ni, te ma vi chiñu'u ni chu'chi ñuyiu ya'a.

Saa na kokuu.

Tutu kuu uu ni tee Juan, tee ni chitniuu ña Jesukristu

¹ Maa san kuu Juan, tee nija'nu nuu ñayiu ka skua'a, tee san tutu ya'a nuu ña'a ni kaji ña ia Dios vi nuu se'e ña, * ja ka'an too ndeva'a ndija san, te masu maintno'o sein ka'an too ña, chi suni ndi'i ñayiu ka jini tno'o ndaa. ² Chi ka'an too ña san ja ja'a tno'o ndaa ja oo ini anuo, te vi koo jion nikuii nikani. ³ Te maa Tata Ja'nuo jin Jito'o Jesukristu, ia kuu Se'e ya, na chindee chituu ña ya, te na kunda'u ini ña ya, te vi koo ni jin jamani maa ya vi jin tno'o ndaa ya vi ja kutoo ña ya.

Vi koyutnu ni jin tno'o va'a Jesukristu

⁴ Ni kusii ndeva'a ini san, chi ni nuku'un san sava se'e ni ja ka jikai jin tno'o ndaa, nagua ni tatnuni maa Tata Dios nuu ja vi sa'o. ⁵ Vitna te jikanta'u san nuu ni, vi kua'a, ja na vi ka'an too tna'o. Te tno'o ja tee san ya'a, chi masu in tno'o ja tatnuni jaa kuu, chi tno'o ja ni ka jinio ndee jaxtna'ñu'u kuu. ⁶ Te ja vi ka'an too tna'o kuu ja vi kakao nagua tatnuni maa ya nuu. Te ya'a kuu tno'o tatnuni ya nuu ni: ja vi ka'an too tna'a ni, nagua ni ka onini ni ndee jaxtna'ñu'u.

⁷ Chi kuakua'a ñayiu ka xnda'u ña ni kekuei nuu ñuyiu ya'a, te tu ka ndakuni ja Jesukristu ni okuu ndija ya teyii. Te ñayiu ka sa'a sia'a ka kuu ñayiu ka xnda'u ña vi ka ndakoi siki Jesukristu. ⁸ Vi koto va'a ni maa ni, nagua ja ma vi skunaa ni ya'u ja vi ni'i ni ja ja'a tniuu gua'a ka sa'a ni, chi saa

sua'a vi ni'i ni ndi'i ja vi kuta'u vi kundetu ni.

⁹ Chi nani kuu ñayiu ndasonee inka tno'o siin, te tu oi jin tno'o ni kaxtno'o Jesukristu, nuu saa te tu oi jin ia Dios. Su na ñayiu oo ni jin tno'o ni kaxtno'o Jesukristu, te ñayiu yun guaa oi jin Tata Dios vi jin Se'e ya. ¹⁰ Te nuu na in ñayiu majakoto ña jin ni, te tu kaxtno'i tno'o ya'a, te ma vi kuantu'u ni jin nuu ve'e ni, ni ma vi ndakantno'o tna'a jin. ¹¹ Chi na in ndakantno'o tna'a jin, te kiundui nuu tniuu kue'e ja sa'a ñayiu yun.

Ndetu ka'nu Juan ja jinkoto ña de

¹² Oo kuakua'a tno'o ja ka'an ka san nuu in in ni, su tu kuini san ja tee san nuu tutu jin tinta, chi ndetu ka'nu san ja kenta san nuu ka oo ni, te jian vi ndatno'o, nagua ja saa te vi kusii ini ndeva'o.

¹³ Te ka ndakantno'o ña se'e ña'a kuu ku'u ni, inka ña'a ni kaji ia Dios, ¿a kukueni ka oo ni? Te saa vi ka'an ni jin.

Saa na kokuu.

* 1:1 1:1 Kuu vi jinkui'nu inio ja ka'an jin in veñu'u vi jin ñayiu ka skua'a yun.

Tutu kuu uni ni tee Juan, tee ni chitniuu ña Jesukristu

¹ Maa san kuu Juan, tee nija'nu nuu ñayiu ka skua'a, ja tee san tutu ya'a nuu Gayo, tee ka'an too ndaa ndija san.

² Ñani ja ka'an too ña san, jikanta'u san nuu ia Dios ja ja'a ni, ja ndi'i tniuu sa'a ni na kee vii kee va'a jin ni, te koo va'a ni, nagua oo va'a anu ni nuu ia Dios. ³ Ni kusii ndeva'a ini san nuu ni kikuei ñani ka skua'a, te ni ka ndakani de ja skunkuu ndaa ni nuu ia Dios vi naxa jika ni jin tno'o ndaa. ⁴ Te tu na in guaa kuu ka ja kusii ini san, chi ja ni ni'i tno'o san ja ñayiu ka kuu na kuinio se'e san ka jikai nuu ichi ndaa.

Vi chituo ñayiu ka xtutenuu tno'o ia Dios

⁵ Ñani ja ka'an too ña san, gua'a ndeva'a sa'a ni ja chituu ni taka ñanio ja ka skua'a, te vi'i ka ndi'ni ni ja ja'a ñanio ja tu ni ojini ni. ⁶ Chi ka ndakani de nuu ñayiu ka skua'a ya'a naxa ka'an too ni de. Te tanunda'a ni chituu ni de nagua ka ja'ni ña jin de ja kuu ki'inkuei de nuu ichi, nagua junkuaan ini maa ia Dios. ⁷ Chi ni kekuei de kua'ankuei de ja vi kunukuechi de nuu Jesukristu, te tu ni ka janta'u sa'un de nagua ka chituu ña ñayiu tu ka kandija ia Dios. ⁸ Te yun guaa yoon, chi kanuu ja vi chituo tee yun, nagua ja vi chituu tna'o jin de nuu ka kaxtno'o de tno'o ndaa nuu ñayiu.

Ni sa'a Diótrufes jakue'e

⁹ Ja ni tee san in tutu nuu ñayiu ka skua'a, su Diótrufes, chi tu janta'u de tno'o ja tatnuni san, chi junkuaan ini maa de ja kotatnuni de nuu ñayiu yun. ¹⁰ Te yun guaa nuu ki'in san, te kuxeen san nuu

de, ja jika de ka'an kue'e de vi ka'an tno'o de sikio. Te ni tu ndenuu ini de ja siun sa'a de, chi ni tu janta'u de taka ñani ja jinokuei, te ñayiu ka kuini ja vi kuenta'u ñai, te tu jandetu de, te skunu ña de nuu ka oo ñayiu ka skua'a yun.

¹¹ Ñani ja ka'an too ña san, ma kondikin ni ñayiu ka sa'a jakue'e, chi kondikin ni ñayiu ka sa'a java'a. Chi ñayiu ka sa'a java'a yun ka kuu se'e ia Dios, su ñayiu ka sa'a jakue'e yun, chi tu ka jini ia Dios.

¹² Te ndi'i ñayiu ka ndakani java'a sa'a Demetrio, te vi ndee tno'o ndaa maa ia Dios ndakani. Te suni sein, chi ndakani san taka java'a sa'a de, te jini maa ni ja tno'o ndaa ndakani san.

Ndetu ka'nu Juan ja jinkoto ña de

¹³ Te oo kua'a ka tno'o ja ka'an san nuu ni, su tu kuini san ja tee san in tnuu jin tinta. ¹⁴ Chi ndetu ka'nu san ja yachi ni jakoto ña san, te jian vi ndatno'o.

¹⁵ Te koo ni jin tno'o mani. Te ñayiu ka skua'a ja ka oo ya'a ka ndakan tno'o ña, ¿a kukueni oo ni? Te tanunda'a ni ndakan tno'o ni in in ñayiu ka skua'a ja ka oo jin ni jian, ¿a kukueni ka oi?, te saa na vi ka'on.

Tutu ni tee Judas, tee ni chitniuu ña Jesukristu

¹ Maa san kuu Judas tee jinnokuechi nuu Jesukristu, ñani Jacobo. Te tee san tutu ya'a nuu maa ni ja ka kuu ni ñayiu ni kana ña Tata Ja'nuo ja kutoo ña ya, te tava'a ña ya jin ma'ñu sagua Jesukristu. ² Te na kaya ja ka'anda'u ka'an kee ña ya, vi jamani ya vi ja kutoo ña ya.

Vi koto ni maa ni jin ñayiu ka xnda'u ña

³ Ñani, kua'a, ja ka'an too ña san, ni ndioo ndeva'a ini san ja tee san in tutu ja ja'a ja skaku ni'nu ña Jesukristu jion. Su ni jini san ja kanuu ka ja tee san tutu ya'a nuu xteku ña san ja vi nduku ndee ni vi kandija gua'a ni tno'o va'a ya ja ni jiña'a ia Dios invaa ni jichi nuu ñayiu maa ya. ⁴ Chi ni ka kiunduu yu'u sava tee ka xnda'u ña ne'u maa ni. Te tee yun, chi ndee jana'a ja ka yikua'a de nuu ia Dios ja vi tniuya'u de yika kuechi de, chi tee kue'e ndeva'a ka kuu de, te ka tee ni de ja Dios, chi ia nda'u ini kuu ya, te kuu vi sa'a de taka jane'e jayichi, te tu ka ndakuni de ja invaa maa Jito'o Jesukristu kuu ia tatnuni nuu ndi'i.

⁵ Te kuini san ja ndaska'an ña san, visi ja ka jini ni ndi'i tno'o ya'a, ja visi ni skaku ni'nu ña Jito'o jin ñayiu Israel nuu ni ndene'e ña ya ñuu Egipto, su nuu kuee ka, te ni xnaa ña ya jin sava ñayiu yun ja tu ni ka kandijai ya. ⁶ Te suni vi kona'a ni ja ia ka jinokuechi nuu Dios ja tu ni ka jito va'a ya tniuu ni ka ondiso ya, te ni ka xndoo ya nuu ni ka oo ya andivi. Te ni jasi ña ia Dios vekaa nee nuu siun ni vi koo ya, guaa ndee maa kiuu ka'nu ja sa'a ndaa

ya kuechi. ⁷ Te nagua ni ka sa'a ia ka jinokuechi nuu Dios, te suni saa ni, ni ka sa'a ñayiu ñuu Sodoma vi ñuu Gomorra vi sava ka ñuu ja ka netna'a yatni jin. Chi ni ka sa'i kuechi ñuyiu vi ndi'i taka jane'e jayichi ja masu ja vi sa'i kuu, te ni junkuei nuu tundo'o ja ka kai nuu ñu'u nikuii nikani, te yun guaa ka kui in taniñu nuu ndi'i ñayiu.

⁸ Te vi suni saa ni ka sa'a tee ka xnda'u ña ja ka oo de ne'u maa ni, chi ka ka'an de ja ni skuni ña ia Dios nuu jani, te jin yun ka sa'a de kuechi ñuyiu vi ka skexiko de tniuu ndiso Jito'o vi ka kane'e de jin ia ka kuu na'nu ka. ⁹ Su na ni ka tee tna'a Miguel, ia kuu ka'nu ka ja jinokuechi nuu Dios jin Tachi, nuu ni ka kindee tna'a ya jin Tachi yun yiki kuñu Moisés, te tu ni kii ini ya ja xtau tnia'a ya Tachi yun, chi sua'a jiña'a Miguel: "Maa Jito'o na kuxeen nuu ron".

¹⁰ Su tee ka xnda'u ñayiu ya'a, chi ka kane'e de jin ndi'i ja tu ka jini de. Te ka sa'a de nagua vaji nuu jajintnuni maa de, na kuinio kiti, ja tu jini ti nagua sa'a ti, te jin ja ka sa'a de yun sa'a ja vi naa de.

¹¹ Te nda'u ni ka de, chi ka ndikin de ichi ni jika Caín ja ni ja'ni de ñani de, te ka ndioo ini de ja vi ni'i de xu'un, guaa ni ka kiunduu de nuu ichi kue'e ja ni ojika Balaam, te vi naa de nagua ni ndo'o Coré ja ni xnaa ña ia Dios nuu ni ndakoo de siki Moisés.

¹² Chi ka kuu tee ya'a na kuinio in ja sa'a tne'e ña jin ni nuu ka sa'a ni viko ja ka kunda'u ini tna'a ni, chi ka jaa ka ji'i de, te ka kusii ndeva'a ini de, te ni tu ka ndi'ni de nagua ka kuu sava ka ñayiu, chi nani ja ka kuu maa de ka ndi'ni de. Te ka kuu de na kuinio viko ja tu na sau ndiso, te ya'a yun ni xtechi ña tachi, axi na kuinio yutnu, ja tu na kiti vixin in yoo kuun maa ti. Te ka kuu de na kuinio yutnu ja ni kana ndiso ndi'i

tnu jin yo'o tnu, te ni ji'i sa'un tnu.
 13 Te suni ka kuu de na kuinio nuu jiso xeen ndeva'a nuu ndute mar, te ndajinonta ti'iñu tne'e, te saa ndatuu jakue'e ka sa'a de ja taa kanoo ña nuu ka jini ñayiu. Te suni ka kuu de na kuinio kimi ja jino kua'an jino vaa ti, te ja otua'a in nuu nee ndeva'a nuu vi koo de nikuii nikani.

14 Te suni sua'a ni ka'an Enoc, tee ni ndakani tno'o ia Dios ndee jana'a, tee kuu tatatno'o kuu uja Adán nuu ni ka'an de sua'a ja ja'a tee ka xnda'u ña yun: "Ni jini san Jito'o ja vaji ya jin kuakua'a mil ia ka jinokuechi nuu ya, 15 ja sa'a ndaa ya kuechi ndi'i ñayiu, te vi tniuya'u ñayiu kue'e ndi'i jane'e jayichi ni ka osa'i vi ndi'i tno'o kue'e ni ka oka'in siki ya, ja ka kui ñayiu kue'e ja ka sa'i yika kuechi". Ni kachi Enoc.

16 Te tee ya'a, chi nino'o ni ja ka ka'an kuechi de vi ka ka'an de kuentu ñayiu, te maa ni ka nduku de java'a maa de, te ka ka'an teyii ndeva'a de vi ka ka'an yiñu'u de nuu ñayiu nani ja vi kene'e de jayiñu'u maa de.

Xteku ña Judas jin ñayiu ka skua'a

17 Su maa ni, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, vi kondaka'an maa ni tno'o ni ka kaxtno'o tee ni chitniuu Jito'o Jesukristu, 18 nuu ni ka ka'an de: "Nuu kuyatni kiuu sandi'i, te vi koo ñayiu vi kuaku ndee ña, te vi kosa'i jane'e jayichi nagua ka junkuaan ini mai", ka kachi de.

19 Te ñayiu kue'e ya'a ka kuu ja ka sa'a ja ka ja'nde tna'a ñayiu ka skua'a, chi ka sa'i jane'e jayichi ja ka kusii ini jin yiki kuñui, te tu na Espíritu ia Dios ka oo jin.
 20 Su maa ni, vi ñani vi kua'a ja ka'an too ña san, vi koyutnu ni jin tno'o vii tno'o va'a ka kandija ni, te vi ndakuatu ni jin ma'ñu sagua Espíritu ia Dios. 21 Te vi koo ni jin Dios, ia kutoo ña. Te vi kondetu

ka'nu ni ja kunda'u ini ña Jito'o Jesukristu guaa ndee na taa ya ja vi koteku ni nikuii nikani.

22 Te vi kunda'u ini ni sava ñayiu tu ka kandija gua'a. 23 Te vi ndatau ni sava ñayiu ja vi skaku ni'nu ni jin nuu ñu'u andeya, te vi kunda'u ini ni sava kai, su vi koto ni maa ni jin jakue'e ka sa'i yun, te vi kukini ini ni guaa ndee sa'un ka ni'nui, chi ni ka kuu tne'e jin yika kuechi ka sa'i yun.

Ndakuanta'u Judas nuu ia Dios

24 Maa Dios kuu ia ka'nu ndeva'a ja tava'a ña ya ja ma junkuei ni nuu taka jakue'e, te sa'a ya ja ndentakuei vii ni nuu ye'e tajan ya, te vi kosii ini ni nuu ya. 25 Te maintno'o maa ya kuu Dios ndichi ndeva'a, ia skaku ni'nu ña jin ma'ñu sagua Jito'o Jesukristu. Te nuu maa ya na koo jayiñu'u, vi na koo jaka'nu ndeva'a ya, vi na kotatnuni ya, vi na kondiso tniuu ya nuu ndi'i tu'u ndee ama ka vi vitna vi nikuii nikani. Saa na kokuu.

Tniuu ja ni skuni ña ia Dios jin Juan

¹ Ya'a kuu tno'o ja ni jiña'a ia Dios nuu Jesukristu, nagua ja ndaxne'e ya nuu ñayiu ka jinokuechi nuu ya, nagua kuu ja ñama ni kokuu. Te yun guaa ni tetniuu Jesukristu ia jinokuechi nuu ya ja skuni ña ya jin sein ja kuu san Juan ja jinokuechi san nuu ya naxa kaa ja kokuu. ² Te ndakani ndaa san ndi'i ja ni jini san, vi kuu san testiu tno'o ka'an ia Dios, vi suni tno'o ja ni ndakani Jesukristu. ³ Na ta'u na ndetu ñayiu ka ka'u tutu ya'a nuu ñayiu, te suni nase inu ta'u ñayiu ka nini tno'o ja ni ka'an ia Dios naxa kokuu, te ka tanui tno'o ja yoso ya'a, chi ja ni kuyatni ja skunkuu taka tno'o ja yoso nuu tutu ya'a.

Ni tee Juan nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo nuu ndi uja veñu'u

⁴ Maa san kuu Juan, te tee san tno'o ya'a nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo nuu ndi uja veñu'u ñuu ja tñii Asia. Te vi kuta'u vi kundetu ni javii java'a vi jamani ja vaji nuu Dios, ia kuu Dios vitna, vi ia kuu Dios ndee jana'a, vi ia ja kii. Te suni vi kuta'u ni ja vaji nuu uja Espiritu ja oo nuu tatnuni ia Dios. ⁵ Te suni vaji nuu Jesukristu, ia kuu testiu ndaa, ia ni ndateku xtnañu'u ka ne'u ndiyi, ia tatnuni nuu taka rey ka oo ñuyiu. Te ni kutoo ña Jesukristu jin yoon guaa ni ndakate ya yika kuechio jin nifi ya. ⁶ Te ni sa'a ya ja ka kuo rey vi sutu ja ka jinokuechio nuu Tata ya, Dios. Te nuu maa ya na koo jayiñu'u vi jaka'nu nikuii nikani. Saa na kokuu.

⁷ Te vi kondia'a ni ja ndee nuu viko ndii Jesukristu,

te ndi'i ñayiu vi kuni ya, vi guaa ndee ñayiu ni ka xtuji ña jin ya,

te nasaa natu'u ñayiu oo nii ñuyiu vi nda'i vi kana nuu vi kuni ja ndenta ya.

Saa na kokuu.

⁸ “Maa rin kuu ia oo xtnañu'u vi ia oo sandi'i”, kachi Jito'o, ia kuu Dios vitna, vi ia kuu Dios ndee jana'a, vi ia ja kii, ia ndakui ndeva'a.

Ni jini Juan ja ye'e tajan Jesukristu

⁹ Maa san kuu ñani ni Juan, te suni inuu ni tnundo'o ka tna'o ja ka kandijao Jesukristu. Te inuu ni vi koo nuu tatnuni ia Dios, te inuu ni ka jandee inio sa'a Jesukristu. Te ja ja'a ja ndakani san tno'o ia Dios vi ka'an ndaa san tno'o Jesukristu, guaa ni ka kakuiko ña jin san, te ni ka sia'a ña ja oo san in isla nani Patmos. ¹⁰ Te ni oo san jin Espiritu ia Dios in kiuu maa Jito'o, te ni skuni ña ya jin san. Te ni jini san ja ni kana jaa ichi yata san na kuinio ja nda'i in trompeta. ¹¹ Te kachi:

—Maa rin kuu ia oo ndee jaxtnañu'u vi ia oo sandi'i. Te tee nuu in liuru taka ja kuni ron, te tetniuu ron na ki'in nuu ndi uja veñu'u ja ka oo Asia, nuu ñayiu veñu'u Éfeso vi Esmirna vi Pérgamo vi Tiatira vi Sardis vi Filadelfia vi Laodicea —kachi ya.

¹² Te ni jionenuu san ja kondia'a san na in kuu ja ka'an jin san, te nuu ni jionenuu san, te ni jini san uja kandeleru oro. ¹³ Te ma'ñu ndi uja kandeleru yun ni jini san nukuiin in ia kaa nagua kaa in ñayiu ñuyiu. Te ni'nu ya in sa'un kani ja kunjino ndee nuu ja'a ya, te nu'ni yika ya in sinchu ja kuu oro. ¹⁴ Te ixi xini ya, chi ja yayaa kuu na kuinio ixi ndikachi axi na kuinio yua'a ja oo nuu yuku yua'a. Te nduchi nuu ya, chi vi kanda'a na kuinio yañu'u. ¹⁵ Te si'in ya, chi vi yeye'e na kuinio kaa kuu

bronze ja ni ndua'a nuu jitnu, te vi jiso kuei kuei ka'an ya, nagua jiso nuu jika kua'a ndute. ¹⁶ Te nda'a kua'a ya nee ya uja kimi, te yu'u ya ni kana in yuchi kani ndugua ja xeen nduu jioo nuu. Te nuu ya, chi vi na kaa nikandii nuu kuun xenxeen ka'ni kaa.

¹⁷ Te nuu ni jini san ya, te ni ndonso san nuu ja'a ya na kuinio ja ni ji'i san. Su ni sonee ya nda'a kua'a ya siki san, te kachi ya:

—Ma yu'u ron, chi maa rin kuu ia oo xtna'nu'u vi ia oo sandi'i. ¹⁸ Ia tekku kuu rin, chi ni ji'i rin, su ni ndateku rin, te vitna chi tekku rin nikuii nikani. Saa na kokuu. Te yinda'a rin ndakaa jakue'e ja ja'ni ñayiu vi ndakaa ñuu ji'i. ¹⁹ Nuu saa te tee nuu tutu nagua kuu ja ni jini ron, nagua oo vitna, vi nagua kuu ja koo nuu kuee ka. ²⁰ Te ya'a kuu tno'o yiyu'u ja ka'an siki ndi uja kimi ja ni jini ron nee rin ichi nda'a kua'a rin jin ndi uja kandelero ja ni jini ron: ndi uja kimi yun ka kuu ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka jito ndi uja veñu'u yun, te ndi uja kandelero ja ni jini ron yun ka kuu ndi uja veñu'u.

2

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Éfeso

¹ Ni ka'an Jesús nuu maa san ja kuu san Juan, te kachi ya:

—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka skua'a veñu'u oo ñuu Éfeso: Sua'a ka'an ia nee uja kimi ichi nda'a kua'a ya, te jika ya ma'ñu ndi uja kandelero oro: ² “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te ndia'a rin ja ka nduku ndee ndeva'a ron ka satniuu ron, te ka jandee ini ron jin tniuu ka sa'a ron. Te suni jini rin ja tu ka kundee ini ron jin ñayiu ka sa'a jakue'e, chi ka jito tñuni ron taka tee tno'o ka ka'an ja tee ni chitniuu rin ka kuu de, su masu inu ndija de, chi ni ka

sinotuu ron de ja tee tno'o ka kuu de. ³ Ja ni kuu kua'a tñundo'o ka tna'a ron, su ka jandee ini ron, te ka nduku ndee ndeva'a ron ka satniuu ron ja ja'a rin, te tu ka skuuta ron maa ron. ⁴ Su visi ni saa, te oo in ja ka'an kuechi rin siki ron: ja tu ka kutoo ka ña ron nagua ni ka okutoo ña ron jin rin ndee jaxtna'nu'u. ⁵ Yun guaa vi ndaka'an naxa ni kuu ja ni ka xndendoo ron ja tu ka kutoo ka ña ron jin rin, te vi ndatna'u ini, te vi ndasa'a nagua ni ka osa'a ron ndee jaxtna'nu'u. Chi nuu tu, te jaa rin, te xtajioo rin kandelero ron nuu oo ini veñu'u, nuu ja ma vi ndatna'u ini ron. ⁶ Su visi ni saa, te oo na'i in jagua'a ja ka sa'a ron, chi ka skexiko ron nagua ka sa'a ñayiu ka kuu nicolaíta, te suni ru'un, chi skexiko rin. ⁷ Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espiritu ia Dios jin ñayiu ka oo veñu'u. Na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kuña'a rin kiti vixin ja kuun nuu yutnu taa ja kotekuo ja vi kai, yutnu nukuiin ma'ñu sagua ndee nuu oo maa ia Dios, nuu vii ndeva'a ndee andivi”, kachi ya.

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Esmirna

⁸ Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:

—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka skua'a veñu'u oo ñuu Esmirna: Sua'a ka'an ia oo ndee xtna'nu'u vi ia oo sandi'i, ia ni ji'i, te ni ndateku ya: ⁹ “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te jini rin tñundo'o ja ka tna'a ron, vi ja ka kunda'u ron, visi jandaa ja ka oo kuika ron nuu ia Dios. Te suni jini rin ja ka kane'e ña ñayiu ka ka'an ja ñayiu judio ja ni kaji maa Dios ka kui, su masu ndija ja suu ka kui, chi ka kui na kuinio ñayiu ka ndututu ja ka jinokuechi nuu Tachi. ¹⁰ Te ma vi koyu'u sa'un ron taka tñundo'o

ja vi tna'a ron, chi sa'a Tachi ja ki'inkuei sava ron vekaa, nagua ja koto tnuni ña, te vi tna'a ron tnundo'o uxi kiuu. Su vi koyutnu, ma vi yu'u ron, vi guaa ndee na vi kuu ron, te taa maa rin in ja vi kuta'u ron ja vi koteku ron nikuii nikani. ¹¹ Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espiritu ia Dios jin ñayiu ka oo veñu'u. Na ñayiu kundee nuu jakue'e, te ma tna'a kai tnundo'o ja kui jichi kuu uu", kachi ya.

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Pérgamo

¹² Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:

—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka skua'a veñu'u oo ñuu Pérgamo: Sua'a ka'an ia nee yuchi kani ndugua ja xeen nduu jioo nuu. ¹³ “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te jini rin ja nuu ka oo ron jian kuu nuu tatnuni Tachi. Su visi ni saa, te ka oo yutnu ron jin tno'o rin, te vini kiuu ni ka ja'ni Antipas, tee ndaa ja ni ndakani tno'o rin ne'u maa ron, te tu ni ka ndayu'u ron ja ka kandija ña ron. Chi ñuu nuu ka oo ron jian kuu ñuu nuu tatnuni Tachi.

¹⁴ 'Su vini saa, te oo ndee saa tno'o ja ka'an kuechi rin siki ron, chi jian ka oo ron jin sava ñayiu ja tu ka kuini ja vi xndendoi tno'o ni kaxtno'o Balaam, tee ja ni xteku Balac ndee jana'a, ja ni skanakau de ñayiu Israel nuu yika kuechi nuu ni ka jai ja ni ka osokoi nuu chu'chi vi ja ni ka osa'i kuechi ñuyiu jin inka ñayiu. ¹⁵ Te suni ka oo ron jin sava ñayiu ja tu ka kuini ja vi xndendoi tno'o ka kaxtno'o ñayiu nicolaíta, te tu jintna'a sa'un ini rin. ¹⁶ Yun guaa vi ndatna'u ini, te vi sama ron maa ron, chi nuu tuu, te ñama jaa rin, te jin yuchi kani ja kana yu'u

rin kaxin tna'a rin jin. ¹⁷ Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espiritu ia Dios jin ñayiu ka oo veñu'u. Na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kuña'a rin maná ja yiyu'u ja kai. Te suni kuña'a rin in yuu kuijin luluu, te nuu yuu luluu yun kondee in sivi jaa ja vi ni in ñayiu tu na in kuni sivi yun, chi maintno'o maa ñayiu ja ni'i guaa kuni", sua'a ni ka'an ya.

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ka oo veñu'u ñuu Tiatira

¹⁸ Te suni ni ka'an tuku ya nuu san:

—Suni tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka skua'a veñu'u oo ñuu Tiatira.

Sua'a ka'an Se'e ia Dios, ia kandanda'a nduchi nuu na kuinio yaa ñu'u, te si'in ya, chi vi yeye'e na kuinio kaa kuu bronce ja ni ndua'a vivii. ¹⁹ “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te jini rin ja ka ka'an too tna'a ron, vi ka kandija gua'a ña ron, te ja jinokuechi gua'a ron vi ka jandee ini ron nuu tnundo'o. Te jini rin ja gua'a ka ka sa'a ron vitna, masu nuu ni ka keja'a ron.

²⁰ 'Su visi ni saa, te oo ndee saa tno'o ja ka'an kuechi rin siki ron, chi ka jandetu ron ja kaxtno'o in ña'a kuu na kuinio Jezabel nuu ñayiu, te ka'an ña ja ña'a ndakani tno'o ia Dios kuu ña, te xnda'u ña ñayiu ka jinokuechi nuu ni, te jaka ña ña ja ka sa'i kuechi ñuyiu jin inka ñayiu vi ka jai ja ni ka soko nuu chu'chi. ²¹ Te ni ondetu nuu rin nagua ja na ndatna'u ini ña, su tu kuini ña ja xndoo ña kuechi ñuyiu ja sa'a ña yun.

²² 'Yun kuu ja vitna te sa'a rin ja na ki'in ña in kue'e, te kava ña nuu jito, te tetniuu rin in tnundo'o ndeva'a ja vi tna'a ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin ña, nuu ja ma vi ndatna'u ini ja vi xndoi tniuu kue'e ni ka kutua'i ja sa'a ña'a yun. ²³ Te sa'a rin ja vi kuu

ñayiu ka kandija tno'o ka'an ña'a yun. Saa te vi kuni ndi'i ñayiu ka skua'a ja maa rin kuu ia jini ndi'i ndee jajintnuni vi ndee anu ñayiu. Te taa rin nuu in in ron nakuu nakuu nagua ni ka sa'a ron. ²⁴ Su maa ron vi sava ka ñayiu ja ka oo jin ron ñuu Tiatira ja tu ka ndikin ron tno'o ni kaxtno'o ña'a yun, te ni tu ka jini ron nagua ka kuu tno'o ka xnani ñayiu yun ja ka kuu tno'o yiyu'u gua'a nuu Tachi, te ka'an rin ja ma xtavi kuechi ka ña rin jin ron inka tniuu. ²⁵ Su vi tava'a gua'a tno'o ni ka kandija ron, guaa ndee kiuu na ndenta rin. ²⁶ Te na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kosa'a ni tniuu ni jiña'a rin nui ndee kiuu sandi'i, te kuña'a rin tniuu konei ja kotatnuni nuu taka ñuu. ²⁷ Te nagua ni chitniuu ña Tata rin ja tatnuni rin, suni saa vi kotatnuni xein nuu taka ñuu, na kuinio in yutnu kaa ja ka kani in kisi ñu'u, te skuechi kueli ña. ²⁸ Te suni kuña'a rin kimi ja oo tno'o ne'e nui. ²⁹ Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espiritu ia Dios jin ñayiu ka oo veñu'u." Sua'a ni ka'an ya.

3

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Sardis

¹ Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:

—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka skua'a veñu'u oo ñuu Sardis: Sua'a ka'an ia neva'a ndi uja espiritu ia Dios vi ndi uja kimi: “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron, te suni jini rin ja ka kuu ron na kuinio ndiyi, visi ka tekun tno'o ron ja ka tekun ron. ² Vi kondito te ma vi kusun ini ron, te vi ndeja'a vi koyutnu ron jin joo ka ja ka kandija ron, chi vi ja oo yatni ja naa, chi jini rin ja kuini ka ja kentakuei ron vi sa'a ron nagua

kuini maa ia Dios. ³ Vi ndaka'an tno'o ja ni ka onini ron, te ni ka janta'u ron, te vi kuantno'o vi ndatna'u ini nuu kuechi ron, te vi kondito, chi nuu na vi kusun ini ron, te sanaa te kii rin siki ron, te ni ma vi kuni ron na ore kii rin na kuinio in kui'na. ⁴ Su visi ni saa, te ka neva'a ron sava ñayiu ñuu Sardis jian ja tu ni ka sa'i yika kuechi, ja kuu na kuinio ja tu ni ka sa'a tne'i sa'uin. Te yun kuu ja vi ndee yayaa sa'un vi kui'nui nuu vi kokakai jin rin, chi ñayiu va'a ka kui nuu rin. ⁵ Te na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kui'nui sa'un yayaa, te ma xnaa rin sivi nuu liuru nuu ka yoso sivi ñayiu vi koteku nikuii nikani, chi sua'a ndakuantno'o rin jin nuu Tata rin vi nuu ia ka jinokuechi nuu ya. ⁶ Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espiritu ia Dios jin ñayiu ka oo veñu'u.”

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Filadelfia

⁷ Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:

—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu Dios ja jito ñayiu ka skua'a veñu'u oo ñuu Filadelfia: Sua'a ka'an ia vii, ia ndaa, ia yinda'a ndakaa rey David, ja ndiso ya tniuu ka'nu ja ndakune ya nuu kiukuei ñayiu, te ni in ma kuu ndakasi, te nuu ndakasi ya, te ni in ma kuu ndakune. ⁸ “Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron. Te ya'a ni june rin na kuinio in ye'e ichi nuu ron ja kiukuei ron, te ni in ma kuu ndakasi, chi visi tu inu ndakui gua'a ron, su ni ka jantno'o ron tno'o rin, te tu ni ka tayu'u tno'o ron ja ka kandija ña ron. ⁹ Ka oo sava ñayiu ja ka ndututu nuu Tachi ja ka ka'in ja ñayiu judio ja ka oo jin Dios ka kui, su masu inu ndijai, chi chia inu tno'i. Nuusaa te sa'a rin ja kikuei nuu ron,

te vi jinkuiin jiti nuu ja'a ron, nagua ja vi kuni ja kutoo ña rin jin ron. ¹⁰ Chi ni ka jantno'o ron tno'o ni tatnuni rin ja ni ka jandee ini ron nuu tundo'o. Yun kuu ja suni tava'a ña rin jin ron ore kii tundo'o siki ñayiu ka oo nii ñuyiu, chi koto tnuni ña jin ndi'i ñayiu. ¹¹ Te vi tava'a gua'a tno'o ka kandija ron, chi ñama ndenta rin, nagua ja ni in ma ndakindee ja vi kuta'u ron. ¹² Na ñayiu kundee nuu jakue'e, te sa'a rin jin ja kokui na kuinio in si'in ndee ja yituu veñu'u ia Dios maa rin, te ma vi kujioo sa'uin nuu oo ya. Te tee rin sivi ia Dios rin nui vi sivi ñuu ia Dios rin ja kuu Jerusalén jaa ja makuun ndee andivi nuu oo Dios rin, te suni tee rin sivi jaa maa rin nui. ¹³ Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espíritu ia Dios jin ñayiu ka oo veñu'u."

Tno'o ja kua'an nuu ñayiu ka skua'a ja ka oo veñu'u ñuu Laodicea

¹⁴ Te suni ni ka'an tuku ya nuu san, te kachi ya:

—Tee tno'o ya'a na ki'in nuu ia jinokuechi nuu maa Dios ja jito ñayiu ka skua'a veñu'u oo ñuu Laodicea: Sua'a ka'an ia ka'an "saa na kokuu", ia kuu testiu ndaa, ja ka'an ya tno'o ndaa, ia xiin ma'ñu sagua ni sa'a ia Dios ndi'i ja oo ñuyiu.

¹⁵ "Ja jini rin ndi'i ja ka sa'a ron ja ni masu ja vijin, te ni masu ja i'ni ka kuu ron. ¡Vaa nuu sua'a te ja vijin axi ja i'ni vi kokuu ron! ¹⁶ Su ja siun vi joo i'ni ron vi joo vijin ron, te masu ja vijin ni masu ja i'ni kuu ron, te yun guaa ndujan ña rin jin yu'u rin ja tu jintna'a ini ña rin. ¹⁷ Chi kachi ron ja ñayiu kuika kuu ron, chi ni jinkoo va'a ron, te tu nagua ja'ni sa'un ka ña jin ron. Te tu jini ron, su in ja ña kanoo kuu ron vi tu nagua neva'a ron vi kunda'u ndeva'a ron, vi kuaa ron vi kavichi ron. ¹⁸ Te

yun guaa xteku ña rin jin ron ja nuu maa rin ki'in ron oro ja ni nduvii nuu ñu'u, nagua ja kokuu ron ñayiu kuika ndija. Te suni nuu maa rin ki'in ron sa'un kuijin kui'nu ron, nagua ja ma kokuu kanoo ron ja oo vichi ron. Vi nuu maa rin ki'in ron tatna kee nuu ron, nagua ja kuu kondia'a gua'a ron. ¹⁹ Chi kuxeen rin vi tetniuu rin tundo'o siki ndi'i ñayiu kutoo rin. Nuu saa te vi ni ini ni anu ron vi skunkuu ron tno'o rin, te vi ndatna'u ini nuu jakue'e ka sa'a ron. ²⁰ Vi konini gua'a, chi ya'a oo rin ye'e ron, te kana rin. Te nuu ja ndee in ñayiu nini tno'o ka'an rin, te ndakunei ye'i, te kiuu rin ve'i, te kaxini rin jin, te suni kaxini mai jin rin. ²¹ Te na ñayiu kundee nuu jakue'e, te kuña'a rin nuu mesa nuu tatnuni rin ja vi konukoi jin rin, nagua ni kundee maa rin nuu jakue'e, te ni ka jinkoo rin jin Tata rin nuu mesa nuu tatnuni ya. ²² Na in oo so'o, te na konini tno'o ka'an Espíritu ia Dios jin ñayiu ka oo veñu'u."

4

Taka ia ka oo andivi ka chiñu'u nuu ia Dios

¹ Yun te ni skuni ña ia Dios jin san, te ni jini san ja nune in ye'e ichi andivi, te tno'o xtnañu'u ja ni onini san ka'an ya jin san kuu na kuinio ja nda'i in trompeta, te kachi ya:

—Ne'e, makaa ya'a, te na xne'e rin taka ja kokuu kiuu kua'on sua'a —kachi ya.

² Te vi ore saa ni kendoo san jin jaka'nu maa Espíritu ia Dios, te ni jini san in mesa nuu tatnuni ja oo ndee andivi, te nuu mesa yun nukoo in ia. ³ Te yeye'e nuu ia nukoo yun na kuinio in yuu yeye'e ja nani jaspe axi yuu kuakua'a ja nani cornalina. Te mesa nuu tatnuni yun ni jionduu in tikoye'nde ja vi yeye'e na kuinio yuu vii ndeva'a ja nani esmeralda. ⁴ Te

xiin mesa nuu tatnuni yun, ni jini san ni ka jionduu ña oko kuun ka mesa nuu tatnuni, te nuu mesa yun ka nukoo oko kuun ia ka kuu nija'nu ja ka ni'nu sa'un yayaa, te ka ñu'u xini in corona ja kuu oro.
⁵ Te ndee nuu mesa nuu tatnuni yun jandute vi ni'i vi ka'ndi kani tajan, te nuu mesa nuu tatnuni yun ka kai uja iti ja kuu ndi uja espíritu ia Dios.

⁶ Te ichi nuu mesa nuu tatnuni ya, oo na kuinio in mar ja ndijin ndia'o na kuinio vidrio, te ma'ñu mesa nuu tatnuni yun vi xiin ka oo kuun ia ka teku ja vi ka oo chitu nduchi nuu ichi nuu vi ichi yata.
⁷ Te ia xtnañu'u ja teku yun kaa nagua kaa in ndika'a, te ia kuu uu kaa nagua kaa in isndiki, te ia kuu uni jito nagua jito in tee, te ia kuu kuun kaa nagua kaa in ya'a na'nu nuu ndagua ti. ⁸ Te ndi kuun ia ka teku yun ka oo iñu iñu ndijin in in, te ka oo chitu nduchi nuu nii nuu yiki kuñu guaa ndee ichi chii ndijin vi ichi yata, te vini tu ka jinkuiin nduu vi ñuu ja ka ka'an: Ia ii, ia ndoo kuu ni, vi Jito'o Dios, Ia ndakui ndeva'a, Ia ni oo, vi ia oo vitna, vi ia ndii. Ka kachi ya.

⁹ Te ndi'i ni jichi ja ka ndasa'a ka'nu ña ndi kuun ia ka teku yun vi ka chiñu'u ña ya vi ka ndakuanta'u ya nuu ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni ya ja teku ya nikuii nikani. ¹⁰ Te vi saa ka jinkuiin jiti ndi oko kuun ia ka kuu nija'nu nuu ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni ya, te ka chiñu'u ya ia teku nikuii nikani, te ka sonee ya corona ka ñu'u xini ya nuu mesa nuu tatnuni ya, te ka kachi ya:

¹¹ Jito'o san, Dios maa san kuu ni, te kanuu ja kuantu'u ni joo ja ka ndasa'a ka'nu ña san, vi ka chiñu'u ña san vi ndi'i jaka'nu ni, chi maa ni ni sa'a ndi'i ja oo ñuyiu vi andivi,

te ndee ja ñu'u ka maa ni, te ka oi vi ni ka kuva'i.

5

Ni tñii Lelu ia Dios tutu

¹ Yun te ni jini san ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni ya, te nda'a kua'a ya tñii ya in tutu kani ja ñutuu. Te yoso tno'o nduu jioo nuu tutu yun, te ndesi gua'a jin uja ñuma ja kuu seyu ja yitnuni.
² Te suni ni jini san in ia ndakui ja jinokuechi nuu ia Dios ja kana jaa ya, jikan tno'o ya:

—¿Na in kuu ja kanuu ja ndiso tñiuu ja kuu ka'nde ñuma ja kuu seyu, te ndakune nuu tutu ya'a? —kachi ya.

³ Su vini andivi ni ñuyiu, te ni ñayiu ni ka ji'i, tu na in ndiso tñiuu ja kuu ndakune nuu tutu ya'a ja ka'u. ⁴ Te ni jaku ndeva'a san ja tna'u ini san, chi vi ni in tu na in kanuu ja ndiso tñiuu ja kuu ndakune nuu tutu yun ja ka'u, te ni ja kondia'a. ⁵ Yun te ni ka'an in ia kuu nija'nu yun jin san, te kachi ya:

—Ma kuaku ni, chi oo maa Ndika'a ja kuu tatatno'o Judá, ndikin tata rey David, ja ni kundee ya nuu jakue'e, te ndiso tñiuu maa ya ja kuu ka'nde ya ndi uja ñuma ja kuu seyu ja yitnuni nuu tutu, te ndakune ya nuu tutu ya'a —kachi ya nuu san.

⁶ Yun te ni jini san ja ma'ñu saga mesa nuu tatnuni vi nuu ka oo ndi kuun ia ka teku, ma'ñu ia ka kuu nija'nu yun, nukuiin in Lelu ia Dios ja vi na'a ka nuu ni tuji ja ni ka ja'ni ña jin ti. Te oo uja ndiki vi uja nduchi nuu Lelu yun, ja kuu ndi uja espíritu ia Dios ja ni tetniuu ya nii ñuyiu. ⁷ Te ni ja'an Lelu yun, te ni tñii ti tutu ja yoso nda'a ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni ya ichi nda'a kua'a ya. ⁸ Te nuu ni tñii ti tutu yun, te ni ka jinkuiin jiti ndi kuun ia ka teku jin ndi oko kuun ia ka kuu

nija'nu nuu Lelu yun. Te ndi'i ka nee arpa, vi ka nee ko'o ja ka kuu oro, ja ka ñu'u chitu suja vixin, te suja yun kuu taka tno'o ja ka ndakuatu ñayiu maa ia Dios. ⁹ Te ni ka jita ya in yaa jaa, ja ka'an sua'a:

Kanuu maa ni, ja tñii ni tutu ya'a, te ka'nde ni ñuma ja kuu seyu ja yitnuni tutu ya'a.

Chi ni ka ja'ni ña ñayiu jin ni, te jin niñi ni ni ndaki'in ni ñayiu ndi'i tatatno'o,

vi ndi'i nuu sa'an vi ndi'i ñuu, ja vi kokui ñayiu maa ia Dios.

¹⁰ Te ni sa'a ni ja vi kokui rey vi sutu nuu maa ia Dios, te vi kotatnuni nuu ñuyiu.

¹¹ Yun te ni ndia'a san, te ni jini san ja ka ka'an kua'a ia ka jinokuechi nuu Dios xiin nuu oo mesa tatnuni, nuu ka oo ia ka teku vi ia ka kuu nija'nu. Te ka oo kua'a ndeva'a ndetnuni ia ka jinokuechi yun. ¹² Te ka kana jaa ya:

Lelu ni tuji ja ni ka ja'ni ña jin ti kuu ya.

Te kanuu ja ni'i ya jaka'nu, jakuika,

jandichi, vi jandakui,

vi jayiñu'u vi jaye'e tajan,

te na vi ka'on ja ia vii ia va'a kuu ya.

Ka kachi ya.

¹³ Te suni ni jini san ja ka ka'an ndi'i ja ni sa'a ia Dios ja ka oo andivi vi nuu ñu'u, vi ñayiu ni ka ji'i, vi ja ka ñu'u nuu ndute mar, vi ndi'i tu'u ka ka'an sua'a:

Nuu ia nukoo nuu mesa ja tatnuni vi nuu Lelu maa ia Dios, na vi ka'on ja ia vii ia va'a kuu ya, te na koo jayiñu'u vi jaye'e tajan vi jaka'nu nuu ya nikuii nikani.

¹⁴ Te ndi kuun ia ka teku yun ka ka'an:

—Saa na kokuu.

Te ni ka jinkuiin jiti ndi oko kuun ia ka kuu nija'nu yun, te ni ka chiñu'u ya ia teku nikuii nikani.

6

Ni ja'nde Lelu ia Dios seyu

¹ Yun te ni jini san ja ni ja'nde Lelu ia Dios in seyu yun, te ni jini san in ia ne'u ndi kuun ia ka teku ja ka'an ya na kuinio nuu kana tajan, te kachi ya:

—Ne'e, te kondia'a ron.

² Te ni ndia'a san, te ni jini san in kuai kuijin, te ja yoso ti yun yinda'a in kuji. Te ni ni'i in corona ja ku'un xini, chi ni kundee vi kua'an kundee ka.

³ Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu uu, te ni jini san ka'an ia kuu uu ja teku, te kachi ya:

—Ne'e, te kondia'a ron.

⁴ Te ni kee inka kuai kuakua'a, te ja yoso ti yun ni ni'i in jaka'nu ja xnaa tno'o mani ja oo ñuyiu, te sa'a ja vi ndaka'ni tna'a in in maa ñayiu. Te ni ni'i in yuchi kani ndeva'a.

⁵ Te nuu ni ja'nde lelu yun seyu kuu uni, te ni jini san ka'an ia kuu uni ja teku, te kachi ya:

—Ne'e, te kondia'a ron.

Te ni jini san in kuai nde'i, te ja yoso ti yun yinda'a in yutnu jatakua'a, chi koo tnama. ⁶ Te ni jini san in tno'o ka'an ma'ñu ia ka teku yun, te kachi:

—Invaa ni kilo triu kondee ya'u ja ni'i ñayiu ja satniui in kiuu, te nuu ja cebada guaa uni kilo kondee ya'u ja satniuu ñayiu in kiuu. Su texe'en jin vinu, chi ma sa'a kue'e ron ja junaa —kachi.

⁷ Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu kuun, te ni jini san ka'an ia kuu kuun ja teku, te kachi ya:

—Ne'e, te kondia'a ron.

⁸ Ni ndia'a san, te ni jini san in kuai ni kuu kuaan kuaan, te ja yoso ti yun nani jakue'e ja ja'ni, te ichi yata ndikin ña ñuu ji'i. Te ni ni'i jaka'nu ja ka'ni in in ndiyi nuu kuun kuun ñayiu jin yuchi kani, jin soko, vi jin kue'e xeen vi jin kiti xeen ja oo ñuyiu.

7

⁹ Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu u'un, te ni jini san ichi chii altar yun ka oo anu ñayiu ni ka ji'i ja ja'a tno'o ia Dios, vi ja ni ka ndakani ndai tno'o ya. ¹⁰ Te ni ka kana jaa anu yun, ka jiña'a:

—Jito'o Dios, maa ni kuu ia vii ia ndaa ja skunkuu ni tno'o ka'an ni. ¿Nasaa ka tiempu guaa kondetu ni, te saa sandaa ni ja ja'a san, ja ndaxtenaa ni ñayiu ñuyiu ja ni ka ja'ni ñai jin san? —ka jiña'a.

¹¹ Te ni ka ni'i sa'un kuijin ja ka ni'nui, te jiña'a ya ja na vi kondatatu ni ndee saa ka tiempu, guaa ndee na vi chitu ñayiu ka skua'a ja ka jinokuechi nuu ya, ja suni vi kuu nagua ni ka ji'i mai.

¹² Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu iñu, te ni jini san ja ni tnaa xeen ndeva'a. Te ni kunee nuu nikandii na kuinio sa'un tnuu ka ni'nu ñayiu nuu ji'i ndiyi, te ni ndukua'a nii nuu yoo na kuinio niñi. ¹³ Te ni junkuei kimi ka oo andivi ndee nuu ñu'u, nagua junkuei tichi iuu kuii nuu kisi ni'i ndeva'a ña tachi. ¹⁴ Te kujioo andivi na kuinio in tutu ka'nu ja ka ndaxtuu, te ndi'i yuku vi ñu'u yichi ja oo ma'ñu ndute mar, ni ka kujioo nuu ni ka oo.

¹⁵ Te ni ka yu'u taka rey ka oo ñuyiu, vi ñayiu ka kuu na'nu, ñayiu kuika, vi ñayiu ka tatnuni nuu soldado, ñayiu ka ndanuu, vi ndi'i ñayiu ka jinokuechi, vi ñayiu tu ka jinokuechi, te ni ka tayu'u nui taka kau ve'e vi ne'u kava ka oo nuu yuku. ¹⁶ Te ka jiña'a nuu yuku vi nuu kava:

—Junkuei siki rin, te tayu'u ña ron nuu ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni, vi nuu Lelu ia Dios ja kiti ini ya siki rin. ¹⁷ Chi ni kenta maa kiuu ka'nu ja kua'a ya tundo'o ndeva'a, te tu na in kuu ja kundee ini ja kotekui —ka kachi ñayiu yun.

Ni jinkondee seyu tnee ciento uu xiko kuun mil ñayiu Israel

¹ Yun te nuu ni ya'a yun, te ni jini san kuun ia ka jinokuechi nuu ia Dios ja ka nukuiin ya ndi kuun lado ñuyiu ja ka jinkani ya tachi ja ma junki'i ndi kuun lado, nagua ja ma ki'i sa'un tachi nuu ñu'u ni nuu ndute mar ni nuu yutnu. ² Te suni ni jini san inka ia jinokuechi nuu Dios ja vaji ya ichi nuu kana nikandii. Te yinda'a ya seyu Dios ia tekku. Te ni kana jaa ya nuu ndi kuun ia ka jinokuechi yun ja ni ka ni'i ya jaka'nu ja vi sa'a ya jakue'e nuu ñu'u vi nuu ndute mar.

³ Te jiña'a ya:

—Ma vi sa'a ron jakue'e nuu ñu'u, ni nuu ndute mar, te ni nuu yutnu, chi vi kondetu ndee na vi teo seyu tnee ñayiu ka jinokuechi nuu ia Dios mao —jiña'a ya.

⁴ Yun te ni jini san ni ka'an ya ja oo ciento uu xiko kuun mil ñayiu ja ka ndee seyu tnei. Te ndi'i ñayiu yun ka kuu tatatno'o Israel. ⁵ Chi uxi uu mil ñayiu ka kuu tatatno'o Judá ja ni ka jinkondee seyu tnee, vi uxi uu mil tatatno'o Rubén, vi uxi uu mil tatatno'o Gad. ⁶ Uxi uu mil tatatno'o Aser, vi uxi uu mil tatatno'o Neftalí, vi uxi uu mil tatatno'o Manasés. ⁷ Uxi uu mil tatatno'o Simeón, vi uxi uu mil tatatno'o Leví, vi uxi uu mil tatatno'o Isacar. ⁸ Uxi uu mil tatatno'o Zabulón, vi uxi uu mil tatatno'o José vi uxi uu mil ja ka kuu tatatno'o Benjamín. Ndi'i ñayiu ya'a ka kuu ndikin tata Israel ja ni ka jinkondee seyu tnee.

Kua'a ndeva'a ñayiu ka ni'nu sa'un kuijin

⁹ Yun te nuu ni ya'a yun, ni ndia'a san, te ni jini san kua'a ndeva'a ñayiu, ja vini tu na kundee ja ka'u, ndi'i ñayiu ñuu na'nu jin taka tatatno'o, vi ndi'i sa'an ka ka'an ñayiu, vi ñuu kueli

ka nukuiin ichi nuu mesa nuu tatnuni maa Dios jin nuu Lelu maa ia Dios. Te ka ni'nui sa'un yayaa vi ka yinda'i in nda'a ñuu.

¹⁰ Te ndi'i ka kana jaa, te ka kachi: Dios mao jin Lelu ya kuu ia skaku ni'nu ña, te nukoo maa ia Dios nuu mesa ja tatnuni ya.

Ka kachi.

¹¹ Te ndi'i ia ka jinokuechi nuu Dios ka nukuiin, te ni ka jionduu ya mesa nuu tatnuni ia Dios jin ia ka kuu nija'nu vi ndi kuun ia ka tekun yun. Te ni ka chindei ya nuu ya ndee nuu ñu'u ichi nuu mesa yun, te ni ka chiñu'u ya ia Dios.

¹² Te ka jiña'a ya:

Saa na kokuu.

Na koo javii java'a nuu ia Dios mao vi jaye'e tajan ya vi jandichi ya.

Te na vi ndakuanta'uo nuu ya, vi na vi chiñu'o ya, chi ka'nu kuu ya vi ndakui ya, te oo ya nikuii nikani.

Saa na kokuu.

Ka kachi ya.

¹³ Yun te ni jikan tno'o ña in ia kuu nija'nu yun, te kachi ya:

—¿Na ñayiu ka kuu ñayiu ka ni'nu sa'un kuijin yun, te ndenu vajikuei? —kachi ya.

¹⁴ Te jiña'a san:

—Maa ni kuu ja jini, vi Jito'o san —jiña'a san.

Te kachi ya:

—Ñayiu ya'a ka kuu ñayiu ni ka ya'a nuu kua'a ndeva'a tñundo'o. Te ni ka ndakatei sa'un ka ni'nui jin niñi Lelu, te ni nduyaa vivii.

¹⁵ Te yun kuu ja ka oi ichi nuu mesa nuu tatnuni ia Dios, te nduu vi ñuu ka jinokuechi nuu veñu'u ya. Te kokoto ña ia nukoo nuu mesa ja tatnuni ya ja tu nagua vi ndo'i. ¹⁶ Te ma vi kokokin vi koyichi kai, ni ma teñu'u ka ña nikandii, ni ma vi tna'a kai tñundo'o nuu ka'ni. ¹⁷ Chi koto ña maa Lelu Dios, ia oo ma'ñu nuu oo mesa nuu tatnuni Dios, nagua

jito in ñayiu ndikachi. Te kondeka ña maa ya jin ja ki'inkuei nuu kee ndute tekun. Te ndasichi maa ia Dios ndi'i ndute nuu —kachi ia kuu nija'nu yun.

8

Ni ja'nde Lelu ia Dios seyu kuu uja

¹ Te nuu ni ja'nde Lelu yun seyu kuu uja, te vi na in kuiti ni kuu andivi ndee sava ore. ² Yun te ni jini san uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka nukuiin ya ichi nuu ia Dios, te ni ka jiña'a uja trompeta nuu in in ia yun. ³ Yun te ni jino inka ia jinokuechi nuu Dios, nee ya in ko'o kuu oro, te ni jinkuiin ya nuu altar. Te ni ka jiña'a kua'a suja vixin ja saka tna'a ya jin tno'o ja ka ndakuatu ñayiu maa ia Dios nuu ya, ja soko ya nuu altar ja kuu oro, ja oo ichi nuu mesa nuu tatnuni ia Dios. ⁴ Te nuu ko'o ja nee ia jinokuechi nuu Dios, ni kee ñua'a suja vixin ja makaa ndee nuu ia Dios, saka tna'a jin tno'o ja ka ndakuatu ñayiu maa ia Dios. ⁵ Yun te ni ki'in ia yun ko'o suja yun, te ni tnaa chitu ya ñu'u tikayi ja oo nuu altar, te ni skunta ya nuu ñuyiu. Te ni sa'a ja ni kani tajan vi ni ni'i vi ni jandute vi ni oo ñutnaa.

Ni ka tiuu ia ka jinokuechi nuu Dios trompeta

⁶ Yun te ni ka sa'a tua'a ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja vi tiuu ya ndi uja trompeta. ⁷ Te ni xnda'i ia xtnañu'u yun trompeta ya. Te ni kuun niñi jin ñu'u nuu ñuyiu saka tna'a jin niñi. Te ni kai in ja uni parte ñuyiu vi in ja uni parte yutnu, vi ni ka kai ndi'i yuku kuii.

⁸ Yun te ni xnda'i ia kuu uu trompeta ya. Te ni jini san in ja kaa na kuinio in yuku ka'nu ja ja'nu ja'nu ñu'u kai, te ni kanakau nuu ndute mar, te in ja uni parte ndute mar ni nduu niñi. ⁹ Te ni ka ji'i in ja uni parte kiti ka ñu'u nuu

ndute mar, vi ni ka naa in ja uni parte barco ja ka jika nuu ndute mar yun.

¹⁰ Yun te ni xnda'i ia kuu uni trompeta ya. Te ni kanakau in kimi ka'nu ndeva'a ichi andivi, te vi ja'nu ja'nu ñu'u na kuinio in ñu'u iti ni kanakau siki in ja uni parte yute vi nuu kee ndute. ¹¹ Te kimi yun nani kimi ugua. Te in ja uni parte ndute ni nduu ugua, te kua'a ñayiu ni ka ji'i ja ja'a ndute ni nduu ugua yun.

¹² Yun te ni xnda'i ia kuu kuun trompeta ya. Te ni tivi in ja uni parte nuu nikandii, vi in ja uni parte nuu yoo, vi in ja uni parte nuu kimi, saa te ni kunee in ja uni parte nui, te tu ni ye'e ka in ja uni parte nduu vi suni jakuaa.

¹³ Saa te ni ndakondia'a san, te ni jini san ja kana jaa in ia jinokuechi nuu Dios, ndagua ya na kuinio ya'a na'nu, ma'ñu sagua andivi, te kachi ya:

—Nda'u ni ka ñayiu ñuyiu nuu na vi xnda'i uni ka ia ka jinokuechi nuu Dios trompeta ya, chi ja oo yatni ja vi xta'i ya trompeta —kachi ya.

9

¹ Yun te ni xnda'i ia kuu u'un trompeta ya. Te ni jini san in kimi ja makuun ti ichi andivi, te ni kunjino ti nuu ñuyiu, te ni ni'i kimi yun ndakaa ye'e yau kunu ndeva'a nuu kuu andeya. ² Te ni june kimi yun yu'u yau kunu, te ni jinonta ñua'a na kuinio ñua'a in jitnu ka'nu ndeva'a. Te ñua'a yun ni sa'a ja ni kunee nuu nikandii ja tu ndijin ka. ³ Te nuu ñua'a yun ni kekuei tika langosta ja ni ka jitenuu ti nii nuu ñuyiu, te ni jiña'a ya jaka'nu nuu ti ja vi sa'a ti nagua ka sa'a ndilo'lo xeen ja ka oo ñuyiu. ⁴ Te ni tatnuni ya nuu ti ja ma vi sa'a ti jakue'e jin yuku ja oo nuu ñuyiu, ni in ja oo kuii, ni yutnu, chi maa ni ñayiu

ja tu ka yitnuni tnei jin seyu maa ia Dios. ⁵ Su tu ni jandetu ya ja vi ka'ni ti ñayiu, chi sua'a ni vi kuña'a ti tnundo'o xeen nuu u'un yoo, te vi sa'a ti ja vi kojatu vi kojani'ni ñayiu na kuinio nuu tuu ña ndilo'lo. ⁶ Te kiuu yun, guaa vi nduku ñayiu ja vi kui, su ma vi ni'i ichi. Te visi na vi ndioo ini ja vi kui, su kujioo jika kue'e ja ja'ni ña, te ma vi kui.

⁷ Te tika langosta yun, chi ka ndaa ti na kandaa kuai ja ka oo tua'a ja vi kaxin tna'a. Te xini ti ka ñu'u na kuinio in corona oro, te ka jito ti na ka jito ñayiu.

⁸ Te nani ixi xini ti nagua ka ndaa ixi xini ñasi'i, te no'o ti, chi na ka ndaa no'o ndika'a ka ndaa. ⁹ Te na kuinio ja ka ni'nu ti sa'un kaa ja ndesi ni'nu nuu yiki kuñu ti. Te nuu ka ndagua ti, te ka ni'i ndijin ti, nagua ni'i nuu kua'ankuei kua'a kuai ja ka ñuu ti carreta nuu ka jaxin tna'a.

¹⁰ Te ndo'o ti, chi na ka ndaa ndo'o ndilo'lo ka ndaa, te suni oo iñu nuu ndo'o ti, te nuu ndo'o ti yun ndiso ti jaka'nu ja sa'a ti jakue'e jin ñayiu nuu u'un yoo. ¹¹ Te oo in ja kuu nija'nu nuu tika langosta yun, te suu kuu ja tatnuni nuu andeya, te nani Abadón jin sa'an hebreo, te jin sa'an griego nani Apolión, te jin nduu sivi yun kei ka'an ja xnaa.

¹² Ja ni ya'a tnundo'o xtnañu'u, su ja'ni ka ña uu ka tnundo'o ja kii.

¹³ Te ni xnda'i ia kuu iñu trompeta ya. Te ni jini san in tno'o ja ni ka'an ne'u ndi kuun ndiki ja ka nukuiin skina altar kuu oro ja oo nuu maa ia Dios. ¹⁴ Te jiña'a tno'o yun nuu ia kuu iñu ja yinda'a trompeta yun:

—Ndajin ndi kuun ia ja ka jinokuechi ja ka nu'ni yu'u yute ka'nu Éufrates jian —jiña'a.

¹⁵ Saa te ni ka ndajin ndi kuun ia yun, ja vi ka'ni ya in in nuu

uni oni ñayiu ñuyiu, chi ja ka oo tua'a ya ja kitna'a maa ore vi kiuu vi yoo vi kuia ja saa kokuu. ¹⁶ Te ni jini so'o san kachi ja oo uu ciento millón soldado ja ka yoso kuai. ¹⁷ Saa ni kuu ja ni skuni ña ia Dios jin san, te ni jini san kuai, vi ja ka yoso ti ka ni'nu sa'un kaa kuu jakua'a na kuinio ñu'u, vi ndi'i na kuinio yuu vii nani zafiro vi kuaan na kuinio azufre. Te xini kuai yun, chi vi na ka ndaa xini ndika'a ka ndaa, te yu'u ti kee ñu'u vi ñua'a vi azufre. ¹⁸ Te jin uni jakue'e ja kee yu'u kuai yun ni ka ji'i in in nuu uni uni ñayiu, jin ñu'u vi ñua'a vi azufre ja kee yu'u ti yun. ¹⁹ Chi jaka'nu kuai yun oo nuu yu'u ti vi nuu ndo'o ti, chi nagua kaa koo kaa saa ka ndaa ndo'o ti, te ka oo xini ndo'o ti, te jin yun ka sa'a ti jakue'e jin ñayiu.

²⁰ Te sava ka ñayiu ja tu ni ka ji'i jin tnundo'o ya'a, te ni tu ka ndatna'u ini ja vi xndoi taka jakue'e ka sa'i. Te ni tu ka xndoi ja ka chiñu'i taka tachi vi ka chiñu'i taka chu'chi ja ni kuva'a jin kaa kuu oro vi plata vi bronce vi yuu vi yutnu. Te chu'chi yun, chi tu kuu vi ka'an, ni tu kuu vi konini, ni tu kuu vi kaka. ²¹ Te ni tu ka ndatna'u ini ñayiu yun ja ka ja'ni ndiyi, ni ja ka sa'a tasi, ni ja ka sa'i kuechi ñuyiu, ni ja ka su'i.

10

Ia jinokuechi nuu Dios yinda'a ya in liuru luluu

¹ Yun te ni jini san inka ia ndakui ja jinokuechi nuu Dios ja makuun ya ichi andivi in nuu viko, te ichi xini ya oo in tikoye'nde. Te ye'e nuu ya na kuinio nikandii, te si'in ya, chi vi na kuinio ja kanda'a kuakua'a. ² Te yinda'a ya in liuru luluu ja nune nuu. Te ni jani ya si'in kua'a ya nuu ndute mar, te si'in satni ya nuu ñu'u yichi. ³ Yun te ni

kana jaa ya na kuinio nuu nda'i in ndika'a. Te nuu sanda'a ja ni kana ya yun ni kana uja tajan. ⁴ Te nuu ni kana uja tajan nuu sanda'a yun, ja oo tua'a san ja tee san tno'o yun nuu siun. Su ni onini san in tno'o ja ka'an ichi andivi, te kachi:

—Tava'a maa ron tno'o ja ni ka'an ndi uja tajan yun, te kuun ini maa ron, te ma tee ron —kachi.

⁵ Te ia jinokuechi nuu Dios ja ni jini san nukuiin in si'in ya nuu ndute mar, te inka nuu ñu'u yichi, ni kane'e ya nda'a kua'a ya ichi andivi. ⁶ Te ni kee yu'u ya nuu ia tekunikuui nikani, ia ni sa'a andivi jin ñuyiu vi ndute mar vi ndi'i taka ja oo nui, te ni kachi ya:

—Ja ni kuyatni tiempu ja skunkuu tno'o ni ka'an ia Dios. ⁷ Chi nuu na jino kiuu ja ka'an ia kuu uja, te nuu jinkondee ya ja xnda'i ya trompeta ya, saa te skunkuu ia Dios ja sa'a ya nagua yiyu'u, nagua ni ka'an ya nuu tee ka jinokuechi nuu ya ja ni ka ndakani de tno'o ya ndee jana'a.

⁸ Te tno'o ja ni onini san ichi andivi, ni ka'an tuku jin san inka jichi, te kachi:

—Kua'an te tnii ron liuru luluu ja nune, nee ia jinokuechi nuu Dios ja nukuiin in si'in nuu ndute mar, te inka nuu ñu'u yichi —kachi.

⁹ Te ni ja'an san nuu oo ya, te ni jikan san ja na taa ya liuru luluu yun. Te kachi ya:

—Tnii te kaa ron. Te ini yu'u ron, chi kuni vixin ron na kuinio nduxi, su nuu kunjino chii ron, te kuu ugua —kachi ya.

¹⁰ Yun te ni tnii san liuru luluu nee ia yun, te ni jaa san. Te vixin ni kuu ini yu'u san na kuinio nduxi, su nuu ni ndi'i ni jaa san, te ni kuu ugua nuu ni kunjino chii san. ¹¹ Te kachi ya nuu san:

—Nini kuu ja ki'in tuku ron, te ndakani ron tno'o ia Dios naxa kokuu siki kua'a ñayiu ñuu kueli vi ñuu na'nu vi taka sa'an ja ka

ka'an ñayiu vi nuu tee ka tatnuni
—kachi ya.

11

Tetniuu ia Dios uu testiu

¹ Yun te ni taa ya in ndoo ja kaa na kaa in yutnu chikua'a, te kachi ya:

—Ndakoo te chikua'a ron veñu'u ia Dios vi nuu ka soko, te ka'u ron nasaa ñayiu ka oo yun ja ka chiñu'u ya. ² Su ma chikua'a ron ñu'u ja oo ichi nuu veñu'u, chi ja ni jiña'a ia Dios nuu ñayiu sava ka tatatno'o, te sui guaa vi sa'a jakue'e ñuu ii Jerusalén ya'a nuu uu xiko uu yoo. ³ Te tetniuu rin uu testiu rin ja vi ndakani tno'o rin nuu in mil uu ciento uni xiko kiuu. Te vi kui'nu de sa'un ndayi ja ka tna'u ini de —kachi ya.

⁴ Te nduu testiu ya'a ka kuu nduu yutnu olivo vi nduu kandelero ja ka nukuiin nuu ia Dios kuu Jito'o ñuyiu ya'a. ⁵ Te nuu ja na in kuini ja sa'a ña jakue'e jin nduu testiu ya'a, te kee ñu'u yu'u ndi nduu de, te teñu'u ndi'i ña jin na in ka'an u'u ña jin de. Saa te nani kuu ja ka kuini ja vi sa'a ña jakue'e jin de vi kuu. ⁶ Te testiu ya'a, chi ka neva'a de jaka'nu ja vi kasi de andivi nagua ja ma kuun ka sau kiuu vi kaka nuu de ja vi ndakani de tno'o ia Dios. Te suni ka neva'a de jaka'nu ja vi sama de ndute ja nduu de niñi. Te suni ja vi tetniuu de tundo'o nuu ñuyiu jin ndi'i ni nuu kue'e, nasaa ni jichi ka kuini maa de. ⁷ Te nuu na vi xndi'i de ja vi ndakani de tno'o ia Dios, te kee in ja kaa na kuinio in kiti xeen ja kana nuu yau kunu yun. Te vi kaxin tna'a jin de, te kundee ka'ni ña jin de. ⁸ Te vi konduei yiki kuñu nduu de nuu ya'u ñuu ka'nu yun, nuu ni ka jatakaa Jito'o yika cruz. Te ñuu yun kuu na kuinio ñuu Sodoma vi Egipto. ⁹ Te ñayiu ka oo ñuu na'nu vi ñuu kueli, ndi'i tatatno'o

vi taka sa'an ja ka ka'in, vi kuni ja vi konduei yiki kuñu nduu ndiyi yun nuu uni kiuu yosava, te ma vi kuandetui ja vi jinkoyu'u. ¹⁰ Te vi kusii ini ndeva'a ñayiu nii ñuyiu ja siun ni ka ji'i nduu de, te vi sa'i in viko nuu vi skuta'u tna'i, chi nduu tee ni ka ndakani tno'o ia Dios ya'a ni ka jiña'a ndeva'a de tundo'o nuu ñayiu ñuyiu. ¹¹ Su nuu ni ya'a nuu uni kiuu yosava, te ni ndakuña'a Dios ja ka jichi ka kanda de. Te ni ndontakuei de, ni ka nukuiin de. Te ni ka yu'u ndeva'a ndi'i ñayiu ni ka jini ja ni ka ndateku de. ¹² Yun te ni ka onini nduu testiu yun ja ni kana jaa in tno'o ichi andivi, te jiña'a:

—Mananakuei ndee ya'a.

Te ni ka jini ñayiu ka ka'an u'u ña jin de ja mandakuei de ndee andivi in nuu viko.

¹³ Te vi ore saa ni tnaa xeen ndeva'a, te ni kuei in ja uxi parte ñuu ka'nu yun, te ni ka ji'i uja mil ñayiu ja ja'a ñutnaa yun. Te ni ka yu'u ndeva'a sava ka ñayiu ka teku yun, te ni ka chiñu'u ia Dios oo ndee andivi.

¹⁴ Ja ni ya'a tundo'o kuu uu, su yituu yatni tundo'o kuu uni vaji.

Ni nda'i trompeta kuu uja

¹⁵ Yun te ni xnda'i ia kuu uja trompeta ya. Te ni ka ka'an jaa ichi andivi, te ka kachi:

Ndi'i ñuu nuu ni ka otatnuni ñayiu ñuyiu,

ndaya'a nda'a maa Jito'o Dios jin Kristu, ia ni tetniuu ya.

Te maa ya guaa kotatnuni nikuii nikani.

Ka kachi.

¹⁶ Te ndi oko kuun tee nija'nu ja ka nukoo de nuu mesa de nuu oo ia Dios, ni ka junkuiin jiti de vi ndee ni ka kunjino tnee de nuu ñu'u, te ni ka chiñu'u de ya, ¹⁷ te ka jiña'a de:

Ka ndakuanta'u san nuu ni, vi Jito'o san ja kuu ni ia Dios ndakui ndeva'a, ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a ni.

Chi maintno'o maa ni kuu ia Dios vitna vi kuu ni ia Dios ndee ama ka vi ia Dios ja vaji.

Chi ni keja'a ni jantniuu ni jaka'nu ni, ja jinkondee ni kotatnuni ni.

¹⁸ Te ni ka kiti ini ñayiu taka ñuu nuu ni,

su vitna te ni kenta kiuu ja kiti ini ni nuu ñayiu ka sa'a jakue'e,

vi ja sandaa ni kuechi ñayiu ni ka ji'i,

te kuña'a ni ja vi kuta'u tee ni ka jinokuechi nuu ni ja ni ka ndakani tno'o ni,

vi ñayiu maa ni ja ka sa'a vii ka sa'a va'a, vi ñayiu ka chiñu'u sivi ni,

a kuu ñayiu na'nu axi ñayiu kueli, te xnaa ni ñayiu ka sa'a jakue'e nuu ñuyiu.

Ka kachi de.

¹⁹ Yun te ni ndanune ye'e veñu'u ia Dios ja oo andivi, te ni jini san katuu jatnu tratu ia Dios ini veñu'u yun. Te ni jandute vi ni ka kana vi ni kani tajan, te ni tnaa xeen ndeva'a vi ni kuun ndeva'a ñiñi.

12

Ni kenta in ñasi'i jin in koo ka'nu ja kuu Tachi

¹ Yun te ni jini san in seña ka'nu ndeva'a ichi andivi: in ñasi'i ja ñusuku ña nikandii na kuinio sa'un ña, te ichi nuu ja'a ña oo yoo, te ñu'u in corona xini ña ja ndee uxi uu kimi. ² Te ñu'u lulu ña. Te kana nda'i ña ja ja'nde chii ña vi jatu jani'ni ña ja kaku lulu ña. ³ Yun te ni jini tuku san inka seña ichi andivi: ni kenta in koo kua'a ka'nu ndeva'a, te oo uja xini ti, te uxi ndiki ti, te ndi uja xini ti ka ñu'u in in corona.

⁴ Te jin ndo'o ti ni xtañuu ti in ja uni parte kimi ka oo andivi, te ni skunkuei ti ndee nuu ñuyiu. Te ni jinkuiin ti ichi nuu ña'a kaku lulu yun, nagua ja nuu na kakui,

te koko ña ti jin. ⁵ Te ni skaku ña in seyii ña, te suchi yun kuu ja kotatnuni xein nuu ndi'i ñuu. Su ni ka ndakindee seyii ña, te kuano'i ndee nuu oo ia Dios vi nuu oo mesa nuu tatnuni ya. ⁶ Te ni jino yu'u ña'a yun kua'an ña guaa ndee nuu ñu'u te'a, nuu oo in nuu ni sava'a ia Dios, nagua ja yun koskaa ña ya nuu mil uu ciento uni xiko kiuu.

⁷ Yun te ni ka jaxin tna'a ndeva'a andivi, chi ni ka ndakoo Miguel, ia kuu ka'nu, jin sava ka ia ka jinokuechi nuu Dios, te ni ka jaxin tna'a ya jin koo ka'nu. Te koo yun, chi ni ka ndachituu tna'a ti jin sava ka ja ka jinokuechi nuu ti, te ni ka jaxin tna'a ti jin ya. ⁸ Su tu ni ka kundee koo yun, te ni tu ni kuu ka ndenu vi koo ti andivi.

⁹ Saa ni kuu ja ni ka skunu ña ya jin koo ka'nu yun, ja kuu ti koo oo ndee ja nana'a, ja nani ti Tachi, ja suni kuu Satanás, te maa ti kuu ja xnda'u ñayiu nii ñuyiu. Te ni kene'e ña ya jin ti vi ndi'i ja ka jinokuechi nuu ti, te ni tnaa ña ya jin ti ndee nuu ñuyiu. ¹⁰ Yun te ni onini san in tno'o ja ni kana jaa ichi andivi, te kachi:

Vitna te ni kenta kiuu ja skaku ni'nu ña ia Dios jion,

vi ja xne'e ya jaka'nu ya jin ja tatnuni ya,

vi ja ndiso tniuu Kristu, ia ni tetniuu ya.

Chi ni kene'e ya ja ni oka'an kuechi siki taka ñanio, chi nduu vi ñuu ni oka'an kuechi nuu ia Dios mao.

¹¹ Su ni ka kundee ñanio siki Tachi yun

jin ma'ñu sagua niñi Lelu ia Dios vi jin tno'o ia Dios ja ni ka ndakani de,

chi tu ni ka yu'u de ja vi skunaa de maa de,

chi saa sua'a ni ka oo anu de ja vi kuu de ja ja'a tno'o ya.

¹² Yun guaa na koo jasii ini andivi

te roon ja ka oo ron andivi, vi kokuu sii ndeva'a ini ron. Su nda'u ni ka roon ja ka oo ron ñuyiu vi nuu ndute mar, chi kiti ndeva'a ini Tachi majaa nuu ka oo ron, chi ja jini ja ndee saa ni ka tiempu kendoo ja sa'a jakue'e.

Kachi tno'o yun.

¹³ Te nuu ni jini koo ka'nu yun ja ni ka kene'e ña jin ti kua'an ti nuu ñuyiu, te ni sondikin ña ti jin ña'a ni skaku seyii yun. ¹⁴ Su ni jiña'a uu ndijin ya'a na'nu nuu ña'a yun, nagua ja kuu ndagua ña ki'in ña in nuu oo tua'a ja koo ña nuu ñu'u te'a. Saa te kuu jika ña nuu oo koo ka'nu yun, te yun koni'i ña ja kokaa ña uni kuia yosava. ¹⁵ Te ni ndujan koo yun ndute na kuinio in yute ja kua'an nuu oo ña, nagua ja xneni ña ndute yun jin ña. ¹⁶ Su ni chituu ña ñu'u jin ña yun, chi ni nune nuu ñu'u yun, te ni ti'vi ndute yute ja ni kee yu'u koo ka'nu yun. ¹⁷ Yun te ni kiti ndeva'a ini koo ka'nu yun nuu ña. Te kua'an ti ja kaxin tna'a ti jin sava ka ñayiu ka kuu tatatno'o ña, ñayiu ka jantno'o tno'o ni tatnuni ia Dios vi ka ndakani tno'o Jesukristu.

13

Ni ka jinonta uu kiti xeen

¹ Yun te ni jinkuiin san nuu ñuti yu'u ndute mar. Te ni jini san ni jinonta in kiti xeen nuu ndute yun, te oo uja xini ti vi uxi ndiki ti, te ndi uxi ndiki ti ka ñu'u corona, te nuu ndi uja xini ti ndee in sivi ja kane'e jin ia Dios. ² Te kiti xeen ja ni jini san yun kaa ti na kaa in yi'i, te nda'a ti kaa na kaa nda'a oso, te yu'u ti kaa na kaa yu'u ndika'a. Te ni jiña'a koo yun jaka'nu ti vi nuu mesa nuu tatnuni ti vi tniuu ka'nu ja konee kiti xeen yun. ³ Te ni jini san ja ni tnakue'e in xini ti, te na tno'o ja vija ni kuyatni ja kuu ti, su ni nduva'a xini ti. Te

ni ka sa'u kuii ini ñayiu nii ñuyiu nuu ni ka jini ja ni nduva'a ti, te ni ka jata ndikin ñai jin ti. ⁴ Te ni ka chiñu'i koo ka'nu yun, chi ni jiña'a ti tniuu ka'nu ja nee ti nuu kiti xeen yun, te suni ni ka chiñu'i kiti xeen yun, te ka jiña'i:

—Tu na in kintna'a inuu jin kiti xeen ya'a, ni tu na in kundee ja kaxin tna'a jin ti —ka kachi.

⁵ Te suni ni jandetu ia Dios ja ka'an teyii ti, vi ja kane'e ti jin ya. Te ni ni'i ti jaka'nu ja kotatnuni maa ti nuu uu xiko uu yoo. ⁶ Te saa ni sa'a ti, chi ni kane'e ti siki ia Dios, vi ni kane'e ti siki sivi ya, vi siki nuu oo ndia'a ya, vi siki ndi'i ia ka oo andivi. ⁷ Te suni ni jandetu ia Dios ja kaxin tna'a ti jin ñayiu maa ya, te kundee ti nui. Te suni ni ni'i ti tniuu ka'nu ja kotatnuni ti nuu ñayiu ndi'i ni tatatno'o vi ñuu na'nu vi ñuu kueli vi ndi'i nuu sa'an. ⁸ Te ndi'i ñayiu ñuyiu ni ka chiñu'u kiti xeen yun, ñayiu ja tu ka yoso sivi ndee kiuu xtnañu'u nuu ni jinkoo ñuyiu nuu liuru teku ja neva'a Lelu ia Dios, ia ni jati niñi ja ni ji'i ya nuu cruz. ⁹ Te na ñayiu oo so'o, te na konini.

¹⁰ Na ñayiu oo ja ki'in vekaa te vekaa ki'in.

Te na ñayiu oo ja kuu jin yuchi kani,

te jin yuchi kani vi ka'ni ña jin. Yun kuu ja ñayiu ka oo jin maa ia Dios, chi kuini ja vi kuandee ini, te vi kandija gua'i.

¹¹ Yun te ni jini san inka kiti xeen ja ni jinonta ti nuu ñu'u. Te oo uu ndiki ti, te na kaa ndiki lelu kaa ndiki ti, su ka'an ti na kuinio in koo ka'nu. ¹² Te suni tatnuni ti ndi'i nagua tatnuni kiti xtnañu'u yun jin nuu maa ti. Te sa'a ti ja vi chiñu'u ña ñayiu ñuyiu jin kiti xtnañu'u yun, kiti ni tnakue'e xini ja vi ja yatni ja kuu ti, te ni nduva'a ti. ¹³ Te suni sa'a ti taka tniuu na'nu ja vi ndee sa'a ti ja kai ñu'u andivi,

te makuun ichi nuu ñuyiu jin nuu ndi'i ñayiu. ¹⁴ Te jin tniuu na'nu ja ni kuu sa'a ti jin nuu kiti xtnañu'u yun, te ni xnda'u ti ñayiu ñuyiu. Te ni tatnuni ti ja vi sa'a ñayiu in chu'chi, nagua kaa maa kiti xtnañu'u ja ni tnakue'e xini ti jin yuchi kani, ja vi ja yatni ja kuu ti, te ni nduva'a ti. ¹⁵ Te ni ni'i kiti kuu uu yun in jaka'nu ja kuu kuña'a ti ja teku chu'chi ja kaa nagua kaa kiti xtnañu'u yun, nagua ja saa, te kuu ka'an chu'chi yun, te tatnuni ja vi ka'ni ña jin ñayiu tu ka kuini ja vi chiñu'u ña jin. ¹⁶ Te suni sa'a kiti kuu uu yun ja ndi'i ñayiu na'nu vi ñayiu kueli, vi ñayiu kuika vi ñayiu nda'u, ñayiu jinokuechi vi ñayiu tu jinokuechi, ja vi jinkondee in tnuni nda'a kua'i axi tnei. ¹⁷ Te ni in ñayiu ma kuu kuaan axi xiko nuu ja tu na tnuni ndiso'i axi sivi maa kiti xeen yun a número sivi ti.

¹⁸ Ya'a kuu nuu vi ndukuo tno'o ndichi, te na ñayiu jinkui'nu ini, te na ka'ui número kiti xeen ya'a, chi número in ñayiu ñuyiu kuu. Te número ya'a kuu iñu ciento uni xiko iñu.

14

Lelu ia Dios jin ñayiu ni ndakaji ya

¹ Yun te ni ndakoto san, te ni jini san ja nukuiin Lelu ia Dios nuu yuku Sión, ka oo ya jin in ciento kuun xiko kuun mil ñayiu, te tnei ka ndee sivi maa ya vi sivi maa Tata ya, ia kuu Dios. ² Te ni onini san ja jiso ndeva'a ichi andivi na jiso nuu kuei ni'nu ndute axi na jiso kuei nuu kani tajan. Te ja jita yun ni jini san na kuinio nuu ka tee kua'a ñayiu arpa. ³ Te ka jita in yaa jaa ichi nuu mesa nuu tatnuni ia Dios, nuu ka oo ndi kuun ia ka teku jin ndi oko kuun tee nija'nu. Te ni in ñayiu tu na in kutua'a yaa yun, chi maa ni ciento

uu xiko kuun mil ñayiu ni ndatau ya nuu ñuyiu. ⁴ Te suchi ya'a ka kuu suchi tu ni ka nitna'a sa'un jin ñasi'i, chi ka oo ndutui. Te suchi ya'a ka kuu suchi ka ndikin ña jin Lelu ia Dios ndeni nuu ni kuu ja kua'an ya. Te suchi ya'a ka kuu suchi ni ka kaku ni'nu ne'u teyii. Te mai ka kuu na kuinio in jaxtnañu'u ja kee nuu ñunde'i ja ni ka soko nuu ia Dios vi nuu Lelu ya. ⁵ Te tu sa'un na tno'o tno'o ni ka ka'in, chi ka oo vii ka oo ndoi nuu ka oi nuu tatnuni ia Dios.

Tno'o ja ni ka ka'an uni ia ka jinokuechi nuu Dios

⁶ Yun te ni jini san inka ia jinokuechi nuu Dios ja ndagua ya ma'ñu sagua andivi. Te nee ya tno'o va'a ia Dios ja oo nikuii nikani, ja kaxtno'o ya nuu ñayiu ñuyiu, ndi'i ñayiu ñuu na'nu vi ñuu kueli, ndi'i nuu tatatno'o vi ndi'i nuu sa'an. ⁷ Te kana jaa ya:

—Vi koyu'u ni'nu ia Dios, te vi ndasa'a ka'nu ron ya, chi ja ni jino kiuu ja sandaa ya kuechi. Vi chiñu'u ia ni sa'a andivi vi ñuyiu, ndute mar, vi taka nuu kee ndute —kachi ya.

⁸ Yun te ni kenta inka ia jinokuechi nuu Dios vaji, te kachi ya:

—Ja ni jinokau ñuu ka'nu Babilonia, chi suu ni sa'a ja ni junkuei ñayiu taka ñuu ja ka sa'i jane'e jayichi ja kuu kuechi ñuyiu —kachi ya.

⁹ Yun te ni kenta inka ia kuu uni, te suni ni kana jaa ya:

—Nuu ja ndee ñayiu chiñu'u kiti xeen yun vi chu'chi ja ni ka ndane'e nagua kaa ti, te kuan-detui ja kondee tnuni ti tnei axi nda'i, ¹⁰ nuu saa te kiti ndeva'a ini ia Dios nuu ñayiu yun, te ma kuaka'nu ini ya, chi tnaa ña ya nuu ñu'u ja kai jin azufre, te yun kokai kojijin jin nuu ia ka jinokuechi nuu Dios vi Lelu ya.

¹¹ Te nikuii nikani ni kokana ñua'a

nuu vi koi ja vi kotna'i tnundo'o yun. Te ni tno'o nduu ni tno'o jakuaa, ma vi kondatatu ñayiu ni ka chiñu'u kiti xeen yun vi chu'chi ja ni ka ndane'e nagua kaa ti, axi ñayiu ni ka janta'u tnuni sivi ti.

¹² Te yun guaa na vi kuandee ini ñayiu maa ia Dios ja ka jantno'i tno'o ni tatnuni ya vi ka kandijai Jesús.

¹³ Yun te ni onini san in tno'o ichi andivi ja kachi nuu san:

—Tee tno'o ya'a: “Na ta'u na ndetu ñayiu ka oo jin Jito'o ja vi kui ndee vitna jin kiuu kua'on” kachi.

Te ni ka'an Espíritu ia Dios: “Janjaan. Vi ndatatui jin tniuu ni ka osa'i, chi ndi'i tniuu gua'a ni ka osa'i ndeka ña jin ja ki'inkuei”.

Ni ndaxtutu ya ñayiu ñuyiu

¹⁴ Yun te ni ndakoto san, te ni jini san in viko kuijin. Te nuu viko yun nukoo in ia kaa na kaa Se'e Teyii, te ñu'u in corona oro xini ya, te nee ya in jos xeen. ¹⁵ Te ini veñu'u yun ni kee inka ia jinokuechi nuu Dios, te ni kana jaa ya nuu ia nukoo nuu viko yun:

—Kene'e jos ron, te ndaxtutu ron ñayiu ñuyiu. Chi ja ni jino kiuu ja vi ndututui nagua ndo'o jin triu nuu ni kuaan, te ni jino kiuu ja te'nde —jiña'a ya.

¹⁶ Saa te ni ndaxtutu ia nukoo nuu viko yun ñayiu, nagua kuu nuu te'nde triu jin jos.

¹⁷ Yun te ni kee inka ia jinokuechi nuu Dios ini veñu'u oo andivi, te yinda'a ya in yuchi tikanchu. ¹⁸ Te nuu altar yun ni kee inka ia jinokuechi nuu Dios, ia ndiso tniuu siki ñu'u, te ni kana jaa ya nuu ia yinda'a yuchi tikanchu yun, te jiña'a ya:

—Kene'e yuchi ron jian, te ndaxtutu ron ñayiu ñuyiu, nagua kuu nuu te'nde uva, chi ja ni ka jichi uva yun —jiña'a ya.

¹⁹ Yun te ni sia'a ia yun yuchi ya nuu ñuyiu, te ni ndaxtutu ya

ñayiu, nagua kuu nuu te'nde uva, te ni tnaa ña ya in nuu jitnu, nagua ka sa'a jin uva ja ka tnaa ti in nuu ka ju'ni nduxi ti, te jin yun kei ja kiti ndeva'a ini ia Dios jin ñayiu yun. ²⁰ Te ndee yu'u ñuu yun ni tnaa ya ñayiu yun, te ni jain ni'nu ya, te ni jika niñi na kuinio nduxi uva. Te ni jinonta guaa ndee nuu oo kaa ja yi'i yu'u kuai, te ni jika guaa ndee uni ciento kilómetro.

15

Uja ia ka jinokuechi nuu Dios ni ka tetniuu uja tnundo'o

¹ Yun te ni jini san inka tniuu ka'nu in ja vi sa'u kuii inio ichi andivi. Ni jini san uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka ndiso tniuu ya ja vi tetniuu ya uja nuu kue'e ja kokuu tnundo'o sandi'i ni ka. Chi jin yun te jino ja kiti ini ia Dios.

² Te suni ni jini san in ja kaa na kaa ndute mar ja kuu vidrio ja ni saka tna'a jin ñu'u. Te yu'u mar vidrio yun ka nukuiin ñayiu ni ka kundee ni ka kuu nija'nu siki kiti xeen vi siki chu'chi ja ni ka ndane'e nagua kaa ti, vi ja tu ni ka jandetui ja vi jinkitnuni jin número sivi ti. Te ka nei arpa ja ni jiña'a ia Dios nui. ³ Te ka jitai yaa ni tau Moisés, tee ni ojinokuechi nuu ia Dios, vi yaa Lelu maa Dios ja ka'an sua'a:

Ka'nu vi vii ndeva'a tniuu sa'a ni, vi Jito'o Dios, ja kuu ni ia ndakui ndeva'a,

te ndi'i ni ja kuu sa'a ni,
te ka oo ndaa ka oo ndija ichi ni
ja kuu ni Rey taka ñuu.

⁴ Te tu na in oo ja ma koyu'u ni'nu ña jin ni,

vi ja ma sa'a ka'nu sivi ni, vi Jito'o san.

Chi maintno'o maa ni kuu ia ii,
te kikuei ñayiu ndi'i ñuu, te vi
chiñu'u ñai jin ni,

chi ja ni ka jini ja sa'a ndaa ni taka tniuu.

Kachi yaa ka jitai.

⁵ Te nuu ni ya'a yun, te ni ndakondia'a san, te ni jini san ja ni ndanune ve'e ii oo veñu'u nuu ni sa'a ia Dios tratu jin ñayiu ja oo andivi. ⁶ Te ini veñu'u yun ni kekuei uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka ndiso tniuu ya ja vi tetniuu ya uja nuu kue'e. Te ka ni'nu ya sa'u kuijin vii ndeva'a ja vi ye'e tajan, te ka nu'ni chii ya in sinchu ja kuu oro ja vi jinonta ndee ndika ya. ⁷ Te in ia ne'u ndi kuun ia ka tekun yun ni jiña'a ya in in vasu nuu ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios. Te nuu vasu yun ñu'u chitu jakiti ini ndeva'a ia Dios, ia tekun nikuii nikani. ⁸ Te ni chitu ñua'a ini veñu'u yun ja ye'e tajan ia Dios jin jaka'u ya. Te ni in, tu na in kuu ja kiuu ini veñu'u, guaa ndee na ndi'i na ya'a ndi uja tundo'o ja vi tetniuu ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios.

16

Uja vasu nuu ñu'u jakiti ini ia Dios

¹ Yun te ni onini san ndee ini veñu'u ja ni kana jaa nuu ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios, te jiña'a:

—Kua'ankuei nuu ñuyiu, te vi koso ron ndi uja vasu nuu ñu'u ja kiti ini ia Dios —jiña'a.

² Yun te ni ja'an ia xtnañu'u, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu ñuyiu. Te ndi'i ñayiu ja ka ndiso tniuni kiti xeen vi ni ka chiñu'i ja ni ka ndane'e nagua kaa ti, ni ki'in ña in kue'e ndi'yi xeen ja jatu ndeva'a.

³ Yun te ni ja'an ia kuu uu, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu ndute mar, te ni nduu mar yun niñi, na kuinio nuu ni ka ja'ni ndiyi, te ni ka ji'i ndi'i kiti ka ñu'u nuu ndute mar. ⁴ Yun te ni ja'an ia kuu uni, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya taka yute vi nuu

kee ndute, te ni ka nduu de niñi.

⁵ Yun te ni jini san ja ni ka'an ia jinokuechi nuu Dios ja ndiso tniuu ya siki ndute, te jiña'a ya:

Ia ndaa kuu maa ni, vi Jito'o san, ja ni okuu ni vi kuu ni ia ii,

ja sua'a sandaa ni kuechi ñayiu,

⁶ chi ni ka jati niñi ñayiu vii maa ni,

vi ñayiu ni ka ndakani tno'o ni ndee jana'a.

Te suni ni ndasko'o ni jin niñi,

chi kanuu ja saa vi ndo'i.

Jiña'a ya.

⁷ Te suni ni onini san ni ka'an ndee nuu altar, te jiña'a:

—Jandaa ndija, vi Jito'o Dios, ja maa ni kuu ia ndaku'i ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a ni, chi sa'a ndaa ndija ni nuu sandaa ni kuechi —jiña'a.

⁸ Yun te ni ja'an ia kuu kuun, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu nikandii, te ni nduu i'ni xeen nda'a nikandii ja ni teñu'u ña jin ñayiu. ⁹ Te ndi'i ñayiu ni ka kai jin ja i'ni xeen yun. Su visi ni saa, te tu ni ka ndatna'u ini, te ni tu ni ka sa'a ka'nu ñai jin ya, chi saa sua'a ni ka kane'i jin sivi ia Dios, ja neva'a ya jaka'nu siki jakue'e ya'a.

¹⁰ Yun te ni ja'an ia kuu u'un, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu tatnuni kiti xeen yun, te ni kune ni nuu tatnuni ti. Te vi sua'a ka ndakayi'i ñayiu yai ja ka jatu ndeva'i. ¹¹ Su visi ni saa, te tu ni ka ndatna'u ini ja vi xndoi taka jakue'e ka sa'i, chi saa sua'a ka kane'i siki ia Dios oo ndee andivi, ja ja'a ja ka jatu ndeva'i vi ja ka ku'i kue'e ndi'yi.

¹² Yun te ni ja'an ia kuu iñu, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nii yute ka'nu Éufrates, te ni yichi ndute yute yun, nagua ja na nune ichi kikuei rey ja vajikuei ichi nuu kana nikandii. ¹³ Te ni jini san ja yu'u koo ka'nu vi yu'u kiti xeen vi yu'u tee ndakani tno'o tno'o, ni kekuei uni espíritu kue'e ja kaa na kaa sa'gua. ¹⁴ Te sa'gua yun ka

kuu espíritu tachi ja ka sa'a tniuu na'nu, te ni kekuei kua'ankuei ja vi ndaxtutu ndi'i rey ja ka tatnuni nii ñuyiu, nagua ja vi kaxin tna'a jin Dios kiuu ka'nu maa ya, ja kuu ya ia ndakui ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a ya.

¹⁵ Te ni kachi Jito'o:

—Vi kuun ini gua'a, chi sanaa ni te ndenta rin na kuinio in kui'na. Te na ta'u na ndetu ñayiu tu kixin ini vi ni'nui sa'uin, nagua ja ma kokaka vichi ja tna'i ja kanoo nuu ñayiu —kachi ya.

¹⁶ Te ni ka ndaxtutu tachi yun ndi'i rey, in nuu nani Armagedón jin sa'an hebreo.

¹⁷ Yun te ni ja'an ia kuu uja, te ni joso ya ja ñu'u nuu vasu ya nuu tachi kuiñi. Te ni jini san ja ndee ini veñu'u andivi nuu tatnuni ia Dios ni kee in tno'o ja kana jaa:

—Ja ni jino maa kiuu —kachi.

¹⁸ Yun te ni jandute, te vi ni'i kuiti kani tajan, te ni tnaa xeen ndeva'a, ja vi tu sa'un na in kiuu kii ñutnaa xeen ndeva'a yun, ndee nuu ni ka jinkoo ñayiu ñuyiu saa nagua ni tnaa yun. ¹⁹ Yun te ni te'nde maa ñuu ka'nu ja ni kuu siin uni kua'a, te ni junkuei ndi'i ñuu ja ka oo ñuyiu. Saa te ni ndaka'an ia Dios maa ñuu ka'nu Babilonia, te ni tetniuu ya tnundo'o ndeva'a ja ni ka tna'i, chi ni kiti ndeva'a ini ya siki yika kuechi ja ka sa'i yun. ²⁰ Te ni ka naa ndi'i ñuu ja ka oo ma'ñu ndute mar; vi suni ni ka naa yuku. ²¹ Te ni kuun ñiñi na'nu siki ñayiu ja vee uu xiko kilo. Te ni ka kane'e ñayiu jin ia Dios, ja siun ni kuun ndeva'a ñiñi, chi in tnundo'o ndeva'a ni kuu.

17

Tnundo'o kii siki ña'a xiko maa

¹ Yun te ni kii in ia ne'u ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka nee ya ndi uja vasu. Te ni ka'an ya nuu san, te kachi ya:

—Ne'e ya'a, te na xne'e rin naxa koo tnundo'o kii siki ña'a kuu ni ja'nu ja xiko maa ja nukoo ña yu'u nuu jika kua'a ndute. ² Chi taka rey ñuyiu, na kuinio ja ni ka sa'a de kuechi ñuyiu jin ña, chi ni ka sa'a de jane'e jayichi. Te ni sa'a ña ja na kuinio ni ka jini ñayiu ñuyiu jin taka jane'e jayichi sa'a ña —kachi ya.

³ Yun te ni skuni ña Espíritu ia Dios jin san, te ni jaka ña ia jinokuechi yun ja kua'an san ndee nuu ñu'u te'a. Te yun ni jini san in ña'a yoso kiti xeen, in kiti kua'a, te nii ti ndee sivi ja kane'e ña jin ia Dios. Te oo uja xini ti jin uxi ndiki ti. ⁴ Te ña'a yun ni'nu ña sa'un kua'a nditnuu, te ni ndukutu ña jin kaa ja kuu oro vi yuu vii ndeva'a vi perla. Te yinda'a ña in vasu ja kuu oro nuu ñu'u chitu jakue'e jasua'a jin jane'e jayichi ni sa'a ña. ⁵ Te tnee ña ndee in sivi ja kuu in tno'o oyuu ja tu na in jinkui'nu ini, te sua'a ka'an: “Ñuu ka'nu Babilonia, nana si'i ñayiu ka xiko maa vi ñayiu ka sa'a jane'e jayichi ñuyiu ya'a” kachi tno'o yun. ⁶ Yun te ni jini san ña ja jini ña, chi na kuinio ja ni ji'i ña niñi ñayiu maa ia Dios vi ñayiu ni ka ji'i ja ni ka ndakani tno'o Jesús. Te nuu ni jini san ña, te vi ni sa'u kuii ini san. ⁷ Te kachi ia jinokuechi nuu Dios:

—¿Nau ja vi ni sa'u kuii ini ron, ndia'a ron? Te kaxtno'o maa rin naxa kei ka'an tno'o yiyu'u siki ña'a yun jin siki kiti oo uja xini jin uxi ndiki ja yoso ña yun. ⁸ Te kiti xeen ja ni jini ron yun kuu in kiti ni oteku ndee ama ka, su vitna, chi tu ka ti oo. Su ja oo yatni ja nana tuku ti nuu yau kunu ndeva'a yun, ama ka ja ki'in ti nuu naa sa'un ti. Te ñayiu ñuyiu ja tu na sivi ka yoso nuu liuru teku ndee nuu ni jinkoo ñuyiu, vi sa'u kuii ini nuu vi kuni kiti xeen ja ni oteku ndee ama ka, te tu ka ti

oo, su ndajio kuiin tuku ti. ⁹ Ya'a oo in tno'o ja jinkui'nu ini ñayiu ndichi. Ndi uja xini ti yun kuu na kuinio uja yuku nuu nukoo ña'a yun. ¹⁰ Te ndi uja xini yun, suni ka kuu na kuinio uja rey. Te u'un rey yun ja ni ka naa de, te in ni ka de tatnuni vitna, su inka de chi kuini ka ja kii de. Su nuu na kii de, te nini kuu ja joo ni tiempu koo de. ¹¹ Te kiti xeen ja ni oteku ndee ama ka, te tu ka ti oo vitna, suni suu ti kuu rey kuu una, visí ja ni oo ti ne'u rey kuu uja yun, te ki'in ichi ti kua'an ti ja naa sa'un ti.

¹² Te ndi uxi ndiki ja ni jini ron yun, ka kuu uxi rey ja ka kuini de ja vi kotatnuni de. Su ndesaa ni tiempu vi ni'i tniuu de jin kiti xeen yun ja vi kotatnuni de. ¹³ Te ndi uxi rey yun inuu ni ka ndakani ini de, te vi ndakuña'a de tniuu ka'nu ka ndiso de nuu kiti xeen yun. ¹⁴ Te vi ndakoo de vi kaxin tna'a de jin Lelu ia Dios, su kundee Lelu ya. Chi maa ya kuu Jito'o nuu taka jito'o, te maa ya kuu Rey nuu taka rey. Te ñayiu ka oo jin ya, chi ñayiu ni kaji maa ia Dios vi ni kana ña ya vi ka skunkuu gua'i —kachi ia jinokuechi nuu Dios.

¹⁵ Te suni kachi ia jinokuechi nuu Dios:

—Ndute kua'a ja ni jini ron jika nuu nukoo ña'a xiko maa, ka kuu ñayiu kua'a ndeva'a ñuu na'nu vi ñuu kueli vi sa'an ka ka'in. ¹⁶ Te ndi uxi ndiki ja ni jini ron xini kiti xeen yun, ka kuu ndi uxi rey ja vi kotatnuni jin ti. Te vi kuni u'u de jin ña'a xiko maa yun, te vi skendoo nda'u de jin ña, vi tavichi tia'a ña de, te vi kaa de kuñu ña, te vi teñu'u de jin ña. ¹⁷ Chi maa ia Dios ni ke'e anu de ja vi sa'a de nagua kuini maa ya, ja inuu ni ka ndakani ini de, te vi ndakuña'a de tniuu ka'nu ka ndiso de ja ka kuu de rey nuu kiti xeen yun, guaa ndee na skunkuu tno'o ni ka'an ia Dios. ¹⁸ Te ña'a ja ni jini ron yun, kuu ñuu ka'nu ja tatnuni nuu taka

rey ja ka oo nii ñuyiu —kachi ia jinokuechi nuu Dios.

18

Ja ni jinokau ñuu Babilonia

¹ Te nuu ni ya'a yun, te ni jini tuku san inka ia jinokuechi nuu Dios ja makuun ya ichi andivi jin jaka'nu ndeva'a ya, te vi ni ye'e ni'nu ninii ñuyiu jin jaye'e tajan ya. ² Te kana jaa ndeva'a ya, te kachi ya:

Ja ni jinokau ñuu ka'nu Babilonia, te ni nduu ve'e nuu ka oo tachi, nuu ka yi'i ndi'i espíritu kue'e, nuu ka oo chioko vi ndi'i kiti tne'e ja ka ndagua ja ka kuu kini ndeva'a inio.

³ Chi ñuu yun kuu na kuinio ña'a xiko maa, te ni sa'a ña ja na kuinio ni ka ndajini ñayiu ndi'i ñuu, ja ka sa'i kuechi ñuyiu, vi ndi'i rey ñuyiu, na kuinio ja ni ka sa'a de kuechi ñuyiu jin ña.

Te ñayiu ja ka xiko ñuu yun ni ka kuu kuikai jin kua'a xu'un ja ja'a ñasi'i yun.

⁴ Yun te ni onini san inka tno'o ndee ichi andivi ja kachi:

Roon ja ka kuu ron ñayiu ñuu maa rin, kekuei nuu ñuu jian,

nagua ja ma vi tavi kuechi ron yika kuechi ja ka sa'a ñayiu ñuu jian,

te ni ma vi tna'a ron tnundo'o ja vi tna'i.

⁵ Chi ja ni kaya ndeva'a yika kuechi ka sa'i,

te ja ni jinonta ndee andivi,

te ja ni ndaka'an ia Dios ndi'i jakue'e ka sa'i.

⁶ Vi ndasa'a jin nagua ni ka sa'a ñai jin maa ron,

vi ndakuña'a uu tnundo'o gua'a ka saa nagua ni ka sa'a ña mai,

te vi ndasaka tna'a uu jichi ndakui ka ja na vi ko'o mai saa

nagua ni ka sakai ja ni ka
ji'i inka ñayiu.

⁷ Te ni sa'a teyii ndeva'a ñuu yun
mai ja kua'a ndatniuu ni
ni'i jin kua'a xu'un ja ni
xnai,

te vi kuña'a tnundo'o nui ja na vi
nda'i vi kanai,

chi ka ndakani ini jin anui:

“Ya'a nukoo na kuinio in ña'a
tatnuni,

te masu ni ndonda'uo,
ni ma kunio tnundo'o”.

Kachi jin anui.

⁸ Te yun kuu ja vi invaa ni kiuu, te
kii kua'a tnundo'o siki ñuu
yun,

chi vi kuu ñayiu, te koo ndeva'a
tno'o suchi ini, vi koo
tnama,

te kai ñuu yun jin ñu'u,

chi ia ndakui ndeva'a kuu Jito'o
Dios, te ndi'i ni ja kuu ja
sa'a ya,

ja sandaa ya kuechi ñayiu ñuu
yun.

Kachi ya ndee andivi.

⁹ Te taka rey ñuyiu ja ni ka
sa'a jane'e jayichi jin ña vi ni ka
kusii ini ndeva'a jin ña, vi nda'i
vi kana ja ja'a ñuu yun, nuu na
vi kuni ja kana ñua'a kai. ¹⁰ Te vi
jinkuiin jika de ja ka yu'u ndeva'a
de ja siun tna'a ndeva'a ñuu yun
tnundo'o, te vi kachi de:

—iSu nda'u ni ka ñuu ka'nu
Babilonia! Chi in ñuu ndakui
ndeva'a ni okuu, te vitna, chi
vi nunuu sua'a ni, te ni kenta
tnundo'o ja ni tna'a —vi kachi de.

¹¹ Te taka ñayiu ñuyiu ja
ja'ankuei ka xiko ñuu yun, suni vi
nda'i vi kanai ja ja'a ñuu yun, chi
tu ka na ñayiu vi ki'in ndatniuu ka
xikoi. ¹² Te ndatniuu ja ka xikoi
kuu oro, vi kaa ja kuu plata, vi
yuu vii, vi perla, vi sa'un kuijin vii
ndeva'a ja kuu lino, vi sa'un kua'a
nditnuu, vi sa'un seda ja ndi'i vi
jakua'a, vi ndi'i nuu yutnu ja ka
ja'an xiko asin, vi taka ndatniuu ja
ni kuva'a jin yuu finu nani marfil,

vi yutnu vii, vi kaa ja kuu bronze,
vi hierro vi yuu kuijin yeye'e nani
mármol. ¹³ Te suni ka xikoi canela
vi taka ja ja'an xiko asin, vi suja
vixin vi suja tnuyuja, vi tatna
xiko, vi nduxi uva vi texe'en vi
yuchi triu, vi triu nii, vi kiti jiso,
vi ndikachi, vi kuai vi carreta, vi
ka xikoi ñayiu ja vi kunukuechi.

¹⁴ Te vi kachi jin ñuu yun:

—Ja ni ka kujioo ndi'i kiti vixin
ja ni ojio'o ndeva'a ron, te ja ni
naa ndi'i javii java'a vi jakuika ni
oneva'a ron, te ma ndani'i sa'un
ka ron —vi kachi.

¹⁵ Te ñayiu ni oja'ankuei ni
ka oxiko ndatniuu, te ni ka kuu
kuikai ja ja'a ñuu yun, vi jinkuiin
jikai, chi ka yu'i ja kana saa vi
tna'i tnundo'o ja tna'a ñuu yun, te
vi nda'i vi kanai. ¹⁶ Te vi kachi:

Su nda'u ni ka ñuu ka'nu yun,
chi kuu na kuinio in ña'a ni oni'nu
sa'un kuijin vii ndeva'a ja
kuu lino,

vi sa'un nditnuu jin jakua'a.

Te ni ondukutu vii ña jin oro

vi perla vi yuu vii ndeva'a.

¹⁷ Te vi nunuu sua'a ni, te ni naa
ndi'i taka jakuika ni oo nui.

Vi kachi.

Te vi kujioo jika ndi'i tee ka
skaka barco vi ndi'i ñayiu ka jika
nuu barco vi tee ka satniuu nuu
barco yun vi ndi'i ñayiu ka sat-
niuu nuu ndute mar. ¹⁸ Te vi kuni
ja kana ñua'a kai ñuu yun, te vi
kana ko'i:

—¿Ndeno oo inka ñuu ja
kintna'a inuu jin ñuu ka'nu ya'a?
—vi kachi.

¹⁹ Te vi kosoi ñuyaka xini, ja ka
tna'u ini, te vi nda'i vi kanai, te vi
kachi:

Nda'u ni ka ñuu ka'nu ya'a,

chi jin jakuika ni oo ñuu ya'a

ni ka kuu kuika ndi'i ñayiu ka
neva'a barco

ja ka jiondita nuu ndute mar.

Te vitna vi nunuu sua'a ni, te ni
naa ndi'i.

Vi kachi.

20 Su vi kusii ini ron ja ka oo ron andivi,
ja siun ni naa ñuu yun.
Te vi kusii ini ron ja ka kuu ron ñayiu maa ia Dios,
vi roon ja ni chitniuu ña Jesukristu,
vi roon ja ni ka ndakani ron tno'o ia Dios,
chi ni sandaa ia Dios kuechi ja ni ka sa'a ña ñayiu ñuu yun jin ron.
Kachi tno'o yun.

21 Yun te in ia ndakui ndeva'a ja jinokuechi nuu Dios ni ki'in ya in kava ka'nu na kuinio in yoso molinu, te ni skunta ya makee nuu ndute mar, te kachi ya:
Suni sua'a kanakau ñuu ka'nu Babilonia
nagua ni kanakau kava ya'a,
te ma vi ndakuni sa'un ka.

22 Te jiña'a ya nuu ñuu yun:
Ma kuni sa'un ka ron yaa ja ka jita ñayiu
ni ja ka tee jin arpa
vi ni ja vi tiuu jin tnuyoo nda'i ni trompeta.
Te ni in ñayiu ma vi kosatniuu sa'un ka nuu ron,
te ni ma koni'i ka molinu nuu ron.
23 Te ni ma kuni sa'un ka ron ja koye'e ñu'u lámpara nuu ron.
Te ni ma kuni ka ron ja vi kana tee jin ña'a ja ka kusii ini nuu ka tñanda'a.
Chi ñayiu ka xiko ñuu ron, ni ka okuu ñayiu ni ka okuu nija'nu ñuyiu,
te ni xnda'u ron ndi'i ñuu jin tno'o tasi ron.
Jiña'a ya.

24 Chi tavi kuechi ñuu yun niñi ja ni ka jati ja ni ka ja'ni tee ni ka ondakani tno'o ia Dios, vi ñayiu maa ia Dios, vi ndi'i ñayiu ni ka ji'i nii ñuyiu.

19

Ka chiñu'u ia Dios ndee andivi

1 Te nuu ni ya'a yun, te ni jini san na kuinio ja ka ka'an jaa

kuakua'a ñayiu ndee andivi, te ka kachi:

Ka'nu kuu ia Dios,
chi nuu maa Jito'o Dios vaji ja skaku ni'nu ña ya,
vi oo jaye'e tajan ya vi jaka'nu ya.

2 Chi maa ya guaa jandaa ja sandaa ndija ya kuechi,
chi ni tetniuu ya tñundo'o siki ñuu yun ja kui na kuinio in ña'a xiko maa,

te jin ja xiko ña'a yun maa ña te ni xtivi ña ñayiu ñuyiu,
te ni ndaxtenaa ña ia Dios jin ña ja ni ka ji'i tee ni ka ojinokuechi nuu maa ya.

Ka kachi.

3 Yun te ni ka ndajiokuiin ni ka ka'an tukui:
Ka'nu kuu ia Dios,
chi nikuii nikani kokana ñua'a ñuu yun ja kokai.

Ka kachi.

4 Te ndi oko kuun tee nija'nu jin ndi kuun ia ka tekuni ni ka jinkuiin jiti de, te ni ka chindei de xini de ndee nuu ñu'u, te ni ka chiñu'u de ia Dios ja nukoo ya nuu mesa nuu tatnuni ya. Te ka jiña'a de:

—Saa na kokuu. Ka'nu kuu ia Dios.

5 Te ndee nuu mesa nuu tatnuni ya ni kee in tno'o ja ka'an sua'a:
Vi ka'an yiñu'u nuu ia Dios mao,
ndi'i roon ja ka jinokuechi ron nuu ya,

vi roon ja ka yu'u ni'nu ron ya,
a kuu ron ñayiu na'nu a ñayiu kueli.

Kachi.

Viko ja tñanda'a Lelu ia Dios

6 Te suni ni onini san ja na tno'o ka kana kuakua'a ñayiu, axi na kuinio ja jiso nuu jika kua'a ndute, axi na kuinio ja ni'i jiso kani tajan. Te ka jiña'a:

Ka'nu kuu ia Dios,
chi ni jinkondee maa Jito'o ja tatnuni ya,

chi maa ya kuu ia Dios ndakui ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a ya.

7 Te na vi kokuu sii inio, te vi ja ka osii inio,

te na vi chiñu'o ya,
chi ja ni jino kiuu ja tnanda'a Lelu
maa ia Dios,

chi ja ka otua'a ñayiu maa Dios
ja vi kokui na kuinio suchi ja vi
tnanda'i jin ya.

⁸ Chi ni jandetu ia Dios ja vi
kekui'nui sa'un kuijin ja
kuu lino,

sa'un vii ja ye'e tajan.

Ka kachi.

Chi sa'un vii yun kuu taka tniuu
ndaa ja ni ka sa'a ñayiu maa ia
Dios.

⁹ Te kachi ia jinokuechi nuu
Dios:

—Tee tno'o ya'a: “Na ta'u na
ndetu ñayiu ni kana ya ja vi koi
nuu viko tnanda'a Lelu ia Dios”.

Te kachi ka ya:

—Tno'o ya'a kuu tno'o ndaa ja
ni ka'an maa ia Dios —kachi ya.

¹⁰ Te ni jinkuiin jiti san nuu ja'a
ya ja chiñu'u san ya nuu siun. Te
kachi ya:

—Ña'a, ma sa'a ron siun, chi
suní jinokuechi rin nuu Dios
nagua ka jinokuechi maa ron jin
sava ka ñani ron ja ka ndikin
ndaa ron tno'o Jesús. Chiñu'u ia
Dios, chi tno'o ja ni ka'an Jesús
kuu tno'o ka ndiso tee ka ndakani
tno'o ya.

Ia yoso kuai kuijin

¹¹ Yun te ni jini san ja nune
andivi. Te yun ni kenta in kuai
kuijin, te ia yoso ti yun nani ia
ndaa, ia skunkuu, chi sa'a ndaa ya
tniuu vi ja'nde ndaa ya kuechi, vi
jaxin tna'a ya. ¹² Te nduchi nuu
ya, chi vi ye'e na kuinio yaa ñu'u,
te ñu'u kua'a corona xini ya, te
ndee in sivi ja tu na in jini, chi
maintno'o maa ya guaa jini. ¹³ Te
ni'nu ya in sa'un ni indajin nuu
niñi, te sivi ya kuu: Tno'o maa
ia Dios. ¹⁴ Te yata ya ka ndikin
kua'a ña soldado ja ka oo andivi
ka yoso de kuai kuijin, te ka ni'nu
de sa'un finu ndeva'a ja kuu lino
sa'un kuijin vivii. ¹⁵ Te yu'u ya ni

kee in yuchi kani xenxeen, nagua
ja jin yuchi kani yun kuña'a ya
tnundo'o vi tna'a ñayiu taka ñuu.
Te tatnuni xeen ya jin in xtnuxii
ja kuu kaa, te sandaa ya kuechi
na kuinio ja kuain ni'nu ya uva,
te taxin ti, te kene'e ya nduxi ti ja
kuu tnundo'o ndeva'a tetniuu ya,
ja kiti ini ndeva'a Dios, ia ndakui
ndeva'a ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a
ya. ¹⁶ Te nuu sa'un ya jin nuu
kuñu kokin si'in ya yoso in sivi
ja ka'an sua'a: “Maa rin kuu Rey
nuu taka rey, vi maa rin kuu Jito'o
nuu taka jito'o”.

¹⁷ Yun te ni jini san in ia ji-
nokuechi nuu Dios ja nukuiin ya
nuu nikandii. Te ni kana jaa ya
nuu ndi'i kiti ndagua ja ka jiko ichi
andivi ja ka jaa kuñu, te jiña'a ya:

—Ne'ekuei te vi ndututu ron,
nagua ja vi kaxini ron, chi sa'a ia
Dios in viko ka'nu, ¹⁸ nagua ja vi
kaa ron kuñu tee ka kuu rey vi
tee ka kuu capitán, vi kuñu tee
inu teyii ndeva'a, vi kuñu kuai,
vi kuñu tee ka yoso ti, kuñu ndi'i
ñayiu ka jinokuechi vi ñayiu tu ka
jinokuechi, ñayiu na'nu vi ñayiu
kueli —jiña'a ya.

¹⁹ Yun te ni jini san ja ni ka
ndututu maa kiti xeen jin taka rey
ka oo ñuyiu vi soldado de, ja vi
kaxin tna'a de jin ia yoso kuai vi
soldado ya. ²⁰ Te ni ka kakuiko
ya kiti xeen yun jin tee tno'o ja ni
ka ondakani tno'o ia Dios ja ni ka
osa'a de tniuu na'nu jin nuu maa
kiti xeen yun. Chi jin tniuu na'nu
yun ni ka xnda'u de ñayiu ja ni ka
jandetu ka ndiso tñuni maa kiti
xeen yun. Te ni ka chiñu'i chu'chi
ja ni ka ndane'e nagua kaa maa ti.
Yun te nduu kiti xeen yun jin tee
ni ondakani tno'o tno'o yun, ni ka
tnaa teku ña ya nuu in jitnu ja kai
jin azufre.

²¹ Te sava ka ñayiu yun, chi ni
ka ji'i jin yuchi kani ja ni kee yu'u
ia yoso kuu kuai yun. Te ndi'i kiti

ndagua ni ka jaa ti kuñu yun, guaa ndee ni ka ndenuu ini ti.

20

Tatnuni Jesukristu in mil kuia

¹ Yun te ni jini san ja makuun in ia jinokuechi nuu Dios ichi andivi, te nee ya ndakaa ja ndakune ya yu'u yau kunu nuu kuu andeya vi nee ya in cadena ka'nu. ² Te ni kakuiko ya koo ka'nu ja oo ndee jana'a, ja suni kuu Tachi vi Satanás. Te ni ju'ni ña ya ja konu'ni mil kuia. ³ Te ni tnaa ña ya ja ma kee nuu yau kunu nuu kuu andeya, te ni jasi gua'a ya vi ni tee ya seyu ya yu'u yau yun, nagua ma kuu xnda'u ka ñayiu taka ñuu guaa ndee na jino mil kuia. Te nuu ya'a mil kuia, te ndajin ja kaka nuu ndee saa tiempu.

⁴ Yun te ni jini san kua'a mesa nuu tatnuni ja ka nukoo ñayiu ni ka ni'i tniuu ja vi sandaa kuechi. Te suni ni jini san anu ñayiu ja ni ka kindoso yiki xini, ja ja'a ja ni ka kandija ndai Jesús, te ni ka ndakani tno'o ia Dios. Te ñayiu yun, chi tu ni ka chiñu'i kiti xeen, ni ja ni ka ndane'e nagua kaa ti, te ni tu ni ka jandetui ja jinkondee tnuni ti tnei axi nda'i. Te ni ka ndatekui ja ka tatnuni jin Jesukristu mil kuia. ⁵ Ya'a kuu jaxtnañu'u ja vi ndateku ndiyi, te sava ka ndiyi, chi tu ni ka ndatekui kiuu saa, chi guaa ndee na jino mil kuia ja tatnuni ya, saa vi ndatekui. ⁶ Te na ta'u na ndetu ñayiu ka oo vii anui nuu ia Dios, chi xtnañu'u kai vi ndateku. Te ma vi kuni uun kai ja vi kui jichi kuu uu, chi ma kundee ka kue'e siki ja ka'ni ña jin, chi saa sua'a sutu vi kokui nuu ia Dios vi nuu Jesukristu, te vi kotatnuni jin ya mil kuia.

⁷ Te nuu na jino mil kuia, te yaa Tachi nuu ndesi vekaa yun. ⁸ Te kee ki'in ja xnda'u ñayiu taka ñuu

ja ka oo ndi kuun lado ñuyiu, ja ka kuu ñayiu ñuu Gog vi ñayiu ñuu Magog, te xtutu kua'a ndeva'a ñayiu na kuinio ñuti ja nduei yu'u ndute mar, ja vi kaxin tna'a. ⁹ Te ni ndontakuei de ninii nagua jite ñuyiu, te ni ka jionduu de nuu ka oo ñayiu maa ia Dios vi ñuu ja kutoo ya ja vi kaxin tna'a jin de. Su ni tetniuu ia Dios ñu'u ja ni kuun ichi andivi, te ni teñu'u ña jin ndi'i de. ¹⁰ Te Tachi ja ni oxnda'u taka ñayiu, chi ni tnaa ya nuu in jitnu ja kai jin azufre, nuu ja ka ñu'u kiti xeen vi tee tno'o ja ni oka'an ja ndakani tno'o ia Dios, te yun vi kokai vi kojijin nikuii nikani.

Sandaa ya kuechi nuu mesa kuijin

¹¹ Yun te ni jini san in mesa kuijin ka'nu, vi maa ia nukoo ja tatnuni. Te ni ka kujioo ñuyiu vi andivi nuu ya, te ni tu na'a ka ndenu ni oo. ¹² Te ni jini san ndiyi kuu ja na'nu vi ja kueli ka nukuiin nuu ia Dios. Te ni ka ndanune nuu liuru, te suni ni ndanune nuu inka liuru ja kuu liuru nuu yoso sivi ñayiu vi koteku nikuii nikani. Te ni sandaa ya kuechi ndiyi yun, nakuu nakuu nagua ni ka sa'a in in mai, naxa yoso nuu maa liuru yun. ¹³ Yun te ni ndakuña'a ndute mar ndiyi ja ni ka ji'i nuu, vi ni ka ndakuña'a jaja'ni vi ñuu ji'i ndiyi ja ka oo nuu, te ndi'i ni sandaa ya kuechi, nakuu nakuu nagua ni ka sa'a in in mai. ¹⁴ Yun te ni tnaa ya ja ja'ni vi ñuu ji'i nuu jitnu ja kai jin azufre ja vi kokai vi kojijin nuu ñu'u, te yun kuu jichi kuu uu ja vi kuu. ¹⁵ Te nuu jitnu kai yun ni tnaa ya ñayiu ja tu na sivi ka yoso nuu liuru ja vi kotekui.

21

Koo in andivi jaa vi ñuyiu jaa

¹ Yun te ni jini san in andivi jaa vi in ñuyiu jaa. Chi ja ni ka naa

andivi vi ñuyiu xtnañu'u, te suni ja ni naa ndute mar. ² Te maa san kuu Juan ja ni jini san in ñuu ii ja kuu Jerusalén jaa, ja makuun ichi andivi nuu xika maa ia Dios. Te luu ndeva'a kaa na kuinio in suchi si'i ja ni ndasa'a kutu vii mai ja tnanda'i jin yii. ³ Te ni jini san in tno'o ja kana jaa ndee nuu mesa nuu tatnuni, te kachi:

—Vi kondia'a chi vitna, te oo ndia'a ia Dios ne'u ñayiu. Koo ya jin ñayiu, te mai vi kokuu ñayiu ñuu ya, te koo maa ya jin, nagua ja kokuu ya ia Dios mai. ⁴ Te ndasichi maa ia Dios ndi'i ndute nui, te ma koo sa'un ka kue'e ja vi kui, ni ma koo ka tno'o suchi ini ja vi kokukai, te ni ma vi konda'i vi kokanai, ni ma vi kojatu vi kojani'ni, chi ja ni ndi'i taka tnundo'o yun ja ni ya'a —kachi tno'o yun.

⁵ Yun te ni ka'an ia nukoo nuu mesa nuu tatnuni ya, te kachi ya:

—Vi kondia'a, chi ndasa'a jaa rin ndi'i ja oo ya'a.

Te suni kachi ya:

—Tee tno'o ya'a, chi tno'o ndaa kuu ja kukanu ini ron —kachi ya.

⁶ Yun te kachi ka ya:

—Ja ni jino ndi'i. Te maa rin kuu jaxtnañu'u vi jasandi'i, ja ni skeja'a vi jaxndi'i. Te na ñayiu yichi, te sua'a ni kuña'a uun rin ndute ja kee ya'a ko'i, te kotekui nikuii nikani. ⁷ Te na ñayiu kundee nuu jakue'e, te ni'i ndi'i ya'a ja sa'a jajin, te kokuu rin ia Dios mai, te mai kokuu se'e rin. ⁸ Su ndia ñayiu inu ioo vi ñayiu tu ka kandija, vi ñayiu ka sa'a jatne'e ndeva'a, vi ñayiu ka ja'ni ndiyi, vi ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, vi ñayiu tasi, vi ñayiu ka chiñu'u chu'chi, vi ñayiu tno'o ja ka xnda'u ñayiu, te ndi'i ñayiu yun guaa ki'inkuei nuu jitnu ja kai jin azufre. Te yun kuu jichi kuu uu ja vi kui —kachi ya.

Makuun Jerusalén jaa

⁹ Yun te ni kii in ia ne'u ndi uja ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka nee ya ndi uja vasu ja ka ñu'u chitu ndi uja tnundo'o sandi'i ni ka, te kachi ya nuu san:

—Ne'e ya'a, te na xne'e rin suchi vi tnanda'a jin Lelu ia Dios ja kokuu ñasi'i ya —kachi ya.

¹⁰ Te ni skuni ña Espiritu ia Dios ja ni jaka ña ia jinokuechi nuu ya in nuu yuku ka'nu vi sukun. Te ni xne'e ya nuu san ñuu ka'nu ñuu ii ja kuu Jerusalén ja makuun ichi andivi nuu xika maa ia Dios. ¹¹ Te vi ye'e jika ñuu yun jin jaye'e maa ia Dios. Te jaye'e ñuu yun kuu nagua ye'e in yuu vii ndeva'a, nagua ye'e in yuu yeye'e ja kaa na kaa vidrio. ¹² Te yu'u ñuu yun ni jionduu ninii ndesi in muro ka'nu vi sukun, te oo uxi uu ye'e, te in in ye'e yun ka oo in in ia ka jinokuechi nuu Dios. Te in in ye'e yun ka yoso in in sivi ndi uxi uu tatatno'o Israel. ¹³ Te ichi nuu kee nikandii oo uni ye'e, te ichi nuu kana ya oo uni ka ye'e, te ichi lado kua'a oo uni ye'e, vi ichi lado satni oo uni ka ye'e. ¹⁴ Te ja'a muro ja ndesi ñuu yun ka oo uxi uu kava na'nu ja ka yituu gua'a ña, te nuu in in kava yun ka yoso in in sivi ndi uxi uu tee ni chitniuu Jesús, ia kuu Lelu maa ia Dios.

¹⁵ Te ia jinokuechi nuu Dios ja ni ka'an nuu san, nee ya in ndoo ja kuu oro ja chikua'a ya maa ñuu yun vi taka yuye'e vi muro ja ndesi ñuu yun. ¹⁶ Te ñuu yun, chi oo tikute, chi inuu ni yikua'a ja kani vi ja jite. Te ni chikua'a ia jinokuechi yun jin ndoo ja nee ya yun maa ñuu yun. Te ni kee ja oo uu mil uu ciento kilómetro ja kani vi ja jite vi ja sukun, inuu ni ka yikua'a ndi'i ni lado. ¹⁷ Yun te ni chikua'a ya muro ja ndesi ñuu yun, te ni jino in ciento kuun xiko kuun yiki ja sukun nagua ka chikua'a ñayiu ñuyiu, suni saa ni chikua'a ia jinokuechi nuu Dios.

18 Te ndimaa yuu yeye'e ni kuva'a jin muro yun, te maa ñuu yun, chi vi oro nino'o kuu na kuinio in vidrio vii ndeva'a. 19 Te kava na'nu ja ka yituu muro yun, chi ni ka ndukutu jin ndi'i taka yuu vii ndeva'a. Yuu xtnañu'u kuu yuu yeye'e, te yuu kuu uu kuu yuu ndindi'i, te yuu kuu uni kuu yuu pintu, te yuu kuu kuun kuu yuu kuikuii. 20 Te yuu kuu u'un kuu yuu pintu lirenu, te yuu kuu iñu kuu yuu kuakua'a, te yuu kuu uja kuu yuu kuaan ndikuii, te yuu kuu una kuu yuu ndi'i ndikuii, te yuu kuu iin kuu yuu kuaan, te yuu kuu uxi kuu yuu kuii na kuinio manzana, te yuu kuu uxi in kuu yuu ndi'i nditnuu, te yuu kuu uxi uu kuu yuu ndi'i ndikua'a axi morado. 21 Te ndi uxi uu ye'e yun kuu uxi uu perla, chi in in ye'e yun ni kuva'a jin in in perla, te kayi ka'nu maa ñuu yun kuu oro nino'o ja ye'e tajan na kuinio vidrio.

22 Te tu ni jini san ni in veñu'u ñuu yun, chi veñu'u kuu maa Jito'o Dios, ia ndakui ndeva'a ja ndi'i ni ja kuu ja sa'a ya jin Lelu ya. 23 Te ñuu yun, tu jiniu'u nikandii ni yoo ja koye'e nuu, chi jaye'e maa ia Dios sie'e ñuu yun, te suni ye'e Lelu maa ya ñuu yun. 24 Te ndi'i ñayiu taka ñuu ja ni ka kaku ni'nui vi kokakai nuu ye'e ni'nu ñuu yun. Te taka rey ñuyiu kiukuei de ñuu yun jin jakuika vi jayiñu'u ja ka neva'a de. 25 Te taka ye'e ñuu yun, ma vi ndandesi sa'un tno'o nduu, chi tu na jakuaa koo ñuu yun. 26 Te jakuika vi jayiñu'u taka ñuu vi koo nuu ñuu yun. 27 Su ma kuu sa'un kiuu in jatne'e. Te ni ma kuu kiuu ñayiu sa'a jane'e jayichi axi ja xnda'ui inka ñayiu, chi maa ni ñayiu ka yoso sivi nuu liuru ja vi kotekui ja neva'a Lelu maa ia Dios, guaa kuu ja kiukuei.

22

1 Yun te ni xne'e ia jinokuechi nuu Dios in yute ja oo vii ndeva'a, te ndute yun taa ja kotekuo. Te ndute yeye'e kuu de, na kuinio vidrio, te ni kee de nuu oo mesa nuu tatnuni maa ia Dios jin ia kuu Lelu ya. 2 Te jika ndute yun ma'ñu sagua kayi ka'nu maa ñuu yun, te nduu jioo yu'u yute yun, ka nukuiin yutnu kuii ja taa ja kotekuo. Te kuun kiti vixin tnu uxi uu jichi ja kuia, chi nuu yoo nuu yoo kuun kiti vixin tnu. Te nda'a yuku tnu yun kuu tatna ja ka nduva'a ñayiu taka ñuu. 3 Te ma koo ka nagua ni xtau tnia'a ia Dios ñuu yun. Te maa ini ñuu yun koo mesa nuu tatnuni ya jin ia kuu Lelu ya. Te yun vi koo ñayiu ka jinokuechi nuu ya vi kochiñu'u ñai jin ya. 4 Te vi kuni yunuu ya, te tnei vi kondisoi sivi ya. 5 Te ma koo ka jakuaa ñuu yun, te ma vi kojiniu'u ka ñayiu vi koo yun ñu'u ja koye'e nui, ni nda'a nikandii ja koye'e, chi maa Jito'o Dios kosie'e, te vi kotatnuni nikuii nikani.

Ja oo yatni ja ndii Jesukristu

6 Yun te kachi ia jinokuechi nuu Dios:

—Tno'o ja ni jini ron ya'a, chi tno'o ndaa ja kukanu ini ron kuu. Te maa Jito'o Dios ja ni jiña'a ya Espiritu ya nuu tee ni ka ndakani tno'o ya, kuu ia ni tetniuu ia ka jinokuechi nuu ya, nagua ja vi xne'e nuu ñayiu ka jinokuechi nuu maa ya nagua kuu ja oo yatni ja kokuu —kachi ya.

7 Te kachi Jesús:

—Vi kinuu gua'a, chi ñama ndii rin, te na ta'u na ndetu ñayiu tava'a tno'o ia Dios ja yoso nuu liuru ya'a ja kaxtno'o nagua kokuu —kachi ya.

8 Te maa san kuu Juan ja ni jini san vi ni onini san taka tno'o ya'a. Te nuu ni ndi'i ni jini san vi ni onini san, te jinkuiin jiti san nuu ja'a ia jinokuechi nuu Dios ja

xne'e taka tniuu yun nuu san ja chiñu'u san ya nuu siun. ⁹ Su yun te kachi ya:

—Ma sa'a ron siun, chi suni jinokuechi rin nuu ia Dios, nagua ka jinokuechi maa ron jin ñani ron ja ka ndakani ron tno'o ia Dios, vi ndi'i ñayiu ka tava'a tno'o ya ja yoso nuu liuru ya'a. Te maintno'o maa ia Dios guaa chiñu'u ron —kachi ya.

¹⁰ Te suni kachi ka ya:

—Ma tayu'u ron tno'o ia Dios ja yoso nuu liuru ya'a ja kaxtno'o nagua kokuu, chi ja oo yatni tiempu ja skunkuu. ¹¹ Te ma kondi'ni ron nagua ka sa'a ñayiu, chi na ñayiu sa'a jakue'e, te na kosa'a mai jakue'e yun. Te na ñayiu oo tne'e anu, te na kosa'a tne'e ka mai anui. Su na ñayiu sa'a ndaa, te na kosa'a mai tniuu ndaa. Te ñayiu oo vii anui nuu ia Dios, te na kondasavii kai mai —kachi ya.

¹² Yun te kachi Jesús:

—Vi kinuu gua'a, chi ñama ndii rin, te kinda'a rin ja vi kuta'u in in ñayiu, nakuu nakuu na tniuu ni ka sa'i. ¹³ Te maa rin kuu jaxtnañu'u vi jasandi'i, ja ni skeja'a vi jaxndi'i, nuu jinkondee vi nuu skundi'i —kachi ya.

¹⁴ Te na ta'u na ndetu ñayiu ka ndakate sa'uin ja vi koo vii nuu yika kuechi, chi vi ni'i kiti vixin kuun yutnu taa ja kotekuo ja vi kai, te kuu kiukuei ye'e ja vi koi ñuu yun. ¹⁵ Su ichi ye'e vi kendoo ñayiu ka sa'a jakue'e ja ka kuu na kuinio ti'ina, vi ñayiu tasi, vi ñayiu ka sa'a kuechi ñuyiu jin inka ñayiu, vi ñayiu ja'ni ndiyi, vi ñayiu chiñu'u chu'chi, vi ñayiu too ja xnda'ui inka ñayiu.

¹⁶ Maa rin kuu Jesús, te ni tetniuu rin ia jinokuechi nuu rin nagua ja ndakani ya ndi'i tno'o ya'a nuu ñayiu ka skua'a. Te maa rin kuu yo'o ja kuu ndikin tata rey David. Maa rin kuu kimi ndii ja

ye'e vivii tno'o ne'e. ¹⁷ Te Espíritu ia Dios vi ñayiu maa ya ka kui na kuinio suchi si'i ja vi tnanda'a jin Lelu ya ka kachi:

—Ne'e ni.

Te na ñayiu nini tno'o ya'a na ka'in:

—Ne'e ni.

Te na ñayiu yichi, te kuini ja ko'i ndute, na ki'in nuu ya, te sua'a ni ni'i uin ndute ko'i, te kotekui nikuii nikani.

¹⁸ Te ndi'i ñayiu ka nini tno'o ia Dios ja yoso nuu liuru ya'a ja kaxtno'o nagua kokuu, chindetu san jin, ja nuu ja ndee ñayiu ndasonee ka in uu tno'o saa nagua yoso nuu liuru ya'a, te kona'i ja suni saa ndasonee ka ia Dios tnundo'o tna'i saa nagua yoso nuu liuru ya'a. ¹⁹ Te nuu ja ndee ñayiu kindee in uu tno'o ja yoso nuu liuru ya'a ja kaxtno'o nagua kokuu, te suni saa ni ndakindee ia Dios kiti vixin kuun nuu yutnu taa ja kotekuo ja ma kuu vi kai, te ma kuandetu ya ja kiukuei ñuu ii, nagua yoso nuu liuru ya'a.

²⁰ Te ia ndakani ndaa tno'o ya'a kachi:

—Ja ndaa ndija ja ñama ndii rin.

Saa na kokuu. Ne'e ni, vi Jito'o san Jesús.

²¹ Te maa Jito'o Jesukristu na koto na kuni ña ya jin ndi'i ni. Saa na kokuu.

**Liuru yaa ka
chiñu'o ia Dios
LIURU XTNAÑU'U
Salmos 1—41**

1

Kusii ini ñayiu ja kuantno'i tno'o ia Dios

¹ Na ta'u na ndetu ñayiu ja tu ndikin tno'o ja ka ska'an ña ñayiu kue'e,

te ni tu jikai nagua ichi ka jika ñayiu ka sa'a yika kuechi, te ni tu junkoi jin ñayiu ka jaku ndee ña jin ia Dios.

² Chi saa sua'a kusii ini ja kuantno'i tno'o tatnuni ia Dios,

te nduu vi ñuu ni, ñu'u ini tno'o tatnuni ya.

³ Te ñayiu yun kui na kuinio in yutnu ja nukuiin tnu in yu'u yute,

te vi maaaa maa yoo kuun kiti vixin tnu,

te ni ja tu xii nda'a tnu, te ndi'i ja sa'a ñayiu yun kee gua'a jin.

⁴ Su masu saa sa'un kuu jin ñayiu kue'e, chi ka kui na kuinio mi'i ja xtechi ña tachi.

⁵ Te yun guaa ñayiu kue'e, chi ma kuu vi ka'an ni'nui ja ja'i nuu sandaa ia Dios kuechi, te ni ma vi koi nuu ka oo ñayiu ndaa.

⁶ Chi jito ña maa Jito'o Dios jin ñayiu ndaa nuu ichi ka jikai,

su ñayiu kue'e, chi kua'ankuei mai ichi nuu vi nai.

2

Kotatnuni ia ni kaji Dios

¹ Ñayiu sava ka ñuu ja tu ka jini ia Dios, chi ka ndakoo vai,

te nino'o ni ja tu jiniu'u ka ndakani ini.

² Te ka ndakoo tee ka kuu rey vi tee ka tatnuni nuu ñuu siki Jito'o Dios,

te inuu ka ndakani kue'e ini de siki ya vi siki ia ni chitniuu maa Dios,

te ka kachi de:

³ "Na vi kujioo, te ma kotatnuni ka ya nuu,

ni ma vi kunukuechi kao nuu ya", ka kachi de.

⁴ Su kuaku ndee ña Dios, ia tatnuni ndee andivi, te skexiko ya ja ka ndakani ini ñayiu yun.

⁵ Yun te ka'an xeen ya nuu ñayiu ja kiti ini ya,

te siu'u ña ya jin tno'o xeen ja ka'an ya, te jiña'a ya:

⁶ "Ni jani maa rin rey rin nuu yuku Sión,

ja kuu yuku ii maa rin", jiña'a ya.

⁷ Te jiña'a rey yun:

"Na kaxtno'o san tno'o ni ka'an ia Dios nuu ni ka'an ya sua'a:

Se'e maa rin kuu ron, te maa rin ni sa'a ka'nu ña jin ron vitna.

⁸ Kakan, te na taa rin ndi'i ñuu na'nu vi ñuu kueli ja sa'a jajin ron,

te vi ndee ja'a ñuyiu taa rin ja kokuu kuenta maa ron.

⁹ Te kotatnuni xeen ron nuu tee ka tatnuni vi nuu rey,

na kuinio yutnu kaa ja kani kisi ñu'u, te skuechi kueli ña", jiña'a ya.

¹⁰ Te yun guaa maa ni ja ka kuu ni rey, vi tee ka tatnuni, vi junkui'nu ini ni ya'a,

te vi konini ni tno'o ja xteku ña san.

¹¹ Vi kunukuechi ni nuu maa Jito'o,

te vi chiñu'u ni ya ja vi sua'a ka ni'i ni ja ka yu'u ni ya.

¹² Vi kindei vi kititi ni nuu Se'e ia Dios,

nagua ja ma kiti ini ya, te xnaa ña
ya nuu ichi ka jika ni,
chi ñama ndeva'a kiti ini ya.

Su na ta'u na ndetu ndi'i ñayiu ka
nduku ja na koto na kuni ña
ya jin.

3

*Vi kakanta'uo nuu ia Dios ja na
chituu ña ya*

*Yaa ni tee David nuu ni jino yu'u
de nuu seyii de Absalón*

¹ Kuakua'a ñayiu ka ka'an u'u ña
jin san, vi Jito'o san.

Kuakua'a ñayiu ka ndakoo siki
san.

² Te kua'a ñayiu ka ka'an ndee ña
jin san, te ka kachi:

“Ma skaku ni'nu ña ia Dios jin de”.

³ Su maa ni, vi Jito'o san, kuu ni na
kuinio kaa tikute ja tava'a
ña ni,
te maa ni kuu ia taa jayiñu'u nuu
san,

vi maa ni kuu ia ndataa tno'o ndee
ini.

⁴ Ni jikanta'u san nuu ni ja chituu
ña ni, vi Jito'o san,

te ni onini ni ndee yuku ii nuu oo
ni.

⁵ Jinkotuu san, te kixin san, te
ndoto tuku san,

chi maa Jito'o jito jini ña jin san.

⁶ Te ma koyu'u san visi kuakua'a
ñayiu

ni ka jionduu ña jin san, ja vi sa'a
ñai jakue'e.

⁷ Ne'e ni, vi Dios, te skaku ni'nu
ña ni,

te kani ni mamaa jiki nuu tee ka
ka'an u'u ña jin san,

te ta'u ni no'o tee ka sa'a jakue'e,
vi Jito'o san.

⁸ Maa ni, vi Jito'o, kuu ia skaku
ni'nu ñayiu,

te tetniuu ni javii java'a ni ja na
koo jin ñayiu ñuu ni.

4

*Ia Dios taa tno'o mani
Yaa ni tee David*

¹ Konini ni joo tno'o ka'an san
nuu jikanta'u san nuu ni, vi
Dios,

chi maa ni ka'an ni'nu ja ja'a san,
te maa ni ndasa'a sii ini ña nuu
kusuchi ini san.

Ka'an nda'u ka'an kee ña ni, te
konini ni joo nuu ndakuatu
san.

² Te maa ni ja ka kuu ni tee ka kuu
nija'nu,

¿Nasaa ka kiuu guaa vi kotaa
ni ja kanoo san nuu tniuu
jayiñu'u?

Chi ka kutoo ni ja tu jiniu'u,
te ka nduku ni nino'o ni ja vi ka'an
tno'o ni.

³ Vi kuni ni ja Jito'o, chi junkuaan
ini ya jin ñayiu ndaa,

te yun guaa nini ya nuu jikanta'u
san nuu ya.

⁴ Nu u ja vi ka kisi ni ja ka kiti ini
ni,

su ma vi sa'a ni yika kuechi.

Te nuu ka nduei ni nuu jito ni, te
vi kasi yu'u ni,

te vi ndakani ini ni nagua kuu ja
sa'a kue'e ña jin ni.

⁵ Vi soko ni nuu Jito'o jin in anu
ndaa ni,

te vi kukanu ini ni ya.

⁶ Chi kua'a ñayiu ka ka'an: “¿Na
in kuu ja xne'e in jagua'a
nuo?”

Ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin in
in san, vi Jito'o san.

⁷ Maa ni sa'a ja kusii ndeva'a ini
san, vi Jito'o san,

te kusii ini ka san saa ñayiu ka ni'i
kua'a triu vi vinu.

⁸ Jinkotuu san jin tno'o mani, te
saa kixin san,

chi maintno'o maa ni, vi Jito'o, taa
tno'o kanu ini.

5

Vi ndakuatuo nuu ia Dios in in ne'e

Yaa ni tee David

¹ Konini ni tno'o ka'an san, vi Jito'o san,

te tanuu ña ni joo nuu kana nda'u san.

² Konini ni nuu jikanta'u san nuu ni,

chi Dios maa san vi rey maa san kuu ni,

te nuu maa ni ndakuatu san.

³ Tno'o ne'e nini ni tno'o ka'an san, vi Jito'o san,

chi in in ne'e ndakuatu san nuu ni,

te ndetu ka'nu san ja taa ni nagua jikan san.

⁴ Chi masu in Dios ja junkuaan ini jakue'e kuu ni,

te ma kuu vi koo ñayiu kue'e nuu oo ni.

⁵ Te ni ma vi koo ñayiu ka sa'a teyii mai nuu ni,

chi skexiko ni ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e.

⁶ Te xnaa ni ñayiu ka ka'an tno'o tno'o,

vi skexiko ni ñayiu ka ja'ni ndiyi vi ñayiu ka xnda'u inka ñayiu.

⁷ Su sein, chi ja kunda'u ndeva'a ini ña ni jin san,

te kuu kiuu san ini ve'e ni, te junkuiin jiti san,

te chiñu'u ña san nuu veñu'u ii ni.

⁸ Kondeka ña ni jin san, vi Jito'o san, ja na sa'a ndaa san

ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,

te na kaka ndaa san ichi maa ni.

⁹ Chi tu ka ka'an ndaa ñayiu yun, te oo chitu jakue'e ini anui,

te sukuin kuu na kuinio yau ñaña ja nune,

chi luu ndeva'a ka ka'in jin yai ja ka xnda'ui ñayiu.

¹⁰ Tetniuu ni tnundo'o siki, vi Dios,

te sa'a ni ja na vi nanakau mai nuu jakue'e ka ndukui ja vi sa'i.

Skunu ni jin, chi kuakua'a jakue'e ka sa'i, chi ka ndakoi siki ni.

¹¹ Su na vi kokusii ini ndi'i ñayiu ka kukanu ini ña jin ni,

te siun ni na vi kokatai ja ka kusii ini,

chi maa ni kuu ia in ni'nu in sagua ja ja'i,

te nuu maa ni na vi kokusii ini ñayiu ka kutoo ña jin ni.

¹² Chi maa ni sa'a vii sa'a va'a ñayiu ndaa, vi Jito'o san,

te na kuinio in kaa tikute saa jionduu ni ñayiu ja chindee chituu ni jin.

6

Vi ndakuatuo nuu ia Dios nuu ka tna'o tnundo'o

Yaa ni tee David

¹ Ma kuxeen ni nuu san jin ja kiti ini ni, vi Jito'o san,

ni ma tetniuu ni tnundo'o siki san jin ja kiti ini ndeva'a ni.

² Kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o san, chi ku'u san.

Ndasa'a ña ni jin san, vi Jito'o san, chi vi sua'a ni'i ninii yiki kuñu san ja jatu san.

³ Yu'u ndeva'a san, vi Jito'o san, ¿te na kiuu saa ndasa'a ña ni?

⁴ Ndajiokuiin ni, vi Jito'o san, te skaku ni'nu ni anu san.

Skaku ni'nu ña ni jin san jin janda'u ini ni.

⁵ Chi ñayiu ni ka ji'i, tu na in kondaka'an ka ña jin ni,

te ñuu ji'i, tu na in kosa'a ka'nu ka ña jin ni.

⁶ Ja ni kuita san ja nda'i san, te vi sua'a tnana nda'u ni ka san,

chi ndi'i ni jakuaa nda'i san, te xtajin san jito nuu kixin san jin tenuu san.

7 Ja ni kuita nduchi nuu san jin tno'o suchi ini ja tna'a san, te ja mandesi nuu san ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

8 Vi kujioo ni nuu san, ndi'i ni ja ka sa'a ni jakue'e, chi ja ni onini Jito'o ja nda'i kana san nuu ya.

9 Ja ni onini Jito'o ja jikanta'u san nuu ya, te ni janta'u ya tno'o ka'an san ja ndakuatu san nuu ya.

10 Te ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña jin san vi kukanoi, te vi sua'a ka ni'i ja ka yu'u ndeva'i, chi vi sanaa ni vi ndukanoi, te vi ndakaka yatai ja ma vi sa'a ñai jakue'e.

7

*Dios kuu ia ja'nde ndaa kuechi
Yaa ni tee David*

1 Nuu maa ni nduku san ja tava'a ña ni, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios san.

Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ndi'i ñayiu ka sondikin ña jin san.

2 Kana saa vi kakuiko ñai jin san na kuinio ndika'a, te vi skuechi kueli ñai, te tu na in skaku ni'nu ña jin san.

3 Nuu ja na in jakue'e ni sa'a san, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios san, nuu ja na in guaa tu ni sa'a ndaa san,

4 nuu ja na in jakue'e ni sa'a san jin ñayiu ka oo mani jin san, axi ni kindee ndeva'a san ja ka neva'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,

5 te na vi sondikin ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san ndee na vi ni'i ñai, te na vi kuain ni'nu ñai jin san nuu ñu'u,

te na vi skunta ñai jin san ndee nuu ñuyaka, te na kendoo kanoo san.

6 Ndakoo ni jin ja kiti ini ni, vi Jito'o san, te vi kintna'a ni jin ñayiu ka ka'an u'u ña, chi ka kiti ini ndeva'i nuu san. Chituu ña ni jin san, chi ja ni ka'an ni ja sa'a ndaa maa ni ja ja'a san.

7 Sa'a ni ja na vi ndututu ñayiu ndi'i ñuu, te na vi kionduu ñai jin ni, te ndee sukun ichi siki nuu ka oi yun, junkoo ni ja tatnuni ni.

8 Te maa ni ja sandaa ni kuechi ñayiu ñuyiu, vi Jito'o san, sandaa ni nagua tniuu ndaa ja sa'a san, vi Jito'o san, chi tu na jakue'e sa'a san.

9 Sa'a ni ja na vi xndendoo ñayiu kue'e jin jakue'e ka sa'i yun. Su sa'a ni ja na vi koyutnu ñayiu ndaa nuu ichi ni, chi ia Dios ndaa kuu maa ni, te skua'a ni naxa ka ndakani ini ñayiu jin anui.

10 Kaa tikute ja tava'a ña jin san oo nuu maa Dios, ia skaku ni'nu ñayiu ka oo ndaa ini anui.

11 Maa Dios kuu ia ndaa ja ja'nde ndaa ya kuechi, te ndi'i ni kiuu kiti ini ya siki ñayiu ka sa'a jakue'e.

12 Te nuu ja ma vi ndatna'u ini ñayiu yun jakue'e ka sa'i, te ndakuun xenxeen ia Dios yuchi kani ya, te vi ja oo tua'a ya jin kuji ya ja tiuu ña ya.

13 Te suni ja ni sa'a tua'a ya yutnu ndugua ja ka'ni ña ya, te ja oo tua'a ya jin yutnu ndugua ja ka kai koko koko nuu.

14 Vi kondia'a ni ñayiu kue'e ja ka ñu'u chitu jakue'e ini anui, na kuinio ñasi'i ja ñu'u lulu,

chi ñu'u chitu ña jane'e jayichi, te
ka jatui na kuinio ñasi'i ja
ja'nde chii,

te ka skakui tno'o tno'o.

¹⁵ Ka jatei in yau, te ka sa'a kunui,
te vi maa nuu yau ja ka jatei yun
vi nanakau mai.

¹⁶ Te jakue'e ja ka sa'i yun
nanakau siki mai,
te vi nukuntuu mai jin jaxeen
ndeva'a ka sa'i yun.

¹⁷ Sa'a ka'nu san Jito'o, chi ia ndaa
kuu ya,
te kata san yaa ja ndakakune'e
san sivi maa Jito'o, ia oo
ndee sukun.

8

*Luu ndeva'a ni sa'a ña ia Dios
jin ñayiu*

Yaa ni tee David

¹ Maa ni, vi Jito'o Dios,
nase vivii ka'nu kuu ni nuu ndi'i
ñuyiu ya'a,
te vii ndeva'a ye'e tajan ni ndee
andivi.

² Te vi ndee yu'u suchi kueli vi
suchi ka jaxin
ni sava'a ni ja vi katai yaa nuu ni,
ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin
ni,
nagua ja saa, te vi skasi yu'u ñai
jin ñayiu ka ka'an u'u ña
vi ñayiu ka ndakoo siki ni.

³ Te nuu ndia'a san andivi ja ni
sa'a maa ni,
vi yoo vi kimi ja ni jani ni,

⁴ te ndakani ini san: "¿Nagua ka
kuu ñayiu ja koku'un ini ni
ja ja'i?"

Te tu nagua ka kuu sa'un se'e teyii
ja kondi'ni ni ja ja'i.

⁵ Chi ni sa'a lule ka ni jin joo saa
ia ka jinokuechi nuu ni,
te ni ndaskutu ni jin jayiiñu'u vi
javii java'a.

⁶ Chi ni chitniuu ni jin ja vi kotat-
nuni nuu ndi'i ja ni sa'a ni,
te ndi'i tu'u ni xndendoo ni nuu
nda'i:

⁷ Ndi'i ndikachi vi ndi'i isndiki vi
ndi'i kiti yuku,

⁸ vi ndi'i kiti ka ndagua ichi an-
divi, vi chiaka ja ka ñu'u
nuu ndute mar,
vi ndi'i kiti ka jika ichi nuu ndute
mar.

⁹ Maa ni, vi Jito'o Dios,
nase vivii ka'nu kuu ni nuu ndi'i
ñuyiu ya'a.

9

*Vi ndakuanta'uo nuu ia Dios chi
ja'nde ndaa ya kuechi*

Yaa ni tee David*

¹ Sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Jito'o,
jin ndi'i san jin anu san,
te ndakani san ndi'i tniuu na'nu
sa'a ni.

² Te kana san ja kusii ndeva'a ini
san nuu ni,
te kata san yaa ja ndakakune'e
san sivi ni ja oo ni ndee
sukun.

³ Te ni ka ndakaka yata ñayiu ka
ka'an u'u ña jin san nuu ni,
te ni ka ndonsoi, te vi yun ni ka
nai.

⁴ Chi ia ndaa kuu maa ni, te ni
junkoo ni nuu tatnuni ni ja
ka'nde ndaa ni kuechi,
te ni sa'a ndaa ni ja ja'a san.

⁵ Ni kuxeen ni nuu ñayiu tu ka
kandija ña jin ni, te ni xnaa
ni ñayiu kue'e,
ni xnaa ni jin, ja ma vi kondaka'an
sa'un ka ña ñayiu jin nikuii
nikani.

⁶ Te ni ka naa ñayiu ka ka'an u'u
ña jin san,
te tu ka na in koo nikuii nikani,
chi ni xnaa ni ñui,
te tu sa'un ka na in kondaka'an ña
jin ñayiu yun.

* 9: 9:0 Salmo ya'a vi ndee Salmo uxi netna'a ja oo jin yukun alfabeto maa hebreo.

7 Su maa Jito'o, chi nikuii nikani
tatnuni ya,
te ni jani yutnu ya mesa nuu
ja'nde ya kuechi.

8 Te sandaa ya kuechi ñayiu ñuyiu
vi tatnuni ndaa ya nuu ñayiu.

9 Maa ya tava'a ñayiu ka tna'a
tnundo'o nuu ka sa'a
ndeva'a ña jin,
vi jito jini ña ya nuu ka tna'i tno'o
suchi ini.

10 Chi maa ni, vi Jito'o san, ka
kukanu ini ñayiu ka jini ña
jin ni,
te tu xndendoo nda'u ni ñayiu ka
ndanduku ña jin ni.

11 Vi kata ni yaa nuu Jito'o, ia
tatnuni ndee Sión,
te vi ndakani ni nuu ñayiu ndi'i
ñuu taka tniuu na'nu sa'a
ya.

12 Chi ndaka'an ña ia Dios jin
ñayiu ni ka ji'i ja tu na
kuechi, te xtaku ya niñi
ñayiu yun,

te ma ndunaa ini ya nuu ka kana
nda'u ñayiu ka tna'a tno'o
suchi ini.

13 Te nuu ndakuatu san, te jiña'a
san: "Kunda'u ini ña ni jin
san, vi Jito'o san,

te kondia'a ni ja ndeva'a ndetnuni
ka sa'a ña ñayiu ka skexiko
ña jin san,

te ndatau ña ni nuu tnundo'o ja
ma kuu san,

14 nagua ja na ndakani san nuu
ñayiu ye'e ñuu Jerusalén ja
na vi sa'a ka'nu ñai,
te kusii ini san, chi ni skaku ni'nu
ña ni jin san".

15 Ni ka sa'u ñayiu tu ka kandija
ña jin ni nuu yau ja ni ka
jate mai,

te ni ka ndeku'un si'in nuu ñunu
ja ni ka tayu'u mai.

16 Saa te ni ka jini ñayiu ja ia sa'a
ndaa kuu Jito'o,

chi ni ka nanakau maa ñayiu
kue'e nuu jakue'e ni ka sa'a
mai.

17 Ñayiu kue'e vi ndi'i ñayiu
ni ka ndunaa ini ia Dios
kua'ankuei ñuu ji'i.

18 Su ñayiu ka kunda'u, chi ma
ndunaa sa'un ini ña ia Dios,
te ni ma junaa sa'un ja ka ndetu
ka'nu ñayiu tu nagua ka
neva'a.

19 Ndakoo ni, vi Jito'o, te ma kuan-
detu ni ja vi kokuu nija'nu
ñayiu ñuyiu.

Kana ni ñayiu tu ka kandija ña jin
ni, te sandaa ni kuechi.

20 Sa'a ni ja na vi koyu'u ni'nu ña
ñayiu jin ni,

te na vi kuni ñayiu tu ka kandija
ña jin ni ja masu nagua ka
kuu sa'uin,

chi maa ni yiki jin kuñu ka kui.

10

*Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na
skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu
kue'e*

¹ ¿Nau ja kuu jika ni,
te tayu'u nuu ni nuu tna'a ndeva'a
san tnundo'o, vi Jito'o san?

² Te kuu teyii ndeva'a ñayiu kue'e
ja sondikin ñai jin ñayiu
nda'u,

te skanakau ñai nuu jakue'e sa'i
yun.

³ Ñayiu kue'e, chi kuu teyii jin ja
ndioo ini ja koneva'i,
te ka'an vii ka'an va'i jin ñayiu
ja jio'o ndeva'i xu'un, te
skexikoi Jito'o.

⁴ Ñayiu kue'e, chi ninu ndeva'a
nei nui, te tu ndandukui ia
Dios,

te ndakani ini ja tu na Dios oo.

⁵ Te ndi'i ni ja sa'i kee gua'a jin,
su tniuu ndaa ja sa'a ni, vi Dios,
chi jika ndeva'a oo nui,

te skexikoi ndi'i ni ñayiu ka nee u'u tna'a jin.

6 Te ndakani ini jin anui: "Tu na in, te sa'a ja kanakauo, te ni ma tna'a sa'uon tnundo'o", kachi.

7 Te nino'o ni xtau tnia'i ñayiu vi ka'an tno'i vi ndakani kue'e ini, vi ka'an ne'e ka'an yichi.

8 Te tayu'u nui taka ñuu kueli, te yun ndetu yu'i ja ka'ni ñayiu tu na kuechi, te ndia'a yu'i ñayiu tu ka nee ini.

9 Te ndee in nuu yu'u neni yu'i ñayiu tu nee tu kuu ini, na kuinio ndika'a,

nagua ja kakuiko ñai, te skanakau ñai nuu nda'i.

10 Te jinkuindei vi ndututui nuu ñu'u,

te kua'a ñayiu tu ka nee ini ka kanakau nuu nda'i.

11 Te ndakani ini ñayiu kue'e yun jin anui: "Ni ndunaa ini ña Dios jin ñayiu yun,

ni jasi ya nuu ya, te tu ndia'a sa'un ya nagua sa'o", kachi.

12 Ndakoo ni, vi Jito'o, te ndone'e nda'a ni siki ñayiu kue'e yun,

te ma ndunaa ini ni ñayiu nda'u ka tna'a tnundo'o, vi Dios.

13 Chi ka skexiko ña ñayiu kue'e jin ni, vi Dios,

te ka ndakani ini jin anui ja ma tetniuu ni tnundo'o siki jin jakue'e ka sa'i.

14 Su maa ni, chi ndia'a gua'a ni jakue'e vi jane'e jayichi ka sa'a ñayiu yun,

te sa'a ndaa ni jin nda'a ni, chi ka ndajatna'a ña ñayiu ni ka tna'a tnundo'o jin ni,

te in ni'nu in sagua ni ja ja'a la'u kueli.

15 Kindee ni jandakui ñayiu kue'e, te ndakantno'o ni jakue'e ka sa'i

vi guaa ndee kundee ni xnaa ndi'i ni.

16 Maa Jito'o kuu rey, ia oo nikuii nikani,

te nuu ñuu ya vi naa ñayiu tu ka kandija ña jin ya.

17 Nini maa ni, vi Jito'o san, tno'o ka ka'an ñayiu nda'u nuu ka ndakuatui nuu ni,

te ndakuña'a maa ni tno'o ndee ini, vi konini gua'a ni nuu ka jikanta'ui nuu ni.

18 Sa'a ndaa ni ja ja'a la'u vi ja ja'a ñayiu ka tna'a tnundo'o,

nagua ja ma vi kosiu'u ndeva'a ka ña ñayiu ni ka kuva'a jin ñuyaka.

11

Jito gua'a ña maa ia Dios

Yaa ni tee David

1 Maa Jito'o tava'a ña jin san, te tu jini san nau ja ka ka'an ñayiu nuu san:

"Kunu ni kua'an ni ndee yuku yun, tayu'u nuu ni na kuinio tisala".

2 Chi kondia'a ni ñayiu kue'e ya'a, te kuni ni naxa ka chi'i yutnu ndugua nuu kuji,

te ka jiokuitai yo'o yun ja vi tiuu yu'u ñai jin ñayiu ka oo ndaa ini anui.

3 Te naxa vi sa'a ñayiu ndaa nuu ja na vi ndakoo vaa ñayiu kue'e,

te vi sa'i nagua ka kuini mai, te tu na in kuu ja tatnuni ka?, ka kachi.

4 Su oo maa Jito'o veñu'u ii ya, te ndee andivi oo ya tatnuni ya,

te ndia'a guagua'a ya nagua ka sa'a ñayiu,

te jin nduchi nuu ya skua'a guagua'a ya nagua ka sa'a ñayiu yun.

5 Te jito tnuni ña Jito'o jin ñayiu ndaa,

te skexiko ya ñayiu kue'e vi ñayiu inu ni'i ini.

6 Te skuun ya tikayi kai koko koko vi ñu'u jin azufre,

vi tetniuu ya tachi ni'i ndeva'a ja
kuu in tnundo'o ndeva'a ja
vi tna'a ñayiu kue'e yun.

⁷ Chi ia ndaa kuu Jito'o, te kutoo
ya ñayiu ka sa'a ndaa,
te vi kuni ña ñayiu ndaa jin ya.

12

*Tava'a ña maa ia Dios jin ñayiu
ndaa*

Yaa ni tee David

¹ Skaku ni'nu ña ni, vi Jito'o san,
chi tu ka na ñayiu ndaa ka
oo,

te ni ka naa ñayiu ka ka'an ndaa
nuu ñuyiu ya'a.

² Te ndimaa ni ka ka'an tno'i nuu
tna'a kuikin,

te luu ndeva'a ka ka'in, su chia inu
jani ini, chi masu ka ka'an
ndai.

³ Te maa Jito'o na skasi yu'u ndi'i
ñayiu ka ka'an tno'o luu ja
ka sa'a jani ini

vi tno'o teyii ja ka ka'in,

⁴ nuu ka kachi: "Jin tno'o ka
ka'on, te vi kundo vi ni'o
nagua ka kuinio,

chi ka kukanu inio tno'o ka ka'on,
te tu na in kundee ja kotat-
nuni nuu", ka kachi.

⁵ Te kachi ia Dios: "Ja ja'a ñayiu ka
kunda'u vi ñayiu inu vita ja
ka sa'a ndeva'a ña jin,

kuu ja ndakoo rin vitna ñu'ni ja
chituu rin jin,

te skaku ni'nu rin ñayiu ka tna'a
tnundo'o", kachi ia Dios.

⁶ Te tno'o Jito'o kuu tno'o vii
ndeva'a,

kuu na kuinio kaa kuu plata ja ni
nduvii nuu jitnu uja jichi.

⁷ Te koto ña maa ni, vi Jito'o, nikuii
nikani,

te tava'a ña ni nuu nda'a ñayiu
kue'e yun.

⁸ Chi nii ni nuu ka sa'a teyii ñayiu
kue'e ja ka jionditai,

nuu ka nee yiñu'u ñayiu nuu
jakue'e oo ñuyiu ya'a.

13

*Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na
chituu ña ya*

Yaa ni tee David

¹ ¿Nasaa ka kiuu guaa ndunaa ini
ña ni jin san, vi Jito'o san?

¿A vi siun ni ndunaa ini ña ni, vi
Dios?

¿Nasaa ka kiuu guaa kotayu'u
nuu ni?

² ¿Nasaa ka kiuu guaa kokusuchi
ini san?

¿A vi ndi'i ni kiuu kotna'a san
tnundo'o?

¿Nasaa ka kiuu guaa vi kokuu
nija'nu tee ka ka'an u'u ña
jin san?

³ Kondia'a ña ni, vi Jito'o, ja kuu
maa ni ia Dios san, te konini
ni tno'o ka'an san.

Kosie'e ni nduchi nuu san, nagua
ja ma kusun san ja kuu san,

⁴ nagua ja ma kachi tee ka'an u'u
ña jin san: "Ja ni kundo vi
skuitao de",

te vi kokusii ini ñayiu ka ka'an u'u
ña jin san nuu ja na skunaa
san.

⁵ Su sein, chi kukanu ini ña san ja
kunda'u ini ña ni,
te kusii ini anu san, chi skaku
ni'nu ña ni jin san.

⁶ Te kata san yaa nuu ni, vi Jito'o,
chi ni sa'a ni jagua'a jin san.

14

Ka sa'a ñayiu jakue'e

Yaa ni tee David

¹ Kachi ñayiu vasa jin anui:

"Tu na Dios oo".

Chi ndi'i ka kuu ñayiu kue'e
ndeva'a,

te ka sa'i tniuu tne'e ndeva'a,
te tu na in ñayiu sa'a java'a.

² Te ndee andivi jito nuu Jito'o
Dios
nuu ka oo se'e ñayiu ñuyiu,

nagua ja kondia'a ya a oo na in
ñayiu jinkui'nu ini,
ja ndanduku ña jin ya.

³ Su ndi'i ñayiu ni ka kujioo nuu
ichi ia Dios,
te jane'e jayichi ni ka sa'i,
te tu na in ñayiu sa'a java'a, tu ni
invaa in tno'i.

⁴ “Te tu ka jinkui'nu ini ñayiu yun,
chi ndi'i ka sa'a jakue'e,
te ka tanda'u ka takei ñayiu ñuu
rin,
na kuinio nuu ka jai xtaa,
te ni tu ka ndakakune'e ñai jin
rin”, kachi ia Dios.

⁵ Te vi sua'a ka ni'i ñayiu yun ja
ka yu'i,

su oo maa ia Dios jin ñayiu ndaa.

⁶ Ka jaku ndee ña ñayiu kue'e
jin ja ka ndakani ini ñayiu
nda'u ja vi sa'i,
su tava'a ña maa ia Dios jin.

⁷ Ndee ja ñu'u ka maa ia Dios,
te ndee Sión na tetniuu ya ia
skaku ni'nu ña jin ñayiu
Israel.

Te nuu sa'a Jito'o Dios ja vi
ndajiokuiin ñayiu ñuu ya
ja ndekuei nuu ni ka oji-
nokuechi,
saa te vi kusii ini ndikin tata Jacob
ja ka kui ñayiu Israel.

15

*Dios janta'u ña jin ñayiu ya'a
Yaa ni tee David*

¹ ¿Na in kuu koo nuu ve'e ii maa
ni, vi Jito'o Dios?

¿Na in kuu koo nuu yuku ii nuu
oo ni?

² Kuu vi koo maintno'o ñayiu tu
sa'a jakue'e,
chi maa ni sa'a ndai,
te ni ini ni anui ka'an ndai,

³ vi ñayiu tu ka'an kue'e siki inka
ñayiu,
ni tu sa'i jakue'e siki tna'a kuikin,

ni ma kuña'i jakanoo nuu ñayiu
oo yatni jin,

⁴ vi ñayiu skexiko ña jin ñayiu
skexiko ia Dios,
su nee yiñu'i nuu ñayiu nee
yiñu'u nuu Jito'o Dios,
te skunkui tno'o ka'in, visi na
kendoo kue'e mai, su tu
sama ini,

⁵ vi ñayiu jiña'a nuu xu'in, su tu
tno'o ñai se'e xu'in,
ni tu janta'ui nagua vi skuta'u ña
jin ja sa'i jakue'e jin ñayiu
tu na kuechi.

Ñayiu sa'a sia'a, chi siun ni koyut-
nui nuu maa ya.

16

*Ka kukanu inio Jito'o Dios
Ndakuatu David nuu ia Dios.*

¹ Koto ña ni jin san, vi Dios,
chi kukanu ini san ja tava'a ña ni.

² Te kachi san nuu ni, vi Jito'o:
“Maa ni kuu Jito'o san,
te tu na jagua'a oo jin san
nuu ja tu maa ni oo jin san”.

³ Te chu'chi ja ka oo ñuyiu,
ka kachi ñayiu ka junkuaan ini ja
ka ndikin,
ja ia ndakui ndeva'a ka kuu.

⁴ Te kaya kua'a ka tnundo'o vaji
siki ñayiu
ka nee yiñu'u ndeva'a nuu chu'chi
yun.

Su sein, chi ma vi nitna'a sa'un
san jin ñayiu yun
ja vi kati san niñi nuu chu'chi yun,
te ni ma kondakakune'e sa'un san
sivi chu'chi yun.

⁵ Maa ni, vi Jito'o, kuu ia sa'a jajin
san,
te taa maa ni javii java'a,
chi nuu maa ni vaji ja ni jine ta'u
san ja koo gua'a san.

⁶ Te vii ndeva'a nuu ni ka chikua'a
jin in yo'o
ja ni kuta'u ni kundetu san,

vi luu ndeva'a kaa nuu ni ni'i san
ja sa'a jajin san, vi Dios.

7 Sa'a ka'nu san Jito'o Dios, chi
xteku ña ya jin san,
te vi ndee tno'o jakuaa ndaska'an
ña jajintnuni san jin san.

8 Te siun ni ñuu ini san Jito'o Dios,
te tu na in xtajioo ña jin san nuu
ya,
chi oo ya ichi nda'a kua'a san.

9 Yun kuu ja kusii ini ndeva'a san
jin anu san,
te kukanu ini san ja koo gua'a yiki
kuñu san.

10 Chi ma xndendoo ni anu san
nuu yau ñaña,
te ni ma kuandetu ni ja te'i yiki
kuñu san,
ja kuu san tee jinokuechi gua'a
nuu ni, vi Dios.

11 Chi xne'e ni ichi kaka san ja
koteku san,
te oo ndeva'a jasii ini nuu oo maa
ni, vi Dios,
te siun ni oo tno'o sii ini ichi nda'a
kua'a ni.

17

*Vi kakanta'uo nuu ia Dios ja na
chituu ña ya*

Ndakuatu David

1 Konini ni joo tno'o ja jikanta'u
san nuu ni, vi Jito'o,
te sa'a ndaa ni ja ja'a san, te tanuu
ni joo tno'o ja kana san nuu
ni.

Konini ni tno'o ja ndakuatu san,
chi tno'o ndaa ka'an san, te
masu xnda'u ña san.

2 Te maa ni, guaa sa'a ndaa ni ja
ja'a san,
te ndia'a maa ni nagua kuu ja oo
ndaa.

3 Chi ni jito tnuni maa ni anu
san, te ni ojito ña ni tno'o
jakuaa.

Te ni jito tnuni ña ni jin san, su tu
na jakue'e ni nuku'un ni,
chi ni jani ini san ja ma ka'an san
tno'o ne'e.

4 Te tu sa'a san nagua ka sa'a sava
ka ñayiu,
chi ni kujioo san nuu ichi ka jika
ñayiu inu xeen,
nagua tatnuni maa ni.

5 Chi jika yutnu san nuu ichi ni, te
tu kujioo san.

6 Kana nda'u san nuu ni, vi Dios,
chi jini san ja konini ni
tno'o ka'an san.
Kune'e xini ni, te konini ni joo
tno'o ka'an san, vi Dios.

7 Xne'e ni maa ni ja ia nda'u ini
kuu ni,
ja skaku ni'nu ni ñayiu jin jaka'nu
ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an
u'u ña jin,
nuu ka ndanduku ñai jin ni ja
chituu ni jin.

8 Koto ña ni nagua jito ni tinuu
nuu ni,
te tayu'u ña ni nuu kati chii ndijin
ni,

9 nagua ja ma vi kuni ña ñayiu
kue'e ja ka ndakoo siki san
vi ñayiu ka ka'an u'u ña ja ka
ndukui ja vi kindei ja jichi
ja kanda san.

10 Ni ka sa'a ndei ini anui, te ka
ka'an xeen ka ka'an u'u ni.

11 Te vitna, chi ja ni ka jionduu ñai
jin san nuu ichi jika san,
te ka jito gua'a ñai ja vi skunta ñai
jin san ndee ñu'u.

12 Chi ka kui na kuinio ndika'a ja
ndioo ini ti kakuiko ti kuñu
kaa ti,
axi na kuinio ndika'a xeen
ndeva'a ja ndia'a yu'u ti
kuñu kaa ti.

13 Ndakoo ni, vi Jito'o san, te
majinki'in tna'a ni jin ñayiu
yun,

te sa'a ni ja na vi ka'nu jiti nuu ni,
te skaku ni'nu ña ni jin san nuu
nda'a ñayiu kue'e yun jin
yuchi kani ni.

14 Te skaku ni'nu ña ni jin jaka'nu
maa ni nuu nda'a ñayiu
kue'e ya'a, vi Jito'o san,

te xnaa ni jin, te ma vi koo kai nuu
ñuyiu ya'a,
chi ja ni chitu chii mai jin jakuika
ni sa'a ni,
te ni ka jaa chitu ni ka jaa ne'ne
se'i, te vi ni kendoo ka ja ni
ka jaa señani.
15 Su ja maa san ja kuu san ñayiu
ndaa, chi kuni san yunuu
ni,
te kokusii ini san ja kuni ña san
kiuu ja xndoto ña ni.

18

*Ka ndakuanta'u ñayiu nuu ia
Dios ja ni ka kundei*

*Yaa ni jita David nuu ni kundee
de nuu Saúl vi nuu sava ka ñayiu
ka ka'an u'u ña*

¹ Kutoo ndeva'a ña san jin ni, vi
Jito'o san,
chi maa ni taa jandakui san.

² Maa ni, vi Jito'o, kuu kava ja jito
jini ña.

Maa ni kuu ve'e ka'nu ja tava'a
ña.

Maa ni kuu ia skaku ni'nu ña nuu
tnundo'o.

Maa ni kuu ia Dios san.

Maa ni kuu kava ja tava'a ña, te
kukanu ini ña san jin ni.

Maa ni kuu kaa tikute ja jasi ni'nu
nuu oo san.

Maa ni kuu ia ndakui ja skaku
ni'nu ña.

Maa ni kuu in ve'e sukun nuu
tayu'u nuu san.

³ Ni ndakakune'e san Jito'o, chi
kanuu ja sa'a ka'nu san ya,
te ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a
ñayiu ka ka'an u'u ña.

⁴ Ja ni ka jionduu ña jin san ja vi
ka'ni ña,
te ni yu'u san nuu ni jini san ja ka
nduku ja vi xnaa ña jin san.

⁵ Te ja ni ka jionduu ña jin san ja
vi tnaa ña ñuu ji'i,
te ja ni ka nduku ja vi skanakau
ña jin san nuu yau ja kuu
san.

⁶ Te jin ma'ñu sagua tno'o suchi
ini yun ni ndakakune'e san
Jito'o,

te ni jikan san ja na chituu ña ia
Dios.

Te ni onini ya tno'o ni ka'an san
ndee ini veñu'u ya,

chi ni kenta tno'o ja kana nda'u
san ni onini ya.

⁷ Yun te vi ni ni'i vi ni tnaa ñuyiu,
te ni ka kanda nii ndee ja'a yuku,
te vi nii ni kisi, chi ni kiti ini ia
Dios.

⁸ Te ni kee ñua'a xnii ya, te yu'u
ya ni kee ñu'u ja teñu'u ña,
te ni skunta ya tikayi ñu'u ja kai
koko koko.

⁹ Te ni ndakune ya andivi, te ni
kuun ya siki in viko tnut-
nuu.

¹⁰ Te ni kaa ya yata in ia ji-
nokuechi nuu ya ja oo ndi-
jin, te ni ndagua ya.

Ni ndagua ya nuu yi'i tachi.

¹¹ Te nuu viko tnutnuu yun ni
tayu'u nuu ya, te xinxiin ya
ni jasi ya

na kuinio in sa'un in viko tnutnuu
ja ndiso sau, in ja oo nenee.

¹² Te vi ye'e tajan ndia'a ya,
te nuu viko yun ni kuun ñiñi vi
tikayi ñu'u ja kai koko koko.

¹³ Te ni ka'ndi ndee andivi ni sa'a
Jito'o,

te ni kana jaa ya ndee sukun yun,
te ni kuun ñiñi vi tikayi ñu'u ja kai
koko koko.

¹⁴ Te ni skunta ya yutnu ndugua
ya,

te ni jatenuu ña ya jin ja ka ka'an
u'u ña jin ya,

te ni tetniuu ya kua'a tajan, te ni
kundee ya ni skunu ña ya.

¹⁵ Yun te nuu ni ka'an xeen ni, vi
Jito'o, vi ja ni tiutachi ni jin
xnii ni,

te ni ka ndatuu ndijin ndee ka'a
ndute mar vi ni ka ndatuu
ndee ja'a ñuyiu.

¹⁶ Yun te ni skaa ia Dios nda'a ya
ndee sukun yun,

te ni tñii ya nda'a san, te ni ndatau ña ya jin san nuu tnundo'o.

17 Te ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a tee inu ndakui ja ka ka'an u'u ña jin san, vi nuu ñayiu ka skexiko ña jin san, chi ñayiu ndakui ka ni ka okui saa sein.

18 Chi ni ka ndakoï siki san kiuu ni tna'a san tnundo'o, su ni chindee ni chituu ña maa Jito'o.

19 Te ni ndatau ña ya ja koo san in nuu nune jite, ni skaku ni'nu ña ya, chi junkuaan ini ña ya jin san.

20 Ni taa ia Dios in ja kuta'u kundetu san, chi sa'a ndaa san.

Te ni tñiuya'u ña ya jin san, chi ni sa'a va'a san, te tu na jakue'e sa'a san.

21 Chi jika san nuu ichi maa Jito'o, te tu na jakue'e sa'a san, ni tu kujioo san nuu ia Dios.

22 Chi siun ni ñu'u ini gua'a san nuu ndi'i tno'o kaxtno'o ya, te tu kujioo san nuu tno'o tatnuni ya.

23 Kuu san ñayiu ndaa nuu ya, te tu na jakue'e sa'a san.

24 Ni taa ia Dios in ja kuta'u kundetu san, chi sa'a ndaa san.

Sa'a va'a san, te tu na jakue'e sa'a san nuu ya.

25 Chi sa'a ndaa ni jin ñayiu ka sa'a ndaa nuu ni, te tu xtavi kuechi ni ñayiu tu na kuechi.

26 Te xne'e ni maa ni ja ia vii kuu ni jin ñayiu vii, te ndichi ini ni na tnundo'o tetniuu ni siki ñayiu kue'e.

27 Chi skaku ni'nu maa ni ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee, su sa'a nda'u ni jin ñayiu ka sa'a teyii mai.

28 Maa ni, vi Jito'o san, guaa sie'e ni lámpara san.

Maa ni, guaa ye'e nuu ñunee jika san, vi Dios.

29 Maa ni, guaa chituu ña ni, vi Dios, te kundee san siki ñayiu ka jaxin tna'a jin san, te jin maa ni, vi Dios, te kuiso san muro ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

30 Te ichi ndaa kuu ichi ia Dios, te ka kukanu inio tno'o ka'an Jito'o,

chi jito jini ya ndi'i ñayiu ka nutna'a ña jin ya ja na tava'a ña ya.

31 Chi maintno'o maa Jito'o kuu ia Dios,

te maintno'o maa ya kuu kava ja jito jini ña ya.

32 Te maa ia Dios taa jandakui san, te ndakanu ichi ndaa ña ya.

33 Te sa'a ñama ya si'i san ja jino san na kuinio isu,

te sa'a ya ja oo yutnu san ndee sukun, te ma kanakau san.

34 Te sa'a ñama ya nda'a san ja kaxin tna'a san,

vi sa'a yutnu ya nda'a san nagua ja kakuiko gua'a san kuji san ja kuu bronce.

35 Te ndesi ni'nu ni nuu oo san na kuinio in kaa tikute,

ja skaku ni'nu ña ni, vi Dios, te jin nda'a kua'a ni tñii gua'a ña ni,

te vi ja va'a ini ni, te ni chituu ña ni ja ni kee gua'a san.

36 Chi maa ni skaa ka si'in san ja jika ñama ka san,

te tu ndee kekaa san ja ndonso san.

37 Te ni sondikin san tee ka ka'an u'u ña jin san ndee ni jintna'a san de,

te tu ni ndajiokuiin san guaa ndee ni xnaa ndi'i san jin de.

38 Te ni skuechi kueli san de nagua ja ma vi kundee ka de ja vi ndakoo de,

te ni ka ndonso de nuu ja'a san.

39 Chi ni taa maa ni jandakui san
ja ni ka jaxin tna'a san, vi
Dios,

te ni sa'a ni ja ni ka sa'a nda'u ka
sa'a kee tee ka ndakoo siki
san.

40 Te ni sa'a ni ja ni ka ndajiokuiin
tee ka ka'an u'u ña jin san,
saa te ni xnaa san tee yun ja ka
skexiko ña de jin san.

41 Ni ka kana de ja vi chituu ña
jin de, su tu na in ni skaku
ni'nu ña.

Suni ni ka kana de nuu Jito'o, su
tu ni onini ya tno'o ka ka'an
de.

42 Te ni sa'a yuchi san jin de,
na kuinio ñuyaka ja xtechi
tachi,
te ni skunta jika san jin de, na
kuinio nde'i nuu ichi.

43 Te ni skaku ni'nu ña ni nuu
nda'a ñayiu ñuu san ja ka
ndakoo siki san.

Te ni jani ña ni ja kotatnuni san
nuu ñayiu ñuu na'nu,
te ka jinokuechi ñayiu nuu san ja
tu ni ojini san.

44 Te nuu ka'an san, te ka jantno'o
ñayiu yun nuu san.

Te visi ñayiu inka ñuu ka kui, su
ka yindei ka yititi nuu san.

45 Te ni ka kuita ñayiu inka ñuu,
te vi sua'a ka ni'i ja ka yu'i,
ni ndekuei ve'e nuu ni ka tayu'u
nui.

46 Na koteku Jito'o nikaa niki'in,
chi ka'nu kuu ia kuu na kuinio
kava.

Ka'nu kuu Dios, ia ni skaku ni'nu
ña.

47 Chi maa ya kuu ia Dios ja
ndaxtenaa ya ñayiu ni ka
sa'a ña jakue'e,
te sa'a ya ja ka yindei ka yititi
ñayiu yun nuu san.

48 Maa ia Dios skaku ni'nu ña nuu
nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña
jin san,

te sa'a ka'nu ña ya nuu ñayiu ka
ndakoo siki san.

Te maa ya skaku ni'nu ña nuu
nda'a tee inu xeen.

49 Te yun kuu ja sa'a ka'nu ña san
jin ni ne'u ñayiu ñuu na'nu,
vi Jito'o,

te kata san yaa nuu ni.

50 Te sa'a Jito'o ja kundee san ja
kuu san rey,

chi xne'e ya ja nikuii nikani
kunda'u ini ña ya jin san

ja kuu san David, vi ndikin tata
san.

19

*Maa andivi xne'e ja ka'nu
ndeva'a kuu ia Dios*

Yaa ni tee David

¹ Maa andivi xne'e ja vii ye'e tajan
ia Dios,

te ye'e maa andivi kaxtno'o ja ni
sa'a ya jin nda'a ya.

² Te in kiuu ndakani ja ka'nu
ndeva'a kuu ia Dios nuu
inka kiuu,

te in jakuaa kaxtno'o tno'o ndichi
nuu inka jakuaa.

³ Visi tu na in ka'an, ni tu na in
ndakani,

te ni tu na in nini,

⁴ su tno'o kaxtno'o andivi kenta
ninii ñuyiu,

te vi ndee ja'a ñuyiu kenta tno'o
ka'an.

Te nuu andivi ni sa'a ia Dios in
ve'e nikandii,

⁵ te kusii ini nikandii kee ve'e
yun, na kuinio in tee inka
ni tñanda'a jaa,

te otua'a ja kunu nuu ichi na
kuinio in tee jino.

⁶ Te kee ndee in lado andivi,
te jionduu kenta ndee inka
lado andivi.

Te ni in, tu na in kuu kaku nuu ja
i'ni nikandii yun.

Luu ndeva'a tatnuni ia Dios

⁷ Te ley Jito'o Dios kuu ley ndaa,
chi ndasa'a jaa ña jin ñayiu.

Te tno'o tatnuni Jito'o Dios kuu
tno'o kukanu inio,

chi sa'a ndichi ña jin ñayiu sa'a
nda'u mai.

⁸ Tno'o ja xtaku Jito'o Dios ka kuu
tno'o ndaa,
chi sa'a ja kusii ini anu ñayiu.

Te tno'o tatnuni Jito'o Dios kuu
tno'o vii,

chi sa'a ja ye'e nuu ñayiu.

⁹ Te ja yu'u ni'nuo Jito'o Dios kuu
javii,

te oo nikuii nikani.

Te nuu sandaa Jito'o Dios kuechi,
te sa'a ndaa ya,

chi ndi'i ja sa'a ya oo ndaa.

¹⁰ Te tno'o ka'an ya, chi junkuaan
ka inio saa oro,

vi junkuaan ndeva'a ka inio saa
kuakua'a oro ni nduvii,

te vixin ka saa nduxi ñuñu, nduxi
ja jati nuu maa jioo.

¹¹ Te tno'o tatnuni maa ni xteku
ña jin san ja jinokuechi san
nuu ni, vi Jito'o,

te na ñayiu jantno'o, te ni'i in
jaka'nu ja kuta'u kundetui
nuu ni.

¹² Su tu na in, te ndakuni jakue'e
sa'i,

su koneka'nu ini ni, vi Jito'o, na
jakue'e sa'a san, te tu jini
san.

¹³ Te suni kindee ni ja teyii san ja
jinokuechi san nuu ni,

te ma kuandetu ni ja kokuu
nija'nu ja teyii yun nuu san,

te junkau san nuu jakue'e.

Chi sa'a ni ja na kokuu san in
teyii vii, ja tu na yika kuechi
kotavi san.

¹⁴ Te na junkuaan ini ni tno'o
ka'an san vi ja ndakani ini

san, vi Jito'o san,
chi maa ni kuu in kava ja tava'a

gua'a ña,
vi ia ni ndatau ña nuu jakue'e.

20

*Na skaku ni'nu ña ia Dios nuu
nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña
Yaa ni tee David*

¹ Na konini Jito'o tno'o jikanta'u ni
nuu tna'a ni tnundo'o,
te na kuiin ni'nu kuiin sagua ia
Dios ni ochiñu'u ndi Jacob
ja ja'a ni.

² Te ndee veñu'u ii nuu oo ya, na
chindee chituu ña ya,
te ndee Sión na koto na kuni ña
ya.

³ Te na ndaka'an ya ndi'i ja soko
ni nuu ya,

te na kuenta'u ya kiti teñu'u ni
nuu ya.

⁴ Te na ka'an nda'u ka'an kee ña
ya nagua ndioo ini anu ni,

te na sa'a ya ja kuu skunkuu ni
ndi'i nagua ndakani ini ni ja
sa'a ni.

⁵ Sein, chi ka jita sii ini san ja ni
kundee ni, vi Dios.

Te ka ndasa'a sukun san Jito'o, ja
na skunkuu ya ndi'i nagua
jikan ni nuu ya.

⁶ Vitna te jini san ja Jito'o, chi
skaku ni'nu ya tee ni kaji ya

ja kotatnuni de,
te konini ya tno'o jikanta'u de

ndee andivi nuu ii oo ya,
te jin jaka'nu ya skaku ni'nu ña

ya.

⁷ Sava tee ka jaxin tna'a, chi ka
kukanu ini de carreta de,

te sava de, chi ka kukanu ini de
kuai de,

su yoon, chi ka kukanu inio Jito'o,
ia kuu Dios mao.

⁸ Tee yun, chi ka kuita de, te ka
ndonso de,

su yoon, chi ka nduu ndakuio, te
ka nukuiin yutnuo.

⁹ Skaku ni'nu ni rey, vi Jito'o san,
te konini ni tno'o ka ka'an san

kiuu ka ndakakune'e ña san jin ni,
vi Dios.

21

*Sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios
Yaa ni jita David nuu ni kundee
de*

1 Kusii ini rey, chi ia ndakui kuu ni, vi Jito'o.

Te kusii ini ndeva'a de, chi ni chituu ni de ja ni kundee de.

2 Te ni jiña'a ni ja ndioo ini anu de,

vi ni jiña'a ni ja ni jikan de nuu ni.

3 Chi ni sa'a vii ni sa'a va'a ni de, te ni ndaskutu ni xini de jin oro vii ndeva'a.

4 Ni jikan de ja koteku de kua'a kuia,

te ni jiña'a ni ja koteku de nikuii nikani.

5 Ni chituu ni de ja ni kundee de, te ni kuu ka'nu de ja tekutno'o de,

te ni jiña'a ni jayiñu'u vi jaka'nu nuu de.

6 Chi ni sa'a vii ni sa'a va'a ni de nikuii nikani,

te kusii ini ndeva'a de ja oo maa ni jin de.

7 Chi kukanu ini ña rey jin Jito'o, vi kukanu ini de ja kunda'u ini ña ia oo ndee sukun jin de,

te ma kendoo kue'e sa'un de.

8 Te kenta ni kakuiko ni ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña,

te nda'a kua'a ni kakuiko ni ñayiu yun ja ka skexiko ña jin ni.

9 Te nuu na ndenta ni, vi Jito'o, kiuu ja sandaa ni kuechi,

te tnaa ni ñayiu yun nuu in jitnu ja kai koko koko,

te jin jakiti ini ni, te xnaa ndi'i ni jin, te vi kai jin ñu'u.

10 Te xnaa ni se'i vi ndikin tatai ja ka oo ne'u ñayiu ñuyiu.

11 Chi ni ka ndakoi siki ni ja vi sa'a ñai jakue'e,

te ni ka ndakani kue'e ini jin ni, su ma vi kundi.

12 Chi kundee maa ni, te skunu ni jin,

te koto gua'a ni jin kuji ni, te tiuu ni ñayiu yun.

13 Sa'a ka'nu ni maa ni jin jan-dakui ni, vi Jito'o,

te na vi kata san ja ka sa'a ka'nu ña san jin ni, chi ia ndakui ndeva'a kuu ni.

22

Vi kana nda'uo nuu ia Dios vi vi ndakuanta'uo nuu ya

Yaa ni tee David

1 Dios maa san, Dios maa san, ¿nau ja ni xndendoo maa in ña ni?

¿Nau ja ni kuu jika ni ja skaku ni'nu ña ni,

te tu nini ka ni ja kana nda'i san nuu ni?

2 Dios maa san, kana san nuu ni tno'o nduu, te tu nini ni tno'o ka'an san,

te kana san tno'o jakuaa, te ni tu kuu ja ndatatu san.

3 Su maa ni, chi ia ii kuu ni, te nukoo maa ni nuu tatnuni ni, te ka jita ñayiu Israel nuu ni.

4 Te nuu maa ni, ni ka okukanu ini ndi nija'nu san,

ni ka kukanu ini ñai, te ni skaku ni'nu ni jin.

5 Ni ka kanai nuu ni, te ni skaku ni'nu ni jin,

ni ka kukanu ini ñai jin ni, te tu ni xndendoo kue'e ni jin.

6 Su sein, chi masu in teyii kuu san, chi kuu san na ni kuinio in tindaku,

ka sa'a kuasun ña ñayiu vi ka skexiko ñai jin san.

7 Ndi'i ñayiu ka ndia'a ña jin san, te ka jaku ndee ñai,

vi ka sa'a xikoi yu'i nuu san vi ka skuiko xini, te ka kachi:

8 "Tee ya'a, chi kukanu ini de Jito'o, tu na skaku ña Jito'o jin de,

te ja siun jinkuaan ini ña ya jin de, te na skaku ni'nu ña ya nuu saa", ka kachi.

9 Su maa ni, ni sa'a ja ni kaku san ndee chii si'i san,

- vi maa ni ni sa'a ja kukanu ini ña san ndee nuu ni ñundee ña nana san.
- 10 Te nuu nda'a maa ni oo san ndee nuu kuini ka ja kaku san,
te ndee nuu inee ii ka san chii si'i san, ja kuu maa ni Dios san.
- 11 Ma kuu jika ni nuu san,
chi ja oo yatni ja tna'a san tno'o suchi ini,
te tu na in chindee chituu ña jin san, vi Dios.
- 12 Chi ni ka jionduu ña kua'a tee ka ka'an u'u ña na kuinio isndiki,
na kuinio isndiki xeen ja ka oo ñuu Basán, saa ni ka chikorra ña de jin san.
- 13 Te ka june de yu'u de ja vi kaa ña de,
na kuinio ndika'a xeen ja kokin ti,
te skuechi kueli ti ja kaa ti.
- 14 Te ndi joo ndi joo kua'an san naa san, na kuinio ndute.
Te ndi'i yiki san ni ya'a ndoso tna'a,
te anu san ni nduu na kuinio ñuma,
ja ni ndute ma'ñu jiti san.
- 15 Te ni yichi jandakui san na kuinio in tichioo,
te ni tnindee yaa san ini la'la san,
te ni siaan ña ni ja vi ja oo ni ka san ja nduu san ñuyaka ja kuu san.
- 16 Chi ni ka jionduu ña in tnii tee kue'e jin san
ja ka kuu de na kuinio ti'ina,
te ni ka kaan jioo de nda'a san vi si'in san.
- 17 Te kuu kondia'a san ndi'i yiki san,
su jin jakue'e ka ndakani ini tee yun,
te ka ndia'a guagua'a ña de jin san.
- 18 Te ni ka ndaka'nde de sua'a ni sa'un san,
te ni ka jitotnuni de siki sa'un san,
ndee de guaa kendoo jin.
- 19 Su maa ni, vi Jito'o, ja taa ni jandakui san,
ma kuu jika ni nuu oo san.
Ne'e ñama ni, te chindee chituu ña ni.
- 20 Skaku ni'nu ña ni nuu yuchi kani tee ka ka'an u'u ña jin san,
te ma kuandetuu ni ja vi ka'ni ña ti'ina yun jin san.
- 21 Skaku ni'nu ña ni nuu ndika'a vi skaku ña ni nuu ndiki isndiki yun.
- 22 Ndakani san ja ia ka'nu ndeva'a kuu ni nuu ñani san,
te ma'ñu sagua nuu ka ndututu san kata san yaa nuu ni, vi Dios.
- 23 Te maa ni ja ka yu'u ni'nu ni Jito'o, vi kata ni yaa nuu ya,
vi ndi'i maa ni, ndikin tata Jacob, vi sa'a ka'nu ni ya,
ndi'i maa ni ja ka kuu ni ndikin tata Israel, vi chiñu'u ni ya.
- 24 Chi tu skexiko ya ni tu ni kukini ini ya tundo'o tna'a ñayiu nda'u,
te tu tayu'u nuu ya, chi nini ya tno'o ka'in nuu jikanta'ui nuu ya.
- 25 Te maa ni taa yaa ja jita san nuu ni, vi Dios,
nuu ka ndututu kua'a ndeva'a san,
te vi jin nuu ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni, skunkuu san tno'o ni kee yu'u san.
- 26 Te maa ni ja ka kunda'u ni, vi kaa ni guaa ndee vi chitu chii ni,
te maa ni ja ka ndanduku ni Jito'o Dios, vi sa'a ka'nu ni ya,
te vi koo vii vi koo va'a ni nikuii nikani.
- 27 Te ndi'i tu'u maa ni ja ka oo ndee ja'a ñuyiu, vi ndaka'an ni Jito'o Dios,
te vi ndajiokuuin ni nuu ya.

Te ndi'i tatatno'o vi ñayiu ñuu,
na vi jinkuiin jiti nuu ni, vi
Dios, ja vi chiñu'u ñai.

²⁸ Chi maa Jito'o Dios kuu rey,
te maa ya tatnuni nuu ñayiu nii
ñuu.

²⁹ Te ndi'i maa ni, ñayiu kuika ja
ka oo ñuyiu ya'a,
vi kindei vi kititi ni, te vi chiñu'u
ni ia Dios.

Te ndi'i ñayiu vi ja ka oi ja vi ndui
ñuyaka,
chi ma kuu vi sa'a mai ja vi
kotekui.

³⁰ Te vi kokunukuechi ndikin tata
san nuu ya,
te vi koka'in tno'o ya guaa ndee
nuu sava ka ndikin tatai ja
kikuei nuu kuae ka.

³¹ Te vi ndakani ndee nuu ñayiu
kuini ka ja vi kaku,
ja sa'a ndaa ia Dios vi ndi'i tniuu
ja ni sa'a ya.

23

*Jito jini ña maa Jito'o Dios jion
Yaa ni tee David*

¹ Maa Jito'o Dios jito jini ña,
te tu nagua ja'ni ña jin san.

² Te jaka ña ya na kuinio ndikachi
nuu ite kuikui,
te yun ndatatu san,
vi jaka ña ya nuu tu jika ni'i ndute.

³ Te ndataa ya jandakui san,
vi jaka ña ya ja na kaka ndaa san
nuu ichi ya,
nagua ja na koo jayiñu'u nuu maa
ya.

⁴ Te visi na ki'in san in chiko'i nuu
nee ndeva'a,
su ma koyu'u san ja na jakue'e
ndo'o san,
chi oo maa ni jin san, vi Jito'o san,
te xtnuu nee ni ja jito ña ni vi
yutnu ja tuu ni,
ndataa tno'o ndee ini nuu san.

⁵ Te ndaskutu vii ni nuu kaa san
xtaa jin nuu ñayiu ka ka'an
u'u ña jin san,

te joso ni tatna xiko xini san ja
janta'u ña ni,

te taa kua'a ni nuu san na kuinio
ja vi jati jati vasu san.

⁶ Te jandaa ndija ja jagua'a ni vi
janda'u ini ni koo jin san
ndi'i ni kiuu ja tekun san,
te ve'e maa ni, vi Jito'o, koo san
nikuii nikani.

24

*Maa ia Dios kuu rey ia ye'e
tajan*

Yaa ni tee David

¹ Kuenta maa Jito'o kuu ninii
ñuyiu vi ndi'i tu'u ja oo nuu,
vi ndi'i ja ka jichi ka kanda.

² Chi maa ya ni sa'a ja ni junkoo
ñuyiu siki ndute mar
vi ni jani ya siki taka yute.

³ ¿Te na in kuu kaa ndee nuu yuku
Jito'o?

¿Na in kuu kiuu nuu ii oo ya?

⁴ Maintno'o na in oo vii nda'a vi
oo vii ini anu ja tu na yika
kuechi sa'a,

na in tu chiñu'u chu'chi ja tu ka
jiniu'u,

ni tu kee yu'u jin tno'o ja xnda'u
ña.

⁵ Na in sa'a sia'a, te ni'i javii java'a
Jito'o,

te maa Dios, ia skaku ni'nu ña,
sa'a ndaa ya ja ja'i.

⁶ Te tatatno'o ya'a ka kuu ñayiu ka
ndanduku ña jin ia Dios,
te ka ndanduku ñai ja kuu ya ia
Dios ndi Jacob ja vi koi jin
ya.

⁷ Na ndanune ye'e veñu'u, na vi
ndanune ye'e ja ka oo nikuii
nikani,
nagua ja na ndiuu rey, ia ye'e
tajan.

⁸ ¿Te na in kuu rey ye'e tajan ya'a?
Suu ya kuu Jito'o, ia ndakui, ia tu
yu'u,
Jito'o, ia ndakui ja jaxin tna'a ya.

9 Na ndanune ye'e veñu'u, na vi ndanune ye'e ja ka oo nikuii nikani,
nagua ja na ndiuu rey, ia ye'e tajan.
10 ¿Na in kuu rey ye'e tajan ya'a? Suu ya kuu Jito'o, ia ndakui ndeva'a.
Maa ya kuu rey, ia ye'e tajan.

25

Na vi ndakuatuo ja na chituu ña ia Dios jion

Yaa ni tee David

1 Nuu maa ni kana nda'u san, vi Jito'o san.
2 Kukanu ini ña san jin maa ni, vi Dios,
te ma kuandetu ni ja kendoo san ja kanoo,
te ma vi kuaku ndee ña tee ka ka'an u'u ña jin san.
3 Chi jandaa ja ni in ñayiu ka ndetu ka'nu ña jin ni, ma vi kendoo kanoo sa'uin,
su na vi kendoo kanoo ñayiu ka ndakoo siki ni, visi masu nagua kuu.
4 Xne'e ni ichi ni nuu san, vi Jito'o san,
te kaxtno'o ni ichi kuiñi ni ja na kaka san.
5 Kondeka ña ni ja na kaka san ichi ndaa ni, te kaxtno'o ni nuu san,
chi maa ni kuu ia Dios san ja skaku ni'nu ña ni,
te ndetu ka'nu ña san jin ni ndi'i ni kiuu.
6 Kona'a ni, vi Jito'o, ja ia va'a ini kuu ni,
chi siun ni kunda'u ini ña ni jin san.
7 Te ma kondaka'an ni yika kuechi san vi jakue'e ja ni sa'a san nuu lule san,
su kona'a ña ni jin san nagua nda'u ini ni, chi ia gua'a kuu ni, vi Jito'o san.

8 Ia ndaa vi ia gua'a kuu Jito'o,

te yun kuu ja kaxtno'o ya ichi ndaa ya nuu ñayiu ka sa'a yika kuechi.

9 Te ndeka ña ya jin ñayiu ka sa'a nda'u mai ja na vi sa'a ndai, vi kaxtno'o ya ichi ya nui.

10 Te ndi'i ichi kuiñi Jito'o kuu ichi ndaa,
te kunda'u ini ya ñayiu ka tava'a tno'o ni kee yu'u ya vi tno'o tatnuni ya.

11 Sa'a ni ja na koo jayiñu'u nuu ni, vi Jito'o san,
te koneka'nu ini ni yika kuechi san,
chi kua'a ja ya'a ja tuku san.

12 Ñayiu ja yu'u ni'nu Jito'o, chi kaxtno'o maa ya ja kaji na ichi kakai.

13 Te koo vii koo va'i, te kuña'i ñunde'i ja vi sa'a jajin ndikin tatai.

14 Te ka'an vii ka'an va'a ña Jito'o jin ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ya,
te kaxtno'o ya nui naxa oo tratu ni sa'a ya.

15 Te siun ni yinuu san nuu Jito'o, chi maintno'o maa ya, guaa skaku ni'nu ña ya ja ma kanakau san nuu tnundo'o.

16 Kondia'a ni, vi Dios, te kunda'u ini ña ni jin san,
chi maintno'o ni maa san oo, te kusuchi ini san.

17 Chi kua'an makaya ja kusuchi ndeva'a ini san,
te skaku ni'nu ña ni nuu tno'o suchi ini ya'a.

18 Kondia'a ni tno'o suchi ini vi tnundo'o ja tna'a san,
te kuaka'nu ini ni ndi'i yika kuechi san.

19 Kondia'a ni ja ni ka kaya kua'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,
te ka sa'a xeen ndeva'i ja ka skexiko ñai jin san.

20 Koto ña ni, te skaku ni'nu ña ni, te ma kuandetu ni ja kendoo san ja kanoo,
chi kukanu ini ña san jin maa ni.

21 Te tniuu ndaa ja sa'a san vi ja tu na kuechi san, na koto ña jin san, chi ndetu ka'nu ña san jin ni.

22 Skaku ni'nu ni ñayiu Israel nuu ndi'i tno'o suchi ini ja ka tna'i, vi Dios.

26

Tu na yika kuechi ka tavi kao nuu ia Dios

Yaa ni tee David

1 Sa'a ndaa ni ja ja'a san, vi Jito'o san, chi jika ndaa san, te tu na jakue'e sa'a san, te kukanu ini ña san jin maa ni, vi Jito'o san, te tu kasiki san ja sa'a san.

2 Koto tnuni ña ni, vi Jito'o san, te kuni ni naxa oo san. Skua'a ni jajintnuni san vi anu san, te kuni ni.

3 Chi na'a san ja kunda'u ini ña ni, te siun ni jika san ichi ndaa ni.

4 Te tu ka junkoo san jin tee inu tno'o, te ni tu ka nitna'a san jin ñayiu ka sa'a jani ini.

5 Te skexiko san nuu ka ndututu tee ka sa'a jakue'e, te tu ka junkoo in ni san jin tee kue'e ndeva'a.

6 Ndakate san nda'a san ja xne'e san ja tu na yika kuechi san, te kuu kiondita san nuu ka soko kiti nuu ni, vi Jito'o san.

7 Te kata san yaa ja ndakuanta'u san nuu ni, te ndakani san ndi'i tniuu na'nu sa'a ni.

8 Kutoo san ve'e nuu oo ni, vi Jito'o san, vi nuu oo ndia'a ni ja ye'e tajan ni.

9 Te ma kuandetú ni ja in ni vi kuu san jin ñayiu ka sa'a yika kuechi, te ni ma ndakindee ni ja jichi ja kanda san inuu jin nagua sa'a ni jin ñayiu ka ja'ni ndiyi.

10 Chi nino'o ni jakue'e ka sa'a ñayiu yun jin nda'i, te nda'a kua'i ñu'u chitu ja ka kuta'ui jin jakue'e ka sa'i.

11 Su sein, chi jika ndaa san, te kunda'u ini ña ni, te skaku ni'nu ña ni jin san.

12 Chi nukuiin yutnu san nuu ichi ni, te chiñu'u ña san jin ni, vi Jito'o san, nuu ka ndututu ñayiu maa ni.

27

Maa Jito'o Dios kuu ia ye'e ni'nu vi skaku ni'nu ña ya

Yaa ni tee David.

1 Maa Jito'o Dios kuu ia ye'e ni'nu nuu ichi jika san, vi skaku ni'nu ña ya.

¿Te na in kuu ja koyu'u san? Te maa Jito'o Dios ndesi ni'nu gua'a nuu oo san, te tu na in kosiu'u ña jin san.

2 Te nuu ka kuyatni ñayiu kue'e vi ñayiu ka ka'an u'u ña ja ka ndakoi siki san ja vi xnaa ñai jin san, te ni ka skunai, te tu ni kuu nagua vi sa'i.

3 Te visi na vi kionduu ña soldado jin san, su ma koyu'u san jin anu san. Te visi na vi ndakoo ñayiu ja vi kaxin tna'a jin san, su kukanu ini san ya.

4 Te invaa ni ja jikan san nuu Jito'o, te yun kuu ja nduku san ja koo san ve'e ya ndi'i ni kiuu ja teku san, nagua ja kondia'a san ja luu ndeva'a kaa Jito'o, nagua ja kochiñu'u san ya nuu veñu'u ya.

5 Chi nuu kenta kiuu kue'e, te tava'a ña ya nuu ve'e ii ya, te tayu'u ña ya ndee nuu kunu ka nuu oo maa ya, te sonee ña ya ndee nuu sukun, siki in kava, te tu nagua ndo'o san.

6 Yun te saa kuu ja ndanenuu san ndee siki nuu ni ka jionduu ña, ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

Saa te saa soko san kiti nuu ve'e ii ia Dios, te kana jaa san ja kusii ini san, vi kata san yaa nuu Jito'o.

7 Konini ni tno'o ka'an san, vi Jito'o san, nuu jikanta'u san nuu ni.

Ka'an nda'u ña ni jin san, te konini ni tno'o ka'an san.

8 Chi kachi anu san nuu san: "Ndanduku ia Dios".

Te ndanduku ña san jin ni, vi Jito'o san.

9 Ma tayu'u nuu ni nuu oo san, te ni ma skexiko ña ni jin san ja jinokuechi san nuu ni jin ja kiti ini ni,

chi maa ni kuu ia chituu ña jin san.

Ma xndendoo ña ni, te ni ma kujioo ni nuu oo san,

chi maa ni kuu ia Dios ja skaku ni'nu ña jin san.

10 Chi visi na vi xndendoo ña tata san vi nana san,

su maa ni, vi Jito'o, chi oo ni jin san.

11 Kaxtno'o ni ichi ni ja na kaka san, vi Jito'o san,

te kondeka ña ni ja na kaka san ichi ndaa,

ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

12 Te ma ndasia'a ña ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,

ja vi sa'a ñai nagua ka kuini mai, chi ni ka ndakoo testiu tno'o siki san,

te ka kuini ja vi sa'a ñai jakue'e.

13 Nuu sua'a te tu kandija san ja kuni san

ja ka'an nda'u ka'an kee ña Jito'o Dios nini oo san ñuyiu ya'a,

vaa vi ja ni kuita sa'un san.

14 Kondetu ka'nu ni Jito'o Dios, te sa'a ndakui ni maa ni.

Sa'a ndee ni ini anu ni.

Saa sa'a ni, kondetu ka'nu ni ja chituu ña Jito'o Dios jin ni.

28

Nini ia Dios nuu ka jikanta'uo nuu ya

Yaa ni tee David

1 Nuu maa ni kana san, vi Jito'o san, chi kuu ni na kuinio in kava ja jito jini ña ni.

Konini ni joo tno'o ka'an san, chi nuu ja ma konini ni tno'o ka'an san,

te kuu san na kuinio ndiyi ja makee nuu yau ñaña.

2 Konini ni joo tno'o jikanta'u san nuu ni, nuu kana san ja chituu ña ni jin san,

te kane'e san nda'a san ichi nuu oo veñu'u ii ni.

3 Te ma kindee ni ja jichi ja kanda san inuu jin nagua sa'a ni jin ñayiu kue'e,

te ni jin ñayiu ka sa'a jakue'e ndeva'a,

ja ka ka'in ja ka oo mani jin in ñani in tna'i,

su nino'o jakue'e ka ndakani ini jin anui.

4 Su tetniuu ni tnundo'o vi tna'i jin nagua ka sa'a mai.

Sa'a ni ja na vi ndatniuya'ui jin jakue'e ka sa'i.

Ndaxtenaa ni jin nagua ka sa'i jin sava ka ñayiu,

te na vi ndani'i vi ndatna'a mai jin jakue'e ka sa'i yun.

5 Chi tu ni ka tanui tniuu na'nu ni sa'a ni, vi Jito'o,

te ni tniuu ni sa'a ni jin nda'a ni, te yun guaa xnaa ni jin, te ma ndone'e sa'un ka ni jin.

6 Ka'nu kuu Jito'o, chi ni onini ya tno'o ni jikanta'u san nuu ya.

7 Te Jito'o, chi taa ya jandakui san, vi kuu ya kaa tikute ja in ni'nu in sagua ya ja ja'a san, te ni kukanu ini anu san ya, te ni chituu ña ya.

Te yun guaa kusii ini san, te jita san in yaa ja ndakuanta'u san nuu ya.

8 Jiña'a Jito'o jandakui ñayiu ñuu ya,

te in ni'nu in sagua ya vi skaku ni'nu ya tee ni kaji ya ja kotatnuni de.

9 Skaku ni ñayiu ñuu ni, vi Jito'o san, te sa'a vii sa'a va'a ni ñayiu maa ni.

Koto ni jin na kuinio in tee jito ndikachi, te kondeka konduu ni jin nikuii nikani.

29

Ioo ndeva'a sa'a maa Jito'o

Yaa ni tee David

1 Vi sa'a ka'nu Jito'o, roon ja ka oo ron ndee andivi, te vi kuña'a jayiñu'u vi jaka'nu nuu ya.

2 Vi sa'a ka'nu Jito'o ja koo jayiñu'u jin sivi ya.

Vi chiñu'u Jito'o nuu veñu'u ii ndeva'a nuu oo ya.

3 Te vi sua'a ni'i kana Jito'o siki ndute mar,

te ka'ndi sa'a Dios, ia ye'e tajan ja oo ya siki ndute kua'a nuu mar.

4 Te vi sua'a ni'i jandakui ndeva'a kana Jito'o,

te vi ye'e tajan kana ya.

5 Te vi tna'nu yutnu kana Jito'o, te ni ja'nu Jito'o tnu itni na'nu ka oo Libano.

6 Te ni skanta ña ya jin Libano na kuinio in chikeru ja kanta ti, te ni skanta ya Sirión na kuinio se'e isndiki ka kuu búfalo.

7 Te nuu kana Jito'o, te vi sua'a kanda'a ñu'u.

8 Te nuu kana Jito'o, te vi sua'a kisi ñu'u te'a, chi sa'a Jito'o ja kisi ñu'u te'a nani Cades.

9 Te vi ka tna'nu tnu ndii nuu kana Jito'o, te xndonso ya ndi'i yutnu ka oo yun.

Te ndi'i ñayiu ka kana ini veñu'u ya:

“Ka'nu kuu ia Dios”.

10 Maa Jito'o tatnuni ya nuu sau, te junkoo ya tatnuni ya ja kuu ya rey nikuii nikani.

11 Maa Jito'o jiña'a jandakui ñayiu ñuu ya.

Maa Jito'o sa'a vii sa'a va'a ñayiu ñuu ya ja vi koo mani.

30

Na vi katao nuu ia Dios ja ka ndakuanta'uo nuu ya

Yaa ni tee David ja vi kata nuu veñu'u

1 Sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Jito'o, chi ni ndatau ña ni nuu tnundo'o,

te tu ni jandetu ni ja vi kuaku ndee ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

2 Ni jikan san ja chituu ña ni jin san, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios maa san,

te ni ndasa'a ña ni.

3 Te ni ndatau ña ni jin san ñuu ji'i, vi Jito'o san, te ni ndataa ni ja teku san,

nagua ja ma ki'in san ja jinkoyu'u san nuu yau ñaña.

4 Vi kata ndi'i maa ni ja ka kuu ni ñayiu ndaa in yaa nuu ia Dios,

te vi sa'a ka'nu ni ya ja ka ndaka'an ni ya ja ia ii kuu ya.

5 Chi nunuu ni kiti ini ya, su nikuii nikani ka'an nda'u ka'an kee ña ya,

chi tno'o jakuaa ni ka nda'io, te nuu tuu inka kiuu, te ka ndusii inio.

⁶ Chi nuu kukanu ini san ja oo gua'a san, te ni kachi san: "Tu sa'un na in kundee nuu ja skanakau ña".

⁷ Chi ni chituu ña maa ni jin san, vi Jito'o, te ni sa'a yutnu ña ni na kuinio in yuku ndakui, su nuu ni xndendoo ña ni, te ni yu'u san vi ni jinonuu ini san.

⁸ Te ni kana san nuu maa ni, vi Jito'o, vi ni jikanta'u san nuu ni.

⁹ Chi tu nagua ni'i ni ja kuu san, te ki'in san ja jinkoyu'u san nuu yau ñaña, chi ma kuu ndasa'a ka'nu ña ñuyaka jin ni, te ma kuu ndakani ja ia ndaa kuu ni.

¹⁰ Konini ni tno'o ka'an san, vi Jito'o, te kunda'u ini ña ni jin san.

Chindee chituu ña ni jin san, vi Jito'o san.

¹¹ Ni ndasama ni tno'o suchi ini ni tna'a san, te jita ja'a san.

Ni xtajioo ni sa'un ndayi ni oni'nu san ja kusuchi ini san, te ni ndusii ini san.

¹² Te yun kuu ja kata san yaa ja sa'a ka'nu ña san, te ma kasi yu'u san.

Te siun ni kosa'a ka'nu ña san jin ni, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios maa san.

31

*Vi kukanu inio ia Dios
Yaa ni tee David*

¹ Nu u maa ni nduku san ja tava'a ña ni, vi Jito'o,

te ma kuandetu sa'un ni ja kendoo kanoo san.

Skaku ni'nu ña ni jin san, chi ia ndaa kuu ni.

² Konini ni joo tno'o ka'an san, te ñama skaku ni'nu ña ni, te kokuu maa ni in kava ndakui ja tava'a ña ni,

vi in ve'e ka'nu ja skaku ni'nu ña.

³ Chi maa ni kuu in kava san vi in ve'e sukun san,

te sa'a ni ja na koo jayiñu'u nuu ni,

te kondeka ña ni jin san na ichi kaka san.

⁴ Te skaku ni'nu ña ni ja ma kanakau san nuu ja ni ka tayu'u ñayiu,

chi maa ni kuu ia tava'a ña.

⁵ Te nuu nda'a maa ni xndendoo san anu san,

te ndatau ña ni, vi Jito'o, chi ia Dios ndaa kuu ni.

⁶ Skexiko san ñayiu ka chiñu'u chu'chi ja tu ka jiniu'u,

su maa san, chi kukanu ini ña san jin ni, vi Jito'o san.

⁷ Kusii ini ndeva'a san ja kunda'u ini ña ni jin san,

chi ni jini ni tnundo'o tna'a san, vi ni jini ni ja kusuchi ini san.

⁸ Te tu ni jandetu ni ja kanakau san nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,

chi ni jani ña ni in nuu jite ndeva'a.

⁹ Kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o, chi tna'a san tno'o suchi ini,

te mandesi nduchi nuu san ja nda'i ndeva'a san,

vi makuita anu san vi yiki kuñu san.

¹⁰ Chi kua'an mandi'i san jin tno'o suchi ini,

te kua'an kuia san jin ja tnana nda'u san,

te kua'an makuita san jin tnundo'o tna'a san vi makuita yiki kuñu san.

¹¹ Te ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña ka sa'a kuasun ña jin san,

te ka jaku ndee ña ñayiu ka oo yatni jin san,

te ka yu'u ña ñayiu ka ndeka tna'a
gua'a jin san,
chi nuu ka jini ñai jin san nuu ichi,
te ka jinoi.

12 Te ja ni ka ndunaa sa'un ini ña
ñayiu jin san, na kuinio ja
ni ji'i san,
te kuu san na kuinio in tindo'o ja
ni ta'u.

13 Chi nini san ja ka kani ñayiu
kuentu san,
te ndi'i ni nuu yu'u ndeva'a san,
chi ka ndatno'o tna'a ñayiu ja vi
ndakoi siki san,
te ka ndakani ini ja vi ka'ni ñai jin
san.

14 Su sein, chi kukanu ini ña san
jin maa ni, vi Jito'o,
te kachi san: "Maa ni kuu ia Dios
san".

15 Te nuu nda'a maa ni oo nagua
kokuu jin san.
Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu ka ka'an u'u ña,
vi nuu nda'a ñayiu ka sondikin ña
jin san.

16 Sa'a ni in javii java'a jin san ja
jinokuechi san nuu ni,
te skaku ni'nu ña ni jin janda'u ini
maa ni.

17 Ma kuandetu ni, vi Jito'o, ja
kendoo kanoo san,
chi nuu maa ni jikan san ja chituu
ña ni.

Su na vi kendoo kanoo maa ñayiu
ka sa'a jakue'e,
te vi saa vi kasi yu'i ndee chii ñu'u
chii nde'i.

18 Te na vi kasi yu'u ñayiu inu
tno'o ja ka ka'in siki ñayiu
ndaa jin tno'o teyii,
vi ka skexiko ñai vi ka ka'an kue'e
ñai.

19 Nase vivii ka'nu ja kunda'u ini
ni ñayiu ka yu'u ni'nu ña
jin ni,
te tava'a ni janda'u ini ni na
kuinio in jakuika ndeva'a,
te vi jin nuu sava ka ñayiu,
te ja'nde ni jiña'a ni nuu

ñayiu ka kukanu ini ña jin
ni.

20 Te ndee nuu yu'u ka nuu oo
ndia'a maa ni, tayu'u ni jin,
nagua ja ma vi ni'i ña ñayiu ka
ndakani ini ja vi sa'a ñai
jakue'e,

te tava'a ni jin ve'e nuu oo maa
ni, nagua ja ma vi nani ka
ña jin.

21 Ka'nu kuu Jito'o, chi ni sa'a
ya kua'a tniuu na'nu ja
kunda'u ini ña ya jin san,
nuu ni oo san ñuu ka'nu, te ni ka
jionduu ña ñayiu ka ka'an
u'u ña jin san.

22 Su nuu ni yu'u san, te ni kachi
san:
"Ni xtajioo ña ni, te tu ka san oo
jin ni".

Su ni onini ni tno'o ni jikanta'u
san nuu ni, nuu ni ndaku-
atu san.

23 Ndi'i maa ni ja ka kuu ni ñayiu
maa ia Dios, vi kokutoo ni
Jito'o,

chi jito jini maa ya ñayiu ndaa,
su tetniuu ya tundo'o ka ndani'i
ka ndatna'a maa ñayiu ka
sa'a teyii mai.

24 Te vi koyutnu ndi'i maa ni ja ka
kukanu ini ni Jito'o,
te vi kondee ini anu ni.

32

*Vi na'mao yika kuechio te
koneka'nu ini ia Dios
Tno'o ja'vi ni tee David.*

1 Na ta'u na ndetu ñayiu ni
jaka'nu ini ia Dios jakue'e
sa'i
vi ni kindee ya yika kuechi.

2 Na ta'u na ndetu tee ja tu xtavi
ña ia Dios jin yika kuechi
de,
vi tu na tno'o xnda'u ña oo ini anu
de.

3 Te nuu tu ni na'ma san yika
kuechi san,

te makuita yiki kuñu san,
 te ndi'i ni kiuu tnana nda'u san.
⁴ Chi nduu vi ñuu ni tetniuu ni
 tnundo'o siki san,
 te na kuinio ita ja maxii sa'a ja i'ni
 yoo yichi,
 saa makuita san, vi Jito'o san.

⁵ Su ni na'ma san yika kuechi san
 nuu ni,
 te tu ni tayu'u san jakue'e sa'a san,
 chi ni kachi san: "Na na'mao yika
 kuechio nuu Jito'o Dios".
 Te ni jaka'nu ini ni jakue'e sa'a
 san vi yika kuechi san.

⁶ Yun guaa ka ndakuatu ndi'i
 ñayiu vii
 nuu maa ni, nuu ka tna'i tno'o
 suchi ini.
 Te visi na ndachitu kuakua'a
 ndute,
 su ma kenta de nuu ka oi.

⁷ Chi maa ni kuu ia in ni'nu in
 sagua,
 te tava'a ña ni nuu tno'o suchi ini,
 te sa'a ni ja vi kiionduu ña ñayiu
 jin san,
 te vi katai yaa ja skaku ni'nu ña
 ni.

⁸ Te kachi Jito'o: "Kaxtno'o maa
 rin nuu ron,
 vi xne'e rin na ichi kaka na ichi
 kuu ron,
 vi koxteku ña maa rin,
 vi kinuu gua'a ña rin jin ron.

⁹ Te ma kokuu ron na kuinio kuai,
 axi na kuinio kiti ndee,
 ja tu ka jinkui'nu ini ti,
 ja vi nini kuu ja vi tnaa ñayiu yo'o
 yu'u ti, te vi chi'i in kaa yu'u
 ti,
 saa vi kundei ja vi ka'nui ti ja
 jatna'a ña ti jin ron", kachi
 ya.

¹⁰ Te kuakua'a tno'o suchi ini vi
 tna'a ñayiu kue'e,
 su ñayiu kukanu ini Jito'o Dios,
 chi ka'an nda'u ka'an kee
 ña maa ya jin.

¹¹ Vi kokuu sii ini maa ni, ñayiu
 gua'a, nuu Jito'o,

te vi kata vi kana ndi'i maa ni ja
 ka kuu ni ñayiu ndaa.

33

*Yaa ja ndakuanta'uo nuu ia
 Dios*

¹ Vi kata maa ni nuu Jito'o ja ka
 kuu ni ñayiu ndaa,
 chi luu ndeva'a kuu ja vi kata
 ñayiu gua'a.

² Vi tee ni arpa ja ka ndakuanta'u
 ni nuu Jito'o,
 te vi kata ni jin xtnuu uxi tuchi.

³ Vi kata ni yaa jaa, te vi tee ni yaa
 vii ja ka sa'a ka'nu ni ya,
 te vi kana ni ja ka kusii ini ni.

⁴ Chi tno'o ndaa kuu tno'o Jito'o,
 te sa'a ya ndi'i tniuu nagua ni kee
 yu'u ya.

⁵ Te kutoo ya ja sa'a ndaa ya vi sa'a
 gua'a ya,
 te janda'u ini ya oo ninii ñuyiu.

⁶ Chi jin tno'o ka'an Jito'o, te ni
 junkoo andivi,
 te jin ja tiutachi ya, te ni ka junkoo
 ndi'i kimi.

⁷ Te maa ya ni ndatatutu ndute,
 te ni tava'a ya ndee nuu kunu ka
 nuu mar.

⁸ Ndi'i ñayiu ka oo nuu ñu'u na vi
 koyu'u ni'nui Jito'o,
 te ndi'i ñayiu ñuyiu na vi chiñu'i
 ya.

⁹ Chi ni ka'an ya, te ndi'i ni junkoo,
 te ni tatnuni ya, te ndi'i ka junkoo
 yutnu.

¹⁰ Maa Jito'o sa'a ja tu jiniu'u
 nagua ka ndakani ini ñuu
 na'nu ja vi sa'i,
 vi ndasama ya nagua ka skaka
 tna'a ñayiu ja vi sa'i.

¹¹ Su ja ndakani ini maa Jito'o ja
 sa'a ya, chi nikuii nikani oo,
 te ja kuini ya ja sa'a ya, chi siun
 ni kosa'a ya.

¹² Te na ta'u na ndetu ñayiu ñuu ja
 maa Jito'o kuu ia Dios mai,

vi na ta'u na ndetu ñuu ja ni kaji
maa ya ja sa'a jajin ya.

13 Chi ndee andivi ndia'a Jito'o,
te jini ya ndi'i ñayiu.

14 Te ndee nuu oo ya ndia'a ya
ndi'i ñayiu ka oo ñuyiu.

15 Maa ya ni sa'a anu ndi'i ñayiu,
te ndia'a gua'a ya ndi'i nagua ka
sa'i.

16 Te ma kaku ni'nu rey jin
kuakua'a soldado de,
te ni ma kaku tee ndee ini jin
jandakui ndeva'a de.

17 Te kuai, chi tu jiniu'u ti ja skaku
ni'nu ti ñayiu,
te visi ndakui ndeva'a ti, su ma
kuu skaku ni'nu ti ni in
ñayiu.

18 Su Jito'o, chi jito jini ña ya jin
ñayiu ka yu'u ni'nu ya
vi ñayiu ka ndetu ka'nu ja ka'an
nda'u ka'an kee ña ya,

19 nagua ja skaku ni'nu ña ya ja
ma vi kui,
te koxteku ña maa ya kiuu ja koo
soko.

20 Yoon, chi ka kukanu inio Jito'o,
chi maa ya chituu ña vi jito jini ña
ya.

21 Te ka kusii inio nuu ya,
chi ka kukanu inio ya ja ia ii kuu
ya.

22 Te siun ni kokunda'u ini ña ni
jin san,
nagua ka ndetu ka'nu ña san jin
ni, vi Jito'o san.

34

*Jito jini ña ia Dios jin ñayiu
ndaa*

*Yaa ni tee David nuu ni sa'a jani
ini de ja ni ndukue'e de*

1 Ndi'i ni jichi na kochiñu'u san
Jito'o,
te siun ni na kokata san yaa nuu
ya.

2 Te kosa'a ka'nu san Jito'o,
te na vi konini ñayiu ka sa'a nda'u
ka sa'a kei mai,
te vi kokusii ini.

3 Vi kata ni, na vi kata inuo nuu
Jito'o,

te na vi sa'a ka'nuo ya.

4 Chi ni ndanduku san Jito'o, te ni
onini ya tno'o ni ka'an san,
te ni skaku ña ya nuu ndi'i ja yu'u
san.

5 Te ñayiu ka yinuu nuu ya, chi ka
tnuu ka ye'e nui,
te tu ka kendoo kanoi.

6 Chi ni jikanta'u maa sein ja kuu
san tee nda'u nuu Jito'o,
te ni onini ya tno'o ni ka'an san,
te ni skaku ña ya nuu ndi'i tno'o
suchi ini tna'a san.

7 Te jionduu ña ia jinokuechi nuu
Jito'o ninii nuu ka oo ñayiu
ka yu'u ni'nu ya,
te skaku ni'nu ña.

8 Vi skua'a ni naxa oo Jito'o, te vi
kuni ni ja ia gua'a kuu ya.

¡Na ta'u na ndetu ñayiu kukanu
ini ya!

9 Vi koyu'u ni'nu maa ni nuu Jito'o
ja ka kuu ni ñayiu maa ya,
chi tu nagua koka'ni ña jin ñayiu
ka yu'u ni'nu ya.

10 Chi vi ndee ndika'a ja'ni ña ja vi
kaa ti, te ka kokin ti,
su ñayiu ka ndanduku Jito'o, chi
tu nagua koka'ni ña jin.

11 Ne'ekuei, vi se'e, te vi konini
ron,
na kaxtno'o rin naxa vi koyu'u
ni'nu ron Jito'o.

12 Nuu ja ka kuini ron ja vi koo vii
vi koo va'a ron,
te vi kosii ini ron ndi'i ni kiuu,

13 vi ka'nu yaa ron ja ma vi kane'e
ron
te vi koto yu'u ron ja ma vi ka'an
tno'o ron.

14 Vi kujioo nuu jakue'e, te vi sa'a
java'a,
vi nduku ja vi koo vii vi koo va'a
ron, te saa vi kondikin ron
vi sa'a ron.

15 Chi maa Jito'o jito jini ñayiu
ndaa,
te nini gua'a ya nuu ka jikanta'ui
nuu ya.

16 Su kiti ini ya nuu ñayiu ka sa'a jakue'e, te xnaa ña ya nuu ñuyiu,
 te ma vi kondaka'an sa'un ka ña jin ñayiu kue'e yun.

17 Ka jikanta'u ñayiu ndaa nuu Jito'o, te nini ya tno'o ka ka'in,
 te skaku ña ya nuu ndi'i tno'o suchi ini ka tna'i.

18 Chi yatni ñu'u oo Jito'o ja chituu ya ñayiu ka tna'a tnundo'o, vi skaku ni'nu ya ñayiu ka kusuchi ini, ja tu sa'un ka nagua ka ndetui.

19 Te kuakua'a tnundo'o tna'a tee ndaa,
 su maa Jito'o skaku ni'nu ña nuu ndi'i tnundo'o yun.

20 Chi maa ya jito ndi'i yiki de,
 te ni invaa ma tna'nu.

21 Su ñayiu kue'e, chi kuu mai nuu jakue'e sa'i yun,
 te ñayiu ka skexiko ña jin ñayiu ndaa, chi vi tniuya'u mai jakue'e ka sa'i yun.

22 Su ndatau ña maa Jito'o jin ñayiu ka jinokuechi nuu ya,
 te ma ki'inkuei ja vi tniuya'ui yika kuechi, chi ka kukanu ini ñai jin maa ya.

35

Vi kakanta'uo nuu ia Dios ja na skaku ni'nu ña ya

Yaa ni tee David

1 Ndakoo maa ni siki ñayiu ka ndakoo siki san, vi Jito'o,
 te kaxin tna'a maa ni jin ñayiu ka kuini ja vi kaxin tna'a jin san.

2 Kakuiko ni kaa tikute ni,
 te ne'e ni, chituu ña ni jin san.

3 Kene'e ni lanza ni, te kasi ni nuu vajikuei ñayiu ka sondikin ña jin san.

Te kuini san konini san ka'an ni:
 "Maa rin kuu ia skaku ni'nu ña jin ron".

4 Te na vi kunu nuu ini,

vi na vi kendoo kanoo maa ñayiu ka nduku ja vi ka'ni ña jin san.

Te na vi ndakaka yata maa ñayiu ka kuini ja vi sa'a ña jakue'e jin san ja ka ndukanoi.

5 Te na vi kokui na kuinio mi'i ja xtechi ña tachi,
 ja ni ka sondikin ña ia ka jinokuechi nuu Jito'o.

6 Te ichi nuu vi kunu yu'i na kokuu ichi nee vi ichi ndi'vi,
 te na vi sondikin ña ia ka jinokuechi nuu Jito'o jin.

7 Chi vini masu nagua sa'a san,
 te ni ka ndukui naxa vi skanakau ñai,
 vi ni ka jatei in yau nagua ja yun na kanakau san.

8 Te vini ma vi kuni, te tetniuu ni jakue'e siki,
 te na vi nanakau mai nuu jakue'e ka sa'i yun,
 te na vi nanakau mai nuu yau ni ka jatei.

9 Yun te kokusii ini anu san nuu ni, vi Jito'o,
 te kokusii ini san ja skaku ni'nu ña ni.

10 Te ndi'i san jin anu san kachi san:
 "Tu na inka ia saa maa ni, vi Jito'o san,

chi skaku ni'nu ni ñayiu ka tna'a tnundo'o nuu nda'a ñayiu inu ndakui,

te skaku ni'nu ni ñayiu ka kunda'u vi ka ja'ni ña jin, nuu nda'a ñayiu ka su'u ña jin".

11 Te ka ndakoo testiu kue'e ndeva'a,
 te ka jikan tno'o ña tno'o ja tu jini san ja vi skanakau ña.

12 Te ka ndasa'a ña de jakue'e jin san nuu tniuu ja gua'a sa'a san,
 te yun kuu ja ndende'e kusuchi ini san.

13 Su ndia sein, chi nuu ni ka oku'u maa de,
 te ni okusuchi ini san, ni okekui'nu san sa'un ndayi,

vi ni ondite san, te vi ni ini ni anu san ni ondakuatu san ja ja'a de.

14 Ni okusuchi ini san ja ja'a de, na kuinio in ñani maa san axi na kuinio in tee ndeka tna'a gua'a jin san,

te ni osa'a nda'u ni osa'a kee san ja tna'u ini san, na kuinio ja ni ji'i nana san.

15 Su nuu ni tna'a san tnundo'o, te ni ka kusii ini de,

ni ka kututu tee tne'e ndeva'a ja tu jini san na in ka kuu,

te ni ka ndakoo de siki san, te ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña de jin san.

16 Te ka skexiko ña de vi ka sa'a kuasun ña de,

te vi ka ka'ñi no'o de ja ka kiti ini ndeva'a de nuu san.

17 Jito'o san, ¿nasaa ka tiempu kondia'a ni ja siun kondio'o san?

Skaku ni'nu ña ni nuu jakue'e ka sa'a ña de.

Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a tee ka kuu na kuinio ndika'a yun.

18 Te ndakuanta'u san nuu ni, nuu ka ndututu kua'a ñayiu ka chiñu'u ña jin ni,

vi sa'a ka'nu ña san nuu ka oo kuakua'a ñayiu ñuu ni.

19 Te ma kuandetú ni ja kendoo kue'e san, te vi kokusii ini tee ka ka'an u'u ña jin san.

Te ni ma vi kondakuene tee ka skexiko ña jin san nuu san, chi masu nagua sa'a san.

20 Chi tu ka ka'an de tno'o mani, chi sua'a ka ndakani ini de ja vi xnda'u ña de

jin ñayiu ka oo mani ñuu ya'a.

21 Te ka june ko'o de yu'u de ka xtavi kuechi ña de,

te ka kachi de: "Ni ka jini san de ja siun sa'a de".

22 Su maa ni, chi jini ni, vi Jito'o san,

te ma kasi yu'u ni, te ni ma kuu jika ni nuu oo san.

23 Ndakoo ni, vi Dios, te sa'a ndaa ni ja ja'a san,

kuiin ni'nu kuiin sagua ni ja ja'a san, vi Jito'o san.

24 Ndanduku ni'nu ni ja ja'a san, vi Dios, chi ia sa'a ndaa kuu ni,

te ma kuandetú ni ja vi kokuaku ndee ka ña de jin san.

25 Te ma vi ndakani ini de jin anu de: "Vi ni kee nagua ni ka kuinio".

Te ni ma vi kachi de: "Vi ni ka koko nio de".

26 Na vi kendoo kanoo maa de, vi na vi kunu nuu ini maa tee ka kusii ini jin tnundo'o tna'a san,

te sa'a ni ja na vi kuu kanoo vi na vi kunu nuu ini maa tee ka sa'a ka'nu ka maa siki sein, vi Dios.

27 Su maa ni ja ka chituu ña ni jin san ja kundee san, vi kata ni, te vi kokusii ini ni.

Te siun ni vi kokuña'a ni: "Ka'nu kuu Jito'o,

te junkuaan ini ya ja vi koo vii vi koo va'a ñayiu ka jinokuechi nuu ya".

28 Te jin yu'u maa san koka'an san ja sa'a ndaa ni,

te ndi'i ni kiuu kosa'a ka'nu ña san, vi Dios.

36

Ka sa'a ñayiu jakue'e su ia Dios chi ia nda'u ini kuu ya

Yaa ni tee David tee jinokuechi nuu Jito'o

¹ Jakue'e oo ini anu ñayiu kue'e ka'an nuu anui, te jiña'a:

"Tu yu'u ni'nu ron ia Dios".

² Te ndakani ini ja oo jayiñu'u nui, su tu skexikoi jakue'e sa'i.

³ Te nino'o ni tno'o kue'e vi tno'o xnda'u ña ka'in,

te ni xndoi ja ñayiu ni'nu ini kui, vi ja sa'a gua'i.

⁴ Te vi ndee nuu katui nuu jitoi, ndakani ini ja sa'i jakue'e,

te vini ja tu kuini ja kujioi nuu
ichi kue'e, te ni ja xndendoi
jakue'e sa'i.

⁵ Te ja kunda'u ini ni ñayiu, vi
Jito'o, kenta ndee andivi,
te tno'o ndaa ni, kenta ndee nuu
viko.

⁶ Te tniuu ndaa ja sa'a ni kuu na
kuinio yuku sukun,
te tundo'o ja tetniuu ni nuu san-
daa ni kuechi kuu na kuinio
in mar ja ka'nu vi kunu.

Te maa ni, vi Jito'o, guaa jito jini
ni ñayiu vi kiti.

⁷ Te nase vivii kunda'u ini ña ni,
vi Dios.

Yun guaa ndi'i ñayiu ka nduku
kati chii ndijin ni ja kisa'u
ni jin.

⁸ Te vi ndenuu ini jin kua'a jagua'a
oo ve'e ni,
te kuña'a ni ndute in yute vii
ndeva'a ja vi ko'i.

⁹ Chi nuu maa ni vaji ja ka tekun
san,
te vi kuni san jaye'e, chi maa ni
sie'e nuu san.

¹⁰ Te kokunda'u ini ni ñayiu ka jini
ña jin ni,

te sa'a ndaa ni ja ja'a ñayiu ndaa.

¹¹ Te ma kuandetun ni ja vi kuain
ni'nu ña ñayiu inu teyii jin
san,

te ni ma vi xtajioo ña ñayiu ka sa'a
jakue'e jin san nuu ichi ni.

¹² Vi kondia'a ni ja ni ka kanakau
ñayiu ka sa'a jakue'e.

Te ni ka ndondiso, te ma kuu ka
ja vi ndakoi.

37

*Siin nuu ki'inkuei ñayiu gua'a
te siin nuu ki'inkuei ñayiu kue'e*

Yaa ni tee David

¹ Ma kiti ini ni ja ja'a ñayiu kue'e,
te ni ma kokuu kuasun ini ni jin
ñayiu ka sa'a jakue'e.

² Chi ka kui na kuinio yuku ja
ñama xii,

axi na kuinio ite kuii ja ñama
yichi te ji'i.

³ Kukanu ini ni Jito'o, te sa'a ni
java'a,

saa te koo ni nuu ñu'u ja ni kee
yu'u ia Dios, te kokaka ni
nuu ichi ndaa.

⁴ Kokusii ini ni nuu Jito'o,
te taa ya nagua jikan ni jin anu ni.

⁵ Kuña'a ni nuu Jito'o ja maa ya
na kondeka kunduu ña nuu
ichi jika ni.

Kukanu ini ni ya, te na chituu ña
ya jin ni.

⁶ Te sa'a ya ja koye'e tniuu ndaa ja
sa'a ni na kuinio ñu'u,

te ye'e tniuu gua'a ja sa'a ni na
kuinio nikandii nuu sagua
nduu.

⁷ Kasi yu'u ni, ma ka'an sa'un ni
nuu Jito'o, te kondetu ka'nu
ni ja na chituu ña ya.

Ma kuxii ini ni jin ñayiu ka sa'a
jakue'e ja kekuei gua'i jin ja
ka sa'i.

⁸ Ma kukui'a ini ni; xndoo ni ja kiti
ini ni.

Ma kuxii ini ni, chi nani ja jaka ña
ja sa'a ni jakue'e kuu.

⁹ Chi vi naa ñayiu ka sa'a jakue'e,
te ñayiu ka ndetu ka'nu Jito'o vi
sa'a jajin ñu'u ni kee yu'u
ya.

¹⁰ Chi joo ni ka kiuu, te ma vi koo
ka ñayiu kue'e.

Visi na ndanduku ka ni, su ma
ndani'i ka ni jin.

¹¹ Su ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a
kee maa, chi vi ni'i ñu'u vi
sa'a jajin,

te vi koo vii vi koo va'i, te vi koo
mani.

¹² Ñayiu kue'e, chi ndakani ini ja
ndakoi siki ñayiu ndaa,

te vi sua'a ka'ni no'i ja kiti ini siki
ñayiu yun.

¹³ Su jaku ndee ni ña Jito'o jin
ñayiu kue'e yun,

chi jini ya ja makuyatni kiuu ja vi
tna'i tundo'o nuu sandaa
ya kuechi.

14 Ñayiu kue'e, chi tau yuchi kani
nuu ñii ñu'u,
vi tñai yutnu ndugua nuu kuji,
nagua ja skuntai ñayiu ka
kunda'u vi ñayiu ka sa'a
nda'u ka sa'a kee maa,
vi ja ka'ni ñayiu ka sa'a ndaa.

15 Su vi maa anu mai ndiuu yuchi
kani,
te kuechi kueli kuji.

16 Te gua'a ka kuu jin joo ni ja
neva'a ñayiu ndaa,
saa jakuika ja ka neva'a kua'a
ñayiu kue'e.

17 Chi kindee ya jandakui ñayiu
kue'e,
su kotnii gua'a ña maa Jito'o jin
ñayiu ndaa.

18 Chi jito ña maa Jito'o jin ñayiu
ka sa'a ndaa in kiuu in kiuu
ja ka tekui,

te nikuii nikani oo ja vi sa'a jajin.

19 Te ma vi kendoo kanoi kiuu nuu
kenta jakue'e,
chi vi koneva'i ja vi kokai nuu koo
tundo'o soko.

20 Su ñayiu kue'e, chi vi nai, na
kuinio ita oo nuu yuku,
te ñayiu ka nee u'u tna'a jin Jito'o,
vi ndutei na kuinio ñua'a.

21 Ñayiu kue'e, chi ka kinui, su tu
ka ndatniuya'ui,
su ñayiu ndaa, chi inu nda'u ini,
te ka jiña'i.

22 Chi ñayiu ni sa'a vii ni sa'a va'a
ia Dios, ni ka ni'i ñu'u ja vi
sa'a jajin,
su ñayiu ni xtau tnia'a ya, chi vi
nai.

23 Chi maa Jito'o ndeka nduu ña
jin ñayiu,
te jani ña ya nuu ichi junkuaan ini
maa ya.

24 Te nuu ja ka kachi ja'a ñayiu
yun, te ma vi ndonsoi,
chi tñii gua'a maa Jito'o nda'i.

25 Chi ni oo lule san, te vitna
makunija'nu san,
su tu na in kiuu, te kuni san
in ñayiu ndaa ja xndendoo
nda'u ña ia Dios,
te ni ndikin tatai ja vi kokakain ja
vi kai.

26 Te ndi'i ni kiuu ka kunda'u ini
sava ka ñayiu, te ka jiña'a
nui nuu ñayiu yun,
te se'i ka kuu in javii java'a.

27 Vi kujioo ni nuu jakue'e, te vi
sa'a ni java'a,
te vi ni'i ni in nuu vi koo ni nikuii
nikani.

28 Chi kutoo Jito'o ja sa'a ndaa ya,
te ma xndendoo ya ñayiu maa ya,
chi tava'a ña ya nikuii nikani,
su ndikin tata ñayiu kue'e, chi
xnaa ya.

29 Ñayiu ndaa, chi vi sa'a jajin
ñu'u,
te nikuii nikani vi koi nuu ñu'u
yun.

30 Ñayiu ndaa, chi ka ka'in tno'o
ndichi,
vi ka ka'in tno'o ndaa.

31 Te tno'o ja tatnuni maa ia Dios
oo ini anui,
te ma vi kekai ja vi kujioi nuu
tno'o ya.

32 Ka ndia'a yu'u ña ñayiu kue'e
jin ñayiu ndaa,
chi ka nduku ndei ja vi ka'ni ñai.

33 Su ma kuandetú Jito'o ja
junkuei ñayiu ndaa nuu
nda'a ñayiu kue'e,
te ni ma kuandetú ya ja vi xtavi
kuechi ña tee ka ja'nde
kuechi.

34 Vi kondetu ka'nu ni Jito'o, te vi
kaka ni nuu ichi ya,
te sa'a ka'nu ña maa ya jin ni,
nagua ja vi sa'a jajin ni ñu'u
ni kee yu'u ya,
te vi kuni ni jin nuu ni, nuu vi naa
ñayiu kue'e yun.

35 Chi ni jini san in tee kue'e ja ni sa'a teyii ndeva'a de, te sa'a ka'nu de maa de na kuinio in yutnu ndoko.

36 Su kua'an de, te tu ka de oo. Ni ndanduku san de, su tu ni nuku'un ka san de.

37 Vi kondia'a ni tee tu sa'a jakue'e ja kuu de tee ndaa, chi kiuu sandi'i, te oo in nuu sii ini ki'in de ja koo mani de.

38 Su tee ka sa'a jakue'e, chi vi naa ndi'i de, te nuu ki'inkuei ñayiu kue'e yun kuu nuu vi nai.

39 Su maa Jito'o skaku ni'nu ñayiu ndaa, te jiña'a ya jandakui nuu ka tna'i tno'o suchi ini.

40 Maa Jito'o chituu ña vi skaku ni'nu ña. Te ndatau ña ya nuu nda'a ñayiu ka sa'a jakue'e, chi ni ka kukanu ini ñai jin ya.

38

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na chituu ña ya

Yaa ni tee David

1 Ma kuxeen ni nuu san jin jakiti ini ni, vi Jito'o san, te ni ma tetniuu ni tnundo'o siki san nuu kiti ini ndeva'a ni.

2 Chi ni tna'a san jin yutnu ndugua ni, te ni kanakau nda'a ni siki san.

3 Te vi nii nuu yiki kuñu san ku'u ja ja'a ja kiti ini ni, te vini ja in yiki san tu oo va'a ja ja'a yika kuechi san.

4 Chi vi ja ni jinonta jakue'e sa'a san ndee xini san, na kuinio in javee ndeva'a ja ma kundee san kondiso san.

5 Te vi te'i san vi ja'an xiko kue'e san ja ja'a tniuu vasa ja ni sa'a san.

6 Te vi sua'a ndatoso san ja jatu san, te vi makuita sa'un san, te ndi'i ni kiuu kusuchi ini san jika san.

7 Chi nii yata san jatu ja yi'i ndeva'a ña kiji, te nii nuu yiki kuñu san ku'u.

8 Te vi makuita sa'un san, te vi jechi kueli san, vi sua'a kuu kitni anu san ja tnana nda'u san.

9 Ja jini maa ni ndi'i nagua ndioo ini san, vi Jito'o san, te ja jini maa ni ja jaka nda'u ini san.

10 Te vi sua'a ni ka kanta anu san, te makuita sa'un san, te vi ndee nduchi nuu san masa'u.

11 Te ni ka kuu jika ñayiu ka ndeka tna'a gua'a jin san vi ñayiu ka oo yatni jin san ja ja'a kue'e ku'u san,

te vi ndee ñayiu ve'e maa san ni ka kuu jika nuu oo san.

12 Te ñayiu ka nduku ja vi ka'ni ña, ka nduku ndeva'i naxa vi skanakau ñai, te ñayiu ka kuini ja vi sa'a ñai jakue'e, ka ka'in ja vi xnaa ñai,

te ndi'i ni kiuu ka ka'in tno'o tno'o siki san.

13 Su sein, chi sa'a so'o san maa san, te tu nini san tno'o ka ka'in,

te sa'a san na kuinio ñi'i, te tu ka'an sa'un san.

14 Te kuu san na kuinio in tee ja tu nini, te ni tu kuu ja ka'an ni'nu de ja ja'a de.

15 Chi ndetu ka'nu ña san jin maa ni, vi Jito'o,

te maa ni, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios maa san, ka'an ni'nu ni ja ja'a san.

16 Te ni kachi san: "Ma vi kokusii ini ñayiu ja ja'a san, te ni ma vi kosa'a ka'nui mai nuu ja kekaa san, te kanakau san nuu tnundo'o".

17 Su ja oo yatni ja kanakau san, chi ni ja tu junkuiin ka ja jatu san.

18 Te yun guaa na'ma san jakue'e sa'a san,
chi kusuchi ndeva'a ini san jin yika kuechi san.

19 Chi inu na'nu vi inu ndakui tee ka ka'an u'u ña jin san,
te ka kaya ñayiu ka skexiko ña jin san, visi masu nagua sa'a san.

20 Te ja sa'a san jagua'a, te ka ndasa'a ñai jakue'e.

Te ja nduku ndee san ja sa'a san jagua'a, te ka ndakoi siki san.

21 Ma xndendoo ña ni, vi Jito'o.

Ma kuu jika ni nuu oo san, vi Dios.

22 Ne'e ñama ni, te chituu ña ni jin san, vi Jito'o,

chi maa ni kuu ia skaku ni'nu ña.

39

Nunuu ni ka tekuo ñuyiu ya'a

Yaa ni tee David

1 Ni kachi san jin maa san: "Nini oo nuu ka oo ñayiu kue'e ya'a,

te na koto mao naxa koo naxa kakao,

te ma ka'an kue'o ja sa'o yika kuechi,

te na kasi yu'o", ni kachi san.

2 Te ni jasi yu'u san, te tu ni ka'an sa'un san,

te vini tno'o va'a, tu ni ka'an san, su ni kusuchi ndeva'a ka ini san.

3 Te vi sua'a jatu anu san ja siun ndakani ini san,

te ni kusuchi ndeva'a ini san, te ni kachi san:

4 "Kaxtno'o ni nuu san na kiuu kuu ja kuu san, vi Jito'o,

vi nasaa ka kiuu kuu ja koteku san,

nagua ja kuni san ja masu na'a koteku san ñuyiu.

5 Chi joo ni kiuu ni taa ni ja koteku san,

te masu na ja vavi'i kuu ja tekusu nuu ni.

Te ja ka tekusu ndi'i ñayiu kuu nani kuinio in ja jaka inio.

6 'Chi jandaa ja nani kuinio in kuanda'u ka kuu ñayiu, chi nunuu ni ka tekui,

te jandaa ja tu jiniu'u ja ka ndioo ndeva'a ini ñayiu, te ka tatutui ja kuika ka neva'i,

su tu ka jini na xiin nda'a kendoo.

7 'Nuu saa, ¿te nagua kuu ja ndetu san, vi Jito'o san?

Maintno'o maa ni, guaa ndetu ka'nu san.

8 Ndatau ña ni nuu ndi'i jakue'e sa'a san,

te ma kuandetu ni ja vi kuaku ndee ña ñayiu vasa jin san.

9 Ni jasi yu'u san, te tu ni ka'an sa'un san, chi saa sa'a maa ni jin san.

10 Xtajioo ni tnundo'o ni tetniuu ni siki san,

chi kua'an san mandi'i san jin tnundo'o ja ni tetniuu ni jin nda'a ni.

11 Chi ja ja'a yika kuechi ñayiu kuu ja tetniuu ni tnundo'o ja ndakanu ndaa ni jin,

te na kuinio tikixin, saa xnaa ni jin ja ka kutoo ka ñayiu,

chi jandaa ja ndi'i ñayiu ka kuu nani kuinio in ja jaka inio.

12 'Konini ni tno'o ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o.

Konini ni joo ja kana nda'u san nuu ni, te ma kondia'a ña ni sua'a ni

ja nda'i san jin tenuu san.

Chi kuu san na kuinio in ñayiu inka ñuu,

axi na kuinio in ñayiu jika nda'u nuu ni,

nagua ni ka ojika nda'u ndi tata velu san nuu ñuyiu.

13 Xndendoo ña ni, nagua ja na ndusii ini san,

ama ka ja kuu san, te naa san nuu ñuyiu ya'a."

40

*Na ta'u na ndetu ñayiu kukanu
ini ia Dios*

Yaa ni tee David

¹ Ni ondetu ka'nu san Jito'o, te ni onini ya tno'o ni jikanta'u san nuu ya.

² Te ni ndatau ña ya nuu yau ja vi ja oo san ja kuu san, vi ni ndatau ña ya ja ma tñii san nuu nde'i nuu ndo'yo, te ni jani ña ya siki in kava, ja na kaka san nuu ñu'u kaji.

³ Te ni tnaa ya in yaa jaa yu'u san, in yaa ja sa'a ka'nu san ia Dios mao,

te nuu vi kuni kua'a ñayiu ja sa'a ya, te vi yu'u ni'nui ya, te vi kukanu ini Jito'o.

⁴ Na ta'u na ndetu ñayiu kukanu ini Jito'o,

te tu ndukui ja vi chituu ña ñayiu ka sa'a teyii mai, ni ñayiu ka chiñu'u chu'chi ja masu Dios kuu.

⁵ Kua'a tñiuu vii tñiuu va'a sa'a ni, vi Jito'o ja kuu ni ia Dios maa san,

te vii ndeva'a ndakani ini ni ja sa'a ni jin san,

te tu sa'un na in kitna'a inuu jin ni.

Te nuu ja na ndakani san, te ka'an san ndi in ndi in tñiuu sa'a ni,

te ni ma kenta san ja ndakani san.

⁶ Chi tu junkuaan ini ni kiti ja ka soko ñayiu ni ndatñiuu ja ka soko nuu ni,

te ni tu jikan ni ja vi teñu'u ñayiu kiti, ni ja vi sokoi nuu ni, ja koneka'nu ini ni yika kuechi.

Su ni june ni so'o san ja konini san tno'o ka'an ni.

⁷ Yun te kachi san: "Ya'a vaji san, nagua yoso nuu tutu ii ja ja'a san,

⁸ chi junkuaan ini san ja sa'a san nagua kuini maa ni, vi Dios,

te ini anu san ndiso san tno'o tatnuni ni.

⁹ 'Te ni ndakani san tñiuu ndaa ja sa'a ni nuu ka ndututu kua'a ñayiu,

te ja jini maa ni, vi Jito'o, ja ka'an san, te tu ni jasi yu'u san.

¹⁰ Te tu ni tayu'u san tñiuu ndaa sa'a ni,

chi ni ndakani san ja siun ni skunkuu ndaa ni,

te skaku ni'nu ni ñayiu.

Te tu ni tayu'u tno'o san ja ia nda'u ini vi ia ndaa kuu ni nuu ka ndututu kua'a ñayiu.

¹¹ 'Ma kuxii ni ja kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o,

te siun ni koto kuni ña ni jin ja kunda'u ini ña ni vi tno'o ndaa ni.

¹² Chi ni kenta kua'a jakue'e siki san ja vini ma kundee san ja ka'u san,

ja ni kenta jakue'e sa'a san siki san, te ña kuu ka ja kon-dia'a san.

Te kua'a ka jakue'e yun ni sa'a san saa ixixini san,

te kua'an makuita anu san, jini san.

¹³ 'Tanunda'a ni ne'e ni, ndatau ña ni nuu tñundo'o, vi Jito'o.

Ne'e ñama ni, te chituu ña ni, vi Jito'o san.

¹⁴ Sa'a ni ja na vi kendoo kanoo maa ñayiu ka nduku ja vi ka'ni ña jin san,

vi na vi kunu nuu ini mai,

te na vi ndajiokuiin kanoo mai, chi ka ndukui ja vi sa'a ñai jakue'e jin san.

¹⁵ Te na vi ndakaka yata maa ñayiu ka jaku ndee ña jin san,

ja ka nduu kanoi.

¹⁶ Su ndi'i ñayiu ka ndanduku ña jin ni, na vi kokusii ndeva'a ini nuu ni,

te ñayiu ka kutoo ja skaku ni'nu
ni jin, siun ni na vi koka'in:
Ka'nu kuu Jito'o.

17 'Su sein, visi kunda'u san vi
kusuchi ini san,
su ma ndunaa ini ña ni jin san, vi
Jito'o.

Maa ni kuu ia chituu ña vi ia
ndatau ña nuu tnundo'o.
Ne'e ni, te ma kokuu kuee ni, vi
Dios."

41

*Ndakuatu in tee ku'u nuu ia
Dios*

Yaa ni tee David

1 Na ta'u na ndetu ñayiu ndi'ni ja
ja'a ñayiu kunda'u,
chi kiuu koo tnundo'o siki mai, te
skaku ni'nu ña Jito'o.

2 Chi koto kuni ña maa Jito'o, te
kuña'a ya ja kotekui.

Te koo vii koo va'i nuu ñu'u ni
jiña'a ia Dios ja koi,
te ma kuandetu ya ja kanakau
nuu nda'a ñayiu ka ka'an
u'u ña jin.

3 Te kuña'a maa Jito'o jandakui
nuu katui nuu jitoi ja ku'i,
te ndasa'a ña ya jin nuu katui nuu
jitoi, te nduva'i.

4 Te jiña'a san: "Kunda'u ini ña ni
jin san, vi Jito'o, te ndasa'a
ña ni,
chi nuu maa ni, ni sa'a san yika
kuechi".

5 Chi ñayiu ka ka'an u'u ña jin san
ka ka'an kue'e siki san, te
ka kachi:
"¿Na kiuu kuu ja kuu tee ya'a,
te vi naa inio jin de?", ka
kachi.

6 Te nuu ja vajikuei ja mavikikoto
ñai, te nino'o ni tno'o tno'o
ka ka'in,
te ka xtutui tno'o tika'ndu, te
kua'ankuei ka ndakani nuu
ñayiu.

7 Te ka kututu ñayiu yun ja ka
skexiko ña jin san, te ka
ka'an kue'i siki san,
te ka ndakani ini ja kuechi
maa san kuu ja tna'a san
tnundo'o, te ka kachi:

8 "Kue'e ja ku'u de, chi tinuu u'u
kuu,
te ni jinkau de nuu jito de, te ma
kuu ka ja ndakoo de".

9 Te vi ndee tee ka ndeka tna'a
guagua'a jin san ja ni
okukanu ini san de,
vi ni ka ojaa in ni san jin de xtaa,
ni ndakoo de siki san.

10 Su kunda'u ini ña maa ni jin
san, vi Jito'o,

te ndone'e ña ni jin san, nagua
ja na ndakuña'a san yu'u
ta'ui.

11 Te jin ya'a, te kuni san ja
junkuaan ini ña ni jin san,
ja ma vi kokuu teyii ñayiu ka
ka'an u'u ña jin san,
ja ja ni ka kundi nuu san.

12 Su ja maa san, chi yinda'a gua'a
ña ni, te tu na jakue'e sa'a
san,
te sa'a ña ni ja siun ni koo san nuu
oo ndia'a maa ni.

13 Ka'nu kuu ia Dios ñayiu Israel,
ja oo ya nikuii nikani.
Saa na kokuu vi saa na kokuu.

LIURU KUU UU

42

Salmos 42—72

*Vi kondetu ka'nuo ia Dios
Yaa ka jita ndikin tata Coré*

1 Na kuinio isu ja nda'i ti, nduku
ti in yute nuu ko'o ti ndute,
saa kana nda'u san ndanduku ña
san jin ni, vi Dios.

2 Te yichi kokin san ja koo san jin
ni, vi Dios, chi Dios teku kuu
maa ni.

¿Te na kiuu saa kuu ja ndajiokuiin
san ja koo san nuu ni, vi
Dios?

3 Te tenuu san kuu na kuinio xtaa
ja teku san,

te nduu vi ñuu ni nda'i san.
Te ndi'i ni kiuu ka kachi ñayiu
nuu san:
“¿Ndeno oo tu Dios ni?”

4 Nuu ndaka'an san ya'a, te vi
kukueli san ja kusuchi ini
san,
chi ndaka'an san naxa ni ka ojika
san jin ñayiu kua'a,
te ni ojaka san jin, ni oja'ankuei
san ndee ve'e maa ia Dios.
Te ni ka okana san ja ka kusii ini
san vi ni ka ondakuanta'u
san nuu ya,
te ni ka osa'a san in viko ka'nu
kiuu yun.

5 ¿Te nau ja kokusuchi inio?
¿Nau ja kondi'ni ndeva'o?
Te na kondetu ka'nuo ia Dios,
chi kuu ka ja sa'a ka'nuo ya,
chi maa ya kuu ia Dios mao,
vi ia ja skaku ni'nu ña jion.

6 Chi kusuchi ndeva'a ini san, vi
Dios.
Yun kuu ja ndaka'an ña san jin ni
ndee nuu ñu'u oo jioo yute
Jordán
vi ndee nuu yuku Hermón vi ndee
yuku lule Mizar.

7 Te in ndua'a kunu ndeva'a kana
jin inka ndua'a
nuu jiso ja kuei ni'nu ndute,
te ndi'i ola ja tetniuu ni, ni jiso siki
san.

8 Su tno'o nduu kunda'u ini ña
Jito'o Dios jin san,
te tno'o jakuaa kokata san nuu ya.
Te kondakuatu san nuu Dios, ia
taa ja tekun san.

9 Te kuña'a san nuu Dios, ia kuu
kava ja in ni'nu in sagua ja
ja'a san:

“¿Nau ja ni ndunaa ini ña ni jin
san?
¿Nau ja kokusuchi ini san,
te ndeva'a ndetnuni ni vi kosa'a
ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin
san?”

10 Chi vi ndee yiki kaji san u'u,
nuu ka taa kanoo ña ñayiu ka
ka'an u'u ña jin san,
nuu vi ndi'i kiuu ni ka kachi nuu
san:
“¿Ndeno oo tu Dios ni?”

11 ¿Te nau ja kokusuchi inio?
¿Nau ja kondi'ni ndeva'o?
Te na kondetu ka'nuo ia Dios,
chi kuu ka ja sa'a ka'nuo ya,
chi maa ya kuu ia Dios mao,
vi ia ja skaku ni'nu ña jion.

43

*Vi ndakuatu ka'nuo nuu ia
Dios**

1 Sandaa ni ja ja'a san, vi Dios,
te kuiin ni'nu kuiin sagua ni ja ja'a
san
nuu ñayiu ja tu ka kandija ña jin
ni.
Skaku ni'nu ña ni nuu ñayiu tno'o
vi ñayiu kue'e ndeva'a.

2 Chi maa ni kuu Dios san,
ia jito jini ña.
¿Te nau ja ni skexiko ña ni?
¿Nau ja kokusuchi ini san,
te ndeva'a ndetnuni ni vi kosa'a
ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin
san?

3 Tetniuu ni tno'o ndaa ni, vi ñu'u
ni ja koye'e nuu san,
nagua ja na kondeka ña jin san ja
na ndenta san nuu yuku ii,
nuu oo maa ni, vi Dios.

4 Saa te kiuu san ndee nuu altar
ni, vi Dios,
te yun kata san yaa nuu ni jin
arpa.

Chi maa ni kuu ia Dios maa san, ja
taa ni jasio ini ndeva'a san.

5 ¿Te nau ja kokusuchi inio?
¿Nau ja kondi'ni ndeva'o?
Te na kondetu ka'nuo ia Dios,
chi kuu ka ja sa'a ka'nuo ya,
chi maa ya kuu ia Dios mao,
vi ia ja skaku ni'nu ña jion.

* 43: 43:0 Salmo ya'a, chi invaa ni kuu jin uu xiko uu nuu tutu jana'a.

44

*Ka ndakuatu ñayiu nuu ia Dios
ja na chindee chituu ña ya*

Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Ka nini san jin so'o san, vi Dios,
ja ka ndakani tata san

tniuu na'nu ni sa'a ni kiuu ja ni
ka oo de ndee tiempu ja ni
ya'o yun.

2 Ka ndakani de ja jin jaka'nu maa
ni, te ni skunu ni ñayiu ñuu
yun,

te ni jiña'a ni ñunde'i yun ja ni ka
jinkoo ndi tata velu san,

te ni tetniuu ni tnundo'o siki
ñayiu ñuu yun,

te ni sa'a ni ja ni ka kaya ndi tata
velu san.

3 Chi masu jin yuchi kani de, te ni
ka ni'i de ñunde'i yun,

te ni masu jin nda'a de ni skaku
ni'nu ña,

chi jin jaka'nu maa ni vi jin jan-
dakui ni vi jin ja ye'e tajan
ni,

chi ni okutoo ni jin de.

4 Maa ni kuu rey san, vi maa ni
kuu Dios san.

Sa'a ni ja na vi kundee ndikin tata
Jacob.

5 Chi jin maa ni, vi Dios, te vi
kundee san nuu ñayiu ka
ka'an u'u ña jin san,

te jin sivi ni, te vi kuain ni'nu san
ñayiu ka ndakoo siki san.

6 Chi tu kukanu ini san kuji san ni
yuchi kani san

ja skaku ni'nu ña jin san.

7 Chi maa ni skaku ni'nu ña nuu
nda'a ñayiu ka ka'an u'u
ña,

te jiña'a ni ja kanoo nuu ñayiu ka
skexiko ña jin san.

8 Te ndi'i ni kiuu vi kokuu teyii san
jin ni, vi Dios,

te siun ni vi kondakuanta'u san
nuu ni.

9 Su ni skexiko ña ni, te ni sa'a ni
ja ni ka kendoo kanoo san,

te tu ja'an ka ni jin soldado ñuu
san.

10 Te ni sa'a ni ja ni ka ndakaka
yata san nuu ñayiu ka ka'an
u'u ña jin san,

te ka su'u ñayiu ka skexiko ña jin
san nagua ka neva'a san.

11 Te ni ndasia'a ña ni na kuinio
ndikachi ja kua'ankuei ti
nuu vi kuu ti,

te ni jatenuu ña ni ne'u sava ka
ñuu.

12 Te baratu ni xiko ni ñayiu ñuu
ni,

te tu nagua ni ni'i ni ja ni xiko ni
jin.

13 Te ni sa'a ni ja ka nani ka ndujin
ña ñayiu ka oo yatni jin san,

vi ka jaku ndee ña vi ka sa'a
kuasun ña ñayiu ka oo nuu
oo san.

14 Te ni sa'a ni ja ka kani ñayiu
ñuu na'nu kuentu san,

te ndi'i ñayiu ka skuiko xini nuu
ka jini ñai jin san ja ka sa'a
kuasun ñai.

15 Te ndi'i ni kiuu tna'a san
jakanoo,

te vi sua'a ni ndukua'a san ja
kukanoo san,

16 nuu nini san ja ka nani ña vi ka
kane'e ña jin san

ja ja'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin
san

ja ka nduku de ja vi ndaxtenaa ña
de jin sein.

17 Te visi ndi'i tnundo'o ya'a ka
tna'a san, su tu ka ndunaa
ini ña san jin ni,

te ni tu ka jiso kava san tratu ni
sa'a ni.

18 Te ni tu ka ndatna'nu ini san,
ni tu ka kujioo san nuu ichi ni.

19 Te visi ni saa, te ni tnaa ña ni
ndee kava ve'e nuu ka oo
va'u lobo,

te ni chisa'u ña ni jin janee
ndeva'a ja na vi kuu san.

20 Axi nuu sua'a te ni ka ndunaa
ini ña san jin ni, vi Dios,

te ni ka kane'e san nda'a san nuu
inka chu'chi siin ja tu ka jini
san ja ka chiñu'u san,

21 te kuni maa ni, vi Dios,
chi jini maa ni ndee nagua
ndakani yu'u ini ñayiu jin
anui.

22 Su ja ja'a maa ni, te ndi'i ni kiuu
ka kuini ja vi ka'ni ña jin
san,

chi ka sa'a ña jin san na kuinio
ndikachi ja kua'an ti nuu
kuu ti.

23 Ndoto ni, vi Jito'o san.

¿Nau ja kixin kixin ni?

Ndakoo ni te ma xndendoo nda'u
ña ni nikuii nikani.

24 ¿Nau ja tayu'u nuu ni?

¿Nau ja ndunaa ini ña ni,
te ka tna'a ndeva'a san
tnundo'o?

25 Te vi ndeva'a ndetnuni ka sa'a
ña, na kuinio ñuyaka,
te vi ndee nuu ñu'u ni ka kanduei
san.

26 Ndakoo ni te chituu ña ni.
Skaku ni'nu ña ni jin janda'u
ndeva'a ini ni, vi Dios.

45

Yaa ka jita nuu tnanda'a rey

Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Ndee anu san kana tno'o gua'a
ja ka'an san, te jita san nuu
rey.

Te yaa san kuu na kuinio yutnu
tee in tee ñama tee.

2 Maa ni kuu in tee luu ka na'a
ne'u seyii ñayiu, te ka'an ni
tno'o vii ndeva'a,

te yun guaa siun ni sa'a vii sa'a
va'a ña ia Dios.

3 Te ndachindee ni yuchi kani ni
xiin chii ni, chi tee tu yu'u
kuu ni,

te yun kuu ja sa'a ja ye'e tajan ni
vi oo jayiñu'u nuu ni.

4 Te ja ye'e tajan ni kuu nuu
kua'an ni kundee ni ja ja'a
tno'o ndaa,

te sa'a ndaa ni ja ja'a ñayiu ka sa'a
nda'u ka sa'a kee mai.

Te jin nda'a kua'a ni sa'a ni tniuu
ioo ndeva'a.

5 Te vi maaaa anu ñayiu ka ka'an
u'u ña jin ni, kiuu yutnu
ndugua ni, vi rey,

te junkuei ñayiu ñuu na'nu nuu
ja'a ni.

6 Chi nuu tatnuni maa ni, vi rey,
oo nikuii nikani, na kuinio
nuu tatnuni ia Dios,

te vara ja nee ni xne'e ja ndiso ni
tniuu ja tatnuni ndaa ni.

7 Chi kutoo ni ja sa'a ndaa ni, te
skexiko ni jakue'e,

te yun guaa ni kaji ña ia Dios, ia
kuu Dios maa ni,

te ni joso ña ya texe'en ja kokusii
ini ka ni, saa sava ka ñayiu
ka oo jin ni.

8 Te ndi'i sa'un ni ja'an xiko asin
jin tatna xiko ja kuu suja
ugua vi yuku nani áloe vi
canela.

Te ndee ini ve'e tniuu ja ni
ndukutu jin yuu vii ndeva'a
nani marfil,

ka tee yaa nuu ni, ja na kokusii ini
ni.

9 Te ne'u ñasi'i ka kuu na'nu ja ka
oo jin ni, ka oo sesi'i tee ka
kuu rey,

te ichi kua'a ni, nukoo reina ja
ni'nu ña sa'un ni ndukutu
jin oro vii ndeva'a.

10 Konini tno'o ka'an rin, vi sesi'i,
konini gua'a tno'o ka'an rin.

Ndunaa ini ñayiu ñuu ron vi
ñayiu ve'e ron,

11 nagua ja na jio'o ña rey jin ron
ja luu kaa ron,

te kindei kititi nuu de, chi maa de
kuu jito'o ron.

12 Te kikuei sesi'i ñayiu ñuu Tiro
jin ja vi skuta'u ñai jin ron,

te vi kakan ñayiu kuika ñuu yun
in jandiuxi nuu ron.

13 Te vi ye'e vi tajan sesi'i rey oi
ini ve'i,

ni'nui in sa'un ni ndukutu jin
yua'a kuu oro.

14 Te ni'nui in sa'un ni kiku vii ndeva'a kua'in nuu oo rey, te ka ndikin ña sava ka suchi si'i ndutu, ja mavijinsia'a ñai nuu oo maa rey.

15 Te ndi'i kua'ankuei sii ini ndeva'a ja makiukuei ini ve'e tniuu nuu oo maa rey.

16 Te se'e ni, vi rey, vi kotatnuni nuu tniuu ndi tata velu ni, te chitniuu ni jin ja na vi kotatnuni ndi'i ñuu.

17 Te sa'a san ja vi siun ni vi kondaka'an ña jin ni, te nikuii nikani vi kosa'a ka'nu ña ñayiu ñuu jin ni.

46

*Dios kuu ia jito jini ña
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré*

1 Dios kuu ia jito jini ña, vi taa ya jandakuio,

ia chituu ñama ña nuu ka tna'o tundo'o.

2 Te yun guaa ma vi koyu'o, visi na kisi ñu'u, te na junkuei yuku ndee ka'a ndute mar.

3 Te visi na kana xeen ndute mar vi na kagua tna'a xeen nuu de, visi na kisi yuku ja xeen ndeva'a oo de, su ma vi koyu'o.

4 Te oo in yute ja jiña'a jasii ini nuu ñayiu ñuu maa ia Dios, te ya'a ndute yun nuu ii, nuu oo maa ia ka'nu ndeva'a.

5 Te oo maa ia Dios ma'ñu sagua ñuu yun, te yituu gua'a ña maa ya, vi chituu ña ya nuu tuu ndii ja ndaki'in inka kiuu.

6 Ni ka kuvaa ñayiu, vi ni ka kisi nuu ka tatnuni rey; ni kana jaa ia Dios, te ni naa ñuyiu.

7 Te oo maa Jito'o Dios jion, ia ndakui ndeva'a, te maa ia tava'a ña jion kuu ia Dios ndi Jacob.

8 Ne'ekuei ni te vi kondia'a ni tniuu ni sa'a Jito'o, ja siu'u ya ñayiu jin tundo'o ja tetniuu ya ñuyiu.

9 Chi maa ya sa'a ja tu ka jaxin tna'a ka ñayiu nii guaa ndee ja'a ñuyiu.

Te maa ya ja'nu kuji vi skuechi ya lanza, vi teñu'u ya carreta ñayiu ka jaxin tna'a.

10 Te kachi ia Dios: "Vi koo titi'i, te vi ndakuni ja maa rin kuu Dios, chi kokuu ka'nu rin nuu ñayiu in in ñuu, vi kokuu ka'nu rin nuu ñayiu ninii ñuyiu".

11 Te oo maa Jito'o, ia ndakui ndeva'a jion, te maa ia tava'a ña jion kuu ia Dios ndi Jacob.

47

*Dios kuu rey ndi'i ñayiu ñuyiu
Yaa ni ka tee ndikin tata Coré*

1 Vi katu nda'a maa ni, ñayiu ndi'i ñuu ja ka oo ñuyiu, te vi sa'a ka'nu ni ia Dios, te vi kana ni ja ka kusii ini ni.

2 Chi ndi'i ñayiu ka yu'u ni'nu Jito'o, ia oo ndee sukun, ia kuu rey ka'nu ndeva'a ndi'i ñayiu ñuyiu.

3 Chi ni ja'nu ya ñayiu ñuu, te ni jani ña ya ja vi kotatnuno nui, te ni sa'a ya ñayiu ñuu na'nu ndee chii ja'o.

4 Te ni kaji ya in nuu taa ya ja vi sa'a jajion, ja kuu in nuu luu ndeva'a kaa nuu ni oo ndi tata veluo Jacob, tee kutoo ya.

5 Te vi ka kana ñayiu ja ka kusii ini vi ka tiui trompeta nuu ni ndaa Jito'o nuu mesa ja tatnuni ya.

6 Vi kata ni, vi kata ni yaa nuu ia Dios, vi kata ni.

Vi kata ni yaa nuu ia kuu rey mao.

⁷ Vi kata ni in yaa ja ka sa'a ka'nu ni ya,
chi ia Dios kuu rey ndi'i ñayiu ñuyiu.

⁸ Ni junkoo ia Dios nuu mesa ii nuu tatnuni ya.

Te tatnuni ya nuu ndi'i ñayiu ñuyiu.

⁹ Te ni ka ndututu taka tee ka kuu na'nu nuu ñuyiu

jin ñayiu ñuu maa Dios, ia ni ochiñu'u ndi Abraham.

¹⁰ Chi nuu nda'a maa ia Dios oo tniuu ka ndiso ndi'i tee ka tatnuni nii ñuyiu,

te maa ya kuu ia ka'nu ndeva'a.

48

Luu ndeva'a kaa Sión, ñuu maa ia Dios

Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

¹ Ka'nu kuu Jito'o, te kanuu ja vi sa'a ka'nuo ya
nuu ñuu maa ya nuu oo yuku ii ya.

² Nase vivii sukun yuku Sión,
te jiña'a jasio ini nuu ndi'i ñayiu ñuyiu,
te ichi norte kuu ñuu maa ia ka'nu kuu rey.

³ Te ndee ve'e tniuu maa ia Dios,
xne'e ya ja tava'a gua'a ña ya jin ñayiu.

⁴ Chi ni ka kututu rey sava ka ñuu,
te tutu kua'ankuei de siki ñuu Jerusalén.

⁵ Su nuu ni ka jini de ñuu yun, te ni ka sa'u kuii ini de,
te ni ka yu'u de, te ni ka jino yu'u de.

⁶ Te vi sua'a ka ni'i de ja ka yu'u de,
te vi ka ndakuioo kuiti de ja ka jatu ndeva'a de, na kuinio in ñasi'i ja kaku lulu ña,

⁷ axi na kuinio tachi ja makana nuu ichi nuu kana nikandii ja skuechi kueli barco na'nu ñuu Tarsis.

⁸ Te vi nagua ni ka onini san ja ni ka ndakani,

saa ni ka jini san jin nduchi nuu san nuu ñuu maa Jito'o, ia ndakui ndeva'a,

chi jani yutnu maa ia Dios ñuu Jerusalén ja koo nikuii nikani.

⁹ Te ka ndaka'an san ja nda'u ndeva'a ini ni, vi Dios,

nuu ka oo san ini veñu'u ni.

¹⁰ Te nagua ka'nu kuu ni, vi Dios, saa kenta ja ka sa'a ka'nu ña ndi'i ñayiu ñuyiu,

te jin jaka'nu ni, ja'nde ndaa ni kuechi.

¹¹ Te na vi kokusii ini ñayiu ka oo yuku Sión,

na vi kosii ini ñayiu ka oo ñuu ja tñii Judá,

ja siun sa'a ndaa ni.

¹² Vi kiondita maa ni yuku Sión, te vi kionduu ni nii nuu oo,

te vi ka'u ni nasaa torre neva'a,
¹³ te vi kondia'a guagua'a ni muro ja ndesi ñuu yun vi ve'e tniuu,

nagua ja vi ndakani ni nuu señani ni ja vajikuei nuu kuee ka.

¹⁴ Chi ia ni sa'a ndi'i ya'a kuu ia Dios mao, ia oo nikuii nikani,

te kondeka konduu ña maa ya guaa ndee na vi kuo.

49

Ma kuu vi tñuyua'uo jin xu'on nuu ia Dios ja skaku ni'nu ña ya

Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

¹ Vi konini maa ni ñayiu ndi'i ñuu tno'o ya'a.

Vi konini gua'a ndi'i maa ni, ñayiu ñuyiu, tno'o ka'an san.

² A ka kuu ni ñayiu nda'u axi ñayiu xtila,

a ñayiu kuika axi ñayiu ka kunda'u, ndi'i ni vi konini.

³ Chi ka'an san jin yu'u san tno'o ndichi,

te ka'an san tno'o ja jinkui'nu ini
san vi ndakani ini san jin
anu san.

4 Te nduku ndee san ja ka'an san
tno'o ja'vi,

te vi nini skaxin san arpa,
te kaxtno'o san tno'o
skintna'a san.

5 ζTe nau ja koyu'u san nuu kenta
kiuu kue'e

vi nuu ka jionduu ña ñayiu ka
ka'an u'u ña jin san ja vi
sa'a ñai jakue'e?

6 Chi ka kukanu ini ñayiu yun jin
jakuika ka neva'i,

vi ka kuu teyii jin kua'a ja ka
neva'i.

7 Su tu na in ñayiu kuu skaku
ni'nui in ñani in tna'i,

te ni ja tniuya'ui jin xu'in nuu ia
Dios ja ndatau ñai.

8 Chi ya'u ndeva'a ndee anu in
ñayiu,

te ma kundee xu'un ja ndatau ña,

9 nagua ja kotekui nikuii nikani,
te ma kuni sa'uin ja te'i yiki kuñui.

10 Su ja ka jinio ja inuu ka ji'i ndi'i
ni ñayiu.

Chi na ni ka ji'i ñayiu ndichi, te
suni saa ni ka ji'i ñayiu vasa
vi ñayiu tu jinkui'nu ini,

te ka xndendoj jakuika ka neva'i
nda'a inka ñayiu.

11 Te visi ka neva'i ñunde'i nuu ka
yoso sivi, su yau ñaña kuu
ve'e nuu siun ni vi koi,

te yun ni kokuu ve'e nuu vi koi
nikuii nikani.

12 Te visi neva'a kuakua'a ñayiu
jakuika,

su ma kotekui nikuii nikani, chi
inuu ni ka ji'i jin nagua ka
ji'i kiti.

13 Saa ka naa ñayiu ka kukanu ini
mai,

te suni saa ka naa ñayiu ka sa'a
teyii mai jin tno'o ka ka'in.

14 Te ñayiu yun, chi ka kui na
kuinio ndikachi,

te ja ja'ni ña kuu na kuinio in
tee jito ña, te jaka ña de ja
kua'ankuei nuu yau ñaña.

Su nuu kenta tno'o ne'e, te vi
kotatnuni ñayiu ndaa nui,

te nuu vi kui, te vi te'i yiki kuñui,
te yau ñaña yun kokuu ve'e
nuu vi koi.

15 Su skaku ni'nu ña maa ia Dios
jin san nuu nda'a yau ñaña,
te ndakuaka ña maa ya jin san.

16 Te ma sa'u kuii ini ni nuu ja kuu
kuika inka ñayiu,

te kaya javii neva'i ve'i.

17 Chi nuu kui, te ni in ja ma
kondisoj ki'in jin,

te ni ma ki'in jin javii neva'i nuu
yau ñaña.

18 Te visi na kachi jin anui: "Na
ta'u na ndetuo ja ni kuu
kuikao", nini ja tekui,

te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu ja ni
jinkoo va'i,

19 su kentai ja ki'in vi ndanitna'i
jin ndi nija'nui,

te ma kuni sa'un kai ja ye'e nui.

20 Te ñayiu ni kuu kuika, chi tu
jinkui'nu ini,

te kuu inui jin kiti ja ka ji'i ti.

50

*Gua'a ka kuu ja vi soko yaa nuu
ia Dios, masu ja vi soko kiti*

Yaa ni tee Asaf

1 Ni ka'an Jito'o, ia kuu Dios ndi'i
chu'chi,

te ndakana ya ñayiu ka oo
ndee nuu jinonta nikandii
vi ndee nuu kee,
ja na vi ndututui.

2 Te ye'e ia Dios ndee Sión, ñuu
nuu oo ndi'i javii ndeva'a.

3 Kii ya, te ma kasi yu'u ya,
te yoxno'o in ñu'u ja teñu'u ndi'i,
te xiin xiin ya kuun xeen sau tachi
vi ye'e te kani tajan.

4 Te kana ña ia Dios jin andivi vi
ñuyiu

ja na vi kokuu testiu nuu sandaa
ya kuechi ñayiu ñuu ya.

5 “Roon ja ka kuu ron ñayiu maa rin, vi ndututu nuu oo rin, ja ka kuu ron ñayiu ni ka sa'a in tratu jin rin nuu ni ka teñu'u ron kiti nuu rin”.

6 Te ndee andivi ka kana, ja Dios kuu ia ndaa, chi ia ja'nde ndaa kuechi kuu ya.

7 “Vi konini ron, ñayiu Israel, ja ka kuu ron ñayiu ñuu rin, chi ka'an kuechi rin siki ron. Maa rin kuu Dios, maa rin kuu ia Dios ron.

8 Ma kuxeen rin nuu ron ja ja'a kiti ka soko ron, ni kiti ja ka teñu'u ron,

chi siun ni ka soko ron ti nuu rin.

9 Su ma kakan rin chikeru ron, ni chivatu ja ñu'u nuu korra ron,

10 chi kiti maa rin ka kuu ndi'i kiti yuku vi ndi'i kiti tata.

11 Jini rin ndi'i kiti ndagua ja ka oo ti yuku,

vi kiti maa rin ka kuu ndi'i kiti ka jichi ka kanda nuu ñunde'i.

12 Te nuu ja kokin rin, te ma kakan rin nuu ron,

chi kuenta maa rin kuu ñuyiu vi ndi'i ja oo nui.

13 ¿Te a ka ka'an ron ja jaa ru'un kuñu isndiki axi ji'i rin niñi chivatu?

14 Te yun guaa vi soko in yaa ja ka ndakuanta'u ron nuu rin ja kuu rin ia Dios ron,

te vi skunkuu tno'o ni ka kee yu'u ron nuu rin ja oo rin ndee sukun.

15 Vi ndakakune'e ña jin rin kiuu ja ka tna'a ron tno'o suchi ini,

te skaku ni'nu ña rin, te vi kochiñu'u ña ron jin rin.”

16 Su jiña'a ia Dios nuu tee kue'e: “Tu na tniuu ron ja kondaka'an ron tno'o kaxtno'o rin, axi tratu ja ni sa'a rin jin ñayiu.

17 Chi skexiko ña ron nuu ndakanu ichi ndaa ña rin, te chiyata ron tno'o ka'an rin.

18 Te nuu jini ron in kui'na, te ka nitna'a ron jin ja ka su'u ron,

vi ka nitna'a ron jin tee ka skindee ñasi'i de, ja ka jika jin ron.

19 Te nino'o ni tno'o kue'e ka'an ron jin yu'u ron,

te yaa ron, chi oo tua'a ja xnda'u ña jin ñayiu.

20 Te junkoo ron, te ka'an kue'e ron siki ñani ron,

te vi ndee siki ñani maa ron ja ni kaku ji'in ron, kane'e ron.

21 Ndi'i ya'a ni sa'a ron, su tu ka'an sa'un ni rin,

te ¿a ndakani ini ron ja nani sa'a ron te sa'a rin?

Su kuxeen rin nuu ron, te vi jin nuu ron, te ka'an kuechi rin siki ron.

22 “Te roon ja ni ka ndunaa ini ron ia Dios ron,

vi jinkui'nu gua'a ini ron tno'o ya'a.

Kana saa kakuiko ña rin, te skuechi kueli ña rin,

te tu na in skaku ña jin ron.

23 Na in soko yaa ja ndakuanta'ui nuu rin, te sa'a ka'nu ñai jin rin.

Te na in nukuiin ndaa ja jikai nuu ichi rin, te skaku ni'nu rin jin.”

51

Vi ndatna'u inio nuu yika kuechio

Yaa ni tee David nuu ni xtuu ña Natán, tee ni ndakani tno'o ia Dios, ja ni chitna'a David jin Betsabé

¹ Kunda'u ini ña ni, vi Dios, nagua kutoo ni ñayiu,

chi ia nda'u ndeva'a ini kuu maa ni,

te kindee ni jakue'e sa'a san.

² Ndakate ña ni in kiuu in kiuu ka nuu ndi'i jakue'e sa'a san,

te kindee ni yika kuechi san.

³ Chi ndakuni san jakue'e sa'a san, te tu kuu ja ndunaa ini san yika kuechi san.

4 Nuu maa ni, ni sa'a san yika
kuechi, maintno'o ni nuu
maa ni.

Te ni sa'a san jakue'e nuu ni, yun
guaa sa'a ndaa maa ni nuu
ka'an ni nuu san,

te vatuka ka sa'a ni nuu sandaa ni
kuechi san.

5 Chi jandaa ja ñayiu kue'e kuu
san ndee nuu ni kaku san,
te vi ja tavi kuechi san ndee chii
si'i san.

6 Te jandaa ja kutoo ni ñayiu oo
tno'o ndaa ini anui,
te yun guaa ndee ini anu san
kaxtno'o ni tno'o ndichi
nuu san.

7 Ndasavii ña ni jin nda'a tnu
hisopo, te na nduvii san.

Ndakate ña ni, te na nduyaa ka
san saa ti iñu nuu kuun.

8 Ndataa ni tno'o sii ini, te na
ndusii ini tuku san,
visi ndee yiki kaji san ni kusuchi
ini jin tnundo'o ni tetniuu
ni siki san.

9 Ma kondia'a ni yika kuechi san,
te kindee ni ndi'i jakue'e sa'a san.

10 Ndataa ni in anu vii nuu san, vi
Dios.

Ndasajaa ña ni ja na kokuu san in
ñayiu ndaa nuu ni.

11 Ma xtajioo ña ni jin san nuu oo
ni,

te ni ma kindee ni espíritu ni ja oo
jin san.

12 Ndataa ni tno'o sii ini, ja skaku
ni'nu ña ni,

te kinda'a tnuu ña ni ja na
kuantno'o gua'a san nuu ni.

13 Saa te saa kaxtno'o san ichi
maa ni nuu ñayiu ka sa'a
jakue'e,

te na vi kiunduu ñayiu ka sa'a
yika kuechi yun nuu maa
ni.

14 Skaku ña ni ja ma ka'ni ka san
ndiyi, vi Dios,

chi maa ni kuu ia skaku ni'nu ña
jin san,

te na kata san yaa ja ia sandaa kuu
maa ni.

15 Kune ni yu'u san, vi Jito'o san,
te na kata san yaa ja sa'a ka'nu ña
san.

16 Chi tu junkuaan ini ni ja soko
san nuu ni,

te ni kiti ja teñu'u san nuu ni,
chi kuu taa san nuu siun, su masu
yun junkuaan ini ni.

17 Chi ja junkuaan ini ni ja vi soko
nuu ni kuu ja vi kusuchi ini
ñayiu jin jakue'e ka sa'i.

Chi ma skexiko maa ni, vi Dios,
in ñayiu ja vi kukueli ja
ndatna'u ini.

18 Sa'a ni javii java'a jin ñuu Sión,
chi ia nda'u ini kuu maa ni,
te ndasa'a ni muro ja ndesi ñuu
ya'a ja kuu Jerusalén.

19 Yun te saa junkuaan ini ni ja vi
soko ndaa san nuu ni,
kiti vi ndi'i ja ka soko san vi ja ka
teñu'u ndi'i san nuu ni.

Yun te saa vi soko san chikeru nuu
altar ni.

52

*Xnaa ña ia Dios jin ñayiu kue'e
Yaa ni tee David nuu ni xtuu
ña Doeg, tee ñuu Edom, nuu ni
kaxtno'o de ja ve'e Ahimelec oo
David*

1 Maa ni ja ndakani ini ni ja kuu
ni in tee ka'nu ndeva'a,
¿nau ja sa'a teyii ni jin jakue'e sa'a
ni?

Te siun ni kunda'u ini ña ia Dios.

2 Te ndakani ini ni jin yaa ni ja sa'a
ni jakue'e,

chi yaa ni kuu na kuinio in yuchi
xeen ja xnda'u ñayiu.

3 Chi kutoo ka ni ja sa'a ni jakue'e,
masu java'a,

vi kutoo ni ja ka'an ni tno'o tno'o,
masu ja ka'an ndaa ni.

4 Maa ni kuu ja xnda'u ñayiu,
chi kutoo ni ja ka'an ni tno'o ne'e
ja sa'a kue'e ña jin ñayiu.

⁵ Yun kuu ja xnaa ña ia Dios jin ni, in jichi ni.

Kakuiko ña ya, te kene'e nda'a ña ya jin ni nuu ve'e ni, te kindee ya ja jichi ja kanda ni nuu ñuyiu.

⁶ Te nuu vi kuni ñayiu ndaa, te vi yu'u ni'nui ia Dios, su vi kuaku ndee ñai jin ni ja kuu ni ñayiu kue'e, te vi kachi:

⁷ “Vi kondia'a ni ñayiu yun, ja tu ni ndukui ia Dios ja koto ja kuni ña ya,

chi saa sua'a ni kukanu ini jin kua'a jakuika neva'i, te ni sa'a yutnui mai nuu jakue'e sa'i yun”.

⁸ Su sein, chi kuu san na kuinio in tnu olivo ja oo kuikuii tnu ini ve'e ia Dios,

chi siun ni kukanu ini san ia Dios ja nikuii nikani kunda'u ini ña ya.

⁹ Te siun ni kosa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios, jin ja sa'a ni, te kondetu ka'nu ña san jin ni nuu ka ndututu ñayiu maa ni, chi ia gua'a kuu ni.

53

Ka sa'a ñayiu jakue'e

Yaa ni tee David

¹ Kachi ñayiu vasa jin anui: “Tu na Dios oo”.

Chi ndi'i ka kuu ñayiu kue'e ndeva'a, te ka sa'i jakue'e vi tniuu tne'e ndeva'a, te tu na in ñayiu sa'a java'a.

² Te ndee andivi jito nuu ia Dios nuu ka oo se'e ñayiu ñuyiu, nagua ja kondia'a ya a oo na in ñayiu jinkui'nu ini ja ndanduku ñai jin ya.

³ Su ndi'i ñayiu ni ka kujioo nuu ichi ia Dios, te jane'e jayichi ni ka sa'i, te tu na in ñayiu sa'a java'a, tu ni invaa in tno'i.

⁴ “Te tu ka jini ñayiu yun, chi ndi'i ka sa'a jakue'e,

te ka tanda'u ka takei ñayiu ñuu rin, na kuinio nuu ka jai xtaa,

te tu ka ndakakune'e ñai jin rin”, kachi ia Dios.

⁵ Te yun vi sua'a ka kanta sukuin ja ka yu'i, nuu tu nagua kuu sa'un ja vi koyu'i,

chi ni jatenuu ia Dios yiki ndiyi ja ni ka ondakoo siki ni,

te vi kuña'a ni jakanoo nui, chi ni skexiko ña ia Dios jin.

⁶ Ndee ja ñu'u ka maa ia Dios, te ndee Sión na tetniuu ya ia skaku ni'nu ña jin ñayiu Israel.

Te nuu sa'a maa ia Dios ja vi ndajiokuiin ñayiu ñuu ya ja ndekuei nuu ni ka oji-nokuechi,

saa te vi kusii ini ndikin tata Jacob, ja ka kui ñayiu Israel.

54

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na chindee chituu ña ya

Yaa ni tee David nuu ni ka xtuu ña ñayiu ñuu Zif jin de

¹ Skaku ni'nu ña ni jin san, vi Dios, chi ia gua'a kuu ni.

Kuiin ni'nu kuiin sagua ni ja ja'a san jin jaka'nu ni.

² Konini ni tno'o ka'an san nuu ndakuatuo san nuu ni, vi Dios.

Konini ni joo tno'o ka'an san jin yu'u san.

³ Chi ni ka ndakoo tee inka ñuu siki san,

te ka nduku tee inu yachi ndeva'a ini ja vi ka'ni ña de jin san,

te tu ka ndi'ni de ja oo ni, vi Dios.

⁴ Su maa Dios kuu ia chindee chituu ña jin san,

chi maa Jito'o sa'a ja teku ka san.

⁵ Te maa ya sa'a ja nanakau jakue'e ka sa'a ña tee ka

ka'an u'u ña jin san siki
maa de.

Xnaa ni de, vi Jito'o san, chi ia
ndaa kuu ni.

⁶ Te soko maa san kiti nuu ni, te
sa'a ka'nu ña san jin ni, vi
Jito'o san,
chi ia gua'a kuu ni.

⁷ Chi ni skaku ni'nu ña ni nuu ndi'i
tno'o suchi ini ja tna'a san,
te ni jini san jin nuu san ja ni xnaa
ni tee ni ka oka'an u'u ña jin
san, vi Dios.

55

*Vi ndakuatuo nuu ia Dios nuu
ka sondikin ña jion*

Yaa ni tee David

¹ Konini ni tno'o ka'an san nuu
ndakuatu san nuu ni, vi
Dios,
te ma sia'a ni tno'o ja jikanta'u san
nuu ni.

² Konini ni joo tno'o ka'an san, te
sa'a ni nagua jikan san,
chi kana san nuu ndakuatu san
nuu ni.
Te vi tu ni'i ini ka san nagua sa'a
san,

³ ja ja'a ja ka chinetu ña ñayiu ka
ka'an u'u ña jin san.

Te ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña
ñayiu kue'e,

chi ni ka xtavi ñai in jakue'e
jin san, te vi ja ka kiti ini
ndeva'i,

te ka sondikin ñai jin san.

⁴ Te vi sua'a kanta anu san ja yu'u
ndeva'a ndetnuni san
ja vi ka'ni ña jin san.

⁵ Te vi sua'a ni'i san ja yu'u san,
chi ni kenta in ja ioo ndeva'a
ndetnuni oo jin san.

⁶ Te ni kachi san: "Nuu sua'a te
nukoo ndijion na kuinio in
sata,

te ndaguao ki'on guaa ndee nuu
ni'o in nuu ndatatuo.

⁷ Te jandaa ndija ja kunu yu'o, te
ki'in jikao,
te koo nuu tu na ñayiu ka oo.

⁸ Te nduku ndeo ja kunu jikao ja
skakuo mao nuu yi'i xeen
tachi
vi nuu kuun xeen ndeva'a sau", ni
kachi san.

⁹ Su xnaa ni jin ñayiu yun, vi Jito'o
san.

Skunu nuu ini ni jin, chi ndimaa
ni ja ka jaxin tna'i kuu ja
jini san,

te ka nee u'u tna'i nuu ñuu.

¹⁰ Te nduu vi ñuu ka jiondui muro
ja ndesi ñuu ya'a,

te ini ñuu ya'a oo kua'a jakue'e vi
jane'e jayichi.

¹¹ Chi ini ñuu ya'a oo kua'a
jakue'e, te ndeva'a ndet-
nuni ka sa'a tna'a ñayiu,

vi ka xnda'u tna'i nuu ichi.

¹² Chi nuu ja in tee ka'an u'u ña
kuu tee nani ña jin san, te
kuandee ni ini san,

axi in tee skexiko ña kuu tee
ndakoo siki san, te tayu'u
nuu san nuu siun.

¹³ Su ña'a, chi saa maa ni kuu,
maa ni ja ka ndeka tna'a
gua'o,

maa ni ja kuu ni in tna'a kuikin
san, te in ni ka jikao.

¹⁴ Te luu ndeva'a ni ka ondatno'o,
te in ni ka ojikao ne'u ñayiu kua'a
yun, nuu ni oja'ankueio
ve'e maa ia Dios.

¹⁵ Te vi sanaa ni, te na vi kuu tee
ka ka'an u'u ña jin san,

te vi na junkuei tekue de ñuu ji'i,
chi oo chitu ña jakue'e jin
de.

¹⁶ Su ja maa san, chi kana san nuu
ia Dios,

te skaku ni'nu ña Jito'o jin san.

¹⁷ Te tno'o ne'e vi sau nduu vi
tno'o jakuaa ndakuatu san
nuu ia Dios,

vi kana nda'u san nuu ya, te nini
ya tno'o ka'an san.

¹⁸ Te ndatau ña ya nuu ka jaxin
tna'a san,

te skaku ni'nu ña ya jin san, visi
kuakua'a ñayiu ka ndakoo
siki san.

19 Te konini Dios, ia tatnuni nikuii
nikani, tno'o ja jikanta'u
san,

te tetniuu ya tundo'o vi tna'a
ñayiu yun,

chi tu ka xndendoi jakue'e ka sa'i,
te ni tu ka yu'u ni'nui ia
Dios.

20 Chi ni ndakoo tee kue'e yun siki
tee ka oo mani jin de,

te tu ni skunkuu de tno'o ni kee
yu'u de ja vi kondeka tna'a
gua'a de.

21 Te ka'an vita ndeva'a de na
kuinio xe'en,

su anu de, chi nino'o ni ja kaxin
tna'a de ndakani ini de.

Ka'an vita de na kuinio tee xe'en,
su tno'o ka'an de kuu na kuinio
yuchi kani ja ni kana nuu
ñii ñu'u.

22 Vi xndendoo ni ja ka ndi'ni
ndeva'a ni nuu nda'a Jito'o,

te maa ya, guaa kituu gua'a ña ja
vi koo yutnu ni,

te ma kuandetu ya ja siun ni kotuu
ñayiu ndaa ndee nuu ñu'u.

23 Su maa ni, vi Dios, chi sa'a
ni ja junkuei ñayiu ka ja'ni
ndiyi vi ñayiu ka xnda'u
inka ñayiu nuu yau ñaña ja
vi nai,

te ma kentakuei ni sagua ñui ja vi
kotekui.

Su sein, chi kukanu ini ña san jin
ni, vi Jito'o san.

56

*Vi kukanu inio ia Dios
Yaa ni tee David nuu ni ka
kakuiko ña ñayiu filisteo jin de*

1 Kunda'u ini ña ni jin san, vi Dios,
chi ka oo ñayiu ka sondikin
ña jin san,

te ndi'i ni ore ka ndakoi siki san,
te ndeva'a ndetnuni ka sa'a
ñai.

2 Ndi'i ni kiuu ka sondikin ña tee
ka ka'an u'u ña jin san,
chi kua'a ñayiu inu teyii ndeva'a
ka ndakoo siki san.

3 Su kiuu ja yu'u san,
te kukanu ini ña san jin ni, vi Dios.

4 Te kukanu ini san ia Dios, te sa'a
ka'nu san tno'o ya.

Kukanu ini san ia Dios, te tu yu'u
san,

chi tu nagua kuu sa'a ña in ñayiu
jin san.

5 Te siun ni ka kagua de tno'o
ka'an san,

te ka ndakani ini de ja vi sa'a ña
de ndi'i jakue'e jin san.

6 Te ka ndututu de, te ka neni yu'u
ña de,

te ka jito guagua'a ña de na ndenu
jika san,

te ka ndetu de naxa kuu ja vi ka'ni
ña de jin san.

7 Ma skaku ni jin de nuu jakue'e
ka sa'a de yun, vi Dios.

Xnaa ni ñayiu sava ka ñuu yun jin
ja kiti ini ndeva'a ni.

8 Chi ja ni ka'u maa ni na kusaa
jichi jino yu'u san,

te ni tnaa va'a ni tenuu san nuu in
tindo'o ni,

te yun kuu ja yoso nuu liuru ni.

9 Te vi kunu ñayiu ka ka'an u'u ña
jin san kiuu ja kana san nuu
ia Dios ja chituu ña ya,

chi jini san ja oo ya yituu ña ya jin
san.

10 Te kukanu ini san ia Dios, te sa'a
ka'nu san tno'o ya.

Kukanu ini san Jito'o, te sa'a ka'nu
san tno'o ya.

11 Te kukanu ini san ia Dios, te tu
yu'u san,

chi tu nagua kuu sa'a ña in ñayiu
jin san.

12 Skunkuu san tno'o ni kee yu'u
san nuu ni, vi Dios,

te soko san in yaa ja ndakuanta'u
san nuu ni.

13 Chi ni skaku ni'nu ña ni jin san
ja tu ni ji'i san,
te ni skaku ña ni ja tu ni kanakau
san nuu nda'a ñayiu yun,
nagua ja kaka san nuu ichi ni, vi
Dios, nuu ye'e ni'nu ja ka
jika ñayiu ka tekku.

57

*Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja
skaku ni'nu ña ya*

*Yaa ni tee David nuu ni ka
sondikin ña Saul jin de te ni tayu'u
nuu de in kava ve'e*

1 Kunda'u ini ña ni jin san, vi
Dios. Kunda'u ini ña ni, chi
kukanu ini ña san jin ni,
te nduku san ja koo va'a san chii
ndijin ni, guaa ndee na ya'a
tnundo'o tna'a san.

2 Te kana san nuu Dios, ia oo ndee
sukun yun,
nuu ia ja ka'an nda'u ka'an kee ña
jin san.

3 Te ndee andivi chituu ña ya jin
san, te skaku ni'nu ña ya,
chi skunu ya tee ka sondikin ña
jin san.

Te tetniuu ya janda'u ini ya vi
tno'o ndaa ya.

4 Te oo san ne'u ñayiu ka kuu na
kuinio ndika'a
vi kixin san ne'u tee xeen ja ka
koko de ñayiu.

Te no'o de ka kuu na kuinio yutnu
ndugua,
te yaa de kuu na kuinio yuchi kani
xeen xeen.

5 Ka'nu ndeva'a kuu maa ni ndee
ichi siki andivi, vi Dios.
Te jaye'e tajan ni na kenta ninii
nuu ñuyiu.

6 Ni ka sa'a tua'a tee ka ka'an u'u
ña jin san
ja vi skanakau ña de nuu ichi jika
san,
te vi ja ni ja'nde ja ni kuu ini san
ja ma kaku san,

su maa de ni ka nanakau nuu yau
ni ka jate de yun.

7 Oo yutnu anu san ja kata san yaa
nuu ni, vi Dios,
te kata san jin ndi'i san jin anu san
yaa nuu ni.

8 Ndoto, vi anu. Ndoto ron ja kuu
ron xtnuu kaxin ja oo uxi
tuchi, vi arpa,

te ne'e ndeva'a na vi ndakoo.

9 Te sa'a ka'nu ña san jin ni, ne'u
ñayiu ñuu ni, vi Jito'o,
vi kata san yaa nuu ni ne'u ñayiu
ninii ñuyiu.

10 Chi ka'nu ndeva'a kuu janda'u
ini ni, ja vi kenta ndee an-
divi,
te kenta tno'o ndaa ni ndee nuu
viko.

11 Chi ka'nu ndeva'a kuu maa
ni ndee ichi siki andivi, vi
Dios,
te jaye'e tajan ni kenta ninii
ñuyiu.

58

*Tetniuu ia Dios tnundo'o siki
ñayiu kue'e*

Yaa ni tee David

1 Te maa ni ja ka netniuu ni, ¿a ka
ka'an ndaa ni?

¿A ka sa'a ndaa ndija ni ja ja'a
ñayiu ñuyiu?

2 Ña'a, chi saa sua'a jakue'e ka
ndakani ini anu ni ja vi sa'a
ni,

te saa sua'a ka june ni ichi
ja vi ndeva'a ndetnuni ka
satna'a ñayiu ñuyiu.

3 Ñayiu kue'e, chi vi ndee chii si'i
ni ka ndoñu'i nuu jakue'e,
te ñayiu tno'o, chi vi ndee nuu ni
ka kakui, ni ka kujioi nuu ia
Dios.

4 Te inu xeen ndeva'i na kuinio
texeen koo,
te ka kui na kuinio in koo xeen
ndeva'a ja sa'a so'o ti, chi
jasi ti so'o ti,

5 nagua ja ma konini ti yaa ja tiuu
lamu ti nuu ti,

te vini tee ja tiuu ñama ndeva'a yaa, tu nini ti.

6 Ta'u ni no'o ñayiu xeen yun, vi Dios.

Ta'u ni no'o yoso ñayiu ka kuu na kuinio ndika'a yun.

7 Te na vi naa de na kuinio ndute ja jati nuu ñu'u,

te na vi tna'nu yutnu ndugua de nuu ka nduku de ja vi tiuu de ñayiu.

8 Te na vi naa de na kuinio kiti ñu'u nuu yiki ja ndute maa ti nuu teyu'u ti,

axi na kuinio in lulu ja ni nui, te tu ni tnuu tu ni ye'e nui.

9 Te vini ma vi kuni, te ñama vi kai na kuinio tnu iñu, te xnaa ña ia Dios jin ja kiti ini ya na kuinio yuku kuii, nuu kuun xeen sau tachi.

10 Te vi kusii ini ñayiu ndaa nuu vi kuni ja ndaxtenaa ña ia Dios jin ñayiu kue'e,

te vi kuchi si'in jin niñi ñayiu kue'e yun.

11 Yun te vi kachi ñayiu: "Jandaa ndija ja ka ndani'i ya'u ñayiu ndaa.

Jandaa ndija ja oo in Dios ja sa'a ndaa ndaa ya jin ñayiu ñuyiu."

59

Vi ndakuatuo ja na skaku ni'nu ña ia Dios nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña

Yaa ni tee David nuu ni ka nduku ja vi ka'ni ña jin de

1 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña jin san, vi Dios.

Skaku ña ni nuu nda'a ñayiu ka ndakoo siki san.

2 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñayiu ka sa'a jakue'e,

vi skaku ña ni nuu nda'a ñayiu ka ja'ni ndiyi.

3 Chi ka neni yu'u ña tee inu ndakui jin san ja vi ka'ni ña de,

te ka ndakoo de siki san, su tu na yika kuechi san, ni tu na jakue'e sa'a san, vi Jito'o san.

4 Te visi tu na in jakue'e sa'a san, su ka nuu ka ne'e ini de ka ndakoo de siki san.

Ndakoo ni, te ne'e ni chituu ña ni, te kuni ni ja sia'a kaa ja ndo'o san.

5 Chi maa ni, vi Jito'o, kuu ni ia Dios ndakui ndeva'a.

Maa ni kuu Dios ñayiu Israel.

Ndakoo ni te tetniuu ni tnundo'o siki ñayiu ndi'i ñuu,

te ma kunda'u ini ni ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e ja ka ndakoo yu'u siki inka ñayiu.

6 Te ka ndajiokuiin ñayiu kue'e yun tno'o jakuaa,

te ka kañu xein na kuinio ti'ina, te ka jiondui nii ñuu.

7 Te vi sua'a ka jaa ti'iñu yu'i, te ka ka'in tno'o xeen ndeva'a, te ka kachi: "Tu na in nini tno'o ka ka'on".

8 Su maa ni, vi Jito'o, chi kuaku ndee ni jin,

te sa'a kuasun ni ñayiu ndi'i ñuu yun.

9 Chi maa ni kuu ia ndakui, te kondetu ka'nu ña san jin ni, chi maa ni kuu ia Dios ja in ni'nu in sagua ni ja ja'a san.

10 Te maa ni kuu ia Dios ja kunda'u ini ña ni jin san, te koxno'o ni nuu san,

nagua ja sa'a ni ja kuni san ja vi skunaa ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

11 Ma ka'ni ni jin, nagua ja ma vi ndunaa ini ñayiu ñuu san ja ia ka'nu kuu ni.

Te jin jaka'nu maa ni, te katenuu ni jin.

Te nune'e ni jin ja na vi sa'a nda'ui mai, vi Jito'o san, chi maa ni jito jini ña jin san.

12 Chi jin ndi'i tno'o ka ka'in ka sa'i yika kuechi.

Te na vi tna'a mai tnundo'o ja inu teyii vi ja ka xtau tnia'i ñayiu vi ja ka ka'an tno'i.

13 Te xnaa ni jin ja kiti ini ni. Xnaa ni jin, te ma vi koo kai, nagua ja ndi'i ñayiu ninii ndee ja'a ñuyiu na vi kuni ja maa ia Dios tatnuni nuu ndikin tata Jacob.

14 Chi ka ndajiokuiin ñayiu kue'e tno'o jakuaa, te ka kañu xein na kuinio ti'ina, te ka jiondui nii ñuu.

15 Te ka jika nui ka ndukui ja vi kai, te nuu tu ka ni'i kua'i, te vi sua'a ka kañu xein.

16 Su sein, chi kata san yaa nuu ni, vi Dios, te ndee tno'o ne'e kata sii ini san nuu ni ja sa'a ka'nu ña san. Chi nda'u ndeva'a ini ni, te ni tava'a ña ni, vi ni jito ni jini ña ni kiuu ni tna'a san tno'o suchi ini.

17 Te kata san yaa nuu ni, vi Dios, chi maa ni taa jandakui san, te jito jini ña ni, chi maa ni kuu ia Dios ja kunda'u ini ña ni jin san.

60

Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na chituu ña ya

Yaa ni tee David nuu ni ka jaxin tna'a de jin ñayiu inka ñuu

1 Nu u ni kiti ini ni nuu san, vi Dios, te ni skexiko ña ni, vi ni skana ichi ña ni, su ndajiokuiin ni nuu ka oo san, te chituu ña ni.

2 Ni sa'a ni ja ni tnaa ñu'u, te ni ka ndata. Ndasa'a ni nuu ni ka ndugua, chi kua'an kuei.

3 Te ni sa'a ni ja ni ka tna'a ndeva'a san tnundo'o ja ka kuu san ñayiu ñuu ni,

te ni sko'o ña ni vinu ja ni skuiko ini ña.

4 Su ni jiña'a ni in seña nuu ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni, vi Dios,

nagua ja na vi kakui nuu nda'a ñayiu ka tiuu ña yutnu ndugua jin,

5 nagua ja na vi kaku ni'nu ñayiu kutoo maa ni.

Konini ni joo tno'o ka ka'an san, te skaku ni'nu ña ni jin jaka'nu ni.

6 Te ni kachi ia Dios ndee ve'e ii nuu oo ya:

"Kusii ini rin ja ni kundee rin, te ka'nde rin ñu'u Siquem vi chikua'a rin chiko'i Sucot ja kuña'a rin vi koo ñayiu ñuu rin.

7 Chi kuenta maa rin kuu ñuu Galaad vi ñuu nuu ka oo ndikin tata Manasés,

te ndikin tata Efraín ka kuu na kuinio ixini kaa ja ñu'u xini rin,

te ndikin tata Judá ka kuu na kuinio yutnu nee rin ja tatnuni rin.

8 Te ñuu Moab kuu na kuinio in tija'an nuu ñu'u ndute ja nda'a rin,

te siki ñuu Edom skunta rin ndi-jan rin,

te kana sii ini rin ja ni kundee rin siki ñayiu filisteo."

9 Su ni kachi san: "¿Na in kondeka ña jion ja ki'on nuu oo ñuu ja yikorra gua'a yun?

¿Vi na in kondeka ña jion ki'on ja kentao guaa ndee ñuu Edom?"

10 Tu na inka, chi maintno'o ni maa ni, vi Dios, guaa jun-sia'a ña ni,

maa ni, ja ni skexiko ña ni jin san, te tu ka ja'an ni jin soldado san ja chituu ni de.

11 Chituu ña ni ja na vi kundee san siki ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,

chi tu nagua jiniu'u ja vi chituu ña
ñayiu ñuyiu jin san.
12 Chi chituu ña maa ia Dios, te vi
sa'o tniuu na'nu,
te kuain ni'nu maa ya ñayiu ka
ka'an u'u ña jion.

61

*Vi kukanu inio ia Dios ja na
koto na kuni ña ya*

Yaa ni tee David

1 Konini ni joo tno'o ja kana nda'u
san nuu ni, vi Dios,
te tanuu ni joo tno'o ja ndakuatu
san.
2 Te ndee ja'a ñuyiu kana nda'u
san nuu ni, chi ja ni kuita
sa'un anu san.
Te kondeka ña ni na ki'in san ndee
siki in kava sukun ka saa
maa san nuu na kaku ni'nu
san.
3 Chi maa ni kuu ia tava'a ña,
te maa ni kuu in si'in ndee ja
skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu ka ka'an u'u ña jin
san.
4 Te ka'an san ja siun ni koo san
ve'e ii ni,
te kisa'u gua'a san chii ndijin ni.
5 Chi ni onini ni tno'o ni kee yu'u
san,
te ni taa ni in nuu vi sa'a jajin san
jin ñayiu ka yu'u ni'nu ña
jin ni.
6 Kuña'a ni kuakua'a kuia ja na
koteku rey,
te na koteku de kua'a ndeva'a
ndetnuni kuia.
7 Te siun ni na koo de nuu maa ni,
ja kotatnuni de nuu ñayiu.
Te jin janda'u ini ni vi ja siun ni
skunku ni, na koto na kuni
ña jin de.
8 Saa te siun ni kokata san yaa nuu
ni ja sa'a ka'nu ña san,
te skunku san tno'o ni kee yu'u
san nuu ni in kiuu in kiuu.

62

*Maintno'o ia Dios kuu ia tava'a
ña*
Yaa ni tee David

1 Maintno'o nuu ia Dios ni'i san ja
ndatatu anu san,
chi nuu maa ya vaji ja skaku ni'nu
ña jin san.
2 Maintno'o maa ya kuu kava
ka'nu vi ia skaku ni'nu ña.
Te maa ya tava'a ña, te ma
kanakau sa'un san.
3 ¿Nasaa ka kiuu vi kondakoo
ndi'i ni siki invaa sein
ja ka nduku ni ja vi kuun ndeyuu
ña ni ja kuu san,
na kuinio in yika ve'e ja ni jindita
xiin,
axi na kuinio in korra ja vi ja yatni
ja ndonso?
4 Te maintno'o ni ka ndakani ini
ni ja vi xtajoo ña ni,
ja ma kokuu ka'nu ka san,
te inu too ni ja ka ka'an ni tno'o
tno'o.
Te ka sa'a ni ja ka ka'an vii ka
ka'an va'a ni jin san,
su anu ni, chi ka xtau tnia'a ña ni.
5 Te maintno'o nuu ia Dios ni'i san
ja ndatatu anu san,
chi maintno'o nuu maa ya vaji ja
ndetu ka'nu san.
6 Maintno'o maa ya kuu kava
ka'nu vi ia skaku ni'nu ña.
Te maa ya tava'a ña, te ma
kanakau sa'un san.
7 Te nuu maa ia Dios vaji ja
skaku ni'nu ña jin san, vi ja
yiñu'u,
te maa Dios kuu kava ka'nu ja taa
jandakui san vi tava'a ña
ya.
8 Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuo,
siun ni vi kukanu ini ni ia
Dios.
Vi ndakuatu ni nuu ya, te vi ka'an
ni jin ya, chi tava'a ña ya
jion.
9 Tu nagua ka jiniu'u ñayiu ka
kunda'u, te ni ñayiu kuika,
chi nino'o ni ja xnda'u ña
kuu,

te nuu ja na kata kua'o jin ndi in
ndi in nuu chikua'o, te tu
inu vee sa'u'in.

10 Ma vi kukanu ini ni ñayiu inu
xeen, te ni ma vi kokuu teyii
ni jin ja ka su'u ni.

Te visi na vi kuu kuika ni, su ma
vi kukanu ini ni jin ja ka
neva'a ni yun.

11 Chi in jichi ni ka'an ia Dios, te
uu jichi ni onini san tno'o
ya'a:

Ja nuu maa ia Dios oo jaka'nu ya.

12 Te maa ni, chi nda'u ndeva'a ini
ni, vi Jito'o,

te tniuya'u ni nuu in in ñayiu na
kuu na kuu nagua ni ka sa'i.

63

Maa ni kuu ia Dios san

*Yaa ni tee David nuu ni oo de
nuu ñu'u te'a Judá*

1 Dios maa san kuu ni, vi Dios,
te ndee nuu inka matuu
ndanduku ña san jin ni,
chi yichi anu san, te ndioo ndeva'a
ini san ja koo san jin ni,
chi kuu san na kuinio ñu'u yichi
ja kua'an makasun, nuu tu
na ndute oo.

2 Te kuini san ja kondia'a san
jaka'nu ni vi jaye'e tajan ni,
nagua ni ondia'a ña san jin ni nuu
ve'e ii ni.

3 Chi gua'a ka kuu ja kunda'u ini
ña ni, masu ja tekun san,
te yun kuu ja kata san yaa nuu ni
ja sa'a ka'nu ña san.

4 Te kosa'a ka'nu ña san jin ni ndi'i
ni kiuu ja tekun san,
te kane'e san nda'a san nuu ni
nuu ndakuatu san.

5 Saa te ndenuu ini san, na kuinio
in ñayiu jaa sii ini ndeva'a
in ndei asin,
te sii ini ndeva'a kata san nuu ni
ja sa'a ka'nu ña san.

6 Te nuu katuu san nuu jito san, te
ndaka'an ña san jin ni,
te nuu kuu sugaa ñu'u, te ndakani
ini san jin ni.

7 Te ndee chii ndijin ni kata sii ini
san,
chi maa ni chituu ña jin san.

8 Chi oo ndi'i san jin anu san nuu
nda'a ni,
te jin nda'a kua'a ni tñii gua'a ña
ni.

9 Su ñayiu ni ka nduku ja vi ka'ni
ña jin san,
chi ki'inkuei ndee nuu kunu ka
chii ñu'u chii nde'i.

10 Chi jin yuchi kani vi ka'ni ña jin,
te vi kaa ña va'u lobo jin.

11 Su rey, chi kokusii ini de ja oo
de jin ia Dios,

te ndi'i ñayiu ja ka ndakakune'e
ia Dios vi katai yaa nuu ya
ja ka sa'a ka'nu ya.

Su ñayiu inu tno'o, chi vi ndesi
yu'i.

64

*Vi kakaon nuu ia Dios ja na
koto ña ya*

Yaa ni tee David

1 Konini ni joo tno'o ka'an kuechi
san nuu ni, vi Dios,
te koto ña ni jin san, chi ka skoto
ioo ña ñayiu ka ka'an u'u
ña jin san.

2 Tayu'u ña ni jin san nuu nda'a
ñayiu kue'e ja ka ndatno'o
yu'i ja vi ndakoi siki san,
vi tava'a ña ni nuu nda'a ñayiu
ka sa'a jakue'e ja ka ndakoo
vai siki san.

3 Chi ka ndasa'a xein yai na kuinio
yuchi kani,
te ka ka'in tno'o xeen ndeva'a na
kuinio yutnu ndugua.

4 Te ka neni yu'u ñai, te ndee yun,
te ka tiuu ñai jin ñayiu tu
na kuechi,
te vi sanaa ni, te ka tiuu ñai, te tu
ka yu'i.

5 Te ka ska'an tna'i ja vi sa'i
jakue'e,
te ka ndatno'i naxa vi sa'i ja tno'o
yu'u vi skanakau ñayiu,
te ka kachi: ¿Na in jini nagua ka
sa'o?

6 Te ñayiu ka ndakani ini ja vi sa'i jakue'e, chi ka skua'a guagua'i nagua vi sa'i, te tu na in jini nagua ka ndakani ini in in ñayiu jin anui.

7 Su tiuu ña ia Dios jin yutnu ndugua ya, te vi sanaa ni, te xtuji ña ya.

8 Te vi nanakau mai nuu tno'o ka ka'in, te ndi'i ñayiu vi kuaku ndee ña jin nuu vi kuni ja siun ka ndo'i.

9 Yun te ndi'i ñayiu vi koyu'u ni'nu ia Dios, te vi ndakani tniuu na'nu sa'a ya, te vi junkui'nu ini tniuu sa'a ya.

10 Te vi kokusii ini ñayiu ndaa nuu Jito'o, te vi kokukanu ini ñai jin ya, te vi sa'a ka'nu ña ñayiu ndaa jin ya.

65

Kua'a javii java'a sa'a ia Dios te na vi chiñu'o ya

Yaa ni tee David

1 Ndee Sión ka sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios, te nuu maa ni vi skunkuu san tno'o ni ka kee yu'u san.

2 Chi nini maa ni tno'o ka ka'an san nuu ka ndakuatu san, te nuu maa ni vajikuei ndi'i ñayiu ñuyiu.

3 Te nuu kundee jakue'e ja skuita ña jin san, te jakuei san nuu ni, te maa ni, chi jaka'nu ini ni yika kuechi ka sa'a san.

4 Na ta'u na ndetu ñayiu ni kaji maa ni vi jaka ni jin ja vi koo yatni nuu oo ni, nagua ja na vi koi nuu ve'e ii ni. Saa te vi koneva'a san ndi'i jagua'a vi javii oo nuu veñu'u ni.

5 Maa ni, vi Dios, kuu ia skaku ni'nu ña, chi nini ni tno'o ka ndakuatu san nuu ni,

te sa'a ni tniuu vii ndeva'a ja sa'a ndaa ni.

Te ndi'i ñayiu ñuyiu ka kukanu ini ña jin ni,

te suni ndi'i ñayiu ka oo ndee jika ka yu'u ndute mar ka kukanu ini ña.

6 Te ni jani yutnu maa ni yuku na'nu jin jaka'nu ni, chi ia ndakui kuu ni.

7 Te maa ni junkani ja ka kañu xeen ndute mar vi ja jiso ndeva'a kagua tna'a nuu de, vi ja ka sa'a ni'i ka sa'a ioo ñayiu ndi'i ñuu.

8 Te yun kuu ja ka yu'u ñayiu ka oo ninii ñuyiu tniuu vii tniuu va'a sa'a ni,

te sa'a maa ni ja ka kana ñayiu ka oo ichi nuu jinonta nikandii vi ichi nuu makee ja ka kusii ini.

9 Te jito maa ni ñunde'i, te skuun ni sau ja joso ni,

te sa'a ni ja vii ndeva'a kuva'a. Te ñu'u chitu ndute yute maa ni, vi Dios, te sa'a tua'a ni ñunde'i,

nagua ja vi kua'nu vii triu.

10 Te joso gua'a ni ja vi ndee kiundo'o ndute nuu yukun vi skuechi ni ti'vi,

vi skuun ni sau ja nduu vita ñunde'i, vi sa'a vii sa'a va'a ni ja kee nuu ñunde'i yun.

11 Te sa'a vii sa'a va'a ni in in kuia, te ndee nuu viko, skuun vii ndeva'a ni sau.

12 Te vi ndee vivii kuii ka oo ite nuu ñu'u te'a, te vi ndee sii ini sii ini ka oo tinduu.

13 Te vi ninii nuu yoso ka ñu'u chitu ndikachi, te ninii chiko'i kaa triu, te ndi'i ka jita vi ka kana ja ka kusii ini.

66

Yaa ja ndakuanta'u nuu ia Dios

1 Ndi'i maa ni, ñayiu ñuyiu, vi kata ni nuu ia Dios ja ka kusii ini ni.

2 Vi kata ni yaa, ja na koo jayiñu'u nuu ya.

Vi kata ni yaa vii nuu ya, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya.

3 Te vi kuña'a ni nuu ya: "Nase vivii na'nu tniuu sa'a ni, vi Dios,

te jin jaka'nu ndeva'a maa ni, te vi ndee ñayiu ka ka'an u'u ña ka ja'nu jiti nuu ni.

4 Te ndi'i ñayiu ñuyiu ka chiñu'u ña jin ni, te ka jitai yaa nuu ni.

Ka jitai ja ka ndakakune'e ñai jin ni."

5 Ne'ekuei ni te vi kondia'a ni tniuu na'nu sa'a ia Dios, vi tniuu vii ndeva'a sa'a ya ja chituu ña ya jin ñayiu.

6 Chi ni ja'nde ya ndute mar, te ni nduu ñu'u yichi, te ni ka jika ja'a ñayiu ñuu ya, ni ka ya'a nuu yute yun, te yun kuu ja na vi kokusii inio nuu ya.

7 Chi siun ni tatnuni maa ia Dios nuu ñuyiu jin jaka'nu ya, te ndia'a gua'a ya ñayiu ka oo ndi'i ñuu, nagua ja ma vi ndakoo ñayiu tu ka jantno'o yun siki ya.

8 Te maa ni, ñayiu ndi'i ñuu, vi sa'a ka'nu ni ia Dios, te na kenta yaa ka jita ni ja ka sa'a ka'nu ni ya ja na vi konini ñayiu.

9 Chi maa ya kuu ia jito jini ña jion ja ka tekuo, te tu ni jandetu ya ja vi kachi ja'o te junkueio.

10 Chi ni jito tñuni ña maa ni, vi Dios, te ni ndasavii ña ni, nagua ka ndasavii kaa kuu plata.

11 Chi ni jandetu ni ja ni ka junkau san nuu nda'a ñayiu kue'e, te ni skuiso ña ni in ja vee ndeva'a ja kuu nino'o tñundo'o.

12 Te ni jandetu ni ja nani kuu ñayiu ni ka jain ni'nu ña jin san,

te ni ka ya'a san nuu tñundo'o vijin ndeva'a, ja kuu na kuinio nuu ndute vi nuu ñu'u,

su sandi'i te ni ndatau ña ni yun, te ka ndatatu nuu san.

13 Te kiuu san veñu'u ni, te teñu'u san kiti ja soko san nuu ni, te skunkuu san tno'o ni kee yu'u san,

14 tno'o ja ni kee yu'u san nuu ni, nuu ni tna'a san tno'o suchi ini.

15 Te soko san kiti inu ndatnu ka ja teñu'u san ti nuu ni.

Soko san isndiki yii vi chivatu jin ñua'a karneru ja kuu in xiko asin nuu ni.

16 Ne'ekuei ndi'i ni ja ka yu'u ni'nu ni ia Dios, te vi konini ni.

Na ndakani san naxa ni sa'a ya jin san.

17 Ni kana nda'u san nuu ya vi ni sa'a ka'nu san ya.

18 Te nuu ja ni ndakani kue'e ini san,

te ma konini Jito'o san tno'o ni jikanta'u san nuu ya.

19 Su ni onini ya, te ni sa'a ya nagua ni jikan san nuu ni ndakuatu san nuu ya.

20 Te ka'nu kuu ia Dios ja tu ni skexiko ya tno'o ni ndakuatu san nuu ya,

te ni xne'e ya ja kunda'u ini ña ya jin san.

67

Ndi'i ñayiu ñuu na vi sa'a ka'nui ia Dios

1 Kunda'u ini ña ni jin in in san, vi Dios,

te sa'a ña ni javii java'a, vi ka'an nda'u ka'an kee ña ni,

2 nagua ja na vi kuni ndi'i ñayiu ichi ni,

te na vi kuni ñayiu ndi'i ñuu ja skaku ni'nu ni jin.

3 Te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu jin ni, vi Dios.
Te ñayiu ndi'i ñuu na vi sa'a ka'nu ña jin ni.

4 Na vi kokuu sii ini ñayiu nii ñuu, te na vi kata vi kanai nuu ni, chi maa ni tatnuni ndaa nuu ñayiu,
te maa ni jito jini ñayiu ñuyiu.

5 Te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu jin ni, vi Dios.
Te ñayiu ndi'i ñuu na vi sa'a ka'nu ña jin ni.

6 Te vii ndeva'a na kuva'a nuu ñunde'i,
chi maa ni, vi Dios, ja kuu ni ia Dios maa san, sa'a ña ni javii java'a.

7 Sa'a vii sa'a va'a ña ni, te ndi'i ñayiu nii ñuyiu
na vi koyu'u ni'nu ña jin ni, vi Dios.

68

Vi katao yaa nuu ia Dios chi ni kundee ya

Yaa ni tee David

1 Na ndakoo ia Dios, te na katenuu ya ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya,

te na vi kunu yu'u ñayiu ka skexiko ña jin ya ki'inkuei.

2 Te na vi nai nagua naa ñua'a nuu yi'i tachi,

te na vi ndutei nagua ndute ñuma nuu ñu'u.

Saa na vi naa ñayiu kue'e nuu ia Dios.

3 Su ñayiu ndaa, chi vi kokusii ini nuu ia Dios,
te vi kantai ja ka kusii ini ndeva'i.

4 Vi kata ni nuu ia Dios, vi kata ni yaa ja ka ndakakune'e ni sivi ya,

vi sa'a ka'nu ni ia yoxnee ndee siki viko,

vi kokusii ini ni nuu ya, chi maa ya nani Yavé.

5 Te Dios, ia oo ve'e ii ya, kuu tata suchi kueli ka kuu la'u,
vi ia ka'an ni'nu ja ja'a ñasi'i ni ka ji'i yii.

6 Maa ia Dios jiña'a in ve'e nuu ka oo ñayiu ja vi koi jin in ñayiu oo maintno'o ni,
te kene'e ya ñayiu ka ndesi vekaa, te chituu ña ya ja vi kee va'i.
Su ñayiu ka ndakoo siki ya, chi vi koi nuu ñu'u yichi.

7 Nuun ni kee ni, vi Dios, ja ni oyoxno'o ni nuu ñayiu ñuu ni,

nuu ni ka ojika ni jin nuu ñu'u te'a,

8 te ni tnaa nuu ñu'u, te suni ni kuun sau ndee andivi nuu ndia'a maa ni, vi Dios,

te ni tnaa yuku Sinaí yun nuu ni, ja kuu maa ni ia Dios ñayiu Israel.

9 Te ni sa'a ni ja ni kuun gua'a sau, vi Dios,

nagua ja nuku'un ndee ini ñu'u ni ja ni kuu ava.

10 Te nuu ñu'u yun ni ka junkoo ñayiu ñuu ni,

chi ia nda'u ndeva'a ini kuu ni, te ni sava'a ni nuu vi koo ñayiu ka kunda'u.

11 Te maa Jito'o ni jiña'a tno'o, te kua'a ndeva'a ñasi'i ni ka xtutenuu ña tno'o va'a ya.

12 Ni ka jino yu'u rey vi soldado de,

te ñasi'i ja ni ka kendoo ve'e yun ni ka ndaka'nde ña

ja ni ka kindee nuu ñayiu ka nee u'u tna'a jin ña.

13 Te roon ja ni ka tayu'u nuu ron ne'u nuu ka yi'i lelu,

te suni vi ni'i ron in jagua'a na kuinio ndijin sata ja ni ndukutu jin kaa kuu plata

te kuaan kuaan tnoo ti ja ni ndukutu jin oro.

14 Te nuu ni jatenuu ña ia Dios ndakui ndeva'a jin rey,

kuu na kuinio ja kuun ti'iñu nuu
yuku Salmón.

15 Yuku maa ia Dios kuu yuku
Basán,
yuku inu sukun ka kuu yuku
Basán.

16 Te roon yuku inu sukun yun,
¿nau ja ka kukuasun ini ron nuu
yuku ni jinkuaan ini maa ia
Dios ja koo ya?

Te jandaa ndija ja yun koo Jito'o
nikuii nikani.

17 Te kua'a ndeva'a ndetnuni car-
reta ja jaxin tna'a neva'a ia
Dios,
te ni kii Jito'o jin carreta yun ndee
yuku Sinaí nagua ja ndiuu
ya ve'e ii ya.

18 Te ni ndaa ni ndee sukun ka, vi
Dios,
te kua'an ni jin ja ni ju'ni ni ja xiin
siki ni kundee ni,
te ni janta'u ni ja ka soko ñayiu
nuu ni,
te suni ndee ñayiu ka ndakoo siki
ni, ni ka soko nuu ni,
nagua ja koo ni ne'u nuu ka oi, vi
Jito'o san.

19 Te vi sa'a ka'nu ni Jito'o, chi
in kiuu in kiuu jiso ya
tnundo'o ka tna'o,
te maa ya kuu ia Dios ja skaku
ni'nu ña ya jion.

20 Te maa ya kuu ia Dios mao, ia
skaku ni'nu ña,
te maa Jito'o kuu ia ndatau ña ja
ma vi kuo.

21 Te jandaa ndija ja kaxin yuu
maa ia Dios yiki xini ñayiu
ka ka'an u'u ña jin ya,
chi xtují ya yiki xini ñayiu ka sa'a
yika kuechi.

22 Te jiña'a Jito'o nuu ñayiu ñuu
ya: "Ndee Basán ndajione'e
ña rin ja no'okuei ron ñuu
ron,
te ndee kaka'a ndute mar, te nda-
jione'e ña rin ja vi nda-
jiokuiin ron,

23 nagua ja vi ndukua'a si'in ron ja
vi kuchi niñi ñayiu ka ka'an
u'u ña jin ron,

te vi yundee ti'ina ron ja suni vi
ndakuni ndee ti joo".

24 Te vi kuni ñayiu ichi jika ni
kua'an ni, vi Dios,
te ichi nuu ndajiokuiin ni, vi
chiñu'u ña ñayiu jin ni, vi
Dios san vi rey san,

ja ndiuu ni ini ve'e ii ni.

25 Te ichi nuu, kua'ankuei
ñayiu ka jita, te ichi yata
kua'ankuei ñayiu ka tee
yaa,

te ma'ñu kua'ankuei suchi si'i
kuechi ka skaxin pandero.

26 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios nuu ka
ndututu ni,

vi sa'a ka'nu ni Jito'o, maa ni ja ka
kuu ni ndikin tata Israel.

27 Te yun ka oo ñayiu ka kuu
ndikin tata lule Benjamín,
ja ka ndeka ña jin ñayiu
kua'a yun,

vi tee ka tatnuni ja ka kuu ndikin
tata Judá, kua'ankuei de jin
ñayiu ka kuu tatatno'o de,

vi tee ka tatnuni ja ka kuu ndikin
tata Zabulón, vi tee ka tat-
nuni ja ka kuu ndikin tata
Neftalí,

ka ndikin ña kua'ankuei.

28 Xne'e ni jaka'nu ni, vi Dios,
ndasa'a yutnu ni nagua ni sa'a ni
nuu ni chituu ña ni jin san.

29 Te ja ja'a veñu'u ni ja oo
Jerusalén,

te kikuei rey jin ja vi soko de nuu
ni.

30 Tetniuu ni tnundo'o siki ñayiu
ka jaxin tna'a ja ka kuu na
kuinio kiti xeen ka oo ne'u
yuku ja ni nana yu'u ndute,

vi ka kuu na kuinio isndiki xeen
ja ka oo ne'u ñayiu sava
ka ñuu ja ka kuu na kuinio
chikeru.

Sa'a ni ja na vi kindei vi kititi
ndi'i ñayiu yun nuu ni, te

na kikuei jin kaa kuu plata
ja vi sokoi nuu ni.
Te katenuu ni ñayiu ñuu ka
junkuaan ini ja vi kaxin
tna'a, na ki'inkuei.
31 Te ndee Egipto kikuei tee ka
jinokuechi nuu rey,
te kikuei ñayiu ñuu Etiopía jin ja
vi sokoi nuu ni.
32 Maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu
nuu ka tatnuni rey,
vi kata ni nuu ia Dios, vi kata ni
yaa nuu Jito'o.
33 Chi maa ya kuu ia yoxnee
ndee siki andivi, andivi ja
oo ndee ja nana'a.
Te vi konini ni, chi vi jiso kuiti
ka'an ya na kuinio tajan, chi
ndakui ndeva'a ka'an ya.
34 Vi ndakuni ni jaka'nu ia Dios,
chi ye'e tajan ya ninii nuu
ka oo ñayiu Israel,
te jaka'nu ya oo ndee andivi.
35 Chi ka'nu ndeva'a kuu ni, vi
Dios, ndee ve'e ii nuu oo ni,
te maa ni kuu ia Dios ñayiu Israel
ja jiña'a ni jaka'nu vi jan-
dakui nuu ñayiu ñuu ni.

Ka'nu kuu ia Dios.

69

*Ndatau ña ni nuu tundo'o, vi
Dios*

Yaa ni tee David

1 Skaku ni'nu ña ni jin san, vi Dios,
chi na kuinio ja ni jinonta ndute
guaa ndee sukun san.
2 Te makee san nuu ndo'yo kunu
ya'a, te tu na ndenu chituu
san si'in san,
chi ni kunjino san ndee ka'a
ndute, te ni jiso ña teñu'u
jin san.
3 Te ja ni kuita san ja kana san nuu
ni, te ja ni kukaya sukun
san ja kana kana san,
te ja mavikuita nduchi nuu san
ja ndetu ndeva'a ña san ja
chituu ña ni jin san, vi Dios.

4 Te ni ka kaya kua'a ka ñayiu ka
skexiko ña jin san, saa ixi
xini san,
te inu ndakui ka ñayiu ka ka'an
u'u ña jin san ja ka kuini ja
vi xnaa ñai,
visi masu nagua sa'a san, te ka
xtavi kuechi ñai ja ni su'u
san,
su ¿nagua ndatniuya'u san, te
masu nagua su'u san?
5 Ja jini maa ni, vi Dios, nagua tu
jiniu'u ja sa'a san,
te ma kuu tayu'u san yika kuechi
san nuu ni.
6 Te ma vi kendoo kanoo ñayiu
ka kukanu ini ña jin ni ja
ja'a sein, vi Jito'o, ia ndakui
ndeva'a,
te ma kuandetu ni ja vi kendoo
kue'e ñayiu ka ndanduku
ña jin ni, ja kuu ni ia Dios
ñayiu Israel.
7 Chi ja ja'a maa ni, te kundee ini
san ja ka nani ña ñayiu jin
san,
vi tna'a san jakanoo.
8 Te na kuinio ja ñayiu inka ñuu
kuu san nuu ñani san,
na kuinio ja tu ka jini ña ñani ni
kaku ji'in san.
9 Chi vi sua'a kai anu san ja ndi'ni
ndeva'a san ja ja'a ve'e ni,
chi ja ni ka nani ña ñayiu ka
kane'e ña jin ni, kuu na
kuinio ja ka ka'in siki maa
san.
10 Te nuu nda'i san vi ondite san
ja kusuchi ini san,
te ka sa'a kuasun ña ñayiu jin san.
11 Te nuu kekui'nu san sa'un
ndayi,
te ka kani ñayiu kuentu san.
12 Te ñayiu ka junkoo ye'e nuu
ndiukuei ñayiu ñuu ka
ka'an kue'e siki san,
te ka jita yaa ña ñayiu ka jini jin
ndixi jin san.
13 Su sein, chi ndakuatu san nuu
ni, vi Jito'o san, maaaa
kiuu ja chituu ña ni jin san.

Te jin janda'u ndeva'a ini maa ni,
vi Dios, te konini ni tno'o
jikanta'u san nuu ni,

te ja ia skunku ndaa kuu ni, te
skaku ni'nu ña ni.

14 Ndatau ña ni nuu nde'i ya'a, te
ma kuandetu ni ja sa'u san.

Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu ka ka'an u'u ña jin
san,

vi nuu ñu'u kunu ndute ja kuu
tnundo'o ja tna'a san.

15 Te ma kuandetu ni ja tneni san
nuu teñu'u,

te ni ma kuandetu ni ja sa'u san
ka'a ndute,

te ni ma kee san nuu poso, te
ndandesi yu'u siki san.

16 Konini ni tno'o ka'an san, vi
Jito'o san, chi va'a ndeva'a
ini ni vi nda'u ini ni.

Te ndajiokuini nuu oo san, te
chituu ña ni, chi kunda'u
ndeva'a ini ña ni jin san.

17 Te ma kuu jika ni nuu oo san ja
kuu san tee jinokuechi nuu
ni,

te ñama konini ni tno'o ka'an
san, chi tna'a ndeva'a san
tnundo'o.

18 Ne'e ni nuu oo san, te ndatau ña
ni.

Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu ka ka'an u'u ña jin
san.

19 Chi ja jini maa ni ja ka kane'e
ña jin san,

vi ka taa kanoo ña jin san vi ka
sa'a ne'e ka sa'a yichi ña.

Te ja jini maa ni na ñayiu ka kuu
ñayiu ka ka'an u'u ña jin
san.

20 Te jin ja ka kane'e ña jin san ni
ka xtuji anu san, te kusuchi
ndeva'a ini san,

te ni ondetu san na in kunda'u ini
ña jin san, su tu na in ni
kunda'u ini ña,

te ni nduku san na in ndataa tno'o
sii ini, su tu na in ni ni'i san.

21 Te ni ka tnaa kagua kiti nuu
nde'i ja kaa san,

te nuu yichi san, te ni ka taa
vinagre ja ko'o san.

22 Te viko kueli ja ka sa'i, na nduu
in ja skanakau ña jin mai,

te ja kekuei va'a jin, na nduu in
nuu vi nanakau mai.

23 Te na vi ndesi nduchi nui nagua
ja ma vi kondia'a kai,

te na vi koni'i vi kondeyui nikuii
nikani.

24 Tetniuu ni tnundo'o jin ja kiti ini
ni siki ñayiu yun,

te na kenta ja kiti ini ndeva'a ni
na jinki'in ña jin.

25 Te na kendoo nda'u ve'i,
te tu ka na ñayiu vi koo nuu ve'e
sa'u'in.

26 Chi ni ka sondikin ña ñayiu jin
tee ni xtuji ni,

te ka jaku ndee ñai ja jatu ndeva'a
tee ni xtuji ni yun.

27 Te ndatetniuu ni jakue'e siki
ñayiu ka sa'a jakue'e yun,

te ma kuandetu ni ja kiukuei ja vi
koi nuu ka oo ñayiu ndaa
ni.

28 Xnaa ni sivi ñayiu kue'e yun
nuu liuru nuu ka yoso
ñayiu ka tekú,

te ma vi koyoso sivi jin sivi ñayiu
ndaa.

29 Su sein nda'u ja kusuchi ini san
vi jatu san.

Ndone'e sukun ña ni, vi Dios, te
skaku ni'nu ña ni.

30 Te kata san yaa ja sa'a ka'nu san
sivi ia Dios,

te sa'a ka'nu san ya jin yaa ja
ndakuanta'u san nuu ya.

31 Te junkuaan ka ini Jito'o yaa ja
soko san nuu ya,

masu ja soko san in mansu axi in
chikeru jin ndiki ti vi tñii ti.

32 Te nuu vi kuni ñayiu ka kusuchi
ini, te vi kusii ini.

Te vi nuku'un ndee ini ñayiu ka
ndanduku ia Dios.

33 Chi nini Jito'o tno'o ka jikanta'u
ñayiu ka kunda'u,

te tu skexiko ya ñayiu maa ya ja
ka ndesi vekaa.

³⁴ Roon ja ka oo ron andivi vi nuu
ñu'u vi nuu ndute mar,
ndi'i ron ja ka jichi ka kanda ron
ja ka oo ron nii nuu, vi sa'a
ka'nu Jito'o.

³⁵ Chi skaku ni'nu ia Dios ñayiu
Sión, te ndasa'a ya ndi'i
ñuu ja tñii Judá,
te yun vi koo ñayiu ñuu ya, te vi
sa'a jajin ñuu yun.

³⁶ Te vi sa'a jajin ndikin tata tee ka
jinokuechi nuu ya,
te yun vi koo ñayiu ka kutoo ia
Dios.

70

*Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na
chindee chituu ña ya*

Yaa ni tee David

¹ Tanunda'a ni ne'e ni, vi Dios, te
ndatau ña ni nuu tñundo'o.
Ne'e ñama ni, te chituu ña ni jin
san, vi Jito'o san.

² Sa'a ni ja na vi kendoo kanoo
maa ñayiu ka nduku ja vi
ka'ni ña jin san, vi na vi
kunu nuu ini mai,
te na vi ndajiokuiin kanoo mai,
chi ka ndukui ja vi sa'a ñai
jakue'e jin san.

³ Te na vi ndakaka yata maa ñayiu
ka jaku ndee ña jin san,
ja ka ndukanoi.

⁴ Su ndi'i ñayiu ka ndanduku ña
jin ni, na vi kokusii ini
ndeva'i nuu ni.

Te ñayiu ka kutoo ja skaku ni'nu
ni jin, siun ni na vi koka'in:
"Ka'nu kuu ia Dios".

⁵ Su sein, chi kunda'u san vi
kusuchi ini san.

Ne'e ñama ni, vi Dios,
chi maa ni kuu ia chituu ña vi ia
ndatau ña nuu tñundo'o.

Ne'e ni te ma kokukuee ni, vi Jito'o
san.

71

Ndakuatu in tee nija'nu nuu ia

Dios

¹ Nuu maa ni, vi Jito'o, nduku san
ja tava'a ña ni,
te ma xndendoo sa'un ña ni ja
kendoo kanoo san.

² Maa ni kuu ia Dios ndaa, te
chituu ña ni vi ndatau ña ni
nuu tñundo'o.

Konini ni joo tno'o ka'an san, te
skaku ni'nu ña ni.

³ Te kokuu maa ni na kuinio in
kava, te siun ni kojaa san
nuu ni ja tava'a ña ni jin
san,

chi ni tatnuni ni ja kaku ni'nu san,
chi maa ni kuu kava san vi
ia ndakui san.

⁴ Skaku ña ni nuu nda'a ñayiu
kue'e, vi Dios,
vi nuu nda'a ñayiu ka sa'a jakue'e
ndeva'a vi ñayiu ni'i ini.

⁵ Chi ndetu ka'nu ña san jin maa
ni, vi Jito'o san,
te ndee kuechi san kukanu ini ña
san jin ni.

⁶ Te maa ni kuu ia xteku ña jin san
guaa ndee nuu ni ñu'u san
chii si'i san.

Te maa ni ni sa'a ja ni kaku san, te
siun ni kosa'a ka'nu ña san.

⁷ Te kua'a ñayiu ka sa'u kuii ini ka
ndia'a ñai jin san,

su maa ni kuu ia ndakui ja tava'a
ña jin san.

⁸ Te na ku'un chitu yaa yu'u san,
te ndi'i ni kiuu na kokata san ja ia
ka'nu ndeva'a kuu ni.

⁹ Te ma skexiko ña ni kiuu ja kuu
nija'nu san,

te ma xndendoo ña ni nuu ma koo
ndakui ka san.

¹⁰ Chi ka ndatno'o tna'a tee ka
ka'an u'u ña jin san ja vi
ndakoo de siki san,

te ka ska'an tna'a ñayiu ka kuini
ja vi ka'ni ña jin san.

¹¹ Te ka kachi: "Ni xndendoo ña
ia Dios jin de, te vi sondikin
ni de,

te vi kakuiko ni de, chi tu na in skaku ni'nu ña jin de", ka kachi.

12 Ma kuu jika ni nuu oo san, vi Dios.

Ne'e ñama ni, vi Dios, te chituu ña ni jin san.

13 Te na vi kendoo kanoo tee ka ka'an ja vi ka'ni ña jin san, vi na vi naa de.

Te ñayiu ka nduku ja vi sa'a ñai jakue'e, na vi kendoo kanoi, vi na vi kunu nuu ini.

14 Su sein, chi siun ni kondetu ka'nu ña san, te in kiuu in kiuu ka, kosa'a ka'nu ña san jin ni.

15 Te ndi'i ni kiuu koka'an san ja sa'a ndaa ni, vi ni skaku ni'nu ña ni, visi ma kenta san ja jinkui'nu ini san.

16 Te ndakani san tniuu na'nu ja sa'a ni, vi Jito'o san, te kondaska'an san ñayiu tniuu ndaa ja sa'a ni, chi maintno'o maa ni guaa sa'a ni.

17 Te ndee nuu lule san ni kaxtno'o ni nuu san, vi Dios, te ndee kiuu vitna ndakani ni san tniuu na'nu ja sa'a ni.

18 Te ma xndendoo ña ni jin san, vi Dios, visi ja ni kuu nija'nu san vi ja ni kuvixi sa'un san, guaa ndee na ndakani san jaka'nu ni nuu ñayiu kuechi ka, vi nuu ñayiu vi koo nuu kuee ka ja ia ndakui ndeva'a kuu ni.

19 Te tniuu ndaa ja sa'a ni kenta ndee andivi, te sa'a ni tniuu na'nu ndeva'a, vi Dios, te tu na in kuu sa'a nagua sa'a maa ni.

20 Te visi ni sa'a ni ja ni kii kua'a jakue'e siki san, vi ni tna'a san tno'o suchi ini, su ndaxteku ña ni, te ndatau ña ni ndee nuu kunu chii ñu'u.

21 Te ndataa ni kua'a jayiñu'u nuu san, vi ndataa ni tno'o sii ini.

22 Te sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios, chi tee san yaa jin arpa,

te kata san ja ia ndaa kuu ni, vi kata san yaa jin xtnuu kaxin, chi ia ii ñayiu Israel kuu ni.

23 Te kokusii ini san ja kata san nuu ni, vi suni kokusii ini ndi'i san jin anu san, chi ni skaku ni'nu ña ni.

24 Te ndi'i ni kiuu koka'an san ja sa'a ndaa ni, chi ka kendoo kanoo ñayiu ka nduku ja vi sa'a ñai ja kue'e jin san, vi ni ka jinonuu ini.

72

Na koo in rey ndaa ja kotatnuni de

Yaa ja kua'an nuu rey Salomón

1 Kuña'a ni tno'o ndichi nuu rey ja na kuni de ka'nde ndaa de kuechi nagua sa'a maa ni, vi Dios,

te kaxtno'o ni nuu seyii rey ja na sa'a ndaa de.

2 Te na tatnuni ndaa de nuu ñayiu ñuu ni,

vi sa'a ndaa de ja ja'a ñayiu ka tna'a tno'o suchi ini.

3 Te na vi kuña'a yuku vi tinduu javii java'a ja na vi koo va'a ñayiu ñuu ni.

4 Te sa'a ndaa rey ja ja'a ñayiu ka kusuchi ini nuu ñuu, vi skaku ni'nu de se'e ñayiu ka kunda'u,

te tetniuu de tnundo'o siki ñayiu ka tatnuni xeen.

5 Te siun ni na vi koyu'u ni'nu ña ñayiu jin ni, vi Dios, nini ye'e nikandii vi yoo andivi.

6 Te rey yun kokuu na kuinio sau ja kuun siki yuku ja ni te'nde

axi na kuinio yuyu ja joso nuu ñunde'i.

7 Te kosa'a ndaa de tiempu ja kotatnuni de, te vi koo mani ñayiu,

te vi koo vii vi koo va'i, guaa ndee nuu ma ye'e ka yoo andivi.

8 Te kenta de kotatnuni de guaa ndee nuu jinkituu ndute mar

jin guaa ndee inka nuu jinkituu ndute mar.

Keja'a guaa ndee yute Éufrates te kenta guaa ndee ja'a ñuyiu.

9 Te na vi kindei vi kititi ñayiu ka ka'an u'u ña jin de ja ka oo nuu ñu'u te'a,

te na vi kindei ñayiu yun guaa ndee nuu ñuyaka.

10 Te rey ka oo Tarsis vi ñayiu ka oo yu'u ndute mar kikuei jin ja vi skuta'u ñai jin de.

Te rey ka oo ñuu Sabá vi ñuu Seba kikuei de ja vi kuña'a de xu'un impuestu nuu de.

11 Te ndi'i tee ka kuu rey vi kindei vi kititi nuu de.

Te ndi'i ñayiu ndi'i ñuu na'nu vi kunukuechi nuu de.

12 Chi skaku ni'nu tee kuu rey yun ñayiu ka kunda'u ja ka jikanta'u nuu de,

vi ñayiu nda'u kusuchi ini ja tu na in chituu ña jin.

13 Te kunda'u ini de ñayiu ka kunda'u vi ñayiu tu nagua ka neva'a sa'un,

te skaku ni'nu de ñayiu ka kunda'u ja ma vi kui.

14 Te skaku ni'nu ña de nuu nda'a ñayiu ka sa'a ndeva'a ndet-nuni ña

vi nuu nda'a ñayiu inu xeen ndeva'a,

chi ya'u ndeva'a ndee ja ka teku ñayiu ka kuu nda'u yun nuu de.

15 Te na koteku rey nikuii nikani, te na vi kuña'a oro oo ñuu Sabá nuu de,

te siun ni na vi kondakuatuo nuu ia Dios ja ja'a de,

te ndi'i ni kiuu na kosa'a vii kosa'a va'a ña ia Dios jin de.

16 Te na koo kua'a triu nuu ñuu de, te na kava kua'a triu nuu yuku,

te na vi kokanda yoko triu na kuinio yutnu ka oo Líbano,

te na vi kaya kua'a ñayiu vi koo ñuu de na kuinio yuku ja nana kua'a nuu ñunde'i.

17 Te nikuii nikani koo sivi rey yun, te siun ni vi kosa'a ka'nu ña jin de nini ye'e ka nikandii.

Te ndi'i ñayiu ñuyiu vi koo vii vi koo va'a jin ma'ñu sagua de, te ndi'i ñayiu vi ka'an nuu de:

“Na ta'u na ndetu ni”.

18 Ka'nu kuu Jito'o Dios, ia Dios ñayiu Israel,

chi maintno'o maa ya sa'a tniuu vii ndeva'a.

19 Te ka'nu kuu sivi ya, chi siun ni ye'e tajan ya,

te ninii nuu ñuyiu ye'e tajan ya.

Saa na kokuu vi saa na kokuu.

20 Ya'a jindi'i tno'o ndakuatu David, seyii Isaí.

LIURU KUU UNI

73

Salmos 73—89

Ka'an nda'u ña ia Dios jin ñayiu ndaa

Yaa ni tee Asaf

1 Jandaa ndija ja ia va'a ini kuu Dios jin ñayiu Israel,

vi va'a ini ya jin ñayiu ka oo vii ini anui.

2 Su sein, chi joo ni ka te kanakau san nuu jakue'e,

te vi joo luluu ni ka, te kekaa si'in san.

3 Chi ni kuu kuasun ini san jin ñayiu inu teyii,

vi ja mavikukuika ñayiu ka sa'a jakue'e.

4 Chi ni tu ka ndi'ni ja vi kui, chi ka oo ndakui vi ka oo va'i.

5 Chi tu na tno'o suchi ini ka tna'i nagua ka ndo'o ñayiu ñuyiu,

te ni tu na tnundo'o ka tna'i nagua ka ndo'o sava ka ñayiu.

6 Te yun guaa ja inu teyii yun kuu na kuinio chi'i ja ka ñu'u sukuin,

te ja inu xein yun kuu na kuinio sa'un ja ka ni'nui.

7 Te vi ja yatni ja kanakuei nduchi nui ja inu ndatnui,

te kua'a ndeva'a jakue'e ka ndakani ini.

8 Te ka sa'a kuasun ñai jin ñayiu vi ka ka'in nino'o tno'o kue'e, vi ka ka'an teyii ndeva'i vi ka sa'a xeen ndeva'i.

9 Te ka ka'an ne'i siki ia Dios oo ndee andivi, vi ka ka'in kuentu ñayiu nii ñuyiu.

10 Te ka kani ka kani ñayiu maa ia Dios,

te ka nda'i ñayiu ya guaa ndee ka yichi tenui.

11 Te ka kachi ñayiu kue'e yun: "¿Naxa kuni tna ia Dios?

¿Naxa jinkui'nu tna ini ia oo ndee sukun yun?"

12 Te kondia'a ni ñayiu kue'e ya'a, ja vini ja tu ka nduku ndei nuu ñuyiu,

te kua'ankuei mavikukuikai.

13 Te jandaa ja tu nagua jiniu'u ja ni ndasavii san anu san,

vi ni ndakate san nda'a san jin ndi'i jakue'e.

14 Te ndi'i ni kiuu ka kuun ka kani ña jin san,

te ndi'i ni ne'e tna'a san tnundo'o.

15 Te nuu ja na kachi san: "Na ka'on nagua ka ka'an mai", nuu ja saa te xnda'u san ndikin tata ni, vi Dios.

16 Te nuu ni, nduku ndee san ja jinkui'nu ini san ndi'i ya'a, su vijin ndeva'a ni kuu ja kuni san.

17 Guaa ndee ni kiuu san ini ve'e ii ni, vi Dios,

te ni jinkui'nu ini san ndenu kentakuei ñayiu kue'e.

18 Chi ja ndaa ndija ja ni sa'a ni jin in nuu ndi'vi ndeva'a te tunda'a ni jin ja junkuei nuu vi nai.

19 Te vi nunuu ni te vi nai, te ioo ndeva'a kokuu nuu vi naa ndi'i.

20 Te ñayiu kue'e yun, chi vi kokuu na kuinio in jani ja ñama ndunaa ini ñayiu nuu ndo-toi,

te saa ñama skexiko ni jin nuu ndakoo ni siki, vi Jito'o san.

21 Te kusuchi ndeva'a ini san, te vi sua'a jatu anu san ja tna'u ini san.

22 Te nase nde'e ña jini san nagua kuu, ja tu ni jinkui'nu ini san,

te ni okuu san na kuinio in kiti ndee nuu ni.

23 Te visi ni saa, te siun ni oo san jin ni,

te tnii ni nda'a kua'a san.

24 Te ndeka ña ni jin san ichi jika san vi xteku ña ni jin san, te nuu kuee ka, te ndakuaka ña ni nuu ye'e tajan ni.

25 Te tu nagua neva'a san andivi, chi maintno'o maa ni, vi Dios.

Te nuu ja oo san jin ni, te tu ndioo ka ini san nagua oo nuu ñuyiu ya'a.

26 Kua'an yiki kuñu san vi anu san makuita,

su maa ni kuu kava, vi Dios, ja ndasa'a ndakui ni anu san,

te maa ni kuu ia sa'a jajin san nikuii nikani.

27 Chi vi jinaa ñayiu ka kuu jika nuu ni,

te xnaa ni ndi'i ñayiu ka kujioo nuu ni.

28 Su ja maa san, chi gua'a ka kuu ja koo yatni san nuu ni, vi Dios,

te kukanu ini ña san jin ni, vi Jito'o san, ja maa ni kuu ia Dios san,

ja jito jini ña ni, nagua ja ndakani
san ndi'i tniuu na'nu sa'a
ni.

74

*Vi ndakuatuo ja na skaku ni'nu
ña ia Dios*

Yaa ni tee Asaf

¹ ¿Nau ja vi nikuii nikani ni xn-
dendoo ña ni, vi Dios?

¿Nau ja kiti ini ndeva'a ni nuu
ñayiu ñuu ni

ja ka kui na kuinio ndikachi ja ka
ñu'u ti nuu ite kuikui ni?

² Ndaka'an ni jin ñayiu ñuu ni ja
ni ni'i ni ndee janana'a,

ñayiu ni ndatau ni ja vi kokui
ñayiu sa'a jajin ni,

te ndaka'an ni yuku Sión nuu ni
oo ni.

³ Ne'e ni te kiondita ni nuu ka
nduei ve'e ñuu ni ja ni ka
ndaa ya'a,

te kondia'a ni ja ni ka xnani ndi'i
tee ka ka'an u'u ña jion ve'e
ii ni.

⁴ Te ka kañu xeen tee ka ndakoo
siki ni ini ve'e ii ni,

te ni ka jani de sa'un ii ja xne'e ja
ni ka kundee de.

⁵ Te ni ka ndakoo de siki veñu'u ni
jin kaa yoko,

na kuinio tee ja'nde yutnu nuu ka
ndaa nenee tnu.

⁶ Te jin kaa yoko yun vi jin mar-
tiyu ni ka ja'nde de ndi'i
yutnu

ja ni ndukutu ini veñu'u ni.

⁷ Te ni ka teñu'u de veñu'u ni,
vi ni ka sa'a ne'e ni ka sa'a yichi de
ve'e ii nuu ka ndakakune'e
sivi ni,

te ni ka skunta de ndee nuu ñu'u.

⁸ Te ni ka ndakani ini de jin anu
de: "Na vi xnao in jichi ni
jin".

Te ni ka teñu'u de ndi'i ve'e ii nuu
ni ka ondututu san ja ni ka
ochiñu'u ña san, vi Dios.

⁹ Te tu ka jini ka san tniuu na'nu
ja sa'a ni,

te ni tu ka na tee ka ndakani tno'o
ni ka oo,

te ni tu na in ka'an na kiuu saa
ndi'i tundo'o ya'a.

¹⁰ ¿Te nasaa ka kiuu guaa vi
kokuaku ndee ña tee ka
ka'an u'u ña jin san, vi
Dios?

¿A vi nikuii nikani vi kokane'e ña
ñayiu ka ka'an u'u ña jin
ni?

¹¹ ¿Nau ja vi tu sa'un nagua sa'a
ni jin ñayiu yun?

¿Nau ja tayu'u ni nda'a ni, te vi
sua'a ni ndia'a ni?

¹² Su maa ni kuu rey san ndee
janana'a, vi Dios,

te maa ni sa'a tniuu na'nu ja
skaku ni'nu ni ñayiu ñuyiu.

¹³ Te ni ja'nde maa ni ndute mar
jin ja ka'nu ni,

vi ni ta'u ni xini kiti na'nu ka ñu'u
nuu ndute mar yun.

¹⁴ Te ni jaxin ni xini inka kiti ka'nu
oo nuu ndute mar,

te ni jiña'a ni ja ni ka jaa kiti ka
oo nuu ñu'u te'a.

¹⁵ Te ni sa'a ni ja ni ka jinonta nuu
ndute vi yute,

te ni sichi ni yute nuu jika ni'i
ndute ja tu yichi de.

¹⁶ Te kuenta maa ni kuu tno'o
nduu vi suni tno'o jakuaa,

te maa ni, ni jani yoo vi nikandii
ja ka oo yutnu.

¹⁷ Te maa ni, ni chikua'a ndenu
yituu ja'a ñuyiu,

vi ni sa'a ni yoo i'ni vi yoo vijin.

¹⁸ Te ma ndunaa ini ni, vi Jito'o
san, jin ñayiu ka ka'an u'u
ña jin ni,

ja ka jaku ndee ñai, vi ñayiu ja
tu ka jini nagua kuu, te ka
kane'e ñai jin ni.

¹⁹ Te ma kuandetú ni ja vi ka'ni ña
ñayiu ka kuu na kuinio kiti
xeen, jin sein

ja tu inu ndakui san ja ka kuu san
na kuinio kuku.

Te ni ma ndunaa ini ni in jichi ni
jin ñayiu ñuu ni ja ka tna'i
tno'o suchi ini.

20 Te kondia'a ni tratu ni sa'a ni jin
ñayiu ñuu ni, te koto kuni
ña ni,
chi vi ninii nuu yu'u ñuu ya'a ka
oo ñayiu xeen.

21 Te ma kuandetu ni ja vi
kendoo kanoo ñayiu ka
tna'a tundo'o,
te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu
ka tna'a tno'o suchi ini vi
ñayiu tu nagua ka neva'a.

22 Ndakoo ni, vi Dios, te ka'an
ni'nu ni ja ja'a maa ni.
Ndaka'an ni ja in kiuu in kiuu, ka
kane'e ña ñayiu vasa jin ni.

23 Te ma ndunaa ini ni ja ka kana
jaa ñayiu ka ka'an u'u ña
jin ni,
vi ja ka kuvaa ka kuu ioo ñayiu ka
ndakoo siki ni.

75

*Maa Dios kuu ia sandaa
Yaa ni tee Asaf*

1 Ka ndakuanta'u san nuu ni, vi
Dios,
ka ndakuanta'u san nuu ni, chi
yatni ñu'u oo ni,
te ka ndakani ñayiu tniuu na'nu
sa'a ni.

2 Te kachi Jito'o: "Vi mamaa kiuu
ja jani rin,
te sa'a ndaa rin ja ja'a in in ñayiu.

3 Te nuu tnaa ñuyiu vi ndi'i ja oo
nui,
te maa rin guaa yituu gua'a ndee
ja'a ñuyiu ja tu ndonso.

4 Te jiña'a rin nuu ñayiu ka
sa'a ka'nu maa: Ma vi sa'a
sukun ron maa ron.
Te nuu ñayiu ka sa'a jakue'e,
jiña'a rin: Ma vi kokuu teyii
ron.

5 Ma kokuu vixin ron ja ka'nu kuu
ron,
ni ma ka'an teyii ron."

6 Chi ni masu ichi nuu jinonta
nikandii, ni masu ichi nuu
makee,

ni masu in ñu'u te'a, vaji ja kuu
ka'nu ñayiu.

7 Chi maa Dios kuu ia sa'a ndaa, te
nune'e ña ya jin sava ñayiu,
su sa'a ka'nu ña ya jin sava ka
ñayiu.

8 Te nee tua'a Jito'o in vasu nuu
ñu'u chitu vinu ja kuu ja kiti
ini ya,
vi jaa jaa ti'iñu nuu ja ni saka
tna'a jin ndinuu nuu yuku,
te nuu koso ya, te ndi'i ñayiu ka
sa'a jakue'e vi ko'o, te vi ni
in yuyu ka ma kendoo.

9 Su sein, chi siun ni koka'an san
tno'o ya'a,
te kata san yaa ja sa'a ka'nu san
ia Dios ndi Jacob.

10 Chi kachi Jito'o: "Kindee rin
ndi'i ja ka sa'a teyii ñayiu
ka sa'a jakue'e,
su skaya kua'a rin jandakui ñayiu
ndaa", kachi Jito'o.

76

*Maa Dios kuu ia kundee siki
ñayiu kue'e*

Yaa ni tee Asaf

1 Ñayiu Judá, chi ka jini gua'i ia
Dios,
te teku tno'o ndeva'a ya nuu
ñayiu Israel.

2 Te ñuu Salem oo veñu'u ya,
te yuku Sión kuu nuu oo ndia'a ya.

3 Te yun ni ja'nu ya yutnu ndugua
ja ka tiuu jin kuji,
vi kaa tikute vi yuchi kani vi ndi'i
ja ka jantniuu ñayiu nuu ka
jaxin tna'a.

4 Te maa ni, guaa vivii ye'e tajan
ni, vi Dios,
te ka'nu ka kuu ni saa yuku ja ka
oo nikuii nikani.

5 Te ni ka ndondee ndi'i ja ka
neva'a tee inu ndakui yun,
te ni ka kixin in jichi ni de, te ni
tu ni ka ndone'e nda'a sa'un
ka de.

6 Te nuu ni kuxeen ni, vi Dios ndi Jacob,
te vini ja tu ni ka kanda ka carreta vi kuai ñayiu ka ka'an u'u ña.

7 Ka yu'u ndeva'a ña ñayiu jin ni, vi Dios,
¿te na in kundee ini ja konokuiin nuu ni nuu kiti ini ni?

8 Te ndee andivi oo ni, te sandaa ni kuechi ñayiu,
te ndi'i ñayiu ni ka yu'u, te ni ka jasi yu'i.

9 Te nuu ndakoo ni, vi Dios, ja sandaa ni kuechi ñayiu,
te skaku ni'nu ni ndi'i ñayiu inu luu ini nuu ñuyiu ya'a.

10 Te ja ka kiti ini ñayiu nduu yaa ja vi katai nuu ni,
te visi joo luluu ni ka ñayiu vi kendoo, su vi sa'a ka'nu ñai jin ni.

11 Vi kee yu'u ni nuu ia Dios, su vi skunkuu ni nuu ya.
Te ndi'i maa ni ja ka oo ni nii nuu oo ia ka yu'u ndeva'a ñayiu,
ne'ekuei ni te vi soko ni nuu ya,

12 chi maa ya kindee ja ka jichi ka kanda tee ka kuu na'nu,
vi sa'a ya ja ka yu'u tee ka kuu rey nuu ñuyiu.

77

Na vi ndaka'on tniuu na'nu ni sa'a ia Dios

Yaa ni tee Asaf

1 Ni kana jaa san nuu ia Dios, ni kana jaa san nuu ya,
nagua ja na konini ya tno'o ja jikanta'u san nuu ya.

2 Kiuu ja kusuchi ini san, te ndanduku san Jito'o,
te ni ja tu jinkuiin san ja kane'e san nda'a san nuu ndaku-atu san tno'o jakuaa,
su tu ya'a ini anu san ja ndusii ini san.

3 Te nuu ndaka'an san ia Dios, te tnana nda'u san,
te ndakani ini san tniuu sa'a ya, te kuita anu san.

4 Te tu jandetu ni ja kusun san, vi Jito'o san,
te vini ja tu jini san nagua sa'a san, te ni ja tu kuu ja ka'an san.

5 Ndaka'an san ndee kiuu xtna'nu'u
vi nagua ni kuu ndee janana'a yun.

6 Te ndaka'an san yaa ja ni ojita san tno'o jakuaa,
te ndakani ini san jin anu san, te kachi san:

7 "¿A vi in jichi ni, ni skexiko ña Jito'o,
te ma ka'an nda'u ka'an kee ka ña ya jion?

8 ¿A vi ma kunda'u sa'un ka ini ña ya jion?
¿A vi nikuii nikani ja ni ndi'i tno'o ni kee yu'u ya?

9 ¿A ni ndunaa ini ia Dios ja kunda'u ini ña ya jion?
¿A kiti ini ndeva'a ya ja vini ja tu ka'an nda'u ka'an kee ka ña ya?"

10 Te ni kachi san: "Ya'a kuu ja kusuchi ka inio,
chi masu inuu ka sa'a ia oo ndee sukun tniuu na'nu jin nagua ni osa'a ya ndee ama ka".

11 Kondaka'an san tniuu na'nu ni sa'a Jito'o,
te kondaka'an san javii java'a ni sa'a ya ndee ja ni kuu nana'a yun.

12 Te kondaka'an san ndi'i tniuu na'nu ni sa'a ni, vi Dios,
te koka'an san tniuu vii ni sa'a ni.

13 Te ichi vii kuu ichi ni, vi Dios.
Te tu na inka chu'chi ka'nu ka saa maa ni.

14 Chi maa ni kuu ia Dios ja sa'a ni tniuu vii tniuu va'a,
te ni xne'e ni jaka'nu ni nuu ñayiu taka ñuu.

15 Te jin jandakui ni, ni ndatau ni ñayiu ñuu ni,
ja ka kui ndikin tata Jacob vi se'e de José.

16 Nuu ni jini ña ndute mar jin ni,
vi Dios, te ni yu'u de,
te vi ni kisi ka'a ndute mar ja ni
yu'u.

17 Te ni kuun sau ndee nuu viko,
te ni ka'ndi andivi, vi ni kuun
tajan.

18 Te vi jiso kuiti ka'ndi sa'a ni nuu
yi'i tikacha andivi,
te nii kuiti ñuyiu ye'e ja kuun
tajan, te ni kisi ñu'u ja ni
tnaa.

19 Te ni june ni ichi nuu ndute
mar, vi ni ja'nde ni ndute
mar,
su tu na in ni nuku'un ndenu na'a
si'in ni.

20 Te ni ondeka ni ñayiu ñuu ni
ja ni ka ojikai na kuinio
ndikachi,
jin ma'ñu sagua Moisés vi Aarón.

78

*Siun ni jito jini ia Dios ñayiu
ñuu ya*

Yaa ni tee Asaf

1 Maa ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu
san, vi tanuu ni tno'o ja
kaxtno'o san nuu ni,
te vi konini gua'a ni tno'o ka'an
san.

2 Chi ndakani san tno'o ja'vi,
te ka'an san tno'o ja ni yiyu'u ndee
janana'a yun.

3 Su ja ka jinio tno'o yun,
chi ja ni ka oninio ni ka ndakani
ndi tata ja'nuo.

4 Te ma vi tayu'u tno'o nuu se'o,
chi na vi kondakanio nuu
ndikin tatao ja vajikuei nuu
kuee ka,
te siun ni vi kosa'a ka'nuo Jito'o,
te na vi kondakanio jaka'nu
ya vi tniuu na'nu ja ni sa'a
ya.

5 Ni tatnuni Jito'o nuu Jacob vi
nuu ndikin tata de ja ka kui
ñayiu Israel
naxa vi koo naxa vi kakai, vi ni
jiña'a ya ley ya nui.

Te ni tatnuni ya nuu ndi nija'nuo
ja na vi kaxtno'o de nuu
ndikin tata de,
6 nagua ja na vi kuni ñayiu kikuei
nuu kuee ka,
vi na vi kuni se'i ja inka vi kakui,
te ñayiu yun na vi ndakani
nuu se'i,
7 nagua ja vi kukanu ini ia Dios,
te ma vi ndunaa ini tniuu
na'nu ni sa'a ya,
te na vi kuantno'i tno'o ja tatnuni
ya,
8 te ma vi kosa'i nagua ni ka osa'a
ndi nija'nuu,
ja ni ka okuu ñayiu tu ka jini
nagua ka sa'a, vi ni ka on-
dakoo siki ia Dios,
vi ni ka okuu ñayiu ja ya'a yun ni
ja ni ka ondakani ini,
te tu ni ka okuu ñayiu ndaa nuu
ia Dios.

9 Te tee ka kuu tatatno'o Efraín,
chi visi ka nee de kuji de vi
yutnu ndugua de,
su ni ka jino yu'u de kiuu ja ni ka
jaxin tna'a de.

10 Te tu ni ka skunkuu de tratu ni
ka sa'a de jin ia Dios,
ni tu ni ka kuini de ja vi kondikin
de tno'o ni kaxtno'o ya nuu
de.

11 Chi ni ka ndunaa ini de tniuu
na'nu ni sa'a ya
vi tniuu vii tniuu va'a ja ni xne'e
ya nuu de.

12 Chi ni sa'a ia Dios javii java'a jin
nuu ndi nija'nu de
nuu ñunde'i Zoán ja oo ñuu
Egipto.

13 Ni ja'nde sagua ya ndute mar, te
ni ka ya'a ndi nija'nu de,
te ni oyituu gua'a ya ndute yun na
kuinio in muro.

14 Te tno'o nduu ni ondeka ya
ñayiu yun jin in viko,
te niñu niñu tno'o jakuaa ni oye'e
ni'nu in ñu'u.

15 Te ni ndata sagua ya kava nuu
ñu'u te'a,

te ni kee in nuu ka'nu ndute ja ni jiña'a ya ja ni ka ji'i ñayiu Israel.

16 Chi ni sa'a ya ja ni jinonta in nuu ndute yika kava, te ni jika de na kuinio yute.

17 Su visi ni saa, te ni ka sa'a ni de yika kuechi nuu ia Dios, chi ni ka ndakoo de siki ia oo ndee sukun nuu ñu'u te'a yun.

18 Chi ni ka kii ini de ja ni ka jito tnuni de ia Dios, te ni ka jikan de ja vi kaa de vi nagua ka junkuaan ini maa de.

19 Te ni ka ka'an kuechi de siki ia Dios, te ni ka kachi de:

“¿A kuu taa ia Dios ndei nuu ñu'u te'a ya'a, te vi junkoo ja vi kao?”

20 Chi jandaa ja ni ndata ya kava yun, te ni jinonta ndute ja ni jika de na kuinio in yute, te ni junku'un de nuu ñu'u te'a yun. Te vitna, ¿a kuu taa ya xtaa ja vi kao?

¿Vi a kuu taa ya kuñu ja vi kao?”, ka kachi de.

21 Te nuu ni onini Jito'o tno'o ya'a, te ni kiti ini ya,

te ni kiti ini ndeva'a ya na kuinio in ñu'u ja ni ja'nu ja'nu siki ñayiu Israel ja ka kui tatatno'o Jacob.

22 Chi tu ni ka kukanu ini de ia Dios,

te ni tu ni ka kandija de ja skaku ni'nu ña ya jin de.

23 Su visi ni saa, te ndee sukun yun ni tatnuni ia Dios nuu viko, te ni june ya ye'e andivi.

24 Te ni sa'a ya ja ni kuun na kuinio xtaa triu nani maná ja oo ndee andivi yun, ja ni ka jaa ñayiu ñuu ya.

25 Te ni ka jaa ñayiu xtaa ja ka jaa ia ka jinokuechi nuu Dios, te ni tetniuu ya ja ni ka jai vi ndee ni ka ndutu chii.

26 Te ni sa'a ia Dios ja ni jinki'i in tachi ichi andivi ja vaji nuu jinonta nikandii,

te jin jaka'nu ya ni sa'a ya ja ni kii in tachi ichi sur.

27 Te ni sa'a ya ja ni junkuei kuñu na kuinio sau nuu ka oo ñayiu ñuu ya,

chi ni junkuei kiti ndagua na kuinio ñuti ja nduei yu'u ndute mar.

28 Chi ni sa'a ya ja ni junkuei ti ma'ñu nuu ka ndaa ve'e ka oi

vi nii xiin ve'e sa'un nuu ka oi.

29 Te ni ka jai vi ndee ni ka ndenuu ini,

chi saa te ni skunkuu ia Dios nagua ni ka ondioo ini.

30 Te vi kuini ka ja vi ndutu chii, chi vi ka jaa ii kai

31 nuu ni kiti ini ia Dios jin ñayiu yun, te ni sa'a ya ja ni ka ji'i ñayiu inu ndakuí ka

vi ni ka naa ñayiu gua'a ka ne'u ñayiu Israel.

32 Su visi ndi'i yun ni sa'a ya, su ni ka sa'a ni ñayiu yun yika kuechi,

te tu ni ka kandijai tniuu na'nu ja ni sa'a ya.

33 Yun kuu ja ni sa'a ya ja joo ni kiuu ni ka oteku ñayiu yun, chi ni okuu na ni kuinio nuu jaka inio,

te kuia ja ni ka otekui ni okuu nino'o ni tnundo'o.

34 Su nuu ni osa'a ia Dios ja ni ka oji'i sava ñayiu yun, te ni ka ondanduku sava kai ia Dios, saa ndia te vi ni ini ni anui ni ka ondandukui ya.

35 Chi saa te ni ka ondaka'in ja Dios kuu ia tava'a ña, te suu maa ia Dios oo ndee sukun yun kuu ia ni ndatau ña jin.

36 Su masu inu ndijai ja ni ka oka'an lui nuu ia Dios, chi chia inu tno'i.

37 Chi masu ñayiu ndaa ni ka okui nuu ia Dios,

te tu ni ka oskunkui tratu ni sa'a ya jion.

38 Su visi ni saa, te ni okunda'u ini ña ia Dios jin ñayiu yun, te ni ojaka'nu ini ya jakue'e ni ka osa'i, te tu ni xnaa ña ya jin, te kua'a jichi ni ja'nu ni'nu ya ja kiti ini ya, te tu ni tetniuu ya tundo'o siki ñayiu yun.

39 Chi ni ndaka'an ya ja in ñayiu ñuyiu sua'a ni ka kui, na kuinio nuu junki'i tachi, te ya'a kua'an, te tu ndajiokuiin ka.

40 Chi kuakua'a jichi ni ka ondakoi siki ia Dios nuu ñu'u te'a yun, te ni ka ojiña'i tno'o suchi ini nuu ya nuu tu na ñayiu ka oo.

41 Te ni ka ondajiokuiin kua'a jichi ni ka ojito tnuni ia Dios, te ni ka osa'i ja ni okiti ini ia Dios ñayiu Israel.

42 Chi ni ka ndunaa ini jaka'nu ia Dios vi naxa ni sa'a ya ja ni ndatau ña ya nuu nda'a ñayiu ni ka oka'an u'u ña jin,

43 na ni sa'a ya tniuu na'nu ñuu Egipto vi ni sa'a ya javii java'a nuu ñunde'i Zoán,

44 vi ni sa'a ya ja ndute yute Egipto ni nduu niñi, te tu ni kuu ka vi ko'o ñayiu ndute yun.

45 Vi ni tetniuu ya kua'a ndeva'a chiukun ja ni ka jaa ña ti jin ñayiu Egipto yun, vi likuara ja ni ka sa'a ti kua'a jakue'e.

46 Vi ni tetniuu ya tika langosta ja ni ka jaa ti ja kee nuu ñunde'i vi ni ka xnaa ti taka ja ka jitu ñayiu.

47 Vi ni sa'a ia Dios ja ni kuun niñi na'nu ndeva'a ja ni xnaa ña jin tnu uva vi yua'a xeen ndeva'a ja ni teñu'u ña jin tnu tichi iuu.

48 Te ni ja'ni ña niñi yun jin ndikachi,

te ni kuun ña tajan jin isndiki, te ni ka ji'i ti.

49 Te ni sa'a ya ja ni ka tna'a ndeva'a ñayiu Egipto tundo'o,

chi ni tetniuu ya ja kiti ini ya vi tno'o xeen vi tno'o suchi ini, ndi'i ka kuu na kuinio in yukun ka'nu ia ka jinokuechi nuu ya ja vi xnaa ña.

50 Chi ni xne'e ia Dios ja kiti ini ya siki ñayiu yun, te tu ni skaku ña ya ja vi kui,

chi ni jandetu ya ja ni ka ji'i ñayiu yun ndi'i ni nuu kue'e.

51 Chi ni sa'a ya ja ni ka ji'i ndi'i seyii xtnañu'u ñayiu Egipto, ja ka kui tatatno'o Cam.

52 Yun te ni ndene'e ya ñayiu ñuu ya na kuinio jin in taju ndikachi,

te kua'an ya jin, ichi nuu ñu'u te'a. 53 Te ni ondeka gua'a ña ya jin, nagua ja ma vi koyu'i.

Su ñayiu Egipto ja ni ka oka'an u'u ña, chi ni sa'a ya ja ni ka sa'ui nuu ndute mar.

54 Yun te ni jino ya jin ñayiu ñuu ya nuu ñu'u ii ya, nuu oo yuku ja ni kindee ya jin jandakui ya nuu ñayiu ni ka oo ñuu yun.

55 Te vi jin nuu ñayiu ñuu ya, te ni skunu ya ñayiu ni ka oo ñuu yun,

te ni ja'nde ya ñu'u yun ja vi sa'a jajin ñayiu Israel, te ni jiña'a ya ve'e ja ni ka xndendo ñayiu yun ja vi koi.

56 Su ni ka jito tnuni ñayiu Israel ia Dios, te ni kiti ini ia oo ndee sukun,

chi tu ni ka skunkui tno'o ni tatnuni ya.

57 Chi saa sua'a ni ka ndajiokuiin, te ni ka ndakoi siki ia Dios, nagua ni ka osa'a ndi nija'nui, chi inu tno'o ndeva'i, nagua sa'a in kuji ja tu tiuu ndaa.

58 Chi ni ka sa'i ja ni kiti ini ya nuu ka chiñu'i chu'chi, vi ni kuu kuiñu ya nuu ni ka sa'i chu'chi jin yutnu.

59 Te nuu ni jini ia Dios ja siun ka sa'i, te ni kiti ini ndeva'a ya, te in jichi ni ni skexiko ya ñayiu Israel.

60 Te ni xndendoo ya ve'e ii ya ja oo ñuu Silo, ja ni okuu ve'e sa'un nuu ni oo ya ne'u ñayiu Israel.

61 Te ni jandetu ya ja ni ka jiso ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya, jatnu ii nuu xne'e ja ni oo jaka'nu ya vi ja ye'e tajan ya.

62 Te ni kiti ini ndeva'a ya nuu ñayiu ñuu ya, te ni jandetu ya ja kua'i ni ka ja'ni ña jin yuchi kani.

63 Te ni ka kai suchi yii kuechi, te tu na in ni jita ka yaa ja vi tnanda'a suchi si'i ndutu.

64 Te jin yuchi kani ni ka ja'ni ña jin sutu, te tu ni kuu ja vi nda'i ndee ña ñasi'i de ja ni ka ndonda'u ña.

65 Yun te ni ndakoo Jito'o na kuinio in ñayiu ja ni ndoto nuu kixin, axi kuu ya na kuinio in tee jaxin tna'a ja ni jini de jin texeen, te kana kua'an kana vaa de.

66 Te ni kundee ya nuu ñayiu ka ka'an u'u ña jin ya, te ni ka ndakaka yatai, te ni ka kendoo kanoi nikuii nikani.

67 Te ni skexiko ya ñayiu ka kuu ndikin tata José, te tu ni kaji ya ñayiu ka kuu tatatno'o Efraín.

68 Su ni kaji ya tatatno'o Judá, vi yuku Sión ja kutoo ndeva'a ya.

69 Te nuu yuku sukun yun ni sa'a ya ve'e ii ya ja sukun na kuinio andivi, te ni jani yutnu ya ja siun ni na koo nagua oo ñuyiu.

70 Te ni kaji ya David, tee jinnokuechi nuu ya, ja ni okuu de tee ni ojito ndikachi.

71 Te ni xtajioo ña ya ja ma kotaa ka de ndikachi, nagua ja kokoto de ñayiu ñuu ya ja ka kui ndikin tata Jacob, ja suni ka kui ñayiu Israel, ja ni sa'a jajin maa ia Dios.

72 Te ni ojito gua'a ña David jin ñayiu ñuu ia Dios vi ni ondeka ndaa kuiti ña de vi ni ojini de naxa koto ña de.

79

Ka kusuchi ini ñayiu ja ni naa Jerusalén

Yaa ni tee Asaf

1 Ni kiukuei ñayiu inka ñuu nuu ñuu ja ni sa'a jajin ni, vi Dios, te ni ka sa'a ne'e ni ka sa'a yichi veñu'u ii ni, vi ni ka xnani ndi'i Jerusalén.

2 Te ni ka xndendoi yiki kuñu tee ni ka ojinokuechi nuu ni, ja ni ka jaa ña kiti ndagua, vi ni ka jaa ña kiti yuku jin ñayiu maa ni.

3 Te ni ka jati niñi ñayiu Israel ninii Jerusalén na kuinio ndute, te ni in ñayiu, tu na in ni oo ja tayu'u ña jin.

4 Te ka kendoo san jakanoo nuu ñayiu sava ka ñuu ja ka oo yatni jin san, vi ka jaku ndee ña ñayiu ka oo xiin nuu ka oo san, vi ka sa'a kuasun ñai.

5 ¿Nasaa ka kiuu kuu ja kokiti ini ni nuu in in san, vi Jito'o san?

¿A vi siun ni kokiti ini ni, na kuinio in ñu'u ja kai koko koko?

6 Kokiti ini ni nuu ñayiu sava ka ñuu ja tu ka jini ña jin ni, vi nuu ka tatnuni rey ja tu ka ndakakune'e ña jin ni.

7 Chi ni ka ja'ni ña de jin ndikin
tata Jacob,
te ni ka xnaa de ñuu ni.

8 Te ma tetniuu ni tundo'o siki in
in sein ja ja'a yika kuechi ni
ka osa'a ndi nija'nu san.

Ne'e ñama ni, te kunda'u ini ña ni,
chi ja ni ka kuita sa'un san.

9 Chituu ña ni, vi Dios, chi maa
ni kuu ia skaku ni'nu ña,
nagua ja na koka'nu sivi ni.
Skaku ni'nu ña ni nagua ja na koo
jayiñu'u nuu ni,

te kuaka'nu ini ni jin yika kuechi
ka sa'a san.

10 Chi kana saa vi kachi ñayiu sava
ka ñuu: "¿Ndenu oo tu Dios
ñayiu ya'a?"

Te kuandetu ni na vi kuni san
naxa ndaxtenaa ni ñayiu ni
ka ja'ni ña jin tee ni ka
ojinokuechi nuu ni,

nagua ja suni na vi kuni ñayiu tu
ka jini ña jin ni.

11 Te konini ni ja ka kana nda'u
ñayiu ka ndesi vekaa,

te jin ja jaka'nu ni skaku ni'nu ni
ñayiu ka oo ja vi kui.

12 Te ndajione'e ni uja jakue'e siki
ñayiu sava ka ñuu ja ka oo
yatni jin san,

nagua ni ka takanoo ñai jin ni, vi
Jito'o san.

13 Te sein, chi ñayiu ñuu maa ni
ka kuu san,

vi ka kuu san na kuinio ndikachi
ja ka ñu'u ti nuu ite kuikuii
ni,

te siun ni vi kosa'a ka'nu ña san,
te nikuii nikani vi kokata san yaa
ja ka sa'a ka'nu ña san.

80

Vi kakanta'uo ja na chituu ña ia

Dios

Yaa ni tee Asaf

1 Konini ni joo tno'o ka'an san, vi
Dios, maa ni ja jito jini ni
ñayiu Israel,

vi ndeka nduu ni ndikin tata José
na kuinio ndikachi,

maa ni ja nukoo ni tatnuni ni ne'u
nuu ka nukuiin ja ka nani
querubin siki jatnu ii ni.

Xtuu nuu ni,

2 te xne'e ni jaka'nu ni nuu ndikin
tata Efraín vi nuu ndikin
tata Benjamín,

vi nuu ndikin tata Manasés.

Ne'e ni te skaku ni'nu ña ni.

3 Tata Dios, ndasa'a ña ni nagua ni
ka oo san ndee ama ka.

Kunda'u ini ña ni jin in in san, te
skaku ni'nu ña ni.

4 Jito'o ja kuu ni ia Dios ndakui
ndeva'a, ¿nasaa ka kiuu
kuu ja kokiti ini ni

ja vi ma konini kuiti ni tno'o ja ka
ndakuatu ñayiu ñuu ni?

5 Te ni sa'a ni ja ka kusuchi
ndeva'a ini san,

te vi tenuu san kuu ja ka jaa ka ji'i
san.

6 Te ni jandetu ni ja ka sa'a kuasun
ña ñayiu sava ka ñuu ja ka
oo yatni jin san,

vi ka jaku ndee ña ñayiu ka ka'an
u'u ña jin san.

7 Tata Dios ja kuu ni ia ndakui
ndeva'a, ndasa'a ña ni
nagua ni ka oo san ndee
ama ka.

Kunda'u ini ña ni jin in in san, te
skaku ni'nu ña ni.

8 Chi ni ndene'e ña ni na kuinio in
tnu uva ndee ñuu Egipto,

te ni skunu ni ñayiu tu ka jini ña
jin ni,

ja ni ka oo ñuu ya'a, te yun ni
ndaxtee ña ni na kuinio in
tnu uva.

9 Te ni ndasavii ni ñunde'i nuu oo
tnu,

te ni ndee yo'o tnu, te ni chituu nii
ñuu ya'a.

10 Te ni chisa'u kati tnu yuku ka
oo ya'a,

vi ni ka chisa'u nda'a tnu uva yun
tnu itni na'nu.

11 Te ni ka kuu nani nda'a tnu
ja ni kentakuei guaa ndee
yu'u ndute mar,

te se'e tnu ja ni nana ndee yika tnu, ni kentakuei guaa ndee yute Éufrates.

12 Te ¿nau ja ni xnani ni korra ja ndesi nuu oo tnu uva ni?

Te ndi'i ni ñayiu ka ya'a ichi yun ka ja'nde ti.

13 Te ka skuechi kueli ña kini yuku vi ka jaa ña kiti yuku.

14 Vitna te ndajiokuiin ni, vi Dios, ja kuu ni ia ndakui ndeva'a, te nuu oo ni ndee andivi, kondia'a ni naxa ndo'o tnu uva ni.

Ne'e ni te kokoto ni tnu.

15 Chi jin nda'a maa ni ni ndaxtee ni tnu,

te ni sa'a yutnu maa ni se'e tnu ja ni nana ndee yika tnu.

16 Te ni ka ja'nde ñayiu tnu uva ni vi ni ka teñu'u tnu.

Te xnaa ni ñayiu yun jin ja kiti ini ni.

17 Su chituu ni tee ni kaji maa ni vi se'e tee ni jani yutnu ni.

18 Chi saa te ma vi kujioo san nuu ni.

Ndataa ni ja ka tekun san, te vi kondakakune'e ña san jin ni.

19 Jito'o ja kuu ni ia Dios ndakui ndeva'a, ndasa'a ña ni nagua ni ka oo san ndee ama ka.

Kunda'u ini ña ni jin in in san, te skaku ni'nu ña ni.

81

*Vi kata sii ini ni nuu ia Dios
Yaa ni tee Asaf*

1 Vi kata sii ini ni nuu ia Dios, ia taa ja ndakuio.

Vi kana sii ini ni ja ka sa'a ka'nu ni ia Dios ñayiu ka kuu ndikin tata Jacob.

2 Vi kata ni yaa vi skaxin ni pandero,

te vi tee ni yutnu kaxin vi yutnu nda'i.

3 Te vi tiuu ni ndikin kiuu ndayoso jaa yoo, vi kiuu ja nduu sagua yoo ja kuu lлена,

vi kiuu ka sa'o viko ka'nu.

4 Te ya'a kuu in ja kanuu ja vi sa'a ñayiu Israel,

chi in tno'o ja ni tatnuni ia Dios nuu ndikin tata Jacob kuu.

5 Te ya'a kuu ja ni tatnuni ya nuu ndikin tata José,

na ni ndakoo ya siki ñayiu Egipto.

Ni onini san in sa'an ka ka'an ñayiu ja tu jinkui'nu ini san.

6 Te kachi ia Dios: "Ni kindee rin in javee ja ni ka ondiso ron, te ni ka ndoo uun nda'a ron jin tniuu ndee ja ni ka osa'a ron,

7 Te nuu ni ka tna'a ron tno'o suchi ini, ni ka kana ron nuu rin, te ni skaku ni'nu ña rin, te ndee nuu viko tnutnuu yun oo rin,

te ni onini rin tno'o ka ka'an ron, te ni jito tnuini ña rin nuu ñu'u ndute nuu nani Meriba.

8 'Te maa ron ja ka kuu ron ñayiu ñuu rin, vi konini tno'o ja na ka'an rin nuu ron,

vaa nuu sua'a te vi konini ron ñayiu Israel tno'o ka'an rin.

9 Vaa ma vi koneva'a ron chu'chi ñayiu inka ñuu ve'e ron,

ni ma vi junkuiin jiti ron nuu chu'chi ja tu ka jini ron.

10 Chi maa rin kuu Jito'o Dios ron ja ni ndene'e ña rin Egipto.

Vi kune yu'u ron, te na tnaa rin ja vi kaa ron, jiña'a rin.

11 'Su tu ni ka kuini ñayiu ñuu rin ja vi konini tno'o ni ka'an rin,

te ni tu ni ka kuini ñayiu Israel ja vi kuantno'o ñai.

12 Te yun kuu ja ni xndendoo rin jin, chi inu ndee ndeva'a ini anui,

te ni ka sa'a mai nagua ka kuini.

13 Su nuu sua'a te ni ka onini ñayiu ñuu rin tno'o ni ka'an rin nui,

te ni ka jika ñayiu Israel nuu ichi rin.

14 Nuu saa, chi vi nunuu sua'a ni,
te xnaa rin ndi'i ñayiu ka
ka'an u'u ña jin nuu siun,
te tetniuu rin tundo'o vi tna'a
ñayiu ka ndakoo siki.

15 Te ñayiu ka skexiko ña jin rin
ja kuu rin Jito'o, vi ka'nu
jiti nuu rin ja vi chiñu'u ñai
nuu siun.

Su tuu, chi nikuii nikani vi kotna'i
tundo'o.

16 Te nuu maa ñayiu ñuu rin, chi
kokuña'a rin triu gua'a ja vi
kokai,

te kokuña'a rin nduxi ja kee yika
kava ja vi koko'i vi ndee vi
ndenuu ini nuu siun",

kachi ia Dios.

82

*Dios kuu ia ka'nu ja ja'nde ndaa
ya kuechi*

Yaa ni tee Asaf

1 Maa ia Dios tatnuni nuu ka
ndututu chu'chi ka oo ndee
andivi,

nagua ja ka'nde ndaa ya kuechi
siki chu'chi yun.

2 Te jiña'a ya: "¿Nasaa ka kiuu
vi koka'an ni'nu ron ja ja'a
tniuu kue'e,

ja maa ni ka chituu ron ñayiu ka
sa'a jakue'e?

3 Vi ka'an ni'nu ja ja'a ñayiu inu
vita vi ja ja'a suchi ka kuu
la'u.

Vi sa'a ndaa ja ja'a ñayiu ka tna'a
tundo'o vi ñayiu tu sa'un
nagua ka neva'a.

4 Vi ndatau ñayiu ka tna'a
tundo'o vi ñayiu tu sa'un
nagua ka neva'a.

Vi skaku ni'nu jin nuu nda'a ñayiu
kue'e.

5 'Chi tu ka jini ron ja ka kuu ron
chu'chi, te ni tu ka jinkui'nu
ini ron,

te ka jika ron ñunee, te ka kisi
ndi'i ja oo ñuyiu."

6 Te jiña'a rin: "Chu'chi ka kuu
maa ron,
te ndi'i ron ka kuu se'e Dios, ia oo
ndee sukun.

7 Su visi ni saa, te vi kuu ron,
nagua ka ji'i ndi'i ñayiu,
te vi ndonso ron nagua ka ndonso
tee ka tatnuni", jiña'a rin.

8 Ndakoo ni, vi Dios, te sandaa ni
kuechi ñayiu ñuyiu,
chi maa ni kuu Jito'o ñayiu ndi'i
ñuu.

83

*Ka ndakuatu ñayiu ja na chituu
ña ia Dios*

Yaa ni tee Asaf

1 Ma kasi yu'u ni, vi Dios, ja ma
ka'an ni,

te ni ma kendoo titi'i ni.

2 Chi ni ka kuvaa ñayiu ka ka'an
u'u ña jin ni,

te ni ka ndakoo ñayiu ka skexiko
ña siki ni.

3 Chi ka ndatno'o yu'i ja vi ndakoi
siki ñayiu ñuu ni,

vi ka ndatno'i ja vi ndakoi siki
ñayiu jito jini maa ni, vi
Dios.

4 Te ka kachi: "Ne'ekuei ni te na
vi xnao jin, nagua ja ma vi
koo kai ñuu ya'a,

nagua ja ma vi kondaka'an sa'un
ka ña jin ñayiu Israel", ka
kachi.

5 Chi ni kintna'a tno'o ka ndatno'i,
te invaa ni tno'o ka ka'in,

te ni ka sa'i in tratu ja vi ndakoi
siki ni, vi Dios.

6 Te sui ka kuu tatatno'o Edom vi
tatatno'o Ismael,

vi ñayiu ñuu Moab vi ndikin tata
Agar,

7 vi ñayiu Gebal vi ñayiu Amón, vi
ñayiu Amalec,

vi ñayiu filisteo vi ñayiu ka oo
ñuu Tiro.

8 Te suni ndee ñayiu Asiria ni ka
kututu jin ñayiu yun,

te ni ka chituu ñai jin ñayiu ka
kuu tatatno'o Lot.

9 Sa'a ni jin ñayiu yun, vi Dios, nagua ni sa'a ni jin ñayiu ñuu Madián
vi nagua ni sa'a ni jin Sísara vi jin Jabín yute Cisón.

10 Te ni xnaa ni de nuu nani Endor,
te ni ka te'i yiki kuñu de ja ni ka nduu ja'an nuu ñu'u yun.

11 Sa'a ni jin tee ka kuu nija'nu yun nagua ni sa'a ni jin Oreb vi jin Zeeb.
Sa'a ni jin ndi'i tee ka tatnuni yun nagua ni sa'a ni jin Zeba vi jin Zalmuna,

12 chi ni ka kachi de: "Na vi sa'a jajion nuu oo ite maa ia Dios".

13 Sa'a ni, vi Dios, ja na vi kio-tuu de na kuinio in yutnu tindiki ja jiso ña tikacha,
axi na kuinio nda'a yichi ja xtechi ña tachi,

14 axi na kuinio ñu'u ja teñu'u in tinduu ka'nu,
na kuinio yaa ñu'u ja teñu'u yúku nuu ka oo yutnu.

15 Te saa sondikin ni ñayiu yun jin sau xeen ni,
vi siu'u ni ñayiu jin tikacha ni.

16 Sa'a ni ja na vi ndukanoo ndeva'a ñayiu yun,
nagua ja na vi ndanduku ñai jin ni, vi Jito'o san.

17 Te siun ni na vi kendoo kanoi vi na vi kunu nuu ini,
te vi ka kukanoi, te na vi kui.

18 Te na vi kuni ñayiu yun ja maa ni kuu Jito'o,
te maintno'o maa ni oo ndee sukun, siki ndi'i ja oo ñuyiu.

84

Ka ndioo inio ja vi koo ve'e ia Dios

Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Nase luluu kaa ve'e nuu oo ni, vi Jito'o san, ja kuu ni ia ndakui ndeva'a.

2 Te ndioo ndeva'a ini anu san ja koo san veñu'u ni, vi Jito'o san,
te ndi'i san jin anu san vi jin yiki kuñu san kata san yaa ja kusii ini san nuu ni, vi Dios, ja kuu ni ia teku.

3 Te vi ndee tisala ka kuu tixi'i ka ni'i ti ve'e ti ini veñu'u ni,
vi tixiko ka sa'a ti taka ti nuu vi ta'u se'e kueli ti yatni nuu oo altar ni, vi Jito'o san,
ja kuu ni ia ndakui ndeva'a, vi rey san vi Dios san.

4 Na ta'u na ndetu ñayiu ka oo ve'e ni,
chi nikuii nikani ka sa'a ka'nu ñai jin ni.

5 Na ta'u na ndetu ñayiu ka ni'i jandakui nuu ni,
te maa ni ka ndioo ini ja vi kakai nuu ichi ni ja kentakuei ndee yuku Sión, vi Dios.

6 Te nuu ka jikai in chiko'i nani "nuu ka nda'i" ja kuu ñu'u yichi,
te ndasama ja nduu na kuinio in nuu kee ndute,
te kuun sau, te chitu ndute nuu pila.

7 Te in kiuu in kiuu vi nduu ndakui kai nuu kua'ankuei,
te nuu kentakuei Sión, te yun vi kuni ia Dios.

8 Konini ni joo tno'o ja ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o san, ja kuu ni ia ndakui ndeva'a.
Konini ni joo tno'o ka'an san, vi Dios Jacob.

9 Kondia'a gua'a ni tee kuu rey ja ni kaji maa ni, vi Dios,
chi maa ni kuu ia jito jini ña jin in san.

10 Chi gua'a ka kuu ja koo san in kiuu nuu ve'e maa ni, vi Dios,
masu ja koo san in mil kiuu ndee inka nuu.

Chi junkuaan ka ini san ja kokoto san ye'e ve'e ia Dios, masu ja koo san nuu oo jakue'e.

¹¹ Chi ye'e ia Dios nuu ka oo vi jito jini ña ya jion.

Te jiña'a ya java'a vi jayiñu'u nuu ñayiu ka jika ndaa nuu ya, te tu kuxii ya javii java'a ya nui.

¹² Te na ta'u na ndetu ñayiu ka kukanu ini ña jin ni, vi Jito'o san, ja kuu ni ia ndakui ndeva'a.

85

Xne'e ni ja kunda'u ini ña ni, vi Dios

Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

¹ Gua'a ndeva'a Jito'o kuu ni jin ñayiu ñuu ni, vi Dios,

chi ni sa'a ni ja ni ka ndajiokuiin ndikin tata Jacob nuu ni ka oi ñuu ñayiu ni ka ka'an u'u ña.

² Te ni jaka'nu ini ni jakue'e ka sa'a ñayiu ñuu ni, vi ni xnaa ni ndi'i yika kuechi.

³ Te ni ya'a ini ni jin ja kiti ini ni, te tu ka kiti ini ndeva'a ni nuu in in san.

⁴ Ndasaa ña ni inka jichi, vi Dios, ja kuu ni ia skaku ni'nu ña, te ma kokiti ini ka ni nuu in in san.

⁵ Chi ¿a vi siun ni kokiti ini ni nuu in in san?

¿Te a vi nikaa niki'in ni kokiti ini ni?

⁶ ¿A ma ndataa ni tno'o ndee ini, nagua ja na vi ndusii ini ñayiu ñuu ni?

⁷ Ne'e ni, te kunda'u ini ña ni, vi Jito'o san, te skaku ni'nu ña ni.

⁸ Te konini san tno'o ja ka'an Jito'o Dios,

chi ka'an ya ja vi koo mani ñayiu ñuu ya vi ñayiu ka sa'a ndaa nuu ya,

nagua ja ma vi ndukue'i ja vi ndajiokuiin vi sa'i taka jakue'e.

⁹ Chi jandaa ja yatni ñu'u oo ia Dios ja skaku ni'nu ya ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ya, nagua ja koo ja ye'e tajan ya nuu ñuo.

¹⁰ Te vi nukuntna'a ja nda'u ini ya jin tno'o ndaa, te vi ndakanu ni'nu tna'a tniuu ndaa jin jamani.

¹¹ Te kute tno'o ndaa nuu ñu'u, te vi kunio tniuu ndaa ndee an-divi.

¹² Chi tetniuu Jito'o kua'a sau, te vii ndeva'a vi kuva'a nuu ñunde'io.

¹³ Te kokoxno'o tniuu ndaa nuu ya ki'in ja kosava'a ichi nuu ki'in ya.

86

Maintno'o maa Dios kuu Jito'o

Yaa ni tee David

¹ Kune'e xini ni joo, vi Jito'o san, te konini ni tno'o ka'an san, chi kusuchi ndeva'a ini san vi tu sa'un nagua neva'a san.

² Koto kuni ña ni jin san, chi tee ndaa kuu san nuu ni, vi Dios.

Skaku ni'nu ña ni jin san, chi nuu maa ni jinokuechi san, te kukanu ini ña san jin ni.

³ Kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o san,

chi ndi'i ni kiuu jikanta'u san nuu ni.

⁴ Ndataa ni tno'o sii ini nuu anu san ja kuu san tee jinokuechi nuu ni,

chi nuu maa ni ndakuatu san, vi Jito'o san.

⁵ Chi ia gua'a kuu ni, vi Jito'o san, te jaka'nu ini ni yika kuechi ñayiu,

te kunda'u ndeva'a ini ni jin ndi'i ñayiu ka ndakakune'e ña jin ni.

⁶ Konini ni joo tno'o ja ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o san,

te tanuu ni tno'o ja jikanta'u san nuu ni.

7 Te kiuu ja tna'a san tno'o suchi ini, te kana nda'u san nuu ni,
chi jini san ja konini ni tno'o ka'an san.

8 Tu na in chu'chi ja kitna'a inuu jin maa ni, vi Jito'o,
te ni tu na in kuu sa'a tniuu sa'a maa ni, vi Dios.

9 Te ndi'i ñayiu ñuyiu ja ni sa'a ni, kikuei nuu maa ni, vi Jito'o san,
ja vi chiñu'u ñai, te vi sa'a ka'nu ñai jin ni.

10 Chi ia ka'nu kuu ni, te sa'a ni tniuu vii tniuu va'a,
te maintno'o maa ni kuu ia Dios.

11 Kaxtno'o ni ichi ni nuu san, vi Jito'o san, te na kaka san ichi ndaa ni.

Sa'a ni ja ndee ini ndee anu san na koyu'u ni'nu ña san jin ni.

12 Te na kosa'a ka'nu ña san jin ni, jin ndi'i san jin anu san, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios san,
te nikuii nikani kochiñu'u ña san jin ni.

13 Chi kunda'u ndeva'a ini ña ni jin san,
te ni skaku ni'nu ña ni ja tu ni kanakau san nuu ñuu ji'i.

14 Ni ka ndakoo ñayiu inu xeen siki san, vi Dios,
vi in tni ñayiu ka ja'ni ndiyi ka nduku ja vi ka'ni ña jin san,
te ñayiu yun, chi tu ka nee yiñu'u sa'uin nuu ni.

15 Su maa ni, vi Jito'o, chi kuu ni ia Dios nda'u ini vi ka'nu ndeva'a ini ni,
te kuekuee kiti ini ni vi kutoo ni ñayiu, te sa'a ndaa ni.

16 Ndaka'an ña ni jin san, te kunda'u ini ña ni.

Ndataa ni ja ndakui ni nuu san ja kuu san tee jinokuechi nuu ni,

te skaku ni'nu ña ni jin san.

17 Xne'e ni ja kunda'u ini ña ni jin san, nagua ja na vi kuni ñayiu ka skexiko ña jin san,
te na vi kukanoi, chi ni chituu ña maa ni, vi Jito'o, vi ni ndasa'a sii ini ña ni.

87

Kutoo ia Dios ñuu Jerusalén

Yaa ni ka tee ndikin tata Coré

1 Ndee nuu yuku ii Sión ni skuja ia Dios cimientoo ñuu ya.

2 Te kutoo ka Jito'o ye'e yuku Sión, saa nagua kutoo ya sava ka ñuu ñayiu Israel.

3 Ka kachi ñayiu ja luu ndeva'a ka kaa ron ja kuu ron ñuu ia Dios.

4 Te ñayiu ja ka jini ña jin san ka kuu ñayiu Egipto vi ñayiu Babilonia,

vi ñayiu filisteo vi ñayiu ñuu Tiro vi ñayiu Etiopía,

te ka kachi: "Ñayiu ya'a ni ka nduu ñayiu yuku Sión".

5 Te ñayiu yuku Sión ya'a vi kachi: "Ñayiu ya'a vi ñayiu yun ni ka kaku ñuu ya'a,

te maa ia Dios oo ndee sukun ni jani yutnu ñuu ya'a".

6 Te ndasoo maa Jito'o sivi in in ñayiu nuu liuru nuu ka yoso sivi maa ñayiu ñuu ya,
te tee ya nuu tutu ja koka'an: "Ñayiu ya'a ni ka kaku yuku Sión".

7 Te ñayiu ka jita yaa vi ñayiu ka jita ja'a, vi kachi:

"Nuu maa ron ja kuu ron yuku Sión oo ndi'i ja teku rin".

88

Chituu ña ni jin san, vi Dios

Yaa ni ka tee ndikin tata Coré vi Hemán

1 Jito'o san, maa ni kuu Dios, ia skaku ni'nu ña ni jin san,

te nduu vi ñuu ni kana nda'u san
nuu ni ja chituu ña ni jin
san.

² Te na kenta joo tno'o ja ndakuatu
san ndee nuu ni,
te konini ni joo tno'o ja kana nda'u
san.

³ Te kua'a ndeva'a jakue'e oo siki
san,
ja vi ja oo ni ka san ja kanakau san
nuu ñuu ji'i.

⁴ Te vi ja ka ka'u ña jin san ne'u
ñayiu ka jinkoyu'u,
te kuu san na kuinio in tee ja tu
ondakui sa'un ka de,

⁵ ja ni ka xndendoo ña jin san ne'u
ndiyi.

Te kuu san na kuinio in tee ni ka
ja'ni ña jin yuchi kani,
te ni ka tayu'u ña chii ñu'u, na
kuinio ñayiu ni ndunaa ini
ni,
te tu jito jini ka ni jin.

⁶ Te ni tnaa ña ni in yau kunu
ndeva'a,
vi in nuu nee ndeva'a.

⁷ Te kiti ini ndeva'a ni siki san,
te ni tetniuu ni tnundo'o tna'a san,
na kuinio nuu kani xeen ña
ola ndute mar.

⁸ Te ni xtajioo ni ñayiu ka ndeka
tna'a gua'a jin san,
te ni sa'a ni ja ni ka skexiko ñai jin
san,

te na kuinio ja ni ndesi san, te ña
kuu ja yaa san.

⁹ Te kua'an masa'u nduchi nuu
san ja nda'i ndeva'a san,
te ndi'i ni kiuu kana san nuu ni,
vi Jito'o san,

te kane'e san nda'a san ichi nuu
oo ni.

¹⁰ Te ¿a sa'a ni in tniuu vii tniuu
va'a nuu ñayiu ni ka ji'i?

¿A kuu vi ndakoo ndiyi, te vi
ndakuanta'ui nuu ni?

¹¹ Te ¿a kuu vi kuña'a nuu ndiyi
ja ka yiyu'u chii ñu'u ja
kunda'u ini ni jin?

¿Axi kuu vi kuña'a ja ia ndaa kuu
ni nuu ndiyi ka oo ñuu ji'i?

¹² ¿Te a kuu vi ndakuni ndiyi ka oo
ñunee, tniuu vii tniuu va'a
vi tniuu ndaa ja sa'a ni

nuu ka oi ñuu nuu ni ka ndunaa
ini?

¹³ Su sein, chi kana nda'u san nuu
ni, vi Jito'o san, ja chituu ña
ni,

te in ne'e in ne'e ndakuatu san
nuu ni.

¹⁴ Te ¿nau ja skexiko ña ni jin san,
vi Jito'o san?

¿Nau ja tu kuini ni ja konini ni
tno'o ka'an san?

¹⁵ Te vi ndee nuu lule san tna'a
ndeva'a san tno'o suchi ini,
te vi ja oo yatni san ja kuu san, chi
ni tetniuu ni tnundo'o xeen
ndeva'a ja tna'a san,

te ma kundee ka ini san.

¹⁶ Chi ni junkau ja kiti ini ni siki
san,

te ni skuita ña tnundo'o ni tetniuu
ni.

¹⁷ Te ndi'i ni kiuu jionduu ña
tnundo'o jin san na kuinio
ndute,

te ja ni jasi sa'un ña jin san.

¹⁸ Chi ni xtajioo ni ñayiu ka ndeka
tna'a gua'a jin san, vi ñayiu
ka jika in ni jin san,

te vitna, chi maa ni ñunee kuu ja
ka oo gua'a jin san.

89

Tu na inka ja kuu inuu jin Jito'o

Yaa ni tee Etán, ndikin tata

Ezra

¹ Siun ni kokata san ja ia nda'u ini
kuu ni, vi Jito'o san,

te nikuii nikani kondakani san ja
ia skunkuu ndaa kuu ni.

² Chi kachi san: "Siun ni oo yutnu
ja kunda'u ini ni ñayiu, vi
Dios,

te maa andivi ja tu sama, xne'e
kaji ja skunkuu ndaa ni".

³ Te ni kachi ni, vi Dios: "Ni sa'a
rin in tratu jin in tee ni kaji
rin,

te ni kee yu'u rin nuu David, tee
jinokuechi nuu rin, te jiña'a
rin:

⁴ Sa'a rin ja siun ni vi koo ndikin
tata ron,

- te nikuii nikani vi koo tee vi kotatnuni nuu tniuu ron", kachi ya.
- 5 Ndi'i ja ka oo andivi ka sa'a ka'nu ña jin ni, vi Jito'o san, jin tniuu vii tniuu va'a ja sa'a ni,
te suni ka chiñu'u ña ia ka jinokuechi nuu ni ja skunkuu ndaa ni.
- 6 Chi tu na in ia oo andivi ja kintna'a inuu jin maa Jito'o, te ni tu na in chu'chi ja kintna'a inuu jin ya.
- 7 Ka ndututu ia Dios jin ia ka jinokuechi nuu ya,
te ndi'i ia yun ka yu'u ni'nu ña vi ka nee yiñu'u nuu ya,
te ka'nu ndeva'a kuu ya vi ioo ndeva'a tniuu sa'a ya saa ndi'i ia ni ka jionduu ña jin ya.
- 8 Maa ni kuu ia ka'nu ndeva'a, vi Jito'o san,
te tu na in kintna'a inuu jin ni, te oo maa ni jin ndi'i jaka'nu ni vi tno'o ndaa.
- 9 Te maa ni tatnuni nuu ndute mar ja jiondiso xeen ndeva'a nuu de,
vi junkani ni ola ndute ja ndakoo sukun ndeva'a de.
- 10 Te ni skuechi ni kiti xeen ñu'u nuu ndute mar nani Rahab na kuinio in yiki kuñu ndiyi,
te jin jandakui ni, ni jatenuu ni ja ka ka'an u'u ña jin ni.
- 11 Te kuenta maa ni kuu andivi vi suni kuenta maa ni kuu ñuyiu,
chi maa ni ni sa'a ñuyiu vi ndi'i ja oo nui.
- 12 Maa ni, ni sa'a ñu'u oo ichi norte vi ñu'u oo ichi sur,
te yuku Tabor vi yuku Hermón ka jita yaa nuu ni.
- 13 Te ka'nu ndeva'a kuu nda'a ni, te ndakui nda'a kua'a ni,
te xne'e nda'a ni ja kundee ni, kuu nija'nu ni.
- 14 Te tatnuni ni jin tno'o ndaa vi sa'a ndaa ni,
te yoxno'o ja nda'u ini ni vi tno'o ndaa ichi nuu ni kua'an.
- 15 Na ta'u na ndetu ñayiu ka jini vi ndakakune'e ña jin ni,
chi koye'e ni nuu ichi ka jikai.
- 16 Chi ndi'i ni kiuu ka kusii ini ja ka ndakakune'e ñai jin ni,
te ka sa'a ka'nu ñai jin tniuu ndaa ja sa'a ni.
- 17 Chi maa ni kuu jandakui mai vi in jaka'nu ndeva'i,
te kaya kua'a jandakuio, chi saa kuini maa ya ja sa'a ya.
- 18 Chi maa ni, vi Jito'o san, kuu ia jito jini ña,
te maa ni kuu ia ii ñayiu Israel, vi kuu ni rey san.
- 19 Yun te ni ka'an ni nuu ni skuni ni ñayiu ka jinokuechi ndaa nuu ni,
te jiña'a ni: "Ni kaji rin in tee tu ioo,
te ni sa'a ka'nu rin de vi ni chituu rin jin de.
- 20 Te ni junku'un rin David, tee jinokuechi nuu rin,
te ni joso rin texe'en rin xini de,
te ni jani rin de ja kokuu de rey.
- 21 Te siun ni kochituu rin de,
te jin jaka'nu rin, suni kuña'a rin jandakui de.
- 22 Te ma vi kakuiko sanaa ña tee ka ka'an u'u ña jin de,
te ni in tee ka sa'a jakue'e ma vi kundee siki de.
- 23 Chi vi jin nuu de, te vi sua'a kitu xia'an rin ñayiu ka ka'an u'u ña jin de,
te xnaa rin ñayiu ka skexiko ña jin de.
- 24 Te koo de jin tno'o ndaa rin vi jin ja nda'u ini rin,
te jin maa rin, te kokuu ka'nu de.
- 25 Chi kuña'a rin jaka'nu rin nuu de ja kotatnuni de nii ñuu ka oo yu'u ndute mar,
vi guaa ndee yute Éufrates."

26 Yun te kachi de: “Maa ni kuu tata san, maa ni kuu ia Dios san, vi maa ni kuu kava ja skaku ni'nu ña jin san”.

27 “Te sa'a rin ja nduu de seyii xtnañu'u rin, te kokuu de in rey ka'nu ndeva'a ka ja oo ñuyiu ya'a.

28 Te siun ni kokunda'u ini rin jin de, te koo yutnu tratu ja ni sa'a rin jin de.

29 Te siun ni vi koo ndikin tata de, te vi kotatnuni nagua kiuu ja koo andivi.

30 'Su visi na vi xndendoo ndikin tata de ley rin, te ma vi kondikin kai nagua tatnuni rin,

31 te nuu ja na vi kuiso kavai tno'o ja kaxtno'o rin, te ma vi kuantno'o kai tno'o ja tatnuni rin,

32 te visi na ki'in rin in xtnuu xii, te na kani rin jin ja ja'a jakue'e ka sa'i, te na kuun na kani rin jin ja ja'a yika kuechi,

33 su ma xndendoo sa'un rin ja kunda'u ini rin jin David, te ni ma ka'ni ña ja sa'a ndaa rin jin de.

34 Te ma ndunaa ini rin tratu ja ni sa'a rin jin de, te ni ma ndasama rin tno'o ja ni kee yu'u rin jin de.

35 Chi ni kee yu'u maa rin ja ia ii kuu rin,

te ma skua'a tno'o rin nuu David.

36 Chi jiña'a rin nuu de, siun ni vi koo tatatno'o de,

te koo ni nuu tatnuni de nini ye'e nikandii.

37 Te siun ni koyutnu nuu tatnuni de nini oo yoo andivi, te yoo yun kokuu testiu ndaa ja siun ni kotatnuni de.”

38 Su ni xndendoo nda'u ni rey ja ni kaji maa ni, vi Dios, vi ni skexiko ni de,

te ni kiti ini ndeva'a ni nuu de.

39 Te ni ndaxtu'u ni tratu ja ni sa'a ni jin David, tee jinokuechi nuu ni,

te ndee ñuñu'u ni skunta ni tniuu ka'nu ja ndiso de.

40 Te ni xnaa ni ndi'i muro ja ndesi ñuu de,

vi ni xnani ni ndi'i ñuu ndakui de.

41 Te ndi'i ñayiu ja ka ya'a yun ka su'u nagua ka kuini maa, te ka jaku ndee ña ñayiu sava ka ñuu ja ka oo yatni yun.

42 Te ni sa'a ni ja ni ka kundee ñayiu ka ka'an u'u ña jin de nuu ni ka jaxin tna'a de,

vi ni sa'a ni ja ka kusii ndeva'a ini ñayiu yun ja ni ka kundi.

43 Vi ni sa'a ni ja tu inu xeen ka yuchi kani ka nee de,

te tu ni chituu ni jin de ja vi kundee de nuu ni ka jaxin tna'a de.

44 Te ni kindee ni jaka'nu de, te ni xnani ni nuu tatnuni de,

te ni skunta ni ndee nuu ñu'u.

45 Chi ni sa'a ni ja ñama ni yii de, visi ñayiu kuechi kuu de,

te ni sa'a ni ja kukanoo ndeva'a de.

46 ¿Nasaa ka kiuu ma konini ni tno'o ka ka'an san, vi Jito'o san?

¿A vi siun ni kokiti ini ndeva'a ni nuu in in san na kuinio ñu'u ja kanda'a?

47 Ndaka'an ni, vi Dios, ja nunuu ni oo san ñuyiu ya'a,

te ndi'i ñayiu ja ni sa'a maa ni, chi nunuu ni ka tekui, te vi kui.

48 Chi tu na in ñayiu teku nikuii nikani ja ma kui,

te ni in ñayiu ma kuu ja kaku nuu kue'e ja ja'ni ña.

49 Jito'o san, ¿ndenu oo ja ni okunda'u ini ni David ndee jana'a,

nagua ni kee yu'u ni jin tno'o ndaa ni?

50 Ndaka'an ni tee ka jinokuechi nuu ni, vi Jito'o san,

ja kua'a ñayiu ka jaku ndee ña jin san, vi ñayiu kua'a ñuu ka nani ña jin san.

51 Chi ka kane'e ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin ni, vi Jito'o san, te ka nani ñai jin san ja kuu san tee ni kaji ni, ndee ni nuu jika san.

52 ¡Ka'nu kuu Jito'o nikuii nikani! Saa na kokuu vi saa na kokuu.

LIURU KUU KUUN

90

Salmos 90—106

Joo ni kuia ka teku ñayiu

Ndakuanta'u Moisés nuu ia Dios

¹ Maa ni kuu ia tava'a ña jin san, vi Jito'o san,

ndee janana'a vi ndee kiuu vitna.

² Ndee ama ka ja vi junkoo yuku, vi ja sa'a ni ñu'u vi ñuyiu, guaa ndee janana'a vi guaa ndee kiuu sandi'i, maa ni kuu Dios.

³ Chi maa ni sa'a ja ka nduu ñayiu ñuyaka, nuu kachi ni: “Roon, ñayiu ñuyiu, chi vi nduu ron ñuyaka”.

⁴ Chi in mil kuia kuu na kuinio iku ja inka ni ya'a nuu maa ni, axi na kuinio ndesaa ni ore ja ni ya'a nuu jakuaa.

⁵ Te xnaa ni ñayiu na kuinio nuu kee teñu'u, chi ka kui na ni kuinio in jani, axi na ni kuinio yuku ja ni jite, te oo kuikuii tno'o ne'e.

⁶ Tno'o ne'e ja'nu, te jaa ita, su tno'o jañini xii, te yichi ndi'i.

⁷ Chi nuu kiti ini ni, te xnaa ña ni jin san, te nuu ka'an xeen ni, te ka yu'u san.

⁸ Ni xne'e ni jakue'e ka sa'a san nuu ni, te ni ndaxtuu ni yika kuechi ja ka sa'a yu'u san.

⁹ Chi ndi'i kiuu ja ka teku san kua'an naa ja ja'a ja kiti ini ni,

te ñama ya'a kuia ja ka teku san, na kuinio nuu jaka nda'u ini san.

¹⁰ Te kuia ja ka teku san kuu maa ni uni xiko uxi kuia, te ñayiu inu ndakui ka kentakuei kuun xiko kuia.

Su visi kua'a kuia ka teku san, su ndimaa ni ka satniuu ndee ndeva'a san,

te kua'a tñundo'o tñuneni ka tna'a san,

te kuia, chi ñama ya'a, te suni sein, chi ñama ka ji'i san.

¹¹ Chi tu na in jini jandakui ndeva'a kuu ja kiti ini ni, te ka'nu ndeva'a kuu ja kiti ini ni ja kuini ja vi koyu'u ni'nu ña ñayiu jin ni.

¹² Kaxtno'o ni nuu san ja na vi ka'u san nasaa kiuu ka teku san, nagua ja na vi ni'i san tno'o ndichi ni ja koo ini anu san.

¹³ ¿Nasaa ka kiuu te saa nda-jiokuiin ni nuu ka oo san, vi Jito'o san?

Kunda'u ini ña ni jin san ja ka jinokuechi san nuu ni.

¹⁴ Ka'an nda'u ka'an kee ña ni nuu ndaki'in in kiuu in kiuu, te na vi kókata san vi na vi kokusii ini san ndi'i ni kiuu ja ka teku san.

¹⁵ Ndataa ni tno'o sii ini, nagua kiuu ja ni tetniuu ni tñundo'o ni ka tna'a san, vi nagua kuia ja ni ka jini san jakue'e.

¹⁶ Xne'e ni tniuu ka'nu sa'a ni nuu maa san ja ka jinokuechi san nuu ni, vi jaye'e jatajan ni nuu ndikin tata san.

¹⁷ Te na koo javii java'a ni nuu in in san, vi Jito'o san.

Sa'a ni ja na kee gua'a tniuu ka sa'a san jin nda'a san.

Janjaan, sa'a ni ja na kee gua'a
tniuu ka sa'a san jin nda'a
san.

91

*Skaku ni'nu ña Jito'o Dios nuu
tnundo'o*

¹ Na ñayiu ja oo nuu nda'a ia oo
ndee sukun,

te koo va'i nuu kati maa ia ndakui
ndeva'a yun.

² Te kuña'i nuu Jito'o Dios: "Maa
ni kuu ia tava'a ña,
vi ia yituu gua'a ña, vi Dios san, ia
kukanu ini san".

³ Te maintno'o maa ya, guaa skaku
ña jin ni nuu nda'a ñayiu ka
ka'an u'u ña,
vi nuu kue'e xeen ja kuini ja ka'ni
ña jin ni.

⁴ Te chisa'u ña ya jin ndijin ya,
te ndachindijin ña ya, na kuinio in
kiti ndagua,

te yun koo gua'a ni,
chi tava'a ña tno'o ndaa ya jin ni,
na kuinio kaa tikute.

⁵ Te ma koyu'u ni ja siu'u ndeva'a
ña tno'o jakuaa,

ni yutnu ndugua ja ka tiuu ña jin
ni tno'o nduu,

⁶ ni kue'e xeen ja jika nuu nee,
ni jakue'e ja jika sagua nduu ja
xnaa ña.

⁷ Chi visi in mil ñayiu vi ndonso ja
vi kuu ichi nda'a satni ni,
te uxi mil ichi nda'a kua'a ni,
su maa ni, chi tu nagua ndo'o ni.

⁸ Chi maa ni kondia'a gua'a ni,
te kuni ni ja vi ndani'i vi ndatna'a
maa ñayiu kue'e jin ja ni ka
sa'i.

⁹ Chi ni kaji ni Jito'o Dios ja tava'a
ña ya jin ni,
te maa ia ka'nu ndeva'a yun kuu
ia jito jini ña jin ni.

¹⁰ Te ma kii ni in jakue'e siki ni,
te ni kue'e xeen, ma koo nuu ve'e
ni.

¹¹ Chi tatnuni ya nuu ia ka ji-
nokuechi nuu ya

ja vi kokoto ña ya ndi'i ni nuu ichi
jika ni.

¹² Te vi kotnii ya nda'a ni ki'in ni
nagua ja ma kachi ja'a ni jin ni in
yuu.

¹³ Te kuain ni'nu ni ndika'a vi koo
xeen ndeva'a,
vi kachi ja'a ni se'e kueli ndika'a
vi kiti xeen ndeva'a.

¹⁴ Te kachi ia Dios: "Skaku
ni'nu maa rin jin nuu ndi'i
jakue'e yun,

chi kutoo ñai jin rin,
te koto kuni rin jin, chi jini ñai jin
rin.

¹⁵ Te nuu ndakakune'e ñai jin rin,
te konini rin tno'o ka'in,
te koo maa rin jin nuu tna'i tno'o
suchi ini,

te skaku ni'nu rin jin, te kuña'a
rin jayiñu'u nui.

¹⁶ Te suni kuña'a rin kuakua'a
kuia ja kotekui,

te xne'e rin nui ja na kuni ja skaku
ni'nu rin jin."

92

*Ka ndakuanta'u ñayiu nuu ia
Dios*

Yaa ka jita kiuu ndatatu

¹ Nase guagua'a kuu ja
ndakuanta'u san nuu ni, vi
Jito'o san,

te kata san in yaa nuu maa ni, vi
Dios, ja oo ni ndee sukun.

² Te tno'o ne'e ndakani san ja ia
nda'u ini kuu ni,
te tno'o jakuaa ndakani san ja ia
skunkuu ndaa kuu ni,

³ nagua kua'an maa yaa ja jita
xtnuu kaxin ja oo uxi tuchi,
vi nagua vita vita jita arpa.

⁴ Chi sa'a ni ja kusii ndeva'a ini
san jin tniuu vii tniuu va'a
sa'a ni, vi Jito'o san,

te kana san ja kusii ini san jin
tniuu ja sa'a ni jin nda'a ni.

⁵ Nase nde'e ka'nu tniuu sa'a ni, vi
Jito'o san,
te ndichi ndeva'a ndakani ini ni.

6 Te ñayiu vasa, chi tu ka jini naxa ndakani ini ni, te ni tu ka jinkui'nu ini.

7 Te ñayiu ka sa'a jakue'e, chi ka jitei na kuinio yuku kuii, te ndi'i ñayiu ka sa'a jane'e jayichi, chi ka jai na kuinio ita jin ja ka sa'i, su nikuii nikani ni vi nai.

8 Su maa ni, vi Jito'o san, chi nikuii nikani kuu ni ia ka'nu ndeva'a.

9 Chi jandaa, vi Jito'o san, ja ndi'i ja ka ka'an u'u ña jin ni vi naa, te vi kutenuu ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e.

10 Su maa ni, ndataa jandakui san, nagua ndakui in is-ndiki makaa sukun. Te ni joso ni tatna xiko asin xini san ja ni kaji ña ni.

11 Te kuni san jin nuu san naxa ka ndondiso ñayiu ka ka'an u'u ña jin san, te konini san ja ka kana nda'u ñayiu ka ndakoo siki san.

12 Te ñayiu ndaa, chi vi jaa vii ndeva'i na kuinio yutnu kuun ñuu, te vi kua'nui na kuinio tnu itni ka oo Libano,

13 ja ka nukuiin tnu ini ve'e maa Jito'o, te ka jaa ita tnu ini nuu oo ve'e ia Dios.

14 Te visi ja ni ka yii tnu, su vi kokuun ni ndia'a tnu, te siun ni vi koo ndakui tnu vi vi koo kuii tnu.

15 Te yun vi koi nagua ja vi koka'in nuu ñayiu ñuyiu ja ia ndaa kuu Jito'o, te maa ya guaa tava'a ña, te tu na tniuu ja tu sa'a ndaa ya.

93

Maa Jito'o kuu ia tatnuni

1 Maa Jito'o kuu rey, te ni ndekui'nu ya sa'un vii ya ja tatnuni ya

vi ni ndaku'ni ya sinchu chii ya ja kuu jaka'nu ya, te ni sa'a yutnu ya ñuyiu nagua ja ma kokanda sa'un.

2 Te ndee janana'a oo yutnu nuu tatnuni ni, vi Jito'o san, te nikuii nikani oo ni.

3 Ka kajan yute, vi Jito'o san, vi jiso ja jika ni'i ndute, vi ka ja'nu nuu ndute ja kagua tna'a de.

4 Su ka'nu ka kuu maa ni, vi Jito'o, ja oo ni ndee sukun, saa ja jiso nuu jika kuakua'a ndute, vi ka'nu ka kuu ni saa ja kañu xeen ndute mar.

5 Te kukanu ini san tno'o ja tatnuni ni, vi Jito'o san, te ve'e ii kuu veñu'u ni ja oo nikuii nikani.

94

Maa Jito'o kuu ia sandaa kuechi ñayiu ñuyiu

1 Maa ni, vi Jito'o san, kuu ia Dios ja ndaxtenaa ni ñayiu, xne'e ni maa ni ja ndaxtenaa ni ñayiu ka sa'a jakue'e, vi Dios.

2 Maa ni kuu ia sandaa kuechi ñayiu ñuyiu, ndakoo ni te tetniuu ni tnundo'o, na vi tna'a ñayiu ka sa'a teyii mai.

3 ¿Nasaa ka kiuu guaa vi kokusii ini ñayiu ka sa'a jakue'e, vi Jito'o san?

4 Te ndi'i ñayiu ka sa'a jakue'e yun, ka kane'e vi ka kuvixin vi ka kuteyii ndeva'a jin jakue'e ka sa'a.

5 Te ka sa'a jakue'e jin ñayiu ñuu ni, vi ndeva'a ndetnuni ka sa'a ña jin ñayiu ni sa'a jajin ni.

6 Ka ja'ni ña jin ñasi'i ni ka ndonda'u vi ñayiu ka jika nuu nda'u nuu ñuu san, vi ka kindee ja ka jichi ka kanda suchi ka kuu la'u.

7 Te ka kachi: "Tu ndia'a Jito'o, te ni ma kuni ia Dios ndi Jacob nagua ka sa'o", ka kachi.

8 Te maa ni, ñayiu vasa, vi ñayiu tu ka jini sa'un nagua kuu, ¿na kiuu te saa vi jinkui'nu ini ni?

9 Chi ¿a ma kuu konini ia ni sa'a so'o ni, tno'o ka ka'an ni?

Te ¿a ma kuu kondia'a ia ni sa'a nduchi nuu ni, nagua ka sa'a ni?

10 Te ia ndakanu ichi ndaa ña jin ñayiu sava ka ñuu,

chi tetniuu ya tundo'o siki ñayiu ka sa'a jakue'e,

te kuni ia kaxtno'o tno'o ndichi nagua ka sa'a ñayiu yun.

11 Chi jini Jito'o nagua ka ndakani ini ñayiu,

ja nino'o ni masu ja jiniu'u kuu ja ka ndakani ini.

12 Na ta'u na ndetu ñayiu ndakanu ichi ndaa ni, vi Jito'o,

vi kaxtno'o ni ley ni nui,

13 nagua ja vi kosii ini nuu na kenta kiuu tundo'o,

nini sava'a ni in yau nuu vi kanakau ñayiu ka sa'a jakue'e.

14 Chi ma xndendoo nda'u Jito'o ñayiu ñuu ya,

ni ma xndendoo maintno'o ya ja ni sa'a jajin ya.

15 Te tundo'o ja tetniuu ia Dios nduu ja ka'nde ndaa ya kuechi,

te ndi'i ñayiu ndaa vi kondikin tniuu ndaa ja sa'a ya.

16 ¿Na in ndakoo ja ja'a san ja kaxin tna'a jin ñayiu kue'e?

¿Na in chituu ña jin san ja kaxin tna'a jin ñayiu ka sa'a jakue'e?

17 Nuu sua'a te tu ni chituu ña Jito'o jin san,

vaa vi ñama kuiti ja katuu san ndee chii ñu'u nuu tu na in ka'an na in kuu.

18 Te nuu ni kachi san nuu ni: "Ni kekaa si'in san",

te ni kunda'u ini ña ni jin san, vi Jito'o san, te ni chituu ña ni.

19 Te nuu ndakani ndeva'a ini san vi kusuchi ini san,

te ni ndataa ni tno'o sii ini ja ni ndusii ini anu san.

20 Maa ni, chi ma kuu vi kondeka tna'a gua'a ni jin tee kue'e ja ka ja'nde kuechi,

ja ka jantniuu de Ley ja vi sa'a de jakue'e jin sava ka ñayiu.

21 Te ka kututu de ja ka ndakoo de siki ñayiu ndaa,

te ka ka'an de ja na kuu ñayiu tu na kuechi.

22 Su maa Jito'o kuu ia tava'a ña jin san,

vi ia Dios san, chi kuu ya na kuinio kava ja jito jini ña ya.

23 Te sa'a ya ja nanakau jakue'e ka sa'a maa de siki de,

te nuu maa jakue'e ka sa'a de yun, xnaa ña ya jin de.

Chi xnaa ña maa Jito'o, ia kuu Dios mao.

95

Ne'ekuei ni na vi katao nuu ia Dios

1 Ne'ekuei ni na vi katao nuu Jito'o Dios ja ka kusii inio,

na vi katao vi kanao ja ka kusii ndeva'a inio nuu ia kuu kava

ja jito jini ña ya vi skaku ni'nu ña ya.

2 Na ki'inkueio nuu oo ya, ja vi ndakuanta'uo nuu ya.

Te na vi katao yaa nuu ya.

3 Chi maa Jito'o kuu ia Dios ka'nu ndeva'a,

te maa ya kuu rey ka'nu ka saa ndi'i chu'chi.

4 Te nuu nda'a maa ya oo ndee nuu kunu ka chii ñu'u,

te kuenta maa ya ka kuu yuku sukun.

⁵ Te suni kuenta maa ya kuu ndute mar,
chi maa ya ni sa'a,
te jin nda'a maa ya ni sa'a ya ñu'u yichi.

⁶ Ne'ekuei ni na vi jinkindei vi jinkititio nuu ia Dios,
ja vi chiñu'o ya.

Na vi junkuini jitio nuu Jito'o Dios,
ia ni sa'a ña jion.

⁷ Chi maa ya kuu ia Dios mao,
te yoon ka kuu ñayiu ñuu ya ja ka oo nuu ite kuii ya,
chi ka kuo na kuinio ndikachi ja jito maa ya.

Vitna te vi konini ni tno'o ka'an ya:

⁸ Ma vi sa'a ndee ron ini anu ron,
nagua ni ka sa'a ñayiu nuu ni ka oi nuu nani Meriba,*
vi nagua ni ka sa'i in kiuu nuu suni nani Masah† nuu ñu'u te'a yun,

⁹ na ni ka ndakoo ndi nija'nu ron siki rin,

te ni ka jito tnuini ñai,
visi ni ka jini tniuu na'nu sa'a rin.

¹⁰ Te uu xiko kuia ni okiti ini rin nuu ñayiu yun,

te ni kachi rin: “Ñayiu ñuu ya'a,
chi ya'a yun ni ka jikai,

te tu ka jini ichi mao”, ni kachi rin.

¹¹ Te yun kuu ja ni kee yu'u rin jin ja kiti ini rin,

ja ma kiukuei sa'uin nuu ñuu kuña'a maa rin ja vi ndata-tui,

kachi ya.

96

Na vi katao in yaa jaa nuu ia Dios

¹ Vi kata ni in yaa jaa nuu Jito'o Dios.

Na vi kata ndi'i ñayiu ñuyiu nuu Jito'o Dios.

² Vi kata ni nuu Jito'o Dios, te vi sa'a ka'nu ni ya.

Vi kana ni in kiuu in kiuu ja skaku ni'nu ña ya.

³ Vi ndakani ni nuu ñayiu ninii ñuu ja ia ye'e tajan kuu ya,
te vi kaxtno'o ni tniuu vii tniuu va'a ja sa'a ya nuu ndi'i ñayiu.

⁴ Chi ka'nu kuu Jito'o Dios, te gua'a kuu ja koo kua'a jayiñu'u nuu ya.

Te na vi koyu'u ni'nu ka ñayiu nuu ya saa nuu ndi'i chu'chi.

⁵ Chi ndi'i chu'chi sava ka ñuu, chi masu nagua ka kuu sa'un,
su maa Jito'o Dios kuu ia ni sa'a andivi.

⁶ Chi vii ndeva'a ye'e tajan ndia'a ya,

te oo jaka'nu ya vi luu ndeva'a kaa ini ve'e ii ya.

⁷ Vi chiñu'u ndi'i ñayiu nii ñuu Jito'o Dios.

Vi chiñu'u ni Jito'o Dios, chi ia ka'nu ia ye'e tajan kuu ya.

⁸ Vi chiñu'u ni Jito'o Dios, chi kanuu ja koo jayiñu'u nuu ya.

Kua'ankuei ni veñu'u ya, te vi soko ni nuu ya.

⁹ Vi chiñu'u ni Jito'o Dios nuu luu ndeva'a kaa ini ve'e ii ya.

Te ndi'i ñayiu ñuyiu na vi koyu'u ni'nu ña jin ya.

¹⁰ Vi kuña'a ni nuu ñayiu nii ñuyiu ja maa Jito'o Dios kuu ia tatnuni,

te ni jani yutnu ya ñuyiu ja ma kanda sa'un,

te sa'a ndaa maa ya kuechi ñayiu ndi'i ñuu.

¹¹ Te na koo jasii ini andivi, te na koo tno'o sii ini ñuyiu.

Na kana ndute mar ja kusii ini vi ndi'i ja oo nuu de.

¹² Na koo jasii ini nuu yuku vi ndi'i ja oo nuu.

* 95:8 95:8 Meriba kei ka'an: ndakoo siki. † 95:8 95:8 Masah kei ka'an: jito tnuini.

Na vi kata yutnu ka oo nuu yuku
ja ka kusii ini tnu.

13 Na vi kata ja ka kusii ini nuu
maa Jito'o Dios, ia vaji,
chi vaji ya ja sandaa ya kuechi
ñayiu ñuyiu.

Vaji ya ja ka'nde ndaa ya kuechi
ñayiu ñuyiu jin tno'o ndaa
ya.

97

*Maa Jito'o kuu ia tatnuni nuu
ñuyiu*

1 Vi kokuu sii ini maa ni ja ka oo
ni nii ñuyiu,
te vi kokusii ini ndi'i ni ja ka oo
ni ndee yu'u ndute mar, chi
maa Jito'o tatnuni.

2 Te ni jionduu ña viko kokin vi
viko tnutnuu jin ya,
te yituu gua'a ña tniuu ndaa vi
tni uu gua'a jin nuu tatnuni
ya.

3 Te yoxno'o ñu'u ichi nuu ya
kua'an,
te teñu'u ña jin ñayiu ka ka'an u'u
ña jin ya, ja ka oo xiin ya.

4 Te ye'e ni'nu ja kuun tajan ya
nuu ñuyiu,
te nuu jini ñu'u, te kisi.

5 Te ka ndute yuku na kuinio
ñuma nuu ka jini Jito'o,
ia kuu Jito'o ndi'i ñuyiu.

6 Te kana andivi kaxtno'o tniuu
ndaa sa'a ya,
te ñayiu ndi'i ñuu ka ndia'a ja ye'e
tajan ya.

7 Te ka kendoo kanoo ñayiu ja ka
chiñu'u chu'chi,
vi ñayiu ka kuu teyii jin chu'chi
yun.

Te ndi'i roon, chu'chi, vi jinkindei
nuu ia Dios.

8 Nuu ni ka onini ñayiu yuku Sión
tno'o ya'a, te ni ka kusii ini,
vi ni ka kusii ini ñayiu ñuu Judá
ja sa'a ndaa ni, vi Jito'o san.

9 Chi ia oo ndee sukun yun kuu ni,
vi Jito'o san,

te tatnuni ni siki ndi'i ñuyiu, vi
ka'nu ndeva'a ka kuu ni saa
ndi'i chu'chi.

10 Te maa ni ja ka kutoo ni Jito'o,
vi skexiko ni jakue'e,
chi jito jini ña ya jin ñayiu maa ya,
vi skaku ni'nu ña ya nuu nda'a
ñayiu ka sa'a jakue'e.

11 Chi ye'e ni'nu ya nuu ñayiu
ndaa,
te jiña'a ya jasii ini nuu ñayiu ka
oo ndaa ini anui.

12 Te maa ni ja ka kuu ni ñayiu
ndaa, vi kokusii ini ni nuu
Jito'o,
te vi sa'a ka'nu ni ya, chi ia ii kuu
ya.

98

*Ndi'o na vi kata in yaa nuu ia
Dios*

1 Vi kata ni in yaa jaa nuu ia Dios,
chi ni sa'a ya tniuu vii tniuu va'a,
te jin nda'a kua'a ya vi jin jaka'nu
ya ni kundee ya.

2 Chi ni xne'e ya nuu ñayiu ja maa
ya ni skaku ni'nu ña,
te vi jin nuu ñayiu sava ka ñuu,
ni xne'e ya tniuu ndaa sa'a
ya.

3 Chi ni ndaka'an ya ja kunda'u ini
ña ya,
vi ja sa'a ndaa ya jin ñayiu ñuu
Israel.

Te ndi'i ñayiu ka oo ndee ja'a
ñuyiu ni ka jini ja ni skaku
ni'nu ña ia Dios mao.

4 Ndi'i ni ja ka oo ni ninii ñuyiu,
vi kata ni ja ka kusii ini ni
nuu Jito'o,

vi kana jaa ni, te vi katu nda'a ni,
vi kata ni yaa nuu ya.

5 Vi kata ni yaa nuu Jito'o, nagua
kua'an yaa ja ka tee jin
arpa.

Vi kata ni nagua kua'an yaa ja ka
tee jin xtnuu kaxin.

6 Vi kata ni yaa ja ka kusii ini ni
nuu Jito'o, ia kuu rey,

nagua kua'an yaa ja ka tiuu jin ndiki vi jin strumentu.

⁷ Na kañu ndute mar jin ndi'i kiti ka ñu'u nuu, vi na kana ñuyiu vi ndi'i ja ka oo nuu.

⁸ Te na vi katu nda'a yute, vi na vi kata ndi'i yuku ja ka kusii ini,

⁹ te na vi kata nuu Jito'o, chi vaji ya ja kotatnuni ya nuu ñayiu ñuyiu.

Te sa'a ndaa ya, te inuu inuu ka'nde ndaa ya kuechi ñayiu ñuyiu.

99

Maa Jito'o kuu rey ka'nu ndeva'a

¹ Maa Jito'o kuu rey, te nukoo ya ichi siki nuu ka oo ia ka jinokuechi nuu ya ja ka nani querubin,

te ñayiu ndi'i ni ñuu ka ni'i ja ka yu'i, vi kisi nii ñuyiu.

² Ka'nu kuu Jito'o nuu yuku Sión, te ka'nu ka kuu ya siki ndi'i ñuu.

³ Na vi sa'a ka'nu ñayiu sivi Jito'o, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya, te ioo ndeva'a tniuu sa'a ya, chi ia ii kuu ya.

⁴ Maa ni, vi Dios, kuu rey ndakui ndeva'a, te kutoo ni ja sa'a ndaa ni,

te maa ni sa'a ja inuu ka kuu ñayiu, te ni ja'nde ndaa ni kuechi ñayiu,

vi ni sa'a ndaa ni ja ja'a ndikin tata Jacob.

⁵ Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, ia kuu Dios mao, te vi junkuiin jiti ni nuu ja'a ya, chi ia ii kuu ya.

⁶ Chi Moisés vi Aarón ni ka oo de ne'u tee ni ka okuu sutu ya, te Samuel ni oo de ne'u ñayiu ni ka ojikanta'u nuu ya.

Te nuu ni ka ojikanta'u de nuu Jito'o ja chituu ña ya,

te ni onini ya tno'o ni ka oka'an de.

⁷ Te ndee nuu viko kani ni oka'an ia Dios jin de, te ni ka skunkuu de tno'o ni tatnuni ya, vi ley ja ni jiña'a ya nuu de.

⁸ Te ni onini maa ni tno'o ja ni ka ojikanta'u de nuu ni, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios maa san,

te ni okuu ni in ia Dios ja ni ojaka'nu ini ni ja ni ka osa'a de,

visi suni ni tetniuu ni tnundo'o ni ka tna'a de ja ja'a jakue'e ni ka osa'a de.

⁹ Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, ia kuu Dios mao,

te vi junkuiin jiti ni nuu yuku ii ya,

chi ia ii kuu Jito'o, ia kuu Dios mao.

100

Na vi konee yiñu'u nuu ia Dios

¹ Vi kata sii ini ndi'i maa ni ja ka oo ni nii ñuyiu nuu ia Dios.

² Vi chiñu'u sii ini ni Jito'o Dios. Ne'ekuei ni te vi kana sii ini ni nuu ya.

³ Vi ndakuni ni ja Jito'o kuu maa ia Dios.

Te maa ya ni sa'a ña, masu yoon ni ka ndasa'o mao.

Ñayiu ñuu maa ya ka kuo, te ka kuo na kuinio ndikachi ya ja ka jao ite kuii maa ya.

⁴ Ne'ekuei ni ichi yuye'e ya ja ka ndakuanta'u ni nuu ya.

Te makiukuei ni ini veñu'u ya, te vi ka jita ni yaa ja ka sa'a ka'nu ni ya.

Te vi ndakuanta'u ni nuu ya, te vi ka'an vii vi ka'an va'a ni jin ya.

⁵ Chi ia gua'a kuu maa Jito'o Dios, te nikiui nikani kunda'u ini ña ya, vi siun ni skunkuu ndaa ya.

101

Na vi nduku ndeo ja vi kovio nuu ia Dios

Yaa ni tee David

¹ Na kata san yaa ja kunda'u ini ni ñayiu vi ja sa'a ndaa ni, chi kuini san ja kata san yaa nuu ni, vi Jito'o san.

² Te kuini san kutua'a san ja kaka san nuu ichi ndaa.

¿Te na kiuu saa kii ni ja kikoto ña ni jin san?

Te kokuu san ñayiu vii ñayiu va'a nuu oo san jin ñayiu ve'e san.

³ Te ma ndakani ini san ja sa'a san ni in jakue'e.

Chi skexiko san ñayiu ka kujioo nuu ichi ndaa,

te ma kuandetú san ja na in kitna'a ña ja chikuechi ña jin san.

⁴ Te xtajioo san ndi'i jakue'e ja ndakani ini san, te ma sa'a san ni in jakue'e.

⁵ Te skasi yu'u san in jichi ni jin ñayiu ka ka'an kue'e siki inka ñayiu,

te ma kuandee ini san jin ñayiu inu vixin vi ñayiu inu teyii.

⁶ Su ndanduku san ñayiu ja siun ni ka sa'a gua'a ja ka oo taka ñuu,

nagua ja vi koo yatni san jin.

Te maa ni ñayiu ka jika ichi ndaa ka kuu ja vi kokunukuechi nuu san.

⁷ Te ma vi koo ñayiu xnda'u ña nuu ve'e san,

te ni in ñayiu tno'o, ma koo nuu san.

⁸ Te in in ne'e koskasi yu'u san in jichi ni jin ndi'i ñayiu kue'e ja ka oo nuu ñuu san,

nagua ja saa te xnaa san ndi'i ñayiu ja ka sa'a jakue'e nuu ñuu Jito'o.

102

Ndakuatu in ñayiu tna'a tnundo'o nuu ia Dios

¹ Konini ni joo tno'o ka'an san nuu ndakuatu san nuu ni, vi Jito'o san,

te na kenta tno'o ja kana nda'u san nuu ni.

² Ma chiyata ña ni jin san nuu tna'a san tnundo'o.

Tanunda'a ni konini ñama ni joo tno'o ka'an san nuu jikanta'u san nuu ni.

³ Chi ñama kuiti kua'an mand'i kiuu ja tekú san na kuinio ñua'a,

te kai yiki san na kuinio ñu'u tikayi.

⁴ Chi kua'an ma kuita anu san, te ni yichi na kuinio yuku kuii,

te vini ja tu kokin san ja kaa san xtaa.

⁵ Te vini ndatnii yiki san nuu ñii san ja kana nda'u ndeva'a san.

⁶ Te kuu san na kuinio chiukun maa ja oo ti nuu ñu'u te'a,

axi kuu san na kuinio ndikasa kutu ja oo ti nuu ka ndaa ve'e tikundu.

⁷ Te tu kii ñua'na nuu san ja kusun san,

te kuu san na kuinio tisala ja oo maintno'o ni ti xtú in ve'e.

⁸ Te ndi'i ni kiuu ka nani ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin san,

te ka jaku ndee ña vi ka xtau tnia'a ña jin san.

⁹ Te jaa san yaa nuu tniuu ja kaa san xtaa,

te tenuu san saka tna'a jin ndute ji'i san.

¹⁰ Te ja ja'a ja kiti ini ndeva'a ni vi ja tu nini ña ni,

te ni kakuiko ña ni, te ni skunta jika ña ni.

¹¹ Te kua'an mand'i kiuu ja tekú san na kuinio in kuanda'u ja ya'a kua'an,

te kua'an san mayichi sa'un san na kuinio yuku kuii.

12 Su maa ni, vi Jito'o, chi nikuii nikani oo ni,
te siun ni vi kondaka'an ña ñayiu jin ni.

13 Ndakoo ni, te kunda'u ini ni ñuu Sión,
chi ja ni jino tiempu ja kunda'u ini ni,
te ja ni jino kiuu ja ni jani ni.

14 Chi ka kutoo ñayiu ka jinokuechi nuu ni yuu nduei yun,
vi ka kunda'u ini ve'e tikundu yun.

15 Te ñayiu ndi'i ñuu vi koyu'u ni'nu ña jin Jito'o,
te ndi'i tee ka kuu rey vi sa'a ka'nu ña de jin ya.

16 Chi nuu ndasa'a Jito'o ñuu Sión,
te yun xne'e ya ja ye'e tajan ya ja vi kuni ñayiu.

17 Te konini ya tno'o ja ka ndakuatu ñayiu ni ka kendoo nda'u,
te ma skexiko ya tno'o ja ka jikanta'ui nuu ya.

18 Te na vi tee tno'o ya'a, nagua ja na vi kuni ñayiu vajikuei nuu kuee ka,
saa nagua ja ñayiu kuini ka ja vi kakui vitna, na vi sa'a ka'nui Jito'o.

19 Chi ni ndia'a Jito'o ndee ini ve'e ii nuu oo ya ndee andivi,
chi ndee sukun yun oo ya, te ni ndia'a ya ndee nuu ñu'u,
20 nagua ja konini ya nuu ka kana nda'u ñayiu ka yi'i vekaa,
te skaku ni'nu ya ñayiu vi ja ka oo ja vi kuu,

21 nagua ja na vi kana ndoso sivi Jito'o nuu ñuu Sión,
te na vi sa'a ka'nu ña ñayiu Jerusalén jin ya,

22 nuu vi ndututu ñayiu ndi'i ñuu, ja vi koi ja vi chiñu'i Jito'o.

23 Ni skuita ña ia Dios jin san nuu ichi jika san,

vi ni sa'a ya ja joo ni ka kiuu koteku san.

24 Te jiña'a san: "Tata Dios, ma ndakuaka ña ni nuu inka makuu ma'ñu san,

chi maa ni, chi nikuii nikani oo ni.

25 Chi ndee jaxtnañu'u ni sa'a maa ni ñuyiu,

te jin nda'a maa ni ni sa'a ni andivi.

26 Te ñuyiu vi andivi, chi vi naa, su maa ni, chi nikuii nikani oo ni, te ndi'i yun, chi vi kutu'u na kuinio in sa'un,

te ndasama ni nagua ka sa'a ja ka ndasama sa'un, te ndasama ndi'i.

27 Su maa ni, chi in ni oo ni, te tu sama sa'un ni,
te ma naa ni, chi nikuii nikani oo ni.

28 Te se'e ñayiu ka jinokuechi nuu ni,

chi vi kukanu ini ja koo jamani nuu vi koi ñuu Sión,
te señani, chi siun ni vi koi nuu ni."

103

Na vi sa'a ka'nuo ia Dios

Yaa ni tee David

1 Na sa'a ka'nuo Jito'o Dios jin ndi'o jin anuo.

Na sa'a ka'nuo sivi ya jin ndi'o jin yiki kuñuo.

2 Na sa'a ka'nuo Jito'o Dios jin ndi'o jin anuo,

te ma ndunaa inio taka tniuu gua'a sa'a ya jion.

3 Chi maa ya kuu ia jaka'nu ini ndi'i jakue'e sa'o.

Te maa ya kuu ia ndasa'a ña ndi'i ni nuu kue'e ja ku'o.

4 Te maa ya skaku ña nuu yau ñaña,

te maa ya ndaskutu ña jin ja kutoo ña ya

vi ja kunda'u ini ña ya jion.

5 Maa ya taa ndi'i jagua'a neva'o, te ndasajaa ña ya ja nduu kuechio na kuinio in ya'a na'nu.

6 Ia ndaa kuu maa Jito'o Dios,

te sandaa ya ja ja'a ñayiu nuu ka sa'a ndeva'a ña jin.

7 Te ni xne'e ya ichi ya nuu Moisés,
te ni ka jini ñayiu Israel tniuu na'nu ni sa'a ya.

8 Nda'u ndeva'a ini Jito'o Dios vi ka'nu ini ya.

Te kuekuee kiti ini ya, vi kutoo ndeva'a ña ya jion.

9 Chi masu vi siun ni kokuxeen ya nuu,
ni masu vi nikuii nikani kokiti ini ya.

10 Chi tu ndaxtenaa ña ya jin nagua jakue'e ka sa'o,
ni tu sa'a ya ja vi ndatniuya'uo jin yika kuechio.

11 Chi vi nagua sukun ndeva'a ndee nuu ñu'u jin ndee andivi,

saa ka'nu ja kunda'u ini ña ya jin ñayiu ka yu'u ni'nu ya.

12 Chi vi nagua jika nuu kana nikandii jin nuu kee,
saa jika ni skunta ya yika kuechio.

13 Chi vi nagua kunda'u ini tata jin se'e de,
saa kunda'u ini ña Jito'o Dios jin ñayiu ka yu'u ni'nu ya.

14 Chi ja jini ya naxa ni ka kuva'o,
te ja na'a ya ja ñuyaka ni ka kuo.

15 Chi nani kuinio yuku kuii ka kuu ñayiu,
te kiuu ja ka tekui kuu na ni kuinio nuu jaa ita nuu yuku.

16 Te ni tee sua'a ni tee sua'a ni ña tachi,
te ni naa ndi'i ni, te ni ja tu na ndena'a ka ndenu ni oo.

17 Su ñayiu ka yu'u ni'nu ia Dios,
chi siun ni kunda'u ini ña ya,

te sa'a ndaa ya jin se'e ñayiu yun vi señani,

18 vi ka skunkui tratu ni sa'a ya jin,
te ka ndaka'in tno'o ni tatnuni ya,
te ka sa'i nagua kuini ya.

19 Chi ni jinkoo Jito'o Dios nuu tatnuni ya ndee andivi,

te tatnuni ya nuu ndi'i tu'u.

20 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o Dios,
maa ni ja ka kuu ni ia ka jinokuechi nuu ya,

ja ka ndiso ni tniuu na'nu ndeva'a,
te ka sa'a ni nagua ka'an ya vi ka jantno'o ni tno'o tatnuni ya.

21 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o Dios,
maa ni ja ka oo ni ndee andivi ja ka jaxin tna'a ni ja ja'a ya,
vi ka jinokuechi ni nuu ya, vi ka sa'a ni nagua kuini ya.

22 Vi sa'a ka'nu Jito'o Dios, ndi'i ron ja ni sa'a ña ia Dios,
vi ndi'i tu'u nuu tatnuni ya.

Na sa'a ka'nuo Jito'o Dios jin ndi'o jin anuo.

104

Jito Jito'o ndi'i ja ni sa'a ya

1 Na sa'a ka'nu san Jito'o jin ndi'i san jin anu san.

Nase vivii ka'nu kuu ni, vi Jito'o,
ja kuu ni ia Dios san,
ja ye'e tajan ni vi oo jayiñu'u nuu ni.

2 Te vi ninii ni ye'e na kuinio ja ñutuu ni in sa'un,
te jata ni andivi na kuinio in sa'un.

3 Te ni sa'a ni ye'e sukun nuu oo ni siki ndute,
te viko ni jantniuu ni na kuinio karreta ni,
te jiondita ni nuu yi'i tachi ndee andivi.

4 Te tachi ja yi'i, sa'a ni ja ka xtutenuu tno'o ni,
te yaa ñu'u ka kuu ja ka jinokuechi nuu ni.

5 Te ni sonee ni ñuyiu siki nuu ni sama gua'a ni,
nagua ja ma kujioo sa'un nuu oo.

6 Te ni skakondii ni jin ndute mar na kuinio in sa'un,
te ni chisa'u ña ndute yun jin yuku na'nu.

7 Su nuu ni kuxeen ni nuu ndute yun, te ni jino de kua'an de,

- te nuu ni kana ni'i ni nuu de, te ñama kuiti ni jino yu'u de kua'an de.
- 8 Ni ndaa sukun ndute yun ndee nuu yuku, te ni nujino de ndee chiko'i, te ni jino de ndee nuu ni jiña'a maa ni ja koo de.
- 9 Te ni chikua'a maa ni nuu kituu ndute mar, nagua ja ma ya'a ka de ja ndachitu de nuu ñuyiu.
- 10 Chi maa ni sa'a ja ta'u nuu ndute, te jika de ja kuu in yute ja makuun de ndee ne'u yuku.
- 11 Te ndute yun ka ji'i kiti yuku, vi yun ka ji'i mentu ka oo yuku yun ndute nuu ka yichi ti.
- 12 Te yu'u ndute yun ka tnaa kiti ndagua taka ti, te ka jita ti taka nuu nda'a yutnu yun.
- 13 Te maa ni joso ndute nuu yuku na'nu guaa ndee sukun jian nuu oo ni ve'e ni, vi Dios, te kuva'a vii ñunde'i jin sau ja skuun ni.
- 14 Te sa'a ni ja ka jite yuku kuii ja ka jaa kiti tata, vi ka jite ja ka jitu ñayiu, nagua ja vi ni'i ja vi kai nuu ñunde'i.
- 15 Te vi ni'i ñayiu vinu ja ndasa'a sii ini anui, vi ndute xe'en ja sa'a ja nduye'e nui, vi xtaa ja jiña'a jandakui ja vi kotekui.
- 16 Te joso gua'a maa Jito'o yutnu ka oo yun vi tnu itni ja ni ndaxtee ya Líbano.
- 17 Te nuu nda'a yutnu yun ka tnaa kiti ndagua taka ti, te nuu tnuyuja na'nu yun ka oo ve'e kiti ka nani cigüeña.
- 18 Te nuu yuku sukun yun ka oo ndixi'u yuku, te taka kava ve'e ka yi'i ndiñaña.
- 19 Te ni sa'a ni yoo andivi ja xne'e na kiuu ndaki'in in in yoo, vi nikandii ja jini gua'a maa na ore kuu ja sa'u ki'in.
- 20 Te ni sa'a ni janee ja kuu tno'o jakuaa, te nuu nee yun kekuei ndi'i kiti yuku ja ka jiondita ti.
- 21 Te ka kañu ndika'a ja ka nduku ti ja vi kaa ti, te ka jikan ti nuu ni, vi Dios, ja kuña'a ni ja vi kaa ti.
- 22 Su nuu jinonta nikandii, te ka ndajiokuiin ti kava ve'e ti, te ka jinkondeui ti, te ka ndatatu ti.
- 23 Yun te kekuei ñayiu kua'ankuei ka satniui, te guaa ndee nuu mañini, te saa ka ndajiokuiin ve'i.
- 24 Nase kuakua'a tniuu ni sa'a ni, vi Jito'o, te ndi'i ni sa'a ni jin jandichi ni, te oo chitu ndi'i ja ni sa'a ni nuu ñuyiu.
- 25 Te yun oo mar ka'nu vi jite ndeva'a nuu ka ñu'u kuakua'a kiti ndute, kiti na'nu vi kiti kueli ja vini ja ma vi kundee san ja vi ka'u san ti.
- 26 Te nuu ndute mar yun ka jika barco vi yun inee kiti ka'nu ndeva'a nani Leviatán ja ni sa'a ni ja kasiki ti nuu ndute yun.
- 27 Te ndi'i ti ka ndetu ka'nu ña ti jin ni, vi Dios, ja kuña'a ni ja vi kaa ti maaaa ore ja ka kokin ti.
- 28 Te jiña'a ni ja vi kaa ti, te ka ndaxtutu ti, chi june ni nuu nda'a ni ja jiña'a ni, te ka jaa ti vi ndee ka ndutu chii ti.
- 29 Te nuu kujioo ni nuu ka oo ti, te ka yu'u ti, te nuu kindee ni ja ka ndakuan-tachi ti, te ka ji'i ti, te ka nduu ti ñuyaka.
- 30 Te nuu tetniuu ni Espiritu ni, te ka ndakaya ti,

te ja saa sa'a ni, te ndasa'a jaa ni
ñuyiu.

³¹ Te nikuii nikani na koye'e kota-
jan Jito'o,
te na kokusii ini Jito'o jin ja ni sa'a
ya.

³² Te nuu ndia'a Jito'o nuu ñuyiu
ya'a, te kisi,
te nuu kunjino ya nuu yuku, te
kana ñua'a.

³³ Te nini teku san, te kokata san
yaa nuu Jito'o,
te nini jichi kanda san, te kokata
san yaa nuu ia Dios san.

³⁴ Te na kondetu ka'nu san ja
junkuaan ini ya nagua
ndakani ini san,
chi kusii ini san nuu maa Jito'o.

³⁵ Te na vi naa ñayiu ka sa'a yika
kuechi nuu ñuyiu,
te ni ma vi koo ka ñayiu kue'e.

Na sa'a ka'nu san Jito'o jin ndi'i
san jin anu san.
¡Ka'nu kuu Jito'o!

105

*Ni sa'a ia Dios tniuu vii tniuu
va'a ja ni chituu ya ñayiu Israel*

¹ Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, te
vi ndakakune'e ni sivi ya.

Vi ndakani ni nuu ñayiu taka ñuu
tniuu na'nu ni sa'a ya.

² Vi kata ni yaa ja ka chiñu'u ni ya,
te vi ka'an ni ndi'i tniuu vii tniuu
va'a ja sa'a ya.

³ Te vi kokuu teyii ni ja ia ii kuu
Dios ni,
te na vi kokusii ini ñayiu ka ndan-
duku Jito'o.

⁴ Vi ndanduku ni Jito'o vi jaka'nu
ya,
te siun ni vi kondanduku ni ya.

⁵ Vi kondaka'an ni tniuu vii tniuu
va'a vi tniuu na'nu ni sa'a
ya,

vi tno'o ni ka'an ya ja ni sandaa
ya kuechi ñayiu,

⁶ maa ni ja ka kuu ni ndikin tata
Abraham,

vi se'e Jacob, tee ni kaji ya.

⁷ Te maa Jito'o kuu ia Dios mao,
te maa ya tatnuni nuu ndi'i ñuyiu.

⁸ Chi siun ni na'a ya tratu ni sa'a
ya

vi tno'o ja ni tatnuni ya nuu
kuakua'a ñayiu ja vi koo
nuu ya'a kua'a ndeva'a ka
kuia.

⁹ Te suu kuu tratu ja ni sa'a ya jin
Abraham

vi tno'o ja ni kee yu'u ya nuu
Isaac.

¹⁰ Te ni ndasa'a kutu ya jin Jacob
ja kuu na kuinio in ley,

vi jin ñayiu Israel ni ndasa'a kutu
ya in tratu ja koo nikuii
nikani,

¹¹ nuu jiña'a ya: "Nuu maa ron taa
rin ñu'u ja oo taka ñuu ja
tnii Canaán
ja kuu ñu'u ja vi ni'i maa ron ja vi
sa'a jajin ron".

¹² Te nuu joo ni ñayiu yun ni ka
okuu,

te joo kuiti ni ka ojika nda'u nuu
ñuu yun,

¹³ te ñuu ñuu ni ka ojikai
vi ni ka ojika nda'ui in in ñuu nuu

ka tatnuni rey,

¹⁴ te tu ni jandetu ia Dios ja vi sa'a
ndeva'a ña ñayiu jin,

te ja ja'i guaa ni ka'an xeen ya jin
tee ka kuu rey.

¹⁵ Te jiña'a ya: "Ma vi koxna'a ron
ñayiu ni kaji rin,

te ni ma vi kosa'a ron jakue'e
jin ñayiu ka ndakani tno'o
rin", jiña'a ya.

¹⁶ Yun te ni tetniuu ia Dios soko
nuu ñuu yun,

te ni xnaa ya ndi'i ja vi kaa ñayiu
yun.

¹⁷ Su ni tetniuu ya in tee nani José
ja kokoxno'o de nuu ñayiu
ñuu de,

ja ni ka xiko ña ja kokunukuechi
de nuu ñayiu inka ñuu.

¹⁸ Te ni ka ju'ni si'in de jin cadena,

te ni ka chi'i ña jin de vekaa,
 19 guaa ndee nuu ni skunkuu tno'o
 ja ni ka'an José,
 te ni xne'e maa ia Dios ja ndija de
 tno'o ka'an de.
 20 Yun te ni tatnuni rey ja ni ka
 siaa ña jin de,
 te ni siaa ña tee tatnuni nuu ñayiu
 ñuu yun.
 21 Te ni jani ña rey yun jin José
 ja kotatnuni de nuu ndi'i
 ñayiu ve'e rey,
 vi ni skuiso siki ña de ndi'i ja
 neva'a de jin José,
 22 nagua ja kaxtno'o de nuu tee ka
 netniuu na'nu,
 vi skua'a ña de tno'o ndichi jin
 tee ka kuu nija'nu nuu ñuu
 yun.
 23 Yun te saa ni jino Israel ja
 suni nani de Jacob nuu ñuu
 Egipto,
 te ni oo nda'u ni de ñuu yun
 ja kuu nuu ka oo ñayiu
 tatatno'o Cam.
 24 Te ni sa'a ia Dios ja ni ka kaya
 kua'a ndeva'a ñayiu ñuu
 ya,
 te ni sa'a ya ja inu ndakui kai
 saa ñayiu Egipto yun ja ka
 ka'an u'u ña jin ya.
 25 Te ni sama ya anu ñayiu Egipto
 yun ja ni ka skexikoi ñayiu
 ñuu ya,
 te ni ka ndakani kue'e ini siki
 ñayiu ka jinokuechi nuu ya.
 26 Yun te ni tetniuu ña ia Dios jin
 Moisés, tee jinokuechi nuu
 ya,
 vi jin Aarón, tee ni kaji ya.
 27 Te ni ka sa'a de kua'a tniuu
 na'nu ia Dios,
 vi tniuu vii tniuu va'a nuu ñuu
 ñayiu tatatno'o Cam.
 28 Te ni tetniuu ia Dios ñunee ja ni
 kunee ninii ñuu yun,
 su tu ni ka onini ñayiu Egipto
 tno'o ni ka'an ya.
 29 Te ni sa'a ya ja ni ka nduu ndute
 yun niñi,

te ni ka ji'i chiaka de.
 30 Te ni ta'u kua'a ndeva'a likuara
 nuu ñuu Egipto,
 te vi ndee ini ve'e rey ni kiukuei
 ti.
 31 Te ni ka'an ia Dios, te ni kikuei
 kuakua'a chiukun na'nu
 vi chiukun kueli ja ni chitu ti nii
 ñuu Egipto yun.
 32 Te ni tetniuu ya ñiñi nuu tniuu
 sau,
 vi ni kuun ñu'u siki ñuu yun.
 33 Te ni skuechi ña jin tnu uva vi
 tnu tichi iuu,
 vi ni skuechi kueli ña jin ndi'i
 yutnu ka oo ñuu yun.
 34 Te ni ka'an ia Dios, te ni kikuei
 kua'a ndeva'a ndetnuni tika
 langosta,
 ja ni ka jaa ti yuku kuii.
 35 Te ni ka jaa ti ndi'i yuku kuii ja
 oo nuu ñuu yun,
 vi ni ka jaa ti ndi'i ja ka jitu ñayiu
 nuu ñunde'i.
 36 Yun te ni ja'ni ya ndi'i seyii
 xtnañu'u ñayiu Egipto,
 ndi'i seyii xtnañu'u ñayiu nuu ka
 ochitu chitui jin jandakui.
 37 Yun te ni ndene'e ya ñayiu ñuu
 ya ka ndiso ndei ndatniuu
 ja kuu oro vi plata,
 te tu na in ñayiu ku'u ne'u
 tatatno'o Israel.
 38 Te ni ka kusii ini ñayiu Egipto ja
 ni ndekuei ñayiu Israel,
 chi ka yu'u ndeva'a ñai.
 39 Te ni jata ia Dios in viko ja
 kokuu kati ja kisa'u ña jin
 ñayiu Israel,
 vi in ñu'u ja koye'e tno'o jakuaa.
 40 Ni ka jikan ñayiu ñuu ya ja vi
 kai, te ni tetniuu ya kañu'u,
 vi ni tetniuu ya xtaa tikute kueli
 ndee andivi ja ni ka ojai vi
 ndee ni ka ondutu chii.
 41 Te ni june ya yika kava, te ni
 jinonta in nuu ka'nu ndute,
 ja ni jika de nuu ñu'u yichi, na
 kuinio in yute.
 42 Chi ni ndaka'an ya tno'o ii,

ja ni ka'an ya nuu Abraham, tee ni ojinokuechi nuu ya.

⁴³ Saa ni kuu ja ni ndene'e ia Dios ñayiu ñuu ja ni kaji ya, te vi sua'a ka kanai ja ka kusii ini ni ndekuei.

⁴⁴ Te ni jiña'a ya ñunde'i ñayiu inka ñuu nuu ñayiu ñuu ya, te ni ka sa'a jajin ja ka jitu ñayiu inka ñuu yun,

⁴⁵ nagua ja vi kuantno'i tno'o tatnuni ya, te vi skunkui ley ya. jKa'nu kuu Jito'o!

106

Siun ni ka kuso'o ñayiu Israel nuu ia Dios

¹ jKa'nu kuu ia Dios! Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, chi ia gua'a kuu ya.

Te nikuii nikani kunda'u ini ña ya.

² ¿Na in kuu ka'an na kua'a na'nu tniuu sa'a Jito'o, axi na in kuu ka'an na kua'a ka'nu kuu maa ya?

³ Na ta'u na ndetu ñayiu ka skunkuu tno'o tatnuni ya, te siun ni ka sa'a ndai.

⁴ Ndaka'an ña ni jin san, vi Jito'o, nuu kunda'u ini ni ñayiu ñuu ni, ku'un ini ña ni jin san kiuu kii ni ja skaku ni'nu ni ñayiu,

⁵ nagua ja kuni san ja vi jinkoo va'a ñayiu ni kaji ni, te na vi kokusii ini san jin ñayiu ñuu ni, te na kokuu teyii san jin ñayiu ni sa'a jajin maa ni.

⁶ Ni ka sa'a san yika kuechi, inuu jin nagua ni ka osa'a ndi tata velu san, ni ka sa'a san jakue'e vi ni ka sa'a san jane'e jayichi.

⁷ Chi tu ni ka tanuu ndi tata velu san tniuu vii tniuu va'a ni sa'a ia Dios nuu ni ka oi ñuu Egipto,

te tu ni ka ndaka'in ja kunda'u ini ndeva'a ña ya jin,

te ni ka ndakoi siki ya yatni yu'u ndute mar kua'a.

⁸ Su ni skaku ni'nu ña ya nagua ja na koo jayiñu'u nuu maa ya,

saa te ni xne'e ya jaka'nu ya.

⁹ Ni kuxeen ya nuu ndute mar kua'a, te ni yichi de,

te ni ondeka ña ya ja ni ka ya'a ñayiu Israel ndee nuu kunu ka'a mar,

na kuinio ja ni ka ya'i in nuu ñu'u te'a.

¹⁰ Te ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña,

vi nuu nda'a ñayiu ka skexiko ña.

¹¹ Te ni ndachisa'u ña ndute yun jin ñayiu ka ka'an u'u ña yun,

te ni in tu ni kaku ja koteku.

¹² Yun te saa ni ka kandija ñayiu Israel tno'o ni kee yu'u ia Dios,

te ni ka jitai in yaa ja ni ka sa'a ka'nui ya.

¹³ Su ñama kuiti ni ka ndunaa ini tniuu na'nu ni sa'a ya,

te tu ni ka ondetui ja vi kuni tniuu ka'an ya ja sa'a ya.

¹⁴ Te ni ka jio'o ndeva'a ndetnuni ñayiu Israel ja vi kai kuñu nuu ni ka oi nuu ñu'u te'a yun,

te ni ka jito tnuni ia Dios nuu tu na ñayiu ka oo.

¹⁵ Te ni jiña'a ia Dios nagua ni ka jikain,

su suni ni tetniuu ya in kue'e xeen ndeva'a ja ni ka ji'i kua'a ñayiu.

¹⁶ Te nuu ka oi nuu ka ndaa ve'e sa'uin yun,

ni ka kukuasun ini nuu Moisés vi nuu Aarón, tee ni sa'a ii maa Jito'o.

¹⁷ Yun te ni nune nuu ñu'u, te ni koko ña jin Datán vi ni ka jinkisa'u Abiram,

vi ñayiu ka ndikin ña jin de.

18 Te ni kanda'a ñu'u ja ni teñu'u ña jin ñayiu yun,
te ni teñu'u ña yaa ñu'u yun jin ndi'i ñayiu kue'e.

19 Te nuu ni ka oo de yuku Horeb,
ni ka sa'a de in chikeru, ni ka xtute de oro,
te ni ka sa'a de in chu'chi, te ni ka chiñu'u ñayiu Israel.

20 Saa te ni ka xndendoi Dios, ia ye'e tajan,
te ni ka chiñu'u chu'chi ja kuu in isndiki jaa yuku.

21 Te ni ka ndunaa ini Dios, ia ni skaku ni'nu ña jin,
ja ni sa'a ya tniuu na'nu ñuu Egipto.

22 Vi ni sa'a ya tniuu na'nu ñuu nuu ka oo ñayiu tatatno'o Cam,
vi tniuu ja sa'u kuii inio jin ndute mar kua'a.

23 Te ni kuini ia Dios ja xnaa ña ya,
su ni jinkuiin ni'nu sagua Moisés, tee ni kaji ya,
te ni ya'a ini ya jin ja kiti ini ya, te tu ni xnaa ña ya.

24 Su ni ka skexiko ñayiu Israel ñuu vii ndeva'a yun,
te tu ni ka kandijai tno'o ni kee yu'u ia Dios.

25 Chi saa sua'a ni ka ka'an kuechi siki ia Dios nuu ka oi nuu ve'e sa'uin,
te tu ni ka jantno'i tno'o ni tatnuni ya.

26 Yun te ni skaa ya nda'a ya nuu ka oo ñayiu yun,
te ni kee yu'u ya ja vi kui nuu ñu'u te'a yun.

27 Te sa'a ya ja junkuei ndikin tatai nuu nda'a ñayiu sava ka ñuu ja ka ka'an u'u ña,
te katenuu ña ya ja ki'inkuei taka ñuu.

28 Yun te nuu kuee ka, te ni ka ki-undui ja ni ka chiñu'u i Baal-peor,

te ni ka jai ja ni ka soko nuu chu'chi ja masu teku.

29 Te ni ka skiti ini ia Dios jin jakue'e ndeva'a ka sa'i yun,
te ni tetniuu ya in jakue'e siki.

30 Yun te ni ndakoo Finees, te ni sa'a ndaa de,
te ni junkuiin jakue'e yun.

31 Te ni chikuenta ia Dios tniuu ndaa ja ni sa'a de,
ja siun ni vi kondaka'an nikuii nikani.

32 Te suni ni ka skiti ini ia Dios yu'u ndute nuu nani Meriba,

te vi ja kuechi ñayiu yun, te ni kendoo kue'e Moisés nuu ia Dios.

33 Chi ni ka skiti ini ñai jin de, te ñama ni ka'an de,
te tu ni ndakani ini de na tno'o ni ka'an de.

34 Te tu ni ka xnaa de ñayiu taka ñuu
nuu ni ka'an ia Dios ja vi xnaa de.

35 Chi saa sua'a ni ka saka tna'a de jin ñayiu taka ñuu yun,
te ni ka kutua'a de nagua ka sa'a ñayiu yun.

36 Te ni ka chiñu'u ñayiu Israel taka chu'chi ñayiu yun,
te ja ja'a yun kuu ja ni ka kanakaui nuu tñundo'o.

37 Chi ni ka ja'ni seyii vi sesi'i ja ni ka sokoi nuu ja ka kuu tachi yun.

38 Te ni ka jati niñi ñayiu tu na kuechi tavi,
niñi seyii vi niñi sesi'i ja ni ka sokoi nuu taka chu'chi ñayiu ñuu Canaan,

te ni kutne'e ñuu yun jin niñi ja ni ka jati yun.

39 Te ni ka kutne'e mai ja siun ni ka sa'i,
chi tu ni ka okui ñayiu ndaa nuu ia Dios jin ndi'i jakue'e ka sa'i yun.

40 Te ni kiti ini ndeva'a ia Dios nuu ñayiu ñuu ya,
te ni skexiko ya ñayiu ni sa'a jajin ya.

41 Te ni xndendoo ña ya nuu nda'a ñayiu sava ka ñuu, te ñayiu ka skexiko ña, ni ka otatnuni nui.

42 Te ndeva'a ndetnuni ni ka osa'a ña ñayiu ka ka'an u'u ña jin,

vi ni ka otatnuni xeen ndeva'a.

43 Te kua'a jichi ni skaku ni'nu ña ia Dios, su visi ni saa, te tu ni ka jantno'i tno'o ja ni xteku ña ya jin, te ni ka tnaa ni'nui mai nuu jakue'e ka sa'i.

44 Su visi ni saa, te nuu ndia'a ia Dios ja ka kusuchi ini, vi nini ya ja ka kana nda'ui ja chituu ña ya,

45 te ni ndaka'an ya tratu ni sa'a ya jin ñayiu yun, te ja siun nda'u ndeva'a ini ya, te ni ndasama ini ya ja ni tetniuu ya tnundo'o.

46 Te ni sa'a ya ja suni ni ka kunda'u ini ña ñayiu ni ka jiso ña jin.

47 Skaku ni'nu ña ni, vi Jito'o, ja kuu ni ia Dios maa san, te ndaxtutu ña ni ne'u ñayiu sava ka ñuu, nagua ja na vi ndakuanta'u san nuu ni, te sii ini ndeva'a na vi sa'a ka'nu ña san jin ni.

48 Na vi ndakuanta'uo nuu Jito'o, ia Dios ñayiu Israel, ja oo ya nikuii nikani.

Te ndi'i ñayiu ñuu na vi kachi: "Saa na kokuu".

iKa'nu kuu Jito'o!

LIURU KUU U'UN

107

Salmos 107—150

Ni skaku ni'nu ña ia Dios nuu tnundo'o

¹ Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, chi ia gua'a kuu ya, te nikuii nikani kunda'u ini ña ya.

² Te na vi ka'an ñayiu ni ndatau Jito'o ja ia gua'a kuu ya,

ñayiu ni ndatau ya ja ni ka oi nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña,

³ vi ñayiu ni ndaxtutu ya nuu ndi'i ñuu, ja mandikuei ichi nuu jinonta nikandii vi ichi nuu makee, vi ichi norte vi ichi sur.

⁴ Te ni ka ojika ndoñu'i nuu ñu'u te'a nuu tu na ñayiu ka oo, te tu ni ka ni'i in ichi ja vi ni'i in ñuu nuu vi koi.

⁵ Te ka yichi vi ka kokin, te vi ja mavikuita kuiti ja vi sandee ni ka ja vi kui.

⁶ Yun te nuu ka kusuchi ndeva'a ini, te ni ka kana nda'ui nuu Jito'o,

te ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ka tna'i.

⁷ Yun te ni jaka ña ia Dios in ichi ndaa guaa ndee ni kentakuei in ñuu nuu vi koi.

⁸ Na vi ndakuanta'u ñayiu yun nuu Jito'o, chi kunda'u ini ña ya jin,

vi sa'a ya tniuu vii tniuu va'a ja ja'a ñayiu.

⁹ Chi jiña'a ya ndute ka ji'i ñayiu ka yichi,

te jiña'a ya ja gua'a ka jaa ñayiu ka kokin.

¹⁰ Te sava ñayiu ka oo ñunee ja vi ja yatni ja vi kui,

te ka yi'i vekaa vi ka kusuchi ini vi ka nu'ni jin cadena.

¹¹ Chi ni ka kuso'i nuu tno'o ni tatnuni Jito'o,

te ni ka skexikoi tno'o ja ni xteku ña ia oo ndee sukun yun.

¹² Te yun kuu ja ni sa'a ia Dios ja ni ka satniuu ndee ndeva'i, te ni junkuei nuu tnundo'o, te tu na in ni chituu ña jin.

¹³ Yun te nuu ka kusuchi ndeva'a ini, te ni ka kana nda'ui nuu Jito'o,

te ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ka tna'i.

14 Te ni ndatau ña ia Dios nuu ñunee ja vi ja yatni ja vi kui vi ni ja'nde ya cadena ja ka nu'ni.

15 Na vi ndakuanta'u ñayiu yun nuu Jito'o, chi kunda'u ini ña ya jin,

vi sa'a ya tniuu vii tniuu va'a ja ja'a ñayiu.

16 Chi ni skuechi ya ye'e kaa ja kuu bronze,

vi ni skuechi kueli ya ndakaa ja yi'i ye'e yun nuu ni skaku ni'nu ña ya.

17 Te sava ñayiu vasa, chi ni ka ndakoi siki ia Dios, te ni ka tna'i tno'o suchi ini ja ja'a jakue'e ka sa'i yun.

18 Te ni ka kukini ini ndi'i ndei ja ka jai, te vi ja yatni ni ka ja vi kui.

19 Su nuu ni ka kusuchi ndeva'a ini, te ni ka kana nda'ui nuu Jito'o,

te ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ka tna'i.

20 Yun te ni tetniuu ya tno'o ya, te ni ndasa'a ña ya,

te ni skaku ni'nu ña ya nuu yau ñaña.

21 Na vi ndakuanta'u ñayiu yun nuu Jito'o, chi kunda'u ini ña ya jin,

vi sa'a ya tniuu vii tniuu va'a ja ja'a ñayiu.

22 Vi soko ni kiti ja ka ndakuanta'u ni nuu Jito'o,

te vi ndakani sii ini ni ndi'i tniuu vii tniuu va'a ja sa'a ya.

23 Yun te ni ka skaka tee ka xiko ndatniuu jin barco,

te ni ka jiondita de nuu ndute mar.

24 Te ndee nuu kunu ka nuu ndute mar yun

ni ka jini de tniuu na'nu vi tniuu vii tniuu va'a ja sa'a Jito'o.

25 Chi ni ka'an ia Dios, te ni junki'i in tachi ni'i ndeva'a,

te ni ka ndakoo sukun ola ndute mar,

26 te ni ndaa ndute yun guaa ndee andivi, vi ni nuu de ndee ka'a ndute mar.

Te vi tu ka na inu anu de ja ka yu'u ndeva'a de nuu jakue'e yun.

27 Te vi sua'a ka ni'i de, te ka ndondiso de na kuinio ñayiu ka jini,

te tu nagua ni jini'u sa'un ja ka jini gua'a de naxa ka jika de jin barco yun.

28 Su nuu ni ka kusuchi ndeva'a ini de, te ni ka kana nda'u de nuu Jito'o,

te ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o ka tna'a de.

29 Te ni sama ya sau tachi yun jin in tachi vita ni,

vi ni ka junkuiin ola ndute mar yun.

30 Te nuu ni ka jini de ja ni junkuiin ola ndute mar yun, te ni ka kusii ini de.

Te ni jaka ña ia Dios ja kua'ankuei de in ñuu kaa yu'u ndute mar,

saa te ni kentakuei de nuu ka ndioo ini de ja ki'inkuei de.

31 Na vi ndakuanta'u ñayiu yun nuu Jito'o, chi kunda'u ini ña ya jin,

vi sa'a ya tniuu vii tniuu va'a ja ja'a ñayiu.

32 Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka ndututu ni ja ka kuu ni ñayiu ñuu ya.

Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka ndututu ni ja ka kuu ni ñayiu ka kuu nija'nu.

33 Ni sa'a ia Dios ja ni ka yichi yute, vi ni sichi ya nuu kee ndute ja ni nduu ñu'u yichi.

34 Te ni sa'a ya ja tu kuva'a ka ñunde'i ja ni okuva'a vii ndeva'a,

ja ja'a jakue'e ka sa'a ñayiu ka oo nuu ñunde'i yun.

35 Te suni ni sa'a ya ja ñu'u te'a yun ni nduu in nuu ñu'u ndute,

te ñu'u yichi yun ni nduu in nuu kee ndute.

³⁶ Te yun ni jiña'a ya in nuu vi koo ñayiu ka ji'i soko,

te ni ka sa'a mai in ñuu nuu vi koi.

³⁷ Te ni ka jitui nuu ñunde'i vi ni ka ndaxtei tnu uva,

te ni kuva'a vii ndeva'a ñunde'i yun.

³⁸ Te ni sa'a vii ni sa'a va'a ña ia Dios, te ni ka ndakaya kua'a ndeva'i,

vi ni ka kaya kiti ka neva'i.

³⁹ Su nuu ndeva'a ndetnuni ni ka sa'a ña jin,

te ni kii jakue'e siki vi tundo'o ja ni ka tna'i,

saa te ni ka ji'i, te ni ka nduu joo ni.

⁴⁰ Te ja ja'a yun kuu ja ni skexiko ña ia Dios jin tee ka kuu nija'nu ja ni ka sa'a jakue'e yun,

te ni sa'a ya ja ni ka ndoñu'u de, te ya'a yun ni ka jika de.

⁴¹ Su ndatau ya ñayiu ka kunda'u nuu tno'o suchi ini ja ka tna'i,

te sa'a ya ja vi ndakaya kua'a ñayiu ve'i na kuinio ndikachi.

⁴² Te nuu vi kuni ñayiu ndaa ja siun sa'a ya, te vi kokusii ini,

su ndi'i ñayiu kue'e, chi vi kasi yu'i.

⁴³ Na in kuu ñayiu ndichi, te na ku'un ini tno'o ya'a,

te na jinkui'nu ini ja kunda'u ndeva'a ini ña Jito'o.

108

Ndee ja ñu'u ka maa ia Dios te vi kundo

Yaa ni tee David

¹ Oo yutnu anu san, ja kata san yaa nuu ni, vi Dios,

te kata san jin ndi'i san jin anu san yaa ja sa'a ka'nu ña san jin ni.

² Te ndoto ron ja kuu ron xtnuu kaxin ja oo uxi tuchi, vi arpa,

te na vi xtoto inka kiuu jaa.

³ Te sa'a ka'nu ña san jin ni ne'u ñayiu ñuu ni, vi Jito'o,

te kata san yaa nuu ni ne'u ñayiu ninii ñuyiu.

⁴ Chi ka'nu ndeva'a ka ja nda'u ini ni saa andivi,

te tniuu ndaa ja sa'a ni kenta ndee andivi.

⁵ Chi ka'nu ndeva'a kuu maa ni ndee ichi siki andivi, vi Dios,

te ja ye'e tajan ni kenta ninii ñuyiu,

⁶ nagua ja na vi kaku ni'nu ñayiu kutoo maa ni.

Te konini ni joo tno'o ka ka'an san, te skaku ni'nu ña ni jin jaka'nu ni.

⁷ Te ni kachi ia Dios ndee ve'e ii nuu oo ya:

“Kusii ini rin ja ni kundee rin, te ka'nde rin ñu'u Siquem

vi chikua'a rin chiko'i Sucot ja kuña'a rin vi koo ñayiu ñuu rin.

⁸ Chi kuenta maa rin kuu ñuu Galaad vi ñuu nuu ka oo ndikin tata Manasés,

te ndikin tata Efraín ka kuu na kuinio ixini kaa ja ñu'u xini rin,

te ndikin tata Judá ka kuu na kuinio yutnu nee rin ja tatnuni rin.

⁹ Te ñuu Moab kuu na kuinio in tija'an nuu nda'a rin,

te siki ñuu Edom skunta rin ndijan rin,

te kana sii ini rin ja ni kundee rin siki ñayiu filisteo.”

¹⁰ Su ni kachi san: “¿Na in kondeka ña jion ja ki'on nuu oo ñuu ja yikorra gua'a yun?

¿Vi na in kondeka ña jion ki'on ja kentao guaa ndee ñuu Edom?”

11 Tu na inka, chi maintno'o ni maa ni, vi Dios, guaa jun-sia'a ña ni, maa ni, ja ni skexiko ña ni jin san, te tu ka ja'an ni jin soldado san ja chituu ni de.

12 Chituu ña ni ja na vi kundee san siki ñayiu ka ka'an u'u ña jin san, chi tu nagua jiniu'u ja vi chituu ña ñayiu ñuyiu jin san.

13 Chi jin maa ia Dios, te vi sa'o tniuu na'nu, te kua'in ni'nu maa ya ñayiu ka ka'an u'u ña jion.

109

Skaku ni'nu ña ni nuu tnundo'o, vi Jito'o

Yaa ni tee David

1 Maa ni kuu Dios san, ia sa'a ka'nu san. Te nuu ndakuatu san nuu ni, ma kasi yu'u ni,

2 chi tee kue'e vi tee tno'o ka ka'an kue'e siki san, te chia inu tno'o de ja ka xtavi kuechi ña de jin san.

3 Te ka jionduu ña de jin tno'o kiti ini, vi ka ndakoo de siki san, visi masu nagua sa'a san.

4 Te visi ka'an too san jin de, su ka ndatniuya'u kue'e de, chi ka ka'an kue'e de siki san, su sein, chi ndakuatu san ja ja'a de.

5 Te nuu tniuu ja sa'a san java'a jin de, te ka ndatniuya'u de jin jakue'e, te sein, chi ka'an too san jin de; su maa de, chi ka skexiko ña de jin san.

6 Te kani ni in tee kue'e ja na ndakoo siki de, te ichi nda'a kua'a de, na koo Tachi ja koka'an kuechi ja ja'a de.

7 Te na tavi kuechi de nuu ki'in de ja kundaa ja ja'a de,

te tno'o ja ka'an de nuu ndakuatu de na kokuu ja xtavi kuechi ña jin de.

8 Te joo ni kiiuu na koteku de, te inka ñayiu na nukonee tniuu ni onee de.

9 Te na vi kendoo nda'u se'e de, vi na kendoo nda'u ñasi'i de.

10 Te na vi kokaka nda'u se'e de, te na vi kokakain ja vi skuta'u ña ñayiu jin,

te ndee jika nuu kaa ve'e tikundui, na vi ndukui ja vi kai.

11 Te na kikuei ñayiu ka ndita nuu de, te na vi kindei ndi'i ja neva'a de,

te na vi su'u ñayiu inka ñuu ndi'i ja ni ni'i de ja ni jinkoneva'a de.

12 Te ni in ñayiu ma vi kunda'u ini ña jin de,

te ni in, ma vi ka'an nda'u se'e de ja ni ka ndonda'ui.

13 Te na vi naa ndikin tata de, te na naa in jichi ni sivi de,

te ma vi kuni uun ka ña ñayiu vajikuei nuu kuae ka.

14 Te na ndaka'an Jito'o jakue'e ni sa'a tata de,

te ma xnaa ya yika kuechi ni sa'a nana de.

15 Te siun ni na kondaka'an Jito'o yika kuechi yun,

te na xnaa ña ya nuu ñuyiu ya'a, nagua ja ma vi kondaka'an ka ña ñayiu jin de.

16 Chi tu ni ndaka'an de ja kunda'u ini de ñayiu ka kunda'u,

vi ñayiu ka kusuchi ini vi ñayiu tu nagua ka neva'a sa'un,

chi saa sua'a ni sondikin ña de guaa ndee ni ja'ni ña de.

17 Chi too de ja xtau tnia'a de ñayiu, te na nanakau tnia'a yun siki maa de.

Te ja siun tu ni kuini de ja ka'an vii ka'an va'a de jin ñayiu, te na kujioo javii java'a ia Dios nuu oo de.

18 Te na kekui'nu de tnia'a yun na kuinio sa'un de,

te na kiundo'o nuu jiti de na
kuinio ndute,
vi na kenta ndee nuu yiki de na
kuinio ndute xe'en.

19 Te na kondii de tnia'a yun na
kuinio in sa'un,
te suni na koxtatnuu chii de na
kuinio sinchu de.

20 Te ya'a na kokuu ya'u ja kuña'a
Jito'o nuu ñayiu ka ka'an
kuechi siki san,
vi nuu ñayiu ka ka'an kue'e ja ja'a
san.

21 Su maa ni, vi Jito'o, sa'a ni
java'a jin san ja na koo
jayiñu'u nuu ni.

Skaku ni'nu ña ni jin ja nda'u
ndeva'a ini ni vi ja kutoo ña
ni.

22 Chi tna'u ini san, te tu sa'un
nagua neva'a san,
vi kusuchi ndeva'a ini san.

23 Chi ndi joo ndi joo kua'an
san mayichi san, na kuinio
kuanda'u ja kua'an manaa,
te ka siu'u ña jin san na kuinio
tika langosta.

24 Te vi sua'a ka kisi ko'ndo san
ja mavikuita ja kua'a jichi
ondite san,

te vi sa'un ni makuxii san, te tu oo
ndakui ka san.

25 Te kuu san na ni kuinio in ja ka
jaku ndee ñayiu,
te nuu ka ndia'a ñai jin san, te
ka skuiko xini ja ka sa'a
kuasun ñai.

26 Chituu ña ni, vi Jito'o, ja kuu ni
ia Dios maa san.

Skaku ni'nu ña ni jin ja nda'u ini
maa ni.

27 Saa te na vi kuni ñayiu yun, ja
jin nda'a maa ni, vi Jito'o
san, kuu ja ni sa'a ni ya'a.

28 Te tu ni ja sa'i ja ka xtau tnia'a
ña jin san, su sa'a vii sa'a
va'a ña maa ni jin san,
te nuu vi ndakoo de siki san, te vi
kendoo kanoo maa de,
su maa san ja jinokuechi san nuu
ni, chi kokusii ini san.

29 Te na vi kendoo kanoo maa tee
ka ka'an kuechi siki san,
te na vi kakondii de ja kanoo yun
na kuinio in sa'un.

30 Te jin yu'u maa san
ndakuanta'u san nuu Jito'o,
te sa'a ka'nu san ya ne'u nuu ka
oo kuakua'a ñayiu.

31 Chi ka'an ni'nu maa ya ja ja'a
ñayiu ka kunda'u,
nagua ja skaku ni'nu ña ya nuu
nda'a ñayiu ka xtavi kuechi
ña.

110

*Ni jiña'a Jito'o Dios in tniuu
ka'nu nuu rey*

Yaa ni tee David

1 Jiña'a Jito'o Dios nuu Jito'o san:
"Jinkoo ichi nda'a kua'a rin,
vi guaa ndee na sa'a rin ja ka
ka'an u'u ña jin ron
ndee chii ja'a ron".

2 Te ndee Sión taa Jito'o Dios vara
ya ja kuu tniuu ka'nu skuiso
ña ya ja kotatnuni ni,
te kokuu nija'nu ni nuu ja ka
ka'an u'u ña jin ni.

3 Ñayiu maa ni, chi maa ni mai
jakuei ja vi koi jin ni,
kiuu xne'e ni jaka'nu ni ja kundee
ni.

Te ka ye'e ñayiu maa ni nuu ka oi
nuu ni,
na kuinio nuu inka ni ye'e ja
matuu inka kiuu.

Te kuu ni na kuinio suchi kuechi,
chi yeye'e ni,
na kuinio yuyu ja oo tno'o ne'e.

4 Ni kee yu'u Jito'o Dios, te ma
ndatna'nu ini ya:

Maa ron kuu sutu ja oo nikuii
nikani,
te kokuu inuu ron jin naxa oo
Melquisedec.

5 Te oo maa Jito'o Dios ichi nda'a
kua'a ni,

te kiuu na kiti ini ya, te xnaa ya
tee ka kuu rey.

⁶ Te kiuu ja sandaa ya kuechi
ñayiu ñuyiu,
te tatutu ya yiki kuñu ndiyi,
vi kaxin yuu ya xini ñayiu ninii
ñuyiu.

⁷ Te nuu kua'an Jito'o nuu ichi, te
ko'o ya ndute nuu in yute,
te ndundakui ya.

111

*Na vi sa'a ka'nuo ia Dios, chi
kua'a tniuu na'nu sa'a ya*

¹ ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Sa'a ka'nu san Jito'o jin ndi'i san
jin anu san nuu ka ndututu
ndi'i ñayiu ka sa'a ndaa.

² Na'nu tniuu sa'a Jito'o,
te ndi'i ñayiu ka junkuaan ini, ka
ndachikua'a tniuu sa'a ya.

³ Te luu kaa tniuu na'nu ja sa'a ya
vi ye'e tajan,
te nikuii nikani oo tniuu ndaa ja
sa'a ya.

⁴ Te ni sa'a ya ja vi kondaka'on
tniuu vii tniuu va'a sa'a ya,
chi ka'nu ini Jito'o vi nda'u ini ya.

⁵ Te jiña'a ya ja ka jaa ñayiu ka
nee yiñu'u nuu ya,
te siun ni na'a ya tratu ja ni sa'a
ya jin ñayiu.

⁶ Te ni xne'e ya jaka'nu ya jin
tniuu sa'a ya
nuu ni jiña'a ya ñu'u ñayiu inka
ñuu ja vi sa'a jajin ñayiu
ñuu ya.

⁷ Te tniuu sa'a ya kuu tniuu ndija
vi tniuu ndaa,
te ndi'i tno'o tatnuni ya kuu tno'o
ndaa ja kukanu inio.

⁸ Te oo yutnu nikuii nikani,
chi ni kuva'a jin tno'o ndija vi
tno'o ndaa.

⁹ Chi ni ndatau ia Dios ñayiu ya,
te ni sa'a ya jin ñayiu yun in tratu
ja siun ni koo.

Te Dios kuu ia ii vi ia yu'u ndeva'o.

¹⁰ Nuu yu'u ni'nuo Jito'o kuu nuu
keja'a ja kuu ndichio,

te ndi'i ñayiu ja ka skunkuu
tno'o tatnuni ia Dios ka kuu
ñayiu ja ka jinkui'nu gua'a
ini.

Te nikuii nikani na vi kosa'a
ka'nuo ia Dios.

112

*Ñayiu yu'u ni'nu ia Dios chi koo
vii koo va'i*

¹ ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Na ta'u na ndetu ñayiu yu'u ni'nu
Jito'o,

te junkuaan ndeva'a ini tno'o ja
tatnuni ya.

² Te vi kokuu na'nu ndikin tatai
nuu ñuyiu,
te vi ni'i ndikin tata ñayiu ndaa
javii java'a ia Dios.

³ Te koneva'a kua'i jakuika nuu
ve'i,
te siun ni kosa'a ndai.

⁴ Te koo in ñu'u ja koye'e ni'nu
ma'ñu sagua ñunee nuu ka
oo ñayiu ndaa,
chi ka'nu ndeva'a ini ia Dios vi
nda'u ini ya vi sa'a ndaa ya.

⁵ Ñayiu nda'u ini, te jiña'a nui nuu
inka ñayiu,
chi kevii keva'i, te jini sa'a ndai jin
ja neva'i.

⁶ Te yun kuu ja ma kendoo kue'e
sa'uin,
te siun ni vi kondaka'an ña jin
ñayiu ndaa yun.

⁷ Te ma koyu'i nuu ka ka'an ñayiu
ja koo tundo'o,
chi oo yutnu anui, te kukanu ini
Jito'o.

⁸ Te kukanu ini ja oo yutnu anui,
te tu yu'i,
guaa ndee na kuni ja vi skunaa
ñayiu ka ka'an u'u ña jin.

⁹ Te ja'ndei ja neva'i ja skuta'ui
ñayiu ka kunda'u,
te siun ni kosa'a ndai, saa te
kokuu ka'nui, te ni'i kua'a
jayiñu'u.

¹⁰ Te nuu vi kuni ñayiu kue'e ya'a,
te vi kiti ini ndeva'i, te vi ndaka'ñi
no'i,

su ndi joo ndi joo te vi nai,
te suni naa ja ni ka ondioo ini
ñayiu kue'e ja vi ni'i.

113

*Sa'a ka'nu ña ia Dios jin ñayiu
ka kunda'u*

¹ ¡Ka'nu ndeva'a kuu Jito'o!
Maa ni ja ka jinokuechi ni nuu ia
Dios, vi sa'a ka'nu ni Jito'o,
vi sa'a ka'nu ni sivi Jito'o.

² Na vi chiñu'o Jito'o, ndee kiuu
vitna vi nikuii nikani.

³ Na vi sa'a ka'nuo Jito'o, guaa
ndee nuu jinonta nikandii
vi guaa ndee nuu makee.

⁴ Ka'nu ndeva'a kuu Jito'o ja oo ya
siki ndi'i ñuu,
te ja ye'e tajan ya oo ndee siki
andivi.

⁵ Tu na inka ja kintna'a inuu jin
Jito'o, ia kuu Dios mao,
ja nukoo ya ndee sukun yun tat-
nuni ya.

⁶ Su ndee yun jinkindei ya, te
ndia'a ya andivi vi nuu
ñuyiu.

⁷ Te ndone'e ya ñayiu ka kuu
nda'u guaa ndee nuu
ñuyaka,

vi ndatau ya ñayiu tu sa'un nagua
ka neva'a guaa ndee nuu
mi'i.

⁸ Te juntaa ña ya jin ñayiu ka kuu
na'nu,
ja ka kui ñayiu ka nee tniuu na'nu
nuu ñui.

⁹ Te jiña'a ya in ve'e nuu vi koo
ñasi'i ja tu kuu ja vi koo se'e
ña,
vi jiña'a ya in jasii ini nuu ñasi'i
yun ja kuu vi koo se'e ña.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

114

*Ni sa'a ia Dios javii java'a nuu
ni ndekuei ñayiu Israel ñuu Egipto*

¹ Nu ni ndekuei ñayiu Israel ñuu
Egipto,

te ni ka xndendoo ndikin tata
Jacob inka ñuu ja ka ka'an
inka nuu sa'an,

² te Judá ni nduu veñu'u maa ia
Dios,
te Israel ni jinkokuu nuu tatnuni
ya.

³ Te nuu ni jini ña ndute mar jin
ñayiu Israel, te ni jino yu'u
de,

vi ni ndakaka yata ndute yute
Jordán.

⁴ Te ni ka kanta sukun yuku na'nu
na kuinio karneru,
vi ni ka kanta sukun tinduu na
kuinio lelu kueli.

⁵ ¿Te nagua ni ndo'o ron ndute
mar?

¿Nau ja ni jino yu'u ron?
Te roon yute Jordán, ¿nau ja ni
ndakaka yata ron?

⁶ Te roon yuku na'nu, ¿nau ja ni ka
kanta sukun ron na kuinio
karneru?

Te roon tinduu, ¿nau ja ni ka
kanta sukun ron na kuinio
lelu kueli?

⁷ Te tnaa ron ñu'u nuu oo ndia'a
Jito'o,

vi tnaa ron nuu oo ndia'a Dios, ia
ni ochiñu'u ndi Jacob.

⁸ Te maa ia Dios sa'a ja in kava ni
nduu nuu ñu'u ndute,
chi kava yun ni nduu in nuu
jinonta nuu ndute.

115

Ndee andivi oo ia Dios mao

¹ Ma sa'a ni ja na koo jayiñu'u nuu
in in san, vi Dios,
chi ndi'i jayiñu'u na koo nuu maa
ni,

chi maintno'o maa ni kuu ia
ka'nu, chi kunda'u ini ña ni
vi sa'a ndaa ni.

² Chi ¿nau ja vi kokakan tno'o ña
ñayiu sava ka ñuu
ndenu oo ia Dios ni vitna?

³ Te ia Dios mao, chi ndee andivi
oo ya,

te sa'a ya ndi'i nagua kuini maa ya.

4 Su chu'chi ñayiu sava ka ñuu yun, chi nino'o ni oro vi plata ka kuu,

ja ni ka sa'a ñayiu jin nda'i ka kuu.

5 Ka oo yu'u, su tu kuu vi ka'an, ka oo nduchi nuu, su tu kuu vi kondia'a.

6 Ka oo so'o, su tu kuu vi konini, ka oo xtnii, su tu kuu vi tna'ni.

7 Ka oo nda'a, su tu kuu vi ke'e, ka oo si'in, su tu kuu vi kaka, ni tu kuu ja vi kañu yoo sukun.

8 Te na kandaa chu'chi yun saa kandaa maa ñayiu ka sa'a ña jin,

vi suni saa kandaa ñayiu ka kukanu ini ña jin chu'chi yun.

9 Te maa ni, ñayiu Israel, vi kukanu ini ni Jito'o,

chi maa ya kuu ia chituu ña vi jito jini ña ya jin in in ni.

10 Te maa ni ja ka kuu ni tatatno'o Aarón, vi kukanu ini ni Jito'o,

chi maa ya kuu ia chituu ña vi jito jini ña ya jin in in ni.

11 Te ndi'i maa ni ja ka yu'u ni'nu ni Jito'o, vi kukanu ini ni ya,

chi maa ya kuu ia chituu ña vi jito jini ña ya jin in in ni.

12 Chi ni ndaka'an ña Jito'o jion, te sa'a vii sa'a va'a ña ya,

chi sa'a vii sa'a va'a ya ñayiu Israel, vi sa'a vii sa'a va'a ya ñayiu ka kuu tatatno'o Aarón.

13 Te sa'a vii sa'a va'a ya ndi'i ñayiu ka yu'u ni'nu Jito'o,

vi sa'a vii sa'a va'a ya ñayiu na'nu ka vi ñayiu nda'u ka.

14 Te sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios jin ni,

ja vi kaya kua'a ndikin tata ni vi ndikin tata se'e ni.

15 Te na sa'a vii sa'a va'a ña Jito'o, ia ni sa'a andivi vi ñuyiu.

16 Andivi kuu nuu oo maa Jito'o, su ni jiña'a ya ñuyiu ja ka oo ñayiu.

17 Te ndiyi ja ni ka ji'i ja kua'ankuei chii ñu'u chii nde'i nuu tu na in ka'an na in kuu,

chi ma kuu vi sa'a ka'nui Jito'o.

18 Su yoon ja ka tekuo, chi vi kosa'a ka'nuo Jito'o

ndee kiuu vitna vi nikuii nikani.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

116

Na vi ndakuanta'uo nuu Dios, ia skaku ni'nu ña jion

1 Kutoo san Jito'o, chi nini ya tno'o ja jikanta'u san nuu ya.

2 Chi chindei ya xini ya, te nini ya tno'o ja ka'an san nuu ya,

te yun guaa kondakakune'e san ya ndi'i ni kiuu ja tekun san.

3 Te vi ja oo san ja kuu san, te ni junkuntna'a san jin tno'o suchi ini

ja vi sandee ni ka ja kanakau san nuu yau ñaña,

chi ni tna'a san tundo'o vi tno'o suchi ini.

4 Yun te ni ndakakune'e san Jito'o, te jiña'a san:

“Jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o san, ja skaku ni'nu ña ni jin san”.

5 Ka'nu ndeva'a ini Jito'o vi ia ndaa kuu ya,

chi ndija ja kunda'u ndeva'a ini ña ia Dios mao.

6 Te jito jini ña Jito'o jin ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee,

chi nuu vi ja ni kuita sa'un san, te ni skaku ni'nu ña ya jin san.

7 Vitna te kuu ndatatu sii ini ron, vi anu,

chi ni sa'a gua'a ña Jito'o jin ron.

8 Chi ni skaku ni'nu ña ni jin san, vi Dios, ja tu ni ji'i san,

te ni ja'a ni tenuu san, vi tu ni jandetu ni ja ndondiso san.

9 Te yun kuu ja siun ni kokaka san nuu ichi maa ni, vi Jito'o, nuu ka oo ñayiu ñayiu.

10 Ni kandija san ia Dios, te yun guaa ni ka'an san:

“Tna'a ndeva'a san tno'o suchi ini”,

11 te nuu tu ni ni'i ini ka san nagua sa'a san,

te ni kachi san: “Ndi'i ñayiu inu tno'o”.

12 ¿Te nagua kuu ja tniuya'u san nuu Jito'o,

jin ndi'i jagua'a ja ni sa'a ña ya jin san?

13 Te soko san vinu nuu Jito'o ja ndakakune'e san ya

ja ni skaku ni'nu ña ya jin san.

14 Te skunkuu san tno'o ni kee yu'u san nuu Jito'o

jin nuu ndi'i ñayiu ñuu ya.

15 Te kusuchi ndeva'a ini Jito'o nuu ndia'a ya

ja ka ji'i ñayiu vii maa ya.

16 Te jandaa, vi Jito'o, ja maa san kuu tee jinokuechi nuu ni,

chi maa san kuu seyii ña'a jinokuechi nuu ni,

te ni ja'nde ni kaa ja ni onu'ni san.

17 Te soko san kiti ja ndakuanta'u san nuu ni,

te ndakakune'e san sivi ni, vi Jito'o san.

18 Te skunkuu san tno'o ni kee yu'u san nuu ni, vi Jito'o,

jin nuu ndi'i ñayiu ñuu ni,

19 ini nuu oo veñu'u maa ni, vi Jito'o,

ma'ñu sagua nuu oo maa ron, vi Jerusalén.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

117

Yaa ja ka sa'a ka'nu ñayiu Jito'o

1 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios, maa ni ja ka oo ni ndi'i ni ñuu

vi ndi'i maa ni ja ka kuu ni ñayiu sava ka tatatno'o,

vi kata ni yaa nuu ia Dios.

2 Chi nda'u ndeva'a ini ya jin in in yoon,

te siun ni skunkuu ndaa ya.

Ia ka'nu ndeva'a kuu Jito'o.

118

Nikuii nikani kunda'u ini ña ia Dios

1 Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, chi ia gua'a kuu ya,

te nikuii nikani kunda'u ini ña ya.

2 Vi ka'an maa ni, ñayiu Israel:

“Nikuii nikani kunda'u ini ña ia Dios”.

3 Vi ka'an maa ni, ñayiu ka kuu tatatno'o Aarón:

“Nikuii nikani kunda'u ini ña ia Dios”.

4 Vi ka'an maa ni, ñayiu ka yu'u ni'nu Jito'o:

“Nikuii nikani kunda'u ini ña ia Dios”.

5 Nuu ni tna'a ndeva'a san tno'o suchi ini, te ni ndakakune'e san Jito'o,

te ni onini ya tno'o ni ka'an san, te ni ndatau ña ya nuu tnundo'o.

6 Oo maa Jito'o jin san, te ma koyu'u san

ja nagua vi sa'a ña ñayiu jin san.

7 Oo maa Jito'o jin san, te maa ya kuu ia chindee chituu ña jin san,

te yun kuu ja kuni san ja vi ndee ñu'u vi konduei ñayiu ka ka'an u'u ña jin san.

8 Gua'a ka kuu ja vi kukanu inio Jito'o,

masu ja vi kukanu inio in ñayiu.

9 Gua'a ka kuu ja vi kukanu inio Jito'o,

masu ja vi kukanu inio tee ka tatnuni.

10 Ni ka jionduu ña ñayiu ndi'i ñuu jin san,

su jin sivi maa Jito'o, te ni xnaa san ñayiu yun.

11 Ni ka jionduu ña ñayiu jin san, te ni ka tnaa ma'ñu ña,

su jin sivi maa Jito'o, te ni xnaa san ñayiu yun.

12 Ni ka jionduu ña na kuinio ñuñu,
te ñama ni naa ja ka kiti ini ndeva'a na kuinio ñu'u, ja ñama teñu'u ña jin tnu iñu, chi jin sivi maa Jito'o, te ni xnaa san ñayiu yun.

13 Ni ka chinda'a ni'i ndeva'a ña jin san, nagua ja na ndonso san,

su ni chituu ña maa Jito'o jin san.

14 Maa Jito'o taa jandakui san, te jita san yaa nuu maa ya, chi maa ya kuu ia skaku ni'nu ña.

15 Te ka kana ñayiu ndaa vi ka jitai ndee nuu ve'i, ja ka kusii ini ja ni skaku ni'nu ña ya, te jin jaka'nu maa Jito'o, sa'a ya tniuu na'nu.

16 Te jin jaka'nu maa Jito'o, xne'e ja ia ka'nu ndeva'a kuu ya, te jin jaka'nu maa Jito'o, sa'a ya tniuu ja sa'u kuii inio.

17 Te ma kuu san, chi koteku san, nagua ja ndakani san tniuu na'nu sa'a Jito'o.

18 Ni tna'a ndeva'a san tnundo'o, ni tetniuu Jito'o, su tu ni jandetu ya ja kuu san.

19 Vi ndakune ni ye'e veñu'u nuu oo tno'o ndaa, nagua ja kiuu san, te ndakuanta'u san nuu Jito'o.

20 Te ye'e veñu'u ya'a kuu ye'e maa Jito'o, te ye'e ya'a kiukuei ñayiu ndaa.

21 Te ndakuanta'u san nuu ni, vi Jito'o, chi ni onini ni tno'o ni jikanta'u san nuu ni, te ni skaku ni'nu ña ni jin san.

22 Kava ja ni ka skexiko tee ka sa'a ve'e, ni nduu kava ka'nu ja yituu skina ve'e.

23 Tniuu ya'a ni sa'a maa Jito'o, te vi ni ka sa'u kuii inio ka ndia'o.

24 Vitna kuu kiuu ja ni sa'a maa Jito'o, te na vi kokusii inio, te vi kosii inio nuu ya.

25 Jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o, ja skaku ni'nu ña ni jin in in san.

Jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o, ja sa'a ni ja na kekuei gua'a san.

26 Na ta'u na ndetu ñayiu vaji jin sivi maa Jito'o, chi ndee nuu ka oo san ve'e maa Jito'o, ka jikanta'u san ja na sa'a vii sa'a va'a ña ya jin.

27 Maa Jito'o kuu ia Dios mao, te ye'e ya nuu.

Vi ku'ni ni kiti ja vi soko ni nuu ya, te kua'ankuei ni jin ti ndee nuu oo ndiki nuu altar.

28 Maa ni kuu ia Dios san, te ndakuanta'u san nuu ni, vi sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios.

29 Vi ndakuanta'u ni nuu ia Dios, chi ia gua'a kuu ya, te nikuii nikani kunda'u ini ña ya.

119

Na ta'u na ndetu ñayiu ka jika nuu ichi ia Dios

¹ Na ta'u na ndetu ñayiu ka jika nuu ichi ndaa, te ka sa'i nagua kaxtno'o maa Jito'o.

² Na ta'u na ndetu ñayiu ka jantno'o tno'o tatnuni ya, te vi ni inì ni anui ka ndandukui ia Dios.

³ Te ñayiu ya'a, chi tu sa'un na jakue'e ka sa'i, chi ka jikai nuu ichi maa ya.

⁴ Chi ni skuiso siki ña ni tno'o tatnuni ni, ja na vi skunkuu ndaa kuiti san.

⁵ Vaa nuu sua'a te kuu kaka yutnu san nuu ichi ni, nagua ja skunkuu san nuu tno'o xtaku ni,

⁶ te ma kendoo kanoo san, nuu na kuantno'o san ndi'i tno'o tatnuni ni.

7 Te sa'a ka'nu ña san jin in anu ndaa san,
nuu na kutua'a san tniuu ndaa ja sa'a ni.

8 Kuini san ja skunkuu san tno'o tatnuni ni,
te ma xndendoo sa'un ña ni jin san.

9 ¿Naxa sa'a in suchi kuechi ja koo vii anui?

Kuini ja sa'i nagua ka'an nuu tno'o ni.

10 Te jin ndi'i san jin anu san ndanduku ña san jin ni, vi Dios,

te ma kuandetü ni ja kujioo san nuu tno'o tatnuni ni.

11 Chi ndee ini ndee anu san tava'a san tno'o ka'an ni,
nagua ja ma sa'a san yika kuechi nuu ni.

12 Ka'nu ndeva'a kuu maa ni, vi Jito'o,

te kaxtno'o ni tno'o ja xtaku ni nuu san.

13 Te jin yu'u maa san ndakani san,

ndi'i tno'o ni ka'an ni ja tatnuni ni.

14 Kusii ini ndeva'a ka san ja kaka san nuu ichi nagua tatnuni ni,

masu ja koneva'a san ndi'i jakuika.

15 Te ndachikua'a san tno'o tatnuni ni,

te kinuu gua'a san nuu ichi ni.

16 Te kokuu sii ini san ja sa'a san nagua xtaku ni nuu san,

te ma ndunaa sa'un ini san nagua ka'an nuu tno'o ni.

17 Sa'a ni java'a jin san ja jinnokuechi san nuu ni, ja na koteku san,

te na kuantno'o san nagua ka'an nuu tno'o ni.

18 Kune ni nduchi nuu san, nagua ja na kondia'a san,

ja luu ndeva'a ka'an nuu tno'o kaxtno'o ni.

19 Chi in ñayiu jikanuu nda'u ni kuu san ñuyiu ya'a,

te ma tayu'u ni tno'o tatnuni ni nuu san.

20 Te vi ndi'i ni ore kuita ndeva'a anu san,

ja ndioo ndeva'a ini san ja kuni san tno'o ja xtaku ni nuu san.

21 Chi tetniuu ni tnundo'o ka tna'a ñayiu ka sa'a teyii maa,

vi ñayiu ni ka tau tnia'a, ja ka kujioo nuu tno'o tatnuni ni.

22 Xtajioo ni ñayiu ka kane'e ña jin san, vi ñayiu ka skexiko ña,

chi jantno'o san tno'o tatnuni ni nuu san.

23 Te visi ka ndatno'o tna'a tee ka tatnuni ja vi sa'a ña de jakue'e jin san,

su maa san ja jinokuechi san nuu ni, chi ndachikua'a san nuu ley ni.

24 Chi kusii ini san jin tno'o tatnuni ni,

te suu kuu tno'o ja xteku ña jin san.

25 Te vi ndee nuu ñuyaka ni ka katuu san, ndataa ni ja na koteku san,

nagua ni ka'an ni nuu tno'o ni.

26 Ni xne'e san nagua sa'a san nuu ni, te ni janta'u ni.

Vitna te kaxtno'o ni tno'o ja xtaku ni nuu san.

27 Chituu ña ni ja na jinkui'nu ini san naxa ka'an tno'o tatnuni ni,

te na ndachikua'a san tniuu vii ndeva'a sa'a ni.

28 Te vi ja ni kuita sa'un anu san ja kusuchi ndeva'a ini san,

ndasa'a yutnu ña ni nuu tno'o ni, nagua ni kee yu'u ni.

29 Xtajioo ña ni nuu ichi ka jika ñayiu inu tno'o,

te ka'an nda'u ka'an kee ña ni ja na kondikin san tno'o kaxtno'o ni nuu san.

30 Chi ni kaji san ichi ndaa ja kaka san,

te ndioo ini san ja kondikin san tno'o ja xtaku ni nuu san.

31 Te kuini san ja kondikin guagua'a san tno'o tatnuni ni, vi Jito'o san, te ma kuandetu ni ja kendoo kanoo san.

32 Te nduku ndee san ja skunkuu san tno'o tatnuni ni, chi sa'a ni ja jinkui'nu gua'a ka ini san.

33 Te kaxtno'o ni nuu san, vi Jito'o, ja na kondikin san ichi ja xtaku ni nuu san, te na kondikin san guaa ndee kiuu sandi'i ja koteku san.

34 Taa ni tno'o ndichi ja jinkui'nu ini san, nagua ja tava'a san ley ni, te skunkuu san ndi'i san jin anu san.

35 Te kondeka ña ni ichi nuu tatnuni ni, chi yun kuu nuu ni'i san jasio ini ja oo jin san.

36 Sa'a ni ja na ndioo ini anu san tno'o tatnuni ni, te masu ja ndioo ini san ja koneva'a san ja kua'a ja ioo.

37 Te ma kuandetu ni ja kondia'a san nuu ja tu jiniu'u. Taa ni ja koteku san, nagua ja na kaka san nuu ichi ni.

38 Te skunkuu ni tno'o ni kee yu'u ni nuu san, ja kuu san tee jinokuechi nuu ni, nagua sa'a ni jin ñayiu ka yu'u ni'nu ña jin ni.

39 Xtajioo ni tno'o kanoo ja ka ka'an ñayiu jin san, chi yun kuu ja yu'u ka san, chi oo gua'a tno'o ja xtaku ni nuu san.

40 Chi ndioo ini san tno'o tatnuni ni, te taa ni ja koteku san jin ma'ñu sagua tniuu ndaa ja sa'a ni.

41 Ne'e ni, te ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin san, vi Jito'o san. Skaku ni'nu ña ni jin san, nagua ni kee yu'u ni ja sa'a ni.

42 Saa te ni'i san tno'o ja ndajione'e san nuu ñayiu ka skexiko ña jin san, chi kukanu ini san tno'o ka'an ni.

43 Te ni in jichi ma kindee ni tno'o ndaa nuu yu'u san, chi ndetu ka'nu san tno'o xtaku ni nuu san.

44 Te nikuii nikani kosa'a san nagua ka'an nuu tno'o kaxtno'o ni.

45 Saa te tu na in kasi ichi, chi ni ndanduku san tno'o tatnuni ni.

46 Te ka'an san tno'o tatnuni ni nuu tee ka kuu rey, te ma kukanoo san.

47 Te kusii ini san jin tno'o tatnuni ni, chi kutoo ndeva'a san.

48 Kee yu'u san ja skunkuu ndaa san tno'o tatnuni ni, chi kutoo san, te ku'un ini san tno'o ja xtaku ni nuu san.

49 Te ndaka'an ni tno'o ni ka'an ni nuu san, ja jinokuechi san nuu ni, chi jin tno'o yun, te ni sa'a ni ja ndetu ka'nu ña san jin ni.

50 Chi tno'o maa ni kuu ja ndataa jasio ini nuu san nuu kusuchi ini san. Te tno'o ni kee yu'u ni, taa ja tekus san.

51 Te ka jaku ndee ña ñayiu ka sa'a teyii ndeva'a jin san, su sein, chi ma kujioo san nuu ley ni.

52 Chi ni ndaka'an san tno'o ja xtaku ni nuu san, ndee ja ni kuu nana'a, vi Jito'o san, te yun ndani'i san jasio ini.

53 Te kiti ini ndeva'a san nuu ndia'a san ñayiu kue'e, ja ka kujioo nuu tno'o kaxtno'o ni.

54 Te tno'o ja xtaku ni nuu san kuu yaa ja jita sii ini san nuu oo san inka ñuu.

55 Te ndaka'an ña san jin ni tno'o jakuaa, vi Jito'o san, chi kuini san ja sa'a san nagua kaxtno'o ni.

56 Te ni ni'i san javii java'a,
chi ni jantno'o san tno'o tatnuni
ni.

57 Maa ni, vi Jito'o san, kuu in ja
kuta'u kundetu san,
Te kee yu'u san ja sa'a san nagua
ka'an nuu tno'o ni.

58 Te ndi'i san jin anu san jikanta'u
san nuu ni.

Kunda'u ini ña ni jin san, nagua
ni kee yu'u ni ja sa'a ni.

59 Chi ni ndakani ini guagua'a san
nagua sa'a san,
te ni ndajiokuiin san nuu ni,
nagua ja skunkuu san tno'o
tatnuni ni.

60 Ni onuu ini san, te tu ni okukuee
san,
ja sa'a san nagua tatnuni ni.

61 Ni ka jionduu ña in tnii ka'nu
ñayiu ka sa'a jakue'e jin
san,
su visi ni saa, te tu ndunaa ini san
tno'o kaxtno'o ni.

62 Te ndakoo san sau ñuu ja
ndakuanta'u san nuu ni,
chi oo ndaa tno'o ja xtaku ni nuu
san.

63 Te ka ndeka tna'a gua'a maa san
jin ndi'i ñayiu ka yu'u ni'nu
ña jin ni,
vi ka jantno'i tno'o tatnuni ni.

64 Te kunda'u ini ni ndi'i ja oo
ñuyiu ya'a, vi Jito'o san.
Te kaxtno'o ni nuu san naxa ka'an
tno'o tatnuni ni.

65 Ni sa'a ni in java'a jin san ja
jinokuechi san nuu ni, vi
Jito'o san,
nagua ni ka'an ni ja sa'a ni.

66 Kaxtno'o ni nuu san, ja na
kuni san tno'o ndaa, vi na
jinkui'nu ini san,
chi kandija san tno'o tatnuni ni.

67 Chi ama ka ja tna'a san
tnundo'o, te ni ojika
ndoñu'u san nuu ichi ni,
su vitna, te jantno'o san nagua
ka'an nuu tno'o ni.

68 Maa ni kuu ia gua'a, te sa'a ni
java'a.

Kaxtno'o ni nuu san naxa ka'an
tno'o tatnuni ni.

69 Chi visi ni ka ka'an tno'o ñayiu
ka sa'a teyii mai siki san,
su sein, chi skunkuu san tno'o
tatnuni ni jin ndi'i san jin
anu san.

70 Chi ni ka kundee ndeva'a ini
anu ñayiu yun, na kuinio
xe'en ja ni jija,
su sein, chi kusii ini san nuu tno'o
kaxtno'o ni.

71 Gua'a kuu ja ni tna'a ndeva'a
san tnundo'o,
chi saa te kutua'a san naxa ka'an
tno'o ja xtaku ni nuu san.

72 Te ja nuu maa san, chi gua'a
ndeva'a ka kuu tno'o
kaxtno'o maa ni jin yu'u ni,
masu kuakua'a mil xu'un ka kuu
oro vi plata.

73 Chi jin nda'a maa ni, ni sa'a ña
ni jin san,
te taa ni ja jinkui'nu ini san, nagua
ja na kutua'a san tno'o tat-
nuni ni.

74 Te na vi kusii ini ñayiu ka yu'u
ni'nu ña jin ni, nuu vi kuni
ñai jin san,
chi kukanu ini san nagua ka'an
nuu tno'o ni.

75 Chi jini san, vi Jito'o, ja oo ndaa
tno'o ja xtaku ni nuu san,
te ndija ni ja tetniuu ni tnundo'o
siki san.

76 Su vitna, te ka'an nda'u ka'an
kee ña ni jin san, te ndataa
ni tno'o sii ini,
nagua ni kee yu'u ni ja sa'a ni jin
san, ja jinokuechi san nuu
ni.

77 Ne'e ni, te ka'an nda'u ka'an kee
ña ni jin san, nagua ja na
koteku san,
chi kusii ini san jin tno'o kaxtno'o
ni.

78 Sa'a ni ja na vi kendoo kanoo
maa ñayiu ka sa'a teyii mai,
chi ka xtavi kuechi ñai jin san jin
tno'o tno'o, su masu nagua
ni sa'a san jin,
te sein, chi ñu'u ini san tno'o
tatnuni ni.

79 Na vi ndututu san jin ñayiu ka
yu'u ni'nu ña jin ni,
te na vi kutua'i naxa ka'an nuu
tno'o ni.

80 Te ndi'i san jin anu san na
kuantno'o ndaa kuiti san
tno'o ja xtaku ni,
nagua ja ma kendoo kanoo san.

81 Te vi makuita sa'un anu san
ndetu san, na kiuu guaa
skaku ni'nu ña ni jin san,
su ndetu ka'nu ña san jin ni nagua
ka'an nuu tno'o ni.

82 Te vi makuita sa'un nduchi nuu
san ja ndetu san tno'o ni
kee yu'u ni,
te kachi san: "¿Na kiuu saa kii ni
ja ndasa'a sii ini ña ni?"

83 Chi ni kasun sa'un san na kuinio
in itni ñii ja intakaa nuu
ñua'a,
su tu ndunaa ini san tno'o ni
xtaku ni.

84 ¿Nasaa ka kiuu kuu ja koteku
san, ja jinokuechi san nuu
ni,
te saa tetniuu ni tundo'o siki
ñayiu ka sondikin ña jin
san?

85 Ni ka jate ñayiu ka sa'a teyii mai
in yau ja vi skanakau ñai jin
san.

Te ñayiu yun, chi tu ka ndikin
nagua kaxtno'o ni.

86 Ndi'i tno'o tatnuni ni kuu tno'o
ndaa.

Chituu ña ni, vi Dios, chi ka
sondikin ña ñayiu jin san,
su masu na jakue'e sa'a san.

87 Chi vi ja yatni ja vi xnaa ñai jin
san,
su tu xndendoo san tno'o tatnuni
ni.

88 Te vi nagua kunda'u ini ña ni
jin san, saa taa ni ja koteku
san,
te skunkuu san tno'o tatnuni ni.

89 Nikuii nikani oo yutnu tno'o
maa ni ndee andivi, vi Jito'o
san.

90 Tniuu ndaa ja sa'a ni, chi nikuii
nikani oo,

chi maa ni, ni sa'a ñuyiu, te ni
junkuiin yutnu.

91 Te ndi'i nagua ni chiyukun ni
ja vi koo, te saa ka oo ndee
kiuu vitna,
chi ndi'i ka jinokuechi nuu maa
ni.

92 Chi nuu sua'a, te tu ni ndataa
tno'o kaxtno'o ni in jasii ini
nuu san,
vaa ja ni naa san nuu tno'o suchi
ini ja tna'a san.

93 Te ma ndunaa sa'un ini san
tno'o tatnuni ni,
chi jin ma'ñu sagua tno'o yun, te
taa ni ja tekun san.

94 Skaku ni'nu ña ni jin san, vi
Dios, chi ñayiu maa ni kuu
san,
chi ndikin san nagua tatnuni ni.

95 Chi ka jito gua'a ña ñayiu kua'e
ja vi xnaa ñai jin san,
su sein, chi ñu'u ini san tno'o
tatnuni ni.

96 Chi jini san ja ndi'i nagua oo
ñuyiu vi naa,
su tno'o tatnuni ni, chi ma naa
sa'un.

97 Kutoo ndeva'a san tno'o
kaxtno'o ni,
te ndi'i ni kiuu ñu'u ini san.

98 Siun ni oo san jin tno'o tatnuni
ni,
te sa'a ja kuu ndichi ka san, saa
ñayiu ka ka'an u'u ña jin
san.

99 Te jinkui'nu gua'a ka ini san saa
tee ka kaxtno'o nuu san,
chi siun ni ñu'u ini san tno'o
kaxtno'o ni.

100 Te jinkui'nu gua'a ka ini san
saa tee nija'nu,
chi jantno'o san tno'o tatnuni ni.

101 Te kujioo san nuu ndi'i ichi
kua'e,
nagua ja skunkuu san nagua
ka'an nuu tno'o ni.

102 Te tu ni kujioo san nuu tno'o ja
xtaku ni,
chi saa ni kaxtno'o maa ni nuu
san.

103 Chi in ja vixin ndeva'a kuu
tno'o ni nuu yu'u san,

te vixin ndeva'a ka saa nduxi
ñuñu.

104 Chi nuu tno'o tatnuni ni, ni'i
san ja jinkui'nu ini san.

Yun kuu ja skexiko san ndi'i tno'o
tno'o.

105 Tno'o maa ni kuu in ñu'u ja
ye'e nuu ja'a san,
vi in ñu'u ja ye'e ni'nu nuu ichi
jika san.

106 Ni kee yu'u san, te skunkuu san
tno'o ndaa
ja xtaku ni nuu san.

107 Kusuchi ndeva'a ini san, vi
Jito'o.

Taa ni ja koteku san nagua ni
ka'an ni nuu tno'o ni.

108 Jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o,
ja kuantu'u ni joo tno'o ja
sa'a ka'nu ña san jin ni,
te kaxtno'o ni tno'o ja xtaku ni
nuu san.

109 Ndi'i ni kiuu oo san ja kuu san,
su tu ndunaa ini san tno'o
kaxtno'o ni.

110 Ni ka nduku ñayiu kue'e ja vi
kakuiko ñai jin san,
su sein, chi tu kujioo san nuu tno'o
tatnuni ni.

111 Te nikuii nikani sa'a jajin san
tno'o tatnuni ni,
chi suu ndasa'a sii ini anu san.

112 Chi vi ni ini ni anu san kuini
san ja skunkuu san tno'o
tatnuni ni,
te siun ni kosa'a san guaa ndee
kiuu sandi'i.

113 Skexiko san ñayiu inu jani ini,
su kutoo san tno'o kaxtno'o ni.

114 Maa ni kuu ia tayu'u ña vi ia
jito jini ña,
te kukanu ini san tno'o ni.

115 Te maa ni ñayiu ka sa'a
jakue'e, vi kujioo ni nuu oo
san,
chi kuini san ja skunkuu san tno'o
tatnuni ia Dios san.

116 Chindee chituu ña ni jin san,
nagua ni kee yu'u ni, te na
koteku san,
te ma kendoo kanoo san ja ndetu
ka'nu ña san jin ni.

117 Chindee chituu ña ni jin san, te
na kaku ni'nu san,
te siun ni na koskunkuu san nuu
ley ni.

118 Te skexiko ni ñayiu ka kujioo
nuu ley ni,
chi nino'o ni ja vi xnda'ui ñayiu
ka ndakani ini.

119 Chi skexiko ni ndi'i ñayiu ka
sa'a jakue'e nuu ñuyiu ya'a,
na kuinio mi'i.

Yun kuu ja sein, chi kutoo san
tno'o tatnuni ni.

120 Te vi sua'a ni'i yiki kuñu san ja
yu'u ña san,
te yu'u ni'nu san tno'o ja xtaku ni
nuu san.

121 Siun ni sa'a ndaa san,
te ma skanakau ña ni nuu nda'a
ñayiu ka sa'a ndeva'a ña jin
san.

122 Sa'a ni java'a jin san ja ji-
nokuechi san nuu ni,
te ma kuandetu ni ja vi sa'a
ndeva'a ña ñayiu ka sa'a
teyii mai.

123 Te vi ja makuita sa'un nduchi
nuu san ja ndetu ndeva'a
san ja skaku ni'nu ña ni,
chi ndetu ka'nu san ja skunkuu
ni tno'o ni ka'an ni ja sa'a
ndaa ni.

124 Sa'a ni java'a jin san ja ji-
nokuechi san nuu ni, nagua
kua'a nda'u ini maa ni,
te kaxtno'o ni ja na sa'a san nagua
ka'an nuu ley ni.

125 Tee jinokuechi nuu maa ni kuu
san, te taa ni ja jinkui'nu ini
san,
nagua ja na kuni san tno'o tatnuni
ni.

126 Ja oo kiuu ja sa'a na in ni joo,
vi Jito'o san,
chi ni ka jiso kava ñayiu ley ni.

127 Yun kuu ja kutoo ka san tno'o
tatnuni ni, masu oro,
chi kutoo ka san saa oro ja ni
nduvii ndeva'a.

128 Yun kuu ja ndakani ini san
ja oo gua'a ka ndi'i tno'o

tatnuni ni, saa ndi'i ja oo
ñuyiu ya'a,
te skexiko san ndi'i ichi xnda'u ña.

129 Te vi ni sa'u kuii ini san nuu
tno'o tatnuni ni,
yun kuu ja tava'a san ndee ini
ndee anu san.

130 Te maa tno'o ni ye'e nuu ñayiu,
te sa'a ja ka jinkui'nu ini ñayiu ka
sa'a nda'u ja tu ka jini.

131 Ni june san yu'u san, te ni jaka
nda'u ini san,
chi ndioo ndeva'a ini san tno'o
tatnuni ni.

132 Kondia'a ña ni jin san, te ka'an
nda'u ka'an kee ña ni,
nagua sa'a ni jin ñayiu ka kutoo
ña jin ni.

133 Kondeka ña ni jin san ja na
kaka san nagua ka'an nuu
tno'o ni,
te ma kuandetu ni ja ni in jakue'e
ma kundee kuu nija'nu nuu
san.

134 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu ka sa'a ndeva'a ndet-
nuni ña jin san,
nagua ja na skunkuu san tno'o
tatnuni ni.

135 Ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin
san ja jinokuechi san nuu
ni,
te kaxtno'o ni ley ni nuu san.

136 Te nuu nda'i san, te jika tee nuu
san na kuinio in yute,
chi tu ka jantno'o ñayiu tno'o
kaxtno'o ni.

137 Maa ni kuu ia ndaa, vi Jito'o
san,
te oo ndaa tno'o xtaku ni nuu
ñayiu.

138 Te tno'o tatnuni ni, ja ni skuiso
siki ña ni jin san,
kuu tno'o ndaa vi tno'o ja kukanu
ini san.

139 Te vi sua'a kai anu san ja ndi'ni
ndeva'a san,
chi ni ka ndunaa ini ñayiu ka
ka'an u'u ña jin san naxa
ka'an tno'o ni.

140 Tno'o vii ndeva'a kuu tno'o ni,

te kutoo maa san ja jinokuechi san
nuu ni.

141 In tee sa'a nda'u sa'a kee ni kuu
san, te ka skexiko ña ñayiu
jin san,

su tu ndunaa ini san tno'o tatnuni
ni.

142 Te nuu ja'nde ni kuechi, chi
siun ni sa'a ndaa ni,
te tno'o ja kaxtno'o ni kuu tno'o
ndaa.

143 Tna'a ndeva'a san tnundo'o vi
tno'o suchi ini,
su tno'o tatnuni ni ndataa jasii ini
nuu san.

144 Te tno'o tatnuni ni, chi siun ni
kuu tno'o ndaa.
Taa ni ja jinkui'nu ini san nagua
ja na kuu koteku san.

145 Te jin ndi'i san jin anu san kana
san nuu ni, vi Jito'o.

Tanunda'a ni konini ni joo tno'o
ka'an san, te na skunkuu
san nagua ka'an nuu Ley ni.

146 Nuu maa ni kana san, ja skaku
ni'nu ña ni,

te skunkuu san tno'o tatnuni ni.

147 Te ama ka ja tuu ja ndaki'in
inka kiuu, te ndakoo san
jikanta'u san nuu ni, ja chi-
tuu ña ni jin san,

chi ndetu ka'nu ña san jin ni,
nagua ka'an nuu tno'o ni.

148 Te vi niñuu niñuu ni nduku
ndee san ja ndito san,
nagua ja ndaka'an san naxa ka'an
nuu tno'o ni.

149 Konini ni joo tno'o ka'an san,
vi Jito'o, nagua kua'a nda'u
ini ni,

te taa ni ja koteku san nagua kua'a
sa'a ndaa ni.

150 Chi ni ka kuyatni ñayiu ka
sondikin ña jin san ja vi sa'a
ñai jakue'e,

su ni ka kuu jikai nuu tno'o
kaxtno'o ni.

151 Yatni ñu'u oo ni, vi Jito'o,
te ndi'i tno'o tatnuni ni kuu tno'o
ndaa.

152 Te ndee ja ni kuu nana'a, ni jini
san tno'o tatnuni ni,
ja ni sa'a ni ja koo nikuii nikani.

153 Kondia'a gua'a ni tnundo'o
tna'a san, te skaku ni'nu ña
ni,

chi tu ndunaa ini san tno'o
kaxtno'o ni.

154 Kuiin ni'nu kuiin sagua ni ja
ja'a san, te ndatau ña ni
nuu tnundo'o.

Taa ni ja koteku san nagua ni
ka'an ni nuu tno'o ni.

155 Jika oo ja vi kaku ni'nu ñayiu
ka sa'a jakue'e,

chi tu ka ndandukui ley ni ja vi
kondikin.

156 Ka'nu ndeva'a ja nda'u ini ni,
vi Jito'o.

Taa ni ja koteku san nagua kua'a
sa'a ndaa ni.

157 Kuakua'a ñayiu ka ka'an u'u
ña jin san, vi kua'a ñayiu ka
sondikin ña,

su tu kujioo san nuu tno'o tatnuni
ni.

158 Ndia'a san ñayiu kachi yata
tno'o ni, te kiti ini ndeva'a
san,

chi tu ka jantno'i nagua ka'an nuu
tno'o ni.

159 Kondia'a ni, vi Jito'o, ja kutoo
ndeva'a san tno'o tatnuni
ni.

Taa ni ja koteku san nagua kua'a
kunda'u ini ña ni.

160 Ndi'i tno'o maa ni kuu tno'o
ndaa,

te ndi'i tno'o ndaa ja xndaku ni
koo nikuii nikani.

161 Ni ka sondikin ña tee ka tat-
nuni jin san, su masu na
jakue'e ni sa'a san de.

Su maa san, chi yu'u ni'nu san
tno'o ni.

162 Kusii ini ndeva'a san jin tno'o
ni kee yu'u ni,

nagua kusii ini in ñayiu ni ndani'i
in jakuika ndeva'a.

163 Skexiko san tno'o tno'o vi tu
janta'u san,

su kutoo san tno'o kaxtno'o ni.

164 Te uja jichi sa'a ka'nu ña san
jin ni in in kiuu,

chi tno'o ndaa kuu tno'o ja xn-
daku ni nuu san.

165 Ka oo mani ndeva'a ñayiu ka
kutoo tno'o kaxtno'o ni,
te tu sa'un na in guaa skanakau
ña jin.

166 Ndetu san ja skaku ni'nu ña ni
jin san, vi Jito'o san,

vi sa'a san nagua tatnuni ni.

167 Skunkuu san tno'o tatnuni ni,
vi kutoo ndeva'a san.

168 Jantno'o san tno'o tatnuni ni vi
tno'o xtaku ni nuu san,

chi jini maa ni ndi'i nagua sa'a
san.

169 Ndetu ka'nu san ja na kenta
tno'o ja kana nda'u san.

Konini ni, vi Jito'o san, te taa ni
ja jinkui'nu ini san nagua
ka'an nuu tno'o ni.

170 Te na kenta tno'o ja ndakuatu
san nuu ni,

te skaku ni'nu ña ni, nagua ni kee
yu'u ni ja sa'a ni.

171 Te na kana in yaa nuu yu'u san
ja sa'a ka'nu ña san,

chi kaxtno'o maa ni naxa ka'an
nuu ley ni.

172 Te na kata san in yaa ja ka'an
tno'o ni kee yu'u ni ja sa'a
ni,

chi ndi'i tno'o tatnuni ni kuu tno'o
ndaa.

173 Te kotua'a ni ja chituu ña ni,

chi ni kaji san tno'o tatnuni ni ja
kondikin san.

174 Ndioo ndeva'a ini san ja skaku
ni'nu ña ni jin san, vi Jito'o
san,

chi kusii ini san jin tno'o kaxtno'o
ni.

175 Kuandetú ni ja koteku san,
nagua ja na kosa'a ka'nu ña
san jin ni,

te na chituu ña tniuu ndaa ja sa'a
ni jin san.

176 Ni ojika ndoñu'u san, na kuinio
in ndikachi ja ni ndoñu'u ti,
su ne'e ni, te ndanduku ña ni jin
san ja jinokuechi san nuu
ni,

chi tu sa'un ndunaa ini san tno'o
tatnuni ni.

120

*Na vi ndakuatuo nuu ka tna'o
tnundo'o*

*Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-
danui Jerusalén*

¹ Nu u tna'a san tno'o suchi ini, te
kana nda'u san nuu Jito'o,
te nini ya tno'o ka'an san.

² Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu inu tno'o, vi Jito'o
san,
vi nuu nda'a ñayiu tu ka ka'an
ndaa.

³ Te maa ni ñayiu ka'an tno'o
tno'o, ¿nagua ni'i ka ni,
axi nagua vi taa nuu ni ja ka'an
tno'o ni?

⁴ Ja ni'i ni kuu yutnu ndugua tee
jaxin tna'a,
vi ñu'u tikayi tnu itni ja kai koko
koko.

⁵ Su nda'u ni ka san ja jika nda'u
san ne'u nuu ka oo ñayiu
ñuu Mesec,
vi oo san ne'u nuu ka ndaa ve'e
sa'un ñayiu Cedar.

⁶ Te ja kuu kua'a tiempu oo san
ne'u ñayiu,
ka skexiko ja vi koo mani.

⁷ Sein chi ka'an san ja koo mani
san,
su nuu ka'an san ja vi koo mani
san jin ñayiu yun,
te ka ka'in ja vi kaxin tna'i jin san.

121

*Maa Jito'o kuu ia jito jini ña
Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-
danui Jerusalén*

¹ Nu u ndakoto ni'ni san nuu yuku
ka'nu yun
te ndakani ini san, ¿ndenu kii ia
chituu ña jion?

² Te ia chituu ña jin san kuu maa
Jito'o,
ia ni sa'a andivi vi ñuyiu.

³ Te ma kuandetu ya ja kekaa ni ja
ndonso ni,

te ni ma kusun sa'un ia jito jini ña
jin ni.

⁴ Chi tu sa'un kixin ia jito ña jin
ñayiu Israel,
te ni tu kixin ndei ya.

⁵ Maa Jito'o Dios kuu ia jito jini ña,
te nuu kati maa ya ka oo ni.
Te oo ya ichi nda'a kua'a ni ja
chituu ña ya.

⁶ Te ma teñu'u ña nikandii tno'o
nduu,
ni ma sa'a kue'e ña nda'a yoo
tno'o jakuaa.

⁷ Chi maa Jito'o Dios kuu ia tava'a
ña nuu ndi'i jakue'e.
Maa ya kuu ia tava'a ña jin ni.

⁸ Chi maa Jito'o Dios kuu ia jito jini
ña ndee nuu kee ni ve'e ni
vi ndee nuu ndajiokuiin ni,
ndee vitna vi nikuii nikani.

122

*Vi ndakuatuo ja ja'a ñuu
Jerusalén*

*Yaa ni tee David ja ka jita ñayiu
nuu mavidanui Jerusalén*

¹ Ni kusii ini san jin ñayiu nuu ni
ka kachi:
“Na no'okueio ve'e maa Jito'o
Dios”.

² Jerusalén, ja ni ndiukuei rin
ndee ye'e ron.

³ Te Jerusalén, kuu ron in ñuu ja
ni kuva'a gua'a,
na kuinio in ñuu ja inuu tutu ka
oo ñayiu.

⁴ Te nuu maa ron ndakuei ñayiu
ka kuu tatatno'o maa Jito'o
Dios,

nagua ja vi chiñu'u ñai jin ya,
nagua ni tatnuni ya nuu ñayiu
Israel.

⁵ Chi nuu maa ron oo ve'e tniuu
nuu ka sandaa kuechi,
vi nuu ka tatnuni ndikin tata rey
David.

⁶ Vi ndakuatu ni nuu ia Dios ja na
koo jamani Jerusalén, te vi
kachi ni:

“Na vi koo vii vi koo va'a ñayiu
ka kutoo ña jin maa ron, vi
Jerusalén.

7 Te na vi koo vii vi koo va'a ñayiu
ini ve'e tniuu ron.”

8 Te suni ja ja'a ñani rin vi ñayiu
ka ndeka tna'a gua'a jin rin,
ka'an rin jin ron, vi Jerusalén: “Ja
na koo jamani nuu ron”.

9 Te ja ja'a ve'e Jito'o Dios mao,
nduku rin ja koo vii koo va'a ron.

123

*Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na
chindee chituu ña ya jion*

*Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-
danui Jerusalén*

1 Ndanenuu san te jito ni'ni san
ichi nuu oo ni, vi Dios,
ichi nuu oo maa ni ja tatnuni ni
ndee andivi jian.

2 Nagua ndia'a nda'u in tee ji-
nokuechi nuu nda'a jito'o
de,

vi nagua ndia'a nda'u in ña'a
jinokuechi nuu nda'a ña'a
xiin nuu jinokuechi ña,

Saa ka ndia'a nda'u san nuu ni, vi
Jito'o, ja kuu ni ia Dios san,
guaa ndee na kunda'u ini ña ni jin
in in san.

3 Kunda'u ini ña ni jin san, vi
Jito'o.

Kunda'u ini ña ni jin in in san,
chi ja ni ka tunini ndeva'a san ja
ka skexiko ña ñayiu jin san.

4 Ja ni kuu kua'a ndeva'a tundo'o
ka tna'a san,

ja ka sa'a kuasun ña ñayiu ka oo
gua'a ja tu nagua ka ja'ni ña
jin,

vi ka skexiko ña ñayiu ka sa'a teyii
mai.

124

*Ni skaku ni'nu ña ia Dios nuu
nda'a ñayiu kue'e*

*Yaa ni tee David ja ka jita ñayiu
nuu mavindanui Jerusalén*

1 ¿Naxa kaa ja vi ndo'o, nuu sua'a
te tu ni chituu ña Jito'o jion?

Vitna te na vi ka'an ñayiu Israel:

2 Nuu sua'a te tu ni chituu ña Jito'o
jion,

na ni ka ndakoo ñayiu yun sikio
ja ni ka jaki'in ñai,

3 nuu saa, te vaa vi ka tekua kao, te
ja ni ka koko nii ñai,

chi ni ka kiti ini ndeva'i.

4 Te nuu saa, vaa vi ja ni ka
xnaa ña jion, na kuinio nuu
ndachitu ndute,

te xnaa de ndi'i nagua oo, te ni jiso
ña teñu'u jion,

5 te kuiso ña ndute jika ni'i yun
jion nuu siun.

6 Su ka'nu kuu Jito'o ja tu ni
jandetu ya ja vi xnaa ña
ñayiu yun jion,

nagua sa'a in kiti keen, ja jin no'o
ti skuechi kueli ti ja ni'i ti
jaa ti.

7 Te ni ka kakuo, na kuinio in
tisala ja kaku ti nuu ñunu
ñayiu ka kakuiko ti,

Chi ni te'nde ñunu yun, te ni ka
kakuo.

8 Chi maa Jito'o kuu ia chindee
chituu ña jion,

vi maa ya kuu ia ni sa'a andivi vi
ñuyiu.

125

*Maa ia Dios jito jini ña jin ñayiu
ñuu ya*

*Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-
danui Jerusalén*

1 Ñayiu ka kukanu ini ña jin Jito'o,
ka kui na kuinio yuku Sión, ja tu
kanda sa'un,

chi nikuii nikani ni oo.

2 Nagua ni ka jionduu ña tinduu
jin ñuu Jerusalén,

saa jionduu ña Jito'o jin ñayiu ñuu
ya,

ndee vitna vi nikuii nikani.

3 Te masu vi siun ni vi kotatnuni
tee kue'e,

nuu ñuu ja ni jiña'a ia Dios nuu
ñayiu maa ya,

nagua ja ma vi koka'an ñayiu maa
ia Dios ja vi sa'i jakue'e.

- ⁴ Sa'a ni javii java'a jin ñayiu va'a
ini,
vi jin ñayiu ka sa'a ndaa, vi Jito'o
san.
⁵ Su xnaa ni ñayiu ja kua'ankuei
nuu ichi kue'e,
inuu jin ñayiu ka sa'a jakue'e
ndeva'a, vi Dios.

¡Na koo jamani ia Dios jin ñayiu
Israel!

126

*Ka ndakuatu ñayiu ja na sa'a ia
Dios ja vi ndusii ini
Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-
danui Jerusalén*

- ¹ Nuun ni sa'a Jito'o Dios ja ni
ka ndajiokuiin san ñuu san
Sión,
ja ni ka jika nda'u san inka ñuu,
te kuu na kuinio nuu ka jani san.
² Chi saa te ni ka jaku sii san vi ni
ka jita san yaa nuu ia Dios.
Yun te ni ka kachi ñayiu sava ka
ñuu:
“Ka'nu ndeva'a tniuu ni sa'a Jito'o
Dios jin ñayiu yun”.
- ³ Te saa kuu, chi ka'nu ndeva'a
tniuu ni sa'a Jito'o Dios jin
san,
te yun kuu ja ka kusii ini san.
- ⁴ Vitna te sa'a ni ja na vi ndasama
san, te vi koo gua'a san,
nagua sa'a ni ja ndajiokuiin yute
nuu ñu'u yichi Neguev, vi
Jito'o san.
- ⁵ Chi na ñayiu jate ndikin tata jin
tenui,
te kokusii ini nuu ndaxtutui ja kee
nuu ñunde'i.
- ⁶ Te na ñayiu nda'i kua'in nuu
jatei triu tatai,
te vi sua'a jitai ja kusii ini nda-
jiokuiin jin nu'ni triui.

127

*Ndi'i javii java'a vaji nuu Jito'o
Yaa ni tee Salomón ja ka jita
ñayiu nuu mavindanui Jerusalén*

- ¹ Nuun ja masu maa Jito'o sa'a in
ve'e,
te tu jiniu'u, visi ka satniuu
ndeva'a ñayiu ka sa'a ve'e
yun.
Te nuu ja tu in ni'nu in sagua maa
Jito'o ja koto ya in ñuu,
te tu jiniu'u, visi oo ñayiu jito
guagua'a ñuu yun.
- ² Te tu jiniu'u visi ne'e ndeva'a ka
ndakoo ni ka satniuu ni,
te ndee ñini sa'un, te saa ka
ndatatu ni,
te vi jin kuakua'a tñundo'o, te ka
ni'i ni ja ka jaa ni.
Chi maa Jito'o kuña'a ja vi kaa
ñayiu kutoo ya nini ka
kixin.
- ³ Te se'e kuelio ka kuu in javii
java'a, in ja ndee ya'u
ndeva'a,
ja ni ka kuta'uo nuu Jito'o.
- ⁴ Te suchi ka kaku nuu kuechio
ka kui na kuinio yutnu ndugua ja
nee tee jaxin tna'a.
- ⁵ Te na ta'u na ndetu tee neva'a
chitu jatnu de jin yutnu
ndugua de,
ja ka kuu se'e de,
chi ma kendoo kanoo de nuu
ñayiu ka ka'an u'u ña jin de
nuu ka'an ni'nu de ja ja'a de nuu
tee ka ja'nde kuechi ja ka oo
ye'e ñuu.

128

*Sa'a vii sa'a va'a ia Dios nuu
ve'e ñayiu ka yu'u ni'nu ya
Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-
danui Jerusalén*

- ¹ Na ta'u na ndetu ndi'i maa ñayiu
ka yu'u ni'nu Jito'o,
vi ka jikai nuu ichi ya.
- ² Te nuu jaa ni ja ni'i ni nuu
satniuu ni jin nda'a ni,
te kokusii ini ni vi kevii keva'a ni.

3 Te ñasi'i ni kokuu ña na kuinio tnu uva, ja kuun vii ndeva'a kiti vixin nuu ve'e ni.
Te se'e ni vi kokui na kuinio nda'a tnu olivo ja vi konukoi xiin yutnu nuu jaa ni xtaa.

4 Saa sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios jin ñayiu ka yu'u ni'nu ya.

5 Te ndee yuku Sión na tetniuu Jito'o javii java'a ya nuu oo ni,
te kuni ni ja koo vii koo va'a ñuu Jerusalén, ndi'i ni kiuu ja koteku ni.

6 Te kenta ni ja kuni ni señani ni.

¡Na koo jamani ia Dios jin ñayiu Israel!

129

*Ni skaku ni'nu ña ia Dios nuu nda'a ñayiu ka ka'an u'u ña
Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-danui Jerusalén*

1 Kuakua'a ñayiu ni ka otaa tno'o suchi ini guaa ndee nuu kuechi san.

Te na vi ka'an ñayiu Israel vitna:

2 Kuakua'a ñayiu ni ka otaa tno'o suchi ini guaa ndee nuu kuechio.

Su tu ni ka kundee ja vi xnaa ña jion.

3 Te ni ka xtují yatao nuu ni ka kuun ni ka kani ña jin ñii,
te ni ka junkuiin jichi yatao, na kuinio ñu'u nuu ka jani ñayiu yukun.

4 Su ia ndaa kuu Jito'o, te ni skaku ni'nu ña ya nuu nda'a ñayiu kue'e yun.

5 Te sa'a ni ja ndi'i ñayiu ka ka'an u'u ña jin ñayiu ñuu Sión,
na vi kendoo kanoi, te na vi ndakaka yatai.

6 Te na vi kokui na kuinio yuku ja nana xtuu ve'e,
ja vi kueli ni, te ka yichi,

7 ja vini ja tu ni'i ñayiu ja'nde yuku yun ja chitu nuu nda'i,

te ni ja ni'i ñayiu ku'ni ja sa'a nu'ni.

8 Te ni in ñayiu ka ya'a yun, ma vi ka'in nuu ñayiu ka ka'an u'u ña yun:

“Na sa'a vii sa'a ña Jito'o jin in in ni”.

Te ni ma vi ka'in: “Jin sivi maa Jito'o ka sa'a vii ka sa'a va'a ña san”.

130

*Na vi kondetu ka'nuo Jito'o Dios
Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-danui Jerusalén*

1 Visi ja oo san ndee kunu kunu nuu tundo'o,

te ndakakune'e ña san jin ni, vi Jito'o san.

2 Te konini ni tno'o ka'an san.

Tanunda'a ni konini gua'a ni joo tno'o jikanta'u san nuu ni, vi Jito'o san.

3 Nuú ja na sa'a ni kuenta yika kuechi ñayiu,

te tu na in kuu ja koo nuu ni.

4 Su maa ni, chi jaka'nu ini ni yika kuechi ñayiu,

yun guaa ka nee yiñu'i nuu ni.

5 Ndetu ka'nu san Jito'o Dios jin ndi'i san jin anu san,

te kukanu ini san tno'o ka'an ya.

6 Ndetu ka'nu ka san Jito'o Dios saa nagua ka ndetu ñayiu ka jito ñuu ja tuu inka kiuu.

Ndetu ka maa san saa nagua ka ndetu ñayiu ka jito ñuu ja tuu inka kiuu.

7 Saa vi kondetu ka'nu maa ni, ñayiu Israel, jin Jito'o Dios, chi siun ni kunda'u ini ña ya jin ni,

te nuu maa ya oo ndi'i ja ndatau ña ya nuu yika kuechi ni.

8 Te maa ya ndatau ña jin ñayiu Israel nuu ndi'i yika kuechi.

131

*Na vi kondetu ka'nuo ia Dios
Yaa ni tee David ja ka jita ñayiu
nuu mavindanui Jerusalén*

- ¹ Tu sa'a teyii san maa san, vi Jito'o,
te ni tu ndia'a san maa san ja ñayiu kanuu ka, kuu san,
te ni tu nduku san jana'nu, te ni ja luu ndeva'a ka na'a ja ni'i san ja koneva'a san.
² Te vi jandaa ja titi'i ni oo san, te tu ka'an sa'un san,
na kuinio in lulu ja ni ndondee ja tu jaxin kai, te ñundeë ña nanai.
Kuu san na kuinio in lulu ni ndondee.
³ Te maa ni, ñayiu Israel, vi kondetu ka'nu ni Jito'o,
ndee vitna vi nikuii nikani.

132

*Ni kee yu'u ia Dios in tno'o ndaa
nuu David
Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-
danui Jerusalén*

- ¹ Ndaka'an ni naxa ni ndo'o David, vi Jito'o,
vi ndi'i tnundo'o ni tna'a de.
² Ndaka'an ni tno'o ni kee yu'u de nuu ni, vi Jito'o san,
vi tno'o ja ni ka'an de nuu ni, ja kuu ni ia Dios ndakui ndi Jacob.
³ Te kachi de: "Ma ndiuu sa'un san ve'e san,
te ni ma jinkotuu san nuu jito san ja ndatatu san,
⁴ te ni ma ndakuene san,
te ni ma kusun ndei san,
⁵ guaa ndee na ni'i san in nuu koo Jito'o,
vi in nuu koo veñu'u ia ndakui ndi Jacob".
⁶ Chi guaa ndee ñuu Efrata ka oo san, te ni ka onini san ka ka'an ñayiu ja ja'a jatnu ii ni,
te ni ka ndani'i san nuu ñunde'i ñayiu tatatno'o Jaar.

⁷ Na ki'inkueio te na kiukueio ndee ini ve'e ii Jito'o,
te na vi jinkuiin jitio ndee nuu ja'a ya.

- ⁸ Ndakoo ni, vi Jito'o, jin jatnu ii nuu oo jaka'nu ni,
te ne'e ni nuu koo ni ja ndatatu ni.
⁹ Te na vi kui'nu sutu ni na kuinio in sa'un ja vi sa'a ndaa de,
Te na vi kana ñayiu maa ni nuu ka jitai ja ka kusii ini.
¹⁰ Te ja ja'a ja kutoo ni David, tee jinokuechi nuu ni,
te ma chiyata ni tee ni kaji maa ni.
¹¹ Te jandaa ja ni kee yu'u Jito'o nuu David,
te ma ndasama ya tno'o ni ka'an ya,
te jiña'a ya: "Kani rin in ndikin tata ron ja kotatnuni nuu tniuu maa ron".
¹² Te nuu ja na vi skunkuu se'e ron tratu ni sa'a rin jin ron,
vi tno'o tatnuni rin ja kaxtno'o rin nui,
te suni vi kotatnuni se'i nikuii nikani, nagua ni otatnuni maa ron.
¹³ Te ni kaji Jito'o yuku Sión,
chi yun ni kuini ya ja koo ve'e nuu koo ya.
¹⁴ Te ni kachi ya: Ya'a kuu nuu koo rin nikuii nikani ja ndatatu rin.
Ya'a kuu nuu koo rin, chi saa junkuaan ini maa rin.
¹⁵ Te sa'a vii sa'a va'a rin ñuu ya'a, ja vi koneva'a kua'a ndeva'a ron ja vi kokaa ron,
te suni vi koneva'a kua'a ñayiu ka kunda'u xtaa ja vi kokai.
¹⁶ Te skui'nu rin sutu ron na kuinio in sa'un ja vi kaku ni'nu de,
te vi kokata ñayiu maa rin yaa ja ka kusii ini.
¹⁷ Te yun sa'a rin ja nana ndee in tee ndakui ja kotatnuni ne'u ndikin tata David,
chi ja ni sa'a tua'a rin in ñu'u ja koye'e nuu tee ni kaji rin.

18 Te sa'a rin ja vi kukanoo
ndeava'a ñayiu ka ka'an u'u
ña jin de,
su maa de, chi sa'a rin ja ye'e tajan
de jin tniuu ka'nu nee de.

133

*Nase luluu kuu nuu ka otutu
ñayiu ka skua'a*

*Yaa ni tee David ja ka jita ñayiu
nuu mavindanui Jerusalén*

1 Vi kondia'a ni nase guagua'a vi
nase luluu kuu
nuu ka ndututuo jin ñanio vi
kua'o ja vi inuu inuu ka
kintna'o.

2 Chi kuu na kuinio tatna xiko ja ni
ka joso xini ndi sutu Aarón,
te makee ndee nuu xixi nuu de,
te kunjino ndee yu'u sa'un ni'nu
de.

3 Te suni kuu na kuinio yuyu
ja makuun nuu yuku
Hermón,
te kunjino ndee nuu yuku Sión,
chi ndee yun tetniuu Jito'o Dios
javii java'a ya,
vi ja vi kotekuo nikuii nikani.

134

*Ka chiñu'u ñayiu ia Dios
Yaa ka jita ñayiu nuu mavin-
danui Jerusalén*

1 Ne'ekuei ni, na vi chiñu'o Jito'o
Dios,
ndi'i maa ni ja ka jinokuechi ni
nuu ya,
ja ka oo ni tno'o jakuaa ve'e maa
Jito'o.

2 Vi ndane'e ni nda'a ni ichi nuu
oo ve'e ii maa ia Dios,
te vi chiñu'u ni ya.

3 Te ndee Sión na tetniuu Jito'o
Dios javii java'a ya siki ni,
ia ni sa'a andivi vi ñuyiu.

135

Ka'nu ndeva'a kuu ia Dios

1 jKa'nu kuu Jito'o!

Vi sa'a ka'nu ni sivi Jito'o.

Maa ni ja ka jinokuechi ni nuu ya,
vi sa'a ka'nu ni ya,

2 maa ni ja ka oo ni ini veñu'u maa
Jito'o,

vi maa ni ja ka oo ni ini nuu oo
veñu'u ia Dios mao.

3 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, chi ia gua'a
kuu ya,

vi kata ni yaa ja ka sa'a ka'nu ni
sivi ya, chi ia luu ndeva'a
ini kuu ya.

4 Chi ni kaji ña Jito'o jin Jacob ja
suni kuu Israel,
ja vi kokui ñayiu maa ya.

5 Chi jini gua'a san ja ia ka'nu kuu
Jito'o,

te ka'nu ndeva'a ka, kuu ia Dios
mao saa ndi'i chu'chi.

6 Te sa'a Jito'o ndi'i nagua ka'an
maa ya ja koo

andivi vi nuu ñu'u vi nuu ndute
mar vi ndi'i ndee ka'a ndute
mar.

7 Chi sa'a ya ja nukoo viko ninii
ñuyiu,

vi sa'a ya ja kani tajan nuu kuun
sau,

vi sa'a ya ja junki'i ni'i tachi, ndee
ni nuu ni kuu.

8 Maa ia Dios ni sa'a ja ni ka ji'i
seyii xtnañu'u ndi'i ñayiu
Egipto,

te ni ka ji'i seyii xtnañu'u ñayiu
yun, vi ni ka ji'i se'e
xtnañu'u ndi'i kiti tatai.

9 Te ni sa'a ya kua'a tniuu na'nu vi
javii java'a nuu ñuu Egipto,
vi ni tetniuu ya tundo'o siki
Faraón vi siki ndi'i ñayiu ka
jinokuechi nuu de.

10 Te ni xnaa ya ñayiu nuu kua'a
ñuu na'nu,

vi ni ja'ni ya tee ka kuu rey ja inu
ndakui ndeva'a.

11 Ni ja'ni ya Sehón tee ni okuu rey
ñayiu amorreo,

vi Og, tee ni okuu rey ñayiu
Basán,

vi ni ja'ni ya ndi'i tee ni ka okuu
rey ñayiu ñuu Canaán.

12 Te ni jiña'a ya ñu'u ñayiu yun
nuu ñayiu Israel,
te ni ka sa'a jajin ñayiu ñuu ya.

13 Nikuii nikani oo sivi ni, vi Jito'o
san,
te siun ni vi kondaka'an ña ñayiu
jin ni.

14 Chi sa'a ndaa Jito'o ja ja'a ñayiu
ñuu ya,
te kunda'u ini ya ñayiu ka ji-
nokuechi nuu ya.

15 Te chu'chi ñayiu sava ka ñuu
yun, chi nino'o ni oro vi
plata ka kuu,

ja ni ka sa'a ñayiu jin nda'i ka kuu.

16 Ka oo yu'u, su tu kuu vi ka'an,
ka oo nduchi nuu, su tu kuu vi
kondia'a,

17 Ka oo so'o, su tu kuu vi konini,
ka oo xtnii, su tu kuu vi ndakuan-
tachi.

18 Te na kandaa chu'chi yun saa
kandaa maa ñayiu ka sa'a
ña jin,
vi suni saa kandaa ndi'i ñayiu ka
kukanu ini ña jin chu'chi
yun.

19 Maa ni ja ka kuu ni ñayiu Israel,
vi sa'a ka'nu ni Jito'o,

vi maa ni ja ka kuu ni tatatno'o
Aarón, vi sa'a ka'nu ni
Jito'o,

20 vi maa ni ja kuu ni tatatno'o
Leví, vi sa'a ka'nu ni Jito'o,
vi maa ni ja ka yu'u ni'nu ni Jito'o,
vi sa'a ka'nu ni ya.

21 Maa ni ja ka oo ni yuku Sión, vi
sa'a ka'nu ni Jito'o,
ia oo ñuu Jerusalén.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

136

*Nikuii nikani kunda'u ini ña ia
Dios jion*

1 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, chi ia gua'a
kuu ya,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

2 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios, chi ia
ka'nu ka kuu ya saa sava ka
chu'chi,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

3 Vi sa'a ka'nu ni Jito'o, chi ia
ka'nu ka kuu ya saa sava ka
jito'o,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

4 Te maintno'o maa ya kuu ia sa'a
tniuu vii tniuu va'a,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

5 Te maa ya ni sa'a andivi jin ja
ndichi ini maa ya,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

6 Te maa ya ni jata ñuyiu siki
ndute mar,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

7 Te maa ya ni sa'a nikandii vi yoo
andivi,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

8 Ni sa'a ya nikandii nagua ja
koye'e tno'o nduu,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

9 Ni sa'a ya yoo andivi vi kimi
nagua ja vi koye'e tno'o
jakuaa,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

10 Te maa ya ni ja'ni seyii xtnañu'u
ndi'i ñayiu Egipto,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

11 Te maa ya ni ndatau ñayiu
Israel, ne'u ñayiu Egipto,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

12 Te ni skaa ya nda'a ya jin
jaka'nu ndeva'a ya,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

13 Te maa ya ni ja'nde sagua ndute
mar kua'a,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

14 Te maa ya ni sa'a ja ni ka ya'a
ñayiu Israel ma'ñu ndute
mar yun,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

15 Te maa ya ni tnaa ña jin Faraón
vi soldado de nuu ndute
mar kua'a,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

16 Te maa ya ni jito ni jini ña jin
ñayiu ñuu ya ja ni ka jikai
nuu ñu'u te'a,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

17 Te maa ya ni ja'ni rey, tee ka
kuu na'nu ndeva'a,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

18 Vi ni ja'ni ya rey, tee inu ndakui
ndeva'a,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

19 Ni ja'ni ya Sehón, tee ni okuu
rey ñayiu amorreo,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

20 Vi ni ja'ni ya Og, tee ni okuu rey
ñayiu Basán,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

21 Te ni ja'nde ya ñu'u ñayiu yun,
chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

22 Te ni jiña'a ya ñu'u yun ja vi
sa'a jajin ñayiu Israel ja ka
jinokuechi nuu ya,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

23 Te maa ya kuu ia ndaka'an ña
jion nuu ja ka kuita sa'uon,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

24 Te maa ya ni skaku ni'nu ña jion
nuu nda'a ñayiu ka ka'an
u'u ña,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

25 Te maa ya jiña'a ja ka jaa ndi'i
tu'u ja ka jichi ka kanda
nuu ñuyiu,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

26 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios oo ndee
andivi,

chi nikuii nikani kunda'u ini ña ya
jion.

137

*Ka ndaka'an ñayiu Israel ñuu
Jerusalén*

¹ Ni ka ojunkoo san yu'u yute ja
ya'a ñuu Babilonia,

te ni ka onda'i san, ja ni ka on-
daka'an san ñuu Sión.

² Te nuu tnu ñuu ja oo ñuu yun,
ni ka ojatakaa san arpa san.

³ Te ñayiu ni ka kakuiko ña ja ka
jinokuechi san nuu,

ka jikan ja na vi kata san in yaa.

Chi ñayiu ka sa'a ndeva'a ndet-
nuni ña ka jikan ja vi kosii
ini san,

te ka kachi: "Vi kata ni in yaa ñuu
Sión".

⁴ ¿Te naxa vi kata san yaa ja vi sa'a
ka'nu san Jito'o,

nuu ka oo san inka ñuu?

⁵ Te nuu ja na ndunaa ini ña rin
jin ron, vi Jerusalén,

te na yichi nda'a kua'a rin.

⁶ Te na ndatnindee yaa rin la'la
rin,

nuu ja ma ndaka'an ña rin jin ron,
vi Jerusalén,

nuu ja tu sa'a ka'nu ña rin jin ron,
ja maa ron kuu ja sa'a ja kusii ini
ndeva'a rin.

⁷ Ndaka'an ni, vi Jito'o, jakue'e ni
ka sa'a ñayiu Edom,

kiuu ja ni ka xnai ñuu Jerusalén,
te ka kachi:

"Vi xnaa ni ñuu Jerusalén. Vi
xnaa ndi'i ni guaa ndee ka'a
ve'e."

8 Te maa ni, ñayiu ñuu Babilonia,
chi vi naa ni.
Te na ta'u na ndetu tee tetniuu
tnundo'o siki ni,
chi vi ndani'i vi ndatna'a ni nagua
ni ka sa'a ña ni jin san.
9 Te na ta'u na ndetu tee kakuiko
suchi kueli ni,
te kani ña de jin yika kava vi ndee
skuechi kueli ña de.

8 Te skunkuu maa ni, vi Jito'o, ja
sa'a ni nagua kuini ni, ja
chituu ña ni jin san.
Chi nikuii nikani kunda'u ini ni jin
ñayiu maa ni,
te ma xndendoo ni tniuu ja ni
keja'a ni sa'a ni jin san, vi
Jito'o san.

138

*Vi sa'a ka'nuo ia Dios
Yaa ni tee David*

1 Sa'a ka'nu ña san jin ni jin ndi'i
san jin anu san, vi Jito'o,
te kata san in yaa ja sa'a ka'nu ña
san jin ni nuu taka ia ka oo
andivi.
2 Te junkuiin jiti san ichi nuu oo
veñu'u ii ni,
te sa'a ka'nu ña san jin ni, chi
kunda'u ini ña ni vi ia ndaa
kuu ni,
chi ni sa'a ka'nu ka ni maa ni vi ni
sa'a ka'nu ka ni tno'o ka'an
ni saa ndi'i tu'u.
3 Chi kiuu ja ni kana nda'u san
nuu ni, te ni onini ni tno'o
ni ka'an san,
te ni ndataa ni tno'o ndee ini vi ni
ndataa ni jandakui san.
4 Te ndi'i tee ka kuu rey nuu
ñuyiu, vi sa'a ka'nu ña de
jin ni, vi Jito'o san,
nuu ka nini de tno'o ka'an ni.
5 Te vi kata de yaa ja ka'an taka
tniuu na'nu sa'a Jito'o,
chi ka'nu ndeva'a ja ye'e tajan ya.
6 Chi visi ndee sukun oo Jito'o, te
chindee chituu ya ñayiu ka
sa'a nda'u mai,
su jika ni ndia'a ña ya jin ñayiu
ka sa'a teyii mai.
7 Te visi tna'a ndeva'a san tno'o
suchi ini,
su maa ni sa'a ja tekun san ndee
vitna.
Te jin jaka'nu ni, skaku ni'nu ña
ni jin san, nuu nda'a ñayiu
ka ka'an u'u ña,
visi ka kiti ini ndeva'i nuu san.

139

Ndi'i ni ja jini maa ia Dios

Yaa ni tee David

1 Ja ni skua'a guagua'a ni naxa oo
san, vi Dios,
te jini ni na ñayiu kuu san.
2 Ja jini maa ni nagua sa'a san vi
guaa ndee nuu nukoo san vi
guaa ndee nuu ndakoo san.
Te visi jika oo ni, su jini ni nagua
ndakani ini san.
3 Ja ni skua'a guagua'a maa ni, te
jini ni a jika san axi ndatatu
san,
chi jini ni ndi'i na ichi jika san.
4 Chi vi kuini ka ja ka'an san in
tno'o,
te ndi'i ja jini maa ni, vi Jito'o san.
5 Chi vi ninii san ni jionduu ña ni,
te ni chisa'u gua'a ña ni jin nda'a
ni.
6 Te ja jini ni ja ja'a san kuu in ja
sa'u kuii ini maa san,
in jaka'nu ndeva'a, ja tu kenta san
ja jinkui'nu ini san.
7 ¿Ndenu kuu ki'in san ja kuu jika
san nuu espíritu ni?
¿Axi ndenu kuu ki'in san ja kuu
jika san nuu maa ni, vi
Dios?
8 Chi visi na kaa san ndee andivi,
te yun oo ni.
Axi visi na kee san ndee chii ñu'u
nuu ka yiyu'u ndiyi,
te suni yun oo ni.
9 Chi visi na ndagua san ki'in san
ichi nuu kana nikandii,
axi visi na koo san ndee inka jioo
yu'u ndute mar nuu kee ya,
10 te ndee yun te kokoto ña ni jin
san,

te kotnii gua'a ña ni jin nda'a
kua'a ni.

11 Axi kachi san: "Na tayu'u nuu
nuu ñunee,
axi na kunee nuu ñu'u ye'e ja ni
jionduu ña jion
nagua ja na tayu'u ña".

12 Su vi ni ñunee, ma kuu tayu'u
ña jin san nuu maa ni.

Te jakuaa, chi ye'e na ni kuinio
tno'o nduu,
chi inuu ni kuu janee jin jaye'e
nuu maa ni.

13 Chi maa ni ni sa'a ndi'i jiti san,
te maa ni ni sa'a ña jin san ndee
chii si'i san.

14 Sa'a ka'nu ña san jin ni, chi luu
ndeva'a ni sa'a ña ni,
te vi ni sa'u kuii ini san tniuu sa'a
ni,
chi ja jini gua'a san ja luu ndeva'a
sa'a ni.

15 Chi tu ni oyu'u nuu maa ni naxa
ni kuva'a ndi'i yiki kuñu
san,
visi oyu'u nuu ni kuva'a san.

Te ni tniuu tna'a ña ni ndee kunu
kunu chii ñu'u, ja kuu chii
si'i san.

16 Chi ni ondia'a ni naxa ni kuva'a
san,
te ndi'i yun ni jinkoso nuu liuru
ni.

Te ja ni chikua'a ni nasaa kiuu
koteku san,
visi chia'an ka ja koo san ni in
kiuu.

17 Nase luluu kuu nuu maa san
tno'o ja ndakani ini ni, vi
Dios.
Te nase kuakua'a tno'o ndakani
ini ni.

18 Chi nuu ja na ka'u san, te
kuakua'a ka kuu saa ñuti.
Te nuu ndoto san, te vi oo ni san
jin ni.

19 Nuu ja sua'a te kuu, te kindee ni
ja ka jichi ka kanda ñayiu
kue'e, vi Dios,
te xtajioo ni ñayiu ka ja'ni ndiyi
nuu oo san.

20 Chi ka kane'e ña ñayiu yun jin
ni,

te ñayiu ka ka'an u'u ña,
chi ka jantniuu kue'i sivi ni.

21 Chi ka'an u'u san nuu ñayiu ka
ka'an u'u ña jin ni, vi Jito'o
san,

te kiti ini san nuu ñayiu ka
ndakoo siki ni.

22 Chi ka'an u'u san nui jin ndee
ini ndee anu san,

te ka'an san ja ka kui na ni kuinio
ñayiu ka nee u'u tna'a jin
san.

23 Skua'a guagua'a ni naxa oo san,
vi Dios,

te kuni ni naxa oo anu san.

Koto tnuni ña ni, te kuni ni nagua
ndakani ini san.

24 Saa te kuni ni a jika san nuu ichi
kue'e,

te kondeka ña ni ja na kaka san
nuu ichi oo nikuii nikani.

140

*Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na
koto na kuni ña ya jion*

Yaa ni tee David

1 Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu kue'e, vi Jito'o san,
te koto kuni ña ni jin san nuu
ñayiu inu yachi ndeva'a ini.

2 Chi nino'o ni jakue'e ka ndakani
ini ja vi sa'i,

te ndi'i ni kiuu ka skaxin tna'i
ñayiu.

3 Te tno'o ka ka'in kuu na kuinio
yaa ndugua in koo,

te ñu'u chitu texeen koo yun nuu
yu'i.

4 Koto kuni ña ni jin san, vi Jito'o,
nuu nda'a ñayiu ka sa'a
jakue'e,

te skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu inu yachi ndeva'a ini,
ja ka kuini ja vi skanakau ñai jin
san.

5 Chi ni ka jakin yu'u ñayiu inu
teyii ndeva'a yun in xeyu
vi yo'o kuiñi nuu ichi jika san, ja
vi kakuiko ñai jin san.

6 Te jiña'a san nuu Jito'o: "Maa ni kuu ia Dios san, te tanunda'a ni, konini ni joo tno'o ka'an san nuu jikanta'u san nuu ni.

7 Jito'o, maa ni kuu ia Dios san, ia ndakui ja skaku ni'nu ña ni jin san.

Maa ni kuu na kuinio in ixini kaa ja yisa'u ni xini san, kiuu ja ka jaxin tna'a san.

8 'Ma kuandetu ni ja vi ni'i ñayiu kue'e yun nagua ka ndioo ini mai, vi Jito'o,

te ni ma kuandetu ni ja vi sa'i nagua ka ndakani ini, nagua ja ma vi kokuu teyii.

9 Te sa'a ni ja na nanakau jakue'e ni ka ka'an maa ñayiu ka jionduu ña jin san siki mai, te na vi ndani'i vi ndatna'a mai,

10 te na junkuei ñu'u tikayi ja kai koko koko siki mai.

Te tnaa ni jin nuu ñu'u, in nuu jitnu kunu ndeva'a, nagua ja ma nanakuei sa'un kai.

11 Te ma vi koo ka ñayiu ka ka'an tno'o kue'e nuu ñuyiu ya'a, te na kenta jakue'e siki ñayiu inu yachi ndeva'a ini, te na xnaa ña jin.

12 'Chi jini san ja sa'a ndaa Jito'o ja ja'a ñayiu ka kunda'u, te kuiin ni'nu kuiin sagua ya ja ja'a ñayiu ka kusuchi ini.

13 Chi ndija ja vi sa'a ka'nu ñayiu ndaa sivi ni, te vi koo ñayiu ka sa'a gua'a nuu ndia'a maa ni, vi Dios."

141

Na vi kakanta'uo nuu ia Dios ja na chindee chituu ña ya jion

Yaa ni tee David

1 Nuu maa ni kana nda'u san, vi Jito'o. Ne'e ñama ni, te chituu ña ni jin san.

Konini ni joo tno'o ka'an san nuu jikanta'u san nuu ni.

2 Te na kenta tno'o ja ndakuatu san guaa ndee nuu ni, na kuinio in xiko asin nuu kai suja vixin.

Te ja kane'e san nda'a san ichi nuu oo maa ni, kuu na kuinio in kiti ja soko san nuu ni ore mañini.

3 Koto ni yu'u san, vi Jito'o, nagua ja ma ka'an san tno'o kue'e.

4 Te ma kuandetu ni ja ndakani ini san sa'a san in jakue'e, ni ma kuandetu ni ja sa'a san jakue'e, nagua ka sa'a ñayiu ka sa'a jane'e jayichi, te ni ja kaa san ndei ka jaa ñayiu kue'e yun nuu ka sa'i viko.

5 In java'a kuu nuu maa san, nuu ja in ñayiu ndaa na kani ñai jin san,

te tno'o ja ka kuxeen nuu san kuu na kuinio in tatna xiko ja ka chi'i xini san.

Su siun ni kondakuatu san siki ja ka sa'a ñayiu kue'e yun.

6 Te nuu junkuei tee ka tatnuni nuu ñayiu ka sa'a jakue'e yun in yu'u kava,

saa te vi kuni ja tno'o ndaa kuu tno'o ka'an san.

7 Te na kuinio ja junkuiin jichi nuu ñu'u ja ka jani yukun, saa vi kutenuu yiki ñayiu kue'e yun yu'u yau ñaña.

8 Nuu maa ni yinuu gua'a san, vi Jito'o san,

chi kukanu ini ña san jin ni, te ma kuandetu ni ja vi ka'ni ña jin san.

9 Te koto kuni ña ni jin san, nagua ja ma kanakau san nuu xeyu vi nuu ñunu

ja ka jakin ñayiu ka sa'a jakue'e, ja vi kakuiko ña jin san.

10 Te na vi nanakau maa ñayiu ka sa'a jakue'e nuu ñunu ja ka jakin yun.

Su sein, chi na ya'a jioo ni san,
ki'in san.

142

*Na vi ndakuatuo nuu ia Dios
nuu ka tna'o tnundo'o*

*Yaa ni tee David nuu ni oo de in
kaya ve'e*

¹ Kana jaa san nuu jikanta'u san
ja na chituu ña Jito'o,
vi kana jaa san nuu jikan san ja na
kunda'u ini ña ya jin san.

² Te nuu maa ya ka'an kuechi san
siki tnundo'o tna'a san,
vi nuu maa ya kaxtno'o san tno'o
suchi ini ja tna'a san.

³ Te nuu vini ja tu ka na anu san
ja kusuchi ndeva'a ini san,
su jini maa ni na ichi jika san, vi
Dios.

Te nuu ichi jika san ni ka tayu'u
in xeyu ja vi kakuiko ña jin
san.

⁴ Kondia'a ni ichi nda'a kua'a san,
te kuni ni,
ja tu na in ñayiu kii ja chituu ña
jin san,

te tu na ndenu tayu'u nuu san,
ni tu na in ndi'ni ja ja'a san a kuu
san axi koteku san.

⁵ Ni kana nda'u san nuu ni, vi
Jito'o,
te kachi san: "Maa ni kuu ia jito
jini ña.

Maa ni kuu ndi'i ja neva'a san nuu
teku san ñuyiu ya'a."

⁶ Konini ni joo tno'o kana nda'u
san nuu ni,
chi ja makuita sa'un san ja
kusuchi ndeva'a ini san.

Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu ka sondikin ña jin
san,

chi inu ndakui kai saa sein.

⁷ Ndatau ña ni nuu tnundo'o tna'a
san ya'a ja kuu na kuinio
vekaa,

nagua ja na kuu sa'a ka'nu san sivi
ni.

Te vi kiounduu ña ñayiu ndaa,

nuu vi kuni ja ni sa'a ni in jagua'a
jin san.

143

Vi kukanu inio ia Dios

Yaa ni tee David

¹ Konini ni joo tno'o ndakuatu san
nuu ni, vi Jito'o.

Tanuu ni joo tno'o ja jikanta'u san
nuu ni.

Chituu ña ni jin san, chi ia ndaa
kuu ni, vi sa'a ndaa ni.

² Te ma kana ña ni ja sandaa
ni kuechi san ja jinokuechi
san nuu ni,

chi tu na in ñayiu kachi ja tu na
kuechi tavi nuu ni.

³ Chi ni ka sondikin ña ñayiu ka
ka'an u'u ña jin san,

te ka kuini ja vi skunta ñai ndee
ñu'u jin san.

Te ka tenini ñai ja koo san nuu
nee,

na kuinio in ñayiu ja ni kuu na'a
ni ji'i.

⁴ Te vi sua'a kanta anu san ja
kusuchi ndeva'a ini san,
te vini ja tu na anu ka san.

⁵ Te ndaka'an san ndi'i tniuu
na'nu ni sa'a ni, ndee
tiempu ja ni kuu nana'a,

te ndakani ini san ndi'i ja ni sa'a
ni jin jaka'nu ni.

⁶ Te kane'e san nda'a san ichi nuu
oo ni,

chi yichi kokin san ja koo san jin
ni, na kuinio ñu'u yichi jin
sau.

⁷ Ne'e ñama ni, te chituu ña ni
jin san, vi Jito'o san, chi
makuita sa'un anu san.

Ma chiyata ña ni jin san, chi nuu
tuu, te kokuu san na kuinio
ndiyi,

ja kua'an jinkoyu'u nuu yau ñaña.

⁸ Te ndee tno'o ne'e xne'e ni nuu
san, ja kunda'u ini ña ni jin
san,

chi kukanu ini ña san jin ni.

Xne'e ni nuu san na ichi kaka san,
chi soko san maa san nuu
ni.

⁹ Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu ka ka'an u'u ña jin
san,

chi nuu maa ni nduku san ja
tava'a ña ni jin san.

¹⁰ Kaxtno'o ni nuu san ja sa'a san
nagua kuini ni, chi maa ni
kuu ia Dios san.

Te maa espíritu gua'a ni, na kon-
deka konduu ña jin san ja
na kaka san ichi ndaa.

¹¹ Te jin sivi maa ni, vi Jito'o, te taa
ni ja koteku san,

chi ia sa'a ndaa kuu ni, te skaku
ni'nu ña ni nuu tno'o suchi
ini tna'a san.

¹² Te jin ja kunda'u ini ña ni, te
xnaa ni ñayiu ka ka'an u'u
ña jin san.

Xnaa ni ndi'i ñayiu ka taa tno'o
suchi ini nuu san,

chi tee jinokuechi nuu maa ni kuu
san.

144

*Vi ndakuatuo nuu ia Dios ja na
koto na kuni ña ya*

Yaa ni tee David

¹ Ka'nu kuu Jito'o, ia kuu kava ja
jito jini ña ya,

chi maa ya sa'a tua'a nda'a san vi
yinda'a san ja ka jaxin tna'a
san.

² Maa ya kuu ia kunda'u ini ña jin
san, vi maa ya kuu in ve'e
sukun nuu koo gua'a san.

Maa ya taa ja ndakui san, vi maa
ya skaku ni'nu ña jin san.

Maa ya kuu kaa tikute ja ndesi
ni'nu ya nuu oo san, te
kukanu ini san ya.

Te maa ya kuu ia sa'a ja ka janyu'u
ka jandetu ñayiu ñuu san
nuu tatnuni san.

³ ¿Nagua ka kuu ñayiu ja kon-
dakani ini ni ja ja'i?

Axi ¿nagua ka kuu se'e ñayiu
ñuyiu ja kondi'ni ni ja ja'i,
vi Jito'o san?

⁴ Te ñayiu, chi ñama ka nai na ni
kuinio nuu jaka inio,

te ñama ya'a kiuu ja ka tekui na ni
kuinio kuanda'u ja nunuu
ni oo, te naa.

⁵ Ndakune ni andivi, te makuun ni
ndee nuu ñu'u, vi Jito'o.

Ke'e ni xtuu yuku sukun, te na vi
kana ñua'a ja ka kai.

⁶ Tetniuu ni tajan ja na kuun, te
katenuu ni ñayiu ka ka'an
u'u ña jin ni.

Skunta ni yutnu ndugua ni, te
skunu ni jin na ki'inkuei.

⁷ Skaa ni nda'a ni ndee sukun
jian, te ndatau ña ni nuu
tundo'o tna'a san,

ja kuu na kuinio nuu jika ni'i
ndute.

Skaku ni'nu ña ni nuu nda'a
ñayiu inka ñuu,

⁸ ja ka ka'in nino'o tno'o tno'o,
te ka kane'i nda'a kua'i ja ka kee
yu'i nino'o tno'o xnda'u ña.

⁹ Te kata san in yaa jaa nuu ni, vi
Dios,

te tee san xtnuu kaxin ja oo uxi
tuchi ja kata san yaa nuu ni.

¹⁰ Chi maa ni sa'a ja ka kundee
tee ka kuu rey nuu ja jaxin
tna'a de.

Te maa ni skaku ña jin san ja kuu
san David, tee jinokuechi
nuu ni, nuu yuchi kani tee
inu kue'e ndeva'a.

¹¹ Skaku ni'nu ña ni, vi ndatau
ña ni nuu nda'a ñayiu inka
ñuu,

ja ka ka'in nino'o tno'o tno'o,
te ka kane'i nda'a kua'i ja ka kee
yu'i nino'o tno'o xnda'u ña.

¹² Sa'a ni ja na vi kua'nu seyii san
nuu kuechi,

nagua ka ja'nu yutnu ndoko ja ka
nukuini tnu nuu ñu'u yi'i
ja'an.

Te sesi'i san na vi kokui na kuinio
in kava ja ni ka tuji vii, ja
koo skina ve'e ja ndukutu in
ve'e tniuu.

13 Te na vi ku'un chitu ve'e san jin
ndi'i nuu ja vi kokaa san.

Te sa'a ni ja na vi ndakaya kua'a
kiti tata san,
te na vi koo kua'a ndeva'a kiti tata
san nuu ñunde'i san.

14 Te na vi koo ndakui isndiki san
ja vi satniuu san jin ti.

Te ma kiukuei ñayiu ja vi su'u ñuu
san,

te ni ma vi kuiso ña ja ki'inkuei
san inka ñuu,

te ni ma vi koo ñayiu vi konda'i ja
ka tna'i tnundo'o nuu ñuu
san.

15 Na ta'u na ndetu ñayiu ja ka oi
jin javii java'a ya'a,

vi na ta'u na ndetu ñayiu ñuu ja
maa ia Dios kuu Jito'i.

145

*Ndi'i tu'u ñayiu na vi sa'a ka'nu
ia Dios*

Yaa ni tee David

1 Sa'a ka'nu ña san jin ni, vi Dios,
vi rey,

te nikuii nikani koka'an vii
koka'an va'a san jin ni.

2 Te in kiuu in kiuu koka'an vii
koka'an va'a san jin ni, vi
Dios,

te nikuii nikani kosa'a ka'nu ña
san jin ni.

3 Chi ka'nu kuu ni, vi Jito'o Dios,
te kanuu ja na koo ndi'i
jayiñu'u nuu ni.

Te ka'nu ndeva'a kuu jaka'nu ni
ja ma kentakuei san ja vi
jinkui'nu ini san.

4 Vi kondakani tata nuu se'e de vi
nuu señani de tniuu sa'a ni,
te vi kondakani taka tniuu na'nu
ja sa'a ni.

5 Vi koka'in ja luu ndeva'a kaa ni
vi ye'e tajan ni,

te ndakani ini maa san siki tniuu
vii ndeva'a ja sa'a ni.

6 Te vi ka'an ñayiu ja ja'a jaka'nu
ja sa'a ni tniuu gua'a,
te suni ndakani maa san siki tniuu
na'nu sa'a ni.

7 Te vi kana ndoso ñayiu ja vi kon-
daka'in ja ia gua'a ndeva'a
kuu ni,
te vi kata ñayiu yaa ja ia sa'a ndaa
kuu ni.

8 Ka'nu ndeva'a ini Jito'o Dios vi
nda'u ini ya.

Kuekuee kiti ini ya, vi kutoo
ndeva'a ña ya jion.

9 Chi va'a ini Jito'o Dios jin ndi'i
ñayiu,

te kunda'u ini ya ndi'i ja ni sa'a
ya.

10 Na vi sa'a ka'nu ña ndi'i ja ni
sa'a ni jin ni, vi Dios,

te na vi ka'an vii vi ka'an va'a
ñayiu maa ni jin ni.

11 Na vi ka'in ja ye'e tajan nuu
tatnuni ni,

te na vi ndakani tniuu na'nu ja
sa'a ni,

12 nagua ja na vi kuni ñayiu tniuu
na'nu ja sa'a ni,

vi ja vii ndeva'a ye'e tajan nuu
tatnuni ni.

13 Chi nuu tatnuni ni kuu in nuu
tatnuni nikuii nikani,

te siun ni kuu nija'nu ni,
[chi skunkuu ni, vi Jito'o Dios,
tno'o ni kee yu'u ni,

te luu ini ni jin ndi'i ja sa'a ni].*

14 Chi ndone'e ni ndi'i ñayiu ka
kanakau, vi Jito'o Dios,

te tnii gua'a ni ñayiu ka tna'a
tnundo'o.

15 Ndi'i ñayiu ka yinuu nuu ni, te
ka ndetu ka'nui

ja kuña'a ni ja vi kai maaa kiuu
ja ka kuini.

16 Kune ni nuu nda'a ni, te kuña'a
ni kua'a javii java'a ni,

nagua ja na vi ni'i ja ka jichi ka
kanda nagua ka ja'ni ña jin.

* 145:13 145:13 Masu ndi'i nuu tutu ii yoso tno'o ya'a.

17 Ndi'i ichi Jito'o Dios kuu ichi ndaa,
te luu ini ya jin ndi'i ja ni sa'a ya.
18 Yatni ñu'u oo Jito'o Dios nuu ndi'i ñayiu ka ndakakune'e ya,
ñayiu ja vi jandaa ja ka ndakakune'i ya.
19 Chi skunkuu ya nagua ka ndioo ini ñayiu ka yu'u ni'nu ya,
chi nini ya tno'o ka ka'in nuu ka jikanta'ui nuu ya,
te skaku ni'nu ña ya.
20 Chi jito jini ña Jito'o Dios jin ñayiu ka kutoo ya,
su xnaa ya ndi'i ñayiu kue'e.
21 Na koka'an ni san ja ia ka'nu ndeva'a kuu Jito'o Dios,
te ndi'i ñayiu ñuyiu na vi koka'an vii vi koka'an va'i jin ya,
ndee vitna vi nikuii nikani.

146

Vi kosa'a ka'nuo ia Dios ndi'i ni kiuu ja ka tekuo

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Sa'a ka'nu san ia Dios jin ndi'i san jin anu san.
2 Kosa'a ka'nu san Jito'o ndi'i ni kiuu ja tekua san.
Kokata san yaa nuu ia Dios san nini tekua san.
3 Ma kukanu ini ni tee ka kuu na'nu,
te ni ñayiu ja ji'i, chi ma kuu vi skaku ni'nu ñai jin ni.
4 Chi ka kana anui te ka ji'i,
te ka ndajiokuiin ka ndui ñuyaka.
Te vi maa kiuu yun ka naa ndi'i ja ka ndakani ini ja vi sa'i.
5 Su na ta'u na ndetu ñayiu ja chindee chituu ña ia Dios ndi Jacob,
jin ñayiu ja ka ndetu ka'nu ña jin Jito'o, ia kuu Dios mai.

6 Chi maa ya ni sa'a andivi vi ñuyiu vi ndute mar vi ndi'i tu'u ja oo nuu,
te siun ni skunkuu ya tno'o ndaa ja ka'an ya.
7 Te sa'a ndaa ya ja ja'a ñayiu ka tna'a tno'o suchi ini,
te jiña'a ya ja ka jaa ñayiu ka kokin,
vi kene'e ya ñayiu ka ndesi vekaa.
8 Vi ndasa'a Jito'o nduchi nuu ñayiu ka ndesi nuu,
vi ndone'e ña Jito'o jin ñayiu ka ndondiso,
vi kutoo ña Jito'o jin ñayiu ndaa.
9 Te jito jini ña Jito'o jin ñayiu inka ñuu ja ka jika nuu nda'u,
vi chituu ña ya jin suchi ka kuu la'u vi ñasi'i ja ni ka ndonda'u.
Su sa'a ya ja ka kujioo ñayiu ka sa'a jakue'e nuu ichi ndaa.

10 Te siun ni kotatnuni Jito'o.
Te nikuii nikani kotatnuni ia Dios maa ni, ja ka kuu ni ñayiu ñuu Sión.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

147

Vi katao nuu ia Dios ja vi sa'a ka'nuo ya

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!
Nase gua'a kuu ja vi katao yaa ja ka sa'a ka'nuo ia Dios mao,
chi luu ndeva'a kuu ja vi katao yaa ja ka sa'a ka'nuo ya.
2 Chi ndasa'a Jito'o ñuu Jerusalén,
te ndatatutu ya ñayiu Israel ja ni jatenuu ya ja ka oi nuu sava ka ñuu.
3 Te maa ya ndasa'a ñayiu ka kusuchi ini anui,
te kasi ya in sa'un nuu ni ka tuji.
4 Te maa ya ni chikua'a nasaa kimi ka oo andivi,
te kana sivi ya ndi in ti.
5 Ka'nu ndeva'a kuu Jito'o, vi ka'nu kuu jaka'nu ya,
te ndi'i kuiti ni ja jinkui'nu ini ya.

6 Te ndasa'a sukun ña Jito'o jin ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee mai,
su ndee ñuñu'u nune'e ya ñayiu ka sa'a jakue'e.

7 Vi kata ni yaa ja ka sa'a ka'nu ni Jito'o.

Vi kata ni yaa jin xnuu kaxin ja ka ndakuanta'u ni nuu ia Dios mao.

8 Chi maa ya sa'a ja ndachitu viko andivi,
te maa ya tetniuu sau ja kuun nuu ñunde'i,
vi maa ya sa'a ja nana yuku kuii taka nuu yuku.

9 Te maa ya jiña'a ja ka jaa kiti,
vi jiña'a ya ja ka jaa tikaka yikin nuu ka nda'i ti.

10 Te tu kusii ini ya jin ja inu ndakui kuai,
te ni tu junkuaan ini ya ja inu ñama si'in teyii ja vi kunu de.

11 Chi ja junkuaan ini ya kuu ja vi koyu'u ni'nu ña ñayiu jin ya,
vi ñayiu ka ndetu ka'nu ja kunda'u ini ña ya jin.

12 Te maa ni, ñayiu ñuu Jerusalén,
vi sa'a ka'nu ni Jito'o.

Vi maa ni, ñayiu ñuu Sión, vi sa'a ka'nu ni ia Dios maa ni.

13 Chi ni ndasa'a ndakui ya ndakaa yi'i ye'e ñuu ni,
vi ni sa'a vii ni sa'a va'a ya ñayiu ka oo ñuu ni.

14 Te maa ya sa'a ja koo jamani nuu ñuu ni,
te taa ya kua'a ndeva'a nuni gua'a ja vi kokaa ni.

15 Te tetniuu ya tno'o ya nuu ñayiu ñuyiu,

te ñama kuiti jika jino tno'o ya.

16 Te sa'a ya ja junkau yaa ti iñu ninii nuu ñu'u na kuinio kachi,
te skuun ia Dios ti iñu na kuinio yaa oo nuu ñu'u.

17 Te skuun ya ñiñi na kuinio yuu kueli,
te tu na in kundee ini ja vijin ndeva'a.

18 Yun te tetniuu ya tno'o ya, te xtute ña jin yua'a yun.

Sa'a ya ja junki'i in tachi ni'i, te xtute ña jin, te jika ndute yua'a yun.

19 Te ni xne'e ia Dios tno'o ya nuu ndikin tata Jacob,

vi ni jiña'a ya tno'o tatnuni ya vi tno'o kaxtno'o ya nuu ñayiu Israel.

20 Te tu ni sa'a ya siun jin ñayiu sava ka ñuu,
te ni tu ni ka jini ñayiu yun tno'o tatnuni ya.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

148

Ndi'i ja ni sa'a ia Dios na vi sa'a ka'nu ña jin ya

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!

Roon ja ka oo ron ndee andivi, vi sa'a ka'nu Jito'o.

Roon ja ka oo ron ndee sukun, vi sa'a ka'nu ya.

2 Ndi'i roon, ia ka jinokuechi nuu Dios, vi sa'a ka'nu ya,

vi ndi'i roon ka oo ron ndee andivi ja ka jaxin tna'a ron ja ja'a ya, vi sa'a ka'nu ya.

3 Roon ja ka kuu ron nikandii vi yoo andivi, vi sa'a ka'nu ya,
vi ndi'i roon ja ka kuu ron kimi ja ka ye'e ron, vi sa'a ka'nu ya.

4 Vi roon ja ka kuu ron andivi oo ndee sukun,
vi roon ndute, ja oo ron siki andivi, vi sa'a ka'nu ya.

5 Vi sa'a ka'nu sivi Jito'o,
chi ni tatnuni ya, te ndi'i ni ka junkoo.

6 Te ni sa'a ia Dios ndi'i, nagua ja na vi koo nikuii nikani.

Te ni tatnuni ya in tno'o ja tu na in kuiso kava sa'un.

7 Te roon ja ka oo ron ndee nuu ñu'u, vi sa'a ka'nu Jito'o, vi suni roon, kiti na'nu ja ka ñu'u nuu ndute mar, vi roon ka'a ndute mar,
 8 vi roon, tajan vi ñiñi vi ti iñu vi viko no'o,
 vi roon, tikacha ni'i ndeva'a, ja ka sa'a ron nagua tatnuni ya,
 9 vi roon, yuku sukun vi ndi'i roon tinduu,
 vi yutnu ja ka kuun kiti vixin vi ndi'i roon tnu itni,
 10 vi kiti yuku vi kiti tata, koo, vi kiti ndagua,
 11 vi tee ka kuu rey vi ndi'i ñayiu ñuyiu,
 ñayiu ka tatnuni vi ndi'i ñayiu ka ja'nde kuechi nuu ñuyiu,
 12 teyii vi ñasi'i, suchi kuechi vi ñayiu nija'nu,
 13 ndi'i tu'u na vi sa'a ka'nu sivi Jito'o,
 chi maintno'o sivi maa ya kuu sivi ka'nu ndeva'a,
 te ye'e tajan ya nii nuu ñu'u vi andivi.
 14 Chi ni jiña'a ya jaka'nu ya nuu ñayiu ñuu ya,
 te ndi'i ñayiu ka skunkuu ndaa ka sa'a ka'nui ya,
 ja ka kui ñayiu Israel, vi ka kui ñayiu ñuu ya,
 ja ka oo yatni nuu oo ya.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

149

Ndi'i ñayiu ñuu maa ia Dios ka sa'a ka'nu ña jin ya

1 ¡Ka'nu kuu Jito'o!

Vi kata ni in yaa jaa nuu Jito'o,
 Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka ndututu ni jin ñayiu maa ya.

2 Vi kokusii ini maa ni, ñayiu Israel, nuu Dios, ia ni sa'a ña jin ni.

Vi kokusii ini maa ni, ñayiu ñuu Sión, nuu ia kuu rey ni.

3 Vi kata ja'a ni nuu ya ja ka sa'a ka'nu ni sivi ya.

Vi kata ni yaa nuu ya jin nagua ka tee xtnuu kaxin vi jin pandero.

4 Chi kusii ini Jito'o jin ñayiu ñuu ya,

te kuña'a ya jayiñu'u nuu ñayiu ka sa'a nda'u ka sa'a kee mai,
 nuu skaku ni'nu ña ya.

5 Vi kokusii ini maa ni ja ka kuu ni ñayiu maa ya,

ja ye'e tajan ya nuu ka oo ni,
 te visi ka nduei ni nuu jito ni, te vi kata ni yaa ja ka kusii ini ni nuu ya.

6 Te vi kana jaa ni ja ka sa'a ka'nu ni ia Dios.

Te vi konee ni in yuchi kani ja xeen nduu jioo nuu,

7 nagua ja vi ndaxtenaa ni ñayiu sava ka ñuu,

te vi tetniuu ni tnundo'o vi tna'a ñayiu ja tu ka jini ia Dios.

8 Saa te vi ku'ni ni tee ka kuu rey jin cadena,

te vi ku'ni ni tee inu ndakui jin yo'o gua'a ja kuu nino'o kaa,

9 nagua ja na skunkuu nagua yoso nuu tutu ii ja vi tna'a de tnundo'o.

Te yun kokuu in jayiñu'u ndeva'a nuu ndi'i ñayiu maa ya.

¡Ka'nu kuu Jito'o!

150

Na vi kata ndi'i tu'o nuu ia Dios

1 Vi sa'a ka'nu ni ia Dios ini veñu'u.

Vi sa'a ka'nu ni ya ndee andivi nuu oo jandakui ya.

2 Vi sa'a ka'nu ni ya ja ja'a tniuu na'nu ja sa'a ya.

Vi sa'a ka'nu ni ya, chi ia ka'nu ndeva'a kuu ya.

3 Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka tiuu ni trompeta.

Vi sa'a ka'nu ni ya nuu ka tee ni xtnuu kaxin vi arpa.

⁴ Vi sa'a ka'nu ni ya jin pandero vi
nuu ka jita ja'a ni nuu ya.

Vi sa'a ka'nu ni ya jin yutnu kaxin
vi nuu ka tiuu ni tnu yoo.

⁵ Vi sa'a ka'nu ni ya jin nuu ka
skaxin ni kaa tikute ja kaxin
kuiñi,

vi nuu ka skaxin ni kaa tikute ja
kaxin ndee.

⁶ Te ndi'i tu'u ja ndakuantachi na
sa'a ka'nu Jito'o.

¡Ka'nu kuu Jito'o!